

THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

RAAD VAN STATE.

AFDEELING

VOOR DE

GESCHILLEN VAN BESTUUR.

VIJF-EN-TWINTIGSTE DEEL.

1885.

'S-GRAVENHAGE,
GEBROEDERS BELINFANTE.

—

1886.

Gedrukt bij Gebr. Belinfante, voorh.: A. D. Schinkel.

ALPHABETISCH REGISTER.

VERGADERINGEN IN 1885.

KONINKLIJKE BESLUITEN.

Eerste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 14 Januari 1885.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

1. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten :

1°. van 10 December 1884, n°. 19, houdende beschikking op het beroep van *de firma Röpcke en Reuter te Amsterdam, van een besluit van Burg. en Weth. van Sloten, van* 9 *Augustus* 1884, *waarbij haar vergunning is geweigerd tot het oprichten eener oliekokerij en vernisstokerij aan den Slooterstraatweg in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 522).

Het besluit luidt aldus :

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van de firma Röpcke en Reuter te Amsterdam, van een besluit van Burg. en Weth. van Sloten van 9 Augustus 1884, waarbij haar vergunning is geweigerd tot het oprichten eener oliekokerij en vernisstokerij aan den Slooterstraatweg in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 26 November 1884, nº. 73;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 6 December 1884, nº. 46, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat de firma Röpcke en Reuter te Amsterdam, bij adres van 19 Juni 1884 aan Burg. en Weth. van Sloten, provincie Noord-Holland, vergunning heeft verzocht tot oprichting eener fabriek voor oliekokerij en vernisstokerij op het terrein kadastraal bekend gemeente Sloten, sectie E nº. 1087;

dat op de vergadering, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* nº. 95), door verschillende belanghebbenden tegen het toestaan der vergunning bezwaren zijn ingebracht, hoofdzakelijk bestaande in vrees voor brandgevaar;

voor waardevermindering van naburige eigendommen, daar het omgelegen land voor bouwterrein ongeschikt zal worden;

voor bederf van water in de poldersloten; en

voor schade aan de volksgezondheid door de walgelijke uitdampingen, die de inrichting zal verspreiden;

dat Burg. en Weth., in deze bezwaren deelende, voor zoover zij ontleend waren aan vrees voor:

a. schade aan eigendommen en de gezondheid;

b. het ter bewoning minder geschikt maken van woonhuizen;

bij beschikking van 9 Augustus 1884 de verzochte vergunning hebben geweigerd;

dat appellante van deze beschikking bij Ons in beroep is gekomen;

dat Gedep. Staten van Noord-Holland, ter zake gehoord, de ingebrachte bezwaren overdreven achten en oordeelen, dat er alleszins termen zijn de gevraagde vergunning, mits onder daarbij te stellen doelmatige voorwaarden, alsnog te verleenen;

Overwegende, dat, nu de fabriek zal worden gevestigd op een aan adressante toebehoorend weiland, geheel door open terreinen omringd en aan twee zijden door slooten omgeven, en van het naaste gebouw 200 M. van de op te richten fabriek verwijderd is, van deze brandgevaar niet in die mate is te duchten, dat daarom de vergunning zou moeten worden geweigerd, en voor het overige daartegen door het stellen van voorwaarden kan worden voorzien;

dat vrees voor eventueele waardevermindering van naburige perceelen, aangezien die wellicht later voor bouwterreinen zouden kunnen in aanmerking komen, niet mag gelden als grond voor weigering eener aangevraagde vergunning, omdat daarbij alleen de bestaande toestand, niet een toestand die in de toekomst mogelijk of naar de verwachting van sommigen waarschijnlijk of wenschelijk zou zijn, tot grondslag mag genomen worden;

dat bederf van water in de polderslooten niet te vreezen is, en volgens de door app. overgelegde beschrijving geen fabriekswater zal worden afgevoerd in de poldersloot;

dat op grond van vrees voor schade aan de gezondheid tengevolge van walgelijke uitdampingen, die uit de inrichting zullen oprijzen, ook blijkens vroeger ontvangen berichten van deskundigen, inrichtingen als de hier bedoelde niet behoeven te worden geweerd, mits slechts doelmatige voorwaarden aan de uitoefening van het bedrijf worden verbonden;

dat er derhalve alleszins termen zijn om de gevraagde vergunning alsnog te verleenen onder zekere daarbij te stellen voorwaarden en daartoe in aanmerking kunnen komen zoodanige, die blijkens mededeeling van Gedep. Staten van Noord-Holland reeds door ondervinding gebleken zijn op volkomen afdoende wijze de nadeelen, die eene inrichting als de voorgenomene kan opleveren, weg te nemen of daaraan tegemoet te komen, en waartegen de appelleerende firma geen bezwaar had;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der beschikking van Burg. en Weth. van Sloten (Noord-Holland) van 9 Augustus 1884, alsnog aan de firma Röpcke en Reuter te Amsterdam en hare rechtverkrijgenden vergunning te verleenen tot oprichting eener fabriek voor oliekokerij en vernisstokerij, volgens de aan dit besluit gehechte beschrijving en teekening, op het terrein kadastraal bekend gemeente Sloten, sectie E. no. 1087, onder voorwaarde:

1°. dat de buitenmuren minstens één steen dik zijn;

2°. dat de raam- en deuropeningen van het fabrieksgebouw, alsmede de deuren zelven en de roeden der ramen, van ijzer worden gemaakt en de drempels van de deur- en andere openingen minstens 0.20 M. boven den vloer der fabriek komen te liggen;

3°. dat de lichtramen zoo worden aangebracht, dat zij niet geopend kunnen worden, terwijl zij van ijzeren buitenblinden moeten zijn voorzien;

4°. dat het dak op ijzeren leggers ruste en de pannen goed dicht aangestreken worden gehouden;

5°. dat in het gebouw geen houten vloer worde gelegd;

6°. dat de stookplaats zoodanig van ijzer of steen worde samengesteld, dat er geen brandgevaar door kan ontstaan;

7°. dat alle schadelijke dampen, die zich uit de ketels ontwikkelen, naar de buitenlucht worden afgeleid door voldoende walmkokers, vervaardigd van ijzer of steen en tot op minstens 15 M. boven den beganen grond opgetrokken;

8°. dat nimmer ander dan geheel afgekoeld fabricaat in de open lucht worde gebracht;

9°. dat de grond- en brandstoffen geborgen worden in gebouwen van steen, geheel afgescheiden van de fabriek; en met bepaling, dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen één jaar na dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering

van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 10 December 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Naar aanleiding van het daarmede in verband staande wetsartikel, om eene nauwkeurige beschrijving te geven van de uit- en inwendige zamenstelling der bedoelde fabriek, berichten de ondergeteekenden het navolgende:

Het gebouw wordt gezet van steen met ijzeren kap en ijzeren schoorsteen en wordt geplaatst op het perceel land, kadastraal bekend onder sectie E no. 1087 en gelegen in de gemeente Sloten.

De inwendige inrichting is als volgt:

Er wordt gemaakt eene stookplaats in den grond, de rook wordt geleid in den schoorsteen, die in het midden van het gebouw is aangebracht.

Er worden geplaatst vier verzetbare fornuizen van kleinen omvang.

Fabriekswater wordt niet afgevoerd in de poldersloot.

Beweegkracht anders dan door de hand wordt niet gebruikt.

Overigens valt er niets bizonders te vermelden.

Amsterdam, 26 Juni 1884. RÖPCKE EN REUTER.

Behoort bij Koninklijk besluit van 10 December 1884, n°. 19.
Mij bekend,
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 15 December 1884, n°. 21, houdende beschikking op het beroep van *A. Merks te Best, van een besluit van Gedep. Staten van Noord-Brabant van* 14 *Februari* 1884, *G. no.* 159, 1e *Afdeeling A., tot vaststelling van den suppletoiren legger van de openbare wegen en voetpaden in de gemeente Best.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 525.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van A. Merks te Best, van een besluit van Gedep. Staten van Noord-Brabant van 14 Februari 1884 G. n⁰. 159, 1e afdeeling A., tot vaststelling van den suppletoiren legger van de openbare wegen en voetpaden in de gemeente Best;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 26 November 1884, n°. 74;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 12 December 1884, n°. 5, Afd. Waterstaat A.;

Overwegende, dat, nadat ter voldoening aan het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden van Noord-Brabant door den Gemeenteraad van Best bij besluit van 27 Januari 1881 een legger was opgemaakt van de in die gemeente gelegen tot gemeenen dienst van allen bestemde wegen en voetpaden, eenige belanghebbenden zich wendden tot Gedep. Staten, met verzoek gezegden legger niet vast te stellen, tenzij daarop alsnog gebracht was een pad, loopende van het huis van P. Goosens, langs het huis van Merks, naar den grindweg bij het huis, door den gemeente-geneesheer bewoond, en van ouds als kerk- of molenpad bekend;

dat de provinciale Hoofdingenieur, door Gedep. Staten gehoord, de opneming van dit pad op den legger onnoodig oordeelde, daar het sedert den aanleg van den provincialen weg, waarmede het nagenoeg paralel loopt, geene reden van bestaan meer zou hebben;

dat echter de Gemeenteraad, inmiddels tot de overtuiging gekomen, dat gezegd pad bij verzuim niet op den legger gebracht was, op 22 Maart 1882 besloot bedoeld pad alsnog op den legger te brengen;

dat Gedep. Staten, na op 3 Maart te voren belanghebbenden in de gelegenheid te hebben gesteld hunne wenschen ten aanzien van de vaststelling van den legger in eene openbare vergadering van hun college te doen kennen, op 13 April 1882 besloten den legger, zooals die door den Gemeenteraad den 27 Januari 1881 was opgemaakt, vast te stellen, daarbij ten aanzien van het bewuste voetpad overwegende, dat opneming daarvan in zijn geheel onnoodig was en dat, voor zoover de plaatsing van een gedeelte van dat pad op den legger als uitweg voor zeker erf ware te rechtvaardigen, de bij het reglement voorgeschreven weg diende gevolgd te worden en mitsdien, met inachtneming der aldaar voorgeschreven regelen, een suppletoire legger tot vaststelling door den Gemeenteraad aan hun college kon worden ingediend;

dat Burg. en Weth. daarop eenen suppletoiren legger ontwierpen, waarop onder n⁰. 8 was gebracht het bewuste voetpad, volgenderwijs omschreven: "voetpad, zandweg, onder bestuur der gemeente, strekkende van de Hokkelstraat bij E. no. 1926 over 1926, 2092, 1942, tusschen door de gebouwen thans bewoond door A. Coenders, de kinderen Ekerschat, en verder over 1975 naar den provincialen weg", ter lengte van 170 en ter breedte van 1.5 M., en de Gemeenteraad, blijkens zijn besluit van

16 December 1882, zich met den ontworpen suppletoiren legger vereenigende, hem ter vaststelling toezond aan Gedep. Staten;

dat dezen bij resolutie van 14 Februari 1884, G. no. 159, den suppletoiren legger vaststelden, edoch met deze wijziging, dat daarvan werd afgevoerd het pad sub no. 8 daarop voorkomende, en te dien aanzien daarbij overwogen dat gezegd pad sedert den aanleg van den provincialen weg onnoodig is geworden, zelfs voor den eigenaar van het aan dat pad staande huis, bekend bij het kadaster in sectie E. no. 2092, daar deze ingevolge notarieele akte van 22 December 1857 recht van uitweg heeft over het perceel sectie E. no. 2091, en het pad overigens sedert jaren van beide zijden was afgesloten;

dat A. Merks, eigenaar van het perceel sectie E. no. 2092, van deze beslissing bij Ons in beroep is gekomen, verzoekende, dat gezegd pad op den legger worde teruggebracht;

Overwegende, dat, gelijk door niemand betwist wordt, het bewuste pad, van ouds als kerkpad of wel als kerk- en molenpad of weg bekend, sedert onheugelijken tijd voor allen open lag en zonder stoornis door het publiek werd gebruikt en mitsdien vroeger steeds ten gemeenen dienste van allen bestemd was en daarover ook, zooals trouwens mede door den provincialen Hoofdingenieur was medegedeeld, schouw werd gevoerd door het Gemeentebestuur, doch dat alleen beweerd wordt, dat dit pad door den aanleg van den provincialen weg onnoodig is geworden;

dat die bewering echter, daargelaten of zij het effect kon hebben om een erkend publiek voetpad aan de werking van het provinciaal Reglement op de openbare wegen en voetpaden te onttrekken, niet als in allen deele juist kan worden aangenomen, omdat zoowel in de reclame, tegen den oorspronkelijken legger bij Gedep. Staten ingebracht, als in de besluiten, door den Gemeenteraad ten dezen genomen, het bewijs is gelegen, dat er belang wordt gesteld in het behoud van het voetpad en dit dus niet als volslagen doelloos is aan te merken, en dat die bewering althans in geen geval opgaat ten aanzien van het huis perceel sectie E. no. 2092, hetwelk, wanneer het geenen uitweg heeft over perceel sectie E. no. 2091, geheel van den publieken weg zou afgesloten en ongenaakbaar zijn;

dat nu Gedep. Staten wel beweren, dat bij notarieele akte van 22 December 1857 gezegd recht van uitweg voor dat perceel is gevestigd, maar dat noch in die akte, waarbij Cornelia van Arkel, weduwe van W. Schepens, aan Franciskus Swinkels verkoopt het perceel sectie E. no. 762 (thans 2091) noch in die van 10 Februari 1845, waarbij bedoeld perceel werd toebedeeld aan Cornelia van Erkel, echtgenoote van W. Schepens en het perceel sectie E. no. 761 (thans 2092) aan H., H. en L. van Erkel, noch in de akte van 25 Februari 1845, waarbij laatstgenoemd perceel werd verkocht aan H. M. Merks als een weiland met het onlangs daarop gebouwde huisje, van eenige erfdienstbaarheid ten voordeele van perceel sectie E. no. 2092, of van een bezwaar van overweg ten laste van perceel sectie E. no. 2091, met eenig woord wordt gewaagd;

dat in deze omstandigheden, en afgescheiden van de vraag, of er al dan niet eene erfdienstdaarheid van overweg bestaat, als waaromtrent in deze geene uitspraak kan worden gedaan, het zeker is dat, om gemeld aan A. Merks toebehoorend perceel 2092

en het daarop staande woonhuis, vroeger zelfs als winkel en herberg ingericht, te kunnen bereiken voor hen, welke die woning willen bezoeken, het bewuste pad niet kan gezegd worden door den aanleg van den provincialen weg onnoodig te zijn geworden;

dat overigens de bewering van Gedep. Staten, dat het pad aan beide zijden sedert jaren zou zijn afgesloten, niet de kracht kan hebben om aan te toonen, dat het voetpad niet tot gemeenen dienst van allen bestemd is, omdat de rechtmatigheid dier afsluiting niet is beweerd, veelmin bewezen, en het juist de bedoeling moet zijn van het brengen van het voetpad op den legger om dergelijke feitelijke afsluitingen te weren, terwijl bovendien het feit der bedoelde afsluiting, gelijk het door Gedep. Staten is voorgesteld, door het Gemeentebestuur ten stelligste wordt tegengesproken, als zijnde alleen sedert 1883 de toegang tot het pad aan de zijde van het dorp dichtgemaakt;

dat derhalve gezegd pad terecht door den Gemeenteraad op den suppletoiren legger is gebracht;

Gezien het provinciaal Reglement op de wegen en voetpaden in Noord-Brabant, vastgesteld door de Staten den 8 Juli 1874 en door Ons goedgekeurd bij besluit van 25 Juli 1874, n°. 23;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met verbetering van het besluit van Gedep. Staten van Noord-Brabant van 14 Februari 1884, den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Best ten aanzien van het onder n°. 8 vermelde pad, vast te stellen, zooals die door den Gemeenteraad den 16 December 1882 is opgemaakt.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 15 December 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3°. van 18 December 1884, n°. 28, houdende beschikking op het beroep van *den Gemeenteraad van Westkapelle, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, van* 15 *Augustus* 1884, no. 123, *betreffende den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 540.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Westkapelle van een besluit van Gedep. Staten van Zeeland van 15 Augustus 1884, n°. 123, betreffende den legger der wegen en voetpaden in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 3 December 1884, n°. 77;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 15 December 1884, n°. 12, Afdeeling Waterstaat A.;

Overwegende, dat de Gemeenteraad van Westkapelle op 16 September 1882, ter voldoening aan art. 15 van het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland, vastgesteld door de Staten in hunne vergadering van 5 November 1880 en 8 Juli 1881 en goedgekeurd bij Ons besluit van 3 Augustus 1881, n°. 18, den legger der wegen en voetpaden in die gemeente voorloopig heeft vastgesteld;

dat daarop in kolom 22 van de volgnummers 30, 32 en 34 waren aangewezen als onderhoudsplichtigen van de daar genoemde voetpaden, de gebruikers der perceelen, waarover die paden loopen, en.

van een deel der kunstwerken (sloot, planken en leuningen) wat de volgnummers 30 en 32 betreft, alsmede van de kunstwerken, wat volgnummer 34 aangaat, de ambachtsheer van Westkapelle;

terwijl onder volgnummer 33 als onderhoudsplichtige van het Noord- en Zuidkerkepad eveneens was aangewezen de ambachtsheer van Westkapelle;

dat Gedep. Staten van Zeeland, van oordeel dat geene wettige verplichting bekend is, krachtens welke dat onderhoud ten laste van den ambachtsheer zou zijn, en dat ingevolge art. 39 van het Reglement de gemeente in plaats van dezen als onderhoudsplichtige moest worden aangewezen, den legger in dien zin veranderden en hem daarop aldus gewijzigd vaststelden bij resolutie van 15 Augustus 1884;

dat de Gemeenteraad, van meening dat de aanwijzing van den ambachtsheer terecht was geschied, van deze beslissing Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat bedoelde voetpaden en kunstwerken sedert den aanvang dezer eeuw en wellicht nog vroeger steeds zijn onderhouden door den ambachtsheer van Westkapelle;

dat deze in dat onderhoud ook thans nog voorziet;

dat een zoodanig langdurig onderhoud, zonder dat ooit is beweerd, dat het onverplicht geschiedde, voor den Gemeenteraad voldoenden grond opleverde om den ambachtsheer als onderhoudsplichtige dier werken aan te wijzen;

dat de ambachtsheer daartegen niet heeft gereclameerd en ook thans niet beweert, dat de aanwijzing ten onrechte heeft plaats gehad;

dat onder deze omstandigheden eene wettig bestaande verplichting van den ambachtsheer mag worden aangenomen en mitsdien Gedep. Staten ten onrechte bovengenoemde verandering in den legger hebben aangebracht;

Gezien het bovenaangehaald Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der resolutie van Gedep. Staten van Zeeland van 15 Augustus 1884, n°. 123, voor zoover betreft de daarbij onder volgnummers 30, 32, 33 en 34 van den legger gedane aanwijzing van de gemeente in stede van den ambachtsheer als onderhoudsplichtige van de daar genoemde voetpaden en kunstwerken, te beslissen, dat de aanwijzing van den onderhoudsplichtige der voorzegde voetpaden en kunstwerken moet worden hersteld, zooals die door den Gemeenteraad op 16 September 1882 is gedaan.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 18 December 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4°. van 27 December 1884, n°. 10, houdende beschikking op het beroep van *J. F. C. van Schaik, te Woensel, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, houdende beperking eener hem vroeger verleende vergunning tot het oprichten eener schietinrichting.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 558).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. F. C. van Schaik te Woensel, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, houdende beperking eener hem vroeger verleende vergunning tot het oprichten eener schietinrichting;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 December 1884, n°. 81;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 23 December 1884, n^{0}. 54, afd. H. en N.;

Overwegende, dat J. F. C. van Schaik, majoor-commandant van het 3e bataljon rustende schutterij in Noord-Brabant, op 28 April 1884 van het Gemeentebestuur zijner woonplaats vergunning verkreeg tot het oprichten eener schietbaan op het door hem bewoonde terrein, genaamd Kasteel van Eckart, kadastraal bekend gemeente Woensel, sectie D, nos. 208, 209 en 210;

dat echter al spoedig, nadat de oefeningen aldaar van een aantal vrijwillige schutters onder leiding van appellant waren aangevangen, klachten rezen omtrent het gevaar, dat de inrichting opleverde, zoo wat het schichtig worden der paarden op den naburigen openbaren weg als wat de veiligheid van het verkeer op dien weg en de naburige terreinen betreft;

dat het Gemeentebestuur, die klachten gegrond oordeelende, het opleggen eener voorwaarde noodig achtte en mitsdien, na den appellant te hebben gehoord, bij beschikking van 18 Augustus 1884 de vroeger onvoorwaardelijk verleende vergunning derwijze beperkte, dat de schietoefeningen alleen mochten gehouden worden op Donderdag van iedere week en wel des namiddags van 1—5 uur;

dat appellant, zich door deze beschikking bezwaard achtende, bij adres van 31 Aug. 1884 Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat door de beperking, op de wijze zooals die heeft plaats gehad, van den tijd, waarbinnen de oefeningen geoorloofd zijn, eensdeels het gevaar, waarover geklaagd wordt, niet voldoende wordt weggenomen, daar toch voor allen, die op den voor de schietoefeningen aangewezen tijd van den nabijgelegen openbaren weg moeten gebruik maken, het gevaar, indien de schietinrichting dit werkelijk daar ter plaatse veroorzaakt, blijft bestaan — en anderdeels het gebruik maken der inrichting op zoodanige wijze wordt belemmerd, dat daardoor de vroeger gegevene vergunning grootendeels illusoir gemaakt wordt;

dat immers het houden van oefeningen afhangt van den beschikbaren tijd van hen, die daaraan deelnemen, en bij het beperken van den oefeningstijd tot eenen enkelen namiddag van eenen werkdag vermoedelijk een groot aantal schutters, die allen werklieden van beroep zijn, zal verhinderd worden bij de oefeningen op te komen;

dat daarentegen, zoo gevaar werkelijk voorhanden is, andere beschikkingen kunnen worden genomen om dat gevreesde gevaar te keeren, met name wat betreft de inrichting der thans blijkbaar zeer gebrekkig aangelegde schietbaan;

dat derhalve ten onrechte door het Gemeentebestuur ter voorkoming van het gevreesde gevaar de vroeger verleende vergunning derwijze is beperkt geworden, als door de beschikking van 18 Augustus 1884 heeft plaats gehad;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n^{0}. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de vorenvermelde beschikking van Burg. en Weth. van Woensel van 18 Augustus 1884, n°. 3, te vernietigen;

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering

van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 27 December 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

5°. van 27 December 1884, n°. 11, houdende beschikking op het beroep van *A. Jacobson te Haarlem, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van* 24 *Juli* 1884, n°. 18/146, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprichting eener bewaarplaats van beenderen en lompen in de Anthoniestraat aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 562).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van A. Jacobson te Haarlem, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 24 Juli 1884, n°. 18/146, waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprichting eener bewaarplaats van beenderen en lompen in de Anthoniestraat aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 December 1884, n°. 82;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 23 December 1884, n°. 55, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat appellant, sinds jaren eenen handel in lompen, enz. uitoefenende in het perceel in de St. Anthoniestraat te Haarlem n°. 81 en in plaats van het oude pakhuis daarop een ander uitgebreider gebouw voor zijnen handel wenschende te stichten, zich gewend heeft tot het Gemeentebestuur met verzoek om vergunning daar ter plaatse eene bewaarplaats van beenderen en lompen te mogen oprichten;

dat op de vergadering, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95), behalve de aanvrager niemand is verschenen dan de handelaar J. L. Hangjas, die als eigenaar van een aangrenzend pand, gelegen in de St. Anthoniestraat n°. 83, hinder vreesde van de te vestigen inrichting voor eene in het aan hem toebehoorende perceel door den huurder uitgeoefend wordende slachterij;

dat Burg. en Weth., op grond dat er vrees bestaat voor schade aan het slachtersbedrijf van den bewoner van het aangrenzende perceel n°. 83 en voor de verspreiding

van vuil en walgelijke uitdampingen, bij beschikking van 24 Juli 1884 de gevraagde vergunning hebben geweigerd;

dat appellant tegen deze beschikking Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat de slager, voor de uitoefening van wiens bedrijf Burg. en Weth. nadeelen vreezen, thans blijkbaar evenmin als vroeger, toen hij zijne slachterij vestigde naast het dáár bestaande lompenmagazijn van Jacobson, eenige schade vreest, daar door hem geen bezwaar tegen de inwilliging van het verzoek is ingebracht;

dat verspreiding van vuil en walgelijke uitdampingen ongetwijfeld van inrichtingen als de hier bedoelde te vreezen zijn, maar die nadeelen in veel mindere mate zullen worden ondervonden, wanneer die bewaarplaatsen in ruim gebouwde goed geventileerde magazijnen zich bevinden, dan wanneer zij gevestigd zijn in gebrekkige inrichtingen;

dat appellant zich voorstelt in stede van de thans bestaande beperkte inrichting een pakhuis op te richten, dat beter aan de vereischten voldoen zal en waar het sorteeren en bewaren op verschillende verdiepingen zal plaats hebben;

dat een groot aantal naburen dan ook, in stede van op afwijzing aan te dringen van een in hunne nabijheid te vestigen lompenmagazijn, integendeel met aandrang het verzoek ondersteunen;

dat onder deze omstandigheden de bezwaren van den eenigen klager veel van hun gewicht verliezen en dat, voor zoover die in aanmerking kunnen komen, daaraan door het opleggen van voorwaarden is te gemoet te komen, gelijk die door Gedep. Staten in hun advies, strekkende tot voorwaardelijke inwilliging van het gedane verzoek, zijn aan de hand gedaan; dat er derhalve voldoende termen bestaan om onder voorwaarden de gevraagde vergunning alsnog te verleenen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der beschikking van Burg. en Weth. van Haarlem van 24 Juli 1884, n⁰. 18/146, aan A. Jacobson te Haarlem en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen tot oprichting, volgens de aan dit besluit gehechte beschrijving en teekening, eener bewaarplaats van lompen en beenderen in het perceel in de St. Anthoniestraat aldaar n°. 81, kadastraal bekend sectie D. nos. 2567 en 3793, onder voorwaarde:

dat de beenderen uitsluitend in het op de situatie-teekening met de letter *a* aangeduid, dat is het Noord-oostelijk gedeelte van het perceel 3793, opgeslagen en nimmer tegen de belendende perceelen nos. 4705 en 4049 zullen worden neergelegd;

dat op de bergplaats van beenderen ten minste één luchtkoker worde geplaatst van 40 bij 40 centimeter en ten minste 2 meter boven de nok van het dak dier bergplaats uitstekende;

dat geen afval of iets van dien aard op de openbare straat blijve liggen;

en met bepaling, dat de inrichting moet zijn voltooid en in gebruik genomen binnen één jaar na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering

van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 27 December 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Beschrijving behoorende bij het verzoekschrift van A. Jacobson tot het oprichten van eene bewaarplaats van beenderen en lompen.

Plaats waar de inrichting zal worden gesteld (met vermelding van het plaatselijk- en kadasternummer).	In het perceel aan de Anthoniestraat n⁰. 81, kad. sectie D. nos. 2567/3793.
Opgave van hetgeen in de inrichting zal worden verricht, vervaardigd of verzameld.	Sorteeren en bewaren van beenderen en lompen.

Haarlem, den 26 Juni 1884. A. JACOBSON.

Behoort bij Koninklijk besluit van 27 December 1884, n⁰. 11.

Mij bekend:

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

6⁰. van 28 December 1884, n_o. 16, houdende beschikking op het beroep door *Jhr. C. M. Brantsen en Mr. W. baron van Heeckeren van Kell te Angerlo, ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, van 23 Juli* 1884, *waarbij aan A. M. H. de Bruijn Tengbergen, te Doesburg, vergunning is verleend tot het oprichten eener steenfabriek en op het door laatstgenoemde ingesteld beroep tegen de voorwaarden waaronder hem vergunning is gegeven.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 550).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep door Jhr. C. M. Brantsen en Mr. W. Baron van Heeckeren van Kell te Angerloo, ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 23 Juni 1884, waarbij aan A. M. H. de Bruijn Tengbergen te Doesburg vergunning is verleend tot het oprichten eener steenfabriek, en op het door laatstgenoemde ingesteld beroep tegen de voorwaarden waaronder hem die vergunning is gegeven;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 December 1884, n°. 80;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 24 December 1884, n°. 41, afd. H. en N.;

Overwegende, dat A. M. H. de Bruijn Tengbergen, wonende te Doesburg, bij adres van 2 Mei 1884 aan Burg. en Weth. van Angerloo vergunning heeft gevraagd tot oprichting eener steenfabriek op de perceelen kadastraal bekend sectie A. no. 46 en 47 in die gemeente;

dat in de zitting, gehouden naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95), door P. Brouwer en Th. Derksen, landbouwers, gebruikers van naburige gronden en bewoners van naburige woningen, en door Jhr. C. M. Brantsen en Mr. W. Baron van Heeckeren van Kell, eigenaars van naburige gronden, gedeeltelijk derzelfde welke bij de twee eerstgenoemden in gebruik zijn, de volgende bezwaren zijn ingebracht;

dat door den gloed van den steenoven uitgaande zouden vernield worden een doornenheg op de perceelen 458 en 45, langs de grens van perceel 46, alsmede eikeboomen, behoorende tot de beplanting aan den weg van Zevenaar naar Doesburg, hier genaamd de Bingerdensche laan; dat de dampen uit den oven schade zouden toebrengen aan de veldgewassen, geteeld wordende op de zoo even genoemde en andere naburige perceelen bouwland, alsmede aan een uitgestrekten boomgaard en nog andere vruchtboomen, nabij de woning genaamd de Pol; dat die woning zelve door die dampen nagenoeg onbewoonbaar zou worden en ook de bewoning van het huis der bouwplaats Groot-Enghuizen daardoor onaangenaam zou gemaakt worden; dat het heen en weêr trekken van het werkvolk der fabriek aan de naast aangrenzende perceelen overlast zou veroorzaken en de toegang tot die perceelen door het veelvuldig rijden van steenkarren zou belemmerd worden; dat de omliggende perceelen in waarde zouden verminderen;

dat de aanvrager, met verwijzing naar de door hem overgelegde beschrijving, blijkens welke zijne fabriek zou worden ingericht naar het stelsel van den heer Hasselo te Zutphen, geheel verschillende van het stelsel der gewone Hollandsche steenovens, heeft ontkend, dat eenige overlast van gloed of rook zou te duchten zijn;

dat Burg. en Weth. van Angerloo bij besluit van 23 Juni 1884 de gevraagde vergunning hebben verleend onder de volgende voorwaarden:

1°. dat boven den vuurhaard der locomobile (een stoomwerktuig van 4 à 5 paarde-

krachten, te plaatsen op omstreeks 10 meter afstand van den steenoven en bestemd tot het drijven van twee steenvormmachines) een rookverslinder worde aangebracht, volgens de best werkende methode, ten genoegen van Burg. en Weth., en deze voortdurend in werking worde gehouden;

2°. dat de rook en damp uit den steenoven voortkomende moeten worden afgevoerd door een gemetselden schoorsteen, die tot de hoogte van minstens twintig meter boven den vloer der steenovens moet worden opgetrokken;

3°. dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen een jaar na de dagteekening van het besluit;

dat van dit besluit bij Ons in beroep gekomen zijn:

1°. Jhr. C. M. Brantsen en Mr. W. Baron Van Heeckeren van Kell, die met herhaling der vroeger door hen ingebrachte bezwaren, waarbij laatstgenoemde nog voegt, dat aan hem toebehoorende gronden, aan den grooten weg van Doesburg op Zevenaar voor bebouwing met woningen geheel ongeschikt zouden worden, verzoeken, dat het besluit van Burg. en Weth. van Angerloo vernietigd en de gevraagde vergunning geweigerd worde;

2°. A. M. H. De Bruijn Tengbergen, door wien wordt aangevoerd, dat de vergunning zonder voorwaarden had kunnen verleend worden, daar bij de naar het stelsel Hasselo ingerichte steenfabrieken geen gevaar van rook en afzetsel van rook voor de omgelegen perceelen te vreezen is, zooals is gebleken bij de naar dat stelsel ingerichte fabrieken van de firma J. P. Hasselo en Zonen te Zutphen en G. J. Keizer te IJsselstein, dat bij eerstgenoemde fabriek, waar sedert 1869 ovens naar het nieuwe stelsel ingericht in gebruik zijn, ten noordoosten zelfs op een afstand van niet meer dan 40 Meter verschillende vruchtboomen en aan alle zijden op verschillende afstanden binnen 100 Meter doornenheggen staan, terwijl binnen dien omtrek ook allerlei veldvruchten verbouwd worden, zonder dat aan een of ander nadeel is toegebracht; dat nu, wat de afstanden in dit geval betreft, de naastbijstaande hooge eikeboomen, de doornenheg en de naastbijgelegen perceelen bouwland omstreeks 55 Meter van den oven verwijderd zijn, de boomgaard naast het goed de Pol minstens 250 Meter, de Pol zelf 235 Meter en Groot-Enghuizen meer dan 550 Meter; dat een rookverslinder op de locomobile, waarin dagelijks gedurende den korten tijd der steenfabricage slechts hoogstens 3 hectoliter kolen of cokes (die volstrekt geen rookproduct geven) worden verbruikt, eene geheel overbodige zaak is; dat de voorgeschreven schoorsteen, zoo al niet met het door appellant te volgen stelsel onvereenigbaar, toch ondoelmatig zou kunnen blijken en dan inmiddels een uitgaaf van minstens zes duizend gulden zou gevorderd hebben; dat de termijn, eindigende 23 Juni 1885, te kort is, daar voor het metselwerk alleen beschikbaar zouden zijn de weinige weken vóór dien dag, waarin geen vorst meer zou te vreezen zijn; weshalve de appellant verzoekt dat, met vernietiging van de beschikking van Burg. en Weth., zooals zij is gegeven, of wel van de voorwaarden waaronder de vergunning is verleend, hem de vergunning zonder voorwaarden worde verleend, met bepaling dat de inrichting voltooid en in werking gebracht moet zijn uiterlijk den 23 Juni 1886, of op zoodanig ander tijdstip, als Wij zullen vermeenen te moeten bepalen;

dat Gedep. Staten van Gelderland, omtrent de adressen van appèl gehoord, naar

aanleiding van een bericht van den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat, bij de behandeling eener vroegere aanvrage om vergunning tot oprichting eener steenfabriek naar hetzelfde stelsel en op dezelfde plaats door hen ingewonnen, hebben voorgesteld de verleende vergunning te handhaven, doch de voorwaarden zóó te wijzigen, dat

de eerste voorwaarde worde aangevuld met de bepaling, dat, bijaldien het aanbrengen van een rookverslinder boven den vuurhaard der locomobile te bezwarend wordt geacht, genoegen zal worden genomen met het uitsluitend stoken van cokes;

de tweede voorwaarde (waarbij een algemeene schoorsteen van minstens 20 Meter hoogte is voorgeschreven) worde vervangen door het voorschrift, dat een schoorsteen van metselwerk of ijzer van minstens 2 Meter hoogte boven den top der welven worde aangebracht op ieder der rookgaten in de welven der ovens;

de termijn gesteld worde op 23 Juni 1886;

Overwegende, wat betreft de bezwaren, ontleend aan overlast door het heen en weer trekken van werklieden en belemmering van een toegangsweg door het veelvuldig rijden van steenkarren, dat deze niet tot weigering der vergunning kunnen leiden, daar zoodanig ongerief niet behoort tot den door de inrichting zelve veroorzaakten hinder, bedoeld in art. 11 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

dat evenmin tot weigering der vergunning kan leiden het ongeschikt worden van thans niet bebouwde gronden om later met woningen bezet te worden, daar bij het beoordeelen eener aangevraagde vergunning alleen de tegenwoordige toestand in aanmerking mag komen, niet een toestand, die later wellicht zou kunnen ontstaan;

dat, wat betreft de beweerde waardevermindering van de omliggende perceelen, de wet tegen waardevermindering van eigendommen wel bescherming verleent voor zoo ver zij het gevolg zou zijn van gevaar, schade of hinder, welke reden tot weigering van eene vergunning kunnen opleveren, maar haar overigens als op zich zelf staande reden tot weigering niet kent;

Overwegende, wat betreft de bezwaren, ontleend aan de verspreiding van gloed en rook, dat in de uitvoerige beschrijving, bij de aanvrage van Burg. en Weth. van Angerloo overgelegd, gezegd wordt, dat een steenoven naar het systeem Hasselo lang 30.25 Meter, breed, met de twee er aan gebouwde loodsen tot berging van brandstoffen, 30 Meter, zooals appellant zich voorstelt op te richten, bestaat uit vijf aaneengebouwde ovens of afdeelingen, gescheiden door muren 1.30 Meter dik, hoog 2.60 Meter tot aan het begin der welven; dat over iedere afdeeling een welf gebouwd is ter dikte van 0.50 Meter en in iedere welf zijn aangebracht 22 rookkanalen, 8 ter grootte van 0.10 bij 0.46 Meter en 14 ter grootte van 0.12 bij 0.12 Meter; dat deze ovens, waarin de steenen gebakken worden, gestookt worden met turf, cokes en kolen, in zeer enkele gevallen met hout, welke brandstoffen worden ingeworpen door stookgaten, die met ijzeren deuren zorgvuldig worden afgesloten; dat in den regel slechts ééne, nooit meer dan twee der afdeelingen te gelijk gebruikt worden, dat zulk eene afdeeling of oven, bevattende nog geen 90.000 steenen, in 8 à 12 dagen gaar gestookt wordt, in welken tijd 15000 turven in den oven geworpen worden; dat in een gewonen Hollandschen oven, bij eene jaarlijksche productie gelijk aan die van den vijfvoudigen Hasselo-oven, gedurende elken stooktijd, die 4 à 6 weken duurt,

800.000 à 1.200.000 steenen tegelijk gestookt worden, waarbij gemiddeld 450.000 turven gebruikt worden; dat het verbruik van steenkolen in den Hasselo-oven niet meer bedraagt dan ½ hectoliter in 20 à 25 minuten, dat het voordeel van de overwelfde ovens bestaat in besparing van brandstoffen, welke verkregen wordt door het zooveel mogelijk gebruiken en binnenhouden van de in den oven aanwezige hitte, namelijk door het zooveel mogelijk afsluiten der rookkanalen, zoödat ontsnapping van hitte tot een minimum bepaald wordt en bijna geen rook verspreid wordt; dat, terwijl bij het stoken van een gewonen Hollandschen oven de rook en de uitstralende hitte door niets worden tegengehouden, daar die ovens slechts zelden en dan nog maar met een pannendak overdekt zijn, en dus de uitstroomingsoppervlakte van zulk een oven van gelijke afmetingen als de vijfvoudige Hasselo-oven gelijk zou zijn aan de geheele oppervlakte van den oven, dat is ongeveer 450 vierk. meter, de uitstroomingsoppervlakte van eene afdeeling van den Hasselo-oven slechts zoo groot is als de gezamenlijke wijdte der 22 rookkanalen, dat is ruim een halve vierkante meter; dat daarvan volgens mondelinge opgave, namens den derden appellant De Bruijn Tengbergen gedaan, bij de ontwikkeling der hitte nog ²/₃ wordt gesloten;

Overwegende, dat uit de constructie en het gebruik van den Hasselo-oven in vergelijking met die van den gewonen Hollandschen oven, zooals het een en ander hierboven is beschreven, is af te leiden:

dat in den Hasselo-oven de ontwikkeling van hitte en rook op veel kleiner schaal plaats heeft;

dat uit den Hasselo-oven in verhouding tot de hoeveelheid brandstoffen minder hitte ontsnapt en, tengevolge van meer volkomen verbranding, minder rook is af te voeren;

dat dan ook de uitstroomingsoppervlakte van éene of zelfs van twee afdeelingen van den Hasselo-oven, welk getal hoogstens tegelijk gebruikt wordt, honderde malen kleiner is dan die van den in zijn geheel gebruikt wordenden gewonen Hollandschen oven;

dat bovendien de rook en de heete lucht uit den Hasselo-oven komende niet éene kolom vormen, maar een aantal verschillende kolommen van geringen omvang, welke bij het verlaten van de rookkanalen door niet- of minder verhitte lucht zijn gescheiden en dus worden afgekoeld;

Overwegende, dat tengevolge van het een en ander de verspreiding van gloed en rook in de omgeving bij een Hasselo-oven onbeduidend moet zijn in vergelijking tot hetgeen van dien aard bij een gewonen Hollandschen oven plaats vindt;

dat door den derden appellant tot staving van de onschadelijkheid van de Hasselo-ovens zijn overgelegd verschillende verklaringen van gebruikers en eigenaars van gronden bij zoodanige ovens gelegen, dat zij daarvan geen schadelijken invloed op boomen of veldvruchten bespeurd hebben;

dat hier de naastbijzijnde der voorwerpen, waarvan schade gevreesd wordt, zich bevinden op een afstand van omstreeks 55 meter, dat is ongeveer op de grens, tot waar de werking van den gloed uit een gewonen steenoven zich blijkens elders verkregen ondervinding doet gevoelen, en er dus alle reden is om aan te nemen, dat die voorwerpen door den zooveel geringeren gloed uit den op te richten Hasselo-oven uitstralende niet zullen worden beschadigd;

dat wel de invloed van den rook zich bij een gewonen oven verder doet gevoelen,

doch dat bij de veel geringere hoeveelheid rook, welke van dezen oven zal uitgaan, mag verwacht worden, dat ook daardoor geen schade zal worden toegebracht aan de toch altijd minstens 55 meter verwijderde gewassen en evenmin hinder van eenige beteekenis zal veroorzaakt worden voor de bewoners der bovengenoemde, veel verder verwijderde woningen;

dat, wat betreft den 20 meter hoogen schoorsteen, waarvan de oprichting door Burg. en Weth. is voorgeschreven, namens den derden appellant is verklaard, dat hem niet nauwkeurig bekend is, hoe zoodanige schoorsteen in verband met den Hasselo-oven zou te bouwen zijn, en daaromtrent bij de eigenaars der fabrieken van die soort hier te lande, welke van hooge schoorsteenen zijn voorzien, geene inlichtingen zijn te verkrijgen; dat voorts volgens een door den derden appellant overgelegd advies van een civiel ingenieur het niet zeker is, dat deze schoorsteen de volledige verbranding in den *geheelen* oven zou bevorderen, maar veeleer is aan te nemen, dat in een klein gedeelte van den oven een zeer hooge temperatuur zou ontstaan, terwijl in het overige deel de verbranding hoogst onvolkomen zou plaats hebben en daardoor juist zeer schadelijke dampen ontwijken zouden;

dat het ook twijfelachtig mag geacht worden of de rook minder schadelijk zou worden, wanneer hij, bij het verlaten van den overwelfden oven verdeeld zijnde, door den hoogen schoorsteen weder tot ééne kolom vereenigd werd;

dat ten aanzien van de voorwaarden door Gedep. Staten voorgesteld, het plaatsen van 2 meter hooge schoorsteenen op de rookkanalen, zoodat op iedere afdeeling van 40 vierkante meter oppervlakte 22 schoorsteenen zouden komen, namens den derden appellant is te kennen gegeven, dat, terwijl die schoorsteenen slechts zouden kunnen strekken om eventueelen, schadelijken invloed van den rook iets verder van de fabriek te doen werken, zij de noodzakelijke waarneming van den stand der vuren zouden belemmeren;

dat, terwijl dus zoowel de tweede voorwaarde door Burg. en Weth. gesteld, als de in plaats daarvan door Gedep. Staten voorgestelde voorwaarde, hooge uitgaven zou veroorzaken en wellicht niet in alle opzichten doelmatig zou zijn, terwijl art. 17 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95), gelegenheid geeft om zoo noodig later nieuwe voorwaarden op te leggen, en terwijl van den op te richten oven slechts in geringe mate verspreiding van rook en gloed in de omgeving te wachten is, er geen termen zijn om ter zake hiervan de vergunning te weigeren en vooralsnog evenmin om eene der zooeven bedoelde voorwaarden aan de vergunning te verbinden;

Overwegende, wat betreft het voorschrift om boven den vuurhaard der locomobile een rookverslinder aan te brengen, dat de noodzakelijkheid daarvan bij een werktuig van zoo gering vermogen op een open terrein toch reeds twijfelachtig zou zijn, maar die noodzakelijkheid zeker niet bestaat, wanneer in dien vuurhaard alleen cokes gestookt worden, iets waartegen de derde appellant verklaard heeft geen bezwaar te hebben;

Overwegende eindelijk, wat betreft den gestelden termijn voor het voltooien en in werking brengen der inrichting, dat die zeker onvoldoende is nu hij bij het nemen der eindbeslissing in deze zaak reeds voor een aanzienlijk gedeelte is vervlogen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het besluit van Burg. en Weth. van Angerloo van 23 Juni 1884 te wijzigen als volgt:

de daarbij sub 1°. en 2°. gestelde voorwaarden worden vervangen door deze enkele voorwaarde, dat in den vuurhaard der tot het drijven der steenvormmachines te bezigen locomobile alleen cokes gestookt worden;

de bepaling sub 3°. in het besluit opgenomen wordt vervangen door deze bepaling, dat de inrichting voltooid en in werking gebracht moet zijn binnen achttien maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 28 December 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

7°. van 2 Januari 1885, n°. 1, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *A. Scholts c. s., ingezetenen van het gehucht Kibbelgaarn, gemeente Veendam, provincie Groningen, van* 15 *Augustus* 1884, no. 50, 3e *afd., waarbij goedkeuring is verleend aan een besluit van den Raad der genoemde gemeente, van* 14 *Maart* 1884, no. 6 *tot opheffing en sluiting der openbare lagere school te Kibbelgaarn.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 572.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG ENZ. ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door A. Scholts c. s., ingezetenen van het gehucht Kibbelgaarn, gemeente Veendam, ingesteld tegen een besluit van Gedep. Staten der provincie Groningen van 15 Augustus 1884, n°. 50, 3e afd., waarbij goedkeuring is verleend aan een besluit van den Raad der genoemde gemeente van 14 Maart 1884, n°. 6, tot opheffing en sluiting der openbare lagere school te Kibbelgaarn;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 December 1884, n°. 79;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 30 December 1884, n°. 4079, Afd. Onderwijs;

Overwegende, dat, nadat de Gemeenteraad van Veendam den 14 Maart 1884 had besloten de openbare lagere scholen te Kibbelgaarn en Numero Dertien op te heffen en te sluiten, Gedep. Staten van Groningen den 15 Augustus d. a. v. hunne goedkeuring aan dit besluit verleend hebben, voor zoover het op de school te Kibbelgaarn betrekking had;

dat een aantal ingezetenen van Kibbelgaarn, zich bezwaard achtende door het voornoemde besluit van den Raad der gemeente Veendam, zich reeds bij adres van 15 Juli 1884 tot Gedep. Staten van Groningen gewend hadden met het verzoek, dat hunne openbare lagere school mocht worden in stand gehouden;

dat, nadat Gedep. Staten hunne goedkeuring aan dat gedeelte van het besluit van den Gemeenteraad van Veendam, waarbij de school te Kibbelgaarn werd opgeheven en gesloten, verleend hadden, adressanten bij het besluit van Gedep. Staten in beroep zijn gekomen, aanvoerende, dat de opheffing van de school te Kibbelgaarn hun de gelegenheid zoude ontnemen hunne kinderen onderwijs te doen genieten, waardoor art. 16 der wet op het lager onderwijs voor hen een doode letter zoude worden;

Overwegende, dat, alvorens over de deugdelijkheid van het beslnit van Gedep. Staten te beslissen, behoort te worden onderzocht of het ingestelde beroep op de wet steunt;

dat nu, wel is waar, art. 14 der wet op het lager onderwijs als regel vaststelt, dat „van elk besluit, krachtens deze wet door Gedep. Staten genomen, bij Ons in „hooger beroep (kan) worden gekomen door ieder, die bij de vernietiging of ver„betering van het besluit belang heeft", maar dit artikel tevens uitdrukkelijk het geval uitzondert in art. 19 derzelfde wet voorzien;

dat art. 19 dier wet onder anderen bepaalt, dat op de besluiten van den Gemeenteraad, die vermindering van het getal scholen of de sluiting eener school betreffen en welke aan de goedkeuring van Gedep. Staten moeten onderworpen worden, de artt. 196, 197, 198, 200, 201 en 202 der wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85) toepasselijk zijn;

dat uit krachte dezer laatste bepaling een Gemeentebestuur, dat zich bezwaard acht door de beslissing van Gedep. Staten, waarbij de goedkeuring geweigerd wordt aan een besluit tot vermindering van het aantal scholen of tot sluiting van eene school, binnen dertig dagen daarvan bij Ons in beroep kan komen;

dat, aangezien dus de regel, in art. 14 der wet op het lager onderwijs gesteld, op besluiten, door Gedep. Staten uit krachte van art. 19 genomen, niet van toepassing is en dit artikel alleen aan Gemeentebesturen het recht toekent om bij Ons in hooger beroep te komen tegen eene beslissing van Gedep. Staten, waarbij de volgens dat artikel gevorderde goedkeuring aan een door hen genomen besluit onthouden wordt, appellanten noch aan art. 14 noch aan art. 19 der meergenoemde wet het recht ontleenen tegen het besluit van Gedep. Staten, waarbij de opheffing en sluiting der school te Kibbelgaarn wordt goedgekeurd, beroep in te stellen en dat ook geene andere bepaling van de wet op het lager onderwijs hun daartoe de bevoegdheid toekent;

dat dit ook werkelijk de bedoeling des wetgevers is geweest, zooals blijkt uit het-

geen bij de indiening van voornoemde wet in de Memorie van Toelichting bij art. 19 verklaard werd, namelijk dat de aldaar genoemde besluiten „zich minder tot zoodanig hooger beroep, als waarvan in art. 14 gehandeld wordt, leenen", zoodat het aan geen twijfel onderhevig is, dat de wetgever alleen aan de Gemeentebesturen, en niet aan de ingezetenen, het recht heeft willen toekennen bij Ons tegen besluiten van Gedep. Staten, naar aanleiding van art. 19 genomen, beroep in te stellen;

dat nu wel is waar het bestuur der gemeente Veendam in zijn besluit van 14 Maart 1884, niet art. 19 maar art. 18 der wet op het lager onderwijs heeft aangehaald, en dat in zeker opzicht de opheffing en sluiting eener school als eene wijziging of nieuwe regeling van het getal der scholen kan aangemerkt worden, maar dat toch art. 19 bepaaldelijk van vermindering van het getal scholen en de sluiting eener school spreekt en dus volkomen op het bovengenoemde besluit van toepassing is, en dat dan ook genoemd Gemeentebestuur art. 19 moet bedoeld hebben, vermits het anders zijn besluit alleen aan Gedep. Staten zoude hebben medegedeeld en niet aan hunne goedkeuring zou hebben onderworpen;

dat Gedep. Staten van Groningen mitsdien terecht op art. 19 hunne beslissing gegrond hebben;

dat dienvolgens adressanten het recht niet hadden van het besluit van Gedep. Staten van de provincie Groningen dd. 15 Augustus 1884, n⁰. 50, 3e afd., houdende goedkeuring van het besluit van den Gemeenteraad van Veendam, dd. 14 Maart 1884, n⁰. 6 (voor zoover het de school te Kibbelgaarn betreft) in hooger beroep te komen;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127);

Hebben goedgevonden en verstaan:

adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 2 Januari 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

8⁰. van 2 Januari 1885, n⁰. 2, houdende beschikking op het beroep van *het Polderbestuur van Walcheren van eene beslissing van Gedep. Staten van Zeeland van* 15 *Augustus* 1884, *n°.* 123, *omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Westkapelle.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 540.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van het Polderbestuur van Walcheren van eene beslissing van Gedep. Staten van Zeeland van 15 Augustus 1884, n°. 123, omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Westkapelle;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 December 1884, n°. 78;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 30 December 1884, n°. 8, afd. Waterstaat A.;

Overwegende, dat ter voldoening aan het op 1 Januari 1882 in werking getreden Provinciaal Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland door het Gemeentebestuur van Westkapelle is opgemaakt een legger der wegen en voetpaden in die gemeente en daarop onder n°. 3 gebracht de Schelpweg van Westkapelle naar Domburg, met vermelding van den polder Walcheren als onderhoudsplichtige;

dat tegen die vermelding het Polderbestuur op 1 September 1882 bij den Gemeenteraad bezwaren inbracht en verzocht, dat de vermelding van den polder als onderhoudsplichtige zou vervallen en vervangen worden door de woorden „niet aan te wijzen", terwijl dan in de laatste kolom „Aanmerkingen" zou kunnen vermeld worden: „Deze weg wordt vrijwillig onderhouden door het polderbestuur van Walcheren, welk bestuur echter vermeent daartoe rechtens niet verplicht te zijn, doch niettemin bereid is zich bij voortduring met het onderhoud op den thans bestaanden voet te blijven belasten, immers tot zoolang de polder aan dezen kunstweg behoefte zal hebben";

dat, nadat de Gemeenteraad op 16 September 1882 die reclame had afgewezen en het Polderbestuur zich vervolgens tot Gedep. Staten van Zeeland had gewend met herhaling van voorschreven verzoek, dit college bij resolutie van 15 Augustus 1884 het verlangen van het Polderbestuur ongegrond verklaarde en den legger ten aanzien van dit volgnummer vaststelde, zooals die door het Gemeentebestuur was opgemaakt;

dat appellant tegen deze beschikking Onze voorziening heeft ingeroepen en, onder bereidverklaring om, zoolang het polderbelang dit meebrengt, zich met het onderhoud van den bedoelden kunstweg te blijven belasten, verzoekt niet als onderhoudsplichtige van den bedoelden weg te worden aangewezen;

Overwegende, dat de hier bedoelde weg voor een gedeelte loopt van den Westkapelschen zeedijk tot den opril bij dijkpaal 27 en tegelijk met den zeedijk voor omstreeks 3 eeuwen is aangelegd, terwijl de weg voor een ander deel loopt van genoemden opril door de duin- of vroongronden tot aan de grensscheiding tusschen Westkapelle en Domburg en dit gedeelte oorspronkelijk en wel tot omstreeks 1838 niets anders schijnt geweest te zijn dan een wagenspoor door de duinen, doch dat in 1838 of 1839 en volgende jaren beide gedeelten van den weg door het Polderbestuur zijn hard gemaakt en nog jaarlijks op kosten van den polder door bedekking met schelpen worden onderhouden;

dat de openbaarheid van den bedoelden weg niet wordt betwist, maar het eenig verschilpunt hierin bestaat, of het Polderbestuur al dan niet tot het onderhoud van dezen schelpweg verplicht is, dat het Polderbestuur die verplichting ontkent, aanvoerende, dat onderhoudsplicht niet alleen daarom kan worden aangenomen, omdat de weg feitelijk door hem is onderhouden, hetwelk in dezen geheel vrijwillig plaats vond, voor eigen behoefte, in het belang van den aanvoer van dijksmateriaal;

Overwegende, dat de in deze bedoelde weg sedert meer dan dertig jaren voor komt op het tableau der openbare wegen in de gemeente Westkapelle, hetwelk ingevolge het destijds bestaande Reglement op het beheer en onderhoud en de politie der buurtwegen en voetpaden in de provincie Zeeland werd opgemaakt;

dat het een feit is, dat die weg, zoolang hij als openbare weg is erkend en aangenomen, na aanvankelijk door het Polderbestuur te zijn hard gemaakt, ook door en voor rekening van den polder is onderhouden, met welk doel en voor welk belang dat dan ook moge geschied zijn;

dat door het Polderbestuur wel is waar beweerd wordt, dat de kosten van dat onderhoud niet werden gevonden uit den post zijner begrooting, bestemd voor onderhoud van wegen, maar uit dien voor kosten der werken aan de Noordwatering, doch dat door deze omstandigheid het feit zelf, dat de bedoelde Schelpweg door den polder steeds is onderhouden, niet wordt te niet gedaan en door dergelijke huishoudelijke regeling ook de beteekenis van dat feit niet wordt gewijzigd;

dat evenmin ten deze iets kan afdoen de door het Polderbestuur gevoerde bewering, dat het onderhoud van den op de kruin van den zeedijk gelegen weg als kunstweg van 1839 tot 1881 alleen het gevolg zou zijn van het uitsluitend beheer, hetwelk volgens art. 10 van het reeds vermelde Reglement op de buurtwegen aan hem was opgedragen, doch door het nieuwe Reglement is ontnomen, vermits toch de aanleg tot eenen kunstweg en het onderhoud daarvan niet het gevolg zijn van het beheer over den weg, en ook onder de werking van het nieuwe op 1 Januari 1882 in werking getreden Reglement appellant, hoezeer hem daarbij het bedoelde beheer niet verder bleef opgedragen, toch is voortgegaan met het onderhoud van den bedoelden weg en hij zelfs nu zich bereid verklaart om den weg ook verder te onderhouden, zoolang hij daaraan behoefte mocht hebben;

dat volgens art. 37 § 1 van het thans bestaande Reglement het onderhoud van de wegen en van de kunstwerken blijft ten laste van hen, die daartoe verplicht zijn op het oogenblik, dat dit Reglement in werking treedt;

dat, wat den hier bedoelden weg betreft, uit de feiten en omstandigheden volgt, dat op 1 Januari 1882 die verplichting rustte op den polder Walcheren, als welke niet uit vrije keuze of naar willekeur zich met aanleg en onderhoud van publieke werken belastte, maar als publiekrechterlijke instelling niet kan geacht worden zoodanigen aanleg en zoodanig onderhoud anders te hebben verricht dan tengevolge van publiekrechterlijke verplichtingen, waaraan hij had te voldoen;

dat buitendien ook in een geval als zich hier voordoet, waar het eenen weg betreft van onbetwist openbaar karakter en die door verloop van tijd en langdurig gebruik de eenige gemeenschap voor rij- en voertuigen, althans in den winter, is geworden tusschen Westkapelle en Domburg, het niet aangaat, dat een publiek bestuur als dat

van den polder Walcheren, hetwelk zich dien weg sedert eene lange reeks van jaren heeft aangetrokken, en in die mate zelfs dat het hem tot kunst- of schelpweg heeft ingericht, zich willekeurig, althans naar eigen goedvinden, daaraan ook weder zou kunnen onttrekken en aldus de gevolgen van eenen door den polder zelven geschapen toestand zou kunnen brengen ten laste van anderen, hetwelk toch het geval zou zijn, indien de polder niet voortdurend tot instandhouding van den door hem gemaakten kunst- of schelpweg ware verbonden, vermits alsdan volgens § 2 van art. 37 voormeld het onderhoud zou komen ten laste van de gemeente;

dat mitsdien bij het in werking treden van het Reglement op niemand anders dan op den polder Walcheren de last van onderhoud rustte en die polder alzoo op den legger terecht is aangewezen als onderhoudsplichtige van den schelpweg naar Domburg, en die aanwijzing behoort te worden gehandhaafd, ook in weerwil daarvan; dat door den Gemeenteraad van Domburg, volgens het door appellant overgelegde besluit, in 1882 eene andere beslissing is genomen ten aanzien van het op het grondgebied van Domburg gelegen vervolg van den hier bedoelden weg, vermits, voor zooveel dit wegsgedeelte betreft, de zaak niet aan Onze beslissing is onderworpen en derhalve niet behoeft te worden onderzocht, of daaromtrent ook andere omstandigheden behooren in aanmerking te komen, en in allen gevalle Onze beslissing in dezen niet afhankelijk kan zijn van hetgeen de Raad der gemeente Domburg mocht hebben aangenomen of besloten;

Gezien het Reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zeeland, vastgesteld door de Staten op 5 November 1880 en 8 Juli 1881, door Ons goedgekeurd bij besluit van 3 Augustus 1881 n°. 18, en gewijzigd door de Staten op 7 Juli 1882, door Ons goedgekeurd bij besluit van 31 Juli 1882, n°. 13;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der aanwijzing van den polder Walcheren als onderhoudsplichtige van den weg onder n°. 3 op den legger der wegen en voetpaden van de gemeente Westkapelle gebracht, het door appellant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 2 Januari 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

9°. van 3 Januari 1885, n°. 7, houdende beschikking op het beroep van *T. J. Daniels en A. J. A. A. Rothpletz, van een besluit van Gedep. Staten van Gelderland, van 9 Juli* 1884, n°. 93, *tot vaststelling eener wijziging in den legger B der wegen, voetpaden enz. van de gemeente Hattem.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 546)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van T. J. Daniels en A. J. A. A. Rothpletz, van een besluit van Gedep. Staten van Gelderland, van 9 Juli 1884, n°. 93, tot vaststelling eener wijziging in den legger B. der wegen, voetpaden enz. van de gemeente Hattem;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 December 1884, n°. 72;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 31 December 1884, n°. 5, afd. Waterstaat A.;

Overwegende, dat door Burg. en Weth. van Hattem in 1883 is ontworpen eene wijziging van den legger B. der wegen en voetpaden enz. in die gemeente;

dat daarbij op den legger B. onder n°. 48 gebracht werd "een voetpad door de "zoogenaamde Zandkamp, strekkende van af het kerkpad n°. 6 van legger B., door "de Zandkamp tot aan den dorpsweg n°. 3 van legger A, ter lengte van 245 en ter "breedte van 2 Meter", met aanwijzing van den eigenaar als onderhoudsplichtige;

dat, nadat deze ontworpen wijziging op de gemeente-secretarie ter inzage van belanghebbenden was nedergelegd, door Th. J. Daniels en A. J. A. A. Rothpletz, de laatste zoo voor zich zelf als voor zijne echtgenoote, vrouwe A. J. Daniels, als gezamenlijke eigenaars van voornoemden Zandkamp, bezwaren zijn ingebracht tegen de plaatsing van gezegd voetpad op den legger, op grond dat dit voetpad nimmer openbaar voetpad was geweest, doch daarvan alleen tengevolge van het gedoogen der eigenaars door het publiek was gebruik gemaakt, en dat het publiek aan dit pad geen behoefte had;

dat het Gemeentebestuur, opmerkende dat het voetpad sedert onheuglijke jaren als openbaar voetpad, ook als kerkpad had bestaan, en de plaatsing daarvan op den legger vroeger was verzuimd, den staat van wijziging van den legger, ten deze onveranderd, aan Gedep. Staten ter vaststelling heeft ingezonden;

dat appellanten zich daarna tot Gedep. Staten hebben gewend met herhaling hunner vroeger reeds aan het Gemeentebestuur medegedeelde bezwaren, onder tekennengeving, dat ook de oorsprong van gezegd pad de niet-openbaarheid daarvan aantoonde, zijnde het door de vroegere eigenaars aangelegd uitsluitend om de exploitatie van het bosch, dat zich destijds op den Zandkamp bevond, te vergemakkelijken;

dat Gedep. Staten, na kennisneming van de verklaringen van vier bejaarde personen, die steeds in de gemeente of den omtrek zijn gevestigd geweest, en volgens wie het voetpad, zoover menschenheugenis reikt, steeds als een openbaar pad door het publiek

is gebruikt, alsmede van een bericht van het Gemeentebestuur, en nadat door eene commissie uit hun midden een plaatselijk onderzoek was ingesteld, bij besluit van 9 Juli 1884, de door het Gemeentebestuur ontworpen wijziging van den legger ten aanzien van dit punt ongewijzigd hebben vastgesteld;

dat appellanten van deze beslissing bij Ons beroep hebben ingesteld;

Overwegende dat volgens opgave van het Gemeentebestuur dit voetpad sedert onheuglijken tijd als openbaar voetpad, ook als kerkpad heeft bestaan;

dat door vier bejaarde personen, die steeds nabij het hierbedoelde terrein gewoond hebben, verklaard is dat zij het pad steeds gekend hebben als een voetpad dat door een ieder vrij gebruikt werd;

dat de appellanten zelve erkennen, dat het publiek sedert lang de gewoonte heeft van het pad als van een publiek pad gebruik te maken en dat dit steeds is toegelaten;

dat het dus als vaststaande mag worden aangenomen, dat het pad als een publiek pad wordt gebruikt en dat dit gebruik sedert lang ongestoord heeft plaats gevonden;

dat nu wel door de appellanten wordt beweerd, dat dit gebruik slechts zou plaats hebben bij gedoogen der eigenaars, doch dat de juistheid dezer bewering niet genoegzaam wordt gestaafd;

dat toch hetgeen tot bevestiging daarvan wordt aangevoerd, namelijk dat de eigenaars het pad zouden hebben aangelegd ten behoeve van hun eigendom, om het vervoer van hout uit het vroeger op den Zandkamp aanwezige bosch gemakkelijker te maken, door het Gemeentebestuur wordt tegengesproken, op grond dat de richting van het pad niet is die, welke voor gemakkelijker vervoer van hout uit het vroeger op den Zandkamp aanwezige bosch de meest doelmatige zou geweest zijn, maar integendeel juist die, welke het pad als kerkpad moest hebben; en dat inderdaad de loop van het pad, in verband met den vorm van den Zandkamp, met de wegen en voetpaden, die langs dat grondstuk loopen, en de ligging der stad Hattem, het veel meer aannemelijk maakt, dat hier is eene ten behoeve van het publiek geschapen verkorte communicatie van het punt van den weg naar Elburg, waar deze zich bij den noordwestelijken hoek van den Zandkamp westwaarts wendt, met de stad Hattem, dan dat hier zou zijn een pad, door de eigenaars van den grond aangelegd om dien grond als hakbosch beter te kunnen exploiteeren;

dat behalve deze betwiste en weinig aannemelijke opgave omtrent den oorsprong van het pad, niets wordt aangevoerd waardoor de bewering van appellant, dat het pad niet ten openbaren dienste bestemd, maar slechts bij gedoogen als publiek pad in gebruik zou zijn, zou worden bevestigd, terwijl integendeel de omstandigheid dat het pad ook nadat het bosch was gerooid en de grond tot bouwland was bestemd geworden, steeds is in stand gehouden, voor het openbaar karakter van bedoeld pad pleit;

dat in deze omstandigheden het pad moet geacht worden terecht op den legger B. der wegen en voetpaden van de gemeente Hattem gebracht te zijn;

Gezien het provinciaal Reglement op de wegen en voetpaden in Gelderland, vastgesteld door de Staten bij besluiten van 13—16 Juli en 6 November 1857, goedgekeurd bij Ons besluit van 8 December 1857, nº. 60, zooals het is gewijzigd bij besluit der Staten van 8 Juli 1870, goedgekeurd bij Ons besluit van 24 Augustus 1870, nº. 3, *Prov. Blad* 1857, nº. 103, en 1870 nº. 86;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestredene beschikking van Gedep. Staten van Gelderland, het daartegen door appellanten ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 3 Januari 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *Elisabeth Teijes Buma, te Anjum, gemeente Oostdongeradeel, tegen het besluit van den burgemeester dier gemeente, waarbij haar verlof werd geweigerd tot opgraving en verplaatsing van het lijk harer moeder.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging van 28 November 1884, no. 13, werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken, onder geleide eener missive van 5 December d. a. v. no. 4910, Afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door Elisabeth Teijes Buma, te Anjum, gemeente Oostdongeradeel, tegen het besluit van den burgemeester dier gemeente, waarbij haar verlof werd geweigerd tot opgraving en verplaatsing van het lijk harer moeder.

Blijkens het appellatoir adres den 17 September des vorigen jaars bij het Kabinet des Konings ingekomen, is appellante eigenares van vier naast elkander gelegen graven op den zuidkant van de bijzondere begraafplaats te Anjum en heeft zij het voornemen van die grafruimten een grafkelder aan te leggen om daarin lijken te kunnen bijzetten.

In een dier graven is echter het lijk van hare op 25 December 1883 overleden moeder begraven, zoodat zij in de noodzakelijkheid verkeert, ten einde dien kelder in gereedheid te kunnen brengen, het lijk van hare moeder op te graven en te verschuiven; op haar daartoe strekkend verzoek, dd. 18 Augustus 1884, is echter door den Burgemeester van Oostdongeradeel afwijzend beschikt.

Volgens het appellatoir adres zou het epidemisch heerschen van cholera in Europa de reden van die afwijzende beschikking zijn geweest.

Appellante doet echter opmerken, dat, ofschoon op dat oogenblik wel is waar de cholera nog epidemisch in Europa heerschte, die ziekte in Nederland zelfs niet sporadisch voorkwam.

Er belang in stellende den grafkelder nog vóór den winter in gereedheid te laten brengen, richtte zij tot Z. M. het verzoek haar alsnog het vereischte verlof te verleenen tot het openen, gedeeltelijk opgraven en zoo noodig verschuiven van het lijk harer moeder, binnen de ruimte van de hiervoren vermelde graven.

Dit adres werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken om bericht en advies in handen gesteld van Gedep. Staten van Friesland, die daarop den Burgemeester van Oostdongeradeel en den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht in Friesland en Groningen hebben gehoord.

Volgens de beschouwingen, in het bericht van den Burgemeester dd. 1 October 1884 vervat, is appellante iemand met zonderlinge opvattingen en onverklaarbare gedragingen.

Vele bijzonderheden, ook van huiselijken aard, worden door den Burgemeester tot staving van dat gevoelen bijgebracht.

Na het overlijden van hare moeder op 25 December 1883 verzette appellante zich hardnekkig tegen de begrafenis, onder voorwendsel, dat hare moeder niet dood zou zijn, zoodat zij door de politie van de lijkkist verwijderd moest worden, waarna de begrafenis op 's Burgemeesters bevel, in zijne tegenwoordigheid en in bijzijn van den heer Dr. Hemsing, die de overledene had behandeld, heeft plaats gevonden.

Voortdurend van meening, dat hare moeder levend begraven was, correspondeerde zij hierover met doctoren en professoren. Dientengevolge ontving hij, burgemeester, een schrijven van den Hoogleeraar Kooijker, waarbij hij verzocht werd zijn invloed aan te wenden om daaraan een einde te maken.

Haar voornemen om een grafkelder te laten maken motiveerde zij hiermede, dat zij gaarne het begraven van schijndooden wilde voorkomen; immers in zulke kelders was het wel gebruikelijk, dat de kisten slechts gedeeltelijk worden dichtgeschoven.

De Burgemeester schrijft verder dat hij bij zijne afwijzende beschikking van de in Europa heerschende cholera gewag had gemaakt, omdat er zich kort te voren een paar gevallen van cholera nostras in de gemeente hadden voorgedaan. De Burgemeester, een in zijne oogen dwaas plan wenschende te keeren, spreekt ten slotte de hoop uit, dat de bemoeiingen der familie van appellante om haar onder curateele te doen stellen, mogen slagen, 't geen voor hare financiën zeer wenschelijk zou zijn.

De Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht, de zaak niet met het oog op 't geen de openbare orde zou kunnen eischen, noch uit een physiologisch, maar enkel uit het sanitair oogpunt beschouwende, verklaart in zijn bericht van 9 November 1884, niet te weten op grond van welke wettelijke bepaling of van welk ander bezwaar het verzoek kan worden geweigerd. In menig dergelijk geval is door hem Inspecteur geadviseerd het verzoek toe te staan, onder inachtneming van zekere voorzorgsmaatregelen, waarvan in de betrekkelijke Koninklijke besluiten de bepaling werd overgelaten aan den Minister van Binnenlandsche Zaken en die in hoofdzaak neerkomen op het volgende: opgraven en overbrengen van het lijk in een vroeg morgenuur, onder toezicht van de politie; na de opgraving onverwijlde overbrenging en begraving van het

lijk in het nieuwe graf; het begieten van de lijkkist met verdund ruw carbolzuur in voldoende sterkte en hoeveelheid.

Aangezien hier ook geen sprake is van gevaar voor besmetting, is de Inspecteur van oordeel, dat het verlof onder bovenbedoelde voorwaarden behoort te worden verleend.

De Gedep. Staten van Friesland zijn, blijkens hun ambtsbericht van 13 November 1884, n°. 34, 3e afd., met den Inspecteur van meening, dat er geen termen bestaan om het gevraagde verlof niet te verleenen en adviseeren mitsdien, dat het verlof onder de vereischte bepalingen worde toegestaan.

Nadat het beroep bij de Afdeeling was aangebracht is alsnog bij haar ingekomen eene memorie van den Burgemeester van Oostdongeradeel, dd. 14 December 1884, waarbij hij o. a. zegt het ten zeerste te betreuren, dat het verzoek van de familie van appellante om haar onder curateele te doen stellen door de rechtbank is afgewezen en waarbij hij voorts verklaart het spoedig roeren van graven op de eenige begraafplaats te Anjum af te keuren, omdat dit dorp nog al volkrijk en de begraafplaats midden in de kom van het dorp gelegen is.

Wijders spreekt hij de vrees uit, dat, zoo het verzoek van appellante werd toegestaan, zij hare bezoeken aan den grafkelder en bij 't lijk harer moeder dikwijls herhalen zou en dat, met 't oog op haar prikkelbaar zenuwgestel, daarbij treurige en aan 't publiek ergernis gevende tooneelen zouden kunnen voorvallen.

Ten slotte geeft hij te kennen, dat, naar zijne overtuiging, elk weldenkend man, onder meer de geneesheer te Anjum, benevens heeren kerkvoogden aldaar, beheerders van de bedoelde begraafplaats, zonder eenig voorbehoud met de door hem ontwikkelde denkbeelden zullen instemmen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Tweede Vergadering.

Vergadering van Woensdag 4 *Februari* 1885.

(Geopend ten 11 ure)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

1. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 11 Jannari 1885, n°. 52, houdende beschikking op het beroep door *den Minister van Oorlog ingesteld tegen een besluit van Burg. en Weth. der gemeente Zwolle van* 19 *Juli* 1884 *n*°. 1517, *waarbij aan de firma Ter Meulen en Co. voor den tijd van één jaar vergunning is verleend tot het plaatsen van eene stoommachine en eenen tweeden zeepketel in hare fabriek in de Waterstraat aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 566).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, door Onzen Minister van Oorlog ingesteld tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Zwolle van 19 Juli 1884 n⁰. 1517, waarbij aan de firma Ter Meulen en Co. voor den tijd van één jaar vergunning is verleend tot het plaatsen van een stoommachine en eenen tweeden zeepketel in hare fabriek in de Waterstraat aldaar,

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 December 1884, n⁰. 83;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 8 Januari 1885, n°. 36, Afdeeling H. en N.;

Overwegende, dat de firma Ter Meulen en Co. bij adres van 26 Juni 1884 aan Burgemeester en Wethouders van Zwolle vergunning heeft gevraagd voor het plaatsen van een stoommachine van pl. m. 6 paardekrachten, tot het in werking brengen van roertoestellen in zeepketels, en van een tweeden zeepketel in het kadastrale perceel sectie F n°. 2822, gelegen in de Waterstraat te Zwolle en ingericht tot eene zeepziederij;

dat op de ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°, 95) belegde vergadering de kapitein, eerstaanwezend ingenieur te Zwolle, verschenen is, die de bezwaren, door hem namens het Rijk bereids schriftelijk ingebracht, nader heeft toegelicht, aanvoerende, dat inwilliging van het verzoek voor de aangrenzende Broerenkazerne tengevolge zoude hebben dat het brandgevaar toenam, het regenwater, ook voor het bereiden der spijzen voor de manschappen gebruikt wordende, door den kolendamp verontreinigd wierd, deze damp, op de binnenplaats der kazerne neerslaande, het verblijf aldaar hoogst onaangenaam zoude maken en meer dan thans reeds door één zeepketel, twee zeepketels op die binnenplaats eenen hinderlijken reuk zouden verspreiden;

dat Burgemeester en Wethouders, nadat hun uit mededeelingen van den gemeente-opzichter gebleken was, dat bij inwilliging van de aanvrage tegen het brandgevaar en tegen het neerslaan van den rook voorzorgsmaatregelen konden worden voorgeschreven, op grond hiervan, en uit overweging dat de reuk, door de zeepketels verspreid, niet schadelijk voor de gezondheid van in de nabijheid wonenden kan worden geacht, doch tevens, dat in dit geval een proeftijd wenschelijk was, bij besluit van 19 Juli 1884 no. 1517 voor den tijd van één jaar de vergunning hebben verleend onder de volgende voorwaarden;

1⁰. dat de machine tot eene hoogte van 1.5 M. uit den vloer op eenen afstand van 1.5 M. met eenen eensteensmuur van de overige ruimte moet worden gescheiden en voor toegang tot haar in dien muur eene deur van plaatijzer moet worden gemaakt;

2⁰. dat, waar de ijzeren schoorsteen met houtwerk in het dak in aanraking komt, dit wordt bekleed met plaatijzer, dat overal 0.20 M. van den schoorsteen verwijderd moet zijn;

3°. dat genoemde schoorsteen ten minste 2 M. boven de nok van het aangrenzend dak moet verheven zijn;

4°. dat daarin moet worden geplaatst een patent Russ und Funkenfänger-Apparat uit de fabriek van Schomberg te Berlijn;

5°. dat de plaatsing van stoommachine en zeepketel moet geschieden onder toezicht van den gemeente-architect, waarbij tevens bepaald werd, dat meergemelde stoommachine en ketel binnen zes maanden na dato zouden moeten in werking zijn gebracht;

dat Onze Minister van Oorlog bij adres van 1 Augustus 1884 zich, onder herhaling der door den kapitein, eerstaanwezend ingenieur, ingebrachte bedenkingen, tot Ons heeft gewend met verzoek de beschikking van het Gemeentebestuur van Zwolle, waarbij aan de firma Ter Meulen en Co. de gevraagde vergunning verleend was, te vernietigen;

Overwegende, dat de Hoofd-ingenieur van den Provincialen Waterstaat na een door hem ingesteld onderzoek verklaard heeft zoowel de vermeerdering van het brandgevaar als van den hinder, door den rook veroorzaakt, van weinig beteekenis te achten en bij zijn bezoek aan de fabriek van den bestaanden zeepketel geen onaangenamen reuk te hebben waargenomen;

dat, wat het brandgevaar betreft, de inrichting van de fabriek zelve en de voorwaarden waaronder de vergunning verleend is, daartegen voldoende waarborgen opleveren; dat het neerslaan van den rook en van roetdeelen gedeeltelijk door de gestelde voorwaarden wordt voorkomen, en dat voor het overige aan dit bezwaar niet veel gewicht gehecht moet worden, waar men, zooals hier, in dezelfde straat reeds meer stoomfabrieken aantreft;

dat over den reuk, door den thans reeds bestaanden zeepketel verspreid, door andere eigenaars of bewoners van naburige perceelen niet is geklaagd, en dat er te minder bezwaar bestaat met de oprichting van eenen tweeden zeepketel eene proef te nemen, naardien de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht verklaard heeft dat de damp, door de fabricage van zeep uit onbedorven olie, welke vetstof door de firma Ter Meulen en Co. uitsluitend gebruikt wordt, veroorzaakt, geene speciale schadelijkheid voor de gezondheid bezit;

dat onder deze omstandigheden de opgelegde voorwaarden voldoende geacht kunnen worden om brandgevaar te keeren en hinder te voorkomen;

dat bovendien de vergunning slechts voor één jaar verleend wordt, zoodat als werkelijk blijken mocht dat de inrichtingen schade of hinder veroorzaken, de toestemming, na afloop van dien termijn op nieuw aangevraagd, kan worden geweigerd;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het beroep van den adressant ongegrond te verklaren en het besluit van Burgemeester en Wethouders van Zwolle van 19 Juli 1884, n°. 1517, te handhaven met deze wijziging, dat de proeftijd zal duren tot 1 Juli 1886 en de termijn van zes maanden, binnen welken deze inrichtingen zullen moeten in werking gebracht zijn, zal beginnen te loopen met de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 11 Januari 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN

Aan de orde is:

II. het beroep van *M. Lichtenstein te Groningen, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener bewaarplaats van huiden aan het Gedempte Zuiderdiep aldaar.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Door M. Lichtenstein werd aan Burg. en Weth. van Groningen vergunning gevraagd tot oprichting eener bewaarplaats van versche huiden, die telkens tweemaal per week zouden worden opgeruimd, in een perceel wijk S no. 287 aan het gedempte Zuiderdiep te Groningen, kadastraal bekend in sectie I no. 2002. Adressant gaf uitdrukkelijk te kennen dat hij enkel eene bergplaats bedoelde en geene droogerij of blooterij.

Ter openbare zitting, bestemd om de belanghebbenden in de gelegenheid te stellen hunne bedenkingen tegen voorschreven verzoek in te brengen, kwamen onderscheidene eigenaren en bewoners van aangrenzende perceelen op, die in hoofdzaak te kennen gaven, dat zij hunne bezwaren gronden op den hinder en den stank, die het gevolg der inrichting zijn zou en op het gevaar voor de gezondheid, ontstaande uit het indringen van het afvalwater der gezouten huiden in den bodem. Sommigen hunner deden opmerken, dat de inrichting reeds sedert vijf weken in werking was, met het gevolg dat zij deuren en vensters moesten gesloten houden, dat hunne levensmiddelen bedierven door de insecten, die in de vochtdeelen der huiden gedeeltelijk hun voedsel vinden en naar hunne woningen kwamen overvliegen. Eén was er zelfs, die verklaarde, dat zijn kelder onbruikbaar was geworden door de walgelijke uitdampingen, welke de inrichting verspreidde.

Burg. en Weth. weigerden de gevraagde vergunning, bij beschikking van 22 September 1884 no. 5, op grond dat de oprichting der bedoelde bewaarplaats in het aangewezen perceel, dat geheel in de bebouwde kom der gemeente is gelegen, gevaar doet vreezen voor de openbare gezondheid en hinder van ernstigen aard voor de omwonenden, een en ander het gevolg van de walgelijke uitdampingen, die uit dergelijke bewaarplaats

voortkomen, terwijl aan deze ernstige bezwaren door het stellen van voorwaarden niet is tegemoet te komen.

Van deze beschikking heeft Lichtenstein zich in beroep voorzien bij Z. M. Hij erkent wel, dat het perceel is gelegen in de kom der gemeente, maar wijst er op, dat het gebouw voor de bewaarplaats bestemd, achter de bestaande Huizenstraat ligt in den tuin, meer dan 10 M. van de straat verwijderd, dat bedoeld gebouw geheel van steen is opgetrokken en gedekt met pannen, zijne uitwaseming hebbende door een schoorsteen. De versche runderhuiden worden tweemaal 's weeks, woensdag en vrijdag, alle naar Rotterdam verzonden en zijn dus nooit langer dan twee dagen in de bewaarplaats, terwijl hij bij de ontvangst dier huiden, ze dadelijk zout en voor bederf vrijwaart. Appellant acht het dan ook eene onwaarheid, dat de huiden eene walgelijke uitdamping verspreiden, die in 't nadeel der gezondheid kan zijn.

Op appellants adres is door den Minister het gevoelen van Ged. Staten van Groningen ingewonnen, die hunnerzijds Burg. en Weth. en den Inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht hoorden.

Burg. en Weth. achten de tegenspraak van appellant niet afdoende, omdat de bezwaren, welke het geldt en die de ervaring geleerd heeft, dat aan eene bewaarplaats van huiden onafscheidelijk verbonden zijn, zich feitelijk reeds *hebben* voorgedaan, doordien appellant reeds gedurende vijf weken, alvorens zijn verzoek in te dienen, het perceel als bewaarplaats van huiden had gebezigd, in de onderstelling dat de inrichting niet viel onder de wet. De toen ondervonden bezwaren had appellant wel overdreven genoemd, maar van de onjuistheid daarvan had hij Burg. en Weth. niet overtuigd.

De Inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht in Groningen en Friesland rapporteerde dat een in loco ingesteld onderzoek hem leidt tot de meening, dat de ingebrachte bezwaren van sommige buren zeer overdreven moeten geacht worden. Hoezeer in beginsel ook gekant tegen stankverwekkende verzamelingen in bevolkte buurten, maakt de Inspecteur echter bezwaar, in 't belang van de nijverheid, in dezen tot afwijzing van 't verzoek te adviseeren. Hij is van meening dat hier termen bestaan om de vergunning voor een proeftijd te verleenen, ten einde, met het oog op de betrokken lokaliteit, te kunnen nagaan of inderdaad waar is (wat het lokaal onderzoek als zeer waarschijnlijk doet aannemen) hetgeen in de stukken wordt verklaard met betrekking tot den bijzonderen aard van de bewaring der huiden in dit geval. Immers de betrokken lokaliteit is eene kleine woonkamer, achter eene kleine woning, de zolder wordt gebruikt tot berging van kachels, oud ijzer enz., de voorkamer zelve heeft eene oppervlakte van slechts ongeveer 20 M^2, welke kleine ruimte voldoende is omdat de huiden geregeld tweemaal 's weeks worden verzonden. De huiden worden er dan ook niet gezouten met gewoon fabriekzout, zooals het geval is in de bewaarplaatsen waar ze langeren tijd moeten blijven, — maar worden er eenvoudig met een weinig gewoon keukenzout bestrooid opdat ze op den overtocht naar Rotterdam niet zullen lijden. Mocht men, ten allen overvloede, nog voorwaarden wenschen te stellen, dan ware te bepalen b.v. dat *alle* vocht hetwelk uit de huiden mocht sijpelen, moet worden op gevangen, verzameld en geregeld verwijderd.

Met dit advies van den Inspecteur kunnen Ged. Staten zich echter niet vereenigen.

Ze zijn van meening, dat de vijf weken, gedurende welke app. het perceel reeds als bewaarplaats van huiden heeft gebezigd, als proeftijd kunnen worden beschouwd en reeds voldoende over de gevolgen der inrichting uitspraak hebben gedaan. Zij geven in overweging, het beroep af te wijzen.

Nadat de zaak bij deze Afdeeling is aanhangig geworden, zijn bij haar twee stukken ingekomen.

Het eerste is eene memorie, onderteekend door H. N. Wilhelmy en 8 anderen, waarbij zij, onder overlegging van 2 situatieteekeningen, aanvoeren, dat de ontmanteling der vesting de demping van het Zuiderdiep heeft mogelijk gemaakt en deze geleid heeft tot het aanleggen van een straat van dáár naar het station, bijlangs welke stationstraat, 15 M. breed, met trottoirs elke van 4 M., verschillende huizen gebouwd zijn, gelijk uit de overgelegde teekeningen is te zien, waaronder ook die van sommige hunner, en welke, blijkens de ervaring, in den jongsten zomer opgedaan, evenals de andere aan het perceel der bewaarplaats grenzende, door de verpestende lucht der huiden gevaarlijk worden voor de gezondheid, en aanmerkelijk in waarde zullen verminderen, zoo zij niet onbewoonbaar worden. Zij deelen voorts mede dat, wat door appellant werd nagelaten, dat in de inrichting ook het reinigen en inzouten der huiden geschiedt en dat zich bij die behandeling de ondragelijke stank verspreidde, waardoor hun het gebruik van hunne tuinen en achterkamers inzonderheid onmogelijk werd gemaakt. Eindelijk vermelden zij, dat ze hunne perceelen hebben gekocht en huizen gesticht vóórdat er te dier plaatse van de oprichting eener huidenverzameling sprake was, en zij, indien zij hadden kunnen vermoeden, dat er ooit eene inrichting als thans verzocht, dáár zou verrijzen, nooit tot den bouw hunner perceelen zouden zijn overgegaan.

Het tweede stuk is eene schriftelijke verklaring, onderteekend door „J. E. Frank, H. Wardenburg en A. Marcus, logement- en koffiehuishouder, gedempte Z.diep S. no. 295", houdende dat zij wonende nabij perceel no. 287, en wel de eerste zelfs een gedeelte van datzelfde perceel bewonende, geen bezwaar hebben tegen het verleenen der door M. Lichtenstein gevraagde vergunning, om reden de huiden tweemaal 's weeks verzonden worden en voldoende gezouten om voor bederf gevrijwaard te zijn, zoodat ze geene walgelijke uitwasemingen van zich geven.

De belanghebbende Lichtenstein is zelf verschenen en voert eenige gronden aan tot toelichting van zijn beroep.

III het beroep van *W. Hartog c. s. te Sliedrecht, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan K. Prins Jz. vergunning is verleend tot het oprichten van een gebouw, dienende tot bewaarplaats van ongebluschte kalk en bereiding van kalk.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 2 Januari 1885 no. 27, Afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van

het door W. Hartog c. s. te Sliedrecht ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 11 October 1884, waarbij aan K. Prins Jz. vergunning is verleend tot het oprichten van een gebouw dienende tot bewaarplaats van ongebluschte kalk en bereiding van kalk.

Bij adres van 26 September 1884 is door genoemden K. Prins Jz. aan Burg. en Weth. van Sliedrecht vergunning gevraagd om de gezegde inrichting te mogen oprichten op het perceel kadastraal bekend sectie J no. 696, tusschen de woningen bewoond door Joost Slagboom en Wouter Hartog. Volgens de bij het adres gevoegde beschrijving zou het opterichten gebouw lang zijn 18 en breed 8 meters. Het zou van elk der gezegde woningen 4 meters verwijderd blijven. Het zou verdeeld zijn in twee afdeelingen, eene dienende tot bewaarplaats van ongebluschte kalk, de andere bestemd voor bereide of gebluschte kalk. Het zou geheel van steen worden opgetrokken, en met pannen gedekt, welke van binnen geheel zouden worden bestreken. Er zou zoowel aan de voor- als aan de achterzijde een deur zijn tot ingang dienende, en er zouden ook zoowel aan de voorzijde als aan de achterzijde vier ramen zijn van ijzer. De vloer, waaronder een bewaarplaats van materialen zou zijn, zou worden gemaakt van steen met ijzeren balken. Er zou worden gezorgd dat geen water werd geplaatst in de onmiddellijke nabijheid van de ongebluschte kalk, dat alleen bij bereiding water werd gebezigd, en dat het dak steeds waterdicht gehouden werd.

Tijdens het ter inzage liggen der stukken werden door de wed. W. de Landgraaf de twee bovengenoemde bewoners der onmiddellijk naast het voor de inrichting bestemde terrein gelegen woningen en nog negen andere eigenaren of gebruikers van naburige perceelen, schriftelijk deze bezwaren ingebracht, dat hunne woningen ten allen tijde met eene afzichtelijke en bijtende stof zouden worden bedekt en in die woningen een zeer onaangename damp en stof zouden verspreid worden, dat door het kalkblusschen gevaar van brand zou ontstaan. Zij meenden dat eene inrichting als deze zich niet in zulk eene onmiddellijke nabijheid van belendende gebouwen mocht bevinden.

In de zitting op 11 October 1884, naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) gehouden, werden overigens geene bezwaren ingebracht.

Op denzelfden dag werd door Burg. en Weth. de gevraagde vergunning verleend, met bepaling dat de inrichting voltooid en in werking gebracht zou moeten zijn op 1 Mei 1885.

Van deze beschikking van Burg. en Weth. van Sliedrecht zijn bij Z. M. den Koning in beroep gekomen W. Hartog en andere eigenaars en bewoners van woningen in de nabijheid der inrichting, door wie vroeger bezwaren waren ingebracht. Zij geven ook thans te kennen brandgevaar te vreezen van de ongebluschte kalk en de bereiding van kalk zoo nabij hunne panden, terwijl zij meenen dat de uitdampingen en bijtende stoffen, welke in de omgeving der inrichting zullen verspreid worden, in hooge mate schadelijk zullen zijn voor hunne eigendommen en den meest nadeeligen invloed zullen uitoefenen op hunne gezondheid en die hunner huisgenooten. Zij verzoeken derhalve dat, met vernietiging van het besluit van Burg. en Weth., de door K. Prins Jz. verlangde vergunning in hooger beroep geweigerd worde.

Op hun adres zijn gehoord Ged. Staten van Zuidholland, die berichten hebben

ingewonnen van Burg. en Weth. van Sliedrecht en van den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat.

Burg. en Weth. geven te kennen dat de ingebrachte bezwaren hun niet van dien aard zijn voorgekomen om de vergunning te weigeren. Door de inrichting van het gebouw en den afstand van de aangrenzende gebouwen, zooals het een en ander hiervoren is opgegeven, zal huns inziens alle brandgevaar voor de belendende gebouwen worden voorkomen, terwijl de bezwaren ontleend aan schade aan eigendommen en de gezondheid hun zeer overdreven voorkomen en naar hunne meening niet kunnen worden gerangschikt omder art. 11 litt. *b* en *c* der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95).

Zij merken nog op, dat wanneer zulke vergunningen werden geweigerd, de industrie in de gemeente Sliedrecht sterk zou worden benadeeld, daar alle gebouwen zijn geplaatst langs den ringdijk van den Alblasserwaard en het alzoo onmogelijk is bij verordening buurten of straten aantewijzen waar inrichtingen als de thans verlangde zouden kunnen worden opgericht.

De hoofdingenieur zegt dat brandgevaar, voor zoover het op zich zelf genomen aanwezig mocht kunnen zijn, door de inrichting van het gebouw geheel is weggenomen en dat van schadelijke uitdampingen geen sprake kan zijn.

De eenige hinder voor de buren zou z. i. daarin kunnen gelegen zijn dat bij het lossen of vervoeren der ongebluschte kalk niet de noodige maatregelen tegen verstuiving werden genomen. Wel brengt het belang van den ondernemer zelven mede dit te doen, maar het is toch denkbaar dat het door achteloosheid of ter bevordering van spoed verzuimd werd.

De hoofdingenieur geeft daarom in overweging dat geadviseerd worde tot handhaving van het besluit van Burg. en Weth. van Sliedrecht, met toevoeging van deze voorwaarde, dat bij het lossen en laden of vervoeren der gebluschte en ongebluschte kalk zooveel mogelijk verstuiving worde tegengegaan en daartoe die kalk in goed gesloten zakken verscheept of vervoerd moet worden.

Voorts merkt de hoofdingenieur nog op dat het wellicht noodig zal zijn den termijn voor het voltooien en in werking brengen der inrichting te verlengen b.v. tot 1 November 1885.

Ged. Staten van Zuidholland vereenigen zich met het advies van den hoofdingenieur en geven in overweging dat overeenkomstig met dat advies beschikt worde.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Derde Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 11 *Februari* 1885

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden* :

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris : Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 26 Januari 1885, n⁰. 5, houdende beschikking op het beroep van *L. Jansen te Tiel, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het uitbreiden van zijne lompenbergplaats aldaar tot eene bewaarplaats van beenderen en eene droogerij van vellen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 592).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van L. Jansen te Tiel van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het uitbreiden van zijne lompenbergplaats aldaar tot eene bewaarplaats van beenderen en eene droogerij van vellen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 14 Januari 1885, n°. 85;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 23 Januari 1885, n°. 41, afd. H. en N.;

Overwegende, dat adressant, aan wien bij beschikking van Burg. en Weth. van Tiel van 6 Augustus 1880, no. 6, vergunning is verleend tot oprichting eener bergplaats van lompen in de hem toebehoorende perceelen aldaar, sectie E nos. 1428 en 1362, (tegenwoordig 2132, 2123 en 1351), thans die bewaarplaats willende uitbreiden en tevens bestemmen voor bergplaats van beenderen en tot droogerij van konijnen- en hazenvellen, de daartoe noodige vergunning aan Burg. en Weth. heeft verzocht;

dat het gemeentebestuur echter bij beschikking van 20 Augustus 1884 no. 9 de gevraagde vergunning heeft geweigerd, op grond van vrees voor schade aan de gezondheid;

dat adressant tegen deze beschikking Onze voorziening heeft ingeroepen, met verzoek hem de vereischte toestemming alsnog te verleenen;

Overwegende, dat het bedoelde pakhuis, waarvan de geheele beschikbare ruimte thans reeds gebezigd wordt als bergplaats van lompen, gelegen is binnen de kom der gemeente in eene dicht bevolkte buurt, aan ééne zijde uitkomende in een tuin of binnenplaats, die 7 meter breed is, en aan de overzijde begrensd wordt door eene reeks van arbeiderswoningen aan twee andere zijden grenzende aan bewoonde huizen en met de vierde zijde uitkomende in een nauw straatje, waarin bewoonde huizen, terwijl de Diaconie-bewaarschool, de openbare school voor onvermogenden en het gebouw voor godsdienst-onderwijs respectivelijk op 27 en 28 meter afstand gelegen zijn;

dat voorts de huizen, die het pakhuis omgeven, allen even hoog of hooger opgetrokken zijn, zoodat de werking van den wind te dier plaatse weinig tot verversching van de lucht zal toebrengen;

dat door bij eene aldus gelegen bewaarplaats van lompen, nog te voegen eene bewaarplaats van beenderen en hazenvellen, ongetwijfeld walgelijke en ongezonde uitdampingen zouden veroorzaakt worden, die voor de bewoners en bezoekers der nabijgelegen huizen en scholen hinder van ernstigen aard zouden teweegbrengen en voor de gezondheid schadelijk zouden zijn;

dat door het opleggen van voorwaarden deze bezwaren niet op voldoende wijze zijn te keeren;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestreden beschikking van Burg. en Weth. van Tiel, het daartegen door adressant ingesteld beroep te verklaren ongegrond;

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 26 Januari 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 2 Februari 1885, no. 1, houdende beschikking op het beroep van *Elisabeth Teijes Buma, te Anjum, gemeente Oostdongeradeel, tegen eene beschikking van den burgemeester dier gemeente, waarbij haar het gevraagde verlof is geweigerd tot het opgraven van het lijk harer op* 25 *December* 1883 *overleden moeder.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 27).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Elisabeth Teyes Buma, te Anjum, gemeente Oostdongeradeel, tegen eene beschikking van den burgemeester dier gemeente, waarbij haar het gevraagde verlof is geweigerd tot het opgraven van het lijk harer op 25 Dec. 1883 overleden moeder;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 Januari 1885, n°. 87;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 30 Januari 1885, n°. 338, afd. Binnenlandsch Bestuur;

Overwegende, dat appellante is eigenares van vier naast elkander gelegen graven op de bijzondere begraafplaats te Anjum, in één waarvan het lijk harer moeder is begraven;

dat zij dit lijk wenscht te doen opgraven, ten einde van gezegde grafruimten eenen grafkelder te kunnen laten maken;

dat het daartoe vereischte verlof door den burgemeester van Oostdongeradeel in het belang van de openbare orde en van de volksgezondheid is geweigerd en appellante van die afwijzende beschikking bij Ons in hooger beroep is gekomen, met verzoek haar alsnog verlof te verleenen tot het openen, gedeeltelijk opgraven en zoo noodig verschuiven van het lijk harer moeder binnen de ruimte van de hiervoren vermelde graven;

dat de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht in Friesland en Groningen,

met een beroep op vroegere dergelijke gevallen, adviseert het verzoek van appellante, waartegen bij hem uit een sanitair oogpunt geen bezwaar bestaat, toe te staan met inachtneming van zekere door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken op te leggen voorwaarden, onder anderen na de opgraving onverwijlde overbrenging en begraving van het lijk in het nieuwe graf, — met welk advies Gedeputeerde Staten van Friesland zich vereenigen;

Overwegende dat in de gevallen, waarop door den Inspecteur wordt gedoeld, steeds sprake was van het opgraven en overbrengen van een lijk naar eene bestaande begraafplaats of grafruimte of wel naar eenen reeds aangelegden grafkelder, doch dat het hier een verzoek betreft om een lijk op te graven en bij te zetten in eenen nog aan te leggen grafkelder;

Overwegende bovendien, dat de grafkelder zou worden gemaakt ter plaatse, waar het lijk begraven is, zoodat in casu aan de door den Inspecteur zelven opgenoemde voorwaarde van onverwijlde overbrenging en begraving in het nieuwe graf niet zou kunnen worden voldaan;

Overwegende, dat nu wel is waar door appellante in haar adres gesproken wordt van het "openen, gedeeltelijk opgraven en zoo noodig verschuiven van het lijk", maar dat evenzeer uit het appellatoir adres blijkt, dat de vier naast elkander gelegen aan appellante toebehoorende grafruimten tot eenen grafkelder zouden worden ingericht, zoodat het ten eenenmale onzeker is, wat met het lijk, hetwelk zich in ééne van die grafruimten bevindt, gedurende korteren of langeren tijd bij het aanleggen van den grafkelder zou geschieden en waar dat lijk inmiddels zou blijven;

Overwegende, dat onder deze omstandigheden het verzoek, gelijk het is gedaan, voor inwilliging niet vatbaar is;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65)

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door Elisabeth Teijes Buma bij Ons ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 2 Februari 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *J. H. W. van der Polder, te Delft, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener koperslagerij aan de Koornmarkt aldaar.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Met 's Konings machtiging werd door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive van 9 Januari 1885, no. 42, Afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) de overweging aanhangig gemaakt van het door J. H. W. van der Polder te Delft ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener koperslagerij.

Den 30en September 1884 richtte appellant tot het gemeentebestuur van Delft het verzoek om in het achterhuis van het perceel aan de Koornmarkt wijk 3 no. 78 kadastraal bekend sectie D. no. 395, eene koperslagerij te mogen oprichten.

Volgens de bij het verzoek overgelegde plattegrondteekening en beschrijving bestaat gemeld perceel uit drie achter elkander gelegen lokalen, waarvan het voorste tot magazijn en de twee daaropvolgende tot koperslagerij bestemd zijn. De daarachter gelegen open plaats is van het aangrenzend lokaal gescheiden door stijlen, waartusschen zich deuren bevinden, die met glas bezet zijn, terwijl de afdekking van dat lokaal uit liggende ramen bestaat.

Voorts geeft eene deur in dat lokaal toegang tot de bestaande koperslagerij in het perceel aan den ouden Langendijk, wijk 3 no. 3, kadastraal bekend sectie D no. 389, mede in eigendom behoorende aan appellant.

In de zitting van 17 October 1884, gehouden ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) waren als belanghebbenden opgekomen Mr. M. A. Wijnaendts, die als bezwaar opgaf het geraas, 't welk de koperslagerij zal veroorzaken, 't geen hem tegen zijn wil zou nopen van woning te veranderen en C. Schilte, die aanvoerde, dat twee slaapkamers in zijn huis aan de nieuwe inrichting grenzen, 't geen inzonderheid bij ongesteldheid grooten hinder zou veroorzaken en nadeel aan zijn eigendom zou berokkenen.

Schriftelijk werden in die zitting bezwaren ingebracht door Mejuffrouw E. H. Haikink, die op het navolgende neerkomen. Vooreerst is in het achterste lokaal, ongeveer ter plaatse waar op de teekening een privaat is aangeduid, eene niet op de teekening aangewezen stookplaats aanwezig, waarop zich een schoorsteen bevindt van zoo geringe hoogte, dat de rook en de dampen in de achterramen van de bovenverdieping harer woning binnendringen, 't geen bij het verwarmen of smelten van koperen voorwerpen gevaar en schade voor de gezondheid van de bewoners zou doen ontstaan. In de tweede plaats werd er in het bezwaarschrift op gewezen, dat bij het verzoek geen opgaaf was gedaan van 't geen in de voorgenomen inrichting zal worden verricht, vervaardigd of verzameld en dat er, nu er alleen gesproken werd van eene koperslagerij, gegronde vrees bestaat, dat ook de inrichting in het perceel aan den Langendijk naar dat aan de Koornmarkt zal worden overgebracht. In het perceel aan den

Langendijk worden ook zware koperen ketels en dergelijke voorwerpen van grooteren omvang geslagen of bewerkt, terwijl er, volgens het opschrift, tevens eene bergplaats van petroleum schijnt te zijn. Voorts werd het bezwaar ontwikkeld van den hinder, die door het slaan van zware koperen voorwerpen zou worden veroorzaakt. Het huis van Mejuffrouw Haikink, waarvan de bovenkamers thans aan den heer Mr. M. A. Wijnaendts worden verhuurd, zou daardoor ter bewoning ongeschikt worden gemaakt. Zij zou geen huurders meer kunnen vinden en daardoor schade in haar bedrijf lijden. Eindelijk zou er, indien het voor magazijn bestemde lokaal tot bergplaats van petroleum werd ingericht, meer brandgevaar ontstaan en de assurantiepremie van haar huis waarschijnlijk moeten worden verhoogd.

Op deze bezwaren werd door den verzoeker in hoofdzaak geantwoord, dat in de lokalen, waarvoor de vergunning werd gevraagd, geen vuurhaard zou worden gemaakt; dat sommige der aangevoerde bezwaren met deze aanvraag niet in verband staan; dat de bedoeling der wet door hem in 't oog is gehouden en de verordening tot voorkoming bepaalt, hoeveel petroleum in een pakhuis voorhanden mag zijn, terwijl hij te kennen gaf, dat, zoo er een groote ketel moet worden gemaakt, dit op de open plaats zal geschieden.

De conclusie van het bezwaarschrift van Mejuffrouw Haikink strekte tot afwijzing van het verzoek, zooals het was gedaan en subsidiair tot het stellen van al die voorwaarden, waardoor aan hare bezwaren kon worden tegemoet gekomen.

Nog was in de zitting, belegd ingevolge art. 7 der wet, blijkens het daarvan opgemaakt proces-verbaal opgeroepen en verschenen de brandmeester van de derde wijk der gemeente, die verklaarde geen bezwaar te hebben tegen de voorgenomen inrichting.

Intusschen werd de gevraagde vergunning door het gemeentebestuur bij zijn besluit van 21 October 1884 geweigerd, uit overweging, dat het verleenen der vergunning zou doen ontstaan hinder in 't algemeen en schade voor de eigenaars der omliggende panden in 't bijzonder, die nagenoeg onbewoonbaar zouden worden, indien het koperslagersvak in zijn geheelen omvang in de daartoe te bestemmen lokaliteit werd uitgeoefend.

Dit besluit werd in de Delftsche courant van 22 October 1884 aangekondigd.

Volgens het appellatoir adres, den 4en November 1884 bij het Kabinet des Konings ingekomen, zijn de bezwaren, waarop de afwijzende beschikking is gebouwd, ongegrond, daar het niet in des appellants bedoeling ligt het koperslagersvak in zijn geheelen omvang in het perceel, waarvan hier sprake is, uitteoefenen. Het zou hier slechts betreffen het verrichten van lichte werkzaamheden, aangezien werken van grooten omvang verricht worden in de reeds bestaande aangrenzende koperslagerij, waarin zich ook de smidse bevindt. De weigering der vergunning is voor appellant te nadeeliger daar het hierbedoelde pand reeds tot het beoogde doel is ingericht, naar aanleiding van de door het gemeentebestuur bij besluit van 13 Juni 1884 reeds verleende vergunning, die volgens het appellatoir adres, later is gebleken onwettig te zijn, wegens een abuis, 't welk in de aanvraag was ingeslopen.

Op de aangevoerde gronden verzocht appellant mitsdien, dat hem alsnog door den

Koning, met vernietiging van de beslissing des gemeentebestuurs, de gevraagde vergunning worde verleend.

Het adres werd door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid om bericht en raad in handen gesteld van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, die daarop Burg. en Weth. van Delft alsmede den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat hebben gehoord.

Burg. en Weth. bepalen zich tot de inzending van de vereischte stukken en tot de mededeeling, dat het beroep binnen den bij de wet bepaalden termijn is ingesteld en dat voorts overeenkomstig het tweede lid van art. 15 der wet is gehandeld.

De Provinciale Hoofdingenieur adviseert in zijn ambtsbericht van 13 Dec. 1884 tot het verleenen eener voorwaardelijke vergunning.

Uit het besluit van het gemeentebestuur toch blijkt niet, dat de bijzondere ligging van het hierbedoelde pand tot de weigering aanleiding gaf. Voor zoover hem bekend, zijn er evenmin, krachtens art. 4 der wet, in Delft wijken of buurten aangewezen, waar eene koperslagerij mag worden opgericht. Het logisch gevolg van het besluit van Burg. en Weth. zou dus zijn, dat nergens in de kom der gemeente, met vergunning volgens de wet van 1875, dat bedrijf zou mogen worden uitgeoefend.

De Hoofdingenieur stemt toe, dat er wel niemand zal zijn, die zich een koperslager tot buurman wenscht en die, wanneer hij zulk een buurman heeft, daarvan niet van tijd tot tijd eenigen hinder zal ondervinden. In hoeverre echter die hinder geacht moet worden van ernstigen aard te zijn, hangt in hoofdzaak van de lokaliteit af.

De lokalen nu, die appellant, in verband met de reeds bestaande werkplaats in het aangrenzende perceel, voor de koperslagerij wil bestemmen, zijn geheel door stevige eigen muren omgeven. Tusschen het perceel van appellant en het huis van Mejuffrouw Haikink bestaat eene kleine open ruimte, terwijl aan de andere zijde door den buurman onlangs eene binnenplaats is overdekt en tegen den muur van het tot koperslagerij interichten perceel een halfsteensmuur zonder spouw is opgetrokken.

Naar het oordeel van den Hoofdingenieur is er werkelijk reden om te onderstellen, dat de buren van deze koperslagerij minder hinder zullen ondervinden dan van zulk eene inrichting in vele andere gevallen te duchten zou zijn.

Wat de bezwaren van Mejuffrouw Haikink betreft, voor zoover die ontleend zijn aan den schoorsteen, die zich op het hierbedoelde perceel bevindt en aan het gevaarlijke eener bergplaats van petroleum, daaromtrent doet de Hoofdingenieur opmerken, dat die schoorsteen, die thans niet is gebouwd, doch sedert jaren aanwezig is, zeker ongeschikt zou zijn, indien hij tot afvoer van metaaldampen moest dienen, doch dat appellant enkel vergunning vraagt voor eene koperslagerij, niet voor eene metaalgieterij en evenmin voor een petroleumbergplaats.

Aan de vergunning wenscht de Hoofdingenieur echter de voorwaarde verbonden te zien, dat de werkzaamheden uitsluitend in de daarvoor aangewezen lokalen zullen worden verricht en met name geen klinkwerk op de open plaats geschiede, met bepaling wijders dat de inrichting voltooid en in werking gebracht zij voor den 1en Juli 1885.

Met dit advies hebben Gedep. Staten van Zuidholland zich volkomen vereenigd.

Voor den appellant treedt als gemachtigde op de heer Mr. P. A. Post Uiterweer,

advocaat te Delft, die nader aandringt op het verleenen der vergunning en aan den Raad te kennen geeft dat appellant zich gaarne zal onderwerpen aan de voorwaarden door den hoofdingenieur gesteld.

De heer Mr. B. J. RASCH, advocaat te 's-Gravenhage, ontwikkelt de bezwaren door Mej. Haikink aangevoerd, en verzoekt dat bij eventueele toestemming van het verzoek, de voorwaarden zullen worden uitgebreid.

Op de vragen van de staatsraden van EYSINGA en DE VRIES, geven de beide gemachtigden nog eenige inlichtingen.

III. het beroep van *den raad der gemeente Meliskerke, tegen een besluit van Gedep. Staten van Zeeland, waarbij goedkeuring wordt onthouden aan de begrooting dier gemeente voor* 1885.

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Op machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 12 Januari 1885 N. 91, Afdeeling B. B., bij den Raad van State, Afd. voor de gesch. van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door den Raad van Meliskerke tegen het besluit van Gedep. Staten van Zeeland, waarbij goedkeuring wordt onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1885.

Op de begrooting der gemeente Meliskerke voor het jaar 1885, komen o. a. de volgende posten voor. Onder de ontvangsten: f 557.88 ½ „*Batig slot of gedeelte van het batig slot der rekening over het dienstjaar* 1883, met de toelichting: „Aan het „batig slot der door Gedep. Staten van Zeeland bij besluit van 12 September ll. No. 2a „vastgestelde rekening over 1883 geene bepaalde bestemming gegeven zijnde, is het „geheel tot dekking der uitgaven in deze begrooting voor ontvangst geraamd. De te „veel genoten vergoedingskosten voor het onderwijs, waarmede dit goed slot vermindert, „bedragen over 1883, f 15.04 ½."

Voorts, eveneens onder de ontvangsten, een post van f 700 *Hoofdelijke Omslag*, aldus toegelicht: „Is f 300 minder geraamd dan voor 1884, aangezien de uitgaven zulks „toelaten en deze heffing nog zwaar genoeg drukt voor ingezetenen . . . ."

Eindelijk is op de begrooting der uitgaven uitgetrokken eene som van f 200 *voor aflossing van den* 13*en termijn van het onder art.* 1 *hiervoren vermeld kapitaal* (namel. een kapitaal oorspronkelijk groot f 7000, opgenomen in 1871 voor schoolbouw, per resto nog groot f 4600), met de toelichting:

„De aflossing van kapitaal is voor gelijk bedrag als vorig jaar geraamd."

Bij het onderzoek dezer begrooting, gelijk zij door den Raad der gemeente Meliskerke in zijne zitting van 26 September 1884 was vastgesteld, rezen er bij Gedep. Staten van Zeeland bezwaren tegen de goedkeuring, en wel op grond van de boven aangewezen posten. Den 17en October 1884 richtten zij tot Burg. en Weth. dier gemeente een schrijven, waarin zij verklaarden er niet in te kunnen berusten dat het geheele batig saldo van de rekening over 1883 in de begrooting was opgenomen,

"in verband met de omstandigheid, dat de hoofdelijke omslag f 300 lager (was) geraamd dan voor 1884." "Beschikking op een goed slot" — verklaarden H. H. Gedeputeerden — "dat voor de begrooting van een volgend dienstjaar bestemd is, moet "als eene buitengewone ontvangst beschouwd worden en mag niet strekken tot be-"lastingverlaging. Alleen dan zouden wij er in kunnen berusten, dat het geheele "saldo van 1883 in deze begrooting opgenomen wordt, indien daartegenover eene "buitengewone uitgaaf gesteld werd, b.v. de verbetering van het schoolgebouw. Volgens "bericht van den districts-schoolopziener moeten de ventilatiemiddelen verbeterd en "de schoolmuren mat geverwd worden, terwijl ook het aanbrengen van eene afscheiding "of tusschenschot in het schoollokaal zeer wenschelijk is. Wij zouden het zelfs toe-"juichen, indien ter bestrijding dezer kosten van dit saldo gebruik gemaakt werd." Gedep. Staten verzochten derhalve B. en W. deze bedenkingen aan den Raad mede te deelen, en hem uit te noodigen de begrooting in verband daarmede te wijzigen. "Wilt hem daarbij tevens doen opmerken" — aldus besloten zij hun schrijven — "dat het abonnement voor het schoonhouden der gemeentekamer, volgens uwen brief "van 9 November 1883 no. 221, f 10 bedragende, in de *begrooting* zelf moet worden "vermeld (Prov. blad no. 87 van 1876)."

Dit schrijven werd ter kennis gebracht van den Raad van Meliskerke, die den 10en November "Overwegende, dat de tijdsbepaling om de schoollokalen in overeen-"stemming te brengen met de wettelijke voorschriften, bij Koninklijk besluit (was) "verlengd; dat het batig saldo der rekening van 1883 alzoo daarvoor niet (behoefde) "te worden aangewezen; dat een hoofdelijke omslag geheven op een bedrag van f 1000 "te zwaar (drukte) voor de ingezetenen; (en) dat voor het batig saldo der rekening "van 1883 geen beter bestemming (kon) worden gegeven, dan het dienstbaar te "stellen tot vermindering van de lasten der ingezetenen" — besloot, "de begrooting "van inkomsten en uitgaven dezer gemeente voor 1885, zooals die vastgesteld (was) "in zijne zitting van 26 September 1884, onveranderd te handhaven."

Ter toelichting van dit besluit, den 14en November aan Gedep. Staten van Zeeland medegedeeld, schreven B. en W. in den daarbij gevoegden brief, dat de Raad de opmerkingen, in het schrijven van H. H. Gedeputeerden van 17 October 1884 no. 5899 3/9 1e afd. vervat, behandeld, en ondanks de verdediging dier opmerkingen door den voorzitter, met algemeene stemmen besloten had de begrooting, zooals die door hem in zijne zitting van 26 September 1884 was vastgesteld, te handhaven, om redenen in dat besluit vermeld; tevens gaven zij te kennen, dat het schoonhouden der gemeentekamer voor 1885 niet meer bij abonnement werd geregeld.

Was de Gemeenteraad dus ongenegen aan de bedenkingen van Gedep. Staten te gemoet te komen, deze laatsten achtten zich nu verplicht hunne goedkeuring aan de begrooting te onthouden. Aan dit besluit, gedagteekend 21/28 November 1884, gingen de volgende overwegingen vooraf "dat onder de uitgaven in de begrooting voor 1885 "voor de aflossing der geldleening" — bij besluit van den Raad dd. 27 October 1871, "goedgekeurd door Gedeputeerde Staten bij besluit van 3 November 1871, No. 57, "aangegaan ten bedrage van f 7000, met jaarlijksche aflossing van minstens "f 200, of zooveel meer als de financieele toestand der gemeente zal gedoogen, "wordende tot aflossing en rentebetaling dezer geldleening de gewone en buitengewone

„inkomsten dezer gemeente aangewezen" — „niet meer dan f 200 is gebracht en de „hoofdelijke omslag met niet meer dan f 700 is uitgetrokken, terwijl die hoofdelijke „omslag bedroeg in 1881 f 1179, in 1882 f 1172 en in 1883 f 1183; dat bij behoud „van den hoofdelijken omslag ongeveer op het bedrag van de jaren 1881 tot 1883 „aanzienlijk meer van de geldleening kan en derhalve behoort te worden afgelost; — „dat vermeerdering van aflossing te meer noodzakelijk is, omdat onder de ontvangsten „is uitgetrokken het geheele batig saldo der rekening over 1883 ad f 557.80[5] (waarvan slechts f 15.04[3] noodig is voor teruggaaf van te veel genoten rijksvergoeding in „de kosten van het onderwijs) zoodat thans de bate wordt gebruikt, die naar den „regel aan de begrooting voor 1886 ten goede zoude moeten komen; —

„dat bovendien vermindering van de geenszins bovenmatig drukkend te noemen „belastingen te minder goed te keuren is, omdat verbetering van het schoolgebouw, „die thans reeds zeer wenschelijk is, in elk geval vóór 1 Januari 1890 zal moeten „tot stand gebracht zijn en de schuld der gemeente daarvoor weder zal moeten ver„meerderd worden, tenzij bij behoud der belastingen op hetzelfde bedrag óf de be„staande schuld inmiddels verminderd worde, óf de batige saldo's alsdan veroorloven „de verbetering aan de school zonder leening uit te voeren; — (en) dat de begrooting „derhalve noch voldoet aan de voorwaarden, waarop de geldleening is aangegaan, noch „aan de eischen van een goed financieel beleid." Deze overwegingen komen, met uitzondering van die betreffende de geldleening, overeen met de bedenkingen, welke door Gedep. Staten in hun bovengemeld schrijven waren geopperd.

Van dit besluit kwam de Raad der gemeente Meliskerke den 13en December 1884 — dus binnen den door de Gemeentewet gestelden termijn bij Z. M. in beroep. Hij verklaart in zijn adres zich op de volgende gronden bezwaard te achten door de beschikking van Gedep. Staten:

„dat de financieele toestand van ingezetenen, allen landbouwers, zeer ongunstig moet „genoemd worden, vooral in dezen tijd, en daarom belastingvermindering noodzakelijk „wordt;

„dat met het oog op dien toestand een hoofdelijke omslag van ongeveer f 1000 te „drukkend is voor ingezetenen, aangezien door slechts 90 van de 133 hoofden van „huisgezinnen, (waarvan 16 in de laagste klasse) kan worden bijgedragen;

„dat sedert het nemen van het raadsbesluit waarop Gedeputeerden wijzen, meer „andere volgens de wet verplichte uitgaven voor de gemeente zijn gekomen en daar„door een *te drukkende* omslag *moest* geheven worden;

„dat de heffing van den omslag, die in de jaren 1880—1883, gemiddeld f 1178, „heeft bedragen, duidelijk de drukking aangeeft, daar de omslag over de jaren „1871—1875, gemiddeld f 275 en over 1876—1879 f 734 bedroeg; en

„dat naar 's Raads overtuiging de belangen der ingezetenen worden behartigd, door „den hoofdelijken omslag te brengen op een maximum-cijfer van draagkracht, terwijl „hij, zoodra dat cijfer zal zijn bereikt, niet ongenegen zal bevonden worden om aan „de gemaakte bedenkingen te gemoet te komen."

Gedep. Staten, over dit adres gehoord, meenden er alleen nog op te moeten wijzen, „dat het feit, dat de hoofdelijke omslag in 1871 tot 1875 gemiddeld f 275 en in 1876 „tot 1879 gemiddeld f 734 bedroeg, volstrekt niet bewijst, dat een omslag van onge-

„veer f 1180 als in 1881 tot 1883, of van f 1000 als in 1884, te zwaar zou zijn;" zij achten het in 1883 en 1884 geheven bedrag (f 1.68½ in 1883 of f 1.47½ in 1884 voor inkomens van f 300 tot f 400, f 10.81 (1883) of f 9.49 (1884) voor inkomens van f 700 tot f 800, f 22.74 (1883) of f 19.92½ (1884), voor inkomens van f 1000 tot f 1100, f 38.98 (1883) of f 34.15½ (1884) voor inkomens van f 1300 tot f 1400, en f 102.86 (1883) of f 90.05 (1884) voor inkomens van f 2000 tot f 2500) „in verband „met de omstandigheid, dat ten behoeve der gemeente *geene* opcenten op de hoofdsom „der personeele belasting geheven worden, niet zóó hoog, dat (het) de draagkracht „der ingezetenen zoude te boven gaan." Gedeputeerde Staten geven den Minister in overweging te bevorderen, dat, met handhaving van hunne beslissing, het beroep ongegrond worde verklaard.

Nadat deze zaak bij den Raad van State, Afd. v. d. G. v. B., is aanhangig gemaakt, zijn geene nadere stukken of bescheiden ingediend.

Het beroep wordt nader toegelicht door den gemeente-ontvanger en een lid van den gemeenteraad van Meliskerke, die tevens beantwoorden enkele vragen door de leden der afdeeling tot hen gericht.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vierde Vergadering.

Vergadering van Woensdag 25 *Februari* 1885.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

Aan de orde is:

het beroep van *den directeur der naamlooze vennootschap "de Nederlandsche Oliefabriek" te Hof van Delft, tegen eene der voorwaarden, waarop hem door Burg. en Weth. dier gemeente voorloopig vergunning is verleend tot wederopbouw der oliefabriek van de vennootschap aldaar.*

De *Staatsraad* Smidt brengt het volgend verslag uit:

Op machtiging van Z. M. heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 16 Januari 1885, no. 39, afdeeling Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door den Directeur der Naamlooze Vennootschap de Nederlandsche Oliefabriek te Hof van Delft ingesteld, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij, onder gestelde voorwaarden, vergunning is verleend tot wederopbouw der oliefabriek van de vennootschap.

Op 17 Augustus ll. werd de Nederlandsche Oliefabriek te *Hof van Delft* door brand vernield. Op de daartoe gedane aanvraag werd door Burg. en Weth. van die gemeente op 16 October ll. vergunning of voorloopige vergunning verleend tot herbouw van die fabriek onder verschillende voorwaarden, van welke die sub 6° luidt: „De afval van de aardnoten, zooals de bast enz., moeten bewaard worden op een „terrein zoo ver mogelijk van het hoofdgebouw en het magazijn."

Volgens mededeeling van Burg. en Weth. was die voorwaarde gesteld, omdat het bewaren van de bast in het hoofdgebouw nabij het magazijn, al mocht die bast niet aan zelfontbranding onderhevig zijn, dan toch bij eventueelen brand veel voedsel daaraan zou geven, gelijk bij den brand van 17 Aug. ll. was gebleken, — en omdat de mogelijkheid van zelfontbranding niet was uitgesloten, zijnde dit punt niet uitgemaakt, daar er evenveel *vóór* als *tegen* schijnt te zijn aan te voeren.

Bij het op Z. M. gedane beroep, is Dr. J. R. Tutein Nolthenius, directeur der naamlooze vennootschap de Nederlandsche Oliefabriek te Hof van Delft, tegen voorschreven voorwaarde opgekomen, op grond:

1o. dat volgens het oordeel van de meest bevoegde deskundigen, de bast of ledige „schillen van arachides of aardnoten nimmer aan broeiing onderhevig zijn, en uit haren „aard niet kunnen zijn, zoodat dan ook nóch te Marseille, nóch te Bordeaux, nóch „te Nantes, waar in dicht bevolkte buurten uitgebreide fabrieken van aardnotenolie „sedert tal van jaren bestaan, — de bewaring der schillen dezer vrucht aan eenige „beperkende voorwaarde is verbonden;

„2o. dat bij den aanleg van de afgebrande en thans in herbouw zijnde fabriek „gerekend is op voldoende ruimte tot tijdelijke berging van eene zekere hoeveelheid „schillen, in verband met het vermogen der fabriek;

„dat de bewaring der schillen „op een terrein zoover mogelijk van het „hoofd-„gebouw en magazijn", zou vereischen eene noodeloos kostbare daarstelling van „afzonderlijke gebouwen, en een dagelijks terugkeerend nutteloos vervoer van dezen „zeer volumineusen afval."

Bij dit adres werden brieven overgelegd van de firma's Serpette, Lourmand, Livois en Cie te Nantes en Dellys en Maurel & H. Pron & Maurel frères te Bordeaux en Marseille, eigenaars van soortgelijke fabrieken, ter bevestiging van het door den adressant aangevoerde.

Gedep. Staten der Provincie Zuid-Holland, over dit beroep gehoord, hebben zich tot Burg. en Weth. van Hof van Delft en tot den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat in dat gewest gewend om hun gevoelen te vernemen, nopens het

door den apellant aangevoerde. Daarop hebben Burg. en Weth. van Hof van Delft den 18en November ll. een rapport ingeleverd, waarin zij, behalve hetgeen hierover reeds omtrent de reden, waarom zij de bestreden voorwaarde stelden, is medegedeeld, aanvoeren, dat door de overgelegde brieven van Fransche fabrikanten het bewijs niet geleverd wordt, dat broeiing bij aardnoten onmogelijk is, terwijl zij verder meenen het door apellant sub 3o. aangevoerde, niet als een argument te mogen beschouwen. Hun advies strekt daartoe dat de gestelde voorwaarde gehandhaafd worde, daar hun niet gebleken is, noch uit het rekwest, noch uit de overgelegde stukken, dat de bast der aardnoot niet zelf ontbranden kan en de voorwaarde dus meerder brandgevaar voorkomt.

De Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in Zuid-Holland bracht een advies uit bij schrijven van 24 December jl. Na er op gewezen te hebben dat de voorwaarde, door Burg. en Weth. gesteld, naar hem uit een ingesteld onderzoek gebleken is, voor den aanvrager niet onbelangrijke kosten zoude na zich slepen, daar „de dagelijksche hoeveelheid afval zeer aanzienlijk (is) en wanneer deze nu aan de „achterzijde der fabriek, dat is op aanmerkelijken afstand van de vaart, zou moeten „worden geborgen een dubbel transport dier volumineuse massa niet te ontgaan" zoude zijn, en daarbij te hebben opgemerkt dat „eene andere voorwaarde om aan het „bezwaar der groote brandbaarheid en der zelfontbranding te gemoet te komen, thans, „nu de fabriek reeds nagenoeg geheel weder is opgebouwd, niet mogelijk (is) anders „had wellicht bepaald kunnen worden, dat evenals het oliemagazijn, ook het magazijn „tot bewaring van den afval bestemd, brandvrij ingericht zou moeten zijn" — geeft hij te kennen, dat doordien het geheele gebouw geverfd wordt met asbestverf het bezwaar der groote brandbaarheid van bedoelde bast reeds genoegzaam is weggenomen. Alleen het gevaar voor zelfontbranding zoude de verplichting, om dien afval uit het hoofdgebouw te verwijderen, kunnen wettigen. Om nu de vraag, of er inderdaad gevaar voor zelfontbranding bestaat, te kunnen beslisssen, had de Hoofdingenieur inlichtingen ingewonnen bij den Hoogleeraar in de scheikunde aan de Universiteit te Amsterdam, Dr. J. W. Gunning. Deze antwoordde; „dat wel alle poreuse stoffen, „die min of meer met olie zijn doortrokken, voor zelfontbranding vatbaar moeten „worden geacht, maar het gevaar het kleinste is waar het oliën geldt als raap-, „olijfolie enz. en ook de olie der aardnoten, die niet of slechts na langen tijd op„droogen." „Het bestaan" — zoo werd ten slotte het antwoord op de vraag ongeveer geformuleerd — „der mogelijkheid van het bedoelde gevaar kan niet worden ontkend; „maar het werkelijk ontstaan van dat gevaar is — voor zoover bekend — door de „ondervinding niet bevestigd". Het verslag van den Hoofdingenieur eindigt aldus: „Begrijp ik de zaak goed dan is dus, indien slechts de afval geregeld wordt afgezet, „van het tijdelijke bewaren van dien afval geen bezwaar te vreezen; maar dan zou „het bezwaar alleen op den duur kunnen ontstaan wanneer die afzet niet geregeld „plaats had en vooral wanneer de laatst verkregen hoeveelheid steeds het eerst wordt „verscheept, zoodat een deel van dien afval gedurende buitengewoon en onnoodig „langen tijd in het magazijn bewaard werd. — Op grond van het vorenstaande heb ik de eer te adviseeren: „dat het besluit van Burg. en Weth. van Hof van Delft „van 16 October 1884, waarbij tot den herbouw der Nederlandsche oliefabriek

„vergunning werd verleend, worde vernietigd voor zooveel betreft de *zesde* der gestelde „voorwaarde en in plaats van die zesde voorwaarde worde bepaald: „dat tegen broeiing „„van den afval zooveel mogelijk moet worden gewaakt en daartoe de afval op het „„magazijn geborgen, ook geregeld en in dezelfde volgorde waarin ze daar werd „„aangevoerd, weder moet worden verzonden.„„

Onder overlegging van beide rapporten, geven Gedep. Staten van Zuid-Holland den Minister in overweging „den Koning te raden, met handhaving der beschikking van het gemeentebestuur, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren. De voorwaarde, door den Hoofdingenieur voorgesteld, verdient h. i. geene aanbeveling, omdat zij niet geacht kan worden te zijn een bepaald en duidelijk voorschrift, waarvan overtreding gemakkelijk kan worden geconstateerd.„ Hun advies steunt op de overweging, dat „al moge de questie der *zelf*ontbranding„ (waarvan de mogelijkheid echter, naar het gevoelen van Prof. Gunning, *niet kan worden ontkend*) „niet volkomen zijn uitgemaakt, de aanwezigheid eener aanzienlijke hoeveelheid „brandbare zelfstandigheden in ieder geval het *brand*gevaar moet vergrooten.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt, is bij haar ingekomen een schrijven van den heer J. C. Van Marken, President-Directeur van de Nederlandsche oliefabriek, ter begeleiding van een vijftal adviezen, door den appellant ingewonnen, als:

1o. van Dr. Hugo de Vries, Hoogleeraar in de Plantkunde te Amsterdam; deze verklaart een hem toegezonden monster „schillen van aardnoten„, bestaande uit de schillen der genoemde noten, vermengd met niet noemenswaardige overblijfselen van den oliehoudenden kern dier zaden, microscopisch te hebben onderzocht, waarbij hem gebleken is, dat die schillen samengesteld zijn „uit leege cellen, wier wanden uit „celstof en houtstof zijn opgebouwd·„ Zij bestaan dus uit dezelfde stoffen, als b.v. stroo, en mogen dus geacht worden even weinig als dit tot broeiing en zelfontbranding geschikt te zijn. Die stoffen, welke in hooi en lompen de oorzaak van het broeien en dus van het gevaar van zelfontbranding zijn, trof ik — verklaart de Hoogleeraar — in deze schillen niet aan.„

2o. van Dr. J. H. van 't Hoff, Hoogleeraar in de Scheikunde, eveneens te Amsterdam. Deze deelt mede dat, naar hem voorkomt, de hoofdfactor voor het broeien van die schillen vochtigheid is. „Zijn„ — zoo schrijft hij — „de schillen „droog, zooals gij mij ze hebt toegezonden en zooals ze bij het pellen worden ge- „kregen, dan zal van broeien geen sprake zijn. Worden zij echter behoorlijk nat „gemaakt en aan de temperatuur van 15⁰ blootgesteld, zoo dat langzaam lucht kan „toetreden en uitwendig afkoeling wordt tegengegaan, dan is mij gebleken dat na „24 uur een belangrijke temperatuursverhooging intreedt, zoodat ik onder deze „omstandigheden broeien niet onmogelijk acht„.

3o. van Dr. M. W. Begerinck, Leeraar in de Plantkunde aan de Rijks-landbouwschool te Wageningen. „Zelfstandigheden, die uit haar natuur voor broeien en „zelfontbranding geschikt zijn„ — betoogt deze in zijn rapport — „verliezen de „vatbaarheid daarvoor, wanneer zij onder zoodanigen vorm voorkomen, dat de aan- „wezige luchtruimten al te zeer op den voorgrond treden. De vruchtschalen van „Arachis hypogaea verkeeren in dit geval. Dit volgt uit de microscopische structuur

„in verband met de ruimte, door de doppen ingenomen. Wat het eerste punt betreft, „leert het onderzoek, dat de vruchtschalen der aardnoten uit dikwandige, met lucht „gevulde cellen bestaan. De wand zelve is uit celstof opgebouwd. Ten aanzien van „het volume vindt men, dat 1 liter, door schudden eenigszins geslonken schillen, „ongeveer 104 gram weegt, welk gewicht blijkbaar alleen op de zooeven genoemde „celwanden betrekking kan hebben, daar de cellen met lucht gevuld zijn en in de „lucht worden gewogen. Neemt men nu aan, dat het specifiek gewicht van de celstof „1,5 bedraagt, — een getal dat zeker beneden de werkelijkheid is, — dan vindt „men door deeling (van 1,5 op 104) dat per liter schillen 70 c.M. celstof en dus „930 c.M. lucht aanwezig is, zoodat de luchtruimte in de hoopen ongeveer 93 pct „bedraagt. Dit bedrag is zóó groot, dat de kans voor broeien als uiterst klein, die „voor zelfontbranding als niet bestaande moet worden beschouwd.„

4o. van het bestuur van *de Compagnie du Sénégal et de la côte occidentale d'Afrique* te Marseille, berichtende, dat deze maatschappij geene afzonderlijke bewaarplaatsen (*magasins spéciaux*) heeft voor de bedoelde schillen, maar ze steeds in de fabriek (*usine*) bewaard heeft, zonder dat er van overheidswege ooit eenige aanmerking op gemaakt is, en eindelijk:

5o. van het bestuur van de *Magdeburger Feuer-versicherungsgesellschaft* te Maagdenburg, verklarende niet te kunnen beslissen of de olieschillen van zelf kunnen ontbranden, maar het gevaar daarvoor wegens het geringe oliegehalte niet groot te achten; daarentegen behoort bij de bewaring van de gebruikte persdoeken (presstücher) de noodige voorzorg in acht genomen te worden.

De heer J. C. van Marken Jr., een der directeuren van de fabriek, licht het beroep kortelijk toe en beantwoordt verschillende vragen hem door den Voorzitter en den Staatsraad-rapporteur gedaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vijfde Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 4 *Maart* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

Aan de orde is:

I. het beroep van *H. Mulder Jzn. te Oude-Pekela, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan F. L. Drenth definitieve vergunning voorwaardelijk is verleend tot het oprichten eener stoomcartonfabriek aldaar.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 14 Januari 1885 no. 45, afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door H. Mulder Jzn. te Oude Pekela ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeents van 8 November 1884, betreffende de door stoom gedreven strookartonfabriek van F. L. Drenth.

Aan genoemden Drenth was voor de oprichting zijner fabriek op de perceelen kadastraal bekend sectie B no. 674, 675 en 676 onder eenige voorwaarden vergunning verleend bij besluit van Burg. en Weth. van 23 Juli 1883. Tengevolge van een daartegen ingesteld beroep was echter bij Kon. besluit van 8 December 1883, no. 35, op voordracht dezer Afdeeling, met intrekking der sub 5o. gestelde voorwaarde omtrent de behandeling van het afvalwater, bepaald dat de vergunning slechts zou gelden voor een proeftijd tot 31 December 1884.

Bij adres van 7 October 1884 verzocht nu F. L. Drenth aan Burg. en Weth. dat hem eene definitieve vergunning mocht worden verleend, waarbij hem het afvoeren van het afvalwater op het Hoofddiep werd toegestaan.

De gelegenheid tot het inbrengen van bezwaren volgens art. 7 der wet van 2 Juni 1875 *Stbl.* no. 95 werd gegeven op 23 October 1884 en daarvan werd gebruik gemaakt door H. Mulder Jzn., eigenaar eener papierfabriek beneden die van Drenth aan het Hoofddiep gelegen, welke zijne bezwaren mondeling en schriftelijk inbracht, terwijl ook een bezwaarschrift was ingekomen van K. J. Tolner, eigenaar eener zoutziederij bijna 1000 m. hooger dan de papierfabriek van Drenth aan het Hoofddiep gelegen.

De eerstgenoemde dezer opposanten had reeds herhaaldelijk bij het gemeentebestuur geklaagd dat het water dat voor zijne fabriek uit het Hoofddiep getrokken werd, hoogst onzuiver was tengevolge van de verontreiniging van dat kanaal door het afvalwater uit de fabriek Union, de fabriek van F. L. Drenth. Volgens hem hadden zijne arbeiders grooten last van de verpestende lucht van het water dat zij verwerkten, was dit water slecht te gebruiken voor de bereiding van papierstof en verstopte het de kranen en peilglazen der stoomketels, zoodat men door die toestellen de hoogte van het water in de ketels niet kon bepalen en er gevaar bestond van het springen van ketels.

Op eene eerste klacht, in de maand Juli ingediend, was hem door Burg. en Weth. geantwoord dat reeeds nadere voorschriften tot het meer zuiver houden van het afvalwater der fabriek Union waren gegeven en dat bovendien het water uit het Hoofddiep reeds tweemaal door een deskundige was onderzocht en deze er geene schadelijke bestanddeelen in had gevonden.

Toen hij op een tweede klacht en verzoek om voorziening, in het laatst van Aug aan den burgemeester gericht, op 8 September nog geene beschikking had ontvangen, wendde hij zich ook tot den Raad van State en, na dezerzijds bericht te hebben ontvangen dat de Raad geene zaken kon behandelen dan die van wege den Koning waren toegezonden, riep hij de tusschenkomst van Z. M. den Koning in bij adres van 13 September 1884.

De hierna te vermelden ambtsberichten hebben gedeeltelijk op dit adres, gedeeltelijk op het later ingezonden adres van appel betrekking.

Nadat door den burgemeester in de fabriek van H. Mulder Jzn., een onderzoek was ingesteld, vroeg deze van het gemeentebestuur eene schriftelijke verklaring dat de staat van zaken van gemeentewege was onderzocht en bevonden zooals die door hem werd beschreven, en dat de voorwaarde aan de tijdelijke vergunning der fabriek Union verbonden onvoldoende waren om hem adressant voor schadelijke gevolgen te beveiligen.

Ongeveer tegelijkertijd deed hij bij deurwaardersexploot aan de Vennootschap Union aanzeggen dat hij haar aansprakelijk stelde voor de reeds door hem geleden en nog te lijden schade en voor eventueele ongelukken, ontstaan of nog zullende ontstaan tengevolge der verontreiniging van het water in het Hoofddiep door het afvalwater der fabriek Union.

Het gemeentebestuur antwoordde op zijn laatste verzoek dat het de verzochte verklaring niet kon afgeven, maar dat bij de op nieuw te stellen voorwaarden ten aanzien van den afvoer van het afvalwater uit de fabriek Union, op adressants bezwaren zooveel mogelijk zou worden gelet.

Toen dit antwoord gegeven werd, was reeds het verzoek van F. L. Drenth om eene definitieve vergunning bij het gemeentebestuur ingekomen.

Zooals gezegd is, verscheen H. Mulder Jzn. in de Zitting van 23 October, terwijl hij zich ook nog schriftelijk tot het gemeentebestuur wendde.

De door hem ingebrachte bezwaren waren de bekende, hiervoren vermelde. Als middel om daaraan een einde te maken stelde hij voor dat aan de vergunning voor de fabriek Union de voorwaarde zou verbonden worden, dat het afvalwater door een buisleiding zou gebracht worden tot voorbij Stroobos en daar in het Diep zou uitloopen. Tot de exploitatie dier buisleiding beloofde hij de helft der kosten te zullen dragen. Later verklaarde hij zich nog bereid de Union zelfs in de kosten van hare helft te gemoet te komen. Bij het opperen van dit plan dacht hij aan de mogelijkheid dat hem te eeniger tijd verboden mocht worden het afvalwater zijner fabriek in den polder te laten loopen. Dan zouden de beide fabrieken het vuile water beneden Stroobos in het Diep kunnen brengen, terwijl hij zou kunnen voortgaan het benoodigde zuivere water, dat hij niet van elders kan krijgen, uit het Diep te pompen.

Door F. L. Drenth werd in de Zitting van 23 October geantwoord dat wel het water in het kanaal voor eenige weken vuil geweest was door instrooming van water uit Zuidbroek; dat echter de tegenwoordige toestand van het water in het kanaal geen last, nadeel of levensgevaar voor de fabriek en het personeel van den fabriekant Mulder kon veroorzaken, daar in de fabrieken te Hoogezand en te Veendam zeer vuil en stinkend water gebruikt werd zonder dat dit eenigen hinder teweegbracht, en water op verschillende plaatsen uit het Pekelerdiep geschept, bij scheikundig onderzoek gebleken was geen hinder te kunnen veroorzaken. Hij was echter bereid om, zoo het uitvoerbaar mocht worden bevonden, een buisleiding tot voorbij Stroobos mede te bekostigen.

In het bezwaarschrift van K. J. Tolner wordt gezegd dat hij in den afgeloopen

zomer vrij wat hinder aan zijne zoutziederij had ondervonden, en werd verzocht dat de concessie onder zoodanige voorwaarden mocht worden verleend dat zij geene nadeelige gevolgen voor zijne zoutziederij zal kunnen hebben.

Burg. en Weth. hebben beschikt bij besluit van 8 November 1884, waarbij in plaats van de bij K. B. van 8 December 1883 no. 35 ingetrokken voorwaarde, de volgende voorwaarde werd voorgeschreven:

dat het afvalwater zal worden geleid in een kanaal van 90 meter lengte, 2 meter breedte en 1 meter diepte, waarin te stellen en te onderhouden op een onderlingen afstand van 10 meter negen filtreertoestellen, vervaardigd van fijn mandewerk en kopergaas, met dien verstande dat eerst een filter van mandewerk, dan een van kopergaas en zoo vervolgens zal worden geplaatst, en dat het alsdan gezuiverde water in het Hoofddiep zal vloeien.

Aan H. Mulder Jzn. werd van de beschikking kennis gegeven, met de mededeeling dat het leggen der door hem voorgestelde buisleiding niet uitvoerbaar werd geacht, daar er geen voldoende helling aan kon worden gegeven (slechts 2 decimeter op 850 meter lengte) om het water te loozen, en de leiding spoedig zou verstoppen en 's winters bevriezen.

Van de beschikking van Burg. en Weth. is door H. Mulder Jzn hooger beroep bij Z. M. den Koning ingesteld. In zijn adres, dat den 21 November bij Z. M. Kabinet is ingekomen, wordt gezegd dat de nu gestelde voorwaarde ten eenenmale ontoereikend is om het water voldoende te zuiveren, hetgeen hem bij ondervinding is gebleken, daar het afvalwater van zijne fabriek loopt eerst door een kanaal van 30 m. lengte, 3 meter breedte en 1.5 meter diepte, waarin op afstanden van 5 meters roosters van kopergaas zijn geplaatst, vervolgens door een kanaal van 150 meter lengte, 1.5 meter breedte en 1 meter diepte, met dergelijke roosters op afstanden van 10 meter, en het daarna nog niet merkbaar zuiverder is geworden;

dat het denkbeeld eener buisleiding naar het oordeel van een door hen gehoorden deskundige zeer wel uitvoerbaar is, doch door den provincialen opzichter, die mede aandeelhouder der fabriek Union is, uit partijdigheid schijnt ontraden te zijn;

dat er verder nog wel een ander middel bestaat om de gevolgen van het vuile water te vermijden, n.l. door een paar kampen land uit te graven en om te dijken en daarop het water te laten loopen, alwaar het dan gedeeltelijk verdampt en anderdeels door den grond zakt en alzoo eerst na langen tijd, en niet anders dan gezuiverd, in het Diep kan komen;

dat beide genoemde denkbeelden in de praktijk bij andere fabrieken reeds met goed gevolg zijn uitgevoerd: het eerste bij de fabriek van de firma Smit, Vos, Zeven en Co. te Ommelandersdijk, het tweede bij de fabriek Nijverheid te Stadskanaal.

Adressant verzoekt ten slotte dat de beschikking van Burg. en Weth. zoodanig gewijzigd worde dat zijne gegronde bezwaren worden opgeheven.

Op dit adres zijn gehoord Gedep. Staten van Groningen, aan wie reeds vroeger het hiervoren vermelde adres aan Z. M. van 13 September 1884 was toegezonden.

Gedep. Staten hebben omtrent deze zaak berichten ingewonnen van Burg. en Weth. van Oude Pekela, van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht voor Friesland en Groningen en van den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat,

Burg. en Weth. leggen over een verslag van C. de Hosson, apotheker te Oude-Pekela, ten aanzien van het door hem scheikundig onderzocht water uit het kanaal. Volgens dit verslag komen met het afvalwater in het kanaal calcium van de kalk, dienende tot destructie van stroo, chloor uit het zoutzuur, dienende tot zuivering der koperen zeeften, voorts stroostof en eenige ontledingsproducten daarvan, terwijl zich ook in den dampkring vluchtige ontledingsproducten verspreiden. De hoeveelheid dezer stoffen is echter te gering om den dampkring schadelijk te maken voor menschen of zelfs het kanaalwater als drank voor dieren. De ondervinding bij de stroopapierfabriek de Aastroom, de fabriek van H. Mulder Jzn., heeft dit ook bewezen.

Het afvalwater uit de fabriek Union zou, indien het voor de zoutziederij gebruikt werd, daarvoor naar het oordeel van den deskundige wel nadeelig zijn, maar het kanaalwater is bij de verscheidene minuten verwijderde zoutziederij de Levant even zuiver als vóór het bestaan der papierfabriek. Het water in het kanaal stroomt in den regel naar den Dollard af en wordt slechts hoogst zelden in tegenovergestelde richting gedreven; bovendien wordt het water door de werking der lucht en door bezinking al spoedig reukeloos en helder. Het keukenzout zou ook, indien het door het voor de zoutziederij gebruikte water onzuiver werd, door reuk en kleur onverkoopbaar worden.

Aan het slot van het verslag wordt nog medegedeeld dat, voordat de afvalsvochten de fabriek verlaten, er altijd nog terugvloeiing plaats heeft om zoodoende aller afval productief te maken, en wordt gezegd dat het onzuiver worden van het kanaalwater door afvalvloeistof der papierfabriek Union bijna kan gerekend worden niet te bestaan.

Burg. en Weth. berichten dat hun bij onderzoek gebleken is dat het afvalwater van de fabriek in de groote hoeveelheid kanaalwater al spoedig zoo verdund wordt dat bij de 600 meter verwijderde fabriek van den adressant weinig of niets merkbaar is aan kleur of reuk.

Zij deelen voorts mede dat de kartonfabriek te Hoogezand en die te Ulrum haar water voor de stoomketels, eerstgenoemde gedeeltelijk en de tweede geheel, trekken uit het kanaal waarin haar afvalwater vloeit, zonder dat dit veel last veroorzaakt; alleen moeten de stoomketels en peilglazen nu en dan worden schoon gemaakt. Ook tal van fabrieken te Veendam nemen volgens hen, althans gedeeltelijk, het water voor de stoomketels uit het scheepvaartkanaal, welk water aldaar veel meer verontreinigd is dan in de gemeente Oude-Pekela.

Burg. en Weth. gaven dan ook te kennen voornemens te zijn op de (destijds reeds ingekomen maar nog niet afgedane) aanvrage om eene definitieve vergunning gunstig te beschikken, maar daarbij inrichtingen voorteschrijven, waardoor het fabriekwater nog meer gezuiverd zou worden, alvorens in het Hoofddiep te worden afgevoerd.

Dat water zoo zuiver te leveren als bronwater, zeggen Burg. en Weth. ten slotte, is eenvoudig ondoenlijk en ook in het geheel niet noodig. Dit te eischen zou de sluiting en vernietiging der fabriek ten gevolge hebben, die pas dit jaar voor een ton gouds is opgericht en aan vele arbeiders en neringdoenden een bestaan oplevert.

De geneeskundige inspecteur merkt op dat ook wanneer het water van het Hoofddiep waarin de fabriek de Union haar afvalwater loost, stank verbreidde (wat tijdens zijn bezoek aan de fabriek volstrekt niet het geval was), dan nog wegens de geisoleerde ligging der fabriek van schade aan de volksgezondheid geen sprake zou zijn.

Wat betreft de door adressant beweerde nadeelen voor zijne arbeiders van het voor zijn fabrikaat aanwenden van het kanaalwater, zegt de inspecteur dat, aangenomen dat sommige van hen ziek worden door hun verblijf in de fabriek (hetgeen echter niet is aangetoond) het de vraag zou zijn of dit niet te verklaren was uit het gebruik in de fabriek van vochtig stroo, zoutzuur-kalk, waarvan zich bestanddeelen in den dampkring verspreiden.

De inspecteur wijst er voorts ook op dat het kanaalwater zooals het is bij de fabriek van adressant wel te onderscheiden is van het afvalwater zooals het uit de fabriek de Union komt.

Hij voegt er nog bij dat hem nooit klachten zijn voorgekomen over andere soortgelijke fabrieken in de provincie als thans de adressant in het midden brengt ten aanzien van de Union.

Zijn oordeel is dat er uit het sanitair oogpunt geen redenen bestaan om de handelwijze van het bestuur der gemeente Oude Pekela in deze zaak af te keuren.

De hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat deelt mede dat het water uit de fabriek Union thans in de Pekela afloopt door een gemetseld riool, waarin het komt door een scherm van kopergaas, na eerst geleid te zijn door vier dammen van turfstapeling geplaatst in een 48 M. lang bassin. Tijdens zijn bezoek was de fabriek na vijf dagen en nachten aanhoudend gewerkt te hebben nog in werking. Op verderen afstand dan 6 M. van den mond van het riool was geene vermenging van afvalwater met het kanaalwater te bespeuren.

Er wordt ongeveer 5 M^3 afvalwater in de twaalf uren afgevoerd. De massa water in het 600 M. lange stuk kanaal tusschen de beide fabrieken bedraagt 16800 M^3. Daarin wordt tengevolge der schuttingen door het boven de fabriek Union gelegen 1ste vallaat dagelijks eene hoeveelheid zuiver water aangevoerd, die op 2000 M^3 kan gesteld worden, terwijl de geheele massa weder wordt afgenomen door lager gelegene verlaten.

Indien de arbeiders in de fabriek de Aastroom last hebben voor hunne gezondheid van het aldus verdunde afvalwater van de fabriek Union, welken last, zegt de hoofdingenieur, moeten zij dan niet hebben van het afvalwater van eerstgenoemde fabriek zelve, in de onmiddellijke nabijheid waarvan zij arbeiden.

Dat het afvalwater van de Union adressants papierfabricage zou bederven en aanhoudend de peilglazen en proefkranen der stoomketels zou verstoppen, noemt de hoofdingenieur eenvoudig onwaar. Wel waren bij het bezoek van den burgemeester en den gemeente-opzichter in de fabriek de Aastroom de peilglazen met zwart, troebel water gevuld, maar dit bewijst niet de gegrondheid der klachten. Immers toen de Burgemeester daarna de fabriek Union bezocht en er zijne bevinding in de fabriek de Aastroom mededeelde, werd in zijne tegenwoordigheid een peilglas dat zeer duidelijk den waterstand in den ketel aangaf van den stoom en het ketelwater afge-

sloten, geledigd en daarna weder voor het ketelwater opengesteld, waarop het zich onmiddellijk vulde met vuil, troebel water. De Burgemeester begreep toen wat vóór zijn komst in de fabriek de Aastroom gedaan was.

De hoofdingenieur deelt nog mede dat de adressant al het afvalwater zijner fabriek laat loopen in het 6e onderdeel van Reiderland, welks stoomgemaal altijd zijne ketels met dat afvalwater voedt, zonder dat dit last veroorzaakt.

Voor de fabricage van papier kunnen naar het oordeel van den hoofdingenieur de weinige vezels die met het kanaalwater worden opgenomen niet hinderlijk zijn; immers in 1876 en 1877 werden in de fabriek de Aastroom om de hooge strooprijzen al de vezels uit het afvalwater weder gebruikt, zonder dat de hoedanigheid van het fabricaat er minder om was. Het door adressant voorgestelde middel acht ook de hoofdingenieur onuitvoerbaar, omdat de buis geene voldoende helling zou kunnen verkrijgen en dus verstopt zou geraken. Hij vraagt ook hoe het zou moeten gaan wanneer hoogerop aan de Pekela papierfabrieken werden opgericht, of die dan ook haar afvalwater door buizen tot beneden Stroobos zouden moeten brengen.

Het eenige wat volgens den hoofdingenieur tot meerdere zuivering van het afvalwater der fabriek Union nog kan worden voorgeschreven is het verlengen van het bassin met 30 M., het vervangen van de dammen van turfstapeling door schermen van gevlochten mandewerk, en het plaatsen van 5 schermen van kopergaas, waarvan ieder volgend kleinere mazen heeft dan het voorgaande.

Aandeelhouders, zegt de hoofdingenieur, waren hiertoe geheel bereid en zagen er zelfs geen bezwaar in, zoo hun dit werd voorgeschreven, het water voor hunne fabriek te trekken uit hetzelfde Hoofddiep waarin het afvalwater wordt gevoerd. Dit laatste is naar het oordeel van den hoofdingenieur een afdoend bewijs dat de klachten van adressant geheel ongegrond zijn.

Gedep. Staten vereenigen zich geheel met het rapport van den hoofdingenieur. In het algemeen komt het hun voor dat er geen uitvoerbaar middel bestaat om het gebruikte water van dergelijke fabrieken in zuiveren toestand in het afvoerkanaal te brengen; maar de door Burg. en Weth. voorgeschreven nieuwe voorwaarde komt hem, in verband met den toestand van het afvoerkanaal, doelmatig voor en er bestaat h. i. geen vrees dat appellant in zijne belangen zal benadeeld worden. Zij adviseeren dus tot afwijzing van zijn verzoek.

Nadat de zaak bij deze Afdeeling was aanhangig gemaakt, zijn op verzoek van haren voorzitter eenige ontbrekende stukken ingezonden, waarvan in het voorgaande reeds gebruik is gemaakt en zijn voorts bij haar ingekomen:

1o. eene volmacht waarbij Mr. H. Goeman Borgesius, advocaat te 's-Gravenhage, door F. L. Drenth gemachtigd wordt om diens belangen in deze zaak waar te nemen.

2o. eene memorie van K. J. Tolner. Deze legt over een afschrift van een op 9 September 1884 door hem aan Burg. en Weth. van Oude Pekela gericht adres, waarin hij zegt dat hij wegens de verontreiniging van het water in het Hoofddiep, door hem aan het invloeien van het afvalwater uit de nieuwe papierfabriek toegeschreven, zijne zoutziederij in de laatste dagen heeft moeten doen stilstaan; een daarop door hem van Burg. en Weth. ontvangen antwoord, waarbij de bedoelde verontreiniging

wordt toegeschreven aan instrooming van vuil water uit Zuidbroek. Een afschrift van het door hem ingediende bezwaarschrift toen de aanvrage om eene definitieve vergunning voor de fabriek Union aanhangig was, waarin hij met verwijzing naar zijn vroeger adres zegt dat het water in de Pekela niet altijd afstroomt, maar soms naar binnen vloeit, tot bewijs waarvan hij aanvoert dat, naar hij vernomen heeft, de vroegere verlaatmeester op de Bult eens vier weken achtereen genoodzaakt was met vloeddeuren te schutten; eindelijk de beschikking door hem op dit bezwaarschrift ontvangen, waarbij hem wordt te kennen gegeven dat voor de zuivering van het afvalwater uit de fabriek Union nieuwe voorschriften zijn gegeven, en dat F. L. Drenth zich bereid verklaard heeft de bestaande gracht tusschen de perceelen sectie B. no. 856 en 1055, nabij adressants zoutziederij te verdiepen en interichten tot verzameling van zuiver water en dit door middel van een buis naar zijn fabriek te leiden.

In de memorie wordt met verwijzing naar het een en ander gezegd dat het water uit genoemde gracht, dat door bladeren van boomen zeer verontreinigd wordt, voor adressants fabricaat onbruikbaar is; dat het aanbod ten aanzien van de gracht door F. L. Drenth gedaan, niet door dezen behoefde gedaan te zijn, indien hij kans zag door filtrage als anderszins het water zoo te zuiveren dat het voor adressant's ziederij niet hinderlijk was.

De memorie eindigt met het verzoek dat de vergunning zoodanig gewijzigd worde dat adressants zoutziederij er geen hinder van hebbe;

3o. een schrijven waarbij namens den appellant H. Mulder Jzn. worden ingezonden afschriften van brieven tusschen hem en den burgemeester van Oude Pekela gewisseld en eene verklaring van een landbouwer genaamd J. W. de Boer, dat de eigenaren van de fabriek Union hem in Augustus 1884 verzocht hebben water uit zijne wijk te laten loopen in den polder waaruit de fabriek haar zuiver water trekt, welk verzoek gegrond was op de mededeeling dat er in den polder in het geheel geen water meer voorhanden was en de fabriek zou moeten stilstaan als er geen toevoer van buiten kwam.

De gezegde brieven zijn twee in getal. Naar aanleiding van eene mededeeling van Burg. en Weth., dat het onderzoek door den burgemeester in de fabriek de Aastroom ingesteld zonder eenige opdracht was geschied, hetgeen als reden werd aangevoerd waarom door hen geene verklaring omtrent de bevinding in die fabriek kon worden afgegeven, wendde de appellant zich in December tot den burgemeester met verzoek dat deze hem eene verklaring zou geven omtrent zekere waargenomene verschijnselen, zooals de beweging van het water in de peilglazen en de zwarte kleur van het water dat uit de luchtpomp kwam, terwijl voor het geval dat de burgemeester het bezwaar mocht maken dat hij als niet deskundige niet had kunnen weten of het bedoelde water werkelijk uit de luchtpomp kwam, werd voorgesteld dat een nader onderzoek in het bijzijn van een deskundige zou geschieden.

De burgemeester antwoordde hierop dat bij zijn bezoek in de fabriek hem wel gebleken was dat de peilschalen aan de stoomketels verbonden erg vuil waren en maar nauwelijks de stand van het water kon worden waargenomen; dat hij echter als geen deskundige zijnde niet kon beoordeelen of die vuilheid van de glazen een

gevolg was van het gebruikte water of van het niet op tijd schoonmaken der glazen; en het hem evenmin duidelijk was waarom het afgewerkte water uit de luchtpomp een zwarte kleur had, te minder daar hij datzelfde verschijnsel ook had waargenomen bij de luchtpomp van de fabriek Union die de stoomketels niet vult met water uit het kanaal.

Met het denkbeeld om een deskundige te laten overkomen verklaarde de burgemeester zich wel te kunnen vereenigen.

Voor den appellant treedt als gemachtigde op de heer Mr. S. VAN HOUTEN, advocaat te 's-Gravenhage, die nader uiteenzet het groote nadeel dat de fabriek de Aastroom van het afvalwater der fabriek de Union ondervindt en appellant derhalve van mindere conditie wordt dan zijne hooger gelegen concurrenten. Pleiter dringt er op aan, desnoods op kosten van appellant, een proef te doen nemen met de door hem verlangde buizenleiding of met het opnemen van het afvalwater in een bassin dat men later zou kunnen laten afloopen.

De heer Mr. H. GOEMAN BORGESIUS, voor den heer Drenth optredende, bestrijdt het voor appellant aangevoerde. Hij beweert dat de aangevoerde bezwaren niet van dien aard zijn dat zij nog voor het opleggen van voorwaarden, hetzij van eene buizenleiding of van een bassin, aanleiding kunnen geven. Het komt hem voor dat het water op den afstand waarop de fabriek de Aastroom van de Union gelegen is noch nadeel voor de zoutfabricatie noch schade voor de gezondheid kan opleveren. Met vertrouwen ziet ook hij 's Konings beslissing tegemoet.

Onderscheidene vragen van den president en de staatsraden VAN VLADERACKEN en VAN EYSINGA worden door de gemachtigden beantwoord, terwijl de heer B. Drenth eenige inlichtingen geeft.

11. het beroep van *den Gemeenteraad van Zutphen, van een besluit van Ged. Staten van Gelderland, waarbij onder bepaalde voorwaarden vergunning is verleend tot uitbreiding der gasfabriek aldaar.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Op machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 26 Januari 1885, no. 29, Afdeeling Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door den Gemeenteraad van Zutfen ingesteld tegen een besluit van Gedep. Staten van Gelderland, *waarbij onder bepaalde voorwaarden vergunning is verleend tot uitbreiding der gasfabriek aldaar.*

Overeenkomstig art. 27 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) heeft het Gemeentebestuur van Zutfen zich den 30en Augustus 1884 tot Gedep. Staten van Gelderland gewend, met verzoek de bij de wet gevorderde vergunning te verleenen om 1o. bij de Gasfabriek een derden gashouder te plaatsen en 2o. aldaar een ketelhuis en machinekamer te bouwen.

Op de Zitting, ingevolge art. 7 der aangehaalde wet en op uitnoodiging van Gedep. Staten, door Burg. en Weth. van Zutfen gehouden, zijn mondeling bezwaren in-

gebracht door den heer Mr. J. L. A. Stolk, advocaat en procureur aldaar, als gemachtigde van Mevrouw de Wed. H. J. Matthes Jczn., geboren Munting, wonende in de Waterstraat aldaar, wier huis en erf in de onmiddellijke nabijheid van de plaats waar de gashouder zal opgericht worden, gelegen zijn, en die tegen de aanvraag meent bezwaar te moeten maken, hoofdzakelijk op grond: 1o. dat de nabijheid eener groote machine gevaar oplevert, zooals in casu door mogelijke gasontploffing, en 2o. dat schade aan haren tuin wordt berokkend, doordat het water niet zal kunnen wegvloeien, en hierdoor tevens nadeelige gevolgen voor de gezondheid zullen ontstaan. Vervolgens werden door de Heeren H. Revelman Czn., metselaar en steenhouwer en lid van den Gemeenteraad, en H. J. van Aanholt, kok, beiden eigenaars en bewoners van perceelen in de nabijheid gelegen van het perceel, waar de inrichting zal worden opgericht, de bezwaren kenbaar gemaakt, in hun gezamenlijk bezwaarschrift bereids ontvouwd, t. w. dat het reeds bestaande *gevaar* aanmerkelijk vergroot zal worden door het plaatsen van een ijzeren gashouder van 20 meter diameter op circa 2.50 M afstand van hun erf en ingericht voor een telescoop die eene hoogte van 9 of 10 M kan bereiken boven den beganen grond; welke gashouder aan de eene zijde niet behoorlijk aangesloten kan worden door grond, omdat hij te kort op hun erf staat en gevaar zal loopen bij een storm zich te lichten en daardoor gasontsnapping zal veroorzaken, dat de inrichting *schade* aan hun eigendom zal toebrengen door licht en lucht weg te nemen; en eindelijk dat er hinder van ernstigen aard uit zal voortspruiten, doordat de vrije afvoer zal worden belemmerd van het regen- en kwelwater dat zich onmiddellijk in de gracht kan ontlasten en dat voortaan, tengevolge van de ophooging tot ongeveer 2.25 meter boven hunne tuinen, deze zal vochtig houden en schadelijke uitwasemingen veroorzaken. Nog werd overgelegd een bezwaarschrift van Mevrouw de Wed. J. Ringeling Jutting, die als eigenaresse en bewoonster van een naburig perceel de uitbreiding der gasfabriek uit een hygiënisch oogpunt beschouwd schadelijk acht en bovendien haar nadeelig noemt voor haar tuin.

Nadat door Burg. en Weth. van Zutfen het procesverbaal der voormelde zitting was opgezonden, onder mededeeling, dat wat het bezwaar betreft van de reclamanten, dat de vrije afvoer van regen- en kwelwater van hunne perceelen zal worden belemmerd, hierin door het dagelijks bestuur kan worden voorzien door het leggen van een riool, terwijl wat de overige bezwaren aangaat, deze inrichting naar hunne meening niet dat gevaar zal opleveren, dat reclamanten zich daarvan voorstellen — hebben Gedep. Staten van Gelderland al de stukken op deze zaak betrekking hebbende, in handen gesteld van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, met uitnoodiging om deswege onder terugzending te dienen van bericht en raad. Aan deze opdracht gevolg gevende heeft de Hoofdingenieur den 21en October 1884 een uitvoerig rapport ingeleverd. Na er op gewezen te hebben, dat op de bij de stukken gevoegde teekening eene vergissing is ingeslopen, betreffende den afstand tusschen het eigendom van den Heer Revelman, perceel sectie F no. 2511, en de daartegenover gelegen particuliere eigendommen, welke afstand niet, zooals die teekening aangeeft, 28.80 M., maar 29.60 bedraagt, wat uit de opmeting door een landmeter van het kadaster en eene van zijnentwege gedane opneming is gebleken; — en na te hebben medegedeeld, dat het gedeelte der Berkel op een der teekeningen met potloodletters A, D, E, F, B aangeduid, zal worden

aangevuld tot 9 M. + A. P. en dat men bezig is, het bestaande uitwateringsriool van de binnengracht bij G te verleggen naar de Oude Haven, waardoor de uitwatering door dit riool op dat gedeelte der Berkel vervalt — zoodat er tegen de aanvulling van dat gedeelte geen bezwaar bestaat — gaat de Hoofdingenieur over tot het toetsen der ingebrachte bezwaren.

Het *gevaar* wordt naar zijn oordeel te breed uitgemeten. Ware het zoo groot als reclamanten het doen voorkomen, dan zouden ook de andere eigenaren van perceelen, aan den westkant van den gashouder, dien men wenscht opterichten, gelegen, bezwaren hebben geopperd. Op de volgende punten wordt het bezwaarschrift van de Heeren Revelman en Van Aanholt bestreden: *a*) wat den afstand tusschen den gashouder en hunne erven betreft, — deze wordt niet 2.50 M., maar ten minste 3.25 M.; *b*) de aangegeven hoogte 9 à 10 M. wordt niet meer dan 7 à 7.50 M.; *c*) de gashouder, die volgens hun beweren aan eene zijde niet behoorlijk door grond aangesloten kan worden, wordt rondom geheel aangevuld met grond, en wel tot 0.75 M. onder den bovenkant der kuip, zooals uit een bijgevoegd dwarsprofiel kan blijken; en *d*) het vermelde gevaar van lichten bij een storm is zeer gering te achten, wanneer men in aanmerking neemt, dat de hoogte van den gevulden gashouder niet meer bedraagt dan ongeveer een derde deel van zijne middellijn, en hij bovendien wordt gesteund door 10 geleidingen, zoodat gasontsnapping niet wel denkbaar is.

Ook acht de Hoofdingenieur de *schade*, die door het wegnemen van licht en lucht aan de eigendommen van reclamanten zoude worden toegebracht, overdreven voorgesteld, vooral wat de woningen aangaat die toch ten minste 16.50 M. van den gashouder verwijderd zijn. De tuinen zullen wel minder licht ontvangen, maar toch niet zoo dat zij daardoor onbruikbaar zouden worden.

Wat den hinder aangaat — het bezwaar, dat de voorgestelde ophooging van een gedeelte der Berkel der reclamanten tuinen, die thans vrije afwatering op de Berkel (waarin zich ook de riolen hunner huizen ontlasten) hebben, als het ware ingepolderd, en derhalve van alle af- of uitwatering verstoken zullen worden, komt den Hoofdingenieur voor alle aandacht te verdienen. Het gemeentebestuur wil dan ook aan dit bezwaar tegemoetkomen door het leggen van een riool, ter lengte van 90 M. en ter wijdte van 25 M. waarin de riolen van de huizen der reclamanten zullen uitmonden en het water van hunne tuinen door goten met zinkputten zal wegloopen, welk riool aan het uiteinde voorzien zal worden van een klep of schuif, om hooge Berkel-, of IJselstanden te kunnen keeren, en de tuinen voor onderwaterzetting door dit riool te vrijwaren, een goot langs de schoeiing zal het water van het gemeente-terrein beletten op het erf der reclamanten te komen. De Hoofdingenieur meent dat het bezwaar hierdoor zal worden opgeheven; maar acht het toch wenschelijk, dat daarenboven de tuinen van reclamanten tot 9 M. + A. P. verhoogd worden. Voorts geeft hij te kennen: 1o. dat voor de hygiëne de nieuwe toestand beter zal zijn dan de oude, aangezien bij lage IJsselstanden, van ± 3.50 M. + A. P., het bedoelde gedeelte der Berkel nagenoeg geheel droog ligt, geen stroom heeft, en, tengevolge van het uitloopen der riolen op het drooge, derhalve schadelijke uitdampingen ontstaan, welke door het maken van afgesloten riolen onder den nieuwen toestand zich minder zullen ontwikkelen, 2o. dat de ophooging van het terrein der gasfabriek

tot 9 M. + A. P. noodzakelijk is, in verband met de hooge IJssel- of Berkelstanden; 3o. dat tegen de oprichting van het ketelhuis en de machinekamer geen bezwaren zijn ingebracht en zijnerzijds mede niet bestaan, wanneer daarbij de vereischte voorzieningen tegen brandgevaar worden aangewend, en de bepalingen der wet van 28 Mei 1869 (*Staatsblad* no. 97), betreffende het gebruik van stoomtoestellen, worden in acht genomen.

De Hoofdingenieur adviseert, adressanten de gevraagde vergunning te verleenen, onder de volgende voorwaarden:

a. voor het geval dat het Gemeentebestuur niet mocht overgaan tot de bovenbedoelde ophooging, tot 9 M. + A. P., der tuinen van de reclamanten

1o. dat de afstand tusschen de kuip van den gashouder en het eigendom van den heer Revelman minstens 3.25 M. zal worden;

2o. dat de hoogte van het terrein bij en om den gashouder en het ketelhuis ten hoogste 9 M. + A. P. zal worden;

3o. dat het water van dit terrein moet belet worden op de eigendommen te komen van de heeren H. Revelman Czn., H. J. van Aanholt, Mevrouw de weduwe H. J. Matthes J.Gzn. geb. Munting, en op die in gebruik bij Mevrouw de weduwe J. Ringeling Jutting;

4o. dat door het leggen van een voldoend riool, uitmondende in de Berkel, en aan het beneden uiteinde voorzien van een klep of schuif, welke bij hoogere Berkel-waterstanden dan 6.25 M. + A. P. moet gesloten zijn, in den afvoer van de riolen der aangrenzende eigendommen en door het maken van goten met zinkputten naar dat riool, mede in de afwatering dier eigendommen, moet worden voorzien;

5o. dat bij den bouw van het ketelhuis en de machinekamer de noodige voorzieningen tegen brandgevaar moeten worden genomen;

6o. dat voor het stoken der stoomketels alleen cokes mag worden gebezigd;

7o. dat de inrichting in werking moet zijn gebracht binnen den tijd van één jaar na de dagteekening van het besluit tot vergunning van Gedeputeerde Staten, en dat bij niet-inachtnemen van dien termijn de vergunning als vervallen zal worden beschouwd;

b. voor het geval het Gemeentebestuur mocht overgaan tot de bovenbedoelde ophooging tot 9 M. + A. P. der tuinen van reclamanten;

onder de voorwaarden sub 1. 2, 3, 5, 6 en 7 hierboven genoemd, en met wijziging der 4de voorwaarde als volgt:

„dat door het leggen van een voldoend riool uitmondende in de Berkel, in den afvoer der riolen van de aangrenzende eigendommen moet worden voorzien.

Nadat Gedeputeerde Staten van Gelderland kennis genomen hadden van dit verslag, besloten zij in hunne zitting van 3 November 1884, een onderzoek in loco te doen plaats hebben op een nader door gecomitteerden te bepalen dag en uur, en daartoe te comitteeren de Heeren E. L. Baron van Voorst tot Voorst en Mr. J. E. H. Baron van Nagell, bijgestaan door den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat.” Den 19en November had dit onderzoek op het Gemeentehuis te Zutfen

plaats en den 25en brachten genoemde heeren rapport uit. Na te hebben opgemerkt, dat ook naar hun inzien de voorstelling door reclamanten gegeven van het gevaar, en van de schade aan eigendommen door het wegnemen van licht en lucht, overdreven was, en de hygiënische toestand eer zal verbeteren dan verergeren, indien de ontworpen werken tot stand mochten komen, en na te kennen gegeven te hebben, dat aan verplaatsing der gasfabriek, die een ton gouds zoude kosten, niet gedacht kon worden — verklaren zij, dat aan het bezwaar der inpoldering behoort te gemoet gekomen te worden, en wel door ophooging van de erven der reclamanten vanwege de Gemeente, weshalve zij voorstellen, om de door het Gemeentebestuur van Zutfen gevraagde concessie tot uitbreiding der gasfabriek te verleenen, onder uitdrukkelijk beding van ophooging tot 9 M. + A. P. der aan de gasfabriek grenzende tuinen van H. Revelman, H. J. van Aanholt, Mevr. de Wed. H. J. Matthes en dien in gebruik bij Mevr. de Wed. Ringeling, en onder de voorwaarden, door den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat in zijn rapport van 21 October l.l. aangegeven.

Nog in diezelfde vergadering hebben Gedep. Staten van Gelderland de vergunning verleend onder een zevental voorwaarden; ten eerste, dat de aan de gasfabriek grenzende tuinen van H. Revelman, H. J. van Aanholt, de Wed. H. J. Matthes J.Czn., Munting en die in gebruik bij de Wed. J. Ringeling Jutting, kadastraal bekend sectie F no. 2511, 2514, 2519, 2510, 2520 en 2521, tot 9 M. + A. P. worden opgehoogd en wat de andere voorwaarden aangaat overeenkomstig hetgeen door den Hoofdingenieur was voorgesteld voor het geval dat tot die verhooging werd overgegaan.

Den 1sten December 1884 werd naar aanleiding van deze beschikking door den Raad der gemeente Zutfen besloten om eerst te onderzoeken of de eigenaars de verhooging goedvinden en daarin toestemmen en bij niet voldoend antwoord in hooger beroep te komen.

Burg. en Weth. hebben zich ingevolge dit besluit tot voornoemde eigenaars en reclamanten gewend ten einde te vernemen, of bij hen bezwaren bestonden tegen de verhooging hunner terreinen. Door geen hunner werd de toestemming daartoe bepaaldelijk geweigerd, maar ook door niemand onvoorwaardelijk verleend.

De heer Van Aanholt wenschte alvorens définitief te beslissen te vernemen *op welke wijze* en *met welke grondsoort* de ophooging zoude geschieden en wees daarbij op de omstandigheid, dat hij tengevolge der ophooging de werkplaats zal moeten missen, die nu haar ingang en twee lichtramen in den tuin heeft; de heer Revelman stelde als voorwaarde, dat bij de ophooging een behoorlijke laag goeden tuingrond boven op kwam en voor zooveel mogelijk voor het behoud der vruchtboomen zoude gezorgd worden; Mevr. de Wed. Matthes Munting gaf hare toestemming alleen mits een laag tuinaarde ter dikte van een Meter op het terrein zoude worden aangebracht, en Mevrouw Ringeling Jutting stelde een drietal voorwaarden, t. w. dat de tuin aan de drie kanten goed zoude worden afgesloten, dat de bovenlaag een el dik goede tuingrond moest zijn, en dat de boomen zoo voorzichtig mogelijk zouden worden opgehoogd of verplaatst.

De Gemeenteraad heeft deze eischen te bezwarend geoordeeld, en is den 9en

December 1884 bij Z. M. in beroep gekomen tegen de eerste der door Gedeputeerde Staten gestelde voorwaarden, de ophooging der meergemelde tuinen.

In zijn adres geeft hij te kennen:

dat het Gemeentebestuur zich met die voorwaarden bezwaard acht, als naar zijn bescheiden meening niet behoorende onder het bereik en de bedoeling der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

dat bovendien alhier eene voorwaarde wordt gesteld waarvan de uitvoering afhankelijk is van derden;

dat, niettegenstaande die bezwarende voorwaarde, door het Gemeentebestuur aan belanghebbenden is gevraagd of zij die ophooging hunner terreinen toestonden;

dat belanghebbenden aan die ophooging wederom zeer bezwarende voorwaarden stellen, en dus niet onvoorwaardelijk toestemmen, ten blijke waarvan de ingekomen antwoorden van belanghebbenden, waarvan boven reeds melding gemaakt is, bij het verzoekschrift werden overgelegd.

Om deze redenen verzoekt adressant eerbiedig Z. M. het voormelde besluit van Gedeputeerde Staten te vernietigen *voor zooveel de hierboven bedoelde voorwaarde betreft.*

Van dit beroep hebben Burg. en Weth. van Zutfen, ingevolge art. 15 al. 2 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) onmiddellijk aan Gedep. Staten van Gelderland kennis gegeven.

Gedep. Staten, door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid uitgenoodigd hun gevoelen medetedeelen over dit beroep, hebben het adres met de bijlagen in handen gesteld van Burg. en Weth. van Zutfen, met uitnoodiging om deswege te dienen van bericht en consideratie. In hun antwoord geven Burg. en Weth. o. a. te kennen, dat naar hun bescheiden meening tegen de *plaatsing* van den gashouder geene overwegende bezwaren zijn ingebracht, terwijl de ophooging eene kwestie daarbuiten is, daar het Gemeentebestuur te allen tijde die terreinen *zonder vergunning*, zal kunnen ophoogen, en die ophooging, al komt de gashouder op de aangegeven plaats niet, toch in de bedoeling ligt.

Gedep. Staten geven als hun gevoelen te kennen, in hun schrijven van 13 Januari l.l., dat alleen door ophooging der naastgelegen tuinen de hinder kan worden weggenomen, die uit het verleenen der aangevraagde vergunning zoude voortspruiten.

Achtereenvolgens worden in hun rapport de onderscheidene bezwaren door het Gemeentebestuur van Zutfen in het adres en in de andere stukken aangevoerd bestreden. De bewering, als zoude tegen de plaatsing van den gashouder enz. geene overwegende bezwaren iugebracht zijn, terwijl de ophooging eene kwestie daarbuiten zijn zou, omdat het gemeentebestuur te allen tijde die terreinen zoude kunnen ophoogen, kan (naar het gevoelen van Gedep. Staten) niet ernstig gemeend zijn, daar die ophooging zonder uitbreiding van de gasfabriek een nutteloos werk zoude zijn, en daarentegen voor de plaatsing van den gashouder een noodzakelijk vereischte is; zoodat een en ander met elkander in onafscheidelijk verband staat. De hinder, door de ophooging veroorzaakt, is derhalve een gevolg van die voorgenomen plaatsing. Aan die plaatsing kan de voorwaarde niet worden verbonden dat de

ophooging niet of althans niet tot de aangegeven hoogte mag geschieden, aangezien dergelijke voorwaarde gelijk zoude staan met weigering der vergunning. Gedep. Staten kunnen ook niet toegeven, dat de gestelde voorwaarde niet onder het bereik en de bedoeling der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) zoude vallen; art. 12 dier wet toch beperkt den inhoud of de strekking der voorwaarden die opgelegd kunnen worden, niet, waaruit volgt dat alleen de zoodanigen uitgesloten zijn, waarvan het stellen met een weigering der vergunning zoude gelijk staan, wat hier geenszins het geval is. Evenmin kan het feit dat de vervulling der voorwaarde van derden afhankelijk is, ooit eene reden zijn, waarom die niet zoude mogen worden opgelegd. In dit geval wordt de toestemming tot ophooging door geen der belanghebbenden geweigerd; alleen verbinden zij daaraan enkele voorwaarden, welke waarlijk niet onbillijk kunnen geacht worden en geen kosten tengevolge zullen hebben, die te bezwarend voor de gemeente zijn, vooral wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat hierdoor de plaatsing en het onderhoud eener zeer kostbare beschoeiing vervallen. Pogingen om het gerezen verschil tot een goed einde te brengen zijn bovendien door het Gemeentebestuur van Zutfen niet gedaan. Gedep. Staten dringen aan op handhaving van de bestreden voorwaarde.

Nadat dit beroep bij de Afdeeling aanhangig gemaakt is zijn nog ingekomen:

1o. een schrijven van den heer H. Ketjen te Zutfen dd. 6 Februari 1885, die te kennen geeft, dat de vergrooting en daarmede de voorloopige bestendiging der gasfabriek aan de IJsselkade, voor hem, belendende ten Zuiden daaraan, zeer ongewenscht zoude zijn, daar het gevaar van brand en ontploffing, het ongerief van rook en stof voor de waarde van zijn huis en tuin zonder tegenspraak zeer schadelijk is, om welke redenen hij hoopt, dat geene toestemming tot de vergrooting zal worden gegeven;

2o. eene memorie van H. Revelman Czn. aldaar dd. 7 Februari 1885, waarin hij verklaart, dat het hem bij onderzoek overtuigend gebleken is, dat de aangrenzende eigendommen wel degelijk aan gevaar worden blootgesteld, wanneer een gashouder op het door het gemeentebestuur aangewezen terrein geplaatst wordt, vooral als de kuip van dien gashouder van ijzer vervaardigd is; dit gevaar wordt nog vergroot door de eigenaardige ligging van het terrein, ingesloten door particuliere gebouwen en de Hoogere Burgerschool, waar valwinden bij storm zeer zeker zullen voorkomen. „Duidelijk is het — verklaart de schrijver — dat de pijlers, waartusschen de ketel hangt, bij een ijzeren kuip niet die vastheid kunnen bekomen als bij een steenen kuip het geval is, daar de penanten waarop die pijlers rusten op zich zelf staande, niet met den ijzeren kuip verbonden kunnen worden, iets wat wel het geval is bij een steenen kuip, waarmede de pijlers een geheel vormen. De minste afwijking der pijlers, die bij storm zeer mogelijk is, door drukking op den ketel, kan, ja moet eene omkanteling van dezen ten gevolge hebben en zal alzoo de grootst mogelijke gevaren na zich sleepen. Als voorbeeld kan strekken hetgeen voorgevallen is o. a. te Coblenz, Middelburg en Almeloo.” Vervolgens wijst de adressant op de schade in den zin van art. 11*b*, die ontegenzeggelijk door de plaatsing van een gashouder aan zijn eigendommen zal toegebracht worden. Door de ophooging achter het terrein der gasfabriek van pl. m. 2 M. boven zijn tuin zal deze in een niet alleen vochtigen, maar zelfs altijd natten toestand gebracht worden, terwijl de gashouder door zijn

stand ten W.Z.W. alle vruchtbaarheid aan den grond zal ontnemen, door zon, licht en warmte er aan te onttrekken. Om deze redenen vereenigt hij zich met het besluit van Gedep. Staten;

3o. een brief van H. J. van Aanholt, aldaar, dd. 9 Februari 1885. Deze verklaart, dat zonder ophooging der aangrenzende tuinen, geen solide werk zou zijn tot stand te brengen, maar dat door die ophooging hem veel schade zal worden berokkend, daar zijne perceelen meer van vocht te lijden zullen hebben en door de kosten van opruimen en op nieuw inpoten van verschillende boomen (waarvan toch de meesten door de verplanting zullen sterven) en struiken, het opbreken en weder stellen van een koepel, veranda en grooten kippenloop, het opbreken en verleggen van riolen, het veranderen van privaten, alsmede door het gemis eener werkplaats, waarvan de ingang en lichtramen in den tuin zijn. Ter toelichting hiervan is bij dit schrijven een teekening van plattegrond en afstand gevoegd. Bedoelde werkplaats zal tengevolge der ophooging onbruikbaar worden (door gemis van deur en ramen). De huurder van het perceel zal voor het gemis daarvan ten minste f 26 per jaar van de huurpenningen korten, wat gekapitaliseerd de rente op 4 pct. berekend f 650 zal bedragen. Mocht tot de ophooging besloten worden, dan zoude tot voor de laatste 30 c.M. *zwarte grond* dienen gebezigd te worden, om den tuin niet geheel voor zijn doel ongeschikt te maken. De heer van Aanholt geeft in gunstige overweging: 1o. dat wanneer wordt overgegaan tot ophooging van den tuin hem in billijkheid worde vergoed de schade en onkosten van een en ander, uit bedoelde ophooging voortvloeiende; 2o. dat, hoe de ophooging ook geschiede, de bovenste 30 c.M. met goeden zwarten grond worde aangevuld;

4o. een brief van Mejuffrouw A. Insinger te Amsterdam, dd. 9 Febr. 1885, berichtende dat Mejuffrouwen A. H. en M. H. A. Insinger alle rechten, die zij als eigenaressen van een der belendende huizen van de gasfabriek te Zutfen hebben, in de zaak betreffende de uitbreiding der gasfabriek, overgedaan hebben aan Mevrouw de weduwe M. Ringeling, die dat huis bewoont, en zich geheel houden aan en vereenigen met hetgeen deze vroeger daaromtrent verklaard en thans herhaald heeft.

5o. eene verklaring van Mevr. Ringeling geb. Jutting, dat zij, zich houdende aan de bezwaren, die zij reeds aan Gedep. Staten heeft kenbaar gemaakt, de ophooging van den tuin toestaat, mits de bovenste laag een el dik van goeden tuingrond zij, de boomen zoo voorzichtig mogelijk worden opgehoogd of verplant en de tuin aan drie zijden goed worde afgesloten.

6o. een memorie van bezwaren van Mevrouw de Weduwe Dr. H. J. Matthes geb. Munting, waarin nader wordt aangedrongen op de bezwaren, die zij vroeger bij Gedep. Staten heeft doen gelden; ten eerste wordt gewezen op het gevaar, dat niet alleen door ontploffing kan ontstaan, maar ook doordien de gashouder kan omver waaien door valwinden, die op het terrein, waar de gemeente hem wil oprichten, bij storm neervallen; dat dit in het algemeen niet onmogelijk is, heeft de ondervinding elders opgedaan geleerd; ten tweede vestigt zij de aandacht op de schade voor de gezondheid, die er ontstaan zal als haar tuin zooveel lager komt te liggen dan het terrein der gasfabriek, om welke reden zij de voorwaarde door Gedep. Staten opge-

legd volkomen juist acht en in de verhooging van haren tuin, mits met een laag tuinaarde ter dikte van één meter heeft bewilligd.

Jhr. Mr. E. N. de Brauw, advocaat te 's-Gravenhage, ontwikkelt nader de bezwaren van het Gemeentebestuur tegen de opgelegde voorwaarde betrekkelijk de ophooging der tuinen tot 9 meter. Vooral daarom wordt tegen deze voorwaarde opgekomen, omdat zij van de verlangde vergunning wordt afhankelijk gesteld en de uitvoering er van door de hooge eischen van de eigenaren der tuinen zal worden bemoeilijkt. Inzonderheid de eischen van den belanghebbende Van Aanholt worden door het gemeentebestuur zeer bezwarend geacht. Daar de ophooging van het terrein toch in de bedoeling ligt van het gemeentebestuur en het daartoe alleszins bevoegd is, zoo dringt pleiter aan op vernietiging van het besluit van Gedep. Staten voor zooveel de bedoelde voorwaarde betreft.

De heeren Revelman en Van Aanholt trachten nader aantetoonen dat de uitbreiding der gasfabriek hun grooten hinder zal veroorzaken. Eerstgenoemde is bovendien van meening dat het hooge water, dat nu met den val der rivier verdwijnt, niet voldoende zal kunnen wegvloeien en zijn tuin steeds vochtig zal maken. Laatstgenoemde komt op tegen zijne aangevoerde veeleischendheid en gelooft dat hem voor het gemis van zijn werkplaats wel eenige vergoeding mag worden toegekend.

Enkele vragen van den president en de leden der afdeeling worden hierna nog door den gemachtigde van het gemeentebestuur en door beide belanghebbenden beantwoord.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zesde Vergadering.

Vergadering van Woensdag 11 *Maart* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken.

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van 24 Februari 1885, no. 3, houdende beschikking op het beroep, door *Mr. J. L. baron Nepveu en anderen ingesteld tegen het besluit van Gedep. Staten van Utrecht van* 21 *Augustus* 1884 *no.* 14, *waarbij aan Burg. en Weth. van Amersfoort vergunning werd verleend voor eene inrichting tot bewaring en verwerking van mest- en meststoffen, ten behoeve van de gemeente-reiniging.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 578).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, door Mr. J. L. baron Nepveu en anderen, ingesteld

tegen het besluit van Gedep. Staten van Utrecht van 21 Augustus 1884 no. 14, waarbij aan Burg. en Weth. van Amersfoort vergunning werd verleend voor eene inrichting tot bewaring en verwerking van mest- en meststoffen ten behoeve van de gemeente-reiniging.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 Februari 1885, n°. 84;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 21 Februari 1885, no. 36, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat op het daartoe door Burg. en Weth. van Amersfoort, handelende ter uitvoering van een betrekkelijk raadsbesluit, gedaan verzoek door Gedep. Staten van Utrecht, nadat de vereischte formaliteiten waren in acht genomen, bij beschikking van 21 Augustus 1884 vergunning is verleend voor het maken eener inrichting tot bewaring en verwerking van mest en meststoffen, ten behoeve van de gemeente-reiniging op het terrein „de Zandhoopen" gelegen buiten de Kleine Koppel te Amersfoort en in die gemeente kadastraal bekend in sectie D nos. 1018 en 83*bis*, te zamen groot 0.5014 Hectare, onder voorwaarde „dat de loods, bestemd tot verwerking van de mest- en meststoffen, aan de noordzijde — gekeerd naar de lucifersfabriek van de heeren Beuker en Van der Valk — behoorlijk zal moeten worden afgesloten, tot keering van de uitdampingen, welke zich bij de verwerking van faecaliën mochten voordoen;"

dat van de beschikking van Gedep. Staten door Mr. J. L. Baron Nepveu, die ook gebruik had gemaakt van de in art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) bedoelde gelegenheid om bezwaren in te brengen, bij Ons in beroep is gekomen bij een adres, mede door veertien andere belanghebbenden geteekend, waarin wordt aangevoerd, dat het terrein, voor de mestverzameling bestemd, grenst aan bewoonde perceelen, aan te koop staand bouwterrein en aan een openbaren weg; dat de aanwezigheid van eene verzameling meststoffen ter bedoelder plaatse wegens den ondragelijken stank, daardoor verspreid, de bewoonde perceelen tot op zekere hoogte onbewoonbaar, het bouwterrein voor bebouwing ongeschikt, den openbaren weg hinderlijk voor de ongeveer honderd werklieden, die er dagelijks vier malen passeeren, en voorts de geheele nabuurschap gevaarlijk maakt bij het heerschen van epidemische ziekten, terwijl daarenboven de hinder en het gevaar vergroot worden doordien de meststoffen die, na verwerkt te zijn, verkocht worden, mede door de kom der gemeente zullen moeten worden vervoerd.

Overwegende, dat de ontvankelijkheid van het door Mr. Nepveu ingesteld beroep voor zooveel hem zelven betreft onbetwist vaststaat en mitsdien in ieder geval eene beslissing omtrent de zaak zelve door Ons moet worden genomen, waardoor een onderzoek of en in hoever de andere onderteekenaren van het appellatoir adres, wier recht om in hooger beroep te komen door het gemeentebestuur wordt betwist, voldoen aan de eischen in art. 15 der genoemde wet gesteld, overbodig zijn zoude, ware het ook niet — wat echter wel het geval is, — dat die onderteekenaren, althans elf hunner, zich met den heer Nepveu reeds rechtstreeks tot Gedep. Staten gewend hadden in een adres dd. 28 Mei 1884, waarbij zij hunne bezwaren tegen de inrichting te kennen gaven, en naar welk adres door den heer Nepveu in zijn in de zitting van 31 Mei 1884 ingebracht schriftelijk bezwaarschrift werd verwezen;

Overwegende, dat wat betreft de tegen de vergunning aangevoerde bezwaren, die, ontleend aan het vervoer der meststoffen in of door de gemeente Amersfoort, ten deze niet in aanmerking kunnen worden genomen, daar zij niet de inrichting, voor welke de vergunning strekt, betreffen, terwijl, naar de wet, alléén bezwaren, ontleend aan vrees voor gevaar, schade of hinder van de inrichting zelve te duchten, grond kunnen zijn hetzij voor de weigering eener gevraagde vergunning, hetzij voor het stellen van voorwaarden ter tegemoetkoming in gevreesde bezwaren;

dat de hinder, die voor de naburige gebouwen dermate geducht wordt, dat die gebouwen daardoor nagenoeg onbewoonbaar zouden worden, aldus zeer overdreven wordt voorgesteld, vermits toch die gebouwen, die zich het naast bij het terrein, voor de mestverzameling bestemd, bevinden, gelegen zijn óf aan de overzijde der rivier de Eem óf op afstanden van veel meer dan honderd meter van de buitenste grens van genoemd terrein, met uitzondering alleen van de lucifersfabriek der firma Beuker en Van der Valk, welke meer nabij is gelegen, maar te wier behoeve dan ook door Gedep. Staten de aan de vergunning gehechte voorwaarde werd vastgesteld;

dat ook voor het overige de aangevoerde bezwaren niet van dien aard zijn bevonden dat deswege eene weigering der gevraagde vergunning zou zijn gerechtvaardigd;

dat toch de gevreesde schade voor het in de nabijheid te koop staande bouwterrein niet in aanmerking mag komen omdat het ten eenenmale onzeker is of ook zonder den aanleg der gevraagde mestverzameling te dier plaatse waar ook reeds loodsen zijn, dienende voor de berging van petroleum, gelijk mede eene lucifersfabriek, wel woonhuizen zullen worden gesticht en buitendien bij het beoordeelen der verzochte vergunning alleen met den bestaanden toestand rekening kan en moet worden gehouden, niet met een mogelijk toekomstigen, die naar den wensch of de verwachting van sommige belanghebbenden zich later zou voordoen;

dat voorts de vrije ligging van het terrein dit als niet ongeschikt voor het beoogde doel doet aanmerken en dan ook den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat en den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht leidden tot de verklaring dat het niet aannemelijk is, dat ernstige hinder of nadeel voor de gezondheid van de verzochte mestverzameling zal worden ondervonden.

Overwegende echter, dat ter tegemoetkoming aan mogelijke hinderlijke gevolgen, aan dergelijke verzameling verbonden, het wenschelijk is, aan de voorwaarde, door Gedep. Staten gesteld, nog een tweetal andere toetevoegen.

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het ingesteld beroep ongegrond te verklaren en de door Gedep. Staten van Utrecht verleende vergunning te handhaven, edoch onder toevoeging der voorwaarden, dat de faecaliën niet afzonderlijk mogen worden bewaard maar altijd dadelijk moeten worden vermengd en verwerkt, en dat de inrichting door houtgewas worde omringd en ingesloten; en onder bepaling, dat de inrichting zal moeten zijn voltooid en in werking gebracht binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit,

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 24 Februari 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 24 Februari 1885, no. 4, houdende beschikking op het beroep van *Mozes Lichtenstein te Groningen, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 22 *September* 1884, *no.* 5, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener bewaarplaats van huiden aan het Gedempte Zuiderdiep aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 33).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Mozes Lichtenstein te Groningen van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 22 September 1884 no. 5, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener bewaarplaats van huiden aan het Gedempte Zuiderdiep aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 Februari 1885, n⁰. 89;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 21 Februari 1885, n°. 37, Afdeeling Handel en Nijverheid;

Overwegende dat Mozes Lichtenstein bij adres van 15 Augustus 1884 aan Burg. en Weth. van Groningen vergunning heeft verzocht tot oprichting eener bewaarplaats van versche koe- of kalfshuiden in het benedenvertrek van een gebouw, staande op het achterste deel van het perceel aan het gedempte Zuiderdiep aldaar, Wijk S no. 287, kadastraal bekend sectie I no. 2002;

dat op de vergadering, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) door verschillende naburen bezwaarschriften zijn ingediend tegen de inwilliging van het gedaan verzoek, die door sommigen hunner nader mondeling zijn toegelicht en waarin gewezen werd op gevaar voor de volksgezondheid, daar het afvalwater den

bodem zal verontreinigen en ziekten zal doen ontstaan of bevorderen, en ook de nsecten die op het bloed en den afval van aan ziekten gestorven beesten azen, hoogst nadeelig kunnen zijn, en op vrees voor hinder van ernstigen aard door het gebruik van tuinen of waranden tengevolge der walgelijke uitdampingen die de inrichting zal verspreiden, onmogelijk zal worden, terwijl deuren en vensters steeds gesloten zullen moeten gehouden worden;

dat Burg. en Weth. daarop bij beschikking van 22 September 1884 de gevraagde vergunning hebben geweigerd, op grond dat de inrichting, gevestigd in het daarvoor bestemde vertrek, gelegen midden in de bebouwde kom der gemeente, gevaar zoude doen ontstaan voor de openbare gezondheid en hinder van ernstigen aard zou opleveren voor de omwonenden;

dat appellant tegen deze beschikking Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende dat de huidenbewaarplaats die appellant zich voorstelt opterichten, strekken zal om versch opgekochte huiden, die twee malen per week naar Rotterdam verzonden worden, tot aan die verzending te bewaren; wordende de huiden die alleen van de hoornen worden ontdaan, zoodanig met zout besprenkeld als noodig is om ze onbedorven te Rotterdam te doen aankomen, alwaar zij verder in eene huidenzouterij de noodige bewerking ondergaan;

dat hieruit volgt dat die huiden slechts zeer kort in de bewaarplaats verblijven in den regel niet langer dan twee dagen, en dus van walgelijke uitwasemingen ten gevolge van in bederf overgaande gedeelten der huiden zeer weinig of geen gevaar is te duchten;

dat die verzending tweemalen 's weeks tevens veroorzaakt, dat slechts een klein getal huiden tegelijk in de bewaarplaats aanwezig is, aldaar ten minste geene opeenhooping plaats vindt, zoodat ook daardoor de gevreesde hinder niet van groote beteekenis kan zijn;

dat dan ook de Inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht in Friesland en Groningen de ingebrachte bezwaren zeer overdreven acht en adviseert om de gevraagde vergunning voor een proeftijd toetestaan;

dat het gebouw waarin de inrichting zal worden gevestigd en die het eenig benedenvertrek is van een huisje waarvan de bovenverdieping tot bewaarplaats van kachels en oud ijzer dient, wel is gelegen in een bebouwd gedeelte der gemeente doch waar betrekkelijk toch veel open ruimte is gelaten, — en aan twee zijden geheel — en aan eene zijde grootendeels omgeven is door open terrein;

dat het ook niet onmiddellijk aan de straat is gelegen maar een breede ruime gang toegang geeft tot dat vertrek, waarin behalve eene zijdeur, uitkomende aan de noordzijde en die voor communicatie onnoodig is, slechts aan de achter- of zuidzijde zich eene deur en twee lichtramen bevinden, terwijl aan de westelijke der lange zijden een schoorsteen bestaat, die niet voor verwarming noodig is of gebruikt wordt doch voor luchtkoker kan dienst doen;

dat eene inrichting van zoo geringen omvang, in een dergelijk perceel, wanneer doelmatige voorzorgen worden genomen, voor de naburen geen hinder van ernstigen aard zal opleveren, te minder omdat de huiden geene andere bewerking ondergaan

dan het afsnijden der hoorns en door het stellen van eenige voorwaarden, in allen gevalle tegen mogelijke bezwaren voldoende kan worden gewaakt;

dat er derhalve geen voldoende termen zijn om de gevraagde vergunning te weigeren of haar slechts voor een proeftijd te verleenen, maar door het opleggen van voorwaarden dient te worden verzekerd, dat de vrees voor gevaar en hinder, die de naburen koesteren, niet zal worden verwezenlijkt;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der beschikking van Burg. en Weth. van Groningen van 22 Sept. 1884 no. 5, aan appellant en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen tot oprichting eener bewaarplaats van koe- en kalfshuiden in het benedenvertrek van het gebouw geplaatst op het achterste deel van het perceel, kadastraal bekend gemeente Groningen, sectie I no. 2002, volgens de aan dit besluit gehechte beschrijving en teekening en onder voorwaarde:

1o. dat de geheele inrichting gelijk mede de gang die van de straatzijde toegang geeft tot het voor de inrichting bestemde gebouw, ten allen tijde in volkomen zindelijken staat gehouden worde;

2o. dat *alle* afval onmiddellijk weggevoerd, en *alle* vocht opgevangen, verzameld en geregeld verwijderd worde;

3o. dat alle raamopeningen van vaststaande ramen moeten zijn voorzien en steeds geheel zijn afgesloten en geene andere deur in de inrichting immer worde geopend dan die van de straatzijde in den gang aanwezig is;

4o. dat de bestaande schoorsteen in stand worde gehouden en geopend blijve voor luchtververscbing;

5o. dat de inrichting uitsluitend bestemd zij en gebezigd worde tot bewaarplaats van huiden en daarin in geen geval eene droogerij of blooterij van huiden mag plaats hebben, en met bepaling dat de inrichting zal moeten gereed zijn en in gebruik gesteld binnen drie maanden na dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 24 Februari 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN

Plaatselijke beschrijving van het door M. Lichtenstein verzoekende perceel to bewaar- of opslagplaats van versch geslachte koe- of kalfshuiden, welke geregeld tweemaal per week worden opgeruimd of afgeleverd en wel door middel van de Rotterdamsche boot, waarvan de ondergeteekende agent is, tot het leveren van koe- en kalfshuiden versch geslacht.

Het gebouw is afgescheiden van de straat door een gang van pl. m. 7 à 8 Meter lang en is gelegen Wijk 1 no. 287 Gedempte Zuiderdiep, kadastraal bekend sectie I no. 2002. Het gebouw of bergplaats heeft een diepte van 6½ Meter, bij een breedte van 3½ Meter, de hoogte eveneens 3½ Meter. Een deur geeft toegang tot het gebouw uitkomende in de gang. Een andere deur uitkomende op een binnenplaats is gesloten, de vloer is van steen; rechts bevindt zich een haardstee die echter niet gebruikt wordt. Ook de toegang tot den zolder is gesloten en wordt van de zolder geen gebruik gemaakt. Achter het gebouw bevindt zich een bleekveld, een deur geeft hier toegang voor. Verder twee ramen uitziende op de bleek. Zooals gezegd is zal dit gebouw of pakhuis enkel dienen als bergplaats, geen drogerij of bloterij. Vuur wordt dus niet aangewend. Enkel wil hij er nog op wijzen dat ditzelfde gebouw ook vroeger reeds als bergplaats van huiden is dienstbaar geweest en alzoo de vergunning daarop berust.

Hoogachtend UWEds. Achtb. dw. dienaar
M. LICHTENSTEIN.

Behoort bij Koninklijk besluit van 24 Februari 1885, n⁰. 4.
Mij bekend:
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.
Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3o. van 25 Februari 1885, no. 6, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *het bestuur der scherpschuttersvereeniging "Rotterdam", tegen een besluit van Burg. en Weth. van Hillegersberg, van* 16 *Mei* 1884, *waarbij aan dit bestuur vergunning is geweigerd voor de oprichting van eene schietinrichting.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 584.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Bestuur der Scherpschuttersvereeniging "Rotterdam" tegen een besluit van Burg. en Weth. van Hillegersberg van 16 Mei 1884, waarbij aan dit Bestuur vergunning is geweigerd voor de oprichting van eene schietinrichting;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 Februari 1885, n°. 58;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 23 Februari 1885, n°. 31, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende dat het bestuur der scherpschutters-vereeniging „Rotterdam", gevestigd te Rotterdam, aan Burg. en Weth. van Hilligersberg vergunning heeft verzocht tot het oprichten van eene schietinrichting in die gemeente, op de perceelen aan den Bergweg, kadastraal bekend sectie A. ns. 3055, 2658, 2659, 1362 en 2119;

dat op de ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) belegde vergadering een bezwaarschrift is overgelegd van vierentwintig ingezetenen van Hillegersberg en verder ook mondeling bezwaren zijn ingebracht, op grond van gevaar voor de veiligheid door kogels, die van de schietbaan ontsnappen; van den hinder door het geraas van het schieten te ondervinden, en van de vrees voor het schrikken der paarden, vooral gevaarlijk om het doorgaans drukke verkeer over den Bergweg;

dat Burg. en Weth. van Hillegersberg daarop bij besluit van 16 Mei 1884 de gevraagde vergunning geweigerd hebben, en zulks op grond, dat zij de bezwaren tegen de onderwerpelijke inrichting gegrond achtten en van oordeel waren, dat de oprichting eener schietbaan daar ter plaatse *a. gevaar* zoude brengen voor de omgeving en de passage, *b. schade* zoude veroorzaken aan eigendommen en bedrijven, *c. hinderlijk* zoude zijn, door het ter bewoning ongeschikt maken van woonhuizen;

dat adressant van deze beschikking bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende dat het terrein, voor de schietinrichting bestemd, onmiddellijk grenst aan een plas, een publiek water, waarop het publiek zich veelvuldig beweegt;

dat door deze ligging de schietinrichting ernstige gevaren zoude opleveren;

dat deze gevaren wel door het stellen van voorwaarden, ten aanzien van de inrichting der baan, zouden kumnen worden *beperkt*, maar nimmer geheel *weggenomen*; vermits het maken eener schietbaan, waaruit nimmer een kogel kan ontsnappen, onmogelijk is, tenzij men haar als een tunnel inrichtte;

dat dus inderdaad de schietinrichting, op de daarvoor bestemde plaats gevestigd, gevaar zoude opleveren voor hen, die zich in de nabijheid bevinden en wel met name voor diegenen, die zich op den aangrenzenden plas bewegen;

dat het belang van de openbare veiligheid alzoo eene voldoende reden was tot afwijzing van het verzoek, en Burg. en Weth. van Hillegersberg de vergunning dus terecht hebben geweigerd;

Gezien der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Burg. en Weth. van Hillegersberg van 16 Mei 1884, het daartegen door adressant ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering

van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 25 Februari 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings.
ALEWIJN.

4o. van 26 Februari 1885, no. 9, houdende beschikking op het beroep van *C. Oliemeulen JHzn c. s., te Schaijk, van een besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant van* 9 *April* 1884 *no.* 99, *tot vaststelling van den legger van de openbare wegen en voetpaden in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 582.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van C. Oliemeulen J.Hzn. c. s., te Schaijk, van een besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant van 9 April 1884 no. 99, tot vaststelling van den legger van de openbare wegen en voetpaden in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 Februari 1885, n°. 75;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 24 Februari 1885, n°. 11, afd. Waterstaat A.;

Overwegende, dat Burg. en Weth. van Schaijk, ter voldoening aan het provinciaal reglement, een legger hebben ontworpen van de wegen en voetpaden in de gemeente en deze, na door den gemeenteraad te zijn opgemaakt, ter vaststelling is toegezonden aan Gedep. Staten;

dat daarop onder no. 39 was gebracht: „de Kerksteeg, Zandweg onder bestuur der gemeente, strekkende van de Groote Straat bij B. 431 tot 915 en vandaar niet meer zichtbaar, doch vroeger voetpad over 915, 914, 563, 928, 927, 926, 925 en 924, ter lengte van 1456 meter en ter breedte van B. 430, 525 van 5 meter, van 525—915 van 7 meter en van 1 meter overigens, terwijl de slooten langs de steeg gelegen en ter breedte van 1 meter half tot die steeg behooren";

„Bij B. 525 ontbreekt een kunstwerk in den weg voor de waterleiding. Beplan door de eigenaars der aangrenzende perceelen tot het voetpad; onbeplant langs B. 427, 426, en langs het voetpad"

dat alstoen door C. Oliemeulen c. s. bij Gedep. Staten een verzoek is herhaald, dat reeds vroeger door den Gemeenteraad was afgewezen, namelijk om alsnog op den legger te brengen een voetpad loopende van het huis van Petrus Arnoldus Spanjers naar de Elsstraat of Erfstraat over de perceelen sectie B. nos. 868, 466, 467, 473, 470, 472, 502, 504, 513, 511, 880, 879, 878, 569 en 575, op grond dat dit sedert onheugelijke jaren heeft bestaan en de vonders daarin door den gemeenteraad steeds zijn onderhouden;

dat de legger met de daartegen ingekomen adressen zijn gesteld geworden in handen van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, en deze omtrent de reclame van Oliemeulen te kennen gaf, dat dit pad niet op den legger behoorde en niet is van openbaar nut, dat het ook vroeger niet als openbaar pad is aangemerkt en niet voorkomt op den in 1873 opgemaakten legger;

dat de legger benevens dat rapport daarop aan den gemeenteraad is toegezonden, die in zijne vergadering van 12 April 1883 herhaalde dat dit pad niet op den legger behoort, zijnde een voorstel tot opneming dan ook reeds in 1873 met algemeene stemmen verworpen;

dat alstoen ook in den gemeenteraad ter sprake kwam of de onder no. 39 op den legger gebrachte Kerksteeg daarop behoorde gehandhaafd te blijven, zijnde de afvoering van een deel daarvan, voor zoover die loopt over de kadastrale perceelen B. 563, 924/928, reeds vroeger aan Gedep. Staten verzocht, doch door den Hoofdingenieur ontraden;

dat de gemeenteraad na langdurige discussie op 4 Mei 1883 besloot aan Gedep. Staten voortestellen genoemden weg van den legger te roieeren;

dat de legger alstoen is teruggezonden aan Gedep. Staten, na doorhaling van gezegd nummer met de vermelding daarachter: „deze weg is afgevoerd bij besluit van den gemeenteraad van Schaijk van 4 Mei 1883";

dat daarop door adressanten een nieuw adres. aan Gedep. Staten is ingediend, waarin ook op behoud of wederopneming op den legger van de Kerksteeg werd aangedrongen;

dat Gedep. Staten, na op 6 December 1883 in eene openbare vergadering aan belanghebbenden de gelegenheid te hebben verschaft hunne bezwaren tegen den opgemaakten legger toetelichten, op 9 April d. a. v. besloten ten aanzien der twee hier bedoelde paden — gelet op de berichten van den Provincialen Hoofdingenieur en van het gemeentebestuur, en overwegende dat dit bestuur niet heeft kunnen besluiten ze op den legger te brengen en hunnerzijds geene termen waren gevonden om den legger te dien aanzien ambtshalve te wijzigen — afwijzend te beschikken op het bezwaarschrift van C. Oliemeulen J.Hzn. c. s. en tevens den legger zonder opneming dus der beide voetpaden vaststelden;

dat Oliemeulen c. s. van deze beschikking Onze voorziening hebben ingeroepen;

Overwegende wat het voetpad betreft van het huis van Spanjers naar de Erfstraat of Elsstraat, dat uit niets blijkt dat dit pad ooit als openbaar voetpad bekend heeft gestaan;

dat adressanten wel beweren, dat de in dat pad voorkomende vonders op kosten der gemeente zijn gemaakt en onderhouden, doch door hen het bewijs dat zulks

werkelijk heeft plaats gehad, niet is geleverd, integendeel door het gemeentebestuur is verklaard dat uit de gemeenterekeningen niet blijkt dat ooit iets van gemeentewege is gedaan aan de vonders in het voetpad van Spanjers naar de Elsstraat;

dat adressanten voorts beweren, dat dit pad is van openbaar nut als verbindende twee groote gemeenschapswegen, en zonder dit voetpad de ingezetenen van het Oostelijk deel van Schaijk om te Herpen te komen een omweg van ruim één uur zouden moeten maken, doch dat deze bewering met den werkelijken toestand in strijd is, aangezien bijna evenwijdig met en op geringen afstand van bedoeld voetpad de Waterstraat gelegen is die de vorengenoemde twee groote gemeenschapswegen verbindt;

dat dus terecht door Gedep. Staten is verklaard dat dit voetpad, dat door Burg. en Weth. bij het ontwerpen en door den gemeenteraad bij het opmaken van den legger daarop niet was gebracht, niet op den legger behoort voor te komen;

Overwegende wat de Kerksteeg betreft, dat gezegde weg uit twee deelen bestaat, waarvan het eene ter breedte van 5 à 7 meter aanvankelijk zonder verzet op den legger is geplaatst en gehandhaafd, en het andere ter breedte van slechts één meter in de laatste jaren onzichtbaar is gemaakt, en tegen de plaatsing alleen van dat deel op den legger bij Gedep. Staten bezwaren zijn ingebracht;

dat de Hoofdingenieur die bezwaren ongegrond achtte, te kennen gevende dat ook dit deel openbaar voetpad is, en met het andere deel de verbinding vormt tusschen twee openbare wegen, dat die verbinding sinds onheugelijke jaren heeft bestaan en steeds ongestoord door het publiek is gebruikt; dat de Kerksteeg en het aansluitende gedeelte weg en voetpad gedeeltelijk door slooten van de langs gelegen eigendommen is afgescheiden en dus blijkt, dat men hier te doen heeft met een weg die steeds als zoodanig is beschouwd;

dat de gemeenteraad, met dit advies in kennis gesteld, in stede van daarin bevestiging te vinden voor de vroegere door hem gehandhaafde vermelding van den weg op den door Burg. en Weth. ontworpen legger, en niettegenstaande de reclame slechts gold de opneming op den legger van een gedeelte van den weg, besloot aan Gedep. Staten voortestellen den geheelen weg van den legger te roieeren;

dat toen, door Gedep. Staten bij hun bestreden besluit op des adressants verzoek tot herstelling of behoud van de Kerksteeg op den legger afwijzend is beschikt zonder andere opgaaf van redenen dan alleen dat het gemeentebestuur niet heeft kunnen besluiten tot opneming en hun college geen termen had gevonden tot ambtshalve wijziging;

dat deze afvoering van de Kerksteeg van den legger niet is te rechtvaardigen;

dat toch die weg steeds als openbaar pad heeft bekend gestaan, zooals ook door den Burgemeester, die dien weg voor het behoud der communicatie onmisbaar achtte, in de zitting van den gemeenteraad herhaaldelijk is te kennen gegeven, — en zooals ook kan worden opgemaakt uit de benaming Kerksteeg die het pad sinds onheuchelijken tijd draagt;

dat die weg, gedeeltelijk door slooten van de aangrenzende erven gescheiden en met boomen beplant, een verbinding daarstelt tusschen de Groote Straat en de Erfstraat en wel juist op het punt waar een andere naar Herpen voerende weg daarop uitkomt, en de gemeenschap anders slechts door een omweg mogelijk is;

dat derhalve ten onrechte het bezwaar van adressant ten aanzien van dit pad door Gedep. Staten is ongegrond verklaard, en de onder no. 39 aanvankelijk op den legger gebrachte Kerksteeg daarop behoort te worden hersteld.

Gezien het Provinciaal Reglement op de wegen en voetpaden van Noord-Brabant, vastgesteld door de Staten den 8 Juli 1874 en goedgekeurd door Ons bij besluit van 25 Juli 1874 no. 23, gewijzigd door de Staten den 9 November 1882 en door Ons goedgekeurd bij besluit van 16 December 1882 no. 17;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant van 9 April 1884, te verklaren, dat op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Schaijk behoort te worden gebracht de onder no. 39 aanvankelijk door Burg. en Weth. daarop gebrachte Kerksteeg en wel van de Groote Straat af tot de Els- of Erfstraat toe; alzoo met inbegrip van het voetpad over de perceelen sectie B nos. 915, 914, 563, 928, 927, 926, 925 en 924 en het verzoek van appellanten voor het overige ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 26 Februari 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

5o. van 26 Februari 1885, no. 10, houdende beschikking op het beroep van *W. Hartog c. s. te Sliedrecht, ingesteld tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, van* 11 *October* 1884, *waarbij aan K. Prins Jz. vergunning is verleend tot het oprichten van een gebouw, dienende tot bewaarplaats van ongebluschte kalk en tot bereiding van kalk op het perceel, kadastraal bekend sectie J no.* 696.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 35).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door W. Hartog c. s. te Sliedrecht, ingesteld tegen een besluit van Burg. en Wethouders dier gemeente van 11 October 1884, waarbij aan K. Prins Jzn. vergunning is verleend tot het oprichten van een gebouw, dienende

tot bewaarplaats van ongebluschte kalk en tot bereiding van kalk op het perceel, kadastraal bekend sectie J. no. 696;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 Februari 1885, no. 1;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 24 Februari 1885, n°. 27, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende dat genoemde K. Prins Jzn., onder overlegging van de noodige stukken, aan Burg. en Weth. van Sliedrecht vergunning gevraagd heeft om een gebouw te mogen oprichten tot bewaarplaats van ongebluschte kalk en tot bereiding van kalk dienende, op het perceel kadastraal bekend sectie J. no. 696;

dat binnen den voorgeschreven termijn tegen dit verzoek door de wed. W. de Landgraaf, door Joost Slagboom en Wouter Hartog, tusschen wier woningen de verlangde inrichting zou gevestigd worden, en door negen andere eigenaren of gebruikers van naburige perceelen, schriftelijk bezwaren zijn ingebracht, daarop nederkomende, dat hunne woningen ten allen tijde met eene afzichtelijke en bijtende stof zouden worden bedekt, en daarbinnen zeer onaangename damp en stof zouden verspreid worden, en dat door het kalkblusschen gevaar van brand zoude ontstaan;

dat op de zitting van 11 October 1884, ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) gehouden, mondeling geene bezwaren zijn ingebracht;

dat Burg. en Weth. dienzelfden dag de gevraagde vergunning hebben verleend, met bepaling, dat de inrichting voltooid en in werking gebracht zoude moeten zijn op 1 Mei 1885;

dat adressanten, zich door deze beschikking bezwaard achtende, de vernietiging daarvan bij Ons hebben aangevraagd, bewerende dat hunne eigendommen en de panden bij hen in huur of gebruik door de ongebluschte kalk en de kalkbereiding in de onmiddellijke nabijheid aan groot brandgevaar zullen zijn blootgesteld, en dat de bijtende stoffen en de uitdampingen, die in de omgeving van de inrichting zullen verspreid worden, in hooge mate schadelijk zullen zijn voor hunne eigendommen en den meest nadeeligen invloed zullen uitoefenen op de gezondheid van hen en van hunne gezinnen;

Overwegende, dat uit de beschrijving, door K. Prins Jzn. aan het gemeentebestuur overgelegd, blijkt dat het gebouw, dat van elk der twee naastbijstaande woningen 4 meters zal verwijderd zijn, zal zijn verdeeld in twee afdeelingen, de eene dienende tot bewaarplaats van ongebluschte kalk, de andere bestemd voor bereide of gebluschte kalk; dat het van steen zal worden opgetrokken en gedekt met pannen, die bestreken zullen worden; dat de vloer, waaronder een bewaarplaats van materialen zal zijn, zal worden gemaakt van steen met ijzeren balken; dat de ramen, welke zich aan de voorzijde en de achterzijde zullen bevinden, zullen zijn van ijzer;

dat door deze inrichting van het gebouw genoegzaam is voorzien tegen brandgevaar, voor zoover daarvan wegens de ontwikkeling van warmte bij het blusschen van kalk sprake kan zijn;

dat door die inrichting evenzeer wordt voorzien tegen verstuiving van kalk en verspreiding van damp uit het gebouw naar buiten, althans wanneer de ramen zoo worden gemaakt dat zij niet kunnen geopend worden;

dat verstuiving bij het vervoer van kalk naar en van het gebouw door het stellen eener voorwaarde kan worden tegengegaan;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met afwijzing van het verzoek van adressanten, de door Burg. en Wetb. van Sliedrecht verleende vergunning te handhaven en daaraan toetevoegen de twee volgende voorwaarden:

1o. dat de ramen, welke in de muren van het gebouw zullen geplaatst worden, zoo worden gemaakt dat zij niet kunnen geopend worden;

2o. dat geen kalk naar en van de inrichting anders worde vervoerd dan in goed gesloten zakken;

en voorts met wijziging van den als voorwaarde gestelden termijn voor het voltooien en in werking brengen der inrichting, te bepalen, dat de inrichting moet voltooid en in werking gebracht zijn binnen een jaar na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 26 Februari 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

6o. van 27 Februari 1885, no, 3, houdende beschikking op het beroep van *J. H. W. van der Polder te Delft, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, van* 21 *October* 1884, *waarbij vergunning is geweigerd tot het oprichten eener koperslagerij.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 42.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. H. W. van der Polder te Delft, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, van 21 October 1884, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener koperslagerij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Februari 1885, n°. 2;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 25 Februari 1885, n^{0}. 24, Afd. H. en N.;

Overwegende, dat J. H. W. van der Polder, fabrikant te Delft, aan Burg. en Weth. dier gemeente vergunning heeft verzocht tot oprichting eener koperslagerij in het achterhuis van het perceel Koornmarkt Wijk 3 no. 78, kadastraal bekend gemeente Delft, sectie D. no. 395;

dat op de vergadering, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) door eenige naburen schriftelijk en mondeling bezwaren zijn ingebracht tegen het toestaan der vergunning, vooral op grond van het geraas, dat de inrichting zal veroorzaken, waardoor de rust der naburen zal worden gestoord, en voor de aangrenzende bovenwoningen geen huurders meer zullen te vinden zijn;

dat Burg. en Weth. op 21 October 1884, op grond dat het verleenen der vergunning zou doen ontstaan hinder in het algemeen en schade voor de eigenaars der omliggende panden in het bijzonder, die nagenoeg onbewoonbaar zouden worden indien het koperslagersvak in zijn geheelen omvang in de daartoe te bestemmen localiteit werd uitgeoefend, de gevraagde vergunning hebben geweigerd;

dat adressant bij adres van 3 November 1884 van deze beslissing Onze voorziening heeft ingeroepen, daarbij aanvoerende, dat het niet in zijne bedoeling ligt het koperslagersvak in zijn geheelen omvang in dat pand uitteoefenen, maar dat dit zich alleen zal bepalen tot het verrichten van lichte werkzaamheden, daar het zware werk plaats heeft in zijne reeds bestaande koperslagerij, welke aan de nieuwe inrichting grenst en waarin ook de smidse zich bevindt;

Overwegende, dat de lokalen voor de inrichting bestemd volgens de verklaring van den Provincialen Hoofdingenieur, geheel omringd zijn door stevige eigen muren, terwijl tusschen die muren en die der naaste buren nog opene ruimten aanwzig zijn, waarvan eene eerst onlangs overdekt is geworden;

dat door deze gesteldheid van het perceel de hinder voor de naburen reeds geringer zal zijn dan in den regel van eene koperslagerij wordt ondervonden, en die hinder nog meer kan beperkt worden door het opleggen van eenige voorwaarden;

dat onder deze omstandigheden er voldoende termen zijn om de gevraagde vergunning alsnog voorwaardelijk te verleenen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der beschikking van Burg. en Weth. van Delft van 21 October 1884 aan appellant en zijne rechtverkrijgenden, volgens de aan dit besluit gehechte teekening en beschrijving, vergunning te verleenen tot oprichting eener koperslagerij in het achterhuis van het perceel aan de Koornmarkt Wijk 3, no. 78, kadastraal bekend gemeente Delft, sectie D no. 395, onder voorwaarde:

1o. dat de werkzaamheden uitsluitend worden verricht in de daarvoor aangewezen lokalen en met name geen klinkwerk op de open plaats geschiede;

2o. dat de vuurhaarden in de voor de inrichting bestemde lokalen niet voor het daarin uitteoefenen bedrijf, maar alleen voor verwarming dier lokalen mogen dienen;

3o. dat alleen zoogenaamd licht koperwerk in de inrichting worde vervaardigd; met

bepaling wijders, dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 27 Februari 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN

Omschrijving behoorende bij de aanvrage van den ondergeteekende J. H. W. van der Polder, fabrikant, wonende te Delft, tot het oprichten eener koperslagerij in de lokalen op de hierbij behoorende teekening gemerkt A en B.

Beide lokalen, gemerkt als hierboven vermeld staat, maken het achterhuis uit van het huis aan de Koornmarkt Wijk 3, no. 78, kadastraal bekend onder sectie D. no. 395, en zullen door middel van de deur D gemeenschap krijgen met de bestaande koperslagerij in het perceel aan de oude Langendijk Wijk 3 no. 3, kadastraal bekend onder sectie D no. 389, mede toebehoorende aan den ondergeteekende.

De separatie van open plaats en lokaal A bestaat uit stijlen waartusschen deuren welke met glas zijn bezet en de afdekking van laatstgenoemd lokaal bestaat uit liggende ramen.

Delft, 30 September 1884. J. H. W. VAN DER POLDER.

Behoort bij Koninklijk besluit van 27 Februari 1885, nº. 3.

Mij bekend,
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *H. Rietveld c. s., te Berkenwoude, van een besluit van Gedep. Staten van Zuidholland, waarbij gaedkeuring is verleend aan een besluit van stemgerechtigde ingelanden van den polder den Achterbroek tot het aangaan eener dading.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Op machtiging van Z. M. heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 8 December 1884 no. 19, Afdeeling Waterstaat A., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een *beroep, door H. Rietveld c. s. ingesteld tegen de goedkeuring door Gedep. Staten van Zuidholland van een besluit van stemgerechtigde ingelanden van den polder Achterbroek tot het aangaan eener dading.*

Den 29en Maart 1884 werd ter vergadering van stemgerechtigde ingelanden van den polder Achterbroek (gedeelte Westeinde en Tienviertel) gemeente Berkenwoude, een voorstel gedaan (niet in den oproepingsbrief vermeld) hierin bestaande, dat ter opheffing der geschillen, welke omtrent den eigendom der voor- en achterkade van den voormaligen boezem waren gerezen, *de voorkade aan de eigenaars der landen in dien boezem zoude worden afgestaan, tegen betaling van f 1 per strekkenden meter, onder gehoudenheid, dat door hen afstand wierd gedaan van alle rechten, welke zij op de achterkade meenden te bezitten, en dat door hen in de voorkade ter afscheiding van hunne eigendommen doorgravingen wierden gemaakt ter breedte en diepte van de scheislooten in den polder, en dat alle kosten, welke uit deze schikking zouden voortvloeien, door hen wierden betaald.* Dit voorstel werd terstond in beraadslaging gebracht en bij meerderheid van stemmen aangenomen. Het besluit der vergadering steunde op de volgende overwegingen:

dat door de veranderde wijze van bemaling de boezem is vervallen en alzoo ook de noodzakelijkheid tot het behoud der daarom gelegen kaden;

dat de eigenaars der landen, in dien boezem gelegen, beweren recht van eigendom te bezitten, zoowel op de voorkade als de achterkade van dien boezem, welk beweren is gegrond op de omschrijving waaronder die boezemlanden in vroegere eigendomsbewijzen voorkomen;

dat de polder daarentegen, hoewel niet in het bezit van bewijzen van eigendom, sedert onheuchelijke jaren het vruchtgenot dier kaden heeft gehad en op de kadastrale registers als eigenaar bekend staat;

dat het echter wenschelijk is, ter voorkoming van moeilijkheden, het bestaand verschil over den eigendom dier kaden bij transactie te doen ophouden; en

dat het daartoe gedane voorstel kan worden geacht billijk te zijn.

Kort daarna hebben onderscheiden stemgerechtigde ingelanden hunne bezwaren tegen dit besluit aan Gedep. Staten van Zuidholland kenbaar gemaakt. In hun adres, gedateerd April 1884, geven zij te kennen, dat op voormelde vergadering staande de beraadslaging over het onderwerp, waarvoor zij belegd was, als bij verrassing door een lid der vergadering een ander voorstel (nam. het hiervoren genoemde) gedaan werd, hetwelk terstond in beraadslaging werd gebracht en aanstonds bij meerderheid van stemmen aangenomen, zonder dat zij, adressanten, den noodigen tijd gehad hadden om over bedoeld voorstel na te denken of het aan de belangen des polders te toetsen; dat de in dat voorstel bedoelde voorkade, bij het kadaster ten name des polders bekend en door het polderbestuur als eigendom des polders beschouwd, eene lengte heeft van p. m. 700 M. bij eene gemiddelde breedte van p. m. 8 M.; dat het beplanten

van den binnenneervoet van de *achter*kade door het polderbestuur tot hiertoe slechts is toegelaten, doch dat die achterkade is het eigendom des polders; dat het afgestane recht bovendien van weinig beteekenis of waarde is; dat adressanten met het oog op een en ander den bedongen prijs veel te gering en daardoor de belangen des polders geschaad achten; dat een hunner, de ondergeteekende Rietveld, alléén of met meer der ondergeteekenden, genegen is te betalen f 2.25 per strekkenden meter, en bovendien nog een uitweg voor de boezemlanden over de kade wil toestaan; dat die prijs naar hunne meening de waarde der kade naderbij komt en daardoor eene meerdere bate ten behoeve van den polder zou worden verkregen van p. m. f 875; dat het naar hun oordeel niet aangaat, een voorstel van die strekking, staande of naar aanleiding van de discussie over een ander *geheel daaraan vreemd* voorstel, aan ingelanden te doen, zonder dat zij daarop voorbereid zijn en zoodoende daaraan, als geschied is, eene betrekkelijk aanzienlijke som ten offer te brengen. Om deze redenen verzochten adressanten H.H. Gedeputeerden voornoemd het besluit van 29 Maart zoo mogelijk te willen vernietigen, in ieder geval te willen schorsen totdat aan hun college op voldoende wijze *zou zijn gebleken* dat het bedoelde aangenomen voorstel, hoezeer niet op de agenda vermeld, met inachtneming van het bepaalde bij art. 38 van het Algemeen Polderreglement is in discussie gebracht en het gevallen besluit niet geacht mag worden de belangen des polders in die mate te schaden, dat eene vernietiging wenschelijk of noodzakelijk is.

Den 14en October werd door Gedep. Staten van Zuidholland op dit verzoekschrift beschikt, nadat het polderbestuur bij brieven van 8 Mei ll. no. 127 en 29 Augustus ll. no. 131 inlichtingen verstrekt had, en de bekende belanghebbenden bij brief en de onbekende belanghebbenden door middel van de *Goudsche Courant* opgeroepen waren om memoriën en bewijsstukken intedienen en om in persoon of bij bijzonderen gemachtigde in de daartoe belegde, in het *Vaderland* van 10 September ll. bekend gemaakte, openbare vergadering te verschijnen; nadat in de openbare vergadering van 15 September ll. verslag over de zaak was uitgebracht, en de zaak aldaar verder behandeld was, besloten Gedep. Staten, op grond adressanten in hunne aanvrage tot vernietiging nietontvankelijk te verklaren, dat, ingevolge art. 92 sub. *d* van het Algemeen Reglement voor de polders in de provincie Zuidholland, het aangaan eener dading aan de goedkeuring van hun college onderworpen is, die goedkeuring ook bereids was gevraagd, en van zoodanig besluit geen vernietiging te pas kan komen, daar het — zoolang die goedkeuring niet is verleend — alle kracht mist, terwijl de ontneming der kracht aan een gevallen besluit het eenige doel der vernietiging kan zijn.

Adressanten beschouwden met deze beschikking, die eerst den 20en October te hunner kennis gebracht werd, de zaak niet als afgedaan, maar richtten den 23en October op nieuw een verzoekschrift tot H.H. Gedeputeerden, waarin zij, onder overlegging van een afschrift van het voorgaande, wederom op vernietiging van het besluit van 29 Maart aandrongen zonder nieuwe beweeggronden aan te voeren. Vier dagen later besloten Gedep. Staten aan adressanten te kennen te geven:

1o. dat op de beschikking van hun college dd. 14 October ll. no. 67 niet kon worden teruggekomen; en 2o. dat het besluit der vergadering van stemgerechtigde

ingelanden van den polder den Agterbroek dd. 29 Maart ll. bereids door hun college — ingevolge art. 92 1ª d van het Algemeen Reglement voor de polders in die provincie — was goedgekeurd. Deze goedkeuring was tegelijk verleend met de niet-ontvankelijkverklaring van reclamanten.

De heeren Rietveld c. s. achtten zich door deze beschikking bezwaard en hebben zich den 7en November ll. tot Zijne Majesteit gewend met eerbiedig verzoek het besluit van het bestuur en stemgerechtigde Ingelanden van den polder van Achterbroek van 29 Maart 1884 te vernietigen. In hun adres geven zij — buiten hetgeen reeds in het eerste verzoekschrift aan Gedep. Staten door hen was aangevoerd — te kennen: dat zij uit de beschikking van Gedep. Staten op hunne aanvrage tot vernietiging opmaken, dat volgens het oordeel van dat college hunne aanvraag te vroeg is gedaan, daar het besluit van 29 Maart van het bestuur en stemgerechtigde ingelanden eerst door de goedkeuring van Gedep. Staten kracht verkreeg; — dat zij na de goedkeuring van het besluit van het bestuur en stemgerechtigde ingelanden van den 29en Maart jl. door H.H. Gedeputeerde Staten, zich op nieuw tot dat college hebben gewend om vernietiging van dit besluit; dat zij hierop bij beschikking van H.H. Gedep. Staten van den 27 October jl. B. no. 2829 (1e Afd.) G. S. no. 84/11, ten antwoord hebben gekregen, dat op het besluit van den 14en October jl. no. 67 niet kon worden teruggekomen en dat het besluit der vergadering van stemgerechtigde ingelanden van den polder Achterbroek dd. 29 Maart ll. bereids door hun college was goedgekeurd, ingevolge art. 92 1ª d van het Algemeen Reglement voor de polders in hunne provincie; en dat zij het laatste besluit van H.H. Gedep. Staten in verband met dat van 14 October jl. als onjuist beschouwen.

Dit adres werd door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij kantbeschikking van 10 Nov. no. 101, Afd. Waterstaat, om bericht en raad in handen gesteld van Gedep. Staten, die bij schrijven van 18/24 Nov. (B no. 2955 (1e Afd.) GS. no. 94) het volgende te kennen gaven: „Bedoeld besluit strekte tot het aangaan eener dading, hoedanig besluit volgens art. 92 van Ons algemeen Polderreglement aan Onze goedkeuring is onderworpen. Terwijl bij adres van April ll. A. Rietveld c. s. van ons de vernietiging van dat besluit vroegen, onderwierp het polderbestuur bij missive dd. 11 April hetzelve aan Onze goedkeuring. In zake eerstgemeld adres werden de adressanten door Ons niet ontvankelijk verklaard bij besluit van 14 Oct. ll. no. 67, terwijl bij besluit van denzelfden datum de van Ons gevraagde goedkeuring werd verleend.

„Volgens art. 95 van het Algemeen Polderreglement is de termijn ter voorziening in hooger beroep tegen eerstgemeld besluit verstreken, terwijl door de beschikking van 27 October ll. no. 84/1 die termijn niet kan zijn verlengd of verlegd”. „Wij meenden” — gaan Gedeputeerden voort — onze goedkeuring niet te mogen onthouden:

„1o. omdat uit de notulen der vergadering bleek, dat tot de behandeling van het daarop aangenomen voorstel niet was overgegaan dan nadat de voorzitter gevraagd had: of bij de ingelanden bezwaar bestond die zaak te behandelen en niemand zich daartegen verklaarde, zoodat aan het slot van art. 38 van het Algemeen Polderreglement — meer dan noodig zelfs — was voldaan; en 2o. omdat daardoor een geschil tusschen de eigenaren der boezemlanden en den polder over den eigendom

der boezemkaden — welk geschil na herhaalde pogingen tot opruiming gedurende 4 jaren niet anders scheen opgelost te kunnen worden dan door het voeren van een rechtsgeding — ter voorkoming van een geding, op onzes inziens voor den polder niet onaannemelijke wijze werd beëindigd, hetgeen het geval niet zou geweest zijn met den verkoop der kade aan den 1en adressant tegen f 2 per strekkenden meter, daar deze geen eind kon maken aan de eigendoms-beweringen der eigenaars van de boezemlanden, welke juist het onderwerp der dading waren.″

Hun advies is, den Koning te raden eene afwijzende beschikking op het adres te nemen.

Nadat de zaak bij de Afdeeling was aanhangig gemaakt, heeft deze, alvorens over te gaan tot de openbare behandeling van het beroep, bij schrijven van 14 Januari 1885 no. 89/2, aan Gedep. Staten verzocht haar alsnog overteleggen: 1o. de beide adressen door Rietveld c. s. aan Gedep. Staten ingediend, en 2o. het besluit van dit college van 14 Oct. ll., waarbij goedkeuring werd verleend aan het besluit der stemgerechtigde ingelanden van 29 Maart; en haar medetedeelen, wanneer de kennisgeving, in art. 95 van het Algemeen Polderreglement bedoeld, geschied was. Naar aanleiding van dit schrijven ontving de Afdeeling den 24en Januari van H.H. Gedeputeerden, 1o. de beide adressen in originali door Rietveld c. s. aan hun college ingediend, en 2o. een extract uit de notulen van hunne vergadering dd. October ll., houdende goedkeuring van bedoeld besluit, met de opmerking dat uit het overgelegde adres van 23 October ll. aan de Afdeeling zoude blijken dat de kennisgeving bij art. 95 van het Algemeen Polderreglement bedoeld heeft plaats gehad op 20 October ll.

De Afdeeling achtte haar tweede vraag hiermede niet behoorlijk beantwoord, weshalve zij zich den 4en Februari op nieuw tot Gedep. Staten richtte met het verzoek haar te willen opgeven, 1o. wanneer van het besluit van goedkeuring aan het polderbestuur kennis gegeven was; 2o. of ook van dit besluit kennis was gegeven aan belanghebbenden, en zoo ja, wanneer dit was geschied. In antwoord hierop berichtten Gedep. Staten van Zuidholland: 1o. dat bedoeld besluit door hen aan het polderbestuur was verzonden op 18 October 1884, en 2o. dat van dit besluit van goedkeuring door hun college — geheel onverplicht — kennis was gegeven aan belanghebbenden, welke kennisgeving op 30 October 1884 was verzonden aan het gemeentebestuur van Berkenwoude, met verzoek die aan den belanghebbende uit te reiken; blijkens verklaring van den Burgemeester van Berkenwoude had die uitreiking plaats gehad op 4 November 1884.

De heeren H. Rietveld en A. Kaptijn treden als belanghebbenden op. Zij ontwikkelen nader hunne bezwaren tegen het genomen besluit en beantwoorden overigens eenige vragen van de Staatsraden de Vries en Smidt.

III. de bezwaren door *Mevrouw de Weduwe Vogel—Mees te Arnhem ingebracht, tegen het plaatsen eener stoommachine in de cellulaire gevangenis te Arnhem.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is door den Minister van Justitie bij schrijven van

3 Februari 1885, 4e Afd., no. 100, bij den Raad van State, Afd. v. d. geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een bezwaar ingebracht tegen de voorgenomen plaatsing van twee stoomketels, een stoommachine en dynamomachine in de cellulaire gevangenis te Arnhem.

De Minister wenscht die werktuigen in de gezegde gevangenis te plaatsen ten behoeve der electrische verlichting van dat gesticht en om den stoom der ketels tevens te doen dienen voor het koken der spijs voor de gevangenen in de naast de machinekamer gelegen keuken en voorts tot het droogen van waschgoed in het drooglokaal boven de keuken, waartoe de stoom geleid wordt door 70 m. getrokken ijzeren buis, wijd 0.05 m. liggende boven den steenen vloer. De stoommachine zal zijn van 35 indicateur paardenkrachten.

Ter voldoening aan art. 26 2e lid der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), zijn de stukken in art. 5 dier wet genoemd, gezonden aan het gemeentebestuur van Arnhem.

In de aldaar op 24 December 1884 ter voldoening aan art. 26, 3e lid, der wet gehouden zitting eener Commissie uit Gedep. Staten van Gelderland zijn geene bezwaren mondeling ingebracht; alleen is namens Mevrouw de Wed. Vogel, geboren Mees, aan de Commissie overhandigd een bezwaarschrift, onderteekend door den notaris J. G. Troost, waarin deze mededeelt dat de genoemde weduwe blijft persisteeren bij de bezwaren tegen het plaatsen van bovengemelde werktuigen vroeger van harentwege bij B. en W. van Arnhem ingebracht. Namens genoemde weduwe, die eigenaresse is van gronden grenzende aan het gebouw der cellulaire gevangenis, was namelijk vroeger gewezen op de bezwaren, welke uit het dreunen der machines zouden voortvloeien voor eventueel op die gronden later te bouwen huizen, en verzocht dat bij het verleenen der vergunning tot het stellen der machines op deze bezwaren zooveel mogelijk zou worden gelet.

In het advies der Commissie uit Gedep. Staten wordt te kennen gegeven dat naar haar oordeel de vraag in hoeverre de vrees der reclamante gegrond is te achten, in de eerste plaats door een technisch en plaatselijk onderzoek dient te worden uitgemaakt; terwijl daarna zal zijn te beoordeelen of er grond, en zoo ja, mogelijkheid bestaat aan het verzoek der belanghebbende tegemoet te komen. Zonder alzoo een oordeel uit te spreken omtrent de gegrondheid van het bezwaar, meent de commissie toch dat daaraan voor zooveel noodig in elk geval ware te gemoet te komen bij de plaatsing der werktuigen. De commissie geeft ten slotte den minister in bedenking, alvorens 's Konings beslissing omtrent het bezwaar uit te lokken — een nader onderzoek te doen instellen naar de gegrondheid daarvan en casu quo naar de mogelijkheid om er in te voorzien.

Naar aanleiding daarvan heeft de minister een bericht ingewonnen van den Ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen. Hierin wordt gezegd dat aan het verzoek van Mevr. de Wed. Vogel — dat bij de plaatsing der machines er zooveel mogelijk op worde gelet ze geen dreuning te doen veroorzaken ten nadeele van eventueel op hare gronden te bouwen huizen in alle opzichten zal worden voldaan. Tot toelichting daarvan wordt medegedeeld dat de stoommachine alleen wordt gebezigd tot het voortbrengen van wrijving tot opwekking van een electrischen stroom voor de verlichting der gevangenis; dat zij alzoo geene werktuigen in beweging brengt

die eenig geraas, veel minder gedreun in den grond veroorzaken. Zelfs zou, wanneer dit plaats had, de machine voor hare bestemming geheel onbruikbaar zijn.

De minister, die bij zijn schrijven aan deze Afdeeling dit bericht overlegt, leidt daaruit af dat de ingebrachte bezwaren ongegrond zijn.

Bij dat schrijven is nog gevoegd eene situatieschets, waaruit volgens den minister blijkt, dat het terrein van Mevr. de Wed. Vogel, waar dit het dichtst bij het ketelhuis gelegen is, daarvan nog op een afstand van ongeveer vijftig meter verwijderd is.

De heer J. F. METZELAAR, ingenieur-architect der gevangenissen en rechtsgebouwen, als gemachtigde van den Minister van Justitie tegenwoordig, geeft op de vragen van de Staatsraden VAN VLADERACKEN en SMIDT eenige inlichtingen.

IV. het beroep van *den gemeenteraad van Drongelen c. a., van een besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant, waarbij goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit van* 6 *November* 1884 *B no.* 77, *tot opheffing der openbare lagere school te Doeveren.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Met machtiging van Zijne Majesteit is door den minister van Binnenlandsche Zaken, onder geleide eener missive van 6 Februari jl. no. 365, Afd. O, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Drongelen c. a. tegen een besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant dd. 11 December 1884 G. no. 87, 2e Afd., waarbij de goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden gemeenteraad, dd. 6 November bevorens, B. no. 77, tot opheffing der openbare lagere school te Doeveren.

Bij gezegd Raadsbesluit, aan Gedep. Staten ter goedkeuring afgezonden, was eene uitvoerige memorie van toelichting gevoegd, waarin de navolgende mededeelingen en beschouwingen voorkomen:

Reeds op 8 Maart 1883 was het schoollokaal voor openbaar lager onderwijs te Doeveren door den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant en Limburg afgekeurd.

Het gebouw, dienende tot school en onderwijzerswoning te Doeveren, behoort niet in eigendom aan de burgerlijke gemeente maar aan de Hervormde kerk aldaar.

Het kerkbestuur weigerde de noodige herstellingen en verbeteringen aan dat gebouw te doen aanbrengen, maar was wel genegen het huis en het terrein, thans bij de gemeente in gebruik, te verkoopen. Aangezien Doeveren sedert onheuchelijke jaren in het bezit eener openbare school was geweest, wilde het gemeentebestuur, in 't vertrouwen, dat de kosten van aankoop en verbouwing krachtens art. 49 der wet op het lager onderwijs, door het Rijk zouden worden vergoed, aanvankelijk die school in stand houden.

Op een adres om tot dat doel een buitengewoon subsidie van f 4182.41 te bekomen, gaf de minister van Binnenlandsche Zaken bij brief van 20 September 1884, no. 2956,

Afd. O., te kennen, dat het in stand houden van twee openbare scholen in deze kleine gemeente een groot bezwaar was en dat hij bereid was te bevorderen, dat in gezegde kosten een Rijkssubsidie van hoogstens f 1500 „zou worden verleend."

De gemeenteraad maakte bezwaar dat aanbod aantenemen en drong er wegens de zware lasten, waardoor de gemeente gedrukt wordt, op aan, dat de buitengewone uitgaaf geheel door het Rijk zou worden gedragen. Kon de gemeente niet meer snbsidie dan f 1500 bekomen, dan zou dit aanleiding kunnen geven, dat tot de gewenschte verbouwing niet kon worden overgegaan.

Nadat de bouwkundige stukken aan den gemeenteraad waren teruggezonden en deze daaruit begreep dat geen hooger subsidie was te verwachten, overwoog de Raad of de instandhouding van twee openbare scholen niet te bezwarend en wel bevorderlijk voor een goed ingericht onderwijs zou zijn.

De Raad nam daarbij in aanmerking dat de bevolking van de gemeente Drongelen c. a. in de laatste jaren niet was vooruitgegaan, bedragende die op 31 December '74, 494, op 31 December '79, 482 en op 31 December '83, 467 zielen, terwijl het getal inwoners van de Afdeeling Doeveren op 31 December '79, 115 bedroeg en nu 113 is; dat in de gemeente een hoofdelijke omslag wordt geheven, die meer dan 2½ maal het bedrag van het 4/5 gedeelte der personeele belasting overtreft;

dat de opcenten op de hoofdsom der grondbelasting tot het maximum zijn opgevoerd en op de hoofdsom der personeele belasting 50 opcenten worden geheven, terwijl geene andere belastingen dan die, welke nu geheven worden, met goed gevolg kunnen worden ingevoerd;

dat het getal kinderen in de gemeente aanwezig, geboren in de jaren 1872 tot en met 1878, 60 bedraagt, waarvan 15 te Doeveren wonen;

dat het getal leerlingen die de scholen te Drongelen bezochten, bedroeg: in Januari '74, 81; in Januari '79, 92 en in Januari '84, 78; waarvan te Doeveren school gingen in '74, 16; in '79, 29 en in '84, 25;

dat tot het geven van goed onderwijs het beter is de leerlingen op slechts ééne school onderwijs te doen ontvangen, in welk geval de leerstof beter onder de onderwijzers kan worden verdeeld;

dat krachtens de wet op 't lager onderwijs in het vervolg, althans zeker na 1890, aan het hoofd der school te Drongelen bijstand moet worden verleend, onverschillig of de leerlingen van Doeveren al dan niet de school te Drongelen bezoeken, zoodat, nevens de verbeterde inrichting van het onderwijs, door de opheffing van de school te Doeveren, eene besparing van kosten van minstens f 1000 's jaars, of ongeveer f 2 per hoofd, zal worden verkregen;

dat de school te Drongelen ongeveer in het midden der gemeente staat en zelfs nog dichter bij de Afdeeling Doeveren dan bij het westelijk gedeelte van Drongelen de Afdeeling Hagoort is gelegen; immers dat de school te Drongelen in rechte lijn slechts 2700 M., dus nog geen half uur van het verst gelegen huis onder Doeveren, verwijderd is en de afstand van het verst gelegen huis te Hagoort tot de school te Drongelen ruim 50 M. langer is; terwijl de leerlingen uit Hagoort zich minder aan schoolverzuim schuldig maken dan die, welke in de nabijheid der school wonen en bovendien een afstand van een half uur in vele gemeenten ten platten

lande wordt aangetroffen, zonder dat daartegen bezwaar wordt ingebracht; eindelijk, dat de weg van Doeveren naar Drongelen zeer goed is, als zijnde een goed onderhouden grintweg, die niet langs gevaarlijke plaatsen gaat.

Verder wordt in de memorie van toelichting te kennen gegeven dat er bij het bouwen van het schoollokaal te Drongelen op gerekend is, dat het al de leerlingen, in de gemeente aanwezig, kan bevatten. Het is 9.34 M. breed, 7.5 M. diep en 4.5 M. hoog, 't geen eene oppervlakte geeft van 70.05 M^2 en een inhoud van 315.225 M^3 en volgens art. 17 van het K. B. van 4 Mei '83 (*Stbl.* no. 41), plaats voor 105 leerlingen aanbiedt.

Bij het raadsbesluit van 6 November 1884, houdende opheffing van de openbare lagere school in de Afdeeling Doeveren der gemeente Drongelen, Doeveren, Gansoyen en Hagoort, was tevens nog bepaald, dat het in werking zou treden op den vijftigsten dag, nadat de vereischte goedkeuring daarop zou zijn verkregen. Volgens de memorie van toelichting was dit geschied met het oog op eene herziening van de verordeningen betrekkelijk het lager onderwijs in de gemeente, die het noodzakelijk gevolg van het opheffingsbesluit zou zijn.

Nadat Gedep. Staten van Noordbrabant onder dagteekening van 18 November 1884 hunne beslissing omtrent de al of niet goedkeuring van gemeld raadsbesluit hadden verdaagd, hebben zij bij resolutie van 11 December d. a. v. de goedkeuring onthouden en wel op de navolgende gronden:

dat het gebouw der openbare school te Doeveren door den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant en Limburg bij besluit van 8 Maart 1883 is afgekeurd;

dat de gemeenteraad tot den bouw eener nieuwe school besloot, waarvan de kosten op f 4182,41 werden geraamd, en zich tot den Koning wendde met verzoek om deze kosten geheel ten laste van het Rijk te nemen;

dat dit verzoek niet werd ingewilligd, maar toch krachtens art. 49 der wet op 't lager onderwijs aan de gemeente een buitengewoon subsidie van f 1500 werd toegezegd, boven de vergoeding van 30 pct. krachtens art. 45 der wet, bedragende f 1254 en met het subsidie krachtens art. 49 f 2754, uitmakende, zoodat ten laste van de gemeente f 1428 bleef;

dat, naar het oordeel van den Raad, de gemeente door deze beschikking werd bezwaard en alstoen met meerderheid van eene stem tot opheffing der school werd besloten;

dat echter de betaling eener som van f 1428 de draagkracht der gemeente Drongelen niet te boven gaat en daarin geen gegronde aanleiding kan gevonden worden om eene school, die eenmaal bestaat, op te heffen;

dat de school te Doeveren op 31 December '82 door 28 en op 31 December '83 door 26 leerlingen werd bezocht;

dat op het behoud der school te Doeveren door de ingezetenen van dat gehucht veel prijs wordt gesteld, zooals o. a. blijkt uit een adres van 20 hoofden van huisgezinnen aldaar;

dat volgens de bij 's Raadsbesluit behoorende memorie van toelichting de afstand tusschen Drongelen en Doeveren in rechte lijn 2700 M. of nog minder dan een half

uur gaans bedraagt, zoodat, naar het oordeel van den gemeenteraad, geen overwegend bezwaar kan bestaan om de kinderen uit het gehucht Doeveren te Drongelen naar school te zenden;

dat hier echter geene rekening mag worden gehouden met den afstand tusschen Doeveren en Drongelen *in rechte lijn*, maar alleen met de lengte van den grintweg, waarvan de kinderen uit Doeveren gebruik moeten maken om de school te Drongelen te bereiken;

dat, volgens verklaring van den arrondissements-schoolopziener, een volwassen mensch 40 minuten noodig heeft om langs den weg van Doeveren naar Drongelen te gaan en dat een kind van 6 à 9 jaar daarvoor wel ongeveer een uur zal behoeven;

dat uit een en ander voldoende blijkt, dat er geene redenen aanwezig zijn om de school te Doeveren, die sedert tal van jaren bestaat, op te heffen;

dat het schooltoezicht eenparig tegen die opheffing heeft geadviseerd, en dat de gemeenteraad zelf onder dagteekening van 7 November 1882 een voorstel tot opheffing der school te Doeveren heeft verworpen.

Tegen deze resolutie van Gedep. Staten is de gemeenteraad bij den Koning in beroep gekomen. In het appellatoir adres, gedagteekend 24 December 1884, doch op 28 December d. a. v. bij Zr. Majesteits Kabinet ingekomen, wordt hoofdzakelijk naar de motieven in de bovenvermelde memorie van toelichting verwezen.

Voorts worden nog eenige opmerkingen van Gedep. Staten weersproken. Deze zijn n.l. van oordeel, dat de instandhouding van twee openbare scholen de draagkracht der gemeente niet te boven gaat. Dat die meening op een onjuisten grondslag berust, blijkt naar het oordeel van den gemeenteraad hieruit, dat het belastbaar inkomen van de ingezetenen is geschat voor de Afdeeling Drongelen op f 17319 en voor de Afdeeling Doeveren op f 7268 en dat volgens de gemeenterekeningen over de jaren 1879—1883, de uitgaven de gewone inkomsten, na aftrek van den hoofdelijken omslag, jaarlijks gemiddeld hebben overschreden, wat de Afdeeling Drongelen betreft met f 537.02 en wat de Afdeeling Doeveren aangaat met f 446.81½, zijnde van het belastbaar inkomen in de Afdeeling Drongelen ruim 3 pct. en in de Afdeeling Doeveren ruim 6 pct. Moesten nu twee openbare scholen in stand worden gehouden, dan zouden de uitgaven in het vervolg jaarlijks met ± f 1000 verhoogd en door den hoofdelijken omslag gedekt moeten worden, waarvan het percentenbedrag dan zou moeten worden verdubbeld, 't geen wegens de geringe financieele krachten der gemeente haar draagvermogen verre zou overtreffen. De gemeenteraad betwist de door Gedep. Staten vermelde cijfers, wat het schoolbezoek te Doeveren betreft, niet, maar wijst er op, dat, sedert er sprake was, de school aldaar op te heffen, die school door vele leerlingen zou zijn bezocht, die, bij instandhouding, daarvan geen gebruik meer zouden maken. Volgens den gemeenteraad zou dit kunnen blijken uit een bij zijn adres gevoegden staat, de namen en het geboortejaar van al de ingezetenen van Doeveren vermeldende.

Met betrekking tot den weg deelt de gemeenteraad mede, dat die van de school te Drongelen tot het eerste huis te Doeveren 1698 en tot het verst gelegen huis aldaar 3377 M. lang is, zoodat het middenpunt van Doeveren 2537.5 M. van de school te Drongelen verwijderd is, een afstand, waarvoor een volwassen mensch toch

geen 40 minuten en kinderen van 6—9 jaar geen uur noodig hebben. In zijn adres doet de gemeenteraad nog opmerken, dat de tegenwoordige hoofdonderwijzer te Doeveren wegens lichaamsgebreken zijn ontslag zal moeten vragen, 't geen reeds zou zijn geschied, ware het niet, dat het voornemen bestond de school op te heffen, terwijl hij ten slotte de verzekering geeft, dat zoodra de school te Doeveren is opgeheven, aan het hoofd der school te Drongelen door aanstelling van een onderwijzer hulp zal worden verleend en dat verder de maatregelen zullen worden genomen, die noodig zijn om de kinderen uit Doeveren naar behooren in de school te Drongelen te kunnen ontvangen.

Inmiddels zijn in zake de staking van het onderwijs en de opheffing der openbare lagere school te Doeveren, bij den Minister van Binnenlandsche zaken twee adressen ingekomen.

Bij het eerste, gedagteekend 14 Oct. 84, geven J. Ossenwaarde en anderen, allen hoofden van huisgezinnen te Doeveren, gemeente Drongelen, te kennen, dat de openbare lagere school te Doeveren reeds sedert 18 Juli '84 gesloten is en de kinderen aldaar sedert dien tijd van alle onderwijs verstoken zijn;

dat door het gemeentebestuur wel de gelegenheid is gegeven om de school te Drongelen te bezoeken, doch dat de weg daarheen, vooral in den winter, wegens het vele water en de diepe sloten, voor kinderen gevaarlijk is, terwijl de afstand ruim 3/4 uur bedraagt, zoodat van deze gelegenheid onmogelijk gebruik kan worden gemaakt.

Voorts wijzen adressanten er op, dat door den kerkeraad en de stemgerechtigde leden der Ned. Herv. gemeente alle mogelijke pogingen in het werk zijn gesteld tot behoud der openbare school. Een door alle stemgerechtigde leden ondersteund verzoek om eene school op kosten der diaconie te Doeveren te mogen bouwen en die tegen eene geringe som aan de burgerlijke gemeente te mogen verhuren, is evenwel door het classikaal bestuur van Heusden niet ingewilligd. Zij verzoeken thans den minister om aan de gemeente een hooger Rijkssubsidie dan f 1500 te willen doen toekennen, of anders zoodanige maatregelen te nemen, dat de openbare school te Doeveren, die sedert onheuchelijke tijden bestaat en ten aanzien waarvan men van een historisch recht zou kunnen spreken, behouden blijve. In het tweede adres geeft de onderteekenaar J. Ossenwaarde, predikant bij de Ned. Herv. gemeente te Doeveren, aan den minister te kennen, dat het besluit van den gemeenteraad tot opheffing van de school aldaar hem zeer bevreemdt en in zijne verwachtingen teleurstelt, daar toch beschaving, verlichting en zedelijkheid dringend eene school te Doeveren eischen. Omtrent den afstand en den toestand van den weg wordt in dit adres herhaald wat reeds in het eerste was medegedeeld, terwijl er tot versterking bijgevoegd wordt, dat het in den winter met hoogen waterstand menigmaal gebeurd is, dat bij storm het water over den weg werd gestuwd, welke feitelijke mededeeling door eene verklaring, als onderschrift op het adres gesteld, van den noodheemraad van den "Zeedijk te Doeveren, J. H. Boll en het lid van den gemeenteraad te Drongelen c. a. A. Timmermans wordt bevestigd. Bovendien wordt door adressant aangevoerd, dat zoo de Maasmond verlegd wordt Doeveren geheel van Drongelen zal worden gescheiden.

Eindelijk zegt adressant, dat, Doeveren de hoofdplaats eener kerkelijke gemeente,

waar de Staat aan den predikant een tractement uitkeert, groot genoeg is om ook een onderwijzer te bezitten.

De minister van Binn. Zaken zond deze beide adressen benevens het appellatoir adres aan Gedep. Staten van Noordbrabant om bericht en raad.

Deze hadden vóór het nemen van hun besluit dd. 11 December '84 het schooltoezicht gehoord en leggen bij hun bericht de adviezen van de door hen geraadpleegde schoolautoriteiten over. Hieronder komen voor drie missives van den schoolopziener in het district Tilburg waarvan twee, beide gedagteekend 29 Oct. '84, meer bepaaldelijk op de afkeuring van het schoolgebouw te Doeveren, de staking van het onderwijs aldaar en de aanvraag om een buitengewoon subsidie krachtens art. 49 der wet op 't lager onderwijs betrekking hebben. Uit de eerste dier missives wordt hier aangehaald en aangestipt dat het gemeentebestuur gedurende een paar jaren de afkeuring van het schoollokaal had voorkomen door de mededeeling, dat toch tot opheffing der school zou worden besloten;

dat, na de afkeuring, een bouwplan aan de goedkeuring van hem, districts-schoolopziener, werd onderworpen, doch de uitvoering afhankelijk werd gesteld eerst van eene vergunning door de bevoegde militaire macht, aangezien het gebouw binnen den vestingkring ligt, vervolgens van eene overeenkomst met het Hervormd kerkbestuur als eigenaar der oude school, daarna van een Rijkssubsidie enz.; dat na de afkeuring van het lokaal aanvankelijk het onderwijs in de consistoriekamer der Hervormde kerk werd gegeven; doch dat in Juli '84 als schoollokaal werd gebruikt een erbarmelijk klein kamertje in een particulier huis, waarin men het gedurende schooltijd zelfs geen oogenblik kon uithouden;

dat op zijn beklag door het gemeentebestuur aan dien toestand wel een einde is gemaakt, doch daarmede tevens alle onderwijs te Doeveren is gestaakt en het hoofd der school aldaar in de school te Drongelen werkzaam is gesteld.

In de tweede dier missives wordt, naar aanleiding van het reeds vermelde adres van ingezetenen, hoofden van huisgezinnen uit Doeveren, o. a. betoogd, dat het een rechtmatige eisch is, dat er te Doeveren openbaar onderwijs worde gegeven in een daarvoor geschikt lokaal zoolang althans niet overeenkomstig de wettelijke voorschriften de opheffing der school tot stand zal zijn gekomen.

Toen nu het besluit tot opheffing der school door den gemeenteraad was genomen, hebben de schoolopzieners in het arrondissement Heusden en in het district Tilburg, alsmede de inspecteur van 't lager onderwijs in de eerste inspectie, Gedep. Staten eenparig geadviseerd aan dat besluit hunne goedkeuring te onthouden.

De adviezen der in dezen geraadpleegde schoolautoriteiten stemmen hierin overeen, dat zij *als regel* de voorkeur schenken aan ééne school met twee onderwijzers en een wat grooter getal leerlingen boven twee scholen met weinig leerlingen en ieder slechts met één onderwijzer. Maar, laat de arrondissements-schoolopziener er op volgen, dan moet ook die ééne school gehouden worden in een lokaal, dat gemakkelijk in twee doelmatige afdeelingen gescheiden kan worden, wat te Drongelen volstrekt het geval niet is.

Eene andere paedagogische overweging van den gemeenteraad, ontleend aan de omstandigheid, dat de leerlingen uit Hagoort, die verder van de school wonen, zich

minder aan schoolverzuim zouden schuldig maken dan de kinderen, die in de nabijheid der school woonachtig zijn, wordt echter door den arrondissements-schoolopziener verworpen, omdat, ware dit de regel, het wenschelijk zou zijn de scholen steeds ver van de schoolbevolking te bouwen, wat men wel niet verkrijgen zal. Genoemde schoolopziener komt dan ook met het oog op den afstand, dien de kinderen uit Doeveren zullen hebben afteleggen, tot de conclusie, dat die bij ruw en ongunstig weêr tot aanhoudend schoolverzuim aanleiding zal geven en oorzaak zal worden, dat de leerlingen uit Doeveren van alle herhalingsonderwijs verstoken zullen zijn.

Wat de financiëele overwegingen betreft doet die schoolopziener opmerken, dat voor de verbouwing der school ten laste van de gemeente zou blijven de niet bovenmatige som van f 1428, waarin door eene leening zou kunnen worden voorzien, die bij een rentestandaard van 4 pct. eene jaarlijksche uitgaaf van slechts f 100 aan rente en aflossing zou vereischen om in 21 jaar geheel te zijn gedelgd.

Bij raadsbesluit van 12 Sept. '84 is de jaarwedde van het hoofd der school te Doeveren met f 100 verhoogd en op f 800 gebracht. Had men dit nagelaten dan zou men zonder vermeerdering van lasten in de kosten van schoolbouw hebben kunnen voorzien. Overigens bewijst die verhooging van jaarwedde, dat het met de gemeente-financiën nog zoo slecht niet gesteld is en dat men in September ll. het onderwijs of den onderwijzer te Doeveren nog op prijs stelde.

De Inspecteur zou ook, afgescheiden van het bezwaar van kleine scholen met weinig leerlingen en slechts één onderwijzer, zich niet tegen de opheffing eener school verzetten, indien het wenschelijke daarvan op goede gronden werd aangetoond en wel omdat hij een vijand is van het maken van noodelooze kosten; kosten, die vermeden kunnen worden zonder het onderwijs schade te berokkenen. Het bewijs dier wenschelijkheid is hier echter volstrekt niet geleverd. De ingezetenen van Doeveren zijn sedert jaren in het bezit eener openbare school, waaraan zij niet ten onrechte zeer gehecht zijn, zoodat door de opheffing daarvan in de gemeente verbittering zal kunnen ontstaan, hetgeen niet te licht moet worden geteld.

Wat betreft de financiëele bezwaren en den afstand van den weg dien de kinderen uit Doeveren hebben afteleggen om de school te Drongelen te bereiken, hieromtrent verklaart de inspecteur zich met het gevoelen van den arrondissements-schoolopziener te vereenigen.

Genoemde hoofdambtenaar vestigt wijders in overeenstemming met de opmerking van den districts-schoolopziener de aandacht op het feit, dat tot de opheffing der school met eene meerderheid van slechts één stem is besloten, terwijl twee jaar geleden een voorstel tot opheffing werd verworpen.

Welke waarborg is er nu, dat na afloop van de eerste verkiezing van nieuwe raadsleden, de meerderheid niet beslissen zal zooals in 1882 heeft plaats gehad?

Mij dunkt, zegt de Inspecteur, dat men onder dergelijke omstandigheden geen school opheft.

Eindelijk wijzen nog de beide schoolopzieners op het feit, dat, hoewel sedert lang reeds het hoofd der school van Doeveren door het gemeentebestuur in de school te Drongelen werkzaam is gesteld, nog geen enkel kind uit Doeveren, behalve dat

van dien onderwijzer zelven, de school te Drongelen heeft bezocht, waarvoor dan toch wel gegronde redenen moeten bestaan.

Door Gedep. Staten is voorts nog ingewonnen en bij de stukken overgelegd een bericht van den hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, waarbij deze, onder overlegging van een uittreksel uit de kadastrale plannen van Drongelen en Doeveren, het volgende mededeelt:

De afstand van het eerste huis onder Doeveren tot de openbare school te Drongelen bedraagt 1698 m., gemeten langs den met eene gele kleur op de bij het bericht gevoegde teekening aangegeven grintweg; terwijl het verst gelegen gebouw van Doeveren 3575 m. van de school te Drongelen verwijderd is.

De zoogenaamde kom van Doeveren bij de Hervormde kerk, waar zich het grootst aantal huizen bevindt, is 3300 à 3400 m. van de school te Drongelen verwijderd, welke afstand als basis kan dienen bij de beoordeeling of de school te Drongelen al dan niet te ver van Doeveren is gelegen om door de kinderen uit die Afdeeling te worden bezocht.

In hun eigen advies zeggen Gedep. Staten, dat de bezwaren door den gemeenteraad in zijn appellatoir adres aangevoerd hun niet gegrond voorkomen.

De uitgaaf van f 1428 wegens de verbouwing der school te Doeveren, die voor rekening van de gemeente zou blijven, na aftrek van de 30 pct. vergoeding en het buitengewoon rijkssubsidie van f 1500, gaat de draagkracht der gemeente niet te boven, zooals kan blijken uit het overzicht van de gemeentelijke inkomsten en uitgaven door Gedep. Staten bij hun schrijven van 4 September '84 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken overgelegd.

Ook door de gewone uitgaven voor het onderwijs werd de gemeente Drongelen tot heden niet bovenmate gedrukt. Mocht dit in de toekomst het geval zijn, dan kan worden overwogen of er termen bestaan ook daarvoor art. 49 der wet op 't lager onderwijs toe te passen; doch kan hierin allerminst aanleiding worden gevonden om thans de school te Doeveren op te heffen.

's Raads bewering, dat in den laatsten tijd meer kinderen naar die school werden gezonden dan anders het geval zou zijn geweest, wordt, zoo schrijven Gedep. Staten, door de feiten weersproken.

Volgens de door het gemeentebestuur verstrekte en in het provinciaal verslag opgenomen opgaven werd de school te Doeveren bezocht op 15 Januari '77 door 23; op 31 December '78, door 27; op 31 December '79, door 25; op 31 December '80, door 23 en op 31 December '81 door 28 leerlingen. Het schoolbezoek op 31 December '82 en 31 December '83, onderscheidelijk 28 en 26 leerlingen bedragende, is vroeger reeds vermeld, terwijl over '84 tengevolge van de afkeuring en daarmede gepaard gaande sluiting der school geene opgaven kunnen worden verstrekt.

Onder verwijzing naar de cijfers in het bericht van den Hoofdingenieur vermeld met betrekking tot den afstand van de kom van Doeveren tot de school te Drongelen, waaruit de juistheid blijkt van het in hun besluit van 11 December '84 ten dezen aangevoerde, adviseeren Gedep. Staten ten slotte tot handhaving van dat besluit met ongegrondverklaring van de daartegen ingebrachte bezwaren.

Nadat de overweging van het ingesteld beroep bij den Raad van State, Afd. voor

de geschillen van bestuur, was aanhangig gemaakt, zijn nog bij de Afdeeling ingekomen twee memoriën, waarvan hier melding valt te maken.

De gemeenteraad geeft in zijne memorie te kennen, dat de rapporten van het schooltoezicht zijne bevreemding hebben opgewekt, aangezien daarin eenparig wordt erkend, dat voor eene goede inrichting van het onderwijs de opheffing van de school te Doeveren aanbeveling verdient, terwijl zelfs door den districtsschoolopziener voor een paar jaren een voorstel in dien geest zou zijn gesteund. Volgens den gemeenteraad heeft dan ook het schooltoezicht alleen te zorgen, dat goed onderwijs in daartoe geschikte lokalen worde gegeven, terwijl de zorg, wat de kosten betreft, aan anderen is opgedragen. Intusschen hebben de leden van dat toezicht bij hunne beschouwingen geheel buiten rekening gelaten de kosten van de hulp, die aan het hoofd der school te Drongelen moet worden verleend.

De gemeenteraad betwist voorts de juistheid van de bewering, dat het schoolgebouw te Drongelen niet geschikt zou zijn om in twee lokalen te worden gesplitst. Dit kan zeer goed zonder veel kosten geschieden en de wijze waarop dit kan worden uitgevoerd, zou voor twee jaren zelfs door de schoolopzieners zijn aangewezen; in elk lokaal zou men dan 48 goede zitplaatsen bekomen.

De bewering, dat de weg van Doeveren naar Drongelen onveilig zou zijn, wordt, zoo gaat de gemeenteraad voort, terecht noch door het schooltoezicht noch door Gedeputeerde Staten gesteund. Geen gevaarlijk water is langs dien weg gelegen. Dat het water wel eens over den dijk is geslagen, is waar; maar dit behoort tot de zeldzaamheden. Het laatst zou dat gebeurd zijn in het jaar 1876, doch toen had dit bijna over de geheele gemeente plaats. Overigens staat het water nooit tegen den dijk als alleen bij buitengewone werking van den Baardwijkschen overlaat, 't geen niet ieder jaar voorvalt, en, zoo het geschiedt, slechts enkele dagen duurt.

In hoevele gemeenten van Nederland, die aan den dijk zijn gelegen, zal eene zoodanige omstandigheid bij zeer hoogen waterstand en ruw weder zich wel niet eens voordoen?

In eene memorie van den predikant der Ned. Herv. gemeente te Doeveren, J. Osseweaarde, wordt betoogd, dat, gelijk Gedep. Staten dit ook reeds hebben aangetoond, de gemeenteraad van Drongelen c. a. zich vergist, indien hij meent, dat de ouders hunne kinderen in grooten getale naar de school te Doeveren zonden, toen er sprake was van het opheffen dier school; maar dat zelfs, indien dit zoo ware, het toch een bewijs zou zijn, dat er een voldoend aantal schoolkinderen was, en dat, zoo men alle pogingen in het werk stelde om getrouw schoolbezoek te bevorderen, de school niet overbodig zou blijken.

Beweert de gemeenteraad, dat de hoofdonderwijzer te Doeveren wegens lichaamsgebreken zal moeten worden ontslagen, dan zal er toch, indien dit zoo is, wel een nieuwe onderwijzer kunnen worden benoemd, vooral ook omdat de jaarwedde verhoogd is en thans meer bedraagt dan sommige andere pas benoemde hoofden van scholen in de omgeving ontvangen.

Volgens den steller der memorie zou onlangs in eene raadsvergadering door een wethouder gezegd zijn, dat sommige kinderen uit de Afdeeling Drongelen

ook langs een gevaarlijken weg naar school moeten gaan. Dit mag echter geen reden zijn om ook voor andere kinderen zulk een toestand in het leven te roepen.

Uit de omstandigheid, dat juist de twee hoogst aangeslagene ingezetenen van Doeveren de adressen hebben geteekend, waarin het behoud der school wordt verzocht, en dat beide ongehuwd zijn, blijkt, volgens de memorie, dat men voor eene kleine verhooging der belasting niet bevreesd is.

Ofschoon de steller der memorie niet weet in hoever de fondsen der algemeene armen tot de kas der gemeente in betrekking staan, is het hem wel bekend, dat die fondsen dit jaar een batig slot van f 1500 opleveren.

Ten slotte dringt hij er in het belang van de kinderen te Doeveren op aan, dat door de Hooge Regeering de noodige maatregelen worden genomen, opdat de school aldaar behouden blijve.

De heer OSSEWAARDE, predikant bij de Ned. Hervormde gemeente te Doeveren, geeft eenige inlichtingen en beantwoordt eenige vragen van de Staatsraden VAN EYSINGA en SMIDT.

V. het beroep *van den gemeenteraad van Hof van Delft, van een besluit van Gedep. Staten van Zuidholland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeente-begrooting voor* 1885.

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Op machtiging van Z. M. heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij schrijven van 9 Februari 1885 no. 583 Afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door den Raad der gemeente Hof van Delft ingesteld, tegen het besluit van Gedep. Staten van Zuidholland van 9/16 December 1884 B. no. 3548 (3e Afd.) G.S. no. 2, waarbij goedkeuring aan de begrooting voor 1885 wordt onthouden.

Op de begrooting der gemeente Hof van Delft voor het dienstjaar 1885 is onder de uitgaven (Hoofdstuk VIII art. 4, volgnommer 81) een subsidie van f 350 ten behoeve van het Algemeen Armbestuur uitgetrokken. Uit hoofde van dezen post hebben Gedep. Staten van Zuidholland bij beschikking van 9/16 December l.l. hunne goedkeuring aan die begrooting onthouden. Reeds eenige maanden vroeger hadden Gedep. Staten tegen dit subsidie bezwaren geopperd. Toen namelijk Burg. en Weth. den 18en Juli de begrooting van het Algemeen Armbestuur hunner gemeente voor het jaar 1885 aan Gedep. Staten overlegden, gaven deze den 22sten dier maand te kennen, dat zij niet konden berusten in het voor dien dienst toegestaan subsidie van f 350. Wel was dat subsidie f 50 minder dan voor 1884 was toegelaten, maar het bedrag kon huns inziens nog met ongeveer f 100 verminderd worden, als rekening werd gehouden met de uitgaven voor onderstandskosten in 1883 gedaan, terwijl voor onvoorziene uitgaven (uit welken post niettemin in de laatste jaren volstrekt geene uitgaven gedaan waren) f 40.41 ½ was uitgetrokken. Gedep. Staten verzochten dus

Burg. en Weth. te willen bevorderen, dat het subsidie, aan het Armbestuur voor 1885 toe te kennen, tot het onvermijdelijke zoude worden beperkt, hetgeen h. b. kon geschieden door het met het bovengenoemde bedrag van f 100 te verminderen.

Burg. en Weth. brachten dit verlangen van Gedep. Staten aan het Algemeen Armbestuur over, met terugzending der begrooting opdat deze, zoo mogelijk, overeenkomstig de gemaakte opmerkingen zoude worden gewijzigd. In antwoord hierop schreef voornoemd Armbestuur den 4den Augustus, dat deze post der begrooting voor 1885 niet kon worden verminderd, daar het subsidie reeds met f 50 verminderd was, en, vooral met het oog op de dreigende cholera, die, mocht zij in die gemeente uitbreken, het armbestuur tot groote uitgaven zoude verplichten, verdere vermindering onraadzaam zoude zijn. Tevens gaf het te kennen dat de toeneming der bevolking ook het aantal onderstandbehoevenden zal vermeerderen. Het Algemeen Armbestuur merkte voorts op, dat na den zachten winter van 1883, wel een strenge winter zoude kunnen volgen, waardoor het genoodzaakt zoude zijn eene verhooging van het subsidie aan te vragen, die echter altijd kan geweigerd worden, en dat zich ook andere omstandigheden (b.v. zooals in 1884, dat een idioot, die niet langer thuis kon verpleegd worden, in een gesticht moest worden geplaatst), konden voordoen, waarin alleen door eene verhooging van het subsidie zoude kunnen worden voorzien. Om deze redenen, verklaarden H.H. Armbestuurders, kwam het hun niet doenlijk voor aan het verzoek van Heeren Gedeputeerde Staten van Zuidholland te voldoen. De gemeenteraad, van dit schrijven kennis genomen hebbende, besloot den 2den September met algemeene stemmen, de begrooting weder onveranderd aan Heeren Gedep. Staten aan te bieden. Den volgenden dag ontvingen Gedep. Staten van Zuidholland bericht van dit besluit met een afschrift der missive van het Algemeen Armbestuur, waaraan Burg. en Weth. verklaarden zich geheel te gedragen. Gedep. Staten bleven, ook na kennis genomen te hebben van de tegen hun voorstel geopperde bezwaren, bij hunne meening en gaven den 9den September aan het dagelijksch bestuur te kennen, dat hetgeen aangevoerd was tegen de vermindering met f 100 van het subsidie aan het Algemeen Armbestuur, hun niet afdoende voorkwam — inzonderheid meenden zij dat, mocht de cholera onverhoopt in de gemeente Hof van Delft uitbreken en buitengewone behoeften veroorzaken, als slechts de noodzakelijkheid daartoe werd aangetoond, door een buitengewoon subsidie daarin kon worden voorzien — daarbij verklarende, dat door hen op de begrooting der gemeente voor 1885 voor het Algemeen Armbestuur geen hooger subsidie dan tot een bedrag van f 250 kon worden toegelaten.

Niettemin werd bij het vaststellen der gemeentebegrooting door den Raad van Hof van Delft daarop een post uitgetrokken van f 350 voor subsidie aan het Algemeen Armbestuur.

Gedep. Staten gaven, zoodra hun deze begrooting was toegezonden, te kennen, dat zij dezen post met f 100 wenschten verminderd te zien. Met algemeene stemmen besloot echter de gemeenteraad het bedrag op f 350 te laten, en wel om de volgende redenen: 1o. omdat de bevolking steeds toeneemt, waaronder ook bedeelden voorkomen en het subsidie toch reeds met f 50 verminderd is; 2o. omdat de inwoners der gemeente verdeeld zijn in verschillende kerkelijke gemeenten en de bedeelden dus bijna niets van de verschillende kerkbesturen ontvangen; 3o. omdat op het oogenblik het gevaar

voor de cholera, in stede van verminderd te zijn, meer was toegenomen en de Raad dus kon begrijpen, dat het Algemeen Armbestuur met een nog lager subsidie geheel verstoken zoude zijn van middelen om hulp te verleenen. Burg. en Weth. verzoeken derhalve aan Gedep. Staten beleefdelijk, den post onder volgnummer 81, subsidie Algemeen Armbestuur f 350, wel te willen goedkeuren.

Aan dit verzoek meenden Gedep. Staten van Zuidholland niet te mogen voldoen. Den 9/16 December besloten zij, aan de door den Raad der gemeente Hof van Delft vastgestelde begrooting der plaatselijke inkomsten en uitgaven voor het dienstjaar 1885 hunne goedkeuring te onthouden. Dit besluit steunt op de volgende overwegingen:

dat de Raad der gemeente Hof van Delft bij besluit van 15 Juli ll. aan het Algemeen Armbestuur een subsidie van f 350 voor den dienst van 1885 uit de gemeentefondsen heeft toegestaan;

dat voormelde Raad, nadat door Gedep. Staten uit kracht van art. 61 der wet tot regeling van het armbestuur tegen het bedrag van voorschreven subsidie bedenkingen waren in het midden gebracht, in zijne op den 28 November ll. gehouden vergadering bezwaar is blijven maken het subsidie te verminderen en op de begrooting der gemeente Hof van Delft voor het dienstjaar 1885, onder hoofdstuk VIII art. 4, volgnummer 81 der uitgaven, heeft uitgetrokken eene som van f 350 als subsidie voor het algemeen armbestuur aldaar;

dat evenwel de volstrekte noodzakelijkheid van het thans voorgedragen subsidie ad f 350 geenszins voldoende gebleken is, en wel om de volgende redenen:

dat op de begrooting van het algemeen armbestuur voor 1885 onder de uitgaven hoofdstuk I volgnummer 7, voor bedeeling in geld is geraamd een bedrag van f 400;

dat echter uit de rekening van dat armbestuur over 1883 blijkt, dat in dat jaar voor bedeeling in geld slechts noodig was f 284.25; dat wijders op de genoemde begrooting voor 1885 onder de uitgaven hoofdstuk VII volgnummer 17, voor onvoorziene uitgaven is geraamd f 40.41½, hoewel, blijkens de rekeningen van het armbestuur, daarvoor in de laatste jaren niets benoodigd was; dat ter rechtvaardiging der raming voor bedeeling in geld voor 1885 wordt gewezen op de mogelijkheid van het verschijnen der cholera, die aan het armbestuur een ruim veld zou aanbieden om hulp te verleenen; dat bijaldien de cholera hier te lande mocht verschijnen en te Hof van Delft hulp van het armbestuur noodig maken, dit wel reden kan zijn, het bedrag, voor bedeeling geraamd, te verhoogen, doch dergelijke vage verwachtingen geen grondslag kunnen zijn voor thans optemaken ramingen en voor het daarop gebaseerde gemeentesubsidie; zoodat onder deze omstandigheden het verleenen van een subsidie aan het algemeen armbestuur te Hof van Delft tot een bedrag van f 350, niet voldoende gerechtvaardigd is te achten en in strijd is met de beginselen der wet op het armbestuur. Vervolgens wordt in overweging genomen, dat het college van Gedep. Staten uit kracht van art. 61 der wet op het armbestuur geroepen is om alle maatregelen, waartoe het bevoegd is, te nemen, die kunnen strekken tot vermindering der subsidiën uit de fondsen der burgerlijke gemeenten aan besturen van instellingen van weldadigheid verleend, en mitsdien niet kan gedoogen, dat zonder overwegende redenen het onderwerpelijk subsidie op het thans voorgedragen bedrag van f 3.50

blijft behouden; en dat, waar de Raad der gemeente Hof van Delft zich ongeneigd betoont om ingevolge het verlangen van Gedep. Staten het subsidie met f 100 te verminderen, geen ander middel om de uitkeering van het subsidie te beletten overblijft dan de goedkeuring te onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1885, waarop dat subsidie is ingetrokken.

Tegen dit besluit is de Gemeenteraad van Hof van Delft bij Z. M. in beroep gekomen. In zijn adres (ingekomen 28 December 1884) geeft hij te kennen, dat de begrooting van het Algemeen Armbestuur voor 1885 geheel overeenkomstig de zeer vermoedelijke behoeften is opgemaakt, dat daarop reeds f 50 minder dan ten vorigen jare als subsidie van de Gemeente is uitgetrokken, en dat het feit, dat de bedeeling in 1883 niet de som van f 400 bereikt heeft, voornamelijk is toeteschrijven aan den zachten winter en de eenigszins zuinige bedeeling, vooral met het oog op de achtenzestig gulden die voor een meisje, dat idioot was en in een gesticht werd verpleegd, betaald moest worden. Vervolgens wordt aangetoond, dat de subsidie in verhouding met de bevolking niet is toegenomen (in 1871 f 1000 bij eene bevolking van 1439 zielen, in 1877 f 450 bij een bevolkingscijfer van 1673 en in 1884 f 400 bij eene bevolking van 2160 personen), maar zoo mogelijk steeds is verminderd, wat ook voor 1885 is gedaan, waarvoor, al zal het aantal inwoners zeker niet afnemen, maar toenemen, slechts een subsidie van f 350 is toegestaan.

Op deze gronden vraagt de gemeenteraad, ingevolge het bepaalde bij art. 200 der wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85) aan Z. M. eerbiediglijk voorziening van genoemd besluit van Gedep. Staten van Zuidholland.

Over dit adres gehoord, geven Gedep. Staten in hun schrijven van 27/29 Januari ll. te kennen, dat een hooger subsidie aan het Algemeen Armbestuur op de begrooting is uitgetrokken, dan huns inziens volstrekt noodzakelijk is. Dit blijkt uit de volgende cijfers. In 1883 genoot het Algemeen Armbestuur een subsidie van f 350, terwijl er een batig saldo was van f 166.56½. De algeheele uitgaven bedroegen volgens de rekening slechts f 402,45. In 1884 werd het subsidie op f 400 geraamd, terwijl het batig saldo f 123.75 bedroeg. Voor 1885 is een batig saldo van f 149.11½ beschikbaar, terwijl een subsidie ad f 350 wordt uitgetrokken. Is het subsidie f 50 minder dan in 1884, het batig saldo is daarentegen ook f 25.36 hooger. De uitgaven worden voor 1885 geraamd op f 534.11½, blijkens de rekening van 1883 een te hoog cyfer, te meer wanneer men in het oog houdt dat blijkens de toelichting op volgnummer 8, door het overlijden van een behoeftigen idioot, f 68 aan onderstandskosten, waarmede de rekening van 1883 en de begrooting voor 1884 bezwaard waren, niet verder noodig zijn. Trekt men de voor dat doel uitgegeven f 68 van het in 1883 uitgegevene af, dan blijkt het, dat de uitgaven over 1885 f 200 hooger zijn geraamd dan de rekeningscijfers van 1883 aangeven. Ook al rekent men op een strengeren winter, dan nog achten Gedep. Staten dit bedrag veel te hoog. Door den onderstand in geld op f 400 uittetrekken, terwijl blijkens de rekening van 1883, daarvoor slechts f 284.25 werd besteed, en door de onvoorziene uitgaven — een post waaruit in de laatste jaren niets uitgegeven werd — op f 40.41½ te ramen, worden de uitgaven op een hoog cijfer gebracht.

Mocht de cholera hier te lande uitbreken en meerdere hulp van het armbestuur

noodig maken, dan zoude door een buitengewoon subsidie daarin kunnen worden voorzien. „Een vage vrees als deze, verklaren Gedep. Staten, is echter geheel iets anders dan de volstrekte noodzakelijkheid, die de wet bewezen wil zien, en kan dus onmogelijk tot basis strekken bij het bepalen van het gemeentesubsidie".

Nadat dit beroep bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt, is door Burg. en Weth. van Hof van Delft een afschrift gezonden van de rekening der inkomsten en uitgaven van het Algemeen Armbestuur over 1884, met een begeleidend schrijven, waarin zij er op wijzen hoe uit die rekening blijkt dat er meer dan f 400 in dat jaar in geld is bedeeld, welk cijfer zij stellen tegenover de f 284.25 van den dienst 1883, waarop Gedep. Staten zich beroepen.

Die rekening bewijst h. i. ten volle, dat wanneer er maar *iets* buitengewoons voorvalt (zooals nu het geval bij de schaarschte van werk) de som voor de bedeeling uitgetrokken, hoe zuinig ook beheerd, onmiddellijk boven de vierhonderd gulden stijgt.

De rekeningen der inkomsten en uitgaven van het Algemeen Armbestuur over 1881, 1882, 1883 en 1884 zijn bij de stukken.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zevende Vergadering.

Vergadering van Woensdag 25 *Maart* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken.

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 16 Maart 1885, no. 2, houdende beschikking op het beroep, door *Dr. J. R. Tutein Nolthenius, directeur der naamlooze vennootschap "de Nederlandsche Oliefabriek" te Hof van Delft, ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van* 16 *October* 1884, *strekkende om aan hem en zijne rechtverkrijgenden onder zekere voorwaarden vergunning te verleenen tot het herbouwen van de in Augustus ll. door brand vernielde Nederlandsche Oliefabriek op het perceel aan het jaagpad in die gemeente, kadastraal bekend in sectie C, nos.* 550—553 *en* 614 *gedeeltelijk.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 49).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door Dr. J. R. Tutein Nolthenius, directeur der naamlooze vennootschap „de Nederlandsche Oliefabriek" te Hof van Delft, ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 16 October 1884, strekkende om aan hem en zijne rechtverkrijgenden onder zekere voorwaarden vergunning te verleenen tot het herbouwen van de in Augustus ll. door brand vernielde Nederlandsche Oliefabriek op het perceel aan het jaagpad in die gemeente, kadastraal bekend in sectie C. nos. 550—553 en 614 gedeeltelijk;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 Maart 1885, nº. 5;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 13 Maart 1885, nº. 28, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat Burg. en Weth. van Hof van Delft aan hunne voormelde beschikking van 16 October 1884 onder andere voorwaarden onder ten zesde ook deze hebben verbonden, dat de afval van de aardnoten, zooals de bast enz., moet bewaard worden op een terrein, zoover mogelijk van het hoofdgebouw en het magazijn;

dat de appellant zich door die voorwaarde bezwaard acht, en daartegen bij Ons in beroep is gekomen om reden dat voor die voorwaarde, wier nakoming hoogst moeilijk en zeer kostbaar zijn zoude, geenerlei grond bestaat, dewijl, volgens het oordeel van de meest bevoegde deskundigen, de bast of ledige schillen van arachides of aardnoten, nimmer aan broeiing onderhevig zijn, en uit haren aard niet kunnen zijn, en daaraan dan ook zoo weinig gevaar verbonden is, dat in de gelijksoortige fabrieken, welke in verschillende steden van Frankrijk, zelfs in dicht bevolkte buurten, bestaan, voor de bewaring der schillen van genoemde vrucht geenerlei beperkende voorwaarde of bepaling bestaat;

Overwegende, dat de bovengemelde voorwaarde door Burg. en Weth. gesteld is, omdat het hun voorkwam, dat het bewaren van den bast der aardnoten in het hoofdgebouw nabij het magazijn, al mocht die bast ook niet aan zelfontbranding onderhevig zijn (hetgeen echter naar hunne meening niet is uitgemaakt) dan toch bij voorkomenden brand oorzaak zoude kunnen worden dat deze een meerderen omvang verkreeg;

Overwegende, dat met betrekking tot het gevaar voor zelfontbranding, verklaringen van tal van deskundigen zijn overgelegd, volgens welke de zelfontbranding, zoo zij al niet geheel onmogelijk is, dan toch theoretisch alleen voor mogelijk wordt gehouden onder zekere voorwaarden en omstandigheden, waarvan niet gebleken is dat zij ten dezen aanwezig zijn, terwijl zoowel door sommigen dier deskundigen erkend, als door getuigenissen omtrent elders bestaande fabrieken van aardnotenolie bevestigd wordt, dat het werkelijk ontstaan van zelfontbranding, voor zooveel bekend, niet is voorgekomen;

dat voorts, wat het gevaar betreft, hetwelk bij eventueelen brand aan eene dergelijke bewaarplaats van aardnotenschillen zoude verbonden zijn, dat gevaar van de bedoelde

schillen niet grooter is te achten, dan van tal van andere zaken, die in eene fabriek worden geborgen en die schillen bewaard wordende in een afzonderlijk lokaal, van steenen muren opgetrokken, gelijk in dezen het geval is, geen zoodanig gevaar zullen opleveren, dat daardoor eene voorwaarde als de bestredene zou zijn gerechtvaardigd;

dat daarenboven geenszins gebleken is, dat in het belang van naburen of van de algemeene veiligheid de oplegging van dergelijke voorwaarde ter voorkoming van de uitbreiding van een uitgebroken brand gevorderd wordt, en dat, mocht het de bedoeling geweest zijn, om appellant zelven tegen zoodanige uitbreiding zooveel mogelijk te beveiligen, die zorg aan zijn eigen belang kan worden overgelaten, temeer, omdat dit belang ook medebrengt, om de massa schillen of bast wegens den grooten omvang en volume daarvan, telkens zoo spoedig slechts eenigszins mogelijk is, te verwijderen;

dat alzoo ten onrechte door Burg. en Weth. van Hof van Delft aan appellant de bestreden voorwaarde is opgelegd, maar dat voor het overige, behoudens eenige wijziging van redactie, hunne beschikking, waartegen geene andere bezwaren zijn ingebracht, kan worden gehandhaafd;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met verbetering van het besluit van Burg. en Weth. van Hof van Delft, dd. 16 October 1884, aan Dr. J. R. Tutein Nolthenius, in zijne qualiteit van directeur der naamlooze vennootschap „de Nederlandsche Oliefabriek" te Hof van Delft, en zijne rechtverkrijgenden de vergunning te verleenen tot het herbouwen van de Nederlandsche Oliefabriek aan het Jaagpad aldaar, op de perceelen, kadastraal in die gemeente bekend in sectie C. nos. 550—553 en 614 gedeeltelijk, onder de voorwaarden door Burg. en Weth. gesteld, met uitzondering evenwel van de voorwaarde sub 6, omtrent de wijze van bewaring van den afval der aardnoten, welke voorwaarde vervalt,

en voorts onder bepaling, dat de fabriek moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 16 Maart 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *B. van Cornewal c. s., te Aalsmeer, tegen de bij besluit van 3 December* 1884 *no.* 20 *door Gedep. Staten van Noordholland verleende vergunning tot ontruiming der gesloten algemeene begraafplaats aldaar.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Op machtiging van Z. M. heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 29 Januari 1885 no. 396, Afdeeling B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door B. van Cornewal c. s. te Aalsmeer ingesteld tegen de bij besluit van 3 December jl. no. 20 door Gedep. Staten van Noordholland verleende vergunning tot ontruiming der gesloten algemeene begraafplaats.

Gebruik makende van de bevoegdheid, in art. 24 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* no. 65) aan de gemeentebsturen toegekend, heeft de Raad van Aalsmeer bij besluit van 23 December 1874 de algemeene begraafplaats, gelegen in de kom der gemeente (en wel in de onmiddellijke nabijheid van het kerkgebouw der Nederduitsch Hervormde gemeente) gesloten verklaard. Op den 21en October 1884 werd met algemeene stemmen door voornoemden Raad besloten:

"Aan Heeren Gedep. Staten ingevolge het laatste gedeelte van de 2e alinea van art. 25 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* no. 65) machtiging te vragen voor eene som, nader aan de goedkeuring van Gedep. Staten te onderwerpen, het recht af te staan aan het Bestuur der Hervormde kerk aldaar, het gesloten kerkhof te Aalsmeer na 1 Januari 1885 te doen ontruimen onder voorwaarde, dat dit geschiede onder zijn toezicht zoodanig dat het voor niemand iets stuitends kan opleveren, en de daaruit komende beenderen op eene door het dagelijksch bestuur van Aalsmeer aantewijzen plaats behoorlijk worden begraven."

De Raad had daarbij in overweging genomen, dat het kerkhof volgens zijne meening zoolang gerust heeft, dat men veilig kan aannemen, dat de toestand der daarop begraven lijken van dien aard is, dat hij in het tijdsverloop van nog twintig jaren niet meer zal veranderen; dat de ligging van het kerkhof zoodanig is, dat er grond is opgehoopt tegen het kerkgebouw, hetgeen daaraan door vocht schade moet toebrengen; dat de gemeente nu jaarlijks voor huur f 60 moet betalen; en dat het kerkbestuur bereid is om het kerkgebouw te doen ontruimen onder zijn toezicht, zoodanig dat het voor niemand iets stootends kan opleveren en zelfs genegen is daarvoor aan de gemeente eene tegemoetkoming te betalen.

Den 4en November wordt dit besluit aan Gedep. Staten van Noordholland aangeboden. Burg. en Weth. geven daarbij te kennen, dat de vereischte machtiging reeds nu wordt aangevraagd, opdat men met Januari dadelijk aan het werk kunne beginnen en omdat de gemeente den grond noodig heeft. Het bewijs, dat de opruiming geen bezwaar bij de ingezetenen zal opleveren, is h. i. reeds daarin gelegen, dat het verzoek van het kerkbestuur uitging en door den Raad met algemeene stemmen werd aangenomen. Burg. en Weth. geven ten slotte te kennen dat, als de machtiging

verleend wordt, zij nauwkeurig zullen toezien, dat de opruiming met den meesten eerbied geschiede.

De geneeskundige inspecteur van Noordholland, over dit verzoek gehoord, deelt bij schrijven van 24 November 1884 mede, dat — zooals uit een door den adjunct-inspecteur ingesteld onderzoek gebleken is — de bedoelde begraafplaats, liggende rondom de Hervormde kerk, waarschijnlijk geruimen tijd na de voltooiing van dat gebouw aanmerkelijk is opgehoogd, ten einde te voorkomen, dat de lijken, wegens den moerassigen bodem, in met water gevulde grafkuilen zouden neêrdalen. De ophooging met aarde, die vooral tegen het kerkgebouw in aanzienlijke mate heeft plaats gehad, heeft vochtigheid en dientengevolge schade aan het gebouw veroorzaakt. Aangezien de begraafplaats nagenoeg tien jaren gesloten geweest is en de afgraving noodzakelijk blijkt, meent de inspecteur te kunnen adviseeren, het verzoek van het gemeentebestuur van Aalsmeer intewilligen, mits voldaan worde aan de volgende voorwaarden: 1o. dat de overblijfselen van lijken en kisten in diepe kuilen op het afgegraven terrein worden begraven; 2o. dat de afgegraven grond slechts vervoerd worde naar plaatsen buiten de kom der gemeente gelegen, en 3o. dat het terrein, na afgraving verkregen, worde bestraat of beplant.

Geheel overeenkomstig dit advies wordt den derden December door Gedep. Staten van Noordholland de gevraagde machtiging verleend.

Daarop besloot de Raad der gemeente Aalsmeer den 9 December met algemeene stemmen, „het recht tot het doen ontruimen van het gesloten kerkhof na 1 Januari 1885 over te dragen aan het bestuur der Hervormde kerk aldaar en zulks tegen betaling van een recht van f 100 in eens te voldoen aan den gemeente-ontvanger te Aalsmeer.

„dat wanneer de toestand van het alsdan te voorschijn komende van dien aard mocht zijn dat Burg. en Weth. oordeelen dat verdere ontruiming ongeraden is, de bovenbedoelde f 100 niet zullen worden teruggegeven;

„dat de gemeente in ieder geval van de betaling van f 60, welke zij nu jaarlijks aan de Hervormde kerk uitbetaalt, na 1 Januari 1885 zal zijn ontheven" enz.

Naar aanleiding der besluiten van den gemeenteraad te Aalsmeer dd. 21 October en 9 December 1884 en van Gedep. Staten van Noordholland dd. 3 December 1884 hebben B. van Cornewal en 16 anderen, ingezetenen van Aalsmeer, zich den 29sten December met een adres tot Z. M. gewend, waarin zij Z. M. verzoeken, de besluiten van den Raad dier gemeente van 21 October en 9 December 1884 en van Gedep. Staten van Noordholland van 3 December 1884 te willen vernietigen, of althans zoodanige maatregelen te willen bevelen dat het kerkhof niet reeds in Januari 1885 worde ontruimd, doch, behoudens eventueele omstandigheden, die eene vroegere ontruiming noodzakelijk of wenschelijk mochten maken en behoudens het ook thans reeds bestaande recht tot vergraving, niet dieper dan 0.5 Meter, nog dertig jaren onaangeroerd moge blijven liggen. In dit verzoekschrift geven zij te kennen, dat ieder hunner een of meer zijner naaste bloedverwanten voor de sluiting dier begraafplaats, op dat kerkhof heeft ter aarde besteld, dat zij zich door de genomen besluiten zeer bezwaard gevoelen, daar toch het gevolg er van zal zijn, dat een kerkhof, nauwelijks tien jaren gesloten, blijkens de toelichting geheel en al zal worden opgeruimd, terwijl

de beenderen op eene plaats, door het gemeentebestuur aantewijzen, zullen worden begraven; dat voor de ontruiming op 1 Januari 1885 geenszins noodzakelijkheid bestaat en zij dan ook tot niets anders kan dienen, dan om het terrein dier thans gesloten begraafplaats te verfraaien, welke verfraaing bovendien nog geen doel kan treffen én door den aard van het terrein zelf èn doordien dat terrein, betrekkelijk klein, geheel en al in- en afgesloten ligt, en van den openbaren weg schier geheel onzichtbaar is; dat zij van oordeel zijn dat Heeren Gedeputeerde Staten van Noordholland te dezen hunne vergunning niet hadden behooren te verleenen, als zijnde die vergunning in casu geheel en al in strijd met de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* no. 65) en meer bijzonder met het bepaalde in art. 25 dier wet, waarbij zij verwijzen naar Léon deel IX blz. 146 en 147 en naar het *Weekblad van het Recht* no. 4902; en dat er geene redenen zijn, waarom het noodzakelijk of zelfs wenschelijk zoude zijn, dat bedoeld kerkhof reeds na 1 Januari 1885 zal worden ontruimd.

Dit adres is in handen gesteld van Gedep. Staten van Noordholland om bericht en raad. Bij hun antwoord dd. 14/19 Januari 1885 leggen deze een schrijven over van het gemeentebestuur van Aalsmeer dd. 7 Januari 1885, waarin medegedeeld wordt, dat de appellanten A. T. de Ruijter, H. Oortwijn, J. W. van Dalfsen, C. Houdijs en B. van Cornewal op het te ruimen kerkhof geene bloedverwanten hebben liggen; dat S. Blanckers weduwe 't Hooft, G. B., D. L. en C. 't Hooft bewoners zijn van den Haarlemmermeerpolder en op bedoelde begraafplaats sedert 1859 een klein kind hebben rusten, dat van de eerste een zoon, van de anderen een broeder was, en dat, mogen de overige onderteekenaren er bloedverwanten hebben liggen, het jongste lijk, dat zij er gebracht hebben, daar reeds meer dan veertien jaren rust. Na opgemerkt te hebben, dat wanneer men weet, dat men met bedoeld request bijna van huis tot huis gegaan is, het duidelijk zal zijn, dat requestranten zich in niet veel sympathie bij de bevolking mogen verheugen, er na te hebben verklaard, dat de opruiming van het kerkhof hun voorkomt een gewenschte zaak te zijn, zoowel voor de kerk als voor de gemeente en tevens een bron van verdiensten voor de bewoners van Aalsmeer, die anders leeg zouden loopen — besluiten Burg. en Wethouders hun schrijven aldus: „Wij blijven bij onze meening dat er niets als eenige beenderen zullen worden gevonden, terwijl wij ons nogmaals verbinden, dat, mocht er werkelijk iets van aanbelang gevonden worden, de werkzaamheden onmiddellijk zullen worden gestaakt."

Onder verwijzing naar den inhoud van dit schrijven en van de verdere op deze zaak betrekking hebbende stukken (bovenvermeld) deelen Gedep. Staten mede, dat zij, na kennis genomen te hebben van den brief van Burg. en Wethouders van Aalsmeer van 4 November 1884 no. 564, strekkende ten geleide van het Raadsbesluit van 21 October 1884, en het op die beide stukken ingewonnen bericht van den geneeskundigen inspecteur van Noordholland van 24 November 1884, no. 354, geene bedenking hadden tegen de ontruiming der gesloten begraafplaats, wanneer ten aanzien daarvan de door den geneeskundigen inspecteur gegeven voorschriften werden gevolgd, weshalve zij meenden de gevraagde machtiging daartoe onder de bedoelde voorwaarden te kunnen verleenen.

„De inhoud van het adres der appellanten" — verklaren Gedeputeerde Staten — „heeft ons, na kennisneming van het daarop uitgebracht bericht van Burg. en Weth.,

van onze boven uitgesproken meening niet teruggebracht en wij zijn van oordeel dat er genoegzame waarborgen bestaan, dat de ontruiming op behoorlijke wijze plaats hebben zal en de daarvoor door ons gestelde voorwaarden stipt zullen opgevolgd worden". Hun advies luidt derhalve: Ongegrondverklaring van het tegen hun besluit van 3 December 1884 no. 20 ingesteld beroep.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt, zijn nog ingekomen: eene verklaring van den heer B. van Cornewal, dat hij den heer Mr. P. C. 'T HOOFT, lid der Staten Generaal, mede uit naam der overige onderteekenaars van het meergemelde adres, machtigt, om den Raad van State omtrent deze zaak nader intelichten, en een schrijven van den heer Mr. 'T HOOFT dd. 12 Febr. 1885, waarin deze verklaart namens adressanten eene nadere memorie te zullen indienen ter wederlegging der redenen, die door het gemeentebestuur van Aalsmeer en door den geneeskundigen inspecteur van Noordholland zijn aangevoerd en die tot heden aan de belanghebbenden zijn onbekend geweest; vermits daartoe echter een voorafgaand onderzoek ter plaatse door een bouwkundige behoort te worden ingesteld, verzocht gemachtigde den heer vice-president van den Raad van State om den termijn, binnen welken de memoriën en bewijsstukken behoorden te zijn ingeleverd, met eenige weken te willen verlengen.

Nadat dit verzoek was ingewilligd heeft de heer 't Hooft den 5en Maart 1885 bij de Afdeeling eene Memorie ingezonden ter bestrijding van hetgeen voor de opruiming der begraafplaats is aangevoerd. Gemachtigde begint met er op te wijzen, dat de begraafplaats in kwestie de begraafplaats van Aalsmeer geweest is langer dan menschen heugt, en, behoudens latere ophooging, altijd gelegen heeft zooals zij thans nog ligt. Het terrein moet altijd opgehoogd geweest zijn omdat anders in den lagen moerassigen grond niet kon begraven worden (vgl. brief van den geneeskundigen inspecteur). Dit blijkt ook uit den ringmuur, die het kerkhof omgeeft, en die van zeer oude dagteekening is. Dat opgehoogde terrein heeft altijd tegen den muur der kerk gelegen op die plaatsen alwaar dit nu nog het geval is.

Wat de financieele zijde der kwestie betreft, dienaangaande wordt het volgende medegedeeld. Het terrein zelf is eigendom der Ned. Herv. gemeente te Aalsmeer. De burgerlijke gemeente betaalde voor het gebruik van het terrein en betaalt nog aan de kerkelijke gemeente eene som van f 60 per jaar. De burgerlijke gemeente genoot daarentegen de inkomsten. Hoe groot die inkomsten waren moge uit het volgende blijken:

Na aftrek van alle kosten — met uitzondering van f 60 per jaar uitkeering — ontving de burgerlijke gemeente door elkander ongeveer f 2.50 voor elk lijk, dat op de begraafplaats werd ter aarde besteld. Nu zijn in de laatste jaren, nl. van 1852 tot aan de sluiting der begraafplaats in December 1874, op het kerkhof begraven meer dan 2600 lijken, zoodat gedurende dit tijdvak alleen de begraafplaats aan de burgerlijke gemeente een zuiver financieel voordeel verschaft heeft van meer dan f 5000. De heer 't Hooft verklaart dit hier te vermelden, omdat juist de verplichting der burgerlijke gemeente om ook thans nog aan de kerkelijke gemeente eene som van f 60 per jaar uittekeeren — van welke verplichting men zich gaarne ontslagen zag — de voornaamste reden schijnt te zijn, waarom tot de ontruiming besloten werd; al blijkt uit het bovenstaande dat wanneer de jaarlijksche winst, die het kerkhof opleverde, eens

ware opgelegd, daardoor een kapitaal zoude zijn gevormd, zoo groot, dat slechts een klein gedeelte van de renten daarvan zoude benoodigd zijn om de bedoelde f 60 te blijven betalen. Vervolgens wordt opgemerkt, dat deze geheele zaak door het gemeente- en kerkbestuur van Aalsmeer — vermoedelijk omdat men grooten tegenstand en verontwaardiging van de zijde der ingezetenen duchtte, — zeer in stilte is voorbereid, zoodat zij eerst toen de zaak was afgehandeld en alles voor de uitvoering gereed was onder de ingezetenen bekend is geworden, hetgeen te gemakkelijker kon plaats hebben, doordien de beide wethouders tevens zeer invloedrijke kerkvoogden zijn, en nog een of meer andere leden van den Raad in dat kerkbestuur zitting hebben.

Voorts wordt medegedeeld, dat de opruiming der begraafplaats slechts in naam zoude geschieden door het kerkbestuur, maar in werkelijkheid door een ingezeten van Aalsmeer, broeder van een der Wethouders-Kerkvoogden, die met den vrijkomenden grond land wilde aanwinnen en zijne tuingronden vergrooten, op de wijze zooals in bedoelde gemeente gebruikelijk is.

Dat het adres slechts van weinige handteekeningen voorzien is, is alleen daarvan het gevolg, dat de termijn van beroep bijna was verstreken, toen den 27en of 28en December het concept gereed was, en de gelegenheid toen ontbrak vele handteekeningen te verzamelen, hetgeen dan ook niet noodig werd geacht; geenszins is men dan ook, zooals het gemeentebestuur durft beweren, met dit adres van huis tot huis rondgegaan.

Vervolgens overgaande tot de bespreking van de redenen, die voor de opruiming der bedoelde begraafplaats zijn aangevoerd, merkt gemachtigde in de eerste plaats op dat al ware de bewering juist, als zoude de ophooging met aarde, die vooral tegen het kerkgebouw in aanzienlijke mate heeft plaats gehad, vochtigheid en dientengevolge schade aan het kerkgebouw veroorzaakt hebben, dan nog daarbij alleen het belang der kerk en niet het belang der burgerlijke gemeente, noch dat der enkele bewoners, zoude betrokken zijn.

Intusschen heeft gemachtigde aan den heer J. A. Bakker, opzichter van den Haarlemmermeerpolder te Haarlemmermeer, opgedragen een onderzoek daaromtrent intestellen. Het rapport van dezen deskundige wordt bij de memorie overgelegd. Na eene beschrijving van het terrein, door een kaart verduidelijkt, gegeven te hebben, verklaart de heer Bakker, dat op de vraag, of het schadelijk voor de kerk is, dat de gedeelten die vroeger tot begraafplaatsen gediend hebben en op de kaart met C aangeduid zijn, in den actueelen toestand blijven, en of het niet beter zijn zoude, dat zij afgegraven werden, ieder deskundige ten antwoord zoude geven: "absoluut ja! maar de schadelijke invloed van de verhoogde gedeelten op de kerk is zoo gering, dat die gerust buiten rekening kan gelaten worden". Die verhoogde gedeelten bestaan dan ook uit zand, vermengd met een weinig zwarte aarde, zoodat de opslorping van water niet groot is, terwijl het regenwater direct op de lager liggende paden afvloeit. Deskundige verklaart dan ook, dat hij bij een onderzoek, door hem ingesteld, volstrekt niet heeft kunnen ontdekken, dat de muren van het kerkgebouw ook maar iets minder zijn daar waar de buitengrond hooger dan de vloer in de kerk ligt, dan daar waar de kerk door een voetpad is omgeven, en vermits de tegenwoordige toestand al over de veertig jaren bestaat, zoude dat toch wel het geval moeten zijn,

indien de verhoogde gedeelten werkelijk schadelijk voor het kerkgebouw waren. In verband met deze laatste mededeeling merkt de heer 't Hooft op, dat de kerk van vocht zal lijden ook wanneer de begraafplaats daar niet tegen zal liggen, en wel doordat in de gemeente Aalsmeer alle huizen en ook de kerk zeer vochtig zijn, ten gevolge van den aard des bodems, waarop de gemeente ligt, die zeer laag is en zich slechts weinige centimeters boven den waterspiegel verheft; eigenlijk bestaat Aalsmeer uit eene menigte laag gelegen kleine eilandjes; de grond bestaat bovendien uit plantaardige stoffen, bij uitnemendheid geschikt om water tot zich te trekken en in zich op te nemen.

Vervolgens wordt door gemachtigde betoogd, dat de gemeente den grond in geen geval noodig heeft, hetzij men onder "grond" het terrein versta, dat na de afgraving blijft liggen — en dat het eigendom van de kerkelijke gemeente is, die na de afgraving weder in het genot daarvan zoude treden, met dien verstande, dat dan de burgerlijke gemeente niet langer verplicht zoude zijn tot de jaarlijksche uitkeering —; hetzij dat men daarmede den afgegraven grond bedoelt, welke grond aan een particulier is afgestaan, die daarmede land zal trachten aan te winnen, doch daarentegen op zich genomen heeft de kosten, benoodigd voor de afgraving en opruiming, te vergoeden.

Nog wordt ten gunste der opruiming aangevoerd, dat de bewoners van Aalsmeer, welke leeg loopen, daarin eene bron van verdiensten zouden vinden. Gemachtigde keurt het ten hoogste af, dat eene dergelijke reden voor de ontruiming eener eerst sedert 10 jaren gesloten begraafplaats wordt opgegeven; bovendien zijn van de acht of negen arbeiders, waarmede men reeds op 2 Januari ll. — nog voordat de termijn van beroep, door de wet aan belanghebbenden gegeven, verstreken was — de ontruiming van de begraafplaats begonnen is, ten minste drie inwoners van de gemeente Haarlemmermeer. Gemachtigde lascht hier de mededeeling in van een feit, dat z. i. aantoont den grooten eerbied, dien het gemeentebestuur van Aalsmeer koestert voor de wet, de overheid en de rechten van de bij deze zaak belanghebbenden. Nadat men op 2 Januari 1885 met de ontruiming een aanvang had gemaakt (in weerwil van het ingestelde beroep) heeft een der belanghebbenden daarvan per telegram kennis gegeven aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, die terstond de staking der werkzaamheden bevolen heeft. Intusschen heeft men op 8, 9 of 10 Januari ll., doch slechts gedurende één dag, met een grooter aantal werklieden de werkzaamheden hervat, en eene ware verwoesting op de begraafplaats aangericht, den muur die het kerkhof omringt, afgebroken, op verschillende plaatsen de graszoden van de begraafplaats afgestoken en zelfs een klein gedeelte van die begraafplaats weggegraven.

Vervolgens wordt er op gewezen, dat, al moge het besluit van den gemeenteraad van Aalsmeer met algemeene stemmen genomen zijn, het voor geen tegenspraak vatbaar is, dat, moest het besluit nog genomen worden, dit thans niet meer het geval zoude wezen, aangenomen dat op dit oogenblik eene meerderheid daarvoor te vinden zoude zijn. Ten bewijze dat velen in de bezwaren van appellanten deelen, worden bij de memorie een tweetal adressen van adhaesie overgelegd, onderteekend door meer dan honderd ingezetenen van Aalsmeer, en waarop sommige namen van personen voorkomen, wier naaste bloedverwanten in het jaar 1874 kort voor de sluiting der begraafplaats daarop zijn ter aarde besteld. Tevens wordt hier betreffende den eersten

onderteekenaar van het appellatoir adres medegedeeld, dat de moeder zijner echtgenoote op het bedoelde kerkhof is begraven.

Eindelijk, met betrekking tot de bewering, dat naar de meening van het gemeentebestuur van Aalsmeer er bij de opruiming niets dan eenige beenderen zullen gevonden worden, geeft gemachtigde te kennen, dat, waar het vaststaat, dat het bedoelde kerkhof tot de maand December 1874 als begraafplaats voor de gemeente Aalsmeer gediend heeft, het onnoodig schijnt deze bewering te beantwoorden.

De heer Mr. P. C. 'T HOOFT, advocaat te 's Hertogenbosch, voor de appellanten als gemachtigde verschenen, refereerde zich, daar geen belanghebbenden waren opgekomen, aan de door hem ingediende memorie.

III. het beroep van *den gemeenteraad van Dantumadeel, van een besluit van Gedep. Staten van Friesland, waarbij goedkeuring wordt onthouden aan de begrooting dier gemeente voor* 1885.

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Met 's Konings machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, onder geleide eener missive van 21 Februari jl. no. 782 Afd. B B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door den gemeenteraad van Dantumadeel tegen het besluit van Gedep. Staten van Friesland, waarbij de goedkeuring aan de begrooting dier gemeente voor 1885 wordt onthouden.

Het besluit van Gedep. Staten, gedagteekend 23 December 1884, berust op de overweging, dat, trots hun besluit van 20 November bevorens en het Koninklijk Besluit van 31 Maart 1884 no. 2, de gemeenteraad blijft weigeren fonds in de gemeentebegrooting aantebrengen tot uitbreiding en verbetering der voor de gemeente onvoldoende brandbluschmiddelen.

Door hen werden voorts hunne ten dezen betrekkelijke besluiten van 6, 20 en 27 December 1883 aangehaald.

Naar de hierin, alsmede in bovenvermeld Koninklijk Besluit vervatte motieven werd bij dezen door hen uitdrukkelijk verwezen.

In herinnering worde hier gebracht, dat Gedep. Staten van Friesland bij hun besluit van 27 December 1883 aan de begrooting van de gemeente Dantumadeel voor 1884 hunne goedkeuring hadden onthouden, op grond dat de post voor onderhoud en aanschaffen van brandspuiten voor memorie was uitgetrokken, en dat dit besluit door Zijne Majesteit bij besluit van 31 Maart 1884 no. 2 werd gehandhaafd, terwijl het daartegen door den gemeenteraad ingesteld beroep ongegrond werd verklaard. De gemeenteraad is thans in beroep gekomen van het besluit van Gedep. Staten dd. 23 December 1884, bij een adres, 't welk de dagteekening draagt van 20 Januari 1885, doch eerst den 24 d. a. v. bij Zijner Majesteits Kabinet is ingekomen.

In dat adres geeft de gemeenteraad te kennen, dat de gemeente is voorzien van twee brandspuiten, waarvan de eene te Murmerwoude en de andere te Rinsumageest

is geplaatst, en dat er buitendien nog een extincteur ten gemeentehuize te Murmerwoude aanwezig is;

dat op de begrooting voor 1885 eene som in uitgaaf is gebracht voor het aanschaffen van brandhaken, enz.;

dat het aanschaffen van brandspuiten, buiten de bestaande, voor de gemeente nutteloos en doelloos wordt geacht, omdat ze door gebrek aan water slechts op enkele plaatsen in de gemeente dienst zouden kunnen doen;

dat ten vorigen jare een tweede brandspuit is aangeschaft, die te Rinsumageest is geplaatst, waarvan de kosten, met het bouwen van het vereischte brandspuithuisje, f 968 hebben bedragen, eene uitgaaf, die, de financieele krachten der ingezetenen in aanmerking genomen, door den gemeenteraad niet dan met weerzin op de begrooting voor 1884 is aangebracht;

dat het appellant bevreemdt, dat Gedep. Staten nu aandringen op het aanschaffen van eene tweede brandspuit, daar de gemeente er twee heeft benevens een extincteur;

en dat in het Koninklijk Besluit van 31 Maart 1884 no. 2 wel wordt aangevoerd, dat de aanwezigheid van één brandspuitje van zeer gering watergevend vermogen en een extincteur beide in het gemeentehuis geplaatst, verre van voldoende is te achten en van geenerlei nut kan zijn, doch dat bij eene beproeving van bedoelde spuit is gebleken, dat het water daarmede in eene groote hoeveelheid en hoog kan worden uitgeworpen.

Het appellatoir adres werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken om bericht en advies in handen gesteld van Gedep. Staten van Friesland, die daaromtrent in hoofdzaak het volgende hebben medegedeeld:

Na het Koninklijk Besluit van 31 Maart 1884, no. 2, werd door den gemeenteraad van Dantumadeel ééne brandspuit aangeschaft en te Rinsumageest geplaatst.

Het gemeentebestuur bewoog zich dus aanvankelijk in de goede richting, zoodat Gedep. Staten het vertrouwen koesterden, dat op de begrooting voor 1885 fonds zou worden aangebracht voor de aanschaffing eener tweede brandspuit. De gemeenteraad meent echter thans genoeg te hebben gedaan. Bij de vroegere behandeling der kwestie hadden Gedep. Staten de meening voorgestaan, dat behalve het brandspuitje en den extincteur, die beide in het gemeentehuis te Murmerwoude zijn geplaatst, minstens twee spuiten van voldoende capaciteit, ééne voor Rinsumageest en ééne voor Veenwouden, noodig waren.

Met het oog op den financieelen toestand der gemeente werd het voor goed aangezien, dat de aanschaffing dezer brandbluschmiddelen geleidelijk zou geschieden. Maar ook het Koninklijk Besluit van 31 Maart 1884 no. 2, steunt op de premisse, dat brandspuiten in de beide genoemde dorpen Rinsumageest en Veenwouden noodzakelijk moesten worden geacht, zoodat het Gedep. Staten voorkomt, dat met dit Koninklijk Besluit in de hand de kwestie is uitgemaakt.

De gemeenteraad, zeggen Gedep. Staten verder, doet het voorkomen, alsof door de aanschaffing der brandspuit te Rinsumageest werkelijk eene tweede brandspuit is aangeschaft.

Intusschen werden door hen, en ook bij gemeld Kon. Besluit, twee brandspuiten, boven en behalve de spuit en extincteur in het gemeentehuis te Murmerwoude, noodig

geacht. Niet nu voor het eerst dringen Gedep. Staten op eene tweede brandspuit, ongerekend die van Murmerwoude, aan. Al hunne stukken, zoo schrijven zij, zijn daar om het tegendeel te bewijzen.

De brandspuit te Murmerwoude heeft blijkbaar de eigenaardige bestemming om met den extincteur bij begin van brand het gemeentehuis te beschermen. Met dat beperkte doel houdt het vermogen dier brandspuit verband. Daargelaten de juistheid van de bewering des gemeenteraads, dat met die spuit het water „in eene groote hoeveelheid en hoog kan worden uitgeworpen" — eene ter beoordeeling van de kracht eener brandspuit zeer onbestemde verklaring — doen Gedep. Staten opmerken, dat met die spuit het van Murmerwoude vrij ver verwijderd dorp Veenwouden niet wordt gebaat. De bewering eindelijk, dat verdere aanschaffing van brandspuiten wegens gebrek aan water doelloos zou zijn, kan van het dorp Veenwouden niet gelden, aangezien dat dorp in het bezit is van een voor de bediening der spuit alleszins toereikenden watervoorraad, evenals de nabij gelegen plaatsen Zwaagwesteinde, Valom en Veenwoudsterwal, waarvan Veenwouden het centrum is, en waarvoor eene brandspuit te Veenwouden tevens dienst kan doen.

Nadat de overweging van het beroep bij de Afdeeling aanhangig was gemaakt, zijn bij haar geen nadere bewijsstukken of memoriën ingekomen.

IV. het beroep van *den gemeenteraad van Bodegraven, van besluiten van Gedep. Staten van Zuidholland tot toepassing van art.* 212 *der gemeentewet op de begrooting dier gemeente voor* 1885.

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Z. M. heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 21 Februari 1885 no. 783 Afd. B.B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door den gemeenteraad van Bodegraven ingesteld tegen de besluiten van Gedep. Staten van Zuidholland, tot toepassing van art. 212 der gemeentewet op de begrooting dier gemeente voor 1885.

Den 22sten Februari des vorigen jaars gaf de Burgemeester der gemeente Bodegraven aan den Commissaris des Konings in de Provincie Zuidholland te kennen, dat het hem hoogst noodzakelijk voorkwam de politie aldaar met een veldwachter uit te breiden, vermits het bijna onmogelijk was door de geheele gemeente een voortdurend en voldoend politietoezicht te doen uitoefenen, hetgeen hem bij herhaling gebleken was noodig te zijn. Hij verklaarde, dat te vergeefs door Burg. en Weth. aan den gemeenteraad voorgesteld was een post voor jaarwedde en kleeding voor een derden veldwachter bij de begrooting uittetrekken, en nam derhalve de vrijheid de tussschenkomst van den Commissaris des Konings interoepen. Naar aanleiding van dit schrijven gaf de Commissaris den Burgemeester in overweging „de daarin vervatte zaak bij de behandeling der gemeentebegrooting voor 1885 te berde te brengen en alsdan, onder aanvoering van de noodige klemmende argumenten, den Raad voor te

stellen, het politiepersoneel met één veldwachter te versterken", met verzoek om in geval alsdan de Raad mocht weigeren de noodige gelden voor dien derden gemeenteveldwachter op de begrooting uittetrekken, Gedep. Staten en hem met de zaak in kennis te stellen. In overeenstemming hiermede werd bij de behandeling van de gemeentebegrooting voor 1885 andermaal door den burgemeester ter vergadering van het Dagelijksch Bestuur en in den gemeenteraad het voorstel gedaan het politiepersoneel te Bodegraven met een derden veldwachter uittebreiden; maar ook thans leidde dit niet tot den gewenschten uitslag. Van deze vruchtelooze pogingen gaf het hoofd der gemeente den 11den November 1884 aan den Commissaris des Konings kennis. "Ik heb gemeend — schreef hij — hiertoe andermaal te moeten aandringen omdat de gemeente te uitgestrekt is voor het bestaande personeel en herhaaldelijk klachten bij mij inkomen over baldadigheden, kleine diefstallen, straatschending landlooperij en bedelarij, die niet voorkomen kunnen worden, wil ik ten minste het eene deel der gemeente niet prijs geven voor het andere, te meer daar ik dikwijls slechts één veldwachter te mijner beschikking overhoud, b.v. bij de herhaaldelijk voorkomende buskruit- of andere transporten, bij het moeten verschijnen voor rechtbank of kantongerecht van een hunner of eindelijk bij ziekte of verlof van een van beiden."

De geheele gemeenteraad, verklaarde de Burgemeester verder, is dan ook van oordeel, dat het politiepersoneel onvoldoende is; toch kon de Raad evenmin besluiten om op de begrooting de kosten van een derden veldwachter te brengen, als om, door den post voor de nachtwacht met f 500 te verhoogen, het aantal nachtwakers met zes te vermeerderen; bij de beraadslagingen gaf men de voorkeur aan een viertal huzaren, zoodat dan ook na hoofdelijke stemming bleek, dat men het algemeen noodzakelijk achtte bij de regeering pogingen te doen, om gedurende den winter in die gemeente vier huzaren gestationneerd te krijgen. Edoch toen berekend werd dat het bedrag der kosten, dat hiervoor op de begrooting zoude moeten geplaatst worden, vrij belangrijk was — werd het eensklaps onnoodig geacht om meer dan vroeger voor de openbare veiligheid ten laste der gemeente te brengen, en werd slechts f 250 voor de nachtwacht uitgetrokken.

Met het oog hierop verzocht de Burgemeester den Commissaris des Konings, de aanstelling van een derden veldwachter te bevelen, en deelde tevens mede, dat hij bereids aan Heeren Gedep. Staten verzocht had de daarvoor noodige gelden alsnog door den Raad op de begrooting van 1885 te doen uittrekken, indien zijn voorstel bij den Commissaris steun mocht vinden.

In antwoord hierop verklaarde de Commissaris des Konings, bij schrijven van 18 November, volkomen in de meening des Burgemeesters te deelen, dat de benoeming van een derden gemeenteveldwachter alleszins noodzakelijk is, en voegde daarbij: "Ook Gedep. Staten zijn mijn gevoelen toegedaan en geven den gemeenteraad te kennen, dat het mijn bepaald besluit is, dien beambte aantestellen, en dat, in overeenstemming daarmede, de in volgnummers 75 en 76 der gemeentebegrooting van 1885 voorkomende bedragen moeten worden verhoogd."

De Commissaris des Konings verklaarde te vertrouwen, dat de gemeenteraad, met dit besluit in kennis gesteld, de noodige sommen voor een derden gemeenteveldwachter zal toestaan, en verzocht den Burgemeester zoo spoedig mogelijk eene op-

roeping te doen plaats hebben en hem eene aanbeveling van geschikte personen aantebieden, opdat hij daaruit eene benoeming zoude kunnen doen.

De gemeenteraad van Bodegraven bleef evenwel ongezind op de begrooting voor 1885 de noodige gelden voor jaarwedde, kleeding en wapening van een derden veldwachter aantewijzen, zooals blijkt uit een schrijven van Burg. en Weth. aan Gedep. Staten dd. 4 December ll.

Dientengevolge besloten H.H. Gedeputeerden den 9den December, gelet op artt. 191, 205a en 212 der gemeentewet:

1o. de in de begrooting der gemeente Bodegraven voor den dienst 1885 in hoofdstuk V der uitgaven onder de artt. 1 en 2 uitgetrokkken sommen voor:

a. belooning van de veldwachters ad f 975, *b.* kleeding en wapening van de veldwachters ad f 120 uittetrekken, als volgt; die ad *a* op f 1450 en alzoo met eene verhooging van f 475 (gelijkstaande met de bezoldiging van den jongsten der twee veldwachters), die ad *b.* op f 180, en alzoo met eene verhooging van f 60 (een gelijk bedrag als thans uit dezen hoofde voor den tweeden veldwachter is uitgetrokken) makende eene gezamenlijke verhooging van f 535, waardoor het totaal van dit hoofdstuk van f 3179.70 wordt gebracht op f 3714.70 en het totaal der uitgaven van die begrooting van f 25217.70 op een bedrag van f 25752.70;

2o. den Raad der gemeente Bodegraven aanteschrijven, alsnu onverwijld aan hen, naar aanleiding van het 2e lid van art. 212 der gemeentewet, eene nadere voordracht te doen tot aanwijzing der middelen tot dekking der bij het voorgaande lid vastgestelde verhoogde uitgaaf van f 535, welke voordracht uiterlijk op 20 December toen a. s. met bijvoeging der voormelde dienovereenkomstig gewijzigde begrooting ter goedkeuring zou worden ingewacht.

Ook thans was de gemeenteraad weigerachtig aan het verlangen van Gedep. Staten te voldoen, weshalve deze het noodig achtten, tot herstel van het evenwicht tusschen de plaatselijke inkomsten en uitgaven, overtegaan tot toepassing van art. 212 2e lid der gemeentewet, en, vermits door hun college in de begrooting van uitgaven de posten onder Hoofdstuk V art. 1 en 2 voor jaarwedde, kleeding en wapening van een derden veldwachter gezamenlijk met f 535 vermeerderd waren, eenige andere posten dier begrooting met een gelijk bedrag te verminderen. Den 22sten December besloten zij:

1o. de in de begrooting der plaatselijke inkomsten en uitgaven voor de gemeente Bodegraven voor het jaar 1885 voorkomende posten van uitgaaf in Hoofdstuk VIII, art. 5, "voor armen die geene bedeeling kunnen erlangen uit alhier gevestigde instellingen van Weldadigheid", en Hoofdstuk X, art. 14. "Subsidie aan de Afdeeling Bodegraven en omstreken der Hollandsche Maatschappij van Landbouw" respectievelijk ad f 200 en f 100, uittetrekken voor nihil, en verder Hoofdstuk XI, art. 1, "Onvoorziene uitgaven" te verminderen met f 235;

2o. de in voorschreven zin gewijzigde begrooting goed te keuren in ontvang op f 25217.94 en in uitgaaf op f 25217.70, en alzoo met een batig saldo van f 0.24 en deze, met een bewijs van goedkeuring voorzien, aan het gemeentebestuur van Bodegraven terug te zenden.

De gemeenteraad van Bodegraven acht zich met dit besluit bezwaard en heeft zich tot Z. M. gewend met het eerbiedig verzoek, het besluit van Heeren Gedep. Staten

dier provincie van den 22sten December 1884 no. 29, alsmede de desbetreffende vooraf genomen besluiten, te willen vernietigen, of, indien daartoe geene termen mochten gevonden worden, de jaarwedde van dien derden veldwachter te willen brengen op een bedrag van f 300, en voor zijne kleeding en wapening te willen uittrekken f 40, welke sommen in verhouding komen tot de traktementen der veldwachters in die gemeenten, welke in de nabijheid zijn gelegen van het gehucht Nieuwerbrug, alwaar hij alsdan zal worden gestationneerd." Adressant geeft te kennen, dat hij zich op de volgende gronden niet met het besluit van Gedep. Staten van 22 December kan vereenigen:

dat uitbreiding van het politiepersoneel te Bodegraven door hem onnoodig wordt geoordeeld, aangezien in die gemeente nimmer, of slechts als hoogst zeldzame gevallen, diefstallen worden gepleegd, balddadigheden worden uitgevoerd, of vechtpartijen plaats vinden, en die gemeente als een der rustigste dorpen van Zuidholland kan aangemerkt worden;

dat, wel is waar, wegens den tegenwoordigen tijd van werkgebrek, een aantal vreemdelingen, van een patent voorzien, de gemeente Bodegraven doortrekken, zonder evenwel de rust der burgers te storen, doch zulks in geheel Nederland, en naar het schijnt, in het bijzonder in de Rijnstreek, plaats vindt, waartegen de politie in het algemeen onmachtig is optetreden;

dat voor de gemeente Bodegraven, hebbende eene uitgestrektheid van 2569 hektaren met eene bevolking van 3458 zielen, reeds zijn aangesteld twee gemeenteveldwachters en één nachtwaker, en bovendien op het dorp aldaar gestationneerd is één Rijksveldwachter, die vanwege de gemeente vrije woning geniet en wien jaarlijks eene gratificatie wordt toegekend, terwijl aan den te Nieuwerbrug gestationneerden Rijksveldwachter, voor zijn toezicht aldaar mede jaarlijks eene gratificatie wordt verleend;

dat het politiewezen aan de gemeente Bodegraven in 1883 heeft gekost de som van f 1460.08, en in het jaar 1882 de som van f 1361.26;

dat de naburige gemeente Zwammerdam, hebbende eene oppervlakte van 1775 Hectaren met 1583 inwoners, slechts één veldwachter heeft, en het politiewezen aldaar in 1882, volgens het provinciaal verslag heeft gekost f 545;

dat de gemeente Alfen, hebbende eene oppervlakte van 2310 hektaren met 3758 inwoners, slechts één veldwachter heeft, en het politiewezen aldaar in 1882 heeft gekost f 781.11;

dat de gemeente Reeuwijk, hebbende eene oppervlakte van 3321 hektaren met 2813 inwoners, twee veldwachters heeft, en het politewezen aldaar in 1882 heeft gekost f 787.07;

dat de gemeente Nieuwkoop, hebbende eene oppervlakte van 3497 hektaren met 2740 inwoners, twee veldwachters heeft, en het politiewezen aldaar in 1882 heeft gekost f 1185.64½;

dat de gemeente Aarlanderveen, hebbende eene oppervlakte van 2264 hektaren met 2927 inwoners, twee veldwachters heeft, en het politiewezen aldaar in 1882 heeft gekost f 1265.31;

dat de gemeente Hazerswoude, hebbende eene oppervlakte van 3472 hektaren, met 3228 inwoners, twee veldwachters heeft, en het politiewezen aldaar in 1882 heeft gekost f 1312;

dat de stad Woerden, met 4350 inwoners, slechts twee veldwachters heeft, en het politiewezen aldaar in 1882 heeft gekost f 1637.44½;

dat in de begrooting der gemeente Bodegraven voor het jaar 1885 door Gedep. Staten ambtshalve voor kosten van het politiewezen aldaar is uitgetrokken de aanzienlijke som van f 2022;

dat het hem bevreemdt, dat deze gemeente wordt genoopt tot het bezoldigen van een grooter aantal veldwachters dan bovenvermelde gemeenten;

dat hij, onbekend zijnde met de argumenten welke zijn aangevoerd en den heer Commissaris des Konings tot het nemen van een dergelijk besluit hebben bewogen, zich daartegen niet heeft kunnen verdedigen; en

dat de Burgemeester van Bodegraven reeds van den aanvang zijner betrekking af, op het aanstellen van een derden veldwachter heeft aangedrongen, doch op motieven, waarvan de Raad de gegrondheid niet kan erkennen.

Dit adres, bij Z. Ms. Kabinet ingekomen 21 Januari 1885, werd om bericht en advies in handen gesteld van Gedep. Staten van Zuidholland. In hun rapport van den 3/9 Februari 1885 merken Gedeputeerden in de eerste plaats op, dat het adres van den Raad van Bodegraven, den 21sten Januari bij het Kabinet des Konings ingekomen, ingevolge de leer van het Koninklijk Besluit van 5 Maart 1880 (R. v. S. blz. 98) slechts ten aanzien van het besluit van 22 December (waarbij, na weigering van den Raad om op de begrooting voor 1885 de noodige middelen aantewijzen, sommige niet door de wet verplichte uitgaven met een totaal bedrag van f 535 werden verminderd, ten einde het evenwicht tusschen uitgaven en inkomsten te herstellen) *tempore utili* is ingediend. Tegen dit besluit worden in het adres echter geene bezwaren aangevoerd. De ingebrachte grieven hebben betrekking op het besluit van 9 December 1884 no. 5, waarbij, met toepassing van art. 212 al. 1 der gemeentewet, op de gemeentebegrooting voor 1885 de post Hoofdstuk V art. 1, belooning voor veldwachters, met f 475 en art. 2, kleeding en wapening voor veldwachters, met f 60 verhoogd werd. De redenen, waarom de Commissaris des Konings de aanstelling van een derden veldwachter noodzakelijk geacht heeft, blijken uit de brieven van den Burgemeester der gemeente Bodegraven van 22 Februari 1884, no. 96, en van 11 November van dat jaar, no. 532, alsmede uit de daarop gevolgde missives van den Commissaris des Konings van 27 Februari en 18 November van dat jaar, A no. 300 en 1571, 4e Afd., waarvan door Gedeputeerden bij hun schrijven afschriften worden overgelegd. Wat het bedrag der jaarwedde en de som, voor kleeding en wapening uitgetrokken, betreft, Gedep. Staten achten een en ander niet te hoog. Vermits de kleeding en wapening der twee reeds in dienst zijnde en dus uitgeruste veldwachters f 120 vordert, noemen zij het stellig niet overdreven die van een nieuw aan te stellen en nieuw uit te rusten veldwachter op f 60 te ramen; eene som van f 40, door den gemeenteraad gewenscht, is daartoe niet toereikend. Eene jaarwedde van f 475 schijnt onvermijdelijk vereischt om gewaarborgd te zijn geschikte personen voor die betrekking te krijgen, en aan zoodanigen politiedienaar de noodige zelfstandigheid te verzekeren. Zij stemt trouwens overeen met de jaarwedde van den minst bezoldigden der beide andere gemeenteveldwachters.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling ter overweging is aanhangig gemaakt, is een

schrijven ingekomen van den Raad der gemeente Bodegraven, gedagteekend 7 Maart 1885, waarin enkele verklaringen, in de ambtsberichten des Burgemeesters voorkomende, worden bestreden. Adressant verklaart naar aanleiding van de bewering, die in een schrijven van den Burgemeester aan den Commissaris des Konings voorkomt, als zouden herhaaldelijk klachten zijn ingekomen van balddadigheden, kleine diefstallen, straatschenderij, enz., dat de leden van den Raad, wonende in verschillende wijken van de gemeente, nooit van balddadigheden of straatschenderij gehoord hebben, en het zeker niet noemenswaardig is geweest, daar dergelijke zaken in eene gemeente als Bodegraven spoedig ruchtbaar worden, en dat enkele diefstallen van eenden, in weilanden gelegen op de grenzen van deze gemeente en die van Zwammerdam en Langeruigeweide, enkele malen zijn voorgevallen, doch van zeer geringe beteekenis zijn, en het toezicht daarop plaats heeft door de Rijkspolitie, gestationneerd op het dorp alhier en te Nieuwerbrug, die tevens belast is met het toezicht op de jacht en visscherij en tot wier bewakingskring genoemde landerijen behooren. Voorts geeft hij te kennen, dat de bewering van den Burgemeester, dat hij zeer dikwijls slechts één veldwachter te zijner beschikking heeft, niet te rijmen valt met het toestaan van verlof aan een der veldwachters op Pinksteren en volgende dagen van het vorige jaar (op andere plaatsen de woeligste dagen) niettegenstaande de overblijvende veldwachter een vreemdeling is en slechts enkele dagen in functie was; en verklaart hij, dat de gemeenteraad nooit als zijn gevoelen heeft uitgesproken, dat het politiepersoneel aldaar onvoldoende is, maar met het oog op het gebrek aan werk en den naderenden winter, heeft overwogen en beraadslaagd om, in navolging van andere plaatsen, tijdelijk meerdere surveillance te doen uitoefenen, en voor dat doel aan bereden militairen de voorkeur gaf, in de veronderstelling, dat de naburige gemeenten, o.a. Zwammerdam, indien zij daartoe werden aangezocht, wel zouden toetreden tot deelneming; na eenige bespreking werd echter de gevolgtrekking gemaakt, dat de Hooge Regeering zich daarmede niet zoude inlaten waarbij bovendien de hooge kosten werden in aanmerking genomen, zoodat men besloot daartoe geen pogingen te doen. Ook ontkent de Raad, dat hij, zooals de burgemeester het schijnt te willen doen voorkomen, in tegenspraak met zich zelven gekomen is, wanneer hij in het vooruitzicht op den nu geëindigden winter en met het oog op het meer dan gewone aantal doortrekkende vreemdelingen, wel eenige kosten wilde toestaan voor tijdelijke maatregelen, doch tevens gemeend heeft, naar eed en plicht te moeten weigeren een blijvenden post op de begrooting te brengen, tot bezoldiging van een derden veldwachter, wiens noodzakelijkheid door niets was gebleken

Vervolgens wordt medegedeeld, dat, na de behandeling dezer zaak bij den Raad de rust der ingezetenen hoegenaamd in geen enkel opzicht is verstoord geworden Eindelijk merkt adressant op, dat de Burgemeester niet in de gemeente zelve maar in Gouda woonachtig is, en daar hij wekelijks slechts enkele uren in Bodegraven voor de ingezetenen te spreken is, met den plaatselijken toestand niet zoo goed bekend kan zijn, als de leden van den gemeenteraad.

Het beroep wordt nader mondeling toegelicht door twee leden van den gemeenteraad, die tevens eenige vragen van den Staatsraad De Vries beantwoorden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Achtste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 1 *April* 1885

(Geopend ten 11 ure)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

Aan de orde is:

het beroep van *den gemeenteraad van Sneek van een besluit van Gedep. Staten van Friesland, waarbij de begrooting van uitgaven dier gemeente voor* 1885 *met f* 1500 *is verhoogd voor de inrichting eener schietbaan ten dienste der schutterij aldaar,* en in verband daarmede:

het beroep van *den gemeenteraad van Sneek van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij het hoofdstuk der gemeentebegrooting van* 1885 *voor onvoorziene uitgaven wordt verminderd met f* 1500, *tot dekking eener door Gedep. Staten krachtens art.* 212 *der gemeentewet op de begrooting gebrachte som van gelijk bedrag voor den aanleg eener schietbaan voor de dienstdoende schutterij aldaar en die begrooting aldus gewijzigd is goedgekeurd.*

De *Staatsraad* Jhr. Van Humalda van Eysinga brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, onder geleide van missives dd. 23 Februari en 11 Maart jl. nos. 792 en 1074 Afd. B.B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van de appellatoire adressen door den gemeenteraad van Sneek bij Zijne Majesteit ingediend tegen de besluiten van Gedep. Staten van Friesland, dd. 8 Januari 1885, no. 8, 2e Afd. F, waarbij de begrooting van uitgaven dier gemeente voor 1885 met f 1500 is verhoogd voor de inrichting eener schietbaan ten dienste der schutterij, en 29 Januari d. a. v., no. 32 2e Afd. F, waarbij het hoofdstuk dier begrooting voor onvoorziene uitgaven te dier zake met gemeld bedrag wordt verminderd.

Het thans aan de orde gestelde geschil heeft het onderwerp uitgemaakt van eene langdurige briefwisseling tusschen den schuttersraad te Sneek, het bestuur dier gemeente, de Gedeputeerde Staten van Friesland en het Departement van Binnenlandsche Zaken.

Reeds den 18 Juni 1880 wendde de schuttersraad te Sneek zich tot den gemeenteraad met het verzoek om ten gebruike der dienstdoende schutterij aldaar een schietbaan te doen aanleggen. De schuttersraad wees daarbij op de bepaling van art. 42 der wet van 11 April 1827 (*Stbl.* no. 17) en deed daarbij opmerken, dat de bezwaren, die vroeger hadden bestaan, nu opgeheven waren, doordien er zekerheid verkregen was omtrent de richting van den aanteleggen spoorweg, terwijl wat den aanleg der schietbaan betreft alle mogelijke waarborgen voor de veiligheid zouden worden gegeven.

Het terrein genaamd „het Streng”, kadastraal bekend sectie A no. 29, aan de gemeente Sneek in eigendom behoorende, zou voor het beoogde doel uitstekend geschikt zijn.

Op het advies van Burgemeester en Wethouders, die, de verplichting der gemeente tot het oprichten eener schietbaan in het midden latende, de aangegeven plaats als zeer ongeschikt beschouwden met het oog op de daaraangrenzende begraafplaats en wandelingen, besloot de gemeenteraad den 24en Juli 1880 aan den schuttersraad te kennen te geven, dat het bedoelde terrein niet voor de inrichting eener schietbaan kon worden afgestaan.

Daarop richtte zich de schuttersraad tot den Minister van Binnenlandsche Zaken, met het verzoek, ter bereiking van het gewenschte doel, met het gemeentebestuur in overleg te willen treden. In zijn schrijven aan den Minister wijst de schuttersraad er op, dat hij reeds meermalen bij het gemeentebestuur op het aanleggen van eene schietbaan had aangedrongen, doch steeds zonder goed gevolg, en dat het door hem aangewezen terrein, zooal niet in geschiktheid met dat te Waalsdorp gelijkstaande, dan toch veel gunstiger gelegen is dan de schietbanen bij Rotterdam.

Dit schrijven werd door den Minister in handen gesteld van den Commissaris des Konings in Friesland, die daarop het gemeentebestuur van Sneek heeft gehoord en den Minister in overweging gaf het bedoelde terrein, waarvan hij de geschiktheid niet kon beoordeelen, door een deskundige te laten onderzoeken. Het door hem overgelegd

ambtsbericht van Burg. en Weth. van Sneek dd. 28 September 1880, vangt aan met de verklaring, dat, hoewel art. 42 der schutterijwet voorschrijft, dat de schutterijen in het schieten naar de schijf zullen worden geoefend, in die wet nergens eene bepaling voorkomt, dat de gemeente voor het bestaan eener schietbaan behoort te zorgen; dat art. 36, 2e lid, dier wet, alleen bepaalt, dat de kosten op de dienstdoende schutterij vallende uit eene toelage uit de gemeentekas gevonden zullen worden.

Afgescheiden van het al of niet bestaan eener wettelijke verplichting, bespreken Burg. en Weth. de moeielijkheid van het aanwijzen van een geschikt terrein. De kadastrale oppervlakte der gemeente bedraagt 894 H. A, waarvan 742 weiland, zijnde de overige oppervlakte de bebouwde stad, water en wegen. Evenmin als het bestaanbaar is eene schietbaan in de stad aanteleggen, evenmin is dit mogelijk in het van vele wegen en voetpaden doorsneden weiland.

Het door den schuttersraad bedoelde terrein is ongeschikt, en met het oog op de onmiddellijke nabijheid van de algemeene begraafplaats, de vele aldaar aanwezige wegen en de aangrenzende weilanden wellicht nog ongeschikter dan eenig ander terrein. Ofschoon Burg. en Weth. de noodzakelijkheid van het bestaan eener schietbaan erkennen, zou het hun niet mogelijk zijn op het grondgebied der gemeente een terrein aantewijzen waar eene schietbaan zonder direct gevaar zou kunnen worden aangelegd.

De Minister van Binnenlandsche Zaken riep daarop de tusschenkomst van zijn ambtgenoot voor Oorlog in, ten einde door de militaire autoriteit zou kunnen worden nagegaan of het door den schuttersraad bedoelde terrein voor de oprichting eener schietbaan al dan niet geschikt moet worden geacht. De Minister van Oorlog oordeelde een onderzoek op de plaats zelve noodig, maar deed daarbij opmerken, dat de veiligheid eener schietbaan niet uitsluitend van de geschiktheid of ligging van het daartoe aangewezen terrein, maar ook van de inrichting der baan zelve afhangt. Hij was bereid om, wanneer de uit het onderzoek voortvloeiende reis- en verblijfkosten werden vergoed, een deskundig officier van het wapen der infanterie te doen aanwijzen, ten einde een plaatselijk onderzoek intestellen en daaromtrent een rapport uittebrengen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken verzocht nu den Commissaris des Konings het gemeentebestuur te wijzen op zijne wettelijke verplichting om eene, voor rekening van de gemeente aangelegde, behoorlijke schietbaan voor de dienstdoende schutterij beschikbaar te stellen en in bruikbaren toestand te houden en daarbij de vraag te voegen, of het genegen was de uit het intestellen onderzoek voortvloeiende reis- en verblijfkosten uit de gemeentekas te voldoen.

Nadat door den Commissaris des Konings hieraan gevolg was gegeven, besloot de gemeenteraad van Sneek tot den aanleg eener schietbaan niet overtegaan en achtten Burg. en Weth. het daarom overbodig bij den Raad gelden aantevragen voor een deswege intestellen onderzoek.

Bij schrijven van 22 April 1881 kwam de Minister van Binnenlandsche Zaken echter op de zaak terug. De wettelijke verplichting van de gemeente buiten twijfel stellende, welk punt bij herhaling van regeeringswege was beslist, kan er, naar het oordeel van den Minister, alleen verschil van gevoelen bestaan nopens de plaats waar

de schietbaan moest worden aangelegd. Is het door den schuttersraad bedoelde terrein ongeschikt, dan moet door het gemeentebestuur een ander terrein aangewezen of aangekocht en daarop — met inachtneming der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) — de vereischte schietbaan aangelegd worden. De vraag of het door den schuttersraad bedoelde perceel al of niet geschikt is, kan niet dan na een deskundig onderzoek tot oplossing komen. De minister zag daarom een bepaald antwoord te gemoet op de vraag, of het gemeentebestuur bereid was de uit het intestellen onderzoek voortvloeiende reis- en verblijfkosten uit de gemeentekas te voldoen.

Hierop gaven Burg. en Weth., daartoe door den gemeenteraad gemachtigd, te kennen, dat, ook na kennisneming van het laatste schrijven des ministers, er geen aanleiding bestond om op het genomen besluit terug te komen; dat het onmogelijk is in de gemeente een voor schietbaan geschikt terrein aantewijzen en de gemeenteraad zich niet bevoegd acht daarvoor gemeentefondsen beschikbaar te stellen, daar te vergeefs is gezocht naar de wetsartikelen, waarbij het oprichten eener schietbaan van gemeentewege is voorgeschreven en daarom ook geene kosten van een onderzoek te dezer zake door het gemeentebestuur mogen worden gemaakt.

Inmiddels werd aan den Minister van Binnenlandsche Zaken een adres ingezonden door de schuttersvereeniging „Willem Tell” te Sneek. Deze vereeniging, 188 leden tellende, schonk daarbij haar volkomen adhaesie aan de pogingen, aangewend door den schuttersraad, ter bekoming van eene schietbaan, waardoor ook zij eene goede gelegenheid tot het houden harer schietoefeningen zou verkrijgen.

De schuttersraad vatte de zaak weer op bij een adres aan den gemeenteraad, dd. 12 Januari 1884 onder overlegging van een plan met begrooting van kosten, beval hij op nieuw het perceel sectie A no. 29 aan, zijnde een strook ter grootte van 51 are 30 centiaren, gelegen langs de noordwestzijde der begraafplaats, welke strook door hare groote lengte bij geringe breedte de meest gewenschte gelegenheid tot het maken van eene schietbaan aanbiedt en zeer veilig ligt, aangezien er geen gebouwde eigendommen in de buurt zijn.

Het plan of de beschrijving voor eene schietbaan, voor eenige jaren door eene commissie van officieren op last van den Minister van Oorlog gemaakt, waarborgt bij geringe kosten de grootst mogelijke veiligheid. Volgens dat plan zou het een schietbaan voor den afstand van 250 pas worden, waartoe men eene strook grond ter lengte van 215 Meter en ter breedte van 18 Meter noodig heeft. Op 20 M. van het einde dier strook komt de schijf te staan aan den voet van het talud van den kogelvanger, die 5 M. hoog is en van boven 10 M. breedte en I M. dikte heeft.

Verder zouden er noodig zijn eenige gemetselde schietpoorten, aan weerszijden van aarden traversen voorzien. De schietpoorten zullen eene hoogte hebben van 5 M. en eene dikte van 0.22 M., terwijl het gedeelte 't welk niet door de taluds der traversen gedekt is, met greenen planken van 0.04 M. dikte zal worden geblindeerd. De opening in de schietpoorten is half cirkelvormig met een straal van 3 M. Van de schijf gerekend staat de eerste poort op 30, de tweede op 50, de derde op 62.5, de vierde op 87.5 en de vijfde op 119 M. Eindelijk zijn nog op 200 pas een paar traversen zonder poort aangebracht.

De kosten der schietbaan werden door gemelde commissie op f 1500 geraamd, doch

zouden volgens de begrooting van den gemeente-architect f 1400 bedragen.

Op het adres van den schuttersraad volgde een schrijven van Burgemeester en Wethouders van Sneek, bevattende enkel de mededeeling, dat de gemeenteraad in zijne vergadering van 23 Februari '84 eene afwijzende beslissing had genomen.

Op nieuw nam de schuttersraad zijne toevlucht tot den Minister van Binnenlandsche Zaken, ditmaal bij adres van 22 Maart '84 Op het tot stand komen eener schietbaan werd daarin nogmaals met klem aangedrongen.

Burg. en Weth., door tusschenkomst van den Commissaris des Konings op dit adres gehoord, gaven bij hun ambtsschrijven van 7 April '84 te kennen, dat, nu de gemeenteraad reeds op 24 Juli '80, 21 Mei '81 en 23 Februari '84 afwijzend op adressen tot oprichting eener schietbaan voor de dienstdoende schutterij had beschikt, zij geen vrijheid vonden te dezer zake bij den Raad nadere stappen te doen, terwijl zij zich overigens aan den inhoud van hun vorig hierboven vermeld schrijven refereerden.

Ten gevolge eener missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 19 April '84, kwam de zaak op de agenda van Gedep. Staten van Friesland. Op den voorgrond stellende, dat steeds en te recht is begrepen, dat het bestuur der gemeente, waar eene dienstdoende schutterij bestaat, wettelijk verplicht is die schutterij in de gelegenheid te stellen tot het houden van de schietoefeningen bij art. 42 der wet van 11 April 1827 (*Stbl.* no. 17) voorgeschreven, en dat op dat Bestuur de verplichting rust om eene, voor rekening van de gemeente aangelegde, behoorlijke schietbaan voor de schutterij beschikbaar te stellen en in bruikbaren toestand te houden, had 's ministers missive deze strekking, dat door Gedep. Staten zou worden overwogen of niet, zoo noodig door toepassing van art. 212 in verband met art. 205x der gemeentewet en met art. 36 der schutterijwet, naleving van bovenbedoelde verplichting ware te bevorderen.

Bij resolutie van 24 April '84 noodigden Gedep. Staten den gemeenteraad uit het adres van den schuttersraad tot het maken eener schietbaan op het aanbevolen of wel op een ander terrein in nadere overweging te nemen, met aanzegging dat, mocht de gemeenteraad bij zijne weigering blijven volharden, toepassing van de artt. 205, 207 en 212 der gemeentewet noodzakelijk zou zijn. Deze resolutie was gemotiveerd met de navolgende overwegingen:

dat het aanwezig zijn eener schietbaan onontbeerlijk is, zal de schutterij naar het voorschrift van art. 42 der wet van 11 April 1827 (*Stbl.* no. 17) in het schieten naar de schijf worden geoefend;

dat de uitgaven voor de schutterij zijn uitgaven voor een tak van 's Rijks dienst, overgebracht op de gemeenten;

dat alzoo het gemeentelijk gezag niet is geroepen om over de noodzakelijkheid dezer uitgaven te oordeelen;

dat krachtens art. 36 van genoemde wet alle kosten der schutterij komen ten laste van de gemeente, met uitzondering der ammunitiën, welke krachtens art. 39 dier wet door het Rijk worden geleverd, zoodat de kosten wegens schietbanen behooren tot de uitgaven, welke uit de gemeentekas moeten worden vergoed;

dat mitsdien de weigering van het gemeentebestuur van Sneek in de wet geen steun vindt.

Het antwoord van het gemeentebestuur, waaruit zijne ongezindheid bleek om de zaak in nadere overweging te nemen, werd door Gedep. Staten aan den minister opgezonden, onder opmerking dat het nu duidelijk was, dat alleen door toepassing van art. 212, in verband met art. 205x der gemeentewet en met art. 36 der schutterijwet, het doel kon worden bereikt en onder bijvoeging, dat het hun het meest regelmatig voorkwam, de aangehaalde wetsartikelen op de gemeentebegrooting voor 1885 toete-passen en de zaak zóólang aantehouden. Overigens verwijzen Gedep. Staten voor de behandeling van dit onderwerp maar de prov. verslagen van Friesland 1871, blz. 377 en 1872 blz. 68; naar het prov. blad van Friesland 1868, no. 61 en naar Van Emden, Rechtspraak dl. II blz. 403 en 404 en dl. V blz. 73.

Den 21en Mei 1884 gaf de Minister aan Gedep. Staten in overweging Burg. en Weth. van Sneek reeds nu te waarschuwen, dat, wanneer op de gemeentebegrooting voor 1885 geen voldoend bedrag in uitgaaf mocht worden uitgetrokken ter bestrijding der kosten van inrichting eener schietbaan voor de dienstdoende schutterij hunner gemeente, te dien aanzien art. 212 der gemeentewet zal worden toegepast.

Op 30 Mei d. a. v. hebben Gedep. Staten hieraan gevolg gegeven.

De gemeentebegrooting van Sneek voor 1885 werd bij missive van Burg. en Weth. dd. 24 Nov. '84 aan Gedep. Staten ter goedkeuring ingezonden.

In die begrooting was geene som aangebracht voor het maken eener schietbaan ten behoeve van de dienstdoende schutterij. Den 4en December d. a. v. werd door Gedep. Staten de begrooting aan het gemeentebestuur teruggezonden, ten einde daarin alsnog tot dat doel eene voldoende som aan te brengen.

Bij raadsbesluit van 15 December d. a. v. werd aan Gedep. Staten te kennen gegeven "dat de gelden voor het maken van eene schietbaan dan op de gemeente-begrooting zullen worden gebracht, wanneer op wettelijke gronden is aangetoond, dat de gemeente tot de daarstelling verplicht is."

Naar aanleidiug hiervan namen Gedep. Staten op 23 December '84 twee besluiten. Bij het eene onder no. 61 werd overeenkomstig art. 208 en met inachtneming van art. 211 der gemeentewet, hunne beslissing omtrent de gemeentebegrooting verdaagd.

Bij het tweede, onder no. 63, werden de motieven, reeds in de resolutie van 24 April 1884 opgenomen, herhaald, en werd voorts overwogen, dat uit art. 34 der schutterij-wet volgt, dat niet de gemeenteraden, maar Gedep. Staten de begrootingen der schutterij definitief vaststellen en dat de gemeentewet in art. 205 litt. x bepaalt, dat de gemeenteraad op de begrooting der gemeente heeft aantebrengen de uitgaven door bijzondere wetten aan de gemeente opgelegd. Mitsdien werd door Gedep. Staten op de schutterlijke begrooting voor 1885 als nieuw artikel 21a in uitgaaf aangebracht: wegens kosten van aanleg eener schietbaan f 1500; art. 4 der ontvangsten, toelage uit de gemeentekas, met diezelfde som verhoogd; die begrooting, door den schutters-raad voorgedragen op f 1227.75 en door den gemeenteraad op dat cijfer voorloopig vastgesteld, in ontvang en uitgaaf definitief vastgesteld op f 2727.75; de gemeente-begrooting aan den Raad teruggezonden, ten einde die in overeenstemming met het

vorenstaande te wijzigen, door den uitgaafpost onder hoofdstuk VII Afd. IV art. 1 met f 1500 te verhoogen en tot dekking daarvan onder de ontvangsten de noodige verandering aantebrengen. Bij zijn besluit van 3 Januari '85 handhaafde de gemeenteraad dat van 15 December des vorigen jaars, medebrengende de weigering om op de gemeentebegrooting dienst 1885 de noodige gelden voor eene schietbaan ten behoeve der d.d. schutterij uittetrekken.

Hierop werd door Gedep. Staten bij hun besluit van 8 Januari '85 in de begrooting van uitgaven der gemeente Sneek dienst 1885, onder hoofdstuk VII Afd. IV art. 1, alsnog aangebracht de som van f 1500, en dit art. alzoo uitgetrokken op f 2702.75, en de gemeenteraad uitgenoodigd tot dekking dezer verhoogde uitgaaf nieuwe middelen voor te dragen.

In hun besluit werd door Gedep. Staten onder anderen overwogen, dat hier het geval bestaat van een uitgaaf door eene bijzondere wet en wel die van 11 April 1827 *Stbl.* no. 17, aan de gemeente opgelegd en dat die wet bepaalt, dat de schutterlijke begrooting deel moet uitmaken van de gemeentebegrooting, zoodat de toelage op deze laatste uitgetrokken in uitgaaf overeen moet stemmen met het bedrag der toelage op de schutterlijke begrooting in ontvang aangebracht.

Tegen dit besluit van Gedep. Staten is de gemeenteraad van Sneek in beroep gekomen, bij een adres, gedagteekend 24 Januari '85, doch bij Zijner Majesteits Kabinet ingekomen den 28en d. a. v.

In het appellatoir adres zegt de Raad, dat, zijns inziens, de gemeente noch op grond der schutterijwet noch op grond der gemeentewet tot de uitgaaf verplicht is, die door Gedep. Staten op de gemeentebegrooting voor 1885 is aangebracht, weshalve hij van Zijne Majesteit, overeenkomstig art. 209 der gemeentewet, vernietiging van het besluit van Gedep. Staten verzoekt.

Deze doen in hun ambtsbericht van 5 Februari jl. opmerken, dat de gemeenteraad van Sneek niet verkeert in het geval bij art. 209 gemeentewet bedoeld, aangezien dat art. zegt, dat, indien Gedep. Staten weigeren de begrooting goed te keuren, de gemeenteraad van den Koning voorziening kan vragen en dit geval hier niet aanwezig is. De gemeentebegrooting is krachtens art. 212 gemeentewet aangevuld nadat bij besluit van 23 December '84 no. 63 de schutterlijke begrooting tot een verhoogd cijfer definitief was vastgesteld. Van dit besluit, dat van dadelijken invloed moest worden op de gemeentebegrooting, had de gemeenteraad, indien hij meende, dat de gemeente niet verplicht was voor een schietbaan te zorgen, krachtens art. 166 der provinciale wet de vernietiging kunnen vragen.

De gemeenteraad, zoo vervolgen Gedep. Staten, heeft, door niet tijdig de hoofdkwestie aan het oordeel van Zijne Majesteit te onderwerpen, het zichzelf te wijten, dat de gemeentebegrooting door hun collegie in overeenstemming moest worden en ook werkelijk is gebracht met de schutterlijke begrooting. Daarop kan niet worden teruggekomen. Het beroep heet te zijn gericht tegen de resolutie van 8 Januari, maar deze was een noodwendig gevolg van het vooraf genomen, door niemand aangevallen besluit omtrent de schutterlijke begrooting. Zoolang dat bestaat zal men tegen de regularisatie van de cijfers te vergeefs opkomen.

Gedep. Staten zijn mitsdien van oordeel, dat appellant in zijn beroep niet ontvan-

kelijk is, evenals de gemeenteraad van Franeker bij het Kon. Besluit van 13 Juli '72 no. 8, niet-ontvankelijk werd verklaard. Ware appellant wél ontvankelijk, dan zou, naar de overtuiging van Gedep. Staten, met het oog op de onderscheidene artikelen der schutterijwet in de stukken aangehaald, het beroep ongegrond zijn. Opmerking verdient, volgens Gedep. Staten, dat het appellatoir adres ten eenenmale ongemotiveerd is en dat de gemeenteraad daarin geen enkel argument aanvoert ten betooge, dat de gemeente wettelijk niet verplicht is de kosten eener schietbaan voor de schutterij te dragen.

Inmiddels was door Gedep. Staten, onder dagteekening van 29 Januari '85, nog een besluit genomen, zulks naar aanleiding van de weigering van den gemeenteraad om tot dekking van de verhooging van hoofdstuk VII Afd. IV art. 1 der begrooting van uitgaven voor 1885, nieuwe middelen voortedragen.

Bij dat besluit werd hoofdstuk XI art. 1 in uitgaaf verminderd met f 1500 en werden de onvoorziene uitgaven mitsdien teruggebracht tot f 740.22½. Tevens werd bij dat besluit de gemeentebegrooting van Sneek, dienst 1885, goedgekeurd, zooals die door Gedep. Staten was gewijzigd.

Dit besluit is, met de daaraan voorafgegane besluiten van 23 December '84 en 8 Jan. '85, in het Provinciaal blad opgenomen.

Ook tegen het besluit van Gedep. Staten dd. 29 Januari '85 is de gemeenteraad van Sneek onder aanhaling van art. 209 gemeentewet in beroep gekomen.

Het appellatoir adres is gedagteekend 14 Febr. '85, doch op 18 d. a. v. bij Zijner Majesteits Kabinet ingekomen.

In hun ambtsbericht van 26 Februari '85 schrijven Gedep. Staten dat dit beroep volkomen ijdel is. Bij art. 209 gemeentewet is sprake van eene niet goedgekeurde begrooting; hier geldt het juist eene wel goedgekeurde begrooting, zij het ook met de vereischte aanvulling, waartoe de gemeenteraad zelf weigerachtig was overtegaan.

Onder verwijzing naar hun schrijven van 5 Februari bevorens, adviseeren Gedep. Staten ook hier tot niet-ontvankelijkverklaring.

Nadat de overweging van het eerst ingesteld beroep bij de Afd. was aanhangig gemaakt, is alsnog ingekomen eene missive van Burg. en Weth. van Sneek dd. 4 Maart '85, daarbij overleggende eene memorie van toelichting betrekkelijk het geschilpunt, die geene nieuwe gezichtspunten oplevert; onderscheidene missives, waarvan in dit verslag reeds, voor zooveel noodig, gebruik is gemaakt, alsmede eenige gedrukte stukken uit de Handelingen van den gemeenteraad van Sneek, waaronder de beraadslagingen van den gemeenteraad in de vergadering van 8 Nov. '84, bij gelegenheid van de vaststelling der gemeentebegrooting voor '85, voorzoover op dit onderwerp betrekking hebbende.

II. het beroep van *den gemeenteraad van Borne, van een besluit van Gedep. Staten van Overijsel, waarbij goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit van* 16 *December* 1884 *om inschrijvingen op het Grootboek der* 4 *pcts Nat. Werk. Schuld te verkoopen en met de opbrengst daarvan en met eene som van f* 752.15 *wegens verkochte eigen-*

dommen een gedeelte af te lossen, der tegen eene rente van 4½ pct. aangegane leeningen.

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Op machtiging van Z. M. heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 27 Februari 1885 no. 881, Afdeeling B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door den Raad van Borne tegen het besluit van Gedep. Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring wordt onthouden aan 's Raads besluit van 16 December 1884 om inschrijvingen op het Grootboek der Nationale Schuld, rentende 4 pct., te verkoopen en met de opbrengst daarvan en met eene som van f 752.15 wegens verkochte eigendommen een gedeelte aftelossen der tegen eene rente van 4½ pct. aangegane leeningen.

Den 16den December jl. besloot de Raad der gemeente Borne, onder goedkeuring van Heeren Gedep. Staten van Overijsel, de inschrijvingen op het Grootboek der N. W. S., groot f 300 en f 800 nominaal, terugtenemen, en deze gelden met de onder art. 59a der gemeentebegrooting voor 1885 in uitgaaf geraamde som van f 752.15 tot aflossing van gemeenteschuld en wel van een 4½ pct. leening aantewenden. Aanleiding had hij hiertoe gevonden in het besluit van Gedep. Staten van den vierde dier maand, houdende aanmerkingen op voornoemde begrooting, waarbij verklaard werd, dat de gemelde som van f 752.15 rentegevend behoorde te worden belegd. De Raad had overwogen, dat het voordeeliger was deze gelden tot delging der schuld van 4½ pct. te doen strekken, dan ze te beleggen, waarbij ten hoogste 4 pct. kan worden bedongen, en had om dezelfde reden ook besloten bovengenoemde inschrijvingen op het grootboek tot aflossing van schuld aantewenden. Gedep. Staten van Overijsel konden zich met dit besluit niet vereenigen. Overwegende, dat, mocht ook de gemeente door voorschreven handeling voor het oogenblik worden gebaat, evenwel het financieele belang der gemeente voor altijd zou worden benadeeld, wanneer voor die aflossing rentegevend kapitaal en de opbrengst van den verkoop van eigendommen werd gebezigd, daar volgens de plannen van leening, door den Raad vastgesteld en door Gedep. Staten goedgekeurd, de aflossingen van de leeningen behooren te geschieden uit de gewone inkomsten der gemeente, besloten zij den 31sten December ll., de goedkeuring aan het raadsbesluit van 16 December te onthouden, en daarvan bij afschrift kennis te geven aan den Raad der gemeente Borne.

Bij adres, gedagteekend 26 Januari 1885, maar eerst 31 Januari 1885 op het Kabinet des Konings ingekomen, heeft de gemeenteraad van Borne bij Zijne Majesteit tegen dit besluit van Gedep. Staten van Overijsel voorziening gevraagd. In dit adres geeft hij als zijne meening te kennen, dat door de handeling, in zijn besluit van 16 December omschreven, het financieele belang der gemeente moet worden gebaat, daar op het alsdan af te lossen kapitaal een ½ pct. rente wordt bespaard.

Gedep. Staten van Overijsel, over dit beroep gehoord, verklaren in hun brief van 12 Februari 1885, 2e Afd. no. 444/359, niet te ontkennen, dat de gemeente, kwam 's Raads voorstel tot uitvoering, voor het oogenblik eenig financieel voordeel zoude genieten, maar daartegenover te moeten stellen, dat dit voordeel later geheel zoude

opgaan in financieel nadeel, daar de gemeente voor altijd een deel harer inkomsten zoude verliezen. „Immers” — zoo luidt dit schrijven verder — „gaat de gemeente jaarlijks voort met de aflossing harer leeningen uit de gewone inkomsten te bestrijden, wat zij zonder bezwaar kan doen, dan zal zij, na aflossing dier leeningen, nog in 't bezit zijn van hare inkomsten, wat niet 't geval zou wezen, wanneer de kapitalen, waaruit die inkomsten worden verkregen, bestemd werden voor aflossing van schuld.” Voorts merken Gedep. Staten op, dat de Raad, bij het aangaan der geldleeningen, (besluiten van 30 Juni 1870, 27 April 1881 en 12 Mei 1882, door Gedep. Staten goedgekeurd, en waarvan afschriften bij dezen brief worden overgelegd), geene andere bedoeling heeft gehad dan de aflossingen uit de gewone middelen te kwijten. Ten slotte verklaren zij, dat naar hunne meening hun besluit behoort te worden gehandhaafd.

III. het beroep van *den gemeenteraad van Didam, van een besluit van Gedep. Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit van* 10 *Juni* 1884 *no.* 25, *tot het verleenen van een jaarlijksch subsidie aan de bijzondere bewaarschool der geestelijke zusters aldaar.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Blijkens de missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 4 Maart ll. no. 610, Afdeeling O, is krachtens machtiging van 28 Febr. te voren no. 21, namens den Koning, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van „het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Didam, tegen een besluit van Gedep. Staten van Gelderland van 12 Augustus 1884 no. 47, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van genoemden gemeenteraad van 10 Juni 1884 no. 25, tot het verleenen van een jaarlijksch subsidie aan de bijzondere bewaarschool der geestelijke zusters aldaar.”

Volgens het overgelegde raadsbesluit is bedoeld subsidie met ingang van 1 Januari 1885 verleend tot een bedrag van f 400 en werd daartoe door den Raad overwogen „dat die zusters met een groot getal kinderen tot onderricht en heilzame verzorging zijn belast en dat meer dan 150 leerlingen daar onderwijs genieten, die anders de openbare school moesten bezoeken.” Aan 't slot wordt vermeld: „En zal dit besluit aan heeren Gedep. Staten van Gelderland worden medegedeeld.” Het woord medegedeeld is onderstreept.

Deze mededeeling leidde Gedep. Staten er toe, om, na ingewonnen advies van den districtsschoolopziener, het raadsbesluit in behandeling te nemen en daaraan, bij resolutie van 12 Aug. 1884 no. 47, de verlangde goedkeuring te onthouden. „De verlangde goedkeuring,” aldus luidt het in de resolutie, maar in het daarvan door den gemeenteraad overgelegd afschrift, is achter die woorden een vraagteeken (?) geplaatst, gelijk mede achter de woorden „ter goedkeuring” in den volgenden considerans der resolutie:

„dat echter in het ter goedkeuring (?) aangeboden raadsbesluit uitdrukkelijk wordt

vermeld, dat van genoemde school meer dan 150 kinderen gebruik maken, die anders de openbare school moesten bezoeken.„

Op dezen considerans volgt dan, als grond der niet-goedkeuring, dit:

„dat derhalve het voorschrift van art. 3 van de wet, regelende het lager onderwijs, op voornoemde bijzondere school toepasselijk blijft, ook al wordt haar, naar het schijnt ter ontduiking der wet, de naam van bewaarschool gegeven.„

In het door den gemeenteraad van Didam aan Z. M. ingediend en op 8 Januari ll. bij het Kabinet ingekomen adres voert hij aan, dat met de gewraakte uitdrukking aangaande de 150 kinderen die anders de openbare school moesten bezoeken, niet anders wordt bedoeld dan dat dit eene reden van billijkheid te meer is voor een subsidie, wijl aan die school tevens eene klasse voor het geven van voorbereidend lager onderwijs is verbonden, — en voor 't overige dat deze zaak in de onderwijswet geheel en al als eene gemeente-huishoudelijke wordt beschouwd, en niet behoort tot de competentie van heeren Gedep. Staten om daaraan hunne goedkeuring te onthouden. Het verzoek van den gemeenteraad strekt, dat het Z M. moge behagen het besluit van Gedep. Staten te vernietigen.

Op het adres van den gemeenteraad is het bericht van Gedep. Staten ingewonnen, die van meening zijn, dat door den Raad thans, in afwijking van vroeger, aan de school de naam van bewaarschool is gegeven „met het doel om op die wijze zijn besluit los te maken van de wet op het lager onderwijs en art. 19 jo. art. 3, laatste lid, dier wet te ontduiken.„ Gedep. Staten wijzen er voorts op, dat uit de mededeeling in het adres, dat aan de school tevens eene klasse voor het geven van voorbereidend lager onderwijs is verbonden, blijkt dat de grond waarop subsidie wordt verleend, niet is om te voorzien in de behoefte aan de instandhouding eener bewaarschool, maar om de gemeente te ontlasten van de haar bij de wet opgelegde verplichting tot het doen geven van voldoend lager onderwijs. Op dien grond zouden Gedep. Staten dan ook eene afwijzende beschikking in overweging geven, ware ten dezen niet verzuimd de termijn, bedoeld bij art. 200 der gemeentewet, in verband met het laatste lid van art. 19 der wet op het lager onderwijs, ten gevolge waarvan de Raad niet-ontvankelijk zal behooren verklaard te worden.

Vervolgens is door den Minister het gevoelen gevraagd van den inspecteur van het lager onderwijs, die zijnerzijds aan den districts-schoolopziener een onderzoek opdroeg naar den aard der school die het hier betreft.

De schoolopziener rapporteerde dat de school „bewaarschool„ heet en derhalve ook niet voorkomt op de door Burg. en Weth. ingezonden staten A en B. In weerwil van haren naam, telt de school een aantal leerlingen die met het oog op hun leeftijd, naar zijn oordeel, op de lagere school zouden thuis behooren. De school wordt gehouden in twee benedenlokalen van het gesticht van de geestelijke zusters (behoorende tot het Moederhuis te 's-Hertogenbosch, zooals hem werd medegedeeld). In het eene lokaal zitten kinderen, voor het meerendeel van een leeftijd als men op eene bewaarschool aantreft; in het andere waren door hem gevonden 71 meisjes en jongens — doch meest meisjes — terwijl, naar gezegd werd, er 80 zijn moesten. Dit noemt men eene klasse van voorbereidend lager onderwijs, waarbij werkzaam was eene juffrouw, die verklaarde akte te hebben voor rekenen, schrijven en nuttige handwerken. De 71

kinderen zijn van verschillenden leeftijd; men vindt er — aldus bericht de schoolopziener — van 6 á 7 tot 12 en meer jaren toe. Hunne geringe ontwikkeling doet hen, naar men opgaf, dáár zijn. Met 1 April evenwel zouden onderscheidene jongens van daar overgaan naar de openbare school.

Uit dit bericht — aldus rapporteert de inspecteur van het lager onderwijs — blijkt zijns inziens duidelijk, dat de bewuste school geen zuivere bewaarschool is, maar dat daaraan eene klasse is verbonden, die niet daarop, maar op eene school van gewoon lager onderwijs thuis behoort. Daar het dus, naar zijne meening, aan geen redelijken twijfel onderhevig is, dat het hier niet uitsluitend eene bewaarschool maar een onderdeel eener lagere school geldt, vereenigt de inspecteur zich met het advies van Ged. Staten.

Nadat deze zaak bij den Raad aanhangig werd, is nog ingezonden eene memorie van Mej. M. G. van de Pavert, zich noemende „hoofd der bijzondere school te Didam," die daarin, aangaande het door den schoolopziener gerapporteerde omtrent de aanwezigheid van kinderen van meer gevorderden leeftijd in het tweede lokaal, te kennen geeft, dat dit reeds geruimen tijd had bestaan, maar bij een vroeger bezoek van een der schoolopzieners nimmer aanleiding tot aanmerkingen gegeven heeft. Nu echter, na de eerste deswege gemaakte opmerking, zijn alle kinderen boven de 6 jaren uit die lokalen verwijderd en naar de openbare school overgegaan. Zij vleit zich dat hiermede het bezwaar zal zijn opgeheven, en wijst er op hoe in andere provinciën eveneens aan de bewaarschool, door zusters bestuurd, een gemeentelijk subsidie niet werd onthouden. In de gemeente Wouw (Noordbrabant) is dat ook geschied, en toen de Raad der gemeente het desbetreffend besluit aan de Gedep. Staten ter goedkeuring opzond, werd daarop door hen geantwoord, dat zoodanig besluit hunne goedkeuring niet behoefde, als zijnde eene huishoudelijke zaak der gemeente. Van oordeel dat de onderwijswet overal op dezelfde wijze moet worden uitgevoerd, geeft de inzendster der memorie als hare meening te kennen, dat het onderhavige besluit van den Raad van Didam door Gedep. Staten niet had kunnen worden afgekeurd.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 8 *April* 1885

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk Besluit:

van 28 Maart 1885, no. 10, houdende beschikking op het beroep door *den Raad der gemeente Zutfen ingesteld tegen een besluit van Gedep. Staten van Gelderland van* 25 *November* 1884, *no.* 76, *waarbij aan het gemeentebestuur van Zutfen op zijn verzoek onder zekere voorwaarden vergunning is verleend om op het terrein der gemeente-gasfabriek, kadastraal bekend sectie F no.* 5862, *een derden gashouder te plaatsen en een ketelhuis en machinekamer te bouwen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 62).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door den Raad der gemeente Zutfen ingesteld tegen een besluit van Gedep. Staten van Gelderland van 25 November 1884, no. 76, waarbij aan het gemeentebestuur van Zutfen op zijn verzoek onder zekere voorwaarden vergunning is verleend om op het terrein der gemeente-gasfabriek, kadastraal bekend sectie F. no. 5862, een derden gashouder te plaatsen en een ketelhuis en machinekamer te bouwen;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 Maart 1885, no. 4;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 24 Maart 1885, n°. 23, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat het gemeentebestuur van Zutfen, onder overlegging van de vereischte stukken, den 30en Augustus 1884 aan Gedep. Staten van de Provincie Gelderland vergunning gevraagd heeft ingevolge art. 27 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) om bij de gemeente-gasfabriek een derden gashouder te plaatsen en een ketelhuis en machinekamer te bouwen; dat Gedep. Staten van Gelderland den 25 November 1884 deze vergunning hebben verleend, onder een achttal voorwaarden, waarvan de eerste aldus luidt: "dat de aan de gasfabriek grenzende tuinen van H. Revelman, H. J. van Aanholt, de Wed. H. J. Matthes J.Czn.—Munting en die in gebruik bij de Weduwe J. Ringeling—Jutting, kadastraal bekend sectie F nos. 2511, 2514, 2519, 2510, 2520 en 2521 tot 9 meter + A. P. worden opgehoogd," en dat het gemeentebestuur, zich met deze voorwaarde bezwaard achtende, daartegen bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende, dat genoemde voorwaarde is opgelegd om tegemoet te komen aan de bezwaren van gemelde eigenaren, die nadeel duchten voor hunne tuinen, indien deze zooveel lager komen te liggen dan het terrein der gasfabriek;

dat deze bezwaren alzoo gericht zijn tegen de verhooging van de terreinen, waarop de gemeente den derden gashouder wil plaatsen en een ketelhuis en machinekamer wil bouwen; en dus niet die inrichtingen zelve betreffen, maar hetgeen aan de oprichting daarvan zal voorafgaan;

dat de strekking der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) is, regels te stellen "omtrent het oprichten van inrichtingen, welke gevaar, schade of hinder kunnen veroorzaken" welke inrichtingen door die wet worden aangewezen; dat de wet dus uitsluitend het oog heeft op het gevaar, de schade of de hinder uit de inrichting zelve, door hetgeen daarin verricht, vervaardigd of verzameld wordt, ontspruitende, en bij het verleenen of weigeren der vergunning alleen op zoodanig gevaar, schade of hinder mag gelet worden; maar geenszins daarbij bezwaren in aanmerking kunnen komen, die niet de bedoelde inrichting zelve betreffen, maar enkel betrekking hebben op werken, die aan de oprichting der inrichting voorafgaan, zonder daarmede echter in een onafscheidelijk verband te staan;

dat de verhooging van de terreinen der gasfabriek in geen onafscheidelijk

verband staat met de inrichtingen die de gemeente aldaar wenscht opterichten;

dat toch die verhooging op zich zelve zou kunnen worden bewerkstelligd, zonder dat daartoe eenige vergunning krachtens de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) werd vereischt, en zelfs niet wordt betwist, dat ook bij verplaatsing der gasfabriek en bij bestemming dier gronden voor bouwterrein, eene dusdanige ophooging zoude te verwachten zijn, waartoe ook alsdan geene vergunning krachtens de genoemde wet zou worden gevorderd;

Overwegende, dat als tweede bezwaar tegen de opgelegde voorwaarde door appellant is aangevoerd „dat hier eene voorwaarde wordt gesteld, waarvan de uitvoering afhankelijk is van derden;"

dat nu wel is waar Gedep. Staten van Gelderland beweerd hebben dat dit op zich zelf nimmer een bezwaar tegen het stellen der voorwaarde zijn kan, maar dat de onhoudbaarheid dezer bewering blijkt bij de overweging, dat door het stellen van dergelijke voorwaarden de beslissing over de oprichting eener inrichting, welke de wet uitdrukkelijk aan het administratief gezag opdraagt, in handen wordt gesteld van bijzondere personen, van wier toestemming de vrijheid tot oprichting der inrichting geheel afhankelijk wordt gemaakt;

dat dan ook in dit geval, wierd deze voorwaarde gehandhaafd, de gemeente Zutfen machteloos zoude staan tegenover de eischen, die een der eigenaren van de bedoelde tuinen ten aanzien van de ophooging, zoude goedvinden te stellen;

Overwegende, dat bovendien door de andere voorwaarden genoegzaam in de bezwaren der eigenaren van naburige perceelen wordt voorzien;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de eerste voorwaarde, gesteld in het besluit van Gedep. Staten van Gelderland van 25 November 1884 no. 76, te vernietigen; als gevolg daarvan de uitdrukking in de sub d gestelde voorwaarde voorkomende „de sub a genoemde eigendommen" te vervangen door: „de perceelen kadastraal bekend sectie F nos. 2511, 2514, 2519, 2510, 2520 en 2521";

en voorts, met handhaving van het overige gedeelte van dat besluit, te bepalen, dat de inrichting in werking moet zijn gebracht binnen den tijd van één jaar na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 28 Maart 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
Van den Bergh.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Alewijn.

Aan de orde is:

II. het beroep van *den gemeenteraad van Ootmarsum, om voorziening in zake vervreemding van openbaren gemeentegrond, waaraan Gedep. Staten van Overijsel bij besluit van 27 November* 1884 *goedkeuring hebben onthouden.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 20 Februari 1885 no. 778, Afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een verzoek van den Raad der gemeente Ootmarsum om voorziening in zake eener vervreemding van gemeentegrond, waaraan Gedep. Staten van Overijsel hunne goedkeuring hebben onthouden.

Op 8 December 1883 is door Burg. en Weth. van Ootmarsum aan de ingezetenen bekend gemaakt dat de Raad voornemens was aan den openbaren dienst te onttrekken een gedeelte van een plein bij de R. C kerk, genaamd het oude kerkhof, liggende ten oosten van een lijn getrokken van het huis van G, Oudė Weme, wijk K no. 209, naar den zuidwestelijken hoek der R. C. kerk en van den noordwestelijken hoek der kerk in gebogen richting naar het huis van C. J. Teusse, wijk K no. 158, met uitzondering van een langs de straat gelegen gedeelte ter breedte van ongeveer een meter. De ingezetenen die hiertegen bezwaren mochten hebben, werden uitgenoodigd die binnen een maand ter secretarie intedienen.

Bij raadsbesluit van 14 Maart 1884 is het zooeven omschreven gedeelte van het plein verklaard niet meer voor den openbaren dienst bestemd te zijn. Daarbij werd overwogen dat dat gedeelte zijne bestemming en zijne waarde daarvoor had verloren, dat op eene andere wijze even goed in den dienst is of wordt voorzien, en zelfs beter door de verbreeding der straten rondom het plein, welke de Raad voornemens was te bewerkstelligen. Op den volgenden dag werd door Burg. en Weth. aan de ingezetenen bekend gemaakt dat de Raad dit besluit genomen had.

Op 31 Juli 1884 heeft de gemeenteraad besloten het aan den openbaren dienst onttrokken gedeelte van het plein aan het R. C. kerkbestuur in koop aantebieden voor de som van f 1500, op de volgende voorwaarden:

1. de boomen die zich op een meter binnen de afgebakende lijn bevinden, worden niet mede verkocht;

2. koopers moeten, behoudens hunne bevoegdheid om het perceel met een ijzeren hekwerk te omheinen, het te verkoopen gedeelte in zoover open plein laten blijven dat zij het nooit met heiningen, heggen, muren, aan elkander groeiende heesters of iets dergelijks zullen mogen afsluiten, doch zoodanig zullen moeten behandelen, dat het gezicht op het plein tot aan de kerk grootendeels vrij blijft, zoodat eventueel daarop aanteleggen heesters of bloemperken ook een genot kunnen zijn voor hen die de openbare straat passeeren;

3. in de koopsom is begrepen het buiten de afbakening benoodigde terrein voor een eventueel te bouwen toren.

Bij het besluit werd overwogen dat de som van f 1500 niet zou worden verkregen bij publieke verkooping.

Dit besluit werd aan de goedkeuring van Gedep. Staten van Overijsel onderworpen. Alvorens echter de verdere loop der zaak worde medegedeeld, moge hier vermeld worden wat in 1883 ten aanzien van het hier bedoelde plein was voorgevallen.

De gemeenteraad had namelijk op 16 Februari 1883 besloten voor de som van f 2000 aan het R. C. kerkbestuur in koop aantebieden het plein, om de R. C. kerk gelegen, genaamd het kerkhof, volgens bestaande en in de vorige vergadering goedgekeurde afbakening, op voorwaarde dat de boomen, die zich op een meter binnen de afgebakende lijn bevonden, niet mede verkocht werden, en dat de koopers het plein niet anders zouden mogen afsluiten dan met eene doorzichtige omheining geplaatst op een steenen voet van hoogstens 50 centimeter.

Aan dat Raadsbesluit hebben Gedep. Staten hunne goedkeuring onthouden bij een besluit van 22 Juni 1883, waarin de volgende motieven voorkomen:

Gelet op 1o. het besluit dezer vergadering van den 12 April 1883, 2e Afdeeling, nos. 1444/1478, waarbij Gedep. Staten hunne beslissing ten aanzien van het raadsbesluit hebben verdaagd; 2o. de afkondiging van 4 Januari 1883, waarbij de Burg. en Weth., naar aanleiding van een raadsbesluit van 15 December 1882, het besluit om het afgebakende gedeelte van het kerkhof aan den openbaren dienst te onttrekken, ter algemeene kennis brengen en het raadsbesluit van 2 Mei 1883, waarbij wordt verklaard, dat bedoeld gedeelte niet meer voor den openbaren dienst bestemd is; 3o. de bezwaarschriften, tegen het raadsbesluit van Gedep. Staten ingediend en het daarop door den Raad, onder dagteekening van 16 Mei 1883, uitgebracht bericht.

Overwegende:

dat de bezwaren tegen het raadsbesluit ingebracht, hoofdzakelijk daarop neerkomen, dat het met boomen beplant, met paden doorsneden plein — vroeger algemeene begraafplaats — én als plein, én als overweg nog altijd voor den openbaren dienst bestemd is, en de Raad dus ten onrechte het tegendeel heeft verklaard:

dat dit bezwaar niet ongegrond is, daar de Raad niet heeft beweerd, dat het openbare plein zijne bestemming niet meer dient maar het aan die bestemming heeft onttrokken, blijkbaar om geen andere beweegredenen van openbaar belang dan om den koopprijs, die daarvoor werd aangeboden:

dat zaken, die voor den openbaren dienst bestemd zijn en die behooren tot het publiek-rechtelijk bezit der gemeente, eerst dan kunnen gezegd worden voor den dienst niet meer bestemd te zijn, wanneer zij daarvoor hare waarde hebben verloren en niet meer worden gebruikt, of wanneer in dien dienst op andere wijze even goed is of wordt voorzien;

dat dit hier het geval niet is, terwijl de Raad, bevoegd tot de verklaring, dat eenige zaak ten openbaren dienst niet meer bestemd is, de bevoegdheid mist, om eene zaak, die deze bestemming wel heeft, aan die bestemming te onttrekken, zooals in de afkondiging van 4 Januari wordt gezegd — dat zoodanig onttrekken, afgescheiden van de vraag der bevoegdheid, niet door Gedep. Staten kan worden goedgekeurd;

dat op die gronden, — afgescheiden van de vraag of een besluit tot verkoop genomen voor dat het onderwerp van dien verkoop verklaard is ten openbaren dienst

niet meer bestemd te zijn, zou kunnen worden goedgekeurd, — het Raadsbesluit van 16 Februari 1883 niet voor goedkeuring vatbaar is.

Omtrent het gebeurde in 1884 kan nu verder het volgende worden medegedeeld:

Ten aanzien van het raadsbesluit van 31 Juli 1884, dat bij schrijven van Burg. en Weth. van 3 Sept. 1884 aan Gedep. Staten ter goedkeuring werd aangeboden, hebben deze bij besluit van 11 September hunne beslissing verdaagd. Op een adres door H. Uges en 25 anderen tegen de gevraagde goedkeuring van het Raadsbesluit bij Gedep. Staten ingediend, werd een bericht van den Raad ingewonnen, die daarop bij besluit van 18 October 1884 het volgende te kennen gaf:

dat de verkoopsom thans wel lager is omdat het te verkoopen gedeelte ook ongeveer de helft kleiner is dan vroeger;

dat de kosten aan de straten ongeveer f 100 zullen bedragen, welke kosten grootendeels gedekt worden door de opbrengst der boomen, en buitendien de thans bestaande smalle straten verbreeding wenschelijk maken;

dat de speelplaats voor de kinderen, waarop gewezen wordt, blijft bestaan, en niet tot het te verkoopen gedeelte behoort;

dat het vervallen van het over het plein loopend pad, slechts een omweg van circa 20 Meter veroorzaakt;

dat de onttrekking aan den openbaren dienst gepubliceerd en bovendien het onttrokken gedeelte door een paal met opschrift is aangeduid;

dat het in gebruik blijven van het pad als een vergunning door het dagelijksch bestuur moet worden beschouwd, terwijl het geheel afsluiten van het onttrokken gedeelte onnoodige groote kosten zou hebben veroorzaakt;

dat de hoofdingang der kerk door de onttrekking geheel vrij blijft, en dat koopers nooit de zij-ingangen zullen doen vervallen, doch al deden zij dit, zulks de gemeente niet zou aangaan, noch iets benadeelen, doch alleen tot groot ongerief der kerkelijke gemeente strekken.

De Raad is van meening, dat het al of niet onttrekken tot zijne bevoegdheid behoort en der gemeente de koopsom zeer goed zou te stade komen, waarbij nog komt dat het plein door koopers en allerwaarschijnlijkst zoo wordt ingericht, dat het tot sieraad der stad zal strekken.

Bij besluit van 27 November 1884 hebben Gedep. Staten aan den Raad van Ootmarsum te kennen gegeven, dat zij bij hun besluit van 22 Juni 1883 (hiervoren vermeld) op een besluit van den Raad van dezelfde strekking (als dat van 31 Juli 1884) hebben beslist en na een nader ingesteld onderzoek geene termen hebben gevonden om op die beslissing terug te komen.

Tegen deze beslissing is door den Raad van Ootmarsum voorziening gevraagd bij Z. M. den Koning. De Raad vermeldt in zijn adres dat het bij zijn besluit van 31 Juli 1884 aan het R. C. kerkbestuur gedaan aanbod is aangenomen. Hij zegt overtuigd te zijn in deze zaak te hebben besloten in het belang en volgens den wensch van verreweg het grootste gedeelte der ingezetenen. Hij verwijst naar het door hem op het adres van H. Uges en 25 anderen gegeven antwoord, waarin hij meent de noodige redenen te hebben ontvouwd die voor den verkoop pleiten. Hij is van oordeel dat het besluit van Gedep. Staten in strijd is met het openbaar belang der gemeente

en verzoekt dat dit besluit vernietigd en de verkoop goedgekeurd worde.

Op dit adres zijn gehoord Gedep. Staten van Overijsel, aan wie ook is gerenvoyeerd een adres van eenige ingezetenen van Ootmarsum aan den Koning, houdende verzoek om handhaving van het besluit van Gedep. Staten, in welk adres wordt aangevoerd:

„dat het plein, waarvan de Raad voor een groot gedeelte de gemeente wil berooven, is een openbaar plein, met boomen beplant, vroeger de algemeene begraafplaats gelegen rondom de R. C. kerk;

„dat dit plein ligt midden in het stadje en door de kinderen als speelplaats wordt gebezigd:

„dat vijf straten over dit plein met elkander gemeenschap hebben, welke gemeenschap door den verkoop wordt verbroken.

„dat het plein rondom met huizen is bezet, welke gedeeltelijk winkels zijn

„dat deze huizen, welke thans een ruim uitzicht hebben over het plein, bij den verkoop achter muur zullen komen te liggen;

„dat het plein met boomen beplant een sieraad is voor het stadje, doch bij verkoop van een gedeelte een misstand wordt;

„dat er niet de minste reden is waarom de gemeente Ootmarsum zich van dat plein zoude ontdoen;

„dat de geringe som van f 1500 als koopprijs daarvoor, toch bezwaarlijk als reden zal kunnen gelden;

„dat de gemeenteraad, op één lid na geheel uit katholieken bestaande, blijkbaar in dezen meer het oog heeft op den wensch der R. K. gemeente om dat plein te hebben, dan het belang der gemeente Ootmarsum;

„dat het nu toch niet aangaat de gemeente Ootmarsum van hare straten en pleinen te berooven, alléén omdat een of ander genootschap die voor zich alleen wil bezitten;

„dat het plein nog steeds niet aan den openbaren dienst is onttrokken, maar nog dagelijks, evenals vroeger, wordt gebruikt.”

Gedep. Staten vangen hun bericht aan met te zeggen dat het beroep van den Raad van Ootmarsum, gericht tegen hun besluit van 27 November 1884, inderdaad betreft hun besluit van 22 Juni 1883.

Bij dat besluit toch, zoo gaan zij voort, onthielden wij onze goedkeuring aan een raadsbesluit tot verkoop van openbaren gemeentegrond. De Raad heeft den termijn van beroep ongebruikt laten voorbijgaan en kon nu niet, door met eene kleine wijziging een gelijk besluit te nemen, zich een nieuwen termijn openen. Op die wijze zou al wat naar vastheid zweemt uit het gemeentebeheer voor goed zijn weggenomen, en zouden de twistappels die dat beheer onder de gemeentenaren opwerpt, nimmer uit den weg zijn geruimd. Ons besluit van 27 November 1884 verwijst alleen naar dat van 22 Juni 1883, waarbij de zaak is afgedaan; van 't laatstgenoemde besluit staat hooger beroep niet meer open; eene voor hooger beroep vatbare beschikking bevat het eerstgenoemde niet. De Raad is om die reden, naar wij meenen, in zijn beroep niet-ontvankelijk.

Intusschen geven Gedep. Staten toch de redenen aan die er hen toe geleid

hebben bij hun besluit van 22 Juni 1883 hunne goedkeuring te onthouden.

Het gaat huns inziens niet aan het eenige openbare plein in nauw aaneengebouwd stadje, een plein dat nog altijd zijne bestemming ten bate van het algemeen dient, aan die bestemming te onttrekken en voor eene kleine geldsom in particulier bezit te brengen.

Voor hooger gezag schijnt het vooral in eene zaak als deze plicht om te zorgen dat niet wat allen baat en aan de gemeente, die allen overleeft, toebehoort, door de handelingen der tijdelijke bestuurders voor de gemeente verloren ga.

Trouwens in de gewisselde stukken, zeggen Gedep. Staten verder, ontbreekt elke poging om aantetoonen dat de handeling die de Raad wenscht door te drijven zou zijn in het belang der gemeente, en dat zou toch het eenige punt zijn waarop het aankomt om op die handeling goedkeuring van hooger gezag te kunnen verwachten. Eene geldsom van weinig beteekenis, nog bezwaard met de onkosten der bestrating van het overblijvende gedeelte van het te vervreemden plein, is het eenige wat overstaat tegen het verlies van een plein, waarvan de bevolking gebruik maakt en waarop zij prijs stelt. De Raad beroept zich dan ook niet op het belang der gemeente, maar op dat van een gedeelte, — zij het dan ook naar zijne bewering het grootste gedeelte — der ingezetenen, en in dat verband is het niet meer zoo bevreemdend denzelfden Raad te hooren verklaren dat hij het tot het publiek domein der gemeente behoorend plein aan het R. C. kerkbestuur te koop heeft aangeboden.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn bij haar ingekomen een schrijven van den Raad van Ootmarsum en eene memorie van A. J. Kip, een der onderteekenaars van het adres aan den Koning.

De Raad voert in dat schrijven aan, dat er voor de gemeente geen waarde is aan het plein; dat het integendeel jaarlijks kosten veroorzaakt; dat het plein, als oud kerkhof, zijne bestemming heeft verloren; dat het voor bouwterrein ongeschikt is, zijnde de vroegere openbare school die er stond, door het schooltoezicht om die reden afgekeurd en daarna afgebroken.

Door A. J. Kip wordt aangevoerd, dat uit het dossier der stukken overvloedig zal blijken, dat de vervreemding van het kerkplein ten behoeve van het R. C. kerkbestuur geen algemeen belang is, zooals de gemeenteraad het wil doen voorkomen, maar wel bepaald een zuiver partijbelang, waarvoor billijkheid en recht moeten onderdoen; dat toch van onttrekking aan den openbaren dienst geen sprake geweest is, en men zelf als lid van het R. C. kerkbestuur en tevens lid van den gemeenteraad, belanghebbende en rechter in zijne eigene zaak geweest is.

Voorts zijn nog op verzoek der Afdeeling ingekomen een paar aan het dossier ontbrekende raadsbesluiten, alsmede eene situatieteekening, waarop de bebouwde kom der gemeente is voorgesteld en op het plein rondom de R. C. kerk is aangewezen het gedeelte tot welks verkoop werd besloten op 16 Februari 1883 en het gedeelte tot welks verkoop besloten werd op 31 Juli 1884. Het laatstbedoelde gedeelte is gelegen ten noorden, oosten en zuiden van de kerk en is groot ± 1765 M^2; het eerstbedoelde gedeelte omvat, behalve het terrein waarop het raadsbesluit van 31 Juli 1884 betrekking heeft, nog een aanzienlijke oppervlakte ten westen van de kerk en ook nog eenigen grond meer ten noorden, noordoosten en zuiden van dat gebouw.

Het is groot ± 2815 M². Het geheele plein is groot ± 3380 M². Eindelijk is nog ingekomen een adres van eenige ingezetenen van Ootmarsum, waarbij bezwaren tegen de voorgenomen vervreemding worden ingebracht.

De heer Mr. A. H. M. VAN BERCKEL, advocaat te Amsterdam, treedt als gemachtigde op voor het gemeentebestuur van Ootmarsum en licht het beroep toe.

Zoowel de Voorzitter als de Staatsraden VAN VLADERACKEN, SMIDT en DE VRIES vragen eenige inlichtingen, die door den heer VAN BERCKEL worden gegeven.

III. het *geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Willem Gommers.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zijner Majesteits machtiging is door den Minister van Binnenlandsche Zaken, onder dagteekening van 21 Februari ll. no. 790, Afd. B. B., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een geschil over de woonplaats van den krankzinnige Willem Gommers, die, ten gevolge eener machtiging van den Voorzitter der Arrondissements-rechtbank te 's-Hertogenbosch van 2 Augustus 1884, in het geneeskundig gesticht aldaar werd opgenomen.

Deze persoon moest als milicien op 4 Juli 1884 voor een maand onder de wapenen komen. Wonende te Heumen bij zijn stiefvader, was hij door dezen op dien dag naar 's Hertogenbosch geleid. De stiefvader gaf op, dit te hebben gedaan omdat Gommers een vreeselijken tegenzin in den dienst had en zelfs eens gedreigd had zich liever van kant te maken dan naar zijn korps terug te keeren. Eenig blijk van krankzinnigheid had hij echter nooit aan hem bespeurd, evenmin als dit was waargenomen door onderscheidene door het gemeentebestuur van Heumen gehoorde personen, die in de aan 4 Juli ll. voorafgaande dagen met Gommers hadden verkeerd of gewerkt. Volgens opgaaf van den stiefvader had Gommers, aan het station te 's Hertogenbosch, zich op het commando van "aansluiten" op de gewone wijze bij de overige verlofgangers vervoegd.

Volgens een overgelegd verslag van den 1en luitenant, commandant der compagnie, bij welke Gommers was ingedeeld, was deze op 4 Juli ll. met de overige miliciens van het station medegemarcheerd naar de kazerne, zonder in het bijzonder te zijn opgemerkt. In de kazerne, werwaarts zijn vader hem ook had vergezeld, had hij evenwel geweigerd naar de voor hem bestemde kamer te gaan, alsmede om iets te zeggen. Dit had aanleiding gegeven hem op denzelfden dag nog naar het hospitaal te vervoeren, waartoe hij onwillig geweest was zich per brancard te laten dragen, maar later vrijwillig was medegegaan. In de kazerne had de vader verteld, dat Gommers in de beide laatste dagen duizelig in het hoofd geweest was, waarom verzocht werd een waakzaam oog op hem te houden. Het verslag van den 1en luitenant eindigt, na mededeeling van enkele kleine bijzonderheden, met deze woorden: "Moge het dus al niet geheel blijken dat de milicien Gommers bij aankomst in de kazerne krankzinnig zoude

zijn geweest, zijn gedrag tot aan de opname in het hospitaal toont toch aan, dat hij in zeer abnormalen toestand verkeerde.″

De dirigeerende officier van gezondheid te 's Hertogenbosch bericht, dat ofschoon de toestand van Gommers bij zijne opneming in het hospitaal reeds als krankzinnig werd aangemerkt, hij eerst aan eene geneeskundige behandeling is onderworpen om nategaan in hoeverre deze misschien van gunstigen invloed op zijn toestand zijn konde. In het hospitaal was hij afgetrokken geweest en zonder eenige belangstelling in zijne omgeving; daarbij had hij alle voedsel geweigerd, zoodat de voeding met geweld moest plaats hebben. Den 22 Juli ll. was hij op geneeskundige verklaring door den officier van gezondheid afgekeurd voor den militairen dienst, waarvan was kennis gegeven aan zijn stiefvader met verzoek hem zoo spoedig mogelijk naar huis te halen, wat deze echter geweigerd had.

Op 31 Juli ll. werd door genoemden officier van gezondheid eene verklaring afgegeven, houdende dat Gommers ″lijdende is aan krankzinnigheid, waardoor hij alle voedsel weigert en hierdoor gevaarlijk voor zichzelf te achten is, zoodat zijne opname in het krankzinnigengesticht te 's Bosch door mij noodzakelijk wordt geoordeeld.″

Daarop is de plaatsing in het krankzinnigengesticht gevolgd.

Blijkens een bij de stukken aanwezigen brief van den 1en geneesheer van bedoeld gesticht, dd. 26 Augustus ll., was Gommers toen nog lijdende aan krankzinnigheid (dementia) en zou hij, wanneer herstel mogelijk is, nog geruimen tijd moeten verpleegd worden.

Vervolgens heeft de Minister van Oorlog, onder mededeeling der omstandigheden, aan zijn ambtgenoot voor Binnenl. Zaken te kennen gegeven, dat Gommers voor den militairen dienst is afgekeurd en mitsdien daaruit zal behooren te worden ontslagen, doch dat, alvorens daartoe te kunnen overgaan, in zijne verdere verzorging zal moeten zijn voorzien, tot welk einde de tusschenkomst van het Departement van Binnenl. Zaken werd ingeroepen.

Gedep. Staten van Gelderland over deze zaak gehoord zijn, evenals Burg. en Weth. van Heumen, van meening, dat de bedoelde persoon eerst krankzinnig is geworden tijdens zijn verblijf in militairen dienst te 's Hertogenbosch, terwijl Gedep. Staten van Noordbrabant als hun gevoelen hebben te kennen gegeven, dat de kosten van verpleging nimmer ten laste van de gemeente 's Hertogenbosch kunnen gebracht worden en wel om de redenen, die vermeld worden in de door hen overgelegde berichten van Burg. en Weth. van 's Hertogenbosch en van het college van regenten over de Godshuizen en de algemeene armen aldaar.

In het bericht van dit college zijn alle bijzonderheden, die in de stukken voorkomen aangaande den abnormalen toestand van Gommers vóór en op 4 Juli ll., bijeengebracht, waaruit het opmaakt, dat de verschijnselen der ziekte, waaraan hij in het hospitaal bleek lijdende te zijn, zich reeds voor zijne overbrenging hadden geopenbaard, en dat derhalve de gemeente 's Hertogenbosch in geen geval met zijne verpleging kan worden bezwaard, maar de kosten daarvan, wanneer ze niet uit eigen middelen des lijders kunnen worden bestreden, ten laste van de gemeente Heumen, zijnde zijn woonplaats, behooren te worden gebracht. ″Immers″, aldus besluit genoemd college zijn bericht — ″al zoude Gommers bij zijne opkomst onder de wapenen niet krankzinnig zijn geweest, iets wat men niet kan veronderstellen, dan nog zouden die

kosten niet moeten komen ten laste dezer gemeente, omdat Gommers zijne woonplaats had te Heumen, en hij geheel onvrijwillig (evenals een gevangene) zijn werkelijk verblijf met zijn domicilie heeft moeten overbrengen."

Met dit bericht en de daarin aangevoerde gronden verklaarden Burg. en Weth. zich volkomen te vereenigen.

IV. het beroep van *P. J. Steuker, te 's Gravenhage, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van* 8 *December* 1884, *waarbij hem de vergunning is geweigerd tot het weder oprichten eener werkplaats ter vervaardiging van vuurwerk in het kleine Veentje aldaar.*

De *Staatsraad* Van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Z. M. den Koning is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 10 Maart 1885 no. 27, Afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door P. J. Steuker te 's Gravenhage ingesteld beroep tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 5/8 December 1884, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener werkplaats tot vervaardiging van vuurwerk.

Krachtens eene in December 1882 door Burg. en Weth. van 's Gravenhage aan genoemden P. J. Steuker verleende vergunning is op een perceel in het kleine Veentje in de genoemde gemeente, bij het kadaster bekend als nummer 716 van sectie U, eene inrichting tot het vervaardigen van vuurwerk in werking geweest. De werkplaatsen en bewaarplaatsen tot die inrichting behoorende, bevonden zich in drie op eenigen afstand van elkander staande gebouwtjes. Het eene diende tot het maken der papieren hulzen, het tweede tot bewaring van kruit, andere materialen en vervaardigd vuurwerk, het derde tot het malen van kruit en het vullen der hulzen. In het laatste gebouwtje heeft in Augustus 1884 eene ontploffing plaats gehad, waardoor het vernield is. Naar aanleiding van het bepaalde bij art. 14 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) is daarna door Steuker eene nieuwe vergunning gevraagd. In de beschrijving en op de teekening bij het verzoekschrift overgelegd, komen de drie zooeven vermelde gebouwtjes voor, gemerkt met de letters A, B en C. Volgens de beschrijving worden in de werkplaats A de hulzen niet alleen gemaakt, maar ook, na in de werkplaats C gevuld te zijn, verder afgewerkt. De zoldering van de werkplaats A dient tot opberging van papier, manden en andere niet gevaarlijke benoodigdheden. De werkplaats C, die opnieuw moet opgericht worden, zal volgens de beschrijving worden opgetrokken in ijzer en steen, met ééne deur en twee lichtramen en dienen tot het vullen der hulzen. Van malen van kruid wordt geen melding gemaakt.

Tijdens het ter visie liggen der stukken zijn door verschillende eigenaars of gebruikers van naburige perceelen in twee bezwaarschriften bezwaren ingebracht tegen de wederoprichting eener fabriek, die volgens hen, blijkens de laatste ontploffing en andere die daaraan waren voorafgegaan, gevaar oplevert voor hunne personen en

goederen. In de zitting, naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 op 25 November 1884 gehouden, is alleen de aanvrager verschenen, die, nadat de bezwaarschriften waren voorgelezen, heeft gezegd, dat bij het laatste ongeluk naar zijne meening het grootste bewijs is geleverd voor de onschadelijkheid van zijn fabriek voor anderen, daar toch de gevolgen van dat ongeluk zich nagenoeg uitsluitend bepaald hebben tot het personeel en de plaats der inrichting zelve; dat toch overigens alleen de tuinder De Graaf geringe schade bekomen heeft door het breken van eenige bloempotten; dat ook het terrein der fabriek geene bewoonde omgeving heeft, zoodat een eventueel ongeval slechts hem en de zijnen kan treffen; dat het dus in de eerste plaats zijn eigen belang is daartegen te waken, hoewel hij erkennen moet, dat het verhoeden van een ongeluk niet geheel in zijn macht is. Ten slotte verklaarde hij, dat indien hij zelf eigenaar was van eenig perceel in de omgeving, bij hem eveneens bezwaren zouden bestaan tegen het oprichten van eene inrichting als de besprokene.

Burg. en Weth. hebben bij hunne beschikking van 5/8 December 1884 de gevraagde vergunning geweigerd. In die beschikking wordt overwogen, dat de ingebrachte bezwaren door den aanvrager niet alleen niet op voldoende wijze zijn weerlegd, maar dat hij zelfs het bestaan van gevaar en de onmogelijkheid om een ongeluk te voorkomen erkent, zoodat hij, volgens zijne eigen verklaring, zelf eigenaar van eenig perceel in de omgeving zijnde, tegen eene aanvraag om oprichting op de aangeduide plaats van een fabriek als de onderhavige bezwaar zou moeten maken; voorts dat het hier geldt wederoprichting eener fabriek die nog onlangs door eene ontploffing, die het gevolg was van den aard der inrichting, verwoest is, waarbij menschen zijn omgekomen en ernstig gekwetst.

Van deze beschikking is Steuker in beroep gekomen bij Z. M. den Koning. Op de gronden, vroeger door hem bij het gemeentebestuur aangevoerd, beweert hij ook nu dat zijne fabriek wel gevaarlijk is voor haar eigen personeel maar niet voor anderen. Hij voert verder nog aan, dat hij reeds sedert geruimen tijd buiten staat is zijne werkzaamheden voorttezetten, daardoor groote schade heeft geleden en, wanneer onverhoopt zijn beroep werd afgewezen, geen middel van bestaan zou hebben.

Op het adres van Steuker zijn gehoord Gedep. Staten van Zuidholland, die berichten hebben ingewonnen van Burg. en Weth. van 's Gravenhage en van den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat.

Burg. en Weth. leggen de stukken over betreffende de behandeling der zaak bij hun college en verwijzen voorts naar de overwegingen van hun besluit.

De hoofdingenieur acht het niet vreemd, dat de verklaring, door den aanvrager in de zitting van 25 November ten slotte afgelegd, bij Burg. en Weth. gewogen heeft, maar meent toch, dat zulk eene verklaring alleen niet tot weigering mag leiden. Immers van nagenoeg alle, zoo niet van alle inrichtingen, waarop de wet van 2 Juni 1875 het oog heeft, zou een eerlijk aanvrager hetzelfde moeten zeggen. Het is toch juist omdat hinder of gevaar steeds in meerdere of mindere mate wordt verondersteld, dat vergunning gevorderd wordt.

De hoofdingenieur legt over eene kadastrale schets van het terrein van Steuker en de omgeving. Daaruit blijkt zijns inziens dat het terrein voor het beoogde doel werkelijk niet zoo opgunstig gelegen is. Bedenkt men daarbij, dat het gebeurde

ongeluk wel noodlottige gevolgen had voor de werklieden in de fabriek zelve, maar niet voor de omgeving, en dat overigens slechts van kleine hoeveelheden kruit sprake is, dan kan toch, naar het oordeel van den hoofdingenieur, wel eenige twijfel ontstaan of een weigering in het belang dier omgeving werkelijk noodzakelijk te achten is.

Het gebouwtje A is volgens den hoofdingenieur geheel zonder gevaar voor de omgeving. Van B, de bewaarplaats van kruit en vuurwerk, kan niet hetzelfde worden gezegd, maar de kleine hoeveelheden kruit, daar bewaard, behoeven toch z. i. ook geen bezwaar opteleveren.

Het gevaar, zegt de hoofdingenieur verder, ontstaat bij de bewerking in C. Het ongeluk is aldaar gebeurd bij het malen van kruit. Dit kan echter achterwege gelaten worden. Het vullen zou bij zoo kleine hoeveelheden ook vrij onschadelijk zijn, indien het in de open lucht geschiedde. Eene ontploffing zou daar waarschijnlijk geen nadeel teweegbrengen. Nadeel is vooral daarvan te vreezen, dat sommige deelen van een gebouw van steen en ijzer tot op eenigen afstand worden weggeslingerd, (ofschoon dit bij het bedoelde ongeluk, waardoor het gebouwtje bezweek, niet plaats had).

De hoofdingenieur merkt voorts op, dat, indien zijne onderstelling omtrent het onschadelijke van eene ontploffing in de open lucht juist is, de vulling zou moeten geschieden in eene slechts tegen atmospherische invloeden, bepaaldelijk tegen regen beschutte ruimte, zoo na mogelijk met de open lucht overeenkomende. Hij meent dat dit doel zou kunnen bereikt worden, indien de vulruimte door een eenvoudig en liefst brandvrij zeil van de omgeving ware afgescheiden. Koos men overigens deze ruimte zoo ver mogelijk verwijderd van de grenzen van het perceel, dan zouden, naar het den hoofdingenieur voorkomt, de buren van de werkzaamheden in de fabriek weinig nadeel hebben te duchten.

Hij geeft derhalve in overweging te adviseeren tot het verleenen van vergunning voor de wederoprichting eener fabriek ter vervaardiging van vuurwerk, bestaande uit de werkplaats A, de bewaarplaats B en de vulplaats C, voor welke laatste te bestemmen een terrein lang 4 Meter, breed 2 Meter, gelegen op ten minste 8 Meter van elk der grenzen van het perceel, welk terrein niet anders dan door een met asbestverf bestreken zeil van den omringenden grond mag worden afgescheiden.

Hij stelt verder voor dat aan de vergunning verbonden worden de volgende voorwaarden:

1o. dat in het gebouwtje A nooit eenig kruit of eenige andere voor ontploffing vatbare stof mag aanwezig zijn;

2o. dat in de bewaarplaats B geene grootere hoeveelheid kruit mag geborgen zijn dan 12.5 kilogram;

3o. dat in de vulplaats C geen kruit mag worden gemalen en nooit eene grootere hoeveelheid kruit mag aanwezig zijn dan 12.5 kilogram;

4o. dat in de bewaarplaats B of de vulplaats C nooit van eenig kunstlicht of vuur mag worden gebruik gemaakt;

ten slotte wordt voorgesteld den termijn voor het voltooien en in werking brengen der inrichting te bepalen op 1 November 1885.

Gedep. Staten van Zuidholland wijzen er op dat de inrichting, ofschoon door haren aard tot de meest gevaarlijke behoorende, blijkens de overgelegde schets ver van

bewoonde perceelen zou worden gevestigd; zoodat dan ook huns inziens schade aan eigendommen alleen voor den ondernemer zelven schijnt te duchten te zijn en persoonlijk gevaar van ernstigen aard onder gewone omstandigheden ook alleen te vreezen is voor den fabrikant en zijne werklieden.

Gedep. Staten zijn dan ook met het oog op art. 11 der wet van gevoelen, dat er geen voldoende grond bestaat voor eene absolute weigering der vergunning. Zij geven derhalve in overweging dat, met vernietiging der afwijzende beschikking van het gemeentebestuur, den appellant de gevraagde vergunning verleend worde in voege en onder de voorwaarden door den hoofdingenieur aangegeven, welke voorwaarden nog waren aantevullen met een absoluut verbod van rooken in de bewaarplaats of in de vulplaats.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn nog bij haar ingekomen vijf memoriën van eigenaars en gebruikers van naburige perceelen.

De tuinier De Graaf voert aan, dat schrik en angst bij zijn gezin zijn teweeggebracht door de ontploffing van Augustus 1884, welke op zijn terrein ruim 1000 ledige bloempotten en ook bloemen en planten heeft vernield en die, naar hij meent, zoo zij op een ander uur had plaats gehad, lichtelijk ook hem en twee kinderen had kunnen treffen.

Ook de eigenaar van het door De Graaf gebruikte terrein wijst op de aldaar geleden schade.

Door den tuinier N. J. Landman wordt ook aangevoerd dat de zooeven bedoelde ontploffing hem en zijn huisgenooten hevig heeft doen schrikken. Ook meent hij dat hij zoodanige gebeurtenis in het voor- of najaar zijne heiningen, ramen en bakken niet gespaard zouden blijven.

In de twee overige memoriën, eene van J. W. Mansvelt en vier anderen, en eene van H. H. Borsboom, wordt ook de vrees uitgesproken dat ongevallen als dat van Augustus 1884 zich zullen herhalen en voor de onderteekenaars der memoriën nadeelige gevolgen zullen hebben. Mansvelt geeft op, dat hij bloemenkasten heeft van steen en hout, ter waarde van meer dan f 2000, op minder dan 10 Meters van de fabriek van Steuker. Zoowel Mansvelt als De Graaf en Landman geven op, dat zij wegens de nabijheid der vuurwerkfabriek hunne eigendommen niet meer tegen brandschade kunnen verzekeren.

De heer Steuker licht zijn beroep toe, bestrijdt het besluit van Burg. en Weth. van 's Gravenhage tot weigering van zijn verzoek en verzekert, dat door hem alle voorzorgmaatregelen zullen worden genomen, om zooveel doenlijk ongelukken te voorkomen. Daarbij doet hij uitkomen, dat hij de schade door ontploffing en brand veroorzaakt, heeft vergoed, en dat, mocht hem weder vergunning worden verleend, hij dit onverhoopt in het vervolg doen zal.

De heer Mansvelt ziet er groot gevaar in, dat aan den appellant weder vergunning tot oprichting van zijne fabriek zal worden gegeven. Ten gevolge van het gevaar aan die fabriek verbonden, kan hij zich niet laten assureeren. Dat is zijn grootste bezwaar.

De Opperbrandmeester van 's Gravenhage, de heer F. C Bodensz, treedt als gemach-

tigde van het gemeentebestuur op. Deze fabriek heeft eene bepaalde lijdensgeschiedenis. Er heeft eene ontploffing plaats gehad, er is een brand uitgebarsten en er zijn lijken gevallen. De appellant tracht wel een aantal bezwaren opteheffen, maar reeds zoo dikwerf heeft hij toezeggingen gedaan en verzekeringen gegeven, maar zich daaraan niet gehouden. Menigmalen heeft hij zich aan overtreding schuldig gemaakt van hetgeen bij de wet of bij plaatselijke verordening was vastgesteld. Zoowel om het gevaar aan de inrichting verbonden, als om het voorgevallene met de fabriek en met het oog op die begane overtredingen, hebben Burg. en Weth. tot hun leedwezen gemeend, den weder-aanleg daarvan te moeten weigeren. Burg. en Weth. trachten op alle mogelijke wijzen de belangen van de nationale nijverheid te bevorderen, maar zij mogen de ingezetenen der gemeente niet aan noodeloos groot gevaar blootstellen.

De heer STEUKER geeft bij herhaling de toezegging, dat aan alle voorwaarden, die hem gesteld mochten worden, stipt zal worden voldaan. Hij zal zorg dragen, dat er niet meer dan 12½ kilo kruit zal voorhanden zijn.

Door den Voorzitter en de Staatsraden VAN VLADERACKEN, SMIDT en DE VRIES, worden den appellant nog onderscheidene inlichtingen gevraagd, die door hem worden gegeven, onder bijvoeging van geruststellende verklaringen omtrent de inrichting van zijne fabriek op beperkte schaal, zoo hem daartoe vergunning mocht worden verleend.

De Opperbrandmeester doet nog nader uitkomen, dat door den appellant nooit aan verzekeringen is voldaan; dat het gemeentebestuur zorg moet dragen, zoowel voor de werklieden der fabriek als voor de ingezetenen der gemeente, en dat men niet vergeten moet, dat de fabriek niet ver van de gemeente-gasfabriek is gelegen en dat de stoomtram van de Hollandsche Spoorwegmaatschappij naar Scheveningen zal moeten loopen tusschen de gasfabriek en de fabriek van den appellant. De omstandigheden zijn dus sedert den aanleg van laatstgemelde fabriek, die gedeeltelijk afgebrand is, veranderd, en het zou den appellant geen moeite kosten om elders meer geschikten grond tot den wederopbouw zijner fabriek te vinden.

De heer STEUKER meent, dat in die veranderde omstandigheden de oorzaak schijnt gelegen te zijn, waarom hem de wederoprichting van zijne fabriek werd geweigerd. De voornaamste reden, waarom sommigen hunne bezwaren hebben ingebracht tegen de inwilliging van zijn verzoek, is daarin gelegen, dat men zich niet kan laten assureeren. Hij heeft voor zich en zijne werklieden het grootste belang er bij, dat er geen ongelukken voorvallen. Daarom is hij bereid alle voorzorgmaatregelen te nemen, zich aan de gestelde voorwaarden te onderwerpen en geen grooter hoeveelheid dan 12½ kilo in voorraad te hebben.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Tiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag 15 *April* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken.

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten, als:

1o. van 30 Maart 1885, no. 18, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den Raad der gemeente Hof van Delft, tegen het besluit van Gedep. Staten van Zuid-holland, van* 9/16 *December* 1884, *waarbij de goedkeuring is onthouden aan de begrooting der plaatselijke inkomsten en uitgaven voor het dienstjaar* 1885, *door den Raad dier gemeente vastgesteld.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 101).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep ingesteld door den Raad der gemeente Hof van Delft, tegen het besluit van Gedep. Staten van Zuidholland, van 9/16 December 1884, waarbij de goedkeuring is onthouden aan de begrooting der plaatselijke inkomsten en uitgaven voor het dienstjaar 1885, door den Raad dier gemeente vastgesteld;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Maart 1885, no. 9;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 27 Maart 1885, n . 1335, Afd. B. B.;

Overwegende, dat Gedep. Staten der provincie Zuidholland den 9/16 December 1884 besloten hebben hunne goedkeuring te onthouden aan de begrooting der plaatselijke inkomsten en uitgaven voor het dienstjaar 1885, door den Raad der gemeente Hof van Delft vastgesteld;

dat de Raad dier gemeente, op grond van het bepaalde bij art. 200 der wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85), bij Ons voorziening gevraagd heeft tegen genoemd besluit;

Overwegende, dat de reden, waarom Gedep. Staten hebben gemeend hunne goedkeuring niet aan deze begrooting te mogen verleenen, daarin gelegen is, dat onder de uitgaven een post voorkomt van f 350 subsidie aan het Algemeen Armbestuur, welks bedrag huns inziens te hoog is, vermits uit de rekening van het armbestuur over 1883 blijkt, dat in dat jaar voor bedeeling in geld slechts eene som van f 284.25 noodig is geweest, en desniettegenstaande op de begrooting van dat bestuur voor 1885 uitgetrokken is voor bedeeling in geld f 400 en bovendien voor onvoorziene uitgaven f 40.41½, hoewel blijkens de rekeningen van het armbestuur daarvoor in de laatste jaren niets benoodigd was;

dat Gedep. Staten om die redenen de volstrekte noodzakelijkheid van het op de begrooting uitgetrokken subsidie aan het armbestuur niet bewezen oordeelden;

dat ter rechtvaardiging van de voor bedeeling in geld geraamde som was gewezen op de mogelijkheid van het verschijnen der cholera hier te lande, doch Gedep. Staten hebben geoordeeld, dat bijaldien de cholera hier te lande mocht verschijnen en te Hof van Delft buitengewone hulp van het armbestuur mocht noodig maken, dit wel reden kan zijn het bedrag voor bedeeling geraamd, te verhoogen, doch dat dergelijke vage verwachtingen geen grondslag kunnen zijn voor thans optemaken ramingen en voor het daarop gebaseerde gemeentesubsidie."

Overwegende, dat deze laatste opvatting volkomen juist is, en dat er met de rekening van het Algemeen Armbestuur over 1883 voor oogen, voor Gedep. Staten van Zuidholland inderdaad aanleiding bestond het subsidie van f 350, op de gemeentebegrooting van Hof van Delft voor 1885 uitgetrokken, voor vermindering vatbaar te achten;

dat evenwel, nadat Gedep. Staten den 9/16 December 1884 hunne beslissing hadden genomen, de rekening der Inkomsten en Uitgaven van het Algemeen Armbestuur over 1884, den 30 Januari 1885 door den Raad der gemeente Hof van Delft vastgesteld is;

dat uit deze rekening blijkt, dat in het afgeloopen jaar, uit hoofde dat er weinig werk was, eene som van f 402.84 aan geldelijken onderstand is uitgegeven moeten worden;

dat op grond van dit feit en met het oog op het gebrek aan werk, dat volgens Burg. en Weth. ook thans bestaat, de raming voor 1885 van f 400 voor bedeeling in geld niet te hoog kan geacht worden;

dat de gemeenteraad van Hof van Delft, door het subsidie aan het Algemeen Armbestuur voor 1885 f 50 lager te stellen dan waarvoor het op de begrooting voor 1884 uitgetrokken was, reeds in den geest van de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* no. 100) gehandeld heeft;

dat onder deze omstandigheden een subsidie van f 350 niet geoordeeld kan worden de werkelijke behoefte van het Algemeen Armbestuur te overschrijden;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n⁰. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van de bestreden beschikking van Gedep. Staten van Zuidholland, alsnog goedkeuring te verleenen aan de begrooting der gemeente Hof van Delft, dienst 1885, zooals die door den gemeenteraad is vastgesteld.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 30 Maart 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen.
P. H. GEVERS DEYNOOT,
Refs.

2o. van 31 Maart 1885, no. 4, houdende beschikking ep het beroep van *den gemeenteraad van Meliskerke, tegen een besluit van Gedep. Staten van Zeeland, van* 21/28 *November* 1884 *no.* 24, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting voor die gemeente voor* 1885.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 45.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den gemeenteraad van Meliskerke tegen het besluit van Gedep. Staten van Zeeland van 21/28 November 1884 no. 24, waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting voor die gemeente voor 1885.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 Maart 1885, n⁰. 3;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 28 Maart 1885, n⁰. 1248, afd. B. B.;

Overwegende, dat Gedep. Staten aan de gemelde begrooting, zooals die door den gemeenteraad voor 1885 is vastgesteld, hunne goedkeuring hebben onthouden, omdat in 1871 door den gemeenteraad onder goedkeuring van Gedep. Staten eene geldleening van f 7000 is aangegaan met jaarlijksche aflossing van ten minste f 200, of zooveel meer als de financieele toestand der gemeente zal gedoogen, en desniettemin onder de uitgaven voor aflossing dier schuld niet meer is gebracht dan f 200, terwijl de hoofdelijke omslag, die in 1881 bedroeg f 1179, in 1882 f 1172 en in 1883 f 1183, voor 1885 met niet meer dan f 700 is uitgetrokken;

dat Gedep. Staten daarbij overwogen, dat bij behoud van den heofdelijken omslag op het bedrag van de jaren 1881—1883, aanzienlijk meer van de geldleening kan en derhalve behoort te worden afgelost; dat vermeerdering van aflossing te meer noodzakelijk is, omdat onder de ontvangsten is uitgetrokken het geheele batig saldo van 1883 ad f 557.80½, zoodat thans eene bate wordt gebruikt, die naar den regel aan de begrooting voor 1886 ten goede zou moeten komen;

dat bovendien vermindering van de geenszins bovenmatig drukkend te noemen belastingen te minder goed te keuren is, omdat verbetering van het schoolgebouw, die thans reeds zeer wenschelijk is, in elk geval vóór 1 Januari 1890 zal moeten tot stand gebracht zijn, en de schuld der gemeente daarvoor weder zal moeten vermeerderd worden, tenzij, bij behoud der belastingen op hetzelfde bedrag, óf de bestaande schuld inmiddels verminderd worde, óf de batige saldo's dan veroorloven de verbeteringen aan de school zonder leening uittevoeren;

dat de gemeenteraad, van het besluit van Gedep. Staten bij Ons in beroep komende, aanvoert, dat de financieele toestand van de ingezetenen, allen landbouwers, zeer ongunstig is, vooral in dezen tijd en daarom belastingvermindering noodzakelijk wordt; dat met het oog op dien toestand een hoofdelijke omslag van ongeveer f 1000 te drukkend is, aangezien door slechts 90 van de 133 hoofden van huisgezinnen (waarvan 16 in de laagste klasse) kan worden bijgedragen; dat sedert de leening van 1871 meer andere volgens de wet verplichte uitgaven voor de gemeente zijn gekomen en daardoor een te drukkende omslag moest geheven worden, zooals hieruit blijkt dat over de jaren 1871—75 die omslag slechts f 275 's jaars, over 1876—79 slechts gemiddeld f 734 bedroeg.

Overwegende in de eerste plaats, dat er geen reden is, waarom het saldo der rekening van 1883 niet op de begrooting voor 1885 onder de inkomsten zou worden opgenomen, evenals het saldo der rekening van 1882, op de begrooting van 1884 voorkomt;

Overwegende echter dat de voor 1885 geraamde uitgaven na aftrek van den post voor „onvoorziene uitgaven” eene som bedragen van f 3418.11½, tegen eene voor die uitgaven, na aftrek van denzelfden post, toegestane som van f 3401.54 voor den dienst van 1884;

dat de voor 1885 geraamde ontvangsten, na aftrek van het batig slot over een vorig dienstjaar en het geraamd bedrag van den hoofdelijken omslag, een som bedragen van f 2405.99½ tegen eene, voor die ontvangsten, na aftrek van dezelfde posten, toegestane som van f 2402.78½ voor den dienst van 1884;

dat, niettegenstaande de uitgaven voor geen lager bedrag dan voor 1884 werden toegestaan, zijn geraamd, de gemeenteraad den hoofdelijken omslag voor 1885 met f 300 verminderd en van f 1000 op f 700 heeft gebracht;

dat die vermindering zonder stoornis van den dienst alleen mogelijk is geworden door het in ontvangst brengen van het batig slot van 1883, zijnde f 208.01 hooger dan dat van 1882, voor 1884 toegestaan, en het met f 105.35½ lager stellen van den slotpost, voor onvoorziene uitgaven;”

dat voorzoover het toenemen van het batig slot over vorige dienstjaren het bewijs oplevert, dat in de laatste jaren meer aan belasting is geheven, dan tot het dekken der gewone jaarlijksche uitgaven wordt vereischt, er wel aanleiding voor den gemeenteraad bestaat om de belasting in zoover te verminderen als het jaarlijks geheven bedrag de uitgaven, in dat tijdperk gedaan, geacht kan worden te overtreffen, maar het met het oog op den schuldenlast, waarmede de gemeente is bezwaard en op de weldra te verwachten buitengewone uitgaven, niet raadzaam is, de genoemde inkomst in haar geheel te doen strekken in mindering der lasten, welke tot het dekken der gewone uitgaven over het jaar 1885 moeten worden opgelegd;

dat dit te minder te verdedigen is, waar, zooals te Meliskerke het geval is, op de gemeente de verplichting rust om van eene door haar gesloten geldleening jaarlijks eene bepaalde som, en, bijaldien de middelen het toelaten, eene hoogere aftelossen, en waar alzoo bij het niet aanwezig zijn van buitengewone behoeften, waarin behoort te worden voorzien, in de eerste plaats in aanmerking moet komen om door aflossing van een hooger bedrag den schuldenlast der gemeente te verminderen;

dat echter de gemeenteraad van Meliskerke het batig slot over 1883 uitsluitend heeft aangewend tot het dekken der gewone uitgaven over het dienstjaar 1885, en Gedep. Staten dus terecht hunne goedkeuring aan de begrooting van dat jaar hebben onthouden.

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n$_o$. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 21/28 November 1884 no. 24, voor zooveel daarbij de goedkeuring is onthouden aan de begrooting der gemeente Meliskerke voor het dienstjaar 1885, te bevestigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 31 Maart 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
P. H. GEVERS DEIJNOOT,
Refs.

3o. van 1 April 1885, no. 13, betreffende de door *het Departement van Justitie voorgenomene oprichting van twee stoomketels, eene stoommachine en eene dynamomachine iu de cellulaire gevangenis te Arnhem.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 90.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende de door het Departement van Justitie voorgenomen oprichting van twee stoomketels, eene stoommachine en eene dynamomachine in de cellulaire gevangenis te Arnhem;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Maart 1885, nº. 7;

Op de voordracht van Onzen Minister van Justitie van 27 Maart 1885, nº. 115;

Overwegende, dat het Departement van Justitie in de cellulaire gevangenis te Arnhem wenscht te plaatsen twee stoomketels, eene stoommachine en eene dynamomachine, bestemd om te dienen voor de electrische verlichting van dat gebouw, terwijl de stoom uit de ketels tevens dienstbaar zal gemaakt worden voor het koken van spijzen en het droogen van waschgoed;

dat tegen die oprichting in de zitting der commissie uit Gedep. Staten van Gelderland, gehouden ingevolge art. 26 al. 3 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), namens Mevrouw de Weduwe Vogel, geboren Mees, eigenares van naburige perceelen, bezwaren zijn ingebracht, ontleend aan vrees voor dreuning, waaraan eventueel later op hare gronden te bouwen huizen zouden zijn blootgesteld;

dat gezegde commissie heeft geadviseerd een onderzoek deswege te doen instellen;

dat de ingenieur-architect over de gevangenissen en rechtsgebouwen, door Onzen Minister van Justitie geraadpleegd, heeft te kennen gegeven, dat de stoommachine

alleen wordt gebezigd tot het voortbrengen van wrijving tot opwekking van een electrischen stroom voor de verlichting der gevangenis; dat zij alzoo geene werktuigen in beweging brengt, die eenig geraas, veel minder gedreun in den grond veroorzaken, en dat wanneer dit plaats had, de machine voor hare bestemming geheel onbruikbaar zou zijn;

Overwegende, dat het niet aannemelijk is, dat de werking der bedoelde werktuigen door het veroorzaken van dreuning eenige schade of ernstigen hinder ten nadeele van Mevrouw Vogel zou kunnen teweegbrengen;

dat toch de perceelen van reclamante omstreeks 50 meter verwijderd zijn van de plaats waar de machines zullen worden opgericht en op die perceelen thans geen huizen staan, terwijl de mogelijkheid dat aldaar later wellicht huizen zullen gebouwd worden buiten beschouwing dient te blijven, daar alleen op den bestaanden toestand, niet op een toestand die mogelijk later zal ontstaan, behoort te worden acht gegeven;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het door Mevrouw de Weduwe Vogel geboren Mees ingebracht bezwaar geen grond oplevert om niet toetelaten de door het Departement van Justitie voorgenomen oprichting, volgens de bij dit besluit behoorende beschrijving en teekening van twee stoomketels, eene stoommachine en eene dynamomachine in het gebouw der cellulaire gevangenis te Arnhem.

Onze Minister van Justitie is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 1 April 1885.

WILLEM.

De Minister van Justitie,
Du Tour van Bellinchave.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur an het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
P. H. Gevers Deynoot.
Refs.

De aanvrage strekt om vergunning te verkrijgen tot het aanbrengen en in werking stellen van een horizontaal liggende stoommachine van 35 indicateur paardenkrachten, dienende tot beweging van een electrische dynamomachine voor de verlichting der cellulaire gevangenis, de overbrenging der beweging van stoommachine op de dynamo's geschiedt direct. De stoommachine ontvangt haar stoom naar believen uit een

der beide stoomketels op de teekening aangegeven, vervaardigd naar het Cornwals-systeem met 31 M² verwarmend oppervlak. De ketels worden voorzien van voedingspompen, veiligheidskleppen en verdere bij de wet voorgeschreven appendages.

De stoom dezer ketels zal tevens moeten dienen voor het koken der spijs voor de gevangenen in de naast de machinekamer gelegen keuken, voorts tot het droogen van waschgoed in hot drooglokaal boven de keuken, waartoe de stoom geleid wordt door 70.00 M. getrokken ijzeren buis, wijd 0.05 M., liggende boven den steenen vloer.

Keuken en droogloods zijn geheel brandvrij opgetrokken.

Inlichtingen bestemd voor ziekenverpleging, scholen en openbare eeredienst binnen een kring van 200 M. van het gebouw zijn niet aanwezig.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
P. H. Gevers Deynoot,
Refs.

Aan de orde is:

II. het beroep van *G. van Dorsser c. s. te Dordrecht, van eene beslissing van Gedep. Staten van Zuidholland, betreffende den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Goudswaard.*

De *Staatsraad* Van Humalda van Eysinga brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid onder geleide eene missive van 12 Maart 1885, no. 11, Afd. Waterstaat A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door G. van Dorsser c. s. te Dordrecht, tegen eene beslissing van Gedep. Staten van Zuidholland, betreffende den legger der wegen en voetpaden van de gemeente Goudswaard.

Den 27 December 1883 had appellant, als eigenaar met zijne broeders en zusters van den Leenheerenpolder onder Goudswaard, bij Gedep. Staten van Zuidholland een adres ingediend, waarbij hij verzocht, dat de dijk, langs de oostzijde van dien polder gelegen, en onder den naam van Veerdijk voorkomende op den legger der wegen en voetpaden van de gemeente Goudswaard, van dien legger worde afgevoerd.

Het bezwaarschrift steunde op de navolgende gronden:

1o. dat die dijk is gelegd om den, aan éene familie behoorenden Leenheerenpolder tegen overstrooming te beschermen en alléén als waterkeering wordt onderhouden;

2o. dat niemand van dien dijk gebruik maakt dan die op den verderen dijk, de Gorsen of in den Leenheerenpolder, alles eigendom van den reclamant en zijne familie, moet zijn

3o. dat de naam van Veerdijk, aan dit eind dijk op den legger gegeven, geheel on-eigenaardig is, wijl van geen veer over het Spui aan het uiteinde van dien dijk eenige

sprake is, bij menschengeheugen daar nimmer een veer heeft bestaan, en het veer over het Spui, zoodat dien naam mag dragen, aan de westzijde der haven, (klaarblijkelijk is dit eene vergissing in het adres en moet zijn aan de oostzijde der haven, wordt uitgeoefend);

4o. dat, zoo die dijk op de breedte, waarvoor hij op den legger staat aangeteekend, nl. 3 5 M., moest worden gebracht, dit een werk zou worden van zoo kostbaren aard, dat dit niemand zou kunnen worden opgelegd.

De gemeenteraad van Goudswaard, in wiens handen dit adres door Gedep. Staten werd gesteld, gaf daaromtrent, blijkens extract uit de notulen zijner vergadering van 18 Januari 1884, te kennen „dat in het belang der gemeente de weg, genaamd de Veerdijk, als voetpad niet gemist kan worden wegens het overzetveer van Zuidland naar deze gemeente vice-versa, waarvan het tarief is goedgekeurd bij Kon. besluit van den 8en Augustus 1849, no. 42, en die weg derhalve op den legger der wegen en voetpaden behoort te blijven voorkomen.”

De hoofdingenieur van den provincialen Waterstaat in Zuidholland, die ook door Gedep. Staten op dit adres werd gehoord, schreef in zijn advies van 22 Maart 1884, dat feitelijk zoowel aan de oost- als aan de westzijde der haven naar Zuidland wordt overgezet en dat er dus twee veren zijn; doch dat het veer aan de oostzijde alleen bij gedoogen eene aanlegplaats heeft aan den dijk van den Noordpolder, welke dijk niet is en nooit geweest is een openbare weg.

De hoofdingenieur houdt het er intusschen voor, dat het adres zijn oorsprong verschuldigd is niet zoozeer daaraan, dat men tegen het passeeren van den dijk bezwaar heeft, als aan de omstandigheid, dat de breedte van den Veerdijk volgens den legger 3.5 M. moet zijn, terwijl zij in werkelijkheid slechts 0.8 M. bedraagt en de Veerdijk kennelijk nooit meer breedte heeft gehad. Men vreest nu te eenigertijd tot het brengen van den dijk op de in den legger bepaalde breedte te kunnen worden gedwongen. Aangezien voor een voetpad, dienende tot toegang naar een voetveer, de bestaande breedte voldoende is, zou de hoofdingenieur tegen eene wijziging van den legger, wat die afmeting aangaat, geen bezwaar hebben.

Naar aanleiding van de openbare aankondiging van het bezwaarschrift tegen den legger hebben onderscheidene belanghebbenden zich schriftelijk tot Gedeputeerde Staten gewend.

In een adres van J. Kimmel en tal van andere belanghebbenden wordt op het behoud van den Veerdijk op den legger, als voor het verkeer met de naburige gemeenten onmisbaar, krachtig aangedrongen.

Een adres van dezelfde strekking werd door P. Koning, eigenaar der stoomboot „de Onderneming”, varende tusschen Rotterdam en Middelharnis, ingezonden.

Ook Burg. en Weth. van Zuidland kwamen bij Ged. Staten voor de belangen hunner gemeente op. Onder dagteekening van 18 April 1884 schreven zij, dat van het tusschen hunne gemeente en Goudswaard bestaande veer een vrij druk gebruik wordt gemaakt; dat de passage onder Goudswaard over den Veerdijk plaats vindt en dat, zoo die dijk het karakter van openbaren weg mocht verliezen, het publiek verkeer daardoor belangrijk belemmerd zou worden. In hun schrijven deelden zij voorts mede, dat op 7 Augustus 1731 door de Staten van Holland en Westvriesland, de Ambachtsheerlijkheid hunner

gemeente was verkocht en dat onder no. 9 der lijst van inkomsten achter de acte der koopconditiën, naar hun voorkomt, het recht van bedoeld veer is vermeld. In het archief hunner gemeente berusten overigens nog eenige stukken, die op het veer tusschen Zuidland en Goudswaard betrekking hebben.

Ook van den reclamant zelven kwam nog een schrijven in, waarbij hij, onder verwijzing naar zijn bezwaarschrift, te kennen gaf, dat, wat er ook zij van eene regeling van een veer op Zuidland, dit veer nimmer in werking is geweest dan aan de oostzijde der haven, waartegenover dan ook de veerhaven van Zuidland gelegen is.

Daarna gingen Gedep. Staten tot het instellen van een zelfstandig onderzoek over. Eene commissie uit dat college hield op 26 September 1884 eene plaatselijke opneming, waarbij de toestand werd bevonden als volgt:

Aan de rivier het Spui zijn op dit oogenblik zichtbare teekenen van twee veren of gelegenheden tot het overzetten van voetgangers en goederen met eene roeiboot van Zuidland op Goudswaard, de eene aan het uiteinde van den weg in den polder Oud-Velgersdijk, genaamd de Veerweg, aardenweg 2e klasse, de andere meer oostwaarts nabij de uitwaterende sluis van dien polder. Het eerste veer wordt bediend uit de aan het uiteinde van den Veerweg gelegen woning, het andere uit de woning in de nabijheid van genoemde sluis, gelegen aan het uiteinde van den grintweg, indertijd met provinciaal subsidie aangelegd, waar zich eene aanlegplaats voor stoombooten bevindt, die daar werd gemaakt door de directie der Flakkeesche boot.

Evenzeer bevinden zich aan de zijde van Goudswaard twee gelegenheden om uit de roeiboot aan wal te stappen, eene aan de west- en eene aan de oostzijde van den havenmond, die, naar de veerlieden van het oostelijke veer verklaarden, respectievelijk door de veerlieden worden onderhouden. Aan beide zijden van de haven kan men de kom van Goudswaard bereiken. De dijken zijn wel van afheiningen voorzien, doch op de kruin van de beide dijken bevinden zich klaphekken zonder slot voor de voetgangers. Sedert drie jaar bestaat er nog eene gelegenheid tot overzetten, doch uitsluitend van de kom van Goudswaard naar Zuidland, niet omgekeerd. De passagiers worden dan door de haven geroeid. Bij lagen waterstand kan van die gelegenheid echter geen gebruik worden gemaakt.

De uitkomsten van het getuigenverhoor, 't welk op 26 September '84 plaats vond, zijn in een proces-verbaal neergelegd, waaraan het navolgende wordt ontleend:

Door Mr. Vlielander Hein, gemachtigde van den reclamant, werden vier getuigen voorgebracht:

C. Vermaat, veerman te Zuidland, die naar de oostzijde overzet en voor het gebruik van den dijk, waaraan hij eene aanlegplaats heeft gemaakt, eene jaarlijksche retributie van f 50 betaalt;

A. Vermaat, te Goudswaard, huurder van land aan den oostelijken dijk, die verklaarde, dat de beide veerlieden uit Zuidland, vroeger en later, zoowel aan den west- als aan den oostkant aanlegden, doch dat thans van de tien passagiers zeker acht van den oostkant gebruik maken;

N. Bijl, te Goudswaard, die te kennen gaf, dat de Veerdijk in de laatste 26 jaar niet veranderd is, alleen in 1877 een paar palm is verhoogd, doch steeds eene gelijke breedte heeft behouden en steeds onder den naam van Veerdijk is bekend geweest,

terwijl de oostelijke dijk nooit dien naam maar steeds dien van Buiten- of Molendijk heeft gedragen, en

C. van Schouwen, te Goudswaard, sedert 27 jaren huurder van den Leenheerenpolder, die getuigde, dat de breedte van den Veerdijk nooit meer dan 0.80 M. heeft bedragen en dat het hek bij de kom van het dorp een tijd lang afgesloten is geweest en alleen als toegang voor zijn werkvolk diende.

Uit de verklaringen van beide laatstgenoemde getuigen bleek voorts, dat Pinksteren, de veerman van het westelijke veer te Zuidland, aan den vorigen huurder van den Leenheerenpolder, A. Maaskant, en ook nog een jaar aan Van Schouwen, eene jaarlijksche retributie van f 2.50 betaalde, welke verklaring door J. Maaskant, zoon van gemelden A. Maaskant, werd bevestigd, onder opmerking, dat dit eene vaste betaling aan den eigenaar van den polder was en dat hij den oorsprong daarvan niet kende. Voorts werden nog onderscheidene getuigen en belanghebbenden gehoord, als:

J. Vermaat, die sedert drie jaar de passagiers van de kom door de haven naar den overkant roeit;

R. Pinksteren, sedert 29 jaar veerschipper, die in den regel aan den westkant, maar, zoo het verlangd werd, vroeger ook wel aan den oostkant aanlegde;

L. C. Kimmel, die verklaarde, dat, totdat het oostelijke veer te Zuidland er gekomen is in verband met de Flakkeesche boot, al het verkeer over de westzijde van de haven te Goudswaard plaats had en steeds van den Veerdijk gebruik werd gemaakt;

J. van der Burgh, lid van den gemeenteraad van Goudswaard, die zijn belang en dat der gemeente betoogde bij het behoud van den Veerdijk op den legger, aangezien de toegang tot den oostelijken dijk afhankelijk is van den eigenaar der perceelen, waarop die dijk ligt;

N. de Vos, oud 71 jaar, B. Benjert, oud 75 jaar, M. Riedijk, oud 81 jaar, en H. van der Bie, geboren 8 Mei 1799, die allen te kennen gaven, dat voor het overzetten steeds van den Veerdijk gebruik werd gemaakt, terwijl de laatste daarbij de verklaring voegde, dat in den Franschen tijd zich aan het einde van den Veerdijk een wachthuis voor kommiezen enz. bevond, 't welk later is afgebroken.

Nog zijn bij Gedep. Staten ingekomen eenige schriftelijke verklaringen van belanghebbenden, waarvan de hoofdstrekking is om te betoogen, dat de Veerdijk de eenige verbinding als publieke weg van het dorp Goudswaard met het Spui is, waarlangs men de rivier in ongeveer ½ à ¾ uur bereikt, terwijl men bij opheffing van den Veerdijk als publiek pad genoodzaakt zou zijn de producten en het vee naar Nieuw- of naar Oud-Beierland te vervoeren, ten einde ze vandaar per stoomboot te kunnen verzenden. Bij een schrijven van den Burgemeester van Goudswaard, dd. 10 October '84, gaf deze, ter voldoening aan eene opdracht van den gemeenteraad, aan Gedep. Staten te kennen, dat het, naar 's Raads oordeel, voldoende is, zoo de Veerdijk op de tegenwoordige breedte van 0.80 M. als voetpad op den legger behouden blijft. Daarbij werden tevens schriftelijke verklaringen overgelegd van A. van der Zijde en H. van der Bie, hierboven reeds genoemd, betrekking hebbende op den toestand en het gebruik, vroeger en later van den Veerdijk gemaakt.

Vooral laatstgenoemde, wiens herinneringen tot het begin dezer eeuw opklimmen,

doet uitvoerige mededeelingen omtrent het passeeren van den Veerdijk door voetgangers en vee, alsmede omtrent den aard en de gesteldheid van den dijk, aan eene verhooging waarvan hij in het jaar 1817 zelf heeft gearbeid.

Eindelijk is nog bij Gedep. Staten ingekomen een adres van J. Van Koppen te Zuidland, houdende eenige mededeelingen omtrent den eigendomsovergang van het veer van Zuidland en Velgersdijk.

Gedep. Staten behandelden de zaak in hunne openbare vergadering van 20 October 1884, bij welke gelegenheid door den gemachtigde van den reclamant G. Van Dorsser c. s. werd aangevoerd, dat het gebruik, hetwelk het publiek van den Veerdijk maakte, uitsluitend een gebruik bij gedoogen was.

Gedep. Staten gaven hunne beslissing op 2 December 1884 en overwogen daarbij;

dat de kom der gemeente Goudswaard ongeveer 900 M. gelegen is van de rivier het Spui en met die rivier is verbonden door eene haven, aan wier oostzijde gelegen zijn de Molenpolder en de Noordpolder en aan de westzijde de Leenheerenpolder;

dat zoowel de oostelijke als de westelijke havendijk tegenwoordig gebezigd worden om van Goudswaard de rivier te bereiken en omgekeerd van de rivier Goudswaard, doch dat het gebruik van den oostelijken havendijk eerst dagteekent sinds ongeveer 1840 de Flakkeesche boot het Spui begon te bevaren en steeds is geweest een gebruik met gedoogen, waarvoor thans de veerman die aan den noordpolder overzet eene retributie van f 50 's jaars betaalt; dat daarentegen de westelijke havendijk de oude toegang is van de kom van Goudswaard naar de rivier, die dan ook steeds den naam van Veerdijk of Veerkade heeft gedragen, terwijl de hierop correspondeerende weg aan de overzijde van het Spui, waaraan het oude veerhuis is gelegen, de Veerweg heet;

dat dan ook op de kaarten het veer van Goudswaard naar Velgersdijk aan den westhavendijk ligt;

dat, schijnt uit de ligging van den Veerweg in den polder Velgersdijk en de oudheid van het veer daar ter plaatse met zekerheid aangenomen te kunnen worden dat bij de bedijking van den Leenheerenpolder in 1698, de dijk van dien polder een tot dat tijdstip gebruikt pad over de gorzen verving, althans het overoud onbelemmerd gebruik door het publiek van den Veerdijk in elk geval vaststaat en dan ook door geen der getuigen, den 26 September 1884 vanwege reclamant voorgebracht, werd betwist;

dat het tegenwoordig gebruik van den oostelijken havendijk (waarmede trouwens gepaard gaat een gelijktijdig, zij het ook minder druk gebruik van den Veerdijk), geen reden kan zijn om den Veerdijk van den legger aftevoeren, vermits de oostelijke havendijk geen publiek pad is en die dijk den Veerdijk dus niet vervangen kan;

dat nu wel door den gemachtigde van reclamanten wordt beweerd, dat ook het gebruik van den Veerdijk zou zijn geweest een gebruik bij gedoogen, doch dat daarvoor niets anders wordt aangevoerd dan eene minstens 27 jaren geleden gerenuntieerde betaling van f 2.50, waarvan de getuige zelf, door wiens verklaring die betaling moet worden bewezen, erkent den oorsprong niet te kennen, maar wel weet dat zij niet strekte ten behoeve van den pachter van den Leenheerenpolder, dus niet voor vergoeding van het gebruik, terwijl de veronderstelling voor de hand ligt, dat die

betaling, volgens getuige, aan den eigenaar van den Leenheerenpolder, geweten moet worden aan verwarring ontstaan na de vereeniging van de ambachtsheerlijkheid van Goudswaard, waaraan het veerrecht toekwam, met den eigendom van den Leenheerenpolder in één en denzelfden persoon;

en dat dus aan het beweerde door den gemachtigde, 't welk reeds niet strookte met het overoud gebruik door het publiek van dit pad gemaakt, en het feit, dat het de eenige toegang van Goudswaard tot de rivier was, ten eenenmale het bewijs ontbreekt.

Gedep. Staten handhaafden daarom den Veerdijk onder no. 1 van den op 12 Mei 1854 en nader op 27 Juni 1873 door den gemeenteraad van Goudswaard vastgestelden legger.

Aangezien echter bij het getuigenverhoor uit de verklaring van den getuige Van Schouwen en uit de schriftelijke verklaring van den getuige Van der Bie gebleken was, dat de Veerdijk in 1854 een groen pad was met geen meerdere breedte dan hij thans bezit, nl. 0.80 M., terwijl hij op den legger voorkomt als een aardeweg 2de klasse, met eene breedte van 3.5 M., werd de legger op dit punt door Gedep. Staten in overeenstemming met den feitelijken toestand gewijzigd.

Tegen de beslissing, waarbij de Veerdijk op den legger werd gehandhaafd, is de voorziening in hooger beroep gericht.

Appellanten G. Van Dorsser c. s. gevoelen zich door die beslissing bezwaard en verzoeken op nader te ontwikkelen gronden, dat de beschikking van Gedep. Staten worde vernietigd en de Veerdijk alsnog van den legger der gemeente Goudswaard worde afgevoerd; subsidiair, dat de beschikking van Gedep. Staten worde aangevuld in dier voege, dat in de kolom „Aanmerkingen" worde aangeteekend, dat de dijk èn het voetpad aan beide uiteinden is afgesloten door eene afheining of schutting, die door eene beweegbare poort of door overklimming voor passage over de kruin gelegenheid laat.

Bij hun ambtsbericht van 24/27 Februari 1885 adviseeren Gedep. Staten tot ongegrondverklaring van het ingesteld beroep, en geven daarbij te kennen, dat de aankondiging van de bestreden beslissing overeenkomstig art. 3 al. 8 van het prov. reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland, onder dagteekening van 21 Dec. 1884 in de gemeente Goudswaard heeft plaats gehad.

Nadat de overweging van het beroep bij de Afdeeling aanhangig was gemaakt, zijn nog bij haar ingekomen:

eene missive van Burg. en Weth. van Goudswaard, dd. 25 Maart jl., berichtende, dat de gemeenteraad de behartiging van de belangen der gemeente in dezen aan Mr. W. Thorbecke heeft opgedragen en

eene missive van Burg. en Weth. van Zuidland van dezelfde dagteekening, daarbij overleggende afschrift der acte van 7 Augustus 1731, houdende de voorwaarden waarop de ambachtsheerlijkheid o. a. van die gemeente is verkocht. Van de daaraan verbonden recognitiën en rechten wordt in de artt. 4, 6, 15 en 16 melding gemaakt, terwijl onder no. 9 van de lijst achter de voorwaarden opgenomen, de opbrengst van het veer tusschen Goudswaard en Zuidland, vroeger genaamd Zuidland en Velgersdijk, is vermeld.

Tevens wordt medegedeeld, dat met betrekking tot bedoeld veer nog bestaan een tarief en een reglement, beide van 28 Juni 1848, goedgekeurd het eerste bij Kon. Besluit van 8 Aug. '49, het tweede bij besluit van Gedep. Staten van Zuidholland dd. 22 Aug. '49.

Voorts zijn nog ontvangen tien memoriën van belanghebbenden, als:

1o. van J. Kimmel, die hoofdzakelijk het algemeen belang betoogt, 't welk, vooral ook uit het oogpunt der verbinding met het eiland Voorne, bij het behoud van den Veerdijk is betrokken.

Hij beklaagt er zich over, dat de Veerdijk thans door eene heining is afgesloten, zoodat men wel door overklimming het Spui kan bereiken, maar verhinderd is het vee langs den dijk te voeren om daarmede de voorjaarsmarkt te Heenvliet te bezoeken, en zou wenschen, dat de benedenberm van den Veerdijk tot rijweg mocht worden aangelegd;

2o. van M. C. Kimmel, die eveneens de onmisbaarheid van den Veerdijk uiteenzet;

3o. van B. Benjert, die zich op het algemeen overoud gebruik van den Veerdijk en op het belang daarvan inzonderheid voor de arbeidersklasse beroept;

4o. van N. De Vos, die eenige inlichtingen geeft nopens het betrekkelijk drukke gebruik, 't welk in lateren tijd van den oostelijken havendijk werd gemaakt.

De oorzaak ligt in de oprichting van den Flakkeeschen stoombootdienst en het in verband daarmede tot stand komen van een tweede veer te Zuidland, waarvoor het verkieselijker was de passagiers aan den oostelijken havendijk aftehalen en aftezetten en ten behoeve waarvan met de eigenaren aan de oostzijde van de haven eene regeling werd gemaakt, terwijl de passagiers, die van deze gelegenheid gebruik maken, kosteloos van- en naar de stoomboot worden vervoerd.

Toch blijft inzonderheid voor de arbeiders uit Zuidland die te Goudswaard hun brood verdienen, het westelijke veer, ook naar het getuigenis van den veerman, die het oostelijke veer bedient, de gebruikelijke gelegenheid, gelijk uit het cijfer van het vervoer op sommige tijden kan blijken;

5o. van R. Pinksteren, veerman, die zich ernstig beklaagt over het nadeel, dat het van ouds bekende veer door de concurrentie van het later in 't leven geroepen veer ondervindt en daaraan gaarne een einde zou zien gemaakt.

In dat geval zou de eigenaar van het door hem bewoonde veerhuis I. Van Koppen bereid zijn om een pont of aakvaartuig in de rivier te brengen, niet alleen voor personen, maar ook voor het vee, dat nu achter de roeiboot aan moet zwemmen;

6o. van J. v. d. Burgh, die er ook tegen opkomt, dat de Veerdijk, de verbinding voor het dagelijksch verkeer met het eiland Voorne, thans is afgesloten, en er op aandringt, dat, in verband met de bereidvaardigheid van I. Van Koppen om een pont of aakvaartuig in de rivier te brengen, een geschikte toegang tot de rivier voor bespannen rijtuigen over de benedenberm van den Veerdijk worde gemaakt;

7o. van J. Van Bolle, die tegen de opmerking, dat er een verkeersmiddel per roeiboot door de haven naar de rivier is, aanvoert, dat daarvan noch bij lagen waterstand, noch bij vriezend weer, noch wanneer de haven vol schepen ligt, gebruik kan worden gemaakt.

Hij doet opmerken, dat Goudswaard tot dusver van eene publieke laad- en losplaats is verstoken en wenscht niet een voetpad van 0.80 M. op de kruin van den Veerdijk, maar naar oud recht een weg van 3.50 M. onder langs den dijk over den berm tot de rivier het Spui.

8o. van M. Van Riedijk, die naar zijne vroeger afgelegde verklaring verwijst en overigens beschouwingen ontwikkelt van dezelfde strekking als de andere reeds vermelde memoriën;

9o. van A. Van der Zijde, die onder meer opmerkingen, op het bezwaar wijst, dat er, vooral voor vrouwen, is gelegen in het klimmen over de thans op den Veerdijk aangebrachte afsluiting en voorts het belang van een ongehinderd gebruik van dien dijk aantoont;

10o. van I. Van Koppen, die betoogt, dat het van ouds bekende veer het eenige wettige veer is en dat aan de later in 't leven geroepen concurrentie een einde behoort te worden gemaakt. Hij legt daarbij over afschrift eener koopakte van 7 Mei 1824, waarbij de eigendom van het tegenwoordige veerhuis werd overgedragen aan zekeren Dirk De Gelder, schipper van het Zuidlandsche Veer op den Koorndijk en elders, welke benaming, volgens den steller der memorie, blijkens gemelde akte eenig en alleen aan het daarbij omschreven huis verbonden is.

In een onderschrift dier memorie wordt nog, met het oog op militaire belangen of aangelegenheden, de opmerking gemaakt, dat het hierbedoelde veer de naaste en meest gebaande weg is om van Hellevoetsluis de batterijen te Numansdorp te bereiken.

Als gemachtigde voor appellanten treedt op Mr. B. M. Vlielander Hein, advocaat te 's-Gravenhage. Hij tracht nader aantetoonen dat de weg niet als een publieke weg kan worden aangemerkt en dat hij van den legger, waarop hij in 1854 ten onrechte werd geplaatst, moet worden afgenomen. Hij doet het subsidiair verzoek, dat, wanneer de weg op den legger moet behouden blijven, in de kolom „aanmerkingen" worde aangeteekend, dat het voetpad aan beide uiteinden is afgesloten met eene afheining of schutting, die door eene beweegbare poort of door overklimming gelegenheid laat voor passage over de kruin. Hij meent dat hierdoor slechts een bestaande toestand zal worden bestendigd.

Voor het gemeentebestuur van Goudswaard is Mr. W. Thorbecke, advocaat te 's-Gravenhage, verschenen. Spr. betoogt, dat de weg niet van den legger kan worden afgenomen, omdat hij altijd gediend heeft en nog steeds dient als toegangsweg naar het veer van Goudswaard op Zuidland. Hieruit kan dus zonder twijfel worden afgeleid, dat de weg te allen tijde een publieke weg is geweest. Spr. gelooft, dat er geen voldoende redenen zijn aangegeven om den weg van den legger aftebrengen en bestrijdt ten slotte het namens appellanten subsidiair gedaan verzoek.

Enkele vragen van den president en de Staatsraden Humalda van Eysinga en De Vries, worden nog door de gemachtigden beantwoord, terwijl door enkele van de talrijk opgekomen belanghebbenden inlichtingen worden gegeven.

III. het beroep van *F. A. De Vocht, te Reek, van eene uitspraak van Gedep. Staten van Noordbrabant, in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Met machtiging van Zijne Majesteit heeft de Min. van Binnenl. Zaken bij schrijven van 26 Maart jl. no. 440, Afd. M. S., bij den Raad van Staten, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door Franciscus Antonius De Vocht te Reek, vader van een loteling uit die gemeente, ingesteld tegen de uitspraak van Gedep. Staten van Noordbrabant van 5 Maart jl., G. no. 113, 3e Afd., betreffende de loting voor de lichting der Nationale Militie van dit jaar voor de vereenigde gemeenten Grave, Velp en Reek.

Den 2en Maart jl. had de loting voor de Nationale Militie in de vereenigde gemeenten Grave, Velp en Reek, te Grave plaats. Vijf en dertig nommers waren in de bus gedaan. Bij de loting bleek echter, dat het getal ingeschrevenen slechts 33 bedroeg. Dientengevolge bleven twee nummers, nos 23 en 29, in de bus.

Op grond van deze onregelmatigheid heeft F. A. De Vocht, vader van een der lotelingen, aan Gedep. Staten van Noordbrabant verzocht, de op 2 Maart te Grave gehouden loting te vernietigen. Gedep. Staten echter, van oordeel zijnde, dat deze onregelmatigheid op den uitslag der loting geen invloed heeft kunnen hebben, en dat derhalve niemands rechten er door verkort zijn, hebben den vijfden Maart afwijzend beschikt.

Tegen deze uitspraak is Franciscus Antonius De Vocht binnen den wettelijken termijn bij Z. M. in hooger beroep gekomen. In zijn adres geeft hij te kennen, dat, waar het getal nummers grooter was dan het getal lotelingen, vrijheid gegeven werd tot eene ruimere keus dan de wet heeft verlangd. Hij merkt op: 1o. dat van de beide nommers 23 en 29, die in de bus gebleven zijn, waarschijnlijk één nommer (23) dienstplichtig zijn zal; voor dit rustend of doode nommer zal de houder van een volgend, bijv. no. 24 of 25, of een nog hooger nommer, dat, ware de loting regelmatig geschied, buiten oproeping zou zijn gebleven, dienstplichtig worden; 2o. dat de houders van de nommers 34 en 35 door een onregelmatigheid in het bezit daarvan gekomen zijn, en waren die nommers niet in de bus geweest, misschien wel dienstplichtige nommers getrokken zouden hebben. Op die wijze, meent adressant, worden de kansen der loting voor den een onrechtmatig verlicht, voor den ander onrechtmatig verzwaard. Adressant verzoekt om deze redenen, dat de loting voor de nationale militie van de vereenigde gemeenten Grave, Reek en Velp, alsnog hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk, op grond eener onregelmatigheid, die op den uitslag van invloed geweest is, worde vernietigd.

Gedep. Staten van Noordbrabant, over dit beroep gehoord, geven als hunne meening te kennen, dat niet dan in de uiterste noodzakelijkheid eene loting behoort te worden vernietigd, en dat de gepleegde onregelmatigheid geen invloed op den uitslag gehad heeft. Aangezien de oproeping der lotelingen zich vermoedelijk niet verder zal uitstrekken dan tot en met no. 16, zoude, indien de nommers 23 en 29 getrokken, waren, de houder van no. 29 zonder twijfel en die van no. 23 zeer waarschijnlijk buiten oproeping blijven. Bij de loting werd door adressants zoon no. 16 en door de twee lotelingen, die nog moesten volgen, de nos. 17 en 18 getrokken. Gedep. Staten wijzen er op, dat de lotelingen allen dezelfde kans gehad hebben om vrij te loten,

terwijl h. i. de bewering, dat de uitslag der loting zonder de gepleegde onregelmatigheid anders had kunnen zijn dan die geweest is, slechts steunt op eene bloote veronderstelling, waaraan dan ook de belangen der lotelingen, die hoogere nommers hebben getrokken, niet mogen opgeofferd worden.

Nadat de zaak bij de Afdeeling was aanhangig gemaakt, is nog ingekomen een schrijven van den militie-commissaris in het 1e district van Noordbrabant, waarin hij verklaart zich ten volle te kunnen vereenigen met het besluit van Gedep. Staten van 5 Maart, en te kennen geeft, dat bij de telling der ingeschrevenen voor de vereenigde gemeenten Grave, Velp en Reek het getal 35 verkregen was en evenzooveel nommers in de lotingsbus zijn gedaan; dat ook volgens de verklaring der burgemeesters, het getal 35 uitkwam, terwijl later, toen nog vier ingeschrevenen moesten loten en nog zes nommers in de bus lagen, bleek, dat het getal 35 niet juist was. Voorts is nog een brief ingekomen van den Burg. van Velp, berichtende, dat met uitzondering van adressant, wiens zoon een dienstplichtig nommer trok, geen ander tegen de loting, noch bij hem, noch bij zijn ambtgenoot te Grave bezwaren ingeleverd heeft, en dat hij zich volkomen vereenigt met de beschikking van HH. Gedep. Staten.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Elfde Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 29 *April* 1885.

(Geopend ten 2 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten:

1o. van 3 April 1885, no. 3, houdende beschikking op een adres van *H. Rietveld en anderen, stemgerechtigde ingelanden van den polder den Achterbroek in de gemeente Berkenwoude, betreffende een besluit van Gedep. Staten van Zuidholland van* 4 *October* 1884 *no.* 67, *waarbij goedkeuring is verleend aan een besluit van stemgerechtigde ingelanden van dien polder, tot het aangaan eener dading.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 86).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van H. Rietveld en anderen, stemgerechtigde ingelanden van den polder den Achterbroek in de gemeente Berkenwoude, betreffende een besluit van Gedep. Staten van Zuidholland van 14 October 1884 no. 67, waarbij goedkeuring is verleend aan een besluit van stemgerechtigde ingelanden van dien polder, tot het aangaan eener dading;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Maart 1885, n°. 88;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 31 Maart 1885, n°. 10, Afd. Waterstaat A.;

Overwegende, dat, nadat in de vergadering van stemgerechtigde ingelanden van den polder den Achterbroek, van 29 Maart 1884, het op den oproepingsbrief vermelde onderwerp was afgehandeld, een ander voorstel, staande de discussie over het eerste gedaan, is aan de orde gesteld, nl. om de voorkade van den gewezen boezem ter lengte van 700 meter aan de eigenaren der landen in dien boezem aftestaan tegen betaling van f 1 per strekkenden meter, onder voorwaarde dat door hen afstand wordt gedaan van alle rechten, welke zij op de achterkade van dien zelfden boezem vermeenen te bezitten, dat door hen in de voorkade ter afscheiding van hunne eigendommen, doorgravingen worden gemaakt ter breedte en diepte van de scheislooten in den polder, en dat alle kosten, welke uit deze schikking voortvloeien, door hen worden betaald;

dat dit voorstel bij meerderheid van stemmen is aangenomen en daarop aan Gedep. Staten ter goedkeuring is toegezonden;

dat tal van ingezetenen zich in April 1884 tot Gedep. Staten hebben gewend, met verzoek, gezegd besluit te willen schorsen of vernietigen, op grond eensdeels, dat art. 38 van het Algemeen Polderreglement niet voldoende was nageleefd, en voorts, op grond, dat het genomen besluit strekte ten nadeele van den polder, aangezien eenige van adressanten bereid waren in stede van f 1 voor den afgestanen grond f 2.25 per strekkenden meter te betalen en de polder derhalve door het genomen besluit eene winstderving ondervond van f 875;

dat Gedep. Staten bij besluit van 14 October 1884 adressanten niet-ontvankelijk verklaarden op grond dat van vernietiging van een besluit, dat om te werken nog goedkeuring behoeft, geen sprake kan zijn, en bij besluit van denzelfden dag aan gezegd besluit van stemgerechtigde ingelanden goedkeuring verleenden;

dat adressanten zich toen andermaal tot Gedep. Staten hebben gewend met verzoek het goedgekeurde besluit te vernietigen, doch dit college bij resolutie van 27 October ll. aan adressanten te kennen gaf, dat op de beschikking van hun college niet kon worden teruggekomen;

dat adressanten daarop bij adres van 7 November 1884 Onze voorziening hebben ingeroepen, en op grond dat art. 38 van het polderreglement niet voldoende is nageleefd en dat het besluit zelf is in het nadeel van den polder vernietiging van gezegd besluit van 29 Maart 1884 van Ons hebben verzocht;

dat Gedep. Staten, dit beroep beschouwende als gericht tegen hunne resolutie van 14 October ll., waarbij adressanten niet-ontvankelijk verklaard werden, de meening hebben te kennen gegeven, dat adressanten niet-ontvankelijk zijn in hun aan Ons gedaan verzoek, aangezien de termijn voor het komen in beroep tijdens het indienen van dat verzoek, verstreken was, daar toch de beschikking van 27 October dien termijn niet kan hebben verlengd;

Overwegende, dat volgens art. 91 van het algemeen reglement voor de polders in Zuidholland, vastgesteld door de Staten van dat gewest op 24 Juni 1856 en door Ons goedgekeurd bij besluit van 29 Augustus 1856, no. 63, vernietiging van besluiten van stemgerechtigde ingelanden niet van Ons, maar alleen van Gedep. Staten kan worden gevraagd, en tegen een besluit van Gedep. Staten, waarbij deze een gevraagde vernietiging hebben geweigerd, bij dat reglement geen beroep op Ons is opengesteld;

dat echter een besluit van stemgerechtigde ingelanden tot het aangaan eener dading, om van kracht te zijn volgens art. 92 van het reglement, de goedkeuring van Gedep. Staten behoeft, tegen welke goedkeuring, zoo Gedep. Staten die verleend hebben, volgens art. 95 binnen 14 dagen na de kennisgeving beroep bij Ons kan worden ingesteld, van welk beroep, indien het door Ons gegrond wordt verklaard, het gevolg zal zijn, dat de goedkeuring door Ons wordt te niet gedaan en het besluit mitsdien van kracht beroofd;

dat dus de bedoeling van adressanten, die het natuurlijk te doen is om het besluit van ingelanden krachteloos te maken, geacht mag worden te zijn voorziening te vragen van die resolutie van Gedep. Staten van 14 October ll., waarbij goedkeuring verleend werd aan het besluit van ingelanden van 29 Maart bevorens;

dat nu uit een ingesteld onderzoek gebleken is, dat laatstgemelde resolutie op 30 October is gezonden aan het gemeentebestuur ter kennisgeving aan adressanten en die kennisgeving blijkens verklaring van den Burgemeester van Berkenwoude heeft plaats gehad op 4 November ll.;

dat derhalve het verzoek van adressanten, bij Ons Kabinet ingekomen op 7 November daaraanvolgende, tijdig is ingediend;

Overwegende verder, dat volgens verklaring van Gedep. Staten over den eigendom der boezemkade sedert jaren geschil bestaat en de juistheid dier verklaring in de openbare vergadering der Afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur, door een der adressanten is erkend geworden; en dat het besluit van 29 Maart, zooals daarin staat uitgedrukt, de strekking heeft om dat geschil bij wijze van dading uit den weg te ruimen;

dat het in den aard eener dading ligt, dat voor den afstand der zaak, waarover geschil is, niet de volle waarde wordt bedongen, maar met een gedeeltelijke betaling van de waarde wordt genoegen genomen;

dat indien ook al de waarde op f 2.25 per strekkenden meter mocht kunnen worden aangenomen, als zijnde de prijs dien Rietveld aanbiedt daarvoor te betalen, en daarom het bedrag van f 1 per strekkenden meter, waarvoor de kade in geschil aan de boezem-eigenaren en wel onder eenige bezwarende voorwaarden is afgestaan, niet onredelijk voorkomt;

dat voorts de bewering van adressanten, dat het onderwerp op de vergadering van 29 Maart, als niet op den oproepingsbrief vermeld, niet had mogen behandeld worden, onjuist is, omdat art. 38 van het Algemeen Polderreglement toelaat onderwerpen, niet in den oproepingsbrief vermeld, te behandelen, wanneer twee derden der vertegenwoordigde stemmen daartoe hunne toestemming geven, en blijkens de notulen der vergadering tot de behandeling van het aangenomen voorstel niet is overgegaan, dan nadat de Voorzitter gevraagd had, of bij de ingelanden bezwaar bestond die zaak te behandelen, waarop niemand zich daartegen heeft verklaard;

Gezien het Algemeen Reglement voor de polders in Zuidholland; vastgesteld door de Staten, den 24 Juli 1856 en door Ons goedgekeurd bij besluit van 24 Augustus 1856 (no. 63);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedep. Staten van Zuidholland van 14 October 1884, no. 67, waarbij goedkeuring verleend werd aan het besluit van stemgerechtigde ingelanden van den polder den Achterbroek onder Berkenwoude, van 29 Maart 1884, de daartegen door adressanten aangevoerde bezwaren te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 3 April 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 16 April 1885, no. 33, houdende beschikking op het beroep van *B. Van Cornewal c. s. te Aalsmeer tegen de bij besluit van* 3 *December* 1884 *no.* 20 *door Gedep. Staten van Noordholland verleende vergunning tot ontruiming der gesloten algemeene begraafplaats aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 109.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van B. Van Cornewal c. s. te Aalsmeer, tegen de bij

besluit van 3 December 1884 no. 20 door Gedeputeerde Staten van Noordholland verleende vergunning tot ontruiming der gesloten algemeene begraafplaats aldaar;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 1 April 1885, n°. 10;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 April 1885, n°. 1582, Afd. B. B.;

Overwegende, dat de algemeene begraafplaats te Aalsmeer zich vroeger bevond in de kom der gemeente, en wel rondom het kerkgebouw der Nederduitsch-Hervormde gemeente, van welke het gemeentebestuur deze oppervlakte voor het bestemde doel huurde voor f 60 's jaars;

dat dit kerkhof indertijd is opgehoogd, wat noodzakelijk was door den hoogen stand van het grondwater aldaar;

dat na het in werking treden der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* no. 65) deze begraafplaats door den gemeenteraad bij besluit van 23 December 1874 is gesloten verklaard met 1 Januari 1875, als wanneer eene nieuw aangelegde begraafplaats werd in gebruik gesteld;

dat, terwijl de gemeente voortdurend belast blijft met de betaling der jaarlijksche huur van f 60, de gemeenteraad op 21 October 1884 besloot, ingevolge het slot van al. 2 van art. 25 der begrafeniswet machtiging te vragen aan Gedeputeerde Staten om voor eene som, nader aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten te onderwerpen, aan het Bestuur der Hervormde gemeente het recht aftestaan om bedoelde gesloten begraafplaats na 1 Jannari 1885 te doen ontruimen, en tot ondersteuning van het voorstel aanvoerde, dat de toestand der op de begraafplaats rustende lijken van dien aard is, dat die binnen 20 jaren niet meer zal veranderen dan nu reeds het geval zou zijn, en dat de ophooging van grond tegen het kerkgebouw de muren daarvan door vocht beschadigde;

dat Gedep. Staten van Noordholland bij resolutie van 3 December 1884 de gevraagde machtiging verleenden onder voorwaarde, dat de overblijfselen van lijken en kisten in diepe kuilen op het aftegraven terrein worden begraven, de afgegraven grond slechts vervoerd worde naar plaatsen buiten de kom der gemeente gelegen en het terrein, na afgraving verkregen, worde bestraat of beplant;

dat B. Van Cornewal en andere ingezetenen van Aalsmeer, waaronder verschillende wier naaste bloedverwanten op dien doodenakker rusten, tegen deze beschikking Onze voorziening hebben ingeroepen, daarbij te kennen gevende, dat niets is aangevoerd om de noodzakelijkheid van den voorgenomen maatregel, terwijl de begraafplaats nog nauwelijks tien jaren is gesloten, voldoende aantetoonen, weshalve zij verzoeken dat eene handeling zoo strijdig met den eerbied, aan de nagedachtenis van afgestorvenen verschuldigd, achterwege en de begraafplaats vooralsnog onaangeroerd blijve;

Overwegende, dat art. 25 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* no. 65) elke uitgraving op eene gesloten begraafplaats tot eene meerdere diepte dan 0.5 Meter binnen 30 jaren na de sluiting slechts dan geoorloofd verklaart, indien daartoe de vergunning van Gedep. Staten is verkregen, en dus, terwijl eene minder diepe uitgraving reeds na 10 jaren geoorloofd is, eene diepere uitgraving binnen 30 jaren, niet als regel, maar slechts voor bijzondere gevallen toelaatbaar acht;

dat dientengevolge bij elk verzoek om zoodanige vergunning is te beoordeelen of zoodanige dringende of bijzondere omstandigheden voorhanden zijn, dat zij eene diepere uitgraving eischen of kunnen toelaten, waarbij alsdan in aanmerking dient genomen te worden, dat de beperkende bepaling der wet geschreven is met het oog op de omstandigheid, dat in sommige gronden de ontbinding van lijken slechts zeer langzaam plaats vindt, in welk geval diepe uitgravingen schadelijk voor de volksgezondheid en aanstootelijk voor het gevoel zijn zouden;

dat in dezen geen enkele grond is aangevoerd om het waarschijnlijk te maken, veel minder om het bewijs te leveren, dat op de gedurende nog slechts even tien jaar gesloten algemeene begraafplaats van Aalsmeer, nu reeds de lijken nagenoeg zouden zijn vergaan;

dat integendeel, terwijl niet alleen de vochtigheid van den grond maar ook zijn aard op de spoedige of langzame ontbinding grooten invloed heeft, en terwijl de gemeente Aalsmeer een waterrijken of moerassigen bodem heeft, en hare gronden den aard van veengrond bezitten, het alleszins aannemelijk is, dat juist in dien bodem de ontbinding meer langdurigen tijd eischt dan wel elders, eene omstandigheid, die vooral hier van grooten invloed op de beslissing moet zijn, nu het niet enkel eene diepere ingraving op een klein gedeelte der begraafplaats betreft, maar eene volledige ontruiming, waardoor dus alle graven en overblijfselen zouden worden geroerd en aangeraakt;

dat voorts voor het verzoek zelf tot ontruiming ook geen enkele redelijke grond is aangevoerd, die tot de inwilliging daarvan zoude dringen;

dat het terrein niet bestemd, noodig of dienstig is voor het oprichten van gebouwen of voor aanleg of verbetering van communicatie-middelen, terwijl de mogelijke omstandigheid dat de gemeente wellicht gaarne ontslagen wil zijn van de huur van f 60, in geene aanmerking kan komen tegenover de hooge en teedere belangen die het in dezen geldt, en die omstandigheid dan ook door het gemeentebestuur te recht niet als motief van de gewenschte ontruiming is aangevoerd;

dat voorts de bewering, dat de ophooging van grond tegen het kerkgebouw de muren daarvan door vocht beschadigt, gesteld al dat de burgerlijke gemeente dit harerzijds als motief zou mogen doen gelden, als feitelijk onjuist is weersproken, daar slechts voor een klein gedeelte die ophooging heeft plaats gehad tegen het kerkgebouw zelf, hetwelk overigens door een voetpad van het opgehoogde, tot begraven bestemd geweest zijnde terrein is gescheiden, terwijl volgens eene overgelegde verklaring van een deskundige het gedeelte muur waartegen de ophooging is aangebracht, niet vochtiger was, dan dat waarlangs het voetpad loopt;

dat eindelijk het verlangen van het gemeentebestuur om gedurende den winter eenigen arbeid te kunnen verschaffen, geen ernstige grond kan geacht worden, waardoor eene ontruiming immer zou zijn gewettigd;

dat onder deze omstandigheden, en nu meer dan honderd ingezetenen het verzoek van appellanten dat de begraafplaats vooralsnog niet worde verstoord, schriftelijk ondersteunen, er geen enkele grond is, om een maatregel toetelaten, die door geen gewichtig belang gevorderd, zoowel op zich zelf als wegens den weerzin en de ontevredenheid die hij zou opwekken, volstrekt onraadzaam zijn zoude;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* no. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der resolutie van Gedep. Staten van Noordholland van 3 December 1884 no. 20, te verklaren, dat er geene termen zijn om vergunning te verleenen tot ontruiming der gesloten begraafplaats te Aalsmeer.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 16 April 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3o. van 16 April 1885, no. 34, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den Raad der gemeente Bodegraven tegen de besluiten van Gedep. Staten van Zuid-holland van* 9 *December* 1884 *no.* 5, *en van* 22 *December* 1884 *no.* 29, *waarbij achtereenvolgens art.* 212 *tweede lid der gemeentewet op de begrooting dier gemeente voor* 1885 *is toegepast.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 17.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Bodegraven tegen de besluiten van Gedep. Staten van Zuidholland van den 9en December 1884 no. 5, en van den 22en December 1884 no. 29, waarbij achtereenvolgens art. 212, eerste lid en art. 212 tweede lid der gemeentewet, op de begrooting dier gemeente voor 1885 is toegepast.

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 1 April 1885 no. 13;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 April 1885, no. 1584, Afd. B.B.;

Overwegende, dat ten gevolge van een besluit van Onzen Commissaris in de provincie Zuidholland, om in de gemeente Bodegraven een derden veldwachter aantestellen, de

Raad dier gemeente is uitgenoodigd op de begrooting voor het dienstjaar 1885 de daarvoor gevorderde gelden aantewijzen;

dat de Raad evenwel zich ongezind betoond heeft, dienovereenkomstig te handelen;

dat daarop Gedep. Staten bij besluit van 9 December 1884 no. 5, uit kracht van art. 212, eerste lid, der wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85) op de begrooting van uitgaven der gemeente Bodegraven voor 1885 den post, vermeld in hoofdstuk V art. 1 (belooning van de veldwachters) van f 975 op f 1450 en dien, voorkomende onder hoofdstuk V art. 2 (kleeding en wapening der veldwachters) van f 120 op f 180 gebracht hebben;

dat zij daarbij tevens den Raad hebben aangeschreven, onverwijld aan hen eene nadere voordracht te doen tot aanwijzing der middelen tot dekking dier verhooging van de uitgaven van f 535;

dat de gemeenteraad ook hieraan heeft geweigerd te voldoen;

dat daarop Gedep. Staten van Zuidholland den 22en December 1884 overgegaan zijn tot toepassing van het tweede lid van art. 212 der gemeentewet en besloten hebben:

1o. De in de begrooting der plaatselijke inkomsten en uitgaven van de gemeente Bodegraven voor het jaar 1885 voorkomende posten van uitgaaf in hoofdstuk VIII art. 5, voor armen die geene bedeeling kunnen erlangen uit alhier gevestigde instellingen van weldadigheid", en hoofdstuk X, art. 14, "subsidie aan de Afdeeling Bodegraven en omstreken der Hollandsche Maatschappij van Landbouw", respectievelijk ad f 200 en f 100, uittetrekken voor nihil en verder hoofdstuk XI art. 1 "Onvoorziene Uitgaven" te verminderen met f 235;

2o. De in voorschreven zin gewijzigde begrooting goedtekeuren;

dat de Raad der gemeente Bodegraven zich tot Ons gewend heeft met het verzoek het besluit van Heeren Gedep. Staten der provincie Zuidholland van den 22en Dec. 1884 no. 29, alsmede de desbetreffende vooraf genomen besluiten te willen vernietigen, of indien daartoe geen termen mochten gevonden worden, de jaarwedde voor den derden veldwachter te willen brengen op een bedrag van f 300 en voor zijne kleeding en wapening te willen uittrekken f 40.

Overwegende, dat er tusschen Gedep. Staten en den gemeenteraad zoodanig verschil van gevoelen bestaat, als naar het beginsel van art. 209, in verband met art. 212 der gemeentewet, vatbaar is, om bij wege van beroep aan Onze beslissing te worden onderworpen;

dat art. 200 dier wet zoodanig beroep toelaat binnen 30 dagen, te rekenen van de dagteekening der beslissing van Gedep. Staten;

dat wanneer dus Gedep. Staten een nieuwen post van uitgaaf op de begrooting brengen en later tot aanwijzing der middelen tot dekking overgaan, nadat de gemeenteraad geweigerd heeft dat te doen, die termijn voor het hooger beroep ten aanzien van elk dier besluiten gerekend moet worden van den dag af waarop het is genomen;

dat toch die twee besluiten, hoezeer met elkander in verband staande in dien zin, dat het tweede een gevolg is van het eerste, daarom niet geacht kunnen worden één geheel uittemaken, vermits het besluit, waarbij het eerste lid van art. 212 wordt toegepast, niet noodzakelijk maar alleen bij ontoereikendheid der op de begrooting voor-

komende inkomsten en onwil van den gemeenteraad om het verbroken evenwicht tusschen inkomsten en uitgaven te herstellen, het besluit, in het tweede lid van dat artikel bedoeld, ten gevolge heeft, en daarenboven art. 212 tweede lid, door alleen voor het besluit tot vermindering der niet bij de wet opgelegde uitgaven de plaatsing in het Provinciaal blad voorteschrijven, duidelijk te kennen heeft gegeven, dat de wetgever niet de twee beslissingen van Gedep. Staten als één enkel besluit heeft aangemerkt;

dat dus het beroep tegen elk dier besluiten overeenkomstig art. 200 slechts openstaat gedurende 30 dagen na zijne dagteekening;

dat het besluit, waarbij art. 212 eerste lid is toegepast, door Gedep. Staten is genomen den 9en December 1884 en het adres van den gemeenteraad bij Ons Kabinet is ingekomen den 21 Januari 1885;

dat derhalve het b-roep, voor zoover het tegen dit besluit is gericht, niet ontvankelijk is;

dat bij het besluit van 22 December 1884, om het evenwicht tusschen de inkomsten en uitgaven te herstellen, eenige posten van uitgaaf zijn verminderd of geschrapt, en de begrooting daarna, aldus gewijzigd, is goedgekeurd;

dat tegen de wijze waarop Gedep. Staten van Zuidholland bij dit besluit het tweede lid van art. 212 der gemeentewet hebben toegepast, door den gemeenteraad geene bedenkingen gemaakt zijn en dus kan worden aangenomen dat daartegen geene bezwaren bestaan;

dat eindelijk het subsidiair door adressant gedaan verzoek, dat door Ons de jaarwedde van den derden veldwachter zal worden gebracht op f 300 en voor zijne kleeding en wapening eene som zal worden uitgetrokken van f 40; voor geene inwilliging vatbaar is, vermits naar den regel, vervat in art. 136 der gemeentewet, waarop voor gevallen als dit bij geene wettelijke bepaling eene uitzondering is gemaakt, de bezoldiging der plaatselijke ambtenaren en bedienden niet door Ons, maar door den gemeenteraad wordt geregeld.

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de besluiten van Gedep. Staten van Zuidholland van 9 Dec. en 22 Dec. 1884, den adressant in het door hem ingesteld beroep, voor zoover het gericht is tegen het besluit van 9 Dec. 1884, niet-ontvankelijk te verklaren, en het beroep ongegrond te verklaren, voorzoover het is gericht tegen het besluit van 22 Dec. 1884.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 16 April 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

ALEWIJN.

4o. van 17 April 1885, no. 21, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den Raad der gemeente Dantumadeel, tegen een besluit van Gedep. Staten van Friesland van* 23 *December* 1884, *waarbij de goedkeuring aan de begrooting dier gemeente voor* 1885 *wordt onthouden.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 115.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Dantumadeel, tegen een besluit van Gedep. Staten van Friesland van 23 December 1884, waarbij de goedkeuring aan de begrooting dier gemeente voor 1885 wordt onthouden;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 1 April 1885, no. 12;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 April 1885, no. 1583, Afd. B.B.;

Overwegende, dat Gedep. Staten van Friesland, bij besluit van 23 December 1884, hunne goedkeuring hebben onthouden aan de begrooting van de gemeente Dantumadeel voor 1885, uit hoofde der weigering van den Raad om op die begrooting gelden uittetrekken tot uitbreiding en verbetering der voor die gemeente onvoldoende brandbluschmiddelen;

dat de Raad der gemeente Dantumadeel bij adres, gedagteekend 20 Januari 1885, maar ingekomen 24 Januari 1885, bij Ons tegen dit besluit beroep heeft ingesteld;

Overwegende, dat de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85) in art. 200 bepaalt, dat, ingeval Gedep. Staten het besluit van een gemeentebestuur weigeren goedtekeuren, dit bestuur binnen dertig dagen, te rekenen van de dagteekening hunner beslissing, bij Ons voorziening kan vragen, en dat deze bepaling, blijkens art. 209, ook geldt voor het onderwerplijke geval;

dat vermits het besluit van Gedep. Staten gedagteekend is 23 December 1884 en het adres, waarbij het beroep wordt ingesteld, bij Ons is ingekomen 24 Januari 1885, het gemeentebestuur van Dantumadeel den wettelijken termijn heeft overschreden;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

appellant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 17 April 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

5o. van 17 April 1885, no. 22, houdende beschikking op het beroep van *den gemeenteraad van Drongelen c. a., tegen een besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant, de dato* 11 *December* 1884 *G. no,* 87, 2*e Afd., waarbij de goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden gemeenteraad dd.* 6 *November bevorens, B. no.* 77, *tot opheffing der openbare lagere school te Doeveren.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 92).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den gemeenteraad van Drongelen c. a. tegen een besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant, dd. 11 December 1884, G. no. 87, 2e Afd., waarbij de goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden gemeenteraad dd. 6 November bevorens, B. no. 77, tot opheffing der openbare lagere school te Doeveren;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 1 April 1885, n⁰. 8;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 April 1885, n⁰. 52, Afd. Onderwijs;

Overwegende dat het schoollokaal te Doeveren door den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant en Limburg op 8 Maart 1883 is afgekeurd;

dat dit schoollokaal in eigendom behoort aan de Hervormde gemeente te Doeveren, doch dat het kerkbestuur bezwaar maakte op zijne kosten aan dat gebouw de noodige herstellingen en verbeteringen te doen aanbrengen;

dat de gemeenteraad, de toezegging niet kunnende bekomen, dat het volle bedrag der kosten wegens schoolbouw door het Rijk, krachtens art. 49 der wet op het lager

onderwijs, zouden worden gedragen, tot opheffing besloot van de openbare lagere school te Doeveren, eensdeels, omdat hij de instandhouding van twee scholen voor de gemeentefinanciën te bezwarend achtte, anderdeels omdat hij aan éene goed ingerichte onderwijsgelegenheid boven den bestaanden toestand de voorkeur gaf; terwijl hij zich verbond om de maatregelen te nemen, die nog noodig mochten blijken, ten einde de kinderen uit Doeveren naar behooren in de school te Drongelen te kunnen ontvangen;

dat Gedep. Staten van Noordbrabant, na op 18 November 1884 hunne beslissing te hebben verdaagd, bij besluit van 11 December d. a. v., overeenkomstig de adviezen van het schooltoezicht, hebben geweigerd hunne goedkeuring aan 's Raads besluit te verleenen, onder anderen wegens den afstand tusschen de school te Drongelen en het gehucht Doeveren, wegens het schoolbezoek te Doeveren op 31 December 1883 een cijfer van 26 leerlingen aanwijzende en voorts, omdat de kosten van schoolbouw, geraamd op f 4182.41, doch na aftrek der vergoeding van 30 pct. ad f 1254 en van een in uitzicht gesteld subsidie krachtens art. 49 der wet op het lager onderwijs ad f 1500 voor de gemeente niet meer dan f 1428 bedragende, de financieele krachten der gemeente niet te boven gaan, omdat op 7 November 1882 een voorstel tot opheffing der school te Doeveren door den gemeenteraad werd verworpen en het opheffingsbesluit thans met eene meerderheid van slechts éene stem is genomen en omdat op het behoud der school te Doeveren door de ingezetenen van dat gehucht veel prijs wordt gesteld;

dat in zake de opheffing dier school bij Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken twee adressen zijn ingekomen en wel een van negentien ingezetenen, hoofden van huisgezinnen te Doeveren, en een van den predikant bij de Hervormde gemeente aldaar, J. Ossewaarde, in welke adressen op het behoud der school wordt aangedrongen, terwijl in laatstgemeld adres wordt gezegd, dat het in den winter bij stormweder en hoogen waterstand menigmaal gebeurd is, dat het water over den weg tusschen Doeveren en Drongelen werd gestuwd, welke mededeeling door eene verklaring van den Noodheemraad van den "Zeedijk" te Doeveren J. H. Boll, en het lid van den gemeenteraad te Drongelen c. a., A. Timmermans, wordt bevestigd, waarbij nog de mededeeling wordt gevoegd, dat, zoo de Maasmond verlegd wordt, Doeveren geheel van Drongelen zal worden gescheiden;

Overwegende nu, dat in dit geschil de vraag valt te beslissen of, afgescheiden van financieele beschouwingen, de gemeente Drongelen c. a., om aan hare wettelijke verplichting te voldoen, met de thans te Drongelen aanwezige school kan volstaan;

Overwegende dienaangaande, dat de gemeente Drongelen c. a., welke nog geen 500 inwoners telt, eene school bezit van alleszins voldoende ruimte om al de in de schooljaren vallende kinderen dier gemeente, ten bedrage van omstreeks 80, te bevatten;

dat die school nagenoeg in het midden der gemeente is gelegen en, behalve door de kinderen uit de Afdeeling Drongelen zelve, ook gevoegelijk door die uit andere Afdeelingen der gemeente, met name Hagoort, Gansoyen en Doeveren, kan worden bezocht, terwijl de school te Doeveren zich op de uiterste oostelijke grens der gemeente bevindt

dat het getal kinderen, in de jaren 1872 tot en met 1878 geboren en tot de Afdeeling Doeveren behoorende 15, bedraagt;

dat wel is waar van de school te Doeveren laatstelijk door een vijf- á zesentwintigtal leerlingen gebruik werd gemaakt, doch dat voor die leerlingen de gelegenheid openstaat om de school te Drongelen te bezoeken, die zij langs een veiligen en goed onderhouden grintweg kunnen bereiken;

dat uit de stukken blijkt, dat, moge ook al eene enkele maal bij buitengewoon hoogen waterstand, het water over den dijk, waarop de grintweg is aangelegd, zijn geslagen, dit tot de groote zeldzaamheden behoort en het laatst is voorgekomen in 1876, toen bijna over de geheele gemeente de wegen gedurende een korten tijd onder water hebben gestaan;

dat de afstand of de lengte van den weg in dezen ook geen overwegend bezwaar kan opleveren, bedragende die blijkens het bericht van den hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, van de school te Drongelen tot het eerste huis onder Doeveren 1698 en tot het verst gelegen huis aldaar 3575 meter, terwijl de kom van Doeveren, waar zich het grootst getal huizen bevindt, 3300 á 3400 meter van de school te Drongelen is verwijderd;

dat ook door de in dezen geraadpleegde leden van het schooltoezicht als regel de voorkeur wordt geschonken aan ééne school met twee onderwijzers en een wat grooter getal leerlingen, boven twee scholen met weinig leerlingen en ieder met slechts één onderwijzer; en dat er geen afdoende reden bestaat, waarom voor de inrichting van het schoolwezen te Drongelen die regel niet zou gelden;

dat bij de uitvoering van het werk van de verlegging der Maas wel is waar een andere en voor het schoolbezoek minder gunstige toestand zal kunnen worden geboren, aangezien, volgens de ontworpen richting, de rivier zal komen te loopen tusschen Doeveren en Drongelen en in de gemeenschap tusschen beide zal worden voorzien door middel van een pontveer, doch dat voor het tegenwoordige slechts met den bestaanden en niet met een toekomstigen, thans nog niet nauwkeurig te beoordeelen toestand, rekening behoort te worden gehouden, terwijl overigens, zoo veranderde toestanden het noodig mochten maken, de bevoegdheid van hooger gezag om vermeerdering van het getal scholen te bevelen, onverkort blijft bestaan;

dat mitsdien in de gegeven omstandigheden, en terwijl het schoollokaal te Doeveren door den inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht is afgekeurd, er geen termen aanwezig zijn om aan het besluit van den gemeenteraad van Drongelen c. a. tot opheffing van de openbare lagere school te Doeveren de gevraagde goedkeuring te onthouden;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant dd. 11 December 1884, G. no. 87, 2e Afd., het besluit van den gemeenteraad van Drongelen c. a. dd. 6 November 1884 B. no 77, tot opheffing van de openbare lagere school te Doeveren, goedtekeuren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 17 April 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN

6o. van 18 April 1885, no. 29, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den Raad der gemeente Borne, tegen het besluit van Gedep. Staten van Overijsel, waarbij goedkeuring is onthouden aan 's Raads besluit van* 16 *December* 1884 *om inschrijvingen op het Grootboek der Nationale Schuld rentende* 4 *pct. te verkoopen en met de opbrengst daarvan en met eene som van f*752.15 *wegens verkochte eigendommen een gedeelte aftelossen der tegen eene rente van* 4½ *pct. aangegane leeningen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885 blz. 130).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Borne, tegen het besluit van Gedep. Staten van Overijsel, waarbij goedkeuring is onthouden aan 's Raads besluit van 16 December 1884 om inschrijvingen op het Grootboek der Nationale Schuld, rentende 4 pct., te verkoopen en met de opbrengst daarvan en met eene som van f 752.15 wegens verkochte eigendommen een gedeelte aftelossen der tegen eene rente van 4½ pct. aangegane leeningen;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 8 April 1885 no. 16;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 15 April 1885 n°. 1614, Afd., B. B.;

Overwegende, dat het bovengemeld besluit van Gedep. Staten van Overijsel gedagteekend is 31 December 1884;

dat het adres van appellant is ingekomen den 31 Januari 1885 en dus niet is ingediend binnen dertig dagen na de dagteekening der beslissing van Gedep. Staten;

dat derhalve de termijn, in art. 200 der wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85) opengesteld om bij Ons in beroep te komen, niet in acht genomen is;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

appellant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 18 April 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twaalfde Vergadering.

Vergadering van Woensdag 6 Mei 1885.

(Geopend ten 11 ure)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

Aan de orde is:

I. het beroep van *S. Van Hulst te Leeuwarden, van eene beslissing van Gedep. Staten van Friesland, betreffende den legger van onderhoudsplichtigheid in het waterschap Zwagermieden en de Triemen.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide van een schrijven van 30 Maart 1885 no. 11, Afdeeling Waterstaat A., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep door S. Van Hulst te Leeuwarden ingesteld tegen eene beslissing van Gedep. Staten van Friesland van

18 December jl. no. 31, betreffende den legger van onderhoudsplichtigheid in het waterschap Zwagermieden en de Triemen.

Ingevolge art. 3 en 32 van het den 7en April 1880 door de Staten van Friesland vastgesteld en door Z. M. bij besluit van 20 Mei 1880 no. 18 goedgekeurd Reglement voor het bij besluit van dat college van 20 November 1879 opgerichte waterschap Zwagermieden en de Triemen (Prov. blad no. 75) werd den 26 Juli van dat jaar door het voorloopig bestuur van genoemd waterschap onder goedkeuring van Ged. Staten bepaald, dat ter regeling van de onderhoudplichtigheid, de polderlanden in tien klassen zouden worden verdeeld, waarvan de tiende of minstbetalende klasse die landen zoude bevatten, welke door de eigenaren zelve bedijkt en bemalen werden. In deze tiende klasse werden bij den legger o. a. gerangschikt de gronden van Simon Van Hulst, houthandelaar te Leeuwarden. Den 10den April 1884 besloot het waterschapsbestuur de rangschikking der gebouwde en ongebouwde eigendommen, zooals die was vastgesteld bij het besluit van het voorloopig bestuur van 26 Juli 1880, te handhaven en den legger te herzien; bij welke herziening de gronden van S. Van Hulst bijna alle in een hoogere klasse werden gerangschikt. Vermits evenwel de nieuw ontworpen legger niet overeenkomstig art. 32 van het waterschapsreglement voor belanghebbenden gedurende drie weken ter inzage had gelegen, en het besluit van 10 April niet aan Gedep. Staten ter goedkeuring was toegezonden; vermits bovendien een der deskundigen, door wie het bestuur zich bij het opmaken van den legger had doen voorlichten, tot de ingelanden behoorde, en dus niet als onpartijdig deskundige kon worden erkend, besloten Gedep. den 15en Juli 1884, gezien een bezwaarschrift van Simon Van Hulst, het waterschapsbestuur uittenoodigen, op nieuw te „bepalen het getal der klassen en te omschrijven „de gronden in iedere klasse optenemen en op dat besluit de goedkeuring hunner „vergadering te vragen en verder te handelen als in het reglement is voorgeschreven, „onder opmerking, dat ingelanden niet kunnen geacht worden in dezen onpartijdige „deskundigen te zijn."

Den 18en Augustus d. a. v. werd door het waterschapsbestuur eene nieuwe classificatie vastgesteld, en aan Gedep. Staten ter goedkeuring aangeboden.

Bij deze classificatie werden de gebouwde en ongebouwde eigendommen behoorende tot het grondgebied van het waterschap in elf klassen verdeeld; de maatstaf der betaling zoude zijn voor de eerste of hoogste klasse 100 pct. en voor iedere volgende 10 pct. minder, zoodat de elfde van betaling werd vrijgesteld. Gerangschikt werden *a.* in de eerste, tweede en derde klasse, die bedijkte of onbedijkte eigendommen, welke het naast gelegen zijn aan en het meeste belang hebben bij en behoefte aan vaarten, waterloozingen of reeden door het waterschap aangelegd, en voorts door ligging of productiviteit het meeste nut van dien aanleg trekken, *b* in de vierde, vijfde en zesde klasse die bepolderde of onbepolderde landen, welke door hunne hoogere en verder verwijderde ligging bij aangelegde of nog in dit jaar aanteleggen waterloozingen en reeden, minder belang hebben dan de sub a bedoelde eigendommen; c. in de zevende, achtste en negende klasse die bedijkte of onbedijkte landen, welke door hunne mindere productiviteit of lagere en meer verwijderde ligging, minder partij zullen kunnen trekken van de hiervoor genoemde alsnog aanteleggen werken; *d.* in de tiende klasse die landen, welke door hunne ligging of vroegere situatie bij

de uitgevoerde of nog uittevoeren werken wel eenig maar toch weinig belang hebben; *e.* in de elfde of vrijtestellen klasse, die landen, welke door hunne ligging en vroegere toestanden geen belang hebben bij of behoefte hebben aan de door het waterschap aangelegde of aanteleggen werken.

Tot deskundigen werden bij dit besluit benoemd: L. H. Klaver te Westergeest, S. P. Lopma te Oudwoude en W. S. De Bruin te Westergeest. Aan dit besluit, houdende bepaling van het getal der klassen en omschrijving van de in elke klasse optenemen gronden, hebben Gedep. Staten van Friesland, den 18en Sept. 1884 hunne volgens art. 3 van het reglement gevorderde goedkeuring verleend.

Daarop is een nieuwe legger door het bestuur opgemaakt en ter inzage gelegd, en is deze den 18en December door Gedep. Staten vastgesteld, die daarbij tevens afwijzend beschikten op het tegen dien legger door Simon Van Hulst ingediend bezwaarschrift, een en ander overeenkomstig het door hen ingewonnen advies van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat.

Hierop heeft Simon Van Hulst zich bij adres, den eersten Januari 1885 op het Kabinet des Konings ingekomen, tot Z. M. gewend, met eerbiedig verzoek, om de bedoelde classificatie niet goedtekeuren, zoolang zijn polder hooger is gerangschikt of zwaarder is belast dan naar de tiende klasse, of zoo daartoe geene termen mochten zijn als een daad van strikte rechtvaardigheid te bevelen, dat de Hoofdingenieur een nader plaatselijk onderzoek zal instellen naar de capaciteit van de langs adr.'s polder loopende waterschapsvaart in een tijd dat het boezemwater der provincie niet hooger staat dan zomerpeil, en dat door het waterschapsbestuur eene nieuwe classificatie worde opgemaakt, onder voorlichting van drie onpartijdige deskundigen, die geen ingelanden zijn, naar de bedoeling van art. 32 van het Reglement. Adressant geeft in zijn verzoekschrift hoofdzakelijk het volgende te kennen:

In 1875 en 1876 heeft hij een polder aangelegd, die hem, met inbegrip van molen, polderdijken, tochtslooten, duikers of pompen, in aanleg ± f 5050.00 gekost heeft en dien hij voor eigen rekening onderhoudt en bemaalt; nadat het waterschap „de Zwagermieden en de Triemen" was opgericht, is zijn polder daarin opgenomen en vervolgens gerangschikt in de tiende klasse, die de laagste was, totdat er eenige maanden later een elfde of niet-betalende klasse werd bijgevoegd. Na medegedeeld te hebben wat met de classificatie van 10 April 1884 is voorgevallen, wijst adressant er op, dat het waterschapsbestuur, ondanks den van Gedep. Staten ontvangen wenk, bij de opmaking van den legger krachtens het besluit van 18 Augustus, zich weder door drie deskundigen heeft doen voorlichten, waarvan twee, L. H. Klaver en W. S. De Bruin, ingelanden zijn. Bij deze classificatie werden de perceelen van adressant, alle tot dusver in de tiende klasse gerangschikt, overgebracht: naar de eerste klasse perceelen sectie E. nos. 650, 625, 649, 626, 169, naar de vijfde klasse nos. 653, 657, 660, 651, 659, 662, 665, 664, 658, 652, naar de zesde klasse no. 656, naar de zevende klasse no. 2093, terwijl de overige (nos. 667, 654 en 666) in de tiende klasse gerangschikt bleven.

Tegen deze classificatie heeft adressant den 15 October 1884 gereclameerd, „dewijl „hij het waterschapsbestuur het zedelijk recht ontzegt het besluit van 26 Juli 1880, „het eerste uitvloeisel van de totstandkoming van het waterschap, hetwelk dus kan

„genoemd worden het oprichtingsbesluit, de overeenkomst, waarin zijn vervat de voor-„waarden, waarop het waterschap is tot stand gekomen en waarop de polders daarin „zijn opgenomen, de grondslag waarop te allen tijde moet worden voortgebouwd, te „niet te doen”.

Hij beweert, dat zijne perceelen 649 en 626 niet in de 1e klasse (zooals die voorkomen in laatstgenoemd besluit) mogen geplaatst worden, wegens de weinige capaciteit der belendende vaart, die door adressant tot geen ander doel gebruikt wordt of kan gebruikt worden dan tot den aanvoer van kleiaarde, en welke vaart bovendien nog belemmerd wordt door daarover vastliggende barten, ten gevolge waarvan die alleen bij hoog water (wanneer de aarde nat en daardoor onvoordeeliger in den koop is) kan gebruikt worden, waarbij dan nog de kleiaarde uit de schepen in pramen moet overgeladen worden; voorts dat een polder, die slechts een eenzijdig belang bij een daaraanbelendende vaart heeft, namelijk voor den aanvoer van kleiaarde, niet op één lijn mag gesteld worden met miedlanden die een drieledig belang daarbij hebben, namelijk voor den aanvoer van kleiaarde, voor den afvoer van hooi en voor de waterloozing; vervolgens, dat speciaal perceelen 650, 625 en 169 niet in de eerste klasse mogen worden geplaatst, omdat de daarop liggende weg, hem reeds in 1875 in eigendom toebehoorende, niet door het waterschap is aangelegd, evenmin als een andere weg, waaraan perceelen belenden die in de 8e en in de 11e klasse gerangschikt zijn; eindelijk dat de perceelen 653 en al de andere niet aan eenigen weg of vaart grenzen. Vervolgens merkt adressant op, dat zijne perceelen ook niet wegens de productiviteit in eene hoogere klasse kunnen geplaatst worden, en verklaart hij, dat zijn polder in de tiende klasse (bevattende die landen die door hunne ligging of vroegere situatie bij de uitgevoerde of nog uittevoeren werken wel iets, maar toch weinig belang hebben) behoort gerangschikt te worden, dewijl alle werken, die in een waterschap voorkomen, aan zijnen polder reeds verricht waren, met uitzondering alleen van eene vaart tot aanvoer van aarde.

Eindelijk geeft hij te kennen, dat aangezien de laatste classificatie geschied is onder voorlichting van drie deskundigen, waarvan twee als ingelanden bij de classificatie belang hebben, in strijd met art. 32 van het reglement is gehandeld.

Ten aanzien van zijne vroeger geopperde en ook nu weder medegedeelde bezwaren tegen het aannemen van een elfde klasse verklaart hij zich bij de beschikking van Gedep. Staten neder te leggen.

Dit adres werd om bericht en raad in handen gesteld van Gedep. Staten. In een rapport, gedagteekend 15 Januari 1885, wederleggen zij vooreerst, met een beroep op art. 35 van het reglement de bewering van adressant, volgens welke het waterschapsbestuur het recht zou missen om het besluit van 26 Juli 1880 te niet te doen.

Gedep. Staten deelen daarbij mede, dat het waterschap hier bedoeld in 1880 opgericht, ter grootte van ongeveer 800 hect., vele lage hooilanden bevat, die door lage ligging en eene slechte afwatering dikwijls onder water stonden, terwijl ook voor aanvoer van mestspeciën en afvoer der producten geen gelegenheid was; dat een klein gedeelte dier gronden daarom in 1875 en 1876 door adressant voor eigen rekening is ingepolderd, doch adressant in de noodzakelijkheid bleef de voor die gronden

noodige kleiaarde aan de algemeene opslagplaats opteslaan en over een afstand van 20 à 30 minuten te vervoeren; dat terwijl met de oprichting van het waterschap in de toekomst werd beoogd het bepolderen en droogleggen dezer gronden, vooreerst het meest noodig geacht werd het verbeteren der stroomslooten en het aanbrengen der noodige vaarten en wegen; dat echter door het voorloopig bestuur de legger moest worden opgemaakt en de onderhoudplichtigheid moest worden geregeld, voordat het definitief bestuur de noodige werken kon uitzetten, en daarom de toen bekende grondslagen als uitgangspunt zijn aangenomen; en het daaraan is toeteschrijven dat bij de eerste opmaking van den legger voor de reeds ingepolderde landen eene minder betalende klasse werd ingeruimd.

Gedep. Staten doen daarbij opmerken, dat juist omdat de uittevoeren werken van overwegend belang zijn en daardoor de eene eigenaar boven den anderen wordt gebaat, in art. 35 van het reglement is voorgeschreven, dat de legger ten minste om de tien jaren moet worden herzien, waardoor telkens de gelegenheid zal worden geopend met de verschillende belangen rekening te houden en alzoo te blijven voldoen aan de bepaling in het algemeen reglement, Prov. blad no. 37 van 1880, voorgeschreven, dat de tot het waterschap behoorende perceelen in de algemeene kosten zullen deelen in verhouding tot het belang dat zij gerekend kunnen worden daarbij te hebben. Gedep. Staten maken daaruit de gevolgtrekking, dat van een gemis aan het recht tot het wijzigen van het besluit van 26 Juli 1880 geen spraak kan zijn.

De vraag behoeft h. i. dus alleen te zijn of de belangen van adressant te breed zijn uitgemeten en of de classificatie behoorlijk is geschied?

Hierop wordt betoogd, dat adressant tot die eigenaren behoort, die het meeste voordeel trekken van de nieuwe en verbeterde werken. De nieuwe vaart toch, die door het waterschapsbestuur is aangelegd, en gegraven is op eene diepte van 1.30 M. beneden Z P. en op eene breedte van 5 M. op Z. P., loopt langs en voorbij den polder van den adressant, zoodat hij thans in de gelegenheid is de kleiaarde op zijn eigen gronden opteslaan, tot welk doel de vaart, volgens de verklaring van den Hoofdingenieur, voldoende is, en door adressant dan ook ruimschoots wordt gebruikt, terwijl in het ongerief van het vastzitten der barten spoedig (naar Gedep. Staten vertrouwen) zal worden voorzien. Wat het andere bezwaar van adressant betreft, is het, schrijven Gedep. Staten, hun gebleken, dat het onderzoek door de deskundigen met de meeste onpartijdigheid is verricht, zoodat zij geene termen hebben kunnen vinden om een nieuw onderzoek te bevelen alleen omdat twee dier deskundigen een stuk grond in dat waterschap bezitten, de een van ruim 2 hectaren, de ander van ongeveer ½ hectare. Naar hun oordeel behoort op het adres eene afwijzende beschikking genomen te worden.

De Hoofdingenieur van 's Rijks waterstaat J. Strootman, eveneens over des adressants verzoek gehoord, geeft in zijn schrijven van 11 Maart ll. als zijn gevoelen te kennen, dat het waterschapsbestuur volgens art. 43, 35 en 3 van het reglement de eigendommen van adressant kon aanslaan in eene andere klasse, dan waarin zij vroeger waren, en dat het dus alleen de vraag geldt, of de belangen van adressant te breed zijn uitgemeten, en of de wijze, waarop de classificatie geschied is, in overeen-

stemming is met de voorschriften van het reglement. Op die punten wijkt zijn gevoelen van dat van Gedep. Staten af; z. i. behoort adressant niet tot die eigenaren, die het meeste genot van de nieuwe en verbeterde werken hebben, en hadden de perceelen 649 en 626 wel in eene hoogere maar niet in de hoogste klasse moeten gebracht worden, omdat de vaart voor hem, wat de afwatering aangaat, van geen en wat den afvoer van voortbrengselen betreft, van weinig belang is.

Nog minder hadden perceelen 625 en 650 in de hoogste klasse moeten worden gerangschikt.

Aangezien bij eene verdeeling in 11 klassen het rangschikken van ieder perceel in de klasse waarin het behoort een hoogst moeilijk werk is, dat zeker nooit ieders goedkeuring zal wegdragen, behoort op de onpartijdigheid van deskundigen bijzonder te worden gelet; en het komt den Hoofdingenieur voor, dat als men er geen bezwaar in ziet, dat een hunner eigenaar van twee hectaren is, men niet kan bepalen waar de onpartijdigheid ophoudt.

Bovendien moeten bedoelde deskundigen zwagers zijn, terwijl hunne familie ook grondbezit in het waterschap heeft. Op grond van een en ander, en omdat art. 32 van het reglement bepaald voorschrijft, dat het bestuur zich moet doen voorlichten door drie onpartijdige deskundigen, meent de Hoofdingenieur, dat er termen zijn om het besluit van Gedep. Staten, waarbij de legger is vastgesteld, aan den Koning ter vernietiging voortedragen.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt, is bij haar nog een schrijven ingekomen van adressant, waarin hij verschillende feiten aanvoert ten betooge, dat de deskundigen ook voor hunne zusters belang hadden bij de classificatie der gronden en daarbij dan ook niet met onpartijdigheid zijn te werk gegaan.

Voorts merkt hij op, dat tegenover de ongehoorde verhooging van den aanslag van zijnen polder, onder gelijke omstandigheden van f 14 tot f 94, eene in het oog vallende verlaging of vrijstelling heeft plaats gehad van de eigendommen der leden van het waterschapsbestuur, zooals hij door voorbeelden aantoont.

Ter bevordering der onpartijdigheid van de voorlichtende deskundigen zou het zijns inziens, te wenschen zijn, dat daartoe worden benoemd achtenswaardige onafhankelijke en ontwikkelde landbouwers, die zelve geen ingelanden van het waterschap zijn.

Voorts voert hij eenige bezwaren aan tegen het bestaan eener elfde niet-betalende klasse.

Hij eindigt met de hoop uittespreken, dat door vernietiging van het besluit van Gedep. Staten dd. December 1884 nog eenige kans zal worden gegeven tot eene voor hem billijker en minder bezwarende classificatie.

Het beroep wordt mondeling bestreden door de heeren G. Tigeler Wybrandi en H. J. Hoogeboom, de eerste president, de tweede secretaris van het waterschapsbestuur, die volhouden, dat de aangegeven classificatie alleszins billijk mag worden geacht.

De heer Wybrandi beantwoordde voorts eenige vragen, door den president en de leden der Afdeeling hem gedaan.

II. het beroep van *den gemeenteraad van Wijmbritseradeel, van een besluit van Gedep. Staten van Friesland, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad van* 31 *Januari* 1885 *no.* 330, *tot opheffing der openbare lagere school te Uitwellingerga.*

De *Staatsraad* Smidt brengt het volgend verslag uit:

De gemeenteraad van Wijmbritseradeel nam op 31 Januari 1885 onder no. 830 een besluit tot opheffing der openbare lagere school te Uitwellingerga, terwijl die te Oppenhuizen bestemd werd voor beide dorpen.

Blijkens de motieven van het besluit, werd de voorgenomen vereeniging door niets verhinderd, daar de afstand tusschen de beide scholen ¼ uur gaans bedraagt, er door de beide dorpen een grintweg loopt, die voor de schooljeugd in alle jaargetijden de gelegenheid tot schoolbezoek waarborgt en de school te Oppenhuizen overvloedige ruimte bevat voor de schoolgaande kinderen van beide dorpen. De opheffing der school te Uitwellingerga werd voorts gemotiveerd daardoor, dat zij tot verbetering van het onderwijs en in het financieel voordeel der gemeente zou strekken. De onderwijzer toch zou, vooral wat het klassikaal onderwijs betreft, met meer vrucht werkzaam zijn dan wanneer hij een kleiner getal leerlingen heeft, terwijl hij, bij combinatie der scholen, ook door ten minste één onderwijzer zal worden bijgestaan. Ten bewijze van het financieel voordeelige wordt er op gewezen, dat de toestand van schoolgebouw en onderwijzerswoning te Uitwellingerga zoodanig is dat eene vertimmering of geheele vernieuwing dringend noodzakelijk geacht wordt.

Toen dit raadsbesluit aan de goedkeuring van Gedep. Staten was onderworpen, wonnen deze daarover het gevoelen in van den districtsschoolopziener. In zijn rapport van 14 Februari ll. no. 73 adviseerde de schoolopziener tot goedkeuring van 's Raads besluit, daartoe het volgende aanvoerende:

„Ik meen dat ééne school voor beide dorpen wel voldoende is, omdat zij slechts een kwartier gaans van elkander verwijderd liggen, gezamenlijk circa 1100 inwoners tellen en de school te Oppenhuizen voldoende ruimte bevat om alle leerlingen, die thans van het openbaar lager onderwijs gebruik maken, te bevatten.

„Alleen de kinderen, die ten zuiden van de Brugsloot wonen, hebben een moeilijk schoolpad, doch even goed naar Uitwellingerga als naar Oppenhuizen, terwijl zij, die ten noorden van dat water wonen en onder Uitwellingerga ressorteeren, ook naar Oppenhuizen een zeer goed schoolpad zullen hebben, dat voor de verstafwonenden hoogstens ¼ uur gaans zal bedragen.

„In geen enkele provincie treft men misschien de plattelandsscholen op zoo korten afstand van elkander aan, als in Friesland; was het vroeger bij den slechten en des winters vaak onbegaanbaren toestand der wegen noodzakelijk, dat bijna ieder dorp een eigen school had, thans, nu bijna alle dorpen door goede harde wegen verbonden zijn, acht ik die noodzakelijkheid minder groot. Bovendien vergete men niet dat het oprichten en in stand houden eener openbare school thans eene vrij kostbare zaak is in vergelijking met vroeger, toen er nog geene regelen voor den schoolbouw bestonden en de onderwijzersjaarwedden al zeer laag waren. Hoewel de waarde der verbeteringen, in dit opzicht gedurende de laatste jaren tot stand gekomen, ten volle erkennende,

zoo geloof ik toch ook, dat het niet ongeoorloofd mag heeten, als de gemeentebesturen, zoowel op de meerdere kosten als op de betere verkeerswegen lettende, tot meer concentratie van scholen overgaan, mits zij natuurlijk steeds blijven voldoen aan de voorschriften vervat in art. 16 der wet."

Dit advies werd door Gedep. Staten van Friesland niet gevolgd. Blijkens hunne resolutie van 21 Februari ll. no. 71, 3e Afd. S., behoort de opheffing eener school op andere gronden te berusten dan door den Raad waren aangenomen. Daartoe is noodig dat van hare noodzakelijkheid niet langer blijkt. In dezen nu blijkt juist van het tegendeel zoowel uit het feitelijk schoolbezoek als uit de daadwerkelijke belangstelling der ingezetenen. De school toch wordt voortdurend door ongeveer 50 leerlingen bezocht, welk cijfer dubbel belangrijk mag heeten met het oog op het bevolkingscijfer van het dorp, zijnde 465, terwijl van de belangstelling voorts nog blijk gegeven is door een adres tegen de opheffing der school, door 30 ingezetenen aan Gedep. Staten ingediend. Gedeputeerde Staten besloten op die gronden het raadsbesluit niet goed te keuren.

Van deze resolutie van Gedep. Staten is de Raad der gemeente Wijmbritseradeel in beroep gekomen. De gronden, in zijn besluit tot opheffing der school vervat, nader aandringende, voegt hij aan de vroeger vermelde feiten nog toe, dat in het dorp Oppenhuizen voor weinig jaren een schoolgebouw voor openbaar lager onderwijs is gesticht, hetwelk sedert de oprichting eener bijzondere school aldaar, overvloedige ruimte bevat voor de 40 à 50 leerlingen uit het dorp Uitwellingerga.

Daarentegen is aan Z. M. een door 33 ingezetenen van het dorp Uitwellingerga onderteekend adres ingediend, waarbij zij, onder mededeeling van hunne aan den gemeenteraad en aan Gedep. Staten ingediende adressen, de handhaving verzoeken der resolutie van Gedep. Staten tot niet-goedkeuring van het raadsbesluit. In deze adressen werden de volgende feiten tot rechtvaardiging van hun verzoek aangevoerd:

1. De plaatselijke omstandigheden zijn zoodanig, vooral door het vele water waarmede de leerlingen van het zuideinde te doen hebben, dat sommigen 2 à 3 maal moeten worden overgezet om in de kom van het dorp te komen, wat voor kinderen tusschen 5 en 12 jaar een groot bezwaar is;

2. De afstand bedraagt voor sommigen bij gunstig weer ruim een half uur;

3. Bij stormachtig herfstweder kunnen de buiten wonende kinderen des avonds niet altijd te huis komen uit school, wijl de Bruggesloot zoo hol kan staan;

4. Onderscheidene kinderen zullen om den verren afstand tusschen schooltijd niet naar huis kunnen gaan;

5. Blijkens eene overgelegde naamlijst, bevattende 25 namen van ouders, gaan van deze 48 kinderen thans te Uitwellingerga school en zijn er nog 30 kinderen, "die met 5-jarigen leeftijd verwacht worden".

In het adres aan Z. M. voeren adressanten als hunne meening aan, "dat het (ver- "zwegen) beginsel van den Raad zich uitsluitend bepaalt tot het verdrijven van het "openbaar en het bevorderen van het bijzonder onderwijs, — van welk laatste adres- "santen evenwel uit beginsel volstrekt niet gediend willen zijn."

Ten aanzien van het appellatoir adres, dat in handen van Gedep. Staten van

Friesland gesteld is, werd door deze bericht dat de pogingen tot opheffing der meergenoemde school moeten afstuiten op het niet weêrsproken, gewichtig feit, dat de school nog door nagenoeg 50 leerlingen wordt bezocht. Indien zoodanig getal schoolgaande kinderen niet voldoende is om aan het streven van meer dan éen Friesch gemeentebestuur tot inkrimping van het openbaar lager onderwijs paal en perk te stellen, dan achten Gedep. Staten de toekomst daarvan in dat gewest zeer bedroevend. Zij zijn voorts van meening dat eene opheffing der school te Uitwellingerga en eene vereeniging met die te Oppenhuizen onmogelijk kan worden goedgekeurd. Wel is de afstand tusschen beide dorpen niet groot, maar huns inziens zou dit alleen dan gewicht in de schaal leggen indien het schoolbezoek gering was. Het tegendeel is echter het geval. In verhouding tot de bevolking is het zelfs zeer aanzienlijk. En van eenige neiging tot daling van het getal schoolkinderen is geenerlei blijk voorhanden. Gedep. Staten wijzen voorts nog op de Koninklijke Besluiten van 7 Juli 1882 no. 4 en 2 November 1883 no. 16, waarbij scholen werden gehandhaafd, in weerwil deze een veel kleiner schoolbezoek hadden.

Nadat het tegenwoordig beroep bij deze Afdeeling was aanhangig gemaakt, is ingekomen een Raadsbesluit van Wijmbritseradeel van 28 Maart ll., waarbij de Wethouder Ruurd Klazes Okma benoemd wordt om als des Raads gemachtigde voor de behandeling dezer zaak bij de Afdeeling optetreden.

De heer R. K. Okma, wethouder der gemeente Wijmbritseradeel, verdedigt het door den gemeenteraad genomen besluit, dat in het financieel belang der gemeente is en waardoor het openbaar lager onderwijs in geenen deele zal worden benadeeld.

De heer Mr. S. Wybenga, lid der Tweede Kamer, voert voor de ingezetenen der gemeente het woord. Hij zou het zeer betreuren wanneer de school werd opgeheven en gelooft dat daardoor een groot onrecht zou geschieden.

Beide heeren geven daarop nog eenige inlichtingen.

III. het beroep van *den gemeenteraad van Haarlem, van een besluit van Gedep. Staten van Noordholland waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1885.

De *Staatsraad* Van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 2 April 1885 no. 1429 Afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door den Raad van Haarlem ingesteld tegen het besluit van Gedep. Staten van Noordholland van 18 Februari 1885 no. 23, waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting der genoemde gemeente voor 1885. Bij het onderzoek der begrooting van Haarlem voor 1884 werd door Gedep. Staten van Noordholland opgemerkt, dat, behalve eene som van f 519, waarmede het bedrag eener in ontvangst gebrachte geldleening dat der buitengewone uitgaven overtrof, er nog eene som van f 17000 als opbrengst van verkochte eigendommen was uitgetrokken, tegenover welke ook geene buitengewone uitgaven in de begrooting voorkwamen, zoodat die beide sommen tot

dekking van gewone uitgaven zouden strekken. Bijzondere redenen, waardoor dit zou gerechtvaardigd worden, waren niet opgegeven. Gedeputeerde Staten deelden derhalve hunne opmerking aan het gemeentebestuur mede en vroegen eenige opgaven omtrent sommige takken van het financieel beheer der gemeente in de laatste elf jaren. Nadat deze verstrekt waren bij een brief, waaruit bleek, dat naar de meening van het gemeentebestuur de bedoelde som van f 17000 mocht gebruikt worden voor aflossing van schuld, zetten Gedep. Staten nader uiteen, dat huns inziens bij het opmaken der begrooting voor 1884 niet naar juiste beginselen was gehandeld.

In het algemeen mocht naar hun gevoelen geen kapitaal, geene opbrengst van verkochte eigendommen gebezigd worden tot aflossing van leeningen.

De meeste leeningen toch worden gesloten tot aanleg van werken, die wel geacht kunnen worden geruimen tijd dienst te kunnen doen (zoodat het redelijk is de kosten daarvan over eene reeks van jaren te verdeelen), maar die ten slotte toch vernieuwing zullen behoeven of misschien volstrekt onbruikbaar en waardeloos worden. Werd dus de opbrengst van verkochte eigendommen tot aflossing van schuld besteed, dan zou duurzaam kapitaal verwisseld worden tegen ander kapitaal, dat aan min of meer aanzienlijke waardevermindering, vaak aan geheelen ondergang, blootgesteld is.

Eene uitzondering was evenwel toetelaten voor die leeningen, welke waren aangegaan tot het verkrijgen van duurzame eigendommen of tot verhooging van de handelswaarde daarvan. Evenzeer als andere eigendommen konden worden verkocht om zoodanige verkrijging of waardevermeerdering te bekostigen, evenzeer kon ook hiervoor aangegane schuld uit de opbrengst van verkochte eigendommen worden gedelgd, Maar door dit middel mocht slechts zoodanig gedeelte van het geheele bedrag der verplichte aflossing worden gedekt, als kon worden aangetoond betrekking te hebben op het gedeelte der gesloten leeningen dat voor verkrijging en waardevermeerdering van eigendommen was aangewend.

Als voorbeeld van werken tot verhooging der verkoopwaarde van gemeente-eigendommen werd gewezen op de werken uitgevoerd om het door de gemeente aangekochte voormalige Hazepatersveld (thans Florapark) te Haarlem van de waarde van weiland tot die van kostbaar bouwterrein optevoeren.

Om de aangegeven beginselen juist toetepassen was het noodig de opbrengst der gesloten leeningen te splitsen in twee verschillende rubrieken, waarvan verschillende rekeningen dienden te worden gehouden, te weten:

a. geleende gelden besteed tot vermeerdering van de eigendommen der gemeente of van hunne verkoopwaarde, waarvan de aflossing uit de opbrengst van verkochte eigendommen mag geschieden;

b. geleende gelden besteed ter voorziening in behoeften van den publieken dienst (als b v. bouw van scholen, aanleg van straten, bruggen, riolen en dergelijke meer) waarvan de aflossing moet geschieden uit de inkomsten der gemeente of uit belastingen.

Zich houdende aan de opgaven van het gemeentebestuur, voor zoover die betroffen het tienjarig tijdvak van 1873 tot en met 1882, verkregen Gedep. Staten de volgende uitkomsten:

Er was in dat tijdvak besteed voor aankoop van eigendommen . . . f 173.800
en voor waardevermeerdering van eigendommen 374.600

te zamen f 548.400

Die uitgaaf was gedekt door de opbrengst van verkochte eigendommen tot een bedrag van . . . . f 226.600

zoodat het overige, ad . . . . f 321.800
had moeten gevonden worden uit door leening verkregen gelden.

Er was in hetzelfde tijdvak in het geheel geleend . . . . f 979.000

Volgens het voorafgaande was daarvan tot vorming of vergrooting van kapitaal aangewend . . . . f 321.800

zoodat voor de behoeften van den publieken dienst noodig was geweest . f 657.200

De verhouding tusschen het geleend bedrag, dat voor kapitaalvorming was aangewend en hetgeen voor andere doeleinden was gebezigd, was dus als van f 321.800 tot f 657.200.

Dezelfde verhouding moest nu worden in acht genomen tusschen het gedeelte der voor schuldaflossing bestemde som dat uit de opbrengst van eigendommen, en het gedeelte dat uit inkomsten en belastingen gevonden werd.

Terwijl f 29000 voor schuldaflossing werd uitgetrokken, mocht dus daarvan omstreeks f 9000 gevonden worden uit de opbrengst van verkochte eigendommen en moesten de overige f 20000 gevonden worden uit inkomsten en belastingen.

Daar in plaats daarvan de geheele geraamde opbrengst van verkoopingen ad f 17000 voor aflossing werd aangewezen, werd naar het oordeel van Gedep. Staten f 8000 van het kapitaal der gemeente gebruikt tot bestrijding van uitgaven die door belastingen moesten worden gedekt. Het gemeentebestuur had bij het doen der gevraagde opgaven getracht aantetoonen, dat, ook al werd alleen voor zoodanige schuld, die voor het aankoopen en productief maken van eigendommen was aangegaan, aflossing uit de opbrengst van verkochte eigendommen toegelaten, in dit geval de geheele voor aflossing aangewezen som van f 29000 had mogen gevonden worden uit de opbrengst van verkoop van onroerend goed, waarvoor trouwens slechts f 17000 geraamd was. Het gemeentebestuur rekende aldus (de cijfers verschillen van de bovenstaande omdat het gemeentebestuur ook het jaar 1883 in de berekening opnam).

Er was in de jaren 1872—1883 voor het aankoopen en productief maken van vaste eigendommen uitgegeven . . . . f 599463.06½

In die elf jaren was afgelost . . . . 129000.—

Gesteld nu zelfs dat die aflossingen geheel gevonden waren uit de opbrengst van verkochte onroerende goederen, dan zou nog eene som van . . . . f 470463.06½
aan aflossing op dezelfde wijze gevonden mogen worden. Gedep. Staten onthielden hunne goedkeuring aan de begrooting voor 1884 niet, omdat zij meenden, dat hetgeen daarbij plaats had voor eene gemeente als Haarlem zonder overwegend bezwaar wel voor eene enkele maal kon worden toegelaten, maar zij noodigden het gemeentebestuur uit in het vervolg de door hen noodig geachte splitsing te maken.

Bij het opmaken der begrooting voor 1885 werden de door Gedep. Staten ont-

wikkelde denkbeelden niet in toepassing gebracht. De post „opbrengst van den verkoop van gemeente-eigendommen", in het voor de begrooting vastgestelde model voorkomende onder de „buitengewone ontvangsten", werd in drie onderdeelen gesplitst en geraamd als volgt:

a. opbrengst van den verkoop van rentegevende gemeente-eigendommen nihil.

b. vermoedelijke opbrengst van den jaarlijkschen verkoop van boomen, groeiende op de gemeentelijke boschgronden . . . . f 1676.—

c. vermoedelijke opbrengst van den jaarlijkschen verkoop van door de gemeente met het doel van verkoop voor den aanbouw van belastingopbrengende huizen aangekochte of daarvoor ingerichte en bestemde gronden . . . . f 15.324.—

In den brief van Burg. en Weth., waarbij de begrooting ter goedkeuring werd ingezonden, werd uitdrukkelijk gezegd, dat die splitsing ten doel had te doen uitkomen, dat alleen het onder *a* omschrevene behoorde tot de buitengewone ontvangsten, maar dat het omschrevene onder *b*, als zijnde de gewone jaarlijksche inkomsten van de boschgronden der gemeente, behoorde tot de gewone ontvangsten, en dat evenzeer het omschrevene sub *c*, als zijnde de jaarlijksche opbrengst der exploitatie eener onderneming, te rekenen was tot de gewone ontvangsten, zoodat de geheele som van f 15324 voor gewone uitgaven mocht worden besteed.

Eene berekening, zooals vroeger door Gedep. Staten gemaakt was, werd, over 1883 voortgezet, bij de begrooting gevoegd. Burg. en Weth. gaven evenwel te kennen, dat die naar hun oordeel geen juiste voorstelling gaf van den staat van zaken. Daaromtrent werd opgemerkt, dat uit de opbrengst van verkochte gronden dikwijls hoogst belangrijke openbare werken waren bekostigd, waarvoor men anders had moeten leenen; dat naar het oordeel van Burg. en Weth. verkeerdelijk geen rekening werd gehouden met de kapitaalvorming, verkregen door de geleende gelden, die men voor den aanbouw van scholen had besteed; dat deze toch, eenige tonnen gouds bedragende, het onnoodig maakten iets uittetrekken voor huur van schoollokalen, welke post, wanneer men niet zelf de schoollokalen had gebouwd, vele duizenden guldens zou moeten bedragen; eindelijk dat, wanneer de stelling juist is, dat men een zeker bedrag der verplichte jaarlijksche aflossing mag dekken door de opbrengst der verkochte gronden als opbrengst der exploitatie eener onderneming, dit evenzeer het geval moet zijn met de renten van de kapitalen, voor die onderneming opgenomen.

Er werd eene uit de begrooting getrokken balans overgelegd. Volgens die balans werden, indien de verplichte jaarlijksche aflossing als een buitengewone uitgaaf werd beschouwd, de gewone uitgaven door de gewone ontvangsten overtroffen met een bedrag ruim zoo hoog als de voor de aflossing geraamde som van f 29000, en wanneer de aflossing als gewone uitgave werd beschouwd, altijd nog met een bedrag van f 401.

Burg. en Weth. achtten het in de gegeven omstandigheden onnoodig de vraag tot eene beslissing te brengen, of de verplichte jaarlijksche aflossing is een buitengewone dan wel eene gewone uitgaaf. Het kwam hun onderwijl voor, dat die aflossing inderdaad was kapitaalvorming en daardoor, en buitendien door haren aard als betreffende eene uitgaaf die eene gewone jaarlijksche rentebetaling voor goed doet ophouden, van buitengewonen aard was.

Gedep. Staten zonden de begrooting aan den Raad terug, en gaven daarbij te kennen dat zij bezwaar maakten haar goedtekeuren. Zij konden er zich mede vereenigen, dat de opbrengst van den houthak als gewone ontvangst werd beschouwd, en evenzeer de opbrengst van onbruikbaar geworden materieel, wanneer de aanvulling van den aanwezigen voorraad steeds onder de jaarlijks terugkeerende uitgaven voor den dienst werd begrepen. Maar hetgeen door den Raad was gebracht onder *c* van den post „opbrengst van den verkoop van gemeente-eigendommen" was huns inziens vervreemding niet van vruchten maar van kapitaal. Werd de opbrengst daarvan in de huishouding der gemeente verteerd, dan moest de gemeente op den duur armer worden. Het deed er niet toe of de vervreemde eigendommen voor het oogenblik niet rentegevend waren; dit hing af van het gebruik, dat er tijdelijk van gemaakt werd en dat voor verandering vatbaar was. Het deed ook niet af, dat de verkochte gronden werden bestemd voor den aanbouw van huizen wier toekomstige bewoners een aandeel in de belastingen zouden dragen. Op die opbrengst van belasting was toch niet zeker te rekenen, daar de bedoelde bewoners, gesteld dat zij kwamen, ook weder konden vertrekken.

Die belastingen waren geene inkomsten uit bezittingen; niet, zooals deze laatste inkomsten, van blijvenden aard. En wanneer de verhoogde opbrengst van belastingen, zooals hier, het gevolg was niet van toenemende welvaart maar van aanwas der bevolking, dan stond er tegenover eene in den regel nog sterkere vermeerdering der uitgaven voor de in omvang toenemende huishouding der gemeente. Gedep. Staten verwezen overigens naar de vroegere briefwisseling en maakten hunnerzijds eene andere balans op, welke aantoonde dat er ook nu weder kapitaal gebruikt zou worden voor de gewone huishouding der gemeente, waaronder zij de schuldaflossing begrepen.

De Raad zond de begrooting overanderd weder ter goedkeuring in en voerde daarbij nog het een en ander aan tot weerlegging van de bedenkingen van Gedeputeerde Staten. Hij kon niet aannemen, dat de gemeente armer zou worden door de handelwijze van het gemeentebestuur. Toen men begon pogingen aantewenden om de gemeente Haarlem tot ontwikkeling te brengen, meende men dit doel in de eerste plaats te zullen bereiken door den aanbouw van nieuwe aanzienlijke huizen te bevorderen. Tot dat einde zijn krachtens verschillende raadsbesluiten in de jaren 1862—1867 verscheidene stukken gemeentegrond aan de bolwerken en elders gelegen, zelfs sommige verhuurde perceelen, beschikbaar gesteld om *om niet* te worden overgedragen aan personen die er huizen op wilden bouwen, waarvan de aard en de soort afhankelijk waren van de goedkeuring van het gemeentebestuur. Men oordeelde toen dat de gemeente daardoor niet armer zou worden, maar rijker; ook Gedep. Staten meenden dit, want zij hebben al de bedoelde raadsbesluiten goedgekeurd. En de ondervinding, zoo ging de Raad voort, heeft geleerd dat men juist gezien heeft. De bloei der gemeente is zoo toegenomen, dat zij thans hare bouwterreinen voor f 15 per vierkanten meter verkoopt. Waar Burg. en Weth. vroeger spraken van de exploitatie eener onderneming, werd niet bedoeld eene onderneming in den gewonen zin, om daaruit directe vruchten en inkomsten te putten, maar werden bedoeld de maatregelen, door de gemeente genomen om de gemeentegronden met belasting opbrengende huizen bezet te krijgen. En indien er nu van geene verarming der gemeente sprake was toen

zij hare gronden uitsluitend voor het bouwen van aanzienlijke huizen om niet ten geschenke gaf, dan kan er zeker thans geen sprake van zijn, nu zij voor die gronden belangrijke koopsommen verkrijgt en daarmede schuld aflost, welke schuld dan ook.

De Raad vertrouwde, dat Gedep. Staten vrijheid zouden vinden de begrooting goed te keuren, daar het dan toch duidelijk was, dat het daarin begrepen bedrag voor aflossing en rentebetaling van het gedeelte der gemeenteschuld tot het verkrijgen of inrichten van nieuwe bouwterreinen aangegaan, ver overschreed het cijfer wegens verkoop van zoodanige gronden geraamd.

Gedep. Staten hebben hunne goedkeuring aan de begrooting onthouden bij hun besluit van 18 Februari 1885 no. 23. In dat besluit wordt in hoofdzaak overwogen, dat behalve een bedrag van omstreeks f 130.000 aan buitengewone ontvangsten, waar tegenover staat een ongeveer gelijk bedrag aan buitengewone uitgaven, nog in de begrooting is opgenomen een bedrag van ruim f 15000 wegens verkoop van gronden (de volledige omschrijving is hierboven gegeven), waar tegenover geene buitengewone uitgave is gesteld, en dat dus is aangewezen tot bestrijding van gewone jaarlijks terugkeerende behoeften der gemeentehuishouding;

dat de stelling van den Raad van Haarlem, dat eene ontvangst als de hierbedoelde, als zijnde de jaarlijks terugkeerende opbrengst der exploitatie eener onderneming, onder de gewone ontvangsten is te rangschikken, in zoo algemeenen zin als zij door den Raad als beginsel is vooropgesteld en toegepast, in strijd is met de eischen van een deugdelijk financieel beheer;

dat toch door den verkoop van eigendommen en het verteren van de opbrengst daarvan voor de gewone, jaarlijks terugkeerende en steeds in omvang toenemende behoeften der gemeente-huishouding, de gemeente, meer of minder snel, maar ontwijfelbaar zeker, in financieele kracht vermindert;

dat dus — hoezeer de opbrengst van verkochte eigendommen, evenzeer als voor aankoop of waardevermeerdering van andere eigendommen, ook zonder bezwaar kan worden besteed voor aflossing, ook voor de verplichte jaarlijksche aflossing van geldleeningen, voor zulken aankoop of zulke waardevermeerdering aangegaan — noch de renten van opgenomen gelden, noch de aflossing van leeningen voor andere behoeften aangegaan, noch eenige andere kosten der gemeente-huishouding, daaruit mogen worden bestreden;

dat zulks door den Raad van Haarlem uit het oog is verloren, naardien de geraamde opbrengst van te verkoopen gronden (omstreeks f 15000) veel hooger is dan dàt gedeelte der op de begrooting voor schuldaflossing uitgetrokken som, dat, volgens de door het gemeentebestuur zelf verstrekte opgaven, is aantemerken als aflossing van geldleeningen, gesloten voor aankoop of waardevermeerdering van eigendommen;

dat zoodoende wel is waar voor het oogenblik, en zoolang met verkoopen kan worden voortgegaan, de ingezetenen door de opbrengst dier verkoopingen in hunne lasten worden verlicht, maar die toestand niet van duurzamen aard kan zijn, immers, zoodra het verkoopen een einde neemt of vermindert, de ingezetenen, behalve voor de bevrediging der van ouds bestaande en der nieuw opgekomen behoeften, ook nog voor aanvulling van het alsdan op de begrooting ontstaan tekort zullen hebben te zorgen;

dat derhalve door toepassing van het door den Raad van Haarlem als beginsel aangenomen stelsel, de toekomst van de financiën dier gemeente in gevaar wordt gebracht, waartegen door Gedeputeerden, overeenkomstig de bepalingen der gemeentewet, behoort te worden gewaakt.

Op 25 Februari heeft de Raad van Haarlem besloten tegen deze beschikking van Gedep. Staten voorziening te vragen bij den Koning, en op 6 Maart is bij Zr. Ms. Kabinet ingekomen een ter uitvoering van dat raadsbesluit door Burg. en Weth. ingediend adres, waarbij worden overgelegd het raadsbesluit van 25 Februari 1885, het besluit van Gedep. Staten van 18 Februari 1885 en de op 31 October 1884 vastgestelde begrooting en daarbij behoorende memorie van toelichting.

Burg. en Weth. wijzen het geschilpunt aan: Gedep. Staten beschouwen de f 15324 als eene buitengewone ontvangst; de raad is van oordeel dat de opbrengst van te verkoopen bouwterrein, als zijnde de jaarlijks terugkeerende opbrengst der exploitatie van eene onderneming, is te rangschikken onder de gewone ontvangsten.

Burg. en Weth. voeren verder aan, dat de stelling van Gedep. Staten, dat het verkoopen van eigendommen en het verteren van de opbrengst voor gewone jaarlijks terugkeerende behoeften, de financiëele kracht der gemeente zal verminderen, is gegrond op de ook door het gemeentebestuur van Haarlem niet betwiste waarheid, dat hij die zijn goed opteert verarmt. Het bestuur van Haarlem erkent deze waarheid zoozeer, dat het zich steeds wel heeft gewacht de rentegevende bezittingen der gemeente te verkoopen en de koopsommen te verteren, maar daarentegen die bezittingen met vele bunders land en eenige rentegevende nieuwe woningen heeft vermeerderd, zoodat dan ook de opbrengst dier rentegevende goederen van ruim f 11000 in 1872 tot ruim f 15000 in 1884 is gestegen.

Maar de door Gedep. Staten aangewezen ontvangpost van ruim f 15000 betreft geheel iets anders dan verkoop van privaatrechtelijke rentegevende eigendommen der gemeente. Hij stelt voor de verwachte inkomst uit ondernemingen der gemeente tot het voor bouwterrein uitgeven van gronden, hetzij oorspronkelijk tot hare rentelooze publiekrechtelijke bezittingen behoorende, hetzij door haar aangekocht en voor bebouwing geschikt gemaakt. Er wordt gewezen op den loop dier ondernemingen in vroegeren en lateren tijd; als bewijs hoezeer zij geslaagd zijn, wordt vermeld dat het Kenaupark, waaraan p. m. f 30000 is ten koste gelegd, thans wegens $^4/_5$ der personeele belasting, opcenten op die belasting en plaatselijke directe belasting, behalve nog de 40 opcenten van de grondbelasting der gebouwde eigendommen, f 12000 's jaars in de gemeentekas brengt, en dat het Florapark, dat ongeveer f 100.000 van aankoop en aanleg gekost heeft, nu reeds, hoewel er nog vele bouwterreinen onbezet zijn, f 15000 's jaars in de gemeentekas doet vloeien. Die ondernemingen zijn nog in vollen gang; jaarlijks worden er gronden, uitsluitend om er huizen op te bouwen, uit verkocht; jaarlijks rijst daardoor de opbrengst der belastingen op verwonderlijke wijze; hoe, vragen Burg. en Weth., kan dan met grond worden beweerd, dat men buiten de regelen van een goed beheer geraakt, wanneer men een zeer matig deel van den verkoopprijs op de begrooting brengt om mede te dienen tot aflossing van aangegane schulden of betaling van daarvoor verschuldigde renten? Hoe kan er, nadat men vroeger met goedkeuring van Gedep. Staten bouwterrein om niet uitgaf, nu bedenking

tegen zijn dat de gelden, die men nu zoo gelukkig is voor die gronden te ontvangen, worden besteed voor rentebetaling of aflossing van schuld? Wel verre van door die ondernemingen hare financiën in gevaar te brengen, gaat de gemeente daardoor naar het oordeel van het gemeentebestuur ontwijfelbaar zeker in financieele kracht vooruit.

Burg. en Weth. voeren nog aan, dat onjuist is de bewering van Gedep. Staten, dat tegenover de bedoelde som van ruim f 15000 geen buitengewone uitgaaf is gesteld, vermits daartegen in uitgaaf is gebracht eene som van f 29000 voor aflossing van geldleeningen.

Eindelijk merken Burg. en Weth. op, dat, zooals uit het besluit van Gedep. Staten en uit de vroegere briefwisseling mag worden opgemaakt, de meening van Gedep. Staten schijnt te zijn, dat de opbrengst van de meermalen vermelde gronden zonder bezwaar kan worden besteed voor aflossing van schuld, ook voor de verplichte jaarlijksche aflossing van geldleeningen, die voor den aankoop van die gronden of voor hunne waardevermeerdering zijn aangewend.

Is die meening juist, zeggen Burg. en Weth., dan geldt dit evenzeer voor de renten van zoodanige geldleeningen.

Wanneer nu, zeggen zij verder, in aanmerking wordt genomen, dat de op de begrooting voor opbrengst van den verkoop van bedoelde gronden uitgetrokken som van ruim f 15000 aanmerkelijk minder is, dan de som die in het stelsel van Gedep. Staten voor aflossing van geldleening uit die opbrengst mag worden besteed, vermeerdert met de renten ad 4 ten honderd 's jaars daarvoor te voldoen, dan valt daarmede weg de bedenking, die Gedep. Staten tegen de begrooting der gemeente deden gelden.

Gedep. Staten, omtrent dit adres gehoord, leggen de brieven, gewisseld over de begrootingen voor 1884 en voor 1885, in afschrift over.

In hun bericht wordt gezegd, dat tot voor weinige jaren het gemeentebestuur van Haarlem gewoon was er zorgvuldig voor te waken, dat alle kosten van de dagelijksche huishouding der gemeente werden bestreden uit blijvende inkomsten en de opbrengst der belastingen; maar dat de snelle aanwas der bevolking, gepaard met den aanbouw van nieuwe straten of geheele wijken, de behoeften sterker deed toenemen dan de opbrengst der middelen; dat toen het gemeentebestuur, terugdeinzende voor de verhooging van belastingen tot zoodanig bedrag als wel noodig zou zijn geweest, ter betaling der behoeften van het oogenblik wissels is gaan trekken op de toekomst.

Aanvankelijk, zeggen Gedep. Staten, geschiedde dit, onder den drang der omstandigheden, in bescheiden vorm. Weldra werd verlichting van lasten gezocht in eene conversie, waardoor de aflossing van leeningen, vroeger gesloten voor zoodanigen tijd als in overeenstemming was te achten met den aard der uitgaven die er door waren bestreden, tot later werd verschoven. Ten slotte bleek dat van jaar tot jaar een deel van de gewone uitgaven òf door geleende gelden òf zelfs door de opbrengst van verkoopingen werd gedekt.

Bij de behandeling der begrooting voor 1884 hebben Gedep. Staten zich verplicht geacht het gemeentebestuur te waarschuwen; en toen bij de behandeling der begrooting voor 1885 bleek dat het gold een door den Raad aangenomen beginsel van regeeringsbeleid, het beginsel namelijk dat de opbrengst van verkocht bouwterrein voor de

gewone uitgaven der gemeentehuishouding mag worden aangewend, — en het Gedep. Staten niet mocht gelukken den Raad van het onjuiste en gevaarlijke van dat beginsel te overtuigen, — hebben zij gemeend hunne goedkeuring aan de begrooting te moeten onthouden.

Gedep Staten achten het beginsel, waarop de begrooting van Haarlem is gebaseerd, veroordeeld bij Kon. Besluit van 28 Februari 1883 no. 6, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van den Raad van Buiksloot, tot verkoop van kapitaal, om daarmede te voorzien in de kosten van schoolbouw. Zij merken op, dat de toepassing van het beginsel des te meer nadeelig is te achten wanneer de opbrengst van verkochte eigendommen wordt aangewend tot dekking van jaarlijks terugkeerende uitgaven.

Gedep. Staten verwijzen naar hunne vroeger aan het gemeentebestuur gerichte opmerkingen, ten betooge dat het gemeentebestuur ten onrechte onderscheid maakt tusschen den verkoop van rentegevende en van niet rentegevende eigendommen, en bestrijden op nieuw de onderstelling, waarvan het gemeentebestuur uitgaat, dat de opbrengst der belastingen, getrokken van de bewoners van nieuw gebouwde huizen, als inkomsten zouden zijn te beschouwen van de kapitalen, indertijd besteed tot den aankoop of de inrichting tot bouwterrein van de gronden waarop die huizen zijn gesticht.

Gedep. Staten blijven erkennen, dat de opbrengst van verkochte eigendommen zonder schade voor de toekomst der gemeentefinanciën kan worden aangewend tot aflossing van leeningen aangegaan òf tot aankoop òf tot vermeerdering der handelswaarde van bezittingen. Maar uit de vroeger door Gedep. Staten gemaakte berekeningen, gegrond op de opgaven van het gemeentebestuur, blijkt huns inziens dat van de aflossing van f 29000 op verre na geen f 15000 kan worden beschouwd als aflossing van leeningen van de genoemde soort. En, zeggen Gedep. Staten verder, wat betreft de betaling der jaarlijksche renten uit de opbrengst van verkoopingen, gesteld al dat zulks niet geheel in strijd ware met het goed beheer eener openbare kas, mag niet uit het oog worden verloren, dat dan in elk geval de boekwaarde der eigendommen van jaar tot jaar met het bedrag dier rente moet worden verhoogd, terwijl de werkelijke waarde van hetgeen nog te verkoopen is afneemt, zoodat de toestand gedurig ongunstiger wordt, en, zoodra niets meer of voor geen genoegzaam bedrag te verkoopen valt, de gemeente plotseling voor een aanzienlijk tekort op de begrooting komt te staan, dat dan door zeer bezwarende verhooging van belastingen zou moeten worden gedekt.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van Bestuur was aanhangig gemaakt, is bij haar ingekomen eene memorie van Burg. en Weth. van Haarlem.

Daarin wordt gezegd, dat het geschiedkundig exposé, door Gedep. Staten geleverd, onjuist is, dat de gewone uitgaven der gemeente steeds door gewone ontvangsten zijn bestreden en zelfs dikwijls buitengewone uitgaven voor openbare werken door gewone inkomsten zijn gedekt, zooals volgens Burg. en Weth. uit de door Gedep. Staten overgelegde, van het gemeentebestuur afkomstige stukken blijkt.

Burg. en Weth. komen op tegen het verwijt, dat er wissels op de toekomst zouden getrokken zijn. Dat Gedep. Staten als een voorbeeld daarvan noemen de tot stand

gebrachte conversie van schuld, is een bewijs dat Gedep. Staten met de financiën der gemeente niet nauwkeurig bekend zijn. Die conversie had enkel ten doel de geldleeningen van 5 en 4½ pct. terugtebrengen tot 4 pct. leeningen, geenszins om minder snel aftelossen. Voor verscheidene geconverteerde leeningen was geen aflossing bepaald, tenzij na geheele aflossing van eene vorige; en van die na 1866 gesloten werd jaarlijks belangrijk minder dan 2 pct. aflosbaar gesteld. De na de conversie verplichte jaarlijksche aflossing van 2 pct. strekte dus niet tot verlichting maar veeleer tot verzwaring der lasten.

De bewering van Gedep. Staten, dat van jaar tot jaar een deel van de gewone uitgaven òf door geleende gelden òf door opbrengst van verkoopingen zou zijn gedekt, wordt naar het oordeel van Burg. en Weth. door de overgelegde stukken volledig weersproken. De groote fout is, dat Gedep. Staten niet begrijpen de bij de begrooting gemaakte onderscheiding van de drie verschillende soorten van ontvangsten uit onroerende goederen.

Volgens Gedep. Staten brengt een gemeentebestuur zijne financiën in gevaar, wanneer het eene waardelooze en geene inkomsten hoegenaamd opleverende bezitting, b.v. een gracht of een wandeling, geschikt maakt tot bouwterrein, dien grond verkoopt onder verplichting van bebouwing met belasting opbrengende huizen en de verkoopsom van den grond besteedt tot aflossing van schuld. Het gevaarlijke zou dan hierin bestaan, dat schuld werd afbetaald met de opbrengst van vervreemd gemeente-eigendom. Maar Gedep. Staten zien over het hoofd, dat door de beschreven operatie waardeloos en geen rente afwerpend goed een rijke en steeds mild vloeiende bron van inkomst voor de gemeente wordt, en dat die gemeente daardoor mede haren schuldenlast vermindert.

In de memorie wordt nog opgemerkt, dat het besluit van Gedep. Staten door hunne eigene beschouwingen wordt veroordeeld. Immers door te weigeren de f 15000 uit de opbrengst van bouwterrein voor aflossing toetelaten en dus te vorderen dat dit bedrag door de belastingheffing gevonden worde, willen Gedep. Staten terstond aan de gemeente opleggen de zeer bezwarende verhooging van belastingen, welke zij als einduitkomst van de handelwijze van het gemeentebestuur voorzien en die voor hen een reden is om die handelwijze aftekeuren.

Er moet, zeggen Burg. en Weth. ten slotte, gekozen worden tusschen het stelsel van Gedep. Staten en dat van den Raad. En zij achten die keuze niet moeielijk. Wordt het stelsel van Gedep. Staten gevolgd, dan is ontwijfelbaar verhooging van belasting noodig, wat in de tegenwoordige tijdsomstandigheden niet wenschelijk is en bovendien nadeelig moet werken op de ontwikkeling en welvaart der gemeente. Dat van den Raad geeft groote kans dat er in het geheel geene verhooging van belasting noodig zal zijn. Mocht men namelijk zoo gelukkig zijn alle nog voorhanden bouwterrein te verkoopen voor het bouwen van aanzienlijke huizen, dan zal de opbrengst der belastingen daardoor waarschijnlijk nog sterker toenemen dan thans reeds het geval is.

IV. de beroepen van *K. S. Hooghiemstra en D. Beuken en W. Van Maarschalker-*

weerd te Utrecht, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan J. S. Hooghiemstra vergunning is verleend tot het oprichten van een stoomkorenmolen aan den Witten vrouwensingel aldaar.

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA, brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive van 2 April '85, no. 45, Afd. H. en N., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van de door K. S. Hooghiemstra, alsmede D. Beuken en W. van Maarschalkerweerd te Utrecht, ingestelde beroepen tegen eene beslissing van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan J. S. Hooghiemstra vergunning is verleend tot het oprichten van een stoomkorenmolen.

Ten vorigen jare werd door dezelfde appellanten beroep ingesteld tegen eene beslissing van het gemeentebestuur, waarbij aan denzelfden verzoeker vergunning was verleend tot het oprichten eener stoommachine van 20—25 p. k. Dit beroep werd behandeld in de openbare vergadering der Afdeeling van den 15 Oct. '84 (R. v. S. XXIV bl. 495). Het in die zaak door Zijne Majesteit genomen besluit is van 7 November '84, no. 7, en is te vinden t. a. p. bl. 545. Daarbij werd verklaard, dat omtrent het verzoek, zooals het gedaan was, geene beslissing had kunnen worden genomen.

Den 19 Dec. d. a. v. heeft J. S. Hooghiemstra zich wederom tot het gemeentebestuur van Utrecht gewend met het verzoek om vergunning tot het oprichten op het perceel aan den Witte-vrouwensingel wijk I, no. 7, kadastraal bekend gem. Abstede sectie A no. 6512, van een stoomkorenmolen met eene horizontale stoommachine van 25 p. k. en een dito stoomketel van 30 p. k. Bij het verzoek werden overgelegd de in art. 5 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) voorgeschreven stukken.

Volgens de beschrijving zal de machine dienen tot beweegkracht van maalsteenen en verdere werktuigen benoodigd voor 't malen van graan- en meelproductie.

De stoomketel zal geheel worden ommetseld en geplaatst in een afzonderlijk ketelhuis op teekening aangegeven onder letter A.

Voor de stoommachine zal een gedeelte van een bestaand graanmagazijn worden ingericht tot machinekamer, op de teekening aangegeven onder letter B; het overige gedeelte zal tot meelfabriek worden ingericht, op teekening aangegeven onder „Fabriek".

De schoorsteen, op de teekening aangegeven onder letter D, zal worden opgetrokken van metselwerk en eene hoogte hebben van 25 Meter boven den beganen grond.

Het rookkanaal zal onder den grond worden aangelegd en eene lengte hebben van ± 22 Meter, en waarin op ongeveer de helft der lengte een mangat zal worden gereserveerd.

Het ketelhuis zal geheel worden overkluisd met ijzeren balken en gemetselde trogwulven en worden voorzien van een steenen vloer.

De ketelbemetseling zal geheel vrij van de opgaande muren worden opgetrokken. In het tot fabriek interichten graanmagazijn zullen worden gesteld de noodige maalsteenen, op de teekening aangegeven.

Mede zullen aldaar worden geplaatst de verdere benoodigde machines en werktuigen van ondergeschikten aard; als builen, sorteer- en reinigingsmachines, korenbrekers en elevator.

Verder zal een gedeelte van het op de teekening als magazijn III aangegeven gebouw worden ingericht tot het malen van graan voor beestenvoeder, waar zullen worden geplaatst twee maalsteenen en eenige ondergeschikte werktuigen, zooals hierboven zijn genoemd, mede in beweging gebracht door voormelde stoommachine.

In de zitting, gehouden overeenkomstig art. 7 der wet, zijn verschenen K. S. Hooghiemstra, eigenaar en gebruiker van het ten westen belendende perceel, kad. gem. Abstede, sectie A. no. 5321; W. van Maarschalkerweerd, eigenaar en gebruiker van het ten oosten belendende perceel, kad. gem. Abstede, sectie A. no. 6992; en D. Beuken, gebruiker van het ten westen nabijgelegen perceel, kad. gem. Lauwerecht, sectie A. no. 3863;

die zich onder overlegging van schriftelijke memoriën, waarin hunne bezwaren zijn uiteengezet, tegen het verleenen der gevraagde vergunning verklaarden, terwijl de strekking dier bezwaren door Mr. N. F. Van Nooten, mede in die zitting tegenwoordig, nader werd toegelicht.

In die memoriën wordt betoogd, dat het verzoek niet voor toewijzing vatbaar is, 1o. omdat bij Kon. Besluit van 7 Nov. '84 het besluit van Burg. en Weth. van Utrecht van 21 Juni '84, waarbij een gelijksoortig verzoek van denzelfden adressant was ingewilligd, werd vernietigd; 2o. omdat J. S. Hooghiemstra vergunning vraagt tot het oprichten eener stoominrichting, terwijl deze in werkelijkheid reeds voor verreweg het grootste gedeelte ingericht en met uitzondering van den schoorsteen *geheel aanwezig* is.

Voorts wordt in de memorie van K. S. Hooghiemstra gewezen op het gevaar, dat voor zijne aangrenzende eigendommen zal ontstaan, aangezien de muur, waartegen het magazijn no. II is gebouwd en ingebracht, een massale muur is en dit magazijn zonder eenige tusschenruimte is verbonden met magazijn no. III, waarin de beide maalsteenen zijn geplaatst;

op den hinder, dien de werking der op de bovenverdieping van magazijn no III geplaatste maalsteenen veroorzaken zal, ook door verstoring van de nachtrust, welke hinder, alsmede het van de dreuning gevreesde gevaar, voorkomen zoude kunnen worden door het maken van afscheidings- of spouwmuren, waardoor het woonhuis van K. S. Hooghiemstra van de stoominrichting zou kunnen worden geïsoleerd;

op het gevaar voor brand, wegens de nabijheid van het deels van hout, deels van steen, gebouwde pakhuis van K. S. Hooghiemstra, dienende tot berging van hout, turf en steenkolen, welk gevaar nog wordt vermeerderd door de aanwezigheid van drie met riet gedekte hooibergen, en 't welk niet kan worden voorkomen door het plaatsen van een vonkenvanger op den schoorsteen, omdat de openingen der vonkenvangers gewoonlijk te wijd zijn.

Ten gevolge van het ingediende verzoek heeft K. S. Hooghiemstra zich eene vermindering van huur voor een deel van zijn bovenhuis met f 150 's jaars moeten getroosten.

Mitsdien verzocht hij het gemeentebestuur de gevraagde vergunning te weigeren of

daaraan zoodanige voorwaarden te verbinden, dat zijne bezwaren daardoor worden opgeheven, met verplichting tot vergoeding der schade, welke de stoominrichting hem mocht veroorzaken.

In de memorie van D. Beuken en W. Van Maarschalkerweerd wordt voorts nog gewezen op het bezwaar van den neerslag van het vuil, waarmede steenkolendamp steeds bezwangerd is, 't geen vooral bij vochtig weer is te duchten en voor hunne bleekerijen schadelijk en voor hun bedrijf nadeelig zal zijn, terwijl laatstgenoemde, als eigenaar van den door hem gebruikten bleekgrond, daarvan waardevermindering vreest. Aan dit bezwaar ware echter tegemoet te komen door aan de vergunning de voorwaarde te verbinden, dat niet met steenkool maar alleen met cokes in den met turf aangelegden vuurhaard mag worden gestookt.

Het gemeentebestuur van Utrecht overwoog echter, dat de ingebrachte bezwaren niet van dien aard konden worden geacht om het verzoek aftewijzen, en verleend mitsdien aan J. S. Hooghiemstra en zijne rechtverkrijgenden vergunning tot oprichting van een stoomkorenmolen met horizontale stoommachine van 25 p. k. en dito stoomketel van 30 p. k. in het perceel aan den Witte-vrouwensingel no. 7, kadastraal bekend gemeente Abstede, sectie A. no. 6512, onder voorwaarde:

1o. dat de inrichting binnen den tijd van zes maanden na dagteekening van dit besluit, zal voltooid en in werking gebracht moeten zijn, na alvorens door den inspecteur over het bouwen te zijn onderzocht en goedgekeurd;

2o. dat het ketelhuis moet worden opgemetseld ter dikte van minstens 0.22 M., overdekt met trogwulven, tusschen ijzeren balken en geen gemeenschap mag hebben met de nevenliggende gebouwen of magazijnen;

3o. dat de ommetseling des stoomketels rondom vrij moet blijven van de belendende muren;

4o. dat de machine-schoorsteen moet worden opgemetseld tot eene hoogte van minstens 25 meter boven den beganen grond, vóór den ingang van het ketelhuis en voorzien moet zijn van een vonkenvanger;

5o. dat het ondergrondsch rookkanaal eene lengte moet hebben van minstens 22 meter;

6o. dat de uitvoering dezer voorschriften moet geschieden volgens aanwijzing van den kommandant van het brandwezen.

Van deze beslissing zijn K. S. Hooghiemstra alsmede D. Beuken en W. Van Maarschalkerweerd in beroep gekomen, bij het instellen waarvan door hen de voorschriften van art. 15 der wet in acht zijn genomen.

In het appellatoir adres van K. S. Hooghiemstra worden de bezwaren, ontleend aan vrees voor gevaar, schade en hinder, welke hij reeds bij het gemeentebestuur had doen gelden, herhaald.

Voorts wordt door dezen appellant medegedeeld, dat bij eene proefmaling, toen de bestaande houten molen door een paard en slechts weinige minuten door twee paarden in werking werd gebracht, de dreuning zich als een onweer op eenigen afstand liet hooren en de ramen in de aangrenzende benedenkamer van appellants huis rinkelden, welke dreuning zich voorzeker meer zal doen gevoelen, wanneer de maalsteenen door 25 paardenkrachten, in plaats van door de kracht van één, hoogstens twee paarden in

beweging worden gebracht, en welke dreuning niet met die van een voorbijgaand rijtuig, 't geen niet voortdurend plaats vindt, gelijk gesteld kan worden;

Mocht door het maken van eene afscheiding tusschen de magazijnen II en III, ten einde het gebouw, waarin de maalsteenen zijn geplaatst, geheel van de belendende gebouwen aftezonderen, nog niet aan het bezwaar der dreuning kunnen worden tegemoet gekomen en de dreuning het gevolg zijn van den zwakken grondslag van den bodem daar ter plaatse, dan volgt daaruit niet, dat appellants bezwaar ongegrond zou zijn, maar dat de beide maalsteenen in een verder dan appellants woning verwijderd pakhuis of wel gelijkvloers op den beganen grond geplaatst moeten worden. In dien zin verzoekt appellant Zijne Majesteit alsnog het besluit van het gemeentebestuur van Utrecht te willen wijzigen.

Het beroep van D. Beuken en W. Van Maarschalkerweerd steunt op de navolgende gronden:

1o. dat de voorwaarden, waaronder de vergunning verleend is, niet ter algemeene kennis zijn gebracht;

2o. dat J. S. Hooghiemstra vergunning vraagt tot het oprichten van een stoomkorenmolen, die in werkelijkheid reeds voor het grootste gedeelte is ingericht;

3o. dat de neerslag uit den schoorsteen der stoommachine voor hunne waschbleekerijen schadelijk zal zijn, ter bevestiging waarvan zij zich beroepen op het advies van Gedep. Staten van Utrecht dd. 15 Aug. '84, bij gelegenheid van het ten vorigen jare te dezer zake door hen ingesteld beroep, weshalve zij verzoeken, dat aan de vergunning alsnog de voorwaarde moge worden verbonden, dat de stoommachine uitsluitend met cokes zal mogen worden gestookt.

De appellatoire adressen werden door den Minister van Waterstaat in handen gesteld van Gedep. Staten van Utrecht, die daarop den Provincialen Ingenieur, alsmede Burg. en Weth. van Utrecht, hebben gehoord.

Laatstgemelden doen in hun ambtsbericht van 26 Februari '85, no. 59, opmerken, dat het magazijn, op het situatieplan gemerkt III, aan de westzijde is afgesloten door een niet gemeenen muur, die ongeveer 0.20 M. van een aan den appellant K. S. Hooghiemstra behoorend eigendom is verwijderd en alleen aan den zuidwestelijken hoek met den oostelijken muur van het woonhuis van dien appellant in aanraking komt.

Bij de op 14 Januari jl. genomen proef zijn de zich op de eerste verdieping van magazijn III bevindende maalsteenen in beweging gebracht, achtereenvolgens door een en twee in een zoogenaamd kroonrad van een grutmolen loopende paarden.

De daardoor teweeggebrachte dreuning op de muren van het hoofdgebouw van K. S. Hooghiemstra was, volgens Burg. en Weth., bijna niet merkbaar. Wel rammelden de lichtramen van het nabijgelegen benedenvertrek eenigszins, maar nadat die ramen naar behooren dichtgeschoven waren, was van die beweging hoegenaamd niets meer te bespeuren. Ook toen het kroonrad zonder de maalsteenen in beweging was gebracht, werd dezelfde trilling waargenomen, waaruit naar het oordeel van Burg. en Weth. duidelijk blijkt, dat niet de maalsteenen maar het kroonrad in zijne draaiende beweging die trilling veroorzaakte. Het komt hun dan ook voor, dat het in beweging brengen der maalsteenen geen schade of hinder van ernstigen aard zal veroorzaken,

wanneer het kroonrad weggenomen en door eene stoommachine vervangen zal zijn.

Wat de bezwaren van D. Beuken en W. Van Maarschalkerweerd betreft, doen Burg. en Weth. opmerken, dat, aangenomen dat die bezwaren werkelijk bestaan, dit dan toch overal elders in de gemeente in niet mindere mate het geval is. Zij wijzen op de bleekerijen, die tusschen de Vleutingsche wetering en de Leidsche vaart liggen in de onmiddellijke nabijheid van de rangeerbanen der Ned. Rijn- en Centraalspoorwegen, van de Ned. zinkpletterij, de machinefabriek van Louis Smulders en Co. en de stoombierbrouwerij "de Kroes", terwijl in de Lauwerecht uit een groot aantal fabriekssch oorsteenen zware dampen zich dag en nacht over de nabijgelegen terreinen verspreiden, zeer zeker tot hinder voor de vele zich daar bevindende kleederbleekerijen.

Werd aan J. S. Hooghiemstra de voorwaarde van het uitsluitend gebruik maken van cokes opgelegd, dan zou zulk eene bepaling voor het vervolg algemeen moeten worden toegepast, waardoor, naar het oordeel van Burg. en Weth., veel grootere belangen worden benadeeld dan die bij de onderwerpelijke zaak betrokken zijn.

De Ingenieur van den Provincialen Waterstaat geeft in zijn bericht van 4 Maart '85 te kennen, dat uit het verslag der vanwege het gemeentebestuur genomen proef blijkt, dat werkelijk eene trilling werd waargenomen.

Moge die nu aan het kroonrad, waardoor de beweging werd overgebracht of aan iets anders zijn te wijten, zeker is het, dat de werking van eene stoommachine van 25 p. k. nog geheel andere trillingen en geluiden zal geven. Intusschen kan niet wel a priori bepaald worden of de te veroorzaken hinder van ernstigen aard zal zijn of schade aan eigendommen teweeg zal brengen.

Aan de vergunning dienen dus nadere voorwaarden verbonden te worden. In de eerste plaats komt daarvoor in aanmerking het maken van de door den appellant K. S. Hooghiemstra gewenschte scheiding van de magazijnen II en III, waardoor elk direct verband van diens gebouw met de fabriek wordt afgesneden. Zoo de trillingen ook dan nog blijven bestaan, en, bij te nemen proeven door deskundigen, hinder van ernstigen aard blijken te veroorzaken, dan is verplaatsing der maalsteenen noodig en zullen deze dan wel op den beganen grond gesteld moeten worden.

Tot opheffing der bezwaren van D. Beuken en W. Van Maarschalkerweerd, blijft de Ingenieur, overeenkomstig zijn advies van 31 Juli '84, het stoken van cokes als voorwaarde noodzakelijk achten.

Gedep. Staten van Utrecht schrijven in hunne missive van 23 Maart '85, no. 31, dat het te verwachten is, dat de trillingen en dreuningen zullen blijven, ook al wordt het kroonrad door eene stoommachine vervangen. Moge al die machine verder van de woning van den appellant K. S. Hooghiemstra verwijderd zijn dan het kroonrad, en regelmatiger beweging veroorzaken dan dat rad, toch zal de snelheid, waarmede de maalsteenen bewogen zullen worden, grooter zijn, wanneer zij door eene stoommachine van 25 p. k. in werking worden gebracht, en zoude die meerdere snelheid tot meerdere trilling en dreuning aanleiding kunnen geven. Daarover zal echter niet voordat de machine gesteld zal zijn met voldoende zekerheid geoordeeld kunnen worden. Om die reden zou het wenschelijk zijn de vergunning betrekkelijk het in werking brengen der maalsteenen op de daarvoor aangewezen plaats te verleenen voor een bepaalden

proeftijd, na afloop waarvan daaromtrent de voorwaarden zouden kunnen worden vastgesteld, die noodig zouden blijken om den appellant K. S. Hooghiemstra tegen eventueele schade of tegen hinder van ernstigen aard op voldoende wijze te vrijwaren.

In het bezwaar van D. Beuken en W. Van Maarschalkerweerd, wat betreft den neerslag van het fijne vuil uit den schoorsteen der stoommachine, wordt ook door Gedep. Staten gedeeld. Zij adviseeren mitsdien tot vernietiging van de bestreden beslissing van het gemeentebestuur en tot het verleenen der vergunning, met uitzondering van het onderdeel daarvan, betrekkelijk de plaatsing der beide maalsteenen op de eerste verdieping van magazijn III, op dezelfde voorwaarden als in de beslissing van het gemeentebestuur zijn opgenomen, doch aangevuld met die, dat bij de exploitatie van het stoomwerktuig slechts cokes gestookt zullen mogen worden; terwijl met betrekking tot de maalsteenen een proeftijd zou kunnen worden verleend van zes weken, aanvangende op den dag, waarop de stoommachine met de verdere inrichting in werking zal zijn gebracht, gedurende welken tijd, in tegenwoordigheid van de daartoe aantewijzen autoriteiten, de vereischte proefnemingen kunnen wordcn bewerkstelligd.

Nadat de overweging dezer zaak bij de Afdeeling aanhangig was gemaakt, zijn nog bij haar ingekomen:

1o. eene missive Van Mr. N. F. Van Nooten, dd. 14 April '85, daarbij overleggende:

Twee deurwaarders-exploten, bij het eerste waarvan K. S. Hooghiemstra en bij het tweede waarvan de beide andere appellanten aan den verzoeker van het door hen ingestelde beroep kennis hebben gegeven;

Exemplaren van twee nummers van het Utrechtsch Prov. en Stedel. Dagblad, van 31 Januari en 12 Februari '85, onderscheidenlijk bevattende de openbare kennisgeving van het gemeentebestuur betreffende het verleenen der vergunning en de kennisgeving, dat van die vergunning beroep is ingesteld;

Een uittreksel uit het kadastrale plan, gem. Abstede, sectie A. waarbij de ligging der perceelen van K. S. en J. S. Hooghiemstra, en van die van W. van Maarschalkerweerd is aangewezen;

Afschrift van de koopakte der villa "Welgelegen", in d°. 18 Dec. '74, waaruit blijkt, dat de oostelijke zijmuur van het bij die akte door J. S. aan K. S. Hooghiemstra verkochte woonhuis gemeenschappelijk eigendom van den kooper en den verkooper of hunne rechtverkrijgenden blijft;

Id. van de koopakte in d°. 31 Aug. '76, waarbij W. Van Maarschalkerweerd de waschbleekerij enz. van A. G. J. Dumans heeft gekocht;

Een uittreksel uit den perceelsgewijzen kadastralen legger gem. Abstede, sectie A, aanwijzende de eigendommen van W. Van Maarschalkerweerd;

Eene volmacht van K. S. Hooghiemstra en eene van D. Beuken en W. Van Maarschalkerweerd, dd. 11 April '85, op Mr. N. F. Van Nooten, advocaat te Utrecht, verstrekt om hen te vertegenwoordigen in de openbare vergadering dezer Afdeeling van den Raad van State en daarin hunne belangen toetelichten.

2o. eene missive van notaris Van Meerlant te Utrecht, dd. 17 April '85, daarbij overleggende:

Eene op hem verstrekte volmacht van J. S. Hooghiemstra dd. 14 April '85, om

diens belangen waartenemen en te behartigen bij de behandeling der zaak voor deze Afdeeling van den Raad van State;

Eene memorie van den geappelleerde J. S. Hooghiemstra, waarin onderscheidene opmerkingen en beschouwingen worden teruggevonden, die bereids in zijne memorie, ingediend bij de vorige behandeling dezer zaak, waren opgenomen, bepaaldelijk wat betreft de bezwaren van de beide bleekers, hun optreden als appellanten op dringend verzoek van K. S. Hooghiemstra, de verhouding van D. Beuken, als gebruiker, tot de gemeente Utrecht als eigenares van het door hem gebruikte bleekveld en het streven van W. Van Maarschalkerweerd om zijn eigendom voor het dubbele van de waarde aan den geappelleerde overtedoen.

Voorts wijst de steller der memorie er op, dat de bezwaren van K. S. Hooghiemstra door de genomen proef volkomen zijn weerlegd, vooral wanneer men daarbij in aanmerking neemt de veel geregelder werking van een molen door een stoomwerktuig gedreven dan van een molen door twee paarden voortgesleept, 't geen uit den aard der zaak met horten en stooten gaat;

dat de oude ramen in het huis van K. S. Hooghiemstra, zoolang zij niet in hunne sponningen passen, wel altijd, ook bij het minste windstootje, zullen rinkelen;

doch dat bij het nemen der proef is gebleken, dat er geen sprake meer kan zijn van rinkelen, toen een raam met de hand in de sponning werd vastgedrukt.

De Ingenieur van den Provincialen Waterstaat, die bij de proefneming niet tegenwoordig was, doch nu ten aanzien van het bezwaar van trilling en dreuning tot een ander resultaat komt dan bij zijn vorig advies, kan, naar het oordeel van den steller der memorie, wat praktische kennis van gebouwen en fabrieken betreft, met het oog op zijn tegenwoordigen en zijn vroegeren werkkring, niet geacht worden zoo goed op de hoogte te zijn als de in dat opzicht zeer ervaren deskundigen, die het gemeentebestuur van Utrecht te zijner beschikking en tot zijne voorlichting heeft gehad. Die ingenieur, zoo vervolgt de memorie, verkeert in dwaling, wanneer hij meent, dat de aangevraagde 25 p. k. geheel zullen worden aangewend om de maalwerktuigen, die den appellant Hooghiemstra hinderen, met ontzettende snelheid te doen werken en wanneer hij niet begrijpt, dat het grootste gedeelte der 25 p. k. voor het drijven van al de overige op de plannen aangewezen werktuigen moet worden gebruikt. Mocht dreuning van eenig aanbelang waarneembaar worden, dan zou toch zeker de verzoeker er zijn eigen gebouw niet aan wagen, maar de inrichting van de maalwerktuigen moeten veranderen.

Intusschen zou hij groote kosten van verplaatsing als anderszins moeten maken, indien de zijns inziens denkbeeldige bezwaren van K. S. Hooghiemstra in aanmerking mochten komen.

Vervolgens bevat de memorie de mededeeling, dat, blijkens akte op 13 Maart jl. voor notaris Van Hengelaar te Utrecht verleden, K. S. Hooghiemstra het indertijd van zijn broeder J. S. Hooghiemstra voor f 10000 gekocht eigendom, heeft verkocht voor eene waarde in geld en in vruchtgebruik van f 16200, waaruit blijkt, dat de opgeschroefde bezwaren niet algemeen worden gedeeld en de nieuwe verkrijger de nabij-

heid van den stoomkorenmolen niet schijnt te vreezen en daarvan geen hinder van ernstigen aard schijnt te verwachten.

Wat het rook- en roetbezwaar betreft, wijst de memorie nog op de hoogte van den schoorsteen en de lengte van het rookkanaal; op de nabijheid der gasfabriek, waar zonder bezwaar de retorten dagelijks meermalen worden geopend; op de bevoegdheid der bewoners van omliggende huizen om te allen tijde onder zeer lage schoorsteenen, steenkolen te stoken; op het feit, dat samenwerking van windstilte met dadelijk den rook neerslaanden regen zeldzaam voorkomt en het bleeken bij dof, regenachtig weder weinig resultaat geeft; op de voortdurende winstgevende exploitatie der bleekerijen van den eersten rang om en nabij Utrecht en andere plaatsen, naast of bij fabrieken, waarin steenkool geoorloofde brandstof is en op de omstandigheid, dat eene eventueel opteleggen voorwaarde tot het uitsluitend stoken van cokes, door oponthoud in het vuurmaken, betrekkelijk hoogeren prijs der brandstof, meerdere sluiting van den vuurhaard enz., den verzoeker zeer belangrijk geldelijk nadeel zou toebrengen.

Deze legt bij de memorie drie verklaringen over van kleederbleekers te Utrecht, Gouda en Amsterdam, waaruit blijkt, dat vrees voor rook, vuil of stip rederlijkerwijs niet kan worden gekoesterd.

Inzonderheid vestigt hij de aandacht op de zich daarbij bevindende verklaring van den Ingenieur Mijnssen te Amsterdam dd. 3 Maart jl., die als medeëigenaar der stoomwasscherij H. J. G. Mijnssen aldaar, te kennen geeft dat van den schoorsteen onmiddellijk achter die stoomwasscherij opgetrokken tot afvoer van den rook der onder den ketel gestookte steenkolen, niet de minste last wordt ondervonden voor het aan de fabriek grenzende bleekveld, en dat bij eene hoogte van 25 M., als voor den schoorsteen van de stoominrichting van J. S. Hooghiemstra door het gemeentebestuur van Utrecht is voorgeschreven, aan belendenden zeker in 't geheel geen schade kan worden toegebracht.

Het beroep wordt voor de appellanten nader toegelicht door den heer Mr. N. F. Van Nooten, advocaat te Utrecht, terwijl voor den belanghebbende J. S. Hooghiemstra optreedt de heer A. Van Meerlant, notaris te Utrecht. Beide gemachtigden voeren voor hunne beweringen nagenoeg gelijke gronden aan als bij eene vroegere behandeling dezer zaak. Zij beantwoorden voorts eenige vragen van de Staatsraden Van Eysinga, Smidt en De Vries.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Dertiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 13 *Mei* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk Besluit:

van 30 April 1885, no. 28, houdende beschikking op de adressen van *den gemeenteraad van Sneek, waarbij deze in beroep komt van de besluiten van Gedeputeerde Staten van Friesland, de dato* 8 *en* 29 *Januari* 1885 *no.* 8 *en* 32, 2e *Afd. F., houdende toepassing van art.* 212 *der gemeentewet op de begrooting dier gemeente voor* 1885.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 123).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op de adressen van den gemeenteraad van Sneek, waarbij deze in beroep komt van de besluiten van Gedep. Staten van Friesland, de dato 8 en 29 Januari 1885, nos. 8 en 32, 2e Afd. F., houdende toepassing van art. 212 der gemeentewet op de begrooting dier gemeente voor 1885;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 15 April 1885 nos. 15 en 19;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 April 1885, n⁰. 1774, Afd. B.B.;

Overwegende, dat op de begrooting van inkomsten en uitgaven der gemeente Sneek voor het dienstjaar 1885, zooals die door den gemeenteraad was vastgesteld en aan Gedep. Staten ter goedkeuring was opgezonden, onder den post "toelage voor de dienstdoende schutterij" eene naar het oordeel van Gedep. Staten onvoldoende som was uitgetrokken;

dat de schutterlijke begrooting voor het dienstjaar 1885 door Gedep. Staten bij hun besluit van 23 December 1884 no. 63 definitief werd vastgesteld, nadat daarin wegens den aanleg eener schietbaan ten behoeve van de dienstdoende schutterij, een post in uitgaaf van f 1500 was aangebracht en de ontvangpost als toelage uit de gemeentekas met hetzelfde cijfer was verhoogd, terwijl bij een besluit van dezelfde dagteekening, onder no. 61, de beslissing over de gemeentebegrooting door Gedep. Staten werd verdaagd;

dat daarna, bij weigering van den gemeenteraad om een met f 1500 verhoogd bedrag als toelage voor de dienstdoende schutterij, alsnog onder hoofdstuk VII Afd. IV, art. 1 der uitgaven op de gemeentebegrooting aantebrengen, dit door Gedep. Staten is geschied bij hun besluit van 8 Januari 1885, van welk besluit de gemeenteraad bij Ons in beroep is gekomen;

dat vervolgens, bij weigering van den gemeenteraad om nieuwe middelen tot dekking van de door Gedep. Staten op de begrooting gebrachte uitgaaf voortedragen, door dezen, bij hun besluit van 29 Januari 1885, de post van Onvoorziene Uitgaven, onder Hoofdstuk XI art. 1, met meergenoemd bedrag is verminderd en de aldus gewijzigde begrooting is goedgekeurd, van welk besluit de gemeenteraad insgelijks van Ons voorziening heeft verzocht;

Overwegende, dat Gedep. Staten van oordeel zijn, dat de gemeenteraad in zijn beroep niet-ontvankelijk is, omdat art. 209 der gemeentewet alleen voorziet in het geval, dat de goedkeuring aan eene gemeentebegrooting is onthouden en in casu de gemeentebegrooting, zij het ook na aanvulling, door hun college is goedgekeurd;

dat deze zienswijze echter niet aannemelijk is, daar toch de gemeentebegrooting, gelijk die door den gemeenteraad was opgemaakt en werd gehandhaafd, in werkelijkheid niet door Gedep. Staten is goedgekeurd, en het recht van hooger beroep, aan den gemeenteraad in het algemeen toegekend, wanneer de goedkeuring aan de begrooting wordt onthouden, niet te loor gaat, indien het onthouden der goedkeuring plaats vindt

op de wijze en in den vorm als art. 212 der gemeentewet voor het daarbij bedoelde bijzondere geval aangeeft;

Overwegende, dat appellant in zijn adres tegen het besluit van Gedep. Staten, de dato 8 Januari 1885, aanvoert, dat de gemeente, noch op grond van de schutterijwet, noch op grond van de gemeentewet, tot den aanleg eener schietbaan voor de dienstdoende schutterij is verplicht;

dat alzoo het bezwaar van appellant is gericht tegen den post van f 1500, die voor den aanleg eener schietbaan op de schutterlijke begrooting is aangebracht, doch dat die begrooting overeenkomstig art. 34 der wet van 11 April 1827 (*Stbl.* no. 17) door Gedep. Staten definitief is vastgesteld en tegen zoodanig besluit van Gedep. Staten geen beroep bij Ons openstaat;

dat, aangezien de kosten der schutterij, voor zoover zij niet door boeten, bijdragen en contributiën worden gedekt, volgens art. 36 van gemelde wet, ten laste komen van de gemeentekas, de toelage, gelijk die op de door Gedep. Staten definitief vastgestelde schutterlijke begrooting voorkomt, in haar geheel is eene uitgaaf, bij eene bijzondere wet aan de gemeente opgelegd, die krachtens art. 205 lett. *x* der gemeentewet op de gemeentebegrooting behoort te worden gebracht, hetgeen, bij weigering van den gemeenteraad, krachtens art. 212, 1e lid, der gemeentewet, door Gedep. Staten geschiedt;

dat bij besluit van Gedep. Staten de dato 29 Januari 1885, overeenkomstig art. 212, 2e lid, der gemeentewet is bepaald op welke wijze de tot dekking dier uitgaaf vereischte middelen zullen worden gevonden en dat tegen de aanwijzing dier middelen door vermindering van den post voor onvoorziene uitgaven, op zich zelf door den gemeenteraad geene bedenkingen zijn ingebracht, zoodat die aanwijzing geacht mag worden terecht te zijn geschied;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der besluiten van Gedep. Staten van Friesland de dato 8 en 29 Januari 1885, het door den gemeenteraad van Sneek tegen elk dier besluiten ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 30 April 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *J. A. Van der Pluym c. s. te Meeuwen en Dussen, van eene beslissing van Gedep. Staten van Noordbrabant, omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Dussen.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide van een schrijven van 2 April 1885 L*a* D, Afdeeling Waterstaat B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door J. A. Van der Pluym c. s. tegen eene beslissing van Gedep. Staten van Noordbrabant, omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Dussen.

Bij het opmaken van dien legger, vastgesteld bij besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant van 25 October 1877 G. no. 9, 1e Afdeeling A., werd onder volgnommer 3 daarop een voetpad gebracht, loopende door het land van een gedeelte van het waterschap het Noordeveld, van Dussen naar Hil en het Hilsche voetpad genoemd. Den 23 April 1884 heeft de Heer A. Den Dekker, lid der Provinciale Staten van Noordbrabant en grondeigenaar, wonende te Almkerk, zich tot Gedep. Staten dier provincie gewend, met een verzoekschrift, waarin in hoofdzaak het volgende wordt te kennen gegeven.

Adressant is eigenaar van een perceel land, gelegen in het waterschap "het Noordeveld" onder Dussen en bij het kadaster in die gemeente bekend in sectie K. no. 130, dat aan de eene zijde grenst aan den openbaren weg in de gemeente Meeuwen, genaamd de Hilsche straat. Van dit perceel en andere achterliggende perceelen van andere eigenaren hebben sinds een groot aantal jaren de R. K. inwoners van Babyloniënbroek en Hil, gemeente Meeuwen, die te Dussen ter kerk gaan, gebruik gemaakt. Zij hebben daar als voetgangers over een pad geloopen, wat echter slechts bij gedoogen van adressant en de andere eigenaren geschiedde; een dier eigenaren stond het slechts toe tegen betaling van f 5, welke som gewoonlijk door het R. K. Kerkbestuur van Dussen gekweten werd. De reden, waarom evengenoemde kerkgangers van dit pad gebruik maakten en niet hun weg namen langs de Meeuwensche steeg en de Baan, of langs de Middelkade en de Dussensche steeg, was daarin gelegen, dat de genoemde wegen onbegrint en dientengevolge dikwijls moeilijk begaanbaar waren en de bij gedoogen gebezigde overgang veel korter was, en dat ook de Middelkade toen nog niet tot een kunstweg was gemaakt. Later werd de Middelkade begrint, en van dat oogenblik af bestond er geen reden meer om van dien overgang gebruik te maken.

Niettegenstaande dit alles heeft het gemeentebestuur van Dussen bedoelde strook grond bij het voorloopig vaststellen van den legger in 1877 onder de openbare wegen en voetpaden opgenomen, en is de legger aldus door Gedeputeerde Staten vastgesteld.

Adressant wenscht thans, dat dit pad, onder no. 3 op den legger voorkomende en aldaar genaamd "Hilsche pad", daarvan zal worden afgevoerd, althans voor zooveel het ligt op zijn bovenomschreven perceel, vermits (*a*) het bedoelde voetpad nooit een

openbaar voetpad kan zijn, daar adressant en de andere eigenaren het gebruik van hun land nooit anders hebben toegestaan dan geheel vrijwillig, zonder eenige verplichting daartoe, en dan nog alleen aan kerkgangers op verzoek van het R. K. Kerkbestuur, (*b*) het gebruik daarvan tegenwoordig geheel onnoodig is, en derhalve (*c*) door het op den legger te brengen als openbaar voetpad, de vrije eigendomsrechten van adressant zijn geschonden, en bovendien (*d*) dat geheel onnoodig en onrechtmatig gebruik van zijn eigendom in eene onduldbare plagerij is ontaard, daar meermalen schade toegebracht werd aan zijne eigendommen, zonder dat de daders konden worden ontdekt. Adressant verklaart voornemens te zijn bij den bevoegden rechter eene burgerlijke rechtsvordering intestellen, ten einde bij vonnis te doen beslissen, dat het Hilsche pad, althans voor zoover het over zijn eigendom loopt, zijn vrij eigendom is en van den legger moet worden afgevoerd, alsmede vergoeding van kosten, schaden en interessen voor alles wat in strijd met zijne rechten is en wordt verricht. Alvorens echter daartoe overtegaan, heeft hij gemeend zich tot Gedep. Staten te moeten wenden, met het verzoek zoodanige maatregelen te nemen, dat van den legger der openbare wegen en voetpaden der gemeente Dussen met bekwamen spoed worde afgevoerd het op dien legger onder no. 3 voorkomende voetpad, daarop genoemd Hilsche voetpad, althans voor zoover dit pad zal loopen over adressants hiervoren omschreven eigendom.

Op grond van dit verzoekschrift gaven Gedep. Staten bij een schrijven van 16 September 1884 aan den Raad der gemeente Dussen in overweging, ter voorkoming eener kostbare procedure en uit aanmerking der misbaarheid van het Hilsche voetpad, nu andere te allen tijde begaanbare wegen zijn begrint, bedoeld voetpad van den legger der openbare wegen en voetpaden in die gemeente aftevoeren. Den 16 November besloot de gemeenteraad evenwel „desnoods aan den burgerlijken rechter over te „laten de beslissing of het bewuste voetpad, waartegen bij de opmaking en de vast„stelling van den legger geene bezwaren zijn ingebracht, al dan niet van den legger „zal worden afgevoerd", na overwogen te hebben, dat het Hilsch voetpad de kortste verbinding is van Hil en Babyloniënbroek (gemeente Meeuwen c. a.) met de gemeente Dussen; dat, behalve de heeren Den Dekker en H. Heymans, al de eigenaren van de perceelen, waarover het voetpad loopt, in het belang van den landbouw het wenschen te behouden, omdat de landerijen daardoor meerdere waarde hebben en het voetpad ook de kortste toegang is tot hunne perceelen; dat het pad sedert eeuwen als publiek voetpad is bekend geweest, en thans ook niet uitsluitend gebruikt wordt door de R. K. bewoners van Hil en Babyloniënbroek; dat, mocht het voetpad vroeger schade aan het land hebben teweeggebracht, thans daarvan geen sprake meer kan zijn, omdat bij slecht weer, wanneer het pad minder bruikbaar is, een omweg over thans aanwezige kunstwegen wordt genomen; eindelijk dat, naar 's Raads inzicht, de proceskosten voor de gemeente, die zich alleen op den legger zal beroepen, niet zoo groot kunnen zijn. Den 11 December 1884 werd door Gedep. Staten op het verzoek van den heer A. Den Dekker beschikt. Gelet op de berichten van den Raad der gemeente Dussen en van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, overwegende ten eerste dat, volgens beweren van den adressant, het gebruik van bedoeld voetpad steeds bij gedoogen is geschied en door den Raad der gemeente Dussen

geene afdoende bewijzen zijn geleverd, noch titels zijn overgelegd, waaruit is afteleiden, dat het pad steeds ten gemeenen dienste van allen zou zijn bestemd geweest, en in de tweede plaats, dat, nu de z. g. Middelkade en Dussensche steeg zijn begrint en te allen tijde goed begaanbaar, de kortere afstand tusschen Hil en Dussen, dien het voetpad aanbiedt, van zeer gering belang is, zoodat bovendien het pad voor het openbaar verkeer onnoodig is — besloten Gedep. Staten van Noordbrabant, met intrekking van hun besluit van 15 Februari 1883 G. no. 52, den bij besluit van 25 October 1877 G no. 9 vastgestelden legger der openbare wegen en voetpaden van de gemeente Dussen, in dier voege te wijzigen, dat het daarop onder no. 3 voorkomende Hilsch voetpad daarvan worde afgevoerd.

Naar aanleiding van dit besluit hebben Johannes Antonius Van der Pluym, lid van den gemeenteraad, voorzitter van het waterschap den Hil en grondeigenaar wonende te Hil, Bastiaan Van der Beek, Heemraad van het waterschap "de Oude Zeedijk" onder Dussen en grondeigenaar te Dussen, en 31 anderen (waarvan sommigen enkel belanghebbenden bij het Hilsch voetpad, de overigen tevens eigenaren van perceelen, waarover dat pad loopt) zich tot Z. M. gewend met een verzoekschrift, dat den 15 Februari ll. ingekomen is op het Kabinet des Konings. In dit adres geven zij, na medegedeeld te hebben, dat er indertijd tegen het plaatsen van het Hilsche voetpad op den legger geene bezwaren zijn ingebracht, en dat thans Gedep. Staten op een eenvoudig verzoekschrift van den heer A. Den Dekker, het pad van den legger hebben afgevoerd, te kennen, niet te kunnen bevroeden, welke beweegredenen Heeren Gedep. Staten tot dit besluit hebben geleid. Het pad toch heeft, volgens aloude overlevering, reeds eeuwen lang bestaan en gediend tot buurt-, kerk-, lijk- en landweg; de perceelen waarover het pad loopt hebben om het pad meerdere waarde, omdat de landman met werkvolk enz. over dat pad veel gemakkelijker dan over de lange uitwegen voor en achter zijn land kan bereiken; daarom verlangen dan ook de eigenaren van het land waarover het pad loopt, dit te behouden, behalve alleen de heer Den Dekker aan het uiterste oost- en een enkel eigenaar aan het uiterste westeinde van het pad, die voor hun eigendom bij het pad geen belang hebben, doordien hunne gronden mede gelegen zijn aan openbare wegen. Adressanten nemen dus de vrijheid gebruik te maken van het recht, hun toegekend bij art. 23 van het reglement op de openbare wegen en voetpaden in Noordbrabant van 8 Juli 1874 (Prov. blad no. 21), om bij Z. M. tegen het besluit van Gedep. Staten van 11/20 December 1884 G no. 23, 1e Afd. A, in beroep te komen en Hoogstdenzelve met den diepsten eerbied te smeeken, hunne rechten, waarin zij zich gekrenkt gevoelen, naar recht en billijkheid te doen handhaven.

Gedep. Staten, over dit adres gehoord, gaven te kennen, dat uit het bestreden besluit en het adres van den heer Den Dekker blijkt, dat het gebruik van het Hilsche voetpad steeds bij gedoogen is geschied, zonder eenige verplichting en dan nog maar alleen voor kerkgangers op verzoek van het R. K. Kerkbestuur van Dussen, door tusschenkomst van het gemeentebestuur van Meeuwen gedaan. Voorts merken zij op, dat de gemeenteraad van Dussen geen bewijzen geleverd noch titels overgelegd heeft, waaruit kan afgeleid worden, dat het pad steeds ten algemeenen dienste bestemd is geweest, en dat wanneer niet bewezen kan worden dat op het eigendom van parti-

cullieren het onus publicum van voetpad rust, de provincie door dergelijke voetpaden (ook al hebben zij alleen en uitsluitend een gemeenschappelijk karakter) op den legger te brengen, zich aan vrij kostbare rechtsgedingen blootstelt; in het adres van den heer Den Dekker wordt dan ook reeds met zoodanig rechtsgeding gedreigd. „Bovendien” — verklaren Gedep. Staten — „kan door den aangelegden kunstweg over de „zoogenaamde Middelkade en Dussensche steeg, die thans te allen tijde goed begaan„baar is en gedeeltelijk evenwijdig loopt met bedoeld pad, het pad voor het open„baar verkeer onnoodig worden geacht.” Eindelijk meenen Gedeputeerde Staten niet „onopgemerkt te mogen laten, dat al is krachtens eene beslissing der Administra„tieve Macht in het hoogste ressort genomen, een voetpad op den legger der openbare „wegen en voetpaden gebracht, daardoor volgens de jurisprudentie van den Hoogen „Raad nog niet onherroepelijk beslist is, dat zoodanig voetpad tot gemeene dienst van „allen bestemd is.” Zij geven in overweging, den Koning voortestellen de adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in het door hen ingestelde beroep.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt, zijn o. a. nog ingekomen:

a. Een afschrift van een besluit van den gemeenteraad van Dussen, dd. 13 April 1885, waarbij besloten wordt aan den Raad van State het volgende te kennen te geven:

1o. dat bij besluit van heeren Gedep. Staten van 15 Februari 1883, G no. 52, is afgewezen het verzoek van M. Heymans te Capelle en W. Heymans te Vrijhoeven Capelle, om het hierbedoeld Hilsch voetpad van den legger aftevoeren, voor zoover het liep over hunne perceelen op de volgende overwegingen:

„dat bedoeld voetpad steeds van oudsher heeft bestaan als baar- en lijkpad voor de Roomsch-Katholieke bewoners van Hil en Babyloniënbroek;

„dat wel is waar het gedeelte voetpad, loopende over der adressanten eigendom, tijdelijk weinig of niet gebruikt is geworden, doch daardoor niet kan worden geacht te zijn opgeheven;

„dat bovendien bij besluit van 25 October 1877 G no. 7, de legger van openbare wegen en voetpaden van de gemeente Dussen is vastgesteld, zonder dat door de adressanten tegen dien legger bezwaren zijn ingebracht;

2o. dat bij het thans bij den Raad van State aanhangige besluit van Gedep. Staten, het bedoeld voetpad van den legger wordt aangevoerd, enkel en alleen op het beweren van den heer A. Den Dekker, als zoude het pad slechts bij gedoogen zijn gebruikt en onnoodig geworden door de verbetering van andere wegen, welke verbetering trouwens reeds was tot stand gekomen toen het besluit van 15 Februari 1883 (hiervoor aangehaald) werd genomen;

3o. dat de Raad de innige overtuiging heeft, dat het Hilsche voetpad steeds als publiek voetpad heeft gediend, tot op den huidigen dag nog het karakter van publiek voetpad heeft behouden, en, naar 's Raads bescheiden meening, menige publieke weg of voetpad zoude vervallen indien hun recht van bestaan moest afhangen van voldoende bewijzen of titels;

4o. dat, voor zoover bekend is, al de andere eigenaren het pad willen behouden, omdat zij anders vaak een grooten omweg zouden moeten maken om hun land te

bereiken, terwijl adressanten van de beide aangehaalde verzoeken hun land langs een anderen publieken weg kunnen genaken;

5o. dat het den Raad mede bekend is, dat meer eigenaren en belanghebbenden het adres van beroep zouden hebben geteekend, zoo zij niet vreesden hun financieele belangen te benadeelen door zich te verklaren tegen een verlangen van den heer A. Den Dekker, en

6o. dat de Raad in het belang zijner gemeente en harer ingezetenen verlangt, dat bedoeld publiek voetpad behouden blijve.

b. Eene memorie van H. Heymans, dd. 15 April 1885. Na te hebben medegedeeld, dat hij reeds den 9 Augustus 1882 bij Gedep. Staten van Noordbrabant bezwaren heeft ingebracht tegen de willekeurige wijze, waarop het gemeentebestuur van Dussen een pad over zijn eigendom loopende, onder den naam „Hilsche voetpad, zonder beheer”, op den legger der openbare wegen en voetpaden dier gemeente gebracht had, geeft hij te kennen, dat daarbij door adressant afschriften werden overgelegd van onderscheidene huurcontrakten, alsmede van verschillende brieven van twee opvolgende pastoors te Dussen, waaruit blijkt, dat reeds in 1799 het quaestieuse voetpad liep over het kadastrale perceel sectie K no. 29, vroeger aangeduid onder K no. 11, alsmede dat dit voetpad nog in 1866 bij den pastoor van Dussen is in huur genomen. Adressant verklaart dat de willekeurige verlegging van gezegd voetpad over zijn eigendom sectie K no. 4, ontegenzeggelijk inbreuk op zijn eigendomsrecht maakt, en in strijd is met art. 3 en 147 G.W. in verband met art. 627 B. W.

Voorts geeft hij te kennen, naar aanleiding van eenige beweringen van Burg. en Weth. van Dussen, dat door hen geenszins bewezen is, dat bedoeld voetpad (hetwelk, blijkens een huurcontract van 1 Mei 1803 en de Roomsch-Katholieke kerkerekening van 1799 toen reeds over een geheel ander perceel liep dan het zijne) sedert eeuwen over zijn eigendom geloopen heeft, en bij een huurovereenkomst van 1807 die richting slechts tijdelijk verlaten heeft; voorts dat het pad nooit in anderen zin ten gebruike van het algemeen bestemd is, dan doordat het publiek na 1866 begonnen is van dien overgang gebruik te maken en het gemeentebestuur het in 1877 voorloopig op den legger bracht; en eindelijk dat als de bewoners van Hil en Babyloniënbroek recht hebben op dat voetpad, zij dat volgens art. 627 B. W. moeten bewijzen. De heer Heymans kan zich daarom ten volle met het bestreden besluit van Gedep. Staten vereenigen, waardoor zij z. i. een einde gemaakt hebben aan een onrecht, zoowel door het gemeentebestuur als door het publiek gepleegd.

c. Eene Memorie, door Mr. P. C. 't Hooft, advocaat te 's-Hertogenbosch, als gemachtigde van den heer A. Den Dekker ingediend.

Onder verwijzing naar het adres van zijnen lastgever aan Gedep. Staten van Noordbrabant dd. 24 April 1884, en onder verklaring dat hij de waarheid der daarin vervatte beweringen uitdrukkelijk staande houdt, worden door hem de volgende bewijsstukken overgelegd:

A. Een huurcedul, waarin Cornelis Sprengers verklaart van Gerrit Verheyden het voetpad, daarin beschreven, voor den tijd van drie aaneenvolgende jaren van 1 Mei 1803 tot 30 April 1806, voor f 5 per jaar gehuurd te hebben;

B. Een huurcedul, waarin voormelde Cornelis Sprangers van genoemden Gerrit

Verheyden, het bovenbedoeld pad voor vier jaren, van 1 Mei 1807 tot 30 April 1811, voor f 5 per jaar verklaart te hebben gehuurd;

C. Een stuk, als sub A en B vermeld, waarbij Sprengers van Verheyden huurt „den vreijjen voetpat over een perceel weijlant (als boven omschreven) voor den tijt van vier Jaare zijn aanvangh nemende den 1 Junij 1811 en zullen eijndigen den Laasten Maij 1815 en dat voor eenne zom ider jaar van vijf gulden.”

Dit stuk is gedagteekend 10 Juni 1811.

D. Een akte, waarin het R. K. Kerkbestuur der gemeente Dussen verklaart van den heer D. A. Heymans, grondeigenaar te Hilvarenbeek, in gebruik te hebben overgenomen voor den tijd van vijf jaren ingaande 1 Januari 1858 het meergemeld voetpad, tegen een jaarlijksche huur van f 5, uitsluitend ten behoeve der kerkgangers van Hil en Babyloniënbroek;

E. Een stuk, gedagteekend 28 Aug. 1866, waarin de heer J. Straven, Burgemeester der gemeenten Meeuwen, Hil en Babyloniënbroek, verklaart, dat zijne katholieke ingezetenen van Babyloniënbroek en Hil te Dussen kerkelijk zijn, en gedurende meer dan een halve eeuw een voetpad hebben gehad over een perceel weiland gelegen in het waterschap Dussen, genaamd het Noordeveld, en waarin hij den eigenaar van genoemde weide verzoekt genoemd voetpad te laten blijven bestaan tegen eene behoorlijke jaarlijksche vergoeding.

F. Een brief van H. Van Gennip, pastoor te Dussen, aan D. A. Heymans te Hilvarenbeek dd. 9 Maart 1858, waarin wordt in overweging gegeven, ter voorkoming van het misbruik, dat men van des geadresseerden weide maakt, die weide voor een jaar enkel als voetpad aan de gemeente Dussen in gebruik aftestaan;

G. Een brief van denzelfde aan A. Van Oosterhout dd. 19 November 1858, houdende dankbetuiging voor verleende tusschenkomst.

H. Een brief van denzelfde aan D. A. Heymans voornoemd, dd. 20 November 1858, waarin hij o. a. verklaart, dat de Burgemeester, uit overtuiging dat het voetpad over de weide van den heer Heymans voor de katholieken onmisbaar is, gaarne wil medewerken om alle misbruik dat men er van maakt te keer te gaan; in dezen brief wordt dit pad uitdrukkelijk een „kerkpad” genoemd.

I. Een brief van denzelfde aan denzelfde dd. 22 December 1858, waarin o. a. wordt gezegd, dat men, om te voorkomen, dat ieder, ook wie er volstrekt geen recht op heeft, van het pad gebruik maakt, het hek vooral bij zomerdag zoude kunnen doen sluiten en slechts den sleutel te geven aan wien de heer Heymans zulks verkiest. Tevens deelt de pastoor in dit schrijven mede, in vroegere rekeningen gevonden te hebben „dat C. Sprengers contractant als kerkmeester heeft onderteekend, zonder echter iets van 't contract te reppen, maar dat een weinig later staat: van de inzameling op Hill en B. Broek 5 gl. afgenomen, welke jaarlijks moet betaald worden voor den voetpad over 't land van den heer Gerrit Van der Heyden.”

K. Een brief van denzelfde aan denzelfde, dd. 4 December 1859, behelzende o. a. de minuut van een ontwerp-contract, tusschen het R. K. kerkbestuur der gemeente Dussen en den heer D. A. Heymans, waarbij het kerkbestuur verklaart meergemeld pad te hebben overgenomen voor den tijd van 5 jaren, ingaande 1 Jan. 1859, tegen een jaarlijksche huur van f 5, uitsluitend ten behoeve der meergenoemde kerkgangers;

L. Een brief van A. L. Van der Heyden, Pastoor te Dussen, aan den toenmaligen eigenaar der weide, dd. 27 Jan. 1864, verzoekende dat de huur een jaar worde verlengd, tot 31 Mei 1865.

M. Een brief van denzelfde aan denzelfde dd. 28 Aug. 1866 met verzoek om verlenging van de huur.

Uit deze stukken — verklaart Mr. 't Hooft — blijkt, dat het zoogenaamde Hilsch pad reeds sedert het begin dezer eeuw als voetpad is gebruikt, doch slechts bij gedoogen der eigenaars, van één hunner tegen betaling; dat dit pad slechts mocht gebruikt worden door de R. K. kerkgangers van Babyloniënbroek. Uit de breedte van het pad en de vonders volgt, dat het pad niet kon en zeker niet mocht gebruikt worden, zooals beweerd wordt, als buurt-, lijk- en landweg. Dat de heer Den Dekker bij de vaststelling van den legger geene bezwaren heeft ingebracht, is daaraan toeteschrijven, dat hij, in eene andere gemeente woonachtig, niet wist of weten kon, dat dit pad op den legger was gebracht, en ook niet kon vermoeden dat waar het gebruik van het pad in 1866 als gunst was verzocht, daarop reeds in 1877 — en zonder dat in dien tijd iets was gebeurd wat daartoe aanleiding kon geven — als op een recht zou aanspraak gemaakt worden. Eerst toen het geheel onnoodig gebruik van het eigendom zijns lastgevers ontaard was in eene onduldbare plagerij, zijn er stappen gedaan om het pad van den legger afgevoerd te krijgen.

Volledigheidshalve deelt Mr. 't Hooft nog mede:

1o. dat het bedoeld voetpad op den legger wordt vermeld als te zijn zonder beheer;

2o. dat de afstand van Hil tot de kom der gemeente Dussen, langs de openbare kunstwegen, genaamd „de Middelkade" en de Dussensche steeg, naar zijne schatting bedraagt ¾ uur gaans en die afstand slechts p. m. vier minuten korter is wanneer men het bedoelde pad volgt;

3o. dat het perceel van A. Den Dekker aan de zijde van den openbaren weg is afgesloten door een landhek en men niet op het voetpad kan komen dan door om- of overklimming van dat landhek;

4o. dat de tegenwoordige eigenaar van het hiervoor bedoelde perceel weiland — de heer D. Middelkoop te Dussen — omstreeks het jaar 1877 de steeds voortgezette huur van dat perceel voor voetpad niet heeft willen verlengen, waarop de voetgangers ongevraagd hun weg hebben genomen over een naastliggend perceel weiland van den heer Heymans, die niet te Dussen, maar te 's-Grevelduin—Capelle woonachtig is.

d. Voorts is nog ingekomen een schrijven van den heer heer A. Van der Pluym dd. 22 April 1885, waarin hij verklaart te deelen in de door den Raad der gemeente Dussen gemaakte en opgezonden bezwaren, en daaraan ten volle zijne goedkeuring te schenken, en een schrijven van het R. K. kerkbestuur te Dussen, houdende bericht, dat het bewuste Hilsche pad steeds als kerkpad bij het voornoemd bestuur is bekend geweest, dat in vroeger jaren alleen voor gemakkelijker toegang tot het Hilsche pad huur is betaald; voor het pad zelve nooit; dat echter in de laatste jaren voor toegang tot het pad geen huur meer is betaald.

III. het beroep van *K. Van Nispen te 's-Heerenberg, van een besluit van Burg. en Weth. van Bergh, waarbij aan A. J. Brienen vergunning is verleend tot het oprichten eener smederij.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive van 15 April '85 no. 45, Afd. H. en N., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door K. Van Nispen te 's-Heerenberg ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. van Bergh, waarbij aan J. H. Brienen vergunning is verleend tot het oprichten eener smederij.

Die vergunning werd op 21 Jan. jl. verzocht. Volgens de beschrijving zou de smederij worden opgericht in de schuur gelegen te 's-Heerenberg, op den kadastralen legger der gemeente, bekend sectie G no. 464 en van een zolder voorzien. Zij zal hoofdzakelijk uit een grof- en hoefsmederij bestaan, zonder evenwel de vervaardiging van kachels, ankers en sloten uittesluiten.

In de op 6 Febr. d.a.v. overeenkomstig art. 7 der wet van 2 Juni '75 (*Stbl.* no. 95) gehouden zitting bracht appellant een drietal bezwaren tegen de oprichting in:

1o. Zou zijn naast de voorgenomen smederij gelegen perceel, kadastraal bekend sectie G no. 489, in waarde zeer verminderen;

2o. Zou die smederij bij ziekten zeer hinderlijk zijn.

3o. Zou het onmogelijk worden van het achter zijn woning gelegen bleekveld gebruik te maken, wegens het roet, 't welk zich uit den schoorsteen zou verspreiden, terwijl ook het doorstuiven door de zolders en kamers zeer hinderlijk zou zijn.

Het gemeentebestuur overwoog echter dat die bezwaren tegen de oprichting van iedere smederij zouden kunnen worden ingebracht en dientengevolge geene smederij zou kunnen worden opgericht dan verwijderd van woningen of bleekvelden 't geen niet in de bedoeling van de wet kan hebben gelegen.

Mitsdien werd bij besluit van 14 Febr. jl. aan J. H. Brienen en zijne rechtverkrijgenden vergunning verleend om in voorschreven perceel eene smederij opterichten onder voorwaarde:

1o. dat de smederij binnen zes maanden na de dagteekening van dat besluit voltooid en in werking zal zijn gebracht;

2o. dat zij zóó zal moeten zijn ingericht dat gevaar van brand worde voorkomen en wel door behoorlijke bezoldering en afscheiding van de daaraan grenzende stalling door middel van een steenen muur;

3o. dat met de oprichting zal behooren te worden gewacht, totdat de termijn, bij art. 15 der wet bepaald, zal zijn verstreken.

Met inachtneming van de voorschriften in dat artikel vervat is K. Van Nispen van dit besluit bij Zijne Majesteit in beroep gekomen.

In het appellatoir adres worden de bezwaren herhaald, die door hem bereids mondeling bij het gemeentebestuur waren ingebracht.

Op dit adres zijn door den Minister van Waterstaat de Gedep. Staten van

Gelderland gehoord, die bij hun advies van 31 Maart '85 no. 46 hebben overgelegd:

a. een ambtsbericht van Burg. en Weth. van de gemeente Bergh dd. 28 Febr. '85 no. 55/277, waarbij zij zich aan de motiveering van hun besluit van 14 Febr. bevorens refereeren;

b. een ambtsschrijven van den hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, dd. 24 Maart '85 no. 92, met wiens beschouwingen Gedep. Staten zich, blijkens hun advies, geheel kunnen vereenigen.

Door genoemden hoofdambtenaar wordt, onder overlegging van een extract uit de kadastrale plans, medegedeeld, dat de afstand tusschen het gedeelte der schuur, waarin de smederij zal worden opgericht en het huis van appellant, circa 7½ M. bedraagt. Met het oog op dien afstand komt het den hoofdingenieur voor, dat het werken in de smederij voor de bewoners van appellants huis aanvankelijk weinig hinderlijk en spoedig daarna onmerkbaar zal zijn. Het bezwaar dat appellants bleek niet meer als zoodanig te gebruiken zal zijn en dat wegens het roet uit de smederij afkomstig, ook op zijn zolder geen goed meer zal kunnen worden gedroogd, wordt door den hoofdingenieur overdreven geacht, aangezien de vuurhaard zal komen tegen den van appellants huis afgekeerden buitenmuur der smederij, en omdat 1o. een smidsvuur in den regel stil en nagenoeg altijd gedekt is, zoodat daarbij weinig meer aanleiding tot het opstijgen van onverbrande deelen in den schoorsteen bestaat dan bij eene gewone groote kachel of een open vuur en 2o. elders in de onmiddellijke nabijheid van smederijen gelegen bleeken daarvan geen hinder ondervinden en steeds bruikbaar zijn. In verband met het voorafgaande komt dan ook de vrees voor waardevermindering van appellants huis den hoofdingenieur niet gegrond voor en bestaat volgens hem geen aanleiding tot weigering der vergunning op grond van art. 11 der wet of tot het opleggen van meerdere of andere voorwaarden dan in het besluit van het gemeentebestuur zijn opgenomen. Nadat de overweging van het beroep bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, aanhangig was gemaakt, is alsnog van appellant ontvangen een schrijven dd. 27 April '85, waarbij hij te kennen geeft, dat de verhuur- of verkoopwaarde van huizen te zijner woonplaats niet zeer groot is en niet geëvenredigd aan de onderscheidene optebrengen belastingen en dat, wat zijn huis betreft, die geringe waarde nog zeer zal verminderen bij de eventueele oprichting eener smederij.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Veertiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag 27 *Mei* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken.

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten:

1o. van 2 Mei 1885, no. 25, houdende beschikking op het beroep van *Franciscus Antonius De Vocht, te Reek, van eene uitspraak van Gedep. Staten van Noordbrabant, in zake de nationale militie.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 164).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door Franciscus Antonius De Vocht te Reek, vader van een loteling uit die gemeente, ingesteld tegen eene uitspraak van Gedep. Staten van Noordbrabant, van 5 Maart 1885, betreffende de loting voor de nationale militie van dit jaar, voor de vereenigde gemeenten Grave, Velp en Reek;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 April 1885, n°. 21;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 April 1885, no. 648M Afd. M. en S.;

Overwegende, dat bij de loting voor de nationale militie in de vereenigde gemeenten Grave, Velp en Reek, den 2 Maart 1885 te Grave gehouden, vijf en dertig nummers in de bus zijn gedaan, ofschoon het aantal ingeschrevenen slechts drie en dertig bedroeg, ten gevolge waarvan na afloop der loting twee nommers (no. 23 en 29) in de bus zijn gebleven;

dat op grond dezer onregelmatigheid, door Franciscus Antonius De Vocht, vader van een der lotelingen, aan Gedep. Staten van Noordbrabant verzocht is de bovengenoemde loting te vernietigen;

dat Gedep. Staten daarop afwijzend hebben beschikt, dewijl zij van oordeel waren, dat deze onregelmatigheid geen invloed heeft kunnen hebben op den uitslag der loting, daar de kans om vrij te loten voor allen gelijk is geweest en derhalve niemands rechten er door verkort zijn;

dat F. A. De Vocht van deze beslissing binnen den wettelijken termijn bij Ons in beroep is gekomen, in zijn adres aanvoerende, dat zijns inziens de loting, zooal niet geheel, dan toch voor een gedeelte nietig is, dewijl daar waar het getal nommers grooter is dan het getal lotelingen, vrijheid wordt gegeven tot eene ruimere keuze dan de wetgever heeft verlangd;

dat de uitslag der loting geheel anders geweest zoude zijn, indien in plaats van 35 slechts 33 nommers in de bus geweest waren;

dat toch eenerzijds van de nommers 23 en 29, die in de bus gebleven zijn, waarschijnlijk één nommer (23) dienstplichtig zal wezen, ten gevolge waarvan de houder van een volgend nommer, die, ware de loting regelmatig geschied, zoude zijn vrijgeloot, zal worden opgeroepen, wat noch met de wet noch met de billijkheid is overeen te brengen, en anderzijds de trekkers der overtallige nommers in het bezit daarvan gekomen zijn door eene onregelmatigheid, en waren deze niet in de bus geweest, misschien dienstplichtige nommers zouden getrokken hebben;

en dat naar adressants meening, het bezit van een niet dienstplichtig nommer geen onmiddellijk gevolg mag zijn eener onregelmatigheid, omdat op die wijze de kansen der loting onrechtmatig voor den een verlicht en voor den ander verzwaard worden;

Overwegende, dat art. 32 der wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72), voorschrijvende, dat de militie-commissaris zooveel nommers in de lotingsbus doet, als het getal der ingeschrevenen bedraagt, in dit geval niet behoorlijk is in acht genomen;

dat, wat er ook moge zijn van de stelling van Gedep. Staten, dat bij de bedoelde loting de kans om vrij te loten voor allen gelijk is geweest, volgens art. 36 der

bovenaangehaalde wet, in geval, zooals hier, tegen de wijze waarop de loting is geschied, bezwaren zijn ingebracht, uitspraak hetzij tot handhaving, hetzij tot vernietiging van de plaats gehad hebbende loting moet worden gedaan, naar gelang eene gepleegde onregelmatigheid op den uitslag der loting al dan niet van invloed heeft kunnen zijn;

dat de aanwezigheid in de bus van twee briefjes meer dan daarin hadden behooren te zijn, kan teweeggebracht hebben, dat eenige lotelingen andere nommers getrokken hebben dan zij zouden hebben getrokken, indien die twee briefjes zich daarin niet hadden bevonden, zoodat het mogelijk is, dat, ware het voorschrift der wet in acht genomen, de uitslag der loting anders ware geweest;

dat alzoo de plaats gehad hebbende loting door Gedep. Staten had behooren te worden vernietigd;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n^{0}. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met tenietdoening van het besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant van 5 Maart 1885, de loting voor de nationale militie in de vereenigde gemeenten Grave, Velp en Reek, den 2 Maart 1885 te Grave gehouden, te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 2 Mei 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 2 Mei 1885, no. 26, houdende beschikking op het door *den Raad van Ootmarsum gedaan verzoek om voorziening tegen een besluit van Gedep. Staten van Overijsel, betreffende de niet-goedkeuring van een besluit van den Raad van* 31 *Juli* 1884, *tot vervreemding van gemeentegrond.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 138.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door den Raad van Ootmarsum tot Ons gericht verzoek, om voorziening tegen een besluit van Gedep. Staten van Overijsel, betreffende de niet-goedkeuring van een besluit van den Raad voor 31 Juli 1884 tot vervreemding van gemeentegrond;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 15 April 1885 no. 11;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 April 1885 n°. 1832, Afd. B. B.;

Overwegende, dat de Raad van Ootmarsum, na bij besluit van 14 Maart 1884 verklaard te hebben, dat niet meer voor den openbaren dienst bestemd was een bij het besluit omschreven gedeelte van het plein bij de Roomsch-Katholieke kerk te Ootmarsum, op 31 Juli 1884 heeft besloten tot verkoop van dat gedeelte van het plein aan het Roomsch-Katholiek kerkbestuur;

dat Gedeputeerde Staten van Overijsel, aan wie dit besluit ter goedkeuring is aangeboden, na bij besluit van 11 September 1884 hunne beslissing te hebben verdaagd, bij hun besluit van 27 November 1884 aan den Raad van Ootmarsum hebben te kennen gegeven, dat zij bij hun besluit van 22 Juni 1883 op een besluit van den Raad van dezelfde strekking hadden beslist en na een nader ingesteld onderzoek geene termen hadden gevonden om op die beslissing terug te komen;

dat de Raad van Ootmarsum hiertegen bij Ons voorziening heeft gevraagd;

dat dit verzoek van den Raad door Gedep. Staten van Overijsel beweerd wordt niet-ontvankelijk te zijn, omdat de termijn van beroep tegen hun besluit van 22 Juni 1883, waarbij hunne goedkeuring werd onthouden aan het Raadsbesluit ven 16 Februari 1883, tot verkoop van een gedeelte van het plein bij de Roomsch-Katholieke kerk aan het Roomsch-Katholiek kerkbestuur, verstreken is, en de Raad zich nu niet, door met eene kleine wijziging een gelijk besluit te nemen, een nieuwen termijn kon openen, terwijl ook hun besluit van 27 November 1884 geene voor hooger beroep vatbare beschikking behelst;

Overwegende, dat het Raadsbesluit van 16 Februari 1883 strekte tot verkoop aan het Roomsch-Katholiek kerkbestuur van eene oppervlakte, groot omstreeks 2815 M^2. rondom de Roomsch-Katholieke kerk gelegen, voor een koopprijs van f 2000, en onder voorwaarde dat de boomen, die zich een meter binnen de afgebakende lijn bevonden, niet mede werden verkocht, en dat de koopers het plein niet anders zouden mogen afsluiten dan met eene doorzichtige omheining, geplaatst op een steenen voet van hoogstens 50 centimeter;

dat daarentegen bij het Raadsbesluit van 31 Juli 1884, werd verkocht een gedeelte van het plein ter grootte van omstreeks 1765 vierkante meter, gelegen ten noorden, oosten en zuiden van de kerk, zoodat het geheele terrein aan de westzijde van de kerk voor de gemeente werd behouden;

dat een koopprijs werd bepaald van f 1500, en dat behalve de vroegere bepaling

omtrent de binnen de afgebakende lijn bestaande boomen deze voorwaarden werden gemaakt, dat de koopers, behoudens hunne bevoegdheid om het perceel met een ijzeren hekwerk te omheinen, het in zoover open plein moesten laten blijven, dat zij het nooit met heiningen, heggen, muren, aan elkander groeiende heesters of iets dergelijks zouden afsluiten, en dat in de koopsom begrepen zou zijn het buiten de afbakening benoodigde terrein voor een eventueel te bouwen toren;

dat derhalve op 31 Juli 1884 een ander voorwerp werd verkocht dan op 16 Februari 1883; dat ook een andere prijs werd bepaald en eenigszins andere voorwaarden werden gesteld;

dat dus de zaak, waartoe betrekking had het Raadsbesluit van 31 Juli 1884, ofschoon in zooverre overeemkomende met die, behandeld bij het Raadsbesluit van 16 Februari 1883, dat dezelfde motieven voor het al of niet goedkeuren van het eene zoowel als van het andere Raadsbesluit konden gelden, daarmede niet was identiek, en dus niet kon geacht worden reeds afgedaan te zijn bij het besluit van Gedep. Staten van 22 Juni 1883;

dat dan ook omtrent het Raadsbesluit van 31 Juli 1884, nadat dit door het gemeentebestuur aan Gedep. Staten ter goedkeuring was aangeboden, eene beslissing van dat college mocht verwacht worden;

dat, terwijl nu het besluit van Gedep. Staten van 27 November 1884 blijkbaar de strekking had om ten aanzien van het Raadsbesluit van 31 Juli 1884 eene beschikking te nemen, en, terwijl die beschikking niet bestond in de gevraagde goedkeuring van het besluit, maar met vermelding, dat een nader onderzoek was ingesteld, eene verwijzing inhield naar een vroeger besluit van Gedep. Staten van 22 Juni 1883, waarbij goedkeuring aan een soortgelijk Raadsbesluit was onthouden, de gemeenteraad te recht in die beschikking heeft gezien eene weigering van Gedep. Staten om goedtekeuren, gegrond op de motieven, vervat in hun besluit van 22 Juni 1883, en zich dan ook te recht bevoegd heeft geacht om bij Ons tegen die beschikking voorziening te vragen;

Overwegende wat de zaak zelve betreft, dat de gemeenteraad de vervreemding van het bij het Raadsbesluit van 31 Juli 1884 bedoelde gedeelte van het plein voornamelijk daarmede verdedigt, dat de communicatie niet anders zal bemoeilijkt worden, dan door het vervallen van een pad, hetgeen slechts een omweg van omstreeks 20 meter zal noodig maken, terwijl daarentegen eene wenschelijke verbreeding van de straten om het plein zal tot stand komen, dat de bestaande speelplaats voor kinderen, waarop in een adres van ingezetenen is gewezen, niet ligt in het te vervreemden terrein, maar in het gedeelte plein dat de gemeente behoudt; dat de vervreemding beantwoordt aan den wensch van verreweg het grootste gedeelte der ingezetenen en dat de koopsom aan de gemeente zeer goed te stade zal komen;

Overwegende, wat betreft de aangevoerde verbreeding der straten om het plein, dat deze zoo noodig ook kan plaats hebben, zonder dat tot de voorgenomen vervreemding wordt overgegaan;

dat, wat aangaat de overige redenen, in hoofdzaak hierop neerkomende, dat het te vervreemden terrein niet volstrekt onmisbaar is, dat velen de vervreemding goedkeuren en dat de gemeente er eenig geldelijk voordeel door verkrijgen zal, dat voor haar niet onverschillig is, ook daardoor de vervreemding niet genoegzaam wordt gerechtvaardigd;

dat het toch hier betreft een terrein, dat een aanzienlijk gedeelte uitmaakt van een plein, gelegen in het midden van een dicht aaneengebouwd stadje, welk plein in vroegere tijden tot begraafplaats is bestemd geweest, maar later, gedurende den leeftijd van meer dan één menschengeslacht, als openbaar plein ten dienste van het publiek heeft gestrekt;

dat het onraadzaam is de beschikking over zoodanig terrein, waarvan het bezit door de gemeente later weder wenschelijk geacht zou kunnen worden, voor altijd aan de gemeente te ontnemen, tenzij dit door eenig overwegend gemeentebelang dringend mocht gevorderd worden;

dat nu het bestaan van zulk een belang niet is aangetoond; dat toch als zoodanig niet kan gelden het verkrijgen eener bate van f 1500;

dat ook, al moge de vervreemding de goedkeuring van vele ingezetenen wegdragen, door ingediende bezwaarschriften wordt bewezen, dat zij door een gedeelte der ingezetenen ten sterkste wordt afgekeurd;

dat er in deze omstandigheden geen termen zijn om de vervreemding van gemeentegrond, waartoe door den Raad van Ootmarsum op 31 Juli 1884 is besloten, goedtekeuren;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n⁰. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met ongegrondverklaring van het door den Raad van Ootmarsum, ingesteld beroep, te beslissen dat het besluit van dien Raad van 31 Juli 1884, tot verkoop van een gedeelte van het plein bij de Roomsch-Katholieke kerk, niet voor goedkeuring vatbaar is.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 2 Mei 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN

3o. van 3 Mei 1885, no. 19, houdende beschikking op het beroep van *P. J. Steuker, te 's-Gravenhage, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 5/8 December* 1884, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot wederoprichting eener fabriek ter vervaardiging van vuurwerk in het kleine Veentje aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 145.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van P. J. Steuker te 's-Gravenhage, van een besluit van Burg en Weth. dier gemeente van 5/8 December 1884, waarbij hem vergunning is geweigerd tot wederoprichting eener fabriek ter vervaardiging van vuurwerk in het kleine Veentje aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 15 April 1885, n⁰. 18;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 24 April 1885, n°. 49, Afd. H. en N.;

Overwegende, dat Burg. en Weth. van 's-Gravenhage, bij beschikking van 18 December 1882, aan appellant vergunning hebben verleend tot oprichting eener fabriek tot vervaardiging van vuurwerk, op het perceel open grond in het kleine Veentje, kadastraal bekend gemeente 's-Gravenhage, sectie U no. 716;

dat, nadat deze inrichting in Augustus 1884 door eene ontploffing gedeeltelijk was vernield, appellant bij adres van 21 October daaraanvolgende, aan het gemeentebestuur vergunning heeft verzocht tot wederopbouw der inrichting;

dat op de zitting, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), geen der naburen is verschenen, doch kennis is genomen van twee bezwaarschriften van eigenaars en gebruikers van naburige perceelen, waarin op weigering der vergunning werd aangedrongen, uit hoofde van het groote gevaar dat de inrichting ook blijkens het voorgevallene voor de omgeving zou opleveren, waarop door den aanvrager werd geantwoord, dat er alleen gevaar bestond voor het personeel der fabriek zelve, niet voor de omgeving;

dat Burg. en Weth. bij beschikking van 5/8 December 1884, het verzoek van adressant afwezen, op grond voornamelijk, dat de aangevoerde bezwaren door den aanvrager niet voldoende waren wederlegd, en dat het hier gold wederoprichting eener fabriek, die nog onlangs door eene ontploffing, welke het gevolg was van den aard der inrichting, verwoest was, waarbij menschen waren omgekomen en ernstig gekwetst;

dat appellant van deze beslissing bij Ons in beroep is gekomen, daarbij te kennen gevende, dat niet kan ontkend worden, dat de inrichting gevaar oplevert, doch dat aan dit gevaar uitsluitend zijn blootgesteld de personen in de inrichting werkzaam en de naburen daarvan niets te duchten hebben;

Overwegende, dat appellant voor de uitoefening van zijn bedrijf tot aan de ontploffing in 1884, benuttigde 3 gebouwtjes, verspreid op bovengenoemd perceel geplaatst, waarvan één diende tot het maken van papieren hulzen, het tweede tot het bewaren van kruit en van het in gereedheid gebrachte vuurwerk, en het derde tot het vullen van hulzen en soms ook tot het malen van kruit;

dat de eerstgenoemde werkzaamheid geen gevaar oplevert;

dat aan de bewaarplaats van buskruit en vuurwerk wel eenig, maar toch geen overwegend bezwaar verbonden zal zijn, wanneer slechts vergunning wordt verleend tot het gelijktijdig bewaren eener zeer kleine hoeveelheid, bijvoorbeeld 12.5 kilogram, en appellant verklaard heeft voor de uitoefening van zijn bedrijf geene grootere hoeveelheid in voorraad benoodigd te hebben;

dat het vullen van hulzen en het malen van buskruit niet kan plaats hebben zonder dat er gevaar ontstaat van eene ontploffing;

dat evenwel door appellant is verklaard, dat hij zich voorstelt in het vervolg geen buskruit meer te malen, en dan ook in de bij het adres gevoegde beschrijving geen sprake is van het malen van kruit;

dat aan de bezwaren, verbonden aan het vullen der hulzen, althans voor de naburen op alleszins voldoende wijze kan worden te gemoet gekomen, wanneer wordt voorgeschreven, dat de bedoelde werkzaamheid zal worden verricht met aanwending van eene geringe hoeveelheid kruit en niet in een gebouw van ijzer en steen opgetrokken, maar in een slechts door een zeil afgesloten ruimte; dat immers dan geen gevaar bestaat dat bij eene ontploffing, die toch steeds van betrekkelijk geringen omvang zal zijn, vaste materialen als ijzer of steen worden weggeslingerd en onheilen aanrichten in de omgeving;

dat er des te meer reden is om de gevraagde vergunning onder de zooeven bedoelde voorwaarden te verleenen, daar het perceel grond van den aanvrager de noodige ruimte oplevert om de werkplaats tot het vullen der hulzen op eenigen afstand te plaatsen van elk der omgelegen terreinen, en dat perceel niet gelegen is in eene bebouwde kom, maar grootendeels te midden van tuinen en op meer dan 50 meter afstand van het naastbijstaande woonhuis;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

a. met vernietiging der bestredene beschikking van Burg. en Weth. van 's-Gravenhage aan P. J. Steuker en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen tot wederoprichting eener inrichting tot vervaardiging van vuurwerk, op het perceel open grond in het kleine Veentje, kadastraal bekend gemeente 's-Gravenhage, Sectie U no. 716;

b. te bepalen dat, bij het oprichten en gebruik maken van de inrichting gevolgd zullen worden de bij dit besluit behoorende beschrijving en teekening voor zoover daarvan niet is afgeweken bij de hierna vermelde voorwaarden;

c. aan de vergunning te verbinden de volgende voorwaarden:

1o. dat het gebouw, op de kaart gemerkt A, diene tot werkplaats ter vervaardiging van papieren hulzen;

2o. dat het gebouw, gemerkt B, diene tot bewaarplaats van vuurwerk en buskruit;

3o. dat tot werkplaats tot het vullen der hulzen, in stede van het vroeger gebruikte, thans verwoeste gebouw, bestemd worde een terrein, lang 4 Meter, breed 2 Meter, gelegen op ten minste 8 Meter van elke der grenzen van het perceel, welk terrein niet anders dan door een met asbest bestreken zeil van den omringenden grond mag worden afgescheiden;

4o. dat in het gebouw sub 1 nooit eenig kruit of andere voor ontploffing vatbare stof mag aanwezig zijn;

5o. dat in de bewaarplaats sub 2o. geene grootere hoeveelheid kruit mag geborgen zijn dan 12.5 kilogram;

6o. dat in de vulplaats geen kruit mag worden gemalen en nooit eene grootere hoeveelheid kruit mag aanwezig zijn dan 12.5 kilogram;

7o. dat in de bewaarplaats sub 2 of in de vulplaats sub 3o. nooit eenig kunstlicht of vuur mag aanwezig zijn;

d. te bepalen, dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 3 Mei 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

ALEWIJN.

Beschrijving, behoorende bij het verzoek van P. J. Steuker, vuurwerkvervaardiger.

Art. 1. Plaats der inrichting is gelegen in het Kleine Veentje, kad. sectie U no. 716, groot 1174 centiaren;

Art. 2. In de werkplaats A, hebbende ééne deur, twee lichtramen, worden de papieren hulzen of patronen aangewerkt en verder afgewerkt, nadat ze in de werkplaats C gevuld zijn. De zoldering dient ter opberging van papier, manden en andere gevaarlooze benoodigdheden;

Art. 3. In het magazijntje B, hebbende ééne deur, twee lichtraampjes, bevinden zich het vuurwerk, de benoodigde materialen en buskruit.

Art. 4. In C, gelegen aan een vaart of tocht, opgetrokken in ijzer en steen met éène deur, twee lichtramen, worden de hulzen in A vervaardigd, gevuld.

Art. 5. De inrichting staat geheel geïsoleerd, zijnde er geene gebouwen of lokalen aanwezig, bedoeld bij de wet.

's-Gravenhage, 25 October 1884. P. J. STEUKER.

Behoort bij Koninklijk besluit van 3 Mei 1885, n°. 19.

Mij bekend,

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings.

ALEWIJN.

4o. van 5 Mei 1885, no. 56, houdende *beslissing in het geschil over de woonplaats van den behoeftigen krankzinnige Willem Gommers.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885 blz. 143).

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van den behoeftigen krankzinnige Willem Gommers;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 15 April 1885, n⁰. 14;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 1 Mei 1885, n⁰. 1781, afd. B. B.;

Overwegende, dat Willem Gommers, geboren te Heumen den 9 Juni 1861, in 1881 als loteling bij de militie is ingelijfd;

dat hij, tegen den 4 Juli 1884 opgeroepen om als milicien voor eene maand onder de wapenen te komen, ter voldoening daaraan op dien dag, door zijn stiefvader, bij wien hij te Heumen woonde, begeleid, zich naar 's-Hertogenbosch heeft begeven;

dat hij in de kazerne aldaar, reeds dadelijk na zijne aankomst, zich dermate vreemd gedroeg, dat het noodzakelijk bleek, hem in het hospitaal te verplegen;

dat hij op 22 Juli, blijkens geneeskundige verklaring door den dirigeerenden officier van gezondheid afgegeven, wegens krankzinnigheid is afgekeurd voor den militairen dienst;

en dat hij, nadat zijn stiefvader geweigerd had hem weder tot zich te nemen, ten gevolge van eene op 31 Juli afgegeven verklaring van genoemden officier van gezondheid, houdende dat Gommers lijdende is aan krankzinnigheid en gevaarlijk voor zich zelven, en ten gevolge van de daarop verleende rechterlijke machtiging, in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen te 's-Hertogenbosch is opgenomen;

Overwegende, dat niet betwist wordt, dat Willem Gommers, toen hij zich den 4 Juli ll. ter vervulling van militiedienst naar 's-Hertogenbosch begaf, te Heumen woonplaats had;

dat hij zich wel te 's-Hertogenbosch bevond, toen machtiging gevraagd en verleend werd om hem in een gesticht voor krankzinnigen te doen opnemen, maar dit bloot als een tijdelijk verblijf aldaar, geenszins als woonplaats in den zin der wet is aan te merken;

dat wel is waar, volgens art. 28 der wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* no. 100), militairen en alzoo *alle* militairen, als zoodanig geacht worden woonplaats te hebben waar zij garnizoen houden, maar dat artikel bij de wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* no. 85) is vervallen, ten gevolge waarvan ter bepaling van de woonplaats uitsluitend de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek in aanmerking kunnen komen;

dat volgens art. 75 van dat wetboek verandering van woonplaats stand grijpt door de werkelijke woning in eene andere plaats, gevoegd bij het voornemen om aldaar zijn hoofdverblijf te vestigen, welk voornemen volgens art. 76 door eene uitdrukkelijke

verklaring bij het bestuur der gemeente, die men verlaat, en bij dat der gemeente waar men zich vestigt, bewezen, of wel bij gebreke daarvan uit de omstandigheden wordt opgemaakt;

dat niet kan worden aangenomen, dat W. Gommers, toen hij zijne woonplaats Heumen verliet om zich naar 's-Hertogenbosch te begeven, het voornemen gehad heeft om zijn hoofdverblijf in laatstgenoemde gemeente te vestigen, en zijne geboorteplaats metterwoon te verlaten;

dat, bij gemis eener verklaring als in art. 76 van het Burgerlijk Wetboek genoemd, uit de omstandigheden veeleer het tegendeel moet worden afgeleid, daar Gommers, gesteld zelfs dat hij, Heumen verlatende, nog in het bezit was van zijne verstandelijke vermogens en dus bij machte het voornemen tot verandering van woonplaats te hebben, alléén om aan zijn militieplicht te voldoen, zich naar 's-Hertogenbosch begeven heeft, ten einde gedurende eene maand onder de wapenen optekomen;

dat alzoo, ook nadat Gommers de gemeente Heumen feitelijk had verlaten om tijdelijk elders, en wel ter plaatse waar hem dat als milicien werd geboden, te verblijven, Heumen diens woonplaats gebleven is, en het ook was toen de rechterlijke machtiging werd aangevraagd en verleend om hem in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen optenemen;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* n°. 100), zooals zij is gewijzigd bij de wet van 1 Juli 1870 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Heumen aantewijzen als de gemeente, die gehouden is tot betaling van de kosten der verpleging van Willem Gommers in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen, zoodra die verpleging voor rekening van het Rijk ophoudt, en voorzoover in bedoelde kosten niet uit eigen middelen van den verpleegde kan worden voorzien.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 5 Mei 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings.
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *J. W. C. Milders, te Delft, van eene beslissing van Gedep. Staten van Zuidholland, omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Zoetermeer.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide van een schrijven van 22 April 1885, no. 20, Afdeeling Waterstaat A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, door J. W. C. Milders te Delft ingesteld tegen eene beslissing van Gedep. Staten van Zuidholland, omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Zoetermeer.

Bij besluit van Gedep. Staten van Zuidholland van 24 Februari 1885, werd gelast, dat op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Zoetermeer, onder nummer 13 een weg zal worden gebracht onder de benaming „de Roeleveensche weg” en omschreven als „verbinding van de Houtkade (gemeente Stompwijk) met den Nieuwenweg (gemeente Zoetermeer), langs de tocht, die de gemeenten Zoetermeer en Nootdorp scheidt, tot aan de spoorbaan, en verder langs de oostelijke bermsloot dier baan. Di besluit werd genomen op verzoek van Dijkgraaf en Heemraden van den polder Nootdorp.

Dijkgraaf en Heemraden wezen er Gedep. Staten op, dat het plan van verkaveling der plassen van Nootdorp c. a. den aanleg heeft voorgeschreven van den bedoelden weg; dat aan dat voorschrift indertijd door de commissie van droogmaking is voldaan; dat deze rijweg, loopende langs de tochtsloot over de landen, uitmakende het gedeelte des polders, genaamd Roeleveen, van die landen werd afgescheiden door eene sloot en tot den huidigen dag als rijweg is gebruikt.

De aanleiding tot hun verzoek, verklaarden zij, was de belemmering in het gebruik van den weg, sedert de landen, waarover hij loopt, van bouwland in weiland werden veranderd, de vroeger gegraven wegsloot verviel, en als gevolg daarvan de rijweg allengs door een achttiental schutten tot keering van het vee aangebracht, versperd werd; terwijl bovendien het gebruik van dien weg, door het aanbouwen van woningen en door de vermeerdering der bevolking, gestadig was toegenomen. Vermits die weg niet op den legger voorkwam, kon het gemeentebestuur van Zoetermeer niet aan de grieven van de gebruikers van dien weg te gemoet komen; een bevel tot opruiming der beletselen op den rijweg, op grond van art. 6 der polderkeur, werd slechts ten deele opgevolgd; op een gedane bekeuring was nog geen uitspraak gevolgd, en inmiddels bleef de weg, tot groot ongerief van hen, die er gebruik van wilden maken, hier en daar afgesloten.

Alvorens eene beslissing te nemen hadden Gedep. Staten in de eerste plaats de missive van Dijkgraaf en Heemraden om bericht en raad in handen gesteld van Burg. en Weth. van Zoetermeer, en later ook den Raad dier gemeente gehoord. Burg. en Weth. gaven o. a. te kennen, dat de zoogenaamde rijweg niet op de kadastrale of andere kaarten voorkwam, en ook omtrent het onderhoud daarvan niets bekend was, en dat de verbinding tusschen 's-Gravenweg en de Houtkade voor anderen dan de bruikers van woningen en landen in de Afdeeling Roeleveen van den polder Nootdorp niet het minste belang had, daar op eenigen af:tand eerstgemelde weg met den achterweg, zijnde de verlenging van de Houtkade, door den Kruisweg is verbonden. De Raad verklaarde, na eene uiteenzetting van den stand der zaak, dat naar zijne

meening het verzoek van het polderbestuur, zooals het daar lag, niet voor inwilliging vatbaar was, vooreerst omdat niet met zekerheid bleek, dat de strook grond, met den last van uitpad bezwaard, ooit voor den publieken dienst bestemd was geweest, en ten andere, omdat op dat oogenblik het gedeelte aan de zijde van 's-Gravenweg, ter lengte van 450 meter, niet met den naam van weg te bestempelen viel.

Subsidiair kwam het den Raad noodzakelijk voor, dat, indien de plaatsing op den legger mocht worden bewilligd, vooraf de vereischte maatregelen worden getroffen om te bevorderen:

1o. dat de zoogenaamde rijweg over de geheele lengte op voldoende wijze van de landen worde afgescheiden;

2o. dat het onderhoud van den weg, zoomede van de eventueel daarin aanwezige kunstwerken, behoorlijk wordt geregeld, zoodanig dat daaruit nimmer lasten voor de gemeente kunnen voortvloeiien;

3o. dat het beheer van een en ander worde opgedragen aan het Bestuur van den polder.

Vervolgens besloten Gedep. Staten door eene commissie uit hun midden eene plaatselijke opneming te doen verrichten en getuigen te doen hooren.

Den 14 October had die opneming plaats, waarbij tegenwoordig waren: het polderbestuur van Nootdorp, Burg. en Weth. van Zoetermeer, en als belanghebbenden de heeren J. W. C. Milders, A. Van der Helm en A. C. Hijdra, allen belanghebbende grondeigenaren in het deel van den Nootdorpschen polder onder Zoetermeer en genaamd Blok Roeleveen. Waar de achterweg overgaat in de Houtkade, werd der commissie rechts het noordelijk uiteinde van den Roeleveenschen weg aangewezen, als gelegen langs de sloot, welke de scheiding is van het blok Roeleveen of het Zoetermeersche deel des polders en diens deel onder Nootdorp. De commissie sloeg dien weg in en vervolgde hem tot het einde toe; zij bevond hem in een toestand van nieuwe beharding met koolasch, en aan de Zoetermeersche zijde van de daarop door dammen uitwegende landerijen en huiserven gescheiden, meerendeels door een kennelijk nieuw gestoken of verbreede sloot, of voor een minder deel daar waar zich bouwhoeven bevonden door een heg of houten schering, en vernam dat die slootschieting evenals de beharding van den weg door het polderbestuur verricht was, terwijl daar waar de eigenaren van den weg een heg of schering verkozen de afscheiding door hen zelve was bekostigd. Bij perceel 250, het eerste kadastrale perceel van den heer Milders, vond zij een hek, dat evenwel zeer gemakkelijk kon geopend worden; van daar af was de weg volkomen aan de naastliggende perceelen geheeld. Toen de commissie tot kadastraal perceel 214 genaderd was, werd haar gewezen, hoe de Roeleveensche weg voor den bouw van den spoorweg Gouda—den Haag, langs de zooeven vermelde scheidingsloot had doorgeloopen tot het punt, waar de 's-Gravenweg en de Stads- of Nieuweweg aan elkander sluiten, en dat bij gelegenheid van dien bouw het daardoor ingenomen en afgesneden uiteinde des wegs was verlegd langs de noordelijke bermsloot van den spoorweg, om door een dam met een vast maar gemakkelijk te openen hek zonder slot, ten oosten van den spoorweg uittekomen op den Nieuwenweg.

Daar ter plaatse werd der commissie medegedeeld:

1o. door den heer Milders, dat door hem niet werd betwist het voortdurend gebruik, dat door een iegelijk, die het wilde, van dien weg, hetzij zooals hij vóór den spoorwegbouw had gelegen, hetzij zooals hij ten gevolge van dien bouw was verlegd, steeds ongehinderd was gemaakt, doch hij uitdrukkelijk betwistte, dat aan dien weg het karakter of de bestemming van publieken, d.i. tot openbaren dienst bestemden, weg kon worden toegekend, maar integendeel, hier alleen spraak kan zijn van een privaatrechtelijk recht van uitweg, waarmede de in Roeleveen gelegen landen uitsluitend ten behoeve van elkander wederkeerig waren bezwaard, waarom hij zich verzetten bleef tegen het verlangen van het polderbestuur tot afscheiding van dien weg door eene sloot en wegruiming der op den weg bestaande, door een iegelijk te openen hekken;

2o. door het polderbestuur, dat, ofschoon al de wegen in den polder, na de verkaveling, op kosten des polders vroeger of later tot weg ingericht en als zoodanig voortdurend onderhouden waren, de grond, waarover zij loopen, bij de ingelanden elk voor zijn deel was gebleven.

Op verzoek der commissie werd eenige dagen later door het polderbestuur aan Gedep. Staten een en ander medegedeeld en overgelegd wat betrekking heeft op hetgeen bij den aanleg van dien spoorweg tusschen het polderbestuur en de N. R. S. M. was voorgevallen: nl. extracten uit het notulenboek van den polder, waaruit blijkt, dat in 1869 door het leggen van de spoorwegbaan de communicatie aan den Roeleveenschen weg verbroken was; afschrift van een schrijven aan de N. R. S. M., waarin verzocht was die communicatie niet te verbreken, daar de Roeleveensche weg, een publieke polderweg zijnde, niet gemist kon worden; een brief van de Directie der N. R. S. M. van 3 Juli 1869, waarbij het bestaan van den Roeleveenschen weg erkend wordt, en waaruit tevens blijkt, dat de heer Van der Colff van Hoogeveen, tijdens de onderhandelingen met dat bestuur over den afstand der vereischte gronden, zijn voornemen heeft te kennen gegeven om dat pad te verleggen, ten einde daarvan voortdurend, zoowel door hem als door de andere gerechtigden, zoude kunnen gebruik gemaakt worden; een schrijven (in afschrift) van het polderbestuur aan genoemde Directie, waarin nadrukkelijk gezegd wordt, dat de Roeleveensche weg een openbare weg is, en wordt aangedrongen op voldoende herstelling van dat middel van gemeenschap; een brief van gemelde Directie, waarin o. a. gezegd wordt, dat de overeenkomst van de N. R. S. M. met den heer Van der Colff van Hoogeveen, haar gereede aanleiding geeft er bij dezen op aantedringen, om tot behoud van de gemeenschap tusschen den Nieuwenweg en het meergenoemd pad overgang te verleenen over zijn gronden, ten noordoosten van den spoorweg, een stap waartoe zij gaarne bereid is; nog een tweetal extracten uit de notulen, meldende dat eene commissie, benoemd om over deze zaak met den heer Van der Colff een onderhoud te hebben, met dien eigenaar is overeengekomen, dat tot herstel van de verbroken communicatie over den Roeleveenschen weg door het polderbestuur een dam zal worden gelegd op het eigendom van genoemden heer, die in de kosten f 10 zal bijdragen, terwijl zijn huurder Steeneveld tot vervoer van den grond kosteloos kar en paard zal leveren, welke grond met toestemming van den gemeente-architect van Delft, zal mogen genomen worden van stadsweg.

Den 26 November had voor de commissie uit Ged. Staten een getuigenverhoor plaats.

Gehoord werden Johannes De Vreede, bouwman te Stompwijk, P. Van Veen, E. Tas, J. Van Dorp, M. Mooyman, W. Langerveld, F Kouwenhoven, C. Schilperoord, F. Veldhoven en A. C. Hijdra. Door den eersten getuige werd verklaard, dat de weg aangelegd is bij de verkaveling des polders in 1844 of 1845; dat voor dien weg gebezigd is eene strook gronds, die van het eene uiteinde tot het andere door een sloot werd gescheiden van de overige gronden in Roeleveen, dat hij zelf aannemer is geweest van het graven dier sloot, doch in het eerste jaar slechts de helft daarvan heeft kunnen maken, omdat in het overige deel de grond te slap was, terwijl in het volgende jaar het overige deel is gemaakt door een anderen aannemer, dat die sloot later toegezakt is, doordat de hand er niet aan werd gehouden, omdat de daarlangs gelegen landen werden bebouwd en dus beploegd; dat omstreeks 1871, toen de landen tot weiland gemaakt werden, de eigenaren dier landen begonnen zijn tot keering van het vee op den weg hekken te plaatsen; dat de aanleg van den spoorweg een gedeelte van den weg deed vervallen, dat toen naar de noordelijke bermsloot van den spoorweg verlegd werd; eindelijk dat hij en iedereen, dikwerf met vee en voertuig, druk van dien weg gebruik maakt. De laatste verklaring wordt bevestigd door de getuigen Van Veen, Tas, Van Dorp, Mooyman en Hijdra, die zich allen ook het bestaan van de sloot herinner en, en verklaren, dat de hekken, later op den weg geplaatst, gemakkelijk konden worden geopend. Daarentegen verklaarde getuige Kouwenhoven, die in 1844 en 1845 in Roeleveen werkte, dat er geen publieke weg was, wel een uitweg, maar die was niet publiek; dat aan de Houtkade geen hek stond, wel aan de zijde van den stadsweg; dat hij het hek, hetwelk aan de zijde van den stadsweg stond, eens of tweemalen gesloten heeft gevonden met een slot, waarop de huurder van den heer Milders het voor hem geopend heeft; dat echter later het hek niet meer van een slot voorzien was. Ook getuigen Schilperoord en Veldhoven verklaarden, dat bedoeld hek vroeger met een slot was afgesloten; wat de sloot betreft, gaf laatstgenoemde te kennen zich niets daarvan te herinneren, terwijl Schilperoord stellig verklaarde, dat er tusschen den weg en het land nooit een sloot gelegen heeft, met uitzondering van een stuk.

Door getuige Langerveld, vroeger, naar hij meent van 1842 tot 1848, opzichter van den polder, wordt eene memorie overgelegd. Hierin verklaart hij, in 1845 met het maken van de wegen en een deel der voorbereidende zaken belast te zijn geworden; voorts geeft hij te kennen, dat men het plan van verkaveling niet geheel heeft gevolgd; dat de Roeleveensche weg (voor zoover hem bekend is) niet tot een publieken weg, afgescheiden met een sloot van het land, is ingericht geworden; dat die weg niet op één lijn staat met de andere gemaakte wegen, daar deze het eigendom des polders zijn, door welken zij worden onderhouden en gene nooit onteigend geworden is, het eigendom is gebleven van en onderhouden wordt door de aangelanden. Hij verklaart, dat de Roeleveensche weg meer gelijk is aan den Laakweg, die dienstbaar is voor de aangelanden, maar geen publieke weg is. Op verschillende gronden betoogt hij, dat er hoogstwaarschijnlijk nooit een sloot is geweest; een baangreppel, dat is mogelijk. Hij keurt het af, dat het polderbestuur thans op nieuw een sloot heeft laten graven.

Ter ondersteuning van het verzoek des polderbestuurs zonden de heeren Van der

Helm en Hijdra, ingelanden uit het polderblok Roeleveen, beiden eigenaren van een deel des wegs, ieder eene Memorie in; door hen werd er op gewezen, dat de bedoelde rijweg voorkomt op het plan van verkaveling van den polder Nootdorp en in de keur des polders, die 25 September 1861 door Gedep. Staten is goedgekeurd en waarin onder letter C van art. 6 voorkomt, dat genoemde weg niet beweid mag worden, 't geen nu toch geschiedt en den weg onberijdbaar maakt; mede wordt door hen gewezen op de polderkaart en de kadastrale kaart; zij verklaren een druk gebruik van dien weg te maken, en klagen over de belemmering, die de hekken veroorzaken, en den toestand waarin de weg zich bevindt.

Door den heer J. W. C. Milders, eigenaar van het zuidelijk uiteinde van den weg, werd, ter bestrijding van het verzoek, in de vergadering van Gedep. Staten van 26 Januari 1885 eene Memorie aangeboden, waarin hij betoogt, dat de opneming van den zoogenaamden Roeleveenschen weg in het plan van verkaveling van 1844 niet als bewijs kan gelden van de openbaarheid van dien weg; dat art. 6 der polderkeur nooit op dien weg is toegepast, en er dan ook niet op toepasselijk is, en dat het polderbestuur ook nooit de perceelen van den adressant als weg onderhouden heeft; voorts dat het publiek daar ter plaatse geen behoefte heeft aan een weg; dat de Roeleveensche weg nooit anders dan bij gedoogen gebruikt is, en nooit aan schouw onderhevig was. De vermelding der perceelen als weg op de kadastrale registers, levert (zooals meermalen is uitgemaakt, o. a. bij Kon. Besluiten van 28 April 1865 en 19 Juli 1876) door den aard van de samenstelling dier registers geen bewijs op voor het karakter van een weg. Vervolgens wordt ook het argument gewraakt, door het polderbestuur gebezigd, dat de voormalige eigenaar heeft toegestemd om den zoogenaamden Roeleveenschen weg, toen deze door den Rijnspoor werd afgesneden, te verleggen over zijn eigendom langs gemelde spoorwegbaan en in de kosten van het leggen van den dam te zullen bijdragen met anderen. Ten slotte wordt er op gewezen, dat het polderbestuur noch in 1852, noch in 1859, noch in 1870, noch in 1877, getracht heeft dien z.g. Roeleveenschen weg op den legger van wegen en voetpaden te brengen, zelfs niet in 1869, toen de Rijnspoorwegmaatschappij in haar correspondentie met het polderbestuur er zoo uitdrukkelijk op wees, dat die weg niet op den legger bekend stond.

De geopperde bezwaren kwamen Gedep. Staten niet gewichtig genoeg voor om een afwijzing van het verzoek te rechtvaardigen.

Gedep. Staten overwogen, dat het verzoek van dijkgraaf en heemraden, om den weg op den legger te brengen, ofschoon ondersteund door de heeren A. Van der Helm en A. C. Hijdra, ingelanden uit het polderblok Roeleveen, beiden eigenaren van een deel des wegs, zoover hun eigendom strekt, aanvankelijk is bestreden door het gemeentebestuur van Zoetermeer en J. W. C. Milders, eigenaar van het zuidelijk uiteinde des wegs zoover zijne eigendommen strekken, doch de laatste hoofdzakelijk alleen in die bestrijding heeft volhard.

Hun besluit steunde voorts op de volgende gronden:

1o. dat uit eene plaatselijke opneming is gebleken en tevens tusschen partijen in confesso is, dat de Roeleveensche weg strekt van den weg genaamd de Houtkade, vervolg van den Achterweg, tot den Stads- of Nieuwenweg, vervolg van den

's-Gravenweg, en dus die beide wegen verbindt; en dat die weg — vermeld in § 7 sub c van het plan van verkaveling des polders (na diens droogmaking door den Minister van Binnenlandsche Zaken goedgekeurd) van 27 Februari 1844 als een rijweg van de Houtkade langs Roeleveen tot aan den 's-Gravenweg — vóór den aanleg van den spoorweg van 's Gravenhage naar Gouda geheel liep in eene rechte lijn langs de tochtsloot, die tusschen de genoemde wegen, het blok Roeleveen (gem. Zoetermeer) en den overigen polder (gem. Nootdorp) van elkander scheidt; dat in 1870 bij den aanleg van dien spoorweg, die den Roeleveenschen weg nabij diens zuidelijk uiteinde schuins kwam te doorsnijden, in de richting diens wegs die verandering is gekomen, dat hij van het punt af, waar de spoorweg den bestaanden rijweg afsneed, verlegd werd langs de oostelijke bermsloot van de spoorbaan tot aan en op den Stads- of Nieuwenweg, vervolg van den 's-Gravenweg, en tevens is gebleken, dat die verandering der richting van den weg met volkomen goedvinden van den toenmaligen eigenaar dier gronden, toen tevens dijkgraaf van den polder, voor rekening des polders is uitgevoerd, behoudens eene tegemoetkoming in geld en arbeid van de zijde des eigenaars en diens bruiker;

2o. dat partijen erkend hebben en tal van getuigen hebben verklaard, dat — al moge, gelijk door een paar getuigen verklaard is, in de eerste drie jaren na het droogvallen des polders, toen hij nog door de commissie voor de droogmaking in gemeene rekening der droogmakers — de vereenigde eigenaars der vroegere plassen — werd bebouwd, somtijds aan de zijde van 's-Gravenweg een slot op het hek geweest zijn, dat bovendien op de eerste aanvrage in de naburige woning geopend werd — daarna van dien rijweg vóór en na de verlegging, door een ieder ongehinderd gebruik werd gemaakt, niet alleen om de gronden van Roeleveen te bereiken of te verlaten, maar ook om van den Nieuwen- of Stads- en 's-Gravenweg naar de Houtkade en den Achterweg of omgekeerd, met rijtuigen en vee te komen;

3o. dat in § 7 der akte van verkaveling van 27 Februari 1844 sub c een rijweg van de Houtkade langs Roeleveen tot aan den 's-Gravenweg voorkomt onder de wegen, welke boven en behalve de toen bestaande in den polder zouden worden gemaakt en aangelegd; dat kennelijk de droogmakers of stichters van den polder met die § 7 bedoeld hebben het aantal van de bestaande communicatiemiddelen of ten dienste van het algemeen liggende wegen te vermeerderen en dit te meer dringt, daar in § 9 van gezegd plan, alleen die perceelen, welke aan de zoo vermeerderde wegen niet gelegen zijn en daarop geen uitpad hebben, wat de uitwegen betreft naar de bepalingen van het B. W. (art. 715) verwezen worden;

4o. dat alzoo reeds vóór de verkaveling der drooggemaakte gronden en de toewijzing aan de plaseigenaren van ieders deel, aan den Roeleveenschen weg de bestemming gegeven is van ten dienste te liggen van het algemeen, en dientengevolge de gronden in Roeleveen met dat onus publicum werden bezwaard; terwijl in overeenstemming daarmede dan ook, blijkens de verklaring van geloofwaardige getuigen, bij de verkaveling de weg, ter beveiliging van diens gebruik, door een sloot werd gescheiden, die, ofschoon door verwaarloozing later toegegroeid of gezakt, nog, voor zoover de spoorbaan daarin geene verandering bracht, voorkomt op de kadastrale kaarten en op het tijdstip, dat Gedeputeerden hunne beslissing namen, door het polderbestuur werd

hersteld; en dat bedoelde landerijen nooit van dat onus publicum zijn ontheven.

Ten slotte verklaren Gedep. Staten, dat tegen dit alles niets kan afdoen de akte van 20 Augustus 1874, door den heer Milders overgelegd, waarbij de hem thans toekomende gronden in Roeleveen door den toenmaligen eigenaar aan zijn vader in het openbaar werden verkocht, vermits 1o. geen grond met openbaren weg bezwaard, door een overeenkomst van koop en verkoop van dat bezwaar kan worden ontheven, en 2o. de akte juist de vier perceelen, nos. 218, 216, 214 en 196, vormende met een deel van 212 het no. 2 van den koop, worden omschreven als gelegen „aan de Nieuwe- en Roeleveensche wegen", zoodat daarin de Roeleveensche weg in één adem genoemd wordt met den Nieuwenweg, die onbetwistbaar een openbare weg is; terwijl die akte niet van bestaande privaatrechtelijke dienstbaarheden spreekt, en ook niet voor de vestiging van nieuwe, wederkeerig voor no. 2 en no. 3 van den koop sprake is.

Op deze gronden waren Gedep. Staten van Zuidholland van oordeel, dat de Roeleveensche weg op den legger der wegen en voetpaden in Zoetermeer behoorde voor te komen, en alzoo, daar hij vroeger daar niet op gebracht was, dit verzuim behoorde hersteld te worden.

Van de beschikking van Gedep. Staten is de heer J. W. C. Milders bij Z. M. in beroep gekomen. In zijn adres, ingekomen op het Kabinet des Konings, den 23 Maart 1885, verzoekt hij Zijner Majesteit de uitspraak van Heeren Gedep. Staten, dd. 24 Februari 1885, te vernietigen.

In dit adres wordt voornamelijk het volgende aangevoerd:

Dat adressant hoofdzakelijk alleen in zijne bestrijding is blijven volharden, doet weinig ter zake, aangezien het gemeentebestuur van Zoetermeer, dat geene partij in de zaak is, slechts toen zijn oordeel over het karakter van den weg gevraagd werd, daarover advies had uittebrengen, welk advies luidde, dat de weg, als geen publieke weg zijnde, niet op den legger behoort. Op het plan der verkaveling kan geen beroep worden gedaan om de volgende redenen, die vervat zijn in de bovengenoemde Memorie van appellant, den 26 Januari 1885 aangeboden in de vergadering van Gedep. Staten: „Die verkaveling had plaats voor een commissie van droogmaking uit ingelanden en anderen, en kan niet anders dan als eene voorloopige onderlinge regeling beschouwd worden. Na de verkaveling had de commissie van droogmaking gedefungeerd, en had geen verder gezag uitteoefenen. Een polderbestuur trad op en uit de daden van dat polderbestuur moet blijken of het perceel land in kwestie, toebehoorende aan den appellant, werd beschouwd als een weg in het algemeen polderbelang bestaande". Kan om deze reden het plan van verkaveling niet als bewijs gelden, ook daarom moet het ter zijde gelaten worden, omdat uit niets blijkt, dat aan dat plan met betrekking tot dit punt uitvoering zou zijn gegeven, doch het tegendeel hieruit kan opgemaakt worden, dat het polderbestuur nooit de perceelen als publieken weg heeft aangemerkt, waarbij komt dat ook ten opzichte van andere zaken dit plan niet is opgevolgd; dit bewijze de zoogenaamde Jefjeskade, die, hoewel verveend, niet tot rijweg is gemaakt, terwijl de weg langs Roeleveen evenmin verlengd werd (plan van verkaveling § 8). Voorts geeft appellant te kennen, dat het publiek aan een openbaren weg daar ter plaatse volstrekt geen behoefte heeft, aangezien op korten afstand van daar de achterweg met den 's-Gravenweg is verbonden door den Kruisweg; ook

het gemeentebestuur van Zoetermeer heeft daarop gewezen. Vervolgens merkt appellant op, dat in de overeenkomst tusschen de Rijnspoorwegmaatschappij en het polderbestuur van verlegging van een Roeleveenschen weg geen sprake is geweest, en destijds geen pogingen zijn aangewend om de perceelen op den legger te brengen, niettegenstaande het polderbestuur daarop was gewezen bij het schrijven van de Directie der Rijnspoorwegmaatschappij, dd. 12 Augustus 1869; hieruit blijkt dat de perceelen van adressant niet als openbare weg zijn beschouwd, en het polderbestuur dit ook niet heeft verlangd. Appellant wijst er vervolgens op, dat, zooals in het besluit van Gedep. Staten erkend wordt, de perceelen reeds vóór en ook na de droogmaking, en zoowel vóór als na den aanleg van den Rijnspoorweg, met hekken, zijn afgesloten geweest; dat het polderbestuur nooit belast geweest is met het onderhoud van een weg over adressants perceelen, en ook de dam tot den Nieuwenweg toegang gevende, steeds door hem zelven is onderhouden.

Tegenover de verklaring van eenige getuigen (den 26 Nov. 1884 afgelegd) volgens welke de z. g. Roeleveensche weg door een sloot van de daar gelegen gronden, gescheiden was, wijst adressant er op, dat dit door andere, zeer geloofwaardige, van hem onafhankelijke getuigen, tegengesproken is, die verklaarden, dat daar nooit een sloot geweest is. Hij ontkent, althans ten opzichte van zijn eigendommen, de juistheid van de bewering van Gedeputeerden, dat de sloot door het polderbestuur op dit oogenblik zoude worden hersteld. Eindelijk verklaart hij, dat, al wordt in zijn koopbrief in éénen adem gesproken van Nieuwenweg en Roeleveenschen weg, dit te onbeduidend is om er lang bij stiltestaan, als geen grond opleverende om tot eene rechtvaardige uitspraak te geraken.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt, zijn nog ingekomen:

1o. Eene memorie van A. Van der Helm, te Zoetermeer, dd. 6 Mei 1885. Hierin wordt in hoofdzaak te kennen gegeven, dat de Roeleveensche weg bij het stichten der droogmakerij geheel op dezelfde wijze is aangelegd als de andere wegen, echter met deze kleine uitzondering, dat de sloot die den weg van het land moest scheiden, voor een gering gedeelte niet terstond heeft kunnen gemaakt worden, welke sloot later vervallen is; dat uit het plan van verkaveling, waarin genoemde weg omschreven werd, blijkt, dat de ontwerpers der droogmakerij al dadelijk het nut van dien weg inzagen.

Voorts doet de heer V. d. Helm uitkomen, dat er van dien weg een druk gebruik gemaakt werd door het publiek, zoodat ieder (en ook de schrijver, die er anders geen bouwmanswoning aan zoude gebouwd hebben) hem voor een publieken weg hield.

In 1880, 1881 en 1882, toen het polderbestuur 's-Gravenweg afsloot, deed de Roeleveensche weg als eenige communicatieweg dienst. Vervolgens wordt medegedeeld wat tusschen den heer V. d. Colff en de N. R. S. M. is voorgevallen.

Dat de weg niet door den Nootdorpschen polder onderhouden wordt, is waar, maar de oorzaak ligt hierin, dat die polder geen wegen onderhoudt, die niet zijn primitief eigendom zijn; ook van den 's-Gravenweg — een publieke weg — moet een groot gedeelte door den heer Milders, als eigenaar, onderhouden worden.

2o. Een schrijven van den heer A. C. Hijdra aldaar, van denzelfden datum, waarin voornamelijk gewezen wordt op het belang, dat het publiek bij dien weg heeft, en

den slechten toestand waarin deze zich tot nadeel van den heer Hijdra zelven en van anderen bevindt; en voorts wordt te kennen gegeven, dat die weg te allen tijde publiek geweest is.

3o. Een brief van den heer J. A. Keukenmeester, geneesheer te Leidschendam, gemeente Stompwijk, van denzelfden dag; de schrijver heeft langer dan dertig jaar bedoelden weg bereden om zijne patienten te bezoeken; hij bericht, dat bij het onteigenen der landerijen van den heer V. d. Colff van Hoogeveen en den aanleg van den spoorweg over de tocht en een gedeelte land van genoemden heer, de weg of het uitpad voor goed werd afgesloten, waarop gemelde eigenaar dadelijk en zeker te goeder trouw een uitpad door zijn land gaf. Nog wijst hij op den slechten toestand van den weg. Hij verklaart ten slotte met de zienswijze van Gedep. Staten in te stemmen.

De heer MILDERS licht zijn beroep nader mondeling toe. Hij betwijfelt de noodzakelijkheid om den weg als een publieken te beschouwen, en gelooft, dat hij niet op den legger behoeft te worden gebracht.

Mr. W. THORBECKE, advocaat te 's-Gravenhage, voor het polderbestuur van Nootdorp optredende, tracht daarentegen aantetoonen, dat de weg in een vrij drukke passage voorziet; dat echter eene verbetering van den weg dringend wordt gevorderd en het daarom wenschelijk is, dat hij als publieke weg op den legger worde geplaatst.

De heer KEUKENMEESTER, heemraad van den polder Nootdorp, geeft eenige inlichtingen, terwijl een der andere aanwezige belanghebbenden op de publiekverklaring van den weg aandringt.

De heer KEUKENMEESTER beantwoordt hierna nog eene vraag van den Staatsraad DE VRIES.

III. het beroep van *A. L. Jansen en F. W. Kiffe te Tiel, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan B. D. Gersons vergunning is verleend tot het oprichten eener huidenzouterij nabij het plantsoen aldaar.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EIJSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive van 22 April '85 no. 39, Afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door A. L. Jansen en F W. Kiffe te Tiel ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan B. D. Gersons vergunning is verleend tot het oprichten eener huidenzouterij.

Uit het aan het gemeentebestuur gericht verzoekschrift van 24 Januari 1885 en de daarbij, overeenkomstig art. 5 der wet van 2 Juni 1875, *Stbl.* no. 95, overgelegde stukken blijkt, dat de huidenzouterij zal worden opgericht in een gedeelte van 's verzoekers lompenmagazijn, gelegen in wijk C no. 135, kadastraal bekend gemeente Tiel Sectie C. no. 1952.

In de op 11 Februari jl. ter voldoening aan art. 7 der wet gehouden zitting, verscheen niemand, doch op 7 Februari bevorens was een bezwaarschrift ingekomen van A. L. Jansen c. s., waarbij het gemeentebestuur verzocht werd de gevraagde vergunning niet te verleenen.

Adressanten geven daarbij te kennen, dat zij in de nabijheid van voormeld perceel wonen of zelfs met hunne panden daaraan grenzen, en dat zij zich in de laatste jaren veel kosten tot verbetering en verfraaiing van den toestand daar ter plaatse getroost hebben. Zij vreezen, dat, wanneer de zich aan de huiden bevindende vleesch- en bloeddeelen tot ontbinding overgaan, daardoor ophooging van smetstof zal ontstaan, die eene oorzaak van besmettelijke ziekte kan worden. Nu reeds, zeggen zij, zijn zij verhinderd van hunne woningen en tuintjes het gewenschte gebruik te maken, door den verpestenden stank, die vooral des zomers zich uit de bergplaats van lompen en beenderen verspreidt, en die hen noodzaakt hunne ramen en deuren gesloten te houden, zoodat zij de voor de gezondheid benoodigde versche lucht niet binnen kunnen laten.

Enkele der adressanten, eigenaren van perceelen tegenover de bergplaats gelegen, zouden, indien daarin nu nog eene huidenzouterij werd gevestigd, groote schade lijden, omdat door den vermeerderden stank hunne bovenhuizen onbewoonbaar zouden worden.

Adressanten verzoeken het gemeentebestuur de noodige maatregelen te nemen, om te weren wat oorzaak van gevaarlijke en gevreesde ziekten, met name de cholera, kan worden, en om die reden geen vergunning tot het oprichten eener huidenzouterij binnen de kom der gemeente te verleenen, ja zelfs, kon het zijn, de verplaatsing van het lompen- en beenderenmagazijn te bevelen.

De gemeente-architect van Tiel adviseerde echter bij missive van 17 Februari '85 gunstig op het verzoek tot oprichting der huidenzouterij, mits onder zekere voorwaarden, en wel, dat in het lompenmagazijn een scheidingsmuur met eene deur geplaatst, en in het voorste gedeelte tot huidenzouterij bestemd, eenige gemetselde waterdichte kuipen gemaakt zouden moeten worden; terwijl in den zijgevel twee lucht- of ventilatieraampjes zouden moeten worden geplaatst. Bij een nader schrijven van 19 Februari 1885 gaf de gemeente-architect te kennen, dat aan de te stellen voorwaarden nog deze zou kunnen worden toegevoegd, dat van het lokaal, waar de huidenzouterij zal worden opgericht, door des verzoekers erf naar de gracht een riool van Engelsche aarden buizen worde gelegd van 15 c.M. middellijn, binnenwerks gemeten, tot afvoer van de bedorven pekel.

Voorts was nog bij het gemeentebestuur ingekomen eene verklaring van zes onderteekenaren, dd. 6 Februari 1885, waarbij zij verzekeren, dat zij, als bewoners van panden naast de huidenzouterij van den heer Post, nooit den minsten last of onaangenamen reuk van die zouterij hebben ondervonden.

Het gemeentebestuur van Tiel besloot op 20 Februari 1885 aan Benjamin David Gersons en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen tot het oprichten van eene huidenzouterij in het perceel nabij het plantsoen, wijk C no. 135, kadastraal bekend in sectie C no. 1952, onder de navolgende voorwaarden:

1o. Dat in het vertrek, waar de lompen geborgen zijn, een scheidingsmuur, waarin

een deur, geplaatst moet worden, waarvan het voorste gedeelte, volgens plattegrond-teekening, ingericht wordt voor huidenzouterij, en dat daarin eenige gemetselde waterdichte kuipen gemaakt moeten worden;

2o. dat in den zijgevel twee lucht- of ventilatieraampjes worden geplaatst;

3o. dat de pekel bewaard zal moeten worden in een gemetselden put, groot 50 bij 50 centimeters, bij eene diepte van 50 centimeters, welke put, zoo dikwijls dit noodig zal zijn, geledigd moet worden, mogende de pekel niet in de stadsgracht worden geleid;

4o. dat binnen drie maanden na dagteekening der concessie, de huidenzouterij zij in gebruik gesteld; en

5o. dat bij niet-inachtneming van dien termijn de concessie vervalt, en dat de huidenzouterij niet mag worden in werking gebracht, alvorens door den gemeente-architect eene verklaring is afgegeven, dat aan de gestelde voorwaarden is voldaan.

Van dit op 21 Februari 1885 afgekondigd besluit zijn, met inachtneming van de in art. 15 der wet vervatte voorschriften, bij Zijne Majesteit in beroep gekomen A. L. Jansen en F. W. Kiffe, beiden behoorende tot de onderteekenaars van het bij het gemeentebestuur tegen het gedane verzoek ingediende bezwaarschrift.

In het appellatoire adres, bij Zijner Majesteits Kabinet ingekomen 5 Maart 1885, wordt er op gewezen, dat het bezwaar vooral is gelegen in de vrees voor de aanwezigheid van besmettelijke bestanddeelen, en dat daarop in de beslissing van het gemeentebestuur niet is gelet. Die beslissing rust op de rapporten van den gemeente-architect, die wel over bouwkundige aangelegenheden, maar niet over verspreiding of het aanbrengen van smetstoffen kan oordeelen.

Volgens appellanten is de gezondheidscommissie, die in de gemeente bestaat, in het geheel niet gehoord.

Voorts wijzen appellanten op Zijner Majesteits besluit van 26 Januari 1885 no. 5, in zake het beroep van L. Jansen te Tiel, betreffende eene bewaarplaats van beenderen en eene drogerij van vellen, en verklaren zij zich met de afwijzende beschikking op dat beroep genomen, volkomen te kunnen vereenigen.

Verder doen zij opmerken, dat de inrichting van den verzoeker aan den grooten weg naar het station ligt, en dat zij appellanten hunne eigendommen aldaar aanmerkelijk hebben verbeterd, terwijl de eerstgenoemde een bovenhuis heeft doen bouwen 't welk verhuurd is voor f 350 's jaars en circa 27 M. van de inrichting is verwijderd, doch dat bij handhaving van de verleende vergunning zal worden ontruimd;

dat daarnevens staat de drukkerij van den heer D. Mijs, lid van den gemeenteraad, in welke inrichting veertig menschen werkzaam zijn, en waarin slechts van den openbaren weg de lucht kan binnenkomen;

en dat aan de door den verzoeker beoogde inrichting geen de minste behoefte bestaat.

Bij de instructie der zaak hebben Burg. en Weth. van Tiel eene verklaring overgelegd van den geneesheer Dr. J. K. Pameijer, dd. 19 Maart 1885, in wiens meening door hen volkomen wordt gedeeld.

Volgens Dr. Pameijer bestaan er uit het oogpunt van openbare gezondheid geen

bezwaren om de vergunning te verleenen. Tot staving van zijn oordeel worden door hem drie gronden aangevoerd:

1. Het perceel is gelegen buiten de stadsgracht, die het aan twee zijden begrenst, aan de zuidzijde 10½ M. en aan de oostzijde 19.82 M. breed is, terwijl aan de west- en de noordzijde zich binnen een afstand van 126.60 M. en 132 M. geen bewoonde gebouwen bevinden. Het naastbijgelegen huis aan de overliggende zijde der stadsgracht is nog 25.20 M. van het perceel verwijderd.

2. Eene huidenzouterij is de plaats waar versche runderhuiden door middel van inzouten ter bewaring worden geschikt gemaakt, om later in de looierij tot leder te worden verwerkt. Dit inzouten geschiedt door de huiden rijkelijk te bestrooien met keukenzout; hierdoor worden de waterige bestanddeelen aan de huiden onttrokken, en worden zij tegen bederf of rotting gevrijwaard. Het uitvloeiende vocht is door zijn groot gehalte aan keukenzout evenmin voor bederf of rotting vatbaar.

3. Daar de bewerking ten doel heeft alle bederf of rotting te voorkomen, kunnen zich geene voor de gezondheid schadelijke uitdampingen ontwikkelen. In eene huidenzouterij valt dan ook geen noemenswaardige stank waartenemen, en het nadeel dat deze weinige stank mocht kunnen opleveren, wordt door de geïsoleerde ligging van het perceel onwerkzaam gemaakt.

Tot toelichting van het sub 1o. aangevoerde, is tevens een uittreksel uit het kadastrale plan der gemeente Tiel, sectiën C en E, overgelegd.

Gedep. Staten van Gelderland hebben wijders nog ingewonnen het advies van den Adjunct-Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht in Gelderland en Utrecht, en verklaren zich met diens bericht van 2 April 1885 geheel te kunnen vereenigen.

De Adjunct-Inspecteur is van oordeel, dat de soms hoogst onaangename lucht van afgestroopte huiden, een gevolg van de omzetting en verrotting van het bloed en de spiervezelen aan die huiden nog aanwezig, binnen betrekkelijk korten tijd door het rijkelijk inwrijven met keukenzout wordt weggenomen;

dat eene bewaarplaats van niet ingezouten huiden en vellen, evenals eene bewaarplaats van botten en beenderen, in den regel een onaangenamer lucht verspreidt dan eene huidenzouterij;

dat, indien al eenige reclamanten mochten klagen over onaangename lucht, dit zeer vermoedelijk het gevolg is van de verzameling botten en beenderen in het magazijn van Gersons aanwezig, en van mogelijk daar bewaard wordende niet ingezouten huiden, maar dat het inzouten van huiden onder bepaalde voorwaarden geen of weinig stank zal verspreiden;

dat de beslissing van het gemeentebestuur, waarbij de vergunning werd verleend, mitsdien kan worden gehandhaafd, en dat ter voorkoming van bodem- en waterbederf, zoomede om verspreiding van kwalijk riekende gassen in de omgeving tegen te gaan, de bij die beslissing aan den verzoeker opgelegde voorwaarden behooren te worden bevestigd, doch dat daaraan, met het oog op de openbare gezondheid, nog de volgende bepalingen behooren te worden toegevoegd:

1o. Bedoelde B. D. Gersons moet in de huidenzouterij doen aanbrengen eene luchtkoker van vijf decimeter in het vierkant; deze luchtkoker zal zich tot minstens één

meter boven de nok van het dak van het magazijn moeten uitstrekken, en zal moeten worden ingericht volgens aanwijzing van den architect der gemeente Tiel;

2o. de in het magazijn aangebrachte huiden, moeten zoo spoedig doenlijk, d. i. binnen 24 uur na aankomst in het magazijn, worden ingezouten;

3o. geene werkzaamheden, het inzouten van huiden betreffende, zullen verricht mogen worden buiten de beslotene ruimte die als huidenzouterij door den concessionaris is aangewezen;

4o. de vloer van het lokaal, bestemd voor huidenzouterij, moet ondoordringbaar worden gemaakt of hellende naar eene insgelijks ondoordringbaar daargestelde goot, die afloopt in een gecementeerden vergaarbak;

5. het vervoer der in den vergaarbak aangezamelde en gediend hebbende pekel, die nimmer in de stadsgracht mag afvloeien of uitgeworpen worden, geschiede in goed sluitende vaten, nadat in deze pekelkuip eene ruime hoeveelheid alk en ruw carbolzuur is geworpen, opdat zoodoende stankverspreiding gedurende het transport voor hen die met dezen arbeid belast zijn en voor de bewoners in den omtrek worde voorkomen.

Bij de Afdeeling zijn, nadat de overweging van het beroep aanhangig is gemaakt, geene memoriën of nadere bewijsstukken ingekomen.

IV. het beroep van *K. K. Postma te Wirdum, gemeente Leeuwarderadeel, van eene uitspraak van Gedep. Staten van Friesland, in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Ingevolge machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, onder geleide van een schrijven van 6 Mei 1885 no. 699, Afdeeling M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door K. K. Postma, te Leeuwarderadeel, tegen de uitspraak van Gedep. Staten van Friesland, dd. 2 April jl. no. 45, 1e Afd. M. en S., waarbij de aanwijzing tot den dienst van zijn zoon Michiel,, loteling van de lichting der nationale militie van dit jaar, is gehandhaafd.

Onder de lotelingen voor de nationale militie uit de gemeente Leeuwarderadeel, die aan de loting voor de lichting 1885 deelnamen, behoorde Michiel Postma, minderjarige zoon van Klaas Klazes Postma, in het dorp Wirdum woonachtig. Het nommer, door hem getrokken, was no. 11. Zijn vader gaf voor hem als reden van vrijstelling broederdienst op. Niettemin werd hij bij uitspraak van den Militieraad in het eerste militie-district van Friesland, dd. 10 Maart ll., voor den dienst aangewezen. Klaas Klazes Postma diende daartegen een bezwaarschrift in bij Gedep. Staten van Friesland, die den 2 April het ingebrachte bezwaar ongegrond verklaarden en de uitspraak van den Militieraad handhaafden. Zij overwogen daarbij, dat Michiel Postma, volgens overgelegd getuigschrift, 9 Februari ll. door den Burgemeester van Leeuwarderadeel afgegeven, de zesde was van een gezin van acht zonen, waarvan blijkens de daarbij gevoegde extracten uit het stamboek, de eerste en derde zoon hun

diensttijd bij vervanging hebben volbracht; dat, blijkens een daarbij gevoegd extract uit het stamboek, de vijfde zoon een plaatsvervanger heeft gesteld, met name J. Du Pied, die 24 Juli 1880 is ingelijfd en 31 Juli 1881 wegens lichaamsgebreken, ontstaan in maar niet door den dienst, met paspoort en eene gratificatie is ontslagen; dat de zevende en achtste zoon nog niet voor de militie zijn ingeschreven; dat het ontslag van voornoemden plaatsvervanger dus niet heeft plaats gehad op grond van ziekelijke gesteldheid of gebreken door den dienst bekomen, en dat hij slechts één jaar en acht maanden (en niet drie jaren, zooals art. 50 al. 7 in verband met al. 5, vordert) gediend had, toen hem wegens ziekelijke gesteldheid ontslag werd verleend; en dat derhalve appellants zoon Michiel, met het oog op art. 49 dier wet, te recht door den Militieraad voor den dienst is aangewezen.

Den 7 April daaraanvolgende ontving K. K. Postma een afschrift van deze uitspraak. Daarop heeft hij zich met een op 15 April ll. op het Kabinet des Konings ingekomen adres tot Zijne Majesteit gewend, met eerbiedig verzoek, dat zijn zoon Michiel alsnog wegens broederdienst vrijgesteld en het besluit, door Gedep. Staten van Friesland genomen, vernietigd worde.

In hoofdzaak geeft adressant het volgende te kennen. Zijn gezin bestaat uit acht zonen: de oudste, Ids, nam in 1868 aan de loting deel, trok een dienstplichtig nommer, en werd vervangen door Lubbert Klazes Spoelstra, die 5 Mei 1873 wegens volbrenging van dienst ontslagen werd; de tweede, Klaas, nam in 1869 aan de loting deel, trok een dienstplichtig nommer, maar werd vrijgesteld wegens broederdienst; de derde, Marten, in 1871 in de loting gevallen, werd vervangen door Hendrik Brandsma, die 7 Mei 1876 met paspoort werd ontslagen wegens geëindigden militie-diensttijd; de vierde, Hijlke, werd wegens broederdienst vrijgesteld; de vijfde Bauk Pieter, eindelijk, trok bij de loting van 1880 een dienstplichtig nommer, doch nam een plaatsvervanger, namelijk Jan Du Pied, die den 24 Juli 1880 is ingelijfd bij het 1e regiment infanterie en den 31 Juli 1881 met paspoort uit den dienst is ontslagen (naar luid van het stamboek) „wegens lichaamsgebreken, bestaande in bloedspuwing met stoornis in de ademhaling en bloedsomloop, ontstaan niet door gevorderde of bevolen militaire diensten en niet ten gevolge van omstandigheden, verrichtingen en vermoeienissen aan de uitoefening van den militairen dienst verbonden, doch ook niet het gevolg van eigen moedwillige handelingen of ongeregeld gedrag, in doch niet door den dienst, onder toekenning van eene aan hem uitbetaalde gratificatie voor eens ten bedrage van f 25,” waarbij hem een bewijs van goed gedrag werd afgegeven.

Adressant meent, dat op grond hiervan zijn zesde zoon, Michiel, door wien bij de jongste loting een dienstplichtig nommer getrokken werd, van den dienst behoort te worden vrijgesteld, en acht zich derhalve door de bovenaangehaalde uitspraak van Ged. Staten bezwaard. Met bescheidenheid vermeent hij, in alle opzichten aan de van hem bij de thans fungeerende militiewet gevorderde verplichtingen te hebben voldaan, daar hij toch telkens als een zijner zoons in de loting viel voor hem een plaatsvervanger gesteld heeft, namelijk voor den oudsten, den derden en den vijfden zoon; en zijne twee jongste zoons den dienstplichtigen leeftijd nog niet hebben bereikt. Adressant geeft daarom te kennen, niet te kunnen begrijpen, dat geene voldoende diensten aan den lande in deze zouden zijn bewezen, en dat hij thans nog weder verplicht zoude

kunnen worden, òf zijn zoon Michiel zelf den militieplicht te laten vervullen, òf nogmaals ook voor hem een plaatsvervanger te stellen, vermits het volgens de wet van hem gevorderde ook door hem is geleverd. Naar het hem voorkomt, moet hier òf gedacht worden aan eene verkeerde uitlegging der desbetreffende artikelen van de militiewet, òf is er in de bovenaangehaalde omschrijving van het verleend ontslag aan den plaatsvervanger van zijn vijfden zoon, een vergissing ingeslopen. Die omschrijving acht hij onduidelijk, omdat er niet uit blijkt, ten gevolge waarvan de ziekelijke gesteldheid ontstaan is. Adressant meent, dat van hem moeilijk gevorderd kan worden daarvan alleen het nadeel te dragen.

De Commissaris des Konings in de provincie Friesland, over dit verzoekschrift gehoord, geeft te kennen, dat uit het uittreksel van het stamboek onwederlegbaar blijkt, dat de plaatsvervanger Du Pied uit den dienst ontslagen is wegens lichaamsgebreken wel in, doch niet door den dienst ontstaan, zoodat, volgens art. 50, sub 5o. en 7o., de door dezen slechts gedurende 1 jaar en 8 dagen gepraesteerde krijgsdienst niet voldoende is om adressant recht op vrijstelling van zijn zesden zoon, wegens broederdienst, te bezorgen. Zijn advies is derhalve, dat het Z. M. behage, met handhaving der bij resolutie van 2 April 1885 door Gedep. Staten gegeven beslissing, het daartegen door adressant ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vijftiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 3 *Juni* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

Aan de orde is:

I. het beroep van den *Gemeenteraad van Heeswijk, van een besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant, waarbij is gehandhaafd een besluit van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant en Limburg, waarbij het gebouw, bekend onder den naam van "het Slotje" in die gemeente, tijdelijk in gebruik genomen voor schoollokaal, als schadelijk voor de gezondheid is afgekeurd.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Mei 1885 no. 1294, Afd. O., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door den Raad der gemeente Heeswijk ingesteld van het besluit van Gedep. Staten van Noord-

brabant van 5 Maart 1885 G no. 136, waarbij is gehandhaafd een uitspraak van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant en Limburg van 6 October 1884, waarbij het gebouw, genaamd „het Slotje" in die gemeente, tijdelijk in gebruik genomen voor schoollokaal, als schadelijk voor de gezondheid, is afgekeurd.

Het genoemde gebouw, toebehoorende aan Jhr. L. M. C. Van den Bogaerde van Terbrugge, is in Maart 1884 met toestemming van den eigenaar door het gemeentebestuur van Heeswijk in gebruik gesteld tot het tijdelijk geven van onderwijs, terwijl de openbare school te Heeswijk, in 1883 als schadelijk voor de gezondheid afgekeurd, buiten gebruik was.

Het „Slotje" heeft reeds in 1884 het onderwerp van een geschil uitgemaakt, dat ook bij deze Afdeeling behandeld is. Gedep. Staten van Noordbrabant hebben name lijk bij besluit van 3 April 1884, op grond van den onvoldoenden staat van het gebouw, hunne goedkeuring onthouden aan het besluit van den Raad om daarin onderwijs te doen geven, en bij K. B. van 20 Augustus 1884 no. 20, is op voordracht dezer Afdeeling dat besluit van Gedep. Staten vernietigd, en verklaard, dat op het besluit van den gemeenteraad geene goedkeuring vereischt werd.

Op 6 October 1884 heeft nu de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant en Limburg het „Slotje" als schadelijk voor de gezondheid afgekeurd, en bevolen, dat met het geven van onderwijs daarin niet mocht worden voortgegaan. Zijne uitspraak was in hoofdzaak hierop gegrond, dat zoowel de vlakke als de kubieke inhoud van het lokaal onvoldoende was in verband met het aantal schoolgaande kinderen; dat het licht in het lokaal onvoldoende was; dat er geene gelegenheid was tot luchtververschiug, dan door het openzetten van een of meer der drie in den voorgevel aanwezige, tot het lokaal toegang gevende deuren, grootendeels uit glas bestaande en tevens als vensters dienende; dat dus bij eenigszins slecht weder alle luchtverversching ontbrak, en de lucht des te erger bedorven zou worden in den winter, wanneer er zou moeten worden gestookt, hetgeen slechts in een der twee vertrekken, waaruit het lokaal bestaat, kon geschieden, en het openzetten van een der deuren onverantwoordelijk zou zijn.

De Raad van Heeswijk kwam van deze uitspraak in beroep bij Gedep. Staten van Noordbrabant op de volgende gronden:

dat in het lokaal, welks kubieke inhoud is 147 M^3, slechts 25 leerlingen worden toegelaten, zoodat ieder een ruimte heeft van $5^{22}/_{25}$ M^3;

dat er nimmer sprake van geweest is er honderd leerlingen (ongeveer het getal der de gemeenteschool bezoekende kinderen) toetelaten;

dat beide vertrekken geschikt zijn om verwarmd te worden, daar beide voorzien zijn van schoorsteenen;

dat de ventilatie merkelijk kon verbeterd worden.

Gedep. Staten hadden in Maart 1884, toen zij mededeeling ontvangen hadden van het Raadsbesluit tot het doen geven van onderwijs in het „Slotje", berichten ingewonnen van den districtsschoolopziener en van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, waarin dezen, de laatste na eene persoonlijke opneming, hun oordeel over dat gebouw hadden uitgesproken.

Tijdens het beroep van de uitspraak van den Geneeskundigen Inspecteur bij Gedep. Staten aanhangig was, droegen zij aan eene commissie uit hun midden op naar den staat van het gebouw onderzoek te doen.

Bij besluit van 5 Maart 1885 G no. 136, hebben Gedep. Staten op grond van de verschillende ontvangen berichten, de uitspraak van den Geneeskundigen Inspecteur gehandhaafd. In dat besluit komen de volgende overwegingen voor, waarin de hoofdzakelijke inhoud der ontvangen berichten is overgenomen:

Overwegende, dat de opmerkingen van den Geneeskundigen Inspecteur volkomen worden bevestigd in een door den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat uitgebracht bericht omtrent den toestand van het gebouw „het Slotje";

dat blijkens dit bericht de voorzijde van het gebouw bestaat uit twee vertrekken, die tijdelijk voor schoollokaal werden gebruikt, terwijl het achtergedeelte dient tot woning van den koetsier van de heeren Van den Bogaerde;

dat een dier vertrekken lang is 6.85 M., breed 3.80 M., en het andere lang 6.50 M. en breed 2.90 M., en de hoogte van vloer tot zoldering in beide 3.10 M. bedraagt; dat de oppervlakte der beide lokalen derhalve slechts toereikend is voor 69 kinderen en de kubieke inhoud voor 46 kinderen;

dat in de vertrekken geen ramen aanwezig zijn maar alleen één glazen deur in ieder vertrek, waardoor zij van licht en lucht moeten voorzien worden;

dat het beglaasde gedeelte dezer deuren is 1.10 M. breed en 1.70 M. hoog; dat het licht in het achtergedeelte der vertrekken hoogst gebrekkig is, en dat dit gebrek door de hooge boomen, die vóór het gebouw staan, zich in den zomer in nog sterkere mate zal doen gevoelen;

dat luchtverversching niet anders te verkrijgen is dan door het openen der deuren, wat slechts bij uitzondering tijdens de schooltijden mogelijk kan zijn, daar dit in den regel hinderlijk is voor de leerlingen, in het voorste gedeelte der lokalen gezeten;

dat de lokalen onderling verbonden zijn door eene deur, breed 0.95 M., en dat het alzoo zeer moeilijk is in beide lokalen toezicht te houden;

dat langs den zijmuur van het gebouw twee houten privaten zijn getimmerd, waarop geen toezicht voor den onderwijzer mogelijk is en waarbij geen afscheiding voor jongens en meisjes gemaakt is;

dat naar de meening van den Provincialen Hoofdingenieur, de lokalen voor het geven van onderwijs, al mocht dit zelfs voor enkele maanden zijn, volkomen ongeschikt en voor de gezondheid der leerlingen bepaald nadeelig zijn;

dat zoowel de Inspecteur van het lager onderwijs als de districts- en arrondissements-schoolopziener de in gebruikneming van „het Slotje" voor tijdelijk schoollokaal zeer hebben ontraden;

dat o. a. de districts-schoolopziener in zijn bericht van den 19 Maart 1884 verzekert, „dat het gebouw wegens ligging, inrichting, gebrek aan ruimte en slechten „innerlijken en uiterlijken toestand geheel ongeschikt is om voor schoollokaal te „dienen; dat het als schadelijk voor de gezondheid afgekeurde lokaal alzoo door een „nog veel slechter zou worden vervangen, en de schoolgaande kinderen aan de „grootste gevaren zouden blootgesteld worden";

dat op Maandag den 23 Februari eene commissie uit deze vergadering, vergezeld van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, zich naar Heeswijk heeft begeven, om het bedoelde gebouw optenemen, nadat aan den gemeenteraad tijdig van de komst dier commissie was kennis gegeven;

dat bij de komst der commissie zich aan het gebouw bevond de Burgemeester;

dat het gebouw gesloten was, terwijl op de vraag der commissie om het gebouw te ontsluiten, de Burgemeester antwoordde, „dat hij tot ontsluiting niet bevoegd was, „vermits de gemeente over het gebouw geene beschikking meer had”, immers, na de gevallen uitspraak van den Geneeskundigen Inspecteur, had Jhr. Van den Bogaerde, die het gebouw welwillend tijdelijk aan de gemeente in gebruik had afgestaan, hetzelve weer in zijn macht genomen; de sleutel van het gebouw was in het bezit van Jhr. Van den Bogaerde;

dat de commissie derhalve geen onderzoek naar het gebouw kon doen;

dat de commissie echter verklaart, dat, te oordeelen naar den inwendigen staat van het gebouw, het ongunstig oordeel door het Schooltoezicht en door den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, over het gebouw uitgesproken, volkomen juist is, terwijl door den Burgemeester dezer gemeente uitdrukkelijk is verklaard, dat sedert de opneming door genoemden Hoofdingenieur den 29 Maart 1884, het gebouw inwendig geene verandering heeft ondergaan.

In de bovenstaande overwegingen is eene onjuistheid ingeslopen wat betreft het aantal raamdeuren. Er zijn er volgens het bericht van den Hoofdingenieur niet in ieder vertrek één, maar in het ééne twee, in het andere één.

Van het besluit van Gedep. Staten is de raad van Heeswijk in beroep gekomen bij Z. M. den Koning. De Raad voert aan, dat naar zijne vaste overtuiging het afgekeurde lokaal het eenige is in de gemeente, verkrijgbaar voor het geven van tijdelijk onderwijs. Hoewel de Raad erkent, dat het lokaal niet geschikt kan geacht worden om er voortdurend onderwijs in te geven, acht hij het toch in het maatschappelijk en zedelijk belang der gemeente wenschelijker daarin tijdelijk aan een beperkt aantal kinderen onderwijs te doen geven, dan de jeugd geheel van alle onderwijs verstoken te doen blijven.

In het adres wordt nog aangevoerd, dat de verbouwing der openbare school wordt voorbereid, en dat reeds in het vorig jaar met het werk zou zijn begonnen, indien de schoolautoriteiten de toen reeds ingezonden teekening hadden kunnen goedkeuren of wel hunne opmerkingen daaromtrent aan het gemeentebestuur hadden kenbaar gemaakt.

Gedep. Staten, omtrent dit adres gehoord, leggen over de indertijd ingewonnen berichten en een afschrift van hun besluit van 5 Maart. Zij verwijzen naar de daarin omschreven redenen, en merken op, dat de gemeenteraad tegen die redenen geene bedenkingen in het midden heeft gebracht.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, is door den gemeenteraad van Heeswijk eene verzameling stukken ingezonden tot staving van zijn beroep.

Behalve het besluit van Gedep. Staten van 5 Maart 1885 en het Kon. Besluit van 20 Aug. 1884, het raadsbesluit van 7 Maart 1884 tot het doen geven van onderwijs

in het zoogenaamde „Slotje", komen in die verzameling voor eenige brieven, gewisseld over de verbouwing der openbare school, waarvan een hieronder nader ter sprake zal komen, en bovendien nog twee andere stukken, van welker inhoud hier iets zal zijn mede te deelen.

Het eene der twee laatstbedoelde stukken is een extract uit de notulen van het verhandelde in de raadsvergadering van 2 October 1884. Daarin komt het volgende voor:

„Burg. en Weth. doen den Raad mededeeling dat zij het hoofd der school schrif- „telijk hebben verzocht, zoolang tijdelijk onderwijs zal worden gegeven in het „„Slotje", de schooluren zoo te regelen dat slechts 25 kinderen tegelijk de leeruren „bijwonen."

„Deze mededeeling wordt voor kennisgeving aangenomen."

Het tweede stuk heeft tot opschrift: „Verslag der commissie in zaken van onderwijsgeschillen aan den Raad der gemeente Heeswijk." Dit is eene memorie tot staving der bezwaren van het gemeentebestuur tegen het besluit van Gedep. Staten van 5 Maart. Daarin wordt gezegd dat de komst der commissie uit Gedep. Staten, tot onderzoek van het „Slotje", niet tijdig is aangekondigd geworden, daar het bericht dat de commissie Maandag 23 Februari te 11 uren zou komen, eerst den vorigen Zaterdag 's avonds is ontvangen; dat toch nog bericht is gegeven dat de sleutel niet voorhanden was; dat die sleutel aan den eigenaar van het lokaal was ter hand gesteld zoodra het onderwijs daarin werd gestaakt, omdat de gemeente slechts gebruik van het lokaal had om er onderwijs te doen geven.

In de memorie wordt er voorts op gewezen dat in de feitelijke overwegingen van het besluit van Gedep. Staten (voorafgaande aan de hierboven overgenomen overwegingen) gezegd wordt, dat tot heden met den bouw van een ander lokaal (in plaats van de afgekeurde openbare school) nog geen begin is gemaakt. De commissie, van welke deze memorie uitgaat, acht dit een onjuist verwijt, daar, zooals zij het uitdrukt, bij ministerieele resolutie van 20 Februari 1884 machtiging tot verbouw is verleend. Hier wordt gedoeld op een in de door den Raad overgelegde verzameling stukken in afschrift voorhanden schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken aan Gedep. Staten, waarin o. a. gezegd wordt, dat de door Gedep. Staten gehandhaafde uitspraak van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht (omtrent de openbare school) niet insluit dat tot den bouw eener nieuwe school moet worden overgegaan en den Raad niet belet, met inachtneming der bepalingen van art. 50 der wet op het lager onderwijs, door verbouwing aan het lokaal de vereischte verbeteringen aantebrengen. De commissie zegt, dat de schoolautoriteiten hiermede niet hebben kunnen instemmen, en dat dit de reden der vertraging is.

De commissie zegt voorts, dat bij de overwegingen van het besluit van Gedep. Staten omtrent de ruimte van het „Slotje" niet gelet is op het (hierboven vermelde) raadsbesluit van 2 October 1884. Dat de oppervlakte, zooals Gedep. Staten aannemen, toereikend is voor 69 en de inhoud voor 46 leerlingen, bewijst dat bij dat raadsbesluit, waarbij op 25 kinderen werd gerekend, het lokaal niet is overschat. De commissie meent dat de afkeuring van het lokaal geheel zou vervallen, indien niet verzuimd was op het genoemde raadsbesluit te letten.

De memorie wijst voorts ook op de hierboven reeds aangewezen onjuistheid in het besluit van Gedep. Staten omtrent het aantal raamdeuren, en beweert, dat luchtverversching ook op andere wijze zou kunnen verkregen worden dan door die deuren.

Omtrent andere punten van het besluit van Gedep. Staten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Het houden van toezicht kwam in het minst niet bezwaarlijk voor, daar het voornemen was een tweeden onderwijzer te nemen; waarom het getal kinderen op 25 bepaald was, ten einde met minder schooluren aan de kinderen meer nut te verschaffen.

De privaten konden verplaatst worden; er was voorloopig geen privaat voor meisjes gemaakt, omdat er toen geen meisjes onderwijs genoten. Er werd nog aan het „Slotje" gearbeid, toen de hoofdingenieur zijne opneming deed.

Wat betreft het oordeel door den Hoofdingenieur uitgesproken over het nadeelige van het lokaal voor de gezondheid, men meende dat dit oordeel bij de geneeskundige autoriteit thuis behoorde.

Verschillende kleine bezwaren zouden bij eene eerste aanmerking kunnen opgeheven worden; het „Slotje" zou geheel volgens de zienswijze van den geneeskundigen Inspecteur in orde gemaakt kunnen worden.

Eindelijk wordt in de memorie de meening uitgesproken, dat het Kon. Besluit van 20 Augustus 1884 no. 20, in het vroegere geschil omtrent het „Slotje" genomen, hier ook geheel van toepassing is en tijdelijk onderwijs niet moet behandeld worden als het onderwijs bij de wet van 17 Aug. 1878 bedoeld.

II. het beroep van *Cornelis Visser te Utrecht, van eene uitspraak van Gedep. Staten van Utrecht, in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Ingevolge machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij schrijven van 12 Mei 1885 no. 731 M. Afdeeling M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door Cornelis Visser, te Utrecht, ingesteld tegen de uitspraak van Gedep. Staten van Utrecht, dd. 22 April jl. no. 58, waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de militie van zijn zoon Hendrik Dirks Visser, loteling van de lichting 1885, wordt gehandhaafd.

De tweede zoon van appellant, Hendrik Dirks Visser, nam dit jaar te Utrecht aan de loting voor de Nationale Militie deel, trok een dienstplichtig nommer, en werd, niettegenstaande hij eene reden van vrijstelling (broederdienst) had opgegeven, door den Militieraad in de Provincie Utrecht voor den dienst aangewezen. Van deze uitspraak kwam appellant in hooger beroep bij Gedep. Staten zijner Provincie, die den 2 April 1885 zijne bezwaren ongegrond verklaarden, en de uitspraak van den militieraad handhaafden, na overwogen te hebben, „dat adressants zoon Hendrik Dirks de

"jongste (is) uit een gezin van twee broeders, van welke de oudste, Cornelis, den "5 Juli 1882 als dienstplichtig loteling der lichting van dat jaar bij de militie is in- "gelijfd en den 17 October daaraanvolgende, derhalve na een diensttijd van circa "drie en een halve maand, is gepasporteerd, behoudens bevoegdheid tot wederoproeping "vóór den 31 December 1882 (welke oproeping echter niet heeft plaats gehad) en "zulks uit hoofde hij, ten gevolge van de nadere inlijving van een anderen milicien, "boven het contingent zijner gemeente diende", en "dat deze dienst van slechts "eenige maanden, volgens art. 50 der militiewet, geen recht op vrijstelling aan eenen "broeder geeft, zoodat meergenoemde Hendriks Dirks Visser door den Militieraad "te recht tot den dienst is aangewezen". Van deze uitspraak, waarvan Cornelis Visser den 10 April mededeeling ontving, is deze bij verzoekschrift, den 17 April op het Kabinet des Konings ontvangen, bij Zijne Majesteit in beroep gekomen, te kennen gevende dat, blijkens "aan zijn zoon Cornelis Visser uitgereikt paspoort op 17 October "1882 door den kolonel-commandant van het 8e regiment infanterie, deze in alle "opzichten aan zijne verplichtingen als milicien heeft voldaan, en eerbiedig verzoekende, dat het Zijne Majesteit behage, "dat alsnog de door "zijn oudsten zoon volbrachte "dienst moge gelden tot vrijstelling van zijn zoon Hendrik Dirks".

De Commissaris des Konings in de provincie Utrecht, over dit adres gehoord, voegt bij zijn antwoord een afschrift van een te dier zake van Burg. en Weth. van Utrecht ontvangen schrijven dd. 25 April ll., waarin zij berichten, dat de adressant uit zijn huwelijk met Wilhelmina Maria Van den Berg twee zoons heeft, Cornelis, geboren te Utrecht 15 December 1862, en Hendrik Dirks, mede aldaar geboren 6 October 1865; dat zijn eerstgenoemden zoon bij de loting voor de militie in 1882 het dienstplichtig nummer 481 is ten deel gevallen, en hij dientengevolge 5 Juli 1882 is ingelijfd bij het 8e regiment infanterie, en den 17 October van dat jaar met paspoort uit den dienst is ontslagen ten gevolge van de inlijving van een anderen milicien; dat de jongste dit jaar aan de loting heeft deelgenomen, en eerst bij den Militieraad, toen bij Gedep. Staten vrijstelling heeft aangevraagd, en de afwijzende beschikking van dit laatste college hem 10 April is uitgereikt, met welke beschikking Burg. en Weth. verklaren zich gaarne te vereenigen. Ook den Commissaris des Konings komen de overwegingen in het besluit van Gedep. Staten juist, en de bezwaren van adressant ongegrond voor, zoodat hij geene vrijheid kan vinden, den Minister in overweging te geven, het verzoek om aan adressants zoon Hendrik Dirks alsnog vrijstelling te verleenen op grond van broederdienst, bij Zijne Majesteit ter gunstige beschikking voortedragen.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt, is nog ingekomen een schrijven van appellant dd. 16 Mei 1885, ten geleide van het paspoort van voornoemden Cornelis Visser, hem, met een getuigschrift van goed gedrag, verleend "uit hoofde hij "ten gevolge van de nadere inlijving van een ander milicien, boven het contingent "zijner gemeente dient." Appellant geeft in dezen brief nog te kennen, dat zijn zoon Cornelis, naar zijne bescheiden meening, in den jare 1882 volkomen heeft voldaan aan de verplichtingen hem door de militiewet opgelegd, en dus al de gegevens bezit om zijn tweeden broeder vrij te maken, immers "aan het contingent voor 1882 "kwam in tijds een man te kort, hij heeft dat te kort aangevuld zoolang dat

„bestond en alzoo den militieplicht (volbracht) dien de wet van hem vorderde.„

Het beroep wordt nader door den appellant zelf toegelicht.

III het beroep van *H. M. De Vroome, te Smilde, van eene uitspraak van Gedep. Staten van Drente, in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* Van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zijner Majesteits machtiging is door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 12 Mei 1885 no. 732 M. Afd. M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door M. H. De Vroome te Smilde ingesteld van het besluit van Gedep. Staten van Drente van 10 April 1885 no. 40, waarbij de aanwijzing tot den dienst van zijn zoon Jan, loteling voor de nationale militie van dit jaar, is gehandhaafd.

Tot het gezin van den appellant behooren vijf zonen. De oudste, loteling van 1867, heeft zich in den dienst doen vervangen door een plaatsvervanger, die op 3 Mei 1867 is ingelijfd, op 15 Mei van hetzelfde jaar zich vrijwillig heeft geëngageerd voor zes jaren en bij sententie van het Hoog Militair Gerechtshof in appel van 29 Juni 1870 vervallen verklaard is van den militairen dienst en veroordeeld tot kruiwagenstraf.

De tweede zoon is in 1870 op grond van art. 50 no. 1 en 7 der militiewet wegens broederdienst van den dienst vrijgesteld.

De derde, loteling van 1873, heeft achtereenvolgens twee plaatsvervangers gesteld, waarvan de tweede op 7 Februari 1874 in het garnizoenshospitaal te Breda is overleden. De vierde is de loteling van dit jaar, de vijfde is nog beneden den militieplichtigen leeftijd.

De vierde zoon is door den militieraad voor den dienst aangewezen, en bij de uitspraak door Gedep. Staten van Drente op 10 April op het door den vader van den loteling tegen die aanwijzing ingebrachte bezwaar gedaan, is die aanwijzing gehandhaafd.

Door appellant was in zijn bezwaarschrift bij Gedep. Staten aangevoerd, dat de uitspraak van den militieraad moeilijk met de wet en in geen geval met de billijkheid was overeen te brengen, daar het niet aanging bij de beoordeeling der dienstplichtigheid van zijn vierden zoon nog weder in aanmerking te nemen de onvolledige dienstvolbrenging van den plaatsvervanger van zijn oudsten zoon, uit hoofde daarop reeds eene vrijstelling was verleend; dat derhalve in dit bijzonder geval zijne beide oudste zonen geheel buiten rekening moeten worden gelaten en de eenmaal verleende vrijstelling moest worden beschouwd als eene afgedane zaak, waarop niet kan worden teruggekomen; zoodat ter beoordeeling der voor zijn vierden zoon gevraagde vrijstelling had moeten worden aangenomen dat zijn gezin bestond uit drie zonen, waarvan de oudste (namelijk no. 3) bij plaatsvervanging heeft gediend.

Door Gedep. Staten is bij hunne uitspraak in hoofdzaak overwogen:

dat de tweede zoon van reclamant te recht is vrijgesteld, daar, toen die vrijstelling verleend werd, de plaatsvervanger van den oudsten zoon nog (als vrijwilliger) in dienst was, maar dat daaruit niet volgt, dat de militieraad bij zijn uitspraak omtrent den militieplicht van den vierden zoon, gehouden was door de vroegere uitspraak nopens den tweeden zoon, in dier voege, dat de twee oudste zoons buiten rekening moesten worden gelaten en alleen de drie jongste in aanmerking genomen; dat volgens de artt. 49 en 54 der militiewet, ingeval vrijstelling wegens broederdienst wordt gevraagd, alleen gelet moet worden op het getal zonen tot het gezin behoorende, dat op het in de eerste zinsnede van laatstgemeld artikel bedoelde tijdstip aanwezig, dat is in leven is, hetzij zij hebben gediend, hetzij zij van den dienst zijn vrijgesteld, hetzij zij den militieplichtigen leeftijd hebben bereikt, hetzij dit niet het geval is, en op de zoodanige, die in dienst of na te hebben gediend zijn overleden; dat de artt. 49 en 50 van de genoemde wet in een nauw verband staan, zoodat wel tegenover elke aanwijzing voor den dienst eene vrijstelling staat, doch slechts dan wanneer de dienstvervulling voldoet aan de vereischten bij laatstgemeld artikel gesteld, zoodat, wanneer bij de beoordeeling eener aanvrage om vrijstelling blijkt, dat eene voorafgaande dienst niet volgens de daar gestelde eischen is vervuld, deze niet als reden tot vrijstelling in aanmerking kan komen; dat, nu de dienst van den plaatsvervanger van den oudsten zoon van den reclamant onvoldoende is om recht op vrijstelling wegens broederdienst te bewerken en van de vijf zonen slechts één, de derde, een zoodanigen dienst heeft vervuld als daartoe noodig is (art. 50, 4° der wet).

Van deze uitspraak is de vader van den loteling in beroep gekomen bij den Koning op dezelfde gronden die vroeger door hem bij Gedeputeerde Staten werden aangevoerd.

Het adres van appel is in handen gesteld van den Commissaris des Konings in Drente, die, met overlegging van een getuigschrift van den Burgemeester van Smilde, aanwijzende het aantal zonen tot het gezin behoorende en uittreksels uit de stamboeken der korpsen, waarbij de plaatsvervangers van den oudsten en den derden zoon hebben gediend, te kennen geeft dat de uitspraak van Gedep. Staten hem gegrond en overeenkomstig de wet voorkomt en derhalve adviseert tot eene afwijzende beschikking op het adres van appel.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van Bestuur was aanhangig gemaakt, is bij haar ingekomen eene memorie van den appellant. Deze geeft in hoofdzaak te kennen, dat hij niet kon denken, dat zijn vierde zoon voor den dienst zou worden aangewezen, op grond dat de dienst van den plaatsvervanger van zijn oudsten zoon, welke plaatsvervanger den dienst voor de beide oudsten volbracht, onvoldoende zou geoordeeld worden om vrijstelling te bewerken; dat hij ook geene vrijstelling op grond van dien dienst verlangt, daar hij meent dat de vierde zoon kan worden vrijgesteld wegens den dienst van den derden.

IV. het beroep van *W. F. Ruysendaal, te Amsterdam, van eene uitspraak van Gedep. Staten van Noordholland, in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, onder geleide eener missieve van 12 Mei '85, no. 733, Afd. M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door W. F. Ruysendaal te Amsterdam, loteling van de lichting der nationale militie van dit jaar, tegen de uitspraak van Gedep. Staten van Noordholland, dd. 9 April jl. no. 2, waarbij zijne aanwijzing tot den dienst is gehandhaafd.

Volgens de stukken heeft Willem Frederik Ruysendaal bij de loting no. 118 getrokken en als reden van vrijstelling broederdienst opgegeven.

Daarbij heeft hij overgelegd:

a. eene verklaring van den Burgemeester van Amsterdam, waaruit blijkt, dat hij is de oudste uit een gezin van twee broeders;

b. een uittreksel uit het stamboek, ten bewijze, dat des lotelings jongere broeder Hendrik Ruysendaal, geboren 11 Maart '69, op 14 Maart '83 zich vrijwillig geëngageerd heeft als tamboer bij het 7e regiment infanterie.

In zijne zitting van 9 Maart jl. heeft echter de militieraad in het eerste district van Noordholland de aangevraagde vrijstelling geweigerd. De deswege binnen den door de wet voorgeschreven termijn ingediende reclame, werd door Gedep. Staten van Noordholland, bij hun besluit van 9 April '85, no. 2, afgewezen op grond, dat volgens art. 51 sub 1o. der wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72) als broederdienst niet in aanmerking komt de vóór het voleindigen van het zestiende levensjaar gepraesteerde dienst, en de broeder, op wiens dienst de loteling W. F. Ruysendaal zich heeft beroepen, den 9 Maart '85, toen gezegde loteling voor den Militieraad is verschenen en deze uitspraak deed, zijn zestiende levensjaar nog niet had voleindigd.

De beschikking van Gedep. Staten, dd. 9 April '85, no. 2, is bij reclamant, blijkens eene door hem geteekende verklaring, op 11 April d. a. v. ontvangen.

Van die uitspraak is W. F. Ruysendaal bij Zijne Majesteit in beroep gekomen.

Het appellatoir adres, den 14 April '85 bij Zijner Majesteits Kabinet ingekomen, is door den Minister van Binnenlandsche Zaken om bericht en advies in handen van den Commissaris des Konings in Noordholland gesteld.

Deze zegt in zijn ambtsbericht van 27 April '85, dat hij de beslissing van den Militieraad en van Gedep. Staten in overeenstemming acht met de wet.

Volgens hem mag evenwel niet onopgemerkt blijven, dat, ware aan den loteling een hooger nummer ten deel gevallen, ten gevolge waarvan hij op een lateren dag voor den Militieraad had moeten verschijnen, bijvoorbeeld den 12 of 13 Maart, de vrijstelling alsdan had moeten worden verleend.

De Commissaris des Konings adviseert mitsdien den adressant in zijn beroep toe te laten, de uitspraak van Gedeputeerde Staten te handhaven, doch, door toepassing van het bepaalde bij art. 127 der wet, aan het bezwaar te gemoet te komen.

Nadat de overweging van het ingesteld beroep bij de Afdeeling aanhangig was gemaakt, is bij haar alsnog ingekomen een schrijven van appellant, waarbij hij in eenigszins gewijzigde bewoordingen het door hem tegen de uitspraak van Gedep. Staten ingebracht bezwaar herhaalt.

Appellant is zelf verschenen en verzoekt alsnog te worden vrijgesteld.

V. het beroep van *J. S. Vieweg, te Amsterdam, gescheiden echtgenoote van J. S. Clement, van eene uitspraak van Gedep. Staten van Noordholland, in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 15 Mei 1885 no. 746 Afd. M. S., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door J. S. Vieweg te Amsterdam, ingesteld van de uitspraak van Gedep. Staten van Noordholland van 9 April 1885 no. 2, waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de militie van haren zoon August Clement is gehandhaafd.

Uit het door echtscheiding ontbonden huwelijk van de appellante J. S. Vieweg met Johannes Jurrien Clement, zijn geboren twee zonen.

De oudste, Christiaan August, heeft in 1876 een plaatsvervanger gesteld, die den 5 Mei 1876 is ingedeeld en op 17 Maart 1877 met een briefje van ontslag is weggezonden. De vervangene, die toen gedetineerd was, is op 13 Maart 1878 zelf in dienst getreden en op 19 September 1879 uit de sterkte afgevoerd, als zijnde bij vonnis van den krijgsraad vervallen verklaard van den militairen stand. Hij is in 1880 overleden.

De tweede zoon, August, is de loteling van dit jaar.

Voorts is nog in leven een zoon in 1878 geboren uit een later huwelijk van Johannes Jurrien Clement met G. Ph. Van Leeuwarden.

De loteling van dit jaar is door den Militieraad voor den dienst aangewezen. Daartegen is op grond van den dienst van den overleden ouderen broeder bezwaar ingebracht bij Gedep. Staten van Noordholland, die de reclame hebben afgewezen op grond van het bepaalde bij de artt. 48, 49 en 50 der militiewet, alzoo reclamant is de oudste van twee in leven zijnde broeders, waarvan de jongste is geboren in 1878, en de dienst van des reclamants overleden oudsten broeder uit het eerste huwelijk zijns vaders geboren, zoo bij plaatsvervanging als in persoon volbracht, slechts geduurd heeft bij plaatsvervanging tien maanden en twaalf dagen en bij persoonlijke optreding voor zijne veroordeeling tot vervallen-verklaring van den militairen stand een jaar, zes maanden en zes dagen, en alzoo te zamen getrokken slechts twee jaar zes maanden (dit moet zijn vier maanden) en achttien dagen, en alzoo niet kon strekken tot vrijstelling van den opvolgenden broeder.

Van deze uitspraak is door de moeder van den loteling beroep ingesteld bij Z. M. den Koning. De grond, waarop bij Gedep. Staten bezwaar werd ingebracht, de dienst van den ouderen broeder, wordt vermeld; voorts wordt aangevoerd, dat de loteling is de broodwinner van adressante.

De Commissaris des Konings in Noordholland, op dit adres gehoord, heeft bij zijn bericht de bijzonderheden van het geval vermeld en geadviseerd dat de uitspraak van Gedep. Staten, als in overeenstemming met de wet, worde gehandhaafd.

Als bewijsstukken zijn overgelegd een getuigschrift van den Burgemeester van Amsterdam, omtrent de samenstelling van het gezin Clement, en twee uittreksels uit het stamboek van het 7e regiment infanterie, betreffende den dienst van Christiaan August Clement en van zijn plaatsvervanger.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Zestiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag 10 Juni 1885

(Geopend ten 11 ure)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk Besluit:

van 29 Mei 1885, no. 9, houdende beschikking op het beroep van *den Gemeenteraad van Wijmbritseradeel, van een besluit van Gedep. Staten van Friesland van* 21 *Februari* 1885, *no.* 71, 3e *Afd. S, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad van* 31 *Januari bevorens, no,* 830, *betrekkelijk de opheffing der openbare lagere school te Uitwellingerga.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 188.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Wijmbritseradeel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 21 Februari 1885, no; 71, 3e Afd. S, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad van 31 Januari bevorens, no. 830, betrekkelijk de opheffing der openbare lagere school te Uitwellingerga;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 Mei 1885 no. 22;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Mei 1885, n°. 1432, Afd. Onderwijs;

Overwegende, dat aan den Zuid-Oosthoek der gemeente Wijmbritseradeel twee openbare scholen zijn, in elk der kommen van de op minder dan een kwartier afstands van elkander gelegen dorpen Oppenhuizen en Uitwellingerga, terwijl bovendien eene bijzondere school daartusschenin gelegen is aan den grindweg, die beide genoemde dorpen verbindt;

dat nu het schoolgebouw te Uitwellingerga dringend herstel eischte, doch verbetering daarvan niet wel uitvoerbaar scheen, zoodat de stichting eener nieuwe school aldaar noodzakelijk kon geacht worden, waarvan de kosten op ongeveer f 10.000 werden geraamd, de Gemeenteraad in deze omstandigheid aanleiding vond om de vraag te overwegen of de school te Uitwellingerga niet zou kunnen worden gemist;

dat de Gemeenteraad, na overleg met het schooltoezicht, meende die vraag bevestigend te moeten beantwoorden, en op 31 Januari ll. besloot de openbare lagere school te Uitwellingerga op te heffen en die te Oppenhuizen te bestemmen voor beide dorpen;

dat Gedeputeerde Staten aan dit besluit, bij resolutie van 21 Februari 1885, no. 71, 3e Afd. S, goedkeuring onthielden, op grond, dat opheffing eener bestaande inrichting voor openbaar lager onderwijs slechts geoorloofd is wanneer noodzakelijkheid daartoe dwingt, dat daarvan hier geen sprake is, dat integendeel het talrijk schoolbezoek, ongeveer een 50-tal kinderen, en de ingenomenheid der inwoners van Uitwellingerga met die school kenbaar gemaakt door adressen, gegronde redenen zijn voor het behoud eener inrichting die aldaar sinds langen tijd heeft bestaan;

dat de Gemeenteraad van Wijmbritseradeel tegen deze beslissing Onze voorziening heeft ingeroepen;

dat echter tot ondersteuning der resolutie van Gedeputeerde Staten aan Ons is ingediend een adres van een aantal inwoners van Uitwellingerga, die onder verwijzing naar vroeger door hen aan het Gemeentebestuur en Gedeputeerde Staten ingediende adressen, ook op grond, dat, naar hunne meening, het besluit van den Gemeenteraad strekken zou tot bevordering van het bijzonder onderwijs, waarmede zij zich volstrekt niet ingenomen betoonen, de instandhouding der school met aandrang verzoeken;

Overwegende, dat hier de vraag te beslissen valt of voor de inwoners van Oppenhuizen en Uitwellingerga, te zamen omstreeks 1100 zielen tellende, éene openbare school in eerstgenoemd dorp, die voor de kinderen uit beide dorpen voldoende ruimte

aanbiedt, genoegzaam is, dan wel of naast die school te Oppenhuizen ook eene tweede te Uitwellingerga moet worden in stand gehouden;

Overwegende, dat beide dorpen, die op een afstand van slechts circa 1100 meters van elkander zijn verwijderd, verbonden zijn door een goeden grintweg, die van de grens der gemeente niet ver buiten de kom van Uitwellingerga door het dorp en de kom van Oppenhuizen naar Sneek voert;

dat dus noch de afstand, noch de toestand van den gemeenschapsweg voor de kinderen uit de kom van Uitwellingerga bezwaar kan opleveren, om de nabijgelegen school te Oppenhuizen te bezoeken;

dat dit uit den aard der zaak nog veel minder het geval is voor die kinderen, die niet in de kom van Uitwellingerga, maar meer naar den kant van Oppenhuizen wonen;

dat het dus alleen de vraag is of het bezoek der school te Oppenhuizen ook te bezwarend zou zijn voor de kinderen uit Uitwellingerga, die het zoogenaamde Zuidereind bewonen, gelegen tusschen de kom van het dorp en de grens der gemeente;

dat dit echter geenszins kan geacht worden het geval te zijn, daar bedoelde kinderen, om de kom van Uitwellingerga te bereiken, ongeveer een kwartier noodig hebben, zoodat de geheele afstand, dien dit, trouwens ook zeer klein, getal leerlingen moet afleggen tot het bezoek der school te Oppenhuizen, niet veel meer dan een half uur bedraagt, een afstand die ook voor kinderen van jeugdigen leeftijd geenszins als te bezwarend kan worden beschouwd;

dat deze kinderen wel is waar een breed, somwijlen zelfs gevaarlijk vaarwater, de brugsloot, waar over de gemeenschap door een pont wordt onderhouden, moeten passeeren, doch die omstandigheid hier niet mag wegen, omdat dit bezwaar zich voordoet om uit het Zuidereind de kom van Uitwellingerga te bereiken en dus blijft bestaan, ook al wordt de school te Uitwellingerga in stand gehouden;

dat de school te Oppenhuizen voldoende ruimte aanbiedt ook voor de kinderen uit het andere dorp, en het onderwijs op de gezamenlijke school waar meer onderwijzerspersoneel zal voorhanden zijn, meer vruchtdragend zijn kan voor de leerlingen, dan wanneer beide inrichtingen op beperkter schaal, in stand werden gehouden;

dat onder deze omstandigheden de door verschillende inwoners van Uitwellingerga betoonde belangstelling in het behoud der school aldaar, op zich zelf geen voldoenden grond oplevert om, nu de Gemeenteraad tot eene opheffing besloot, deze schoolinrichting, die ook volgens de inzichten van het schooltoezicht door het belang van het onderwijs niet wordt gevorderd, in stand te doen houden;

dat er derhalve geene genoegzame termen zijn om aan het Raadsbesluit tot opheffing der school te Uitwellingerga goedkeuring te weigeren;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* no. 127), zooals zij is gewijzigd bij de wetten van 27 Juli 1882 (*Stbl.* no. 117), 3 Januari 1884 (*Stbl.* no. 2) en 11 Juli 1884 (*Stbl.* no. 123);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der resolutie van Gedeputeerde Staten van Friesland van 21 Februari 1885, no. 71, 3e Afd. S, aan het Raadsbesluit der gemeente Wijmbritseradeel van 31 Januari 1885, no. 830, strekkende tot opheffing der openbare lagere school te Uitwellingerga en tot bestemming van die te Oppenhuizen voor beide dorpen, alsnog goedkeuring te verleenen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 29 Mei 1885.

WILLEM

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

II. De VOORZITTER deelt vervolgens mede, dat ingekomen is:

Een Koninklijk Besluit van den 29en Mei 1885 (*Stbl.* no. 123), *waarbij de Raad der gemeente Didam niet-ontvankelijk wordt verklaard in zijn beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van* 12 *Augustus* 1884, *no.* 47, *waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden Gemeenteraad van* 10 *Juni bevorens, no.* 25, *tot het verleenen van subsidie aan eene school in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 132.)

De *Staatscourant* van 9 Juni 1885, no. 133, behelst het volgende rapport:

No. 1283.
—
Afdeeling
ONDERWIJS.
—
Betreffende beroep gemeenteraad Didam in zake subsidie aan bijzondere school.
—

Aan den Koning.

's-Gravenhage, 21 Mei 1885.

Het behaagde Uwe Majesteit om consideratiën en advies in mijne handen te stellen het aan Hoogst Denzelve onder dagteekening van 22 April ll., no. 17, uitgebracht advies van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, betreffende het verzoek, door den gemeenteraad van Didam tot Uwe Majesteit gericht, strekkende

tot vernietiging van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij deze hunne goedkeuring onthielden aan een besluit van genoemden gemeenteraad tot subsidieering eener bijzondere school in die gemeente, alsmede het afzonderlijk advies van een der leden van genoemde afdeeling.

De afdeeling is van oordeel, dat dit verzoek niet kan worden aangemerkt als een hooger beroep, ingevolge art. 19 der wet op het lager onderwijs bij Uwe Majesteit ingesteld, en daarom niet had behooren te zijn behandeld overeenkomstig de daaromtrent bestaande voorschriften, en dat mitsdien in dezen stand der zaak door Uwe Majesteit omtrent de hoofdzaak vooralsnog geene beslissing kan worden genomen.

Zij biedt daarom Uwe Majesteit het volgende ontwerp-besluit ter bekrachtiging aan:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien het adres van den Gemeenteraad van Didam, houdende verzoek om vernietiging van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring werd onthouden aan het besluit van den Raad tot het verleenen van eene subsidie aan eene school in die gemeente;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 April 1885, n°. 17;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van

Overwegende, dat de Raad der gemeente Didam, bij besluit van 10 Juni 1884, no. 25, een jaarlijksch subsidie van f 400 toekende aan de bijzondere bewaarschool der geestelijke zusters aldaar, van welk besluit, blijkens het slot daarvan, mededeeling geschiedde aan Gedeputeerde Staten;

dat Gedeputeerde Staten, aannemende, dat de school ten onrechte en naar het hun toescheen ter ontduiking der wet op het lager onderwijs, *bewaarschool* genoemd wordt, het raadsbesluit aanmerkten als aan hunne goedkeuring onderworpen en bij resolutie van 12 Augustus 1884, no. 47, daaraan hunne goedkeuring onthielden;

dat de Gemeenteraad bij een op 3 Januari ll. gedagteekend en den 8sten daaraanvolgende bij Ons Kabinet ingekomen adres, onder aanvoering, dat het hier eene geheel en al huishoudelijke gemeentezaak betreft en zij deswege niet behoort tot de competentie van Gedeputeerde Staten, van Ons de vernietiging verzoekt der resolutie van Gedeputeerde Staten voornoemd;

Overwegende, dat voorschreven adres van den Gemeenteraad, alsof het een beroep bevatte, door hem ingesteld tegen de resolutie van Gedeputeerde Staten, krachtens Onze machtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, is aanhangig gemaakt en daar, ter voldoening aan de van Onzentwege gedane opdracht, op de bij de wet voorgeschrevene wijze is behandeld;

dat echter dientengevolge is gebleken, dat het adres van den Gemeenteraad geenszins de strekking heeft en van zijn standpunt de strekking zelfs niet kan hebben om, de zaak bij Ons bij wijze van hooger beroep aanhangig te maken;

Overwegende immers, dat het adres van den Gemeenteraad met geen woord rept van een ingesteld of bedoeld appèl, maar enkel strekt om eene vernietiging te verkrijgen van het besluit van Gedeputeerde Staten, zonder dat daarnevens eenige voorziening omtrent de zaak zelve door den Gemeenteraad van Ons wordt verzocht;

dat het niet bestaan van eenige bedoeling om in appèl te komen voorts ondubbelzinnig volgt uit de motieven door den Gemeenteraad voor zijn verzoek aangevoerd, waarbij hij geenszins betoogt en zelfs niet tracht te betoogen, dat zijn besluit had moeten zijn en dus nog moet worden goedgekeurd, maar waarin hij op grond van het gemeentelijk-huishoudelijke der zaak, de onbevoegdheid van Gedeputeerde Staten tot het onthouden van goedkeuring beweert, terwijl uit de bij het adres overgelegde bijlagen eveneens blijkt, dat de Gemeenteraad ontkent zijn besluit aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten te hebben onderworpen, hetgeen weder volkomen strookt met de opvatting, dat in deze een appèl bedoeld noch gewild is;

dat in dit verband ook volkomen verklaarbaar is, dat de Gemeenteraad zijn verzoek nog indient, terwijl reeds bijna vijf maanden sedert de dagteekening van de resolutie van Gedeputeerde Staten waren verloopen, hetgeen onverklaarbaar zijn zoude, indien het instellen van een beroep ware bedoeld, daar aan den Raad niet onbekend zijn kan, dat de termijn om in beroep te komen, beperkt tot dertig dagen, reeds zeer lang was verstreken, zoo lang zelfs, dat aan eene nu en dan voorkomende nalatigheid, waardoor eene overschrijding van den termijn van beroep met enkele dagen (maar niet, gelijk in deze, met maanden) plaats heeft, bezwaarlijk kan worden gedacht;

Overwegende verder, dat de opvatting, dat een hooger beroep hier evenmin is ingesteld als bedoeld, volkomen wordt bevestigd door het standpunt dat de Gemeenteraad in deze zaak innam, naar hetwelk zijn besluit daarom niet aan Gedeputeerde Staten ter goedkeuring was opgezonden, omdat het naar zijn oordeel volgens de wet aan die goedkeuring niet was onderworpen, als strekkende zijn besluit tot het subsidieeren eener bewaarschool, niet onder de wet op het lager onderwijs begrepen;

dat de Gemeenteraad daarom zijn besluit enkel aan Gedeputeerde Staten mededeelde en daarom ook in zijn aan Ons gericht adres blijft bij de bewering, dat het hier zoodanige zuiver huishoudelijke gemeentezaak geldt, als waaromtrent Gedeputeerde Staten incompetent zijn tot goedkeuring of afkeuring;

dat in dit stelsel de Gemeenteraad, die het door hem ingenomen standpunt niet heeft verlaten, niet kan bedoeld hebben, bij wijze van beroep Onze voorziening in te roepen, vermits zoodanig beroep alsdan zou steunen op de wet tot regeling van het lager onderwijs, wier toepasselijkheid in deze juist door hem wordt ontkend en dat beroep uit zijn aard de strekking zou hebben om alsnog Onze goedkeuring op zijn besluit te erlangen; terwijl hij juist stelt, dat zijn besluit geene goedkeuring behoeft;

dat in den tegenwoordigen stand der zaak in geen onderzoek naar de juistheid van het door den Raad ingenomen standpunt behoeft te worden getreden, daar het thans alleen de feitelijke vraag betreft, of hier al dan niet een beroep is ingesteld waarop door Ons, den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, dient te worden beslist, en het voor de beantwoording dier vraag niet afdoet, of naar de wet een beroep is toegelaten en of het besluit van Gedeputeerde

Staten naar zijn inhoud vatbaar was voor appèl, vermits — indien dit ook ondubbelzinnig vaststond — daaruit nog niet zou volgen, dat ook feitelijk een beroep werd ingesteld;

Overwegende, dat vermits de adressant alzoo aan zijn adres geenerlei appellatoire strekking heeft gegeven, hij voorts noch bij de uiteenzetting zijner gronden, noch in het door hem geformuleerd petitum, iets anders van Ons heeft gevraagd dan de vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, en hij eindelijk in zijn stelsel ook niet anders kon en mocht bedoelen dan eene bloote vernietiging, krachtens art. 166 der provinciale wet, hieruit onmiskenbaar blijkt, dat de Gemeenteraad van Didam in zijn aan Ons ingediend adres niet van het rechtsmiddel van hooger beroep, maar van het grondwettig recht van petitie gebruik maakte;

dat ten deze eene niet-ontvankelijkverklaring in een ingesteld beroep dan ook niet kan worden uitgesproken, dewijl zoodanige beschikking niet zou slaan op het verzoek, gelijk het is liggende;

dat evenmin, althans vooralsnog, omtrent eene vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten eene beslissing kan worden genomen, daar de behandeling van een daartoe strekkend verzoek niet behoort tot de taak en de bevoegdheid, die voor de afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur bij artt. 23 en 39 der wet van 21 December 1861 (*Stbl.* no. 129) zijn afgebakend;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het boven omschreven adres van den Raad der gemeente Didam niet kan worden aangemerkt als een bij Ons ingesteld hooger beroep en mitsdien daaromtrent ook niet overeenkomstig de voor zoodanig beroep bestaande bepalingen kan worden beslist.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

In zijn afzonderlijk, bij het rapport der afdeeling gevoegd advies treedt de Staatsraad Van Eysinga in eene wederlegging van de hierbovenstaande beschouwingen. Naar zijn oordeel moet het verzoek, zij het ook onduidelijk of onjuist geformuleerd, inderdaad als een beroep worden beschouwd, waarin de Gemeenteraad evenwel, wegens de overschrijding van den wettelijken termijn, niet-ontvankelijk moet worden verklaard.

Tegen het ontwerp-besluit der afdeeling zijn bij mij bedenkingen gerezen, die mij niet veroorloven Uwe Majesteit tot bekrachtiging daarvan te adviseeren.

Naar mijne meening bestaat hier inderdaad een geschil van bestuur, waarover, naar luid van art. 19 der wet regelende het lager onderwijs, en art. 23 der wet, betreffende de bevoegdheid van den Raad van State, Uwe Majesteit, de afdeeling voor de geschillen van bestuur gehoord, heeft te beslissen.

Als vaststaande toch kan worden aangenomen, dat het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland genomen is krachtens art. 19 der wet, regelende het lager onderwijs, en dat den Gemeenteraad derhalve, ingevolge gemeld artikel,

daartegen hooger beroep openstond. Dit rechtsmiddel is het eenige, dat bedoelde wet aan het Gemeentebestuur, dat zich door de weigering van goedkeuring verongelijkt acht, verleent, onverschillig welke argumenten het goedvindt tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten te doen gelden, dus ook dan wanneer het beweert, dat het besluit van den Gemeenteraad, waaraan goedkeuring is onthouden, geene goedkeuring behoefde. Evenzoo hangt de appellabiliteit van een vonnis niet af van de beweringen van den appellant, maar van de feiten, door den rechter aangenomen, en de daarop toepasselijke wet.

Ik veroorloof mij tot staving van dit gevoelen te herinneren aan het door Uwe Majesteit, in overeenstemming met het advies der afdeeling voor de geschillen van bestuur van den Raad van State, genomen besluit van 20 Augustus 1884, no. 20, waarbij, naar aanleiding van een beroep, door den Raad der gemeente Heeswijk ingesteld tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, betreffende de keuze van een tijdelijk schoollokaal in die gemeente, beslist werd, dat op het deswege genomen raadsbesluit geene goedkeuring vereischt was, en het besluit van Gedeputeerde Staten mitsdien werd vernietigd.

De omstandigheid, dat in het hierbedoelde geval de Gemeenteraad zijn besluit inderdaad aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten had onderworpen en in zijn appellatoir adres de bevoegdheid van dat college niet bestreed, terwijl de Raad van Didam zijn besluit aan Gedeputeerde Staten eenvoudig mededeelde en in het verzoek aan Uwe Majesteit zich uitsluitend op de onbevoegdheid van het Provinciaal bestuur grondt, kan tot het wezen der zaak niet afdoen.

Naar mijn oordeel kon de door den Gemeenteraad van Didam bij Uwe Majesteit ingestelde voorziening dan ook niet anders worden beschouwd dan als een hooger beroep van het aangevallen besluit van Gedeputeerde Staten; het behaagde Uwe Majesteit om, zich met die meening vereenigende, mij te machtigen de overweging van dat beroep bij den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig te maken; de zaak werd daarop bij 's Raads afdeeling in behandeling genomen.

De in het ontwerp-besluit nader uiteengezette gronden, waarop de afdeeling van oordeel is, dat het onderwerpelijke adres niet als een hooger beroep kan worden aangemerkt en behandeld, hebben mij van de onjuistheid der hierboven verdedigde opvatting niet kunnen overtuigen.

De vraag of de Gemeenteraad bedoeld heeft aan zijn adres de strekking te geven van een beroep dan wel van een verzoek tot vernietiging, ingevolge art. 166 der provinciale wet — naar welk artikel hij evenwel niet uitdrukkelijk verwijst — kan naar mijn gevoelen buiten bespreking blijven. Tegen het besluit toch, waarvan hij aan Uwe Majesteit de vernietiging vraagt, stond het rechtsmiddel van hooger beroep open, en het stond hem niet vrij willekeurig van de bij de wet voorgeschreven administratieve proces-orde af te wijken, door met voorbijgang van dat rechtsmiddel een verzoek tot vernietiging wegens strijd met de wet in te dienen. Trouwens de Gemeenteraad deed dit niet; hij gebruikte in zijn adres noch de woorden: „hooger beroep", noch die van „strijd met de wet of het algemeen belang". Hij vraagt alleen de vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, hetgeen over het algemeen ieder appellant pleegt te vragen.

Het door mij gehandhaafde beginsel is ook gehuldigd bij Uwer Majesteits besluit van 27 September 1870 (*Stbl.* no. 166), betreffende een geschil tusschen Burgemeester en Wethouders van Heteren en Gedeputeerde Staten van Gelderland, omtrent eene wijziging van den legger der wegen in die gemeente.

Op de hierboven aangevoerde gronden meen ik, dat het adres van den Gemeenteraad van Didam moet beschouwd worden als een beroep, en dat daarop mitsdien de voorschriften van artt. 196, 197, 198, 200, 201 en 202 der gemeentewet toepasselijk zijn.

Aangezien nu het beroep niet is ingediend binnen den bij de wet voorgeschreven termijn, moet de Gemeenteraad daarin niet-ontvankelijk worden verklaard.

Ik veroorloof mij mitsdien Uwe Majesteit hierbij een daartoe strekkend ontwerpbesluit eerbiedig ter bekrachtiging aan te bieden.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

HEEMSKERK.

(*Staatsblad* no. 123.) Besluit van den 29sten Mei 1885, *waarbij de Raad der gemeente Didam niet-ontvankelijk wordt verklaard in zijn beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, van* 12 *Augustus* 1884, *no.* 47, *waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden Gemeenteraad van* 10 *Juni bevorens, no.* 25, *tot het verleenen van subsidie aan eene school in die gemeente.*

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een verzoek van den Raad der gemeente Didam, de vernietiging vragende van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, van 12 Augustus 1884, no. 47, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden Gemeenteraad, van 10 Juni bevorens, no. 25, tot het verleenen van subsidie aan eene school in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 April 1885, no. 17;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Mei 1885, no. 1283, Afd. Onderwijs;

Overwegende, dat de Gemeenteraad van Didam, in zijne vergadering van 10 Juni 1884, besloot, met ingang van 1 Januari 1885, een jaarlijksch subsidie van f 400 te verleenen aan de bijzondere bewaarschool der geestelijke zusters in die gemeente, welk besluit aan Gedeputeerde Staten van Gelderland werd medegedeeld;

dat deze, van oordeel zijnde, dat de in het raadsbesluit met den naam van bewaarschool aangeduide school inderdaad eene school voor lager onderwijs was, en dat mitsdien in dit geval art. 3 der wet, regelende het lager onderwijs, het toekennen van het bovengemelde subsidie niet veroorloofde, bij besluit van 12 Augustus 1884, no. 47, aan bovengemeld raadsbesluit hunne goedkeuring onthielden;

dot de Gemeenteraad bij adres, gedagteekend 3 Januari 1885 en 8 Januari d. a. v. bij Ons Kabinet ingekomen, de vernietiging van genoemd besluit van Gedeputeerde Staten gevraagd heeft, onder aanvoering, dat het hier eene huishoudelijke gemeentezaak betreft, welke niet tot de competentie van Gedeputeerde Staten behoort;

Overwegende, dat volgens art. 19 der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* no. 127), op de krachtens dat artikel genomen besluiten van Gedeputeerde Staten, betrekkelijk het verleenen van subsidie, krachtens het laatste lid van art. 3 dezer wet, art. 200 der wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85) toepasselijk is verklaard, en dat ingevolge dit artikel het Gemeentebestuur binnen dertig dagen, te rekenen van de dagteekening der beslissing van Gedeputeerde Staten, bij Ons voorziening kan vragen;

dat, waar de wet het rechtsmiddel van hooger beroep openstelt, de rechtzoekende ook van dit middel kan gebruik maken, maar niet bevoegd is van den bij de wet aangewezen weg willekeurig af te wijken;

dat derhalve de Gemeenteraad van Didam, zich door voormeld besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland bezwaard achtende, zijne bezwaren daartegen alleen kon doen gelden langs den weg van hooger beroep;

dat zijn verzoek tot vernietiging als een hooger beroep moet worden beschouwd en behandeld;

dat hij evenwel den voorgeschreven termijn niet heeft in acht genomen;

Gezien de wetten van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* no. 127) en van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den Gemeenteraad van Didam niet-ontvankelijk te verklaren in zijn beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* geplaatst en, tegelijk met de in den hoofde dezes vermelde voordracht van Onzen genoemden Minister, in de *Nederlandsche Staatscourant* zal worden opgenomen en aan den Raad van State medegedeeld.

Karlsbad, den 29 Mei 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Uitgegeven den negenden Juli 1885.
De Minister van Justitie,
DU TOUR VAN BELLINCHAVE.

Aan de orde is:

III. het beroep van *W. P. B. Verhagen, te Rijswijk, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten van een stoomwerktuig tot het malen van graan enz. aan de Geestbrug aldaar.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 8 Mei 1885, no. 53, Afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, door W. P. B. Verhagen te Rijswijk ingesteld tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten van een stoomwerktuig tot het malen van graan enz.

Den derden Januari 1885 verzocht W. P. B. Verhagen, meelhandelaar te Rijswijk, aan Burg. en Weth. dier gemeente vergunning tot het plaatsen van een stoomwerktuig van vijftien paardekracht, met stoomketel van 18 paardekracht, tot het malen van granen enz. in een te vergrooten gedeelte van het door hem bewoonde pand aan de Geestbrug, C no. 118, en wel aan de achter of tuinzijde, volgens eene daarbij gevoegde teekening. Tevens werden daarbij overgelegd:

1o. eene beschrijving van de plaats, waar het stoomwerktuig zoude worden gesteld en van de inrichting dier machine; deze beschrijving is als volgt: „De stoommachine (Westinghouse-systeem) met daarbij komenden staanden stoomketel, respectievelijk 15 en 18 paardekracht sterk, wordt geplaatst in de daarvoor op de teekening aangegeven Machinekamer aan de Z.-W.zijde van het gebouw, waarin zich het molenwerk bevindt. Deze machine dient tot het in beweging brengen van twee paar molensteenen, een boonenbreker en een lier tot het ophalen van zakken, de laatste te plaatsen op de eerste verdieping en de eerstgenoemde op een halven zolder, mede aan de Z.-W.zijde van het gebouw, zoodanig, dat deze alleen van de machine zijn gescheiden door een anderhalvesteensmuur met de daarin vereischte opening tot doorlating van den as of riem, welke dezelve in beweging moet brengen. De overige beschikbare ruimte dient tot bergplaats van ongemalen en gemalen producten, als tarwe, rogge, rijst, gerst, maïs, boonen of het meel daarvan;"

2o. Eene verklaring, afgegeven door den Bewaarder der Hypotheken en van het Kadaster te 's-Gravenhage, inhoudende dat binnen den afstand van tweehonderd meter van de plaats, aangewezen voor de oprichting van een stoomwerktuig in de gemeente Rijswijk, op het perceel aldaar kadastraal bekend in sectie D, onder nummer 725, zich geene gebouwen of lokalen bevinden als bedoeld bij art. 5, alinea 3, der wet van den 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95).

Bij de behandeling der zaak overeenkomstig artt. 6 en 7 der zoo even genoemde wet werden door een zevental eigenaars of gebruikers van perceelen, aan het bovenomschreven perceel van den verzoeker grenzende, bezwaarschriften ingediend, welke door sommigen hunner op de daartoe bestemde openbare zitting van Burg. en Weth. mondeling nader werden toegelicht.

In hoofdzaak waren die bezwaren de volgende:

De heer J. L. Lehnen vreest: 1o. groot nadeel te zullen lijden in zijn middel van bestaan, daar door den rook en het geraas het bezoeken van zijn tuin onmogelijk gemaakt zal worden; 2o. belemmerd te zullen worden in het verhuren van zijne bovenwoning, waardoor de waarde van zijn pand zal verminderen; 3o. vermeerdering van het brandgevaar door het plaatsen van een stoomgemaal in de onmiddellijke

nabijheid van gebouwen, waarbij zich een pakhuis bevindt, tot berging van spiritualiën en petroleum gebezigd. — De heer A. Horneman verklaart, dat de lucht om en bij de fabriek totaal bedorven zal worden en dat de sloot, waarin de meeste riolen uitkomen, onhoudbaar zal gaan opgeven. — De heer G. F. Eekhout geeft te kennen, dat reeds nu op korten afstand van de Geestbrug zich twee stoomgemalen bevinden, wier gestadige rook en stof het hemelwater verontreinigen; een dier inrichtingen is geheel afgebrand, en reclamant acht daaruit het gevaarlijke van zoodanige inrichtingen gebleken, vooral in zulk eene enge buurt als waarin men deze derde inrichting (in een zeer bekrompen huis, slechts door één gebouw van het zijne gescheiden) wil oprichten. Reeds (verklaart reclamant) hebben de bewoners van zijn bovenhuis te kennen gegeven, dat zij zullen verhuizen als de inrichting tot stand komt. Ook zal zijn gebouw door den voortdurenden rook en damp onbruikbaar worden. Uit hoofde van dit gevaar en deze schade verzoekt hij, dat de aanvraag worde afgewezen. — De weduwe J. G. Van Rooden, geb. Sagar, eigenares en bewoonster van pand no. 121, is ook beducht voor brand, terwijl de weduwe A. Leegel, geb. Noobels, dezelfde bezwaren aanvoert als de heer Eekhout en er daarenboven nog op wijst, dat het stoomwerktuig geplaatst zal worden vlak tegen het pakhuis van den heer Van Tol, waar petroleum en andere brandbare stoffen liggen. — De heer A. Collat heeft bezwaar tegen de inrichting: 1o. wegens het gedruisch, 2o. wegens het stof op de daken, 3o. wegens het vervoer met boomwagens voor zijne deur. — De heer J. D. Van Tol eindelijk komt tegen het verzoek op om de volgende redenen: 1o. de stoommachine zal tegen zijn pand aankomen en in het bijzonder tegen zijne bergplaats, waar, onder andere artikelen, regelmatig 600 à 800 liters spiritualiën aanwezig zijn, ongerekend zijne brandstoffen tot eigen gebruik; 2o. verhooging van assurantie-penningen (die, volgens informatie, tot f 10 per mille kan bedragen) zal er het gevolg van moeten zijn; 3o. gevaar voor ongevallen zal er ontstaan, en de gezondheid van hem en zijne huisgenooten zal bedreigd worden, doordien de uitwerpselen van schoorsteen- en ander vuil het regenwater onbruikbaar zullen maken; 4o. de waarde van de woningen in genoemde wijk zal verminderen: de heer P. Van Santen, bewoner van huis 116, heeft de huur daarvan reeds opgezegd, andere familiën hebben onder protest ingehuurd; 5o. door die verschrikkelijke waardevermindering zal reclamant als winkelier dubbel worden getroffen.

Deze grieven, mondeling nader toegelicht, werden beaamd door de heeren Baltus, te 's-Gravenhage, eigenaar van twee huizen aan de Geestbrug, door voornoemden G. F. Eekhout en in het algemeen door alle ter zitting aanwezige belanghebbenden. De heer Verhagen voerde tot wederlegging van de ingebrachte bezwaren o. a. aan, dat het water van de fabriek afkomstig, in de vaart zal wegvloeien, dat er niet veel last van stof zal zijn, aangezien er geen koren zal worden schoongemaakt, en dat de schoorsteen een meter boven de gebouwen zal uitkomen.

Den 13 Februari volgde de beschikking van Burg. en Weth., waarbij het verzoek werd afgewezen.

Burg. en Weth. overwogen, „dat uit een door hen ingesteld onderzoek, in verband met de ingebrachte bezwaren van belanghebbenden (was) gebleken, dat door het oprichten van het stoomwerktuig vrees (bestond) voor:

"1o. gevaar, en wel in 't bijzonder door het aanwezig zijn van een pakhuis, gevuld met spiritualiën en petroleum, op een afstand van 3 meters van de op te richten fabriek; 2o. schade aan eigendommen en bedrijven, doordat het oprichten van een stoomfabriek, tusschen een dicht aaneengesloten huizenrij oorzaak (zoude) kunnen zijn, dat verscheiden huizen niet meer verhuurd (zouden) kunnen worden, en in allen gevalle de huur dier huizen in prijs (zoude) dalen, dat tevens daardoor de buurt eene minder aanzienlijke (zoude) worden, waardoor schade (zoude) worden veroorzaakt aan de bedrijven van kruidenier, koffiehuishouder, enz., die voornamelijk hun bestaan vinden in het bedienen der bewoners van de Geestbrug; 3o. hinder van ernstigen aard, door het ter bewoning ongeschikt maken van de huizen, of gedeelten van woonhuizen, blijkende o. a. uit het feit, dat huurders dier woningen bezwaar maken langer die huizen te blijven bewonen, in 't geval er een stoomwerktuig op het bedoelde perceel zou worden opgericht."

Van deze beschikking is de aanvrager bij Z. M. in beroep gekomen, gelijktijdig aan Burg. en Weth. van Rijswijk daarvan kennis gevende. In zijn verzoekschrift (ingekomen op het Kabinet des Konings 24 Febr. '85) geeft hij te kennen, dat de vrees voor brandgevaar, voor schade aan eigendommen en bedrijven en voor hinder van ernstigen aard, z. i. ongegrond is;

"dat toch door een stoomwerktuig van slechts enkele paardekrachten, terwijl het vuur geheel ingesloten en in den omtrek geen hout aanwezig is, geen gevaar voor brand ontstaat en dit veeleer zou zijn te vreezen van het keukenfornuis, dat zich op het belendende perceel aanmerkelijk dichter bevindt bij het in de beschikking van het Gemeentebestuur van Rijswijk bedoelde pakhuis dan het stoomwerktuig zou komen te staan; — dat ook voor vermindering van huurwaarde der naburige perceelen geen vrees behoeft te bestaan, daar het stoomwerktuig eenlijk moet strekken om een paar steenen in beweging te brengen, waartusschen de tarwe moet worden gemalen en hierdoor bijna geen leven ontstaat, althans niet zooveel, dat dit voor de buren hinderlijk kan zijn, terwijl door aan den schoorsteen eene voldoende hoogte te geven ook de uit het stoomwerktuig komende rook geen hinder kan veroorzaken."

Adressant verzoekt, dat, met vernietiging van het besluit van Burg. en Weth. van Rijswijk, hem de gevraagde vergunning alsnog worde verleend.

Dit adres werd door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid om bericht en raad in handen gesteld van Gedep. Staten van Zuid-Holland, die bij hun antwoord het bericht van Burg. en Weth. van Rijswijk en het rapport van den Hoofdingenieur van den Prov. Waterstaat in dat gewest overlegden. Burg. en Weth. verklaren in dat bericht, dat bijna alle bewoners van de Geestbrug bezwaren tegen de inrichting hebben ingebracht, dat de eigenaars en bewoners der aldaar gelegen huizen benadeeld zullen worden, daar de buurt, voornamelijk door diegenen bewoond, die van het rustige buitenleven willen genieten, hare aantrekkelijkheid zal verliezen ten gevolge van den hinder door het stoomwerktuig veroorzaakt; afgezien nog van de vrees voor brandgevaar; en dat hier dus ook het geval aanwezig is, bedoeld in letter C van art. 11 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) "hinder van ernstigen aard", waardoor woonhuizen ongeschikt ter bewoning worden gemaakt en waarvan dan tevens het gevolg is, dat er schade aan eigendommen en bedrijven ontstaat, mede een reden waarom de weigering is geschied.

De Hoofdingenieur merkt ten aanzien van de vrees voor brandgevaar op, dat het pakhuis van den heer Van Tol geenszins belend is aan het gebouwtje waarin het stoomwerktuig zal geplaatst worden, en zoo dat pakhuis een gevaar oplevert op zich zelf, dat gevaar door het stoomwerktuig niet vergroot wordt; wat de "schade aan eigendommen en bedrijven" en "den hinder van ernstigen aard" betreft, geeft de Hoofdingenieur te kennen, dat indien een dusdanige schade en hinder als waarvoor hier gevreesd wordt, een gegronde reden tot weigering ware, nergens in bebouwde gemeentekommen eene stoommachine zoude mogen bestaan, en toch (voegt hij er bij) zijn ze er bij honderden, vrij wat ongunstiger gelegen, dan die waarvan thans sprake is, terwijl hun aantal nog dagelijks wordt vermeerderd zonder dat de huren dalen. Dat huurders reeds nu hunne woningen zouden verlaten uit vrees der op te richten stoommeelfabriek, wordt door den Hoofdingenieur eenvoudig ongerijmd genoemd, en zoude, volgens hem, ten hoogste de zenuwachtigheid dier huurders, niet de gegrondheid der vrees voor hinder aantoonen.

Noch in het besluit, noch in de bezwaarschriften vindt de Hoofdingenieur redenen vermeld, die volgens de wet tot weigering der vergunning mogen leiden. Ook wat de plaats van de gebouwen aangaat, is de toestand z. i. niet ongunstig; volgens de teekening staat dat waarin het stoomwerktuig geplaatst zal worden, geheel vrij, terwijl het gebouw, bestemd voor de molensteenen, slechts aan eene zijde belend is. De Hoofdingenieur is dus van oordeel, dat Burg. en Weth. ten onrechte op de aangegeven gronden het verzoek afgewezen hebben. Tegen de wijze, waarop de aanvraag gedaan is, bestaat bij hem echter een formeel bezwaar: de plaatsing en inrichting van het stoomwerktuig blijkt niet voldoende uit de teekening en de beschrijving; op de aanvrage had dus door Burg. en Weth., met het oog op art. 5 der wet van 2 Juni 1875, geene beschikking moeten genomen zijn. Hij geeft Ged. Staten derhalve in overweging te adviseeren "om de beschikking van Burg. en Weth. van Rijswijk van 13 Februari 1885, genomen op het verzoek van W. P. B. Verhagen aldaar, te vernietigen en te verklaren, dat omtrent het verzoek, zooals het is gedaan, geene beslissing kan worden genomen."

Gedep. Staten betuigen, dat zij zich ten volle met het advies van den Hoofdingenieur kunnen vereenigen. Lettende op Zr. Ms. besluit dd. 13 Juli 1883, No. 7, (R. v. S. deel XXIII, pag. 258) geven zij den Minister in overweging, den Koning te raden met vernietiging der beschikking van het Gemeentebestuur te verklaren, dat de aanvrage, gelijk die door den adressant aan het Gemeentebestuur werd ingediend, niet voor beschikking vatbaar is. Met het oog zoowel op het evengenoemd Koninklijk Besluit als op dat van 7 November 1884, No. 7 (R. v. S. deel XXIV, pag. 544), zal, naar hunne meening, eene eventueele door den reclamant in te dienen nieuwe aanvrage behooren te betreffen een door stoom gedreven meelfabriek, en niet de plaatsing van een stoomwerktuig in een meelfabriek.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt, zijn nog ingekomen:

1o. Een akte, waarbij de heer W. P. B. Verhagen verklaart Jhr. Mr. J F. Schuurbeque Boeye, advocaat bij den Hoogen Raad der Nederlanden, te machtigen zijne belangen in deze zaak voor te staan;

2o. Eene memorie door Jhr. Mr. J. F. Schuurbeque Boeye, als gemachtigde

van appellant ingeleverd ter adstructie van appellants bezwaren tegen de beschikking van Burg. en Weth. van Rijswijk dd. 13 Febr. 1885. In deze memorie worden de redenen getoetst, waarom door Burg. en Weth. de vergunning geweigerd is. De eerste reden is vrees voor brandgevaar. De steller der memorie wijst er op: 1o. dat het pakhuis van den kruidenier Van Tol geen groote verzamelplaats van brandbare stoffen, maar een klein pakhuis is; 2o. dat ook al ware het eerste het geval, het oprichten van een stoomwerktuig, ter plaatse waar appellant dit wil stellen, hoegenaamd geen gevaar voor brand zoude opleveren: immers de toestand is zoodanig, dat de zoogenaamde machinekamer, waarin de molen en de stoomketel zich bevinden, en die door steenen muren is omringd, aan eene andere zijde van appellants bergplaats van tarwe is gelegen, dan het pakhuis van Van Tol, dat door eenen afzonderlijken, niet met den muur van de bergplaats verbonden muur daarvan gescheiden is, hetgeen met eene teekening wordt verduidelijkt. Na nog opgemerkt te hebben, dat er veeleer brandgevaar te duchten zou zijn van Van Tols keukenfornuis, dat door een muur van mindere dikte en waarin twee openslaande deuren zich bevinden, van genoemd pakhuis is gescheiden, dan van eene aanmerkelijk verder geheel afgezonderd gelegen machinekamer, waar alles van steen en ijzer is, herinnert hij, dat tallooze vergunningen verleend zijn, voor inrichtingen, die te dien aanzien in geen gunstiger omstandigheden verkeeren, en dat meermalen de ongegrondheid der bij de oprichting geuite vrees voor brandgevaar is gebleken.

Wat de beide andere redenen waarom de vergunning geweigerd is betreft, de steller der memorie twijfelt er aan of het wel juist is, dat de kruideniers, koffiehuishouders enz. voornamelijk hun bestaan zouden vinden in het bedienen der bewoners van de Geestbrug; en wat nu den hinder, waarvoor men beducht is, zelven aangaat, gemachtigde vermoedt dat men daarbij gedacht heeft aan een dergelijk geraas als door de meelfabriek der firma Nicola Koechlin & Co. gemaakt wordt; dit geraas ontstaat door de zoogenaamde graanzuiveringsmachine in, bloemfabrieken in gebruik; eene machine echter, zooals appellant wil oprichten, uitsluitend dienende voor het malen van graan en door drijfwerk met riemen in beweging gebracht, maakt hoegenaamd geen geraas; ten bewijze hiervan herinnert de steller der memorie, dat de broodbakker Dercksen in de Driehoekjes alhier een drijfwerk met riemen heeft aangebracht om op afdoende wijze aan dit zelfde bezwaar, door zijn buren geopperd, te gemoet te komen. Een dergelijke machine verwekt ook geen of slechts weinig stof. Ook behoeft er geen vrees voor rook te bestaan; door den schoorsteen op een voldoende hoogte op te trekken, kan hinder worden voorkomen.

Het water, dat appellant noodig zal hebben, zal hij uit de vaart door eene afzonderlijke waterleiding naar zijne machine voeren.

Vervolgens geeft de steller der memorie te kennen, dat geene enkele woning door de oprichting van het stoomwerktuig achter in den tuin van den appellant ongeschikt ter bewoning zal worden. Van de twee bewoners, die verklaard hebben, dat zij zouden vertrekken, als er een stoomwerktuig op appellants erf geplaatst werd, zeide de een later te zullen afwachten, of hij daar werkelijk veel hinder van ondervond, en verhuisde de ander toch naar 's-Gravenhage, waar hij als onderwijzer aan eene school verbonden is. Wat de vrees betreft, dat de Geestbrug eene minder aanzienlijke buurt

zoude worden, wijst hij er op, dat die huizen welke Burg. en Weth. waarschijnlijk onder de aanzienlijke der buurt zullen rangschikken, juist het meest van appellants huis verwijderd zijn, en dan ook stellig geen hinder van het bewuste stoomwerktuig zouden ondervinden, ook al neemt men (edoch ten onrechte) aan, dat dit aan de naburige woningen ongerief zoude veroorzaken. Aan het slot van zijne memorie verklaart gemachtigde, in tegenstelling met hetgeen Burg. en Weth. van oordeel schijnen te zijn, te meenen, dat het in het belang van de buurt en vooral van de daar wonende neringdoenden zonde wezen, wanneer handel en nijverheid zich daar meer vestigden, en spreekt hij den wensch uit „dat in dezen voor den handelsstand waarlijk niet gemakkelijken tijd aan den appellant om inderdaad denkbeeldige bezwaren niet het middel zal worden onthouden, waardoor hij meent beter in het onderhoud van zich en zijn gezin te kunnen voorzien, en dat de Raad den Koning zal adviseeren, de afwijzende beschikking van Burg. en Weth. van Rijswijk te vernietigen en alsnog de door appellant verzochte vergunning tot het oprichten van een stoomwerktuig tot het malen van granen enz. op zijn door hem bewoond, aan de Geestbrug onder de gemeente Rijswijk gelegen perceel te verleenen;

3o. Een schrijven van Mr. A. P. Th. Eyssell, advocaat te 's-Gravenhage, ten geleide van eene akte, waarbij hij door tien bewoners van de Geestbrug gemachtigd wordt hunne belangen in deze zaak waar te nemen.

De heer VERHAGEN licht zijn beroep nader mondeling toe en verzoekt dat de Afdeeling omtrent de door hem verlangde vergunning alsnog een gunstig advies aan den Koning ter bekrachtiging zal voordragen.

De heer Mr. A. P. Th. EYSSELL, advocaat te 's-Gravenhage, voor een aantal bewoners van de Geestbrug optredende, ontwikkelt de door hen aangevoerde bezwaren tegen de oprichting van het stoomwerktuig en concludeert tot ongegrondverklaring van het beroep.

Op enkele vragen van den president en de leden der Afdeeling, geeft zoowel de appellant als Mr. EYSSELL nog eenige inlichtingen.

IV. het beroep van *H. L. Vinke te Rotterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, in zake de Nationale Militie.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Met machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, onder geleide eener missive van 16 Mei '85, no. 750, Afd. M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een door H. L. Vinke te Rotterdam aan Zijne Majesteit ingediend adres betreffende de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, dd. 20 April jl., no. 3, waarbij de aanwijzing tot den dienst van zijn zoon Cornelis Hendrikus, loteling van de lichting der Nationale Militie van dit jaar, is gehandhaafd.

Blijkens het door den Burgemeester van Rotterdam afgegeven getuigschrift is gezegde loteling de derde van een gezin van vier volle en halve broeders.

De oudste, Adrianus Bronswijk van der Leeuw, geboren 8 November 1851, is een zoon uit het vorig huwelijk van adressants echtgenoote. Den 21n September '68 bij het 4e Regiment Hussaren vrijwillig geëngageerd, werd hij den 14 Juli '73 op zijn verzoek uit zijne vrijwillige verbintenis ontslagen.

Voor den tweeden, Henricus Egbertus Vinke, geboren in 1863, is een plaatsvervanger gesteld, die op 15 Mei 1883 is ingelijfd en nog dient, terwijl de vierde, Hermanus Lambertus Vinke, geboren in 1867, den militieplichtigen leeftijd nog niet heeft bereikt.

Door den loteling Cornelis Hendrikus Vinke, het dienstplichtig nummer 574 getrokken hebbende, werd als reden van vrijstelling broederdienst opgegeven. In zijne zitting van 14 Maart jl. wees de Militieraad van het 2e district van Zuid-Holland hem echter voor den dienst aan.

Het tegen die uitspraak ingebracht bezwaar werd door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, bij hun besluit van 20 April jl., no. 3, ongegrond verklaard. Ged. Staten overwogen daarbij, dat de oudste (halve) broeder van den loteling Cornelis Hendrikus Vinke, ongeveer 4 jaren en 10 maanden bij het leger hier te lande heeft gediend en dus geen vijf jaren in vrijwilligen dienst is geweest.

Door den vader des lotelings wordt in het aan Zijne Majesteit gericht adres aangevoerd, dat het te kort in bedoelden dienst zich slechts tot ettelijke weken bepaalt en dat die dienst door een ander is voortgezet.

Gedeputeerde Staten zijn echter, blijkens hun boven aangehaald besluit, van oordeel, dat, moge al op 14 Juli '73 door Adrianus Bronswijk van der Leeuw, des lotelings halve broeder, toen hij uit zijne vrijwillige verbintenis werd ontslagen, een ander vrijwilliger in zijne plaats zijn gssteld, de wet alleen vrijstelling verleent, wanneer een oudere broeder zijnen vijfjarigen diensttijd, waaronder alleen verstaan kan worden de diensttijd krachtens de wet op de Nationale Militie van hem gevorderd, door plaatsvervanging heeft doen volbrengen of aanvullen;

dat daarenboven het in dienst treden van een nieuwen vrijwilliger bij het leger, om een anderen van zijne vrijwillige verbintenis te doen ontslaan, niet gezegd kan worden plaatsvervanging in den zin der wet op de Nationale Militie te zijn en dat aan zoodanige vervanging, voor de toepassing dier wet geene gevolgen kunnen worden toegekend. Adressant verzoekt thans Zijne Majesteit, voor zooverre geen termen aanwezig mochten zijn om, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, aan zijn zoon vrijstelling te verleenen, hem krachtens art. 127, tweede lid, der wet op de Nationale Militie ontheffing van den dienst toe te kennen.

Daartoe wijst hij, behalve op de boven aangevoerde redenen, op de omstandigheid, dat zijn eigen oudste zoon Henricus Egbertus Vinke, sedert September '83 student in de godgeleerdheid aan 's Rijks Universiteit te Utrecht, op den dag, dat hij aan de loting moest deelnemen, nog niet als zoodanig ingeschreven was, maar toen reeds student in genoemde faculteit zou zijn geweest, indien niet de gymnasiale cursus van een vijfjarigen een zesjarige ware geworden, in welk geval adressant voor dien zoon geen plaatsvervanger had behoeven te stellen.

De Commissaris des Konings in Zuid-Holland, in wiens handen het adres door den Minister van Binnenlandsche Zaken werd gesteld, gaf daaromtrent bij ambtsbericht van 4 Mei '85 te kennen, dat het tweeërlei strekking heeft:

1o. om aan Zijne Majesteit te verzoeken, dat, met vernietiging der beslissing van Gedep. Staten dd. 20 April '85, no. 3, houdende handhaving der uitspraak van den Militieraad in het 2e district, waarbij zijn zoon Cornelis Hendrikus, loteling van de lichting dezes jaars uit de gemeente Rotterdam, tot den dienst is aangewezen, deze alsnog uit hoofde van broederdienst worde vrijgesteld; of

2o. wanneer daartoe geen termen aanwezig zijn, dat aan zijn genoemden zoon alsdan, met toepassing van art. 127, tweede lid, der Militiewet, ontheffing van werkelijken dienst worde verleend.

Wat het eerste gedeelte van het verzoek betreft, bericht de Commissaris des Konings, dat, voor zoover het te beschouwen is als een beroep krachtens art. 103 der Militiewet, de termijn van beroep, aangezien het adres op 27 April jl. bij Zijner Majesteits kabinet is ingekomen, in acht is genomen.

De Commissaris des Konings acht de beslissing, zoo van den Militieraad als van Gedep. Staten, geheel overeenkomstig de wet. Van vernietiging der beslissing van Ged. Staten kan dus z. i. geen sprake zijn.

Voor toepassing van het tweede lid van art. 127 Militiewet bestaan, naar zijn oordeel, evenmin termen.

De omstandigheid, dat de vrijwillige dienst van den halven broeder van den loteling niet voldoende is om aanspraak te geven op vrijstelling van een broeder, is geen zoodanig bijzonder geval, dat daarvoor de exceptioneele bepaling van art. 127, tweede lid, kan geacht worden geschreven te zijn en het feit, waarop adressant in de tweede plaats wijst, nl. dat zijn zoon Henrichs Egbertus, hoewel thans de lessen in de Godgeleerdheid aan de Universiteit te Utrecht volgende, toch een plaatsvervanger heeft moeten stellen en ook werkelijk gesteld heeft, omdat deze, hoewel steeds het voornemen hebbende gehad om in de Godgeleerdheid te studeeren, op het tijdstip zijner militieplichtigheid de theologische lessen aan de Academie nog niet volgde en dus geen ontheffing kon aanvragen krachtens art. 127, eerste lid, der wet, — kan, naar het gevoelen van den Commissaris des Konings, evenmin grond opleveren om aan den tegenwoordigen loteling Cornelis Hendrikus dienstontheffing te verleenen.

Nadat de zaak bij de Afdeeling was aangebracht is alsnog bij haar ingekomen een schrijven van den adressant H. L. Vinke, dd. 26 Mei '85, waarbij hij, behalve een extract uit het stamboek, betreffende den dienst van zijn stiefzoon Adrianus Bronswijk van der Leeuw, een afschrift overlegt van eene missive van den Inspecteur der kavalerie, dd. 5 Juli '73, no. 101, aan den Kolonel-Kommandant van het vierde Regiment Hussaren.

Uit die missive blijkt, dat adressant zich tot den Minister van Oorlog had gewend, met het verzoek, dat aan zijn gemelden stiefzoon, wachtmeester-titulair bij het vierde Regiment Hussaren, een vervroegd ontslag uit den dienst mocht worden verleend; dat de Minister, uit aanmerking van den overwegenden aard der motieven, die tot het verzoek aanleiding hadden gegeven, wel termen voor eene gunstige beschikking op dat verzoek had gevonden, mits in de plaats van gezegden wachtmeester-titulair, kosteloos voor het Rijk een ander vrijwilliger werd gesteld, die zich voor den tijd van zes jaren tot den dienst bij het korps verbond.

Gelijk uit een onderschrift op die missive blijkt, heeft de Kolonel-Kommandant van

het vierde Regiment Hussaren, gevolg gevende aan de hem door den Inspecteur der kavalerie verstrekte opdracht, aan adressant te kennen gegeven, dat zijn stiefzoon zich met een hussaar, die op dat oogenblik gepasporteerd werd, in betrekking had gesteld om voor de som van f 450 als zijn plaatsvervanger op te treden. De Kolonel vraagt daarbij of adressant deze beschikking goed vindt en verklaart zich bereid om, zoo de gelden hem worden toegezonden, voor de uitbetaling daarvan te zorgen.

Hij eindigt met de mededeeling, dat, zoodra de plaatsvervanger gesteld en de rekening aangezuiverd is, adressants stiefzoon huiswaarts kan gaan en daartoe zijn paspoort zal ontvangen, terwijl adressant alsdan tegenover het Regiment van alle verdere verantwoordelijkheid af zal zijn.

V. het beroep van *A. van Kilsdonk te Son, gemeente Son en Breugel, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, in zake de Nationale Militie.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Z. M. heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 20 Mei 1885, No. 777 M, afd. M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door A. van Kilsdonk, te Son en Breugel, loteling van de lichting der nationale militie van dit jaar, ingesteld tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, dd. 9 April jl., G no. 57, 3e Afd. G, waarbij hij, met vernietiging van de uitspraak van den militieraad, tot den dienst bij de militie is aangewezen.

Arnoldus van Kilsdonk, landbouwer, wonende te Son, gemeente Son en Breugel, nam dit jaar aan de loting voor de nationale militie deel; trekker van een dienstplichtig nommer, werd hij door den militieraad in het derde district van Noord-Brabant, bij uitspraak van 17 Maart jl., wegens broederdienst vrijgesteld. Tegen deze uitspraak werd door A. van Lieshout, landbouwer te Son, een bezwaarschrift ingeleverd bij Gedep. Staten dier provincie, die den 9 April daaraanvolgende de uitspraak van den Militieraad te niet deden en Arnoldus van Kilsdonk tot den dienst aanwezen, na overwogen te hebben, dat deze geen aanspraak op vrijstelling had, vermits hij de derde is van vijf broeders, waarvan de beide jongsten (geboren in 1867 en 1870) den dienstplichtigen leeftijd nog niet bereikt hebben, de tweede, geboren 19 Dec. 1861, als loteling van 1881 nog dient, en de oudste, geboren 23 Dec. 1855, loteling van 1875, 5 Mei van dat jaar ingelijfd bij het 2e Regiment Infanterie, den 21 Mei d. a. v. krachtens art. 117 der militiewet is ontslagen wegens gebreken, die reeds vóór zijne inlijving bestonden, en dus door dezen geen dienst verricht is, die onder art. 50, 4° en 5°, dier wet valt; zoodat van de vijf broeders alleen de tweede in den zin der wet dient en volgens de tabel, bedoeld in art. 49 der militiewet, in dat geval de derde dienstpichtig is.

Van deze uitspraak is A. Van Kilsdonk bij Z. M. in beroep gekomen. In zijn adres, ingekomen op het Kabinet des Konings 21 April ll., geeft hij, na eene uiteenzetting van de feiten, te kennen, van oordeel te zijn, dat het nimmer in den geest of bedoeling

der wet kon liggen, dat een drietal broeders uit een gezin van vijf zonen achtereenvolgende militieplichtig kunnen zijn, niettegenstaande de een meer en de ander minder gediend heeft of nog dient, weshalve adressant zich geenszins met het besluit van HH. Gedeputeerde Staten dd. 9 April, den 17den daaraanvolgende te zijner kennisse gebracht, kan vereenigen en mitsdien bij Z. M. in beroep komt.

De Commissaris des Konings van Noordbrabant, over dit adres gehoord, geeft in zijn schrijven van 5 Mei ll. den Minister in overweging Zijner Majesteit voor te stellen de aangevallen beslissing van Gedeputeerde Staten te handhaven; aangezien de gebreken, ten gevolge waarvan de oudste broeder van adressant uit den dienst is ontslagen, reeds vóór de inlijving bestonden en het ontslag gegeven werd na een dienst, niet van drie jaren, maar van slechts enkele dagen, is de Commissaris van oordeel, dat de aanwijzing tot den dienst van Arnoldus van Kilsdonk in overeenstemming is met art. 50, 4⁰ en 5⁰, der militiewet.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zeventiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag 17 *Juni* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken.

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

Aan de orde is:

I. het beroep van *L. Geschiere c. s. te Meliskerke, betrekkelijk eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland, betreffende den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive, dd. 7 Mei '85, no. 12, Afd. Waterstaat A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door L. Geschiere, te Meliskerke, tegen een besluit van Gedep. Staten van Zeeland, betreffende den ligger der wegen en voetpaden in die gemeente.

Door genoemden L. Geschiere en drie anderen was, onder dagteekening van 14 December 1882, een bezwaarschrift ingezonden aan Gedep. Staten van Zeeland, waarbij

zij te kennen gaven, dat zij, inzage genomen hebbende van ligger en kaart der wegen en voetpaden in de gemeente Miliskerke, zooals die ligger voorloopig door den Gemeenteraad was vastgesteld, daarin niet vermeld hadden gezien het van ouds bekende Molenpad.

Vooral hadden zij er bezwaar tegen, dat het gedeelte van het Molenpad, 't welk begint aan den Meliskerkschen straatweg, en loopt tot de grens van Biggekerke, op den ligger niet voorkwam en doordien het er niet in opgenomen is, gelijk zij vreezen, zoo goed als opgeheven zou kunnen worden.

In hun bezwaarschrift beweerden zij, dat dit voetpad het eenige middel is om gedurende den winter de kom der gemeente te bereiken, waarheen zij zich steeds moeten begeven, zoowel voor aangiften bij den Burgerlijken Stand, als om aan hunne verplichtingen bij de brandweer enz. te voldoen, terwijl het pad voor het schoolgaan hunner kinderen onmisbaar is.

Zij verzochten mitsdien Gedep. Staten alsnog te willen bevelen, dat dit pad of althans het door hen bedoelde gedeelte daarvan op den ligger worde gebracht.

Bij hun besluit van 20 Maart '85, no. 81, 2e Afd., hebben Gedep. Staten adressanten niet-ontvankelijk verklaard, en wel op grond van art. 17 van het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland, vermits adressanten hun bezwaar tegen den ligger niet bij den Gemeenteraad hadden ingebracht en de ligger door den Raad noch ambtshalve, noch naar aanleiding van door anderen ingediende reclames, waardoor adressanten in hunne belangen benadeeld zouden kunnen zijn, was gewijzigd.

Blijkens een bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur ontvangen bericht van Gedep. Staten van Zeeland, is het besluit van 20 Maart jl. door hen op 27 Maart d. a. v. aan Burgemeester en Wethouders van Meliskerke verzonden en door dezen op 28 Maart bekend gemaakt.

Tegen dat besluit heeft L. Geschiere zich ingevolge art. 23 van het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland, bij Zijne Majesteit in beroep voorzien.

Het appellatoir adres, 't welk enkel door L. Geschiere is onderteekend, vermeldt tevens in den aanhef nog drie namen, die echter niet geheel met de handteekeningen van het bij Ged. Staten ingediende bezwaarschrift overeenstemmen, aangezien in het adres een naam voorkomt, die niet onder het bezwaarschrift wordt aangetroffen en daarentegen de naam van een der onderteekenaars van het bezwaarschrift in het adres niet wordt teruggevonden.

In het adres worden de reeds bij Gedep. Staten ingebrachte bezwaren herhaald en wordt, onder tekennengeving, dat appellanten zich door het besluit van dat collegie, dd. 20 Maart '85, benadeeld achten, tot Zijne Majesteit het verzoek gericht, dat een gedeelte van het Molenpad alsnog in den ligger worde opgenomen.

Het adres, gedagteekend 7 April '85, schijnt aan het Departement van Binnenlandsche Zaken te zijn gezonden. Immers blijkens den daarop afgedrukten stempel, is het bij dat Departemeut op 9 April jl. ingekomen.

Het werd echter door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid in handen gesteld van Gedep. Staten van Zeeland, die daarop aan den Minister hebben gezonden een exemplaar van den op 17 November 1882 door den Gemeenteraad van Meliskerke voorloopig vastgestelden en door hen op 20 Maart '85 vastgestelden ligger,

alsmede de verder bij het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland bedoelde stukken.

In hun ambtsbericht van 17 April '85 geven Gedep. Staten te kennen, dat, voor zoover het adres de strekking heeft om tegen de niet-ontvankelijk-verklaring in beroep te komen, dat beroep, naar hun oordeel, ongegrond zal moeten worden verklaard; en, voor zoover het de strekking heeft om in beroep te komen tegen het niet in den ligger opnemen van een gedeelte van het Molenpad, adressanten, huns inziens, niet-ontvankelijk zijn, daar de ligger op dat punt noch ambtshalve, noch naar aanleiding van bezwaarschriften van anderen gewijzigd is.

Nadat de overweging van het beroep bij de Afdeeling aanhangig was gemaakt, is nog bij haar ingekomen een schrijven van L. Geschiere dd. 18 Mei '85.

In dat schrijven wordt de verzekering gegeven, dat de eigenaren der landerijen, waarover het bewuste pad loopt, geen bezwaar hebben noch tegen het voortdurend bestaan, noch tegen den onderhoudsplicht er van.

Voorts wordt daarin erkend, dat adressanten in het bij Gedep. Staten ingesteld beroep door dezen terecht ontvankelijk (lees: niet-ontvankelijk) zijn verklaard; doch wordt tevens de hoop en het vertrouwen uitgesproken, dat in hun belang zal worden gehandeld en het bewuste pad alsnog op den ligger zal worden gebracht.

II. het beroep van *P. van der Sluijs te Schoonhoven, van een besluit van den Burgemeester van 's-Hertogenbosch, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het doen opgraven en vervoeren van het lijk zijner dochter.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 15 Mei 1885, no. 2114, Afdeeling B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het verzoek van P. van der Sluijs te Schoonhoven, om verlof tot opgraving en vervoer van het lijk zijner dochter.

Den derden Februari ll. stierf te 's-Hertogenbosch aan diphteritis de drie-en-twintigjarige Maria van der Sluijs, ten huize haars broeders, waar zij gelogeerd was; haar lijk werd den zesden d. a. v. op de algemeene begraafplaats dier gemeente ter aarde besteld. De vader der overledene, machinist, wonende te Schoonhoven, wendde zich eenige dagen later tot Burg. en Weth. van 's-Hertogenbosch met een verzoekschrift, waarin hij te kennen gaf, dat het zijn en zijner echtgenoote vurigste wensch was, dat het lijk van zijn kind mocht worden overgebracht naar de algemeene begraafplaats te Schoonhoven, en verzocht, dat hem zoo spoedig mogelijk daartoe de vereischte vergunning mocht verleend worden. Ter ondersteuning van zijn verzoek verklaarde hij tevens, 1o. dat beide begraafplaatsen liggen buiten de kom der gemeenten, 2o. dat hij bereid was dat lijk te doen overbrengen met een expres stoombootje, alzoo zonder eenig gevaar van besmetting en onder voorwaarden, nader door Burg. en Weth. te bepalen; 3o. dat beide doctoren Plantenga en Batenburg, door wie zijne dochter in

hare laatste ziekte behandeld was, geene overwegende bezwaren tegen de overbrenging hadden.

De Burgemeester van 's-Hertogenbosch stelde dit adres om bericht en raad in handen van den Commissaris van politie aldaar, die, in zijn schrijven van 4 Maart ll., te kennen gaf, dat de dochter van adressant aan diphteritis was overleden, dat het lijk was weggelegd in een gewone vurenhouten kist en begraven op de begraafplaats der protestanten aldaar; dat, als het kerkbestuur er mede instemde en de kist met het lijk alsnog in een looden of zinken hermetisch gesloten kist met een extra-boot naar Schoonhoven werd overgebracht, er z. i. geen gevaar voor besmetting of nadeel voor de openbare gezondheid te duchten zoude zijn. Mocht de toestemming verleend worden, dan zouden voormelde voorzorgsmaatregelen in acht moeten worden genomen, en tevens de opgraving, het aanbrengen van de metalen kist en het vervoer naar de stoomboot moeten geschieden des voormiddags vóór tien uur en ten overstaan van een ambtenaar van politie, aan te wijzen door hem, Commissaris, die daartoe tweemaal vier-en-twintig uren te voren zoude behooren gewaarschuwd te worden. Op grond van het volstrekt verbod, voorkomende in art. 11 der wet van 4 December 1872 (*Stbl.* no. 134) verklaart de Commissaris evenwel niet te kunnen adviseeren om het gevraagde verlof toe te staan, al moge ook bij K. B. van 11 Februari 1880, no. 19, vergunning verleend zijn het lijk van eene aan Angina diphterica overledene van Soest naar Amsterdam over te brengen, waarbij evenwel valt op te merken, dat toen voorzorgsmaatregelen, om gevaar voor besmetting te voorkomen, reeds bij de begraving genomen waren, wat door adressant niet is gedaan.

De Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezicht in Noord-Brabant en Limburg werd vervolgens over het verzoek geraadpleegd. Bij schrijven van 7 Maart ll. gaf de Burgemeester hem te kennen, dat z. i. de wet niet volstrekt aan inwilliging van het verzoek in den weg staat, en dat, blijkens het door den Commissaris van politie aangehaalde Koninklijk besluit, een eventueele weigering zijnerzijds in geval van hooger beroep, niet door de Regeering zoude worden gehandhaafd; hij zelf verklaart van oordeel te zijn, dat de vergunning dient verleend te worden onder zekere voorwaarden als maatregelen van veiligheid, o. a. dat de kist niet moet worden geopend, maar, zooals ze is, na behoorlijke uitwendige ontsmetting in een ander omhulsel van voldoende dichtheid moet worden besloten — doch er prijs op te stellen het gevoelen van den Inspecteur over de opgraving en overbrenging zelve en over de voorwaarden, die opgelegd moeten worden, te vernemen. In antwoord hierop verklaarde de Inspecteur bij schrijven van 11 Maart, niet te deelen in 's Burgemeesters gevoelen, dat de wet niet volstrekt aan het verleenen der vergunning in den weg staat. Ten aanzien van dit rechtspunt schreef de Inspecteur het volgende: „Art. 11 der wet van den 4 Dec. 1872 (*Stbl.* no. 134) komt mij imperatief voor, althans per analogiam. Ofschoon dit artikel spreekt van lijken, die begraven moeten worden, niet van lijken, die begraven zijn, blijft toch het gevaar van besmetting bij opgraving van het lijk na 4 weken bestaan. Dat eene eventueele weigering uwerzijds in geval van hooger beroep door de Regeering niet zoude worden gehandhaafd, zooals te Soest, strekt mij tot bewijs, dat van genoemd artikel kan worden afgeweken, niet dat het geen verbod van vervoer inhoudt. Bij art. 11 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* no. 65) kan door de Regeering, onder te stellen voorwaarden,

bedoeld vervoer worden toegestaan." — Voorts wijst de Inspecteur op het verschil tusschen het geval te Soest, toen het lijk in een houten en looden kist begraven was, en dit geval, waarbij het een lijk geldt, dat zonder eenige voorzorgsmaatregelen in eene gewone vurenhouten kist ter aarde is besteld. Bij de groote vatbaarheid, die te 's-Hertogenbosch voor diphteritis schijnt te blijven bestaan, acht hij het opgraven en vervoer van het lijk van Maria van der Sluijs ongeraden, meent hij het uit een hygiënisch oogpunt, in verband met art. 11 der wet van 4 December 1872 (*Stbl.* no. 134) beschouwd, ten sterkste te moeten bestrijden, en geeft hij mitsdien den Burgemeester in ernstige overweging afwijzend op het verzoek te beschikken.

Dit laatste geschiedde bij besluit van den Burgemeester van den 13den Maart ll., op grond "dat de overledene Maria van der Sluijs, zonder eenige voorzorgsmaatregelen, in eene gewone vurenhouten kist (was) ter aarde besteld en dat bij de groote vatbaarheid voor diphteritis, die voortdurend in ('s-Hertogenbosch) (bleek) te blijven bestaan, het opgraven en vervoer van het lijk uit een hygiënisch oogpunt hoogst ongeraden (voorkwam)."

Van dit besluit heeft Pieter van der Sluijs zich bij Zijne Majesteit in beroep begeven. In zijn adres, den 29 Maart op het Kabinet des Konings ingekomen, geeft hij te kennen, dat reeds van het oogenblik van het overlijden zijner dochter af het besluit bij hem vaststond om het lijk naar zijne woonplaats over te brengen ten einde het aldaar te doen begraven, en dewijl dit niet onmiddellijk mocht plaats hebben, hij het lijk had willen plaatsen in een metalen kist, wat echter door de politie te 's-Hertogenbosch geweigerd werd, op grond dat daarvoor geen tijd was, en het lijk na eenige uren moest begraven worden; dat hij zich toen tot den Burgemeester dier gemeente gewend heeft om verlof te verkrijgen tot opgraving en vervoer van het lijk, welk vervoer hij met een expres stoombootje, dat geheel buiten de kom der gemeente zoude blijven, had willen doen geschieden, doch het verlof daartoe hem geweigerd is; dat hij bereid is bij de opgraving en vóór alle vervoer de houten kist, waarin het lijk begraven is, in een metalen kist te plaatsen en zich geheel onderwerpen wil aan al de voorschriften door Zijne Majesteit te geven; en dat de opgraving en het vervoer hoofdzakelijk wordt aangevraagd in het belang van de gezondheid der moeder van de overledene, die steeds iederen dag, ja elk uur tobbende is, dat haar zoo dierbaar kind, haar troost en haar hoop, niet te Schoonhoven, maar ver van haar verwijderd, in eene vreemde stad begraven ligt; dat dit zelfs tot een idée fixe bij haar is geworden, in die mate, dat het te vreezen is, dat zoo hieraan geen gevolg wordt gegeven, dit nadeelige gevolgen voor haar zal hebben. Adressant verzoekt derhalve eerbiedig, dat het Zijne Majesteit behagen moge de smarten te lenigen van eene diep bedroefde moeder, treurende over het zwaar verlies harer 23-jarige dochter, en hem, liefst zoo spoedig mogelijk, verlof te verleenen tot "het opgraven van het lijk van Maria van der Sluijs, thans begraven op de Algemeene begraafplaats te 's-Hertogenbosch en te vervoeren naar de gemeente Schoonhoven, om aldaar op de Algemeene begraafplaats te worden bijgezet."

Dit verzoekschrift werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken in handen gesteld van Gedep. Staten van Noordbrabant, die, onder overlegging van de ingewonnen berichten van den Burgemeester van 's-Hertogenbosch en van den Inspecteur

voor het Geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant en Limburg, den Minister in overweging gaven het verzoek van P. van der Sluijs niet bij Z. M. te ondersteunen.

De Burgemeester van 's-Hertogenbosch verwees in zijn bericht naar den brief van den Commissaris van politie aldaar dd. 4 Maart 1885, naar den brief van hem zelven aan den Geneeskundigen Inspecteur dd. 7 Maart ll. en naar het antwoord daarop van 11 Maart, welke brieven door hem werden overgelegd, en waarvan de hoofdinhoud bereids is medegedeeld. Daarbij gaf hij te kennen het bestreden besluit genomen te hebben op grond van het bericht des Geneeskundigen Inspecteurs. Deze laatste berichtte aan Gedep. Staten: "Het opgraven en het vervoer van het lijk van Maria van der Sluijs blijft mij ongeraden voorkomen en is uit een hygiënisch oogpunt in verband met art. 11 der wet van 4 Dec. 1872 (*Stbl.* no. 134) ten sterkste af te keuren," weshalve hij dat College in ernstige overweging gaf, "het verzoek van den adressant niet te ondersteunen, maar op verwerping er van aan te dringen."

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt, is bij haar nog ingekomen eene volmacht, door apellant verstrekt aan Cornelis Bernardus van Baaren, Deurwaarder te Schoonhoven, om hem in deze zaak te vertegenwoordigen.

De heer C. B. van Baaren, Deurwaarder te Schoonhoven, treedt op als gemachtigde van appellant. Hij ontwikkelt nader de gronden voor diens verzoek en hoopt dat de vergunning alsnog zal worden verleend.

De gemachtigde beantwoordt daarna nog eene vraag van den Staatsraad de Vries.

III. het beroep van *R. H. Homulle te Amsterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland in zake de Nationale Militie.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgend verslag uit:

Met machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, onder geleide van een schrijven van 29 Mei 1885, no. 805, Afdeeling M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door R. H. Homulle, te Amsterdam, tegen de uitspraak van Gedep. Staten van Noord-Holland dd. 9 April 1885, no. 2, waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de Militie van zijn zoon Alphonsus Maria Vincentius, loteling der lichting van dit jaar, is gehandhaafd.

Appellant, Rudolphus Hendricus Homulle, is vader van een viertal zonen; de oudste, Jacobus Theodorus Petrus, geb. 29 Juni 1855, is den 8 Mei 1875 als loteling der lichting van dat jaar uit de gemeente Amsterdam ingedeeld bij het Regiment Grenadiers en Jagers, en den 7 Mei 1880 wegens geëindigden diensttijd met paspoort ontslagen; de tweede, Rudolphus Hendrikus Vincentius Antonius, geb. 16 Sept. 1857, is vrijgesteld wegens broederdienst; de derde, Henri Julius Vincentius Maria Lebuinus, geb. 22 Mei 1863, werd den 23 October 1883 als loteling van de lichting van 1883 uit de gemeente Amsterdam ingedeeld bij het 2e Regiment Vesting-artillerie,

doch ontving den 1 Januari 1885 zijn paspoort, vermits hij, ten gevolge der nadere inlijving van een niet toegelaten loteling, boven het contingent zijner gemeente diende; de vierde eindelijk, Alphonsus Maria Vincentius, geb. 20 October 1865, nam dit jaar te Amsterdam aan de loting voor de lichting 1885 deel, trok no. 523, verzocht vrijstelling wegens broederdienst, maar werd den 10en Maart door den Militieraad voor den dienst aangewezen. Tegen deze uitspraak werden door 's lotelings vader, binnen den wettelijken termijn bezwaren ingebracht bij Gedep. Staten van Noordholland, die den 9 April 1885 de reclame afwezen „op grond van het bepaalde bij de art. 48, 49 en 50 der wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72), alzoo de zoon van den reclamant is de vierde van een gezin van vier zoons, waarvan de oudste, geboren in 1855, wegens volbrachten militie-diensttijd uit den dienst is ontslagen, de tweede niet gediend heeft, en de derde den 23 October 1883 bij de militie is ingelijfd en den 1 Januari 1885 is ontslagen als te dienen boven het aandeel in de lichting te leveren, en deze dienst, als slechts geduurd hebbende een jaar, twee maanden en acht dagen, niet kan strekken tot vrijstelling van den opvolgenden broeder."

Den 11den April werd deze uitspraak ter kennis van A. M. O. Homulle gebracht.

Den 26sten dier maand kwam op het Kabinet des Konings een adres in van R. H. Homulle, waarin vernietiging gevraagd werd van de uitspraken van den Militieraad en van Gedeputeerde Staten en vrijstelling van zijnen vierden zoon. Adressant geeft daarin te kennen, dat, naar hij vermeent, de dienst van zijnen derden zoon voor den vierden een reden van vrijstelling is.

De Commissaris des Konings in de provincie Noordholland, over dit adres gehoord, adviseert tot afwijzing van het beroep, vermits de appellant den termijn, door art. 103 der militiewet verleend, overschreden heeft en dus niet-ontvankelijk behoort verklaard te worden.

Appellant, zelf verschenen, verzoekt dat zijn zoon alsnog van den dienst zal worden vrijgesteld.

IV. het beroep van *A. J. Kuipers te Elsloo, gemeente Ooststellingwerf, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland, in zake de Nationale Militie.*

De *Staatsraad* Van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 29 Mei 1885, no. 281 M, Afd. M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door A. J. Kuipers te Elsloo, gemeente Ooststellingwerf, ingesteld beroep van de uitspraak van Ged. Staten van Friesland van 29 April 1885, no. 59, 1e Afd. M. S., waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de militie van zijn zoon Jacob, voor de lichting van dit jaar ingeschreven en geloot hebbende onder den naam van Jacob Zandstra, is gehandhaafd.

De bedoelde zoon is bij zijne geboorte in de registers van den burgerlijken stand

ingeschreven als natuurlijk kind van Trijntje Jacobs Zandstra. Bij akte van 5 Febr. 1885, voor den notaris Tadema te Oosterwolde verleden, is hij erkend door genoemde Trijntje Jacobs Zandstra en Andries Johannes Kuipers, met wien zij inmiddels gehuwd was. De genoemde echtelieden hebben daarop ook brieven van wettiging voor hem van den Koning gevraagd.

In de eerste zitting van den Militieraad op 11 Maart is vrijstelling voor hem gevraagd als eenige wettige zoon. De zaak is toen uitgesteld. In de tweede zitting van den Militieraad op 22 April is de loteling voor den dienst aangewezen.

Tegen deze uitspraak van den Militieraad heeft A. J. Kuipers, bij adres van 23 April, zijne bezwaren ingebracht bij Gep. Staten van Friesland. De verzochte brieven van wettiging waren op 31 Maart verleend; adressant gaf op die brieven op 16 April te hebben ontvangen en ten gevolge van een daarin voorkomend voorschrift ze den volgenden dag te hebben ter hand gesteld aan den Burgemeester zijner gemeente, in diens qualiteit van ambtenaar van den burgerlijken stand, in de meening dat deze alsdan tevens ambtshalve den Militieraad met den inhoud zou in kennis stellen. Hij voerde voorts aan dat zijn zoon, vroeger genaamd Jacob Zandstra, ten gevolge van zijne wettiging den naam dragende van Kuipers, thans was eenige wettige zoon en als zoodanig viel in de termen van art. 47, no. 3, van de wet op de Nationale Militie. De brieven van wettiging zeide hij niet te kunnen overleggen, daar zij nog berusten bij den ambtenaar van den burgerlijken stand, die verklaarde ze vooralsnog niet te kunnen teruggeven. In het gemis van dit bewijsstuk kon echter, naar hij meende, voorzien worden door het inwinnen van informatiën bij den genoemden ambtenaar.

Ged. Staten hebben bij hunne beschikking van 29 April de uitspraak van den Militieraad gehandhaafd. In die beschikking wordt overwogen dat de Militieraad zijn uitspraak tot zijn tweede zitting heeft uitgesteld omdat adressant een adres tot wettiging van zijn zoon aan den Koning had ingediend, doch de brieven van wettiging nog niet waren ontvangen; dat de wettiging door den Koning heeft plaats gehad op 31 Maart, doch deze den 22 April, toen de Militieraad uitspraak deed, nog niet ter kennis van dien Raad was gebracht; dat volgens art. 54, 1e lid, der militiewet, elke reden tot vrijstelling moet bestaan op het tijdstip waarop zij wordt aangevraagd; dat volgens art. 91 dier wet in de eerste zitting van den Militieraad uitspraak moet worden gedaan omtrent de lotelingen, die redenen van vrijstelling hebben ingediend, en deze zitting van den Militieraad voor de lotelingen uit Ooststellingwerf is gehouden den 11 Maart, zoodat de aanvrage om vrijstelling voor adressants zoon vóór of op dien datum moest geschieden en werkelijk is gedaan; dat dus de reden van vrijstelling, om daarop aanspraak te geven, op 11 Maart moest bestaan, hetgeen niet het geval is geweest, daar de wettiging van adressants zoon eerst bij beschikking des Konings van 31 Maart heeft plaats gehad; dat adressants zoon alzoo terecht door den Militieraad voor den dienst is aangewezen.

Andries Johannes Kuipers, die zich ook reeds terstond na de uitspraak van den Militieraad tot den Koning had gewend met verzoek dat zijn onwillekeurig verzuim, bestaande in het niet inzenden der brieven van wettiging aan den Militieraad, mocht worden verschoond en zijn zoon van den dienst vrijgesteld, — heeft na de uitspraak

van Ged. Staten op nieuw een adres aan den Koning ingediend, waarbij hij van deze laatste uitspraak in beroep komt.

Tegen het motief der beslissing van Ged. Staten — dat de reden van vrijstelling niet bestond op het tijdstip waarop zij werd aangevraagd — voert hij aan dat art. 332 van het B. W. aan wettiging van natuurlijke kinderen het gevolg verbindt, dat zij dezelfde rechten genieten alsof zij sedert het huwelijk waren geboren en alzoo in casu aan het besluit tot wettiging eene terugwerkende kracht geeft tot op het oogenblik van de voltrekking van het huwelijk der ouders.

Hij voert voorts aan dat het besluit tot wettiging van zijn zoon, hoewel op 11 Maart nog niet genomen, reeds bestond vóór de uitspraak van den Militieraad en buiten zijne schuld niet ter kennis van den Raad is gekomen, die alzoo bij zijne uitspraak daarop niet heeft kunnen letten; dat zulks evenwel ten opzichte van de beschikking van Ged. Staten niet kan worden gezegd en mitsdien naar zijn oordeel Ged. Staten de aangevoerde reden van vrijstelling hadden behooren toe te passen.

De Commissaris des Konings in Friesland, op het beroep gehoord, adviseert tot afwijzing daarvan. Naar het hem voorkomt is de uitspraak van Ged. Staten, waarvan hij een afschrift overlegt, op goede gronden geschied.

Zij is, zegt hij, geheel in overeenstemming met het K. B. van 25 December 1873 (M no. 196*a*), waarbij in een analoog geval is ongegrond verklaard het beroep tegen eene uitspraak van Ged. Staten van Noordholland, omdat, even als hier, de reden van vrijstelling nog niet bestond op het oogenblik, waarop zij werd en volgens de wet moest worden aangevraagd.

Ten aanzien van het beroep van den appellant op art. 332 B. W. zegt de Commissaris des Konings, dat het wel geen betoog zal vereischen, dat daarbij alleen worden geregeld burgerlijke rechten, waarvan in casu geenszins de rede is.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, heeft de appellant bij schrijven van 6 Juni 1885 aan de Afdeeling ingegezonden:

De brieven van wettiging;

Een extract uit het huwelijksregister der gemeente Ooststellingwerf, behelzende een akte, waarin vermeld wordt, dat die brieven aan den ambtenaar van den burgerlijken stand dier gemeente zijn vertoond;

Een afschrift van het adres door appellant op 23 April aan Ged. Staten gericht;

De beschikking van Ged. Staten.

Later is nog een tweede schrijven van appellant ingekomen, waarin, op grond van art. 47 der militiewet en art. 332 van het B. W., verzocht wordt dat zijn zoon, die sedert 31 Maart is eenige wettige zoon en eenig kind, moge worden vrijgesteld.

V. het beroep van *H. H. Heijtmeijer, te Amsterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, in zake de Nationale Militie.*

De *Staatsraad* Jhr. Van Humalda van Eysinga brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche

Zaken, onder geleide eener missive, dd. 27 Mei '85, no. 789, Afd. M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door Hendrik Herman Heijtmeijer, te Amsterdam, loteling van de lichting van de nationale militie van dit jaar, ingesteld beroep tegen de uitspraak van Gedep. Staten van Noordholland, dd. 9 April jl., no. 2, waarbij zijne aanwijzing tot den dienst bij de militie is gehandhaafd.

De loteling Hendrik Herman Heijtmeijer, geboren te Amsterdam, den 8 Juli 1865, is, blijkens het op 23 Februari jl. door den Burgemeester dier gemeente afgegeven getuigschrift, de tweede uit een gezin van drie broeders.

De oudste, Johannes Herman Hendrik Heijtmeijer, geboren 25 September '60, is, blijkens eene door den Secretaris-Generaal bij het Departement van Marine, in dato 17 Februari jl. geteekende verklaring, op 26 September '78 als vuurstoker 3e klasse bij de Nederlandsche Marine in dienst getreden en op 5 September '83 als vuurstoker 2e klasse aan boord van het wachtschip te Amsterdam — zooals het in dit bewijsstuk luidt — om diensteindiging uit den zeedienst ontslagen.

De derde broeder, Herman Rudolph Heijtmeijer, geboren 18 December 1868, heeft den militieplichtigen leeftijd nog niet bereikt.

Bij de loting in de gemeente Amsterdam viel aan Hendrik Herman Heijtmeijer het lotingsnummer 1972 ten deel. Door hem werd vrijstelling aangevraagd op grond van den door zijn oudsten broeder volbrachten dienst. De Militieraad in het 1e district van Noordholland, wees hem echter tot den dienst aan. De daartegen ingediende reclame werd door Gedep. Staten van Noordholland bij hun besluit van 9 April '85, no. 2, afgewezen, aangezien reclamants oudste broeder den 26 September '78 als vrijwilliger bij de Nederlandsche Marine in dienst is getreden en den 5 September '83 wegens diensteindiging is ontslagen, zoodat deze dienst, als slechts vier jaren, elf maanden en negen dagen geduurd hebbende, volgens den eisch, bij art. 50, 2°, der wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72) gesteld, niet tot vrijstelling van den opvolgenden broeder kan strekken.

Deze uitspraak van Gedep. Staten is, blijkens de deswege afgegeven verklaring, door den loteling op den 11 April jl. ontvangen.

Daartegen is hij bij Zijne Majesteit in beroep gekomen. In het adres, den 17 April jl. bij Zijner Majesteits Kabinet ingekomen, wijst appellant er op, dat zijn broeder niet om ontslag binnen vijf jaren had verzocht, en dat hij nu om een verschil van 21 dagen verplicht wordt zijne betrekking te verlaten en den lande te dienen.

In het adres wordt ten slotte alsnog om vrijstelling of wel om ontheffing van den dienst verzocht.

De Commissaris des Konings in Noordholland adviseert tot handhaving van de uitspraak van Gedep. Staten, doch geeft in overweging door toepassing van het bepaalde bij art. 127 der wet aan het bezwaar tegemoet te komen.

Nog is bij de stukken overgelegd eene missive van den Minister van Marine aan dien van Binnenlandsche Zaken dd. 5 Mei '85, letter B, no. 4, waarin te kennen wordt gegeven:

dat J. H. H. Heijtmeijer op 26 September '78 eene vrijwillige verbintenis als

vuurstoker 3e klasse voor den tijd van 5 jaren heeft aangegaan en op 5 September '83 wegens diensteindiging is ontslagen;

dat, wat de reden betreft, waarom hem vóór den afloop van zijn dienstverband ontslag is verleend, er in verband met de bewegingen van de schepen dikwerf administratieve bezwaren bestaan om aan de schepelingen steeds ontslag te verleenen op den juisten datum van hunne diensteindiging, en dat door het verleenen van zoodanig ontslag de belanghebbende bij het Departement van Marine steeds geacht wordt zijne aangegane verbintenis in haar geheel te hebben volbracht, 't geen ook uit de afgegeven verklaring blijkt.

Nadat de overweging van het beroep bij de Afdeeling aanhangig was gemaakt, zijn haar alsnog toegezonden het zakboekje en het paspoort van des appellants broeder J. H. H. Heijtmeijer.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Achttiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 24 Juni 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten als:

1°. van 29 Mei 1885, no. 16, houdende beschikking op het beroep *van G. van Dorsser c. s. te Dordrecht, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, betreffende den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Goudswaard.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 157.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van G. van Dorsser c. s., te Dordrecht, van eene

beslissing van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, betreffende den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Goudswaard;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 6 Mei 1885, nº. 20;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 21 Mei 1885, nº. 8, Afd. Waterstaat A;

Overwegende, dat appellanten aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben verzocht, dat van den legger der openbare wegen en voetpaden in de gemeente Goudswaard zou worden afgevoerd de daarop onder no. 1 voorkomende Veerdijk;

dat Gedeputeerde Staten, na een ingesteld plaatselijk onderzoek, geen termen vonden tot afvoering, doch wel tot verbetering der omschrijving, zijnde de bedoelde weg geen aardeweg, maar een groen voetpad en de breedte daarvan niet 3,50. maar slechts 0,80 meter, en mitsdien hebben beslist, dat de Veerdijk (over de kruin) onder no. 1 op den legger zou worden vermeld als groen voetpad van de 2e klasse, strekkende van den West- of Hollaartsdijk noordwaarts tot aan de rivier, ter lengte van 890 meter en ter breedte van 0,80 meter;

dat appellanten tegen deze beschikking Onze voorziening hebben ingeroepen onder te kennen geven, dat het hier bedoelde voetpad loopt over den oostelijken dijk van den in 1698 ingedijkten en aan hen adressanten uitsluitend in eigendom toebehoorenden Leenheerenpolder;

dat die dijk steeds aan beide uiteinden door hekken is afgesloten geweest en het gebruik van het voetpad slechts bij gedoogen plaats had, blijkbaar ook uit de omstandigheid, dat daarvoor retributie werd betaald;

dat voorts het publiek gezag zich nimmer met eenig toezicht over bedoeld voetpad heeft ingelaten, en derhalve het voetpad niet op den legger behoort voor te komen, dat echter, voor het geval dit verzoek niet mocht worden ingewilligd, althans in de kolom aanmerkingen dient te worden vermeld, dat het voetpad aan beide uiteinden is afgesloten door eene afheining of schutting, die door eene beweegbare poort of door overklimming gelegenheid laat voor passage;

Overwegende, dat de Veerdijk, zonder dat blijkt van eenig verzet, in 1854 op den legger is gebracht geworden en daarop bij de nadere vaststelling van den legger in 1873 is gehandhaafd;

dat de benaming Veerdijk wijst op een daar van ouds bestaan hebbenden toegang tot een veer, welk veer daar nog gebruikt wordt;

dat appellanten niet ontkennen, dat dit voetpad steeds door het publiek is gebruikt geworden, doch beweren, dat zulks slechts bij gedoogen plaats had, en ten bewijze daarvan aanvoeren, dat het voetpad steeds door hekken is afgesloten geweest en voor het gebruik eene retributie werd betaald;

dat echter uit talrijke verklaringen van inwoners van Goudswaard en Zuidland, waaronder van hoogbejaarde personen, blijkt, dat het publiek steeds een vrij en ongestoord gebruik van het voetpad gehad heeft, en wat de daarop geplaatste hekken betreft, deze slechts dienen tot keering van het vee, doch zoodanig waren ingericht, dat zij de passage voor menschen niet beletten;

dat, wat de beweerde retributie betreft, wel blijkt van eenige betaling in vroegeren

tijd door den veerman aan den pachter of eigenaar van den polder, doch niet dat dit geschiedde voor het gebruik van het voetpad door diegenen, die van het veer gebruik wilden maken;

dat voorts appellant nog beweert, dat het openbaar gezag zich dit voetpad nimmer heeft aangetrokken en daarover nooit schouw heeft gevoerd;

dat echter, terwijl het schouwvoeren door het publiek gezag over een weg, als bewijs voor de openbaarheid van dien weg kan worden aangevoerd, het nalaten van den schouw, wellicht een verzuim van het betrokken polderbestuur, niet kan gelden als afdoend bewijs voor het particulier karakter van dien weg, te minder waar het, zooals hier het geval is, alleen betreft een groen voetpad over een dijk;

dat echter bij handhaving van het voetpad op den legger er geen bezwaar is om door eene aanteekening in de kolom *aanmerkingen*, aan den eigenaar gelegenheid te geven tot het plaatsen van hekken tot keering van het vee, mits zoodanig ingericht, dat zij de passage voor voetgangers niet belemmeren;

Gezien het Provinciaal Reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland, vastgesteld door de Staten den 3 November 1870, goedgekeurd bij Ons besluit van 21 November 1870, no. 16, en gewijzigd bij besluit der Staten van 20 November 1877, goedgekeurd bij Ons besluit van 7 Januari 1878, no. 10, en bij besluit der Staten van 10 Jnli 1879, goedgekeurd bij Ons besluit van 16 Augustus 1879, no. 23;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving overigens der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 2 December 1884, no. 52, te bepalen, dat in de kolom *aanmerkingen* van den sub 1 op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Goudswaard overeenkomstig met de beslissing van Gedeputeerde Staten vermelden weg zal worden aangeteekend: „in de hekken, welke aan beide uiteinden van den Veerdijk tot keering van het vee worden geplaatst, zal op de hoogte van het pad een doorgang voor voetgangers zijn, waarvan de afsluiting door hen gemakkelijk kan worden geopend;"

en voorts het beroep van appellanten, voor zoover het strekt tot afvoering van bedoelden weg van den legger, te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, 29 Mei 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
Van den Bergh.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Alewijn.

2°. van 29 Mei 1885, n°. 17, houdende beschikking op de beroepen van *K. S. Hooghiemstra en van D. Beuken en W. Van Maarschalkerweerd te Utrecht, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan J. S. Hooghiemstra vergunning is verleend tot het oprichten van een stoomkorenmolen aan den Wittevrouwensingel aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 199.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de beroepen van K. S. Hooghiemstra en van D. Beuken en W. Van Maarschalkerweerd, te Utrecht, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan J. S. Hooghiemstra vergunning is verleend tot het oprichten van een stoomkorenmolen aan den Wittevrouwensingel aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 13 Mei 1885, no. 24;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 22 Mei 1885, no. 41, afd. H. en N.;

Overwegende, dat J. S. Hooghiemstra te Utrecht, bij adres van 19 December 1884, onder overlegging van de vereischte stukken, aan Burgemeester en Wethouders dier gemeente vergunning heeft verzocht tot oprichting op het perceel, gelegen aan den Wittevrouwensingel aldaar, wijk J, no. 27, kadastraal bekend gemeente Abstede, sectie A no. 6512, van een stoomkorenmolen met een horizontale stoommachine van 25 paardekrachten en dito stoomketel van 30 paardekrachten;

dat op de vergadering, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), door 3 naburen bezwaren zijn ingebracht tegen de voorgenomen oprichting, en wel:

door K. S. Hooghiemstra, eigenaar en gebruiker van het ten westen belendende perceel, kadastraal bekend gemeente Abstede, sectie A no. 5321, op grond van den hinder, dien de dreuning zal veroorzaken, teweeggebracht door de werking van twee maalsteenen, die zullen geplaatst worden in het op de teekening met III gemerkte magazijn en op grond van het brandgevaar, dat de stoominrichting zal opleveren, door de vonken uit den schoorsteen vliegende, en zulks vooral met het oog op een aangrenzend, tot berging van brandstoffen dienend pakhuis en 3 in de nabijheid aanwezige hooibergen;

door W. Van Maarschalkerweerd, eigenaar en gebruiker van het ten oosten belendende perceel, kadastraal bekend gemeente Abstede, sectie A no. 6992; en

D. Beuker, gebruiker van het ten westen nabijgelegene perceel, kadastraal bekend gemeente Lauwerecht, sectie A no. 3863, beide kleerenbleekers van beroep, op grond, dat het roet en de steenkolendamp, uit den schoorsteen opstijgende, hunne in de

onmiddellijke nabijheid gelegene bleekerijen zullen verontreinigen en zij daardoor in de uitoefening van hun bedrijf schade zullen lijden;

dat Burgemeester en Wethouders van Utrecht bij beschikking van 29 Januari 1885, no. 59 F, de gevraagde vergunning hebben verleend onder voorwaarde:

1o. dat het ketelhuis moet worden opgemetseld ter dikte van minstens 0,22 Meter, overdekt met trogwulven, tusschen ijzeren balken en geen gemeenschap mag hebben met de nevenliggende gebouwen of magazijnen;

2o. dat de ommetseling des stoomketels rondom vrij moet blijven van de belendende muren;

3o. dat de machineschoorsteen moet worden opgemetseld tot eene hoogte van minstens 25 Meter boven den beganen grond, vóór den ingang van het ketelhuis en voorzien moet zijn van een vonkenvanger;

4o. dat het ondergrondsrookkanaal eene lengte moet hebben van minstens 22 Meter;

5o. dat de uitvoering dezer voorschriften moet geschieden volgens aanwijzing van den commandant van het brandwezen, en met bepaling dat de inrichting binnen zes maanden na dato voltooid moet zijn en niet mag worden in werking gebracht dan na alvorens door den inspecteur over het bouwen te zijn onderzocht en goedgekeurd;

dat appellanten, onder herhaling der reeds vroeger ingebrachte bezwaren en van oordeel, dat door de opgelegde voorwaarden niet voldoende aan het gevreesde bezwaar zal worden tegemoet gekomen, van Ons hebben verzocht, hetzij de gevraagde vergunning alsnog te weigeren, hetzij die slechts te verleenen onder oplegging van nadere voorwaarden, zooals het stoken met cokes, oprichting van een spouwmuur, terwijl Gedeputeerde Staten van Utrecht, mede naar aanleiding van het advies van den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat, in overweging geven de vergunning, wat het in werking brengen der beide maalsteenen betreft, slechts te verleenen voor een bepaalden proeftijd en voorts de voorwaarden aan te vullen met eene nopens het uitsluitend stoken met cokes;

Overwegende, dat het opleggen van een proeftijd slechts geschiedt wanneer over de gevolgen eener inrichting, tijdens de aanvraag om vergunning niet met voldoende zekerheid kan worden geoordeeld, doch dat dit geval hier niet aanwezig is;

dat overigens de door het Gemeentebestuur opgelegde voorwaarden aan verschillende der ingebrachte bezwaren op voldoende wijze tegemoet komen; dat toch die voorwaarden voldoende waarborgen opleveren tegen brandgevaar, terwijl ook de voor den schoorsteen voorgeschrevene hoogte en de in den schoorsteen te plaatsen vonkenvanger alle redelijke vrees beneemt voor het overvliegen van vonken uit den schoorsteen naar de naburige gebouwen en hooibergen;

dat de bleekerijen, trouwens van geringen omvang en waarvan één aan de gemeente Utrecht in eigendom toebehoort en slechts tot 31 October 1885 is verhuurd, geen ernstig nadeel zullen ondervinden van den damp en den stoom, nu die eerst door een 22 Meter lang rookkanaal en daarna door een 25 Meter hoogen schoorsteen zal worden afgevoerd;

dat mitsdien het stoken met cokes ten behoeve dezer bleekerijen aan den aanvrager niet als voorwaarde behoort te worden opgelegd;

dat de vrees, die gekoesterd wordt voor dreuning en trilling, voort te brengen door de werking der maalsteenen, hoewel overdreven, toch niet ten eenenmale denkbeeldig is, daar de muur van het gebouw, in welks eerste verdieping de maalsteenen zullen geplaatst worden, aan den zuidwesthoek met den oostelijken en noordelijken muur van het woonhuis van den appellant K. S. Hooghiemstra in verbinding staat, waardoor de dreuning van den muur van eerstgenoemd gebouw op de muren van gemeld woonhuis wordt overgebracht;

dat nu de bezwaren, die in dien toestand zich mochten voordoen, zouden kunnen worden weggenomen indien gezegde verbinding werd opgeheven en een geheel nieuwe muur tot afscheiding van magazijn III werd opgetrokken, doch dat dit eene uitgaaf zou vorderen, geheel ongeëvenredigd aan den hinder, die mogelijk zou te duchten zijn;

dat echter ook door het verplaatsen der maalsteenen uit de eerste verdieping naar den beganen grond in magazijn III, eene voor den aanvrager weinig hinderlijke wijziging zijner voorgenomene inrichting, het bezwaar van trilling en dreuning zal worden weggenomen, zoodat het raadzaam is alsnog deze voorwaarde aan de reeds door Burgemeester en Wethouders opgelegde toe te voegen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging overigens der beschikking van Burgemeester en Wethouders van Utrecht van 29 Januari 1885, no. 59 F, te bepalen, dat bij de voorwaarden, waaronder aan J. S. Hooghiemstra vergunning is verleend tot oprichting van een stoomkorenmolen, nog deze zal worden gevoegd, dat de beide maalsteenen in het magazijn III zullen worden overgebracht uit de bovenverdieping naar den beganen grond en voorts met bepaling, dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen 6 maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, 29 Mei 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings.
ALEWIJN.

3°. van 2 Juni 1885, no. 14, houdende beschikking op het beroep door *S. Van Hulst te Leeuwarden, ingesteld tegen eene beslissing van Gedep. Staten van Friesland van* 18 *December* 1884, *no.* 31, *betreffende den legger van onderhoudsplichtigheid van het waterschap Zwagermieden en de Triemen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 182).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door S. Van Hulst, te Leeuwarden, ingesteld tegen eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Friesland van 18 December 1884, no. 31, betreffende den legger van onderhoudsplichtigheid van het Waterschap Zwagermieden en de Triemen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 13 Mei 1885, no. 25;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 26 Mei 1885, n°. 6, afd. Waterstaat A;

Overwegende, dat het reglement voor het waterschap Zwagermieden en de Triemen, goedgekeurd bij Ons besluit van 20 Mei 1880, no. 18 (Prov. Blad van Friesland van 1880, no. 75), in art. 3 bepaalt, dat de verplichting tot het maken, onderhouden en verbeteren van de werken tot het waterschap behoorende, zoomede tot voldoening van alle uitgaven ten behoeve van het waterschap, rust op al de daarin gelegen gebouwde en ongebouwde eigendommen in evenredigheid van hunne grootte en ligging, overeenkomstig eene door het Bestuur vast te stellen classificatie, en dat dat besluit van het bestuur, houdende bepaling van het getal der klassen en de omschrijving der gronden in elke klasse op te nemen, onderworpen is aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten;

dat art. 32, regelende het opmaken van den legger ter aanwijzing der klasse, waarin elk der in het Waterschap gelegen eigendommen wordt gesteld, voorschrijft, dat het opmaken van dien legger geschiedt door het Bestuur;

dat het Bestuur zich daarbij door drie onpartijdige deskundigen moet doen voorlichten, en dat die legger ter inzage van belanghebbenden moet worden gelegd, terwijl art. 33 bepaalt, dat Gedeputeerde Staten op de daartegen ingekomen reclames beslissen en den legger met of zonder wijziging vaststellen;

dat deze beide bepalingen volgens art. 35 bij de herziening zoowel als bij de eerste opmaking toepasselijk zijn;

dat het bestuur van het Waterschap in Juni 1884 aan Gedeputeerde Staten een herzienen legger heeft aangeboden, tegen welken appellant zijne bezwaren heeft ingebracht, waarna Gedeputeerde Staten bij besluit van 15 Juli 1884, no. 20, dat stuk aan het Bestuur hebben teruggezonden met uitnoodiging op nieuw te bepalen het getal der klassen en te omschrijven de gronden, in iedere klasse op te nemen, op dat besluit de goedkeuring van hun college aan te vragen, en verder te handelen als in het reglement is voorgeschreven, onder opmerking dat ingelanden niet kunnen geacht worden in dezen onpartijdige deskundigen te zijn;

dat daarop door het Bestuur van het waterschap, bij besluit van 18 Augustus 1884, een nieuwe classificatie, als bedoeld bij art. 3, is opgemaakt, aan welke Gedeputeerde Staten bij besluit van 18 September d. a. v., no. 52, hunne goedkeuring hebben verleend;

dat vervolgens een herziene legger is opgemaakt en ter inzage gelegd; dat appellant daartegen zijne bezwaren heeft ingebracht, doch Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 18 December 1884, no. 31. met afwijzing van die bezwaren, dien legger hebben goedgekeurd;

dat adressant tegen dat besluit bij Ons is gekomen in beroep, daarbij met herhaling der bezwaren, reeds bij Gedeputeerde Staten door hem aangevoerd, zich beklagende, dat zijne gronden in veel hoogere klassen zijn gerangschikt, dan waarin zij tot nu toe hebben gestaan en naar zijne meening behooren te blijven, en dat het Bestuur bij het opmaken van den legger zich heeft doen voorlichten door drie deskundigen, waarvan twee ingelanden en dus belanghebbenden zijn, in strijd met het reglement, hetwelk in art. 32 voorschrijft, dat het Bestuur zich door drie onpartijdige deskundigen moet doen voorlichten, op welke gronden hij verzoekt, dat door Ons de classificatie niet worde goedgekeurd, zoolang zijne gronden hooger zijn gerangschikt of zwaarder belast dan naar de tiende klasse, of wel, dat door den Hoofdingenieur een nader onderzoek moge worden ingesteld en dat door het Waterschapsbestuur eene nieuwe classificatie (daarmede kennelijk bedoelende een nieuwen legger) worde opgemaakt onder voorlichting van drie onpartijdige deskundigen, die geen ingelanden zijn, naar de bedoeling van art. 32 van het reglement.

Overwegende, dat art. 33, al. 2, aan Gedeputeerde Staten opdraagt den legger vast te stellen;

dat daarbij wel niet van een hooger beroep wordt gewaagd, maar dat art. 40 als algemeene regel stelt, dat van de beslissingen van Gedeputeerde Staten van geschillen nopens de toepassing van het Reglement beroep op Ons openstaat, met uitzondering alleen van de gevallen, waarvoor bij het Reglement anders is bepaald; hoedanige andere bepaling voorkomt in art. 10, houdende, dat over de daar bedoelde bezwaren door Gedeputeerde Staten zonder hooger beroep wordt beslist;

dat art. 40 niet onderscheidt of zoodanige beslissing van Gedeputeerde Staten op zich zelve staat, dan wel gegeven is bij eene handeling van genoemd college, die, enkel als daad van beheer of medebestuur beschouwd, niet aan beroep op Ons onderworpen zou zijn, zoodat ook tegen zoodanige handeling dat beroep wel is opengesteld, zoo dikwijls daarbij een opgeworpen geschil omtrent de toepassing van het reglement is beslist en die beslissing tot grondslag der handeling heeft gestrekt;

dat in dit geval door appellant is beweerd, dat het bestuur van het waterschap, zich bij het opmaken van den legger hebbende doen voorlichten niet door drie onpartijdige deskundigen, maar door drie deskundigen, waarvan twee in het Waterschap ingeland zijn, heeft gehandeld in strijd met art. 32 van het Reglement, immers dat artikel niet heeft toegepast zooals het behoorde;

dat Gedeputeerde Staten, hoezeer zij bij hunne beschikking van 15 Juli voormeld, aan het Bestuur hadden te kennen gegeven, dat ingelanden niet kunnen geacht worden in deze onpartijdige deskundigen te zijn, bij hun besluit van 18 December het beweren van appellant hebben verworpen, op grond, dat uit niets valt op te maken, dat twee der deskundigen, in geringe mate tevens eigenaren in dit Waterschap, niet met de meeste onpartijdigheid zouden hebben gehandeld, en onder andere op die overweging hebben besloten den legger goed te keuren, of, zooals de term van het reglement is, vast te stellen,

dat die vaststelling dus steunt op en inhoudt de beslissing, dat door het kiezen van ingelanden tot deskundigen om het Bestuur bij het opmaken van den legger voor te lichten, het reglement niet verkeerd is toegepast; en dat over zulk eene beslissing van een door appellant geopperd geschil krachtens art. 40 door Ons in hooger beroep uitspraak kan worden gedaan;

dat nu, wat dit punt in geschil aangaat, alle ingelanden, hoe groot of klein hun grondbezit zij, bij het opmaken van den legger belanghebbenden zijn, niet alleen omdat daarbij ook hunne eigene gronden in een hoogere of lagere klasse moeten worden gerangschikt, maar tevens omdat het hooger of lager rangschikken der eigendommen van anderen noodzakelijk tot verlichting of verzwaring van de lasten voor hunne eigene gronden leidt;

dat dus ingelanden niet als onpartijdige deskundigen, wier voorlichting door art. 32 wordt gevorderd, kunnen worden aangemerkt, door de opmaking van den legger onder voorlichting van zoodanige niet onpartijdige deskundigen het reglement niet juist is toegepast, en alzoo de aldus opgemaakte legger, hoe ook voor het overige het oordeel van Gedeputeerde Staten omtrent de nauwgezetheid, waarmede die is opgemaakt, moge zijn, door hun college niet had mogen worden vastgesteld;

Gezien het reglement voor het waterschap Zwagermieden en de Triemen, goedgekeurd bij Ons besluit van 20 Mei 1880, no. 18 (*Prov. blad* 1880, no. 75).

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 18 December 1884, no. 31, te verklaren, dat de door het Bestuur aan Gedeputeerde Staten ingezonden legger, zoo als die is opgemaakt, niet vatbaar was om door Gedeputeerde Staten te worden vastgesteld.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsblad, 2 Juni 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4⁰. van 9 Juni 1885, no. 9, houdende beschikking op het beroep *door den Raad der gemeente Haarlem, ingesteld tegen het besluit van Gedep. Staten van Noordholland van* 18 *Februari* 1885, *no.* 23, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting dier gemeente voor* 1885.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 190).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, door den Raad der gemeente Haarlem bij Ons ingesteld tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 18 Februari 1885, no. 23, waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting dier gemeente, voor 1885;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 den Mei 1885, no. 23;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 2 Juni 1885, no. 2252, Afd. B. B.;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten van Noordholland, bij besluit van 18 Februari 1885, no. 23, aan de begrooting der gemeente Haarlem voor 1885 hunne goedkeuring hebben onthouden, in hoofdzaak op de volgende gronden:

dat, behalve een bedrag van omstreeks f 130,000.— aan buitengewone ontvangsten, waartegenover staat een ongeveer gelijk bedrag aan buitengewone uitgaven, nog in de begrooting is opgenomnn eene som van f 15,324.—, als vermoedelijke opbrengst van den jaarlijkschen verkoop van door de gemeente met het doel van verkoop voor den aanbouw van belasting opbrengende huizen aangekochte of daarvoor ingerichte en bestemde gronden;

dat tegen deze som geene buitengewone uitgaaf overstaat en zij dus, daar de begrooting zonder saldo sluit, zal strekken tot bestrijding van gewone uitgaven;

dat er nu wel is waar geen bezwaar tegen bestaat dat eene ontvangst als de bovenvermelde worde bestemd tot aflossing van schuld, ook tot de verplichte jaarlijksche aflossing (waartoe deze begrooting zich uitsluitend bepaalt), maar alleen voor zooveel betreft de leeningen, welke tot het aankoopen en aanleggen van te verkoopen bouwterrein hebben gestrekt;

dat echter de geraamde som van f 15,324.— veel hooger is dan dat gedeelte der op de begrooting voor schuldaflossing uitgetrokken som, dat, volgens de door het gemeentebestuur zelf verstrekte opgaven, is aan te merken als aflossing van geldleeningen, gesloten voor aankoop of aanleg van bouwterreinen;

dat dus een gedeelte van de genoemde som zal strekken tot gewone aflossing van leeningen voor den publieken dienst aangegaan, tot betaling van renten van opgenomen gelden of tot bestrijding van andere gewone uitgaven der gemeente;

dat wanneer hierin wordt voorzien door het verteren van de opbrengst van verkochte eigendommen in plaats van door jaarlijksche inkomsten of door het heffen van belasting, de gemeente in financieele kracht moet verminderen; dat op die wijze wel de tegenwoordige ingezetenen der gemeente worden ontheven, maar ten koste van de ingezetenen van een later tijdperk, wanneer er niet meer te verkoopen zal zijn;

dat wat in het bijzonder betreft het betalen van jaarlijksche rente, ook van leeningen ten behoeve van te verkoopen eigendommen aangegaan, uit de opbrengst van den

verkoop dier eigendommen, — gesteld al dat zulks niet geheel in strijd ware met het goed beheer eener openbare kas — niet uit het oog mag worden verloren, dat dan in elk geval de boekwaarde der eigendommen van jaar tot jaar met het bedrag dier rente moet worden verhoogd, terwijl de werkelijke waarde van hetgeen nog te verkoopen is afneemt, zoodat de toestand gedurig ongunstiger wordt;

dat het Gemeentebestuur van Haarlem van het besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep gekomen is, in hoofdzaak op de volgende gronden:

dat de gemeente verschillende terreinen, die òf vroeger tot hare rentelooze publiekrechtelijke bezittingen behoorden òf door haar zijn aangekocht, heeft ingericht tot bouwterreinen, met het doel om ze als zoodanig te verkoopen:

dat jaarlijks zoodanige verkoop van bouwterreinen plaats heeft en dat de som van f 15,324.— voorstelt de opbrengst, die uit dien hoofde in 1885 verwacht wordt;

dat hier dus geen sprake is van vervreemding van rentegevende eigendommen dier gemeente, maar de geraamde som is te beschouwen als de jaarlijks terugkeerende opbrengst der exploitatie van eene onderneming, en als zoodanig is te rangschikken onder de gewone ontvangsten, die geheel voor gewone jaarlijksche uitgaven mogen worden bestemd;

dat er bovendien f 29000.— op de begrooting is uitgetrokken voor schuldaflossing, welke uitgaaf van buitengewonen aard is te achten;

dat de toepassing van het stelsel van Gedeputeerde Staten terstond verhooging van belasting noodzakelijk zou maken, terwijl er bij toepassing van het stelsel van het Gemeentebestuur veel kans is dat er in het geheel geene zoodanige verhooging noodig zal zijn, wegens de belangrijke stijging van de opbrengst der belastingen ten gevolge van den aanbouw van aanzienlijke huizen op de verkochte bouwterreinen;

dat in elk geval, wanneer met Gedeputeerde Staten wordt aangenomen, dat de aflossing van leeningen voor aankoop en aanleg van die terreinen aangegaan, uit de opbrengst van den verkoop daarvan mag geschieden, — dan hetzelfde moet gelden voor de betaling van renten van zoodanige leeningen, en dat nu de som van f 15,324.— aanmerkelijk minder bedraagt dan hetgeen voor aflossing en rentebetaling van zoodanige leeningen in den regel behoort te geschieden uit vaste jaarlijksche inkomsten der gemeente (waartoe de opbrengst van den afloopenden verkoop van bouwterreinen niet kan gerekend worden) of uit belastingen;

dat evenwel van de sommen op de begrooting van Haarlem voor 1885, voor aflossing en voor rentebetaling uitgetrokken, zekere gedeelten, respectievelijk ten bedrage van omstreeks f 9000.— en omstreeks f 14000.—, kunnen geacht worden betrekking te hebben tot leeningen, aangegaan voor het aankoopen en aanleggen van de terreinen, welke als bouwterreinen verkocht worden;

dat de ontvangsten wegens den verkoop dier terreinen uit den aard der zaak mogen strekken tot goedmaking van uitgaven voor die terreinen gedaan, en dus ook van de uitgaven, welke het gevolg zijn van de leeningen, voor die terreinen aangegaan;

dat dit dan ook door Gedeputeerde Staten wordt aangenomen, voor zooveel betreft de aflossing dier leeningen;

dat evenwel de rentebetaling van het nog onafgeloste gedeelte evenzeer behoort tot de uitgaven uit die leeningen voortvloeiende en derhalve evenzeer is eene uitgaaf

met de bouwterreinen in verband staande, en er dus geen reden is om, zooals door Gedeputeerde Staten gedaan wordt, de rentebetaling ook van de leeningen voor de bouwterreinen aangegaan, volstrekt uit te sluiten van de uitgaven, welke door de opbrengst van verkochte bouwterreinen mogen worden gedekt;

dat nu de som van f 15,324.— blijft ver beneden het bedrag (van omstreeks f 23000.—) in de begrooting opgenomen voor aflossing en rentebetaling van de schuld voor de bouwterreinen aangegaan; dat wanneer omstreeks f 9000.— van die som gerekend wordt voor aflossing bestemd te zijn, er niet meer dan omstreeks f 6000.— uit de opbrengst van verkochte bouwterreinen wordt aangewend voor rentebetaling van leeningen voor zoodanige terreinen gesloten, welke aflossing (1) overigens voor een bedrag van omstreeks f 8000.— uit de gewone ontvangsten wordt bestreden;

dat in deze omstandigheden de bestemming der som van f 15,324.— geen reden oplevert waarom de begrooting niet zou kunnen worden goedgekeurd;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 18 Februari 1885, no. 23, alsnog goed te keuren de begrooting der gemeente Haarlem voor 1885, zooals die door den Gemeenteraad op 31 October 1884 is vastgesteld.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 9 Juni 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *J. M. Heck, te Zandvoort (Noordholland), van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij en rookerij aldaar.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 21 Mei 1885, no. 36, Afd. H. en N., bij den Raad van

(1) Moet zijn *rentebetaling.*

State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door J. M. Heck, te Zandvoort, ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten eener slachterij en rookerij.

Door genoemden Heck is bij verzoekschrift van 31 Januari 1885 aan Burg, en Weth. van Zandvoort vergunning gevraagd om eene slachterij van runderen en varkens en eene rookerij van vleesch en spek op te richten in het perceel aan het Kerkplein, C no. 22, kadaster sectie A no. 1705/1738.

In de zitting, naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) op 23 Februari 1885 gehouden, is niemand tot het inbrengen van bezwaren verschenen, er waren echter bij het Gemeentebestuur drie bezwaarschriften ingekomen, namelijk:

Een van den kerkeraad der N. H. gemeente te Zandvoort, waarin gezegd werd, dat het hakken en kloppen eener slachterij tot groote hindernis kon wezen op Zon- en feestdagen, wanneer openbare Godsdienstoefeningen worden gehouden, en verzocht werd, dat bij de te verleenen vergunning de bepaling van art. 5 der wet van 1 Maart 1815 (*Stbl.* no. 21) in acht genomen zou worden.

Een van de weduwe J. Van der Mije, eigenares van het perceel naast dat van den aanvrager, waarin werd aangevoerd, dat het uit een hygiënisch oogpunt, ook om den afval, geraden was, slachterijen niet dan buiten de bebouwde kom der gemeente toe te laten, iets waar men ook in andere gemeenten op uit was; dat de slachterijen ook voor de humaniteit uit de dorpen en steden werden geweerd; dat de last van eene rookerij midden in een bebouwde kom zeker niet behoefde betoogd te worden; dat het pereeel der reclamante eene belangrijke waardevermindering zou ondergaan, vooral wat betreft het verhuren aan badgasten;

Een van E. Groen, wonende onder Oestgeest, bij Leiden, eigenaar van een perceel, verhuurd aan den plaatselijken geneeskundige, achter of zoo men wil naast het perceel. van den aanvrager, in welk bezwaarschrift tegen het verzoek werd opgekomen wegens den ondragelijken stank van bloed en afval, welke in slachterijen soms tot verschillende doeleinden worden bewaard, en den bekenden hinder van den rook van rookerijen. Deze laatste hinder kon volgens den reclamant grootendeels worden weggenomen door het voorschrijven van een schoorsteen of luchtpijp p. m. 10 M. hoog uit het dak; maar dan zou ook politietoezicht noodig zijn op den bouw van dien schoorsteen, opdat hij aan zware stormen weerstand zou kunnen bieden; terwijl het geheele gebouw uit steen, ijzer en glas zou moeten worden opgetrokken en alles zoodanig aan elkander bevestigd, dat alleen door gezegden schoorsteen of pijp de rook zich kan verwijderen.

Reclamant twijfelde ook of hij, in geval van oprichting der verlangde inrichting, in het vervolg voor zijn perceel evenveel huur zou kunnen bedingen als tot nu toe.

Burg. en Weth. hebben bij besluit van 9 Maart 1885 de gevraagde vergunning geweigerd, op grond van de ingebrachte bezwaren, ontleend aan het ongeschikt worden van woningen voor verhuring, schade aan de gezondheid, storing van den openbaren eeredienst, terwijl ook uit een oogpunt van humaniteit dergelijke inrichtingen als de verlangde niet in de kom eener gemeente behooren gevestigd te worden.

Van deze beschikking is J. M. Heck, de motieven, waarop zij berust, niet op de wet gegrond achtende, bij den Koning in beroep gekomen.

Op dit beroep zijn gehoord Ged. Staten van Noordholland, die een bericht hebben ingewonnen van Burg. en Weth. van Zandvoort.

Deze laatsten geven, onder overlegging van de aan hen gerichte aanvrage met bijlagen en afschrift van de bezwaarschriften, te kennen, dat het naar hun oordeel tegen het belang der badplaats is, wanneer een rookerij en slachterij wordt opgericht in een gedeelte van de gemeente, waar des zomers vele kamers aan badgasten verhuurd worden.

Ged. Staten adviseeren bij hun bericht van 29 April/2 Mei tot ongegrond-verklaring van het beroep, daar zij zich wel kunnen vereenigen met het gevoelen van het Gemeentebestuur.

Nadat de zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn bij haar ingekomen:

1o. een schrijven van E. Groen, waarin, na verwijzing naar zijn vroeger aan Burg en Weth. ingediend bezwaarschrift, wordt gezegd, dat J. Heck sedert drie jaren een slachterij en rookerij uitoefent in een gedeelte der gemeente, waar zijn bedrijf noch schade noch hinder voor de daarom wonenden oplevert, terwijl door de voorgenomen vestiging aan velen schade en hinder wordt toegebracht, welke in geen vergelijking komen met het ingebeelde voordeel, dat Heck voor zich van die vestiging verwacht.

Voorts wordt nog gezegd, dat de schade aan reclamants eigendom toegebracht, veilig op f 250 's jaars kan worden geraamd.

2o. eene memorie van de weduwe Van der Mije, die, voor het geval dat de gevraagde vergunning mocht worden verleend, in overweging geeft daaraan de volgende voorwaarden te verbinden:

dat de bodem van de slachtplaats worde voorzien van een waterdichten vloer, bestaande uit een rollaag van klinker Rijnsteen in Portland-cement gemetseld op twee platte lagen in dezelfde specie;

dat alle met bloed en vuil vermengd water worde opgevangen in een waterdichten verzamelput van cementsteen, die zoo dikwijls noodig moet worden geledigd;

dat alle afval van het slachten steeds op denzelfden dag worde weggevoerd en in geen geval hiervan eene verzameling of mesthoop op het terrein gehouden worde;

dat het slachten geschiede zonder dat het van den openbaren weg zichtbaar zij;

en ten aanzien van de rookerij:

dat het rookhok geheel gemaakt worde van steen en ijzer, dat op het rooklokaal worde gemaakt een schoorsteen van 15 M., uit de vuurplaats gemeten en geen rook op andere wijze worde afgevoerd dan door dit kanaal.

Eindelijk wordt in overweging gegeven de noodige bepalingen voor te schrijven, opdat de rust van den omtrek niet te veel verstoord worde door het geloei der dieren, terwijl die eenigen tijd voor dat zij geslacht worden, staan honger te lijden.

3o. eene memorie van J. L. Heldring, Predikant te Zandvoort (opgevende te bewonen een perceel in de onmiddellijke nabijheid van en met het gezicht op de op te richten rookerij en slachterij), die bezwaar zegt te hebben wegens het in een slachterij onophoudelijk geluid, ten gevolge van hakken en kloppen van vleesch; wegens de lucht en rook door vleeschhal en rookerij veroorzaakt, die bij Noordelijken wind juist op het door hem bewoond perceel wordt aangedreven; wegens het onaangename

van een perceel in zijn onmiddellijke nabijheid waar levende dieren geslacht en ontveld worden en daarna het rauwe vleesch ten allen tijde wordt ten toon gesteld.

4o. eene memorie van kerkvoogden en notabelen der Ned. Herv. gemeente te Zandvoort, waarin herhaald worden de bezwaren, vroeger door den kerkeraad bij Burg. en Weth. ingebracht wegens den korten afstand van de slachterij van het kerkgebouw.

5o. eene machtiging van J. M. Heck op W. C. Vergers en B. A. Beekman om hem bij den Raad van State te vertegenwoordigen.

6o. eene memorie van J. M. Heck. In deze memorie wordt ten aanzien van de bezwaren van E. Groen opgemerkt, dat het voor hem misschien minder aangenaam is eene slachterij en rookerij in zijne nabijheid te hebben, doch dat zijne bezwaren geen reden van bestaan meer hebben wanneer de voorwaarden worden opgelegd door hem zelven aangegeven; te minder omdat de geneesheer, die het huis van Groen bewoont, niet het minste bezwaar heeft ingebracht; wat betreft de bewering, dat het appellant om een ingebeeld voordeel zou te doen zijn, wordt gezegd, dat appellant wegens vergrooting van zijn gezin moet verhuizen en ongaarne zijn affaire afgescheiden zou zien van zijne woning.

De voorstelling van Groen, als zoude diens perceel eene waardevermindering van f 250 's jaars ondergaan, zal, volgens de memorie, zeker door ieder, die met de ligging van het perceel en met den toestand te Zandvoort bekend is, meer dan overdreven, ja, belachelijk genoemd worden.

Ook de beweerde waardevermindering van het perceel van de wed. Van der Mije is niet aannemelijk, daar het onoogelijk gebouw, dat tot nu toe naast het hare stond, zal vervangen worden door een flink modern huis.

Omtrent de bezwaren, door deze reclamante ingebracht, uit een hygiènisch oogpunt, wordt gezegd, dat de nieuwe slachterij niet zal komen in de kom der gemeente, maar aan het einde der straat; dat de tegenwoordige slachtplaats van appellant veeleer kan gezegd worden in de kom gelegen te zijn en dat in de omgeving dezer laatste een ondragelijke stank heerscht door het rooken van visch en door de aanwezigheid van varkens en mesthoopen; eindelijk dat de geneesheer, die achter de op te richten slachterij woont, zooals reeds gezegd is, geen bezwaar maakt.

Hoe de humaniteit bij de zaak in het spel kan zijn, verklaart de appellant niet te begrijpen, aangezien er geslacht kan worden met gesloten deuren, zoodat niemand er iets van ziet.

Op het aangevoerde, dat in andere gemeenten slachterijen alleen in de buitenwijken mogen worden opgericht, wordt geantwoord, dat dit tot dusver alleen het geval is in de eerste steden van ons land, waar abattoirs bestaan; terwijl te Zandvoort geen abattoir is en ook geen wijk of buurt voor inrichtingen als de hier bedoelde is aangewezen.

Dat ten aanzien van de rookerij geen betoog noodig is, meent ook de appellant, daar het rooken zal plaats hebben één à twee uur per week, al naar gelang van de behoefte der consumeerende bevolking van Zandvoort. Ten overvloede kan de schoorsteen zoo hoog gemaakt worden als de Raad van State zal noodig oordeelen.

Appellant kan zich zeer goed vereenigen met een verbod om op Zon- en algemeen

erkende Christelijke feestdagen te slachten; hij is zelf voorstander van Zondagsrust. Naar aanleiding van het bericht van Burg. en Weth. merkt de memorie op, dat in den omtrek der op te richten slachterij zeer weinig kamers verhuurd worden en dat de oprichting dezer slachterij niet zal strijden met het belang van Zandvoort, maar integendeel deze plaats, welke zich aan de noordzijde steeds meer uitbreidt tot een flinke badplaats, er prijs op moet stellen een slachterij te bezitten waar gelegenheid bestaat om alles voor de badgasten te bekomen niet alleen, maar die ook uitmunt door reinheid van inrichting en omgeving, zoodat men er niet tegen opziet de slachterij binnen te treden.

Dat Gedep. Staten zich ook zonder slag of stoot met de beschouwingen van het Gemeentebestuur vereenigen, meent appellant daaraan te moeten toeschrijven, dat geen locaal onderzoek door hen is ingesteld.

Ten aanzien van de bezwaren van den predikant Heldring merkt de memorie op, dat diens woning ongeveer 75 M. van de op te richten slachterij en achter de kerk gelegen is; dat het inademen van de lucht van het vleesch niet ongezond is, zooals appellant persoonlijk ondervindt; dat bovendien de wind niet altijd uit het noorden komt, en dat het ten tooon stellen van goederen, zoodat zij van den publieken weg zichtbaar zijn, bij elke affaire, zal zij bloeien, onvermijdelijk is.

Appellant merkt voorts nog op:

Dat het perceel van Groen niet grenst aan de op te richten slachterij en dus niet behoort tot die vermeld in art. 6 der wet; dat de grond, voor de slachterij bestemd, door hem is aangekocht van de gemeente en dat de raadsleden, en bijgevolg ook Burg. en Weth., wisten, dat daar een slachterij moest komen;

dat in de zitting, gehouden ter voldoening aan art. 7 der wet, hem geen voorlezing is gedaan van de ingekomen bezwaarschriften, maar gezegd is dat er nog al bezwaren waren en dat die het best uit den weg konden worden geruimd, wanneer hij een stal aankocht, gelegen op 3 meter van de plaats door hem voor slachterij bestemd en daar ging slachten;

dat die stal echter niet te koop was, en hij bovendien betwijfelt of een zoo geringe verplaatsing alle bezwaren zou hebben weggenomen.

Appellant laat geheel aan het oordeel van deze Afdeeling over, welke voorwaarden aan de eventueele vergunning behooren te worden verbonden.

De appellant J. M. Heck heeft het beroep zelf verdedigd en toegelicht. Hij beantwoordt verschillende vragen, door den Voorzitter en de leden van den Raad tot hem gericht.

III. het beroep van *deu Gemeenteraad van Rucphen c, a., van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij vermeerdering van het getal openbare lagere scholen in die gemeente is bevolen.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken onder geleide van een schrijven van 26 Mei 1885, no. 1495, Afd. O, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Rukfen c. a., tegen een besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant van 31 Maart jl., G no. 122, waarbij vermeerdering van het getal openbare scholen in die gemeente is bevolen.

Den 15n October ll. kwam bij het bestuur der gemeente Rukfen c. a. een schrijven in van Gedep. Staten van Noordbrabant, gedagteekend 9 October 1884, waarin aan het Gemeentebestuur dringend verzocht werd, de oprichting eener nieuwe openbare school aldaar ernstig in overweging te nemen, en met den Raad van Zundert in overleg te treden, ten einde te trachten de zaak tot een goed einde te brengen.

Het volgende had tot dezen brief aanleiding gegeven.

De heer P. van Leijsen, pastoor te Schijf, had de tusschenkomst van Gedep. Staten ingeroepen, opdat in dit gehucht eene openbare school zoude worden ingericht.

Over dit verzoek was het gevoelen van het schooltoezicht ingewonnen. De schoolopziener in het district Breda deelde in zijn bericht, gedagteekend 23 September 1884, mede, dat reeds in 1883 door den pastoor te Schijf pogingen gedaan waren om in de nabijheid zijner kerk eene openbare school te krijgen, welke niet tot den gewenschten uitslag hadden geleid. Reeds toen was de districts-schoolopziener overtuigd, dat zoodra mogelijk iets in het belang der Schijfsche jeugd gedaan moest worden: een nader onderzoek naar de ligging en den geheelen toestand der parochie Schijf had hem thans in die overtuiging gesterkt. Van de 70 à 80 Schijfsche kinderen, schreef hij, ontvangt de meerderheid geen, de minderheid zeer ongeregeld onderwijs, voornamelijk tengevolge van den afstand, waarop de school gelegen is; langs heide en bosch over vaak onbruikbare wegen, moeten die kinderen een uur ver gaan om de school te bezoeken.

De schoolopziener achtte dien toestand onhoudbaar en was van oordeel, dat, waar Staat en gemeente zooveel voor het onderwijs besteden, als in Nederland het geval is, waar de Grondwet van overheidswege overal voldoend lager onderwijs toezegt, waar eene bepaling bestaat als het laatste lid van art. 81 der wet op het L. O., niet geduld mocht worden, dat schier onoverkomelijke bezwaren eener vrij talrijke arme bevolking in den weg staan, om hare kinderen onderwijs te doen genieten en zich zelven voor straf te vrijwaren.

Daarenboven wees hij op het feit, dat te Rukfen c. a. strafbepalingen tegen den veldarbeid van kinderen ingevoerd zijn, zoodat deze moeten ledig loopen als zij niet ter schole kunnen gaan, en was hij van oordeel, dat in een gehucht aan de grenzen, als Schijf, het nationaliteitsgevoel gevaar loopt als het niet door het onderwijs wordt aangekweekt.

De schoolopziener erkende dat Rukfen c. a. reeds gedrukt wordt door den last van vier openbare scholen, waarnaast er nog twee bijzondere zijn, maar stelde daartegenover, dat art. 49 der onderwijswet reeds ten gunste dier gemeente werd toegepast, mildelijk toegepast bij den bouw der school te Sprundel, alhoewel zij na de invoering der nieuwe wet jaarlijks de niet onbelangrijke som van f 743,26 op de onderwijzersjaarwedden kon bezuinigen; en dat het stichten eener school te Schijf het aantal

leerlingen te Rukfen zal doen verminderen en daar dus tot besparing van onderwijskosten zal leiden. Voorts gaf de schoolopziener te kennen, dat Zundert vroeger gunstig gestemd was voor eene school te Schijf, doch thans zijne beschikking op het adres van den heer Van Leijsen c. s. afhankelijk stelde van die van Rukfen, welke den tweeden September viel, en waarbij de Raad met vier tegen drie stemmen besloot niet aan het verzoek te voldoen.

Mitsdien gaf hij aan Gedep. Staten in overweging, den Raad van Rukfen c. a. dringend uit te noodigen op zijn besluit van 2 September terug te komen en het verzoek van den heer Van Leijsen c. s. op nieuw in overweging te nemen, met verwijzing naar art. 49 der Onderwijswet, indien financieele onmacht den Raad beletten zou de belangen van het onderwijs behoorlijk te behartigen.

De Inspecteur van het Lager Onderwijs begon zijn bericht — gedagteekend 5 October 1884 — met de mededeeling, dat de oprichting van eene openbare school te Schijf reeds eenigen tijd vroeger een onderwerp van briefwisseling tusschen hem, den districts-schoolopziener en den heer Van Leijsen had uitgemaakt, ten bewijze waarvan hij een afschrift overlegde van een schrijven, door hem tot dien pastoor gericht. Daarin had hij te kennen gegeven, dat hij gaarne de zaak in overweging zoude houden, dewijl hij met den Districts-schoolopziener van oordeel was, dat, nu er eene kerk te Schijf staat, er te eeniger tijd aldaar eene school moest komen, maar dat men het bestuur eener gemeente zonder middelen — als Rukfen en Sprundel is — die reeds vier openbare en twee bijzondere scholen te haren laste heeft, niet zoo grif tot het oprichten van] nog eene openbare school mag en kan dwingen, te minder daar de wedde des hoofdonderwijzers ongetwijfeld f 900 zoude moeten bedragen, zonder te spreken van het verstrekken van vrije woning met tuin. Om deze reden en ook omdat de schoolopziener hem had medegedeeld, dat het Gemeentebestuur van Rukfen eene school te Schijf niet noodig achtte, dewijl de kinderen uit die buurt de school te Rukfen konden bezoeken, en dat ook gedeeltelijk deden, had de Inspecteur destijds gemeend, dat het geen zaak was op de bewuste oprichting aan te dringen en dus liever de zaak in overweging te moeten houden.

Nu hem echter uit het bericht van den districts-schoolopziener aan Gedep. Staten bleek, dat deze niet alleen op de hem bekende, maar tevens op nieuwe gronden vermeende, dat tot de bewuste stichting behoorde te worden overgegaan, aarzelde hij niet zich met de conclusie van zijn bericht te vereenigen; hij gaf (ten overvloede nog met het oog op de geldelijke belangen der gemeente Rukfen, op art. 45 en 49 der Onderwijswet wijzende) Gedep. Staten in overweging het daarheen te leiden, dat te Schijf eene openbare school wierde opgericht.

Gesteund door deze adviezen richtten Gedep. Staten tot den Raad der gemeente Rukfen c. a. het schrijven, in het begin van dit verslag vermeld. Zij herinnerden het Gemeentebestuur in de eerste plaats, dat, nu te Schijf een parochiekerk gebouwd was en de kinderen aldaar onderwijs in den godsdienst moesten ontvangen, het uit den aard der zaak reeds bezwaarlijk was hen elders ter school te moeten zenden.

Daar komt bij — zooals zij vervolgens opmerkten — dat de parochie „het Schijf" gemiddeld bijna een uur van de school te Rukfen ligt, en ruim anderhalf uur van die te Zundert, een afstand, die te groot is, om geregeld schoolbezoek mogelijk te maken;

waardoor het dan ook met het onderwijs der Schijfsche jeugd treurig gesteld is, zoodat van de 70 à 80 kinderen, die de schooljaren bereikt hebben, de meerderheid geen en de minderheid niet dan zeer ongeregeld onderwijs ontvangt; weshalve vele inwoners der parochie reeds bij den Raad van Rukfen c. a. en bij dien van Zundert pogingen gedaan hebben om in dien toestand verbetering te brengen. Gedep. Staten verklaarden dat deze toestand op den duur niet kon worden geduld, en dat het eenig afdoend middel in het bouwen eener nieuwe openbare lagere school was gelegen; mitsdien verzochten zij den Raad deze aangelegenheid ernstig te overwegen en over deze zaak in overleg te treden met het Gemeentebestuur van Zundert, ten einde haar tot een goed einde te brengen.

Naar aanleiding van dit schrijven besloot de Raad der gemeente Rukfen en Sprundel den vijftienden November aan heeren Gedep. Staten van Noordbrabant te kennen te geven, dat hij, zoowel met het oog op het gering belang, dat de meerderheid der kinderen van de parochie Schijf bij het stichten van eene openbare school aldaar kan hebben, als den ongunstigen financieelen toestand, waarin de gemeente verkeert, niet kon medewerken om het getal openbare scholen in die gemeente te vermeerderen. Dit besluit werd genomen op grond van de volgende overwegingen:

dat te Schijf, voor zoover het tot de gemeente Rukfen behoort, 45 kinderen van 6 tot 12 jaar woonachtig zijn, die gemiddeld slechts 4000 meters van de school te Rukfen zijn verwijderd, en als er een school nabij de Schijfsche kerk wierd opgericht, nog gemiddeld 900 meters van die school zouden wonen;

dat 21 van die kinderen geregeld de school te Rukfen bezoeken, en het schoolverzuim aldaar meest geschiedt door kinderen beneden de zeven en boven de elf jaren oud, iets wat in de afgelegen wijken ten platten lande algemeen voorkomt;

dat bij de nieuw opgerichte parochie Schijf ook is ingelijfd de buurt Nederheide, waarin men achttien kinderen aantreft, die op een leeftijd zijn om onderwijs te ontvangen, doch dat de afstand van deze buurt tot hare parochiekerk bijna evenver is als die tot de school te Rukfen, zoodat deze kinderen bij het tot stand komen eener school te Schijf weinig of niet zouden gebaat worden ;

dat in de gemeente Rukfen, met eene bevolking van 4223 zielen, al reeds vier openbare scholen zijn, eene omstandigheid, die men waarschijnlijk in dergelijke plaatsen in Noordbrabant zelden of bijna niet ontmoet;

dat het naar de meening van den Raad, de bedoeling van de wet niet kan zijn, dat er ten platten lande in iedere wat ver afgelegen wijk of buurt eene openbare school gebouwd moet worden, of dat het stichten van openbare scholen afhankelijk moet worden gemaakt van het oprichten van nieuwe kerkelijke gemeenten, welke verkregen worden door het verkleinen van bestaande, die toch al min bevolkt en niet uitgestrekt waren;

dat de kosten voor het onderwijs voor de gemeente Rukfen nu reeds enorm zijn te noemen en binnen weinige jaren nog zoodanig zullen rijzen, dat de plaatselijke belastingen boven de draagkracht van de ingezetenen zullen moeten verhoogd worden, waardoor ongetwijfeld ook andere werken van algemeen nut zullen achterwege blijven.

Gedep. Staten meenden, alvorens krachtens art. 18 der wet op het L. O. vermeerdering van het aantal scholen te Rukfen c. a. te bevelen, zich tot den Minister van

Binnenlandsche Zaken te moeten wenden met de vraag of zij aan art. 16 dier wet de bevoegdheid konden ontleenen om de oprichting te bevelen eener gemeenschappelijke school voor de gemeenten Rukfen en Zundert, die beide belang hebben bij vermeerdering van het aantal scholen, en tevens te bepalen welk gedeelte door ieder dier gemeenten in de kosten zal worden gedragen.

Het antwoord van den Minister, gedagteekend 24 Jan. 1885, luidde ontkennend. Noch aan art. 16 der onderwijswet, noch aan artt. 121 volgg. der Gemeentewet, konden z. i. Gedep. Staten een dusdanige bevoegdheid ontleenen.

„Ik moet u daarbij tevens doen opmerken" — schreef de Minister verder — „dat bij het door u, ingevolge art. 18 der wet op het lager onderwijs, te geven bevel niet tevens de plaats waar het nieuwe schoolgebouw moet worden opgericht, kan worden aangewezen. Gelijk bij Koninklijk Besluit van 27 Juni 1882, no. 17, werd beslist, is voor dit laatste een zelfstandig besluit van den Raad noodig, dat krachtens art. 19 der genoemde wet aan uwe goedkeuring is onderworpen. Reeds daarom zou het uwerzijds voorschrijven van de oprichting eener gemeenschappelijke school geen doel kunnen treffen."

De Minister was van oordeel, dat Gedep. Staten in dit geval èn te Rukfen c. a. èn te Zundert vermeerdering van het getal scholen moesten bevelen; „het is niet te verwachten" (aldus besloot hij) „dat alsdan beide gemeenten zouden verzuimen van de haar bij art. 16 der wet op het lager onderwijs verleende bevoegdheid gebruik te maken."

Den 31 Maart volgde de beslissing van Gedep. Staten. Alvorens hadden zij echter nog bij den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat inlichtingen ingewonnen aangaande de bevolking en het aantal kinderen van Schijf. Uit zijn antwoord bleek het volgende:

De parochie Schijf kan in drie buurtschappen verdeeld worden:

1o. Schijf onder Zundert, met 72 zielen, uitmakende 15 huisgezinnen; deze buurtschap telt elf kinderen van 6 tot 12 jaar, die te Achtmaal, op een afstand van ruim 5500 M. gelegen, moeten ter school gaan, maar dit geen van allen doen; drie hunner bezoeken de school te Rukfen.

2o. Schijf onder Rukfen, met 274 zielen, vormende 61 huisgezinnen; hier zijn 41 kinderen van 6 tot 12 jaar, die te Rukfen ter schole moeten gaan, waarvoor zij een afstand van gemiddeld 4050 M. moeten afleggen; in Januari 1885 werd de school te Rukfen door 20 van deze kinderen bezocht.

3o. Nederheide onder Rukfen, dat 113 zielen, verdeeld in 22 huisgezinnen, telt, en waar 20 kinderen van 6 tot 12 jaar zijn, die te Rukfen ter school moeten gaan, waarvoor zij een afstand van gemiddeld 3400 M. hebben af te leggen; sedert de oprichting van de parochie Schijf evenwel moeten deze kinderen 's morgens eerst 4000 M. gaan naar de kerk om godsdienstonderwijs te ontvangen, en van daar 4050 M. naar de school te Rukfen.

Het besluit van Gedep. Staten steunde op de volgende overwegingen:

dat het gehucht of parochie „het Schijf", volgens gedane opnemingen, 459 inwoners telt, waaronder 72 kinderen van 6 tot 12 jaren oud;

dat deze kinderen uit hoofde van den verren afstand voor een groot gedeelte niet en voor een klein gedeelte zeer ongeregeld ter school gaan;

dat het gehucht Schijf kan verdeeld worden in drie buurtschappen, als: Schijf onder Zundert, Schijf onder Rukfen en Nederheide onder Rukfen;

dat tot de buurtschap Schijf onder Zundert 11 kinderen behooren, die de school te Achtmaal (gemeente Zundert) moeten bezoeken, en daarvoor een afstand van 5500 M. moeten afleggen;

dat tot de buurtschap Schijf onder Rukfen 41 kinderen behooren, die te Rukfen moeten school gaan, en daarvoor een afstand van 4050 M. moeten afleggen;

dat tot de buurtschap Nederheide onder Rukfen behooren 20 kinderen, die te Rukfen moeten schoolgaan, en daarvoor een afstand van 3400 M. moeten afleggen;

dat het schoolbezoek op zulke verre afstanden reeds zeer bezwaarlijk is, doch dat dit bezwaar zich nog te meer doet gevoelen, nu te Schijf een parochiekerk is gebouwd en de kinderen aldaar onderwijs in den godsdienst moeten ontvangen;

dat de Gemeentebesturen van Rukfen en Zundert door hen zijn uitgenoodigd om gemeenschappelijk eene openbare school te Schijf te bouwen;

dat het Gemeentebestuur van Rukfen heeft verklaard, niet te kunnen medewerken tot vermeerdering van het getal openbare scholen in die gemeente;

dat het Gemeentebestuur van Zundert heeft te kennen gegeven, dat, mocht te eeniger tijd eene school te Schijf worden gebouwd, de gemeente niet ongenegen zou zijn, daarin naar evenredigheid harer belangen bij te dragen;

dat echter, naar het eenparig gevoelen van het schooltoezicht, aan een toestand, zooals thans te Schijf bestaat, in het belang van het onderwijs een einde moet komen.

Op deze gronden besloten Gedeputeerde Staten te bevelen, dat het getal der openbare scholen in de gemeente Rukfen met eene openbare school zoude worden vermeerderd.

Van dit besluit heeft de Raad der gemeente Rukfen en Sprundel — bij adres, ingekomen op het Kabinet des Konings 18 April 1885 — zich bij Zijne Majesteit in beroep begeven.

Onder verwijzing naar hetgeen adressant in zijn besluit van 15 November 1884 tegen de oprichting van eene openbare school te Schijf heeft aangevoerd, deelt hij in dit adres het volgende mede omtrent den financieelen toestand der gemeente.

Van de aldaar wonende 868 hoofden van huisgezinnen kunnen slechts 371 in den hoofdelijken omslag aangeslagen worden, en van dit laatste getal zijn er 229, bij wie het belastbaar inkomen minder dan f 500 en slechts 48, bij wie het f 1000 of meer bedraagt; de hoofdelijke omslag over 1884 bedroeg f 3000 (2½ pct. van het vermoedelijk inkomen), in 1885 zal hij tot een cijfer van f 3400 moeten geheven worden; voorts zal hij onvermijdelijk van jaar tot jaar klimmen en spoedig de draagkracht der ingezetenen te boven gaan. Bovendien worden in de gemeente Rukfen c. a. nog geheven: 40 opcenten op de hoofdsom der belasting op de gebouwde eigendommen, 10 opcenten op die der belasting op de ongebouwde eigendommen; 25 opcenten op de hoofdsom van 's Rijks personeele belasting; eene hondenbelasting van f 1 en f 1.50 per hond; en een maandelijksch schoolgeld van 40 en 50 cents per leerling. Adressants verzoek strekt, dat het Zijner Majesteit moge behagen het besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant te vernietigen.

Over dit adres gehoord, geven Gedep. Staten — onder overlegging van de berichten van 't Schooltoezicht en van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat — te kennen, dat zij eerst voornemens geweest waren ook vermeerdering van het aantal scholen in de gemeente Zundert te bevelen, maar wegens het geringe aantal kinderen van 6 tot 12 jaar, die het Zundertsche Schijf telt, en de bereidverklaring dier gemeente om in de kosten bij te dragen van een school te Rukfen-Schijf, daartoe niet te zijn overgegaan. Voorts verwijzen zij voor de redenen, die hen tot het besluit van 31 Maart geleid hebben, naar de overwegingen van dat besluit zelf. Erkennende, dat het niet zonder bezwaar is aan eene gemeente van 4200 inwoners, die reeds vier openbare scholen bekostigt, en waar bovendien nog twee bijzondere scholen zijn, den last van eene vijfde openbare school op te leggen, verklaren zij echter, dat, nu de vijfde school, ten gevolge van de verspreide ligging der gemeente, noodzakelijk was om te kunnen voldoen aan den eisch der wet, dat overal van overheidswege voldoend openbaar lager onderwijs zal worden gegeven, en nu de door hen aangewende pogingen om de belanghebbende gemeenten over te halen tot het stichten eener gemeenschappelijke school te Schijf, op de bezwaren van Rukfen hebben moeten schipbreuk lijden, zij gemeend hebben, zich niet wegens de kosten van het bevel tot oprichting te moeten onthouden. Bijaldien de gemeente door de uitgaven tot eene behoorlijke inrichting van het lager onderwijs te zwaar wordt gedrukt, kan art. 49 der wet worden toegepast en uit 's Rijks kas subsidie worden verleend. Ook zal de gemeente Zundert wel niet in gebreke blijven een deel der kosten voor hare rekening te nemen; zoodat, al is het financieel bezwaar, door den Raad der gemeente Rukfen in zijn adres aangevoerd, niet geheel ongegrond, het toch minder groot is dan de Gemeenteraad het voorstelt.

Gedep. Staten geven den Minister in overweging, aan Z. M. voor te stellen hun besluit van 31 Maart jl. in hooger beroep te handhaven.

IV. het beroep van *H. J. Leclair, te Voerendaal, van eene uitspraak van Gedep. Staten van Limburg, betreffende de op* 21 *Maart* 1885 *te Heerlen plaats gehad hebbende loting van ingeschrevenen voor de Nationale Militie uit de gemeenten Amstenrade en Voerendaal.*

De *Staatsraad* Jhr. van Humalda van Eijsinga brengt het volgend verslag uit:

Met machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, onder geleide eener missive dd. 29 Mei '85, no. 822, Afd. M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door Herman Jozef Leclair, te Voerendaal, loteling van de lichting der Nationale Militie van dit jaar, ingesteld beroep tegen de uitspraak van Gedep. Staten van Limburg, dd. 10 April jl., betreffende de op 21 Maart bevorens te Heerlen voor de gemeente Voerendaal gehouden loting.

Op het inschrijvingsregister van die gemeente kwamen voor de lichting van dit jaar 16 namen voor.

Bij besluit van Gedep. Staten van Limburg, dd. 16 Januari jl., werd, krachtens art. 3, tweede lid, der wet op de Nationale Militie, de gemeente Amstenrade voor de lichting van dit jaar met de gemeente Voerendaal samengevoegd, omdat door Gedep. Staten zoodanige samenvoeging als regel is aangenomen, wanneer eene gemeente minder dan drie ingeschrevenen voor de militie heeft en op het inschrijvingsregister van Amstenrade slechts twee namen vermeld waren.

Door den Commissaris des Konings werd daarop, bij besluit van 20 Januari '85 (*Prov. bl.* no. 8), de loting voor de hierbedoelde samengevoegde gemeenten op 20 Februari 1885 bepaald.

Op dien dag kwamen echter zes personen uit de gemeente Amstenrade op, ten einde aan de loting deel te nemen, welk getal met het bij de loting medegebrachte inschrijvingsregister dier gemeente overeenstemde.

Aangezien volgens de bij den Militie-Commissaris van wege den Commissaris des Konings ontvangen opgave niet zes, maar slechts twee ingeschrevenen uit Amstenrade tot de loting mochten worden toegelaten, had de loting niet plaats en werd hiervan onverwijld aan den Commissaris des Konings bericht gezonden Deze stelde den Minister van Binnenlandsche Zaken per telegram met het gebeurde in kennis en deed, naar aanleiding van een daarop gevolgd telegram, aan dien Minister, bij missive van 28 Februari '85, meer omstandig mededeeling van de toedracht der zaak.

Uit die missive en de later aan den Minister op diens verzoek in originali overgelegde stukken blijkt, dat de Burgemeester van Amstenrade, bij brief van 6 Januari '85, aan den Commissaris des Konings in Limburg een inschrijvingsregister, zooals het in den begeleidenden brief heette, voor de lichting van 1885, met de daaruit opgemaakte naamlijst, de namen van twee ingeschrevenen vermeldende, had ingezonden.

Volgens het onderschrift heette het inschrijvingsregister op 31 Januari '84 voorloopig, en op 31 December '84 voor goed te zijn gesloten, terwijl ook de alphabetische naamlijst op 31 December '84 heette te zijn opgemaakt.

Aan het hoofd dier stukken staat echter als inschrijvingsjaar 1885 en als jaar der lichting 1886 vermeld.

De stukken werden, na onderzoek, door den Commissaris des Konings bij brief van 19 Januari '85 aan den Burgemeester van Amstenrade teruggezonden, terwijl bij die gelegenheid werd gewezen op de in art. 26 der wet voorgeschreven ter inzagelegging en openbare kennisgeving.

Toen de Commissaris des Konings het bericht ontving, dat de loting voor de samengevoegde gemeenten Amstenrade en Voerendaal op 20 Februari '85 geen voortgang had gehad, gelastte hij een der hoofdambtenaren ter provinciale griffie een onderzoek naar de oorzaak van de ontstane verwarring in de gemeente Amstenrade in te stellen.

Die hoofdambtenaar bevond, dat het bij brief van 6 Januari '85 ingezonden inschrijvingsregister voor de lichting van 1886 was bestemd en abusievelijk was afgesloten, alsof het het inschrijvingsregister voor de lichting van 1885 ware.

De gemeente-secretaris verkeerde in de meening, dat het werkelijke register voor de lichting van 1885, 't welk met de daaruit opgemaakte alphabetische naamlijst in

dubbel ter secretarie aanwezig was en de namen van zes ingeschrevenen bevatte, reeds ten vorigen jare om onderzoek aan den Commissaris des Konings was ingezonden geweest.

Intusschen was dit inschrijvingsregister, blijkens de aanteekening aan den voet daarvan, op 31 Januari '84 voorloopig, en op 31 December '84 voor goed gesloten, terwijl de alphabetische naamlijst insgelijks op 31 December '84 was opgemaakt.

Voorts werd geconstateerd, dat de daarin vermelde zes personen zich in de eerste dagen van Januari '84 gezamenlijk ter inschrijving hadden aangemeld en toen ook werkelijk waren ingeschreven. Bewijzen van inschrijving (model no. 6) waren echter niet afgegeven. Men had de afgifte daarvan niet noodig geacht, omdat allen gelijktijdig waren ingeschreven en derhalve ieder der ingeschrevenen door het getuigenis der overigen kon bewijzen zijne aangifte tijdig te hebben gedaan.

In dezen stand der zaak bleef er naar het oordeel van den Commissaris des Konings niets anders over dan alsnog voort te gaan op het register met alphabetische naamlijst voor de lichting van 1885, vermeldende de zes in Januari '84 te Amstenrade voor de militie ingeschrevenen. Ten aanzien van dat register zou dan dienen gehandeld te worden overeenkomstig art. 26 der wet, waarna de samenvoeging van de gemeenten Amstenrade en Voerendaal opgeheven en voor ieder dier gemeenten afzonderlijk alsnog de dag der loting bepaald zou moeten worden. De in acht te nemen formaliteiten zouden echter niet vóór het houden van de eerste zitting van den Militieraad afgeloopen kunnen zijn. Nopens de lotelingen van gemelde gemeenten zou dan door den Militieraad in zijne tweede zitting uitspraak kunnen worden gedaan.

De Commissaris des Konings verzocht omtrent een en ander de zienswijze van den Minister van Binnenlandsche Zaken te mogen vernemen, doch deze, de mogelijkheid voorziende, dat door Zijne Majesteit, op zijne voordracht, den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, eene beslissing zou zijn te nemen omtrent bezwaren betreffende de loting voor Amstenrade en Voerendaal, meende zich te moeten onthouden van eene uitspraak nopens de wijze, waarop in deze zaak verder zou moeten worden gehandeld en meende de afdoening daarvan aan den Commissaris des Konings en Gedep. Staten van Limburg te moeten overlaten.

De Minister deed echter, bij zijne missive van 2 Maart '85, no. 301, Afd. M. S., opmerken, dat het afgeven van bewijzen, model no. 6, aan de ingeschrevenen voor de militie te Amstenrade in geen geval had mogen zijn nagelaten en dat de verwikkelingen, welke uit de onverklaarbare handelwijze van het Bestuur dier gemeente konden voortvloeien, hadden kunnen worden voorkomen, wanneer bij het onderzoek van het in het begin van Januari dezes jaars ingezonden inschrijvingsregister dier gemeente gelet ware op het in de 4e kolom vermelde jaartal van geboorte der ingeschrevenen.

Daarop namen Gedep. Staten van Limburg, onder dagteekening van 6 Maart '85, een besluit, waarbij dat van 16 Januari bevorens in dier voege werd gewijzigd, dat de samenvoeging van de gemeenten Amstenrade en Voerendaal, ter bepaling van het gedeelte, door elk harer in de lichting der Nationale Militie voor 1885 te dragen, werd opgeheven, daar toch de reden voor die samenvoeging was vervallen.

In verband met dit besluit bepaalde de Commissaris des Konings, bij besluit van

7 Maart '85 (*Prov. bl.* no. 39), dat de loting der ten vorigen jare in de gemeenten Amstenrade en Voerendaal voor de lichting van 1885 ingeschrevenen zou plaats hebben ten Raadhuize te Heerlen, op Zaterdag den 21 Maart '85, des voormiddags te 10 uur, en wel voor elke gemeente afzonderlijk, te beginnen met de gemeente Amstenrade.

De loting werd op den thans daarvoor bepaalden dag gehouden. Blijkens ambtsbericht van den Militie-Commissaris, dd. 28 Maart '85, zijn daarbij geene onregelmatigheden hoegenaamd voorgevallen. Intusschen was tegen de wijze, waarop de loting had plaats gehad, bij adres van 23 Maart '85, door Herman Jozef Leclair, loteling van de lichting van dit jaar uit de gemeente Voerendaal, bij Gedep. Staten van Limburg bezwaar ingebracht. Adressant verzocht daarbij, dat eene nieuwe loting voor de samengevoegde gemeenten Amstenrade en Voerendaal mocht worden bevolen. De loting werd echter door Gedep. Staten bij hun besluit van 10 April '85 gehandhaafd, op grond, dat bij die loting geenerlei onregelmatigheid was gepleegd.

Dit besluit werd aan adressant, volgens zijne verklaring, op den 16n April '85, des voormiddags te 8 uur, door den Secretaris der gemeente Voerendaal overhandigd.

Van die uitspraak is de belanghebbende Herman Jozef Leclair in beroep gekomen, bij een adres, 't welk op 20 April '85 bij Zijner Majesteits Kabinet is ingekomen. Appellant betoogt in zijn adres, dat het niet aannemelijk is, dat, gelijk door Gedep. Staten in hun besluit wordt gezegd, met betrekking tot de inzending van het register der voor de lichting van 1885 te Amstenrade in 1884 ingeschrevenen, eene vergissing zou hebben plaats gehad. Immers het register der in 1884 ingeschrevenen moest vóór 7 Januari '85 aan den Commissaris des Konings worden gezonden en het inschrijvingsregister kon op 7 Januari '85 noch voorloopig noch voor goed zijn afgesloten, terwijl buitendien de dagteekening van geboorte in de inschrijvingsregisters staat vermeld en men ter provinciale griffie van Limburg zeer goed weet, dat zij, die in 1865 geboren zijn, zich in 1884 en zij, die in 1866 geboren zijn, zich in 1885 ter inschrijving moeten aanmelden.

Appellant, veronderstellende, dat in 1884 te Amstenrade de inschrijving van sommigen voor de lichting van 1885 is verzuimd, beweert, dat de voorgewende vergissing alleen in het leven is geroepen om eenige ingezetenen van Amstenrade aan de toepassing van art. 163 der wet — aanwijzing tot den dienst zonder loting — te onttrekken.

Daar de personen, die zich in 1884 niet mochten hebben doen inschrijven, in mindering komen van de lichting voor dit jaar, heeft appellant er groot belang bij de hier gevolgde verkeerde praktijk tegen te gaan.

Voorts meent hij, dat eenmaal samengevoegde gemeenten voor eene bepaalde lichting niet weer willekeurig kunnen worden gescheiden.

Aangezien er te Voerendaal wegens de menigvuldige vrijstellingen, volgens appellant, niet eene kans tot vrijloting bestaat en Amstenrade nu weer van Voerendaal is gescheiden, vermeent hij met al de overige lotelingen van Voerendaal zeer benadeeld te zijn.

Vermits de loting volgens de wet moet geschieden tusschen 7 Februari en 7 Maart

en die op 21 Maart '85 heeft plaats gehad, is hij van oordeel, dat ook hierdoor de rechten van de lotelingen zeer verkort kunnen zijn.

Appellant verzoekt mitsdien Zijne Majesteit de loting van 21 Maart jl. voor de gemeente Voerendaal te vernietigen en eene nieuwe loting voor de vereenigde gemeenten Amstenrade en Voerendaal te bevelen en wel over de lotelingen, vermeld op de inschrijvingsregisters en alphabetische naamlijsten, die op 20 Februari '85 in handen van den Militie-Commissaris waren.

Mocht aan dit verzoek niet kunnen worden voldaan, dan verzoekt appellant, dat hem, op grond van art. 127, tweede lid, der Militiewet, ontheffing van den dienst moge worden toegekend.

De Commissaris des Konings in Limburg adviseerde bij zijn schrijven van 28 April jl. tot handhaving van het beklaagde besluit van Gedep. Staten dd. 10 April bevorens, en deed met betrekking tot appellants subsidiair verzoek opmerken, dat het onderwerpelijke geval niet geacht kon worden te behooren tot de bijzondere gevallen, waarop het tweede lid van art. 127 der wet doelt; dat adressant overigens, althans vooralsnog, niet tot het praesteeren van militiedienst is opgeroepen en hij, behoudens thans nog niet te voorziene omstandigheden, wegens het door hem getrokken nummer buiten oproeping zal blijven, zoodat ook in dit opzicht door hem geen aanspraak kan worden gemaakt op de toepassing van art. 127, 2e lid, waarbij alleen van ingelijfden sprake is.

Door den Minister van Binnenlandsche Zaken werden vervolgens, bij missive dd. 4 Mei '85, nog eenige stukken opgevraagd, die door den Commissaris des Konings bij brief van 18 Mei '85 werden overgelegd.

Van een deel dier stukken is in het voorafgaande reeds melding en gebruik gemaakt.

Overigens verdient hier nog met betrekking tot de overgelegde stukken te worden aangeteekend:

dat de openbare kennisgeving, overeenkomstig het derde lid van art. 26 der wet, te Amstenrade is geschied op 25 Januari '85, doch dat in die kennisgeving sprake is van het inschrijvingsregister met de alphabetische naamlijst voor de lichting 1886 en dat dit register en de naamlijst van 25 Januari tot en met 1 Februari '85 ter gemeente-secretarie voor ieder ter lezing zijn nedergelegd;

en voorts, dat op 5 Maart '85 op nieuw te Amstenrade eene openbare kennisgeving is geschied, waarbij wordt aangekondigd, dat het inschrijvingsregister en de alphabetische naamlijst voor de lichting van 1885 van 5 tot en met 13 Maart '85 ter gemeente-secretarie voor ieder ter inzage zijn nedergelegd.

In zijn schrijven van 18 Mei '85 zegt de Commissaris des Konings nog, dat, aangezien het aanvankelijk ingezonden inschrijvingsregister, 't welk twee namen vermeldde, als datum van voorloopige afsluiting 31 Januari '84 en als dien van definitieve afsluiting 31 December '84 aanwees, het licht te verklaren is, dat, bij het onderzoek van dat register, aan de aandacht is ontgaan, dat in de 4e kolom niet het jaartal 1865 maar 1866 vermeld stond.

Aan het slot zijner missive van 4 Mei '85 had de Minister van Binnenlandsche Zaken gevraagd, welk inschrijvingsregister, dat met twee of dat met zes ingeschrevenen,

met de alphabetische naamlijst in dubbel, overeenkomstig de eerste zinsnede van art. 3 van het Kon. Besluit van 8 Mei 1862 (*Stbl.* no. 46) door den Burgemeester van Amstenrade aan den Militie-Commissaris was ingezonden om te dienen bij de loting, welke voor die gemeente, vereenigd met Voerendaal, op 20 Februari '85 was bepaald, alsmede wanneer deze stukken bij den Militie-Commissaris waren ingekomen.

Daarop antwoordde de Commissaris des Konings in zijn schrijven van 18 Mei '85, dat, naar hij had vernomen, van de invoering der militiewet van 1861 af, steeds door den Militie-Commissaris in het eerste district van Limburg aan de besturen der tot dat district behoorende gemeenten is verzocht geworden de inschrijvingsregisters en alphabetische naamlijsten niet vóór de loting aan hem toe te zenden, maar die bij de loting te doen medebrengen door dengene, die haar van gemeentewege bijwoonde. Zoo was ook het inschrijvingsregister, de namen van zes ingeschrevenen bevattende, door een der Wethouders van Amstenrade bij de op 20 Februari '85 bepaalde loting medegebracht, en toen werd ontdekt, dat er geen overeenstemming bestond tusschen dat register en het register 't welk aan den Commissaris des Konings was ingezonden.

In het dossier stukken betreffende deze zaak is nog opgenomen een adres gericht tot Zijne Majesteit door Jan Andries Leunissen te Amstenrade, gedagteekend 31 Maart '85 en bij Zijner Majesteits kabinet ingekomen 2 April d. a. v.

Deze adressant is de vader van een der zes lotelingen voor de lichting van dit jaar uit de gemeente Amstenrade, die aan de loting op 21 Maart jl. te Heerlen hebben deelgenomen.

Hij komt op tegen het besluit van den Commissaris des Konings in Limburg dd. 7 Maart '85 (*Prov. bl.* no. 39), waarbij werd bepaald, dat de loting der ten vorigen jare in de gemeenten Amstenrade en Voerendaal ingeschrevenen op 21 Maart '85 zou plaats hebben.

Aangezien art. 27 der wet van 19 Augustus '61 (*Stbl.* no. 72) voorschrijft, dat de loting der ten vorigen jare ingeschrevenen jaarlijks tusschen 7 Februari en 7 Maart geschiedt, is hij van oordeel, dat het gemelde besluit van den Commissaris des Konings onwettig is en verzocht hij Zijne Majesteit dat besluit wegens strijd met de wet te vernietigen.

De Commissaris des Konings in Limburg, in wiens handen dit adres door den Minister van Binnenlandsche Zaken werd gesteld, gaf daaromtrent bij ambtsschrijven van 8 April '85 te kennen, dat zijn besluit van 7 Maart jl. een gevolg was van het niet houden der aanvankelijk op 20 Febr. '85 bepaalde loting; en dat het, na de ontdekking der begane fout bij de inzending van het inschrijvingsregister der gemeente Amstenrade, een middel van herstel was, teneinde met betrekking tot de gemeenten Amstenrade en Voerendaal alles terug te brengen in den toestand, zooals die oorspronkelijk zou zijn geweest, indien er geene fout gepleegd ware geworden. Dat het besluit van 7 Maart in strijd zou zijn met de wet, omdat de daarbij bepaalde loting niet heeft kunnen plaats hebben binnen den termijn bij art. 27 der militiewet in 't algemeen voor het houden der loting vastgesteld, zal — zoo vervolgt de Commissaris des Konings — in de gegeven exceptioneele omstandigheden toch wel niet toegegeven kunnen worden. Immers de loting voor beide gemeenten was aanvankelijk binnen

het wettig tijdvak bepaald geweest, doch kon toen door een geheel onvoorzien toeval geen plaats hebben.

Er moest nochthans tot eene nieuwe loting worden overgegaan, en deze kon, vooral met het oog op de eischen, die de artt. 26 en 28 der militiewet stellen, onmogelijk meer geschieden binnen het door art. 27 aangegeven tijdperk.

Bij beschikking van 15 April '85, no. 537, Afd. M. S., gaf de Minister van Binnenlandsche Zakens, krachtens machtiging van 2 April bevorens, no. 14, namens Zijne Majesteit, aan den adressant te kennen, dat, vermits de wet geen beroep van de beschikking van 's Konings Commissaris, noch ook eene vernietiging, zooals door adressant is bedoeld, toelaat, aan zijn verzoek niet kan worden voldaan.

Nadat de overweging van het door Herman Jozef Leclair ingesteld beroep bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig was gemaakt, zijn nog bij de Afdeeling ingekomen eenige schrifturen en wel:

van den appellant H. J. Leclair, waarbij hij, onder te kennengeving, dat de gronden in zijn adres genoegzaam zijn toegelicht, zijn beroep handhaaft;

van nog tien der zestien lotelingen uit de gemeente Voerendaal, die hunne volle goedkeuring hechten aan een te dezer zake door H. J. Leclair aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend adres;

van J. A. Leunissen, vader van een der zes lotelingen uit Amstenrade, alsmede van de vijf overige lotelingen uit die gemeente, die te kennen geven, dat de gronden, in het appellatoir adres ontwikkeld, voldoende zijn en het inzenden van verdere memoriën en bewijsstukken overbodig maken, terwijl een van deze lotelingen in een later schrijven nog wijst op de omstandigheid, dat de loting onwettig is geweest, aangezien die na 7 Maart heeft plaats gehad;

en eindelijk negatieve berichten van het Gemeentebestuur van Voerendaal, van dat van Amstenrade en van den Militie-Commissaris in het eerste district van Limburg.

V. het beroep van *J. G. Vlaanderen, te Renswoude, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht, in zake de Nationale Militie.*

De *Staatsraad* Van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij schrijven van 4 Juni 1885, no. 834, Afd. M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door J. G. Vlaanderen, te Renswoude, ingesteld beroep van de uitspraak van Gedep. Staten van Utrecht van 23 April 1885, no. 20, waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de militie van zijn zoon Martinus is gehandhaafd.

Tot het gezin van genoemden Vlaanderen, die thans nog vijf zoons in leven heeft, hebben behoord zes zoons, waarvan de eerste in 1871 een niet dienstplichtig nommer heeft getrokken;

de tweede den 7en Mei 1873 is ingedeeld als loteling van de lichting van dat jaar en den 17n Juni 1877, dus gedurende zijn diensttijd, is overleden;

de derde op 10 Mei 1876 is ingedeeld als loteling van de lichting van dat jaar en op 15 October 1877 is gepasporteerd onder toekenning van eene gratificatie van f 50.—, uit hoofde van lichaamsgebreken, bestaande in etterborst, longknobbelzucht, vergrooting en verplaatsing van het hart, vergrooting van de lever en algemeene lichaamszwakte, ontstaan niet ten gevolge van omstandigheden, verrichtingen of vermoeienissen aan de uitoefening van den militairen dienst verbonden, doch ook niet het gevolg van eigen moedwillige handelingen of ongeregeld gedrag;

de vierde den 10n Mei 1882 als loteling van de lichting van dat jaar is ingedeeld en nog bij de militie dient;

de vijfde, Martinus, is de loteling van dit jaar;

de zesde den militieplichtigen leeftijd nog niet heeft bereikt.

Martinus Vlaanderen is door den Militieraad voor den dienst aangewezen. Daartegen heeft zijn vader bezwaren ingebracht bij Gedep. Staten van Utrecht, aanvoerende dat achtereenvolgens drie zijner zonen voor den dienst zijn aangewezen, waarvan twee tot vrijstelling van een broeder in aanmerking kunnen komen; dat tot zijn gezin, vroeger uit zes zonen bestaande, thans vijf zonen behooren; dat blijkens art. 49 der militiewet van een gezin van vijf zonen twee dienstplichtig zijn; dat hij derhalve meent, dat zijn overige zonen allen recht op vrijstelling hebben; dat een zijner zonen in den dienst is overleden, doch, naar hij meent, de dienst van overleden broeders komt ten bate van de nog in leven zijnde, in welke meening hij versterkt wordt door eene uitspraak van Gedep. Staten van Zuidholland van 13 April 1880, voorkomende in het werk van Van Maanen, onder no. 904 van dat jaar.

Gedep. Staten hebben echter bij hunne uitspraak van 23 April 1885 de uitspraak van den Militieraad gehandhaafd.

Zij hebben in hoofdzaak overwogen dat een overleden broeder, die in opvolging van de artt. 48 en 50 der militiewet heeft gediend en een anderen broeder heeft vrijgesteld van den dienst, ook na zijn overlijden behoort te worden medegeteld bij de berekening van het aantal broeders dat uit een gezin tot den dienst kan worden verplicht; dat, al heeft de wet ook uit den aard der zaak in vele gevallen het oog op den staat waarin zich het gezin bevindt op het tijdstip van de uitspraak van den Militieraad, zij daardoor echter niet kan geacht worden het rechtseffect van den volbrachten dienst des overleden broeders te willen wijzigen of uitbreiden; dat dit laatste uit art. 53 der wet allerminst voortvloeit, vermits toch daarin wordt gehandeld over het door den Burgemeester af te geven getuigschrift stavende het getal zonen tot het gezin behoorende, en dit voorschrift alzoo, zonder eenig nieuw recht van vrijstelling te fundeeren, uitsluitend handelt over den administratieven vorm door de overheid in acht te nemen bij het certificeeren der vrijstelling; dat voorts de dienst van den gepasporteerden broeder geen invloed uitoefent, als niet vallende onder de toepassing van art. 50, 5°, der militiewet; dat derhalve het gezin, waartoe de loteling behoort, met opzicht tot den dienst bij de Nationale Militie gerekend moet worden te bestaan uit zes broeders, van welke slechts twee in een der gevallen van art. 50 der wet verkeeren, zoodat de loteling terecht voor den dienst is aangewezen.

De vader van den loteling is van deze uitspraak in hooger beroep gekomen bij den Koning. Hij voert aan, dat nu van zijne zes zoons reeds drie gediend hebben, terwijl

men nu naar een vierden verlangt, omdat men den dienst van den in ouderdom derden zoon niet wil aannemen als geldende om een broeder te kunnen vrijstellen. Hij vindt het zeer hard, dat reeds een zoon door den dienst zijne gezondheid heeft geknakt en overleden is, en een tweede in den dienst lichaamsgebreken heeft opgedaan, waarmede hij bij zijne in dienststelling niet kon behept zijn en dat de indertijd uitgesproken ontkenning, dat die gebreken zouden ontstaan zijn in en door den dienst, thans ook nog moet drukken op zijn vijfden zoon.

Hem blijft nu slechts de hoop over, dat het den Koning moge behagen eene herziening te bevelen ten aanzien van den dienst van zijn derden zoon, van Mei 1876 tot 15 Oct. 1877, zoodat die alsnog gerekend moge worden als geldig om een broeder vrij te maken.

Hij wijst ten slotte op de bepalingen van het Reglement op het geneeskundig onderzoek omtrent de geschiktheid van militieplichtigen en legt over een getuigschrift van den Burgemeester, aanwijzende het aantal zonen tot het gezin behoorende en uittreksels uit de stamboeken der corpsen, waarbij drie zijner zonen zijn ingelijfd.

De Commissaris des Konings in de provincie Utrecht, omtrent het adres gehoord, legt in afschrift over een bericht van Burg. en Weth. van Renswoude, het bezwaarschrift door appellant bij Gedep. Staten ingediend en de beschikking van Gedep. Staten.

In het bericht van Burg. en Weth. wordt gezegd, dat het hun wenschelijk voorkomt, dat op het adres gunstig worde beschikt. Het gezin van Vlaanderen staat bij hen bekend als braaf en eerlijk en door hard werken in eigen onderhoud kunnende voorzien. Zonder den dienst bij de Militie te beschuldigen, is evenwel, zeggen Burg. en Weth., menigmaal de vraag gerezen of de uitoefening van den dienst niet zou hebben bijgedragen om den dood te bespoedigen van den eenen en de ziekte te veroorzaken van den anderen van twee zoons die voor gezond zijn ingelijfd. De laatstbedoelde schijnt voor zijn leven van een goede gezondheid beroofd; althans van 1877 bleef hij ziekelijk en zwak.

De Commissaris des Konings vereenigt zich met de gronden van het besluit van Gedep. Staten, welke naar zijn oordeel een afdoende wederlegging bevatten van de bezwaren tegen de uitspraak van den Militieraad ingebracht.

Intusschen merkt de Commissaris des Konings op, dat de appellant nu nieuwe bezwaren aanvoert, daar hij ingewikkeld beweert, dat de lichamelijke ongeschiktheid van zijn derden zoon in en door den dienst zou zijn ontstaan, in tegenstelling van hetgeen in het hem betreffende extract-stamboek is vermeld. Werd deze bewering als juist gestaafd, dan, zegt de Commissaris des Konings, zou de dienst van dien zoon onder de toepassing vallen van art. 50 der Militiewet en zouden er termen zijn om Martinus Vlaanderen vrij te stellen. Mocht echter het aangevoerde feit niet worden onderzocht of bij onderzoek niet bewezen, dan behoort het beroep ongegrond verklaard te worden.

Dat er gronden zouden bestaan om een onderzoek te bevelen komt aan den Commissaris des Konings niet geheel onaannemelijk voor, wijl aan den gepasporteerden zoon, volgens het extract uit het Stamboek, bij zijn ontslag eene gratificatie voor eens van f 50 is toegekend.

Nadat de zaak bij deze Afdeeling was aanhangig gemaakt, is bij haar ingekomen een schrijven van den appellant met een daarbij gevoegde memorie.

In het eerstbedoelde stuk verhaalt appellant hoe het met zijn tweeden en derden zoon gegaan is. De tweede was, toen hij na de laatste oproeping uit den dienst terugkeerde, niet gezond. Zijne ongesteldheid verergerde en na eenige maanden overleed hij aan de tering. Doorgestane koude, erge regen en vermoeienissen, waartegen zijn lichaam niet bestand was, waren, volgens den appellant, de oorzaken der ziekte.

Inmiddels was ook de volgende, derde zoon in dienst gesteld en ook deze werd, na eenigen tijd gediend te hebben, ziek. Na een verblijf van eenige weken in het hospitaal, waar aanvankelijk beterschap werd waargenomen, begaf hij zich op aanraden der doctoren met verlof naar huis, daar men meende, dat de verandering van lucht zijne herstelling zou bevorderen. Maar zijne ziekte nam zoodanig toe, dat een nieuwe verloftijd van een maand moest worden aangevraagd, daar hij niet vervoerbaar was.

Er kwam van tijd tot tijd een geneeskundige om den zieke te inspecteeren en het denkbeeld werd geopperd, hem af te keuren.

Appellant bracht daartegen het bezwaar in, dat de dienst van zijn derden zoon dan geen waarde zou hebben voor de opvolgende broeders. Hij had, zoo noodig, om een reden van vrijstelling voor een volgenden broeder te verkrijgen, voor den nog te vervullen diensttijd een plaatsvervanger willen stellen. Maar ten slotte is zijn zoon eenvoudig gepasporteerd, nadat hem gezegd was dat daardoor aanspraak op vrijstelling van een volgenden zoon zou verkregen worden. Thans beweert men, dat het paspoort niet die kracht heeft. Appellant meent, dat, indien dit zoo is, men het hem, bij het geven van het paspoort, had behooren te zeggen, in welk geval hij had kunnen handelen zooals zoo even is aangewezen. Hij vraagt of het geene misleiding is, dat men hem toen anders heeft ingelicht.

In de bij appellants schrijven gevoegde memorie voert hij aan, dat bij het ontslag van zijn derden zoon op onwettige wijze is gehandeld. Aannemende toch, dat deze zoon, even als de voorgaande overleden broeder, bij zijne inlijving zonder gebreken was, dan vraagt hij of de gebreken, bij het ontslag opgegeven, waaronder groote lichaamszwakte, niet geacht moeten worden ontstaan te zijn door vermoeienissen en verrichtingen in en door den dienst.

Het reglement op het geneeskundig onderzoek, herzien bij het Kon. Besl. van 2 Nov. 1883 (*Stbl.* no. 151) wijst toch duidelijk aan bij litt. B, art. 5, dat buiten den dienst ontstane gebreken zijn die, ontstaan binnen twaalf maanden na de indiensttreding, zonder dat eene bepaalde oorzaak door den dienst daarvoor is aan te wijzen.

Appellant wijst ook op de wet tot regeling der militaire pensioenen bij de landmacht, afd. II, art. 25, litt. *d*, in verband met art. 39, volgens welke pensioen, althans tijdelijk pensioen, had moeten worden toegekend. Hij vraagt of ook de toegekende gratificatie van f 50 niet bewijst, dat er recht op pensioen bestond en dat men dit heeft afgekocht. De aangehaalde wet, zegt hij, spreekt van geene gratificatie; het verleenen er van is eene onrechtmatige daad geweest.

Het is echter zijne bedoeling niet er op terug te komen, dat den derden zoon niet gegeven is wat hem toekomt, art. 46 der aangehaalde wet laat dit ook z. i. niet toe. Hij wenscht alleen, dat de vroeger gepleegde onrechtmatige handeling niet strekke

ten nadeele van een opvolgenden broeder. Hij vraagt, dat het Z. M. behagen moge aan te nemen, dat het ontslag van den derden zoon moet beschouwd worden als hebbende tot oorzaak gehad gebreken, ontstaan in en door den dienst, en dat dientengevolge den loteling van 1885 en ook den laatsten zoon het recht van vrijstelling wegens broederdienst moge worden toegekend.

Ten slotte wijst hij er op, dat bij een besluit van Gedep. Staten van Zuidholland van 20 April 1874, no. 24, Van Maanen 1874, no. 629, aan een loteling vrijstelling van den dienst wegens broederdienst is verleend, hoewel in het overgelegde extract uit het stamboek niet was vermeld, dat de gebreken, waarom de betrokken broeder was ontslagen, waren bekomen door den dienst, maar uit dat extract veeleer het tegendeel scheen te moeten worden afgeleid.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Negentiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag 1 Juli 1885.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris : Mr. G. J. Roijaards.

I Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten :

1o. van 19 Juni 1885, no. 8, houdende beschikking op het beroep *door Klaas Klazes Postma, te Wirdum, gemeente Leeuwarderadeel, ingesteld tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland van* 2 *April* 1885, *no.* 45, *waarbij de aanwijzing tot den dienst van zijn zoon Michiel is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 243.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door Klaas Klazes Postma, te Wirdum, gemeente Leeuwarderadeel, ingesteld tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland van 2 April 1885, no. 45, waarbij de aanwijzing tot den dienst van zijn zoon Michiel is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 3 Juni 1885 no. 31;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 Juni 1885, M no. 865, Afd. M. S.;

Overwegende, dat Michiel Postma, de zoon van adressant, loteling van dit jaar voor de Nationale Militie uit de gemeente Leeuwarderadeel, de zesde is uit een gezin van acht broeders, waarvan de oudste en derde bij plaatsvervanging hunnen militiedienst hebben volbracht, de tweede en vierde vrijstelling hebben verkregen op grond van broederdienst, de vijfde een plaatsvervanger gesteld heeft, die, 24 Juli 1880 ingelijfd, den 31n Juli 1881 met paspoort is ontslagen wegens lichaamsgebreken in maar niet door den dienst ontstaan, en de zevende en achtste den dienstplichtigen leeftijd nog niet hebben bereikt;

dat appellant van de uitspraak van den Militieraad, waarbij zijn zesde zoon, voor wien hij, op grond van broederdienst, vrijstelling had aangevraagd, voor den dienst werd aangewezen, in beroep is gekomen bij Gedeputeerde Staten van Friesland;

dat deze echter het beroep hebben ongegrond verklaard, aangezien de dienst van den plaatsvervanger des vijfden broeders slechts een jaar en acht dagen geduurd had, toen hij wegens gebreken in maar niet door den dienst ontstaan, ontslagen werd;

dat appellant zich thans in hooger beroep tot Ons gewend heeft;

Overwegende, dat de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72) slechts vrijstelling wegens broederdienst verleent, behalve de gevallen in art. 50, sub 1°, 2°, 3°, 6° in verband met 7° genoemd, wanneer de broeder of diens plaatsvervanger, hetzij wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken, door den dienst bekomen, ontslagen of gedurende zijnen diensttijd overleden is (art. 50, 4° j° 7°). hetzij na drie jaren te hebben gediend, wegens ziekelijke gesteldheid, niet door den dienst bekomen (art. 50, 5° j° 7°), is ontslagen;

dat, aangezien het ontslag van den plaatsvervanger van adressants vijfden zoon niet verleend is wegens gebreken door den dienst ontstaan, de reden van vrijstelling in art. 50, 4° (j°. art. 50, 7°) genoemd, hier niet aanwezig is, en, aangezien de dienst van den plaatsvervanger slechts één jaar en acht dagen geduurd had, toen hij wegens gebreken, niet door den dienst bekomen, ontslagen werd, ook niet aan de voorwaarde, in art. 50, 5° (j°. art. 50, 7°) gesteld, voldaan is, zoodat hier geen reden van vrijstelling wegens broederdienst bestaat;

dat derhalve Michiel Postma terecht tot den dienst is aangewezen;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland, het daartegen door adressant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, den 19 Juni 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 19 Juni 1885, no. 9, houdende beschikking op het door *M. H. De Vroome, te Smilde, ingesteld beroep van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van* 10 *April* 1885, *no.* 40, *waarbij de aanwijzing tot den dienst van zijn vierden zoon, loteling voor de Nationale Militie van dit jaar is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 253.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door M. H. De Vroome, te Smilde. bij Ons ingesteld beroep van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 10 April 1885, no. 40, waarbij de aanwijzing tot den dienst van zijn vierden zoon, loteling voor de Nationale Militie van dit jaar, is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 3 Juni 1885, nº. 35;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 Juni 1885, no. 870, M, Afd. M. en S.;

Overwegende dat tot het gezin van appellant behooren vijf zonen, waarvan de oudste, loteling van 1867, zich in den dienst heeft doen vervangen door een plaatsvervanger, die op 3 Mei 1867 is ingelijfd, op 15 Mei van hetzelfde jaar zich vrijwillig heeft geëngageerd voor zes jaren, en bij sententie van het Hoog Militair Gerechtshof in appel van 29 Juni 1870 vervallen verklaard is van den militairen dienst en veroordeeld tot kruiwagenstraf;

de tweede, loteling van 1870, op grond van art. 50, no. 1 en 7, der militiewet, wegens broederdienst van den dienst is vrijgesteld;

de derde, loteling van 1873, achtereenvolgens twee plaatsvervangers heeft gesteld, waarvan de tweede op 7 Februari 1874, gedurende zijn diensttijd, is overleden;

de vierde is de loteling vau dit jaar;

de vijfde den militieplichtigen leeftijd nog niet heeft bereikt;

dat de vierde zoon door den Militieraad voor den dienst is aangewezen, en die aanwijzing, waartegen door den vader van den loteling bij Gedeputeerde Staten van Drenthe bezwaar is ingebracht, door dat college, bij besluit van 10 April 1885, no. 40, is gehandhaafd;

dat appellant, hiertegen bij Ons in beroep komende, aanvoert, dat de beslissing van Gedeputeerde Staten moeielijk met de wet en in geen geval met de billijkheid is overeen te brengen; dat het toch niet aangaat, bij de beoordeeling der dienstplichtigheid van zijn vierden zoon, nog weder in aanmerking te nemen de onvolledige dienstvolbrenging van den plaatsvervanger van zijn oudsten zoon, om reden daarop reeds eene vrijstelling is verleend; dat derhalve in dit bijzonder geval zijne twee oudste zonen geheel buiten rekening moeten worden gelaten en de eenmaal verleende vrijstelling moet worden beschouwd als te zijn eene afgedane zaak, waarop niet kan worden teruggekomen, zoodat ter beoordeeling dezer zaak moet worden aangenomen, dat het gezin van den adressant bestaat uit drie zonen, waarvan de oudste (namelijk no. 3) bij plaatsvervanging heeft gediend;

Overwegende, dat de artt. 49 en 50 der militiewet te zamen hangen, zoodat wel tegenover elke aanwijzing voor den dienst eene vrijstelling staat, doch slechts dan, wanneer de dienstvervulling voldoet aan de vereischten bij laatstgemeld artikel gesteld; zoodat, als bij de beoordeeling eener vrijstelling blijkt, dat een voorafgaande dienst niet volgens de daar gestelde eischen is vervuld, deze niet als reden tot vrijstelling kan in aanmerking komen; moetende bij dat onderzoek worden acht geslagen op al de zonen waaruit een gezin bestaat, niet op afzonderlijke tweetallen;

dat dit laatste nog bevestigd wordt door de verplichting, bij art. 53 der genoemde wet voorgeschreven, dat men ter bekoming van vrijstelling wegens broederdienst door een getuigschrift moet doen blijken van het geheel getal zonen tot het gezin behoorende;

dat de plaatsvervanger van den oudsten zoon geen volle vijf jaren heeft gediend en dus van de drie oudste zonen van appellant slechts een, de derde, (door plaatsvervanging) een dienst heeft vervuld, die als reden tot vrijstelling van een broeder in aanmerking kan komen (namelijk volgens art. 50, no. 7, in verband met no. 4, der militiewet), zoodat de aanwijzing voor den dienst van den vierden zoou is in overeenstemming met de wet;

Gezien de wet op de Nationale Militie van den 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestreden uitspraak van Gedeputeerde Staten van Drenthe, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, den 19 Juni 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN

Aan de orde is:

II. de beroepen van *de Commissie van administratie over de gevangenissen te Groningen en van IJ. D. Muller Massis c. s., van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan D. Van Vliet vergunning is verleend tot het oprichten eener fabriek en herstelplaats van stoomwerktuigen aan de Noorderhaven aldaar.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive van 21 Mei '85, no. 37, Afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door de Commissie van administratie over de gevangenissen te Groningen en door IJ. D. Muller Massis c. s. ingesteld tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan D. Van Vliet, ingenieur aldaar, vergunning is verleend tot het oprichten eener fabriek en herstelplaats van stoomwerktuigen enz.

Blijkens de, overeenkomstig art. 5 der wet van 2 Juui '75 (*Stbl.* no. 95), bij het verzoek om vergunning overgelegde beschrijving, zou de voorgenomen inrichting, behalve eene fabriek en herstelplaats van stoom- en andere werktuigen, nog omvatten eene ketelmakerij, eene smederij en eene scheepstimmerwerf tot 't maken en herstellen van ijzeren en andere stoom- en zeilvaartuigen.

De fabriek met annexen zou worden opgericht op een gedeelte van het terrein aan de Noorderhaven te Groningen, kadastraal bekend sectie E no. 953 (op de bijgevoegde situatieteekening met een roode lijn aangegeven) en gedeeltelijk in eene aldaar bestaande loods.

De werktuigen zullen worden gedreven door eene horizontale stoommachine van 6 p. k., waarvoor de stoom geleverd wordt door een verticalen stoomketel van 1.15 M. middellijn en 2.40 M. hoogte.

Als brandstof zal worden gebruikt steenkool, terwijl de rook zal worden afgevoerd door een geslagen ijzeren schoorsteen, reikende 1.50 M. boven den nok van 't gebouw.

De rook der smidsvuren zal worden afgevoerd door eene ijzeren kap met ijzeren schoorsteen.

Rondom de schoorsteenen zullen de houten daklatten door ijzeren vervangen worden.

Voor de overbrenging der beweging zullen alleen riemen, doch geen kamraderen worden gebruikt.

In de zitting van 19 Februari '85 werden, overeenkomstig art. 7 van gemelde wet, belanghebbenden in de gelegenheid gesteld tegen de voorgenomen inrichting hunne bezwaren in te brengen.

Daartoe waren verschenen IJ. D. Muller Massis, predikant, en J. Wind, zonder beroep, beiden eigenaars en bewoners van perceelen, grenzende aan dat, waarop de inrichting zou verrijzen, die, onder verwijzing naar een door hen en een aantal mede-belanghebbenden geteekend adres, hunne bezwaren nogmaals uiteenzetten.

Vooral het stoken der stoommachine met steenkool zal hun grooten last en veel hinder veroorzaken door het bederven van het regenwater en wegens de noodzakelijkheid van het steeds gesloten houden van deuren en vensters. Daarbij komt het oorverdoovend geraas van de ketelmakerij. Bovendien zullen zij ook financieel nadeel ondervinden, daar hunne perceelen aanmerkelijk in waarde zullen verminderen. Mocht de vergunning worden verleend, dan verzoeken zij, dat daaraan zoodanige voorwaarden worden verbonden, dat de hinder zoo gering mogelijk zij, o. a. het verbod om steenkool te stoken en het voorschrift tot het aanbrengen van een vonkenvanger aan den schoorsteen.

Voorts was verschenen Dr. K. W. Gratama, officier van gezondheid, die, hoewel geen aangrenzend eigenaar of bewoner, zich toch, hoofdzakelijk om het geraas der op te richten ketelmakerij, bij de bezwaren der overige belanghebbenden aansloot.

In het reeds aangehaald bezwaarschrift wijzen reclamanten er nog op, dat het bleeken en drogen van goederen buiten 's huis onmogelijk zal worden, en dat door de voorgenomen inrichting groote schade aan gevels en tuinen zal worden aangebracht, terwijl zij nu reeds dagelijks den nadeeligen invloed van de nabijheid der Zoutkeet ondervinden.

Nog was bij het Gemeentebestuur een bezwaarschrift ingekomen van B. Barends c. s. met eene toelichting, waarbij voornamelijk op het rook- en roetbezwaar wordt gewezen. Reclamanten zijn van meening, dat de machine even goed met cokes en turf kan worden gestookt. Al werd ook door den verzoeker aangeboden om niet-roetgevende steenkolen, zoogenaamde Nusskolen, te stoken, dan nog zouden reclamanten, wegens de onmogelijkheid der contrôle, daartegen bezwaar hebben.

Daarenboven is het kolenmagazijn van de heeren Sannes en Bulsing slechts door een houten, vermoedelijk van koolteer doortrokken, schot van de fabriek gescheiden, 't geen de vrees voor brandgevaar doet toenemen.

Een derde bezwaarschrift werd aan het Gemeentebestuur ingezonden door de Commissie van administratie over de gevangenissen te Groningen, onder dagteekening van 13 Februari '85, begeleidende een schrijven van den bouwkundigen opzichter

der gevangenissen, waarin twee bezwaren worden ontwikkeld tegen het oprichten der fabriek, in de onmiddellijke nabijheid waarvan het Huis van Arrest in de Zoutstraat is gelegen.

Het eerste bezwaar is, dat door het geraas van het herstellen van ketels en machines de contrôle in het huis van arrest zeer zal worden bemoeielijkt; dat men niet meer, zooals in elke gevangenis vereischt wordt, het minste gedruisch terstond zal kunnen bespeuren, en dat daardoor de gevangenen gelegenheid zullen bekomen tot verbreking van afsluitingen, zonder dat dit opgemerkt wordt.

In de tweede plaats zullen de zieke gevangenen van het aanhoudend geklop en gehamer in de fabriek veel hinder hebben.

Het roetbezwaar en het gedruisch der stoommachine worden door den bouwkundigen opzichter van minder belang geacht; daarentegen wijst hij met des te meer nadruk op de beide eerstvermelde bezwaren; vooral ook met het oog op de stichting van een nieuw gevangenisgebouw aldaar.

Bij schrijven van 4 Maart '85 werden door den Directeur der gemeentewerken de ingebrachte bezwaren weersproken en werd daaromtrent door hem o. a. het navolgende aangevoerd:

Het gedruisch eener ketelmakerij is niet van dien aard, dat daardoor woonhuizen ter bewoning ongeschikt worden gemaakt, vooral niet wanneer tot voorwaarde wordt gesteld, dat het ketelmaken in eene afgesloten ruimte moet geschieden.

Het verbod om steenkool als brandstof te gebruiken, ten einde aan het rookbezwaar tegemoet te komen, gaat bij deze soort van industrie niet wel aan; de hinder, door den rook van steenkolen veroorzaakt, wordt evenwel aanmerkelijk verminderd door het aanbrengen van hooge schoorsteenen en door de bepaling, dat deze van vonkenvangers moeten zijn voorzien.

Wat de vrees voor het ontvluchten van gevangenen betreft, dit zal, al is er gedruisch in de buurt, toch wel niet gemakkelijk bij daglicht plaats vinden. Intusschen zou, om dit bezwaar zooveel mogelijk weg te nemen, naast de bepaling, dat het ketelmaken in eene afgesloten ruimte moet geschieden, voor de scheepmakerij als voorwaarde kunnen worden gesteld, dat alleen bij daglicht in de open lucht aan ijzerconstructie geklonken mag worden.

Voorts zal de hinder, dien zieke gevangenen kunnen ondervinden, niet grooter zijn dan andere zieken van de uitoefening der hier bedoelde industrie zouden hebben. Moest dit bezwaar er toe leiden de gevraagde vergunning te weigeren, dan zou elke industrie in eene gemeente onmogelijk worden.

De waardevermindering der omliggende perceelen kan, naar het oordeel van den Directeur der gemeentewerken, niet in aanmerking komen. Dat bezwaar kan bij elke aanvraag om vergunning tot oprichting eener fabriek geopperd worden, doch zal toch wel niet door de in de wet genoemde schade aan eigendommen bedoeld worden.

Eindelijk de plaats, waar deze industrie uitgeoefend zal worden, kan tot een der meest afgelegen gedeelten der gemeente gerekend worden te behooren. Werd hier de vergunning geweigerd, dan zou dit er toe leiden, dat elke dergelijke industrie in de gemeente voortaan uitgesloten zou moeten worden.

De Directeur der gemeentewerken adviseert mitsdien, dat, in verband met het

door hem aangevoerde, onder bepaalde voorwaarden de gevraagde vergunning aan den verzoeker worde verleend.

Met dit advies en de daarbij aanbevolen voorwaarden vereenigde zich het Gemeentebestuur.

Bij besluit van 5 Maart '85, no. 10, werd dienvolgens aan D. Van Vliet en zijne rechtverkrijgenden vergunning verleend tot het oprichten van eene fabriek en herstelplaats van stoom- en andere werktuigen, eene ketelmakerij, eene smederij, een scheepstimmerwerf en eene stoommachine van zes paardekrachten op het kadastraal perceel, gemeente Groningen, sectie E no. 953, aan de Noorderhaven, onder de volgende voorwaarden;

1o. dat de beweging van de stoommachine op de werktuigen door riemen en niet door kamraderen moet worden overgebracht;

2o. dat de ketelmakerij in eene afgesloten ruimte moet geschieden;

3o. dat de schoorsteenen geheel van steen of ijzer moeten worden samengesteld en tot minstens 15 Meter boven den beganen grond moeten reiken, terwijl zij van vonkenvangers moeten worden voorzien;

4o. dat het klinken aan ijzerconstructie niet tusschen negen uur in den avond en vijf uur in den morgen mag plaats vinden;

met bepaling wijders, dat de inrichtingen moeten zijn voltooid en in werking gebracht vóór of op den 1n Juni 1885.

Tegen dit besluit hebben zich binnen den bij de wet gestelden termijn in beroep voorzien, ten eersten, de belanghebbenden IJ. D. Muller Massis, Dr. K. W. Gratama en G. Wind Jz, wier adres op 18 Maart '85 bij Zijner Majesteits Kabinet is ingekomen, en ten tweede de Commissie van administratie over de gevangenissen te Groningen, wier beroep den 19n Maart '85 aan Zijner Majesteits Kabinet is ontvangen.

Door appellanten is aan de voorschriften van art. 15, tweede lid, der wet voldaan. De bewijzen, dat aan het Gemeentebestuur kennis is gegeven van het ingesteld beroep en dat het beroep aan den verzoeker bij exploit is beteekend, alsmede dat door het Gemeentebestuur voor de openbare kennisgeving van het ingesteld beroep is gezorgd, zijn bij de stukken aanwezig.

In het appellatoir adres van IJ. D. Muller Massis c. s. wordt gezegd, dat de bezwaren van appellanten tegen de voorgenomen inrichting te gering zijn geacht.

Die bezwaren, bestaande in vrees voor waarde-verlies der woningen, en voor hinder, veroorzaakt door het geraas en den rook der inrichting, zijn door de aan het vergunningsbesluit verbonden voorwaarden niet weggenomen. Appellanten verzoeken daarom Zijne Majesteit dat besluit te vernietigen en de vergunning te weigeren.

Gelijke strekking heeft het appellatoir adres van de Commissie van administratie over de gevangenissen te Groningen, waarin overigens de bezwaren worden herhaald, die reeds aan het Gemeentebestuur waren kenbaar gemaakt.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid verzond deze adressen aan Gedeputeerde Staten van Groningen, die daarop het Gemeentebestuur en den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat hebben gehoord.

Burg. en Weth. van Groningen geven in hunnne missive van 30 Maart '85, no.

21, onder verwijzing naar het advies van den Directeur der gemeentewerken, te kennen, dat de bezwaren, van onderscheidene zijden tegen het verleenen der gevraagde vergunning ingebracht, overdreven moeten worden geacht. Aan de geopperde bezwaren kon door het stellen van voorwaarden worden tegemoet gekomen. Het Gemeentebestuur had daarom geen vrijheid gevonden den verzoeker eene voorwaardelijke vergunning te weigeren.

Op de naleving der aan de vergunning verbonden voorwaarden zou overigens streng worden toegezien.

De Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat schrijft in zijn advies van 27 April '85, no. 384, dat, naar zijn oordeel, de gevraagde vergunning, met het oog op art. 11 der wet van 2 Juni '75 (*Stbl.* no. 95), niet kan worden geweigerd; dat de aan de vergunning verbonden voorwaarden tegen hinderlijk gedruisch en het neerslaan van den rook, zijns inziens, geheel voldoende zijn en dat hij niet eene voorwaarde aan de reeds gestelde zou weten toe te voegen om aan de geopperde bezwaren meer volledig tegemoet te komen.

Het ambtsschrijven van Gedep. Staten, dd. 1 Mei '85, no. 81, 1e Afd., vangt aan met eenige mededeelingen en opmerkingen van plaatselijken en feitelijken aard. Daaruit blijkt, dat het terrein, in zijn geheel de Noorderwerf genaamd, van oudsher eene scheepstimmerwerf was, waar vroeger veel bedrijvigheid heerschte. In de laatste jaren is het, vooral wegens het verval van den scheepsbouw van houten schepen, voor dien tak van nijverheid niet meer gebruikt.

Op de bij de stukken aanwezige situatiekaart zijn met eene roode lijn de grenzen aangewezen, binnen welke de aanvrager der vergunning zijne onderscheidene werkzaamheden wenscht te bepalen.

Vroeger was de smederij gevestigd in het op de kaart onder no. 1554 aangewezen gebouw, dus nog nader bij het Huis van Arrest gelegen dan thans het voornemen is.

Ten noorden van het terrein zijn woningen, die aan de eigenaren van het terrein behooren, waarvan een het huis, op de kaart aangeduid onder no. 1309, bewoont.

Aan den oostkant wordt het terrein begrensd door het Huis van Arrest, met hooge, blinde muren aan die zijde opgetrokken; door de woning en den tuin van den appellant Muller Massis en door de gebouwen van de Zoutkeet, waarvan de gebruiker in het geheel niet klaagt.

De appellanten Dr. K. W. Gratama en G. Wind wonen op verderen afstand, de eerste zelfs aan de overzijde van de Noorderhaven.

Gedep. Staten zijn voorts van oordeel, dat, met het oog op de aan de vergunning verbonden voorwaarden, er geen reden is om die vergunning niet te verleenen.

Wel zal het ter bedoelder plaatse minder stil worden, maar dat mag geen aanleiding geven om de voorwaardelijke uitoefening eener nijverheid op een vroeger steeds door haar ingenomen, zeer geschikt, terrein te weigeren.

Aan den gecommitteerde uit Gedep. Staten heeft de verzoeker nog de verzekering gegeven, dat de ijzeren schoorsteen voor rookuitgang eene opening zal hebben van 2 d. M. wijdte in middellijn, terwijl de openingspijp tot uitlating van stoom 4 c. M. wijdte zou bekomen.

Gedep. Staten doen overigens opmerken, dat aan de bepaling om de fabriek op 1

Juni '85 in werking te brengen, moeielijk zal kunnen worden voldaan, doch dat die termijn casu quo zal kunnen worden verlengd.

Nadat de overweging van deze zaak bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig was gemaakt, zijn bij de Afdeeling ingekomen twee machtigingen, en wel:

eene, dd. 25 Mei '85, van de Commissie van administratie over de gevangenissen te Groningen op den heer W. C. Metzelaar, Ingenieur-Architect bij het Departement van Justitie te 's-Gravenhage;

eene, dd. 29 Mei '85, van de appellanten IJ. D. Muller Massis c. s. op Mr. S. Gratama, advocaat en procureur te Groningen, onderscheidenlijk om het beroep bij de Afdeeling nader toe te lichten en te dier zake de vereischte handelingen te verrichten.

De heer W. C. METZELAAR, ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen bij het Departement van Justitie, ontwikkelt, namens de Commissie van administratie over de gevangenissen te Groningen, nog nader de bezwaren, die tegen de inwilliging van het verzoek van D, Van Vliet bestaan.

De heer Mr. S. GRATAMA, advocaat en procureur te Groningen, ontwikkelt mede, namens de andere belanghebbenden, IJ. D. Muller Massis c. s., de bezwaren, door hen bereids aangevoerd.

De heer D. VAN VLIET wederlegt de door de beide sprekers uiteengezette bezwaren, die hij ongegrond of overdreven acht.

Op verschillende vragen, door den Voorzitter of de leden van den Raad gedaan, wordt door de heeren Metzelaar, Gratama en Van Vliet geantwoord, terwijl zij verschillende inlichtingen geven.

III. het beroep van *B. K. Schaap, te Stad-Almeloo, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan H. B. Tanke vergunning is verleend tot het oprichten eener smederij aldaar.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 3 Juni 1885, no. 38, afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door B. K. Schaap, te Stad-Almeloo, ingesteld beroep van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan H. B. Tanke vergunning is verleend tot het oprichten van eene smederij.

In Januari 1885 is door genoemden Tanke vergunning gevraagd om eene smederij te mogen oprichten in het perceel wijk 7, no. 136, aan de van het zuiden naar het noorden loopende Groote straat te Stad-Almeloo. Dit perceel ligt met den noordelijken zijmuur langs een 0.90 M. breeden open gang, aan de overzijde waarvan zich bevindt het winkelhuis van L. Mokkelencate. In het voorvertrek aan die noordzijde van het

perceel zou de smederij gevestigd worden; de smidshaard zou zijn achter in dat vertrek in den hoek gevormd door den noordelijken zijmuur en den keldermuur. Het tweede voorvertrek, grenzende aan de vleeschhouwerij van B. K. Schaap, zou tot winkel worden ingericht.

Er zijn twee bezwaarschriften ingediend, een door genoemden Schaap, een door Mokkelencate en eenige andere in de nabijheid gevestigde personen.

Eerstgenoemde bracht in herinnering, dat in 1868 de oprichting eener loodgieterij in het thans door hem, Schaap, bewoonde perceel was geweigerd op grond van de bezwaren van den toenmaligen bewoner van het perceel, waar Tanke nu eene smederij wil vestigen. Dezelfde bezwaren gelden, volgens reclamant, ook nu, daar zij voortvloeiden uit de constructie der beide perceelen en de zonderlinge indeeling van het geheel, dat zij te zamen uitmaken.

De twee perceelen hebben namelijk oorspronkelijk slechts ééne woning uitgemaakt en bevinden zich onder één dak. Zij bestaan beide uit een beneden-verdieping en een zolder. Tusschen de benedenverdiepingen bevindt zich eene afscheiding van een halven steen dikte, gedeeltelijk gemetseld, gedeeltelijk uit leem bestaande. De zolders zijn gescheiden door een beschot, reikende tot de helft der hoogte van den zolder tot het dak. De zolder van elk perceel loopt boven een gedeelte der benedenverdieping van het andere. Reclamant wees op dezen toestand, legde eene teekening over, waarop die werd voorgesteld en deelde nog mede, dat zich boven de benedenverdieping van het andere perceel bevond een gedeelte van zijn zolder, dat als slaapkamer was afgetimmerd en in gebruik was.

Het viel, volgens hem, niet te ontkennen, dat de walm en stof, welke eene smederij verspreidt, door alles heentrekken, en alzoo schade moeten veroorzaken aan het afgehakte vleesch in eene vleeschhouwerij.

Hij achtte het duidelijk, dat de uitoefening van het smidsbedrijf in het andere perceel het zijne ongeschikt zou maken ter bewoning, in allen gevalle het gebruik er van overeenkomstig de bestemming die het had, moest belemmeren.

In het tweede bezwaarschrift werd gezegd, dat de perceelen der reclamanten, althans de dichtstbij gelegene, zeer in waarde zouden verminderen; dat de buren niet alleen hinder zouden ondervinden, maar ook eene hoogere assurantie-premie zouden moeten betalen; dat een bedrijf als dat waarvoor vergunning gevraagd werd, niet aan de Groote straat, als 't ware in het centrum der stad, behoorde uitgeoefend te worden.

In de zitting naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) op 5 Februari 1885 gehouden, werd door Tanke op de ingebrachte bezwaren geantwoord:

dat de weigering eener vergunning in 1868 niet ter zake deed, daar zij betrof het perceel van Schaap, niet het zijne; dat er een winkelvertrek kwam tusschen de smederij en de slachterij, zoodat er tusschen die lokalen twee muren zouden zijn dat wat de stof betreft, hij voor een goeden schoorsteen zal zorgen, en als de zolders goed zijn, er geen hinder van stof kon wezen; dat hij aan Schaap zou voorstellen, dat ieder zijn zolder boven zijn eigen benedenverdieping zou hebben, waardoor Schaap in ruimte zou winnen; dat wat de assurantiepremie betreft, andere personen

evenveel betaalden als hij als smid; dat Mokkelencate hem zelf gezegd had, dat men er aan gewend zou zijn, als hij er 14 dagen gewoond had.

Bij beschikking van Burg. en Weth. van 12 Febr. werd de vergunning verleend onder voorwaarde:

dat de werkplaats met steen bevloerd en de schoorsteen en smidshaard geheel van steen en ijzer worden gemaakt en in de beide laatste inwendig of tusschen de steenen geen houtwerk kome;

dat de smidshaard worde geplaatst tegen den noordelijken zijmuur van het locaal der smederij;

dat de schoorsteen minstens een en een halve meter boven den nok van het dak van het perceel worde opgetrokken;

dat het aambeeld of de aambeelden worden geplaatst op gemetselde fundamenten van steen van minstens een halven meter in het vierkant en van af het vaste zand opgetrokken;

dat geene werkzaamheden, tot het smidsbedrijf behoorende, geschieden buiten het lokaal der smederij en die werkzaamheden niet plaats hebben tusschen acht uur 's namiddags en vijf uur 's voormiddags;

Voorts werd bepaald, dat de inrichting voltooid en in werking gebracht moest zijn vóór of op 1 Juli 1885.

Van deze beschikking is B. K. Schaap, vleeschhouwer en tapper, in beroep gekomen bij den Koning.

Hij legt bij zijn adres over eene teekening van de twee perceelen en eene verklaring van C. Eckhardt, timmerman te Stad Almeloo, inhoudende, dat de vleeschhouwerij zou moeten worden opgeheven, daar wegens den toestand der in en boven elkander liggende perceelen de stof en het vuil uit de smederij het vleesch zouden bederven, en dat er allicht geen huurder voor het perceel van Schaap zou te vinden zijn, daar de verschillende slaapplaatsen op den beganen grond onmiddellijk aan de smederij grenzen en slechts door een halfsteens muurtje daarvan gescheiden zijn en de zolderslaapkamer gedeeltelijk boven de smederij ligt.

Appellant verwijst naar deze verklaring. Uit die verklaring is op te maken en in het adres van appellant wordt nader uiteengezet, dat men zich voorstelt, dat de stof en walm uit de smederij door de reten van de zoldering zullen dringen, zich aldus zullen verspreiden niet alleen over den zolder boven de smederij, maar ook over dien boven de vleeschhouwerij, welke twee slechts zijn gescheiden door een beschot, dat niet tot aan het dak reikt, en van daar neerdalende, voor een gedeelte zullen komen in de vleeschhouwerij.

Appellant meent, dat die stof en walm ook zijn achterkamer onbewoonbaar zullen maken, welke onder den zolder van het pand van Tanke ligt.

Door H. B. Tanke is een adres aan den Koning gericht, houdende het verzoek, dat de door Burg. en Weth. verleende vergunning bekrachtigd en de zaak zoo spoedig mogelijk behandeld moge worden.

Op het beroep van B. K. Schaap zijn gehoord Gedep. Staten van Overijsel, die berichten hebben ingewonnen van Burg. en Weth. van Stad-Almeloo en van den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat.

Burg. en Weth. merken bij hun bericht van 14 Maart 1885 op, dat een groot aantal woningen in de gemeente met andere onder een gemeenschappelijk dak gebouwd zijn, zonder dat dit ook onder hunne voorgangers eene reden geweest is om vergunning voor de uitoefening van het hier bedoelde of een ander bedrijf in zoodanige woningen te weigeren, en zonder dat door de onmiddellijk belendenden klachten over schade of hinder zijn ingebracht.

De locale gesteldheid der twee hierbedoelde perceelen is indertijd eene reden geweest voor Gedep. Staten om de vestiging eener loodgieterij in het perceel van Schaap, niet in dat van Tanke, te weigeren. Later is bij de aanvrage om vergunning voor eene slagerij in het perceel van Schaap diezelfde omstandigheid als bezwaar aangevoerd, maar het Gemeentebestuur heeft er geen overwegend bezwaar in gezien.

Tanke is bereid om aan de zonderlinge afscheiding der perceelen een einde te maken; nu gaat het naar het oordeel van Burg. en Weth. niet aan zich op dien toestand te beroepen en niet mede te werken er verbetering in te brengen.

Burg. en Weth. achten de vrees, dat walm of stof uit de smederij op de in het adres van appel aangegeven wijze in de vleeschhouwerij zou komen, gezocht. Zij geven op, dat het gedeelte van den zolder, dat zich boven het voor smederij bestemde lokaal bevindt, geheel behoort tot het perceel van Tanke en dat de toestand der zolderplanken daar zoodanig is, dat er geen vrees behoeft te bestaan voor het daardoor dringen van walm of stof. De aanvrager heeft er ook zooveel belang bij, dat de overige deelen van zijn huis niet ter bewoning ongeschikt worden, dat er naar het oordeel van Burg. en Weth. van last voor den nabuur geen sprake kan zijn. En deze laatste kan, indien hinder bespeurd werd, daartegen maatregelen nemen, even goed als hij soms de ramen en deuren zijner slachterij enz. zal moeten sluiten, wanneer het op straat stuift. — De door appellant overgelegde verklaring van Eckhardt heeft voor Burg. en Weth. niet het gezag dat appellant er aan toekent.

Burg. en Weth. kunnen niet toegeven, dat het perceel van Schaap ter bewoning ongeschikt gemaakt en aan diens eigendom en bedrijf schade zou toegebracht worden meer dan dit bij elke smederij ten aanzien van de naaste buren het geval is. Het locaal der smederij is naar hun oordeel ten opzichte èn van de overige localiteiten van den aanvrager èn van het geheele perceel van den appellant, niets ongunstiger gelegen dan menige smederij elders.

Aan het onvermijdelijk bezwaar van hinder van geraas bij de smidswerkzaamheden hebben zij gemeend voldoende tegemoet te zijn gekomen door eene beperking der uren, gedurende welke gewerkt mag worden.

Burg. en Weth. leggen over de stukken, betreffende de behandeling der zaak door hun college.

De Ingenieur van den Provincialen Waterstaat heeft na het instellen van een plaatselijk onderzoek, bij schrijven van 11 Mei, met overlegging van eene situatieteekening, zijn bericht uitgebracht. Hij deelt omtrent den toestand der huizen, behalve reeds bekende bijzonderheden, mede, dat zij slecht gebouwd zijn; dat de buitenmuur, waartegen de smidse zou geplaatst worden, slechts een halven steen dik is; dat de ligging en constructie van den zolder allerzonderlingst is: deze ligt nl. met golvingen van ongeveer een halve meter hoogte en bestaat uit eene verzameling oude stukken

plank. De kap, zegt de Ingenieur, is zwak, de dakschilden hebben een onvoldoende helling en tusschen de pannen bevinden zich stroodokken.

Het komt hem voor, dat het perceel, in den toestand waarin het zich thans bevindt, ongeschikt is om er het beroep van smid uit te oefenen, zoowel wegens het aanzienlijk brandgevaar als wegens de kans op ongelukken door de dreuning, die bij het smeden van zware stukken onvermijdelijk is.

Zelfs wanneer de beide perceelen aan Tanke behoorden zou de Ingenieur het bedenkelijk vinden de gevraagde vergunning te verleenen, tenzij daarbij, behalve de voorwaarden door het Gemeentebestuur gesteld, werd geëischt: 1o. versterking van den buitenmuur; 2o. verbetering van den zolder; 3o. verwijdering der stroodokken. Nu deze bepalingen niet kunnen gemaakt worden, doordat het huis aan twee eigenaren behoort, moet, naar zijn oordeel, de vergunning geweigerd worden.

Dezelfde bezwaren, zegt de Ingenieur, die in 1868 hebben gegolden tegen het oprichten van eene loodgieterij in het perceel van Schaap, gelden thans tegen het oprichten van eene smederij in het perceel van Tanke. Zij golden niet tegen het oprichten van eene slachterij, omdat daaraan geen sterke dreuning en geen bijzonder brandgevaar verbonden is.

Het geopperde bezwaar omtrent de stof komt den Ingenieur minder gegrond voor; op den zolder bevinden zich thans reeds veel stofverwekkende zaken, vooral turfmot; dit bezwaar kan wellicht nog eenigszins vermeerderen, maar veel ongunstiger dan thans kan de toestand in dit opzicht niet worden.

Gedep. Staten vereenigen zich geheel met de bedenkingen door den Ingenieur tegen de verleende vergunning aangevoerd en adviseeren derhalve tot vernietiging van het besluit van Burg. en Weth. van Stad Almeloo.

Nadat dit besluit bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn bij haar ingekomen:

1o. eene memorie van H. B. Tanke. Daarin wordt aangevoerd, dat er geen „gevaar" voor den appellant kan bestaan, daar, ofschoon vuur een der elementen van het smidsbedrijf uitmaakt, er op zoodanige wijze mede wordt omgegaan, dat brand, daardoor veroorzaakt, bijna zonder voorbeeld is. Voorts dat appellant ook geen „schade aan eigendom, bedrijf of gezondheid" zal kunnen aantoonen.

Hieromtrent wordt gezegd, dat tusschen de vleeschhouwerij en de smederij zal zijn de ruime, zuidelijke vóorkamer van adressant, ingericht tot winkel van kachels en fornuizen; dat het smidsbedrijf niet ongezond is, veeleer dat van slachter; dat wat het huisperceel zelf aangaat, toen Schaap in 1872 vergunning voor de slachterij vroeg, de toenmalige bewoner van adressant's huis er op gewezen heeft, welke groote draagkracht bij het aanhangen van ossen aan de balken gevorderd zou worden; dat toen dat bezwaar is weêrlegd door eene verklaring van deskundigen, en dat nu vergunning gevraagd wordt voor het smidsbedrijf, waarbij hoegenaamd geene draagkracht van het gebouw gevorderd wordt. Wat betreft „hinder van ernstigen aard", wordt gezegd, dat het niet aannemelijk is, dat iemand, die zijn bedrijf maakt van het slachten van vee, bij voorkeur in de vroege morgen- en late avonduren, en daarbij eene tapperij houdt, te teeder zou zijn om het verwijderd geklop van zijn buurman, den smid, aan te hooren, te minder daar hij kinderloos is en eene vrouw heeft, die

hem in zijne bedrijven behulpzaam is. Eindelijk wordt opgemerkt dat Burg. en Weth. de uitoefening van adressant's bedrijf hebben beperkt tot den dag.

Adressant legt bij zijne memorie over eene verklaring omtrent den toestand van zijn perceel van J. A. ter Beek, volgens adressant een timmermansbaas te Almeloo, goed bekend staande, die aldaar geboren is en ouderwetsche perceelen onder handen krijgt, in tegenstelling van C. Eckhardt, die van elders gekomen is als aannemer van publieke gebouwen, zooals stations, scholen, die meestal uit ruime beurs bekostigd worden. Zulke aannemers, zegt adressant, zijn gewoon, onder opzicht van de groote ingenieurs, door dezen alles te hooren afkeuren wat niet gelinieerd en effen in elkander zit.

Adressant deelt mede, dat zijn tegenwoordige werkplaats zich ook bevindt in een huis van twee woningen, die te zamen lang zooveel ruimte niet hebben als het pand waarin hij nu zijne zaak wil vestigen. Alvorens dit te koopen, raadpleegde hij met een timmerman, maar niet met een ingenieur, die hier de rechte onderzoeker niet zijn kon. Het pand is voor eenige maanden in publieke veiling geweest, doch kon geen koopers trekken, vooral omdat de neringdoende burgers er bezwaar in zagen naast een slachter en tapper te wonen. Adressant kon niet denken, dat hetzelfde bezwaar zich zou doen gelden, om zijn pand van alle waarde te berooven en als pakhuis voor een geringen prijs aan een der buren in handen te spelen.

In de bij deze memorie gevoegde verklaring van Ter Beek wordt in hoofdzaak gezegd, dat het huis in vroegeren tijd op ouderwetsche wijze doch met eikenhout sterk gebouwd en zooveel de verbinding met het andere huis het toeliet, voldoende onderhonden is; dat de voormuur en de noordelijke zijmuur, zoover de voorkamer strekt, hoogstens 20 jaren geleden zijn vernieuwd en een soliede voorkomen hebben; dat achter het huis een sterk bijgebouw van twee verdiepingen staat van nieuwe constructie; dat tusschen de voorkamer en dat achtergebouw enkele vakken leemen wand zijn; dat de binnenmuren, wegens de behangsels niet juist te beoordeelen, maar oogenschijnlijk goed zijn; dat de zolder uit nieuwe eikenhouten planken en op ruwe wijze gelegd is, zoodat eene oppervlakkige beschouwing daarin gebrekkig werk ziet, maar dat een en ander sterk in elkaar zit; dat het wel onaangenaam is dat de scheiding der huizen op den zolder anders is dan beneden, maar dit op de feitelijke constructie van het gebouw geen invloed heeft; dat men, door te beweren dat zoozoodanig gebouw ongeschikt zou zijn voor eene smederij in het noordelijk voorgedeelte, geen rekening houdt met de behoeften en nooden van den arbeidsman.

2o. een schrijven van Burg. en Weth. van Stad-Almeloo. Daaruit verdient vooral het volgende de aandacht:

„Wat den aard, de sterkte van het gebouw betreft, merkt de Ingenieur op, dat de buitenmuur, waartegen de smederij zal geplaatst worden, slechts een halven steen dik is. Deze opgave van den heer Ingenieur is niet juist. De buitenmuur is over een lengte van 3.75 Meter een steen dik, het overige deel is tot op 2 Meter hoogte een halven steen dik, met houten gebindten en dwarsrigchels, daarboven van leem. Deze buitenmuur rust op zware keien, welke in het vaste zand liggen, eene fundeering welke in deze gemeente meer wordt aangetroffen. De smidse komt niet aan het belendende perceel van Schaap, maar blijft daarvan gescheiden door een kamer, zoodat

de geringere dikte van dien buitenmuur zoowel als van den binnenmuur ten deze de bezwaren niet vergroot.

Ware de Ingenieur hier meer plaatselijk bekend, dan zou hij bevinden, dat in deze gemeente vele huizen niet zwaarder gebouwd zijn dan het bewuste perceel. De soliditeit dezer gebouwen bestaat minder in de dikte der muren, dan in de houten gebindten, welke daarin aangebracht zijn en waarop het dak rust.

Wij zouden hem kunnen wijzen o. m. op een paar smederijen, waar de omstandigheden al zeer weinig afwijken van die in de bovenbedoelde perceelen van Tanke en Schaap, en daarbij zou hem uit het hooren der buren blijken kunnen, dat geen hinder van het smidsbedrijf door hen wordt ondervonden uit hoofde der bouworde.

Wij meenen in ons besluit zoodanige voorschriften gesteld te hebben voor de fundeering van de aambeelden en ten aanzien van den tijd, waarop het bedrijf mag worden uitgeoefend, dat, in aanmerking genomen ook de plaats waar de smidse komt (door een vertrek afgescheiden van het perceel van Schaap) dat de hinder van het bedrijf hier niet grooter zal zijn dan elders.

Voorts is op te merken, dat de bodem van deze streek is zand en zelfs de hooge fabrieksschoorsteenen en machines zonder heiwerk, enkel op het vaste zand rusten. Dreuning ook van het smidsbedrijf is hier weinig te bespeuren, veel minder dan in veenachtige streken elders.

Tegen brandgevaar hebben wij in ons besluit door het stellen van voorwaarden trachten te waken. Een voorschrift, dat de aanwezige stroodokken van het dak moeten verwijderd worden, kwam ons niet strikt noodzakelijk voor. In eene smederij, althans ten gevolge van het daarin uitgeoefend wordend bedrijf, ontstaat hoogst zelden brand. Stroodokken zijn op het dak van een gebouw, waarin eene smederij wordt uitgeoefend en waar als hier een zeer voldoende hoogte van den schoorsteen is voorgeschreven, niet gevaarlijker dan in elk ander perceel en de thans geldende plaatselijke politie-verordening verbiedt het vernieuwen van de dokken.

De hinder van stof, aan welk bezwaar ook de Ingenieur geen gewicht hecht, zou geheel weggenomen worden, indien de eisch ware gesteld om den zolder te verbeteren. Onzes inziens kan die voorwaarde achterwege blijven, omdat — en wij meenen hierop de aandacht bijzonder te mogen vestigen — de hinder voor den bewoner van het perceel zelf wel immer grooter zal zijn dan die van zijnen buurman, Dat die zolder — welke van eikenhout is — niet geheel waterpas ligt, kan in ernst niet worden aangemerkt aan de uitoefening van het smidsbedrijf een gegrond bezwaar te geven.

Wij blijven op al deze gronden van oordeel, dat de bezwaren aan de inrichting der perceelen ontleend, den eigenaar van het eene huis niet mogen tegengeworpen worden, waar hij ter wegneming daarvan de hand leenen wil; dat de voorwaarden van ons besluit aan billijke bezwaren tegemoet komen, dat de uitoefening van het smidsbedrijf het perceel van Sehaap niet meer benadeelt dan hetzelfde en andere bedrijven elders aan belendende perceelen zou toebrengen, dat diens perceel niet ongeschikt wordt ter bewoning, een en ander gegrond op de ervaring in deze gemeente.

3o. eene memorie van den appellant B. K. Schaap. Daarin wordt gezegd, dat de toestand van de perceelen van appellant en van Tanke exceptioneel ongunstig is te

noemen. Hij is reeds als zoodanig aangewezen in het K. B. van 4 Juli 1868, no. 37, Belinfante VIII 246, waarbij is gehandhaafd het besluit van Gedep. Staten van Overijsel tot weigering van de gevraagde vergunning tot oprichting van eene loodgieterij in het perceel, thans behoorende aan appellant, en is sedert niet verbeterd. En nu meent appellant, dat eene smederij in het andere perceel wegens de dreuning en het spatten van vonken niet minder overlast en brandgevaar zou veroorzaken dan eene loodgieterij in zijn perceel.

Appellant antwoordt voorts op het bericht van Burg. en Weth. van 14 Maart 1885, dat van de zijde van Tanke nooit een ernstige stap is gedaan om aan den zonderlingen toestand der localiteiten een einde te maken; dat het ten onrechte zoo wordt voorgesteld alsof het antecedent van 1868 niets zou afdoen omdat toen eene vergunning is geweigerd voor eene industrieele inrichting in het andere perceel, daar de weigering gegrond was op de ongunstige ligging van de twee perceelen, welke eene onnatuurlijke twee-eenheid vormen; dat de teekening van Eckhardt, aan wiens verklaring Burg. en Weth. niet veel waarde hechten, volgens den provincialen Ingenieur overeenkomstig den werkelijken toestand is; dat appellants bezwaar, ontleend aan de stof en walm uit de smederij, niet kan worden uit den weg geruimd door de opmerking, dat hij soms de ramen en deuren zijner slachterij zal moeten sluiten, wanneer het op straat stuift, daar het laatste is overmacht, terwijl tegen het eerste maatregelen kunnen genomen worden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 8 Juli 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken.

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten, als:

1o. van 25 Juni 1885, no. 42, houdende beschikking op het beroep van *den Gemeenteraad van Heeswijk, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van* 5 *Maart* 1885, *G no.* 136, *strekkende tot handhaving van eene uitspraak van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant en Limburg, waarbij het lokaal in de gemeente, tijdelijk in gebruik voor schoollokaal, als schadelijk voor de gezondheid is afgekeurd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885 blz. 246).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Heeswijk van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 5 Maart 1885, G no. 136, strekkende tot handhaving van eene uitspraak van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant en Limburg, waarbij het lokaal in de gemeente, tijdelijk in gebruik voor schoollokaal, als schadelijk voor de gezondheid is afgekeurd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 Juni 1885, n°. 32;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 19 Juni 1885, no. 1802, afd. Ond.;

Overwegende, dat, nadat de openbare gemeenteschool te Heeswijk door den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant en Limburg op 7 Augustus 1883 als schadelijk voor de gezondheid der leerlingen was afgekeurd, het onderwijs in Maart 1884 is hervat geworden in een door Jhr. L. M. Van den Bogaerde van Terbrugge daartoe in gebruik afgestaan lokaal, uitmakende het voorgedeelte van het gebouw in die gemeente, genaamd „het Slotje";

dat echter gezegde Inspecteur bij eene verklaring van 6 October 1884 ook dit lokaal als schadelijk voor de gezondheid heeft afgekeurd, met bevel dat het geven van onderwijs daarin niet mocht worden voortgezet;

dat de Gemeenteraad van deze uitspraak in beroep is gekomen bij Gedeputeerde Staten, doch deze bij resolutie van 5 Maart 1885, G no. 136, die uitspraak hebben gehandhaafd;

dat de Gemeenteraad van Heeswijk tegen deze resolutie bij adres van 1 April 1885 bij Ons in beroep is gekomen, daarbij — en in eene nader aan de Afdeeling voor de geschillen van bestuur overgelegde memorie — in hoofdzaak aanvoerende, dat het bewuste lokaal wel gebrekkig, maar voor verbetering vatbaar is;

dat het bovendien is het eenige lokaal in de gemeente beschikbaar om tijdelijk onderwijs te verschaffen, en dat ten aanzien van lokalen, tijdelijk tot het geven van onderwijs bestemd, de bepalingen der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* no. 127) niet toepasselijk kunnen geacht worden;

Overwegende, dat art. 5 der wet op het lager onderwijs, bepalende dat geen lager schoolonderwijs wordt gegeven in lokalen, welke door den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht zijn afgekeurd, geheel algemeen is gesteld en geen onderscheid maakt tusschen het tijdelijk en het voortdurend geven van onderwijs;

Overwegende voorts, dat het afgekeurde lokaal bestaat uit twee naast elkander gelegene, door een nauwe deuropening verbonden, vertrekken, breed het eene omstreeks 4 meter, het andere omstreeks 3 meter en beiden diep omstreeks 7 meter, hoog omstreeks 3 meter;

dat zich aan de voorzijde bevinden in het kleinste vertrek één, in het grootste vertrek twee, voor het bovengedeelte uit glas bestaande deuren;

dat overigens nergens ramen aanwezig zijn, zoodat de bedoelde raamdeuren de

eenige toegangen zijn, waardoor de vertrekken licht en versche lucht ontvangen, welker toetreding bovendien belemmerd wordt door voor het gebouw staande groote boomen;

dat ten gevolge van het een en ander het licht in het lokaal ongelijkmatig verdeeld en in een gedeelte er van zeer zwak is, en van luchtverversching alleen sprake kan zijn, wanneer de weersgesteldheid toelaat, de raamdeuren open te zetten, hetgeen uit den aard der zaak meestal niet het geval is;

dat het lokaal dus is somber, het lezen en schrijven in een gedeelte er van zeer moeielijk valt en de lucht er meestal gedurende de schooltijden in hooge mate onzuiver is;

dat de Gemeenteraad den onvoldoenden toestand van het lokaal niet ontkent, maar, integendeel, toegeeft dat het niet geschikt kan worden geacht om er voortdurend onderwijs te geven;

dat er onder deze omstandigheden voldoende termen zijn om de door den Geneeskundigen Inspecteur uitgesproken en door Gedeputeerde Staten gehandhaafde afkeuring van het lokaal te bevestigen;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* no. 128);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestredene resolutie van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 5 Maart 1885, G no. 136, het daartegen door den Gemeenteraad van Heeswijk ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart,, den 25 Juni 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 25 Juni 1885, no. 43, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *Cornelis Visser te Utrecht, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 2 April* 1885, *no.* 58, *waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de militie van zijn zoon, Hendrik Dirks Visser, loteling uit die gemeente van de lichting van dit jaar, is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 251).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Cornelis Visser, te Utrecht, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 2 April 1885, no. 58, waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de militie van zijn zoon Hendrik Dirks Visser, loteling uit die gemeente van de lichting van dit jaar, is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 Juni 1885, no. 34;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 18 Juni 1885, no. 900 M, Afd. M. en S.;

Overwegende, dat adressants zoon Hendrik Dirks de jongste is uit een gezin van twee broeders, van welke de oudste, Cornelis, den 5 Juli 1882 als dienstplichtig loteling der lichting van dat jaar bij de militie is ingelijfd en den 17 October daaraanvolgende, na een diensttijd van omstreeks drie en een halve maand, is gepasporteerd, behoudens bevoegdheid tot wederoproeping vóór den 31 December 1882 (welke wederoproeping echter niet heeft plaats gehad), uit hoofde hij, ten gevolge van de nadere inlijving van een anderen milicien, boven het contingent zijner gemeente diende;

dat appellant van de uitspraak van den Militieraad, waarbij zijn tweede zoon, die op grond van broederdienst vrijstelling had aangevraagd, voor den dienst werd aangewezen, in beroep is gekomen bij Gedeputeerde Staten van Utrecht;

dat deze echter het beroep hebben ongegrond verklaard, aangezien de dienst van den ouderen broeder, slechts weinige maanden geduurd hebbende, volgens artikel 50 der militiewet geen recht op vrijstelling geeft;

dat appellant zich thans in hooger beroep tot Ons gewend heeft;

Overwegende, dat de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72) in art. 50 de vrijstelling wegens broederdienst beperkt tot de in dat artikel genoemde gevallen;

dat daaronder niet voorkomt het geval dat de broeder, na slechts weinige maanden in dienst geweest te zijn, ten gevolge der inlijving van een anderen milicien ontslagen is;

dat hier dus geen grond tot vrijstelling wegens broederdienst bestaat;

dat derhalve Hendrik Dirks Visser terecht tot den dienst is aangewezen;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestreden uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht, het daartegen door appellant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, den 25 Juni 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3o. van 25 Juni 1885, no. 44, houdende beschikking op het beroep door *Willem Frederik Ruijsendaal, wonende te Amsterdam, loteling uit die gemeente van de lichting der Nationale Militie van dit jaar, ingesteld tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, dd.* 9 *April ll., no.* 2, *waarbij zijne aanwijzing tot den dienst is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 254.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door Willem Frederik Ruijsendaal, wonende te Amsterdam, loteling uit die gemeente van de lichting der Nationale Militie van dit jaar, ingesteld tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, dd. 9 April ll., no. 2, waarbij zijne aanwijzing tot den dienst is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 Juni 1885, no. 36;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 Juni 1885, no. 901 M, Afd. M. en S.;

Overwegende, dat appellant, geboren den 24 Juni 1865, de oudste is uit een gezin van twee broeders, waarvan de jongste, Hendrik, geboren den 11 Maart 1869, den 14 Maart 1883 vrijwillig in dienst getreden is als tamboer bij het zevende regiment Infanterie en zich thans nog in dienst bevindt.

dat appellant den 9en Maart ll. voor den Militieraad in het 1e district van Noordholland verschenen, vrijstelling wegens broederdienst heeft aangevraagd, doch dat de Militieraad niettemin hem tot den dienst heeft aangewezen

dat Gedeputeerde Staten de daartegen door appellant ingebrachte bezwaren hebben ongegrond verklaard en de aanwijzing tot den dienst hebben gehandhaafd, op grond van art. 51, 1°, der wet op de Nationale Militie;

dat appellant van deze uitspraak binnen den wettelijken termijn bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende, dat appellant als reden van vrijstelling zich beroept op den dienst zijns broeders;

dat ingevolge art. 54 der wet op de Nationale Militie elke reden van vrijstelling moet bestaan op het tijdstip, waarop zij wordt aangevraagd;

dat art. 51 dier wet bepaalt, dat dienst vóór het voleindigen van het zestiende levensjaar niet als broederdienst in aanmerking komt;

dat appellants broeder, geboren den 11 Maart 1869, den 9 Maart 1885, toen appellant voor den Militieraad verscheen en vrijstelling aanvraagde op grond van broederdienst, zijn zestiende levensjaar nog niet had voleindigd;

dat mitsdien hier geen reden van vrijstelling bestaat en Willem Frederik Ruijsendaal derhalve terecht tot den dienst is aangewezen;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, het daartegen door appellant ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, den 25 Juni 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het geschil over *de woonplaats van de arme krankzinnige Alegonda Van Riet, huisvrouw van Martinus Matthijssen.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche

Zaken onder geleide eener missive van 1 Juni 1885, no. 2310, Afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het geschil over de woonplaats van Alegonda Van Riet, vrouw van Martinus Matthijssen.

Bij request van 25 Februari jl. verzocht Matthijssen, overeenkomstig art. 12 der wet van 27 April 1884 (*Stbl.* no. 96), van den kantonrechter te Tilburg machtiging om zijne echtgenoote voorloopig te doen opnemen in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen Coudewater te Rosmalen, op grond, dat zij, zoowel over dag als des nachts, erg onrustig is, door haar razen, schelden en vloeken de huisgenooten in hunne nachtrust stoort en voortdurend bewaakt moet worden.

Bij het request was eene verklaring overgelegd van den geneesheer F. B. G. Kieckens, te Tilburg, gedagteekend 24 Februari 1885, waaruit blijkt dat Alegonda Van Riet, huisvrouw van Martinus Matthijssen, lijdende is aan krankzinnigheid; dat zij daaraan vroeger meermalen heeft geleden; dat de verschijnselen daarvan zich nu weder, doch slechts sedert de laatste acht dagen, hebben voorgedaan; dat die verschijnselen echter van dag tot dag toenemen; dat zij zich in een zeer opgewonden toestand bevindt, die zich vooral uit door haar voortdurend vloeken en het uitbraken van godslasteringen en daardoor gevaarlijk voor haar zelve en de publieke veiligheid kan zijn, zoodat het zeer te wenschen is, dat zij zoodra mogelijk in een krankzinnigengesticht worde opgenomen.

Uit overweging, dat deze verklaring het bestaan van krankzinnigheid aanvankelijk genoegzaam aantoonde, werd de gevraagde machtiging op 26 Februari 1885 door den kantonrechter te Tilburg verleend.

Nog op dienzelfden dag werd de lijderes in het gesticht Coudewater opgenomen.

In het request van Matthijssen wordt diens vrouw Alegonda Van Riet vermeld als verblijvende te Tilburg, en hij zelf als wonende te Rosmalen, terwijl voorts uit de stukken blijkt, dat Matthijssen als stoker in de gasfabriek van het gesticht Coudewater werkzaam was.

Ten aanzien van de woonplaats van Matthijssen en van zijne vrouw, als volgende de woonplaats haars mans, had daarop, ter bepaling van de gemeente, die met de kosten van overbrenging en verpleging moest worden belast, eene briefwisseling plaats, die aanvankelijk tusschen den Directeur van het gesticht Coudewater en de Gemeentebesturen van Tilburg en van Rosmalen werd gevoerd.

Van de zijde van Tilburg werd staande gehouden, dat, overeenkomstig de artt. 74 en 78 van het Burgerlijk Wetboek, de laatste woonplaats der krankzinnige Rosmalen was, zoodat de verplegingskosten, volgens art. 26 der wet op het armbestuur, voor rekening dier gemeente moesten komen.

Daarentegen werd van den kant van Rosmalen aangevoerd, dat Matthijssen slechts in die gemeente werkzaam was, doch zijn hoofdverblijf en derhalve ook zijne wettige woonplaats te Tilburg had behouden, zoodat de verplegingskosten ten laste van laatstgenoemde gemeente moesten worden gebracht.

Met deze laatste opvatting is de Directeur van het gesticht Coudewater het eens. In zijn schrijven van 4 Maart '85 aan den Burgemeester van Tilburg gericht, geeft hij te kennen, dat Matthijssen als stoker in de gasfabriek van het gesticht werkt en

uit Tilburg komt, evenals zoovele andere werklieden in dienst van het gesticht zijn, die uit Berlikum komen. Al die lieden staan, wat hunne vaste woonplaats betreft, met elk ander gelijk, al gaat Matthijssen niet dagelijks naar huis, 't geen de afstand hem verbiedt.

Dat Tilburg de werkelijke woonplaats van Matthijssen is, wordt, naar de meening van den Directeur, door tal van omstandigheden aangewezen. Al sedert 18 jaren heeft hij te Tilburg met zijn huisgezin gewoond; daar zijn zijn kinderen geboren en hebben deze onderwijs ontvangen; daar was hij tot 28 Februari '85 gepatenteerd voor een winkel van kruidenierswaren; daar staat hij met zijn geheele gezin in de bevolkingsregisters ingeschreven; daar was zijn eigenlijk, zijn vast „te huis"; daar zijn zijne kinderen ook nu nog. In de gemeente Rosmalen vertoeft hij dan ook enkel om wat te verdienen. Zelfs zou hij met zijn huisgezin niet in de nabijheid van Coudewater kunnen wonen, daar hij er te vergeefs eene woning zou zoeken.

Vóór en tijdens het uitbreken van de ziekte zijner vrouw is hij te Tilburg niet afgeschreven. Uit het feit, dat acht dagen na de opneming van zijne vrouw in het gesticht hem van ambtswege (niet op verzoek van den belanghebbende) een bewijs van woonplaatsverandering is toegezonden, kunnen, naar het oordeel van den Directeur, rechtens geene nadeelige gevolgen voor Rosmalen voortspruiten.

Op deze beschouwingen hebben Burg. en Weth. van Tilburg, bij hun schrijven van 5 Maart '85 geantwoord, dat hunne meening, dat Rosmalen de woonplaats is van de arme krankzinnige Alegonda Van Riet, was gegrond op mondelinge verklaringen van haren echtgenoot Martinus Matthijssen en dat die verklaringen door den brief van den Directeur worden bevestigd.

Matthijssen is sedert een jaar werkzaam als smid en stoker in de gasfabriek te Coudewater, woont dag en nacht in het gesticht en komt slechts van tijd tot tijd, om de vier of vijf weken, een bezoek brengen aan zijne te Tilburg vertoevende echtgenoote.

De door den Directeur opgegeven omstandigheden strekken wel ten bewijze, dat Matthijssen in vroeger jaren te Tilburg zijne woonplaats had, maar niet dat dit het geval was op het oogenblik, dat zijne vrouw krankzinnig werd, d. i. eenige dagen vóór hare opneming in het gesticht.

Rosmalen was, zoo vervolgen Burg. en Weth., het hoofdverblijf van Matthijssen en alzoo zijne wettige woonplaats (art. 74 Burg. Wetb.); dat hij de werkelijke woonplaats van zijne vrouw niet naar Rosmalen heeft overgebracht is, volgens zijne door den brief des Directeurs bevestigde verklaring, alleen toe te schrijven aan de omstandigheid, dat in de omstreken van Coudewater geen woning voor zijn gezin te vinden was.

Dat acht dagen na de opneming van zijne vrouw in het gesticht aan Matthijssen van ambtswege (niet op verzoek van den belanghebbende) een bewijs van woonplaatsverandering zou zijn toegezonden, wordt door Burgemeester en Wethouders tegengesproken.

Niet acht dagen daarna, maar op den dag zelven, dat Matthijssen zijne vrouw naar Coudewater medenam, is hem het getuigschrift overhandigd, niet om daardoor eenigen invloed uit te oefenen op de wettelijke woonplaats, maar alleen als administratieve maatregel, wijl ook zonder dat getuigschrift, volgens de tweede alinea van art. 76 Burg. Wetb., het bewijs uit de omstandigheden wordt opgemaakt.

Bij het gebleken verschil van gevoelen tusschen de Gemeentebesturen van Tilburg en van Rosmalen, werd de zaak door het Bestuur van het gesticht Coudewater bij Gedeputeerde Staten van Noordbrabant aangebracht.

Bij zijne daartoe strekkende missive van 9 Maart '85 voegde het Bestuur van het gesticht eene memorie van toelichting, waarin onderscheidene mededeelingen worden teruggevonden, die ook reeds in den brief van den Directeur aan den Burgemeester van Tilburg, dd. 4 Maart '85, waren opgenomen. Voorts wordt in die memorie nog aangevoerd, dat de beschouwing van het Gemeentebestuur van Tilburg, volgens welke, zoo er te Coudewater eene woning was geweest, Matthijssen er zou zijn gaan wonen, tot het gebied der waarschijnlijkheden en veronderstellingen behoort, waarmede geen rekening kan worden gehouden. In allen gevalle, waar geen woning is, kan men ook geen voornemen hebben ze te betrekken. Vrouw Matthijssen kwam dan ook in krankzinnigen toestand uit Tilburg te Coudewater, niet om er te wonen, maar om er verpleegd te worden.

Iemand, zoo vervolgt de memorie, moet ergens wonen; woont hij nergens, heeft hij geen vaste woonplaats, dan is hij een zwerveling, misschien een landlooper. Maar daar staat tegenover, dat niemand op twee plaatsen tegelijk wettige woonplaats kan hebben.

Volgens de memorie nu vertoeft Matthijssen enkel korteren of langeren tijd achtereen op Coudewater om wat te verdienen, en 't geen hij verdient strekt tot onderhoud van zijn gezin te Tilburg, waar zijne woning is en waar hij steeds in het midden der zijnen terugkeert. Hij woont alzoo vast en wettig te Tilburg, en verblijft enkel op Coudewater ter wille van de belangen van zijn huisgezin.

De memorie vestigt eindelijk nog de aandacht op de omstandigheid, dat velen hun brood verdienen buiten de gemeente waar zij wonen, zooals personen, wier fabriek op het grondgebied eener andere gemeente ligt en waar zij eene kamer voor eigen gebruik hebben; de werklieden, die dagelijks uit het naburige Berlicum komen, waar zij met hunne gezinnen wettige woonplaats hebben enz.

Nog werd door het Bestuur van het gesticht een formulier of een staat van inlichtingen overgelegd, ingevuld te en ontvangen uit Tilburg, waarin als woonplaats van de lijderes Rosmalen en als haar verblijfplaats Tilburg is vermeld.

Gedep. Staten van Noordbrabant hebben getracht het geschil tusschen de beide Gemeentebesturen in der minne te beëindigen, doch zijn daarin niet geslaagd.

Door Burg. en Weth. van Tilburg wordt, bij hunne missive van 20 Maart '85, erkend, dat Martinus Matthijssen sedert jaren onafgebroken met zijn gezin te Tilburg heeft gewoond, totdat hij vóór ongeveer één jaar de betrekking kreeg van smid en stoker aan het gesticht Coudewater te Rosmalen en van tijd tot tijd, volgens zijne verklaring om de vier of vijf weken, zijn gezin, dat te Tilburg bleef, bezocht; dat hij met zijn gezin tot 26 Februari jl. in het bevolkingsregister van Tilburg was ingeschreven en daaruit nog niet is geschrapt, wijl het bericht, bedoeld in art. 17 van het Koninklijk Besluit van 3 November 1861 (*Stbl.* no. 94), nog niet is ontvangen, en dat hij zijne vrouw op 26 Februari jl. van Tilburg naar Coudewater heeft overgebracht om daar als krankzinnig te worden verpleegd. In al die feiten vinden Burg. en Weth. echter niet het bewijs, dat Matthijssen te Tilburg woonachtig

was toen zijne vrouw krankzinnig werd, zijnde, volgens de verklaring des geneesheers, eenige dagen vóór hare opneming te Coudewater.

Matthijssen was als smid en stoker aan de gasfabriek dier inrichting verbonden, en dat dit eene vaste betrekking is en het niet aldaar wonen met zijn gezin enkel en alleen toe te schrijven is aan de door den Directeur niet ontkende omstandigheid, dat er geene woning te vinden was, wordt, naar het oordeel van Burg. en Weth., nog gestaafd door het feit, dat o. a. een zijner voorgangers in die betrekking, nu te Tilburg woonachtig, wel met zijn gezin in de nabijheid van Coudewater woonde.

Dat Matthijssen niet reeds vroeger uit het bevolkingsregister van Tilburg werd geschrapt, bewijst alleen, dat niet is voldaan aan de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 23 September 1877 (*Stbl.* no. 185), maar niet dat hij te Tilburg bleef wonen.

Eindelijk kunnen Burg. en Weth. niet toegeven, dat Matthijssen tot 28 Febr. '85 te Tilburg als winkelier zou zijn gepatenteerd — daargelaten nog, dat het gepatenteerd zijn geene inwoning kan staven. Volgens het register van patentplichtigen is, bij de beschrijving in Mei 1884, in het huis, waarin vroeger Martinus Matthijssen met zijn gezin en tot 26 Februari jl. zijne vrouw en twee kinderen woonden, gepatenteerd als winkelier en broodslijter: niet M., maar A. Matthijssen, zijnde klaarblijkelijk A. Matthijssen, geboren Van Riet.

Bij missive van 27 Maart jl., werd door Burg. en Weth. van Rosmalen bericht, dat M. Matthijssen in die gemeente nog geen eigen woning en huishouding gehad heeft. Alleen is zijne echtgenoote A. Van Riet in 't laatst van Februari als krankzinnige van Tilburg naar het gesticht Coudewater overgebracht en daarin ter verpleging opgenomen. Hij zelf is in de gemeente Rosmalen enkel werkzaam als smid en stoker in de gasfabriek van het gesticht, waar hij verblijft en gevoed wordt.

Verder schrijven Burg. en Weth. van Rosmalen, dat Matthijssen steeds een eigen woning en huishouding te Tilburg heeft gehad, en dat hij die, naar zij meenen te weten, nog heeft, zoodat daar zijn hoofdverblijf, zijn eigenlijk "te huis" was.

In dit opzicht, zoo besluiten Burg. en Weth., is hij gelijk te stellen met meer anderen, die in het gesticht Coudewater steeds werkzaam, doch in de naburige gemeente Berlicum woonachtig zijn. Alleen kon Matthijssen, wegens den verren afstand, niet zooals deze laatsten dagelijks naar huis gaan.

Gedep. Staten van Noordbrabant deelen, blijkens hun ambtsschrijven van 7 April '85, in de zienswijze van het Gemeentebestuur van Rosmalen. Op grond van de feiten, zooals die uit de stukken blijken, zijn zij van oordeel, dat de gemeente Tilburg de woonplaats van Matthijssen bleef, ook nadat hij als smid en stoker aan de gasfabriek van het gesticht Coudewater in dienst was getreden en zijn gezin te Tilburg van tijd tot tijd bezocht. Daar immers had hij zijn hoofdverblijf; daar woonden zijne vrouw en zijne kinderen, in wier onderhoud hij, met hetgeen hij te Coudewater verdiende, voorzag; daar oefende zijne vrouw eene winkelnering uit en daar bleef hij met zijn gezin voortdurend in de bevolkingsregisters ingeschreven. Te Rosmalen heeft hij zich niet eens van eene eigen woning voorzien, maar genoot hij, boven zijn loon, kost en inwoning in het gesticht.

Gedep. Staten achten mitsdien de bewering van het Gemeentebestuur van Tilburg,

dat Matthijssen niet meer aldaar, maar te Coudewater, gemeente Rosmalen, woont, en dat deze gemeente de verplegingskosten zijner krankzinnige vrouw moet dragen, onjuist en hebben met deze beschouwingen aan den Minister van Binnenlandsche Zaken voorgesteld de zaak, als geschil van bestuur, aan de beslissing van Zijne Majesteit te onderwerpen.

III. het beroep van *S. Van Til Jzn, te Voorschoten, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij aldaar.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 5 Juni 1885, no. 48, Afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door S. Van Til Jzn., te Voorschoten, ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprichting eener slachterij.

Genoemde Van Til heeft in Maart 1885 aan Burg. en Weth. van Voorschoten vergunning gevraagd om eene varkensslachterij te mogen oprichten in een te bouwen schuur, welke tevens tot stal voor varkens zou dienen, achter het door hem aangekochte huis aan de Voorstraat in het dorp Voorschoten, plaatselijk gemerkt A no. 140.

In de zitting, naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) op 27 Maart 1885 gehouden, is, namens A. E. Van Kempen, eigenaar van het aangrenzende perceel A 141, bewoond door de familie Van Dijk, bezwaar tegen het verzoek ingebracht, op grond dat het bedoelde aangrenzende perceel veel in waarde zou verminderen en de tuinkamer daarvan veel van het aangename zou verliezen, daar de tuinen van de beide perceelen slechts gescheiden zijn door eene lage schutting. Door den aanvrager is daarop geantwoord, dat de bezwaren niet bestonden, daar het geschreeuw der varkens weinig of niet gehoord zou worden.

Burg. en Weth. hebben bij besluit van 7 April de vergunning geweigerd, op grond, dat de plaats, voor slachterij bestemd, zich bevindt in het midden der kom van de gemeente; dat zij reeds uit dien hoofde niet wenschelijk is; dat namens den eigenaar van het aangrenzende woonhuis A 141 is beweerd, dat dat huis minder ter bewoning geschikt zou worden en bijgevolg in waarde zou verliezen, dat die bezwaren gegrond zijn en vallen in de redenen van weigering, vermeld bij de letters *b* en *c* van art. 11 der wet.

Van deze beschikking is S. Van Til in beroep gekomen bij den Koning. In het midden latende of het min of meer wenschelijke om eene slachtplaats in de kom eener gemeente te vestigen, op zich zelf mag leiden tot afwijzing van het verzoek, wijst hij er op, dat zijne tegenwoordige slachtplaats sinds 1 April 1881 is gevestigd in het perceel te Voorschoten, plaatselijk gemerkt A 87, evenzeer gelegen midden in

de kom, ongeveer vlak tegenover de plaats waar hij nu zijne slachtplaats wil vestigen. Hij begrijpt niet waarom nu minder wenschelijk zou zijn wat in 1881 werd toegestaan, terwijl het toch wel geen betoog zal behoeven, dat in elke gemeente dergelijke inrichtingen worden aangetroffen als hij wenscht op te richten. Hij merkt voorts op, dat, blijkens de overgelegde teekening, de slachtplaats zal komen achter zijn huis, niet aan den kant van het huis van den heer Van Kempen, maar aan de tegenovergestelde zijde naast het achterhuis van den heer Van Heeteren, die tegen de inwilliging van het verzoek geenerlei bezwaar heeft.

De slachtplaats zal dus van het eerstgenoemde huis betrekkelijk ver verwijderd zijn; de tuinen welke er tusschen liggen, zijn door een houten schutting gescheiden.

Dat de woning van den heer Van Kempen in waarde zou verliezen kan appellant niet toegeven, en dat zij zelfs in de geringste mate voor bewoning ongeschikt zou worden, is, volgens hem, ten eenenmale ongegrond;

Appellant wijst er bovendien op, dat hij alleen voor zijn eigen bedrijf, niet om voor anderen te slachten, van de slachtplaats gebruik maakt en slechts tweemaal per week, in den winter soms driemaal, een varken slacht; dat de deuren der slachtplaats naar den achterweg gericht zijn en bij het slachten steeds gesloten blijven, en dat derhalve ook voor walgelijke nitdampingen geen vrees bestaat.

Op dit beroep zijn gehoord Gedep. Staten van Zuidholland, die een bericht hebben ingewonnen van Burg. en Weth. van Voorschoten.

In dit bericht, gedagteekend 4 Mei 1885, geven Burg. en Weth. te kennen, dat de plaats, waar den appellant in 1881 vergund is eene slachterij op te richten, ligt aan den buitenkant der kom, in de onmiddellijke nabijheid van een vaart, grenzende aan weiland, terwijl het perceel, waar hij thans eene slachtplaats wil vestigen, ligt in het centrum der kom; dat het niet missen kan of het huis van den heer Van Kempen moet in waarde verliezen, daar de tusschen dat perceel en de op te richten slachterij gelegen tuin van appellant van zoo geringe breedte is, dat het geschreeuw der varkens en de damp, een gevolg der slachting, in dat perceel moeten doordringen; dat het niet inbrengen van bezwaren door den anderen aangrenzenden eigenaar een gevolg is van diens opvatting, maar niet vermindert de bezwaren door den eigenaar van het perceel no. 141 ingebracht; dat het waar is dat appellant tot nu toe slechts twee- of driemalen 's weeks een varken slacht, maar dat dit buiten beschouwing moet blijven, daar hij, eenmaal vergunning hebbende, zijne zaak kan uitbreiden.

Burg. en Weth. leggen de stukken, betreffende de behandeling der zaak, bij hun college, gedeeltelijk in afschrift, gedeeltelijk in originali over en berichten dat de appellant geen kennis aan hen heeft gegeven van het door hem ingesteld beroep, zoodat door hen geen openbare kennisgeving van dat beroep kon plaats hebben, en dat zij die kennisgeving nu nog onder dagteekening van 2 Mei gedaan hebben.

Gedep. Staten van Zuidholland, lettende o. a. op 's Konings Besluit van 19 Febr. 1880, no. 10, Belinfante XX, 72, adviseeren tot niet-ontvankelijk-verklaring van den appellant wegens het nalaten der kennisgeving van zijn beroep aan het Gemeentebestuur.

Nadat de zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn bij haar ingekomen:

een schrijven van A. Van Heteren, eigenaar van het perceel, grenzende aan dat van appellant aan de zijde der op te richten slachterij, welke te kennen geeft, dat hij meent, dat de oprichting dier inrichting zou strekken tot vermindering der waarde van zijn pand en dat hij het dus in zijn belang wenschelijk acht, dat het besluit tot weigering der vergunning gehandhaafd worde;

een schrijven van A. E. van Kempen, die aanvoert, dat Burg. en Weth. de vergunning geweigerd hebben omdat de oprichting eener varkensslachterij in het fraaiste gedeelte van de kom der gemeente, de belendende panden zeer in waarde zou doen dalen; dat vooral hij zou benadeeld worden als eigenaar van een naast het voor slachterij bestemde perceel gelegen heerenhuis met fraai aangelegden tuin, dat thans bewoond wordt door den heer Van Dijk, Secretaris der hofhouding van wijlen Z. K. H. prins Alexander der Nederlanden, doch na het eindigen van den huurtijd niet meer aan eenige familie van den deftigen stand en dus slechts tot veel lageren prijs zou kunnen verhuurd worden, daar de belending door eene varkensslachterij niet alleen het aanzien van dat huis zou doen verminderen, maar ook uit een hygiènisch oogpunt belangrijke bezwaren oplevert; dat daarenboven uit informatiën is gebleken, dat S. Van Til Jzn. tegen slechts geringe kosten elders in dezelfde gemeente gelegenheid tot het bewaren en slachten van varkens vinden kan en dus niet gezegd kan worden door eene afwijzing van zijn verzoek eenigszins belangrijk in zijn bedrijf benadeeld te worden.

De appellant, zelf verschenen, verzoekt, dat hem alsnog de verlangde vergunning worde verleend en deelt mede, dat de heer Van Kempen van zijne slachterij volstrekt geen last zal ondervinden.

De heer Van Kempen, gekomen om te antwoorden op hetgeen nog door Van Til mocht worden aangevoerd, is van oordeel dat de Raad van State, nu appellant, geen nadere gronden voor zijn verzoek heeft aangegeven, voldoende door zijn ingediend geschrift is ingelicht.

IV. het beroep van *G. Romeijnders, te Lithoijen, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, in zake de Nationale Militie.*

De *Staatsraad* Jhr. Van Humalda van Eysinga brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, onder geleide eener missive van den 18n Juni 1885, no. 902, Afd. M. en S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door G. Romeijnders, te Lithoijen, tegen de uitspraak van Gedep. Staten van Noordbrabant, dd. 28 April jl., G no. 103, 3e Afd., waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de militie van zijn zoon Gerardus, loteling der lichting van dit jaar, is gehandhaafd.

Deze Gerardus is de jongste zoon uit een gezin van vier broeders. De oudste,

Nicolaas, geboren in 1847, en ingeschreven voor de lichting van 1867, trok een vrij nummer.

De tweede, Reinier, geboren in 1858, werd den 1n Mei 1878 als milicien ingedeeld, doch den 1n Augustus d. a. v. ontslagen op grond dat hij bij herkeuring voor Ged. Staten, ingevolge art. 116 der wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72), voor den dienst werd afgekeurd.

De derde, Johannes, geboren in 1861, werd op 2 Mei 1881 ingedeeld en is thans nog in dienst.

De reeds genoemde jongste broeder Gerardus, geboren in 1865, loteling voor de lichting van dit jaar uit de samengevoegde gemeenten Lith en Lithoijen, werd op 16 April jl. door den Militieraad in het eerste district van Noordbrabant tot den dienst aangewezen.

Tegen diens uitspraak heeft, bij adres van 21 April jl., de vader des lotelings bij Gedep. Staten bezwaar ingebracht.

Deze overwogen echter bij hun besluit van 28 April jl., dat de tweede broeder op 1 Mei 1878 is ingelijfd en op 1 Aug. d. a. v., krachtens art. 117 der militiewet, uit den dienst is ontslagen wegens lichaamsgebreken, die reeds vóór zijne inlijving bestonden; dat de verrichte dienst van dien broeder buiten aanmerking blijft als niet vallende onder art. 50, 4⁰ en 5⁰, der wet, aangezien die gebreken niet door den dienst zijn bekomen en hij, in plaats van drie jaren, slechts drie maanden gediend had, toen hij uit den dienst werd ontslagen, dat bijgevolg de loteling Gerardus Romeijnders, als zijnde de jongste van vier broeders, waarvan slechts één in den zin der wet dient, geen aanspraak op vrijstelling wegens broederdienst kan maken, vermits volgens de tabel, bedoeld in art. 49 der wet, in een gezin van vier broeders, waarvan alleen de derde dient of gediend heeft, de vierde dienstplichtig is.

Op dien grond werd de uitspraak van den Militieraad door Gedep. Staten gehandhaafd.

Blijkens eene daarvan afgegeven verklaring is dit besluit op 7 Mei 1885 ter kennis van den vader des lotelings gebracht, die daarvan bij Zijne Majesteit in beroep is gekomen bij een adres, 't welk den 9n Mei d. a. v. aan Zijner Majesteits Kabinet is ontvangen.

In het appellatoir adres wordt gezegd, dat de bewering van Gedep. Staten wel gedeeltelijk waarheid bevat, in zooverre de gebreken van den tweeden broeder niet geheel in en door den dienst zijn bekomen, doch dat Gedep. Staten uit het oog verliezen, dat de kleine ongesteldheid, welke die broeder vóór den dienst had, in en door den dienst dusdanig verergerde, dat hij na drie maanden moest worden ontslagen.

Appellant meent dus, dat art. 50, no. 4, zooal niet stipt volgens de letter, dan toch volgens den geest der wet volkomen op zijn vierden zoon Gerardus van toepassing is. De oorzaak der kwaal van zijn tweeden zoon, ofschoon in geringe mate vóór de indiensttreding aanwezig, was van zoo weinig beteekenis, dat men niet aarzelde, hem voor den dienst goed te keuren. Maar in en door den dienst is in drie maanden het gebrek zoo toegenomen, dat hij dientengevolge thans nog voor eenigszins zwaren arbeid geheel ongeschikt is.

De Commissaris des Konings in Noordbrabant, in wiens handen het adres door

den Minister van Binnenlandsche Zaken werd gesteld, adviseerde, bij missive van 1 Juni '85, tot handhaving van de uitspraak van Gedep. Staten.

Van den appellant is alsnog, nadat de overweging van het beroep bij de Afdeeling aanhangig was gemaakt, een schrijven ontvangen, waarbij hij te kennen geeft, dat zijn tweede zoon bij diens in diensttreding wel de tering onder de leden had, maar in den dienst een erge verzwering aan beide borsten kreeg, welke verzwering in en door den dienst in zulk een hevige mate toenam, dat hij uit den dienst moest worden ontslagen. Zijn gestel was nochtans zoodanig in en door den dienst ondermijnd, dat hij tot heden onmogelijk eenigen vermoeienden arbeid kan verrichten. Daarom blijft appellant bij den inhoud van het door hem aan Zijne Majesteit gericht adres persisteeren.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Een-en-twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 22 *Juli* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten:

1°. van 12 Juni 1885, no. 14, houdende beschikking op het beroep van *K. Van Nispen te 's-Heerenberg, gemeente Bergh, van eene beschikking van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan J. H. Brienen vergunning is verleend tot oprichting eener smederij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 218.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van K. Van Nispen, te 's-Heerenberg, gemeente Bergh, van eene beschikking van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan J. H. Brienen vergunning is verleend tot oprichting eener smederij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 27 Mei 1885, n^0. 28;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 4 Juni 1885, no. 36, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat J. H. Brienen aan Burgemeester en Wethouders van Bergh vergunning heeft verzocht tot oprichting eener smederij op het perceel in die gemeente, kadastraal bekend sectie G no. 464 in eene daar thans bestaande schuur.

dat op de vergadering, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) door K. Van Nispen, eigenaar en bewoner van een naburig perceel, bezwaren zijn ingebracht tegen het toestaan der vergunning, gegrond op de vrees voor waardevermindering van zijn perceel en op den hinder van ernstigen aard, dien de smederij zal veroorzaken:

1o. door het, vooral bij ziekten, zeer hinderlijk geraas, en

2o. door het uitstoomen van roet door den schoorsteen, ten gevolge waarvan het achter zijne woning gelegen bleekveld niet meer zal kunnen worden gebruikt;

dat Burgemeester en Wethouders van Bergh, op grond dat de aangevoerde bezwaren eene weigering der gevraagde vergunning niet wettigden, het verzoek hebben toegestaan onder voorwaarde, dat de smederij zoo zal moeten zijn ingericht, dat gevaar van brand worde voorkomen en wel door behoorlijke bezoldering en afscheiding van de daaraan grenzende stalling, door middel van een steenen muur;

dat appellant, met inachtneming der wettelijke voorschriften, tegen deze beschikking Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat het gebouw, waarin de smederij zal worden uitgeoefend, niet onmiddellijk grenst aan eenig woonhuis en dat appellant in zijn van de voorgenomen inrichting omstreeks zeven en een halven meter verwijderd woonhuis geen zoodanigen hinder zal ondervinden als een weigering der vergunning zou rechtvaardigen, daar toch de last van geraas niet grooter zijn zal dan van zoovele andere bedrijven, welke allerwege in de bebouwde kommen der gemeenten ook zonder vergunning kunnen worden uitgeoefend;

dat ook de vrees voor bederf van het bleekveld ongegrond is, aangezien de smidse geen meerder roet zal verspreiden dan elke gewone keukenschoorsteen;

dat de vrees voor waardevermindering van appellants eigendom mitsdien niet aannemelijk is, en er derhalve geen termen zijn om aan appellants verzoek te voldoen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestreden beschikking van Burgemeester en Wethouders

van Bergh, het door appellant daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond; en met bepaling dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsblad, 12 Juni 1885.

WILLEM

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings.
ALEWIJN.

2°. van 23 Juni 1885, no. 17, houdende beschikking op het beroep van *A. L. Jansen en F. W. Kiffe, te Tiel, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan B D. Gersons vergunning is verleend tot het oprichten eener huidenzouterij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 239).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van A. L. Jansen en F. W. Kiffe, te Tiel, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan B. D. Gersons vergunning is verleend tot het oprichten eener huidenzouterij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 3 Juni 1885, no. 30;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 15 Juni 1885, no. 27, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat B. D. Gersons, koopman te Tiel, bij adres van 24 Januari 1885, aan Burgemeester en Wethouders van Tiel vergunning heeft verzocht om in een gedeelte van zijn lompenmagazijn, gelegen nabij het plantsoen, wijk C no. 135, kadastraal bekend gemeente Tiel, sectie C no. 1952, eene huidenzouterij te mogen oprichten;

dat op de vergadering, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no.

195), niemand is verschenen om bezwaren tegen de oprichting in te brengen, doch dat vóór die vergadering een bezwaarschrift was ingekomen van A. L. Jansen c. s., waarin, op grond van den hinder van ernstigen aard, waardoor hunne woningen of gedeelten daarvan onbewoonbaar zouden worden, alsmede het gevaar voor de gezondheid te duchten door de nadeelige uitwasemingen der huiden en het verspreiden van smetstoffen, verzocht werd de aanvraag te weigeren;

dat Burgemeester en Wethouders, van oordeel dat aan de geopperde bezwaren door het opleggen van voorwaarden kon worden tegemoet gekomen, bij beschikking van 20 Februari 1885 de gevraagde vergunning voorwaardelijk hebben verleend;

dat appellanten, onder inachtneming der wettelijke voorschriften, van deze beschikking Onze voorziening hebben ingeroepen met herhaling der reeds vroeger door hen ingebrachte bezwaren;

Overwegende, dat het perceel, waarin de inrichting zal worden gevestigd, gelegen is buiten de Stadsgracht, die het aan twee zijden begrenst en die aan de zuidzijde 10½ en aan de oostzijde 19.82 Meter breed is;

dat aan de west- en noordzijde zich binnen een afstand van 126.60 en 132 meter geene bewoonde gebouwen bevinden, terwijl het naastbijgelegen huis aan de overliggende zijde der Stadsgracht 25.20 Meter van het perceel verwijderd is;

dat de hinder die gevreesd wordt slechts in betrekkelijke mate zich zal doen gevoelen, nu de huidenzouterij in een aldus geheel vrij gelegen gebouw buiten de Stadsgracht zal worden opgericht;

dat die hinder, bij eene goede inrichting der huidenzouterij, blijkens het oordeel van de in dezen geraadpleegde deskundigen, niet van zoodanigen ernstigen aard zal zijn, dat hij er toe zou moeten leiden om de gevraagde vergunning te weigeren, en dat door het opleggen van voorwaarden aan de geopperde bezwaren, wat het voor de gezondheid gevreesde nadeel betreft, kan worden tegemoet gekomen;

dat derhalve de door Burgemeester en Wethouders verleende vergunning, onder de daarbij opgelegde, voor zooveel noodig aangevulde en gewijzigde voorwaarden, behoort te worden gehandhaafd;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de bij beschikking van Burgemeester en Wethouders van Tiel van 20 Februari 1885, no. 5, aan B. D. Gersons en zijne rechtverkrijgenden verleende vergunning tot oprichting eener huidenzouterij in het perceel nabij het plantsoen, wijk C no. 135, kadastraal bekend gemeente Tiel, sectie C no. 1952, te handhaven, doch die beschikking in zooverre te wijzigen, dat de vergunning wordt verleend onder voorwaarde;

1o. dat in de localiteit, thans als lompenbewaarplaats gebruikt, een muur worde opgetrokken tot afscheiding van het voor huidenzouterij bestemde gedeelte, waartoe een deur in dien muur toegang zal geven;

2o. dat de vloer van het voor huidenzouterij bestemde vertrek ondoordringbaar worde gemaakt, afhellende naar eene insgelijks ondoordringbaar gemaakte goot, die afloopt in een gecementeerden en gesloten vergaarbak, groot 50 bij 50 centimeter,

met eene diepte van 50 centimeter, welke vergaarbaak zoo dikwijls dit noodig zal zijn geledigd moet worden;

3o. dat het vervoer der in dien vergaarbak verzamelde pekel, die nimmer in de Stadsgracht mag afvloeien of uitgeworpen mag worden, geschiede in goed sluitende vaten;

4o. dat in de huidenzouterij worde geplaatst een luchtkoker van 50 centimeter in het vierkant, die minstens één meter boven den nok van het dak van het gebouw moet uitsteken en ingericht moet zijn volgens aanwijzing van den gemeente-architect, en welke luchtkoker voortdurend open moet worden gehouden;

5o. dat de in het magazijn aangebrachte huiden zoo spoedig doenlijk en wel binnen 24 uur na de ontvangst moeten worden ingezouten;

6o. dat geene werkzaamheden, het inzouten van huiden betreffende, verricht zullen mogen worden buiten de beslotene ruimte, die voor huidenzouterij is aangewezen;

met bepaling dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen 3 maanden na dagteekening van dit besluit;

en overigens het door adressanten ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, 23 Juni 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3o. van 26 Juni 1885, no. 3, houdende beschikking op het beroep van *J. W. C. Milders, te Delft, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, van 24 Februari 1885, G. S. no. 321[1], omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Zoetermeer.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 230).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. W. C. Milders, te Delft, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 24 Februari 1885, G. S. no. 321[1], omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Zoetermeer;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 3 Juni 1885, no. 29;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 18 Juni 1885, no. 4, afd. Wat. A.;

Overwegende, dat Dijkgraaf en Heemraden van den polder Nootdorp, bij adres van 31 Juli 1884, aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben verzocht, dat alsnog op den legger der wegen en voetpaden van de gemeente Zoetermeer zou worden gebracht: de rijweg van de Houtkade langs Roeleveen tot aan den 's-Gravenweg;

dat Gedeputeerde Staten na een ingesteld plaatselijk onderzoek, en na in eene openbare vergadering van hun College op 26 Januari 1885 belanghebbenden in de gelegenheid te hebben gesteld, het gedaan verzoek aan te dringen of te bestrijden, bij resolutie van 24 Februari 1885, G. S. 32/1, hebben gelast, dat op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Zoetermeer als no. 13 worde gebracht de Roeleveensche weg, verharde baan van de 1e klasse, daarstellende eene verbinding van de Houtkade, gemeente Stompwijk, met den Nieuwenweg, gemeente Zoetermeer, langs de tocht, die de gemeenten Zoetermeer en Nootdorp scheidt tot aan de spoorbaan en verder langs de oostelijke bermsloot dier baan ter lengte van 1025 meter en ter breedte op de smalste punten 6 meter, waarvan 4 meter baan, met een dam aan den Nieuwen weg, in eigendom bij de aangelanden, in onderhoud bij den polder van Nootdorp, in beheer bij het bestuur van dien polder en met vermelding in kolom 10 (vermelding der bewijzen en bescheiden) van het plan van verkaveling, goedgekeurd door den Minister van Binnenlandsche Zaken op 27 Februari 1844;

dat J. W. C. Milders, te Delft, eigenaar van het zuidelijk uiteinde van dien weg, tegen deze beslissing van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen, bewerende:

dat de weg niet publiek is, daarover dan ook nooit schouw of toezicht is uitgeoefend door eenig publiek gezag en aan de openbaarheid van dien weg geen behoefte bestaat;

dat de weg vroeger is afgesloten geweest en het gebruik dat daarvan gemaakt is slechts een gebruik was bij gedoogen;

dat de weg alleen als uitweg voor de aangelegen perceelen bestemd is, en dat het plan tot verkaveling der plassen van Nootdorp, onder de aan te leggen openbare wegen wel ook den hier besproken weg vermeldt, doch dit plan nimmer in dit opzicht is uitgevoerd;

op welke gronden appellant van Ons vernietiging van gezegde resolutie van Gedeputeerde Staten verzoekt;

Overwegende, dat door appellant niet wordt tegengesproken dat door een iegelijk, die het wil, steeds van dezen weg vrijelijk is gebruik gemaakt, doch dat hij beweert; dat dit gebruik slechts bij gedoogen is geschied, daar de weg uitsluitend als privaatrechtelijke uitweg, aan de daaraan grenzende perceelen gemeen, is te beschouwen;

dat dit beweren echter ten stelligste wordt wederlegd door het plan van verkaveling, dat tijdens de droogmaking der plassen van Nootdorp is vastgesteld en goedgekeurd door den Minister van Binnenlandsche Zaken den 27n Februari 1844, waarin in § 7 is bepaald, dat de bestaande communicatiën zouden worden vermeerderd door het

maken of aanleggen van eenige daar genoemde rijwegen, waar onder lett. C voorkomt: de rijweg van de Houtkade langs Roeleveen tot aan den 's-Gravenweg;

dat deze weg werkelijk is aangelegd en door een uitsluitend daartoe gegraven sloot van de aangrenzende perceelen is afgescheiden, zooals blijkt uit de verklaringen door verscheidene getuigen voor eene commissie uit Gedeputeerde Staten afgelegd en meer bepaaldelijk door de verklaring van Johannes De Vreede, inhoudende, dat gezegde weg in 1844 of 1845 is aangelegd en hij zelf aannemer is geweest van het graven der bewuste sloot;

dat derhalve appellants beweren, dat het plan van verkaveling in dit opzicht niet is uitgevoerd, onjuist is;

dat voorts, toen door den aanleg van den Rijnspoorweg van Gouda naar 's-Gravenhage het zuidelijk uiteinde van dien weg doorsneden werd, en daardoor zijne verbinding met den 's-Gravenweg dreigde te worden opgeheven, op aandrang van het polderbestuur die gemeenschap is hersteld door verlegging van den weg en wel met toestemming van den eigenaar van de perceelen, thans aan appellant toebehoorende;

dat uit deze geschiedenis van den weg duidelijk blijkt, dat hij is aangelegd en in stand gehouden als openbare weg;

dat de bewering, dat de weg vroeger zou zijn afgesloten geweest, blijkens door verschillende personen afgelegde verklaringen, slechts juist is voor zooveel betreft den tijd onmiddellijk op den aanleg volgende, toen de droogmaking nog niet zoover gevorderd was, dat van den weg algemeen gebruik kon gemaakt worden, doch dat ook destijds de afsluiting van het hek met een slot slechts kort heeft geduurd;

dat de hier bedoelde weg in eene werkelijk bestaande behoefte voorziet, daar, ware hij voor het verkeer gesloten, onder anderen de bewoners van den zuidoosthoek des polders om de Houtkade te bereiken een omweg zouden moeten maken langs den 's-Gravenweg, kruisweg en achterweg;

dat nu deze, onmisbaar voor het openbaar verkeer bestemde, weg door een vroeger gepleegd verzuim, niet op den legger voorkomt, het noodig is, dat hij er alsnog op gebracht worde, en mitsdien Gedeputeerde Staten te recht bij hunne aangevallen resolutie de opneming van gezegden weg op den legger hebben bevolen;

dat tegen de omschrijving van den weg, zooals die door Gedeputeerde Staten is geschied, geen bezwaar is ingebracht;

Gezien het reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland, vastgesteld door de Staten den 3 November 1870 en door Ons goedgekeurd bij Ons besluit van 21 November 1870, no, 16, zooals het is gewijzigd bij besluit der Staten van 20 November 1877, 14 November 1878, 10 Juli 1879, goedgekeurd bij Onze besluiten van 7 Januari 1878, no. 10, 8 December 1878, no. 9 en 16 Augustus 1879, no. 23;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der resolutie van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 24 Februari 1885, no. 321[1], het daartegen door adressant ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, 26 Juni 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings.
ALEWIJN.

4⁰. van 26 Juni 1885, no. 4, houdende beschikking op het beroep door *J. A. Van der Pluym c. s. ingesteld tegen eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Dussen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 211.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door J. A. Van der Pluym c. s. ingesteld tegen eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Dussen;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 Juni 1885 no. 26;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 20 Juni 1885, no. 22, Afd. Wat. A;

Overwegende, dat door A. Den Dekker te Almkerk, bij adres van 23 April 1884 aan Gedeputeerde Staten van Noordbrabant het verzoek is gedaan, dat door hen zoodanige maatregelen mochten genomen worden, dat van den legger der wegen en voetpaden der gemeente Dussen werd afgevoerd het op den legger onder no. 3 voorkomende voetpad, daarop genoemd Hilsche pad, althans voor zoover dit voetpad zou oopen over adressants eigendom;

dat Gedeputeerde Staten, na een bericht te hebben ingewonnen van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, den Gemeenteraad van Dussen in overweging hebben geven het pad van den legger af te voeren;

dat de Gemeenteraad echter, bij besluit van 16 November 1884, heeft te kennen gegeven van oordeel te zijn, dat het pad op den legger moest behouden blijven;

dat Gedeputeerde Staten daarop bij besluit van 11 December 1884, G no. 43, den

bij besluit van 25 October 1877, G no. 9, vastgestelden legger der wegen en voetpaden van de gemeente Dussen in dier voege hebben gewijzigd, dat het daarop, onder no. 3 voorkomende Hilsche voetpad er van werd afgevoerd;

dat tegen dit besluit beroep bij Ons is ingesteld door J. A. Van der Pluym en verscheidene andere in de gemeente Meeuwen en Dussen wonende belanghebbenden bij het voetpad, waarvan twee tevens eigenaren van perceelen waarover het pad loopt;

Overwegende, dat volgens art. 29, 1e lid, van het Reglement op de openbare wegen en voetpaden in de provincie Noordbrabant, goedgekeurd bij Ons besluit van 25 Juli 1874, no. 23, afgekondigd in het Provinciaal Blad van dat jaar, no. 21, in de leggers der wegen en voetpaden, zooals zij, na voorafgaande opmaking door het Gemeentebestuur, door Gedeputeerde Staten zijn vastgesteld, behoudens 's Konings beslissing of de uitspraak van den rechter, geene verandering gemaakt wordt dan door Gedeputeerde Staten en dat volgens art. 29, 2e lid, de regels voor de eerste opmaking gesteld bij iedere wijziging van toepassing zijn;

dat de regelen voor de eerste opmaking gesteld, medebrengen, dat door het ter inzage leggen van stukken, in verband met bepaalde termijnen tot het inbrengen van bezwaren, aan de belanghebbenden gelegenheid worde gegeven om voor hunne belangen op te komen;

dat toch voorschriften van die strekking gegeven zijn bij de artt. 11, 12, 14, 15, 17, alle betreffende de behandeling van de leggers door de Gemeentebesturen;

dat bovendien art. 20 bepaalt, dat de bij Gedeputeerde Staten ingebrachte bezwaren worden behandeld en beslist ingevolge het bij besluit der Staten van 3 November 1869 (*Prov. blad* no. 60) vastgestelde art. 24*bis* der Instructie voor Gedeputeerde Staten, en dat hetzelfde plaats heeft indien Gedeputeerde Staten vermeenen ambtshalve aanvulling of wijziging in den legger te moeten maken, zoodat in geen geval eene verandering in den legger, zooals die is op het oogenblik dat Gedeputeerde Staten de zaak in behandeling nemen, mag gemaakt worden zonder dat alvorens naar het genoemde art. 24*bis* der Instructie is gehandeld;

dat § 2 van dit art. ook weder voorschrijft het ter inzage verstrekken van de tot de zaak betrekkelijke stukken aan de belanghebbenden, terwijl buitendien § 4 voorschrijft de behandeling der zaak in eene openbare vergadering van Gedeputeerde Seaten, waartoe de belanghebbenden worden opgeroepen;

dat in dit geval niet blijkt van eenige andere handeling van het Gemeentebestuur dan de vaststelling en inzending aan Gedeputeerde Staten van het Raadsbesluit van 16 November 1884 hierboven vermeld; en dat, wat betreft Gedeputeerde Staten, volgens hun bericht van 21 Mei 1885, de behandeling der wijziging van den legger in geene openbare vergadering van hun College heeft plaats gehad en alzoo te dien aanzien de bepalingen van het reglement op de openbare wegen en voetpaden niet zijn toegepast;

dat, daargelaten in hoeverre in dit geval, nu het Gemeentebestuur van oordeel was, dat geene wijziging van den legger moest plaats hebben, het tweede lid van art. 29 toepassing had kunnen vinden voor zooveel betreft handelingen van het Gemeentebestuur, in allen gevalle aan die bepaling had kunnen en behooren te zijn voldaan voor zooveel betreft de naleving van art. 20;

dat Gedeputeerde Staten door dit art. niet na te leven de wijziging van den legger hebben tot stand gebracht op eene wijze, strijdig met het Reglement, en dat hun besluit dus behoort vernietigd te worden;

Gezien het Reglement op de openbare wegen en voetpaden in de provincie Noordbrabant, goedgekeurd bij Ons besluit van 25 Juli 1874, no. 23, opgenomen in het Provinciaal blad van 1874, no. 21;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 11 December 1884, G no. 43, tot wijziging van den legger der wegen en voetpaden der gemeente Dussen, te vernietigen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, 26 Juni 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

5o. van 3 Juli 1885, no. 6, houdende beschikking op het beroep door *Johanna Sébilla Vieweg, te Amsterdam, ingesteld van de beslissing van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de militie van haren zoon August Clement is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 256.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, door Johanna Sébilla Vieweg, te Amsterdam, ingesteld van de beslissing van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de militie van haren zoon August Clement is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Juni 1885 no. 38;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 Juni 1885, no. 929, Afd. M. S.;

Overwegende, dat uit het door echtscheiding ontbonden huwelijk van Johannes Jurrien Clement met Johanna Sébilla Vieweg zijn geboren twee zoons, namelijk Christiaan August, geboren in 1856, en August, geboren in 1865, en dat uit het later huwelijk van Johannes Jurrien Clement met Gerardina Philomena Van Leeuwarden in 1878 is geboren een zoon, Pieter Frederik;

dat van deze drie zonen de oudste in 1876 een plaatsvervanger heeft gesteld, die den 5n Mei 1876 is ingedeeld en den 17n Maart 1877 met een briefje van ontslag is weggezonden; dat de vervangene, die toen gedetineerd was, op 13 Maart 1878 zelf in dienst is getreden en op 19 September 1879 uit de sterkte is afgevoerd, als zijnde bij vonnis van den krijgsraad vervallen verklaard van den militairen stand; dat deze oudste zoon op 1 Juni 1880 is overleden;

dat de twee jongste zonen in leven zijn;

dat de tweede, August, loteling van dit jaar voor de gemeente Amsterdam, door den Militieraad voor den dienst is aangewezen en deze aanwijzing, waartegen hij bij Gedeputeerde Staten van Noordholland, op grond van den dienst van den overleden ouderen broeder, bezwaar heeft ingebracht, door dit college is gehandhaafd bij uitspraak van 9 April 1885, no. 2;

dat de moeder van den loteling, wiens vader op 2 November 1880 is overleden, van deze uitspraak bij Ons in beroep gekomen is;

Overwegende, dat de loteling thans is de oudste van twee halve broeders, waarvan de jongste den militieplichtigen leeftijd nog niet bereikt heeft, en dat de dienst, door den overleden ouderen broeder gedeeltelijk bij plaatsvervanging, gedeeltelijk in persoon volbracht, geen vijf jaren heeft geduurd en dus niet voldoet aan art. 50, 2° of 7° der Militiewet, terwijl ook noch die broeder, noch zijn plaatsvervanger, verkeeren in een der gevallen bij de overige nummers van dat artikel omschreven;

dat de loteling derhalve te recht voor den dienst is aangewezen;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n⁰. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestreden uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, den 3 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

6o. van 3 Juli 1885 no. 7, houdende beschikking op het beroep, *ingesteld door H. L. Vinke, te Rotterdam, tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, dd.* 20 *April* 1885, *no.* 3, *waarbij de aanwijzing tot den dienst van zijn zoon Cornelis Hendrikus, loteling der lichting van dit jaar uit de gemeente Rotterdam, is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 273.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden. Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door H. L. Vinke te Rotterdam, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, dd. 20 April 1885, no. 3, waarbij de aanwijzing tot den dienst van zijn zoon Cornelis Hendrikus, loteling der lichting van dit jaar uit de gemeente Rotterdam, is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Juni 1885, no. 39;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 Juni 1885, no. 930, Afd. M. en S.;

Overwegende, dat de loteling Cornelis Hendrikus Vinke de derde is uit een gezin van vier volle en halve broeders, waarvan de oudste, Adrianus Bronswijk Van der Leeuw, den 8 November 1851 uit het vorige huwelijk van appellants echtgenoote geboren, den 21 September 1868 bij het 4e Regiment Huzaren vrijwillig in dienst is getreden en den 14 Juli 1873 op zijn verzoek uit den dienst is ontslagen; de tweede, Henricus Egbertus Vinke, geboren 22 October 1863, een plaatsvervanger heeft gesteld, die op 15 Mei 1883 is ingelijfd en nog dient, terwijl de vierde den militieplichtigen leeftijd nog niet bereikt heeft;

dat Cornelis Hendrikus Vinke, geboren 2 Januari 1865, dit jaar aan de loting voor de Nationale Militie te Rotterdam deelgenomen en het dienstplichtige nommer 574 getrokken hebbende, als reden van vrijstelling broederdienst heeft opgegeven;

dat hij niettemin op 14 Maart jl. door den Militieraad in het tweede district van Zuidholland tot den dienst is aangewezen;

dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland, bij besluit van 20 April 1885, no. 3, het tegen die uitspraak ingebracht bezwaar ongegrond verklaard en de aanwijzing tot den dienst gehandhaafd hebben;

dat appellant tegen dit besluit bij Ons in beroep is gekomen, te kennen gevende, dat het te kort in den dienst van den oudsten broeder door een ander vrijwilliger is aangevuld, en dat hij, aangezien voor den tweeden broeder een plaatsvervanger is gesteld, vermeent aan het bepaalde bij de wet op de Nationale Militie te hebben voldaan, die van een even getal broeders slechts de helft voor den dienst opeischt;

Overwegende, dat de wet betrekkelijk de Nationale Militie slechts vrijstelling wegens broederdienst verleent, behalve in de gevallen sub 1, 4. 5 en 6 van art. 50

voorzien, wanneer een broeder, gedurende vijf jaren, hetzij bij de militie te land, hetzij als vrijwilliger bij de zeemacht, bij het leger hier te lande of bij het krijgsvolk in 's Rijks overzeesche bezittingen, of wel gedurende vier jaren bij de zeemilitie heeft gediend, of dat hij zijn vijfjarigen dienst heeft doen volbrengen of aanvullen door plaatsvervanging, of een plaatsvervanger heeft gesteld, die in een van de gevallen verkeert sub 1, 4, 5 en 6 van art. 50 omschreven;

dat de oudste (halve) broeder des lotelings 4 jaren, 9 maanden en 23 dagen als vrijwilliger bij het leger hier te lande heeft gediend;

dat die broeder wel is waar, toen hij op 14 Juli 1873 uit zijne vrijwillige verbintenis werd ontslagen, een anderen vrijwilliger in zijne plaats heeft gesteld, doch dat dit niet valt onder art. 50, sub 7, waarbij slechts vrijstelling wordt toegekend, wanneer een broeder zijnen vijfjarigen diensttijd, dat is de diensttijd krachtens de wet op de Nationale Militie van hem gevorderd, door plaatsvervanging heeft doen volbrengen of aanvullen; dat daarenboven het in dienst treden van een nieuwen vrijwilliger bij het leger om een anderen van zijne verbintenis te doen ontslaan, niet gezegd kan worden plaatsvervanging in den zin der wet op de Nationale Militie te zijn en dat aan zoodanige vervanging voor de toepassing dier wet geene gevolgen kunnen worden toegekend;

dat mitsdien de vrijwillige dienst van den oudsten broeder des lotelings niet in aanmerking kan komen;

dat de dienstvervulling bij plaatsvervanging van den tweeden broeder den loteling niet kan baten, aangezien deze als de derde uit een gezin van vier volle en halve broeders om aanspraak op vrijstelling te kunnen maken den wettelijken dienst van twee broeders had moeten kunnen bewijzen;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, dd. 20 April 1885, no. 3, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, 3 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur an het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

7o. van 3 Juli 1885, no. 8, houdende beschikking op het beroep, *ingesteld door Arnoldus Van Kilsdonk, wonende te Zon, loteling uit de gemeente Zon en Breugel van de lichting der Nationale Militie van dit jaar, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van* 9 *April* 1885, *G no.* 57, 3*e afdeeling, waarbij hij, met vernietiging van de uitspraak van den Militieraad in het derde militiedistrict dier provincie, tot den dienst bij de militie is aangewezen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 276.)

Het besluit luidt aldus

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Arnoldus Van Kilsdonk, wonende te Zon, loteling uit de gemeente Zon en Breugel van de lichting der Nationale Militie van dit jaar, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 9 April 1885, G no. 57, 3e afdeeling, waarbij hij, met vernietiging van de uitspraak van den Militieraad in het derde militiedistrict dier provincie, tot den dienst bij de militie is aangewezen;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Juni 1885, no. 41;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 Juni 1885, no. 931, Afd. M. en S.;

Overwegende, dat appellant de derde is uit een gezin van vijf broeders, waarvan de oudste, Wilhelmus, geboren 23 December 1855, als loteling van de lichting van 1875 op den 5 Mei van dat jaar is ingelijfd bij het tweede Regiment Infanterie, maar reeds den 21 dier maand ontslagen is, op grond, dat hij bij herkeuring voor Gedeputeerde Staten, ingevolge art. 116 der wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72), voor den dienst is afgekeurd; de tweede, Hendrikus, geboren 19 December 1861, den 6 Mei 1881 als loteling van de lichting van 1881 is ingedeeld bij het zesde Regiment Infanterie en daarbij nog dient; en de vierde en vijfde, geboren 23 Januari 1867 en 7 Juni 1870, den voor den dienst gevorderden leeftijd nog niet bereikt hebben;

dat appellant dit jaar aan de loting voor de Nationale Militie te Zon en Breugel heeft deelgenomen, een dienstplichtig nommer heeft getrokken, maar door den Militieraad in het derde militiedistrict van Noordbrabant bij uitspraak van 17 Maart wegens broederdienst van den dienst is vrijgesteld;

dat, naar aanleiding van een bezwaarschrift, tegen die uitspraak door Antonius Van Lieshout, landbouwer te Zon, ingediend, Gedeputeerde Staten van Noordbrabant haar den 9 April hebben te niet gedaan en appellant tot den dienst aangewezen, uit hoofde deze, als de derde van vijf broeders, waarvan de oudste slechts zestien dagen gediend had, toen hij ontslagen werd wegens gebreken niet in den dienst ontstaan, en waarvan alleen de tweede in den zin der wet dient, geen recht op vrijstelling heeft;

dat appellant van deze uitspraak bij Ons, binnen den wettelijken termijn, in hooger beroep is gekomen, aanvoerende, dat het, naar zijn oordeel, niet in den geest of de bedoeling der wet kan liggen, dat een drietal broeders uit een gezin van vijf zonen achter elkaar volgende militieplichtig kunnen zijn, niettegenstaande de een meer en de ander minder gediend heeft of nog dient;

Overwegende, dat volgens art. 49 der wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72) de vrijstelling wegens broederdienst zoo verleend wordt, dat van een even getal broeders de helft en van een oneven getal de kleinere helft diene, terwijl een bij de wet gevoegde tabel aanwijst, hoe de vrijstelling wegens broederdienst wordt verleend, wanneer vier of meer zonen in een gezin aanwezig zijn;

dat volgens die tabel de appellant als de derde van een gezin van vijf zonen, alleen dan aanspraak zoude kunnen maken op vrijstelling wegens broederdienst, als twee zijner broeders gediend hadden of nog dienden in den zin van art. 50 der militiewet;

dat dit laatste alleen het geval is met den tweeden broeder van appellant en de dienst des oudsten niet in aanmerking kan komen voor het verleenen van vrijstelling wegens broederdienst, vermits hij slechts zestien dagen geduurd had, toen die broeder bij herkeuring werd afgekeurd, en het ontslag verleend is noch op grond van gebreken door den dienst ontstaan (art. 50, 4°), noch na driejarigen diensttijd wegens gebreken niet door den dienst bekomen (art. 50, 5°);

dat er hier dus geen reden tot vrijstelling wegens broederdienst bestaat;

dat appellant mitsdien te recht tot den dienst is aangewezen;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noord-brabant, het daartegen door appellant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, den 3 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN

8o. van 10 Juli 1885, no. 19, houdende beschikking op het bereep van *Hendrik Herman Heytmeijer, loteling van de lichting der Nationale Militie van dit jaar uit de*

gemeente Amsterdam, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, dd. 9 April jl., no. 2, waarbij zijne aanwijzing tot den dienst is gehandhaafd.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, blz. 286.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Hendrik Herman Heytmeijer, loteling van de lichting der Nationale Militie van dit jaar uit de gemeente Amsterdam, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, dd. 9 April jl., no. 2, waarbij zijne aanwijzing tot den dienst is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 24 Juni 1885, no. 49;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 3 Juli 1885, no. 952 M, Afd. M. en S.;

Overwegende. dat appellant, aan wien bij de loting het dienstplichtig nummer 1972 is ten deel gevallen, de tweede is uit een gezin van drie broeders, waarvan de oudste, Johannes Herman Hendrik Heytmeijer, geboren 25 September 1860, op 26 September 1878 bij de Nederlandsche Marine in dienst getreden en op 5 September 1883 wegens diensteindiging uit den zeedienst ontslagen is; terwijl de derde broeder den militieplichtigen leeftijd nog niet heeft bereikt;

dat appellant vrijstelling op grond van den door zijn oudsten broeder volbrachten dienst heeft aangevraagd, doch door den Militieraad in het eerste district van Noordholland tot den dienst is aangewezen;

dat zijn bij Gedeputeerde Staten van Noordholland daartegen ingebracht bezwaar bij hun besluit van 9 April 1885, no. 2, is afgewezen, op grond, dat de dienst van den oudsten broeder, als slechts vier jaren, elf maanden en negen dagen geduurd hebbende, volgens den eisch van art. 50, sub 2, der wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72), niet tot vrijstelling van den opvolgenden broeder kan strekken, van welke uitspraak appellant binnen den bij de wet gestelden termijn bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende, dat blijkens een bewijs van werkelijken dienst, door appellant overgelegd, diens oudste broeder, na op 26 September 1878 voor 5 jaren bij de zeemacht vrijwillig dienst te hebben genomen, op 5 September 1883 wegens diensteindiging uit den zeedienst is ontslagen en dus geacht moet worden wel te vallen onder de bepaling van art. 50, no. 2, der Militiewet;

dat toch door dien broeder geenszins een vervroegd ontslag uit den dienst was gevraagd en hem dit ook niet om bijzondere, hem persoonlijk betreffende, redenen is verleend, maar dat hij eenige dagen voor het verstrijken van de vijf jaren, waartoe hij zich vrijwillig verbonden had, werd ontslagen wegens administratieve redenen, die

met de bewegingen van de schepen in verband staan, hetgeen bij de Marine meermalen voorkomt en in welke gevallen de belanghebbende steeds geacht wordt zijne aangegane verbintenis in haar geheel te hebben volbracht;

dat er geen aanleiding bestaat om in dezen eene andere beslissing te nemen dan wanneer aan den vijfjarigen dienst van een milicien eenige dagen ontbreken, omdat een geheele lichting van een bepaald jaar op een eenigszins vervroegd tijdstip wordt ontslagen, welke omstandigheid de rechten, die aan een vijfjarigen dienst kunnen worden ontleend, voor de miliciens van zoodanige lichting niet verloren doet gaan en waardoor zij niet kunnen worden beschouwd als hun vollen vijfjarigen diensttijd niet te hebben volbracht;

dat appellant mitsdien met goed gevolg den door zijn oudsten broeder volbrachten dienst als reden van vrijstelling kan doen gelden;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, dd. 9 April 1885, no. 2, ten aanzien van Hendrik Herman Heytmeijer aan dezen alsnog vrijstelling van den dienst te verleenen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, den 10 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

9o. van 10 Juli 1885, no. 20, houdende beschikking op het beroep *door R. H. Homulle, te Amsterdam, ingesteld tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, dd.* 9 *April* 1885, *no.* 2, *waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de Militie van zijn zoon Alphonsus Maria Vincentius, loteling der lichting van dit jaar, is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, blz. 283).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door R. H. Homulle, te Amsterdam, ingesteld tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, dd. 9 April 1885, no. 2, waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de Militie van zijn zoon Alphonsus Maria Vincentius, loteling der lichting van dit jaar, is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 24 Juni 1885, no. 44;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 3 Juli 1885, no. 953 M, afd. M. S.;

Overwegende, dat A. M. V. Homulle, zijnde de jongste van een viertal broeders, waarvan de oudste den 7n Mei 1880 wegens geëindigden diensttijd met paspoort is ontslagen, de tweede uit hoofde van broederdienst is vrijgesteld en de derde, na ruim 14 maanden gediend te hebben, ten gevolge der nadere inlijving van een niet toegelaten loteling, als boven het contingent der gemeente dienende, gepasporteerd is, dit jaar aan de loting, te Amsterdam gehouden, heeft deelgenomen, het dienstplichtig nommer 523 getrokken heeft, en, niettegenstaande vrijstelling wegens broederdienst was aangevraagd, den 10n Maart ll. door den Militieraad te Amsterdam voor den dienst is aangewezen;

dat appellant tegen dit besluit bezwaren heeft ingebracht bij Gedeputeerde Staten van Noordholland, doch dat dit college de aanwijzing tot den dienst van appellants vierden zoon heeft gehandhaafd, nademaal de dienst van den derden broeder niet tot vrijstelling van den vierden kan strekken, omdat hij slechts één jaar, twee maanden en acht dagen heeft gediend;

dat appellant thans Onze voorziening inroept, verzoekende, dat, met vernietiging van de uitspraken van den Militieraad en van Gedeputeerde Staten, zijn vierde zoon Alphonsus Maria Vincentius alsnog van den dienst worde vrijgesteld;

Overwegende, dat, volgens art. 103 der Militiewet, van de daarvoor vatbare uitspraken van Gedeputeerde Staten gedurende tien dagen, te rekenen van den dag waarop die uitspraken ter kennis van de belanghebbenden zijn gebracht, in beroep kan worden gekomen;

dat blijkens de verklaring van den loteling zelven, bovengenoemde uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland op 11 April 1885 aan hem is uitgereikt; terwijl het appellatoir adres als op 26 April d. a. v. bij Ons Kabinet ingekomen is gestempeld, zoodat genoemde termijn van tien dagen door appellant niet is in acht genomen;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

appellant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, 10 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het *geschil over de woonplaats van den armen krankzinnigen Laurentius Harmannus Antonius Wachters.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, met zijn schrijven van 16 Juni 1885, no. 2538, Afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een geschil over de woonplaats van den krankzinnigen Laurentius Harmannus Antonius Wachters.

Volgens verklaring van Professor Kooyker, te Groningen, afgegeven 31 December 1884, bestond er noodzakelijkheid om genoemden Wachters, ten gevolge van aanvallen van krankzinnigheid, in het belang der openbare orde in een krankzinnigengesticht op te nemen. Vermits nu geen zijner bloedverwanten of aangehuwden zich het lot van den lijder wilde aantrekken, heeft de Officier van Justitie te Groningen de machtiging om hem in het gesticht voor krankzinnigen te Utrecht te doen opnemen aangevraagd, welke machtiging door den Voorzitter der Rechtbank te Groningen op 7 Januari 1885 is verleend. De opneming heeft daarop den 10n Januari plaats gehad.

Huismeester en Regenten van genoemd gesticht hebben zich daarop, met inzending van den staat van inlichtingen, waarin als vermoedelijke woonplaats van den krankzinnige de gemeente Leeuwarden werd aangewezen, tot den Commissaris des Konings in Utrecht gewend, ten einde tot aanwijzing te geraken van de gemeente, die tot betaling der verplegingskosten verplicht is. Op uitnoodiging van genoemden Commissaris heeft diens ambtgenoot in Friesland het Gemeentebestuur van Leeuwarden gehoord. Dat bestuur berichtte, dat Wachters op 19 Mei 1884 zijne woonplaats uit Leeuwarden naar Groningen heeft overgebracht; dat op aanvraag van het Gemeentebestuur van Groningen het bewijs van woonplaatsverandering is overgezonden en Wachters op het bevolkingsregister van Leeuwarden is doorgehaald.

Daarna is door tusschenkomst van den Commissaris des Konings in Groningen het Bestuur der gemeente Groningen gehoord. Burg. en Weth. schreven in hun bericht van 2 Februari 1885, no. 28, het volgende:

Den 13n Mei 1884 ontvingen wij van het Bestuur der gemeente Leeuwarden het verzoek voor Wachters „van bestuurswege aan te vragen een getuigschrift van woonplaatsverandering.”

Bij een van Onzentwege ingesteld onderzoek is toen gebleken, dat Wachters hier verblijf hield. Den 17n Mei d. a. v. is door Ons van het Gemeentebestuur van Leeuwarden ambtshalve aangevraagd de toezending van het vereischte getuigschrift van verandering van woonplaats.

Die toezending heeft plaats gehad en Wachters is vervolgens hier ingeschreven.

Intusschen volgt daaruit niet — als men let op na te melden omstandigheden — dat Wachters werkelijk zijne woonplaats te Groningen verkreeg.

Immers, werkelijk gewoond heeft hij te Groningen niet. Vóór den 13n Mei woonde Wachters, zooals ook uit het bovenstaande reeds volgt, te Leeuwarden. Dáár bewoonde hij met zijne vrouw een huis en dáár dreef hij zijne zaken. Vervolgens is hij dáár in staat van faillissement verklaard. Dientengevolge zonder middelen zijnde om in zijn onderhoud te voorzien, is hij — niet vergezeld van zijne vrouw — omstreeks den 15n Mei naar Groningen vertrokken. Hij heeft zich toen bij zijnen vader, die te Groningen woont, om levensonderhoud aangemeld. Deze weigerde hem ondersteuning en onderdak, en liet hem door de politie het huis uitzetten, waarvan het gevolg was, dat hij zijnen vader op ergerlijke wijze mishandelde. Intusschen had Wachters een paar dagen te Groningen rondgezworven, totdat hij den 13n Mei wegens gemelde mishandeling door de justitie is aangehouden, gevangen gezet en sedert preventief gevangen gehouden. Zijne veroordeeling tot cellulaire gevangenisstraf volgde en den 5n Juni ging zijn straftijd in.

Na ommekomst van zijn straftijd is Wachters weer naar Leeuwarden vertrokken. Daarna heeft hij weer eenige dagen te Groningen vertoefd, verblijf houdende in de Volksgaarkeuken, totdat zijne krankzinnigheid bleek en Wachters in het ziekenhuis is opgenomen.

Waren al deze later voorgevallen feiten op het bureau van den burgerlijken stand bekend geweest, toen het bovenvermelde ambtshalve verzoek van het Gemeentebestuur van Leeuwarden om getuigschrift van woonplaatsverandering werd gedaan, van wege deze gemeente zou niet zijn aangevraagd eene ambtshalve toezending van dat getuigschrift.

Maar hoe dit zij, uit het vorenstaande blijkt, naar het ons voorkomt, voldoende, dat Wachters, die zijne woning had te Leeuwarden, dáár samenwoonde met zijne vrouw, dáár zijne zaken dreef, dáár failliet is gegaan, dáár is teruggekeerd na expiratie van zijn straftijd, nimmer het plan heeft gehad zich te Groningen met der woon te vestigen, maar enkel daar is heengegaan om bij zijnen vader op onderstand aan te dringen. Op het oogenblik waarop Wachters krankzinnig werd, was dus zijne woonplaats in deze gemeente niet gevestigd.

Na kennisgeving van dit bericht onderwierp de Commissaris des Konings in Utrecht de zaak aan de beslissing des Ministers, door wien Gedep. Staten van Friesland zijn uitgenoodigd een nader onderzoek in te stellen.

Het schrijven des Ministers is daarop in handen gesteld van Burg. en Weth. van Leeuwarden, die bij hun antwoord hebben ingezonden den brief van den ambtenaar van den burg. stand te Groningen aan dien te Leeuwarden van 17 Mei 1884, waarbij overzending van het getuigschrift van verandering van woonplaats voor Wachters werd verzocht, en tevens een omstandig rapport van den bevolkingsagent te Leeuwarden, H. Siersma, gedagteekend 10 Maart 1885.

Dat rapport luidt als volgt:

Omtrent de woonplaatsverandering van L H. A. Wachters, vroeger borstelwerker alhier, kan de ondergeteekende, bevolkingsagent der gemeente Leeuwarden, het volgende — op eigene waarneming gegrond en thans door een nader ingesteld onderzoek bevestigd en aangevuld — mededeelen:

Bedoelde Wachters is blijkens o. g. aanteekeningen, bij vonnis van den 31 Mei 1883 in staat van faillissement verklaard, toen wonende St-Jacobstraat no. 18 alhier. Daarop volgde de verkoop van zijn huis en later die van zijn winkelvoorraad en mobilair. Het gezin, bestaande uit man, vrouw en een zoontje (geboren 1869), bleef niettemin tot 12 November 1883 dat huis bewonen, toen verhuisde het naar het perceel Gouverneursplein no. 37, hetwelk de horlogemaker H. A. Hagema tot 12 Mei 1884 in huur had, doch dat deze in November bevorens ontruimde, het overige half jaar huur, bij onderlinge schikking, buiten den eigenaar om, aan Wachters overdoende.

In dit pand werd weer een winkelzaak in borstelwaren opgezet, doch men zag inmiddels naar geen ander woonhuis in deze stad rond, het plan bestond om na het verstrijken van den overgenomen huurtermijn, zich in Groningen te vestigen.

Donderdag bevorens, 8 Mei, scheen voor het gezamenlijk vertrek bepaald en werkelijk was Wachters te dien einde ook reisvaardig.

De vrouw bleef evenwel dralen; zij had het voornemen opgevat — en daarvan tegenover derden volstrekt geen geheim gemaakt — om man en kind vooreerst stilletjes te laten reizen en elders te gaan dienen om, als Wachters, door zijne familie geholpen, zijn zaakje weer flink aan den gang had, zich misschien weer bij hem te voegen.

Zij schijnt hem dan ook te hebben beduid om maar alvast met het jongetje naar 't station vooruit te gaan, zij zou dadelijk of een trein later volgen. Maar zoodra was hij het huis niet uit of een koopman, die, volgens informatie, reeds op den uitkijk had gestaan, trad er binnen en voerde de aanwezige, hem door de vrouw verkochte winkelgoederen, ter deur uit. Den volgenden dag, Vrijdag 9 Mei, werd door een ander, men meent een familielid der vrouw, het huisraad op een karretje geladen en sedert zag men het pand verlaten.

In den avond van Zaterdag 10 Mei komt Wachters uit Groningen hier, doch vindt het huis ontruimd en gesloten; zijne vrouw verdwenen. Hij informeert naar haar bij de buren, zoekt haar bij hare familie, alles te vergeefs, hoewel ze zich, zooals later blijkt, ten huize van haren schoonbroeder, J. de Vries, Singelstraat 27 alhier, schuil houdt.

Men raadt hem, daar hij feitelijk reeds op straat staat en niemand hem ontvangen wil, naar de politiewacht te gaan en het nachtrapport van 10/11 Mei 1884 vermeldt

zijn komst aldaar te 12 uren 's nachts. Hij verhaalt dat hij en zijn zoontje gisteren met der woon naar Groningen zijn vertrokken, alwaar zijne huisvrouw hem dien zelfden dag zou volgen; dat zij echter is weggebleven en hij haar nu ook te Leeuwarden vruchteloos heeft gezocht.

De politiedienaar M. Eckhof geleidt hem naar de slaapstee van de wed. Stokker in den Boterhoek, ter bekoming van nachtverblijf en aan dezen agent deelt hij dezelfde geschiedenis mede, onder bijvoeging, dat zij — d. i. hij en zijne vrouw — in Groningen een winkeltje in garen en band zouden beginnen.

's Zondags aanvolgende moet hij naar Groningen zijn teruggekeerd in de meening dat zijne vrouw vermoedelijk hare familie te 's-Gravenhage bezoekt en van daar wel te Groningen zal komen. Zijn naam komt dan ook op geen der eerstvolgende politierapporten en evenmin op de aansluitende nachtlijsten der logementen voor.

Wachters was altijd vergezeld van zijn zoontje, dat o. a. in bedoeld slaaphuis vertelt, dat hij nu bij een oom te Groningen een ambacht — men meent het kastenmaken — zal leeren.

Den 12 Mei 1884 — de gewone verhuisdag in deze gemeente — wordt het huis Gouverneursplein no. 37, ledig als het reeds was, door de nieuwe huurderesse, mejuffrouw W. v. d. Sluis, betrokken.

Eenige dagen na dien datum is de vrouw van Wachters op het bevolkingsbureau een verhuisbiljet komen verzoeken voor haren man, die zijne woonplaats naar Groningen heeft overgebracht.

Vermits zij dat nu alleen voor het hoofd des gezins en niet tevens ook voor zich zelve en hun kind vraagt, wordt haar een gebruikelijke inschrijvingskaart afgegeven, waarmede de belanghebbende zich in zijne nieuwe woonplaats maar ter Gemeente-Secretarie moest vervoegen, de heeren dáár zouden, bij welbevinding, de zaak dan wel verder bevorderen. Deze kaart werd door haar opgezonden, waarop de officieele aanvrage om zoodanig getuigschrift voor Wachters volgde en hij bijgevolg, als vertrokken naar Groningen, in het bevolkingsregister dezer gemeente werd doorgehaald.

Men vernam later uit de dagbladen het vergrijp van Wachters tegen zijnen vader — de vrouw bleef nog altijd in Leeuwarden rondloopen — en toen ondergeteekende, in zijne qualiteit, haar aanmaande om orde op de inschrijving van haar en haar kind te stellen, antwoordde zij, dit te zullen doen, zoodra het haar gelukt was, eene plaats van bestemming te vinden.

Dat kind werd intusschen, na de inhechtenisneming zijns vaders, door den grootvader naar Leeuwarden gezonden, met adres aan oom en tante. Oom liet het onmiddellijk weer naar Groningen retourneeren en zoo moet het knaapje eenige malen geheel alleen, heen en weer hebben gespoord.

Den 7n Juli 1884 verscheen vrouw Wachters andermaal ter Secretarie, afdeeling Bevolking, nu een getuigschrift van woonplaatsverandering verlangende voor zich naar Willemstad en een dito voor haar zoontje naar Groningen, alwaar zij het zeide, bij de familie te zullen brengen. Beide stukken werden haar verstrekt en sedert zag o. g. — die in de nabijheid van hare laatste schuilplaats woont — haar niet weer vóór 't laatst van '84 in de stad.

In den avond van 10 Juli a. v. wordt echter, blijkens nachtrapport der politie van

10/11 idem, omstreeks 10 ure, meergemelde jongen aan de wacht gebracht, met opgave dat hij door de moeder, die elders een dienst zoekt, te Groningen was achtergelaten, terwijl de vader gevangen zit en dat hij nu te Leeuwarden was komen aanloopen. Van politiewege werd hem een voorloopig verblijf in eene slaapstede aangewezen, tot hij, evenzeer bij politie-maatregel, den 25n Juli 1884 ter verpleging in het Stads-Armhuis werd bezorgd.

In December van dat zelfde jaar — omstreeks St.-Nicolaas — kwam Wachters twee à driemalen aan het bevolkingskantoor het adres vragen van zijne vrouw, waarop hem geen ander antwoord kon worden gegeven, dan hetgeen uit de registers bekend was, nl. dat zij een verhuisbiljet naar Willemstad had afgehaald, doch volgens bericht uit die gemeente, dd. 12 Aug. ll., zich daar niet had gevestigd.

Vermits hij nu in deze gemeente geene huisvesting meer had, en de familie der vrouw de deur voor hem gesloten hield, vindt men hem gedurende een viertal dagen afwisselend gelogeerd. Zoo wordt hem van 3 op 4 December nachtverblijf verleend aan het bureau van politie; van 5 op 6 December komt hij voor op de nachtlijst van den slaapsteehouder J. H. Brugman, en van 6 op 7 slaapt hij nog eens aan de wacht. Na dien datum verdwijnt hij op nieuw, altijd naar Groningen terugkeerende.

Zijne vrouw hield zich, luidens vertrouwbare gegevens, tijdens haar man haar na zijn ontslag opnieuw kwam opeischen, andermaal bij hare zuster en diens man in de Singelstraat verborgen, nu, na het gebeurde, natuurlijk nog minder gezind om hem naar zijne nieuwe woonplaats te volgen.

Op grond van een en ander verklaarden Burg. en Weth. van Leeuwarden, dat, naar hun oordeel, Wachters bij zijne opneming in het krankzinnigengesticht binnen Leeuwarden geene woonplaats had.

Gedeputeerde Staten van Friesland hebben het antwoord van Leeuwarden met bijgevoegde stukken aan den Minister gezonden, zonder van hun gevoelen te doen blijken.

Eindelijk hebben Gedep. Staten van Groningen op des Ministers uitnoodiging, Burg. en Weth. der gemeente Groningen opnieuw gehoord. Het antwoord van deze is van den volgenden inhoud:

Wij hebben de eer te berichten dat onze meening onveranderd is gebleven dat Groningen niet geacht kan worden de gemeente te zijn in welke de woonplaats was gevestigd van L. A. H. Wachters op het oogenblik waarop deze krankzinnig werd. De mededeelingen, vervat in het rapport van den bevolkingsagent te Leeuwarden, doen niet de minste afbreuk aan de mededeelingen door Ons aan den heer Commissaris des Konings in deze provincie gedaan in ons schrijven van 2 Februari jl., no. 28. Wachters heeft enkel te Groningen rondgezworven en dat hij deze gemeente voor en na bezocht kan slechts het gevolg zijn van het feit, dat zijne familie hier woonde. Hij had behoefte aan hulp en steun, welke hij hoopte te vinden in de gemeente waar zijn vader was gevestigd. Van eene handeling, uit welke zoude zijn af te leiden, dat hij hier zijne woonplaats had gekozen of wilde kiezen, blijkt niets. Hij huurde en betrok hier geen huis of geene kamer. Integendeel, na zijne zwerftochten in deze gemeente keerde hij naar Leeuwarden terug met de bedoeling zijn huis dáár weder te betrekken. Het huis evenwel ledig en gesloten vindende, ging hij niet

naar Groningen terug, maar bleef te Leeuwarden verblijf houden in het bureau van politie of in eene slaapstede.

Niet Wachters zelf, maar diens vrouw, vroeg een verhuisbiljet aan en niet voor het geheele gezin, maar slechts voor haren echtgenoot. Naar de lezing van den bevolkingsagent zoude dit biljet zijn opgezonden naar Groningen en vervolgens zoude uit naam van den ambtenaar van den Burgerlijken Stand dezer gemeente een officieel verzoek om toezending van het getuigschrift zijn aangevraagd. Dit is minder juist. In ons boven aangehaald schrijven merkten wij reeds op, dat het verhuisbiljet van wege deze gemeente is opgevraagd naar aanleiding van een door het bestuur van Leeuwarden gedaan verzoek om tot die aanvrage over te gaan. Dit zal U blijken uit de hierbij overgelegde kaart, die dit verzoek inhoudt en waarin de raad tot aanvraag wordt gegrond op het belang der aanhouding van de bevolkingsregisters. Uit het meergenoemd rapport moet voorts worden opgemaakt, dat de vrouw en het kind zich nog te Leeuwarden bevonden, toen Wachters door de Justitie te Groningen was aangehouden. Te Leeuwarden bleven ook de meubelen en het verdere huisraad. Vrouw, kind en inboedel zouden zeker naar Groningen zijn overgebracht, zoo Wachters zich hier metterwoon had gevestigd. In December 1884 — na expiratie van den straftijd — keerde Wachters terug niet naar Groningen, doch naar Leeuwarden. Hij hield aldaar nachtverblijf, terwijl zijne vrouw zich voor hem verschuilde ten huize van hare aldaar wonende zuster. Alles samengenomen is, naar wij gelooven, de gevolgtrekking gerechtvaardigd, dat Wachters, die zonder middelen van bestaan geraakt was, door zijne vrouw werd verstooten, dat deze op allerlei wijzen hem trachtte te verwijderen en alles deed om hem naar Groningen te doen vertrekken, maar dat Wachters zelf nimmer te Groningen heeft gewoond of zelfs het voornemen heeft gehad, hier te gaan wonen.

Gedep. Staten, dat antwoord inzendende aan den Minister, gaven daarbij te kennen, dat zij de gronden daarin aangevoerd afdoende oordeelden. In den zin der bepalingen van de artt, 75 en 76 B. W., schreven zij, is door Wachters persoonlijk geen enkele daad verricht, waaruit is af te leiden, dat hij zijne woonplaats naar Groningen wilde overbrengen en aldaar ook feitelijk had overgebracht. Of hij tijdens zijne opneming in het gesticht nog zijne woonplaats te Leeuwarden had, die vraag durven Gedep. Staten niet bevestigend te beantwoorden. Uit de stukken blijkt, dat hij tijdens zijne gevangenneming en ook na ommekomst van zijn straftijd een zwervend leven leidde totdat hij, verblijf houdende in de volksgaarkeuken te Groningen, krankzinnig werd. Is nu het leiden van zoodanig zwervend leven als opheffing van woonplaats te beschouwen, dan kan, naar het oordeel van Gedep. Staten van Groningen, ook Leeuwarden niet met de kosten der verpleging worden belast.

III. het beroep door *K. Van der Linde, te Alfen, ingesteld tegen de voorwaarden waaronder hem bij besluit vam Burg. en Weth. dier gemeente van* 18 *Maart* 1885 *vergunning is verleend tot het oprichten eener sigarendroogerij.*

De *Staatsraad* Van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 19 Juni 1885, no. 45, Afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door K. Van der Linde, te Alfen, ingesteld tegen de voorwaarden waaronder hem bij besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 18 Maart 1885, vergunning is verleend tot het oprichten eener sigarendroogerij.

Bij adres van 25 Februari 1885 heeft genoemde K. Van der Linde aan Burg. en Weth. van Alfen vergunning gevraagd om eene sigarendroogerij te mogen oprichten in zijne op te richten sigarenfabriek achter zijn woon- en winkelhuis in de Bruggestraat sectie B no. 35. Van het tot sigarendroogerij in te richten vertrek zouden de wanden vervaardigd worden van gemetselden steen. Ter verkrijging van licht zou een ijzeren raam worden gesteld in den wand aan de zuid- of achterzijde, uitkomende aan een steeg, en een dergelijk raam in den oostelijken wand, uitkomende aan een open plaats van de wed Groskorth. Twee ijzeren deuren met ijzeren kozijnen zouden toegang geven aan de westzijde, waar de droogerij zou grenzen aan de sigarenmakerskamer; en een geheel ijzeren raampje aan de noordzijde, waar de droogerij zou grenzen aan de sorteerderij, zou gelegenheid geven om voortdurend toezicht te kunnen houden. De vloer zou bestaan uit gegoten ijzeren platen, geklonken op gegoten ijzeren bindten, de zolder uit gegoten ijzeren bindten van p.m. 10 centimeter hoogte, waarop en waaronder gegoten ijzeren platen zouden worden geklonken, zoodat de zolder uit dubbel ijzer zou bestaan met eene tusschenruimte van ongeveer 10 centimeter. De droogerij zou in twee ongelijke deelen worden gescheiden door verticale ijzeren staven. De kachel, bestemd tot verwarming der droogerij, zou omringd worden door ijzeren hekwerk. De kachelpijp zou worden geleid in een gemetselden schoorsteen. Het vertrek zou behalve voor droogerij van sigaren ook dienen voor vorming van sigarenwikkels. Voor de ramen aan de zuid- en oostzijde zou zwaar ijzeren netwerk worden aangebracht. Ook was de aanvrager bereid den zolder van metselwerk te voorzien, zoo noodig.

Sommige der hier vermelde bijzonderheden omtrent de inrichting en de ten slotte vermelde bereidverklaring van den aanvrager komen niet voor in de eerste beschrijving, door den aanvrager bij zijn adres gevoegd, maar alleen in een tweede meer uitvoerige beschrijving, met eene meer volledige teekening door hem overgelegd, nadat hem door de van wege het Gemeentebestuur met een onderzoek belaste deskundigen, namelijk den gemeente-opzichter en een brandmeester, eenige inlichtingen gevraagd en opmerkingen gemaakt waren, o. a. deze opmerking, dat tot stuiting van eventueelen brand gemetselde troggewelven tusschen de ijzeren vloer- en zolderbinten noodig zouden zijn.

In de zitting, naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) op 13 Maart 1885 gehouden, werd voorgelezen het rapport van de genoemde deskundigen, waarin wordt gezegd, dat, terwijl de overgelegde teekening de eerste en de tweede verdieping van het gebouw aanwijst (dit geschiedt zoo dat er uit is op te maken dat de droogerij en de genoemde daaraan grenzende fabriekslocalen op de bovenste dier verdiepingen zullen zijn), de beschrijving van de bestemming dier verdiepingen geene melding maakt; ook niet wordt omschreven de afsluiting van het trapgat op de droogerij, of deze van hout of van ijzer zal gemaakt worden, en ook

gemist wordt eene omschrijving der ramen, namelijk welke ijzeren ramen er gemaakt zullen worden en of er houten of ijzeren kozijnen om gemaakt zullen worden.

Voorts handelt dit rapport over het aanbrengen van gemetselde troggewelven tusschen de ijzeren vloer- en zolderbindten. Het rapport zegt dat deze ook in de tweede beschrijving niet zijn opgenomen en dat volgens verklaring van den aanvrager de reden daarvan is, dat hij door de kachel in de sigarendroogerij de ijzeren zoldering van dat locaal heet wil stoken, zoodat daarop tabaksbladeren te droogen kunnen gelegd worden, welke verwarming van den zolder door gemetselde troggewelven tusschen de binten zou verhinderd worden. De stellers van het rapport achten echter zoodanige troggewelven noodig, daar het zonder deze naar hun oordeel bij het ontstaan van brand in de droogerij niet missen kan of de ijzeren bevloering en zoldering worden gloeiend heet, zoodat al wat op de zoldering komt te staan, zooals kisten, tabak of dergelijke brandbare zaken, in brand zullen geraken, in verband waarmede dan de kap en de verdere huizing ook gevaar loopen van te zullen branden.

Door twee der opgeroepen belanghebbenden, die in de zitting verschenen waren, werd te kennen gegeven, dat naar hun gevoelen de herhaalde ervaringen omtrent het brandgevaar, dat de industrieele onderneming van den heer Van der Linde op verschillende plaatsen heeft doen ontstaan, het nemen van de meest afdoende voorzorgsmaatregelen in het belang hunner belendende perceelen in de hoogste mate vorderden, waarom zij verzochten dat de vergunning zou worden afhankelijk gemaakt van de nakoming der voorzorgsmaatregelen in het rapport der deskundigen vermeld.

Eene ingekomen schriftelijke verklaring namens de wed. Groskorth gedaan, hield in dat zij geen bezwaar had, mits de fabriek en speciaal de droogerij gemaakt werd onder toezicht en volgens de voorschriften der bouwpolitie, zoodat het brandgevaar zooveel mogelijk werd buitengesloten en het lichtraam, uitzicht gevende op haar erf werd geplaatst en ingericht volgens de voorschriften van het Burgerlijk Wetboek.

Door Burg. en Weth. is eene beschikking genomen in hunne vergadering van 18 Maart 1885. Uit de overgelegde notulen van het verhandelde in die vergadering blijkt dat aldaar nadere toelichting is gegeven door den gemeente-opzichter; ook dat is overwogen het voorschrijven van eene ijzeren kapbedekking, hetgeen echter minder noodig werd geacht bij de bepaling dat troggewelven moesten worden aangebracht en bij de volgens art. 17 der wet bestaande bevoegdheid om nieuwe voorwaarden op te leggen.

De vergunning werd verleend onder de volgende voorwaarden:

a. dat het ijzeren omhulsel om de kachel in de droogerij zoodanig moet zijn gesteld dat tijdelijke wegneming daarvan niet kan geschieden zonder opzettelijke verbreking der middelen van verbinding met de omgevende vaste punten;

b. dat onder den ijzeren zolder boven de droogkamer worden aangebracht gemetselde steenen troggewelven tusschen de ijzeren binten;

c. dat de evengenoemde binten zullen hebben eene dikte van dertien centimeters of zooveel minder als zal worden toegelaten bij de constructie;

d. dat de rookgeleiding van de kachel tot waar die den schoorsteen ingaat ten genoege van Burg. en Weth. met ijzerwerk moet worden omhuld.

Deze voorwaarden zijn tot bestanddeelen van het eigenlijke besluit tot het verleenen

der vergunning gemaakt door eene verwijzing naar elke dier voorwaarden zooals zij in de voorafgaande overwegingen voorkomen. Nu wordt in eene aanteekening, gesteld op het door Burg. en Weth. overgelegde afschrift der vergunning, gezegd, dat in het aan den verzoeker uitgereikte stuk de verwijzing naar *d* vermoedelijk is achterwege gebleven, doch dat deze omissie, indien zij bestaat, weinig afdoet, daar dit punt geene constructie raakt.

In den aanhef van de vergunning wordt het verzoek van den aanvrager vermeld als een verzoek om een droogerij van sigaren te mogen oprichten achter zijn woonhuis, waarop dan volgt: „en zulks in stede van de inrichting in datzelfde woonhuis waartoe vergunning was verleend bij besluit van den 22 Juli 1881, doch die door daaruit ontstanen brand op den 4 Februari 1885 was te niet gegaan.”

Verder wordt vermeld, dat in de zitting van 13 Maart bij de gecompareerde naburen groote vrees voor brandgevaar is gebleken te bestaan, en zulks vooral omdat reeds driemaal in de verschillende sigarendroogerijen van den verzoeker brand is ontstaan.

Van de beschikking van Burg. en Weth. is K. Van der Linde in beroep gekomen bij Z. M. den Koning.

Hij zegt in zijn adres dat, ofschoon de vergunning reeds den 18 Maart door aanplakking aan het publiek is kenbaar gemaakt, de schriftelijke mededeeling hem echter eerst den 28 daaraanvolgende in een gesloten couvert is ter hand gesteld en alzoo niet is voldaan aan de wet.

Voorts zegt hij dat in de beschikking twee onjuistheden voorkomen, namelijk:

1o. dat door hem vergunning zou zijn aangevraagd tot oprichting van eene sigarendroogerij ter vervanging van eene vroegere op dezelfde plaats bij besluit van 22 Juli 1881 vergund, welke door daardoor ontstanen brand op 4 Februari 1885 zou zijn te niet gegaan; eene bewering die geheel uit de lucht gegrepen is, daar hij nimmer voor de thans gekozen plaats vergunning heeft gevraagd of verkregen en de brand van 4 Februari 1885 niet is ontstaan in zijne reeds in Jan. 1883 buiten werking gestelde sigarendroogerij, maar op een overloop op zijn bovenhuis:

2o. dat reeds driemalen in zijne verschillende sigarendroogerijen brand zou zijn ontstaan; hetgeen geheel bezijden de waarheid is, daar slechts eenmaal in zijne sigarendroogerij, gelegen in de gemeente Aarlanderveen, een stukje gloeiende coaks uit de kachel viel in een partijtje tabak van p. m. 5 kilogram, ter drooging dun uitgestrooid op de ijzeren platen romdom de kachel.

Appellant acht het voorts onwettig dat op zijn verzoek nog gehoord zijn de gemeente-opzichter en de brandmeester der spuit no. 1, daar het Gemeentebestuur moet beslissen en niet zijne onderhoorigen.

Hij acht zich eindelijk ten zeerste bezwaard met de voorwaarden aan de vergunning verbonden, welke volgens hem het brandgevaar niet verminderen, maar nog meer zouden kunnen doen ontstaan en daarenboven nog belangrijk meer kosten zouden veroorzaken, terwijl door hem in zijne eerste beschrijving was voorgesteld den zolder der droogerij alleen uit ijzer samen te stellen, aangezien de verbinding tusschen ijzer en steen door den voortdurenden warmtegraad, die in eene sigarendroogerij moet heerschen, moet worden verbroken, waardoor gevaar van instorting ontstaat.

Het Gemeentebestuur had volgens appellant met het stellen dezer voorwaarde het laatste lid van art. 12 der wet van 2 Juni 1875 behooren toe te passen en hem alzoo vergunning behooren te verleenen voor een bepaalden proeftijd, in welk geval gebleken zou zijn, dat deze voorwaarde onnoodig was, daar door hem, blijkens zijne eerste beschrijving, reeds alle mogelijke voorzorgen genomen waren.

Appellant verzoekt dat de hem gegeven voorwaardelijke vergunning vernietigd worde en hem alsnog vergunning verleend worde om eene droogerij van sigaren in te richten in het aangegeven perceel en wel op de wijze door hem verzocht in zijne eerste beschrijving, of wel dat hem daartoe vergunning verleend worde voor een bepaalden proeftijd, den tijd van een jaar niet te boven gaande.

Op dit beroep zijn gehoord Gedep. Staten van Zuidholland, die berichten hebben ingewonnen van Burg. en Weth. van Alfen en van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat.

Burg. en Weth. leggen over de stukken betreffende de behandeling der zaak bij hun collegie. Zij zeggen voorts dat appellants beweren omtrent de vertraagde kennisgeving van hunne beslissing in strijd is met de waarheid, daar hem wel op 26 Maart een op zegel geschreven afschrift der vergunning is uitgereikt, maar hij reeds op den dag der afkondiging door den veldwachter en den gemeente-opzichter met de beslissing was in kennis gesteld.

Burg. en Weth. deelen verder mede dat de geheele vergunning aan appellant is voorgelezen en hij zich zonder eenig voorbehoud bij den inhoud heeft nedergelegd, nadat in voorwaarde *c* was bijgevoegd „of zooveel minder enz.", omdat appellant beweerde dat reeds binten van 10 centimeter besteld waren, zoodat de bepaling van 13 centimeter voor hem zeer bezwarend was. De daarstelling van de steenen troggewelven, zeggen Burg. en Weth., kon, na het daaromtrent in de beschrijving voorkomende, uit den aard der zaak bij appellant geen bezwaar meer ontmoeten.

Eindelijk geven Burg. en Weth. op, dat appellant de eerste maal een begin van brand heeft gehad in zijne inrichting in de Schoolstraat te Alfen, en de tweede maal in zijne inrichting aan de Lage zijde (Aarlanderveen), bij welke gelegenheid de uitslaande rook het publiek deed te hoop loopen en de burgemeester persoonlijk heeft medegewerkt tot stuiting van den brand; en dat de derde maal in het perceel in de Bruggestraat, waarvoor de thans verleende vergunning strekt, een felle uitslaande brand heeft gewoed door het ontbranden van sigarenkisten om een droogtoestel opgestapeld op een plaats waarvoor nimmer vergunning was verleend, en waaromtrent Burg. en Weth. niet kunnen beslissen of het tevens een overloop was; dat appellant hiervoor is vervolgd, doch wegens foutieve dagvaarding van rechtsvervolging ontslagen.

Uit een overgelegd extract uit de notulen der vergadering van den Raad van Alfen van 17 Februari 1885 blijkt, dat de laatste brand van 4 Februari 1885, ook heeft aanleiding gegeven tot het uiten van den wensch in den Raad, dat een scherp toezicht mocht worden gehouden op de inrichtingen, vallende in de termen der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95).

In het bericht van den Hoofdingenieur werd opgemerkt, dat de appellant, ofschoon

sprekende van de voorwaarden der vergunning in het algemeen, toch meer bepaaldelijk schijnt op te komen tegen de voorwaarde *b* (de troggewelven). Hieromtrent nu geeft de Hoofdingenieur te kennen, dat het niet te ontkennen valt, dat de door appellant in plaats daarvan aangegeven constructie, hierin bestaande dat onder tegen en op de ijzeren binten eene bekleeding met plaatijzer worde aangebracht, goed en doelmatig is om uitbreiding van een brand, die in de sigarendroogerij mocht ontstaan, te voorkomen; maar de Hoofdingenieur acht de door Burg. en Weth. voorgeschreven voorziening eveneens doelmatig en deelt niet in de bezwaren welke daartegen door appellant zijn aangevoerd. En daar deze laatste voorziening ook geene veel grootere uitgaven vordert, meent de Hoofdingenieur dat er geene termen zijn om aan des adressants verlangen te voldoen.

Gedep. Staten zijn met den Hoofdingenieur van oordeel, dat de opgelegde voorwaarden voor appellant niet te bezwarend zijn en dat hare handhaving in het belang der veiligheid wenschelijk is. Zij achten ook de bezwaren van vormelijken aard door appellant aangevoerd in het bericht van het Gemeentebestuur voldoende wederlegd en adviseeren tot handhaving der bestreden beschikking.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn bij haar ingekomen:

1o. een schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, ten geleide van stukken door Burg. en Weth. van Alfen aan Gedep. Staten vån Zuidholland en door deze aan den Minister ingezonden, nl.

een schrijven van K. Van der Linde van 2 Mei 1885, waarbij deze aan het Gemeentebestuur mededeelt, dat hij de sigarenfabriek achter zijn woon- en winkelhuis op dien dag in gebruik heeft genomen;

een rapport van de bovenvermelde deskundigen, die op last van Burg. en Weth. op 18 Mei de sigarendroogerij van K. Van der Linde hebben opgenomen. Bij hun onderzoek is hun gebleken, dat de voorgeschreven troggewelven niet gemaakt zijn; dat de ijzeren zoldering ook niet gemaakt is volgens de eigen beschrijving van appellant, daar onder tegen de ijzeren binten geene platen geklonken zijn, maar in plaats daarvan tusschen die binten platen gelegd zijn, gewelfsgewijs gebogen, niet aan de binten noch aan elkander geklonken, maar over elkander liggende, zoodat er tusschen de boven- en de benedenplaten niet is eene doorgaande tusschenruimte van 10 c.M., maar naast de binten eene tusschenruimte van 11 c.M. en in het midden op de straal eene tusschenruimte van slechts ongeveer 4 c.M.; dat de openingen tusschen de over elkander liggende platen met kalk zijn dichtgemaakt, niet met de meeste zorg; dat de platen niet zijn gegoten platen, maar dun plaatijzer; eindelijk dat niet gemaakt is het in de beschrijving genoemde ijzeren netwerk voor de ijzeren ramen aan de zuid- en oostzijde. Het bezwaar van appellant, dat, indien gemetselde troggewelven gemaakt werden, het metselwerk door de uitzetting van het ijzerwerk zou kunnen loslaten, vervalt naar het oordeel der deskundigen grootendeels doordat de gewone hitte der droogerij daartoe niet hoog genoeg zal zijn, te minder daar bij het maken van troggewelven de binten bijna geheel ingemetseld en dus tegen de hitte beschermd worden.

2o. eene memorie van den appellant met 7 bijlagen. In die memorie wordt in hoofdzaak aangevoerd:

dat in de kennisgeving aan het publiek, bedoeld bij art. 6 der wet, aanvankelijk werd gesproken van een verzoek om vergunning voor eene sigarendroogerij in appellant's woonhuis in plaats van daarachter en dat dit ten gevolge van een schrijven van appellant aan het Gemeentebestuur veranderd is;

dat appellant omstreeks vier dagen na den dag waarop de vergunning verleend was, dit van een veldwachter heeft vernomen en op den 10n dag na de dagteekening der beschikking de schriftelijke vergunning heeft ontvangen;

dat van de drie door het Gemeentebestuur opgegeven branden de eerste en de laatste niet zijn ontstaan in sigarendroogerijen, maar de eerste in appellants kantoor, waar een opzichter de kachel sterk gestookt en een ledige kist er te dicht bij geplaatst had, waardoor deze vuur vatte, en de laatste, omtrent welks oorzaak niets wordt opgegeven, op den overloop van zijn woonhuis;

dat, nadat hij zijne aanvrage gedaan had, namens het Gemeentebestuur telkens uitgebreider inlichtingen zijn geëischt, waarom hij het Gemeentebestuur verzocht zijne inrichting in orde te mogen brengen, zonder in alle opzichten gehouden te zijn aan vooraf bepaalde maten of andere bijzonderheden der constructie, die wellicht later konden blijken niet de meest doelmatige te zijn;

dat de Hoofdingenieur na zijne opneming van de sigarendroogerij bij den Burgemeester geweest is en daarna bij appellant terugkomende, heeft medegedeeld, dat volgens zeggen van den Burgemeester, indien appellant nader eene aanvrage aan het Gemeentebestuur deed, om de droogerij te mogen in werking brengen zooals zij nu was, hij daarvoor vergunning zou krijgen; dat hij daarop den 26 Mei zoodanige aanvrage gedaan heeft, maar bij brief van Burg. en Weth. van 27 Mei tot antwoord heeft bekomen, dat eene vergunning tot het in werking brengen van eene bereids opgerichte inrichting, die trouwens blijkens appellants bericht van 2 Mei reeds in gebruik genomen was, niet bij de wet bekend was, en ook de beslissing op het bij den Koning ingestelde beroep diende te worden afgewacht, zoodat appellant, aldus drukt hij zich hieromtrent uit, ook thans weder groote belemmering in zijn pogen om zijne zaak goed te kunnen regelen en uitvoeren, ondervindt.

Ten aanzien van de naleving der voorwaarden wordt in de memorie gezegd, dat hij er toe heeft moeten overgaan de zoldering te maken zooals die nu is, daar de geraadpleegde deskundigen eenstemmig van oordeel waren, dat de voorgeschreven troggewelven bij eene doorgaande warmte van 100° tot soms 130° niet zouden blijven zitten, terwijl tevens door de geweldige zwaarte het geheel meer zou te lijden hebben, en hem ook door een deskundige is ontraden de platen aan de binten vast te klinken, daar zij door de werking der warmte zouden kunnen krom trekken en zich los wringen; dat bij de thans gevolgde constructie de zolder zich bij warmte kan uitzetten, zonder dat dit schade veroorzaakt; dat, wat de kachel betreft, deze gesteld is zooals de vergunning voorschrijft, maar dit nu juist brandgevaar veroorzaakt, daar men er nu niet bij kan om de kachel schoon te maken en evenmin om het vuil, dat zich tusschen de kachel en het omhulsel ophoopt, weg te vegen.

De bijlagen der memorie bestaan in afschriften van brieven van appellant aan het Gemeentebestuur, een brief van den Burgemeester met proces-verbaal betreffende het op zijn schriftelijken last binnentreden van appellants woning door gemeente-ambtenaren tot het opnemen van de sigarendroogerij, den hierboven vermelden brief van Burg. en Weth. van 27 Mei en eene verklaring van de wed. Groskorth, dat zij er geen bezwaar tegen heeft, dat voor de sigarendroogerij, zooals die nu is ingericht, eene onvoorwaardelijke vergunning worde verleend.

Het beroep wordt toegelicht door Mr. H. J. Kranenburg, advocaat te Utrecht, terwijl door den appellant technische inlichtingen worden gegeven.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twee en Twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 29 Juli 1885.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten:

1o. van 14 Juli 1885, no. 11, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *P. van der Sluys te Schoonhoven, tegen een besluit van den Burgemeester van 's-Hertogenbosch, waarbij hem vergunning is geweigerd tot opgraving en vervoer van een lijk.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 280).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door P. van der Sluys te Schoonhoven, tegen een besluit van den Burgemeester van 's-Hertogenbosch, waarbij hem vergunning is geweigerd tot opgraving en vervoer van een lijk.

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 24 Juni 1885, no. 40;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 7 Juli 1885, no. 2779, afd. B. B.;

Overwegende, dat adressant den 12 Februari ll. aan den Burgemeester van 's-Hertogenbosch heeft verzocht het lijk van zijne den 3den dier maand aan diphtheritis overleden drie-en-twintigjarige dochter Maria, den 6den dier maand te 's-Hertogenbosch begraven, te mogen overbrengen naar de algemeene begraafplaats te Schoonhoven;

dat de Burgemeester — overwegende, dat het lijk zonder eenige voorzorgsmaatregelen in eene gewone vurenhouten kist ter aarde is besteld, en dat het opgraven en vervoeren daarvan bij de groote vatbaarheid voor diphtheritis, die voortdurend in die gemeente blijkt te blijven bestaan, uit een hygienisch oogpunt hoogst ongeraden schijnt — het verlof heeft geweigerd;

dat adressant van die beschikking bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende, dat volgens art. 12 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* no. 65) opgraving en vervoer van lijken, behalve op rechterlijk gezag, niet dan met verlof van den Burgemeester of van Ons mag geschieden;

dat een dusdanig verlof niet kan worden verleend als uit de opgraving en het vervoer nadeel voor de openbare gezondheid kan voortvloeien;

dat de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht bij de groote vatbaarheid die, volgens zijne verklaring, te 's-Hertogenbosch voor diphtheritis schijnt te blijven bestaan, en bij de omstandigheid, dat het lijk in eene gewone vurenhouten kist is ter aarde besteld, het opgraven en vervoeren van het lijk van appellants dochter ongeraden acht en van oordeel is, dat het uit een hygienisch oogpunt ten sterkste is af te keuren;

dat bij deze stellige verklaring van het Geneeskundig Staatstoezicht er geene termen bestaan om het verlof te verleenen;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* no. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de beschikking van den Burgemeester van 's-Hertogenbosch van 13 Maart 1885, no. 435, het beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, 14 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 14 Juli 1885, no. 12, houdende beschikking op het adres van *Andries Johannes Kuipers te Elsloo, gemeente Ooststellingwerf, van een uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland, in zake de nationale militie.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, blz. 284).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van Andries Johannes Kuipers, landbouwer, wonende te Elsloo, gemeente Ooststellingwerf, vader van Jacob Kuipers, vroeger genaamd Jacob Zandstra, loteling voor de lichting der nationale militie voor 1885 uit genoemde gemeente, daarbij in beroep komende tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland van 29 April 1885, no. 59, afd. 1, M. S., waarbij de aanwijzing van dien zoon voor den dienst, door den Militieraad uitgesproken, is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 24 Juni 1885, no. 45;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 8 Juli 1885, no. 951 M, afd. M. en S.;

Overwegende, dat de genoemde loteling bij zijne geboorte is ingeschreven in de registers van den burgerlijken stand als natuurlijk kind van Trijntje Jacobs Zandstra, dat hij bij akte van 5 Februari 1885 voor den notaris Tadema te Oosterwolde verleden, behoorlijk geregistreerd, is erkend door genoemde Trijntje Jacobs Zandstra en Andries Johannes Kuipers, met wien zij inmiddels was gehuwd; en dat genoemde echtelieden daarop van Ons brieven van wettiging voor hem hebben gevraagd;

dat in de eerste zitting van den Militieraad op 11 Maart vrijstelling voor hem is gevraagd als eenige wettige zoon; dat zijne zaak toen tot de tweede zitting is uitgesteld en hij in die zitting op 22 April door den Militieraad voor den dienst is aangewezen;

dat intusschen de verzochte brieven van wettiging op den 31 Maart door Ons waren verleend;

dat daarom de vader tegen de uitspraak van den Militieraad in beroep is gekomen bij Gedeputeerde Staten van Friesland, welk college echter bij zijn hierboven genoemde beslissing de uitspraak van den militieraad heeft gehandhaafd, op grond dat volgens art. 91 der Militiewet in de eerste zitting van den Militieraad uitspraak moest worden gedaan omtrent de lotelingen, die redenen van vrijstelling hadden ingediend, en deze zitting van den Militieraad voor de lotelingen uit Ooststellingwerf is gehouden den 11den Maart, zoodat de aanvraag om vrijstelling voor appellants zoon vóór of op dien dag moest geschieden en werkelijk is gedaan; dat echter de door hem opgegeven reden van vrijstelling tijdens die aanvrage nog niet bestond, daar de wettiging van dien zoon eerst bij Onze beschikking van 31 Maart jl. heeft plaats gehad;

dat appellant, tegen die beslissing van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep

komende, aanvoert, dat art. 332 van het Burgerlijk Wetboek aan wettiging van natuurlijke kinderen het gevolg verbindt, dat zij dezelfde rechten genieten, alsof zij sedert het huwelijk waren geboren, en alzoo in dit geval aan het besluit tot wettiging eene terugwerkende kracht geeft tot op het oogenblik van de voltrekking van het huwelijk der ouders;

dat ook het besluit tot wettiging reeds vóór de uitspraak van den Militieraad bestond, doch, zonder des appellants schuld, niet ter kennis van dien raad is gekomen, zoodat deze er bij zijn uitspraak niet op heeft kunnen letten; dat dit evenwel ten opzichte van de beslissing van Gedeputeerde Staten niet kan worden gezegd, en mitsdien dat college de aangevraagde reden van vrijstelling had behooren toe te passen;

Overwegende, dat art. 54 der wet op de nationale militie voorschrijft, dat elke reden van vrijstelling moet bestaan op het tijdstip, waarop zij wordt aangevraagd, waaruit volgt dat uit redenen die later ontstaan, geen recht van vrijstelling kan worden ontleend;

dat bij Ons besluit van 25 December 1873 (*Stbl.* n⁰. 196*a*) is beslist, dat de aanvraag om vrijstelling in de eerste zitting van den Militieraad moet geschieden, en dus onder het tijdstip in art. 54 bedoeld, die eerste zitting moet worden verstaan;

dat alzoo voor de beantwoording der vraag of een loteling aanspraak heeft op vrijstelling, beslissend is de toestand, zooals die te zijnen aanzien is op het oogenblik waarop hij in de eerste zitting van den Militieraad die vrijstelling aanvraagt;

dat daarom ook dan, wanneer de Militieraad eerst in zijne tweede zitting uitspraak mocht doen, òf door Gedeputeerde Staten òf door Ons in hooger beroep mocht worden beslist, de aanspraak van den loteling altijd moet worden beoordeeld met het oog op den toestand zooals die zich bij de aanvrage in de eerste zitting van den Militieraad voordeed, zonder dat veranderingen in dien toestand, van latere gebeurtenissen afhangende, daarbij in aanmerking mogen worden genomen;

dat nu des appellants zoon tijdens de eerste zitting van den Militieraad, gehouden 11 Maart dezes jaars, zich op den staat van wettigen zoon niet kon beroepen, omdat de brieven van wettiging hem eerst op 31 Maart daaraanvolgende zijn verleend;

dat er dus tijdens die zitting voor hem geene reden van vrijstelling bestond, en hij mitsdien te recht voor den dienst is aangewezen;

dat ook des appellants beroep op art. 332 van het Burgerlijk Wetboek hem niet kan baten, omdat, hoe verre strekking men ook toekenne aan de verandering, die de brieven van wettiging volgens dat artikel in den rechtstoestand van den gewettigde ten gevolge hebben, dit niet ter zake afdoet bij de toepassing van eene speciale wet, zooals de wet op de nationale militie, die heeft voorgeschreven, dat de toestand op een bepaald oogenblik onherroepelijk omtrent het recht op vrijstelling beslist, en die alzoo aan verandering in dien toestand geen invloed wil hebben toegekend;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n⁰. 72) en art. 332 van het Burgerlijk Wetboek;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de voormelde uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland

van 29 April 1885 n°. 59 het door appellant daartegen bij Ons ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, 14 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3o. van 16 Juli 1885, no. 41, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *Herman Jozef Leclair, loteling van de lichting der Nationale Militie van dit jaar uit de gemeente Voerendaal, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg, dd.* 10 *April* 1885, *betreffende de voor genoemde gemeente op* 21 *Maart bevorens te Heerlen gehouden loting.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885. blz. 310).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Herman Jozef Leclair, loteling van de lichting der Nationale Militie van dit jaar uit de gemeente Voerendaal, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg, dd. 10 April 1885, betreffende de voor genoemde gemeente op 21 Maart bevorens te Heerlen gehouden loting;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 1 Juli 1885, no. 46;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 Juli 1885, no. 982, M. afdeeling M. en S.;

Overwegende, dat de gemeenten Voerendaal en Amstenrade, ter bepaling van het door elk harer in de lichting van 1885 te dragen gedeelte, door Gedeputeerde Staten van Limburg, bij hun besluit van 16 Januari 1885, krachtens art. 3, tweede lid, der wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n°. 72), waren samengevoegd, op grond, dat in laatstgenoemde gemeente het getal ingeschrevenen slechts twee zou bedragen, en dat daarop door Onzen Commissaris in Limburg bij besluit van 20 Januari 1885 (*Prov. blad* no. 8) de loting voor die samengevoegde gemeenten op 20 Februari 1885 werd bepaald;

dat echter door den Burgemeester van Amstenrade bij brief van 6 Januari 1885, aan Onzen Commissaris niet het inschrijvingsregister voor de lichting van 1885, maar het nieuw aangelegde inschrijvingsregister voor de lichting van 1886 was toegezonden, waarop bereids twee namen waren geplaatst, doch dat afgesloten en geteekend was als ware het het inschrijvingsregister voor de lichting 1885, hetgeen in weerwil van het daarin vermelde geboortejaar der twee ingeschrevenen bij het onderzoek ter Provinciale Griffie niet was ontdekt;

dat de loting op 20 Februari 1885 geen voortgang heeft gehad, omdat bij die gelegenheid is gebleken, dat op het inschrijvingsregister der gemeente Amstenrade voor de lichting van 1885 niet twee maar zes namen voorkwamen;

dat vervolgens bij besluit van Gedeputeerde Staten dd. 6 Maart 1885 de samenvoeging der gemeenten Voerendaal en Amstenrade is opgeheven, aangezien de reden voor die samenvoeging was vervallen en dat daarop Onze Commissaris bij besluit van 7 Maart 1885 (*Prov. blad* no. 39), de loting voor die gemeenten ieder afzonderlijk nader heeft bepaald op 21 Maart 1885;

dat op dien dag de loting zonder stoornis heeft plaats gehad;

dat tegen de wijze waarop de loting was geschied door Herman Jozef Leclair, een der zestien lotelingen uit de gemeente Voerendaal, op 23 Maart 1885 bij Gedeputeerde Staten bezwaar is ingebracht, doch dat Gedeputeerde Staten, uit overweging dat bij de loting generlei onregelmatigheid was gepleegd, die loting bij hun besluit van 10 April 1885 hebben gehandhaafd;

dat dit besluit aan den loteling Leclair, volgens zijne in de stukken niet weersproken verklaring op 16 April 1885, door den Secretaris der gemeente Voerendaal is overhandigd, en dat hij daarvan binnen den door de wet voorgeschreven termijn bij Ons in beroep is gekomen;

dat in het appellatoir adres o. a. wordt beweerd, dat in 1884 te Amstenrade de inschrijving door sommigen zou zijn verzuimd, en dat de thans gevolgde wijze van handelen moest dienen om die nalatigen aan de toepassing van art. 163 der wet — aanwijzing tot den dienst zonder loting — te onttrekken, tegen welke praktijk appellant zich, in zijn belang, meent te moeten verzetten, — dat wegens de vele vrijstellingen te Voerendaal aldaar geen kans van vrijloting bestond en doordien de samenvoeging van die gemeente met Amstenrade weder werd opgeheven de lotelingen uit Voerendaal zeer zijn benadeeld; — dat eenmaal samengevoegde gemeenten voor eene bepaalde lichting niet weder willekeurig kunnen worden gescheiden; — dat de loting volgens de wet had moeten plaats hebben tusschen 7 Februari en 7 Maart, zoodat, nu die op 21 Maart is gehouden, ook hierdoor de rechten der lotelingen zeer verkort zijn kunnen; weshalve appellant van Ons de vernietiging verzoekt van de op 21 Maart jl. voor de gemeente Voerendaal plaats gehad hebbende loting, met bevel, dat voor de vereenigde gemeenten Amstenrade en Voerendaal alsnog eene nieuwe loting worde gehouden;

Overwegende echter, dat de zes lotelingen voor de lichting van 1885 uit de gemeente Amstenrade zich werkelijk in 1884 hebben laten inschrijven, zoodat de op een verondersteld verzuim gegronde bewering van appellant en de daaruit afgeleide gevolgtrekkingen ten dezen onjuist zijn;

dat de meerdere of mindere kansen van vrijloting door het al of niet samenvoegen

van de gemeenten Voerendaal en Amstenrade hier allerminst in aanmerking mogen worden genomen;

dat de beoordeeling van de noodzakelijkheid om gemeenten al of niet samen te voegen bij de wet aan Gedep. Staten is overgelaten en dat niets hen belet op een daaromtrent genomen besluit terug te komen, wanneer de reden, die tot dat besluit heeft geleid, later blijkt niet te hebben bestaan;

dat de loting wel is waar niet tusschen 7 Februari en 7 Maart heeft plaats gehad, doch dat zij, aanvankelijk op 20 Februari bepaald, op dien dag niet plaats heeft *kunnen* hebben; en dat, werd aan appellants verlangen voldaan door het bevelen eener nieuwe loting, deze ook niet meer binnen dien termijn zou kunnen worden gehouden;

Overwegende voorts, dat uit de instructie der zaak is gebleken, dat ter gemeente-secretarie van Amstenrade, na openbare kennisgeving, een ongeldig inschrijvingsregister van 25 Januari tot en met 1 Februari 1885 ter lezing is nedergelegd, doch dat daartegen geen bezwaar is ingebracht, hetgeen evenmin het geval is geweest ten aanzien van het werkelijk inschrijvingsregister voor de lichting van 1885, hetwelk, na openbare kennisgeving, van 5 tot en met 13 Maart 1885 ter gemeente-secretarie van Amstenrade ter lezing is nedergelegd;

dat, moge het al waar zijn, dat de gepleegde onregelmatigheid van invloed zou zijn geweest op de loting, zoo die op 20 Februari 1885 voor de samengevoegde gemeenten Amstenrade en Voerendaal ware gehouden, dit echter niet kan worden gezegd aangaande de loting, die op 21 Maart daaraanvolgende is gehouden, en in ieder geval niet wat betreft de loting voor de gemeente Voerendaal, waartegen het beroep is gericht;

dat nu de loting op 21 Maart jl. is afgeloopen zonder dat daarbij eenige onregelmatigheid is voorgevallen en overigens tegen de wijze waarop zij is geschied, geene bezwaren zijn ingebracht, er voor eene vernietiging van die loting, waardoor inderdaad verkregen rechten zouden kunnen worden verkort, geen reden bestaat;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, dd. 10 April 1885, het daartegen door Herman Jozef Leclair ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, 16 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4o. van 16 Juli 1885, no. 42, houdende beschikking op het beroep van *J. G. Vlaanderen, te Renswoude, van een uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht, van 23 April 1885, no. 20, waarbij de uitspraak van den Militieraad tot aanwijzing voor den dienst bij de Nationale Militie van zijnen zoon Martinus is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, blz. 316.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. G. Vlaanderen te Renswoude van een uitspraak van Gedep. Staten van Utrecht van 23 April 1885, no. 20, waarbij de uitspraak van den Militieraad tot aanwijzing voor den dienst bij de Nationale Militie van zijnen zoon Martinus is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 1 Juli 1885, no. 50;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 10 Juli 1885, no. 983, M. afd. M. en S.;

Overwegende, dat Martinus Vlaanderen, loteling van dit jaar voor de gemeente Renswoude, is de 5e uit een gezin van oorspronkelijk zes broeders, waarvan 5 nog in leven zijn en waarvan de oudste door zijn getrokken nummer buiten oproeping is gebleven;

de tweede gedurende zijn diensttijd is overleden, de derde op 10 Mei 1876 ingedeeld, op 15 October 1877 met toekenning eener gratificatie van f 50 is gepasporteerd uit hoofde van lichaamsgebreken, bestaande in etterborst, longknobbelzucht, vergrooting en verplaatsing van het hart, vergrooting van den lever en algemeene lichaamszwakte, ontstaan niet ten gevolge van omstandigheden, verrichtingen en vermoeienissen aan de uitoefening van den militairen dienst verbonden, doch ook niet het gevolg van eigen moedwillige handelingen of ongeregeld gedrag;

de vierde, loteling van 1882, alsnog in dienst is en de zesde den militieplichtigen leeftijd nog niet heeft bereikt;

dat appellant, toen zijn zoon niettegenstaande zijne beweerde aanspraak op vrijstelling uit hoofde van broederdienst door den Milietieraad voor den dienst was aangewezen, van deze uitspraak bij Gedep. Staten van Utrecht in beroep is gekomen, doch deze de aanwijzing voor den dienst van Martinus Vlaanderen hebben gehandhaafd;

dat appellant zich thans in hooger beroep tot Ons heeft gewend, aanvoerende, dat behalve de dienst van den tweeden in dienst overleden en den vierden thans nog dienenden broeder, ook voor vrijstelling moet in aanmerking komen de dienst van den derden broeder, aangezien de lichaamsgebreken, die tot diens ontslag aanleiding gaven, mogen geacht worden te zijn ontstaan in en door den dienst;

Overwegende, dat waar art. 50 sub 4 en 5 der wet op de Nationale Militie slechts dan vrijstelling wegens broederdienst wordt verleend, wanneer de broeder is ontslagen wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken *door* den dienst bekomen, of na driejarigen

dienst ontslagen is, wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken niet door den dienst bekomen;

dat in deze het laatste geval niet aanwezig is, daar de dienst des broeders slechts ruim 17 maanden geduurd heeft, en evenmin kan worden aangenomen, dat de gebreken *door* den dienst zijn ontstaan, daar het vaststaat, dat het ontslag van den derden broeder *feitelijk* is verleend op grond van gebreken, ontstaan niet ten gevolge van omstandigheden, verrichtingen of vermoeienissen, aan de uitoefening van den militairen dienst verbonden;

dat voor de toepassing der Militiewet dit vaststaande feit moet worden aangenomen, gelijk het is, en niet meer in eene beoordeeling van de juistheid of gegrondheid der redenen, die tot het aan den broeder verleende ontslag geleid hebben, kan worden getreden, en mitsdien Martinus Vlaanderen als de vijfde van zes broeders, waarvan slechts twee in een der gevallen van art. 50 der Militiewet verkeeren, te recht tot den dienst is aangewezen;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestreden uitspraak van Gedep. Staten van Utrecht van 23 April 1885, no. 20, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, 16 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

5o. van 16 Juli 1885, no. 43, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den Raad der gemeente Rukfen en Sprundel tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van* 31 *Maart* 1885, *G no.* 122, *waarbij vermeerdering van het getal scholen in die gemeente bevolen is.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, bl. 304.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Rukfen en Sprundel tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 31 Maart

1885, G no. 122, waarbij vermeerdering van het getal scholen in die gemeente bevolen is;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 1 Juli 1885, no. 47;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 10 Juli 1885, no. 2088, afd. O.;

Overwegende, dat reeds den 9 October des vorigen jaars, naar aanleiding van een verzoek van den heer P. van Leysen, pastoor van de parochie Schijf, ten deele onder de gemeente Rukfen en Sprundel, ten deele onder de gemeente Zundert gelegen, Gedep. Staten van Noordbrabant, na het schooltoezicht geraadpleegd te hebben, het bestuur van eerstgemelde gemeente dringend hebben verzocht ernstig te overwegen of niet door het bouwen eener nieuwe openbare school te Schijf aan het bezwaar te gemoet moest worden gekomen, dat de kinderen van dat gehucht geen geregeld onderwijs konden genieten en met den Raad der gemeente Zundert in overleg te treden om deze zaak tot een goed einde te brengen;

dat de Raad der gemeente Rukfen en Sprundel hierop den 15 November besloten heeft aan Gedep. Staten te kennen te geven, met het oog zoowel op het gering belang, dat naar zijn oordeel de meerderheid der kinderen van de Parochie Schijf op het stichten van eene openbare school aldaar kan hebben als op den ongunstigen financieelen toestand, waarin de gemeente verkeert, niet tot vermeerdering van het getal openbare scholen te kunnen medewerken;

dat Gedep. Staten, na bij den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat in Noordbrabant inlichtingen te hebben ingewonnen op grond van diens opgaven en van de adviezen van het schooltoezicht, bij besluit van 31 Maart 1885 hebben bevolen, dat het getal der openbare lagere scholen in de gemeente Rukfen en Sprundel met eene zal worden vermeerderd;

dat de gemeenteraad zich door dat bevel bezwaard acht en van voornoemd besluit bij Ons in beroep is gekomen, in zijn adres verwijzende naar de overwegingen van zijn bovengemeld besluit, en tot staving van zijne bewering aangaande den ongunstigen financieelen toestand van Rukfen en Sprundel een overzicht gevende van de belastingen die in deze gemeente worden geheven;

Overwegende dat in het gehucht Schijf, voor zoover het tot de gemeente Rukfen en Sprundel behoort, 41 kinderen zijn van 6 tot 12 jaren, die, om de school te Rukfen te bereiken, een afstand van gemiddeld 4050 meter moeten gaan, en zulks langs heide en bosch over een vaak onbruikbaren weg;

dat het bezoeken van de school te Rukfen voor die kinderen dus hoogst bezwarend is, en de meerderheid van hen dientengevolge geen, en de minderheid zeer ongeregeld onderwijs ontvangt;

dat voornoemde school ook bestemd is voor de kinderen uit de buurschap Nederheide (onder Rukfen), wier aantal tusschen den leeftijd van zes tot twaalf jaren twintig bedraagt, welke kinderen evenzeer ten gevolge van den verren afstand steeds weinig of niet de school bezochten;

dat wel volgens verklaring van den gemeenteraad de afstand van de buurt Nederheide tot de parochiekerk te Schijf bijna even ver is als die tot de school te Rukfen,

maar dat de kinderen uit Nederheide thans zich 's morgens eerst naar de kerk te Schijf moeten begeven om godsdienstonderwijs te ontvangen, alvorens zij de school gaan bezoeken, zoodat zij telken morgen, behalve den afstand naar de parochiekerk te Schijf, nog bovendien den weg van Schijf naar de school te Rukfen moeten afleggen en in Januari jl. dan ook slechts 4 hunner van die school gebruik maakten;

dat er dus 61 kinderen in de gemeente Rukfen en Sprundel zijn, in wier behoefte aan onderwijs op geene voldoende wijze wordt voorzien;

dat dan ook door het schooltoezicht, zoowel door den Inspecteur van het lager onderwijs, als door den Districtsschoolopziener, op verbetering van dezen toestand is aangedrongen;

dat nu wel is waar de financieele toestand der gemeente Rukfen en Sprundel niet gunstig is te noemen, maar dat hierdoor deze gemeente niet ontheven wordt van de verplichting, haar door art. 16 eerste lid der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* no. 127) opgelegd, om te zorgen dat voldoend lager onderwijs in een genoegzaam aantal scholen worde gegeven;

dat wellicht door samenwerking met de gemeente Zundert, die zich niet ongenegen verklaard heeft om tot de stichting van een gemeenschappelijke school te willen bijdragen, een verlichting der kosten kan worden verkregen, en dat in allen gevalle, indien de gemeente door de uitgave tot eene behoorlijke inrichting van haar lager onderwijs vereischt onbillijk mocht blijken bezwaard te worden, haar volgens art. 49 der wet op het lager onderwijs uit 's Rijks kas kan worden te gemoet gekomen;

dat Gedep. Staten mitsdien te recht hebben geoordeeld dat, met het oog op het onderwijs der kinderen die in het gehucht Schijf en de buurschap Nederheide wonen, het getal der openbare scholen in de gemeente Rukfen en Sprundel met eene moet worden vermeerderd;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs, zooals die is opgenomen in het *Staatsblad* 1884, no. 182;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het aangevallen besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant van 31 Maart ll. te handhaven en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, 16 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *J. J. Hommes, te Weende, gemeente Vlagtwedde, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Groningen, omtrent den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid met zijn schrijven van 11 Mei 1885, no. 21, afd. Waterstaat A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door J. J. Hommes van eene beslissing van Gedep. Staten van Groningen omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Vlagtwedde.

Ingevolge art. 10/26 van het reglement op het toezicht der wegen in de provincie Groningen, van 9 December 1879, goedgekeurd bij Kon. Besluit van 19 Maart 1880, no. 9 (*Prov. bl.* no. 18) is door Burg. en Weth. in de gemeente Vlagtwedde ontworpen de legger van de wegen en is deze, na ter inzage te hebben gelegen, aan den gemeenteraad ter vaststelling aangeboden.

Op dezen legger kwam onder no. 5 Boerschap Weende voor: de Eschweg, behoorende tot de derde klasse, lang 1243 m., breed 5 m., loopende over een groot aantal kadastrale perceelen, welker eigenaren daarbij als onderhoudsplichtigen werden aangewezen. Onder die perceelen was het eerste dat bekend in sectie E no. 706 toebehoorende aan appellant, over welk perceel een lengte van dien weg van 79 M. gelegen is.

De app. verzocht den Raad dien weg, loopende over zijn heem achter zijne behuizing, hoezeer hij erkende dat die reeds op den ouden legger voorkwam, van den nieuwen legger te roieeren. De Raad stond zijn verzoek toe uit overweging, dat hoewel dit pand in den weg no. 5 ook op den ouden legger voorkomt, het blijkens de kadastrale kaarten en leggers geen weg is; dat daarlangs alleen een overvaart vergund is, maar zonder dat een wettig recht van overvaart bekend is, en dat dit pand niet noodzakelijk is. De Raad besloot mitsdien het eerste pand in den weg no. 5 van den legger te doen vervallen.

Tegen dit besluit heeft Harm Geerts Boelens, landbouwer te Weende, gemeente Vlagtwedde, bij Gedep. Staten bezwaren ingediend. Hij voerde aan, dat het bedoelde pand van den weg hoofdzakelijk wordt gebruikt door appellant Hommes, den weth. Buirs en hem adressant en dat het door hem even onmogelijk kan worden gemist als de geheele Eschweg, dat het even als die weg van oudsher altijd ten dienste van het aangrenzende land in gebruik is geweest en er geen de minste reden bestaat om het van den legger te verwijderen.

Burg. en Weth., door Gedep. Staten over dit bezwaarschrift gehoord, schrijven in hun bericht, dat de Eschweg op de bijgaande kaart blauw is gekleurd voor zoover die ten kadaster is aangeduid, maar dat het paarsgekleurde gedeelte niet op de kadastrale kaart staat; dat de Raad op een adres van J. J. Hommes besloten heeft het paarsgekleurde gedeelte van dien weg niet in den legger op te nemen, omdat dat gedeelte niet bij het kadaster als weg bekend staat en niemand door authentiek bewijs kan

aantoonen daarlangs recht van weg te hebben. Overvaart is daarlangs eenige jaren toegestaan. Zij voegen daarbij, dat het Hommes niet bekend is geweest, dat dit gedeelte van den weg op den ouden legger werd gebracht, en dat, toen hij dit ondervond, het te laat was om daartegen te reclameeren.

De Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, ook door Gedep. Staten gehoord, merkte in zijn bericht op, dat het niet juist is, wat Burg. en Weth. schrijven, dat de Raad besloten zou hebben het paarsgekleurde gedeelte niet in den legger op te nemen, dat toch door den Raad alleen het eerste pand van dat gedeelte is geroieerd. Ook het aansluitende pand perceel no. 865 wordt op den legger niet genoemd, maar de overige perceelen van dat paarsgekleurde gedeelte zijn daarop gebleven. Daar allen erkennen, dat het bedoelde gedeelte wegs of reed op den ouden legger voorkwam, is de Hoofdingenieur van oordeel, dat volgens art. 9 van het reglement het op den nieuwen legger behoort te blijven en dat het perceel 865 daarop ook behoort te worden gebracht. De Hoofdingenieur deelde wijders mede dat adr. Boelens eigenaar is van de perceelen no. 489 en 712 aan bedoelden weg gelegen en om die landen te kunnen bereiken noodwendig gebruik moet maken van den weg of reed over de daarvoor gelegen perceelen.

Gedep. Staten beslisten omtrent het punt in geschil op 27 Februari 1885. Zij overwogen, dat het door den Raad geroieerde pand Eschweg voorkomt op den bestaanden legger; dat volgens art. 10 van het reglement, in verband met art. 1 en 9, op den nieuwen legger moeten voorkomen de wegen, waarop bij de invoering van het reglement eenige schouwing van het openbaar gezag wordt uitgeoefend en de verplichting tot onderhoud rust op degenen, die eveneens bij de invoering van het reglement hiermede waren belast; dat door den Raad niet is beweerd, veelmin aangetoond, dat bedoeld pand van den Eschweg voor den publieken dienst onnoodig is, terwijl door appellant te recht wordt beweerd, dat dit pand van den Eschweg, vallende onder de bepaling van art. 3, voor hem en anderen onmisbaar is om bij zijne landerijen te komen. Op die gronden beslisten Gedep. Staten, dat op den legger ten onrechte is geroieerd het pand van den Eschweg volgn. 5 van den legger der wegen van het Boerschap Weende, onderhoudsplichtige J. Hommes, lang 79 m. en dit moet worden geredresseerd.

Genoemde Hommes is van die beslissing in beroep gekomen bij een adres op 1 April 1885 bij Zr. Ms. kabinet ontvangen.

Hij beweert, dat voor de landerijen, waarheen bedoelde weg zou leiden, nog een andere zeer voldoende weg bestaat, die voorkomt op den legger, dat bedoelde weg geheel buiten zijn weten op den vorigen legger is gebracht en gebleven; dat nooit eenige onderhoudsarbeid aan dien weg is gedaan, noch ooit eenige schouw daarover is uitgeoefend; dat ook op de kadastrale kaart deze weg niet is aangegeven. Hij verzoekt mitsdien dat Z. M. het daarheen leide dat voormeld Raadsbesluit kracht erlange en de gemelde weg niet op den legger gebracht worde.

App.'s adres is om bericht en raad in handen gesteld van Gedep. Staten, die in hun ambtsbericht opgeven, dat app. is bewoner en eigenaar van de perceelen N. S. 706, 707 en 865; dat het pand in kwestie is het op het overgelegde plan paarsgekleurde gedeelte Eschweg, loopende over de perceelen no. 706 en 865, uitkomende

op den hoofdweg van Vlagtwedde naar Weende. Na herinnering van den loop van de zaak, voegen Gedep. Staten daar nog aan toe, dat er ook anderen zijn, die uitvaart langs dien weg hebben, o. a. de bewoners van perceel no. 705 (hetwelk blijkens bericht van B. en W. thans 1810 is), dat, wanneer app. beweert, dat er voor die landerijen een andere zeer voldoende weg bestaat, het uit de kaart genoegzaam blijkt, dat dit zulk een groote omweg is, dat die landerijen, die veel mest noodig hebben, zeer in waarde zouden verminderen; eindelijk dat het niet aannemelijk is, dat het pand buiten zijn weten op den vorigen legger zou zijn gebracht; dat door hem ook nooit pogingen zijn aangewend om den weg van den legger af te voeren, en deze reeds is vastgesteld in 1855, terwijl het kohier dagteekent van 1859.

Bij den Raad van State zijn de volgende stukken ingekomen:

1o. Verklaring van A. H. Bruining, wonende aan het einde van den Eschweg, waar deze uitloopt in den Heerenweg, houdende, dat de weg niet gemist kan worden;

2o. Een schrijven van H. G. Boelens, dat de omstandigheden onveranderd zijn, en deze buurtweg nog steeds als publieke weg noodig is, en als vallende onder art. 3 van het reglement voor hem en anderen onmisbaar is voor zooveel betreft het gebruik hunner landerijen, en

3o. een schrijven van app, dat hij meent dat het punt in geschil genoeg is toegelicht.

Eindelijk verdient nog vermelding dat Burg. en Weth., naar aanleiding van de hun namens de afdeeling gedane vraag, of er een onderscheid is in de ligging, den aard enz. of eenig ander onderscheid tusschen het door den gemeenteraad geroieerde pand van den Eschweg en het overige van dien weg, hebben te kennen gegeven, dat het paarsgekleurde gedeelte van den Eschweg niet als weg ten kadaster bekend staat en het grootste gedeelte van het jaar met koren enz. bebouwd wordt, uitgenomen achter het huis no. 707, waar het tevens is de invaart (ook van den Heereweg af) tot in de schuur.

III. *het geschil over de woonplaats van den krankzinnige Martinus Jacobus Visser.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken onder geleide eener missive van 22 Juni '85, no. 2594, Afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een geschil over de woonplaats van den krankzinnige Martinus Jacobus Visser.

Deze persoon werd in den avond van den 29n Maart des vorigen jaars naar het bureau van politie in de 2e sectie te Amsterdam opgebracht, volgens de verklaring van den commissaris van politie in die sectie, lijdende aan delirium tremens.

Den 1n April d. a. v. werd hij in het Buiten-Gasthuis in voorloopige bewaring opgenomen.

Toen hij daar niet langer blijven kon is hij naar het gesticht Meer-en-Berg te Bloemendaal opgezonden. Dit geschiedde in overeenstemming met eene verklaring

van den Geneesheer-Directeur van het Buiten-Gasthuis te Amsterdam, dd. 12 Augustus '84, houdende, „dat Martinus Jacobus Visser in een staat van krankzinnigheid verkeert, die zijne plaatsing in een krankzinnigengesticht vordert," terwijl op het requisitoir van den Officier van Justitie de vereischte machtiging tot voorloopige plaatsing van den lijder in het krankzinnigengesticht Meer-en-Berg den 13n Augustus '84 door den President der Arrondissements-Rechtbank te Amsterdam werd verleend.

Bij de opneming van Visser in het Buiten-Gasthuis was volgens mededeeling van Burg. en Weth. van Amsterdam omtrent hem niets anders bekend, dan dat hij te Almeloo geboren, 28 jaar oud en gewezen koopman in linnen zou zijn, en woonplaats zou hebben te Roermond.

De commissaris van politie in de 2e sectie gaf daarbij nog te kennen, dat Visser te Amsterdam grove verteringen zou hebben gemaakt, en aan een huurkoetsier nog f 18.60 schuldig zou zijn, waarvoor hij aan dezen zijn gouden horloge met dito ketting in pand gegeven had.

Burg. en Weth. van Amsterdam hebben daarop aan hunne ambtgenooten van Roermond de vraag gericht, of gemelde Visser in hunne gemeente woonplaats had en, zoo ja, naar welk krankzinnigengesticht hij ter verdere verpleging voor rekening hunner gemeente zou moeten worden overgebracht.

Naar aanleiding hiervan hebben Burg. en Weth. van Roermond, onder dagteekening van 28 Augustus '84, teruggeschreven, dat uit ingewonnen inlichtingen hun gebleken is, dat Visser zonder vast verblijf was en als rondreizend koopman ook wel te Roermond kwam en aldaar logeerde gelijk hij dit elders deed; dat hij te Roermond geen getuigschrift van woonplaatsverandering heeft overgelegd en dientengevolge niet in het bevolkingsregister aldaar is ingeschreven; dat hij te Roermond geene familie heeft, doch een broeder zou hebben, die te Almeloo woont; dat hij, ook volgens de mededeeling van den commissaris van politie in de 2e sectie van Amsterdam, aldaar zijn laatste verblijf schijnt te hebben gehad; dat Roermond niet als de woonplaats of laatste verblijfplaats in aanmerking kan komen en derhalve niet geroepen kan worden om ingevolge art. 26 der Armenwet de kosten van overbrenging naar en verpleging in een krankzinnigengesticht te dragen.

Na ontvangst van dit antwoord hebben Burg. en Weth. van Amsterdam de zaak bij den commissaris des Konings in Noordholland aangebracht en bij schrijven van 2 September '84 diens tusschenkomst verzocht om, met toepassing van art. 70 der Armenwet, tot de ontdekking van de woonplaats van den hierbedoelden krankzinnige te geraken.

De Commissaris des Konings bracht dit verzoek bij Gedep. Staten over, die, naar aanleiding van de mededeeling van Burg. en Weth. van Roermond, dat Visser nog een broeder te Almeloo zou hebben, aan hunne ambtgenooten van Overijsel den wensch kenbaar hebben gemaakt dien broeder door den Kantonrechter onder eede te doen verhooren omtrent de omstandigheden, die tot de ontdekking van de woonplaats van den krankzinnige, zoo mogelijk, zouden kunnen leiden.

Blijkens een schrijven van den Kantonrechter te Almeloo aan Gedep. Staten van Overijsel, dd. 28 September '84, had Visser geen eigen broeder te Almeloo, doch wel een halfbroeder, F. Ten Bruggencate, die op 25 September bevorens het bij de wet bedoelde verhoor heeft ondergaan.

Door gemelden Ten Bruggencate, tapper te Stad-Almeloo, werd bij die gelegenheid verklaard, dat Martinus Jacobus Visser of Visscher zijn halfbroeder is, als zijnde uit het huwelijk van wijlen zijne moeder Marretje Bolmeijer met wijlen Hendrik Jan Visscher in 1855 te Stad Almeloo geboren; dat die halfbroeder in zijne jeugd een zwervend leven heeft geleid en zich vervolgens te Amsterdam als remplaçant heeft verbonden; dat hij, Ten Bruggencate, in jaren niets van zijn halfbroeder gehoord hebbende, in Februari '84 van dezen een brief uit Roermond ontvangen heeft, waarbij hij mededeelde eens te Almeloo te willen komen, welke brief door een nader schrijven uit Roermond gevolgd is, waarna zijn halfbroeder zelf te Almeloo bij hem aan huis is geweest en hem heeft medegedeeld, dat hij koopman in linnen te Roermond was en in eene kamer over de Roerbrug woonde, kunnende comparant zich niet meer herinneren bij welke menschen hij inwoonde; dat hij een zak met geld in het stroo verborgen had, terwijl hij, te Almeloo zijnde, ongeveer dertig goudstukken van 20 Reichsmark bij zich had; dat hij aan comparant toen heeft gezegd den handel in linnen er aan te willen geven en iets anders wilde beginnen, waarop comparant hem den raad heeft gegeven om te Almeloo te komen wonen.

Door den kantonrechter was nog aan Gedep. Staten van Overijsel te kennen gegeven, dat M. J. Visser, volgens de bevolkingsregisters van Stad Almeloo, op 27 Mei 1872 met verhuisbiljet van daar naar Hengeloo (O.) vertrokken was.

Burg. en Weth. dier gemeente hebben daarop, bij missive van 17 October '84, aan Gedep. Staten medegedeeld, dat Martinus Jacobus Visser den 24 September 1872 met bewijs van verandering van werkelijke woonplaats uit hunne gemeente naar Lonneker was verhuisd.

Ten vervolge op die mededeeling hebben Burg. en Weth. van laatstgemelde gemeente bij schrijven van 30 October '84, aan Gedep. Staten bericht, dat Visser zich wel is waar den 24 September 1872, onder overlegging van een getuigschrift van woonplaatsverandering, in die gemeente had gevestigd, doch nog dat zelfde jaar weder van daar naar Duitschland was vertrokken, zonder de juiste plaats, waarheen hij zich dacht te begeven, medetedeelen, en dat hij na de laatste tienjarige volkstelling in de bevolkingsregisters niet meer voorkomt, terwijl ook na zijn vertrek niets meer van hem werd vernomen.

Gedep. Staten van Overijsel deden bij missive van 4 November '84 het procesverbaal van het gehouden verhoor aan hunne ambtgenooten van Noordholland toekomen en deelden hun daarbij tevens door overlegging van berichten der gemeentebesturen van Hengeloo en Lonneker de uitkomsten van hunne verdere nasporingen ten dezen mede.

Gedep. Staten van Noordholland brachten, bij brief van 3/6 December '84, de zaak ter kennis van den Minister van Binnenlandschsche Zaken.

Naar hun gevoelen steunt de ontkenning van Burg, en Weth. van Roermond, dat M. J. Visser aldaar woonplaats zou hebben, op goede gronden.

Voorts meenen zij als meer dan waarschijnlijk te mogen aannemen, dat Visser of Visscher, zooals hij in het proces-verbaal van den kantonrechter te Almeloo ook wordt genoemd, na zijn vertrek uit Roermond en na zijn bezoek bij zijn halfbroeder F. Ten Bruggencate te Almeloo is gaan zwerven en zwervende is gebleven, totdat hij op 29 Maart '84 te Amsterdam in krankzinnigen toestand door de politie werd aangehouden.

Hij moet alzoo, naar het oordeel van Gedep. Staten van Noordholland, geacht worden op dat tijdstip binnen het Rijk geene vaste woonplaats te hebben gehad, zoodat de kosten zijner verpleging in het gesticht Meer-en-Berg op grond van art. 26 der Armenwet uit 's Rijks kas zullen behooren te worden voldaan.

Gedep. Staten verzochten den Minister het nemen eener beslissing in dien zin door Zijne Majesteit wel te willen bevorderen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken achtte inmiddels, naar aanleiding van sommige uit het verhoor van F. Ten Bruggencate gebleken omstandigheden, als dat M. J. Visser te Roermond een kamer van een huis tegenover de Roerbrug bewoond zou hebben en dat hij niet onbemiddeld zou zijn, een nader onderzoek door Burg, en Weth. van Roermond wenschelijk en maakte zijn verlangen deswege bij schrijven van 30 December '84 aan Gedep. Staten van Limburg kenbaar.

In hun bericht van 5 Mei '85 zeggen Burg. en Weth. van Roermond, dat zij, na het instellen van een onderzoek, hebben bevonden, dat Martinus Jacobus Visser, die een zwervend leven leidde en daarbij mede te Roermond kwam, aldaar werkelijk een kamertje in huur heeft gehad bij Alphons Franssen aan de Roerbrug, waarin hij de goederen bracht, welke daar nog aanwezig waren, doch geen geldspeciën zijn aangetroffen. Van die gedeponeerde goederen hebben Burg. en Weth. eene lijst doen opmaken, ten einde de aanwezigheid daarvan te constateeren, terwijl die goederen daarna aan den huisbewoner ter bewaring zijn toevertrouwd. De verhuurder maakt daarop echter aanspraak, ten einde daarop te verhalen de vergoeding voor het gebruik van het kamertje, die hem nog schuldig is gebleven.

Volgens bekomen inlichtingen verbleef Visser, bij zijne komst te Roermond, aldaar slechts zeer kort en verwijderde hij zich telkens weder voor geruimen tijd, terwijl het verblijf, hetwelk hij elders hield, voor den verhuurder onbekend bleef. Visser had te Roermond volgens Burg. en Weth. slechts een dépôt.

Zij bevestigen mitsdien hunne vroegere bewering, dat M. J. Visser in hunne gemeente geene werkelijke woonplaats, zelfs geen voortdurend verblijf had, aldaar ook niet aangegeven of ingeschreven was en dat zijn laatste verblijf elders is geweest, weshalve zij in het gevoelen van Gedep. Staten van Noordholland, blijkbaar uit het schrijven van dezen aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, deelen.

Bij de overbrenging van het bericht van Burg. en Weth. van Roermond, hebben Gedep. Staten van Limburg, onder dagteekening van 15 Mei jl., aan den Minister te kennen gegeven, dat uit het ingesteld onderzoek is gebleken dat gemelde Visser, zonder eenige aangifte ter gemeente-secretarie of afgelegde verklaring bij het gemeentebestuur, dat hij zijne woonplaats te Roermond wenschte te vestigen, aldaar slechts zeer kort en bij tusschenpoozen verbleef.

Onder verwijzing overigens naar den inhoud van het bericht van het gemeentebestuur verklaren zij mede van oordeel te zijn, dat de gemeente Roermond niet geacht kan worden de woonplaats van den krankzinnige tijdens zijne plaatsing in het krankzinnigengesticht te zijn geweest.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Drie en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 5 *Augustus* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries, Azn.

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den Referendaris wordt voorlezing gedaan van een Koninklijk besluit van 27 Juli 1885, no. 29, houdende *benoeming van den heer Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven tot lid der afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur.*

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 26 Juni 1885, n°. 2734, afd. B. B.;

Gezien art. 13 der wet van 21 December 1861 (*Stbl.* n°. 129), gewijzigd bij de wet van 28 Juni 1881 (*Stbl.* no. 123) en Ons besluit van 16 November 1881 (*Stbl.* n°. 177), tot wijziging van sommige bepalingen van Ons besluit van 4 September

1862 (*Stbl.* n⁰. 174), gewijzigd bij Onze besluiten van 29 Maart 1875 (*Stbl.* n⁰. 32) en 8 December 1877 (*Stbl.* n⁰. 201);

Den Raad van State gehoord (advies van 21 Juli 1885, n⁰. 12);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 24 Juli 1885, no. 3182, afd. B. B.;

Hebben goedgevonden en verstaan:

1o. te benoemen tot lid der afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur den heer Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven, lid van dien Raad;

2o. enz.

3o. het sub 1 en 2 bepaalde zal ingaan met 1 Augustus 1885.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State en aan de Departementen van Algemeen bestuur.

Het Loo, den 27 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

De VOORZITTER. Krachtens dat Koninklijk besluit neemt de heer des Amorie van der Hoeven thans zitting als lid dezer Afdeeling.

II. Door den VOORZITTER wordt vervolgens voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 7 Juli 1885, no. 21, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *W. P. B. Verhagen, te Rijswijk, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente dd.* 13 *Februari* 1885, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten van een stoomwerktuig voor het malen van graan enz. in zijn perceel aan de Geestbrug aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 267).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door W. P. B. Verhagen, te Rijswijk, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente dd. 13 Februari 1885, waarbij hem ver-

gunning is geweigerd tot het oprichten van een stoomwerktuig voor het malen van graan enz. in zijn perceel aan de Geestbrug aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Juni 1885, n⁰. 37;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 27 Juni 1885, n°. 43, Afdeeling H. en N.;

Overwegende, dat Willem Pieter Bartholomeus Verhagen, meelhandelaar, wonende te Rijswijk, aan Burg. en Weth. dier gemeente vergunning verzocht heeft tot het plaatsen van een stoomwerktuig van 15 paardekrachten met een stoomketel van 18 paardekrachten tot het malen van graan enz. in een te vergrooten gedeelte van het door hem bewoonde pand aan de Geestbrug C. no. 118, kadastraal bekend als gemeente Rijswijk, sectie D, no. 725;

dat op de vergadering, ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) belegd, zoowel mondeling als schriftelijk bezwaren tegen het verleenen der vergunning zijn ingebracht door eigenaars en bewoners van aangrenzende perceelen, bestaande in vrees voor brandgevaar, voor luchtbederf, voor verontreiniging van gebouwen en van het regenwater, voor geraas, voor vermindering van huurwaarde der aangrenzende woningen, voor schade aan bedrijven als onmiddellijk en middellijk gevolg van het gevaar en den hinder door de inrichting te veroorzaken, voor verhooging der assurantiepremie ten gevolge van vermeerderd brandgevaar;

dat Burg. en Weth. van Rijswijk, in die bezwaren deelende, bij besluit van 13 Februari 1885, de gevraagde vergunning hebben geweigerd, op grond:

1o. van gevaar door aanwezig zijn van een pakhuis gevuld met spiritualiën en petroleum op een afstand van drie meters van de op te richten fabriek;

2o. van schade aan eigendommen en bedrijven doordat het oprichten van een stoomfabriek tusschen een dicht aaneengesloten huizenrij oorzaak zal kunnen zijn, dat verscheidene huizen niet meer verhuurd zullen worden, in allen geval de huur dier huizen zal dalen; dat daardoor tevens de buurt minder aanzienlijk zal worden tot schade van kruideniers, koffiehuishouders en andere bedrijven aldaar, en

3o. van hinder van ernstigen aard door het ter bewoning ongeschikt maken van huizen of gedeelten van woonhuizen;

dat appellant van deze beschikking bij Ons in beroep is gekomen, in zijn adres aanvoerende, dat hij de vrees voor brandgevaar ongegrond acht, vermits door een stoomwerktuig van slechts enkele paardekrachten, terwijl het vuur geheel is ingesloten en in den omtrek geen hout aanwezig is, geen gevaar voor brand ontstaat; dat ook voor de vermindering van de huurwaarde der naburige perceelen geen vrees behoeft te bestaan, daar het stoomwerktuig alleen moet strekken om een paar steenen, waartusschen de tarwe moet gemalen worden, in beweging te brengen, en hierdoor bijna geen gedruisch, althans niet een zoodanig als voor de buren hinderlijk kan zijn, ontstaat; en dat, als aan den schoorsteen eene voldoende hoogte gegeven wordt, ook de uit het stoomwerktuig komende rook geen hinder kan veroorzaken;

dat Gedep. Staten, ter zake gehoord, de bezwaren niet van genoegzaam gewicht achtten om tot eene onvoorwaardelijke afwijzing van de aanvrage te leiden, maar de bedenking opperden, dat de plattegrondteekening, overgelegd ter voldoening aan

art. 5 2°. der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) geen voldoend licht omtrent de inrichting der stoomfabriek geeft;

Overwegende, dat de overgelegde plattegrondteekening niet alleen den platten grond van de bestaande en van de bij te bouwen gebouwen van appellanten en hunne belendenen aanwijst, den opstand zijner gebouwen en hunne doorsnede vermeldt, maar ook bepaaldelijk te kennen geeft in welk gebouwtje de stoommachine zal worden geplaatst, terwijl de beschrijving inhoudt waar de door de machine in beweging te brengen molensteenen, boonenbreker en lier tot het ophalen van zakken zullen worden geplaatst en hoe die van de machine door een anderhalve-steensmuur zullen gescheiden zijn, zoodat omtrent de voorgenomen inrichting inderdaad geene onzekerheid bestaat;

dat wat het gevaar voor brand betreft, de bergplaats van spiritualiën en petroleum over hare geheele lengte grenst aan het zoogenaamde meelgebouw van appellant en haar achtergevel drie meters verwijderd is van het punt waar de muur van het machinegebouw aan den achtergevel van het meelgebouw aansluit; dat het machinegebouw, behalve waar het tegen appellants eigendommen aanstaat, door open terrein wordt begrensd, en dus hier van de stoommachine brandgevaar zeker niet in die mate is te duchten, dat daarom de vergunning zoude moeten geweigerd worden, terwijl wijders ter voorkoming van alle gevaar kan worden bepaald, dat het machinegebouw geheel van steen en ijzer moet worden opgetrokken;

dat door de ligging van des appellants gebouw alleen tegen de bergplaats bovenbedoeld, maar voor het overige aan open grond grenzende en dus niet onmiddellijk tegen woonhuizen aankomende, het geraas dat door het breken van het graan en de boonen teweeg zal worden gebracht, de in de nabijheid staande woonhuizen niet ongeschikt ter bewoning maken zal;

dat aan den hinder van rook tegemoet gekomen kan worden, door den schoorsteen tot eene genoegzame hoogte op te trekken;

dat ook de vrees voor stof verdwenen is, daar het meel door appellant wel gemalen, maar niet gezuiverd zal worden, hetwelk hij voor zijne bakkerij, waarin geen ander brood dan paardenbrood gebakken wordt, niet noodig heeft;

dat dus de vrees, dat de plaatsing der stoommachine de bewoners der naburige perceelen zoude nopen zich elders te vestigen, waardoor, naar het oordeel van Burg. en Weth., de huren zouden dalen (ten nadeele der eigenaars) en de buurt minder aanzienlijk zoude worden (tot schade der winkeliers), ongegrond moet worden geacht, en in allen geval hier geen sprake is van zoodanige schade aan eigendommen, bedrijven of gezondheid, of hinder van ernstigen aard, als welke volgens de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) alleen als grond van weigering eener gevraagde vergunning in aanmerking kunnen komen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der beschikking van Burg. en Weth. van Rijswijk van 13 Februari 1885, aan Willem Pieter Bartholomeus Verhagen en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen tot het oprichten van eene inrichting tot het malen van graan

enz. gedreven door een stoomwerktuig van vijftien paardekrachten met stoomketel van achttien paardekrachten, in een te vergrooten gedeelte van het door hem bewoonde pand aan de Geestbrug C. no. 118, bij het kadaster der gemeente bekend onder sectie D no. 725, volgens de aan dit besluit gehechte beschrijving en teekening, onder voorwaarde:

1o. dat het gebouwtje, waarin het stoomwerktuig geplaatst zal worden, geheel zal zijn van steen en ijzer;

2o. dat de beweegkracht van het stoomwerktuig alleen door drijfriemen zal worden overgebracht op de werktuigen, daardoor in beweging te brengen;

3o. dat de lier niet met een ketting maar met een touw zal werken;

4o. dat de schoorsteen een hoogte zal hebben van ten minste 15 meter boven den beganen grond;

en met bepaling dat de inrichting zal moeten zijn voltooid en in werking gebracht binnen één jaar na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, den 7 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Beschrijving, behoorende bij het ingediend verzoek aan Heeren Burg. en Weth. van Rijswijk, dato 3 Januari 1885, van W. P. B. Verhagen, om vergunning tot het plaatsen van een stoomwerktuig van 15 P.K. en dito ketel van 18 P.K., aan de Geestbrug C no. 118.

De stoommachine (Westinghouse Systeem) met daarbij komende staande stoomketel respectievelijk 15 en 18 P.K. sterk, wordt geplaatst in de daarvoor op de teekening aangegeven machinekamer aan de Z.W.zijde van het gebouw, waarin zich het molenwerk bevindt.

Deze machine dient tot het in beweging brengen van twee paar molensteenen, een boonenbreker en een lier tot het ophalen van zakken; de laatste te plaatsen op de eerste verdieping en de eerstgenoemde op een halven zolder, mede aan de Z.W.zijde van het gebouw, zoodanig dat deze alleen van de machine zijn gescheiden door een anderhalve-steensmuur, met de daarin vereischte opening tot doorlating van den as of riem, welke dezelve in beweging moet brengen. De overige beschikbare ruimte dient

tot bergplaats van ongemalen en gemalen producten, als tarwe, rogge, rijst, haver, gerst, maïs, boonen of het meel daarvan.

Verblijve ik met de meeste hoogachting van UEdel Achtbare Heeren, de onderdanige dienaar

W. P. B. Verhagen.

Voor eensluidend afschrift,
De Secretaris van Rijswijk,
Ph. Metman.

Behoort bij Koninklijk besluit van 7 Juli 1885, no. 21,

Mij bekend,
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
Van den Bergh.
Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Alewijn.

2o. van 16 Juli 1885, no. 55, houdende beschikking op het beroep door *J. M. Heck te Zandvoort, ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprichting eener slachterij en rookerij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 300).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep door J. M. Heck, te Zandvoort, ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprichting eener slachterij en rookerij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 1 Juli 1885, no. 42;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 11 Juli 1885, no. 20, afd. H. en N.;

Overwegende, dat J. M. Heck aan Burg. en Weth. van Zandvoort vergunning heeft gevraagd om eene slachterij van runderen en varkens en eene rookerij van vleesch en spek te mogen oprichten in het perceel kadaster sectie A no. 1705/1738 aan het kerkplein op den hoek der dorpstraat, zoodat zijn winkel zou gevestigd zijn in het hoeklokaal, de slachtplaats en het rookhok in een lokaal daarachter langs de straat gelegen;

dat daartegen door de eigenaars der naastbij gelegen huizen en door den kerkeraad der Nederduitsche Hervormde gemeente te Zandvoort verschillende bezwaren zijn

ingebracht, hierin bestaande, dat het zoowel uit het oogpunt der hygiène als uit dat der humaniteit ongeraden is slachterijen binnen bebouwde kommen toe te laten; dat in dit geval ernstige hinder voor omwonenden, schade aan hunne gezondheid en als het gevolg van een en ander waardevermindering van naburige eigendommen zullen veroorzaakt worden, zoowel door den rook der rookerij als door de walgelijke en schadelijke uitwasemingen van bloed en afval van geslachte dieren, dat het kloppen en hakken van vleesch hinderlijk zullen zijn voor de openbare godsdienstoefeningen in de kerk der hervormde gemeente;

dat Burg. en Weth. op grond van deze bezwaren bij besluit van 9 Maart 1885 de vergunning hebben geweigerd;

dat J. M. Heck van deze beschikking bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende, dat de ligging van een tot slachterij bestemd perceel in eene bebouwde kom op zichzelf geen reden oplevert om de verlangde vergunning voor die inrichting te weigeren en dat dan ook in de meeste gemeenten slachterijen in de bebouwde kommen gevonden worden;

dat het perceel van den appellant gelegen is aan het einde der bebouwde kom van Zandvoort, aan een ruim plein; dat ook overigens de toestand of omgeving der lokalen voor de verlangde inrichtingen bestemd geene bijzondere reden opleveren om ernstigen hinder of schade aan de gezondheid dòor rook of stank te verwachten, wanneer tegen de verspreiding daarvan voorzorgsmaatregelen worden genomen;

dat de rook der rookerij des te minder overlast zal kunnen veroorzaken, daar er slechts gedurende enkele uren per week vleesch gerookt zal worden;

dat het niet aannemelijk is dat het kloppen en hakken van vleesch binnen de localen der slachterij storend zou kunnen zijn voor de godsdienstoefening binnen het omstreeks 35 meter verwijderde kerkgebouw der Hervormde gemeente;

dat er dus termen zijn om de verlangde vergunning onder zekere voorwaarden te verleenen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te vernietigen het bovenvermeld besluit van Burg. en Weth. van Zandvoort van 9 Maart 1885 en aan J. M. Heck en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen om in het perceel C no. 22, kadaster sectie A no. 1705/1738, der genoemde gemeente, volgens de bij dit besluit behoorende beschrijving en teekening, eene slachterij en rookerij op te richten, onder voorwaarde:

1o. dat de slachtplaats worde voorzien van een waterdichten, geplaveiden vloer;

2o. dat daarin gemaakt worde een waterdichte put tot berging van het water gebezigd tot reiniging der slachtplaats en wat met dat water wordt afgevoerd;

3o. dat alle andere vuilnis en afval na elke slachting onmiddellijk worden afgevoerd;

4o. dat de put zoo dikwijls noodig worde geledigd;

5o. dat het slachten zoo geschiede dat het niet van den openbaren weg kan worden gezien;

6o. dat het rookhok geheel van ijzer en steen worde gemaakt;

7o. dat de rook daaruit worde afgevoerd door een gemetselden schoorsteen of

ijzeren pijp ter hoogte van ten minste 10 meter uit de vuurplaat gemeten; en voorts te bepalen dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen een jaar na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Königswart, den 16 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Beschrijving, behoorende bij het verzoekschrift van J. M. Heck, tot het oprichten van eene slachterij en rookerij.

Plaats waar de inrichting zal worden gesteld (met vermelding van het plaatselijk en kadasternummer).	In het perceel aan het Kerkplein C 22, kad. sectie A nos. 1705/1738.
Opgave van hetgeen in de inrichting zal worden verricht, vervaardigd of verzameld.	Slachten van runderen en varkens en rooken van vleesch en spek.

Zandvoort, 31 Januari 1885. J. M. HECK.

Behoort bij de beschikking van Burg. en Weth. van Zandvoort, van 9 Maart 1885, no. 1.

PR. VAN DER MIJE,
loco Burg.

De Secretaris,
VAN LENNEP.

Behoort bij Koninklijk besluit van 16 Juli 1885, no. 55.

Mij bekend,
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3o. van 22 Juli 1885, no. 19, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *L. Geschiere te Meliskerke, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, betreffende den legger der wegen en voetpaden in genoemde gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 278.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een beroep, ingesteld door L. Geschiere te Meliskerke, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, betreffende den legger der wegen en voetpaden in genoemde gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 24 Juni 1885, no. 33;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 13 Juli 1885, no. 27, Afd. W. A.;

Overwegende, dat L. Geschiere en drie anderen zich onder dagteekening van 14 December 1882 tot Gedeputeerde Staten van Zeeland hebben gewend, met het verzoek dat het Molenpad, of althans dat gedeelte van het Molenpad hetwelk begint bij den Meliskerkschen straatweg en loopt tot de grens van Biggekerke, in den door den gemeenteraad van Meliskerke op 17 November 1882 voorloopig vastgestelden legger alsnog mocht worden opgenomen;

dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 20 Maart 1885, no. 81, 2e afd., adressanten op grond van art. 17 van het reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland niet-ontvankelijk hebben verklaard;

dat dit besluit op 27 Maart 1885 aan Burg. en Weth. van Meliskerke verzonden en door dezen op 28 Maart d. a. v. bekend gemaakt is;

dat L. Geschiere zich overeenkomstig art. 23 van voormeld reglement tegen dat besluit bij Ons in beroep heeft voorzien;

Overwegende, dat volgens art. 17 van het reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland tegen den door den gemeenteraad voorloopig vastgestelden legger bij Gedep. Staten in beroep kunnen komen zij die bij den gemeenteraad tegen den door Burg. en Weth. opgemaakten legger hebben gereclameerd; terwijl ook de belanghebbenden, die zich door wijziging, hetzij ambtshalve, hetzij naar aanleiding van door anderen ingediende reclames, benadeeld achten, bij Gedep. Staten bezwaarschriften kunnen indienen;

dat L. Geschiere c. s. niet bij den gemeenteraad hadden gereclameerd en dat evenmin de legger te hunnen nadeele door den gemeenteraad, hetzij ambtshalve, hetzij door eene beschikking op reclames van anderen, was gewijzigd;

dat L. Geschiere c. s. alzoo te recht door Gedep. Staten niet-ontvankelijk zijn verklaard;

dat in het appellatoir adres geen enkele grond wordt opgegeven ten betooge, dat het besluit van Gedep. Staten, waarbij de niet-ontvankelijkverklaring werd uitge-

sproken, niet in overeenstemming zou zijn met het reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland;

Gezien het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland, vastgesteld 5 November 1880 en 8 Juli 1881, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 Augustus 1881, no. 18, gewijzigd 7 Juli 1882, en goedgekeurd bij Ons besluit van 31 Juli 1882, no. 13 (*Prov. blad* van 1881, no. 85 en van 1882, no. 82);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedep. Staten van Zeeland, dd. 20 Maart 1885, no. 81, 2e afd., het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 22 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

III. het geschil over *de woonplaats van de krankzinnige Elizabeth Volders.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 15 April 1885, no. 1631, afd. B., B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een geschil over de woonplaats van de krankzinnige Elizabeth Volders.

Genoemde vrouw, geboren te Hilvarenbeek den 24 November 1841, is den 5 Januari 1884 krachtens rechterlijke machtiging opgenomen in het krankzinnigengesticht Coudewater te Rosmalen. De verpleeggelden voor het eerste kwartaal werden uit hare eigene middelen voldaan. Toen het bij den aanvang van het volgende kwartaal onzeker was of verder in de verpleegkosten uit middelen van de krankzinnige zelve of van hare bloedverwanten zou worden voorzien, trad het bestuur van het gesticht in briefwisseling eerst met het bestuur der gemeente Etten en Leur vanwaar zij was overgebracht, vervolgens met de besturen of hoofden van besturen van verschillende andere gemeenten, welke achtereenvolgens werden opgegeven als zullende de laatste woonplaats van Elizabeth Volders geweest zijn, zonder dat dit er toe leidde dat eenige gemeente erkende de laatste woonplaats te zijn.

De zaak is vervolgens in October 1884 door het bestuur van het gesticht ter kennis gebracht van den Commissaris des Konings in Noordbrabant die haar ter tafel bracht bij Gedep. Staten, welke reeds in Januari te voren door het gemeentebestuur van Etten en Leur met het geval bekend gemaakt waren en in Maart 1884 door Johanna Volders, zuster der verpleegde, om tusschenkomst waren aangezocht.

Na instructie der zaak van wege Ged. Staten is zij ter kennis gebracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken, op wiens verzoek vervolgens nog nadere instructie heeft plaats gehad.

Zooals uit de stukken blijkt heeft Elizabeth Volders van het begin van Februari 1874 tot in het laatst van November 1883 als dienstbode gewoond bij A. P. F. Waghter, R.-C. pastoor te Casteren, gemeente Hoogeloon. Toen heeft zij dien dienst verlaten en zich met een koffer op een gehuurde kar begeven naar haren broeder Joseph Volders te Goirle. Na een paar dagen bij dezen te zijn verbleven is zij, met achterlating van haren koffer, die veertien dagen later is nagezonden, vertrokken en kort daarna aangekomen bij hare zuster Johanna Volders, dienstbode bij den medicinae doctor L. C. van Genk te Etten. Door bemiddeling dier zuster is zij op 5 December 1883 opgenomen in de woning van Josephus Peters, arbeider te Etten.

Omstreeks 20 December is zij naar Princenhage vertrokken, waar zij ongeveer tien dagen bij familiebetrekkingen heeft doorgebracht. Daarna is zij bij Peters te Etten teruggekomen. Eenige dagen na hare terugkomst verkeerde zij in zoodanigen staat van krankzinnigheid, dat hare opneming in een krankzinnigengesticht noodig geoordeeld werd.

Een bewijs van woonplaatsverandering betreffende Elizabeth Volders is op 30 November 1883 uit Hoogeloon gezonden aan het gemeentebestuur van Goirle, waar zij toen niet is ingeschreven, daar zij zich niet had aangemeld. Een paar weken later echter heeft haar bovengenoemde broeder (op verzoek van Johanna Volders, die eerst om een getuigschrift van woonplaatsverandering naar Hoogeloon geschreven, doch van daar bericht ontvangen had, dat het stuk reeds naar Goirle gezonden was), een bewijs van woonplaatsverandering voor Elizabeth naar Etten aan de secretarie te Goirle gevraagd, waarop laatstgenoemde te Goirle is ingeschreven, bericht daarvan is gezonden aan Hoogeloon en een getuigschrift van woonplaatsverandering naar Etten is afgegeven, hetwelk evenwel door het gemeentebestuur van Etten en Leur is teruggezonden, op grond dat E. Volders in haren toestand niet bevoegd of in staat geacht werd dat getuigschrift aan te vragen. B. en W. van Etten en Leur waren namelijk van oordeel, zooals zij in hunne brieven aan het bestuur van het gesticht en ook reeds vroeger in hunne brieven aan het Provinciaal bestuur te kennen gaven, dat E. Volders reeds krankzinnig was bij hare aankomst te Etten, dat zij zelfs waarschijnlijk reeds krankzinnig geweest was te Casteren en daarom haren dienst aldaar had verlaten.

Het gemeentebestuur voerde daaromtrent aan, dat zij uit dien dienst tusschentijds was vertrokken, dat zij slechts een paar dagen had vertoefd bij haren broeder te Goirle, vanwaar zij vermoedelijk ook wel om den toestand harer geestvermogens zoo spoedig zou zijn weggezonden, en dat zij nog geen twee dagen te Etten geweest was, toen het reeds van bijna algemeene bekendheid was, dat zij aan krankzinnigheid leed.

Het gemeentebestuur van Goirle was ook van oordeel, dat zij blijkbaar om haren

geestestoestand uit de gemeente Hoogeloon verwijderd was. Hare inschrijving als maatregel van orde te Goirle, waar zij vreemd was, kon daar hare woonplaats niet vestigen, men verwees het bestuur van het gesticht naar de gemeente Hoogeloon. De Burgemeester van Hoogeloon antwoordde op een schrijven van het bestuur van het gesticht dat D. Volders uit eigen beweging haren dienst had verlaten, en uit de gemeente was vertrokken met het doel om niet terug te keeren, zonder dat iets van krankzinnigheid aan haar bemerkt was.

Ged. Staten waren, toen zij in October 1884 van de gewisselde stukken kennis namen, van oordeel, dat het vermoeden voor de hand lag, dat de geestestoestand van E. Volders op haar vertrek uit Hoogeloon niet zonder invloed geweest was. Zij achtten het daarom noodig, dat meer licht verspreid werd over de omstandigheden van haar verblijf in die gemeente en haar vertrek van daar.

Op hun verzoek werd onder eede gehoord A. P. F. Waghter, pastoor te Casteren. Deze verklaarde dat E. Volders wel zwak van gestel en zenuwachtig of zoogenaamd maalachtig was; dat zij b.v. bang was, dat hare zuster Johanna zou gaan trouwen en er over tobde, dat zij, Elizabeth, dan geen tehuis meer zou hebben; dat zij ook wel maalde over niets beduidende dingen, maar dat hij noch vóór, noch bij haar vertrek eenige sporen van waanzin of geestverwarring bij haar had bespeurd; dat wel, toen het later bekend werd, dat zij naar Coudewater was gebracht, er een praatje liep, dat zij in hare eerste jeugd, voordat zij bij hem kwam, geleden had aan zekere manie of kwaadaardigheid of iets dergelijks, maar dat hij daarvan niets bevestigd bevonden had; dat hij, indien hij iets van waanzin bij zijne dienstmeid had bespeurd, er zeker, toen zij zeide te willen vertrekken, niet op zou hebben aangedrongen, zooals hij gedaan heeft, dat zij tot Mei zou blijven. Tegen Mei was volgens zijne verklaring, wegens de zwakte van E. Volders, door hare te Etten bij Dr. Van Genk wonende zuster de dienst voor Elizabeth opgezegd. Met die zuster was briefwisseling gevoerd over eene gezamenlijke vestiging der zusters te Tilburg. Onverwacht zeide Elizabeth, dat zij het wegens zwakte niet langer kon uithouden. Toen heeft de getuige en ook nog een ander ernstig gepoogd haar te bewegen om tot Mei te blijven, en nadat zij daarin eenigszins had bewilligd, zeide zij op eens, dat zij maar gaan zou naar haren broeder te Goirle, want dat als zij ziek werd zij dan nog een oppasseres moest hebben en de heer Waghter een dienstmeid. Daarop is zij naar Goirle vertrokken.

Ook is onder eede gehoord de Burgemeester van Hoogeloon, die verklaard heeft dikwijls bij den pastoor te Casteren te komen en ook kort voor het vertrek van diens dienstmeid E. Volders te zijnen huize geweest te zijn, doch nooit te hebben bespeurd of hooren zeggen dat die dienstmeid eenigszins waanzinnig was; dat hij ook van andere ingezetenen van Casteren gehoord had, dat deze nooit iets van krankzinnigheid van E. Volders hadden vernomen.

Later zijn volgens verlangen van den Minister van Binnenlandsche Zaken nog andere personen onder eede gehoord, namelijk Joseph Volders te Goirle, de broeder der verpleegde, en Dr. Van Genk, Josephus Peters en Johanna Volders te Etten. Van het door deze personen verklaarde is reeds het een en ander in dit verslag opgenomen. Overigens valt daaromtrent in hoofdzaak het volgende te vermelden:

Joseph Volders, metselaar te Goirle, verklaarde, dat zijn zuster op een voormiddag

onverwacht door een voerman van Casteren per kar en paard met hare goederen bij hem was aangebracht; dat zij zeide voornemens te zijn te gaan naar Etten en daar met hare zuster Johanna samen te gaan wonen en op hare reis naar Etten hem ook eens te hebben willen bezoeken, maar dat zij op geenerlei wijze heeft te kennen gegeven te Goirle of aldaar bij hem te willen blijven; dat zij na twee dagen geheel vrijwillig naar Tilburg en vervolgens naar Etten vertrokken is; dat zij, terwijl zij bij hem logeerde, klaagde over pijn aan het hart en hij toen met haar bij den doctor te Goirle geweest is, die haar een drankje heeft gegeven; dat hij volstrekt geen krankzinnigheid aan haar bespeurd heeft; dat zij altijd maalachtig geweest is.

L. C. Van Genk, medicinae doctor te Etten, verklaarde, dat E. Volders bij hare komst te Etten naar zijn oordeel wel steeds vol zorg was, maar niet bepaald krankzinnig te noemen; dat zij, toen zij in het laatst der maand December 1883, na een dag of tien te Princenhage te hebben doorgebracht, te Etten terugkwam, veel minder was geworden, en dat zij omstreeks nieuwe jaar zoodanig krankzinnig is geworden, dat hare opneming in een gesticht noodzakelijk werd.

Josephus Peters, arbeider te Etten, verklaarde, dat toen E. Volders in het begin van December 1883 in zijne woning is opgenomen en ook in den eersten tijd daarna, zij zeer gewoon was, weinig sprak en nog al veel naaide en breide; dat hij haar trouwens nooit in zijne woning zou hebben opgenomen, indien hij had kunnen voorzien, dat zij later zoo lastig zou worden; dat zij namelijk later vreemd begon te handelen, b.v. 's avonds de deur uit te loopen, en het de huisvrouw moeielijk te maken; dat zij nog eenige dagen later dag en nacht in zichzelve allerlei onzin sprak, om zich heen sloeg en tobde; dat dit hoe langer hoe erger werd, totdat zij omstreeks nieuwjaar bepaald gevaarlijk voor zichzelve werd; dat zij steeds malende was over de voorstelling, dat zij niet zalig kon worden.

Aanvankelijk gaf deze getuige op, dat E. Volders lastig begon te worden na een dag of zes of zeven bij hem geweest te zijn; later verklaarde hij, dat die verandering eerst was opgemerkt na hare terugkomst uit Princenhage en dat hij voor haar vertrek naar Princenhage niets vreemds aan haar had bemerkt.

Johanna Volders, die tijdens haar verhoor gehuwd was met Josephus Peters, zoon van den zooeven genoemden persoon van denzelfden naam, verklaarde — op de vraag of het doel van hare zuster Elizabeth op 5 December 1883 was zich te Etten te vestigen, zoo neen, waarom zij dan voor haar een bewijs van woonplaatsverandering naar die gemeente verzocht heeft — dat hare zuster niet het doel had zich te Etten te vestigen; dat zij, getuige, in Mei 1884 den dienst bij Dr. Van Genk zou verlaten en alsdan zich met hare genoemde zuster te Princenhage metterwoon zou vestigen om daar te strijken, wasschen enz., en dat zij daartoe reeds een huis gehuurd hadden; dat een verhuisbiljet gevraagd is omdat, toen hare zuster eenige dagen te Etten was, de gemeenteveldwachter haren tegenwoordigen schoonvader daarnaar gevraagd had en toen de wethouder der gemeente, de heer Takx, haar gezegd had, dat zij een verhuisbiljet te Hoogeloon moest aanvragen en het ter secretarie te Etten bezorgen.

Voorts verklaarde zij nog, daaromtrent ondervraagd zijnde, dat naar hare meening de krankzinnigheid van hare zuster tijdens het verblijf dier zuster te Etten is ontstaan: dat hare zuster de reis van Casteren over Goirle naar Etten alleen heeft

gemaakt en gedurende de eerste dagen van haar verblijf aldaar geene sporen van krankzinnigheid heeft getoond; dat zij toen wel eenigszins zwaarmoedig was, maar dit ook vroeger meermalen geweest was.

Nadat deze verklaringen waren afgelegd, zijn B. en W. van Etten en Leur nader gehoord. Zij zijn echter blijven ontkennen, dat hunne gemeente de woonplaats van E. Volders was toen zij krankzinnig werd. Zij voeren aan, dat nooit door haar kennis is gegeven van haar voornemen om zich in de gemeente te vestigen, ook geen getuigschrift van woonplaatsverandering aangevraagd, daar dit door hare zuster gedaan is.

B. en W. verwijzen naar het vroeger door hen aangevoerde ten betooge dat E. Volders reeds krankzinnig was toen zij in de gemeente kwam, hetgeen naar hun oordeel bevestigd wordt door de getuigenissen van den pastoor te Casteren en hare bloedverwanten, die allen verklaren, dat zij reeds vroeger maalachtig was.

Overigens zeggen B. en W. omtrent de afgelegde getuigenissen, dat sommige daarvan gemakkelijk te weerleggen zijn. Zoo spreekt Peters zichzelven tegen omtrent den tijd waarop E. Volders lastig begon te worden. Zoo verklaart Joseph Volders dat zijne zuster Elizabeth gezegd had te Etten met hare zuster Johanna te zullen gaan samenwonen, ofschoon deze laatste inwonende dienstbode was en dan ook hare zuster heeft uitbesteed, terwijl hare eigene verklaring wel melding maakt van een plan om zamen te gaan wonen, maar te Princenhage, waar volgens informatie werkelijk vroeger een huis gehuurd was. Zoo heeft volgens B. en W. de veldwachter niet naar een verhuisbiljet gevraagd noch de wethouder Takx gezegd, dat het moest aangevraagd en ter secretarie bezorgd worden, maar hebben beide er op aangedrongen dat men E. Volders, wijl zij krankzinnig was, naar hare woonplaats zou doen vertrekken. Aan den wethouder heeft Johanna Volders volgens opgave van B. en W. geantwoord dat het niet zoo erg was en dat, zoo verpleging noodig werd, die uit de eigen middelen harer zuster kon bekostigd worden. B. en W. zeggen werkelijk geinformeerd te zijn dat E. Volders elf à twaalf honderd gulden zou bezitten.

In verband hiermede is op te merken dat, volgens mededeeling van het bestuur van het gesticht, E. Volders heeft opgegeven f 900 te hebben uitgezet te Tilburg, doch later uit bezorgdheid omtrent de soliditeit der belegging die te hebben opgezegd, waarna de som verdeeld zou zijn tusschen haren broeder en hare zuster; terwijl deze laatste, Johanna Volders, in Maart 1884 aan Gedep. Staten heeft opgegeven, dat hare zuster bij hare komst te Etten over ongeveer f 200 kon beschikken.

Gedep. Staten gaven bij de terugzending der stukken aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te kennen dat naar hun oordeel uit verschillende omstandigheden was op te maken, dat E. Volders te Casteren woonde, toen zij krankzinnig werd. Zij was daar tien jaren in éene dienst geweest. Zonder eenige aanleiding, zeggen Gedep. Staten, werd die dienst buiten den gewonen verhuistijd door haar verlaten, zonder dat zij eene andere dienstbetrekking had en zonder dat zij uit eigen middelen in haar onderhoud kon voorzien. Dit doet, vooral in verband met hetgeen eenigen tijd daarna gebeurde, aan krankzinnigheid denken. Gedep. Staten voeren nog aan dat het bestuur van Hoogeloon met grooten spoed voor de afschrijving van E. Volders naar Goirle zorgde en geven ten slotte als hun oordeel te kennen, dat het niet aangaat de gemeente Etten en Leur, waar zij zoo kort verbleef en waar zij door hare zuster, die zelve

dienstbaar was, tijdelijk in de kost was besteed, als hare woonplaats te beschouwen.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn bij haar ingekomen een schrijven van B. en W. van Goirle en een van Burg. en Weth. van Princenhage.

Eerstgenoemden zetten nogmaals hunne bekende zienswijze uiteen. De inschrijving te Goirle kan als een fout worden aangemerkt, maar niet de strekking hebben om de woonplaats der krankzinnige in die gemeente te vestigen. Dat zij naar Goirle is uitgeleid wordt h. i. daardoor bevestigd, dat Joseph Volders meent dat de kosten van haar transport daarheen, ofschoon zij wel in staat was die te betalen, niet te haren laste zijn gekomen.

B. en W. van Princenhage merken op, dat het volgens de constante jurisprudentie er op aankomt, waar de betrokken persoon woonplaats had, toen hare overbrenging naar een gesticht noodig geoordeeld en daartoe de rechterlijke machtiging aangevraagd is. Die gemeente nu was in dit geval ongetwijfeld Etten en Leur. Te Princenhage heeft E. Volders nooit gewoond, slechts eenige dagen doorgebracht. Bovendien was zij, volgens verklaring van den persoon, bij wien zij in huis was en van anderen, gedurende die dagen zeer kalm, er werd toen geen enkel teeken van krankzinnigheid bij haar waargenomen, zooals naar het oordeel van B. en W. bevestigd wordt door verschillende der onder eede afgelegde getuigenissen, volgens welke eerst na hare terugkomst te Etten teekenen van waanzin voorkwamen.

Op verzoek der Afdeeling is nog over de zaak gehoord het college van B. en W. van Hoogeloon, van welke gemeente vroeger alleen de burgemeester in de zaak gemoeid geweest was.

B. en W. hebben daarop de volgende stukken overgelegd:

1o. eene verklaring van den burgemeester, dat hij op 30 November 1883 op verzoek van den heer pastoor te Casteren, handelende op verzoek van zijne vertrokken dienstmeid, een getuigschrift van woonplaatsverandering op de gemeente Goirle heeft afgegeven; dat voor of tijdens die afgifte het hem op geenerlei wijze bekend of gebleken was, dat bedoelde E. Volders gekrenkt was in hare verstandelijke vermogens of dat men voor haren toestand in dit opzicht eenige bezorgdheid koesterde; dat hij van haar vertrek of het voornemen daartoe geheel onwetend geweest is totdat zij reeds eenige dagen de gemeente verlaten had;

2o. eene verklaring van A. P. F. Waghter, pastoor te Casteren, dat indien hetgeen hij voor den kantonrechter verklaard heeft bij E. Volders te hebben waargenomen, namelijk dat zij maalachtig (eigenlijk meer ontevreden) was, als krankzinnigheid moest worden aangemerkt, zij dan reeds krankzinnig was, toen zij zich in het begin van 1874 bij hem kwam vestigen;

3o. eene verklaring van M. Mollen, voerman te Casteren, dat hij op 26 November 1883 Elizabeth Volders op haar verzoek met kar en paard naar Goirle heeft vervoerd en dat de kosten daarvan door haar zijn betaald; dat hem daarbij overtuigend is gebleken, dat zij vertrok om met hare zuster samen te gaan wonen en dat hij bij haar niet het minste heeft kunnen opmerken dat aan krankzinnigheid kon doen denken;

4o. eene verklaring van J. Peters, gemeenteveldwachter te Hoogeloon, dat hij op verzoek van den heer pastoor te Casteren een getuigschrift van woonplaatsverandering

voor E. Volders aan de secretarie der gemeente aangevraagd heeft en dit op 30 Nov. 1883 naar Goirle is gezonden; dat later de pastoor hem gevraagd heeft of het reeds verzonden was, daar de zuster van E. Volders per brief verzocht had het naar Etten te zenden, waar zij toen woonachtig was;

5o. eene verklaring van W. Castelijns, kerkmeester te Casteren, dat hij in die hoedanigheid dikwijls op de pastorie komt en nooit eenige krankzinnigheid aan E. Volders heeft opgemerkt; dat hij in November 1883 op verzoek van den pastoor getracht heeft haar te bewegen om zoo niet langer dan tot Mei 1884 te blijven, ten einde de pastoor zich van eene andere dienstmeid zou kunnen voorzien.

In hun begeleidend schrijven aan Gedep. Staten zeggen B. en W., dat naar hun oordeel de onder eede afgelegde verklaringen zeer duidelijk bewijzen, dat E. Volders niet krankzinnig was toen zij uit de gemeente Hoogeloon vertrok; dat zij andere zeer aannemelijke redenen gehad heeft om haren dienst aldaar buitentijds te verlaten en zich elders te gaan vestigen; dat de krankzinnigheid is ontstaan te Etten.

De behoeftige, zeggen B. en W., had woonplaats krachtens art. 79 B. W.; de dienst wordt door haar met overleg en bewustzijn verbroken, waarna zij zich elders gaat vestigen; hoe zou zij dan nog woonplaats in deze gemeente kunnen hebben? Blijkens de stukken is de verandering van woonplaats geen gevolg geweest van krankzinnigheid, maar het is minder gewaagd het omgekeerde aan te nemen, daar zij met de overbrenging harer woonplaats een doel heeft gehad, dat niet geheel bereikt schijnt te zijn.

B. en W. wijzen op de bestaande jurisprudentie en bepaaldelijk op het K. B. van 30 Nov. 1873 en op dat van 17 Juni 1879 no. 8 (Belinfante XIX 255), bij welk laatste is overwogen dat te letten is op de plaats, waar de krankzinnigheid van dien aard is geworden, dat overbrenging naar een geneeskundig gesticht noodig geoordeeld en daartoe de rechterlijke machtiging verkregen is. Dat die gemeente hier Etten en Leur is, valt naar hun oordeel niet te ontkennen.

Zij zeggen nog bereid te zijn onder eede te verklaren, dat het vertrek van E. Volders hun geheel en al onbekend was en zij daarin op geenerlei wijze de hand hebben gehad.

Door B. en W. van Princenhage is nog aan de Afdeeling ingezonden eene verklaring van F. Sprangers, smid, en Cornelis Verdonk, broodbakker te Princenhage, dat E. Volders gedurende de enkele dagen die zij aldaar bij den eerstgenoemde doorbracht, zeer kalm was en geen enkel teeken van krankzinnigheid door hen is waargenomen.

IV. het beroep van *Wybe G. Westra, te Hardegarijp, van een besluit van Burg. en Weth. van Tietjerksteradeel, waarbij aan J. S. Visser vergunning is verleend tot het oprichten eener grof- en hoefsmederij.*

De *Staatsraad* Van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 29 Juni 1885, no. 28, afd. H. en N., bij den Raad van

State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door Wijbe G. Westra te Hardegarijp ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. van Tietjerksteradeel, waarbij aan J. S. Visser vergunning is verleend tot het oprichten van eene grof- en hoefsmederij.

Genoemde Visser heeft in Februari 1885 aan het gemeentebestuur van Tietjerksteradeel vergunning gevraagd om eene hoef- en grofsmederij op te richten in het voorgedeelte van het door hem gehuurde aan A. P. Van der Molen toebehoorende huis in de buurt van Hardegarijp, kadastraal gemerkt sectie A no. 1847, gelegen ten noorden van den Rijksstraatweg, hebbende ten Westen het erf van genoemden Van der Molen, ten Oosten de woning bewoond door W. G. Westra. Het vuur der smidse zou geplaatst worden aan den Westkant der smederij, een noodstal tot het beslaan van paarden aan den Oostkant, de blaasbalg op den zolder boven de werkplaats. De zoldering der smederij zou zijn van hout, de vloer voor zoover noodig van steen, overigens van hout; de wanden zouden zijn van steen, behalve de noordelijke, de afscheiding van de woonkamer van den aanvrager, welke voor een groot gedeelte uit glas zou bestaan, tot verlichting der woonkamer, en overigens uit hout.

In de zitting naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) op 7 Maart 1885 gehouden, is kennis genomen van twee ingekomen bezwaarschriften, namelijk:

1o. een bezwaarschrift van W. G. Westra. Daarin wordt aangevoerd, dat de scheiding tusschen het perceel van reclamant en dat van J. S. Visser bestaat uit een massalen halfsteensmuur, waarop de beide daken rusten, hetgeen maakt dat de beide panden wel gebruikt kunnen worden voor particuliere woningen, maar niet een van beide van bestemming kan veranderen, vooral niet tot eene hoef- en grofsmederij worden ingericht. Het gevolg daarvan zou, volgens reclamant, voor hem zijn schade van verschillenden aard, daar de voortdurende beweging aan eene hoef- en grofsmederij eigen, wegens de lichtheid der naast elkander gelegen perceelen, scheuren en greningen in de muren zou doen ontstaan en het vuil uit den schoorsteen het regenwater zou doen bederven, terwijl het pompwater onbruikbaar is.

Er zou ook gevaar zijn, daar de schoorsteen der smederij voortdurend vonken zou uitwerpen, die zich over de naastlegers zouden verspreiden. Ten aanzien van te vreezen gevaar wordt ook bepaaldelijk gewezen op de aanwezigheid, op 2 meter afstand, van een hok, opgetrokken van hout en met riet gedekt, hetwelk beneden dient voor bergplaats van koeien en van boven geheel gevuld is met hooi, terwijl in de nabijheid van dat hok zich een hoop takken en ook eene verzameling hooi bevindt.

Bovendien zou er zijn hinder van ernstigen aard. De geringe halve-steensmuurscheiding is zoo doordringbaar, dat bij eenige stilte in het eene pand kan gehoord en verstaan worden wat in het andere wordt gesproken. De slaapsteden in reclamants perceel zitten in verband met den massalen muur. Het onophoudelijk geklop, gevijl, geraas in de smederij zou dus reclamants huis ongeschikt ter bewoning maken, daar het gebruik der woonkamers zou worden belemmerd, doordat men er elkander niet zou kunnen verstaan, en de slaapsteden niet zouden te gebruiken zijn, omdat men er geen rust zou vinden, ook ongerekend het geval van ongesteldheid, dat toch ook altijd kan voorkomen.

Dat de noodstal aan den kant van reclamants perceel zou komen en de oven verderop, lost, volgens reclamant, het bezwaar van hinder van ernstigen aard evenmin op als de bezwaren van gevaar en schade. Hij meent, dat niemand zijn perceel zou willen koopen.

In het bezwaarschrift wordt er nog op gewezen, dat de Hervormde kerk zich bevindt binnen 200 meter van de voorgenomen inrichting. Daarvan wordt gevreesd belemmering in het gebruik van dat gebouw als bedehuis en plaats waar godsdienstonderwijs wordt gegeven, en er wordt beweerd, dat de wetgever de aanwezigheid van eene dergelijke inrichting binnen den genoemden afstand van eene kerk niet gewild, ja zelfs verboden heeft, en aan ieder belanghebbende het recht heeft gegeven op die omstandigheid te wijzen.

2o. een bezwaarschrift van M. G. Kootstra, eigenares van een naburig perceel, waarin gezegd wordt, dat het aanhoudend geklop in eene smederij last aan de buren veroorzaakt en de oprichting eener smederij het brandgevaar voor den omtrek doet toenemen, ten gevolge waarvan haar pand in waarde zal verminderen.

Beide bezwaarschriften eindigen met het verzoek, dat de gevraagde vergunning niet worde verleend.

B. en W. hebben bij beschikking van 24 Maart, waarin eene verwijzing naar eenige artikelen der wet en naar het proces-verbaal van het verhandelde in de gehouden zitting, maar overigens geene motieven voorkomen, de vergunning verleend, onder voorwaarde, dat *a.* het bestaande houten beschot, dat de woonkamer en de inrichting in tweeën verdeelt, zal worden vervangen door een halve-steensmuur; *b.* de smidse eene afzonderlijke rookleiding en schoorsteen moet hebben, welke geheel van steen, zonder met hout in aanraking te komen, zullen moeten worden opgetrokken; *c.* de vloer der inrichting van steen zal moeten zijn, en *d.* de inrichting zal moeten voltooid en in werking zijn drie maanden na de dagteekening van het besluit en niet in strijd zal mogen zijn met in bestaande verordeningen opgenomen bepalingen.

Van deze beschikking is W. G. Westra binnen den wettigen termijn in beroep gekomen bij den Koning.

Appellant zegt, dat hij onbekend is met de gronden, waarop het verzoek van Visser werd ingewilligd, en onkundig gebleven is van de motieven, waarbij zijne bezwaren daartegen gewogen maar te licht werden bevonden. Hij herhaalt daarna de vroeger door hem ingebrachte grieven en tracht daardoor op nieuw aan te toonen, dat al de bezwaren, in art. 11 der wet als redenen van weigering genoemd, hier bestaan.

Zijne bewering, dat er scheuren in de muren der twee huizen zullen ontstaan, grondt hij nu ook op hetgeen hij noemt de lichtheid van den grond, waarop de perceelen werden gebouwd, vroeger water of een soort moeras. Bij de bewering, dat het geklop en geraas ernstigen hinder zal veroorzaken, wijst hij thans ook op de zwakke gezondheid van zijne vrouw. Hij zegt, dat in geval van ziekte, men genoodzaakt zou zijn het huis te verlaten, zoo dat mogelijk was, en vraagt, welke toestand er zou ontstaan wanneer dit niet mocht kunnen geschieden. De smederij te doen stilstaan, zegt hij, is niet mogelijk, en dat vrijwillig, als burenplicht, de werking der inrichting zou worden gestaakt, daarop mag men niet hopen.

Ten aanzien van de kerk wordt thans opgegeven, dat zij nog geen 50 meter van

de inrichting verwijderd is, en wordt op nieuw beweerd dat de oprichting eener smederij op dien afstand van de kerk in strijd zou zijn met art. 5 3⁰. in verband met art. 11 der wet; dat het om de aanvrage om vergunning te doen afwijzen voldoende is den verboden afstand te constateeren, en de vraag of er bezwaren zullen ontstaan zelfs niet te pas komt, ofschoon hier kan worden gewezen op het feit, dat de predikant geene catechisatie kan houden in de onmiddellijke nabijheid van eene veel gedruisch makende smederij.

Op dit beroep zijn gehoord Ged. Staten van Friesland, die berichten hebben ingewonnen van B. en W. van Tietjerksteradeel en van den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat.

B. en W. zeggen dat de vermeende bezwaren, ontleend aan de afscheiding der twee huizen door een massalen halve-steensmuur, hun geenszins overwegend voorkomen, zij meenen dan ook, vooral met het oog op het K. B. van 27 Aug 1876 no. 4 (Belinfante XVI 358), dat die bezwaren geenszins kunnen leiden tot eene afwijzende beschikking. De smederij, gebonden aan de beperkte ruimte van het gebouw, waarin zij zal worden opgericht, kan niet dan van geringen omvang worden.

B. en W. wijzen er op, dat onder de door hen overgelegde stukken voorhanden is eene verklaring van den eigenaar van het pand, waarin de smederij zal worden gevestigd, waarbij deze aan J. S Visser volledige toestemming verleent tot het oprichten van eene grofsmederij met den aankleve van dien in het bedoelde pand. Daaruit moet men h. i. afleiden, dat het gebouw naar het oordeel des eigenaars sterk genoeg is, anders toch zou hij bij de verhuring als voorwaarde hebben gesteld, dat het huis alleen mocht worden gebruikt als woonhuis, en in geen geval toestemming hebben verleend aan den huurder tot het oprichten van eene smederij. Dat zij aan deze verklaring meer waarde moeten hechten dan aan de bezwaren van den adressant, ontleend aan den toestand van de huizen en van den grond, behoeft naar hun oordeel geen betoog.

Zij voeren voorts aan, dat volgens verklaring van den gemeente-architect geen vrees behoeft te bestaan voor bederf van het regenwater; de schoorsteen toch kan ook in den zin van bovengenoemd Koninklijk besluit tot op voldoende hoogte worden opgetrokken.

Wat betreft de beweringen van appellant omtrent hinder door geraas enz. in verband met eventueele ziekte te zijnen huize en met de zwakke gezondheid van zijne echtgenoote, B. en W. ontkennen niet, dat het geraas der smederij eenigen hinder aan de bewoners der belendende panden zal kunnen veroorzaken, maar naar hunne overtuiging mag dit niet als afdoende grond tegen het verleenen der vergunning gelden, te meer niet omdat volgens de wet alleen hinder van ernstigen aard in aanmerking mag genomen worden. Deze nu zal naar hun oordeel hier niet aanwezig zijn, en het beginsel huldigende om de nijverheidsondernemingen niet te veel aan banden te leggen of te beletten, meenen zij dat om de hier aangevoerde — misschien in vele opzichten gezochte — bezwaren de gevraagde vergunning niet kon worden geweigerd.

Het bezwaar, ontleend aan brandgevaar wegens de nabijheid van een houten met riet gedekt hok, waarin en waarbij nu en dan brandbare materialen aanwezig zijn, achten B. en W. zeer overdreven. Vooreerst, zeggen zij hieromtrent, bevindt zich dat

hok niet op 2, maar wel op omstreeks 8.5 meter afstand van de voorgenomen inrichting, op het erf van perceel A 1601 (van A. P. Van der Molen). Het is voor tal van jaren gebouwd ten dienste van de daar uitgeoefende bakkerij, eene inrichting, die in alle opzichten meer brandgevaar oplevert dan eene smederij; in eene bakkerij toch wordt gestookt met takkebossen en turf, terwijl een smid alleen gebruik maakt van steenkool; en dat de eerstgenoemde brandstoffen schadelijker vonken van zich afwerpen dan de laatste, is zeker voor geen tegenspraak vatbaar.

Dat de oprichting der smederij in strijd zou zijn met de wet, omdat zij zich binnen 200 meter van de Hervormde kerk bevindt, achten B. en W. ondoordacht ter neer geschreven. Een verbodsbepaling toch als door adressant bedoeld hebben zij in de wet niet kunnen vinden, en waar kerkvoogden van de hun gegeven gelegenheid om bezwaren in te brengen geen gebruik hebben gemaakt, meenen zij dit als 't ware uit de lucht gegrepen argument met stilzwijgen te mogen voorbijgaan, te meer omdat het geval zich zelden zal voordoen, dat tijdens het houden van godsdienstoefeningen in de kerk in de inrichting wordt gewerkt.

B. en W. zeggen eindelijk, dat het hen bij de zeer gezochte motieven van den appellant wel eenigszins verwondert, dat hij geen melding maakt van de openbare lagere school en van de bewaarschool, die zich ook binnen den afstand van 200 meter bevinden en die meer hinder zouden kunnen hebben dan de kerk, daar het onderwijs er gegeven wordt tijdens men in de smederij werkzaam is. Het geven van onderwijs in die omstreeks 74 en 91 meter verwijderde inrichtingen zal echter huns inziens volstrekt geene belemmering van de op te richten smederij ondervinden, evenmin als het die ondervindt van de uitgebreide smederij van appellants broeder op een afstand van omstreeks 38 en 13 meter van die scholen opgericht.

Op grond van het een en ander adviseeren B. en W. tot handhaving van hun besluit.

De hoofdingenieur zegt dat hij na nauwgezette overweging van de door appellant bijgebrachte argumenten en van het advies van B. en W., tot de overtuiging gekomen is, dat de bezwaren door Westra zeer overdreven zijn voorgesteld en de omstandigheid dat zijn broeder in dezelfde plaats eene smederij uitoefent daarin geen gering aandeel heeft.

Hoe dit ook zij, zegt hij verder, m. i. kan in casu van gevaar of hinder van ernstigen aard in den zin als de wet van 1875 bedoelt, geen sprake zijn. Hij adviseert dus tot handhaving van het besluit van B. en W.

Ook aan Gedeputeerde Staten is het voorgekomen, dat de bezwaren van appellant in hooge mate als overdreven zijn te beschouwen en dat er in elk geval geen termen bestaan om het besluit van B. en W. te vernietigen.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn geen nadere memoriën ingekomen. Op verzoek der Afdeeling zijn echter ingezonden eenige aanvankelijk niet overgelegde stukken, de behandeling der zaak betreffende, waarvan in dit verslag reeds gebruik gemaakt is.

V. het beroep van *D. Veen en Co. te Haarlem, van een besluit van burgemeester en wethouders dier gemeente, waarbij hun vergunning is geweigerd tot het*

oprichten eener bewaarplaats van benzine, aether, zwavelkoolstof enz. in de Frankenstraat aldaar.

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive van 2 Juli 1885, no. 37, Afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door D. Veen & Co. te Haarlem ingesteld beroep tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij vergunning is geweigerd tot het oprichten eener bewaarplaats van benzine, aether, zwavelkoolstof, enz.

Het verzoek tot het oprichten dier bewaarplaats in het perceel aan de Frankenstraat no. 37, kadastraal bekend sectie D no. 5652, werd op 13 April jl. aan het gemeentebestuur gedaan, onder overlegging van de bij art. 5 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) vereischte stukken.

Volgens eene aanteekening op het uittreksel uit het kadastrale plan, op eene schaal van 1 op 250, is de bewaarplaats van steen gebouwd en voorzien van een ijzeren dak en van eene met onbrandbare stof bestreken deur.

Overigens bevinden zich reeds thans op het kadastrale perceel sectie D no. 5652 eene bergplaats van verfwaren, oliën, specerijen, enz. met een kelder tot berging van spiritus, gedistilleerd, water, enz. en een hangzolder, waarop chemicaliën en ledige fleschjes; eene bergplaats voor ledige fusten; en voorts een pakhuis voor verfwaren, oliën, specerijen enz. met een zolder, die eveneens tot berging van zoodanige zelfstandigheden bestemd is.

In de op 7 Mei '85, overeenkomstig art. 7 der wet, gehouden zitting verschenen drie belanghebbenden, die in de gelegenheid werden gesteld hunne bezwaren tegen de voorgenomen inrichting in te brengen.

W. Van den Bogaardt, eigenaar van het perceel in de Schagchelstraat no. 36, kadastraal sectie D no. 5630, gaf te kennen, dat hij eene bewaarplaats van benzine en andere dergelijke stoffen zeer gevaarlijk acht voor de omliggende perceelen en dat hij, wat zijn perceel betreft, vreest voor brandgevaar, alsmede voor stank, die voor de bewoners van dat perceel hinder zal veroorzaken.

De vrouw van Christoffel Slieken verklaarde namens haren man, die door ongesteldheid verhinderd was zelf te komen, eveneens wegens brandgevaar en hinder van stank tegen de inwilliging van het verzoek bezwaar te hebben.

Corn. Van Niel, eigenaar en gebruiker van de perceelen in de Schagchelstraat nos. 30, 32 en 34, kadastrale sectie D nos. 5624, 5629, 4626 en 5626, had dezelfde bezwaren en gaf daarbij nog op, dat hij ongeveer f 30 's jaars meer aan premie van brandverzekering zou moeten betalen.

De heer D. Veen Jr., lid der firma D. Veen en Co., mede ter zitting aanwezig, gaf daarop eenige inlichtingen omtrent de hoeveelheid benzine en aether, welke in de bewaarplaats zal worden geborgen, en verklaarde, dat die hoeveelheid niet groot zou zijn.

De overige eigenaren en gebruikers van perceelen onmiddellijk grenzende aan de voorgenomen inrichting, als ook die der gebouwen of lokalen bedoeld in art. 5 sub 3o.

der wet, waren, ofschoon allen schriftelijk met het verzoek van de firma D. Veen & Co. in kennis gesteld, ter zitting niet opgekomen.

Door Burgemeester en Wethouders werd nog verklaard, dat de gemeente Haarlem als eigenares en gebruikster van de schoollokalen aan de gedempte Oude Gracht, kadastrale sectie D no. 3268* en aan het Klein Heiligland, kadastrale sectie D no. 3811, tegen de voorgenomen inrichting geen bezwaar heeft.

Het gemeentebestuur weigerde echter, bij besluit van 7 Mei '85, no. 18/63, de gevraagde vergunning, en wel omdat het pakhuis, waarin de verzoeker de bewaarplaats wenscht op te richten, in eene dicht bevolkte buurt is gelegen, op een perceel, slechts door een nauwen gang van de openbare straat bereikbaar, zoodat het, met het oog op het groote brandgevaar, waaraan de omliggende perceelen zouden worden blootgesteld, niet wenschelijk is die vergunning te verleenen.

De firma D. Veen & Co., zich niet kunnende vereenigen met de gronden, waarop deze afwijzende beschikking rust, heeft daartegen, bij een op 21 Mei '85 ingekomen adres, van Zijne Majesteit voorziening verzocht.

Door Burgemeester en Wethouders van Haarlem is, bij missive van 29 Mei '85, te kennen gegeven, dat ten aanzien van het ingesteld beroep aan de bepaling van art. 15, tweede lid, der wet is voldaan.

Het appellatoir adres werd door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid in handen gesteld van Gedeputeerde Staten van Noordholland, die bij hun bericht van 10/12 Juni '85, no. 21, onder verwijzing naar den inhoud der overgelegde stukken, te kennen gaven, dat de overwegingen, waarop de afwijzende beschikking van het gemeentebestuur berust, hun alleszins juist voorkwamen, weshalve zij dan ook tot ongegrondverklaring van het ingesteld beroep adviseerden.

Nadat de zaak bij de Afdeeling was aangebracht zijn bij haar ingekomen memorien van de belanghebbenden Corn. Van Niel en W. Van den Bogaardt, die ook reeds hunne bezwaren tegen het verleenen van de gevraagde vergunning in de zitting ten overstaan van het gemeentebestuur hadden kenbaar gemaakt.

C. van Niel ontwikkelt nader in zijne memorie de bezwaren, die hij ontleent aan vrees voor gevaar, schade en hinder. Zooals uit de schetsteekening blijkt, ligt de bewaarplaats in een der dichtstbevolkte buurten, tusschen de Frankenstraat en de Schagchelstraat, en heeft zij slechts toegang door een ander pakhuis, zoodat zij bij eenig onheil moeielijk met brandspuiten te bereiken zal zijn en bij het uitbreken van brand het gevaar en de schade voor de buren niet te overzien zullen zijn.

Voorts wordt gewezen op het feit, dat voor eenige jaren in den kelder van het perceel der firma D. Veen & Co. een felle brand is uitgebroken, waarbij een der knechts het leven heeft verloren, terwijl nog onlangs eene dergelijke inrichting van den heer J. Van de Pavord Smits geheel is uitgebrand, 't geen wordt aangevoerd ten bewijze van het groote gevaar, 't welk aan bewaarplaatsen als de hierbedoelde is verbonden.

De door Van Niel gevreesde schade bestaat volgens hem niet alleen in eene aanmerkelijke verhooging der premie van brandverzekering, gelijk hem door de Directie van de Assurantie-maatschappij is medegedeeld, maar ook in de verlaging van de huurprijzen zijner woningen, ten gevolge van den ondragelijken stank, dien de pakhuizen van de firma D. Veen & Co. verspreiden.

In dit laatste is tevens de reden van de vrees voor hinder van ernstigen aard gelegen, daar nu reeds de bewoners zijner perceelen meermalen hunne ramen gesloten moeten houden, 't geen vooral met warm weer niet is uit te houden en voor de gezondheid nadeelig is.

Eindelijk doet Van Niel nog opmerken, dat, volgens de bestaande politieverordening, op het terrein, waar de bewaarplaats staat, geen woonhuizen mogen worden gebouwd, dewijl dat terrein geen toegang van de openbare straat heeft.

In de memorie van W. Van den Bogaardt wordt voornamelijk op de vrees voor brandgevaar gewezen. Dat dit gevaar niet denkbeeldig is, blijkt uit de ontploffing, die ongeveer 18 jaren geleden in den overwelfden kelder onder den winkel der firma Veen in de Groote Houtstraat plaats had. Na dien brand werden de gevaarlijke voorwerpen elders geborgen; wel een bewijs dat de firma het gevaar inzag en daarvan liever ontslagen was. Dat gevaar zou echter bij de oprichting der voorgenomen bewaarplaats op anderen worden overgebracht. De steller der memorie drukt voorts zijne bevreemding uit, dat het gebouw bestemd voor bergplaats reeds is opgericht, terwijl daarvoor toch eene vergunning van het gemeentebestuur noodig was, 't geen te meer klemt, omdat die bergplaats omgeven is door bewoonde panden. Bij eventueelen brand zou de schade in den omtrek nog al belangrijk kunnen zijn, aangezien de in de bergplaats te bewaren zelfstandigheden zoo gevaarlijk zijn, dat ook zelfs bij voldoende hulp de belendingen zeker niet gespaard zouden blijven en het perceel van den belanghebbende Van den Bogaardt, 't welk bijna onmiddellijk aan de bergplaats grenst, wel het meest gevaar zou loopen.

Ook in deze memorie wordt de vrees voor waardevermindering der nabijgelegen perceelen en het bezwaar, dat de onaangename lucht het openen der ramen zal beletten, met een enkel woord aangevoerd.

Door de appelleerende firma is eveneens eene memorie ingezonden, waarbij het aan Zijne Majesteit gericht adres nader wordt toegelicht.

Daarbij werden tegenover hen, die op grond van brandgevaar bezwaren hebben ingebracht, gesteld de eigenaren en bewoners van de perceelen nos. 41 en 43, die onmiddellijk aan de plaats grenzen, waar de benzine enz. zal worden geborgen en die toch geen bezwaar maken.

Voorts wordt het niet consequent geacht, dat Burgemeester en Wethouders, zoo zij werkelijk overtuigd waren van het dreigend gevaar, geen bezwaar hebben gemaakt met het oog op de onder hun beheer staande scholen.

Volgens de memorie van de appelleerende firma zou de gemeente-architect tot toewijzing van het verzoek hebben geadviseerd.

De juistheid van de bewering van den belanghebbende Van Niel, dat zijne assurantiepremie met f 30 'sjaars verhoogd zal worden, wordt door appellant bepaaldelijk ontkend, evenzeer als zijne mededeeling, dat hem eene kennisgeving van dien aard zou zijn gedaan door de Directie der Assurantie-maatschappij. Deze, met de oprichting bekend, schijnt integendeel geen groot gevaar te duchten voor de perceelen van Van Niel, die trouwens 10 à 15 M. van het gebouwtje zijn verwijderd en door open plaatsen daarvan zijn gescheiden. Volgens de memorie is de bewaarplaats een gebouwtje van slechts 2 á 3 M. hoogte en te allen tijde zeer goed te bereiken. De

toegang door het pakhuis toch is zoo wijd, dat daardoor gemakkelijk een brandspuit kan rijden tot vlak voor het gebouwtje, 't welk van achteren aan een tuin grenst, die onmiddellijk van de straat door een poort toegankelijk is.

Brand in de bewaarplaats zelve, zoo vervolgt de memorie, is haast ondenkbaar, 1e. omdat zij geheel van ijzer en steen opgetrokken en met een ijzeren deur gesloten is, en 2e. omdat benzine, aether en zwavelkoolstof in hermetisch gesloten flesschen worden bewaard.

De te bewaren hoeveelheid is overigens zeer gering en bedraagt niet meer dan circa vier bemande flesschen benzine, eene bemande flesch aether en een weinig zwavelkoolstof.

Door appellante wordt niet ontkend, dat benzine zeer brandbaar is en dat zij daarmede intertijd een betreurenswaardig ongeluk heeft gehad; maar volgens haar is eene herhaling daarvan onmogelijk. Immers in den kelder, waar het ongeluk plaats had, en waarin zich allerlei artikelen bevonden, moest men iederen dag 's avonds met licht omgaan. In deze bewaarplaats daarentegen zijn geen andere dan de genoemde aldaar te bewaren zelfstandigheden. De knechts hebben er 's avonds niets te maken. De bewaarplaats is alsdan afgesloten en de sleutel onder berusting van den patroon.

Ten einde de herhaling van een ongeluk te voorkomen getroost zich de firma de kosten van het oprichten eener dergelijke bewaarplaats, ofschoon de geringe hoeveelheid der te bewaren zelfstandigheden de kosten eigenlijk niet wettigt. Met het oog op die geringe hoeveelheid zou het oprichten van zulk een gebouwtje buiten de stad stellig te kostbaar zijn, afgescheiden nog van het bezwaar, dat de hierbedoelde zelfstandigheden dagelijks gebruikt moeten worden, en alsdan het drijven der zaak onmogelijk zou worden gemaakt.

Het aan den stank ontleende bezwaar wordt in de memorie ten stelligste tegengesproken. Volgens appellante, die dit door deskundigen zegt te kunnen bewijzen, ruikt men niets.

Het beroep op de Haarlemsche politieverordening komt hier, naar het oordeel van appellante, niet te pas. Daarin toch wordt gesproken van woonhuizen, terwijl het hier eene bewaarplaats van benzine enz. betreft. Ook is het niet in strijd met de verordening om bij een bestaand gebouw nog een bijgebouwtje te stichten; ware dit wel het geval, dan zouden Burgemeester en Wethouders daarop voorzeker hebben gewezen.

De memorie eindigt met de opmerking, dat de wet toch zeker niet bestaat om elke industrieele onderneming onmogelijk te maken, maar wel om aan de uitoefening daarvan zoodanige bepalingen te verbinden, als met het oog op gevaar, schade en hinder noodig worden geacht.

Door de appelleerende firma is eene machtiging overgelegd op de heeren W. C. Vergers en B. A. Beekman om haar in zake het door haar ingesteld beroep bij de Afdeeling te vertegenwoordigen.

Voor de appelleerende firma voert de heer D. Veen Sz. ter ondersteuning van het beroep nog aan, dat de assurantiepremien voor aangrenzende gebouwen

niet zullen worden verhoogd bij het toestaan der vergunning. Hij legt daaromtrent eenige verklaringen van assuradeurs over.

De heeren Van Niel en Van den Bogaardt treden als belanghebbenden op en ontwikkelen nader hunne bezwaren tegen de bewaarplaats, vooral met het oog op het brandgevaar.

Op de vragen van den president en de Staatsraden De Vries, Van Vladeracken en Van Eysinga geven genoemde belanghebbenden nog eenige inlichtingen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

VERBETERING.

Op pag. 299, regel 15 van onderen, behoort, in plaats van: „in den regel behoort te geschieden", te worden gelezen:

op de begrooting is uitgetrokken.

Overwegende dat terecht door Gedep. Staten is aangenomen, dat de verplichte jaarlijksche aflossing en rentebetaling van leeningen in den regel behooren te geschieden.

Vier-en-twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 19 *Augustus* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

1. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten:

1°. van 24 Juli 1885, no. 35, houdende beschikking op het beroep van *B. K. Schaap te Stad-Almelo, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 12 *Februari* 1885 n⁰. *V, waarbij aan H. B. Tanke vergunning is verleend tot het oprichten eener smederij aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 330.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van B. K. Schaap te Stad-Almelo van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 12 Februari 1885 n⁰. V, waarbij aan H. B. Tanke vergunning is verleend tot het oprichten eener smederij aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 8 Juli 1885, n⁰. 53;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 18 Juli 1885, no. 34, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat H. B. Tanke, bij adres van 21 Januari 1885, aan Burgemeester en Wethouders van Stad-Almelo vergunning heeft verzocht tot oprichting eener smederij in een perceel aan de Groote Straat aldaar, wijk 7 n⁰. 136; dat, nadat dit verzoek ter openbare kennis was gebracht, bezwaarschriften bij het gemeentebestuur zijn ingediend, waarin op weigering der gevraagde vergunning werd aangedrongen, als van B. K. Schaap, vleeschhouwer en tapper, bewoner van een huis met dat van den aanvrager onder één dak gelegen, die wees op de zonderlinge constructie en indeeling van de twee woonhuizen, zijnde de zolder van het voor smederij bestemde pand gedeeltelijk boven zijne zijkamer en een gedeelte van zijn zolder, als slaapkamer ingericht, boven het voor smederij bestemd pand gelegen, terwijl de zolders van beide perceelen slechts door ter halver hoogte daargestelde planken gescheiden zijn, en die op grond van dien toestand beweerde, dat de uitoefening van het smidsbedrijf in het perceel van den aanvrager zijn huis ongeschikt ter bewoning zou maken, althans het gebruik er van zou belemmeren, en dat schade aan zijn bedrijf zou worden toegebracht door walm en stof uit de smederij;

L. Mokkelencate en 8 andere bewoners van naburige perceelen, die hinder, vermeerdering van brandgevaar en waardevermindering hunner perceelen duchten;

dat op de vergadering belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) de aanvrager is verschenen, die tegen de ingebrachte bezwaren aanvoerde, dat de smederij en de vleeschhouwerij door een winkelvertrek zouden gescheiden zijn en vrees voor stof niet behoefde geducht te worden, daar een schoorsteen alle stof zou afvoeren;

dat Burgemeester en Wethouders daarop bij beschikking van 12 Februari 1885 aan H. B. Tanke en zijne rechtverkrijgenden vergunning hebben verleend tot oprichting eener smederij in het perceel, kadastraal bekend gemeente Stad-Almelo sectie B n°. 404, gemerkt wijk 7 n⁰. 136, aan de Groote Straat en wel in het noordwestelijk gedeelte van het woonhuis, thans uitmakende het voorgedeelte van den gang en de voorkamer ten noorden van dien gang onder voorwaarden:

1°. dat de werkplaats met steen bevloerd en de schoorsteen en smidshaard geheel van steen en ijzer worden gemaakt en in de beide laatste inwendig of tusschen de steenen geen houtwerk kome;

2°. dat de smidshaard worde geplaatst tegen den noordelijken zijmuur van het lokaal der smederij;

3o. dat de schoorsteen minstens een en een halve meter boven den nok van het dak van het perceel worde opgetrokken;

4o. dat het aanbeeld of de aanbeelden worden geplaatst op gemetselde fundamenten van steen van minstens een halven meter in het vierkant en van af het vaste zand opgetrokken, en

5o. dat geen werkzaamheden tot het smidsbedrijf behoorende geschieden buiten het lokaal der smederij en die werkzaamheden niet plaats hebben tusschen 8 uur 's namiddags en 5 uur voormiddags;

dat appellant onder herhaling der reeds vroeger door hem ingebrachte bezwaren van deze beschikking bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende dat overlast van stof en walm in de vleeschhouwerij daarom gevreesd wordt, dewijl men zich voorstelt, dat zij uit de smederij door de zoldering van dat lokaal zullen opstijgen naar de bovenverdieping, daar zich zullen verspreiden ook over het tot appellants perceel behoorende gedeelte dier verdieping en van daar door de reten der zoldering van dat perceel zullen neerslaan in de vleeschhouwerij;

dat het echter niet aannemelijk is, dat stof en walm uit de smederij langs dezen weg de vleeschhouwerij zullen bereiken, en evenmin, dat daarvan in de woonvertrekken van appellant overlast zal worden ondervonden, daar volgens verklaring van Burgemeester en Wethouders de toestand der zolderplanken boven het tot smederij bestemde lokaal zoodanig is, dat er geen vrees behoeft te bestaan, dat stof en walm daardoor zullen dringen, terwijl ook door een deskundige, die het perceel heeft onderzocht, is opgegeven, dat het bedoelde lokaal niet lang geleden met planken is geplafonneerd.

dat van het geraas der smederij geen ernstige hinder te verwachten is, daar de benedenwoning van appellant niet onmiddellijk aan het tot smederij bestemde lokaal grenst, en wat de slaapkamer op de bovenverdieping betreft, deze niet is gelegen boven het tot smederij bestemde lokaal, terwijl overigens door de gestelde voorwaarde tot beperking der werkuren tegen verstoring der nachtrust van de bewoners van het perceel van appellant is voorzien; dat dreuning hier niet in sterke mate te vreezen is wegens den aard van den bodem en overigens daartegen is voorzien door de opgelegde voorwaarde, waarbij de plaatsing van de aanbeelden op gemetselde fundamenten is voorgeschreven;

dat ook tegen brandgevaar, hetwelk trouwens aan eene gewone smederij zooals de hier bedoelde niet in bijzondere mate verbonden is, voor zooveel noodig door de gestelde voorwaarden is voorzien; dat er in deze omstandigheden geen voldoende reden is om de vergunning, zooals zij door Burgemeester en Wethouders is verleend, niet te handhaven;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der beschikking van Burgemeester en Wethouders van Stad-Almelo van 12 Februari 1885 no. V, en met bepaling, dat de smederij moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit, het door appellant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 24 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2⁰. van 24 Juli 1885, no. 36, houdende beschikking op de beroepen der *Commissie van administratie over de Gevangenissen te Groningen en van Y. D. Muller Massis c. s., tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 5 *Maart* 1885 no. 10, *waarbij aan D. Van Vliet vergunning is verleend tot het oprichten eener fabriek en herstelplaats van stoomwerktuigen enz. aan de Noorderhaven aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 325.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de beroepen der Commissie van administratie over de gevangenissen te Groningen en van IJ. D. Muller Massis c. s. tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 5 Maart 1885 no. 10, waarbij aan D. Van Vliet vergunning is verleend tot het oprichten eener fabriek en herstelplaats van stoomwerktuigen enz. aan de Noorderhaven aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 8 Juli 1885, no. 43;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 18 Juli 1885, no. 35, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende dat D. Van Vliet, ingenieur te Groningen, bij adres van 30 Januari 1885, aan Burgemeester en Wethouders dier gemeente vergunning heeft verzocht tot oprichting eener machine-fabriek in de loods en van een scheepstimmerwerf op het perceel, gelegen aan de Noorderhaven aldaar, kadastraal bekend sectie E no. 953;

dat, volgens de bij het verzoek overgelegde beschrijving, de inrichting zou omvatten:

a. eene fabriek en herstelplaats van stoom- en andere werktuigen;

b. eene ketelmakerij;

c. eene smederij;

d. eene scheepstimmerwerf tot het maken en herstellen van ijzeren en andere stoom- en zeilvaartuigen;

terwijl de werktuigen zouden worden gedreven door eene stoommachine van zes paardekrachten;

dat tegen de inwilliging van dit verzoek bij Burgemeester en Wethouders adressen zijn ingekomen:

van de commissie van administratie over de gevangenissen te Groningen, die ernstigen hinder duchtte van het geraas, waardoor het toezicht in het aangrenzende Huis van Arrest zou bemoeielijkt worden en de gevangenen meer gelegenheid zouden bekomen, om, zonder dat dit terstond bemerkt wordt, afsluitingen te verbreken, terwijl, in het geval van ziekte, de gevangenen de noodige rust zouden missen;

van den predikant Muller Massis en een aantal anderen, die vreesden, dat de voorgenomene inrichting waardevermindering zou te weeg brengen hunner in de nabijheid der fabriek gelegene perceelen, ten gevolge van hinderlijk gedruisch en roetverspreiding;

van B. Barends en 12 anderen, daarbij verzoekende, dat, zoo de vergunning verleend werd, den aanvrager zou worden verboden om met steenkolen te stoken, wegens het nadeel, hetwelk daarvan voor hunne in de nabijheid gelegen woningen, tuinen en bleeken, alsmede voor het regenwater te duchten zou zijn;

dat op de vergadering, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), door den predikant Muller Massis en door J. Wind, beiden eigenaren en bewoners van perceelen, zwettende aan dat, waarop de inrichting zal komen, onder referte aan hun ingediend adres er op werd aangedrongen, dat, zoo de vergunning werd verleend, als voorwaarde zou worden opgelegd onder andere, dat niet met steenkolen mag worden gestookt en dat de schoorsteen van een vonkenvanger moet zijn voorzien, terwijl door Dr. K. W. Gratama, wonende aan de Zuidzijde van de Noorderhaven, werd verzocht de aanvraag niet in te willigen op grond van het hinderlijk geraas der op te richten ketelmakerij;

dat Burgemeester en Wethouders op 5 Maart 1885 aan D. Van Vliet vergunning hebben verleend tot het oprichten eener fabriek en herstelplaats van stoom- en andere werktuigen, eene ketelmakerij, eene smederij, eene scheepstimmerwerf en eene stoommachine van zes paardekrachten op het kadastraal perceel gemeente Groningen sectie E no. 953, aan de Noorderhaven, onder voorwaarde:

1o. dat de beweging der stoommachine op de werktuigen moet overgebracht worden door riemen en niet door kamraderen;

2o. dat de ketelmakerij moet geschieden in eene afgesloten ruimte;

3o. dat de schoorsteenen geheel van steen of ijzer moeten worden samengesteld en moeten reiken tot minstens 15 meter boven den beganen grond, terwijl zij van vonkenvangers moeten worden voorzien;

4o. dat het klinken aan ijzerconstructie niet tusschen negen uur in den avond en vijf uur in den morgen mag plaats vinden;

dat de commissie van administratie over de gevangenissen en IJ. D. Muller Massis c. s., onder herhaling der reeds vroeger geopperde bezwaren, Onze voorziening hebben ingeroepen;

Overwegende, dat de plaats waar de inrichting zal worden gevestigd is gelegen in een uithoek der stad Groningen, waar ook na de slooping der vestingwallen slechts weinig aanbouw heeft plaats gehad, en op een terrein, de Noorderwerf geheeten, waar in vroeger tijd een drukke scheepstimmerwerf zich bevond, en dat door zijne ligging aan de Noorderhaven met de Binnenhaven, die volgens de stukken een deel uitmaakt van het voor de inrichting bestemde terrein, voor het beoogde doel als het ware is aangewezen;

dat, volgens eene door den aanvrager in de openbare vergadering der Afdeeling voor de geschillen van bestuur, afgelegde verklaring, niet het geheele perceel sectie E no. 953, maar, gelijk ook in de bij het verzoek aan het gemeentebestuur overgelegde beschrijving was te kennen gegeven, slechts een deel daarvan voor de inrichting bestemd is, en bepaaldelijk voor de werkzaamheden, die in de open lucht verricht zullen worden, dat gedeelte, hetwelk gelegen is ten zuiden van een lijn, getrokken als verlenging van de noordergrens der binnenhaven naar de machinefabriek en ketelmakerij;

dat de gemachtigde van de commissie van administratie over de gevangenissen, mede ter vergadering tegenwoordig, daarop heeft te kennen gegeven, dat de bezwaren der commissie vervielen, zoo de werkzaamheden in de open lucht slechts werden verricht op een terrein niet onmiddellijk bij het Huis van Arrest gelegen;

dat mitsdien nog slechts de bezwaren, door den predikant Muller Massis c. s. ingediend, behoeven te worden onderzocht;

dat die bezwaren grootendeels overdreven zijn terwijl daaraan overigens door de reeds opgelegde voorwaarde op alleszins voldoende wijze wordt tegemoet gekomen;

dat toch het meest gedruischmakend werk, dat in de ketelmakerij plaats heeft, zal moeten geschieden in eene afgesloten ruimte en mitsdien hinder van ernstigen aard daarvan niet is te duchten, terwijl door de beperking van den tijd, waarbinnen het klinken van ijzerwerk is toegelaten, tegen mogelijke storing van de nachtrust der naburen wordt gewaakt;

dat voorts verspreiding van roet in de nabijheid, ook zelfs bij het gebruik van steenkolen, niet in die mate is te duchten, dat daardoor schade of hinder van ernstigen aard zou worden veroorzaakt, aangezien het hier betreft een stoommachine van slechts 6 paardekrachten, terwijl de afvoer van den rook zal geschieden door een schoorsteen ter hoogte van minstens 15 meter boven den beganen grond.

dat er derhalve, mits het voor de inrichting bestemde terrein nauwkeuriger worde omschreven, alleszins termen zijn om de door Burgemeester en Wethouders verleende vergunning onder de daarbij reeds opgelegde voorwaarden te bevestigen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven de beschikking van Burgemeester en Wethouders van Groningen van 5 Maart 1885 no. 10, met dien verstande dat de vergunning, wat betreft de in de

open lucht te verrichten werkzaamheden, niet verleend wordt voor het geheele perceel sectie E no. 953, doch slechts voor het gedeelte gelegen aan de zuidzijde van eene lijn, getrokken als verlenging van de noordergrens der binnenhaven naar de machinefabriek en ketelmakerij;

met bepaling wijders, dat de inrichting zal moeten zijn voltooid en in werking gebracht binnen een jaar na de dagteekening van dit besluit, en overigens de door appellanten tegen voormelde beschikking ingestelde beroepen te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 24 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3°. van 25 Juli 1885, no. 29, houdende beschikking op het beroep van *G. Romeynders te Lithoyen, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, van* 28 *April* 1885 no. 103, 3e *Afd.*, *in zake de nationale militie.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 350).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van G. Romeynders te Lithoijen, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 28 April 1885, no. 103, 3e Afd., in zake de nationale militie;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 14 Juli 1885, no. 55;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Juli 1885, no. 1025, M., Afd. M. en S.;

Overwegende, dat appellants zoon Gerardus, loteling van dit jaar voor de nationale militie uit de samengevoegde gemeenten Lith en Lithoijen, door den Militieraad tot

den dienst is aangewezen, en deze beslissing door Gedeputeerde Staten van Noordbrabant is gehandhaafd, bij hunne resolutie van 28 April 1885;

dat appellant tegen die uitspraak van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen, bewerende, dat zijn zoon recht heeft op vrijstelling, uit hoofde van broederdienst, daar zijn tweede broeder uit den dienst is ontslagen op grond van lichaamsgebreken, die, zoo al niet ontstaan, dan toch verergerd zijn in en door den dienst;

Overwegende, dat Gerardus Romeynders is de jongste uit een gezin van vier broeders, waarvan de oudste in 1867 heeft vrijgeloot, de tweede als loteling van 1878 op den 1 Mei van dat jaar is ingelijfd bij het 5e regiment infanterie, doch op den 1en Augustus daaraanvolgende uit den dienst is ontslagen, op grond dat hij bij herkeuring voor Gedeputeerde Staten ingevolge art. 116 der militiewet voor den dienst is afgekeurd, terwijl de derde als loteling van 1881 nog dient;

Overwegende, dat naar art. 50 sub 4 en 5 der militiewet slechts dan vrijstelling wegens broederdienst wordt verleend, wanneer de broeder is ontslagen wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken door den dienst bekomen, of wel wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken niet door den dienst bekomen, doch in dit laatste geval na drie jaren te hebben gediend;

dat laatstgenoemd geval hier niet aanwezig is, daar de dienst van den tweeden broeder slechts drie maanden geduurd heeft;

dat hij evenmin op grond van gebreken door den dienst bekomen, doch, bij herkeuring door Gedeputeerde Staten overeenkomstig art. 116 der wet afgekeurd zijnde, op dien grond, krachtens art. 117 der wet, uit den dienst ontslagen is;

dat mitsdien de dienst van 3 maanden van den tweeden broeder geen recht op vrijstelling van een jongeren broeder kan geven;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der resolutie van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 28 April 1885, 3e Afd. no. 103, het daartegen door appellant ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 25 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4o. van 25 Juli 1885, no. 30, houdende beschikking op het beroep van *S. Van Til Jzn. te Voorschoten, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Voorschoten van 7 April* 1885, no. 121, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, blz. 348.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van S. Van Til Jzn., te Voorschoten, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Voorschoten van 7 April 1885, no. 121, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 14 Juni 1885, no. 54;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 21 Juli 1885, no. 27, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat appellant aan het gemeentebestuur zijner woonplaats vergunning heeft verzocht tot oprichting eener varkensslachterij in eene schuur achter het door hem aangekochte woonhuis in het dorp Voorschoten, gemerkt A no. 140, doch Burgemeester en Wethouders op grond der ingebrachte bezwaren de gevraagde vergunning hebben geweigerd;

dat appellant van deze beschikking bij Ons in beroep is gekomen, doch verzuimd heeft daarvan gelijktijdig kennis te geven aan het gemeentebestuur;

dat mitsdien door hem niet is opgevolgd een der voorschriften, volgens art. 15 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) bij het instellen van beroep in acht te nemen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

appellant niet ontvankelijk te verklaren in het bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 25 Juli 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

5°. van 7 Augustus 1885, no. 19, houdende beslissing in het *geschil over de woonplaats van de arme krankzinnige Alegonda Van Riet, huisvrouw van Martinus Matthijssen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 343).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van de arme krankzinnige Alegonda Van Riet, huisvrouw van Martinus Mathijssen

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 Juli 1885, no. 51;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 4 Augustus 1885 no. 3240, afd. B. B.;

Overwegende, dat de bedoelde krankzinnige op 26 Februari 1885 na verkregen machtiging van den kantonrechter te Tilburg in het gesticht Coudewater te Rosmalen is opgenomen;

dat er tusschen de gemeentebesturen van Rosmalen en Tilburg geschil is ontstaan, welke van beide gemeenten verplicht is tot betaling der verplegingskosten dezer behoeftige, en dat mitsdien, nu het aan Gedeputeerde Staten van Noordbrabant niet is mogen gelukken dit geschil in der minne bij te leggen, daaromtrent door Ons eene beslissing moet worden genomen;

Overwegende, dat uit de overgelegde schrifturen blijkt, dat Martinus Matthijssen en zijne echtgenoote gedurende eene reeks van jaren woonplaats gehad hebben te Tilburg;

dat Matthijssen in den loop van het vorige jaar werk heeft bekomen als stoker en smid aan de gasfabriek der inrichting Coudewater te Rosmalen;

dat hij sedert, aangezien de afstand van Tilburg naar Rosmalen te ver is om dagelijks heen en weder te gaan, nachtverblijf heeft verkregen in het gesticht, waarbij hij werkzaam was, doch van daar van tijd tot tijd naar zijn huisgezin te Tilburg terugkeerde;

dat door een en ander zijne woonplaats geene verandering heeft ondergaan;

dat toch verandering van woonplaats slechts stand grijpt door werkelijke woning in eene andere plaats met het voornemen om aldaar zijn hoofdverblijf te vestigen;

dat van zoodanig voornemen bij Matthijssen om zijn hoofdverblijf te Rosmalen te vestigen noch uit eenige verklaring noch uit de omstandigheden is gebleken;

dat integendeel uit de omstandigheden moet worden opgemaakt, dat hij zijne woonplaats te Tilburg behield, aangezien hij zich aldaar telkens, voor zoover zijne werkzaamheden hem dit toelieten, bij zijne vrouw en kinderen ophield;

dat derhalve Tilburg, waar hij sedert tal van jaren woonde en waar ook, al was hij zelf tijdelijk afwezig, zijn gezin steeds gevestigd bleef, de woonplaats was van Martinus

Matthijssen, en mitsdien, ingevolge de bepaling van art. 78 van het Burgerlijk Wetboek ook van zijne huisvrouw, op het oogenblik dat de rechterlijke machtiging werd verleend tot opneming van laatstgenoemde in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* no. 100), zooals zij is gewijzigd bij de wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Tilburg aan te wijzen als de gemeente, die verplicht is tot betaling der kosten van overbrenging naar en verpleging in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen van Alegonda van Riet, huisvrouw van Martinus Matthijssen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 7 Augustus 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN

Aan de orde is:

II. Het beroep van *den gemeenteraad van Grijpskerke, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten ven Zeeland omtrent den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Z. M. heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide van een brief van 26 Juni 1885 no. 18, Afdeeling Waterstaat A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, door den gemeenteraad van Grijpskerke ingesteld, tegen eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Zeeland omtrent den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.

Burgemeester en Wethouders van Grijpskerke hebben den 4 December 1882 aan Gedeputeerde Staten van Zeeland den door den Raad dier gemeente overeenkomstig

artt. 12—15 van het Reglement op de wegen en voetpaden in die Provincie (*Provinciaal Blad* van 1881 no. 85) voorloopig vastgestelden legger der wegen en voetpaden, nadat de termijn in art. 17 vastgesteld verstreken was, met inachtneming der bepalingen van art. 19 opgezonden. Op dien legger waren eenige voetpaden gebracht, over wegen en wegelingen loopende, (nam. het Biggekerksche voetpad, het Dekkersvoetpad, het Pekelingsvoetpad, het Zoetendaalsche voetpad, het Oostkappelsche voetpad, het voetpad van den Molenberg en Buttinge naar Hoogelande en het Hoogelandsche voetpad, op den door het gemeentebestuur voorloopig vastgestelden legger, genommerd 35—41), en als onderhoudplichtigen van deze voetpaden aangewezen òf de gebruikers van den ondergrond (Biggekerksche voetpad Pekelingsvoetpad) òf de aanpalende landgebruikers (Dekkersvoetpad) of beiden gezamenlijk (voetpad van den Molenberg en Buttinge naar Hoogelande, en Hoogelandsche voetpad), of wel beiden te zamen met de gemeente (Zoetendaalsche voetpad).

Nadat Gedeputeerde Staten van Zeeland op de vraag, aan Burgemeester en Wethouders van Grijpskerke gedaan, op welken rechtsgrond of krachtens welke wetsbepaling het onderhoud der voetpaden en slootplanken gebracht was ten laste van de aanpalende landgebruikers of de gebruikers van den ondergrond, ten antwoord hadden gekregen, dat eene goede passage de ligging van enkele voetpaden of wegen noodzakelijk maakte; dat het onderhoud van die voetpaden evenals van de wegen ten laste was der aanpalende landgebruikers; dat nooit, zelfs niet bij verkoop van bedoelde landen, bezwaar tegen den onderhoudsplicht was ingebracht, en dat, naar het oordeel van het Dagelijksch Bestuur, krachtens art. 8 van het regl. van 14 Sept. 1838, bevestigd bij art. 39 van het reglement van 12 Augustus 1881, genoegzame grond van wettelijke bepaling was, stelden zij den 24 April 1885 den legger vast, behalve vele andere veranderingen, die hier niet ter zake afdoen, in dier voege gewijzigd, dat de gemeente Grijpskerke als onderhoudplichtige werd aangewezen van het Dekkersvoetpad, van het Pekelingsvoetpad, voor zoover het over den weg loopt, van het Zoetendaalsche voetpad, niet alleen voor de eerste 100 M. maar ook voor het gedeelte over den weg en de wegelingen, van het over den weg loopende gedeelte van het voetpad van Molenberg en Buttinge naar Hoogelande en van een dergelijk gedeelte van het Hoogelandsche voetpad, resp. op den gewijzigden legger genommerd 36, 37, 38, 40 en 41. Als reden van deze wijziging voerden Gedeputeerde Staten in hun besluit aan, dat er wel eene wettige verplichting tot onderhoud rust op de gebruikers der perceelen waarover voetpaden loopen, maar dat eene zoodanige wettige verplichting niet bestaat ten aanzien der voetpaden over wegen of wegelingen, en dat mitsdien het onderhoud van deze voetpaden, bij gebreke van wettige verplichtingen van anderen, ten laste is der gemeente.

De Raad der gemeente Grijpskerke, zich hiermede bezwaard achtende, heeft zich binnen den in art. 23 van het Reglement gestelden termijn, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten bij den Koning in beroep voorzien en aan dit college daarvan kennis gegeven. In zijn adres geeft hij te kennen, dat naar zijn oordeel in de ordonnancie van Bailjuw, Burgemeester, Schepenen en Raden der stad Vere van 25 October 1760, wat de voetpaden op de wegen betreft, de gemeente niet bedoeld wordt; dat voetpad 36 (Dekkersvoetpad) in vroegere jaren (1833 of 1834) op den

Dorpsweg gebracht is op verzoek van bewoners der daaraan gelegen hofsteden en aangrenzende landerijen, hetwelk door getuigenis van personen wordt bevestigd, en dat, al moge hiervan in het archief der gemeente geen schriftelijk bewijs voorhanden zijn, toch aan te nemen is, dat die verlegging niet is toegestaan, dan onder voorwaarde van verplichting tot onderhoud; ook is bij de voorloopige vaststelling gelet op het mondeling verzoek van bewoners der daaraan gelegen hofsteden om dat pad op den legger te brengen, daar zij er persoonlijk belang bij hadden en onderhoudsplicht voor hen geen bezwaar was. Ten aanzien van voetpad 38 (Zoetendaalsche voetpad) voert adressant aan, dat een gedeelte daarvan over het Poppeswegeling vroeger, zooals ook nog blijkt uit de bestaande kaart van de wegen en voetpaden, heeft gelegen over de landerijen van W. Poppe, en met mondelinge toestemming verlegd is in 1853 of 1854, en dat, alhoewel ook daar geen schriftelijk bewijs van voorhanden is, het als zeker moet aangenomen worden, dat onderhoudsplicht voor het verlegd gedeelte ten laste van de aangrenzende perceelen is gebleven; eindelijk geeft hij te kennen, dat voetpaden 40 en 41 (het voetpad van den Molenberg en Buttinge naar Hoogeland en het Hoogelandsche voetpad) door aanpalende landgebruikers worden onderhouden, zonder dat die er ooit eenig bezwaar tegen hebben ingebracht. Om deze redenen verzoekt de gemeenteraad van Grijpskerke, dat het besluit van Gedeputeerde Staten moge vernietigd worden, voor zooveel betreft het aanwijzen van de gemeente als onderhoudplichtige voor die gedeelten van voetpaden, welke gelegen zijn over wegen of wegelingen, en dat daarvoor de aanpalende landgebruikers worden aangewezen.

Over dit beroep gehoord, geven Gedeputeerde Staten het volgende te kennen: de gemeente Grijpskerke is door hen als onderhoudplichtige aangewezen, omdat de ordonnantie van Veere van geen andere voetpaden, dan die over bouw- en weilanden loopen, en van geen andere onderhoudplichtigen, dan de gebruikers dier gronden, spreekt; dat het voetpad no. 36 in 1833 verlegd zou zijn, is mogelijk, maar in ieder geval was dit lang vóór de vaststelling van het tableau van voetpaden, die in 1851 plaats had; Gedep. Staten hebben nooit vergunning verleend om dat pad te verleggen, zij achten de gissing van den Raad, dat die verlegging zoude zijn toegestaan onder voorwaarde van verplichting tot onderhoud, bij gebreke van nadere bewijzen, niet voldoende om het onderhoud ten laste van de aanpalende landgebruikers te brengen; dat eene overeenkomst aangaande het onderhoud van het pad zoude zijn aangegaan met de belanghebbenden, die verzocht hadden het op den legger te brengen, wordt niet uitdrukkelijk door den gemeenteraad beweerd; ook B. en W. hebben in hun antwoord aan Ged. Staten (bovenvermeld) daarvan niet gesproken.

Volgens het genoemde tableau liepen in 1851 de paden 36, 37, 40, 41 en 43 over de wegen, waarover zij thans loopen, terwijl uit de omschrijving in dat tableau blijkt, dat voetpad 38 ook toen reeds over het Poppeswegeling liep, welke omschrijving door het gemeentebestuur indertijd zelfs was aangegeven; zoodat de bewering van den Raad niet is aan te nemen, als zoude dit pad in 1853 of in 1854 verlegd zijn, waartoe trouwens door hun college geene vergunning verleend is. In het beroepschrift wordt ten aanzien van de voetpaden 36 en 38 zelfs niet beweerd, dat zij tot nu toe door de aanpalenden zouden onderhouden zijn. De verplichting tot onderhoud is noch bij reglementen of verordeningen noch bij overeenkomst aan de aanpalende landge-

bruikers opgelegd, en vloeit evenmin uit het gewoonterecht voort, daar in het algemeen aan het onderhoud van over wegen of wegelingen loopende voetpaden niets werd gedaan, en slechts in zeer enkele gevallen die paden nu en dan eens werden bezand of met sintels bestrooid, hetgeen dan òf geschiedde door personen, die er niet toe verplicht waren, òf, als dit onderhoud een gevolg was van de voorwaarde, door Gedeputeerden aan de vergunning tot verlegging verbonden, door de eigenaars of gebruikers van de ontlaste perceelen, en niet door de aanpalende landgebruikers. Vervolgens wijzen Gedeputeerde Staten er op, dat gelijke beslissingen bij de reeds in het Provinciaal Blad afgekondigde leggers van Westkapelle, Biggekerke, Rittem en Veere, aan de besturen dier gemeenten geene aanleiding gegeven hebben om daartegen in beroep te komen. Ten slotte geven zij den Minister in overweging bij Z. M. de inwilliging van het verzoek te ontraden.

De Burgemeester van Grijpskerke, als gemachtigde van den Gemeenteraad optredende, licht het beroep nog kortelijk toe, en geeft op de vragen van de Staatsraden De Vries, Van Eysinga en Van der Hoeven nog onderscheidene inlichtingen.

III. het beroep van *den Gemeenteraad van Oostkapelle, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland omtrent den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 1 Juli 1885 no. 24, Afdeeling Waterstaat A, bij den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, door den Gemeenteraad van Oostkapelle ingesteld, tegen eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland, omtrent den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.

Nadat overeenkomstig de voorschriften van het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland (*Provinciaal Blad* voor 1881 no. 85) de aldaar in hoofdstuk II bedoelde legger voor de gemeente Oostkapelle voorloopig was vastgesteld en aan Ged. Staten van Zeeland was ingezonden — stelde dit college bij besluit van 15 Mei 1885 dien legger gewijzigd vast. Een der wijzigingen betrof het onder 24 vermelde Hoogepad, omschreven als beginnende aan den weg no. 15 (Grijpskerkschen weg) bij den weg no. 16 (Landmetersweg) en loopende over de perceelen kadastraal bekend onder de nos. 285, 291, 290, 13, 18, 274, 21, 23, 24, 25, 26, 30, 31, 263, 34, 33, 276, 61, 60 en 51 van sectie C der gemeente tot aan den weg no. 15 (voormeld) nabij de hofstede, genaamd „het Kersenhof". Dit voetpad werd door Gedeputeerde Staten in den legger doorgehaald. Het verzoek was hun daartoe reeds ten vorigen jare gedaan door zeven pachters en grondeigenaars te Oostkapelle, op wie de onderhoudsplicht van dat voetpad rustte, en die in hun adres er op hadden gewezen dat een goed bestrate weg er bijkans evenwijdig mede liep, en de inwilliging van

hun verzoek dus bijna geen tijdverlies voor voetgangers veroorzaakte, en aan niemand een uitweg benam.

Dit verzoekschrift was toen aan Burg. en Weth. van Oostkapelle toegezonden, die vervolgens als hun gevoelen hadden medegedeeld, dat op het adres afwijzend behoorde beschikt te worden, aangezien het belang van vele ingezetenen het behoud van het pad vorderde, hetwelk de kortste verbinding vormde tusschen Grijpskerke en Oostkapelle en daardoor onder de meest gebruikte voetpaden kon gerangschikt worden; bovendien was de straatweg — die ten minste 250 Meter langer is dan het voetpad — in sommige tijden van het jaar, bijv. bij het mestrijden, het mennen der vruchten en over het algemeen in het najaar, bij nat weder, wegens slijk en glibberigheid moeilijk begaanbaar. Ook brachten B. en W. in herinnering, dat toen door den Raad hunner gemeente in zijne vergadering van 29 Juni 1882 besloten werd de voetpaden, bestaande bij de invoering van het Provinciaal Reglement op de wegen en voetpaden, van 12 Augustus 1881, ten getale van zeven (waaronder het Hoogepad) op den legger te brengen, tegen dat besluit, waartoe de adressant Melis als raadslid had medegewerkt — niet de minste bezwaren waren ingebracht, tijdens legger en kaart voor een ieder ter inzage lagen. Nog werd opgemerkt, dat aan den eigenaar, tevens bewoner van de aan het voetpad gelegen hofstede, „het hooge Duivekot" het voetpad wel degelijk tot uitweg diende naar de gemeente Oostkapelle, terwijl die eigenaar-bewoner, ofschoon als eigenaar van den ondergrond onderhoudplichtige over eene grootere uitgestrektheid van het voetpad dan een van de andere onderhoudplichtigen, niet onder de adressanten voorkwam.

Het besluit van Gedeputeerde Staten van 15 Mei 1885, waarbij de legger gewijzigd is vastgesteld, steunt ten aanzien van dit punt op de overwegingen, dat het voetpad no. 24 bijna parallel loopt met den weg no. 15, welke met keien en klinkers is bestraat; dat aan het voetpad geene behoefte bestaat, vermits men even goed gebruik kan maken van den straatweg, en dat het pad derhalve niet geacht kan worden te strekken ten dienste van het algemeen en dus in den legger moet worden doorgehaald.

Tegen dit besluit heeft de Gemeenteraad van Oostkapelle beroep ingesteld. In zijn adres, ingekomen 4 Juni 1885 op het Kabinet des Konings, wordt aangevoerd, dat het voetpad reeds voorkomt op het krachtens het reglement van 1838 opgemaakt tableau; dat het eene 250 M. kortere verbinding tusschen de gemeenten Grijpskerke en Oostkapelle uitmaakt, dan de met keien en klinkers bestrate, daarmede evenwijdig loopende weg no. 15; dat het tevens eene kortere verbinding vormt tusschen de hofsteden, bewoond door ingezetenen der gemeente Oostkapelle, en de kom dier gemeente, wat van groot belang is voor vele arbeiders en knechts in die kom wonende, die viermaal 's daags den geheelen weg of een gedeelte daarvan zouden moeten afleggen tot bewerking der tot bedoelde hofsteden behoorende landerijen; dat het voetpad een korteren toegang verleent dan de straatweg no. 15 tot vele landerijen, bij verscheidene ingezetenen der gemeente Oostkapelle in eigendom of in gebruik; en dat voor de diensten te verrichten door de post- en telegraafbeambten naar die ver afgelegen hofsteden der gemeente, die kortere verbinding met de kom van overwegend belang is. Lettende voorts op de vele belangen, die verscheidene ingezetenen der

gemeente Oostkapelle in de aangrenzende gemeente Grijpskerke hebben, en op het advies van het gemeentebestuur van Grijpskerke, waaruit blijkt, dat ook deze gemeente hoogen prijs stelt op de 250 M. kortere verbinding met Oostkapelle, en overwegende, dat aan het voetpad no. 24 door het belang van vele ingezetenen van Grijpskerke en Oostkapelle behoefte bestaat, zoowel door de kortere verbinding dier gemeente, als door den korteren weg, sints jaren bestaande tot vele landerijen, in laatstgenoemde gemeente; dat het voetpad derhalve geacht kan worden te strekken ten dienste van het algemeen belang, verzoekt de Gemeenteraad, krachtens de bevoegdheid, hem verleend bij art. 23 van het bovenaangehaalde Reglement, eerbiedig aan Z. M. het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 15 Mei 1885 no. 126 te vernietigen in zooverre dit besluit betrekking heeft op het voetpad, voorkomende onder no. 24 in den legger der wegen en voetpaden der gemeente Oostkapelle, zooals die voorloopig werd vastgesteld bij Raadsbesluit van 20 Februari 1885 no. 10.

Over dit adres gehoord gaven Gedep. Staten het volgende te kennen:

Vermits bij de behandeling van den in 1882 door den Gemeenteraad voorloopig vastgestelden legger de voorschriften van het Reglement niet juist waren in acht genomen, hadden zij B. en W. uitgenoodigd een nieuwen legger op te maken, waarbij zij tevens in overweging hadden gegeven om het Hoogepad niet in den legger op te nemen, omdat het bijna evenwijdig loopt met den Grijpskerkschen weg, welke met keien en klinkers is bestraat, en de verkorting welke het oplevert niet noemenswaardig is, zoodat wanneer de weg goed wordt onderhouden, aan het pad geene behoefte schijnt te bestaan; voorts opmerkende, dat de slijk- en glibberigheid van den weg in sommige tijden van het jaar niet als een voldoende grond kan worden aangemerkt tot behoud van een pad, waartegen bij verschillende belanghebbenden bezwaren bestonden. De Raad nam niettemin het pad in den legger op. — Wat nu de bezwaren aangaat, door den Raad tegen het besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij de legger gewijzigd vastgesteld werd, aangevoerd, berichten Gedeputeerde Staten, dat bij het vaststellen in 1851 van het krachtens het reglement op de buurtwegen en voetpaden van 1838 opgemaakt tableau, behoefte bestond aan een goed onderhouden voetpad, omdat de weg tusschen Grijpskerke en Oostkapelle een Zandweg was; nu deze weg hard gemaakt is, bestaat die behoefte niet meer; voorts is eene verkorting van slechts 250 M., naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, te onbeduidend om het voetpad in stand te houden, en derhalve verschillende personen te belasten met het onderhoud van een pad, dat ten hoogste tot gemak van enkelen, niet ten dienste van het algemeen strekt; eindelijk is de toegang tot de landerijen een particulier belang en buiten invloed op de vraag, of een pad ten dienste van het algemeen als openbaar voetpad behoort behouden te blijven. Na nog opgemerkt te hebben, dat hun volstrekt niet gebleken is, dat het gemeentebestuur van Grijpskerke hoogen prijs stelt op de kortere verbinding, stellen Gedep. Staten den Minister voor de inwilliging van het verzoek aan Zijne Majesteit te ontraden.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt, is ingekomen een adres van W. Sanderse, bewoner en eigenaar van de hofstede „het Hooge Duivekot" te Oostkapelle. Adressant wijst, ter ondersteuning van het ingestelde beroep, op de volgende punten:

1o. dat de hofstede „het Hooge Duivekot" met vele daartoe behoorende landerijen gelegen is aan het voetpad;

2o. dat dit pad reeds voor 1838 bestond;

3o. dat het eene kortere verbinding oplevert met de gemeente Oostkapelle, waaronder adressants hofstede gelegen is;

4o. dat onderscheidene arbeiders en arbeidersvrouwen, bij hem in dienst, in de kom van Oostkappelle wonen, en dan viermaal 's daags dien weg moeten afleggen;

5o. dat de toegangsweg van „het Hooge Duivekot" tot den straatweg van Oostkapelle naar Grijpskerke in de richting van het laatstgenoemde dorp loopt, zoodat de afstand van de hofstede tot de kom der gemeente Oostkapelle tien minuten gaans langer is dan langs het voetpad;

6o. dat voor de bewoners van die hofstede het meerbedoelde voetpad ook van veel belang is als kerkpad, en

7o. dat de breedte van den bijna evenwijdig loopenden rijweg zoo gering is, dat voor schoolgaande kinderen het voortbestaan van het voetpad van groot belang is, vooral in tijden, dat die weg veel gebruikt wordt door den landbouwer tot het inrijden van vruchten en tot bemesting der landerijen. Nog wordt er op gewezen, dat vele ingezetenen belangen hebben te Grijpskerke, zoodat het meerbedoeld pad met grond mag worden aangemerkt als van algemeen belang; en dat de nadeelen of de schade voor den eigenaar van den grond, waarover het pad loopt, zooals voor adressant voor eene groote lengte het geval is, al zeer gering of van geene beteekenis zijn, daar het voetpad van het begin tot het einde de grens vormt tusschen verschillende perceelen, welke grens toch op eene andere wijze zoude aangeduid worden.

Ook door den appellant wordt in zijn negatief bericht er nog eens op gewezen, dat het hier het belang geldt van zeer vele ingezetenen der gemeente Oostkapelle, zoodat het als een zaak van algemeen belang beschouwd moge worden.

IV. het beroep van *W. Spronk Jz., te Doornspijk, geërfde in den polder Oosterwolde, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Gelderland, omtrent een door hem tegen de verkiezing van twee gecommitteerden in het bestuur van dien polder ingebracht bezwaar.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive van 2 Juli 1885 no. 29, Afd. Waterstaat A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door W. Spronk Jzn., te Doornspijk, geërfde in den polder Oosterwolde, tegen eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Gelderland op de door hem tegen de verkiezing van twee gecommitteerden in het bestuur van dien polder ingebrachte bezwaren.

Deze verkiezing had plaats in de geërfdenvergadering op 24 December '84; naar het oordeel van den geërfde W. Spronk Jzn. werden daarbij onregelmatigheden gepleegd,

die door hem aan de beslissing der vergadering werden onderworpen. Door deze in het ongelijk gesteld, wendde hij zich den 27n December '84 tot Ged. Staten met een adres, volgens 't welk de gepleegde onregelmatigheden hierin bestonden, ten eerste, dat bij de opening der vergadering aan het stembureau volmachten werden aangeboden, waarop andere personen als gemachtigden voorkwamen dan die welke daarvoor op de vergadering verschenen; dat deze volmachten daarop aan hem, die ze had ingeleverd, zijn teruggegeven en door dezen, zonder dat de lastgevers, die veraf woonden, dit hebben kunnen weten, met andere namen voor de gemachtigden zijn ingevuld; dat, hoewel het stembureau dit wist, die volmachten toch als voldoende zijn aangenomen;

ten tweede, dat de aanbieding van die aldus gewijzigde volmachten heeft plaats gehad ongeveer twee uur, nadat de daarvoor bepaalde tijd was verstreken;

ten derde, dat ten gevolge van die veranderingen in de volmachten, daarop meer dan één persoon als gemachtigde voorkwam, 't geen niet belet heeft, dat het stembureau een der daarop voorkomende personen als gemachtigde heeft toegelaten.

Volgens het adres wordt reeds sedert jaren schromelijk misbruik gemaakt van de bepaling vervat in art. 27 van het polderreglement, krachtens welke het stemrecht bij gemachtigde kan worden uitgeoefend, zoodat feitelijk één persoon over verreweg de meerderheid der stemmen beschikt.

Naar de bewering van adressant wordt, door werktuigen als gemachtigden te doen optreden, de bedoeling der bepaling, dat één gemachtigde slechts zes stemmen behalve zijne eigene mag uitbrengen, te niet gedaan.

Op grond van art. 42 des reglements verzocht hij Ged. Staten de op 24 December '84 plaats gehad hebbende stemming voor twee gecommitteerden in het bestuur van de polder Oosterwolde te vernietigen.

Tevens verzocht hij Ged. Staten het, zoo mogelijk, daarheen te willen leiden, dat misbruiken, zooals in den laatsten tijd bij de verkiezingen hadden plaats gehad, mochten worden voorkomen.

De Ged. Staten van Gelderland stelden dit adres in handen van den Dijkstoel van den polder Oosterwolde.

Deze deed bij zijn bericht van 9 Februari '85, no. 401, aan Ged. Staten toekomen:

a. een afschrift van de kennisgeving aan het polderbestuur, dat adressant bij Ged. Staten voorziening heeft gevraagd;

b. een procesverbaal der verkiezing op 24 December '84;

c. een lijst der bij die verkiezing gestemd hebbende kiezers;

d. een vergelijkenden staat van de namen der gemachtigden, voorkomende in de teruggegeven volmachten, die bij de laatste verkiezing op 24 December '84 en die bij vorige periodieke verkiezingen sedert 1875 voor dezelfde lastgevers gestemd hebben;

e. een afschrift van de notulen der geërfdenvergadering op 24 December '84.

Blijkens den inhoud van het uitvoerig bericht hebben naar het oordeel van den Dijkstoel sedert de invoering van het Polderreglement in 1875 en de eerste verkiezing van een nieuw bestuur in dat jaar, bij de stemmingen herhaaldelijk misbruiken plaats gehad, zoodat het belang van den polder dringend eischt, dat daaraan op de eene of andere wijze een eind worde gemaakt.

Uit dat bericht moet verder worden opgemaakt, dat er één persoon is, die vermoe-

delijk over meer dan de helft der stemmen, die uitgebracht kunnen worden, beschikt, ten gevolge waarvan de meeste der overige kiezers niet aan de stemming deelnemen; en voorts, dat de hierbedoelde houder of bezitter van al die, naar het schijnt, doorloopende volmachten daarin, wat de namen der gemachtigden betreft, buiten voorkennis der lastgevers eigenmachtig verandering brengt.

Met betrekking tot de sub 1o en 3o door adressant aangevoerde bezwaren schrijft de Dijkstoel, dat het niet mogelijk is met volkomen zekerheid het getal der volmachten te bepalen, welke, na aan den bezitter te zijn teruggegeven, buiten voorkennis der lastgevers zijn veranderd; dat, voor zooveel de beschikbare tijd het toeliet, het stembureau getracht heeft de noodige maatregelen te nemen, opdat slechts behoorlijk gemachtigden aan de stemming zouden deelnemen, en dat de volmachten na afloop der vergadering, op verzoek van den bezitter, weder aan hem ter hand werden gesteld. Om echter eenigermate antwoord te kunnen geven op de vraag hoeveel volmachten de door adressant gewraakte verandering hebben ondergaan, heeft de Dijkstoel uit de lijst der gestemd hebbende geërfden afgezonderd die van welke hij meent te weten dat de volmachten door het stembureau werden teruggegeven. Zij zijn ten getale van 71, uitbrengende 89 stemmen, terwijl uit den vergelijkenden staat blijkt, welke gemachtigden bij vorige verkiezingen voor die lastgevers hebben gestemd. De Dijkstoel leidt uit een en ander af, dat waarschijnlijk een getal van minstens 54 volmachten, uitbrengende 63 stemmen, sedert 1875 in de namen der gemachtigden verandering hebben ondergaan, en dat dit het geval is geweest met minstens 47 volmachten, uitbrengende 56 stemmen, staande de vergadering buiten voorkennis der lastgevers. Nog deelt de Dijkstoel mede, dat hem gebleken is, dat 5 gemachtigden, uitbrengende 8 stemmen, 't zij omdat de lastgevers waren overleden, 't zij om andere redenen, niet tot de stemming hadden behooren te worden toegelaten; doch dat, bij den korten tijd waarover het stembureau beschikt, dergelijk misbruik maken van volmachten nooit geheel is te voorkomen.

Wat het sub 2o door adressant geopperde bezwaar aangaat, n.l. het aanbieden der volmachten na het daarvoor bestemde uur, daaromtrent geeft de Dijkstoel te kennen, dat dit voor een gedeelte werkelijk heeft plaats gehad; dat sedert het in werking treden van het thans geldend Polderreglement wel bij publicatie afzonderlijke uren voor het nazien der volmachten en voor het inleveren der stembriefjes werden bestemd, doch dat dit slechts een niet door het reglement voorgeschreven maatregel van orde was, waarvan het stembureau bevoegd was af te wijken.

Naar het oordeel van den Dijkstoel bestaat dus alleen grond voor dat bezwaar van adressant, 't welk betrekking heeft tot de verandering of aanvulling van de namen der gemachtigden, doch is de omvang daarvan groot genoeg om waarschijnlijk op den uitslag der stemming invloed te hebben uitgeoefend.

De conclusie, waartoe de Dijkstoel komt, is deze, dat de vraag, of de verkiezing door Gedeputeerde Staten behoort te worden vernietigd, beheerscht wordt door de vraag of de volmachten — gesteld ze waren in blanco afgegeven — na de eerste gebruikmaking, door den bezitter, buiten voorkennis van de lastgevers, hadden mogen worden gewijzigd of aangevuld ten opzichte van de gemachtigden; eene vraag, waarop de Dijkstoel bezwaar maakt een antwoord te geven.

Gedep. Staten van Gelderland overwogen bij hunne resolutie van 31 Maart '85, no. 67, dat evenmin uit het bij hen ingediend adres als uit het daaromtrent ingewonnen bericht met voldoende zekerheid is gebleken, dat de beklaagde handelingen van invloed kunnen zijn geweest op den uitslag der verkiezing terwijl de volmachten niet meer konden worden overgelegd. Zij gaven mitsdien aan adressant te kennen, dat er voor hen geen termen bestonden om aan zijn verzoek gevolg te geven.

Bij een tweede lid van deze resolutie werd de Dijkstoel uitgenoodigd voortaan nauwkeurig toezicht op het werk der verkiezingen uit te oefenen en zorg te dragen, dat onregelmatigheden, als waarvan in het adres sprake is, worden voorkomen, 't geen zal kunnen geschieden ook zonder dat het reglement op het beheer van den polder Oosterwolde te dien opzichte wordt herzien, al schijnen overigens herziening en aanvulling van het reglement, zoo op dit als op andere punten, wenschelijk.

Afschrift van deze resolutie, voor zooveel het eerste lid betreft, werd door tusschenkomst van den Dijkgraaf des polders aan adressant gezonden.

Deze, zich met de gronden in de beslissing van Gedeputeerde Staten aangevoerd, niet kunnende vereenigen, is van dat besluit bij Zijne Majesteit in beroep gegaan.

Het appellatoir adres, waarbij alsnog de vernietiging van de verkiezing van twee gecommitteerden op 24 December '84 wordt verzocht, is den 23 April '85 bij Zr. Ms. kabinet ingekomen.

Met het oog op den termijn van 14 dagen, in art. 42 van het polderreglement voor het daarbij bedoelde beroep vermeld, gaf de Dijkgraaf bij zijn bericht van 13 Mei '85, no. 421, te kennen, dat het besluit van Gedeputeerde Staten, dd. 31 Maart '85, bij hem waarschijnlijk op 5 April '85 bezorgd was en op 7 April d. a. v. in zijne handen is gekomen, terwijl het voor den adressant Spronk bestemde afschrift den 9 April d. a. v. aan dezen per post is afgezonden en door dezen den 10 April, althans niet vóór dien datum, aangezien er te Doornspijk slechts ééne postbestelling per dag plaats heeft, misschien wel den 11 April zal zijn ontvangen.

In het appellatoir adres wordt eveneens medegedeeld, dat het besluit van Gedeputeerde Staten aan adressant, nu appellant, is toegezonden bij missive van den Dijkgraaf van den polder Oosterwolde, dd. 9 April jl.

Nog wordt in het bericht van den Dijkgraaf melding gemaakt van eene missive van appellant aan Gedeputeerde Staten, dd. 22 April jl., die, in het verband waarin die mededeeling wordt gedaan, vermoedelijk de kennisgeving aan Gedeputeerde Staten van het ingesteld beroep zal zijn.

Overigens meent de Dijkgraaf zich, wat het appellatoir adres betreft, te mogen refereeren aan het rapport van den Dijkstoel, den 9 Februari '85 aan Gedeputeerde Staten ingezonden.

Bij hun ambtsschrijven van 9 Juni '85, no. 68, 4e afd., geven Gedeputeerde Staten van Gelderland omtrent hun besluit van 31 Maart '85 nog eenige nadere toelichting.

Onder andere zeggen zij, dat, volgens het procesverbaal der stemming op 24 December '84, in de bus gevonden zijn 183 briefjes, welk getal overeenkomt met de lijst der gestemd hebbende personen; dat van onwaarde werden verklaard 3 briefjes, zoodat de volstrekte meerderheid 91 stemmen bedroeg; dat H. Veldkamp 145 en

W. De Heer 134 stemmen hebben bekomen; dat dus uit de stukken zou moeten blijken, dat onderscheidenlijk 54 en 43 stemmen onrechtmatig waren uitgebracht, indien de beweerde onregelmatigheden op den uitslag der verkiezing invloed zouden hebben uitgeoefend; dat wel is waar door den Dijkstoel wordt erkend, dat er misbruiken hebben plaats gehad en door hem het vermoeden wordt uitgesproken, dat dit op den uitslag der verkiezing invloed kan hebben gehad, doch dat evenmin uit het adres als uit de ingewonnen berichten en overgelegde stukken met *voldoende zekerheid* is gebleken, dat de beklaagde handelingen den beweerden invloed hebben gehad, terwijl door het niet meer voorhanden zijn der gebezigde volmachten, later niet meer kon worden uitgemaakt hoevele en welke daarvan hadden behooren te worden ter zijde gelegd. Naar het oordeel van Gedeputeerde Staten zijn er derhalve geen genoegzame gronden aanwezig om de gehouden verkiezing nietig te verklaren.

Nadat het beroep bij de Afdeeling aanhangig was gemaakt is nog bij haar ingekomen eene memorie van den appellant W. Spronk Jzn., waarin hij betoogt, dat zoo al geene zekerheid dan toch de zeer groote waarschijnlijkheid bestaat, dat de door hen gewraakte handelingen op den uitslag der stemming invloed hebben uitgeoefend.

Toegegeven — wat, bij de onmogelijkheid om van de gewraakte volmachten kennis te nemen, verre van zeker is — dat die volmachten in blanco waren afgegeven, zoo mag toch, naar het oordeel van appellant, niet telkens wanneer die volmacht gebruikt wordt, buiten voorkennis van de lastgevers, die voor het meerendeel ongetwijfeld niet eens meer weten, dat door hen in der tijd eene *doorloopende* volmacht werd afgegeven, daarin de naam van den lasthebber worden veranderd.

Met het oog op het cijfer der volmachten, die zoodanige verandering hebben ondergaan en het getal volmachten, die, zooals later aan den Dijkstoel is gebleken, niet aangenomen hadden mogen worden, is appellant van oordeel, dat er voor eene vernietiging der verkiezing alleszins grond bestaat.

Wellicht zullen dan, volgens appellant, vele kiezers, die zich thans steeds overstemd zien en zich daarom hoe langer hoe meer terugtrekken, weder gaan medewerken om bij de verkiezing van gecommitteerden een uitslag te verkrijgen, die geacht kan worden het oordeel van stemgerechtigden uit te drukken, 't geen bij de laatste verkiezing zeer zeker het geval niet was.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Vijf en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 26 *Augustus* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken.

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk Besluit:

Van 15 Augustus 1885, no. 23, houdende beslissing in *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige L. H. A. Wachters.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885 blz. 371).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige L. H. A. Wachters;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 29 Juni 1885, no. 56;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 Augustus 1885 no. 3412 afd. B. B.;

Overwegende dat Laurentius Hermanus Antonius Wachters, geboren te Groningen, den 7 Juni 1831, te Leeuwarden op 31 Mei 1883 in staat van faillissement is verklaard;

dat hij, na verkoop van zijn huis, dat hij echter tot 12 November 1883 bleef bewonen, en van zijn winkelvoorraad en meubilair, een perceel in onderhuur betrok, waarvan de huur duurde tot 12 Mei 1884 en aldaar een nieuwe winkelzaak opzette;

dat hij, toen die dag naderde, geene nieuwe woning te Leeuwarden heeft gehuurd, maar er over schijnt gedacht te hebben om met laatstgemeld tijdstip naar Groningen te verhuizen, waar zijn vader woonde en waar hij zich vleide door diens hulp en bemiddeling een onderkomen te vinden;

dat dat voornemen echter niet tot uitvoering is gekomen;

dat hij wel op 8 Mei 1884 met zijn zoontje naar Groningen is vertrokken, terwijl zijne huisvrouw voorloopig te Leeuwarden achterbleef, doch reeds op 10 Mei daarheen terugkeerde, daar zijn vader elke ondersteuning weigerde;

dat hij toen zijne woning ledig vond daar zijne huisvrouw onmiddellijk na zijn vertrek, en naar hetgeen van de zijde van Leeuwarden wordt opgegeven, buiten zijne voorkennis, den aanwezigen winkelvoorraad had verkocht en het huisraad had doen wegvoeren, terwijl zij zelve zich bij een harer familieleden in die gemeente schuil hield;

dat hij na met zijn zoontje in eene slaapstee te hebben overnacht andermaal meende eene poging te moeten wagen om van zijne familiebetrekkingen de zoo hoog noodige ondersteuning te erlangen, en derhalve wederom naar Groningen toog;

dat hij echter, door zijnen vader het huis uitgezet, dezen op zoo ergerlijke wijze heeft mishandeld, dat hij op den 13 Mei is aangehouden, preventief gevangen is gebleven en tot een cellulaire gevangenisstraf is veroordeeld;

dat omstreeks den 13 Mei door zijne vrouw te Leeuwarden voor hem een verhuisbiljet naar Groningen is aangevraagd, ten gevolge waarvan hij aldaar in het bevolkingsregister is ingeschreven;

dat Wachters zelf in de eerste dagen van December 1884, onmiddellijk na het einde zijner gevangenisstraf, naar Leeuwarden is teruggekeerd, en aldaar van 3 tot 7 December is verbleven, toen hij, aldaar zijne vrouw en huisraad niet kunnende vinden, andermaal naar Groningen is gegaan en daar in de Volksgaarkeuken een onderkomen heeft gezocht, waar hem een ziekte overviel, die zijne opneming in het Academisch Ziekenhuis noodzakelijk maakte;

dat hij aldaar zijnde bleek aan krankzinnigheid te lijden en professor Kooyker op 31 December 1884 eene verklaring afgaf, waarbij zijne overbrenging naar een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen noodig werd geoordeeld;

dat toen, vermits geen zijner bloedverwanten of aangehuwden zich zijn lot wilde aantrekken, de Officier van Justitie te Groningen de rechterlijke machtiging heeft aangevraagd, ten gevolge waarvan hij op 10 Januari 1885 in het gesticht voor krankzinnigen te Utrecht is opgenomen;

Overwegende, dat Wachters tot in Mei 1884, ook volgens erkentenis van het gemeentebestuur van Leeuwarden, in die gemeente woonplaats had;

dat gezegd gemeentebestuur echter beweert, dat hij destijds zijn woonplaats naar Groningen heeft overgebracht;

dat evenwel uit de boven medegedeelde omstandigheden blijkt, dat, al moge er ook van een voornemen om zich te Groningen te vestigen sprake zijn geweest, dat voornemen niet tot uitvoering is gekomen;

dat het derhalve slechts de vraag is of hij te Leeuwarden woonplaats heeft behouden, dan wel sedert Mei 1884 een zwervend leven is gaan leiden;

Overwegende dienaangaande dat hij in Mei 1884 naar Groningen willende vertrekken zijn huisraad te Leeuwarden achterliet en daarheen onmiddellijk terugkeerde toen hem te Groningen ondersteuning was geweigerd, dat hij daarop wel andermaal naar Groningen toog, doch blijkbaar alleen om in zijne benarde omstandigheden de hulp in te roepen zijner familieleden en vermoedelijk toen deze hem op nieuw werd onthouden naar Leeuwarden, waar zijn vrouw en zijn huisraad zich bevonden, zou zijn teruggekeerd, ware hij daarin niet door zijne aanhouding en daarop gevolgde gevangenisstraf verhinderd;

dat hij toch onmiddellijk na het einde van zijn straftijd weder naar Leeuwarden terugkeerde en kort daarop andermaal te Groningen vertoevende krankzinnig is geworden, dat hij derhalve niet kan gezegd worden een zwervend leven te hebben geleid, daar hij zoowel vóór als na zijne gevangenis steeds te Leeuwarden verbleef, voor zoover niet de dringende behoefte aan hulp hem noodzaakte tot uitstappen naar zijn familie-betrekkingen te Groningen, in welke gemeente hij echter geene woning heeft gehuurd of in gebruik genomen;

dat hij voor zoover blijkt geen enkele daad heeft gedaan, waaruit met eenige zekerheid is op te maken dat hij de gemeente Leeuwarden als woonplaats verliet, en de aanvraag om een verhuisbiljet naar Groningen niet zijne daad is geweest, maar die zijner vrouw;

dat mitsdien Leeuwarden geacht moet worden alsnog de woonplaats geweest te zijn van L. H. A. Wachters op het tijdstip dat rechterlijke machtiging werd verleend tot zijne opneming in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* no. 100), zooals zij is gewijzigd bij de wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* no. 85).

Hebben goedgevonden en verstaan:

Leeuwarden aan te wijzen als de gemeente die verplicht is tot betaling der kosten

van overbrenging naar en verpleging in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen van L. H. A. Wachters, voor zoover die kosten niet uit eigen middelen van den lijder kunnen worden gekweten.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 15 Augustus 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *E. J. F. Van Dissel te Stratum, van eene beschikking van burgemeester en wethouders dier gemeente, waarbij aan C. B. Van Dijk voor een proeftijd vergunning is verleend tot het oprichten eener stoomweverij en stoomwasscherij.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel, en Nijverheid, onder geleide eener missive van 19 Juni 1885 no. 46, afd, H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door E. J. F. Van Dissel, linnenfabrikant te Stratum, ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan C. B. Van Dijk voor een proeftijd en onder zekere voorwaarden vergunning is verleend tot het oprichten eener stoomweverij en stoomwasscherij aldaar.

Het hiertoe strekkend verzoek werd op 7 Maart '85 door gemelden Van Dijk tot het gemeentebestuur gericht.

Blijkens de bij het verzoekschrift overgelegde beschrijving zal de weverij en wasscherij door stoom worden gedreven en wel door middel van eene stoommachine van acht paardenkracht en een stoomketel van 10 paardenkracht.

De vergunning werd aangevraagd voor de kadastrale perceelen, Sectie A nos. 1917, 1584, 1585, 1581, 1303 en 1158, welke perceelen, blijkens de appellatoire bescheiden, thans anders genummerd zijn.

In de overeenkomstig art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), op 25 Maart '85 gehouden zitting, was een bezwaarschrift ingekomen van E. J. F. Van Dissel, die vrees koesterde voor het vuil, 't welk zich met den rook uit den schoorsteen van de

voorgenomen inrichting zou ontlasten en vooral bij Noorden- en Oostenwind zijne aangrenzende linnenbleekerij zou benadeelen, aangezien de vuile deelen vlekken in het linnen zouden veroorzaken, ja zelfs dat linnen onbruikbaar zouden maken, 't geen volgens hem, door deskundigen kon worden gestaafd. Opposant voorzag alzoo schade aan zijn bedrijf en wees er verder op, dat, toen hij in 1873 eigenaar werd van de perceelen, waarop hij zijne linnenbleekerij uitoefent, tusschen hem als kooper en den heer C. B. Van Dijk als verkooper was overeengekomen, gelijk in de koopakte vermeld is, dat partijen zich over en weder verbinden nimmer eenige werken te zullen uitvoeren of eenige inrichting te zullen maken, waardoor hunne voor bleekerij reeds ingerichte of nog in te richten perceelen als zoodanig onbruikbaar worden.

Blijkens een door hen overgelegd afschrift besloten Burg. en Weth. van Stratum op 24 April '85 aan C. B. Van Dijk en zijne rechtverkrijgenden voor een bepaalden proeftijd van een half jaar vergunning te verleenen om op het perceel Sectie A no. 1917 eene stoomweverij en stoomwasscherij op te richten onder de navolgende voorwaarden:

1o. dat de schoorsteen zal worden gebouwd ter hoogte van 24 M. boven den beganen grond in de fabriek;

2o. dat door Van Dijk voor het stoken van de machine uitsluitend van Engelsche kolen of desverlangd van hout gebruik zal worden gemaakt;

3o. dat, indien nochtans nadeel aan het bedrijf van den heer Van Dissel ten gevolge van de voorgenomen inrichting mocht worden veroorzaakt, de heer Van Dijk verplicht zal zijn deze te vergoeden zoodra door twee beëedigde deskundigen die schade zal zijn geconstateerd;

terwijl ter bepaling van den aanvang van den proeftijd voor een half jaar, door den verzoeker opgaaf van het in werking stellen der voorgenomen inrichting aan het gemeentebestuur zou moeten worden gedaan.

Tegen dit besluit is de belanghebbende E. J. F. Van Dissel, handelende onder de firma E J. F. Van Dissel en Zonen, bij Zijne Majesteit in beroep gekomen. Bij zijn beroepschrift legt hij o. a. de bekendmaking van het gemeentebestuur over, die op 24 April '85 gedagteekend is en volgens welke het besluit tot het verleenen der vergunning voor een bepaalden proeftijd op 21 April '85 zou zijn genomen.

Het appellatoir adres is, met inachtneming van den in art. 15 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) voorgeschreven termijn, ingediend, zijnde het den 7n Mei 1885 bij Zr. Ms. Kabinet ingekomen.

In dat adres herhaalt appellant zijne bezwaren, bestaande in gedeeltelijke onbruikbaarmaking van zijn bleek, aangezien linnen, in de onmiddellijke nabijheid van eene stoomfabriek gebleekt, dikwijls bevlekt wordt en alsdan niet voor verkoop geschikt is.

Bewerende, dat zijn eigendom en zijn bedrijf schade zullen lijden, zegt appellant, dat het niet aangaat de eene industrie te bevorderen en daardoor eene bestaande industrie te vernietigen of te benadeelen; dat appellant een half jaar aan die schade zou blootstaan en dat het ongerijmd is, daar waar de omstandigheden de schade duidelijk in het licht stellen, die schade eerst af te wachten, terwijl er eene kostbare burgerlijke procedure zou volgen om die schade voldaan te krijgen.

Aan het adres is als bijlage eene verklaring van een viertal linnenfabrikanten

gehecht, waarbij wordt te kennen gegeven, dat het oprichten van eene fabriek met stoommachine naast eene linnenbleekerij voor die bleekerij hoogst schadelijk is en de uitoefening van de industrie van het linnenbleeken in sterke mate benadeelt en dikwijls onmogelijk maakt.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid stelde het adres in handen van Gedep. Staten van Noordbrabant, die daarop het advies van Burgemeester en Wethouders van Stratum en dat van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat hebben ingewonnen.

Burg. en Weth. van Stratum schrijven onder dagteekening van 19 Mei '85 dat zij getracht hebben de heeren Van Dissel en Van Dijk tot overeenstemming te brengen, doch dat zij daarin niet mochten slagen, daar de heer Van Dissel op finale weigering bleef aandringen, niettegenstaande de heer Van Dijk zich bereid verklaarde alle mogelijke voorzorgen tot wering van schade te zullen aanwenden.

Aangezien ook de heer Van Dijk evenals de heer Van Dissel daar ter plaatse het bedrijf van linnenfabrikant uitoefent en, zoo de bezwaren gegrond waren, ook zijn eigen zaak zou benadeelen, hebben Burg. en Weth. gemeend eene voorwaardelijke vergunning voor een bepaalden proeftijd te moeten verleenen, en zijn zij overtuigd daarmede naar hun beste weten in deze moeilijke zaak te hebben gehandeld. Zij hadden trouwens de zekerheid, dat, hoe hun besluit ook mocht uitvallen, er een beroep op Zijne Majesteit zou volgen.

Zij deelen ten slotte mede, dat hun door appellant van het ingesteld beroep kennis is gegeven en dat daarvan behoorlijke afkondiging heeft plaats gehad.

Uit het bericht van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat dd. 23 Mei '85 wordt hier het volgende overgenomen:

Bij het door dien hoofdambtenaar ingesteld plaatselijk onderzoek is hem gebleken, dat het gebouw voor de fabriek reeds ver gevorderd en de stoomschoorsteen reeds voltooid is. Die schoorsteen is geplaatst aan den Noordwestelijken hoek van het fabrieksgebouw op het perceel sectie A no. 1917, thans gekadastreerd onder no. 2238.

Op het eenerzijds naastgelegen perceel wordt door den heer Van Dissel gebleekt, terwijl op het anderzijds onmiddellijk aangrenzend perceel de bleekerij van den heer Van Dijk is gevestigd.

Alleen bij Noorden- en Noordoosten-winden kan de rook uit den schoorsteen van den heer Van Dijk over de bleekerij van den heer Van Dissel strijken. Deze bleekerij ligt dus veel gunstiger ten opzichte van den schoorsteen dan die van den heer Van Dijk. Bij de hoogte van den schoorsteen van 24 M. is het niet aan te nemen, dat zoo kort in de nabijheid hinder van den rook zal worden ondervonden. Deze zal eerst op grooteren afstand neer vallen. Daarenboven is bij de vergunning het gebruik van Ruhrkolen, waarvan de rook de meeste roetdeelen medevoert, verboden.

Naar het oordeel van den Hoofdingenieur is het niet aan te nemen dat de bleekerij van den heer Van Dissel nadeel van de fabriek van den heer Van Dijk zal lijden. Mocht dit echter onverhoopt het geval zijn, dan kan de voorwaardelijke vergunning na den proeftijd van een half jaar worden ingetrokken.

Met dit advies stemmen Ged. Staten van Noordbrabant, blijkens hun ambtsschrijven van 28 Mei 1885, volkomen in.

Nadat de overweging van het ingesteld beroep bij de Afdeeling voor de geschillen van Bestuur aanhangig was gemaakt zijn bij haar nog ingekomen memoriën, zoowel van den appellant als van den oorspronkelijken verzoeker.

In zijne memorie van 4 Juli '85 komt appellant vooreerst op tegen de in het bericht van den Hoofdingenieur vervatte beschouwingen. Wat de bewering betreft, dat het bezwaar voor zijne bleekerij alleen zou gelden bij Noorden- en Noordoosten-winden, doet appellant opmerken, dat die winden zoo zeldzaam niet zijn en soms weken achtereen aanhouden.

Wat de bewering aangaat, dat door de hoogte van den schoorsteen geen hinder van den rook zal worden ondervonden, daaromtrent zegt appellant, dat ieder deskundige weet, dat de rook dikwijls neerslaat. Gebeurt dit bij genoemde winden dan wordt onmiddellijk appellants bleek benadeeld en onbruikbaar, terwijl ook, wanneer de rook op grootere afstanden neêrvalt, het bezwaar van de bevuilende roetdeelen voor zijn bleek niet zal uitblijven. Tot staving van het aangevoerde wordt door appellant bij zijn memorie nogmaals eene op dit bezwaar betrekking hebbende verklaring van, zijns inziens, bevoegde beoordeelaars overgelegd.

Voorts is appellant van oordeel, dat de vraag, of de heer Van Dijk aan zijn eigen bleekveld nog meer kwaad zal doen, hier niet in aanmerking mag komen, daar het hier alleen de vraag betreft of appellants bleek benadeeld zal worden en bij den heer Van Dijk het nadeel voor de bleek misschien ondergeschikt is aan het voorrecht van de oprichting eener stoomfabriek.

Dat de fabriek reeds ver gevorderd en de schoorsteen reeds voltooid is, mag hier ook niet wegen. Immers op die wijze kan ieder verzoeker de administratieve autoriteit voor een fait accompli plaatsen, en het bevreemdt appellant, dat dit punt door den hoofdingenieur ten behoeve van den heer Van Dijk werd aangevoerd.

Vervolgens bestrijdt appellant nader de beschikking van het gemeentebestuur.

Hoe het gebruik van Engelsche kolen te constateeren? Door wien de ten dezen opgelegde voorwaarde te controleeren? Wel rust op den heer Van Dijk de verplichting tot schadevergoeding, indien, ook bij het gebruik van Engelsche kolen, zijne fabriek schade mocht veroorzaken, maar het is lastig om telkens de nadeelen te doen constateeren en kostbaar om actien tot schadevergoeding in te stellen en dan nog wel met twijfelachtigen uitslag.

Het is waar, dat na het einde van den proeftijd de voortzetting van de stoomfabriek kan worden geweigerd maar dan zal, volgens appellant, het argument nog meer dan thans gelden, dat de inrichting er nu eenmaal is.

Van de zoogenaamde tegemoetkoming door den heer Van Dijk aangevoerd of voorgesteld is het niet bewezen, dat het ook werkelijk tegemoetkomingen zijn en voor zooveel appellant uit zijne ervaring kan nagaan, blijft de stoomfabriek, gelijk ook door deskundigen is gestaafd, hinderlijk voor zijne bestaande industrie.

In den omtrek van Eindhoven zijn, zoo besluit appellant, terreinen in overvloed om zonder de industrie van een ander te benadeelen, eene stoomweverij en stoomwasscherij op te richten. Op grond van het door hem aangevoerde, door de getuigenissen van bevoegde beoordeelaars bevestigd, dringt hij aan op handhaving der wet onder wier bescherming hij zich stelt.

In een onderschrift van zijne memorie zegt appellant, dat hem uit nadere inlichtingen is gebleken, dat Engelsche kolen zeker niet minder besmettende bestanddeelen bevatten dan andere. Hij beroept zich daarbij op de verklaring van den heer A. Van der Meerendonck, Directeur van de gasfbriek te Boxtel, welke verklaring door een ingenieur bij het stoomwezen werd bevestigd. Afgezien van het hoofdbezwaar, de benadeeling van zijn bedrijf, zou appellant, indien de vergunning ook maar voor een proeftijd werd verleend, zijn erf moeten verlaten, al ware het alleen om het hinderlijke en ongezonde van eene dergelijke stoominrichting zoo dicht bij zijn woonhuis en zijn tuin.

Bij een nader schrijven van dezelfde dagteekening, 4 Juli '85, worden door appellant een bericht en een advertentie betrekkelijk de door J. en H. Dahmen geëxploiteerde stoomwaschinrichting van C. B. Van Dijk, te Stratum, overgelegd. Dat bericht was opgenomen in de Meijerijsche Courant van dien dag, waarin ook de advertentie was geplaatst volgens welke de waschinrichting thans is geopend. Dit geeft appellant aan het slot van zijn schrijven aanleiding tot de vraag, of op zoodanige uittartende wijze op de te nemen beslissing mag worden vooruit geloopen?

De memorie van den oorspronkelijken aanvrager Van Dijk is eveneens van eenige bijlagen vergezeld. Onder andere wordt daarbij overgelegd eene kaart, waarop zijne perceelen en die van appellant alsmede onderscheidene stoominrichtingen in de omgeving zijn voorgesteld met aanwijzing van de plaats waar zich de schoorsteenen van die inrichtingen bevinden.

Voorts worden onder die bijlagen vier verklaringen aangetroffen, als:

a. van A. W. Smulders, vroeger opzichter-werkmeester aan de stoomlinnenfabriek te Amersfoort, daarbij te kennen gevende, dat de schoorsteen van die inrichting geen tien M. van de daaraangrenzende kleerbleekerij gelegen was en dat, terwijl het bleekveld bovendien door twee spoorwegen doorsneden was, de bleekerij, volgens zijne bevinding, noch van het een noch van het ander ooit eenigen hinder ondervond; dat hij thans boekhouder is aan de stoombierbrouwerij "het Hert" te Haarlem en van die eigenaren of gebruikers van bleekvelden in de nabijheid van die inrichting geene klachten verneemt, terwijl tal van bleekerijen in de omgeving van Haarlem stoomschoorsteenen bezitten, door de eigenaren zelve opgericht;

b. van J. F. Develder, architect en aannemer te Breda, die verscheidene stoomwaschinrichtingen heeft gebouwd, en ook aannemer is van de inrichting van den heer Van Dijk. Hij verklaart, dat bij verbruik van zuivere of magere steenkolen geen roetstofjes worden uitgeworpen, en dat zelfs bij het gebruik van vette steenkolen door de inwendige constructie van den schoorsteen en den vuurhaard, zooals die door hem wordt toegepast, de rook zoodanig gezuiverd wordt, dat niemand van het neervallen van schadelijke roetdeeltjes last zal hebben;

dat, zelfs indien de schoorsteen op de gewone wijze was ingericht, het onmiddellijk daarbij gelegen bleekveld geen hinder van den rook zoude hebben, aangezien die niet als een steen naar beneden valt, maar eerst op een betrekkelijk aanzienlijken afstand den grond bereikt, en dat de heer Van Dissel meer last zal hebben van de onderscheidene lage schoorsteenen in de omgeving en zeer zeker van den schoorsteen van zijn eigen loog- of waschhuis;

c. van de Gebr. Driessen, fabrikanten van witte goederen te Aalten, provincie Gelderland, die te kennen geven, dat op hunne bleekerij een schoorsteen van 22 à 23 M. aanwezig is, en dat zij slechts bij vochtig en regenachtig weder, het neervallen van roetstoffen ontwaren, doch dat die roetstoffen door het spoelen, welke bewerking het goed, na gebleekt te zijn, toch moet ondergaan, weder verdwijnen;

d. van C. Dahmen, bleeker te Beek en Doorn, die ook in de hoogte van den schoorsteen een waarborg ziet, en er eveneens op wijst, dat, mochten al eerst roetstofjes op de ter bleekerij uitgespreide goederen neervallen, die roetstofjes door het spoelen in koud water weder verdwijnen.

In de memorie zelve worden nog eenige mededeelingen verstrekt omtrent de betrekkelijke ligging van de beide naburige bleekerijen, en wordt de feitelijke toestand met de verschillende windrichtingen nagegaan, waaruit de conclusie getrokken wordt, dat enkel en alleen bij noordenwind de rook over het bleekveld van appellant zal gaan.

Intusschen vordert het eigen belang van Van Dijk, zoo luidt het in diens memorie, zijne bleek niet te benadeelen met roetstofjes, en door zijne bleek te vrijwaren, vrijwaart hij ook die van appellant.

Volgens de memorie is het een zeer bezwarende bepaling in de beschikking van het gemeentebestuur, dat het van de verklaring van twee deskundigen, die tevens concurrenten zijn, zal afhangen of er al dan niet schadevergoeding zal moeten worden uitgekeerd. Daarbij laat de steller der memorie de mogelijkheid doorschemeren, dat met hout of cokes gestookt; dat een stoomketel met rook- en roetverbrandend systeem gebruikt, en dat op of in den schoorsteen een roetvanger aangebracht zal worden.

De linnenfabrikanten, die eene verklaring ten behoeve van appellant hebben afgelegd, hebben, zoo vervolgt de memorie, opvolgelijk in de nabijheid hunner bleekerijen schoorsteenen van buksking-, bontjes- en hoedenfabrieken, stoomververijen, bierbrouwerijen, houtzagerijen, enz. zien verrijzen, zonder tegen de oprichting daarvan te protesteeren, 't geen zij thans wel doen, nu het de oprichting geldt eener stoomlinnenweverij, waardoor aan hunne handweverijen concurrentie wordt aangedaan. Daarentegen hebben de heeren J. en H. Dahmen voor hunne bleek geen nadeel geducht. Die heeren hebben bovendien de stoomwaschinrichting voor den tijd van zes jaren gehuurd en zouden bij wanpraestatie van de zijde der verhuurders, van dezen eene aanzienlijke schadevergoeding vorderen. Terwijl verder in de memorie de ongegrondheid wordt volgehouden van het bezwaar aan de beweerde onverkoopbaarheid der witte goederen ontleend, wordt daarin tevens medegedeeld, dat appellant zelf op het punt heeft gestaan om op zijn eigen perceel een stoomkleerwasscherij op te richten, en de daartoe vereischte voorbereidende maatregelen reeds had genomen, doch op zijn voornemen is teruggekomen, omdat een zijner broeders uit de zaak is gegaan.

Tegenover de opmerking, dat met het oprichten der stoomweverij en stoomwasscherij, waaraan een betrekkelijk groot kapitaal is ten koste gelegd, inmiddels voortgang is gemaakt, zoodat de inrichting thans geheel gereed is, wordt in de memorie te kennen gegeven, dat dit niet geschied zou zijn, indien de verzoeker op wettige wijze door appellant in kennis was gesteld, dat deze van de beschikking des gemeentebestuurs in beroep was gekomen, doch dat appellant aan de bepaling van art. 15 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) niet heeft voldaan.

Ten aanzien van deze laatste bewering heeft de Voorzitter der Afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van Bestuur het wenschelijk geoordeeld aan de Afdeeling de noodige zekerheid te verschaffen en zich te dien einde tot Gedeputeerde Staten van Noordbrabant gewend, die bij missive van 7 Juli '85 een schrijven van Burgemeester en Wethouders van Stratnm, dd. 2 Juli bevorens, hebben overgelegd, waaruit blijkt, dat laatstgemeld collegie den heer Van Dijk heeft laten ontbieden en dat deze heeft verklaard, dat hem door den appellant bij exploit geen kennis is gegeven van het ingesteld beroep.

Aangezien deze verklaring slechts eene herhaling was van de in de memorie voorkomende bewering, van de zijde des verzoekers, achtte de Afdeeling het wenschelijk dat appellant in de gelegenheid werd gesteld om het exploit, zoo het gedaan mocht zijn, over te leggen. Op het daartoe strekkend schrijven van den Voorzitter der Afdeeling van 14 Juli '85 is onder dagteekening van 6 Augustus jl. eene nadere missive van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant ontvangen, waarbij afschrift van een exploit wordt ingezonden, 't welk op 30 Juli jl. ten verzoeke van den appellant Van Dissel aan den geïnsinueerde Van Dijk, is beteekend. In dat exploit is de opmerking ingelascht, dat art. 15 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) ten dezen geene termijnsbepaling bevat. Door Gedeputeerde Staten wordt echter, zonder daaromtrent in beschouwingen te treden, bij hunne voormelde missive op den datum van de beteekening van het exploit de aandacht gevestigd.

Voor den appellant wordt door den heer VAN DÓNNÉ het beroep nader kortelijk toegelicht, terwijl de heer VAN DIJK, als belanghebbende tegenwoordig, eenige inlichtingen geeft op vragen van den Staatsraad Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA.

III. het adres van *den gemeenteraad van Amersfoort, betrekkelijk eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij goedkeuring is onthouden aan eene voordracht van burgemeester en wethouders dier gemeente, strekkende om uit het fonds voor onvoorziene uitgaven der begrooting van het jaar* 1885 *een bedrag van f* 133,34 *te voldoen wegens bezoldiging van den wethouder M. L. Celosse, voor de tijdelijke waarneming der betrekking van Commissaris van politie der gemeente gedurende de maand December* 1883.

De Staatsraad DES AMORIE VAN DER HOEVEN brengt het volgend verslag uit:

Op den 2n November 1883 benoemde de Burgemeester van Amersfoort, krachtens het bepaalde bij art. 17 van het Wetboek van Strafvordering, den heer M. L. Celosse, procureur en Wethouder in de genoemde gemeente, om tijdens de toen bestaande vacature der betrekking van Commissaris van policie die betrekking waar te nemen.

Naar aanleiding hiervan werd de rekening van de inkomsten en uitgaven der gemeente Amersfoort over het dienstjaar 1883 belast met eene som van f 133,34, als het bedrag der bezoldiging, aan den heer Celosse toegekend voor het waarnemen der bovenvermelde betrekking over de maand December van dat jaar.

Bij besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht dd. 5 Maart 1885 werd het bedrag der uitgaven met genoemde som van f 133,34 verminderd, op grond 1o. dat bij art. 23 litt. *e* der Gemeentewet het lidmaatschap van den Raad met de betrekking van Commissaris van policie onvereenigbaar is verklaard, weshalve de wethouder Celosse niet geacht kan worden in de betrekking van waarnemend Commissaris van policie de daaraan verbonden functiën te hebben uitgeoefend, en 2o. dat bij de begrooting der gemeente Amersfoort over 1883 de jaarwedde is uitgetrokken van den Commissaris van politie, terwijl op die begrooting geen crediet is toegestaan tot uitbetaling van de belooning aan hem die met de tijdelijke uitoefening zijner functiën is belast. Daarlatende de vraag of het laatste lid van art. 94 der Gemeentewet op dit geval van toepassing kan zijn, waren Gedeputeerde Staten van oordeel, dat het bedrag, door den wethouder Celosse genoten, moest beschouwd worden als eene uitgaaf buiten de begrooting gedaan, welke niet in rekening kan worden geleden, zonder dat vooraf daartoe door den Raad een crediet werd toegestaan.

De Raad der gemeente Amersfoort, de juistheid van het in de tweede plaats door Gedeputeerde Staten aangevoerde motief niet betwistende, heeft op den 16n April 1885 besloten de genoemde som van f 133,34, welke over het dienstjaar 1883 onbetaald gebleven was, uit het fonds van onvoorziene uitgaven der begrooting voor het thans loopende dienstjaar te voldoen, tot uitvoering van welk besluit Burgemeester en Wethouders dier gemeente op 21 April 1885 de daartoe strekkende voordracht aan Gedeputeerde Staten hebben ingezonden.

Bij besluit van 13 Mei 1885 hebben Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring aan die voordracht (daarmede bedoelende: aan het evengemelde Raadsbesluit van 16 April ll.) onthouden, hoofdzakelijk op den reeds vroeger aangevoerden grond dat de wethouder M. L. Celosse, lid van den Raad der gemeente Amersfoort, niet wettig heeft kunnen belast worden met de zelfs tijdelijke waarneming der betrekking van Commissaris van policie, en dus ook geene bezoldiging voor die waarneming kan genieten, terwijl om die zelfde reden de slotwoorden der laatste alinea van art. 94 der Gemeentewet hier niet van toepassing kunnen zijn. Gedeputeerde Staten overwogen wijders dat, daargelaten de vraag of de wethouder Celosse op last van den Burgemeester der gemeente werkzaamheden heeft verricht aan het Commissariaat van policie verbonden, deze toch moeten beschouwd worden als aan hem te zijn opgedragen nevens die tot de bezoldigde betrekking van wethouder behoorende, zoodat de voorgedragen uitgaaf, als niet op de wet gegrond, voor geene toewijzing vatbaar is.

Bij adres aan Z. M. dd. 11 Juni jl. (den volgenden dag ingekomen bij het Kabinet des Konings) is de Raad der gemeente Amersfoort van dit besluit gekomen in hooger beroep. De Raad meent, dat de bepaling van art. 23 litt. *e* der Gemeentewet door Gedeputeerde Staten verkeerd is toegepast. Immers, zegt appellant, die bepaling is krachtens art. 62 evenzeer van toepassing op den Burgemeester, en toch wordt deze bij art. 17 van het Wetboek van Strafvordering, in het daarvermelde geval tot tijdelijken vervanger van den Commissaris van politie aangewezen, waaruit volgt, dat de Burgemeester, krachtens de bij gemeld art. 17 hem gegeven bevoegdheid, ook een lid van den Raad tot die zelfde tijdelijke vervanging aanwijzen kan. In het laatste zoomin als in het eerste geval is er strijd met art. 23 der Gemeentewet. Met het

oog hierop bestaat er dan ook volgens appellant geen grond voor de overweging van Gedeputeerde Staten, dat in casu de slotwoorden der laatste alinea van art. 94 der Gemeentewet niet van toepassing zouden zijn, te minder nog aangezien de tijdelijke waarneming niet aan den oudsten wethouder, waarnemend Burgemeester, maar aan den heer M. L. Celosse, procureur en jongsten wethouder, werd opgedragen.

Gedep. Staten van Utrecht, op dit adres gehoord, zonden bij hun advies in een bericht van Burgemeester en Wethouders van Amersfoort dd. 27 Juni jl., waarin deze verklaren zich met het genomen besluit der Staten niet te kunnen vereenigen. Zij beweren, dat er van bezoldiging van den wethouder Celosse geen spraak kan zijn, maar wel van eene bezoldiging aan den heer Celosse, procureur, afgescheiden van de betrekking van jongsten wethouder, voor eene andere aan hem opgedragen betrekking toegekend. Bovendien meenen zij, dat eene tijdelijke waarneming van het ambt van Commissaris van policie niet strijdt met art. 23 litt. *e* der Gemeentewet, omdat het de bedoeling des wetgevers niet geweest kan zijn om de onvereenigbaarheid van bepaalde betrekkingen ook uit te strekken tot de tijdelijke waarneming daarvan. Hoe zoude, vragen zij, anders een lid van Gedeputeerde Staten, een Commissaris des Konings tijdelijk vervangende, tevens lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal kunnen zijn?

Bij hun ambtsbericht dd. 4 Juli jl. wijzen Gedeputeerde Staten op het tegenstrijdige der evengemelde bewering van B. en W. met den woordelijken inhoud der voordracht, luidende: „M. L. Celosse, wethouder, bezoldiging voor de tijdelijke waarneming der betrekking van Commissaris van politie, gedurende de maand December 1883." Duidelijk blijkt hieruit, volgens Ged. Staten, dat de tijdelijke waarneming der bedoelde betrekking werd opgedragen aan den wethouder Celosse, en niet aan dien heer in zijne betrekking als procureur. Naar de redeneering van B. en W. zou het ook aan een Raadslid vergund kunnen worden aan de gemeente leverantien te doen, mits hij die deed niet als Raadslid, maar b. v. als winkelier. Ten slotte deelen Ged. Staten als hun gevoelen mede, dat — moge al eene tijdelijke waarneming niet gelijk gesteld kunnen worden met het voortdurend bekleeden van een ambt — de bezoldiging, aan de betrekking van Commissaris van policie verbonden, nimmer ten goede mocht komen aan den wethouder Celosse, als niet in overeenstemming met het voorschrift van art. 94 der Gemeentewet.

Nadat op machtiging des Konings de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 22 Juli jl. de overweging van dit beroep bij deze Afdeeling van den Raad van State had aanhangig gemaakt, is nog ingekomen een schrijven van Burgemeester en Wethouders van Amersfoort dd. 30 Juli jl., inhoudende referte aan hun bovenvermeld bericht aan Ged. Staten van Utrecht dd. 27 Juni jl.

IV. het beroep van *P. Leeflang te Nieuwerkerk a/d IJsel, van een besluit van burgemeester en wethouders van Moordrecht, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener varkensslachterij.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en

Nijverheid bij schrijven van 23 Juli 1885 no. 68, afd. H. en N., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door P. Leeflang, te Nieuwerkerk a/d IJssel, ingesteld van het besluit van Burg. en Weth. van Moordrecht, van 15 April 1885, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprichting eener varkensslachterij.

Volgens het adres, door genoemden Leeflang in Maart 1885, aan Burg. en Weth. van Moordrecht ingediend, en de daarbij overgelegde stukken zou de varkensslachterij gevestigd worden in het beneden-gedeelte van een aan hem toebehoorend huis in de kom der gemeente Moordrecht, aan de binnenzijde van Schielands Hoogen Zeedijk, bij het kadaster bekend als no. 1671 van sectie B. De slachterij zou uitgeoefend worden in een locaal achter het voorhuis en op de achter dat locaal gelegen open plaats. Tot het verwarmen van het benoodigde water zou gebezigd worden eene reeds in dat locaal aanwezige stookplaats met schoorsteen. Er zou eene behoorlijke gelegenheid zijn tot het opvangen van vuil water, bloed, enz. zonder dat dit met de publieke straat of den eigendom van anderen in aanraking kwam, daar op de open plaats een gemetselde put zou zijn wijd in diameter 0.60 m. en diep 0.75 m.

Tegen het verzoek werden schriftelijk bezwaren ingebracht door J. Verboom en M. Noordegraaf, waarvan eerstgenoemde ook verscheen in de zitting op 2 April 1885 naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) gehouden.

De bezwaren bestonden hierin, dat een ten behoeve der aan reclamanten behoorende naast aan no. 1672 gelegen panden bij notarieele akten gevestigd recht van overpad over dat perceel, door de slachterij zou belemmerd worden, daar men wegens de geringe ruimte van het terrein, nog verminderd door den reeds gegraven put, niet ongehinderd zou kunnen in- en uitgaan wanneer er een varken geslacht werd; dat die put, wanneer die soms door drukte niet gesloten werd, voor de kinderen in de huizen der reclamanten wonende levensgevaar zou opleveren, terwijl die kinderen ōok aan schade aan de gezondheid zouden blootgesteld zijn, b. v. stuipen zouden kunnen krijgen, door de vrees en schrik, welke de varkens en het geraas dat die dieren maken hun zouden kunnen aanjagen; dat door een en ander de panden der reclamanten zeer in waarde zouden verminderen.

Burg. en Weth. hebben bij besluit van 15 April 1885 de gevraagde vergunning geweigerd, op de volgende gronden: dat, hoewel de belemmering in het genot van het recht van overpad over de straat, achter het pand door den aanvrager bedoeld, niet behoort tot de kennisneming van het gemeentebestuur, het toch aangenomen en overwogen mag worden, dat het aanwezig zijn van een put — die daar volgens informatie vroeger niet bestond maar thans is aangebracht, in verband met het doel om het pand in te richten tot varkensslachterij, — gevaar en wel van ernstigen aard doet ontstaan voor anderen, daar geen toezicht kan gehouden worden, dat die put behoorlijk gesloten en niet anders dan onder het in acht nemen van voldoende maatregelen van voorzorg geopend wordt; dat het daar ter plaatse aanwezig zijn van een put evenwel niet afhankelijk is van eene vergunning van het gemeentebestuur, omdat die put zich bevindt in den IJseldijk van Schieland en alzoo onderworpen is aan de bepalingen van het besluit der Staten van de provincie Zuidholland van 21 Juli 1881, goedgekeurd bij Kon. Besluit van 8 October 1881 no. 23; dat daarentegen het gevaar voor de

gezondheid der in de naaste omgeving van de inrichting wonende personen, voortspruitende uit den invloed dien het geraas en geschreeuw, van de ter slachterij bestemde en geslacht wordende varkens kunnen uitoefenen, op zenuwachtige en teer gevoelige gestellen en op kinderen, en de nadeelige gevolgen die daaruit kunnen voortspruiten, geacht moeten worden een gevaar — althans een hinder — van ernstigen aard te zijn, uithoofde het pand staat te midden van een dicht bebouwd en bewoond gedeelte van het dorp; dat bovendien het niet in den put opgevangen bloed en het met bloed bezwangerd water niet anders kan wegvloeien dan door eene goot liggende naast de openbare straat, en dit voor de algemeene gezondheid schadelijk geacht wordt.

Van deze beschikking is P. Leeflang in beroep gekomen bij Z. M. den Koning. Hij voert in hoofdzaak aan:

dat het gevaar, dat men van den put vreest, meer in de verbeelding der reclamanten dan in de werkelijkheid bestaat, daar de ruimte om het op den put liggende luik toelaat, dat het voor het slachten gebezigde water in den put vloeit, zonder dat het luik wordt gelicht, zoodat de put alleen wordt geopend wanneer hij geledigd wordt. hetwelk door den geringen inhoud spoedig is afgeloopen, terwijl appellant bereid is te dien opzichte zoodanige maatregelen voor de veiligheid te nemen als hem zullen worden voorgeschreven;

dat indien de invloed, dien het geraas en geschreeuw van de ter slachting bestemde en geslacht wordende varkens, op zenuwachtige en teergevoelige gestellen en op kinderen kunnen uitoefenen, als reden mag gelden om iemand de uitoefening zijner broodwinning te beletten, dan de oprichting van een varkensslachterij in iederen bebouwden kring onmogelijk zal worden, en de uitoefening van vele beroepen zal bemoeielijkt worden, daar bij velen het een en ander voorkomt dat vrees aan kinderen kan aanjagen en zenuwachtigheid kan verwekken;

dat het bezwaar ontleend aan het wegvloeien van bloed, dat niet in den put zou worden opgevangen, en van met bloed bezwangerd water, weinig met de werkelijkheid strookt; dat toch het bloed der geslachte dieren bij varkensslachters niet wegvloeit, maar zorgvuldig wordt opgevangen en gebruikt voor het maken van worst, en dat de put door hem gemaakt is om te voorkomen, dat vuil water en dergelijke zaken langs de publieke straat vloeien, waartoe die put naar zijne bescheidene meening voldoende ruimte heeft, terwijl tegen het verontreinigen van de openbare straat bij gemeenteverordening straf is bedreigd.

Ten slotte veroorlooft hij zich de vraag, of hier geene andere dan sanitaire of dergelijke bezwaren het grootste gewicht tot het inbrengen van bezwaren hebben in de schaal gelegd, waartoe z. i. vooral aanleiding bestaat, wanneer in aanmerking wordt genomen, dat een bloedverwant van Verboom en Noordegraaf (zijnde vader en schoonzoon) in de gemeente Moordrecht een beroep uitoefent, dat met het beroep van spekslager zoo niet gelijk dan toch in zeer nauw verband staat.

Op dit beroep zijn gehoord Gedep. Staten van Zuidholland, die berichten hebben ingewonnen van Burg. en Weth. van Moordrecht en van den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat.

Burg. en Weth. zeggen, dat zij zich bij de weigering door geene andere redenen hebben laten leiden dan die in art. 11 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) zijn

nedergelegd en dat zij nog overtuigd zijn, dat de redenen van weigering, in hun besluit breedvoerig medegedeeld, allezins gegrond en wettig zijn.

Het spreekt huns inziens van zelf, dat de appellant op zijn standpunt de redenen van weigering tracht te weerleggen, het schijnt hun echter toe, dat hij zelf overtuigd is van de zwakheid dier weerlegging daar hij aan het slot van zijn adres de toevlucht neemt tot het verdachtmaken der ingebrachte bezwaren. Volgens Burg. en Weth. wordt het daarbij ten onrechte zoo voorgesteld alsof J. Verboom en M. Noordegraaf te zamen een familiebelang zouden te behartigen hebben; de genoemde personen, zeggen Burg. en Weth., zijn noch bloed- noch aanverwanten.

De hoofdingenieur is van oordeel, dat indien de rechthebbenden op een overpad over het erf van Leeflang, door het bestaan van den put in hun recht belemmerd werden, zij hem daarvoor in rechten zouden kunnen aanspreken, doch dat het in strijd met de wet zou zijn, aan het bestaan van den put redenen tot weigering der vergunning te ontleenen. Bovendien merkt hij op, dat de put voor de rechthebbenden op overpad alleen hinderlijk of gevaarlijk kan zijn, wanneer hij niet gesloten wordt gehouden, wat niet in appellants bedoeling ligt. Volgens den hoofdingenieur is de wijze waarop de put althans kan gesloten worden alleszins voldoende, en bestaat er, geene behoefte om hem te openen anders dan wanneer hij geledigd wordt.

Wat betreft de beide andere redenen van weigering, den invloed van het geschreeuw der varkens en de wijze van afvoeren van bloed en met bloed bezwangerd water, de hoofdingenieur meent, dat indien dit wettige redenen van weigering zijn, voortaan iedere varkensslachterij in eene bebouwde kom onmogelijk zou wezen; dat toch geenszins betoogd is dat toevalligerwijze de hier bedoelde buurt meer bijzonder als verblijfplaats van zenuwachtige en teergevoelige gestellen zou zijn aangewezen of bestemd en dat hem ook geen ander middel tot reiniging van den min of meer met bloed gedrenkten vloer eener slachterij bekend is dan spoelen met water, dat ten slotte door de plaatselijke riolen moet wegvloeien, even als alle huis- en keukenwater.

De hoofdingenieur geeft derhalve in overweging te adviseeren tot het vernietigen van het besluit van Burg. en Weth. en het verleenen der gevraagde vergunning tot oprichting eener varkensslachterij onder voorwaarde:

1o. dat gezegd bedrijf uitsluitend binnenshuis worde uitgeoefend in het op de teekening bij de aanvrage behoorende aangegeven locaal, en alzoo op het open erf geene varkens geslacht of ook wel tijdelijk geborgen mogen worden;

2o. dat de vloer der slachtplaats worde geplaveid en zoo ingericht dat het bloed gemakkelijk door een overdekte goot in een op het open erf gemaakten put kan worden opgevangen;

3o. dat voor het verwijderen van afval worden nageleefd de plaatselijke verordeningen van Moordrecht en c. q. de voorschriften worden opgevolgd door Burg. en Weth. te geven;

4o. dat de vergunning vervalt wanneer niet binnen drie maanden na hare dagteekening de slachterij in werking is gebracht.

Naar het oordeel van Gedep. Staten, lettende op art. 11 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), zijn de gronden waarop de afwijzende beschikking van Burg. en Weth., steunt niet van genoegzaam gewicht om de weigering der vergunning te wettigen.

Zij geven dan ook in overweging dat, met vernietiging van de beschikking van Burg. en Weth., alsnog de gevraagde vergunning worde verleend onder de voorwaarden in het bericht van den hoofdingenieur aangegeven met uitzondering van die sub 3 vermeld. Deze voorwaarde ondersteunen Ged. Staten niet, eensdeels omdat het van zelf spreekt dat appellant, wanneer hij te Moordrecht eventueel de slachterij opricht, even goed als ieder ander onderworpen is aan de aldaar geldende politiebepalingen, en anderdeels omdat, wanneer het mocht blijken dat noodzakelijkheid bestond om aan den eventueelen concessionaris nieuwe voorwaarden op te leggen, art. 17 der wet daarin voorziet.

Nadat de zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, is bij haar ingekomen een schrijven van J. Verboom en M. Noordegraaf, waarin zij te kennen geven tegen het verleenen der verlangde vergunning nog dezelfde bezwaren te hebben als vroeger, en bovendien aanvoeren, dat de erven van hunne panden van het erf behoorende bij het huis van Leeflang door geene schutting of andere afscheiding zijn afgesloten en zoodanige afsluiting ook in strijd zou zijn met hunne rechten; dat dus de dampen bij het slachten van varkens opstijgende, tot hunne erven en panden zullen doordringen, hetgeen voor de bewoners dier panden hoogst nadeelig kan zijn.

De belanghebbende J. Verboom ontwikkelt nog nader zijne bezwaren tegen de vergunning en beantwoordt enkele vragen van den president en den Staatsraad Van Vladeracken.

V. het beroep van het bestuur van *het liefdewerk "het fonds van liefdadigheid van Roomsch-Katholieken", gevestigd te 's-Gravenhage, tegen eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij aan het gemeentebestuur van 's-Gravenhage vergunning is verleend tot het oprichten eener tapijtklopperij op het perceel weiland kadastraal bekend gemeente 's-Gravenhage sectie U no.* 342.

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 28 Juni 1885 no. 44, Afdeeling Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door het bestuur van het liefdewerk, het fonds van liefdadigheid van Roomsch-Katholieken te 's-Gravenhage, ingesteld tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij aan het Gemeentebestuur van 's-Gravenhage vergunning is verleend tot het oprichten eener tapijtklopperij.

Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage hebben den 20n Maart ll. aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland onder overlegging van eene beschrijving en eene teekening het verlangen te kennen gegeven "tot het inrichten van eene tapijtenklopperij op het perceel weiland, bij het kadaster bekend onder Sectie U no. 342, en gelegen achter den asch- en vuilnisstaal", en (naar luid van de beschrijving) verder

begrensd door wei- en bouwland en de gemeente-gasfabriek, en thans ia gebruik als ziekenweide ten behoeve van genoemden staal. Tot het verlangde doel zouden vier of vijf palen worden gesteld, tusschen welke door middel van touwen de tapijten zouden worden opgehangen, die door middel van zoogenaamde kleerkloppers — door menschenhanden bestuurd — van het stof gereinigd zouden worden.

Bij het hooren der belanghebbenden ingevolge art. 7 der voornoemde wet zijn ten overstaan van den daartoe aangewezen wethouder van 's-Gravenhage mondeling bezwaren ingebracht door den heer A. H. Iserief, afgevaardigde van het Bestuur der Vereeniging "Het fonds van liefdadigheid van Roomsch-Katholieken", die met zijne medeafgevaardigden W. Permentier en M. Verhulst ter zitting verschenen, uit aller naam verklaarde ernstig te moeten protesteeren tegen het voornemen tot oprichting der tapijtklopperij, en zulks omdat het daarvoor bestemde terrein onmiddellijk grenst aan de grootendeels als moesgronden gebezigde tuingronden van het Gesticht, en het stof der tapijten, die volgens verklaring van geneeskundigen vergiftige bestanddeelen bevat, bij het kloppen in de tuinen zal neerkomen, waardoor de gewassen zullen bedorven, en ten gevolge daarvan de gezondheid der verpleegden ernstig zal benadeeld worden; de heer Iserief verklaarde, dat reeds lang veel hinder ondervonden werd van den naburigen aschstaal, en dat indien ook voor de hierbedoelde inrichting vergunning verleend werd, de gronden van het gesticht in het geheel niet meer gebruikt zouden kunnen worden om groenten voor de verpleegden te kweeken.

Bij het opzenden van het proces-verbaal dezer zitting aan Gedeputeerde Staten, gaven Burgemeester en Wethouders te kennen, dat, huns inziens, de ingebrachte bezwaren niet van zoo ernstigen aard waren, dat zij tot weigering der vergunning zouden kunnen leiden; het stof toch — merkten zij op — valt grootendeels onmiddellijk neêr op het terrein der inrichting, terwijl dat hetwelk bij noordenwind in de tuinen mocht komen aan de gewassen niet zooveel schade zoude toebrengen, dat ze onbruikbaar worden gemaakt, aangezien de groenten vóór het gebruik gewasschen en gekookt, en derhalve van alle stof, gesteld dat zij er min of meer mede bedekt wierden, — gezuiverd worden.

Den 26n Mei besloten Gedeputeerde Staten, na het advies van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat ingewonnen, het rapport van de leden der Afdeeling met deze zaak belast, gehoord en overwogen te hebben, dat binnen een afstand van 200 M., van het terrein voor de oprichting van de tapijtklopperij bestemd, geene lokalen of inrichtingen aanwezig waren als bedoeld zijn sub 3 van art. 5 der wet van 1875 en dat de ingebrachte bezwaren geen aanleiding gaven om de vergunning te weigeren, aan Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage en hunne rechtverkrijgenden, behoudens de rechten van derden, de gevraagde vergunning te verleenen, onder de navolgende voorwaarden: 1o. dat de volgens de beschrijving op te richten palen op geen grooteren afstand worden gesteld uit de grens met perceel sectie U no. 727 (terrein der gasfabriek) dan 20 meters; 2o. dat de inrichting gereed zoude zijn en in werking zoude gebracht wezen vóór den 1sten November 1885.

Van deze beschikking heeft het bestuur van het voornoemd liefdewerk, door de vergadering van regenten gemachtigd, zich bij den Koning in beroep begeven, in

zijn adres (ingekomen op het Kabinet des Konings 15 Juni 1885) aanvoerende, dat, in het gesticht — nu reeds ten getale van 46 arme — R. K. kinderen, wier opvoeding door de ouders of voogden verwaarloosd wordt, verzorgd en verpleegd worden, dat om de kosten, die door liefdegaven worden gedekt, wat de voeding betreft, zooveel mogelijk te beperken, de open terreinen tot het gesticht behoorende gebruikt worden om er de groenten voor de verpleegden te telen, en dat vermits deze tuinen onmiddellijk grenzen aan het terrein voor de tapijtklopperij bestemd, het neêrvallende stof de groenten zal bederven; dat daarenboven de ramen van het gesticht voor de luchtververschiug een groot gedeelte van den dag open moeten staan en dat, vooral gedurende den schoonmaaktijd, wolken van stof, dikwerf afkomstig van tapijten uit ziekenkamers, waarin lijders aan besmettelijke ziekten verpleegd worden, en met schilfers van roodvonk- en pokkenlijders bezwangerd, door den wind gedreven, de gebouwen, waar de kinderen zich bevinden, zullen binnendringen, wat voor dezer gezondheid ernstige gevolgen kan hebben. Om deze redenen vraagt het bestuur eerbiedig vernietiging van voormelde beschikking van Gedeputeerde Staten.

Dit adres werd door den minister om bericht en raad in handen gesteld van Gedeputeerde Staten, die, na zich bij burgemeester en wethouders vergewist te hebben, dat bij dit beroep de termijn en de verdere formaliteiten in art. 15 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) voorgeschreven in acht genomen waren, in de eerste plaats het bovenbedoeld rapport van den Hoofdingenieur overlegden. Dit rapport bevat in hoofdzaak het volgende:

Het stof, dat op de groenten neêrvalt, kan geen gevaar opleveren, daar de groenten gewasschen en in de meeste gevallen gekookt worden. Evenmin behoeft men bij den afstand tusschen de woningen en de klopperij, die men wil oprichten, voor inademing van stof te vreezen. Daarentegen kunnen wel de bacteriën, waarmede het stof bezwangerd kan zijn, zich verder verspreiden dan het stof zichtbaar is, en dus op grooteren afstand besmetting veroorzaken, maar schijnt het toch bij onze onvolledige kennis omtrent het verband tusschen ziekten en zekere bacillen raadzaam zich te houden aan de voor de hand liggende en algemeen gangbare meening: hoe meer geisoleerd de plaats is waar zoodanige bacillen in de atmosfeer worden opgenomen, hoe meer kans, dat daardoor geen nadeel zal ontstaan. Intusschen behooren tapijten, die verdacht kunnen worden smetstoffen te hebben opgenomen, geweerd te worden. Wat het gewone stof aangaat, dit kan bij het kloppen van tapijten voor de buren onaangenaam zijn, maar niet schadelijk. Op zich zelf beschouwd is het terrein gunstig gelegen: aan de eene zijde de terreinen der gasfabriek, aan de andere zijde de gemeente-aschstaal, aan de derde open terrein, terwijl aan de vierde zijde de door beplanting begrensde moestuinen van het gesticht palen. Met bovengenoemd voorbehoud bestaat er dus tegen een tapijtklopperij op die plaats geen bezwaar. De Hoofdingenieur adviseerde dus de vergunning te verleenen onder een drietal voorwaarden, waarvan de eerste en de derde opgenomen zijn in de boven meegedeelde beschikking van Gedeputeerde Staten, en de tweede aldus zoude luiden, dat tapijten komende uit woningen, waarin zes maanden te voren eene besmettelijke ziekte geheerscht heeft, worden geweerd tenzij zij vooraf naar behooren zijn ontsmet. Eindelijk merkt de Hoofdingenieur op, dat op de kaart de scheiding tusschen de perceelen nos. 342 en 730 niet is opgegeven en

het proces-verbaal van oprichting van beide perceelen melding maakt, ofschoon in de aanvrage zelve alleen het eerste perceel genoemd wordt, dat trouwens groot genoeg is en zeker het best gelegen.

Gedeputeerde Staten merkten hierbij op, dat, huns inziens, het bezwaar, hetwelk de groenten betreft, door den Hoofdingenieur volkomen weerlegd is. Wat het binnendringen van stof door de ramen aangaat, wanneer men in aanmerking neemt, dat het gebouw niet grenst aan het voor tapijtklopperij bestemde terrein, maar de vrij uitgestrekte moestuin daartusschen ligt, dan is huns inziens dit bezwaar niet gegrond, althans niet in die mate, om de gevraagde vergunning daarom te weigeren; voor zoover het gegrond mocht zijn, wordt er nog aan te gemoet gekomen door de eerste voorwaarde.

Voorts geven Gedeputeerde Staten te kennen, dat zij de tweede der door den Hoofdingenieur voorgestelde voorwaarden niet in de vergunning hebben overgenomen, omdat zij de contrôle op de naleving dier voorwaarde, waar het geldt eene publieke plaats voor klopperij bestemd, onuitvoerbaar achten.

Mitsdien geven zij aan den minister in overweging den Koning te raden, met handhaving der bestreden beschikking, het daartegen ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

Namens het appelleerend bestuur worden door de heeren Van Rijn, Duynstee en Verhulst de reeds aangevoerde bezwaren tegen het oprichten der kleederklopperij nader in het licht gesteld. Zij verzoeken dringend, dat de afdeeling den Koning zal adviseeren de bestreden vergunning alsnog te weigeren.

De heer Tirion, gemeente-architect, als gemachtigde van het gemeentebestuur optredende, deelt, ter bestrijding van het beroep, mede dat de kleederklopperij niet onmiddellijk aan den tuin van het gesticht zal grenzen, maar dat zij op zulk een afstand zal komen, dat de hinder niet zóó ernstig zal zijn, als gevreesd wordt. Bovendien zal niet het geheele terrein voor de inrichting worden bestemd en zal eene schutting worden geplaatst tot keering van de stof.

De president en de leden der afdeeling doen hierop nog eenige vragen, die door de gemachtigden worden beantwoord.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zes en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 2 *September* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries, Azn.

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 21 Augustus 1885, no. 16, houdende beslissing in *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Martinus Jacobus Visser of Visscher.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 397.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Martinus Jacobus Visser of Visscher;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 Augustus 1885, no. 59;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 17 Augustus 1885, n°. 3489, afd. B. B.;

Overwegende, dat Martinus Jacobus Visser of Visscher, in 1855 te Stad-Almeloo geboren, op 27 Mei 1872 naar Hengeloo en op 24 September 1872 uit die gemeente naar Lonneker is vertrokken; dat hij volgens opgaven van laatstgenoemd gemeentebestuur nog dat zelfde jaar van daar weder vertrokken is en wel naar Duitschland; dat hij daarop als plaatsvervanger in militairen dienst schijnt te zijn geweest, doch van zijne lotgevallen in de eerstvolgende jaren niets naders bekend is, totdat hij in Februari 1884 uit Roermond aan zijn half broeder F. Ten Bruggencate, tapper te Stad-Almeloo, schreef, dat hij koopman in linnen was, te Roermond eene kamer bewoonde over de Roerbrug en voornemens was eens te Almeloo te komen; dat hij dat bezoek ten uitvoer bracht, destijds ongeveer 30 goudstukken van 20 Reichsmark bij zich had, en beweerde op zijne kamer in Roermond een zak met geld in het stroo verborgen te hebben;

dat hij kort daarop, en wel op 29 Maart 1884, te Amsterdam, na zijn zakgeld te hebben opgemaakt, aan delirium tremens lijdende, door de politie is aangehouden en daarna in het Buiten-Gasthuis is opgenomen;

dat hij vervolgens op eene geneeskundige verklaring, dat opneming in een gesticht voor krankzinnigen noodzakelijk was, krachtens rechterlijke machtiging van 13 Augustus 1884 naar het gesticht Meer en Berg is overgebracht;

Overwegende, dat noch Amsterdam, waar hij, in een aanval van delirium tremens aangetroffen, onmiddellijk door de zorgen der politie in het Buiten-Gasthuis werd opgenomen, noch Almeloo, waar hij slechts een bezoek bracht aan zijnen half broeder, als de woonplaats van dezen lijder kan worden aangemerkt, en het derhalve slechts de vraag is of hij te Roermond woonplaats had, dan wel of die woonplaats binnen het Rijk niet is aan te wijzen;

Overwegende dienaangaande, dat hij te Roermond eene kamer bewoonde, die hij noodig had voor zich en voor de goederen, waarmede hij als koopman in linnen zijn handel dreef, en waar hij, volgens eigen opgaaf, ook een gedeelte van zijn geld bewaarde;

dat hij wel tot uitoefening van zijn handel zich telkens uit Roermond verwijderde, doch om steeds daarheen in zijne woning terug te keeren, zoodat Roermond het uitgangspunt van zijne rondreizen was, terwijl hij aldaar, hetgeen ook door Burgemeester en Wethouders dier gemeente wordt erkend, steeds een grooter of kleiner depôt van linnen goederen voorhanden had;

dat hij zijne woonkamer nog in huur had, toen hij zich te Amsterdam ophield, en

daarna door de zorgen van het gemeentebestuur van Roermond een inventaris is opgemaakt van de verschillende aan den lijder toebehoorende voorwerpen in die kamer aanwezig, waarop de verhuurder wegens alsnog verschuldigde huur aanspraak maakte doch waarbij geene geldspecien zijn aangetroffen;

dat derhalve het ingesteld onderzoek de volkomen juistheid heeft aangetoond van des lijders eigen mededeeling aan zijn half broeder, dat hij te Roermond eene kamer in huur had en aldaar woonde, zoodat deze gemeente moet worden aangemerkt als de woonplaats van den lijder toen de rechterlijke machtiging verleend werd tot zijne opneming in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* no. 100), zooals zij is gewijzigd bij de wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Roermond aan te wijzen als de gemeente die verplicht is tot het betalen der kosten van overbrenging naar en verpleging in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen van Martinus Jacobus Visser of Visscher.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 21 Augustus 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. de beroepen van *de besturen en waterschappen Groede en Baanst en Van der Lingenpolder, en van burgemeester en wethouders van Groede, van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Zeeland, omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Groede.*

De Staatsraad Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA, brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive van 23 Juli '85 no. 14, afd. Waterstaat A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de

overweging aanhangig gemaakt van drie beroepen, ingesteld door het bestuur van het Waterschap Groede en Baanst, door het bestuur van den Van der Lingenspolder en door Burgemeester en Wethouders van Groede tegen het door Gedep. Staten van Zeeland genomen besluit tot vaststelling van den ligger der wegen en voetpaden in de gemeente Groede.

Overeenkomstig de bepalingen van het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland, en met inachtneming van de daarbij voorgeschreven formaliteiten, zouden Burg. en Weth. van Groede, op 8 Sept. '84, den door den Raad dier gemeente op 11 Augustus bevorens voorloopig vastgestelden ligger van de wegen en voetpaden hunner gemeente aan Gedep. Staten van Zeeland in.

In dien ligger was het onderhoud van enkele over dijken loopende wegen ten laste gebracht van de eigenaren dier dijken.

Voor zoover zij het onderwerp van de ingestelde beroepen uitmaken, zijn het nummer 4, volgens de gerectificeerde lezing van Gedep. Staten genaamd de „weg naar den Marolleput" en nummer 11, zijnde een deel van den „weg over den Sint Bavodijk."

In eene nota, waarvan een afschrift bij de stukken is overgelegd, en die de dagteekening draagt van 8 Februari '84, vroegen Gedeputeerde Staten, wie met de uitdrukking „eigenaren" werden bedoeld; voorts, op welken rechtsgrond of krachtens welke wetsbepaling de aanwijzing van hunne onderhoudsplichtigheid was geschied en tevens of het onderhoud in den geheelen omvang volgens art. 58 van het Reglement dan wel alleen het onderhoud volgens art. 59, te hunnen laste is, en wie in het laatste geval met het overige onderhoud is belast.

In hun antwoord gaven Burg. en Weth. van Groede de namen van de door hen bedoelde eigenaren op, en wel van den weg onder volgnummer 4 de diaconiearmen van Nieuwvliet, en van den weg onder no. 11 Joseph Borm, te Sint Kruis bij Brugge. De rechtsgrond daarvoor, schrijven Burgemeester en Wethouders, is hun onbekend; maar zij voegen er aan toe, dat het immer zoo geweest is en dat de eigenaren ook tegen deze aanwijzing niet gereclameerd hebben.

In de resolutie van Gedeputeerde Staten, dd. 29 Mei/2 Juni '85, no. 112, 2e afd., waarbij de ligger gewijzigd is vastgesteld, werd echter overwogen, dat het onderhoud van de wegen 4 en 11 ten onrechte is gebracht ten laste van de eigenaars der dijken, waarover die wegen loopen, vermits zoodanige onderhoudsplicht noch uit den aard der zaak, noch krachtens een rechtsgrond rust op die eigenaars, terwijl naar het in het voormalig 4e district van Zeeland gevolgde costume, het onderhoud der wegen rust op den polder, waartoe die wegen behooren. Dientengevolge werden door Gedeputeerde Staten als onderhoudsplichtigen aangewezen, van den weg onder nommer 4 de Van der Lingenspolder, en van den weg onder no. 11 het Waterschap Groede en Bnanst.

De besturen dier waterschappen achten zich door deze aanwijzing bezwaard en zijn van de beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland, voor zoover daarbij de ligger te hunnen nadeele was gewijzigd, met inachtneming van den in het Reglement voorgeschreven termijn, bij Zijne Majesteit in beroep gekomen.

Aangezien de beide adressen van appel, wat de daarin aangevoerde argumenten

betreft, gelijkluidend zijn en de conclusie dier adressen dezelfde strekking heeft, kunnen zij in dit verslag gevoegelijk simul et semel behandeld worden.

De beide waterschapsbesturen nu bestrijden de beschikking van Gedeputeerde Staten op grond, dat van oudsher tot op dit oogenblik de eigenaren met het onderhoud van de wegen in kwestie zijn belast geweest; dat art. 37 § 1 van het thans vigeerend Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland bepaalt, dat het onderhoud van de wegen en van de kunstwerken ten laste blijft van hen, die daartoe op het oogenblik van het in werking treden van het Reglement verplicht waren en dat dit in casu de eigenaren zijn van de dijken, waarover de wegen loopen.

De appelleerende besturen beweren bovendien, dat het door Gedeputeerde Staten voor de door hen gemaakte wijziging aangehaald costume, voor zooveel het voormalig 4e district van Zeeland betreft, niet opgaat, aangezien in dat gedeelte der provincie een geheel andere gewoonte bestaat, namelijk deze, dat het gewoon onderhoud der wegen ten laste is der aanpalende landgebruikers, zooals uit art. 8 van het reglement op de buurtwegen en voetpaden van 1838 blijkt.

De beide waterschapsbesturen verzoeken mitsdien Zijne Majesteit de beslissing van Gedeputeerde Staten te willen vernietigen en de door den Gemeenteraad van Groede gedane aanwijzing te willen handhaven.

Gedeputeerde Staten van Zeeland zijn door den Minister van Waterstaat enz. op deze beroepen gehoord. In hun ambtsbericht van 26 Juni/3 Juli '85 constateeren zij dat, terwijl in het Reglement van 1838 sprake is van aanpalende landgebruikers, de adresseerende polderbesturen den onderhoudsplicht beschouwen als rustende op de eigenaren van den dijk en dus niet van de landerijen langs den dijk. Van de beweerde verplichting tot onderhoud der wegen door de eigenaren der dijken blijkt dan ook op geene wijze, en ook aan Burgemeester en Wethouders van Groede waren, blijkens hun antwoord op de desbetreffende vraag, geen rechtsgronden bekend, krachtens welke het onderhoud op die eigenaren zou rusten.

Verder schrijven Gedeputeerde Staten dat in het voormalig 4e district van Zeeland, 't welk niet tot het oude Zeeland, maar tot het vroegere Staats-Vlaanderen behoort en een anderen rechtstoestand had, de onderhoudsplicht van aanpalende landgebruikers geenszins als costume gold.

Het Reglement op de Dijkagien van 1791, dat als 't ware eene bevestiging is van de costumen, statuten en verordeningen op het gebied van den Waterstaat en waarop men in 1838 het oog had, toen men in art. 8 van het Reglement op de buurtwegen verwees naar „de oude wetten en Costumen der provincie", is nooit in het 4e en 5e district van kracht geweest.

Uit het Reglement van 1838 zelf blijkt volstrekt niet, zooals door de appelleerende polderbesturen wordt beweerd, welk costuum in het 4e district gold.

Welk dit costuum was blijkt, volgens Gedeputeerde Staten, voldoende uit de omstandigheid, dat overal elders in dat district de polders of waterschappen al onderhoudsplichtigen van de wegen over dijken zijn aangewezen, alsmede hieruit dat deze werkelijk die wegen onderhouden.

Aan het onderhoud der wegen in kwestie, zoo vervolgen Gedeputeerde Staten, werd zelden iets gedaan en, zoo het geschiedde, dan werd het gedaan door hen, die er het

meeste belang bij hadden, nl. de gebruikers van de in den omtrek gelegen landen, maar zeker niet door de eigenaren der dijken, zoodat in ieder geval niet op dezen de onderhoudslast mag worden overgebracht.

Gedeputeerde Staten adviseeren derhalve tot afwijzing van het door het bestuur van het Waterschap Groede en Baanst en door dat van den Van der Lingenspolder tegen hunne beslissing bij Zijne Majesteit ingesteld beroep.

Ten aanzien van het door het bestuur van het Waterschap Groede en Baanst ingesteld beroep zij hier nog het volgende opgemerkt:

Terwijl Gedep. Staten in hun besluit van 29 Mei/2 Juni '85, sub 3o. als onderhoudsplichtige van den weg onder volgnummer 11, in stede van den eigenaar des dijks, het Waterschap Groede en Baanst hebben aangewezen, overwogen zij sub 4o. van hun besluit, dat de wegen 6, 11 en 12, die op den door den Gemeenteraad van Groede voorloopig vastgestelden ligger alle onder de benaming van Sint Bavodijk voorkomen, te zamen een geheel uitmaken, zoodat zij in den ligger onder één nummer behooren te worden opgenomen.

Gedeputeerde Staten hebben dientengevolge de nummers elf en twaalf geschrapt en, terwijl de lengte van den weg onder nummer zes 2570, die van den weg onder nummer elf 500, en die van den weg onder nummer twaalf 1410 M. bedroeg, voor den onder nummer zes samengevoegden weg eene lengte van 4480 M. uitgetrokken.

Van de door den Gemeenteraad onder nummers zes en twaalf opgenomen wegen was oorspronkelijk reeds het waterschap Groede en Baanst als onderhoudsplichtige aangewezen.

Tegen deze aanwijzing is het Waterschapsbestuur niet bij Gedeputeerde Staten in beroep gekomen.

Het bij Zijne Majesteit ingesteld beroep nu betreft volgnummer elf van den ligger, welk nummer niet meer afzonderlijk bestaat, zoodat het beroep geacht moet worden gericht te zijn tegen een deel, en wel ter lengte van 500 M. van den weg onder volgnummer zes van den ligger, gelijk die door Gedeputeerde Staten gewijzigd is vastgesteld.

Bij het onderzoek van den ligger der gemeente Groede had het tevens de aandacht getrokken van Gedeputeerde Staten, dat eenige voetpaden daarin niet waren opgenomen.

In hunne reeds aangehaalde nota van 8 Februari '84 vroegen zij het gemeentebestuur of er niet langs sommige door hen met name vermelde wegen voetpaden liepen, die geheel of gedeeltelijk door greppels en palen van de wegen waren afgscheiden en, als zijnde bestemd ten dienste van het algemeen, op den ligger behoorden voor te komen.

Zij gaven daarbij het gemeentebestuur in overweging om, zoo daartoe voldoende termen bestonden, die paden alsnog in den ligger op te nemen.

Burgemeester en Wethouders antwoordden hierop in hoofdzaak ontkennend.

In eene latere nota, gedagteekend 13 April '85, kwamen Gedeputeerde Staten op dit onderwerp terug. Naar zij meenden, zouden er wel voetpaden ten dienste van het algemeen loopen langs den Sint Bavodijk van Nieuwvliet tot den Zeedijk, langs den Mosseldijk, den Catsweg, den Hoenderweg, het Havendijkje en den 's-Gravenpolder-

schen weg, die voetpaden zouden door greppels, palen, boomen of hoogere ligging van de wegen zijn afgescheiden; zij zouden bezand en voor het verkeer van groot belang zijn, terwijl voorts het voetpad over den Sint Bavodijk aansluit aan het pad over den Lampsinsdijk, 't welk in den ligger van Nieuwvliet is opgenomen en dat over het Havendijkje aan het pad over den Puyendijk, 't welk op den ligger van Bresken voorkomt.

Burgemeester en Wethouders antwoordden hierop, onder dagteekening van 25 April '85, dat zij het bestaan van die voetpaden niet konden ontkennen, doch dat die paden hun niet officieel bekend waren en dat van gemeentewege daaraan voor onderhoud nooit iets is ten koste gelegd. Dat onderhoud heeft steeds plaats gehad door welwillendheid van in den omtrek wonende landbouwers en belanghebbenden. Voor zooveel hun bekend zijn die voetpaden alleen noodig voor het bezoeken van aanliggende landerijen en hofsteden.

Intusschen overwogen Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 29 Mei/2 Juni '85, dat in den ligger alsnog behoorden te worden opgenomen het voetpad loopende langs den Sint Bavodijk, voor zoover dit niet reeds gedeeltelijk door het gemeentebestuur op den ligger was gebracht, en de paden loopende langs den Mosseldijk, den 's-Gravenpolderschen weg, den Catsweg, den Hoenderweg en het Havendijkje, vermits al deze paden bestemd zijn ten dienste van het algemeen en van groot belang moeten worden geacht zoowel voor het verkeer in de gemeente als voor de communicatie met andere gemeenten.

Dienovereenkomstig brachten Gedeputeerde Staten in den liggger de noodige wijzigingen en aanvullingen aan. Daartegen zijn Burgemeester en Wethouders, met inachtneming van den bij het Reglement voorgeschreven termijn, bij Zijne Majesteit in beroep gekomen.

Dit beroep betreft niet al de voetpaden, die door Gedeputeerde Staten ambtshalve op den ligger gebracht of gewijzigd zijn, maar vier daarvan, en wel:

1o. het pad langs den Sint Bavodijk, onder nummer 49;

2o. dat langs den Mosseldijk, onder nummer 49bis;

3o. het 's-Gravelaers voetpad, langs den 's-Gravenpolderschen weg, onder nummer 49ter en

4. het voetpad naar Slikkenburg langs het Havendijkje, onder nummer 50bis.

Tegen het opnemen van de voetpaden langs den Catsweg en langs den Hoenderweg is door Burgemeester en Wethouders niet geappelleerd.

Het appel is voorts niet bepaaldelijk gericht tegen de aanwijzing van de gemeente Groede als onderhoudsplichtige van de door Gedeputeerde Staten op den ligger gebrachte voetpaden, maar beoogt de vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, voor zoover de vier eerstgenoemde paden op den ligger zijn gebracht, omdat, naar het oordeel van Burgemeester en Wethouders, die paden daarop niet behooren voor te komen. Zij zijn niet kunstmatig aangelegd of bezand, maar zijn of worden willekeurig gevormd door personen, die de met gras bezette dijken passeeren, en worden door niemand onderhouden. Niet zelden bevinden zich op die dijken twee of drie derwijze gevormde paden, waarvan ieder niet veel meer breedte dan 3 dM. heeft. Niettemin geeft de in kolom 6 van den ligger vermelde omschrijving aan, dat het

zijn zandpaden volgens kolom 8, ter breedte onderscheidenlijk van 6, 8, 6 en 12 dM.

Tegenover de in het appellatoir adres gevoerde stelling, dat die paden in den ligger niet thuis hooren, geven Gedeputeerde Staten, bij hun reeds aangehaald ambtsbericht van 26 Juni/3 Juli '85, te kennen, dat de paden, waartegen bezwaar wordt gemaakt, minstens van even veel belang zijn voor het verkeer in de gemeente en met andere gemeenten als de overige in den ligger opgenomen voetpaden, ook blijkens het feit, dat de voetpaden 49, 49bis en 50bis aansluiten aan paden, die in de liggers van Nieuwvliet en Breskens zijn opgenomen. Naar hunne meening bestaat er geen enkele reden om aan te nemen, dat de in het adres genoemde paden niet en de overige wel bestemd zijn ten dienste van het algemeen.

Met betrekking tot het voetpad langs den Sint Bavodijk, voorkomende onder nummer 49 van den ligger, doen Gedeputeerde Staten opmerken, dat tegen dit pad bezwaar wordt gemaakt, ofschoon het door het gemeentebestuur zelf gedeeltelijk als zandpad in den ligger is opgenomen.

Nog wijzen Gedeputeerde Staten er op, dat 't geen thans door Burgemeester en Wethouders in hun adres omtrent het onderhoud der bedoelde paden wordt gezegd, in tegenspraak is met hun antwoord van 25 April '85, waarbij zij verklaarden, dat die paden steeds werden onderhouden door de welwillendheid van in den omtrek wonende landbouwers en belanghebbenden.

Ten slotte adviseeren Gedeputeerde Staten, dat ook op dit beroep afwijzend worde beschikt.

III. het beroep van *den gemeenteraad van Hoofdplaat tegen eene resolutie van Gedeputeerde Staten, tot vaststelling van den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

De *Staatsraad* Des Amorie van der Hoeven brengt het volgend verslag uit:

Met inachtneming der bepalingen van de artikelen 12—15 van het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland (*Prov. blad* van 19 Aug. 1881 no. 85), werd door Burgemeester en Wethouders der gemeente Hoofdplaat opgemaakt en bij besluit van den Raad dier gemeente dd. 13 Juni 1884, voorloopig vastgesteld de legger der wegen en voetpaden aldaar met de daarbij behoorende kaart.

Tegen dien legger waren bij den Gemeenteraad geene bezwaarschriften ingekomen. Hij werd na behoorlijke voldoening aan het voorschrift van art. 16 van genoemd Reglement, op den 10den Juli 1884 aan Gedeputeerde Staten van Zeeland ingezonden.

Sub no. 6 kwam op den legger voor een aardeweg, genaamd de Molenweg, loopende van de buurtschap Slikplaat naar de buurtschap Nummer één. Hiertegen ontvingen Gedeputeerde Staten op den 6 Juli 1884 een bezwaarschrift van E. A. Calon, landbouwer te Yzendijke, waarin adressant beweert eigenaar te zijn van dien weg en voorts dat die weg onnoodig is voor het publiek belang en algemeen verkeer, weshalve hij verzoekt, den bedoelden weg van den legger en de kaart te schrappen en te zijner vrije beschikking te laten.

Door Gedeputeerde Staten over dit adres gehoord, verklaren Burgemeester en Wethouders van Hoofdplaat, dat zij het oordeel van den Raad daaromtrent hadden ingewonnen, die met hen den Molenweg als noodzakelijk voor het verkeer tusschen de buurtschappen Slikplaat en Nummer één, in het algemeen belang op den legger wenschte gehandhaafd te zien.

Bij besluit van 5 Juni 1885 hebben Gedeputeerde Staten den legger, ambtshalve gewijzigd, vastgesteld.

Ten aanzien van den bovenbedoelden weg wordt in dat Besluit bepaald:

„dat het gedeelte van den Molenweg bewesten het gehucht Slikplaat niet als rijweg, doch slechts als voetpad bestemd is ten dienste van 't algemeen, dat mitsdien bij weg no. 6 en bij voetpad no. 16 moet worden gelezen „weg no. 6 in kol. 4 van den westelijken dwarsweg (no. 5) noordwestwaarts tot het westeinde van het gehucht Slikplaat," „voetpad 16 in kol. 4 van den westelijken dwarsweg (no. 5) noordwestwaarts langs het gehucht Slikplaat tot den West-Langen weg (no. 2) bij Nummer één",

terwijl voorts in andere kolommen van dezelfde nummers enkele hiermede samenhangende wijzigingen worden gemaakt, welker resultaat is dat de Molenweg 6 met 600 meters verkleind, en het daaraan aansluitende voetpad 16, genaamd Molenpad, met dezelfde 600 meters verlengd geworden zijn.

De door Gedeputeerde Staten gewijzigde en vastgestelde legger is, blijkens bericht van B. en W. van Hoofdplaat, op 12 Juni jl. afgekondigd en in afschrift aangeplakt.

De Raad der gemeente Hoofdplaat is bij adres gedagteekend 15 Juni 1885 bij Z. M. in beroep gekomen van het besluit der Gedeputeerde Staten van Zeeland van den 5 dier maand hier boven vermeld. De Raad beweert, dat door de gemaakte wijziging de Molenweg voor een groot gedeelte als openbare rijweg vervalt, hetgeen niet in het belang der gehuchten Slikplaat en Nummer één is; dat toch de levering van aardappelen, steenkolen, brandhout en andere dagelijksche behoeften voor de bewoners van Slikplaat, die grootendeels te Nummer één worden ingekocht, voortaan niet meer per voertuig aan hunne woning zal kunnen geschieden, dan langs een omweg over den West-Langeweg (no. 2) en den westelijken Dwarsweg (no. 5), terwijl het langs dat gehucht loopende gedeelte van den Molenweg niet breed genoeg is om met voertuig en paard te kunnen keeren; dat dientengevolge de inkoop dier huishoudelijke behoeften door vele bewoners van Slikplaat voortaan zal geschieden in het gehucht Sasput (gemeente Schonedijke) in strijd met het belang der bewoners van Nummer één; eindelijk dat met het oog op de eventueele uitvoering van een afwateringskanaal tusschen die beide buurtschappen, waartoe plan bestaat, in voornoemd ongerief wellicht zal kunnen worden voorzien en de belangen der bewoners zullen bevorderd worden. Op deze gronden verzoekt de Raad, dat de Molenweg tot een later tijdstip worde gehandhaafd als openbare rijweg.

Dit adres, door Burgemeester en Wethouders van Hoofdplaat toegezonden aan de Gedeputeerde Staten van Zeeland, werd door dit College bij schrijven van 26 Juni/3 Juli jl. (ingekomen den 7den Juli) overgelegd aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, met bijvoeging der ter zake dienende stukken en bescheiden. Bij hetzelfde schrijven wordt aangaande 's Raads bezwaarschrift het volgende te

kennen gegeven: De omweg, dien men door het vervallen als rijweg van een deel van den Molenweg zou moeten maken om met een wagen van Slikplaat naar Nummer één te komen, bedraagt slechts omstreeks 200 meter en is dus van zeer weinig beteekenis. Bovendien behoeft van het als weg opgeheven gedeelte Molenweg met voertuig alleen door den eigenaar der aanpalende gronden gebruik gemaakt te worden om zijn land te bezoeken. Het bezwaar, aan het vervoer van levensmiddelen ontleend, is van geen gewicht, omdat die huishoudelijke behoeften òf gedragen, òf op een kruiwagen vervoerd plegen te worden, hetgeen ook in 't vervolg zal kunnen geschieden, daar het bedoelde gedeelte weg als voetpad in den legger is opgenomen. En voor de enkele gevallen, waarin tot het bezoeken van Slikplaat met een voertuig het pad zal moeten bereden worden, kunnen B. en W. krachtens art. 90 van het Reglement op de wegen en voetpaden afwijking toestaan van het bij art. 88 bepaalde.

Voorts wijzen Gedeputeerde Staten er op, dat de Raad niet wederlegd heeft het motief van hun aangevallen besluit, nl. dat de Molenweg niet als rijweg doch slechts als voetpad bestemd is ten dienste van het algemeen. Die weg had huns inziens nooit op het tableau der buurtwegen behooren voor te komen, daar hij indertijd door den eigenaar van een molen op eigen grond is aangelegd om het bezoeken van dien molen van twee zijden mogelijk te maken. Toen de molen was afgebroken werd de weg overbodig. Die overbodigheid blijkt ook uit het feit dat hij aan het eene eind zoo door huisjes is ingenomen en versmald, dat aldaar te nauwernood een wagen kan voorbijgaan.

Op deze gronden meenen Gedeputeerde Staten tegen de inwilliging van 's Raads verzoek te moeten adviseeren.

Op 's Konings machtiging is de overweging van dit beroep bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid dd. 28 Juli ll. bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt.

Van de opgeroepen belanghebbenden heeft het Bestuur van den Calamiteusen Hoofdplaatpolder op 5 Augustus jl. aan den Raad van State bericht gezonden, dat het genoegen neemt met den legger, zooals die door Gedeputeerde Staten is vastgesteld.

IV. het beroep van *A. Lagerenberg, te Gouda, van een besluit van burgemeester en wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten van eene varkensslachterij.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide van een schrijven van 3 Augustus 1885, no. 29, Afdeeling Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door A. Lagerenberg te Gouda, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten van een varkensslachterij.

In Februari dezes jaars verzocht Arie Lagerenberg, spekslager te Gouda, aan B. en W. dier gemeente, vergunning tot het oprichten van een spekslagerij in het perceel wijk B no. 174, Sectie D no. 1277, op de Westhaven aldaar. Het zelfde verzoek was door hem in 1884 gedaan en toen afgewezen; adressant was daarop bij Z. M. in beroep gekomen, maar vermits hij den wettelijken termijn daarbij niet in acht genomen had, in dat beroep niet-ontvankelijk verklaard. (Zie het verslag van dat beroep BELINFANTE XXIV, 428, en de beschikking ald. 473). De slachterij zoude gevestigd worden in de keuken, gelegen in het achtergedeelte van adressants woonhuis. De openbare gezondheidscommissie, mededeeling ontvangen hebbende van deze aanvrage, achtten na een ingesteld onderzoek, het niet wenschelijk, dat de gevraagde vergunning verleend wierd, met het oog op de openbare gezondheid, daar vooreerst het lokaal, voor slachtplaats bestemd, lager ligt dan de belendende straat en ook de hoogte der verdieping haar te gering voorkwam. In de zitting, volgens art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) gehouden, zijn door den verzoeker eerst eenige inlichtingen gegeven, waaruit bleek, dat de localiteit sedert de afwijzende beschikking van B. en W. op de vorige aanvraag onveranderd was gebleven, behalve dat er in de keuken, voor de slachtplaats bestemd, een steenen vloer was gelegd, die echter reeds ten tijde van het vroegere verzoek was geprojecteerd.

Vervolgens werden er bezwaren ingebracht door de heeren Dr. W. Julius, C. R. Van Oudenallen en W. F. A. Bruinsma, bewoners van perceelen gelegen in de onmiddellijke nabijheid van het perceel, waarin de verzoeker de spekslagerij wenscht te vestigen. Dr. Julius, Directeur der Rijks hoogere burgerschool, begon met op eene onjuistheid in de bij het verzoek overgelegde plattegrondteekening te wijzen. Volgens die teekening zoude de slachtplaats ten westen aan perceel B no. 173, bewoond door A. Bruinsma, grenzen, wat onjuist is, daar die slachtplaats ten westen wordt belend door comparants studeervertrek, deel uitmakende van zijn woonhuis, gemerkt B no. 175, boven welk studeervertrek zich een slaapkamer bevindt. Daarna gaf hij de volgende bezwaren op:

1o. vrees voor gevaar, omdat, naar hij bespeurd had, in de woning van den verzoeker op bepaalde tijden van het jaar kokerijen plaats hebben, welke vermoedelijk, als de vergunning verleend wierd, zouden toenemen;

2o. vrees voor schade aan zijn bedrijf, een bezwaar reeds bij de vorige aanvraag door hem aangevoerd en toegelicht;

3o. vrees voor schade aan de gezondheid, daar ten gevolge van de kokerijen sterke uitdampingen worden ontwikkeld;

4o. vrees voor ernstigen hinder door het bewaren van de varkens in de woning des verzoekers, voordat zij geslacht worden, door de onaangename geuren eener slachterij en door het toenemend geraas van het vleeschhakken enz., waardoor zoowel slaap- als studeerkamer voor hem onbewoonbaar zouden worden.

Eindelijk geeft hij te kennen, dat hij de uitoefening van 's verzoekers beroep in de onmiddellijke nabijheid zijner woning, waar men het geschreeuw of het gekerm der varkens, die gekeeld worden, duidelijk zoude kunnen hooren, voor de moraliteit zijner kinderen verderfelijk acht. Al deze bezwaren zouden maken, dat hij, wierd de vergunning verleend, zijn huis zoude moeten verlaten.

De heer Van Oudenallen ducht ernstige benadeeling van de gezondheid; de keuken toch acht hij ten eenenmale ongeschikt voor slachtplaats, omdat zij lager ligt dan de begane grond en zeer laag van verdieping is, terwijl zij geheel door muren omsloten is en niet op eene open plaats of tuin uitkomt. Ook zouden het vuil en de afval worden verwijderd door riolen, welke met de woningen der buren en o. a. met den gootsteen in zijn woonhuis in verbinding staan, waardoor (naar hij vreest) stank zal worden verspreid. De heer Bruinsma, eigenaar der perceelen, door de beide genoemde heeren bewoond, verklaarde zich met de door hen geopperde bezwaren te vereenigen. De verzoeker voerde daartegen onder meer aan, dat hij zijne zaak in het huis, waar hij thans woont, gevestigd had in het vertrouwen, dat tegen de oprichting eener varkensslachterij daarin geen bezwaren zouden bestaan, dat het gebrek in den schoorsteen der worstkokerij — waardoor uitdampingen veroorzaakt werden — thans hersteld is, dat hij niet begrijpt, dat deze dampen schadelijk kunnen zijn voor de gezondheid, en evenmin dat de uitoefening van zijn beroep hinderlijk kan zijn voor zijne buren, daar toch het geschreeuw der varkens, wanneer zij geslacht worden, slechts omstreeks vijf minuten duurt, het bloed wordt opgevangen en het water, waarmede zij gewasschen worden, onmiddellijk wegvloeit in een riool, dat niet loopt onder de huizen zijner buren, maar onder de straat naar het water van de Haven; dat hij zich een machine heeft aangeschaft, waardoor het vleeschhakken geschieden kan zonder dat dit bij zijne buren hoorbaar is, en dat hij, te allen tijde kunnende slachten, geen varkens in zijn slachtplaats behoeft te bewaren en des noods een aangekocht varken voorloopig aan de Stadswaag zoude kunnen laten blijven.

Bij beschikking van 24 April d. a. v. hebben B. en W. de vergunning geweigerd, op grond dat (gelijk bij plaatselijk onderzoek gebleken was) in de inrichting der localiteit, welke als slachtplaats zou gebezigd worden, sedert de afwijzende beschikking van 8 April 1884 geene verandering gekomen was en er geen termen waren thans eene andere beslissing te nemen.

Tegen deze beschikking heeft de verzoeker, bij een adres, den 5 Mei ll. op het Kabinet des Konings ingekomen, bij Z. M. beroep ingesteld, daarvan aan het gemeentebestuur van Gouda kennis gevende. Adressant geeft te kennen, dat hij na de afwijzing van zijn eerste aanvrage het voor slachterij bestemde lokaal van een steenen vloer en een riool voorzien heeft; zoodat de localiteit wel degelijk verandering heeft ondergaan; dat ten gevolge van den aanleg van dat riool het water volstrekt niet meer de perceelen der buren zal passeeren of raken; dat hij bereid is te slachten op die uren, dat Dr. Julius zich aan de Hoogere burgerschool bevindt; dat de bezwaren van de gezondheidscommissie tegen alle mogelijke inrichtingen van dien aard kunnen worden aangevoerd, maar weersproken worden door de goede gezondheid, waarin de varkensslachters zich over het algemeen verheugen, dat z. i. de grootte of ligging van het perceel geen aanleiding tot weigering mag zijn, en dat de vrees voor iets wat niet geschieden mag (het bewaren van varkens) ook geen grond daartoe kan opleveren.

Op dit adres zijn Gedeputeerde Staten van Zuidholland gehoord, die het weder om bericht en raad in handen stelden van B. en W. van Gouda. Deze laatsten gaven te kennen, dat de afwijzende beschikking genomen was, op grond dat in het vorige jaar aan den zelfden adressant het zelfde verzoek voor de zelfde localiteit na nauwgezet

onderzoek overeenkomstig de bepalingen der wet was geweigerd, en dat aangezien het hun zoowel uit de verklaring van den adressant, bij de gehouden informatiën de commodo et incommodo afgelegd, als uit een plaatselijk onderzoek gebleken was, dat de inrichting der voor slachtplaats bestemde localiteit sedert het vorige jaar geene verandering had ondergaan, en het verzoek dus geheel onder de zelfde omstandigheden als waaronder het reeds in 1884 was afgewezen, gedaan was, er voor hen geen reden bestaan had om op de eenmaal genomen beslissing terug te komen.

„De redenen (aldus eindigden zij), welke in 1884 tot eene afwijzende beschikking aanleiding gaven, waren den adressant bekend, hij was in de gelegenheid om van die beschikking in beroep te komen. Dat hij toen den bij de wet gestelden termijn verzuimde, heeft hij aan zich zelf te wijten. Hij heeft, dunkt ons, geen recht om zich nu tegen de toen geopperde bezwaren te verzetten."

Alvorens hun gevoelen aan den Minister te doen kennen, raadpleegden Gedeputeerde Staten nog den Hoofdingenieur van den Provincialen waterstaat, die van oordeel was, dat het beroep ongegrond verklaard moest worden, vermits er geen enkele reden bestond om terug te komen van het vroeger geuite gevoelen, dat de afmetingen en ligging van het vertrek het weinig geschikt maken voor slachtplaatst, en dat de vrees der bewoners van het naast gelegen huis, voor ernstigen hinder, uit het slachten voortspruitende, niet ongegrond was.

Gedeputeerde Staten gaven alsnu aan den Minister te kennen, dat de localiteit, die de appellant voor slachterij wil bestemmen, de zelfde was als die waartoe zijn adres van appel van 1884 (niet ontvankelijk verklaard bij Koninklijk besluit van 20 Sept. 1884 no. 15) betrekking had; dat dus de zelfde bezwaren, tegen deze localiteit in 1884 in het midden gebracht, ook nu in gelijke mate gelden, en dat mitsdien het beroep behoorde ongegrond te worden verklaard.

Vermits de beslissing van Z M. niet binnen de drie maanden, nadat het beroep was ingesteld, kon worden genomen, is zij bij Zr. Ms. besluit van 27 Juli 1885 verdaagd.

Nadat de zaak bij de Afdeeling was aanhangig gemaakt, is nog ingekomen een schrijven van B. en W. van Gouda, waarin zij tegen het beroep de zelfde bezwaren aanvoeren als in hun bovenbedoeld schrijven aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland.

De appellant, zelf verschenen, treedt in eene wederlegging der aangevoerde bezwaren en verzoekt dat hem alsnog de vergunning worde verleend. Hij geeft voorts op de vragen van de staatsraden De Vries en Van Vladeracken, eenige inlichtingen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zeven en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 9 *September* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten:

1°. van 19 Augustus 1885, no. 13, houdende beschikking op het beroep door *K. van der Linde te Alfen, ingesteld van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 18 *Maart* 1885, *in zooverre daarbij voorwaarden zijn verbonden aan de hem bij dat besluit verleende vergunning tot oprichting van eene sigarendrogerij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 376.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, door K. Van der Linde te Alphen ingesteld van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 18 Maart 1885, in zoo verre daarbij voorwaarden zijn verbonden aan de hem bij dat besluit verleende vergunning tot oprichting eener sigarendrogerij.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 29 Juli 1885, n⁰. 57;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 14 Augustus 1885, no. 28, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat K. Van der Linde aan Burgemeester en Wethouders van Alphen vergunning heeft gevraagd tot oprichting eener sigarendrogerij op de bovenverdieping van zijne op te richten sigarenfabriek, achter zijn woon- en winkelhuis in de Bruggestraat te Alphen, Sectie B no. 35;

dat in de zitting, gehouden naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), door opgekomen belanghebbenden is gewezen op het gevaar van brand, dat de inrichting, terwijl zij elders gevestigd was, gebleken was op te leveren en daarom is aangedrongen op het voorschrijven van zekere voorzorgsmaatregelen;

dat daarop bij besluit van Burgemeester en Wethouders van 18 Maart 1885 de gevraagde vergunning is verleend in dier voege, dat daaraan verbonden zijn de volgende voorwaarden:

a. dat het ijzeren omhulsel om de kachel in de drogerij zoodanig moet zijn gesteld dat tijdelijke wegneming daarvan niet kan geschieden, zonder opzettelijke verbreking der middelen van verbinding met de omgevende vaste punten;

b. dat onder den ijzeren zolder boven de droogkamer worden aangebracht gemetselde steenen troggewelven tusschen de ijzeren binten;

c. dat de evengenoemde binten zullen hebben een dikte van dertien centimeters of zooveel minder als zal worden toegelaten bij de constructie;

d. dat de rookgeleiding van de kachel, tot waar die den schoorsteen ingaat, ten genoegen van Burgemeester en Wethouders met ijzerwerk moet worden omhuld;

Voorts met bepaling dat een en ander zal zijn uittevoeren onder toezicht en met goedkeuring van den gemeente-opzichter;

dat wordt voorbehouden de toepassing van art. 17 der bovenvermelde wet;

dat de verguning vervalt, wanneer de inrichting niet is voltooid en in werking gebracht binnen zes maanden na hare dagteekening;

dat K. Van der Linde, van deze beschikking bij Ons in beroep komende, heeft verzocht dat hem met vernietiging van de verleende voorwaardelijke vergunning alsnog vergunning worde verleend om eene sigarendrogerij in de bovenvermelde fabriek in te richten op de wijze door hem aangegeven;

dat zijne bezwaren tegen de gestelde voorwaarden en de eerste daarop volgende bepaling in hoofdzaak hierin bestaan, dat het zoodanig bevestigen van het omhulsel om de kachel dat dit niet zonder verbreking van de verbindingen met vaste punten kan

worden weggenomen, brandgevaar zou veroorzaken, daar het schoonmaken van de kachel en van den vloer tusschen de kachel en het omhulsel er door zouden belemmerd worden; dat de hooge warmtegraad, die voortdurend in de drogerij moet heerschen, door het ijzer der zoldering te doen uitzetten en de gemetselde steenen troggewelven te doen uitdrogen en inkrimpen, de verbinding tusschen beide zou verbreken, waarvan het gevolg zou zijn dat de steenen zouden nedervallen; dat de bepaling omtrent het uitvoeren van het voorgeschrevene onder toezicht en met goedkeuring van den gemeente-opzichter gelegenheid zou geven tot het stellen van willekeurige eischen omtrent de inrichting der droogerij boven hetgeen uitdrukkelijk is voorgeschreven;

Overwegende, dat het inderdaad om de door appellant opgegeven reden niet doelmatig te achten is het omhulsel om de kachel zoo te bevestigen, dat het niet verplaatst kan worden;

dat door appellant eene constructie van de zoldering der droogkamer is aangegeven, volgens welke die zoldering zou bestaan uit vlak liggende ijzeren platen, boven op de ijzeren binten, gebogen ijzeren platen rustende op den onderrand der binten, en steen gemetseld langs de binten tusschen de onderste en de bovenste platen, zoodat er eenige uitzetting van ijzer door de warmte in de drogerij zou kunnen plaats hebben zonder dat er iets verbroken werd, en er tusschen de onderste en de bovenste platen een tusschenruimte zou bestaan van eenige centimeters;

dat de door Burgemeester en Wethouders voorgeschreven gemetselde troggewelven ten doel hebben te voorkomen, dat bij het ontstaan van brand in de drogerij de ijzeren platen, welke het bovenvlak der zoldering uitmaken, zoo sterk verhit worden, dat daarop geplaatste voorwerpen en de kap van het gebouw in brand geraken;

dat nu mag worden aangenomen, dat hiertegen ook in voldoende mate zal worden voorzien door de constructie door appellant aangegeven, daar deze toch ook medebrengt dat de platen die het bovenvlak der zoldering uitmaken, niet onmiddellijk zijn blootgesteld aan de sterke hitte, welke zich in de drogerij mocht ontwikkelen, maar daartegen beschermd worden door de onderste platen, waarvan zij door een tusschenruimte zijn gescheiden;

dat dan ook de door appellant aangegeven constructie der zoldering van de droogkamer door den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat in Zuidholland geoordeeld wordt goed en doelmatig te zijn, om uitbreiding van een brand, die in de sigarendrogerij mocht ontstaan, te voorkomen;

dat derhalve, ofschoon aan de vergunning eenige voorschriften ten aanzien van de kachel en de zoldering ter voorkoming of stuiting van brand behooren verbonden te worden, het wenschelijk is dat die voorschriften anders gesteld worden dan bij de beschikking van Burgemeester en Wethouders is geschied, zoodat zij de noodige waarborgen opleveren, zonder aanleiding te kunnen geven tot de nadeelige gevolgen welke de appellant van de uitvoering der door Burgemeester en Wethouders gestelde voorwaarden vreest;

dat wat betreft de bepaling omtrent het toezicht en de goedkeuring van den gemeenteopzichter, deze kan vervallen, daar de verkrijger der vergunning tot niet meer gehouden is, dan hem bij de vergunning zelve in verband met de omschrijving en teekening is opgelegd, zoodat de bedoelde bepaling niet zou mogen gemaakt

worden, indien zij de strekking had om iets meer op te leggen, en overbodig is, indien zij alleen ten doel heeft het toezicht op de naleving van de voorschriften der vergunning te verzekeren, daar hierin door art. 18 der bovenvermelde wet wordt voorzien;

dat evenzeer overbodig is het voorbehoud der bevoegdheid tot toepassing van art. 17 der wet, daar die bevoegdheid uit de wet zelve volgt;

dat eindelijk de termijn voor het voltooien en in werking brengen der inrichting dient vervangen te worden door een termijn loopende van de dagteekening van dit besluit;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het bestreden besluit van Burgemeester en Wethouders van Alphen van 18 Maart 1885 aldus te wijzigen, dat de hierboven uit dat besluit aangehaalde voorwaarden en daarop volgende bepalingen, worden vervangen door de volgende voorwaarden en termijnsbepaling:

1o. tusschen de ijzeren binten van de zoldering der drogerij wordt eene bekleeding van plaatijzer aangebracht, bestaande uit gebogen ijzeren platen rustende op den onderrand der ijzeren binten, zoodat tusschen deze platen en de vlakke platen welke boven op de binten rusten, eene tusschenruimte bestaat van omstreeks 11 centimeter naast de binten en ruim 5 centimeter op het midden van den boog, welke tusschenruimte, over een breedte van omstreeks 6.5 centimeter aan weerszijden van elke bint, gevuld is met gemetselden steen;

2o. zoolang de kachel gestookt wordt, moet daaromheen een ijzeren omhulsel gesteld zijn;

3o. de rookgeleiding van de kachel naar den schoorsteen moet over hare geheele lengte door een ijzeren omhulsel zijn omgeven;

4o. de inrichting moet voltooid en in werking gebracht zijn binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 19 Augustus 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 29 Augustus 1885, no. 15, houdende beschikking op het beroep van *J. J. Hommers te Weende, gemeente Vlagtwedde, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Groningen van* 27 *Februari* 1885, *no.* 73, 1*e afd., omtrent den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, bl. 395.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. J. Hommes te Weende, gemeente Vlagtwedde, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Groningen, van 27 Februari 1885, no. 73, 1e afd., omtrent den legger der wegen en voetpaden in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 Augustus 1885, no. 52;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 26 Augustus 1885, no. 5, Afd. Wat. A.;

Overwegende, dat Burgemeester en Wethouders van Vlagtwedde, ter uitvoering van art. 67 van het nieuwe reglement op de wegen en voetpaden in Groningen, een nieuwen legger hebben opgemaakt van de wegen en voetpaden in hunne gemeente;

dat zij daarop onder no. V hebben geplaatst den Eschweg in zijne geheele lengte, namelijk van het punt, waar hij over het perceel Sectie E no. 706 den kunstweg van Vlagtwedde naar Weende verlaat, tot het punt waarop hij zich met gezegden weg weder vereenigt bij het perceel Sectie E no. 1298;

dat Hommes voornoemd den gemeenteraad heeft verzocht, het gedeelte van dien weg voor zoover die loopt over zijn perceel Sectie E no. 706, ter lengte van 79 Meter, van den legger af te voeren, en de gemeenteraad dit verzoek inwilligende, op 3 October 1884 besloot dit gedeelte van den legger te rooieeren

dat H. G. Boelens, eigenaar van hoogerop aan den Eschweg gelegen perceelen tegen die afvoering bezwaren heeft ingebracht bij Gedeputeerde Staten, aangezien hij daardoor eene voor hem noodzakelijke, reeds sinds lang bestaan hebbende korte gemeenschap tusschen zijne landerijen en den kunstweg van Vlagtwedde naar Weende zou verliezen;

dat Gedeputeerde Staten bij resolutie van 27 Februari 1885 no. 73, 1e afd., dit bezwaar rechtmatig achtende, hebben gelast, dat door den gemeenteraad gezegd gedeelte van den weg alsnog op den legger zou worden hersteld;

dat adressant tegen deze beslissing Onze voorziening heeft ingeroepen, daarbij te kennen gevende, dat opneming van dit gedeelte van den weg onnoodig is, daar een reeds op den legger geplaatste weg voldoende in de behoefte voorziet, dat het bedoelde gedeelte van den weg indertijd buiten zijne voorkennis op den vroegeren legger is gebracht, daarover nooit schouw is gevoerd, daaraan nooit eenig onderhoud is gedaan en het op de kadastrale kaart niet is aangegeven;

Overwegende, dat de Eschweg stellig is een weg bestemd voor uitweg van landen aan onderscheidene eigenaren toebehoorende, en als zoodanig, volgens art. 3 laatste lid, behoort tot de 3e klasse van rijwegen, waarop het reglement toepasselijk is;

dat de Eschweg in zijne geheele lengte sedert 1855 op den legger voorkomt, mitsdien bij de invoering van het nieuwe reglement aan schouw onderworpen en tot openbaar gebruik bestemd was, en derhalve krachtens art. 1 juncto art. 10 van gezegd reglement op den nieuwen legger moest gebracht worden;

dat adressant niet heeft aangetoond, zelfs geen enkele omstandigheid heeft aangevoerd om het aannemelijk te maken, dat die weg vroeger bij vergissing op den legger zou zijn gebracht;

dat ook niet is beweerd, dat door verandering van omstandigheden de weg zijn vroeger karakter zou hebben verloren;

dat het motief, waarom de gemeenteraad besloten heeft het gedeelte van den weg, op perceel no. 706 liggende, op te heffen, hierin bestaande, dat dat gedeelte van den weg niet als weg op de kadastrale kaart bekend staat, niet ter zake afdoende is, omdat van het al of niet voorkomen van een weg op de kadastrale kaart de plaatsing op den legger door het reglement niet afhankelijk is gesteld;

dat door de opheffing van dit eerste pand van den weg de gemeenschap van den Eschweg met den kunstweg van Vlagtwedde naar Weende, aan het eene uiteinde afgesneden wordt, en dus het gebruik van dien weg voor velen voor wie die onmisbaar is, zoo niet onmogelijk dan toch hoogst bezwaarlijk gemaakt wordt;

dat derhalve evenals de overige Eschweg ook het uiteinde van dien weg liggende op het perceel Sectie E no. 706 op den legger moet behouden worden;

Gezien het reglement op de wegen en voetpaden in Groningen, vastgesteld door de Staten den 9 December 1879 en door Ons goedgekeurd bij Ons besluit van 19 Maart 1880 no. 9, *Provinciaal blad* 1880 no. 18.

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der resolutie van Gedeputeerde Staten van Groningen, van 27 Februari 1885, no. 73, 1e afd., het daartegen door adressant ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 29 Augustus 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is

II. het beroep van *B. Tax te Amsterdam, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener steenhouwerij aan de Weteringschans aldaar.*

De *Staatsraad* Des Amorie van der Hoeven brengt het volgend verslag uit:

Op 's Konings machtiging werd bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van den 26 Mei 1885, bij den Raad van State (Afd. v. d. G. v. B.) aanhangig gemaakt de overweging van het door B. Tax te Amsterdam ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener steenhouwerij. Bij dat zelfde schrijven werd kennis gegeven, dat 's Konings beslissing in deze zaak is verdaagd.

Het perceel, voor de steenhouwerij en de daarbij behoorende bergplaats bestemd, is gelegen aan de Weteringschans, achter en in gemeenschap met het terrein, behoorende bij het perceel Zieseniskade no. 3, en grenst onmiddellijk aan het in aanbouw zijnde nieuwe Gymnasium.

Bij het ingediende verzoekschrift waren gevoegd de stukken, bedoeld bij art. 5 der wet van 2 Juni 1875.

Nadat het bij art, 7 dier wet voorgeschreven onderzoek was gehouden, bij welke gelegenheid van de opgeroepen belanghebbenden alleen de adressant was verschenen, is tegen het verleenen der vergunning bij Burg. en Weth. schriftelijk bezwaar ingebracht door den wethouder voor het onderwijs, zoowel met het oog op de nabijheid der scholen no. 17 en 22, als op de onmiddellijke nabijheid van het in aanbouwzijnde nieuwe gymnasium.

Burgemeester en Wethonders hebben laatstgemeld bezwaar gegrond geoordeeld, en overwegende dat de uitoefening van het steenhouwersbedrijf hinderlijk kan zijn aan het onderwijs in dat Gymnasium, en dat door het nemen van maatregelen of het stellen van voorwaarden aan dit bezwaar niet kan worden te gemoet gekomen, het verzoek gewezen van de hand.

Tegen deze weigering is adressant op den 6 Februari ll. bij Z. M. den Koning in beroep gekomen, met inachtneming der voorschriften van art. 15 der wet van 1875.

Bij zijn adres geeft hij te kennen dat de afwijzende beschikking van B. en W. hoofdzakelijk berust op een vermoeden, te weten dat de uitoefening van het bedrijf van steenhouwer hinderlijk *kan* zijn aan het te geven onderwijs in het Gymnasium, hetwelk aan een gedeelte van het erf, niet tot werkplaats maar slechts tot bergplaats van steen bestemd, grenst; dat dit vermoeden bij grondig onderzoek een hersenschim zal blijken te zijn, en dat in elk geval de gevreesde hinder niet van zoo ernstigen aard kan zijn dat het gebruik van het schoollokaal daardoor belemmerd zal worden.

Dit beroep is nader toegelicht bij eene Memorie van 2 Maart jl. met eene daarbij behoorende kaart.

In dit stuk wordt vermeld dat de werkplaats niet grenst aan het Gymnasium, maar integendeel ver genoeg verwijderd is van een klein gedeelte van den blinden

zijmuur van dat gebouw, en wel over een lengte van slechts 4 meter, terwijl de geheele zijmuur eene lengte heeft van 16 meter. Aan dat klein gedeelte van dien muur grenst de *bergplaats*, waar de steenen worden opgeslagen; de daarachter gelegen *werkplaats* is er 12 Meter van verwijderd, zoodat het eene onmogelijkheid is dat de steenbewerking — buitendien een bedrijf dat geen slag- of knaleffecten hoegenaamd te weeg brengt, — in eenig gedeelte van het Gymnasium kan worden gehoord. Onlangs genomen proeven hebben volgens adressant bewezen, dat die bewerking in het achterste gedeelte van het perceel no. 3 Zieseniskade, hetwelk slechts ongeveer 4 M. van de werkplaats is verwijderd, zelfs bij openstaande deuren niet eens werd gehoord. Men verlieze bovendien niet uit het oog, dat de bewuste steenbewerking niet in de open lucht, maar in eene overdekte werkplaats geschiedt.

Gedeputeerde Staten van Noordholland, over dit beroep gehoord, verklaarden zich te vereenigen met het door hen ingewonnen advies van het Gemeentebestuur van Amsterdam, concludeerende tot eene afwijzende beschikking hoofdzakelijk op de volgende gronden:

B. en W. verklaren de woorden, dat de uitoefening van het steenhouwersbedrijf hinderlijk *kan* zijn, slechts daarom te hebben gebezigd omdat de hinder niet zal bestaan gedurende den schafttijd, of als er in slappe tijden wellicht niet gewerkt zal worden gedurende het onderwijs.

Doch buiten die gevallen *zal* de hinder zeker aanwezig zijn, en wel hinder van zeer ernstigen aard, vooreerst op grond dat de fijn verdeelde stof, afkomstig van gehouwen steen, voor de ademhalingswerktuigen nadeelig is en het openzetten van ramen naar de zijde, vanwaar die stof waait, niet bevordert; doch bovenal om het geraas, dat niet slechts nabij maar in den geheelen omtrek eener steenhouwerij *steeds* valt waar te nemen.

„Tot die bewerking van gehouwen steen toch, zeggen B. en W., behoort het zagen en het hakken daarvan, het beitelen van profielen, ornamenten en letters, het afschrappen of afkrabben van den steen, dat een knarsend en piepend geluid geeft." De adressant wijst wel op den afstand van 12 M. tusschen de werkplaats en het Gymnasium, doch ieder, die slechts eenmaal in de nabijheid eener steenhouwerij is geweest, zal erkennen, dat het geraas op veel grooteren afstand hinderlijk is.

Van nog minder beteekenis achten B. en W. het argument, dat de bergplaats slechts voor 4 M. aan den blinden zijmuur van het Gymnasium grenst. Immers de bergplaats, en daarmede het geheele terrein, springen, blijkens de overgelegde teekening, 3 M. vóór den voorgevel van het Gymnasium uit, en die voorgevel is *niet* blind. Het geraas zal in alle richtingen worden voortgeplant en door de rondom staande gebouwen teruggekaatst, en *voortdurend* gehoord worden met groote eentonigheid. De aandacht van leeraars en leerlingen zal daardoor afgeleid en de geregelde gang van het onderwijs verstoord worden. De beweerde uitkomst der door den adressant, volgens zijn zeggen, genomen proeven is met de dagelijksche ervaring is strijd.

Ook het stellen der voorwaarde om tijdens het bewerken van den steen de deuren en ramen der werkplaats gesloten te houden, of de werkplaats in een rondom afgesloten gebouw in te richten, zou volgens B. en W. niet doenlijk zijn. Immers eene voortdurende communicatie tusschen berg- en werkplaats kan niet worden gemist;

en bij afsluiting der ramen zou de stof voor de werklieden zeer schadelijk zijn. Het geraas der steenhouwerij zal veel meer hinder aanbrengen dan b. v. dat van voorbijgaande rijtuigen, dat bovendien door eene doelmatige bestrating voorkomen worden kan. Eindelijk treden B. en W. in eene vergelijking tusschen het belang van het bestaan eener steenhouwerij, die even goed aan den rand der stad kan worden opgericht, en den bloei van een Gymnasium in eene stad van 366,000 inwoners, dat zooveel mogelijk nabij het centrum van de bebouwde kom der gemeente moet liggen. Met zeer veel moeite is het gelukt daarvoor een terrein te vinden, dat niet aan een uithoek der stad en niet in de nabijheid van fabrieken of trafieken gelegen is. De bezwaren, van gemeentewege in het belang van het onderwijs ingebracht, moeten volgens B. en W. in dezen overwegen.

In eene Memorie, op 11 Juli ll. bij deze afdeeling van den Raad van State ingekomen, worden bovenstaande beschouwingen door den appellant bestreden.

B. en W. hebben, volgens hem, van de zaak eene verkeerde voorstelling gegeven. Zij doen het voorkomen als gold het hier eene steenhouwerij en *zagerij* op uitgebreide schaal, zooals die bestaat een twintigtal huizen verder, mede op de Weteringschans gelegen, en dus ook binnen den afstand van 200 M. van het Gymnasium, toebehoorende aan den heer Smit. Deze laatste beslaat eene oppervlakte van ruim 2500 M.; aldaar wordt steen gezaagd en gehakt, en het bedrijf met veertig man werkvolk op groote schaal uitgeoefend. En toch is er nooit van eenig bezwaar bij de aangrenzende bewoners vernomen. Adressant's bedrijf, dat hij achter het door hem voor den tijd van vijf jaren, ad f 200 per jaar, gehuurde huisje wenscht uit te oefenen, is slechts een bedrijf in miniatuur in vergelijking met dat van den heer Smit. Zijn terrein beslaat slechts ± 90 M., en hij werkt, blijkens zijn overgelegd patent, met niet meer dan *twee* man. Bovendien heeft hij vergunning gevraagd tot het oprichten eener *steenhouwerij*, niet *steenzagerij*, zijnde twee afzonderlijke bedrijven volgens art. 2 no. 17, der wet van 2 Juni 1875, waarvan hij alleen het eerste uit te oefenen wenscht.

B. en W. zijn volgens appellant niet goed op de hoogte van de steenhouwerij in het klein. Zagen, hakken en afschrappen van steen zal in appellant's werkplaats niet voorkomen. *Zijn* bedrijf zal zich bepalen tot het beitelen van profielen, ornamenten en letters en dan nog alleen in de kleine werkplaats, niet in de veel grootere bergplaats. Mocht er een enkele maal steen stuk geslagen of gezaagd moeten worden, dan kan zulks zeer goed in den vroegen morgen tusschen 5 en 9 uur, op welk laatste uur de schooltijd begint, geschieden.

De gewone bewerking van den steen zal bestaan in het beitelen met houten hamers, dat wel gehoord worden kan, maar volstrekt niet dat voortdurend geraas maakt, waaraan B. en W. willen doen gelooven. Het door die bewerking veroorzaakte geluid zal het Gymnasium bijkans niet bereiken, te meer daar het uit de werkplaats naar de bergplaats zal worden gedreven, zoodat van weerkaatsing buiten het terrein in het geheel geen sprake kan zijn.

B. en W., zoo vervolgt in hoofdzaak appellant, hebben wel van het te voorkomen geraas van voorbijgaande rijtuigen gesproken, maar zij hebben geheel voorbijgezien het veel hindelijker geraas, dat onophoudelijk van des morgens half negen tot des avonds half twaalf door het luiden der bellen van de daar voorbijgaande tramwagens veroor-

zaakt worden zal. Deze *moeten* door de gesteldheid van den weg, juist nabij het Gymnasium, hunne nadering door gelui kenbaar maken, en wel honderd twee en negentig maal gedurende de zes uren van den schooltijd. *Dat* voortdurende en eentonige gelui zal, naar het stelsel van B. en W., veel meer de aandacht afleiden en het onderwijs verstoren dan het geluid verbonden aan eene kleine steenhouwerij. Doch, volgens appellant, is het eene juistere stelling dat men aan elk geluid, dat zich dagelijks en voortdurend doet hooren, gewent en het ten slotte niet meer verneemt.

Appellant wijst voorts op het feit dat B. en W. onlangs vergunning hebben gegeven tot oprichting eener smederij op een terrein, gelegen in een rechte lijn tegenover den *achtergevel* van het Gymnasium aan de Zieseniskade, waar die schoollokalen gelegen zijn, welke zich *niet* bevinden aan den *voorgevel*, waarvoor zijne bergplaats 3 M. uitspringt.

Stof ontstaat volgens appellant nagenoeg niet bij de steenbewerking, en zal door zijne zwaarte onmiddellijk nedervallen op den bodem der werkplaats en daar blijven liggen. Het kan zelfs aan de naaste omgeving niet hinderlijk zijn, te meer daar het hier een afgesloten ruimte geldt, voor den wind ontoegankelijk.

Ten slotte beweert appellant, dat de ware reden der weigering van B. en W. is dat zij vruchteloos getracht hebben de geheele omgeving naast het Gymnasium in eigendom te verkrijgen, omdat dit gebouw, zoowel als de daarnaast gelegen industrie-school, 3 m. binnen de richtinglijn der langs de Weteringschans gebouwde huizen is geplaatst. Wordt er nu in een dier huizen een bedrijf uitgeoefend, dan zal de stad bij een latere onderhandeling ook meer moeten betalen wegens opheffing van dat bedrijf — en dit wenschen B. en W. zooveel mogelijk te voorkomen.

Geen enkele van de mede opgeroepen bewoners van omliggende huizen (22 gezinnen) heeft dan ook tegen appellants verzoek éénig bezwaar gemaakt, ofschoon de beweerde hinder van stof en geraas, indien die werkelijk te vreezen ware, evenzeer voor hen zoude bestaan.

Op al deze breedvoerig ontwikkelde gronden herhaalt appellant zijn verzoek, dat de beschikking van B. en W. van Amsterdam te dezer zake door Z. M. den Koning moge worden vernietigd.

Naar aanleiding van het ontbreken bij de stukken van de beschrijving, welke door appellant ingevolge art. 5 der wet van 2 Juni 1875 bij zijne aanvrage om vergunning blijkens bericht van B. en W. aan Gedep. Staten dd. 28 Maart jl., gevoegd was geweest, en van een dientengevolge door deze afdeeling van den Raad van State tot Ged. Staten gericht verzoek om dit stuk alsnog te willen inzenden, werd bij schrijven van dat college aan deze afdeeling gezonden afschrift van een aan Ged. Staten gerichten brief van B. en W. van Amsterdam dd. 12 Augustus ll. In dien brief wordt allereerst opheldering gegeven omtrent het bedoelde stuk, dat in het ongereede schijnt geraakt te zijn, doch waarvan een nieuw, volgens den appellant geheel gelijkluidend exemplaar van hem is verkregen en aan deze afdeeling door B. en W. gezonden wordt. Verder maken B. en W. van de gelegenheid gebruik om eenige opmerkingen in het midden te brengen tegen de zoo even in hoofdzaak medegedeelde memorie; daarbij duidelijkheidshalve nog voegende eene teekening der situatie van het Gymnasium met de omgeving.

Op die teekening komt o. a. voor de steenhouwerij van den heer Smit, waarop appellant had gewezen. Maar deze inrichting is volgens B. en W. daargesteld vóór 1875, toen voor het oprichten eener steenhouwerij geen vergunning noodig was, terwijl de afstand tusschen haar en het Gymnasium ten minste 185 m. bedraagt.

Wat aangaat de mede door appellant vermelde smederij, waartoe vergunning is verleend op 14 Februari jl, — deze kan volgens B. en W. geen hinder aanbrengen aan het Gymnasium, omdat zij is gevestigd in een kelder, niet grooter dan 24 vierk. m. en ligt aan de overzijde der gracht, minder recht dan wel schuins tegenover den achtergevel van het schoolgebouw.

Onjuist is het voorgeven van appellant, dat geen schoollokalen van het Gymnasium zich aan den voorgevel bevinden. Uit de teekening blijkt, dat zich op alle verdiepingen aan den voorgevel schoollokalen bevinden.

De insinuatie eindelijk van appellant, als zou de wensch van B. en W. om de geheele omgeving van het Gymnasium tot niet te hoogen prijs voor de stad in eigendom te verkrijgen, de ware reden der weigering zijn, wordt geheel wederlegd zoowel door het feit van het toestaan der evenvermelde smederij, meer dan een jaar nadat tot den bouw van het Gymnasium was besloten, als door de overlegging eener tusschen den eigenaar van het terrein, waarop appellant zijne steenhouwerij wil vestigen, en het Gemeentebestuur gevoerde correspondentie, waaruit blijkt dat eerstgemelde, geheel uit eigen beweging, dat terrein aan de Gemeente in koop heeft aangeboden op voorwaarden, die door B. en W. niet aannemelijk zijn geacht. Daarop heeft die zelfde eigenaar op 7 Februari 1884 de door hem verzochte vergunning verkregen tot het bebouwen o. a. van hetzelfde terrein, doch is met dien bouw tot heden niet aangevangen. Bevreemdend is dit met het oog op de omstandigheid, dat thans getracht wordt aldaar eene vergunning tot het uitoefenen van een hinderlijk bedrijf te bekomen.

Bij den Raad van State (Afd. voor de Gesch. van Best.) zijn van de zijde van opgeroepen belanghebbenden ingekomen een bericht van de commissie van administratie over de gevangenissen te Amsterdam, waarbij deze verklaart geen memorien te zullen inzenden, voorts verklaringen van de weduwen Kappel en Forsten, dat zij geen bezwaren hebben tegen het verzoek van den appellant, en eene volmacht van dezen op den heer Mr. W. K. van der Breggen, advocaat te Amsterdam.

Voor appellant treedt als gemachtigde op de heer Mr. W. K. van der Breggen, advocaat te Amsterdam, die, na zich tegenover de ten laste gelegde insinuatie verdedigd en de juistheid van de bewering van appellant nader aangetoond te hebben, overgaat tot eene wederlegging van de bezwaren tegen de vergunning aangevoerd. Bezwaren, die z. i. niet bestaan en in elk geval zeer sterk overdreven zijn. Naar zijn oordeel kon nog niet worden aangenomen, dat het steenhouwerijtje, waarvoor vergunning wordt gevraagd, hinder van ernstigen aard voor het nog in aanbouw zijnde Gymnasium zal opleveren en had de vergunning voor een proeftijd moeten worden verleend. Hij concludeert ten slotte tot vernietiging van het besluit van Burg. en Weth. en tot het alsnog verleenen der vergunning, subsidiair voor een proeftijd.

Voor het gemeentebestuur wordt het beroep bestreden door de heeren H. W.

NACHENIUS en Mr. E. VAN LENNEP, ambtenaren ter gemeente-secretarie. Eerstgenoemde bespreekt daartoe het feitelijke en technische gedeelte, de tweede gemachtigde behandelt het rechtspunt, terwijl op de vragen van den President en den Staatsraad DES AMORIE VAN DER HOEVEN door de gemachtigden eenige nadere inlichtingen worden gegeven.

III. het beroep van *het algemeen burgerlijk armbestuur van Lierop van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij aan het bestuur toestemming is geweigerd tot het rentegevend beleggen van* f 1500 *onder hypothecair verband.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Z. M. heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 13 Juli 1885, no. 2951, Afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het adres van het Algemeen Burgerlijk Armbestuur van Lierop, betreffende het beleggen van gelden.

Door tusschenkomst van B. en W. van Lierop verzocht het Algemeen Burgerlijk Armbestuur aldaar, ingevolge art. 15 der wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* no. 100), den 26 Maart ll. aan Gedeputeerde Staten machtiging tot belegging van eene som van f 1500 onder hypothecair verband. Het geld zoude tegen eene rente van 4 % 's jaars worden geleend aan Johannes De Vries, landbouwer en veearts te Helmond, onder verband van eerste hypotheek op eenige onroerende goederen (in het adres aangewezen) te zamen groot 1039,80 Aren, welke volgens schatting van twee deskundigen eene waarde hadden van minstens f 5000.

Het dagelijksch bestuur ondersteunde dit verzoek; niettemin werd de gevraagde goedkeuring door Gedeputeerde Staten geweigerd bij besluit van 31 Maart. 1885, waarbij gelet was op de beschouwingen omtrent het rentegevend uitzetten van geringe bedragen onder hypothecair verband, vervat in hunne aanschrijving van 6 Maart 1884, G no. 135 (*Provinciaal bijblad* no. 24), welke zij op deze aanvraag geheel van toepassing achtten. Het armbestuur was door deze afwijzing niet uit het veld geslagen; den 13 April herhaalde het zijn verzoek, dat wederom door B. en W. ondersteund werd. Het bestuur wees er op, dat de som van f 1500 in die streken als eene *groote* hypotheek wordt beschouwd, dat de geldbelegging zeer solide is, zooals uit de waarde van het verhypothekeerde goed blijkt; dat genoemde som minder rente opbrengt als zij op het Grootboek der N. W. S. wordt ingeschreven; dat de meeste personen die verplicht zijn geld op te nemen, weten, dat wanneer zij van soortgelijke instellingen het geld ontvangen, zij beter gewaarborgd zijn tegen het dikwijls opzeggen, dan wanneer zij met particulieren handelen; en daarom aan die instellingen de voorkeur geven, omdat zij dan niet telkens de kosten eener nieuwe hypotheek behoeven te maken; en eindelijk dat het armbestuur bij eene andere wijze van geldbelegging zich niet zooals bij geldschieting op hypotheek van de soliditeit kan overtuigen. Gedeputeerde Staten waren ongenegen van de genomen beslissing terug te komen.

Zij oordeelden, dat er ook na de door het Armbestuur nader aangevoerde gronden geen termen waren van den regel, in hunne bovengenoemde aanschrijving gesteld, af te wijken, en dat het bijzonder belang van deze geldbelegging voor de armenfondsen niet zoo overtuigend was gebleken, dat van den regel, vermeld in de eerste zinsnede van art. 15 der wet op het armbestuur, volgens welken de beschikbare gelden door aankoop van inschrijvingen in een der Grootboeken der Nederlandsche schuld moeten belegd worden, kon worden afgeweken.

Van deze beschikking, gedagteekend 16/21 April 1885, is het armbestuur bij den Koning in beroep gekomen, bij een den 7 Mei op het Kabinet des Konings ontvangen adres, waarin wordt te kennen gegeven, dat adressant zich om de volgende redenen door de beschikking van Gedeputeerde Staten bezwaard acht.

Naar de bedoeling van art. 15 der wet op het armbestuur schijnt het vast te staan, dat de weigering van goedkeuring voor elke afzonderlijke aanvraag behoort gerechtvaardigd te zijn en niet mag berusten op algemeene voorschriften voor alle gevallen geldig gemaakt, zooals die in de aanschrijving van 6 Maart 1884, G no. 35 (*Prov. bijblad* no. 24) zijn aangegeven, waarin o. a. gezegd wordt, dat de belegging van geringe bedragen onder hypothecair verband nog al bezwaarlijk is, ook omdat het vaak moeilijk is de vastgestelde sommen weder los te krijgen, ingeval daar behoefte aan bestaat, en dat het daarom in het algemeen, ook ter wille van vereenvoudiging van het beheer, wenschelijk is, niet af te wijken van den in art. 15 der armenwet gestelden regel, dat het geld belegd wordt door aankoop van inschrijvingen in een der Grootboeken der Nederlandsche schuld. Adressant merkt op, dat f 1500 te Lierop niet als een gering bedrag wordt aangemerkt, en dat Ged. Staten hier kennelijk geene rekening met den plaatselijken toestand hebben gehouden. Ook kan hij geenszins toegeven dat het beheer van kleine hypothecaire schuldvorderingen lastig en omslachtig zoude zijn: integendeel de ondervinding heeft hem geleerd, dat het beheer van hypothecaire schuldvorderingen, groot of klein, merkwaardig gemakkelijk en eenvoudig is. Gedeputeerde Staten hadden als bezwaar tegen deze wijze van geldbelegging in voornoemde aanschrijving ook beweerd "dat de kosten van daarstelling en inschrijving der hypotheek bij dergelijke geringe beleggingen werkelijk de geldopnemers drukken."

Adressant betoogt, dat deze bewering onjuist is, en — zoo zij juist ware — Gedeputeerde Staten niet geroepen zijn voor de belangen der geldnemers te waken, daar hun oog alleen op die van de geldschieters mag gericht zijn. De stelling van dit college, dat het niet wenschelijk is af te wijken van den in art. 15 der wet op het armbestuur voorgeschreven regel, gaat z. i. verder dan de wet; de wet wordt aldus niet *verklaard*, maar *gewijzigd* en *uitgebreid*, en de tweede zinsnede van art. 15 buiten gevolg gesteld; de wet wil, dat voor elke aanvraag de weigering van goedkeuring gerechtvaardigd zij. Maar ook al ware de opvatting van Gedeputeerden in het algemeen te verdedigen, dan nog zoude zij in dit geval niet tot weigering der goedkeuring hebben mogen leiden. Immers de voorgestelde belegging van f 1500 tegen 4 % en tegen een hypothecair onderpand ter waarde van minstens f 5000 geeft én voor hoofdsom én voor renten de meest afdoende zekerheid, en is ook in dit opzicht meer aan te bevelen dan eene belegging op het Grootboek van de Nederlandsche schuld, waarbij bovendien door den hoogen koers van 100 5/8 % en de kosten, die op het nemen der

inschrijving en de jaarlijksche inning der renten vallen, geen 4 % te bereiken is. Eindelijk merkt adressant op, dat in het gegeven geval in geen opzicht is te voorzien, dat de noodzakelijkheid kan ontstaan tot opzegging om de gelden tot andere doeleinden aan te wenden, zoodat ook dit bezwaar, door Gedep. Staten tegen deze wijze van geldbelegging aangevoerd, z. i. hier niet kan opgaan.

Op deze gronden roept adressant in dezen de beslissing van Z. M. in.

Over dit beroep gehoord, geven Gedeputeerde Staten te kennen, dat zij alleen in zeer bijzondere gevallen, waarin hun het belang der armenfondsen overtuigend is gebleken, het wenschelijk achten van het beginsel, in hunne meergemelde bij hun schrijven overgelegde aanschrijving aangenomen, af te wijken, en dat h. i. een dusdanig geval niet aanwezig is.

„De voormelde aanschrijving" — verklaren zij verder — „is door ons uitgevaardigd, ook omdat door den tegenwoordigen achteruitgang in de koopwaarde der onroerende goederen in het algemeen en die der landerijen in het bijzonder, het ons niet wenschelijk voorkomt armenfondsen op de aangegeven wijze te beleggen, aangezien het gevaar van vermindering van den waarborg bij opzegging of terugvordering van de geleende gelden volstrekt niet denkbeeldig is, terwijl de schatting der waarde van de met hypotheek te bezwaren onroerende goederen door de armbesturen of door zoogenaamde deskundigen, altijd niet voor de werkelijke waarde der goederen kan doorgaan, vermits het gevoelen bestaat dat de aan te duiden waarde veelal meer wordt genomen met het oog op de te beleggen som, dan wel op de werkelijke waarde."

„Verder" — zoo gaan zij voort — „kan het beleggen van kleine bedragen onder hypothecair verband, aanleiding geven tot het begunstigen van familieleden, enz. van de leden der armbesturen, door het geven van gelden boven de waarde van den waarborg en door het verleenen van uitstel der betaling der rente, alsmede tot het scheppen van eenen invloed in de gemeente op een aantal ingezetenen door leden van het armbestuur, waardoor de belangen der gemeente niet altijd worden gediend en de leden van het armbestuur kunnen worden aangespoord tot het misbruiken van dien invloed tot doeleinden, die niets gemeens hebben met de bedeeling en verzorging der armen en het beheer der daarvoor bestemde fondsen."

Gedeputeerde Staten raden dus den Minister de handhaving hunner beschikking aan Z. M. voor te stellen.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt is nog ingekomen een volmacht door het appelleerende armbestuur afgegeven op de heeren ANTOON DIJKHOFF, Notaris, en JOHANNES MARINES DIJKHOFF, candidaat-Notaris, beide wonende te Helmond, ten einde in dezen als zijne vertegenwoordigers op te treden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Acht en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 23 *September* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van 3 Septemper 1885, no. 29, houdende beschikking op het beroep van de *firma D. Veen en Co. te Haarlem, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij haar vergunning is geweigerd tot het oprichten eener bewaarplaats van benzine, ether, zwavelkoolstof enz. in de Frankenstraat aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885 blz. 420).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van de firma D. Veen en Co. te Haarlem van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij haar vergunning is geweigerd tot het oprichten eener bewaarplaats van benzine, ether, zwavelkoolstof enz. in de Frankenstraat aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 Augustus 1885, no. 62;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 29 Augustus 1885, no. 21, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat de firma D. Veen en Co. te Haarlem, bij adres van 13 April 1885 aan het gemeentebestuur aldaar vergunning heeft verzocht tot oprichting eener bewaarplaats van benzine, ether, zwavelkoolstof enz. in het perceel, aan de Frankenstraat no. 37, kadastraal bekend gemeente Haarlem, sectie D no. 5652;

dat op de vergadering, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), door eigenaars en gebruikers van naburige perceelen tegen de voorgenomene oprichting bezwaren zijn ingebracht hoofdzakelijk op grond, dat brandgevaar zou te duchten zijn en hinder van ernstigen aard zou worden ondervonden door den stank, dien de inrichting in de nabuurschap zal verspreiden;

dat Burgemeester en Wethouders van Haarlem met het oog op het groote brandgevaar voor de dicht bevolkte buurt bij beschikking van 7 Mei 1885 de gevraagde vergunning hebben geweigerd;

dat appellante van deze beschikking onder inachtneming der wettelijke voorschriften bij adres van 20 Mei 1885 Onze voorziening heeft gevraagd;

Overwegende, dat de bewaarplaats zal worden gevestigd in een dicht bebouwd gedeelte der gemeente, op een terrein aan verschillende zijden door woonhuizen en overigens door pakhuizen omgeven;

dat de stoffen die in de bewaarplaats zullen geborgen worden, ook volgens erkentenis van appellante uitermate ontvlambaar zijn;

dat derhalve de vestiging eener bewaarplaats van zoodanige stoffen op een zoo ongunstig gelegen terrein als het boven omschrevene, ernstig brandgevaar zal opleveren voor de omgeving;

dat tegen dit dreigende gevaar, zelfs bij eene overigens doelmatige inrichting van het voor bewaarplaats bestemde gebouw, niet in voldoende mate kan worden gewaakt en dat door op te leggen voorwaarden aan dit bezwaar niet is te gemoet te komen;

dat er derhalve voor Ons geene termen zijn om de door het Gemeentebestuur genomen beslissing te vernietigen en de door dat bestuur geweigerde vergunning alsnog te verleenen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der beschikking van Burgemeester en Wethouders van Haarlem van 7

Mei 1885, no. 18/65 het daartegen door appellante ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 3 September 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 8 September 1885, no. 15, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *W. Spronk Jz. te Doornspijk, geërfde in den polder Oosterwolde, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, op de door hem tegen de verkiezing van twee gecommitteerden in het bestuur van dien polder ingebrachte bezwaren.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 442.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door W. Spronk Jz. te Doornspijk, geërfde in den polder Oosterwolde, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland op de door hem tegen de verkiezing van twee gecommitterden in het bestuur van dien polder ingebrachte bezwaren;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 Augustus 1885, no. 65;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 4 September 1885, n°. 5, Afdeeling Wat. A.;

Overwegende, dat op 24 December 1884 in de vergadering van geërfden van den polder Oosterwolde de verkiezing heeft plaats gehad van twee gecommitteerden in het bestuur van dien polder;

dat door appellant, als geërfde, tegen die verkiezing bezwaren zijn ingebracht op

grond van gebreken in de volmachten en wegens het toelaten van gemachtigden tot de stemming na het verstrijken van den daarvoor bepaalden tijd;

dat die bezwaren door de vergadering van geërfden niet werden gedeeld, en appellant van de beslissing dier vergadering, overeenkomstig art. 42 van het polderreglement, bij Gedeputeerde Staten van Gelderland voorziening heeft gevraagd;

dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 31 Maart 1885 no. 67, uitspraak hebben gedaan en op grond dat niet met voldoende zekerheid is gebleken, dat de beklaagde handelingen op den uitslag der verkiezing van invloed kunnen zijn geweest, hebben geweigerd de gehouden verkiezing te vernietigen;

dat appellant in dit besluit niet kunnende berusten, daarvan bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende dat appellant zijne bevoegdheid om ten deze in beroep te komen, doet steunen op de bepalingen van art. 42 van het polderreglement;

dat echter in het 4e lid van art. 42 alleen het geval is voorzien, dat, zoo de ingebrachte bezwaren gegrond worden bevonden, door Gedeputeerde Staten eene gedane keuze wordt vernietigd, in welk geval, volgens het 5e lid van dat art., beroep op Ons is toegelaten;

dat bij het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, d.d. 31 Maart 1885, de op 24 December 1884 plaats gehad hebbende verkiezing niet vernietigd, maar integendeel gehandhaafd is, zoodat hooger beroep van de beslissing van Gedeputeerde Staten in dezen niet is toegelaten;

dat dit alsmede duidelijk blijkt uit het laatste lid van art. 42, waarbij wordt bepaald dat, zoo van het recht van beroep geen gebruik wordt gemaakt, de nieuwe verkiezing binnen vier weken plaats heeft; welke bepaling slechts toepassing kan vinden, wanneer in de vernietiging eener verkiezing wordt berust, daar toch van eene nieuwe verkiezing geen sprake kan zijn in het geval dat geen beroep wordt ingesteld van eene beslissing, waarbij de plaats gehad hebbende verkiezing wordt gehandhaafd;

dat ook eene vergelijking van art. 42 met art. 109 van het polderreglement doet zien, dat, terwijl het bij laatstgemeld art. bedoelde beroep van beslissingen en besluiten van Gedeputeerde Staten, zonder beperking openstaat, het recht van beroep in art. 42 toegekend daarentegen beperkt is tot besluiten van Gedeputeerde Staten, waarbij eene verkiezing wordt vernietigd en niet tot beslissingen, waarbij eene verkiezing, niettegenstaande de daartegen ingebrachte bezwaren, is gehandhaafd, kan worden uitgebreid;

Gezien het reglement voor den polder Oosterwolde, door de Staten van Gelderland vastgesteld bij hun besluit van 20 November 1874, no. 3, en gewijzigd bij hun besluit van 8 November 1882, no. 22, goedgekeurd bij Onze besluiten van 26 Maart 1875 no. 27 en van 8 December 1882, no. 20 (*Provinciaal Blad* van 1875, no. 34 en van 1882 no. 149).

Hebben goedgevonden en verstaan:

appellant in het door hem ingesteld beroep te verklaren niet ontvankelijk.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering

van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 8 September 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *J. Ten Horn te Veendam, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem, onder bepaalde voorwaarden, vergunning is verleend tot het oprichten van eene werf voor het bouwen van ijzeren schepen,*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive van den 31 Juli 1885 no. 40, afdeeling H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door J. ten Horn te Veendam tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem onder zekere voorwaarden voor een proeftijd vergunning is verleend tot het oprichten van eene werf voor het bouwen van ijzeren schepen.

Het verzoek tot het bekomen der gewenschte vergunning werd door Ten Horn op 5 Mei '85 tot het gemeentebestuur gericht onder overlegging van de bij art. 5 der wet van 2 Juni 1875, *Stbl.* no. 95, vereischte stukken.

De scheepstimmerwerf zou worden opgericht op het kadastrale perceel, sectie K. no. 865, aan het Oosterdiep te Veendam, en volgens de beschrijving ten doel hebben het fabriceeren en repareeren van ijzeren schepen en den aankleve van dien. In de beschrijving worden voorts de namen der te gebruiken werktuigen vermeld, en wordt tevens te kennen gegeven, dat alles door handkracht bewogen en het werk in de open lucht, alsmede in eene te stichten loods verricht zal worden, terwijl het klinkwerk koud en eveneens door handkracht zal geschieden.

Den 21n Mei '85 werd de zitting overeenkomstig art. 7 der wet gehouden. Volgens het procesverbaal dier zitting verscheen alstoen O. J. Bakker, belendend eigenaar en bewoner, die bezwaar had tegen het aan de zaak verbonden geraas en die wenschte, dat de scheepsbouwerij in een steenen schuur of loods zou worden gevestigd. Daarentegen trachtte de verzoeker het bezwaar te verkleinen en verklaarde hij, dat de ver-

wezenlijking van den wensch van den opposant Bakker onmogelijk was. Het procesverbaal constateert ten slotte, dat de verschillende besprekingen geene oplossing geven van het bestaand bezwaar.

Alvorens eene beslissing te nemen schijnt het gemeentebestuur zich nog met den verzoeker omtrent de uitoefening van de scheepsbouwerij in verband met de gesteldheid van het terrein te hebben verstaan. Blijkens eene bij de stukken overgelegde missive van 26 Mei '85, berichtte Ten Horn aan Burgemeester en Wethouders naar aanleiding van gedane opmetingen, dat hij, ofschoon het hem opoffering zou kosten, zorgen zou, geen schip op stapel te zetten dan op een afstand van minstens 6 m. uit den muur van den opposant Bakker; en dat, aangezien de schepen in den regel in eene schuinsche richting van het Noordoosten naar het Zuidwesten zullen worden geplaatst, iedere meter lengte minstens 0.50 m. meer afstand aanwijst.

Het gemeentebestuur van Veendam nam op 1 Juni '85 onder no. 12 eene beslissing, waarbij werd overwogen, dat de tegen de oprichting ingebrachte bezwaren door het stellen van voorwaarden konden worden weggenomen.

De gevraagde vergunning werd aan den verzoeker en zijne rechtverkrijgenden verleend voor een proeftijd van zes maanden en onder voorwaarde:

a. dat, indien na afloop van dezen termijn dit noodig blijkt, een houten gebouw voor de fabricatie der schepen zal moeten worden opgericht;

b. dat men met de werkzaamheden der scheepsbouwerij de perceelen der belendende eigenaren niet dichter dan op zes meter afstand mag naderen; en

c. dat indien binnen drie maanden na heden (1 Juni '85) van deze vergunning geen gebruik is gemaakt, zij als niet gegeven zal worden beschouwd.

Deze beslissing van het gemeentebestunr werd op 2 Juni '85 door aankondiging ter kennis van het publiek gebracht.

Van die beslissing heeft de verzoeker zich door middel van een adres, 't welk op 16 Juni 1885 bij Zijner Majesteits Kabinet is ingekomen, in beroep voorzien.

Appellant geeft daarbij te kennen, dat op zijn verzoek zeer ongunstig is beschikt. De gestelde voorwaarden, zoo zegt hij, indien ze na den proeftijd werkelijk worden voorgeschreven, zijn van dien aard, dat hem den bouw op dat terrein, 't welk nu reeds zeer beperkt is, ondoenlijk wordt gemaakt en de zaak te niet moet gaan.

Voorts wordt door hem aangevoerd, dat door hem in 1883 aan de wegzijde, vlak tegenover de hier bedoelde werf, eene fabriek van stoom- en andere werktuigen is opgericht, waarvoor hem trots alle mogelijke oppositie vergunning is verleend, met medewerking van den tegenwoordigen opposant, die destijds wethouder was; dat sedert dien tijd onophoudelijk schepen zijn gebouwd, doch dat appellant wegens den grooten last van het te water laten, aangezien de rijweg daarvoor gepasseerd moest worden, en mitsdien tot wegneming van hinder en stoornis voor het publiek, het perceel in kwestie heeft aangekocht;

dat dit perceel juist voor het beoogde doel geschikt gelegen is, vroeger altijd eene scheepswerf is geweest en nooit tot een ander doeleinde is gebruikt, terwijl door den drang der omstandigheden de bouw moest worden gestaakt;

dat slechts één belanghebbende bezwaar heeft gemaakt wegens te duchten hinder van het geraas; doch dat zoo het bezwaar, dat die opposant in zijne stille renteniers-

dagen zal worden gestoord, mocht worden aangenomen en de bouw van schepen geen voortgang mag hebben, aan appellant onberekenbare schade zal worden berokkend en tal van werklieden allicht broodeloos zullen worden gemaakt;

eindelijk dat door Burgemeester en Wethouders niet is gehandeld overeenkomstig art. 8 en 11 der wet en dat volgens appellants opvatting art. 11 sub *a*, *b* of *c* hier niet van toepassing is.

Op al deze gronden verzoekt appellant, dat het besluit van het gemeentebestuur moge worden vernietigd en hem alsnog vergunning overeenkomstig zijne aanvraag moge worden verleend.

Te dezer plaatse dient melding te worden gemaakt van een schrijven door appellant, gedurende den termijn van beroep, onder dagteekening van 6 Juni '85 aan het gemeentebestuur van Veendam gericht, inhoudende, dat, ofschoon door het gemeentebestuur geen bezwaren volgens art 11 der wet waren vermeld, hij den gestelden proeftijd van zes maanden zou aanvaarden, zich refereerende aan art. 12 der wet;

dat hij zich door die aanvaarding geenszins gebonden achtte om zich na afloop van dien proeftijd aan de voor hem hoogst bezwarende en belemmerende bepalingen onder *a* en *b* vermeld te onderwerpen;

dat, zoo het gemeentebestuur nog mocht willen besluiten hem, ingevolge art. 12 der wet, van de bovengenoemde voorschriften te ontslaan, hij daarvan vóór of op 10 Juni '85 bericht verzoekt;

dat hij bij weigering zich verplicht zou achten, naar aanleiding van art. 15 der wet, tegen het besluit van het gemeentebestuur d.d. 1 Juni '85 no. 12, in beroep te komen.

In den aanhef van dit schrijven wordt gezegd, dat het besluit van het gemeentebestuur bij hem appellant op 5 Juni '85 is ontvangen.

Onder de stukken bevindt zich voorts een papiertje, waarop geschreven staat, dat op 5 Juni '85 aan J. Ten Horn een brief is bezorgd, afkomstig van het gemeentebestuur en dat daarvoor aan den brenger is betaald f 8.30, in bijzijn van drie personen, die met vermelding van hunne kwaliteiten van kantoorbediende, winkelbediende en koopman hunne handteekening op dat papiertje hebben gesteld.

Het schrijven van J. Ten Horn d.d. 6 Juni '85 werd door B. en W., blijkens een extract uit het register hunner handelingen, d.d. 15 Juni '85 no. 10, op grond dat het voor geene beschikking vatbaar was, voor kennisgeving aangenomen.

Nog is bij de stukkken overgelegd een schrijven van den opposant O. J. Bakker aan het gemeentebestuur, gedagteekend 19 Juni '85, waarbij, waarschijnlijk met de bedoeling dat daarop na afloop van den proeftijd zou kunnen worden gelet, het aan het geraas ontleende bezwaar nader wordt aangedrongen; waarbij op de noodzakelijkheid wordt gewezen, die voor opposant zou kunnen ontstaan om zijne woning te verlaten en waarbij de moeielijkheid in 't licht wordt gesteld om in de gegeven omstandigheden die woning te verhuren of te verkoopen.

In dat schrijven van 19 Juli '85, wordt verder de hoop uitgesproken, dat het gemeentebestuur aan Ten Horn alsnog de voorwaarde mocht stellen om de werkzaamheden voor den bouw van ijzeren schepen in een goed getimmerd gebouw te verrichten en wel gedurende bepaalde uren van den dag.

Het appellatoir adres werd door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid om bericht en raad in handen gesteld van Gedeputeerde Staten van Groningen, die daarop Burgemeester en Wethouders van Veendam hebben gehoord. Deze schrijven in hun bericht van 6 Juli '85 no. 153, dat uit de overgelegde stukken kan blijken in hoeverre zij in deze zaak de bepalingen der wet zijn nagekomen, weshalve zij zich van beschouwingen deswege meenen te kunnen onthouden;

dat, naar hun oordeel, het verleenen van eene vroegere vergunning in dezen geen precedent kan opleveren, te minder omdat aan Ten Horn vroeger wel eene vergunning werd verleend voor eene fabriek van stoom- en andere werktuigen in een gebouw, doch nimmer voor eene bouwinrichting van ijzeren schepen in de open lucht;

dat overigens Ten Horn in gebreke is gebleven hun de bij art. 15 der wet bedoelde kennisgeving te doen toekomen, zoodat de aldaar voorgeschreven openbare kennisgeving niet heeft kunnen plaats hebben, terwij bovendien Ten Horn, bij brief van 6 Juni '85, de hem verleende voorwaardelijke vergunning heeft aangenomen.

Burg. en Weth. zijn daarom van meening, dat appellant in zijn beroep niet-ontvankelijk zal moeten worden verklaard.

In deze zienswijze wordt door Gedeputeerde Staten, blijkens hun ambtsbericht van 17 Juli '85 no. 5, 1e afd., gedeeld.

Nadat de overweging van het beroep bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur aanhangig was gemaakt, zijn nog bij haar ingekomen eene memorie van den opposant O. J. Bakker, d.d. 6 Aug. '85, waarin hij de bezwaren herhaalt, die hij in zijn schrijven van 19 Juni bevorens aan het gemeentebestuur nader had uiteengezet en waarbij hij op nieuw aandringt op het stellen der voorwaarde van het stichten van een steenen gebouw zonder klankgaten in de naar zijne woning gekeerde zijde; en eene memorie van N. Meelker d.d. 8 Augustus '85, die zijne bezwaren niet bij het gemeentebestuur had ingebracht, doch thans aan de Afdeeling eene schetsteekening overlegt, waaruit, naar hij zegt, duidelijk te zien is, hoe hinderlijk de werf van appellant is om van en naar zijne boerderij te komen. De zware ijzeren schepen, zoo vervolgt de Memorie, die op de werf worden gebouwd, moeten over de drift, die voor een deel ook nog tot bergplaats dient, worden getild, wat geen gemakkelijk werk en waarvoor veel tijd noodig is. Gedurende dien tijd is men op de boerderij letterlijk ingesloten. De drift, alleen het eigendom van de gebroeders Meelker, de bewoners der boerderij, is dan geheel versperd. De memorie eindigt met den wensch, dat aan appellant geen langere vergunning worde verleend dan hem door Burgemeester en Wethouders is toegestaan.

Eindelijk is nog, uit hoofde van het ontbreken van sommige stukken, tusschen den voorzitter der Afdeeling en Gedeputeerde Staten van Groningen eene briefwisseling gevoerd, waarvan het gevolg was, dat de Afdeeling alsnog van wege het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid in het bezit van de ontbrekende stukken werd gesteld. Tevens is ten gevolge van die correspondentie eene schrijffout hersteld in het bericht van B. en W. van Veendam, d.d. 6 Juli '85.

In dat bericht was oorspronkelijk het schrijven van appellant aan het gemeentebestuur van den 6n Juni '85 onder de onjuiste dagteekening van 15 Juni '85 vermeld. De twijfel of er soms behalve het schrijven van 6 Juni '85 nog een later schrijven

door appellant aan het gemeentebestuur was gericht, werd opgeheven door de missive van Gedeputeerde Staten van Groningen, d.d. 11 September '85 no. 10, 1e afd., waarbij het bericht van Burg. en Weth. van Veendam, d.d. 6 Juli '85, werd teruggezonden, nadat de dagteekening van het daarin aangehaald schrijven van appellant was verbeterd.

De appellant is zelf verschenen. Hij dringt op vernietiging van het besluit van Burg. en Weth. aan, en verzoekt hen de vergunning te verleenen overeenkomstig zijne aanvrage.

Ten Horn geeft daarna nog eenige inlichtingen op vragen van de Staatsraden Van Eysinga en De Vries.

III. het beroep van *H. M. van Brakel te Middelburg, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten eener huidenzouterij.*

De *Staatsraad* Des Amorie van der Hoeven brengt het volgend verslag uit:

Bij adres d.d. 21 April jl. werd door H. M. van Brakel, koopman te Middelburg, aan Burg. en Weth. dier gemeente vergunning verzocht tot het oprichten eener huidenzouterij in een perceel gelegen aan de Seislaagte, wijk M no. 71, kadastraal bekend in Sectie A no. 925, zijnde, volgens de bij het verzoek gevoegde beschrijving, een steenen gebouw met pannen gedekt, geen opening hebbende op andere erven en rondom afgesloten, te voorzien van afvoergoten, loopende naar een vergaarputje tot berging van den pekel, die geregeld weder gebruikt worden zal. Voorts werden daarbij overgelegd eene teekening en een uittreksel uit de kadastrale leggers, ingevolge art. 5 2o en 3o der wet van 2 Juni 1875.

In zijn verzoek gaf adressant te kennen, dat hij als koopman in huiden, wenscht in het bedoelde perceel zijne huiden te mogen zouten, om die eens of tweemaal in de maand te verzenden.

Op de, ter voldoening aan art. 7 der gemelde wet, na voorafgaande aankondiging gehouden bijeenkomst van belanghebbenden zijn bezwaren ingebracht door, en bij B en W. schriftelijk ingekomen bezwaren medegedeeld van drie belanghebbenden, eigenaars of bewoners van aangrenzende perceelen. Die bezwaren bestonden hoofdzakelijk in de vrees voor een ondragelijken en aan de gezondheid zeker niet bevorderlijken stank, en voor de vochtigheid die het zouten van huiden teweegbrengt. De belanghebbende Julianus merkte nog op, dat deze bezwaren voor hem in dubbele mate zouden gelden, omdat zijne woning gelegen is in wijk M no. 70, en dus naast het door den verzoeker aangewezen perceel, en zijn slaapstede omiddellijk grenst aan den scheidingsmuur tusschen beide gebouwen.

Door den mede verschenen verzoeker werd hiertegen aangevoerd, dat er geen stank te duchten is, omdat elk bederf der huiden juist door het inzouten wordt voorkomen, terwijl de gebruikte pekel dadelijk weder over de huiden wordt geworpen, totdat zij daarvan geheel doortrokken zijn.

Burg. en Weth. weigerden het gedaan verzoek bij beschikking d.d. 19 Mei ll. no. 8/724 op grond van de door belanghebbenden daartegen ingebrachte bezwaren, waaraan. naar hun oordeel, door het stellen van voorwaarden niet kon worden tegemoet gekomen

Binnen den wettelijken termijn is de verzoeker van deze beschikking bij den Koning gekomen in beroep. In zijn adres wordt in hoofdzaak door hem aangevoerd, dat het, pakhuisje, waarin hij zijn bedrijf uitoefenen wil, is gelegen buiten de kom der gemeente, van steen gebouwd, met pannen gedekt, en geen opening hebbende op andere erven; dat hij zijn versche runderhuiden na ontvangst dadelijk van zout voorziet om ze voor bederf te bewaren; dat hij die huiden twee- of driemaal 's weeks naar Rotterdam verzendt en er dus nooit langer dan twee dagen bezitter van is; dat derhalve zoowel de plaats waarin, als de wijze waarop hij zijn bedrijf verrichten wil, het onmogelijk maken dat de huiden walgelijke uitdampingen verspreiden en de gezondheid benadeelen zouden, hetgeen daarentegen wel het geval zoude zijn, indien de versche huiden ongezouten bleven; dat het ook niet zijne bedoeling is eene eigenlijk gezegde huidenzouterij op te richten, maar alleen om de huiden vóór de verzending ter voorkoming van bederf van ruw, niet veraccijnsd zout te doortrekken, hetgeen hij thans tot zijn nadeel met veraccijnsd zout moet doen; eindelijk dat hij en zijn gezin broodeloos zouden worden, indien de vergunning niet werd toegestaan. Op deze gronden verzoekt appellant, dat het besluit van B. en W. moge worden vernietigd, en hem in genoemd perceel vergunning tot het oprichten eener bergplaats van huiden worde verleend.

Gedeputeerde Staten van Zeeland, op dit adres gehoord, hebben daarover bericht gevraagd aan Burg. en Weth. van Middelburg en aan den waarnemend Inspecteur voor het geneeskundig Staatstoezicht in hunne provincie.

B. en W. refereerden zich aan de in hunne afwijzende beschikking, naar hun zeggen, omstandig vermelde redenen.

De waarnemend Inspecteur daarentegen is van meening dat het oprichten eener huidenzouterij in het meergemelde perceel uit een hygienisch oogpunt te recht bezwaren ondervindt, maar dat in die bezwaren door het stellen van voorwaarden kan worden voorzien. Huidenzouterijen kunnen volgens dezen ambtenaar in tweederlei opzichten schade aan de omgeving toebrengen, en wel 1o. door den zeer hinderlijken stank wanneer zij of de afval in bederf overgaan, 2o. door het schadelijke van het vuile water en den pekel, wanneer zij in den bodem en scheidingsmuren dringen.

Tegen het bederf der huiden zal door den eigenaar wel uit eigenbelang worden gewaakt; dat van den afval moet door een spoedige wegvoering worden voorkomen.

Het doordringen van vuil water en pekel moet belet worden door de huidenzouterij van een ondoordringbaren bodem te voorzien, de rompmuren pekeldicht te maken en toezicht te doen houden dat deze ondoordringbaar blijven, hetgeen ook op het putje en de riolen tot afvoer van den pekel van toepassing is.

Tot luchtverversching is het aanbrengen van een luchtkoker in het dak aan te bevelen. Wanneer, meent de Inspecteur, voor een en ander wordt zorg gedragen, behoeft eene huidenzouterij, waaraan geen vellendrogerij noch blooterij is verbonden, in de bedoelde wijk voor de omgeving niet schadelijk te zijn. Gezegde ambtenaar is

derhalve van oordeel dat de vergunning in casu kan worden verleend onder voorwaarde 1o dat de afval der huiden onmiddellijk worde verwijderd; 2o dat de huiden na ontvangst onmiddellijk worden gezouten; 3o dat de bodem van het lokaal, de rompmuren, het putje en het riool ondoordringbaar en pekeldicht worden gemaakt en, gehouden; 4o dat het venster in den voorgevel worde dichtgemetseld en een luchtkoker in het dak worde aangebracht.

Gedeputeerde Staten, zich met dit advies vereenigende, zijn van oordeel dat de verlangde vergunning onder de bovengemelde voorwaarden alsnog kan worden verleend.

Nadat de beslissing des Konings in deze zaak verdaagd geworden was, heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, op machtiging van Z. M., bij schrijven van 7 Augustus ll. hare overweging bij deze afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt.

Sedert is, van de zijde van opgeroepen belanghebbenden, nog ingekomen een schrijven van het bestuur der Godshuizen te Middelburg, als belast met de administratie van het gesticht no. 2 oude- mannen- en vrouwen- en armweeshuis aldaar, mededeelende dat dit bestuur geen bezwaarschriften indienen zal, wegens den grooten afstand tusschen de te maken inrichting en het genoemde gesticht.

Ook in deze zaak is de appellant zelf verschenen. Hij verklaart, na het voorgedragen verslag, niets meer te zeggen te hebben, doch beantwoordt eenige vragen van den president en van de Staatsraden De Vries en Van der Hoeven.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negen en Twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 30 *September* 1885.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga,

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Commies van Staat; Mr. C. Bake.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten:

1o. van 18 September 1885, no. 14, houdende beschikking op het beroep, van den *Gemeenteraad van Amersfoort, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht dd.* 13 *Mei* 1885 *no.* 23, *waarbij goedkeuring werd onthouden aan een besluit van den Raad, strekkende om uit het fonds van onvoorziene uitgaven der begrooting van* 1885 *te voldoen een bedrag van* f 133.34, *wegens bezoldiging voor het tijdelijk waarnemen door eenen wethouder van de betrekking van Commissaris van politie.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 456).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN. PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Amersfoort, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht de dato 13 Mei 1885 no. 23, waarbij goedkeuring werd onthouden aan een besluit van den Raad, strekkende om uit het fonds van onvoorziene uitgaven der begrooting van 1885 te voldoen een bedrag van f 133.34, wegens bezoldiging voor het tijdelijk waarnemen door eenen Wethouder van de betrekking van Commissaris van politie;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 2 September 1885, no. 66;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 September 1885 no. 3970, afd. B. B.;

Overwegende, dat de Raad der gemeente Amersfoort in zijne vergadering van 16 April 1885 besloot, om uit het fonds van onvoorziene uitgaven der begrooting voor het jaar 1885 een bedrag van f 133.34 te voldoen wegens bezoldiging van den wethouder M. L. Celosse, voor de tijdelijke waarneming der betrekking van Commissaris van politie dier gemeente, gedurende de maand December 1883, welk bedrag op de rekening voor laatstgemeld dienstjaar door Gedeputeerde Staten van Utrecht niet in uitgaaf was geleden;

dat Gedeputeerde Staten van Utrecht bij besluit van 13 Mei ll. aan dit raadsbesluit (ten onrechte door hen genoemd eene voordracht van Burgemeester en Wethouders) hunne goedkeuring onthielden, hoofdzakelijk op grond, dat de wethouder M. L. Celosse, lid van den Raad der gemeente Amersfoort, krachtens art. 23 litt. *e* der Gemeentewet niet wettig heeft kunnen belast worden met de zelfs tijdelijke waarneming der betrekking van Commissaris van politie, en dus ook geene bezoldiging voor die waarneming kan genieten, en wijders, dat — daargelaten de vraag of de wethouder Celosse op last van den Burgemeester der Gemeente werkzaamheden heeft verricht aan het Commissariaat van politie verbonden — deze toch moeten beschouwd worden als aan hem te zijn opgedragen, nevens die, tot de bezoldigde betrekking van wethouder behoorende, zoodat de voorgedragen uitgaaf, als niet op de wet gegrond, voor geene toewijzing vatbaar is;

dat de Gemeenteraad bij adres van 11 Juni ll. tegen dit besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen, in hoofdzaak bewerende, dat art. 23 litt. *e* der Gemeentewet wel is waar het lidmaatschap van den Raad met de betrekking van Commissaris van politie onvereenigbaar verklaart, doch deze uitsluiting niet mag worden uitgebreid tot het hier aanwezige geval van tijdelijke waarneming dier betrekking op grond eener opdracht, krachtens art. 17 van het Wetboek van Strafvordering door den burgemeester gedaan, op wien anders, in lijnrechten strijd met dat artikel, dezelfde uitsluiting krachtens art. 62 der Gemeentewet evenzeer van toepassing zoude wezen;

dat derhalve door de slotwoorden van het laatste lid van art. 94 der gemeentewet de voorgedragen uitgaaf, strekkende tot bezoldiging eener openbare gemeentebediening,

gerechtvaardigd is, en zulks te meer, omdat de tijdelijke waarneming niet aan der oudsten wethouder, plaatsvervullend Burgemeester, maar aan den heer M. L. Celosse, Procureur en jongsten Wethouder, opgedragen werd;

Overwegende, dat art. 23 litt. *e* der Gemeentewet het lidmaatschap van den Raad onvereenigbaar verklaart met de betrekking van Commissaris van politie;

dat de wetgever daarbij geen onderscheid heeft gemaakt tusschen de tijdelijke of definitieve vervulling dier betrekking, en derhalve ook voor een tijdelijke benoeming de bovenbedoelde uitsluiting van kracht blijft, tenzij deze door eene andere uitdrukkelijke wetsbepaling mocht zijn opgeheven;

dat, bij het ontbreken van zoodanige bepaling, de aanstelling van het Raadslid tevens wethouder Celosse tot waarnemend Commissaris van politie is geschied in strijd met de wet, en derhalve reeds uit dien hoofde reden bestond om het Raadsbesluit, waarbij hem deswege eene bezoldiging werd toegekend, niet goed te keuren;

dat bovendien art. 94, laatste lid, der Gemeentewet uitdrukkelijk voorschrijft, dat de wethouders, behalve hunne jaarwedde geenerlei inkomen, onder welken naam ook, uit de gemeentekas zullen genieten, dan hetgeen verbonden is aan eene andere hun opgedragen openbare gemeentebediening;

dat aan de tijdelijke waarneming eener openbare gemeentebediening alleen dan het genot van het inkomen dier bediening is verbonden, wanneer de wet — gelijk in de artt. 78, 90, 105, 119 der Gemeentewet — daarop aanspraak geeft, hetgeen ten aanzien der betrekking van Commissaris van politie niet is bepaald;

dat dus ook uit dien hoofde aan den wethouder Celosse voor de tijdelijke waarneming dier betrekking, geen bezoldiging kon worden toegekend;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan: met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 13 Mei 1885 no. 23 het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 18 September 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 18 September 1885, no. 15, houdende beschikking op het beroep van *P. Leeflang te Nieuwerkerk aan den IJssel, tegen de beschikking van Burgemeester en Wethouders van Moordrecht van* 15 *April* 1885, *waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprichting eener varkensslachterij in genoemde gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, blz. 488).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van P. Leeflang te Nieuwerkerk aan den IJssel, tegen de beschikking van Burg. en Weth. van Moordrecht van 15 April 1885, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprichting eener Varkensslachterij in genoemde gemeente;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 2 September 1885, no. 68;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 14 September 1885, no. 41, afd. H. en N.;

Overwegende, dat door genoemden P. Leeflang aan Burgemeester en Wethouders van Moordrecht vergunning is gevraagd voor de oprichting eener Varkensslachterij in het lokaal achter het voorhuis en de achter dat lokaal gelegen open plaats van het hem toebehoorende huis in de kom der gemeente Moordrecht bij het kadaster bekend als no. 1672 van Sectie B;

dat door de eigenaars van twee naburige perceelen tegen dat verzoek bezwaren zijn ingebracht;

dat Burgemeester en Wethouders geoordeeld hebben, dat de kennisneming van die bezwaren niet tot de bevoegdheid van hun college behoorde, voor zoover zij hierin bestonden dat door de werkzaamheden van het slachten de bewoners van de perceelen der reclamanten zouden gehinderd worden bij het gaan over de open plaats van den aanvrager, krachtens eene ten behoeve dier perceelen bestaand recht van overpad; doch dat Burgemeester en Wethouders overigens de bezwaren gegrond oordeelende, de vergunning hebben geweigerd, om de volgende redenen:

dat een ten behoeve der slachterij in de open plaats achter het huis van den aanvrager gegraven put, wanneer die niet gesloten is, gevaar zal opleveren voor de bewoners der bovenbedoelde naburige perceelen; dat in de naaste omgeving schade aan de gezondheid, althans hinder van ernstigen aard te verwachten is door den invloed, dien het geraas en geschreeuw van de ter slachting bestemde en geslacht wordende varkens kunnen uitoefenen op zenuwachtige en teergevoelige gestellen en op kinderen; en dat het niet in den put opgevangen bloed en het met bloed bezwangerd water niet anders kan wegvloeien, dan door een goot, liggende naast de openbare straat en dit voor de algemeene gezondheid schadelijk geacht wordt;

dat P. Leeflang van deze beschikking bij Ons in beroep komende heeft aangevoerd, dat de put, bestemd tot het opvangen van het water, bij het slachten gebezigd, dat water kan opnemen, zonder dat het luik, dat den put bedekt, behoeft te worden gelicht, zoodat de put alleen geopend zal zijn tijdens hij geledigd wordt: — dat indien de invloed, dien het geschreeuw der varkens op zenuwachtige en teergevoelige gestellen en op kinderen kan hebben, een reden tot weigering mocht zijn, er geen varkensslachterijen in bebouwde kringen mogelijk zouden zijn en er tegen de uitoefening

van vele bedrijven bezwaar zou bestaan, daar bij vele het een en ander voorkomt, dat zenuwachtigheid kan verwekken en vrees aan kinderen kan aanjagen; dat bij varkens, slachters het bloed der geslachte dieren niet wegvloeit, maar zorgvuldig wordt opgevangen om tot het maken van worst gebruikt te worden; dat de put bestemd is om te voorkomen dat vuil water langs de openbare straat vloeie.

Overwegende, dat het gevaar, dat vóór de bewoners der bovenbedoelde naburige perceelen van den put, wanneer die openstaat, gevreesd wordt, bij de beoordeeling dezer zaak evenmin in aanmerking mag komen als de beweerde belemmering der passage over de open plaats; dat toch ook dit gevaar niet bestaat voor de bewoners van die perceelen als zoodanig, maar zij daaraan alleen zijn blootgesteld, wanneer zij, gebruik makende van een bestaand recht van overpad, over de open plaats van den appellant gaan, en de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) wel strekt tot afwending van het gevaar, of den overlast welke deze of gene inrichting voor de gebruikers van naburige perceelen binnen die perceelen kan veroorzaken, maar niet om hen te beschermen, wanneer zij zich krachtens eenig burgerlijk recht bevinden op het terrein tot de inrichting behoorende;

dat, terwijl overlast van het geschreeuw der varkens in de omgeving der slachterij alleen beweerd wordt te zullen bestaan voor zenuwachtige personen en kinderen, dat is voor hen die wegens hun bijzonderen gezondheidstoestand of zeer jeudigen leeftijd in buitengewone mate gevoelig zijn of vatbaar om door angst en schrik te worden bevangen, gereedelijk mag worden aangenomen, dat van dat geschreeuw geen zoodanige ernstige hinder of schade aan de gezondheid zal worden ondervonden, als volgens de wet reden kan zijn tot weigering eener vergunning, althans niet wanneer wordt bepaald dat op de open plaats geen varkens mogen verblijven of geslacht worden;

dat voorts door het stellen van voorwaarden omtrent afvoer van spoelwater en verwijdering van afval genoegzaam tegen verontreiniging van lucht en bodem kan worden voorzien;

dat er alzoo geen reden is om de weigering der vergunning te handhaven;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan het bovenvermeld besluit van Burgemeester en Wethouders van Moordrecht van 15 April 1885 te vernietigen en alsnog aan P. Leeflang te Nieuwerkerk aan den IJssel en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen, om in het perceel bij het kadaster bekend als no. 1672 van Sectie B, der gemeente Moordrecht, volgens de bij dit besluit behoorende beschrijving en teekening, eene varkensslachterij op te richten, onder voorwaarde:

1o. dat het slachten uitsluitend geschiede in het op de teekening als slachterij aangewezen lokaal en dus niet op de open plaats;

2o. dat op die open plaats ook geene varkens verblijven;

3o. dat de slachtplaats gedurende het slachten gesloten zij;

4o. dat de slachtplaats worde voorzien van een waterdichten, geplaveiden vloer;

5o. dat het water, bij het slachten gebezigd, en wat met dat water wordt afgevoerd, door een gemetselde overdekte goot geleid worde in een waterdichten gesloten put;

6o. dat alle andere vuilnis en afval na elke slachting onmiddellijk worden weggevoerd;

7o. dat de put zoo dikwijls noodig worde geledigd;

en voorts te bepalen dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, en aan de Departementen van Algemeen bestuur.

Het Loo, den 18 September 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

BESCHRIJVING van de te maken inrichting tot uitoefening van eene varkensslachterij in de gemeente Moordrecht en den eigendom van Pieter Leeflang, bouwman, wonende te Nieuwerkerk aan den IJssel.

De inrichting wordt uitsluitend gebezigd voor varkensslachterij, zij zal worden gemaakt in het benedengedeelte van een huis en op de daarachter gelegen open plaats behoorlijk van de straat afgesloten, een en ander in eigendom toebehoorende aan den ondergeteekende en gelegen in de kom der gemeente Moordrecht, aan de binnenzijde van Schielands Hoogen Zeedijk, bekend bij het kadaster onder Sectie B, no. 1672.

In de inrichting zal worden geplaatst, onder een daar ter plaatse reeds bestaanden schoorsteen met stookplaats, een open ijzeren ketel tot het verwarmen van het voor het slachten benoodigde water, terwijl verder is gezorgd voor behoorlijke gelegenheid tot opvanging van vuil water, bloed enz., zonder dat dit met de publieke straat of den eigendom van anderen in aanraking komt, door het maken op genoemde plaats van een gemetselden put, wijd in diameter 0.60 m. diep 0.75 m.

Behoort bij het adres aan Heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Moordrecht dd. 12 Maart 1885.

P. LEEFLANG.

Behoort bij het Koninklijk besluit van 18 September 1885, no. 15.

Mij bekend:
De Minister an Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3o. van 19 September 1885, no. 20, houdende beschikking op het beroep, door *E. J. T. van Dissel te Stratum ingesteld tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 24 *April* 1885, *waarbij aan C. B. van Dijk voor een proeftijd vergunning is verleend tot het oprichten eener stoomweverij en stoomwasscherij aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, blz. 450.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door E. J. T. van Dissel te Stratum, ingesteld tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 24 April 1885, waarbij aan C. B. van Dijk voor een proeftijd vergunning is verleend tot het oprichten eener stoomweverij en stoomwasscherij aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 2 September 1885, no. 58;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 14 September 1885 no. 42, Afd. H. en N.;

Overwegende, dat C B. Van Dijk, damastfabrikant te Stratum, aan het gemeentebestuur aldaar vergunning heeft verzocht tot oprichting eener door stoom gedreven weverij en wasscherij op de perceelen, kadastraal bekend gemeente Stratum, Sectie A, no. 1917, 1584, 1585, 1581, 1303 en 1158;

dat Burgemeester en Wethouders met inachtneming der wettelijke voorschriften bij beschikking van 24 April 1885 de gevraagde vergunning onder zekere daarbij gestelde voorwaarden voor een proeftijd van een halfjaar hebben verleend;

dat appellant van deze beschikking, op grond van de schade die zijne bleekerij van de stoominrichting zal ondervinden, bij Ons voorziening heeft gevraagd;

Overwegende, dat appellant, volgens de verklaring van den verzoeker, verzuimd zou hebben dezen bij exploit kennis te geven van het door hem ingesteld beroep;

dat appellant, in de gelegenheid gesteld het exploit, zoo het gedaan mocht zijn, over te leggen, daaraan geen gevolg heeft kunnen geven;

dat hij wel is waar getracht heeft dit verzuim te herstellen, door daarna alsnog aan den verzoeker een exploit te doen beteekenen, onder opmerking, dat art. 15 der wet ten deze geene termijnsbepaling inhoudt;

doch dat die beteekening van het beroep meer dan twee maanden, nadat het beroep was ingesteld en nadat het reeds bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig was gemaakt, niet geacht kan worden het gepleegde verzuim te dekken, omdat anders het doel van de bepaling van art. 15 der wet geheel illusoir zou worden gemaakt en de waarborg voor den verzoeker verloren zou gaan; dat hij, na het verstrijken van den termijn van appel, zoo hem geen exploit is beteekend, met de uitvoering van de hem verleende vergunning kan aanvangen;

dat mitsdien door appellant een van de bij art. 15 der wet gebiedend voorgeschreven bepalingen niet behoorlijk in acht is genomen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

appellant in het door hem ingesteld beroep te verklaren niet-ontvankelijk.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 19 September 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

ALEWIJN.

4o. van 20 September 1885, no. 16, houdende beschikking op het beroep door den *gemeenteraad van Oostkapelle ingesteld van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland van* 15 *Mei* 1885, *no.* 126, *omtrent den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 439.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, door den gemeenteraad van Oostkapelle ingesteld van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 15 Mei 1885, no. 126, omtrent den legger der wegen en voetpaden in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 2 September 1885, n°. 63;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 16 September 1885, no. 5 Afd. Wat. A.;

Overwegende, dat op den legger der wegen en voetpaden der gemeente Oostkapelle, zooals die door den gemeenteraad bij besluit van 20 Februari 1885 voorloopig was vastgesteld, onder no 24 voorkwam: het Hooge pad, loopende van den Grijpskerkschen

weg bij den Landmetersweg over eenige aangewezen particuliere eigendommen tot den Grijpskerkschen weg nabij de hofstede genaamd "het Kersenhof" in onderhoud bij de gebruikers der perceelen, waarover het pad loopt;

dat Gedeputeerde Staten van Zeeland, naar aanleiding van een hun gedaan verzoek van eenigen der onderhoudsplichtingen, de vermelding van dat pad op den legger hebben doorgehaald en den legger aldus gewijzigd bij hunne bestredene resolutie hebben vastgesteld;

dat deze beslissing van Gedeputeerde Staten steunt op de overweging, dat het bedoelde voetpad bijna parallel loopt met den Grijpskerkschen weg, welke met keien en klinkers is bestraat; dat aan het voetpad geen behoefte bestaat vermits men even goed gebruik kan maken van den straatweg en het pad derhalve niet geacht kan worden te strekken ten dienste van het algemeen;

dat de gemeenteraad van die beschikking in beroep komende, aanvoert, dat het voetpad reeds voorkomt op het krachtens het reglement van 1838 opgemaakt tableau; dat het een kortere verbinding daarstelt tusschen de dorpen Grijpskerke en Oostkapelle en wel een verschil oplevert van 250 Meter met den daarmede evenwijdig loopenden Grijpskerkschen weg; dat het tevens is een kortere verbinding tusschen drie hofsteden bewoond door ingezetenen van Oostkapelle en de kom dier gemeente en een korteren toegang verleent tot vele landerijen door ingezetenen der gemeente gebruikt, zoodat het behoud van dat pad voor die ingezetenen, voor de arbeiders en knechts, die deze landerijen bewerken, voor de beambten van den post- en telegraafdienst en vele anderen van groot belang is; op welke gronden appellant verzoekt dat de bestreden resolutie van Gedeputeerde Staten door Ons worde vernietigd, in zoover die het voetpad betreft door den gemeenteraad onder no. 24 op den legger gebracht;

dat Gedeputeerde Staten, op appellants adres gehoord, tegen het daarin aangevoerde hebben opgemerkt, dat bij het vaststellen in 1851 van het krachtens het reglement op de buurtwegen en voetpaden van 1838 opgemaakt tableau der voetpaden in de gemeente Oostkapelle, de weg tusschen Grijpskerke en Oostkapelle zandweg was; dat toen derhalve geacht kon worden, dat er behoefte bestond aan een goed onderhouden voetpad; dat echter nu de weg is hard gemaakt, die behoefte niet meer bestaat; dat eene verkorting, welke slechts 250 Meter bedraagt, naar hun oordeel te onbeduidend is om het voetpad in stand te houden en verschillende personen te belasten met het onderhoud van een voetpad, dat ten hoogste tot gemak van enkelen, niet ten dienste van het algemeen strekt, en dat de toegang tot landerijen een particulier belang is;

dat eindelijk door den eigenaar der hofstede het Hooge Duivekot aan het pad in geschil gelegen, die voor eene grootere lengte dan eenig ander eigenaar onderhoudplichtige van dat pad is, is gewezen op het groote belang daarvan zoo voor hem als voor vele andere ingezetenen, en daarbij wordt te kennen gegeven, dat de breedte van den Grijpskerkschen weg zoo gering is, dat voor schoolgaande kinderen het voortbestaan van het voetpad van groot belang is, vooral in tijden, dat die weg veel gebruikt wordt door den landbouwer tot het inrijden van zijne vruchten of tot bemesting der landerijen;

Overwegende, dat het buiten geschil is, dat het Hoogepad tot nu toe geweest is en op dit oogenblik nog is een openbaar pad;

dat alzoo de vraag is of te recht door Gedeputeerde Staten besloten is te voldoen aan het verzoek van eenige onderhoudsplichtigen om dat pad opteheffen en daartoe in den legger doortehalen;

dat als grond voor die opheffing door Gedeputeerde Staten is aangenomen de omstandigheid, dat het pad bijna evenwijdig loopt met den thans bestraten Grijpskerkschen weg, van welken alzoo evengoed kan worden gebruik gemaakt;

dat intusschen het Hooge pad onder Oostkapelle met het Oostkapelsche voetpad onder Grijpskerke, dat op den legger dier gemeente behouden is, de bochten in den straatweg tusschen de dorpen Oostkapelle en Grijpskerke afsnijdende, tusschen deze eene verbinding in nagenoeg rechte lijn daarstelt, en de kortste verbinding tusschen twee naburige dorpen zeker moet geacht worden ten dienste te strekken van het algemeen;

dat die straatweg voor zoover hij onder Oostkapelle strekt, behalve dat hij langer is, volgens de getuigenis van Burgemeester en Wethouders en de verklaring van den voornaamsten onderhoudsplichtigen van het pad, door zijne geringe breedte bij het mestrijden en mennen der veldvruchten en door zijne slikkerigheid bij nat weder in zekere tijden van het jaar moeilijk begaanbaar is, vooral ook voor schoolgaande kinderen;

dat om deze redenen steeds van het pad door velen wordt gebruik gemaakt;

dat alzoo, nu ook èn Burgemeester en Wethouders èn de Raad getoond hebben op het behoud van het pad als openbaar pad prijs te stellen, er geen grond bestaat om dat pad, dat reeds op het sedert 1851 bestaande tableau der voetpaden in de gemeente voorkomt, van den nieuwen legger aftelaten;

Gezien het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zeeland, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 Augustus 1881 no. 18 (Provinciaal blad 1881 no. 85) gewijzigd bij besluit der Staten, goedgekeurd door Ons besluit van 31 Juli 1882, no. 13 (Provinciaal blad 1882, no. 82).

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging der beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 15 Mei 1885, no. 126, te beslissen dat het Hooge pad op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Oostkapelle moet worden hersteld, zooals het daarop door den gemeenteraad bij zijn besluit van 20 Februari 1885 was opgenomen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 20 September 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het adres van *C. P. J. Snoek, gewezen leeraar aan de opgeheven burgerdag- en avondschool te Amsterdam, houdende verzoek om herziening van de te zijnen aanzien genomen beslissing omtrent zijne aanspraak op pensioen.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Op 9 Mei dezes jaars werd aan Zijner Majesteits Kabinet ontvangen een adres van Cornelis Paules Johannes Snoek, gewezen leeraar aan de opgeheven Burgerdag- en avondschool te Amsterdam, waarbij hij Zijne Majesteit verzoekt om, nadat de Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, zal zijn gehoord, met herziening der beslissing van den Minister van Binnenl. Zaken dd. 12 Januari 1885 no. 51[1], afd. O, en onder toepassing van art. 5, laatste lid, der wet van 9 Mei 1846, (*Stbl.* no. 24), laatstelijk gewijzigd bij de wet van 21 Mei 1873 (*Stbl.* no. 64), zijn pensioen alsnog te regelen.

De aanleiding tot dit adres kan blijken uit de vermelding van de navolgende feiten:

Door den gemeenteraad van Amsterdam werden bij besluit van 13 Juni 1883, Burg. en Weth. gemachtigd aan Zijne Majesteit voor de gemeente ontheffing te vragen van de verplichting om eene Burgerdag- en avondschool in stand te houden.

Volgens eene met de Maatschappij voor den Werkenden Stand overeengekomen regeling zou die Maatschappij in het gebouw der Burgerdag- en avondschool, gelegen in de Westerstraat, eene tweede ambachtsschool vestigen en de Burgeravondschool van de gemeente overnemen, tot welk doel de lokalen op kosten van de gemeente zouden worden verbouwd.

Omtrent het gebruik van het gebouw en de inrichting van het onderwijs waren tevens eenige bepalingen gemaakt, die voor dit verslag niet van belang zijn.

Voorts zou de Maatschappij zich tegenover de gemeente verbinden om de leeraren der Burgeravondschool in hunne betrekking en bezoldiging te handhaven, totdat zij door den gemeenteraad op voordracht der Maatschappij, den Inspecteur van het middelbaar onderwijs gehoord, zouden zijn ontslagen;

De leeraren der Burgerdagschool, met uitzondering van den leeraar in de gymnastiek en van dien in de staathuishoudkunde, welke vakken niet aan de tweede ambachtsschool behoeven te worden onderwezen, op eene door den gemeenteraad goedtekeuren bezoldiging en met den waarborg, dat zij in het genot zouden blijven van 't geen zij tot dusver van de gemeente genoten, aan de tweede ambachtsschool aantestellen tot het geven van onderwijs in de vakken, waarvoor zij aan de Burgerdagschool waren aangesteld, en die leeraren niet te ontslaan, noch eenige wijziging in hunne betrekkingen of bezoldigingen te brengen, dan onder goedkeuring van den gemeenteraad, den Inspecteur van het middelbaar onderwijs gehoord.

Onder dezelfde bepalingen, wat ontslag, regeling van betrekking en bezoldiging betreft, tot directeur der tweede ambachtsschool tevens directeur der Burgeravondschool aantestellen den directeur der op te heffen gemeentelijke Burgerdag- en avondschool.

Van haren kant zou de gemeente zich verbinden om aan de Maatschappij jaarlijks een naar een vasten maatstaf bepaald subsidie uit te keeren;

Voorts zou de gemeente aan den leeraar in de Staathuishoudkunde en aan dien in de gymnastiek der opteheffen Burgerdagschool onder zekere bepalingen een wachtgeld toekennen.

Eindelijk zou zij, onder dezelfde voorwaarden, als van kracht zouden zijn, indien de Burgerdag- en de Burgeravondschool beide als gemeenteinrichtingen bleven bestaan, al de verplichtingen overnemen, die op het Rijk en de gemeente zouden rusten, wat de pensioneering van den directeur en de leeraren der opteheffen Burgerdag- en avondschool betreft.

Op deze in het raadsbesluit van 13 Juni 1883 neergelegde grondslagen is bij Zijner Majesteits besluit van 2 September 1883, no. 15, met ingang van 1 October d. a. v., voor den tijd van vijf jaren, aan de gemeente Amsterdam ontheffing verleend van de verplichting om eene Burgerdag- en avondschool in stand te houden.

Door het Bestuur der Maatschappij voor den Werkenden Stand werd eene schriftelijke verklaring afgegeven, waarbij die Maatschappij zich verbond tot nakoming der verplichtingen, in het raadsbesluit van 13 Juni 1883 omschreven.

Het gemeentebestuur kon daarop tot de noodige maatregelen van uitvoering overgaan.

Den 2en Januari 1884 besloot de gemeenteraad om, met ingang van een nader door Burg. en Weth. te bepalen tijdstip, de Burgerdagschool en, als openbare inrichting, de daaraan verbonden Burgeravondschool op te heffen; met ingang van dat tijdstip aan den directeur en de leeraren dier inrichting een eervol ontslag te verleenen en het Bestuur van de Maatschappij voor den Werkenden Stand uittenoodigen alsnu aan de gemaakte regeling het vereischte gevolg te geven.

Wat de eventueele aanspraken der leeraren op pensioen betreft, bepaalde de ge meenteraad, dat, voorzoover zij zich aan de tweede ambachtsschool of de burgeravondschool der Maatschappij voor den Werkenden Stand, overeenkomstig de bij het raadsbesluit genoemde voorwaarden zullen hebben verbonden, zij door de gemeente geacht zullen worden in hunne betrekkingen aan de Burgerdag- en avondschool te zijn gebleven, terwijl de gemeente alsdan de verplichtingen op zich zou nemen, welke in het gestelde geval op het Rijk zouden rusten, doch dat deze bepaling alleen van kracht zou zijn, voorzoover zij bij de aanvaarding hunner betrekking aan de scholen der Maatschappij, welke zij, op grond van de opheffing der Burgerdagschool en die der Burgeravondschool als openbare inrichting, aan art. 5, laatste lid, der wet van 9 Mei 1846 (*Stbl.* no. 24), gewijzigd bij de wet van 21 Mei 1873 (*Stbl.* no. 64) mochten ontleenen.

Het tijdstip, waarop de gemeentelijke Burgerdag- en avondschool opgeheven en mitsdien aan de leeraren een eervol ontslag verleend zou worden, werd door Burg. en Weth. nader op 1 September '84 bepaald.

Bij missive van 1 Juli bevorens werd daarvan aan den adressant C. P. J. Snoek, leeraar in de Nederlandsche taal, geschiedenis en aardrijkskunde, kennis gegeven, onder mededeeling, dat ter gemeente-secretarie, afdeeling onderwijs, een formulier ter onderteekening lag, om daarbij van de rechten op Rijkspensioen afstand te doen.

Inmiddels had ook het Bestuur der Maatschappij voor den Werkenden Stand zich, naar aanleiding van het raadsbesluit van 2 Januari '84, bij missive van 4 Februari d. a. v. met adressant in betrekking gesteld, blijkens welke missive adressant tot leeraar in de Nederlandsche taal, geschiedenis en aardrijkskunde aan de tweede Ambachtsschool en Burgeravondschool dier Maatschappij werd aangesteld.

Van oordeel, dat zijne aanspraken op Rijkspensioen niet verloren waren gegaan en dat zoodanig pensioen hem volgens de wet verzekerd was, wendde adressant zich den 22en September '84 tot den Minister van Binnenlandsche Zaken om die aanspraken te doen gelden.

In het adres wordt gewezen op de bepaling van art. 5, laatste lid, der wet op de burgerlijke pensioenen, volgens welke burgerlijke ambtenaren, die na tienjarigen dienst eervol, doch niet op eigen verzoek ontslagen worden wegens de opheffing hunner bediening, recht op pensioen hebben, indien hun geen wachtgeld wordt toegelegd, het wachtgeld wordt ingetrokken of minder bedraagt dan het pensioen, waarop zij overeenkomstig hun diensttijd aanspraak hebben.

Vermits nu aan adressant geen wachtgeld is toegelegd, valt hij, zijns inziens, in de termen van bovengemelde bepaling.

Het adres werd om bericht en raad in handen gesteld van Gedeputeerde Staten van Noordholland, die daarop Burg. en Weth. van Amsterdam hebben gehoord.

Burg. en Weth. geven in hunne berichten van 30 September '84 omtrent het bezwaarschrift van den leeraar Snoek, alsook omtrent de bezwaarschriften van den directeur en van de andere leeraren, die zich eveneens tot den Minister hadden gewend, eenige inlichtingen betrekkelijk den loop en de behandeling der zaak, overeenstemmende met 'tgeen te dien aanzien hierboven reeds is vermeld. De vraag, of en in hoever de adressanten op grond van art. 5 der pensioenwet aanspraak op Rijkspensioen kunnen maken, wenschen Burg. en Weth. aan de beslissing der Hooge Regeering overtelaten.

Door Gedeputeerde Staten van Noordholland wordt in hun bericht van 9/14 October '84 no. 27 enkel naar den inhoud van de missives van Burgemeester en Wethouders verwezen.

Alvorens eene beslissing te nemen heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken nog het advies ingewonnen van den Raad van Toezicht op het Pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Blijkens schrijven van 18 December '84 is de Raad van Toezicht van oordeel, dat het verzoek van den directeur en de leeraren der opgeheven gemeentelijke Burgerdag- en avondschool te Amsterdam niet voor inwilliging vatbaar is.

Die leeraren, zoo schrijft de Raad van Toezicht, gronden hun vermeend recht op de slotbepaling van art. 5 der wet op de burgerlijke pensioenen.

De Raad van Toezicht is van oordeel, dat die bepaling het vooralsnog toekennen van pensioen niet toelaat. De strekking van het voorschrift is zekerheid te scheppen voor ambtenaren, die hunne betrekkingen verliezen, die in ambteloosheid geraken en dit heeft hier niet plaats.

De grondslagen, waarop aan de gemeente Amsterdam ontheffing is verleend van hare verplichting tot het in stand houden van eene Burgerdag- en avondschool, zijn

zoodanig, dat de leeraren, die bij de nieuwe inrichting zijn overgegaan, feitelijk in dezelfde positie zijn gebleven als waarin zij aan de openbare school waren.

In formeelen zin moge er van „opheffing van bediening" sprake kunnen zijn, in het wezen der zaak is dit vereischte voor de toepasselijkheid van het laatste lid van art. 5 niet aanwezig.

De bedoelde leeraren, zoo vervolgt de Raad van Toezicht, behouden hunne zelfde werkzaamheden, zij genieten dezelfde tractementen en de besluiten van den gemeenteraad van 13 Juni '83 en 2 Januari '84, bevatten afdoende waarborgen, dat zij noch in tractemement, noch in pensioensaanspraken van minder conditie kunnen worden dan zij vroeger waren.

Op grond van die besluiten houdt dan ook de door Burg. en Weth. aan de belanghebbenden toegezonden kennisgeving uitdrukkelijk in, „dat, voorzoover zij zich aan de tweede ambachtsschool of de Burgeravondschool der Maatschappij voor den Werkenden Stand, gevestigd in de lokalen der school, waarin zij werkzaam waren, zullen hebben verbonden, zij, wat hunne eventueele aanspraken op pensioen betreft, door de gemeente geacht zullen worden in hunne betrekkingen aan de Burgerdag- en avondschool te zijn gebleven.

Neemt men in aanmerking, zoo besluit de Raad van Toezicht zijne overwegingen, dat het verleend ontslag in onafscheidelijk verband staat tot de nieuwe aanstelling, dat het het publiek gezag is, 't welk aan de bedoelde leeraren de voortzetting hunner bediening op boven omschreven wijze waarborgt, en dat, vergeleken met wachtgeld, die voortzetting een veel voordeeliger toestand oplevert, dan schijnt de juistheid van zijn oordeel, dat het laatste lid van art. 5 niet tot het toekennen van pensioen mag leiden, niet voor betwisting vatbaar.

In overeenstemming met dit advies gaf de Minister van Binnenlandsche Zaken, krachtens machtiging van 5 Januari '85, no. 14, namens Zijne Majesteit, bij beschikking van 12 Januari '85, no. 51 Afd. O, aan den adressant C. P. J. Snoek, te kennen, dat zijn verzoek om in het genot te worden gesteld van pensioen niet voor inwilliging vatbaar was.

Blijkens de overwegingen van die beschikking is ook de Minister van oordeel, dat de grondslagen, vastgesteld bij raadsbesluit van 13 Juni '83, waarop door de gemeente Amsterdam ontheffing van de verplichting tot instandhouding eener Burgerdag- en avondschool is gevraagd en verkregen, zoodanig zijn, dat adressant na de opheffing dier school feitelijk in dezelfde positie is gebleven als waarin hij aan die school was; dat immers de gemeenteraad in zijne besluiten van 13 Juni '83 en 2 Januari '84, — welk laatste besluit ook strekte tot toekenning van eervol ontslag aan adressant uit zijne betrekking aan de Burgerdag- en avondschool, — afdoende waarborgen heeft gesteld, dat adressant na den overgang bij de ambachtsschool dezelfde werkzaamheden en hetzelfde tractement zou behouden als hij bij de Burgerdag- en avondschool had, met bepaling tevens, dat hij, wat zijne eventueele aanspraken op pensioen betreft, door de gemeente geacht zou worden in zijne betrekking aan laatstgenoemde school te zijn gebleven, dat dus het openbaar gezag aan adressant in onafscheidelijk verband met het hem verleend ontslag, het behoud zijner positie, d. i. de voortzetting zijner bediening, heeft gewaarborgd en mitsdien het vereischte voor de toepasse-

lijkheid van art. 5, laatste lid, der wet op de burgerlijke pensioenen niet aanwezig is.

Naar aanleiding van deze beschikking heeft adressant tot Zijne Majesteit het verzoekschrift gericht, waarvan in het hoofd van dit verslag melding is gemaakt, en waarvan de overweging door den Minister van Binnenl. Zaken bij schrijven van 30 Juli '85, no. 2293 Afd. P, krachtens machtiging van Zijne Majesteit, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, aanhangig is gemaakt.

Uit de door adressant overgelegde bijlagen blijkt, dat hij geboren is op 27 Juli 1826 en mitsdien op 1 September '84, — den datum van de opheffing der Burgerdag- en avondschool en van zijn eervol ontslag aan die inrichting — den leeftijd van ruim 58 jaar had bereikt;

dat hij op 12 October 1842 en alzoo op ruim 16-jarigen leeftijd eene acte van toelating als schoolonderwijzer van den vierden rang had verworven;

en dat hij van 22 April 1840 tot 1 September 1884, alzoo gedurende meer dan 44 jaren, aan gemeentelijke inrichtingen van lager en middelbaar onderwijs werkzaam is geweest en wel, volgens een door adressant opgemaakten staat van dienst, die door de noodige bewijsstukken wordt gestaafd, van 22 April 1840 tot 31 Juli 1847 als kweekeling en ondermeester te 's-Gravenhage; van 1 Augustus 1847 tot 1 April 1851 als ondermeester te Sliedrecht; van 1 April 1851 tot 1 September 1851 in gelijke betrekking te Kralingen; van 1 September 1851 tot 27 Maart 1857 als hoofdonderwijzer te Wormer; van 1 April 1857 tot 15 Augustus 1868 als zoodanig te Leiderdorp en van 15 Augustus 1868 tot 1 September 1884 als leeraar aan de Burgerdag- en avondschool te Amsterdam.

In het adres wordt vooreerst een feitelijk overzicht van de zaak gegeven, gelijk die reeds uit dit verslag bekend is.

Voorts wordt daarin medegedeeld, dat adressant, na, met ingang van 1 September '84, als leeraar aan de Burgerdag- en avondschool eervol ontslagen te zijn, de betrekking van leeraar aan de Tweede Ambachtsschool met daaraan verbonden avondschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand heeft aanvaard; dat hij toen wat zijne aanspraken op pensioen betreft, tusschen een van tweeën had te kiezen: òf te genieten het pensioen, waarop hij krachtens art. 5 laatste lid der wet op de burgerlijke pensioenen aanspraak had, òf daar schriftelijk van afstand te doen en alsdan door de gemeente te dien aanzien als ambtenaar te worden beschouwd met recht op eventueel pensioen; dat hij gemeend heeft, dat het uit hoofde zijner vele dienstjaren voor hem verkieselijk was te genieten 't geen art. 5 der gemelde wet hem toekende, en dus geen gebruik te maken van de door de gemeente opengestelde gelegenheid om ook na het eindigen zijner bediening als pensioengerechtigd ambtenaar te worden beschouwd.

Daarna treedt adressant in eenige beschouwingen nopens de beschikking van den Minister van Binnenl. Zaken, volgens welke voor toepassing van art. 5, laatste lid, der pensioenwet ten deze geen termen bestaan en welke beschikking volgens adressant blijkbaar op een misverstand berust.

Onder vermelding van den inhoud van dat wetsartikel zegt adressant, dat hij zich volkomen in het bij dat artikel bedoelde geval bevindt; immers dat hij na meer dan

tienjarigen dienst eervol is ontslagen, niet op eigen verzoek maar omdat de Burgerdag- en avondschool waaraan hij als leeraar verbonden was, als gemeentelijke inrichting is opgeheven, terwijl van wachtgeld geen sprake is.

Hij erkent, dat de gemeenteraad van Amsterdam, krachtens de besluiten van 13 Juni '83 en 2 Januari '84, van de Maatschappij voor den Werkenden Stand welwillend heeft bedongen, dat hij in zijne nieuwe betrekking bij die Maatschappij hetzelfde tractement zou genieten als hij in dienst der gemeente genoot; maar hij betwist, dat daaruit zou volgen, dat zijne bediening niet zou zijn opgeheven, daar hij inderdaad geen ambtenaar in dienst der gemeente meer was, maar aan de Maatsch. voor den Werkenden Stand was verbonden.

Bovendien, zoo vervolgt adressant, zou hij zijn recht op pensioen tegenover de gemeente krachtens het raadsbesluit van 2 Januari '84 ook slechts dan verkrijgen, indien hij afstand deed van de rechten, die hem volgens art. 5 der meergemelde wet toekwamen (en zulks omdat de gemeente anders twee malen met adressants pensioen zou worden belast) een eisch, waaruit blijkt, dat ook de gemeenteraad de meening van adressant is toegedaan, dat het geval van art. 5 hier aanwezig is.

Ten slotte geeft hij te kennen, dat het allerminst zijne bedoeling is zich een extra voordeel te verschaffen. Immers van de gemeente Amsterdam heeft hij niets te verwachten, daar hij geen afstand heeft gedaan van de rechten, die art. 5 der wet op de burgerlijke pensioenen hem toekent. De gunstige bepaling van het raadsbesluit komt hem dus niet ten goede; zoodat als nu ook zijn recht op pensioen krachtens het aangehaald wetsartikel ontkend werd, adressant, na vier en veertig jaren gediend te hebben en eervol ontslagen te zijn, van elk pensioen zou zijn verstoken. Op de aangevoerde gronden werd door adressant van Zijne Majesteit de herziening verzocht van de beschikking door den Minister van Binnenl. Zaken onder dagteekening van 12 Jan. '85 genomen.

Inmiddels hadden na de afwijzende beschikking van 12 Januari '85 de gewezen directeur en een viertal gewezen leeraren der opgeheven Burgerdag- en avondschool zich op nieuw tot den Min. van Binnenl. Zaken gewend, met verzoek ter bekoming van pensioen, welk herhaald verzoek den Minister tot een nader schrijven aan Burg. en Weth. aanleiding gaf. Ofschoon de adressant Snoek niet onder genoemd viertal leeraren voorkomt, is het, met het oog op de daarna tusschen den Minister en dien adressant gewisselde brieven, noodig van het schrijven des Ministers aan het gemeentebestuur en van het gevolg, 't welk dat schrijven had, in dit verslag melding te maken.

In dat schrijven zegt de Minister, dat adressanten, om hunne vermeende rechten op Rijkspensioen te doen gelden, zich hoofdzakelijk beroepen op de hun voor hunne eventueele aanspraken op pensioen vanwege de gemeente gestelde voorwaarde, n.l. dat zij schriftelijk afstand zouden moeten doen van de rechten, die zij aan het laatste lid van art. 5 der wet op de burgerlijke pensioenen zouden kunnen ontleenen, eene voorwaarde, waaraan zij niet hebben voldaan.

Nu was bij den Minister de vraag gerezen, waarom de gemeente Amsterdam, die, volgens het raadsbesluit van 13 Juni '83, met betrekking tot de eventueele pensioneering van directeur en leeraren, onvoorwaardelijk de verplichting op zich genomen had, welke het Rijk en de gemeente te dragen zouden hebben, indien de Burgerdag- en avondschool was blijven voortbestaan, bij het toekennen van het ontslag aan belang-

hebbenden de vervulling van de verplichtingen, die zij op zich nam, afhankelijk stelde van eene door adressanten te vervullen voorwaarde.

Lag, zoo vroeg de Minister, de reden voor het stellen dier voorwaarde wellicht hierin, dat de gemeente, die niet beoordeelen kon, of en in hoeverre belanghebbenden hunne aanspraak op pensioen van Rijkswege behouden, ondanks de verplichtingen, die zij op zich nam, voor zich zekerheid wenschte te erlangen, dat het eventueel door haar te verleenen pensioen werkelijk het Rijkspensioen zou vervangen en niet eene bate boven en behalve dat pensioen zou zijn? Zoo die onderstelling juist was, dan drong zich volgens den minister, de vraag op, of niet de eisch van het onderteekenen der acte van afstand van de rechten op Rijkspensioen, die de belanghebbenden aan de opheffing der Burgerdag- en avondschool mochten ontleenen, van zelf moest vervallen, zoodra zou zijn uitgemaakt, dat aan die opheffing, in verband met het raadsbesluit van 13 Juni '83, geene rechten konden worden ontleend.

Burg. en Weth. van Amsterdam gaven bij hun schrijven van 12 Mei '85 aan den Minister ten antwoord, dat diens opvatting juist was. Zij voegen daaraan toe, dat, indien belanghebbenden zich rechtstreeks tot het gemeentebestuur hadden gewend, terstond aan hun verlangen zou zijn voldaan om op den staat te worden opgenomen van hen, die vanwege de gemeente pensioen kunnen genieten en onder dezelfde voorwaarden als waaronder hun dit vanwege het Rijk en de gemeente zou worden toegekend, zoo de Burgerdag- en avondschool ware blijven bestaan. De Minister vernam met voldoening, dat zijne opvatting volgens Burg. en Weth. juist was, maar wenschte blijkens zijne missive van 28 Mei '85 de verzekering te ontvangen, dat ook door den gemeenteraad in die opvatting werd gedeeld.

Daarop deden Burg. en Weth., bij brief van 13 Juni '85, aan den Minister een afdruk toekomen van een raadsbesluit van den 10n bevorens, houdende intrekking van de voorwaarde, verbonden aan het eventueel verleenen van pensioen aan den directeur en de leeraren der opgeheven Burgerdag- en avondschool, gesteld bij raadsbesluit van 2 Januari '84.

Bij missive van 25 Juni '85 gaf de Minister aan den adressant Snoek te kennen, dat thans de bepaling vervallen was, waarbij de eventueele aanspraken van directeuren en leeraren op pensioen van gemeentewege afhankelijk waren gesteld van het onderteekenen en indienen eener verklaring, waarin afstand werd gedaan van de rechten en pensioen welke zij, op grond van de opheffing der Burgerdag- en avondschool, van art. 5, laatste lid, der wet op de burgerlijke pensioenen mochten ontleenen.

De Minister vroeg nu aan adressant, of hij bij zijn verlangen bleef volharden om het aan Zijne Majesteit gericht adres op de daarbij bedoelde wijze in behandeling te doen nemen.

Daarop antwoordde adressant onder dagteekening van 6 Juli '85, dat hij, ook na kennisneming van den inhoud van 's Ministers missive, bij zijn verlangen bleef volharden.

Adressant schrijft vervolgens, dat het nader genomen raadsbesluit aan zijne bezwaren niet tegemoet komt. Krachtens art. 5 der wet op de burgerlijke pensioenen toch heeft hij reeds nu recht op het genot van pensioen, Ziet hij van dat recht af, dan heeft hij van de gemeente Amster am eerst dan eenige uitkeering te wachten, wanneer hij

den ouderdom van vijf en zestig jaren zal hebben bereikt en eervol zal zijn ontslagen, of wanneer hij voor den dienst ongeschikt zal zijn geworden.

Adressant zou dus, zoo gaat hij voort, door af te zien van het recht, hem bij art. 5 van meergemelde wet toegekend, de volgende nadeelen lijden:

Ten eerste zou hij nog verscheidene jaren moeten wachten voor dat hij eenig pensioen zou kunnen ontvangen.

Ten tweede zou zijne aanspraak op pensioen afhankelijk zijn van het blijven voortbestaan van de goede verstandhouding tusschen hem en de Maatschappij voor den Werkenden Stand.

Ten derde zou hij in elk geval niet vrij zijn zich thans te wijden aan de bezigheden, die hem het meest aantrekken.

Adressant dringt daarom aan op eene behandeling van het door hem aan Zijne Majesteit gericht verzoek op de wijze als door hem werd gevraagd, d. i. met kennisneming van zijne zaak door den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, tenzij de Minister thans wellicht mocht vermeenen ook zonder verdere voorlichting zijn verzoek te kunnen inwilligen.

Daarna is door den Minister, krachtens machtiging van Zijne Majesteit, de overweging van het adres bij de Afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van Bestuur aanhangig gemaakt.

Adressant wijst ter nadere toelichting van zijn verzoek nog op enkele punten en wenscht alsnog eene rechtmatige toepassing van art. 5 der wet op de burgerlijke pensioenen. Hij beantwoordt voorts eenige vragen van den *Staatsraad* VAN EYSINGA.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 14 *October* 1885.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten:

1o. van 22 September 1885, no. 9, houdende beschikking op het beroep, ingesteld *door Arie Lagerenberg, te Gouda, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 24 *April* 1885 *no.* 6, *waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten van eene varkensslachterij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 475).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden. Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Arie Lagerenberg te Gouda, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 24 April 1885 no. 6, waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten van eene varkensslachterij;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 September 1885, no. 73;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 18 September 1885, no. 32, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat Arie Lagerenberg te Gouda aan Burgemeester en Wethouders dier gemeente vergunning heeft gevraagd om de keuken van zijn huis op de Westhaven aldaar, wijk B no. 174, kadastraal Sectie D no. 1277, tot eene varkensslachterij in te richten;

dat op de zitting, gehouden ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), door den heer Dr. W. Julius, Directeur der Rijks-Hoogere-Burgerschool, bezwaren zijn ingebracht, namelijk vrees voor brandgevaar, ten gevolge van kokerijen, vrees voor schade aan zijn bedrijf, doordien zijn studeervertrek voor de studie ongeschikt zoude worden, aan zijne gezondheid daar door de kokerijen sterke uitdampingen worden ontwikkeld, en aan de moraliteit zijner kinderen, die van het lijden der stervende varkens oorgetuigen zouden zijn en vrees voor ernstigen hinder, ten gevolge van het bewaren der varkens in verzoekers woning, van de onaangename geuren eener slachterij en van het geraas van het vleeschhakken, en de heer Van Oudenallen zijne beduchtheid heeft te kennen gegeven, dat de gezondheid door de ligging en de localiteit der slachtplaats benadeeld zoude worden en dat het vuil en de afval, door riolen loopende, die met de woningen der buren in verbinding staan, stank zouden veroorzaken;

dat Burgemeester en Wethouders hierop bij besluit van 24 April 1885, aan den verzoeker hebben te kennen gegeven, dat het door hem bij herhaling gedaan verzoek voor geene inwilliging vatbaar was; op grond dat bij plaatselijk onderzoek zoude zijn gebleken, dat in de inrichting der localiteit, welke als slachtplaats zoude worden gebezigd, geene verandering was gekomen, sedert op eene gelijke aanvrage door appellant in 1884 gedaan, de vergunning geweigerd was, uithoofde van vrees, van ernstigen hinder aan de bewoners der naburige perceelen en voor schade aan de gezondheid, dat dus hier door denzelfden verzoeker voor de oprichting derzelfde inrichting vergunning wordt gevraagd, welke kort te voren na nauwgezet onderzoek geweigerd werd, er geen termen gevonden zijn om op de genomen beslissing terugtekomen;

dat tegen deze beschikking Arie Lagerenberg bij adres, den 5 Mei 1885 bij Ons Kabinet ingekomen, Onze voorziening gevraagd heeft, onder meer te kennen gevende dat hij, nadat zijne vorige aanvraag was afgewezen, het voor slachterij bestemde lokaal van eenen steenen vloer en een riool voorzien heeft, zoodat de localiteit werkelijk verandering heeft ondergaan, dat door den aanleg van dat riool het water niet meer langs de perceelen der buren loopen of daarmede in aanraking komen zal, en

dat hij bereid is alleen op die uren te slachten dat Dr. Julius zich aan de Hoogere Burgerschool bevindt;

overwegende, dat in de eerste plaats onderzocht moet worden of het feit alleen, dat appellant in 1884 het verzoek tot Burgemeester en Wethouders van Gouda gericht heeft om in dezelfde localiteit dezelfde inrichting te vestigen, en dit verzoek toen is afgewezen, een voldoenden grond oplevert om ook thans de gevraagde vergunning te weigeren;

dat deze vraag ontkennend behoort te worden beantwoord, vermits het jongste verzoek van appellant niet strekte om Burgemeester en Wethouders te doen terugkomen van een eens genomen besluit, waartegen appellant zich niet tijdig bij Ons in beroep had voorzien, maar eene nieuwe aanvrage was tot het oprichten van een der in de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) genoemde inrichtingen, gedaan in overeenstemming met art. 5 dier wet, gevolgd door eene beschikking van Burgemeester en Wethouders, door hen eerst genomen nadat er een nieuw onderzoek de commodo et incommodo had plaats gehad;

dat daarbij gebleken is, dat de localiteit niet meer geheel in denzelfden toestand verkeert, als ten tijde van de eerste aanvraag, daar toch een steenen vloer den houten heeft vervangen en door appellant is verklaard en niet is tegengesproken, dat er een riool is aangelegd, waardoor het bezwaar tegen de wijze waarop en den weg waarlangs het vuil en de afval werden afgevoerd, is weggenomen;

dat dus deze aanvraag is onafhankelijk van de vorige en geheel op zich zelf staande moet worden beschouwd en beoordeeld;

dat nu de bezwaren daartegen ingebracht niet van dien aard zijn, dat zij grond opleveren de gevraagde vergunning volstrekt te weigeren;

dat toch na den aanleg van het riool het afvalwater geen hinder meer aan de buren kan veroorzaken, en de ligging van de voor slachtplaats bestemde keuken, welke geene ramen of andere openingen heeft dan aan de zijde van de straat en waarboven appellants eigen zitkamer zich bevindt, de vrees niet wettigt, dat uit de oprichting van de slachterij ernstige hinder voor de buren zal voortspruiten;

en dat, voor zoover de geopperde bezwaren gegrond zijn, er door voorwaarden op voldoende wijze aan kan worden tegemoet gekomen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Het bovengenoemd besluit van Burgemeester en Wethouders van Gouda van 24 April 1885, no. 6, te vernietigen, en aan appellant en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen om in de keuken van het perceel wijk B, no. 174, kadaster Sectie D, no. 1277, volgens de bij dit besluit behoorende teekening en beschrijving eene varkensslachterij opterichten onder de volgende voorwaarden:

1o. dat de varkens niet in de slachtplaats zullen worden bewaard, maar onmiddellijk zullen geslacht worden nadat zij daarin gebracht zijn;

2o. dat de slachtplaats gedurende het slachten gesloten zij:

3o. dat de slachtplaats steeds zij voorzien van een waterdichten geplaveiden vloer;

4o. dat zorg gedragen worde voor een behoorlijken afvoer van het water;

5o. dat alle vuilnis en andere afval onmiddellijk na iedere slachting worden weggevoerd; en voorts te bepalen, dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen 6 maanden na dagteekening van Ons besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 22 September 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Volgens bijgaande schetsteekening (in duplo) is de adressant voornemens, de keuken van het perceel, staande en gelegen op de Westhaven, hoek Noodgodsteeg wijk B, no. 174, kadastraal bekend in Sectie D, no. 1277, tot slachtplaats interichten.

Dit perceel behoort in eigendom aan Mejuffrouw de wed. D. H. Lunenburg alhier en wordt aan de eene zijde belend door het Huis, bewoond door den Heer W. Julius, eigenaar den heer F. A. W. Bruinsma, en aan de andere zijde door den publieken weg, van de Noodgodsteeg.

Gebouwen of inrichtingen bij de wet genoemd welke minder dan 200 meters van gemeld perceel zijn verwijderd, zijn:

1. Het St. Catharina Gasthuis.
2. De Openbare Tusschenschool.
3. De R. C. Inrichting van Liefdadigheid.
4. De Armkerk der Ned. Herv. gemeente.
5. De St. Janskerk.
6. De Remonstrantsche kerk.
7. De R. C. kerk van St. Joseph Parochie (Gouwe).

De Secretaris der gemeente Gouda.
(get.) BROUWER.

Behoort bij het Koninklijk Besluit van 22 September 1885, no. 9.

Mij bekend:
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 26 September 1885, no. 4, houdende beschikking op het beroep van den *raad der gemeente Grijpskerke van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van* 24 *April* 1885 *no.* 96 *Afd.* 2, *betreffende den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, blz. 436.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN. PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den raad der gemeente Grijpskerke van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 24 April 1885 no. 96 Afd. 2, betreffende den legger der wegen en voetpaden in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 September 1885 no. 60;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van van 23 September 1885, no. 4, Afd. Wat. A.;

Overwegende, dat op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Grijpskerke, zooals die door den Raad dier gemeente op 31 October 1882 voorloopig is vastgesteld, voorkomen: onder No. 36 het Dekkersvoetpad; No. 37 het Pekelingsvoetpad; No. 38 het Zoetendaalsche voetpad; No. 40 het voetpad van den Molenberg en Buttinge naar Hoogelande en No. 41 het Hoogelandsche voetpad;

dat als onderhoudsplichtigen van die paden door den raad waren aangewezen: van No. 36 de aanpalende landgebruikers; van No. 37 de gebruikers van den ondergrond; van Nos. 40 en 41 de aanpalende landgebruikers en de gebruikers van den ondergrond; en van No. 38 de aanpalende landgebruikers en gebruikers van den ondergrond, alsmede voor 100 Meters de gemeente;

dat Gedeputeerde Staten van Zeeland, alvorens omtrent dien legger te beslissen, aan het gemeentebestuur hebben gevraagd, op welken rechtsgrond of krachtens welke wetsbepaling, het onderhoud dier paden ten laste van de aanpalende landgebruikers of van de gebruikers van den ondergrond was gebracht; waarop door het gemeentebestuur is geantwoord, dat eene goede passage de ligging van enkele voetpaden op wegen noodzakelijk maakt; dat het onderhoud van die voetpaden evenals voor de wegen, ten laste der aanpalende landgebruikers is; dat nooit zelfs niet bij verkoop van de bedoelde landen tegen dien onderhoudsplicht bezwaar is ingebracht; en hier naar zijn oordeel, krachtens art. 8 van het reglement van 14 September 1838, bevestigd bij art. 39 van het reglement van 12 Augustus 1881, genoegzame grond voor wettelijke bepaling is;

dat Gedeputeerde Staten, overwegende, dat wel eene wettige verplichting tot onder-

houd bestaat voor de gebruikers der perceelen, waarover de voetpaden loopen, maar zoodanige verplichting niet bestaat voor wat betreft de voetpaden, welke over wegen of wegelingen loopen, en dat mitsdien het onderhoud van laatsbedoelde voetpaden, bij gebreke van wettige verplichtingen van anderen, ten laste der gemeente is, — den legger hebben gewijzigd en zoowel bij bovengenoemde voetpaden als bij het door hun college op den legger gebrachte sparretakspad, de gemeente als onderhoudsplichtige voor de gedeelten dier voetpaden, die over de wegen en wegelingen loopen, hebben aangewezen;

dat de gemeenteraad tegen het besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij de legger aldus gewijzigd is vastgesteld, bij Ons in beroep komende, te kennen geeft, dat naar zijn oordeel door Baljuw, Burgemeester, Schepenen en Raden der stad Vere, bij ordonnantie van 25 October 1760, voor wat betreft de voetpaden op wegen niet bedoeld wordt de gemeente; — dat voetpad no. 36 in 1833 of 1834 op den dorpsweg is gebracht, op verzoek van bewoners der daaraan gelegen hofsteden en aangrenzende landerijen, hetwelk door getuigenis van personen wordt bevestigd; dat al is daarvan geen schriftelijk bewijs in het archief der gemeente voorhanden, de Raad toch aanneemt, dat die verlegging niet is toegestaan dan onder voorwaarde van verplichting tot onderhoud en dat bij de voorloopige vaststelling gelet is op mondeling verzoek van bewoners der daaraan gelegen hofsteden, om dat pad op den legger te brengen, daar er voor hen persoonlijk belang bij bestond en onderhoudsplicht geen bezwaar was; dat het gedeelte van voetpad no. 38 over het Poppeswegeling, vroeger heeft gelegen over de landerijen van W. Poppe en met mondelinge toestemming verlegd is in 1853 of 1854, en alhoewel ook daar geen schriftelijk bewijs van voorhanden is, als zeker moet worden aangenomen, dat onderhoudsplicht voor het verlegd gedeelte ten laste van de eigenaren van aangrenzende perceelen bleef; dat eindelijk voetpaden 40 en 41 door aanpalende landgebruikers worden onderhouden, en door deze daartegen nooit eenig bezwaar is ingebracht, om welke redenen appellant verzoekt, dat het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten, door Ons moge worden vernietigd voor zooveel betreft het aanwijzen van de gemeente als onderhoudsplichtige voor die gedeelten voetpaden, gelegen over wegen of wegelingen en dat daarvoor mogen worden aangewezen de aanpalende landgebruikers

dat daartegen door Gedeputeerde Staten in hun ambtsbericht is aangevoerd, dat bij de bedoelde ordonnantie van Vere slechts geregeld is het onderhoud van over wei- en bouwlanden loopende voetpaden, dat ten laste van de grondgebruikers is gebracht, terwijl van andere voetpaden of andere onderhoudsplichtigen niet wordt gesproken;

dat noch bij reglementen of verordeningen, noch krachtens overeenkomst, aan de aanpalende landgebruikers de verplichting om de over wegen of wegelingen loopende voetpaden te onderhouden is opgelegd, en evenmin kan worden beweerd, dat het onderhoud daarvan door hen costumier is, daar in het algemeen aan dat onderhoud niets werd gedaan en slechts in zeer enkele gevallen die paden nu en dan eens werden bezand of met sintels bestrooid, zonder dat zij, die dit deden, daartoe verplicht waren, terwijl in geval Gedeputeerde Staten aan de vergunning tot verlegging de voorwaarde van onderhoud verbonden, niet de aanpalende landgebruikers, maar de

eigenaars of gebruikers van de ontlaste perceelen daarmede werden belast; dat eindelijk gelijke beslissing als door Gedeputeerde Staten hier is genomen, genomen is ten aanzien van de nu reeds in het Provinciaal blad afgekondigde leggers van Westkappelle, Biggekerke, Ritbem en Vere, zonder dat de besturen dier gemeenten daartegen in beroep zijn gekomen;

Overwegende, dat in art. 39 van het bij Ons besluit van 3 Augustus 1881, no. 18, goedgekeurde reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zeeland uitdrukkelijk is bepaald, dat, behoudens bestaande wettige verplichtingen van anderen, het onderhoud van de voetpaden ten laste van de gemeente is;

dat de Gemeenteraad van Grijpskerke geene wet of verordening heeft aangewezen, bij welke het onderhoud van de voetpaden, waar die op wegen of wegelingen liggen, ten laste der aanpalende landgebruikers is gebracht;

dat appellant wel heeft beweerd, dat enkele der bedoelde paden door verlegging op een weg of wegeling zijn gelegd, en dat als zeker moet worden aangenomen, dat die verlegging niet is toegestaan dan onder voorwaarde dat de onderhoudsplicht van het verlegd gedeelte ten laste der aangrenzende perceelen zou blijven;

dat echter — daargelaten dat dit beweren niet volkomen in overeenstemming is met de aanwijzing van de onderhoudsplichtigen, zooals de Gemeenteraad die in den legger had opgenomen, omdat daarbij niet de gebruikers van den ondergrond waarop vroeger het pad heeft gelegen, of de vroeger daar aanpalende landgebruikers zijn belast, maar integendeel de gebruikers van den ondergrond, waarop het pad thans ligt, en de landgebruikers daaraan palende — in allen geval die voorwaarde, onder welke de verlegging zou hebben plaats gehad, niet is bewezen;

dat appellant er zich voorts wel op beroept, dat de aanpalende landgebruikers geen bezwaar tegen den voorloopig vastgestelden legger hebben ingediend, maar dat door het enkele feit, dat zij tegen hunne aanwijzing als onderhoudsplichtingen niet zijn opgekomen, het bestaan van eene wettige verplichting hunnerzijds niet wordt bewezen, terwijl zelfs niet is beweerd, dat zij bij overeenkomst de verplichting tot onderhoud van de bedoelde gedeelten der genoemde voetpaden, op zich zouden hebben genomen;

dat alzoo, vermits het bestaan van wettige verplichtingen van anderen niet is aangetoond, het onderhoud van de gedeelten der voetpaden, die over wegen en wegelingen loopen, te recht ten laste der gemeente is gebracht;

Gezien het provinciaal Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 Augustus 1881, n°. 18 (Prov. blad 1881 no. 85), gewijzigd bij besluit der Staten, goedgekeurd bij Ons besluit van 31 Juli 1882 no. 13 (Prov. blad 1882 no. 82);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 24 April 1885 no. 96, Afd. 2, het door den Raad der gemeente Grijpskerke daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 26 September 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het geschil *over de woonplaats van den behoeftigen krankzinnige Levie Gompert van Gelderen.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Over de woonplaats van den behoeftigen krankzinnige Levie Gompert van Gelderen, meerderjarige zoon van Gompert Levie van Gelderen en Judith de Lange, is een geschil gerezen tusschen het gemeentebestuur van Amsterdam en dat van Kampen.

Genoemde Van Gelderen had zich omstreeks Januari '84 van Kampen naar Amsterdam begeven, alwaar hij als suppoost in het Nederlandsch-Israëlitisch Oude-mannen-en vrouwenhuis in dienst trad.

Het getuigschrift van verandering van werkelijke woonplaats was op 29 December '83 door het gemeentebestuur van Kampen afgegeven.

Volgens mededeelingen, door den vader van Van Gelderen aan Burg. en Weth. van Kampen gedaan, zouden de eerste verschijnselen van krankzinnigheid zich bij hem hebben geopenbaard, tijdens hij de betrekking van suppoost in gemeld gesticht vervulde en zou zijne krankzinnigheid zijn ontstaan ten gevolge van eene onaangename bejegening hem door iemand aangedaan, die, ofschoon een ander persoon behoorde voortegaan, in het gesticht binnengelaten wilde worden en hem in drift op het hoofd had geslagen.

Volgens een schrijven van het Nederlandsch-Israëlitisch Armbestuur te Amsterdam is de bewering onjuist, dat reeds in het gesticht voor oude lieden verschijnselen van krankzinnigheid zich bij Van Gelderen hadden geopenbaard.

Hierin echter stemmen de berichten overeen, dat hij heimelijk op 11 Maart '84 het gesticht, waar hij in betrekking was, heeft verlaten.

Hij heeft zich toen naar de woning begeven van zekere weduwe Meyer of Slager, — beide namen komen in de stukken voor — waar men, volgens het relaas van

Burg. en Weth. van Kampen, al aanstonds bemerkte, dat hij niet in normalen toestand verkeerde, daar hij o. a. dreigde in het water te willen springen, weshalve men het raadzaam achtte hem zoodra mogelijk per boot naar zijne ouders te Kampen te doen vervoeren. Door de zoons of knechts van genoemde weduwe werd hij op de boot gebracht, met aanbeveling aan de equipage om toezicht op hem te houden.

Wat betreft het vervoer van Van Gelderen naar Kampen, doet het Israelitisch Armbestuur te Amsterdam opmerken, dat de maatregel, waartoe genoemde weduwe overging, alleszins verklaarbaar was, daar deze vrouw niets kon of niets wilde missen, en dat, zoo er zich werkelijk verschijnselen van waanzin bij Van Gelderen hadden vertoond, het toch het eenvoudigst geweest ware daarvan aan het Armbestuur bericht te geven, 't geen echter niet geschied is.

Inmiddels kwam Van Gelderen op 12 Maart '84 te Kampen aan. Volgens de mededeelingen van Burg. en Weth. dier gemeente bleek het zoowel aan zijne ouders, bij wien hij, zooals voor de hand lag, in huis werd opgenomen, als aan verschillende andere personen, dat hij in zijne verstandelijke vermogens gekrenkt was. Hij werd daarop naar het Stads-Ziekenhuis te Kampen ter verpleging overgebracht, waar zijn toestand in zoover verbeterde, dat hij op 4 Juni '84 uit het Ziekenhuis ontslagen en weder bij zijne ouders in huis opgenomen kon worden. Blijkens eene mededeeling op 20 Juli d. a. v., aan den Burgemeester van Kampen door den vader van Van Gelderen gedaan, was hij weder naar Amsterdam vertrokken om te trachten aldaar op nieuw in zijn onderhoud te voorzien. De familie had echter bericht ontvangen, dat zijn toestand zeer verergerd was; dat hij getracht had zich van het leven te berooven en dat hij voortdurend onder toezicht moest worden gehouden.

Inderdaad was, gelijk uit een bericht van Burg. en Weth. van Amsterdam blijkt, de toestand van Van Gelderen op dat oogenblik van dien aard geworden, dat het hoofd dier gemeente genoodzaakt was hem wegens krankzinnigheid in het Buiten-Gasthuis in bewaring te doen stellen, daar in het Nederlandsch-Israelitisch krankzinnigengesticht wegens overbevolking geen gelegenheid tot opneming bestond.

Naar aanleiding van de geneeskundige verklaring, op 24 Februari '85 door den Geneesheer-Directeur van het Buiten-Gasthuis afgegeven, werd den 25 Februari d. a. v. door den President van de Arrondissements-Rechtbank te Amsterdam machtiging verleend tot voorloopige plaatsing van Van Gelderen in 's Rijks geneeskundig gesticht voor krankzinnigen te Medemblik, waarheen hij op 2 Maart '85 werd overgebracht.

Ondertusschen was over deze zaak eene langdurige briefwisseling tusschen het gemeentebestuur van Kampen en dat van Amsterdam gevoerd.

Onder dagteekening van 16 Mei '84 gaven Burg. en Weth. van Kampen aan hunne ambtgenooten van Amsterdam kennis van den toestand, waarin zich Van Gelderen bevond en die den stadsgeneesheer te Kampen aanleiding had gegeven om te verklaren, dat zijne opneming in een krankzinnigengesticht noodzakelijk was; terwijl zij hunne gemelde ambtgenooten verzochten, aangezien Van Gelderen in behoeftige omstandigheden verkeerde en blijkens het bevolkingsregister woonplaats te Amsterdam had, hun zoo spoedig mogelijk te willen mededeelen, wanneer en met welke gelegenheid hij naar Amsterdam moest worden overgebracht.

Burg. en Weth. van Amsterdam antwoordden hierop bij schrijven van 24 Mei '84,

dat Van Gelderen in Januari '84 in hunne gemeente was gekomen, doch den 11en Maart d. a. v. zijne betrekking als suppoost in het Nederlandsch-Israelitisch Oudemannen- en vrouwenhuis opgegeven en de gemeente verlaten had, terwijl het feit, dat hij nalatig was geweest om zich uit het bevolkingsregister te laten afschrijven, geen reden was om te beweren, dat zijne woonplaats te Amsterdam gevestigd was, waar hij slechts korten tijd had vertoefd.

Hierop volgde eene missive van Burg. en Weth. van Kampen, dd. 13 Juni '84, die daarbij verklaarden zich met de opvatting van hunne ambtgenooten in geenen deele te kunnen vereenigen, en na eene vermelding van de omstandigheden, waaronder Van Gelderen te Amsterdam werkzaam was geweest en van daar naar Kampen vervoerd was geworden, het vertrouwen uitspraken, dat bij hunne ambtgenooten geene bedenkingen meer zouden bestaan tegen de verpleging van Van Gelderen ten koste van de gemeente Amsterdam, terwijl zij in het onverhoopt tegenovergesteld geval, na daarvan bericht te hebben bekomen, het geschilpunt aan het oordeel van de Hooge Regeering zouden wenschen te onderwerpen.

Bij brief van 21 Juni '84 gaven Burg. en Weth. van Amsterdam aan hunne ambtgenooten van Kampen te kennen, dat zij aan hunne meening bleven vasthouden, dat hunne gemeente niet als woonplaats van Van Gelderen kon worden beschouwd, en dat zij daarin versterkt werden door Zijner Majesteits besluiten van 1 Mei '74, no. 16, en 8 December '81, no. 25, waarbij, naar hun oordeel, in soortgelijke gevallen als waarvan hier sprake was dezelfde wetsinterpretatie werd gehuldigd, zoodat zij de beslissing der Hooge Regeering zouden afwachten.

Onder dagteekening van 23 Juni '84 deelden Burg. en Weth. van Kampen aan hunne ambtgenooten van Amsterdam mede, dat Van Gelderen weder naar laatstgemelde gemeente vertrokken was en dat zij vernomen hadden, dat zijn toestand weder zeer verergerd was. Zij gaven hunnen ambtgenooten alsnu in overweging, aangezien er in hunne gemeente geen gesticht voor zoodanige lijders bestaat, Van Gelderen, zoo dit bij onderzoek noodig bleek, voorloopig in het daarvoor bestemde gesticht te Amsterdam te doen opnemen en verplegen, tot tijd en wijle beslist zou zijn, wie de verplegings kosten behoorde te dragen, ten ware zij door de lezing van de twee door hunne ambtgenooten aangehaalde Koninklijke besluiten al dadelijk de zienswijze dier ambtgenooten mochten kunnen deelen, dat niet Amsterdam maar Kampen daartoe verplicht was. Daar het hun niet was mogen gelukken die besluiten in het Bijvoegsel op het *Staatsblad* te vinden, verzochten zij hunnen ambtgenooten hun te willen mededeelen, waar die te vinden waren, of wel hen van den inhoud dier besluiten in kennis te stellen.

Volgens een bericht, later door Burg. en Weth. van Amsterdam aan den Commissaris des Konings in Noord-Holland ingezonden, zouden zij aan hunne ambtgenooten van Kampen van de inmiddels plaats gehad hebbende opneming van Van Gelderen in het Buiten-Gasthuis te Amsterdam kennis hebben gegeven. Burg. en Weth. van Kampen verklaren echter in een bericht, door hen bij den Commissaris des Konings in Overijsel ingediend, dat die kennisneming niet bij hen is ontvangen. Tot staving van de waarheid dier verklaring leggen zij afschriften van al de door hen verzonden en ontvangen brieven betreffende de onderwerpelijke zaak over.

In deze collectie volgt op het schrijven van Burg. en Weth. van Kampen dd. 23 Juni '84, eene missive van Burg. en Weth. van Amsterdam, dd. 11 Juli '84, welke enkel eene conductoire was bij de toezending van afschriften van de beide aangehaalde Koninklijke besluiten.

Burg. en Weth. van Amsterdam vatteden de correspondentie weder op bij schrijven van 20 December '84, waarbij zij vroegen, of de kennisneming dier besluiten ook wijziging in de zienswijze hunner ambtgenooten had gebracht en of door deze ook stappen waren gedaan om eene beslissing van de Hooge Regeering uittelokken.

Bij brief van 13 Januari '85 antwoordden Burg. en Weth. van Kampen, dat noch het een noch het ander het geval was. De in die Koninklijke besluiten behandelde gevallen stonden, huns inziens, niet gelijk met dat waarover hunne briefwisseling liep. Voor het uitlokken eener beslissing van de Hooge Regeering zou eerst dan aanleiding kunnen bestaan, wanneer zij mededeeling hadden ontvangen, dat Van Gelderen als krankzinnige ter verpleging was opgenomen. Het schrijven van hunne ambtgenooten dd. 11 Juli '84 maakte hier evenwel geen melding van en sedert hadden zij van dezen niets naders omtrent de zaak vernomen.

Den 26en Februari '85 schreven Burg. en Weth. van Amsterdam aan hunne ambtgenooten van Kampen, dat Van Gelderen op 2 Maart d. a. v. naar het Rijksgesticht voor krankzinnigen te Medemblik zou worden overgebracht.

Zij wenschten, dat alsnu door hunne ambtgenooten stappen werden gedaan om eene beslissing der Hooge Regeering uittelokken.

Burg. en Weth. van Kampen waren echter blijkens hun schrijven van 3 Maart '85 van oordeel, dat dit niet op hunnen weg, maar op dien van hunne ambtgenooten lag. Zij bleven bezwaar maken om hunne gemeente te erkennen als verplicht om de verplegingskosten van den behoeftigen krankzinnige Van Gelderen te betalen en hielden vol, dat deze sedert 1883 woonplaats had te Amsterdam, daar zelfs in betrekking was geweest, zoodat op grond van art. 26 der wet op 't Armbestuur de verplegingskosten uit de fondsen van die gemeente moesten worden voldaan.

Toen hiermede de briefwisseling afgesloten was, wendden Burg. en Weth. van Amsterdam zich bij missive van 6 Maart '85 tot den Commissaris des Konings in Noord-Holland.

Na eene uiteenzetting der feiten ontwikkelden Burg. en Weth. hun gevoelen, dat Amsterdam niet als de woonplaats van den behoeftigen krankzinnige Van Gelderen kan worden beschouwd. Zij doen te dien einde opmerken, dat deze tot Januari '84 zijne woonplaats had te Kampen en die slechts tot 11 Maart '84 te Amsterdam heeft gehad; dat hij toen naar Kampen is teruggekeerd en bij zijn vader intrek heeft genomen. Zijn verzuim om zich uit het gemeenteregister te Amsterdam te laten afschrijven kan geene reden geacht worden om hem nog na zijn vertrek naar zijne vroegere woonplaats als ingezetene van Amsterdam te beschouwen. Naar hun oordeel was in de gegeven omstandigheden Kampen zijne woonplaats, toen zich daar bij hem verschijnselen van krankzinnigheid hebben geopenbaard. Dat zich dergelijke verschijnselen vroeger hadden voorgedaan is, zoo vervolgen Burg. en Weth., volstrekt onbewezen. Moet, gelijk zij juist achten, de gemeente, waar van de krankzinnigheid blijkt, als de woonplaats beschouwd worden, die de verplegingskosten moet dragen, zoo is dit Kampen.

Na op den afloop hunner briefwisseling met Burg. en Weth. dier gemeente gewezen te hebben, roepen zij de tusschenkomst van den Commissaris des Konings in, opdat door de bevoegde autoriteit worde beslist, welke gemeente als de woonplaats van den krankzinnige Van Gelderen moet worden beschouwd.

De Commissaris des Konings in Noord-Holland heeft daarop zijn ambtgenoot in Overijsel geraadpleegd. Deze deed zich door het Gemeentebestuur van Kampen de inlichtingen verstrekken, die vervat zijn in diens bericht van 4 April '85. In dat bericht wordt eerst een uitvoerig overzicht van de zaak gegeven met vermelding en onder overlegging van de daarop betrekking hebbende brieven, die tusschen Burg. en Weth. van Kampen en hunne ambtgenooten van Amsterdam zijn gewisseld.

Daarna treedt het bericht in eenige beschouwingen ter weêrlegging van de beweringen, die in de missive van Burg. en Weth. van Amsterdam aan den Commissaris des Konings in Noord-Holland voorkomen. De voorstelling, als zoude Van Gelderen op 11 Maart '84 naar Kampen zijn teruggekeerd met het voornemen om zich aldaar metterwoon te vestigen, is, zoo schrijven Burg. en Weth. van die gemeente, met de werkelijkheid volkomen in strijd. Op dat oogenblik waren de geestvermogens van Van Gelderen reeds gekrenkt en wel in die mate, dat hij in het water wilde springen en men hem onder toezicht naar Kampen deed vertrekken, zoodat er geen sprake van kan zijn, dat hij uit vrije beweging zijne woonplaats van Amsterdam naar Kampen zou hebben overgebracht. Bnrg. en Weth. van Kampen hechten voorts gewicht aan de omstandigheid dat hij als inwoner van Amsterdam in het bevolkingsregister aldaar was ingeschreven en daar dus, in verband met de wettelijke bepalingen op dit stuk en het Koninklijk besluit van 3 November 1861 (*Stbl.* no. 94), woonplaats bleef behouden, totdat hij weder naar elders werd overgeschreven. Ware toch, zoo vervolgen Burg. en Weth., Van Gelderen tijdens zijn verblijf te Kampen tusschen 12 Maart en de tweede helft van Juni '84, aldaar overleden, dan zouden zij op grond van art. 13 2e lid, van het aangehaald Koninklijk besluit verplicht zijn geweest van dat overlijden aan het Gemeentebestuur van Amsterdam, als zijne werkelijke woonplaats, kennis te geven.

Na nog te hebben opgemerkt, dat dit geval in allen opzichte afwijkt van de gevallen in de door Burg. en Weth. van Amsterdam aangehaalde Koninklijke beslissingen vermeld, wijzen Burg. en Weth. van Kampen ten slotte op de overweging in het Koninklijk besluit van 8 December 1881, n^{0}. 25, voorkomende, dat nl. voor de aanwijzing der woonplaats, bedoeld bij art. 26 der gewijzigde armenwet, gelet moet worden op den tijd, waarop de krankzinnigheid van dien aard is geworden, dat overbrenging naar een daarvoor bestemd gesticht noodig geoordeeld en daartoe de rechterlijke machtiging aangevraagd is. Dit laatste nu is te Amsterdam geschied.

Door den Commissaris des Konings in Overijsel werd op de bij missive van 18 April '85 ontwikkelde gronden aan zijn' ambtgenoot in Noord-Holland te kennen gegeven, dat zijns inziens de krankzinnige Van Gelderen woonplaats had te Amsterdam, toen hij in Juni '84 aldaar in een gesticht ter verpleging moest worden opgenomen, en het bestuur van Kampen te recht bezwaar maakt om de verplegingskosten voor rekening zijner gemeente te nemen.

In die missive worden de feiten aan de bepalingen van de Armenwet en van het

Burgerlijk Wetboek getoetst. Hier nu doet de vraag zich voor, of Amsterdam ophield de plaats te zijn, waar Van Gelderen zijne woonplaats had, toen deze op 11 Maart '84 per boot naar Kampen werd vervoerd. Het gemeentebestuur van Amsterdam wil het doen voorkomen, alsof van Gelderen op dien dag zijne woonplaats naar Kampen heeft overgebracht. Door het Gemeentebestuur van Kampen wordt er met nadruk op gewezen, dat zich bij dien persoon reeds verschijnselen van krankzinnigheid hebben voorgedaan, toen hij de betrekking van suppoost in het Israëlitisch Oude-Mannen- en Vrouwenhuis te Amsterdam bekleedde; dat hij dit gesticht heimelijk heeft verlaten en dat men het raadzaam heeft gevonden hem zoo spoedig mogelijk naar zijne ouders te Kampen te doen vervoeren.

De Commissaris des Konings nu laat in het midden of hieruit de gevolgtrekking kan worden gemaakt dat Van Gelderen niet uit vrije beweging naar Kampen is gegaan, maar zooveel is in ieder geval zeker, dat volstrekt niet blijkt, dat hij het voornemen heeft gehad om zich weder in laatstgenoemde gemeente te vestigen.

Uit de omstandigheid, dat hij, zoodra zijn toestand het maar eenigszins toeliet, naar Amsterdam is teruggegaan om op nieuw te trachten aldaar in zijn onderhoud te voorzien, zou, naar het oordeel van den Commissaris des Konings, zelfs zijn op te maken, dat hij het voornemen niet heeft gehad om die gemeente voor goed te verlaten, maar dat hij enkel naar Kampen is gegaan om zich ten huize zijner ouders te laten verplegen.

Met het gevoelen van den Commissaris des Konings in Overijsel, dat Van Gelderen te Amsterdam woonplaats had, toen hij aldaar in Juni '84 in een gesticht ter verpleging moest worden opgenomen, hebben zich zoowel de Commissaris des Konings in Noord-Holland als ook de Gedeputeerde Staten van de beide provincien vereenigd.

Inmiddels was het Gemeentebestuur van Amsterdam door den Commissaris des Konings in Noord-Holland nog in de gelegenheid gesteld van de beschouwingen van het gemeentebestuur van Kampen kennis te nemen. Bij hun bericht van 6 Juni '85 leggen Burg. en Weth. van Amsterdam een schrijven over van het Nederlandsch-Israëlitisch Armbestuur aldaar, dd. 2 Juni bevorens. Een paar van de door dit bestuur gemaakte opmerkingen zijn reeds in dit verslag ingelascht. Het Armbestuur zegt, dat het overigens niet te ontkennen valt, dat Van Gelderen, zoodra hij het gesticht voor oude lieden had verlaten, niet meer gerekend kon worden tot het dienstdoend personeel aldaar te behooren, en dat in het feit, dat hij getracht heeft te Amsterdam een onderkomen te vinden, voorzeker geen bewijs voor zijne krankzinnigheid ligt.

Burg. en Weth. zelve geven bij hun bericht aan den Commissaris des Konings te kennen, dat, indien beslist wordt, dat Van Gelderen te Amsterdam woonplaats heeft, de kosten zijner verpleging, ingevolge de bestaande overeenkomst, door het Nederlandsch-Israëlitisch Armbestuur moeten worden gedragen.

Bij missive van 23 Juni '85 werd alsnu de zaak door den Commissaris des Konings in Noord-Holland bij den Minister van Binnenlandsche Zaken aangebracht, die, krachtens machtiging van Zijne Majesteit, het geschil bij missive van 27 Augustus '85, n⁰. 3715, afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, aanhangig heeft gemaakt.

III. de beroepen van *L. A. C. Victor en J. G. Milatz te Heemstede, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan het bestuur der afdeeling Noord-Holland van de Nederlandsche Jachtvereeniging "Nimrod" vergunning is verleend tot oprichting eener schietinrichting op het perceel sectie A no.* 54 *in die gemeente.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 12 September 1885 n°. 41, afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door L. A. C. Victor en J. G. Milatz te Heemstede ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 17 Juli 1885, waarbij aan het bestuur van de afdeeling Noord-Holland van de Nederlandsche Jachtvereeniging "Nimrod" vergunning is verleend tot het oprichten eener schietinrichting.

Volgens het adres, waarbij door het genoemde bestuur vergunning gevraagd werd, en de daarbij behoorende beschrijving en teekening, zou de inrichting gevestigd worden op het aan den heer H. H. Beels te Amsterdam toebehoorende stuk land, kadastraal bekend als no. 54 van sectie A der gemeente Heemstede. In den zuidwestelijken hoek van dat terrein zou worden geplaatst een plankier, bestemd tot standplaats voor den schutter, welke zich daarop zou plaatsen met den rug naar den openbaren weg en zou schieten in de richting van het Noorden tot het Noordoosten. Er zou geschoten worden met jachtgeweren, geladen met fijnen hagel, geen grootere dan no. 7 Hollandsch of no. 6 Engelsch, op clay pigeons (aarden schoteltjes) en op glazen ballen, welke in de lucht geworpen zouden worden uit 5 in een boog op 16 meters van de schietplaats en 6 à 7 meter van elkander geplaatste toestellen, voorzien van een draaiende veer tot het in de lucht werpen van de clay pigeons of een rechte veer tot het in de lucht werpen der glazen ballen. Die veeren zouden door middel van koorden of ijzeren draden door een persoon, zittende achter den schutter, afgetrokken worden. Er werd opgegeven dat volgens het reglement voor de schietbaan hooge boeten waren gesteld op de minste onvoorzichtigheid. Omtrent het terrein werd opgegeven, dat het is omgeven door weiland en afgesloten door de sloot, loopende tusschen het terrein en den publieken weg en de scheidingslooten die het terrein omgeven, en dat er alleen toegang tot het terrein te verkrijgen is over een dam in de sloot langs den weg, afgesloten door een hek.

In de zitting, naar aanleiding van art. 7 dev wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) op 17 Juli 1885 gehouden, zijn verschenen L. A. C. Victor, koopman, bewoner van het buitenverblijf Zuiderhout onder Heemstede, eu J. G. Milatz, landbouwer te Heemstede. De eerste voerde aan, dat langs het land, waarop men de schietinrichting wilde vestigen, liep een hem toebehoorende laan, welke hem en zijne familie tot wandeling strekte en waarvan ook met paard en rijtuig gebruik gemaakt kon worden; dat zijne woning en stalling op slechts 130 Meter van het schietterrein gelegen waren; dat het schieten zoowel door ongeoefende als geoefende schutters de wandeling in de laan onveilig zou maken, en ook gevaar zou veroorzaken door de paarden, welke de bedoelde laan passeerden, of ook zijne paarden bij het inspannen en voorrijden op

zijn buitenverblijf, te doen schrikken; dat het aanhoudend schieten bij ziekte in zijn gezin en ook wanneer hij rustig zou zitten te werken niet anders dan hoogst hinderlijk kon zijn.

De tweede gaf te kennen, dat hij als bruiker van land op niet verren afstand van het tot schietterrein bestemde perceel vreesde, dat door het aanhoudend schieten zijn melk- en kalfdragend vee schade zou ondervinden, en dat bij het gebruik maken met paard en wagen van een hem toekomend recht van overweg over gronden onmiddellijk aan het schietterrein grenzende (o. a.: de bovenbedoelde laan) zijn paard zou schrikken.

Burg. en Weth. hebben bij beschikking van denzelfden dag de vergunning verleend, onder deze voorwaarden:

dat gedurende den tijd dat op het terrein wordt geschoten, een roode wimpel aldaar op eene goed zichtbare wijze worde geplaatst ter waarschuwing van onveiligheid;

dat streng worde de hand gehouden aan het bij het reglement der schietvereeniging bepaalde, dat bij het schieten geen grootere hagel worde gebruikt dan no. 7 Hollandsch (no. 6 Engelsch), zoomede aan de bepalingen, vervat in art. 14 1e gedeelte en artt. 19 en 20 van genoemd reglement;

dat de schutters alleen zullen mogen schieten van het Noorden tot het Noordoosten en zich stipt houden aan hunne standplaats en aan de op de teekening aangeduide richting;

dat binnen drie maanden na dagteekening van de beschikking daarvan gebruik zij gemaakt, bij gebreke waarvan zij zal zijn vervallen;

dat de inrichting niet mag worden in gebruik genomen voor en aleer die door of van wege Burg. en Weth. is goedgekeurd.

De hierboven bedoelde bepalingen van artt. 14, 19 en 20 luiden, blijkens een onder de stukken voorhanden exemplaar van het reglement, als volgt: art. 14, 1ste gedeelte: De standplaats zal door den schutter niet mogen verlaten worden met een geweer, voorzien van geladen patronen of onafgeschoten percussies. Art. 19: Elk geweer buiten de standplaats moet ongeladen zijn. Art. 20: Het is verboden de hanen over te halen of het geweer aan te leggen, alvorens de persoon, met het bedienen der toestellen belast, is teruggekomen.

Van de beschikking van Burg. en Weth. zijn L. A. C. Victor en J. G. Milatz ieder bij afzonderlijk adres in beroep gekomen bij den Koning. De vroeger door hen aangevoerde bezwaren worden in die adressen herhaald en nader uiteengezet.

Wat betreft de beweerde onveiligheid van de passage door de laan wordt in het adres van eerstgenoemden appellant gezegd, dat uit den aard der zaak volgt, dat het schieten van ongeoefende en feestvierende en licht opgewonden schutters, en dat nog wel op glazen balletjes die zich her- en derwaarts verspreiden, hoogst gevaarlijk is voor hen die de laan passeeren; dat dit gevaar niet wordt weggenomen door allerlei betuigingen van voorzichtigheid en bekwaamheid, daar, al waren de tegenwoordige leden van Nimrod ook modellen van bezadigdheid, het altijd onzeker blijft of niet een dag later leden van Nimrod worden die het toppunt van onbekwaamheid en onvoorzichtigheid zijn.

Omtrent den beweerden hinder op het door den eersten appellant bewoonde perceel te ondervinden wordt gezegd, dat het min of meer voortdurend schieten het wonen aldaar zeer onaangenaam zal maken en de waarde van het rustig buitenverblijf zeer zal verminderen, zoodat hier tevens een soort van onteigening maar zonder schadeloosstelling plaats heeft.

Beide de appellanten zijn van oordeel dat de door hen aangevoerde bezwaren volgens art. 11 der wet van 2 Juni 1875 tot afwijzing van het verzoek hadden moeten leiden; beide voegen er bij gaarne te erkennen, dat die bezwaren misschien zouden kunnen worden ter zijde gelegd, wanneer het eene industrieele onderneming gold ten nutte der gemeente; maar zij meenen, dat voor eene inrichting als deze, enkel tot vermaak strekkende en zonder eenig belang voor het publiek of de gemeente, aan de belendenden niet zulk een hinder, schade en gevaar mag worden aangedaan.

Op deze adressen zijn gehoord Gedep. Staten van Noord-Holland, die een bericht hebben ingewonnen van Burg. en Weth. van Heemstede. Deze laatsten, geven te kennen dat zij gemeend hebben op het verzoek der afdeeling Noord-Holland van de jachtvereeniging Nimrod eene gunstige beschikking te moeten nemen, omdat de door hen in 't belang der veiligheid gestelde voorwaarden een waarborg opleverden tegen het gevaar, de schade en den hinder, die van de schietinrichting gevreesd worden.

Ook Gedep. Staten zijn van dit gevoelen en meenen, dat de bezwaren, door de appellanten aangevoerd, vrij sterk gekleurd zijn. Zij adviseeren dan ook tot ongegrondverklaring van het beroep.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn nog ontvangen:

Van L. A. C. Victor een van zijnentwege aan het bestuur der afdeeling Noord-Holland van de jachtvereeniging Nimrod gericht exploot, houdende kennisgeving van het ingesteld beroep en eene plattegrondteekening van zijn buitenverblijf en het geprojecteerde schietterrein;

van J. G. Milatz een dergelijk exploot en eene plattegrondteekening, aanwijzende de ligging van zijn weiland en de wegen welke hij te begaan heeft om naar en van zijn land te komen.

IV. het beroep van *Meyer Pool, te Rotterdam, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Kralingen, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij in die gemeente.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 15 September 1885 Litt. H, Afdeeling Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door Meyer Pool te Rotterdam ingesteld tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders van Kralingen, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij.

Den 9en Mei 1885 wendde appellant zich tot Burg. en Weth. van Kralingen met het verzoek een slachtplaats te mogen oprichten op een perceel grond gelegen aan de Jaffakade Sectie D No. 3383 te Kralingen; de muren van de slachtplaats, stalling en ophangplaats zouden geheel worden opgetrokken van harden steen gewerkt in cementmortel, de binnenzijden er van worden beraapt en opgeschuurd in cementmortel, de bekapping van hout worden gemaakt en met pannen gedekt; de vloer der slachtplaats en de vloeren der hokken zouden geheel waterdicht van harde materialen worden gemetseld, en de overige vloeren met klinkers bestraat; de mestput geheel waterdicht gemetseld van harden steen en cementmortel en de put afgedekt met luiken; in de slachtplaats zouden twee waterdichte bloedputten van Portland-cement met roosters en deksels en twee gemetselde fornuizen, met ketels voor heet water en schoorsteenen van steen en ijzer, worden aangebracht; in de vloeren der ophangplaats zouden ruime zinkputten komen met verval en roosters, in verband met de goten en riolen, een en ander gemetseld van harden steen en cementmortel; eindelijk zoude de inhoud van den mestbak en de bloedputten aanhoudend worden verwijderd en weggevoerd.

Nadat van dit verzoek te Kralingen en te Rotterdam openbare en bijzondere kennisgeving was geschied, werden belanghebbenden den 27en Mei ll. in de gelegenheid gesteld, hunne bezwaren tegen de aanvrage mondeling of schriftelijk ter vergadering van Burg. en Weth. van Kralingen intebrengen. Op deze vergadering werd voorlezing gedaan van een schrijven van den gemeentebouwkundige en van een advies van de openbare gezondheids-commissie.

Het eerste bevat eene reeks voorschriften voor de oprichting, het laatste strekt om de inwilliging op gronden van hygienischen aard te ontraden. De commissie wees er op, dat het gebouw gesticht zoude worden in een der dichtst bewoonde gedeelten der gemeente, in de nabijheid van eene school voor de diaconie der Ned. Hervormde Gemeente te Rotterdam en dat het noordoostelijk gedeelte van het terrein tot bouwen bestemd was, en verklaarde voorts:

1o. dat het spoelwater, noodig tot reiniging van de stallen, slacht- en ophangplaatsen, van zelf de onreinheden in de slooten zou medevoeren (een andere gelegenheid tot afvoer is er namelijk niet te vinden, aangezien er te Kralingen geen rioolstelsel bestaat als te Rotterdam), waardoor de slechte voor de gezondheid nadeelige toestand dier sloten, nog zou verergeren; 2o. dat, naar zij vreest, de mestbak, ter oppervlakte van p. m. 12 M^2, die met luiken afgedekt en wel niet hermetisch gesloten zou worden, bij een verhoogde temperatuur een onverdragelijken stank zou verspreiden, te meer daar hij aanhoudend geledigd zou worden, wat schadelijk voor de gezondheid zijn zoude en het ventileeren der voormelde school soms onmogelijk zoude maken; ook werd de aangegeven plaats op het Z. W. of de zonzijde wel de minst wenschelijke ligging voor een mestbak geacht. Voorts wees de Commissie er op, dat juist het vuil, hetwelk uit het houden en mesten van varkens voortspruit, (een bezwaar dat zich bij deze zaak meer voordoet, dan ooit het geval geweest is) aanleiding geweest is om de politieverordening zoodanig te veranderen als zij nu luidt. Eindelijk bracht zij in herinnering, dat op haar advies door Burg. en Weth. afwijzend beschikt was op een tweetal aanvragen (van de heeren Van der Vlis en

J. W. Hamel) die veel kleinere inrichtingen in de onmiddellijke nabijheid betroffen, en waarbij het niet zooals nu eene onderneming van een inwoner van Rotterdam, die de aldaar in het belang der gezondheid vastgestelde verordeningen wil ontloopen, maar het belang van ingezetenen gold. De Gemeentebouwkundige was van oordeel, dat de slachtplaats op de volgende wijze zoude kunnen opgericht worden:

1. dat zij eene verdiepingshoogte verkrijge van ten minste 3.50 Meter onder de bintlaag;

2. dat tegen deze bintlaag op de meest solide wijze worde aangebracht tegen rachels en riet of rinkellatten een cement-plafond;

3. dat in de slachtplaats geen geslacht vee mag worden opgehangen;

4. dat in de stalling gelegenheid zal worden gemaakt door middel van ijzeren binten, welke onderling gedragen worden door ijzeren kolommen, om geslacht vee te kunnen ophangen en dat deze ijzeren binten mede worden voorzien van solide ijzeren haken;

5. dat tot afvoer van damp uit de slachtplaats en stalling beweegbaar ventilatiewerk in de kap worde aangebracht;

6. dat de slachtplaats en stalling van een gemetselden vloer van waalklinkers op hun kant in sterk tras op een platte laag steenen, benevens van genoegzame putten met ijzeren roosters voorzien worden;

7. dat de putjes ten minste 0.8 M. diep moeten worden gemaakt en elke zijde niet kleiner worden dan 0.34 M. en dat deze putjes worden gemaakt van klinkers in sterke specie, en waterdichten vloer en de wanden met een 0.012 M. dikke laag cement worden bedekt;

8. dat op ± 0.40 M. hoogte uit den vloer der putjes de riolen worden gelegd doch elke uitmonding der riolen in de putjes worde voorzien van ijzeren roosters, waarvan de openingen niet wijder zijn dan 0.008 M.;

9. dat de riolen gemaakt worden van klinkers in sterke tras of Engelsche aardenbuizen van ten minste 0.12 middellijn;

10. dat de muren der slachtplaats en stalling ter hoogte van 1.20 M. boven den grond met verglaasde tegels in sterke specie bezet worden;

11. dat in verband met genoemde riolen in den grond op een aan te wijzen plaats een ronde put worde gemaakt van cement of klinkers in sterke specie, en zoo groot dat de vloer- of andere stoffen uit de inrichting niet kunnen overvloeien;

12. dat zoodra zulks noodig is, deze put moet worden ontruimd, hetzij van gemeentewege tegen betaling of op eene andere wijze na goedkeuring van Burg. en Weth., zoodat nimmer het polderwater daarmede worde verontreinigd;

13. dat de geprojecteerde mestput worde gesloten door houten luiken;

14. dat een waterdichte bloedput zich in de slachtplaats bevinde;

15. dat de afval, het bloed en alle stankverspreidende stoffen ten spoedigste uit de inrichting worden verwijderd;

16. dat deze inrichting in den omtrek in zindelijken staat worde gehouden;

17. dat de deuren der slachtplaats gedurende het slachten gesloten blijven.

Ter bovengenoemde vergadering verklaarde de heer Coepijn, als architect van den aanvrager, dat de Diaconieschool geen last van de inrichting zou hebben, — dat hij

het maken van plafonds en de bekleeding met tegels in de ophangplaats niet noodig achtte, en dat men nog in het midden der kap een hoogen luchtkoker kon aanbrengen; ook merkte hij op, dat de inrichting op een onbebouwd terrein kwam, en dat hij, na de slachtplaats van den heer Pool te Rotterdam gezien te hebben, geen bezwaar had zich met deze zaak in te laten. De aanvrager gaf te kennen, dat alleen in het voor- en najaar werd geslacht — en wel schapen en varkens — en dat alles zoo werd ingericht, dat er geen last uit zoude kunnen ontstaan; de beesten zouden 's middags in den stal komen en 's avonds geslacht worden, zoodat er van dampen weinig sprake zoude zijn.

De heer Ketting, die het betreurde dat het verzoek was ingekomen, daar adressants eenig oogmerk was om zich aan het Rotterdamsch abattoir te onttrekken, wees er op, dat het terrein, dat als bouwgrond te koop was, wel spoedig volgebouwd zou worden. Eindelijk verklaarde de heer Puls, dat hij indertijd gewoond had in de Wafellaan bij de slachtplaats van Pool, zonder daarvan hinder ondervonden te hebben, en dat hij voornemens zijnde eene woning voor zich zelven te bouwen vlak bij de geprojecteerde slachtplaats, tegen deze geen bezwaar had.

Den tweeden Juni volgde de afwijzende beschikking van Burg. en Weth., die daartoe geleid waren door de volgende beweegredenen: dat het aangewezen terrein, onlangs door D. Puls te Rotterdam aangekocht, door dezen als bouwterrein te koop werd aangeboden en het dus te verwachten was, dat daarop eerlang woonhuizen, ja zelfs arbeiderswoningen zouden worden gesticht, in welk laatste geval de bevolking daar ter plaatse sterk zoude toenemen; dat het water in den omtrek, vooral door de onmiddellijke nabijheid der Zwanensloot en de dichte bevolking der Vlietkade, reeds zeer verontreinigd werd, en door de stichting eener slachtplaats, hoe goed ook ingericht, die toestand niet zou verbeteren, terwijl de nabijheid der bebouwde gedeelten het raadzaam deed oordeelen, om zooveel mogelijk ontwikkeling van stank, voortkomende uit de slachtplaats en daaraan noodzakelijk verbonden mestvaalten en bloedputten, te verwijderen; dat daarenboven in de woonplaats van den adressant, die thans te Rotterdam een eigen slachterij heeft, eene uitstekende gelegenheid tot slachting wordt aangeboden in het gemeente-abattoir, en er dus geen dringende noodzakelijkheid kan bestaan voor het oprichten eener slachtplaats te Kralingen; en eindelijk, dat ter bevordering van water en bodem in deze gemeente veel ten koste wordt gelegd en o. a. in het bedoelde gedeelte der gemeente te streng is verboden varkens te mesten of te houden, en eene slachtplaats niet minder aanleiding geeft tot vervuiling van water en bodem.

Nadat deze beschikking den 13 Juni was bekend gemaakt, heeft de aanvrager bij adres, den 16 Juni d. a. v. op het Kabinet des Konings ingekomen, bij Z. M. beroep ingesteld, en daarvan aan het gemeentebestuur van Kralingen gelijktijdig kennis gegeven. In zijn adres voert hij vooreerst aan dat bij het onderzoek *de commodo et incommodo* geene bezwaren zijn geopperd, dat hem door den Regent der Diaconieschool een gunstige verklaring is afgegeven, dat te Kralingen drie dergelijke inrichtingen bestaan, die, ofschoon op minder flinken voet ingericht, geene aanleiding geven tot eenige klacht, en dat ook het rapport van den gemeente-deskundige niet ongunstig is — en bestrijdt hij vervolgens de beweegredenen van Burg. en Weth.

De slachterij, die hij wenscht opterichten — betoogt hij — zal geene verontreiniging van water en bodem of schade voor de openbare gezondheid ten gevolge hebben; met de Zwanensloot (wier stank dááraan te wijten is, dat zij doodloopt en tal van huisjes zonder behoorlijke rioleering op haar uitloozen) heeft de slachterij — waar het bloed en de afval telkens onmiddellijk in vaten worden geborgen om te worden verzonden en de mest na elke slachting uit de bakken wordt verwijderd — niets te maken; geregeld en voortdurend wordt zij door de gemeentewaterleiding uitgespoeld, en zij is voor de afloozing van het spoelwater zeer gunstig gelegen dicht bij de Molenvliet en slechts ongeveer 600 M. van het poldergemaal.

Voorts wijst appellant er op, dat de Rotterdamsche gemeenteslachtplaats in een veel volkrijker streek gelegen is, — dat Burg. en Weth. tegen den ontworpen bouw en inrichting geene bezwaren hebben geopperd en dat, mocht de inrichting of de exploitatie in onderdeelen iets te wenschen overlaten, daaraan door voorwaarden kan worden tegemoet gekomen. Vervolgens merkt hij op, dat de eigenaar van den bouwgrond — wel te onderscheiden van bebouwden grond — hem zelf het terrein, voor de slachterij bestemd, verkocht heeft, wetende wat appellant er mede voor had. Wijders geeft hij te kennen, dat eene goed ingerichte slachterij geen stank verspreidt en hij bovendien zich desnoods aan de voorwaarde wil onderwerpen, dat er gedurende de maanden Juni, Juli en Augustus niet zal mogen geslacht worden; en dat zijn eigen belang de meest mogelijke zindelijkheid en reinheid vordert, daar anders zijn product, geheel voor den export bestemd, in het buitenland niets waard is. Eindelijk betoogt hij, dat Burg. en Weth. van Kralingen niet hebben te beoordeelen, of appellant al of niet gegronde redenen heeft (die in werkelijkheid voor hem bestaan) om van de Rotterdamsche gemeenteslachtplaats geen gebruik te maken; vermits de wet alleen wil, dat er onderzocht worde of er uit de ontworpen inrichting schade of hinder zal ontstaan.

Appellant verzocht mitsdien, dat de beschikking van Burg. en Weth. van Kralingen worde vernietigd, en zijn verzoek, desnoods onder zulke voorwaarden als na onderzoek noodig zullen bevonden worden, alsnog worde ingewilligd.

Gedep. Staten van Zuid-Holland, in wier handen het adres om bericht en raad gesteld werd, hoorden daarover Burg. en Weth. van Kralingen, alsmede den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat. Eerstgenoemden deelden mede, dat het terrein voor de slachtplaats bestemd, voor korten tijd aangekocht door D. Puls te Rotterdam, gelegen was op het westelijk gedeelte der gemeente grenzende aan de gemeente Rotterdam en hiervan gescheiden door het water genaamd „Molenvliet"; dat aan de overzijde van dien vliet op Rotterdamsch terrein, eene aanzienlijke rij huizen staat, waaronder de school der Gereformeerde Diaconie te Rotterdam, en wel juist tegenover de ontworpen inrichting, dat ten zuiden van het terrein een dicht bebouwde gedeelte arbeiderswoningen is; en dat de eigenaar van het terrein het overblijvende gedeelte voor bouwterrein te koop aanbood, waardoor de slachtplaats, thans ten Oosten en ten Noorden nog niet ombouwd, binnen enkele jaren geheel ombouwd zoude zijn. Op dergelijk terrein is een slachtplaats niet gewenscht; welke voorschriften ook worden gegeven, het toezicht op de naleving er van is, zoo al niet in enkele gevallen ondoenlijk, dan toch zeker in vele gevallen uiterst moeilijk. Niet alleen de lucht, die de inrichting verspreiden zoude, is een bezwaar, wegens het nadeel, dat ze voor de ge-

zondheid der omwoners oplevert, maar bovenal de verontreiniging van het water der omliggende slooten; ook al stelde men het geregeld afvoeren van het spoelwater als voorwaarde.

Het water toch (verklaren Burg. en Weth.) moet worden afgevoerd in den Molenvliet, en dat is een stilstaand water, geregeerd door een stoomgemaal, dat echter op grooten afstand staat, zoodat daardoor geene strooming kan worden teweeg gebracht.

De Molenvliet en de Wetering, waardoor het terrein aan twee zijden wordt begrensd, maken deel uit van het watersysteem van den voorpolder, gelegen tusschen den Oudendijk en Schielands Hoogen Oostzeedijk en die voorpolder behoort tot het dichtst bebouwde en bevolkte gedeelte der gemeente, weshalve daar voortdurend moet gewaakt worden voor den zuiveren toestand van het water, zullen de poldersloten niet spoedig in open riolen veranderen; om deze reden is bij politieverordening het houden en mesten van varkens in dat gedeelte verboden. Slechts een enkele kleine slachterij, waarvoor noodzakelijkheid bestond, is toegelaten; maar mochten de Rotterdamsche slachters uit weerzin tegen het gemeente-abattoir voortgaan met aldaar dergelijke inrichtingen te willen oprichten als appellant bedoelt, dan zouden Burg. en Weth. het hun plicht achten den Raad voor te stellen van de bevoegdheid, in art. 4 § 2 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) gegeven, gebruik te maken.

De Hoofdingenieur is van een ander gevoelen. Z. i. behoort de vergunning onder zekere voorwaarden te worden verleend.

Hij wijst er op, dat door de bewoners der naburige perceelen geene bezwaren zijn ingebracht; naar zijne meening behoeft er bij de zeer ruime en doelmatige inrichting, die door het stellen van voorwaarden nog te verbeteren is, geen vrees voor luchtbederf te bestaan; mits bloed en verdere afval niet met den bodem of het slootwater in aanraking komen en er voor geregelden afvoer van deze evenals van den mest worde zorg gedragen.

Ook bestaat er geen gevaar, dat het geslachte vleesch een onaangename lucht zal verspreiden, daar de slachterij uitsluitend voor export bestemd is, het vleesch zoo spoedig mogelijk vervoerd wordt en de aanvrager bovendien in de warme zomermaanden niet slacht.

Wat de verontreiniging van het slootwater aangaat, het water van den Molenvliet, waarin de Zwaansloot, loopende langs de huizen aan de Vlietkade, uitloopt, is in een zeer voldoenden toestand en zal, naar het oordeel des Hoofdingenieurs, door het van de slachterij komende water niet belangrijk verontreinigd worden, daar dit nooit anders dan spoelwater mag zijn, aangezien het ± 500 M. van de ontworpen slachterij verwijderd stoomgemaal van den Kralingschen polder het minst in de zomermaanden werkt, is er dan de minste strooming in den Molenvliet; maar juist in die maanden zal er niet geslacht worden. Voorts wordt medegedeeld, dat van de drie te Kralingen bestaande slachterijen ééne in omvang met die van appellant kan vergeleken worden, nam. die van Zuidmeer aan de Kortekade, waar niet zelden 100 à 150 varkens en schapen per dag geslacht worden, en ofschoon deze slachterij veel minder goed is ingericht dan die door Pool is ontworpen en het spoelwater ook geloosd wordt op de langs de slachterij loopende slooten van veel mindere afmetingen dan de Molenvliet, het slootwater bij zijn bezoek niet merkbaar verontreinigd was en er ook geene

klachten vernomen worden. De Hoofdingenieur geeft in overweging de volgende voorwaarden te stellen:

1o. dat de geheele ruimte binnen het gebouw worde voorzien van vloeren van waterdicht metselwerk;

2o. dat in de slachtplaats worden gemaakt twee waterdichte bloedputten van klinkert in Portland-cement, waarin al het bloed moet afloopen;

3o. dat het bloed na iedere slachting uit de putten moet worden verwijderd en onmiddellijk in gesloten vaten vervoerd, terwijl tevens na iedere slachting de dierlijke afval moet verwijderd worden;

4o. dat in de vloeren der ophangplaats behoorlijk waterdichte zinkputten worden gelegd zóó ingericht, dat alleen water tot reiniging van het gebouw gebruikt, ontdaan van afvalstoffen, door waterdichte riolen naar den Molenvliet worden gevoerd;

5o. dat de mestput waterdicht worde gemaakt en met voldoende luiken gesloten;

6o. dat langs de binnenzijde van alle muren in het gebouw eene bekleeding van verglaasde tegels worde aangebracht tot de hoogte van ten minste 1,50 M. boven den vloer;

7o. dat de bintlagen niet worden overzolderd, zoodat de geheele binnenruimte van het gebouw met de geprojecteerde luchtkappen in verbinding blijft;

8o. dat gedurende de maanden Juni, Juli en Augustus niet worde geslacht of eenige handeling met dat bedrijf in verband staande worde verricht;

9o. dat gedurende het slachten de deuren van het gebouw gesloten zijn;

10o. dat de slachterij in werking is gebracht vóór 1 Januari 1886, bij gebreke waarvan de vergunning vervalt.

Gedep. Staten van Zuid-Holland verklaren de bezwaren waarop de afwijzende beschikking steunt, niet vrij te achten van overdrijving en geven den Minister in overweging den Koning te raden de beschikking van Burg. en Weth. van Kralingen in hooger beroep te vernietigen en aan Meyer Pool alsnog de gevraagde vergunning te verleenen, onder de voorwaarden, in het rapport van den Hoofdingenieur gesteld, met bepaling echter van den termijn der voltooiing op 15 September 1886.

Nadat appellant bij adres, den 6en Augustus op het Kabinet des Konings ingekomen, had verzocht dat zijne zaak spoedig mocht worden ten einde gebracht en bij Kon. Besl. van 13 September ll. no. 25, 's Konings beslissing verdaagd was; en nadat dit geschil den 15en September bij de Afdeeling aanhangig was gemaakt, zijn nog ingekomen:

1o. eene volmacht door appellant verstrekt aan de heeren Mrs. B. M. Vlielander Hein en C. J. François, advocaten alhier, om zijne belangen waar te nemen;

2o. een schrijven van D. Puls, dd. 18 Sept. 1885, houdende bericht dat bij hem geene bezwaren tegen de inwilliging van de aanvrage bestaan;

3o. een bezwaarschrift van H. Leentvaar, die voor verontreiniging van het water, waarin hij tot uitoefening van zijn bedrijf dagelijks zijne groenten moet uitwasschen, bevreesd is;

4o. een schrijven van Burg. en Weth. van Kralingen dd. 28 Sept. 1885, berichtende, dat door hen op 21 Sept. een bouwplan voor kennisgeving is aangenomen van

A. J. Hal te Rotterdam, van achttien woningen op het terrein, kadastraal bekend no. 3472 in de onmiddellijke nabijheid der ontworpen slachtplaats; waarin zij eene bevestiging vinden van hun argument, dat bij de spoedig te verwachten zijnde bebouwing dier perceelen, het zeker minder gewenscht is daar een slachtplaats op zoo groote schaal te stichten.

Als gemachtigde voor den appelant treedt op Mr. C. J. François, advocaat te 's-Gravenhage, ter wederlegging der gronden die Burg. en Weth. van Kralingen geleid hebben tot afwijzing der vergunning. Hij wijst op het gunstig advies van den Hoofdingenieur van den Waterstaat, bespreekt de daarbij aangegeven voorwaarden en hoopt dat bij eene gunstige beschikking enkele van die voorwaarden zullen worden gewijzigd. Zijne conclusie strekt tot vernietiging alsnog van de beslissing van Burg. en Weth. en het verleenen der verlangde vergunning.

Voor het gemeentebestuur van Kralingen is als gemachtigde verschenen Mr. C. E. Havelaar, advocaat te Rotterdam, die de bezwaren tegen de oprichting der slachterij, gegrond op gevaar voor de gezondheid der omwonenden en op de verontreiniging van het water, nader breedvoerig ontwikkelt en ten slotte concludeert tot handhaving van het besluit van Burg, en Weth.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Een en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 21 *October* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van het volgende Koninklijk Besluit:

van 9 October 1885, no. 18, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *het Algemeen Burgerlijk Armbestuur van Lierop tegen de beschikking van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant van* 31 *Maart en* 16/21 *April* 1885, *waarbij deze geweigerd hebben goedkeuring te verleenen op het beleggen eener som van f* 1500, *onder verband van eerste hypotheek.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 490.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Algemeen Burgerlijk Armbestuur van Lierop tegen de beschikking van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant van 31 Maart en 16/21 April 1885, waarbij deze geweigerd hebben goedkeuring te verleenen op het beleggen eener som van f 1500 onder verband van eerste hypotheek;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 23 September 1885, no. 64;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 October 1885, n°. 4317, afd. B. B.;

Overwegende dat het Algemeen Burgerlijk Armbestuur van Lierop den 26en Maart ll. aan Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant machtiging gevraagd heeft om eene som van f 1500 te beleggen door uitleening tegen eene rente van 4 percent 's jaars aan Johannes de Vries, landbouwer en veearts te Helmond, onder verband van eerste hypotheek op zijne navolgende goederen, gelegen onder de gemeente Bakel en aldaar kadastraal bekend als plantsoen, bouwland, weiland, moestuin, huis, schuur en erf en heide, sectie A nummers 1079, 1084, sectie E nummers 79, 672, 44, 56, 78, 88, 93, 112, 113, 114, 115, 116 en 141, Sectie I, nummer 102 en Sectie M nummers 91, 93, 133, 134, 158, 233, 242, 89, 90, 92 en 337, samen groot 10.39 hectaren en 80 centiaren onder mededeeling dat deze gronden volgens schatting van twee deskundigen eene waarde hebben van ten minste f 5000;

dat Gedeputeerde Staten den 31en Maart hunne goedkeuring hebben geweigerd en na eene herhaling der aanvraag den 16/21 April die weigering hebben herhaald; daartoe genoopt door de overweging dat het voor Armbesturen om de redenen, in hunne aanschrijving aan de gemeentebesturen in Noord-Brabant van 6 Maart 1884 ontwikkeld, niet wenschelijk is, geringe bedragen te beleggen onder hypothecair verband, en dat het bijzonder belang van deze geldbelegging voor de armenfondsen niet overtuigend genoeg is gebleken om af te wijken van den regel vermeld in de eerste zinsnede van art. 15 der wet op het armbestuur, voorschrijvende belegging der beschikbare gelden in een der Grootboeken der Nederlandsche Schuld;

dat het Algemeen Burgerlijk Armbestuur hierop bij adres, den 7en Mei ll. bij Ons Kabinet ontvangen, Onze beslissing gevraagd heeft, krachtens art. 15 derde lid der wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* no. 100) onder meer te kennen gevende, dat f 1500 te Lierop niet als een gering bedrag kan worden aangemerkt, dat het beheer van hypothecaire schuldvorderingen zeer gemakkelijk en eenvoudig is, dat de voorgestelde belegging de grootste zekerheid verschaft en bij den tegenwoordigen hoogen koers voordeeliger is dan eene belegging op het Grootboek van de Nederlandsche Schuld; en dat het bezwaar, dat hypothecaire schuldvorderingen niet zoo gemakkelijk te gelde kunnen gemaakt worden, hier niet kan wegen, omdat geenszins te voorzien is, dat daartoe ooit noodzakelijkheid zal bestaan;

Overwegende, dat daargelaten de bedenkingen, die naar het oordeel van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant tegen het beleggen van geringe sommen in hypo-

thecaire schuldbrieven bestaan, het bedrag f 1500 niet zoo gering is, dat tegen belegging daarvan in een rentegevenden schuldbrief door hypotheek gewaarborgd dic zelfde bedenkingen zouden gelden;

dat toch aan het bezit van eene hypothecaire schuldvordering van dat bedrag geen moeilijk en omslachtig beheer verbonden is;

dat ook het bezwaar van Gedeputeerde Staten, dat bij belegging onder hypothecair verband men niet zoo gereedelijk tot wederopvordering van het belegde kan geraken, indien daaraan behoefte mocht bestaan, als bij aankoop van inschrijvingen op een der Grootboeken van Nederlandsche Schuld, die te allen tijde verkoopbaar zijn, hier niet overwegend kan geacht worden, nu het armbestuur verklaart, dat het niet te voorzien is, dat de noodzakelijkheid zoude kunnen ontstaan om het geld op een gegeven oogenblik dadelijk op te vorderen, ten einde het voor andere doeleinden te bezigen;

dat een onderpand, waarvan de waarde op f 5000 wordt geschat, ook bij de dalende koopwaarde der onroerende goederen, voor eene schuldvordering van f 1500 wel als een voldoende waarborg kan worden beschouwd;

en dat eene zoodanige belegging als door appellant gewenscht wordt, het tweeledig voordeel heeft, dat eenerzijds daaraan voor den geldschieter niet die kosten verbonden zijn, die eene belegging in inschrijvingen op een der Grootboeken van Nationale Schuld medebrengt, en anderzijds daarbij eene rente getrokken wordt van 4 %, die bij laatstgenoemde wijze van geldbelegging, wegens den hoogen stand dier schuld, niet kan worden verkregen;

Gezien art. 15 der wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* no. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van de besluiten van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant van 31 Maart 1885 (G. No. 32) en van 16/21 April 1885 (G. No. 109) aan het Algemeen Burgerlijk Armbestuur de gevraagde goedkeuring te verleenen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 9 October 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *C. A. Carpreau, te IJzendijke, als gemachtigde van E. J. M. Lippens c. s., te Saffelaere, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij het verzoek om vernietiging van twee besluiten van de vergadering van ingelanden van den Clarapolder is afgewezen.*

De *Staatsraad* Des Amorie van der Hoeven brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging des Konings heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 14 September jl. bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt de overweging van een door C. A. Carpreau, als gemachtigde van E. J. M. Lippens c. s., ingesteld beroep van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij het verzoek om vernietiging van twee besluiten van de vergadering van ingelanden van den Clarapolder is afgewezen.

Uit de daarbij overgelegde stukken blijkt het volgende:

In de algemeene vergadering van stemgerechtigde ingelanden van den Clarapolder gehouden te IJzendijke op den 19en Mei 1884, werd o. a. ter tafel gebracht een voorstel van den Angelinapolder tot tegemoetkoming in de kosten van een te leggen dam ter verbinding tusschen beide polders volgens overgelegde situatie- en profielteekeningen, met toelichtend schrijven van den Directeur en den Hoofdopziener der Domeinen in Zeeland. Het bestuur gaf als zijn gevoelen te kennen, dat de bedoelde verbinding een wenschelijke zaak was, doch welke als van veel grooter belang voor den Angelina- dan voor den Clarapolder moest worden beschouwd.

Nadat een der ingelanden, tevens belanghebbende in den Angelinapolder, had voorgesteld te dezer zake een subsidie van f 200 's jaars gedurende tien jaren aan laatstgemelden polder te verstrekken, op grond van het naar zijn oordeel aanwezige gemeenschappelijk belang — welk voorstel bij twee ingelanden, die de daarstelling van den dam voor den Clarapolder eerder schadelijk achtten, bestrijding en bij twee anderen ondersteuning vond — werd met tien tegen negen stemmen aangenomen het volgende voorstel van het bestuur: „Gedurende acht jaren verleent de Clarapolder aan den Angelinapolder een subsidie van een vierde in de kosten van aanleg van een dam tusschen beide polders tot een maximum van f 200 's jaars, onder voorwaarde dat de Clarapolder nimmer in het onderhoud van den dam zal moeten bijdragen".

In de algemeene vergadering derzelfde ingelanden, gehouden te IJzendijke op den 18en Mei 1885, werd door een hunner de vraag gedaan en door een ander ondersteund, of de in het vorige jaar toegekende subsidie aan den Angelinapolder kon worden ingetrokken. Die vraag werd door twee ingelanden ontkennend beantwoord, op grond dat hier eene formeele verbintenis was aangegaan, waarop niet eenzijdig kon worden teruggekomen. Nog werd door verschillende leden op een spoedige uitvoering van het werk aangedrongen, waarop het bestuur de toezegging deed het zijne daarvoor te zullen aanwenden.

Eene buitengewone vergadering der meergenoemde ingelanden werd, mede te IJzen-

dijke, gehouden op den 11en Juni jl. De reden dier bijeenkomst was, naar mededeeling van den voorzitter, de ontvangst van een brief, door den Directeur der Domeinen in Zeeland op 26 Mei jl. aan het bestuur van den Angelinapolder gericht, benevens van het daarbij gevoegde ontwerp-contract tot aansluiting van den Angelina- met den Clarapolder door middel van een dam, en van de daarbij overgelegde teekeningen; alle welke stukken door het bestuur van den Angelinapolder in handen van het bestuur van den Clarapolder waren gesteld, om met des te meer kennis van zaken te kunnen besluiten over een verzoek tot grondhaling uit de voorgronden van den Clarapolder tot het leggen van den ontworpen dam ter verbinding met den Angelinapolder.

De Voorzitter verklaarde voorts dat het bestuur van den Clarapolder schroomde de verlangde vergunning te geven zonder dat vooraf ingelanden hierover waren geraadpleegd en een besluit hadden genomen.

De heer C. A. Carpreau, ter vergadering aanwezig als vertegenwoordiger der ingelanden E. J. M. Lippens c. s., thans appellanten, verklaarde toen, dat hij het loyaal zoude vinden van ingelanden van den Angelinapolder, die ook in den Clarapolder stembevoegde ingelanden zijn, indien zij op de in het vorig jaar met meerderheid van ééne stem genomen beslissing tot het verleenen van subsidie wilde terugkomen. Een der bedoelde personen, de heer Van Brussel, antwoordde daarop, dat het een zonderling eigendomsrecht zoude zijn, wanneer men zich als geinteresseerde in een polder bij een belangrijke kwestie niet mocht doen gelden, omdat men ook in een anderen polder belanghebbende is.

Na eenige verdere gedachtenwisseling omtrent dit punt en de voorwaarden der grondhaling zelve werd met tien tegen negen stemmen besloten tot aanneming van het volgende voorstel van het bestuur: „aan het domeinbestuur wordt verlof gegeven grond te halen uit de voorgronden van den Clarapolder tot het leggen van den dam, die dezen polder met den Angelinapolder zal verbinden, mits dit geschiede binnen 50 Meters afstand uit den teen des dams en onder toezicht van de directie, aan wie opgedragen wordt in deze te waken voor de verdere belangen des polders."

Tegen dit besluit en tevens tegen dat tot het verleenen der bovenvermelde subsidie, werden bij adres dd. 13 Juni jl. bezwaren ingebracht bij Gedeputeerde Staten van Zeeland door Eugène Joseph Marie Lippens, Burgemeester van Saffelaere in België, en zeven anderen, allen stembevoegde eigenaren van landen in den Clarapolder.

Adressanten meenen, dat zoo al niet het besluit tot verleening der subsidie, dan toch zeker dat tot kosteloozen grondafstand, volgens de artt. 54 en 121 van het polderreglement, aan de goedkeuring van Gedeputeerden moet worden onderworpen. Zij verklaren voorts van oordeel te zijn, dat het leggen van een dam in geen enkel opzicht eenig nut voor den Clarapolder kan opleveren, maar integendeel, volgens het gevoelen van deskundigen, tot vrees voor schade aan den waterkeerenden dijk reden zal geven, dat alleen de heeren Van Brussel, Knopff en Dhont, zijnde éénige eigenaren van den Angelinapolder, doch tevens stembevoegde ingelanden van den Clarapolder, er persoonlijk belang bij hebben om hun eiland aan het vaste land te verbinden, en dat dan ook uit de in beide vergaderingen gehouden stemming blijkt dat de meerderheid van slechts éene stem door het meestemmen van die heeren is verkregen niet-

tegenstaande zij op de laatste vergadering door een lid der minderheid tot onthouding waren aangezocht.

Adressanten zien, ten aanzien van beide besluiten, in dit medestemmen eene onwettigheid, en verzoeken op de aangevoerde gronden, dat deze besluiten door Gedep. Staten zullen worden vernietigd.

Het bestuur van den Clarapolder, door Gedeputeerde Staten op dit adres gehoord, geeft bij zijn schrijven van 10 Juli jl. in hoofdzaak het volgende te kennen:

De bedoelde besluiten zullen — is eenmaal definitief door het Domeinbestuur tot het leggen van den dam op den grondslag der gevoerde onderhandelingen besloten — aan de goedkeuring van Gedep. Staten worden onderworpen in den vorm eener overeenkomst met den Angelinapolder. Adressanten zijn in gebreke gebleven de deskundigen, waarop zij zich beroepen, te noemen, en het bestuur van den Clarapolder gelooft dan ook niet dat van hunne zijde een ernstig onderzoek naar het nut of de schade van den geprojecteerden dam is ingesteld, maar wel dat de geldkwestie hun uitsluitende drijfveer geweest is, die door de meerderheid niet werd goedgekeurd. Doch het bestuur zelf heeft, alvorens de zaak te steunen, zich van bevoegde zijde inlichtingen verschaft, welke aan Gedep. Staten ter inzage worden aangeboden. Het bestuur zegt verder dat, behalve de in het adres genoemde heeren, ook de heer De Bock, mede-eigenaar van den Angelinapolder (doch niet gerechtigd in den Clarapolder) is, en dat de gerechtigheid in twee polders juist een motief is om zich in eene belangrijke kwestie, gelijk deze, te doen gelden.

Gedep. Staten van Zeeland hebben daarop bij besluit van 17 Juli jl. no. 82 2e afd. het verzoek van adressanten afgewezen, op grond dat art. 69 van het algemeen Reglement voor de polders of waterschappen in Zeeland wel bepaalt, dat de voorzitter en de leden der vergadering van ingelanden zich zullen onthouden van medestemming over de zaken die hen persoonlijk aangaan, en dat wel het persoonlijk belang der ingelanden van den Angelinapolder indirect bij de bedoelde besluiten kan zijn betrokken geweest, doch dat de vraag of de Clarapolder subsidie zal verleenen en vergunning tot grondhaling zal geven ten behoeve van den ontworpen dam, wel den Angelinapolder, maar niet de ingelanden van dien polder persoonlijk aangaat; zoodat de gewraakte besluiten niet zijn genomen in strijd met het genoemd art. 69.

Van deze beslissing is bij adres aan den Koning, bij het Kabinet van Z. M. ingekomen op 1 Augustus jl., in beroep gekomen Eugène Joseph Marie Lippens, burgemeester en grondeigenaar te Saffelaere (België) c. s., ter zake dezer woonplaats kiezende ten kantore van den rentmeester C. A. Carpreau te IJzendijke. Appellant verklaart zich met de beschikking van Gedep. Staten niet te kunnen vereenigen, vermits de drie ingelanden van den Angelinapolder, die in den Clarapolder een besluit in hun eigen belang hebben doen nemen, uitsluitend zijn de eenige eigenaren (bedijkers) van eerstgenoemden polder, zoodat niemand anders dan zij persoonlijk belang bij een gifte van geld en grond door den Clarapolder hadden en dus het belang van den Angelinapolder en dat van zijn drie eigenaren een en dezelfde zaak is, evenals zulks het geval is met polders die aan één eigenaar toebehooren. Op dezen grond verzoekt appellant dat de gewraakte besluiten van den Clarapolder, benevens de deswege genomen beschikking door Gedep. Staten van Zeeland, alsnog mogen worden vernietigd.

Dit adres was geteekend: „Namens adressant Uwer Maj. onderdaan, C. A Carpreau, gevolmachtigd rentmeester IJzendijk, 30 Juli 1885."

Bij hun ten aanzien van dit beroep ingewonnen ambtsbericht van 14 Augustus jl. merken Gedep. Staten van Zeeland in de eerste plaats op, dat bij eene nevens het adres gevoegde volmacht aan J. F. Carpreau en bij ontstentenis aan C. A. Carpreau bevoegdheid is verleend alleen om de heeren Lippens c. s., in de vergaderingen van ingelanden te vertegenwoordigen en daar in hunne plaats te handelen, doch niet om aan den Koning de bedoelde vernietiging te vragen, terwijl bovendien een daartoe strekkende volmacht op gezegeld papier zoude moeten zijn gesteld.

Dat voorts de Angelinapolder aan drie personen zoude behooren, die tevens ingelanden van den Clarapolder zijn, is volgens Gedep. Staten onjuist. Immers uit de notulen der vergaderingen van ingelanden dier polders blijkt, dat in eerstgenoemden polder vier ingelanden zijn, waarvan slechts twee tevens ingelanden zijn van den Clarapolder, en dat een der beide anderen in de vergadering van ingelanden van den Clarapolder niet voor zich zelven, maar als vertegenwoordiger van een ander aanwezig was.

Gedep. Staten geven voorts eene korte uiteenzetting van het gebeurde, hetwelk hierboven meer omstandig is vermeld, en verklaren te volharden bij het medegedeelde motief hunner genomen beschikking. Bij eene andere opvatting der bepaling van art. 69 van het polderreglement dan die, welke door Gedep. Staten aangenomen werd, zouden, naar hun oordeel, al de ingelanden zich veelal van stemming moeten onthouden, omdat bij de zaken, die ter vergadering worden behandeld, hunne persoonlijke belangen in den regel betrokken zijn. Gedep. Staten adviseeren mitsdien tot afwijzing van het beroep.

Sedert is nog op het adres van appellant onder de voormelde handteekening van C. A. Carpreau, gevolmachtigd rentmeester, het volgende gesteld:

„De ondergeteekenden verklaren bij deze den heer Clement August Carpreau te hebben opgedragen om dit verzoekschrift in te dienen en mitsdien diens handteekening te bekrachtigen. Maerbeke (Waes) den 28 Augustus 1885. Eug. Lippens, Epouse de Kerckhove Lippens, Eug. Lippens."

Daarentegen is de, blijkens het bovenstaande, oorspronkelijk bij het adres gevoegde volmacht bij de stukken niet aanwezig.

Van de zijde van opgeroepen belanghebbenden zijn — nadat de zaak bij deze afdeeling aanhangig geworden was — ingekomen een bericht van het bestuur van den Clarapolder, dat geen nadere memoriën of bewijsstukken zullen worden ingeleverd, en een bericht van het bestuur van den Angelinapolder, dat het het inleveren van stukken onnoodig acht, omdat de appellanten Carpreau c. s., niets gemeens hoegenaamd met den Angelinapolder hebben.

De heer Carpreau, te IJzendijke, licht, als rentmeester der familie Lippens, het beroep nader toe en treedt daarbij in eene bestrijding der door ingelanden van den Clarapolder genomen besluiten.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twee en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 28 *October* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries, Azn.

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 16 October 1885, no. 21, houdende beslissing in *het geschil over de woonplaats van de arme krankzinnige Elisabeth Volders.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 410.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN. PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van de arme krankzinnige Elisabeth Volders;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 23 September 1885, no. 27;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 12 October 1885, no. 4316, afd. B. B.;

Overwegende, dat Elisabeth Volders, geboren te Hilvarenbeek den 24 November 1841, van het begin van Februari 1874 tot in het laatst van November 1883, als dienstbode inwoonde bij A. P. T. Waghter, Roomsch-Katholiek pastoor te Casteren, gemeente Hoogeloon;

dat zij alstoen dien dienst heeft verlaten, zich heeft begeven naar Goirle, bij haren broeder Joseph Volders en, na een paar dagen bij dezen te zijn verbleven, hare zuster Johanna, dienstbode bij den medicinae doctor L. C. van Genk te Etten, is gaan bezoeken; dat zij door bemiddeling harer zuster op 5 December is opgenomen ten huize van Josephus Peters, arbeider te Etten; dat zij omstreeks 20 December naar Princenhage is vertrokken, waar zij ongeveer 10 dagen bij familiebetrekkingen doorbracht en toen naar Etten is teruggekeerd; dat daar al spoedig na hare terugkomst zich de krankzinnigheid geopenbaard heeft, die hare overbrenging naar een geneeskundig gesticht vorderde;

dat daartoe, na verkregen rechterlijke machtiging, op 5 Januari 1884 is overgegaan, toen zij in het gesticht Coudewater werd opgenomen;

dat zij aanvankelijk aldaar op eigen kosten is verpleegd, doch na verloop van het eerste kwartaal haar eigen fondsen daartoe ontoereikend bleken, en derhalve thans, aangezien de gemeenten, waar zij achtereenvolgens verbleef, ontkennen tot betaling der verplegingskosten gehouden te zijn, moet worden beslist door wie die gelden moeten worden voldaan;

Overwegende, dat Elisabeth Volders tot in November 1883, woonplaats had te Hoogeloon, krachtens art. 79 van het Burgerlijk Wetboek, doch die woonplaats verloor, toen zij haar dienst aldaar verliet, en aldaar geen eigen woonplaats vestigde, daar zij te gelijk ook die gemeente verliet, dat zij destijds wel reeds tobbende was, doch geenszins gekrenkt in hare geestvermogens, zoodat zij handelde met oordeel des onderscheids en wel bewust van wat zij deed of zich voornam te doen, gelijk uit tal van beëedigde verklaringen, deswege afgelegd, blijkt;

dat zij door haar kortstondig verblijf bij haren broeder te Goirle geen woonplaats aldaar verkreeg, daar zij geen voornemen had in die gemeente te blijven; dat toch volgens de beëedigde verklaring van Joseph Volders, Elisabeth bij hem komende, zeide voornemens te zijn om met hare zuster samen te gaan wonen, en op hare reis naar Etten hem eens te hebben willen bezoeken en zij dan ook na een verblijf van twee dagen naar Etten is vertrokken;

dat echter uit een ingesteld onderzoek is gebleken, dat zij daarheen niet is gegaan

met het voornemen om zich in die gemeente te vestigen, doch alleen om zich met hare zuster te verstaan over een gezamenlijk wonen elders;

dat toch uit de beëedigde verklaring van Johanna Volders blijkt, dat hare zuster niet het doel had zich te Etten te vestigen; dat zij getuige den dienst bij Dr. Van Genk zou verlaten en alsdan zich met hare genoemde zuster te Princenhage metterwoon zou vestigen om daar te strijken, wasschen enz. en dat zij daartoe reeds een huis gehuurd hadden;

dat deze mededeeling volkomen bevestigd wordt door de beëedigde verklaring van P. T. van Aken, winkelier te Princenhage, inhoudende, dat hij een aan hem toebehoorend huis aldaar in December 1883 met ingang van 1 Januari 1884 verhuurd heeft aan Johanna Volders, die te kennen gaf daar met hare zuster Elisabeth te willen komen wonen, dat aan dat voornemen, naar getuiges meening, vermoedelijk ten gevolge van het inmiddels krankzinnig worden van Elisabeth Volders, niet onmiddellijk gevolg is gegeven en Johanna Volders die woning dan ook eerst op 9 Mei 1884 heeft betrokken;

dat derhalve Elisabeth door haar kortstondig verblijf te Etten en Leur met het bepaalde voornemen om zich niet daar, maar te Princenhage te vestigen, in eerstgenoemde gemeente geen woonplaats vestigde;

dat zij evenmin woonplaats heeft verkregen te Princenhage, omdat haar voornemen om aldaar te gaan wonen niet tot uitvoering is gekomen;

dat zij wel, bij familiebetrekkingen gelogeerd, in December 1884 aldaar enkele dagen vertoefde en destijds ook het gehuurde huis bezichtigde, doch spoedig naar Etten terugkeerde en hare inmiddels ontstane krankzinnigheid, die volgens beëedigde verklaring van Josephus Peters eerst werd opgemerkt na haren terugkeer uit Princenhage, zijnde voor haar vertrek daarheen niets vreemds aan haar bemerkt, een terugkeer naar Princenhage en een betrekken der gehuurde woning, dat anders reeds in den aanvang van Januari 1884 zou hebben plaats gehad, belette

dat derhalve geene gemeente binnen het Rijk als de woonplaats dezer behoeftige is aan te wijzen;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* no. 100), zooals zij is gewijzigd bij de wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te beslissen, dat de kosten der overbrenging naar en verpleging van Elisabeth Volders in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen zullen worden gekweten uit 's Rijks kas uit de fondsen voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, en aan de Algemeene Rekenkamer ter informatie.

Het Loo, 16 October 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het adres van *M. Verlaan en F. Janmaat, omtrent hunne niet-toelating als leden van den gemeenteraad van Kockengen.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 24 September 1885 no. 4112, Afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een adres van M. Verlaan en F. Janmaat, omtrent hunne niet-toelating als leden van den Raad der gemeente Kockengen.

Op 21 Juli 1885 zijn, blijkens het proces-verbaal van de opening der stembriefjes op den volgenden dag opgemaakt, ter verkiezing van twee leden van den gemeenteraad van Kockengen, in de plaats van hen die volgens den rooster aftraden, 48 geldige stemmen uitgebracht en heeft M. Verlaan 29 en F. Janmaat 26 stemmen bekomen. Deze beide zijn door het bureau van stemopneming verklaard tot leden van den Raad verkozen te zijn. De Gemeenteraad heeft evenwel besloten hen niet als leden toe te laten, op grond van het rapport der commissie, benoemd tot onderzoek hunner geloofsbrieven, in welk rapport gezegd werd, dat de geloofsbrieven in orde zijn bevonden, doch dat de commissie overtuigd is dat op de stemming van invloed is geweest eene bekendmaking van Burg. en Weth. omtrent deze verkiezing, waarbij abusief als aftredend lid is vermeld W. Bosch, die niet aan de beurt van aftreding was.

Burg. en Weth. hadden namelijk op 8 Juli eene bekendmaking uitgevaardigd, waarbij ter kennis der ingezetenen werd gebracht, dat ingevolge art. 27 der Gemeentewet op Dinsdag 21 Juli zou plaats hebben de verkiezing van twee leden van den Gemeenteraad ten gevolge van de periodieke aftreding van twee leden, die genoemd werden; voorts werd opgegeven op welke plaats en uren de inlevering van stembriefjes zou geschieden en welke dag voor de eventueele herstemming was bestemd, en werd eindelijk herinnerd aan eenige bepalingen der wet omtrent de invulling der stembriefjes, enz. In deze bekendmaking nu waren als aftredende leden genoemd J. Hoogendoorn Gzn. en W. Bosch, terwijl inderdaad aan de beurt van aftreding waren J. Hoogendoorn Gzn. en P. Versteegh.

Het besluit van den Raad werd, volgens de daarvan aan de niet toegelatenen gedane mededeeling, genomen op 31 Juli. Bij adres van 6 Augustus brachten de niet-toegelatenen, met aanhaling van art. 33 der Gemeentewet, hunne bezwaren tegen de beslissing van den Raad bij Gedeputeerde Staten van Utrecht in en verzochten zij vernietiging van het Raadsbesluit. Zij gaven te kennen, dat de reden van het besluit hun voorkwam de beslissing niet te rechtvaardigen, daar de bedoelde publicatie noch op art. 37 der kieswet noch op eenige andere verordening steunde en dus eenvoudig als eene particuliere daad moest worden opgevat, en ook de door hen verkregen meerderheid groot genoeg was om hunne verkiezing boven allen twijfel te verheffen dat zelfs wanneer Gedeputeerde Staten de beschouwingen van den Gemeenteraad mochten deelen, toch altijd een der adressanten als gekozen moest worden aangemerkt.

Burg. en Weth. van Kockengen, in wier handen dit adres gesteld is, hebben daaromtrent een bericht uitgebracht, gedagteekend 7 Augustus. In dit bericht wordt in de eerste plaats eenige inlichting gegeven omtrent de dwaling waarin men bij de publicatie vervallen is.

In de raadsvergadering van 23 Juni, waarin de leden van het stembureau benoemd werden, werd daarna, volgens het bericht van Burg. en Weth., aan den Voorzitter gevraagd en door dezen medegedeeld welke leden aan de beurt van aftreding waren. Bij de opgave dier leden werd afgegaan op de notulen betreffende toelating van leden in de jaren 1879, 1881 en 1883, en werden niet opgeslagen de notulen betreffende installatie van leden. Dit was oorzaak dat W. Bosch, die inderdaad was opgetreden in 1883 in de plaats van het toen niet herkozen lid F. Janmaat, geacht werd in 1881 opgetreden te zijn in de plaats van het toen vertrokken, in 1879 ter voorziening in de periodieke aftreding verkozen lid J. van Dijk, die inderdaad vervangen was door P. Versteegh, welke laatste dus moest aftreden. Tegen deze fout, zegt het bericht van Burg. en Weth., is in de Raadsvergadering door niemand opgekomen en overeenkomstig het besprokene in den Raad is ter Secretarie de publicatie opgemaakt.

Omtrent den invloed der publicatie op de verkiezing was het college van Burg. en Weth. niet eenstemmig. De meerderheid was van oordeel dat door de abusieve bekendmaking een overwegende invloed op de verkiezing was teweeggebracht, hetgeen daaruit bleek dat op den inderdaad aftredenden P. Versteegh, die naar het oordeel der meerderheid anders zonder twijfel zou herkozen zijn, geene stemmen werden uitgebracht en daartegen o. a. op den niet-aftredenden W. Bosch 16 stemmen. Ook meende de meerderheid, dat zonder de slechte opkomst der kiezers, welke zij aan de abusieve publicatie toeschreef, de adressanten niet gekozen zouden zijn, daar van de 22 R.-C. kiezers 20 gestemd hadden en bij getrouwe opkomst het aantal stemmen voor de adressanten (R.-Catholieken) weinig grooter zou geweest zijn.

De minderheid van het collegie van Burg. en Weth. was van oordeel, dat publicatiën zooals die te Kockengen waren gedaan, eerst in de laatste jaren aldaar ingevoerd, zeer weinig, mogelijk wel in het geheel niet gelezen worden.

Voorts voerde die minderheid nog het een en ander aan, zoowel omtrent vroegere verkiezingen als omtrent de laatstgehoudene ten betooge dat de foutieve publicatie deze laatste niet beheerscht had. Sedert de invoering der Gemeentewet waren er steeds twee R.-Catholieken leden van den Raad geweest; ten gevolge van kuiperijen waren deze door leden der Hervormde kerk vervangen; sedert werden er door blijkbare samenwerking van twee partijen steeds pogingen aangewend om die zetels voor R.-Catholieken te herwinnen. Publiciteit werd er aan de candidaten niet gegeven, maar ze werden toch ruchtbaar en dientengevolge werd door de niet-Catholieken ook tamelijk eendrachtig gestemd, zoodat de Catholieken steeds in de minderheid bleven. In het midden latende in hoeverre eene verandering in het personeel der geestelijken bij de verschillende gezinten van invloed was op deze verkiezing, houdt de minderheid het voor zeker, daar niets van pogingen tot samenwerking gebleken is, dat de meeste kiezers er niet aan twijfelden of W. Bosch zou gekozen worden, doch dat omtrent de vervulling der plaats van J. Hoogendoorn Gzn., van wien kort voor de verkiezing bekend werd, dat hij niet herkozen wenschte te worden, niets bepaald was.

Omtrent het gevoelen der minderheid is nog het volgende in het bericht van Burg. en Weth. opgenomen:

„In den namiddag der stemming werd bekend, dat er onder de kiezers sprake van was, dat W. Bosch niet aan de beurt van aftreding was, en dit bij onderzoek door den voorzitter van het stembureau geconstateerd, doch is de minderheid van gevoelen, dit niet van overwegenden invloed is geweest, omdat bij de voorlezing van de stembriefjes bleek:

1o. dat er nagenoeg op evenveel briefjes met namen van twee R.-Catholieken (die van M. Verlaan en F. Janmaat) ingeleverd waren, als er R.-C. Kiezers opgekomen waren, zoodat aangenomen mag worden, dat deze partij zelfstandig gehandeld heeft en niet anders als leden van hare gezindheid heeft willen stemmen zonder gegrond vooruitzicht echter van te slagen, daar van de 81 kiezers slechts 22 R.-C. zijn.

2o. dat van de 28 R.-C. kiezers er 16 voor de vacature Hoogendoorn, één R.-Catholieke, gestemd hebben en de overige zonder onderling overleg gestemd hebben. Voorts dat er zeer weinig opgewektheid is geweest aan de stemming deel te nemen, daar van de 81 kiezers slechts 48 opkwamen, en door die weinige deelneming twee R.-C. leden werden verkozen, wat anders voor hoogstens één het geval zoude geweest zijn.

Nu het resultaat der stemming bekend is geworden, wordt wel door sommigen beweerd, dat er niet gestemd is, omdat er onzekerheid bestond omtrent den persoon die aan de beurt van aftreding was, doch vermeent de minderheid, dat dit niet het geval is, zoowel omdat geen gebruik is gemaakt van de gelegenheid om, alvorens te stemmen, de zaak ten gemeentehuize te onderzoeken, waarvan het gevolg geweest zoude zijn, dat de waarheid tijdig genoeg aan het licht kwam, als omdat de vacature Hoogendoorn in elk geval buiten quaestie was en daarvoor gestemd had kunnen worden, doch dat men het blijkbaar daarover niet eens is geweest."

Burg. en Weth. adviseerden het verzoek der adressanten af te wijzen, daar alleen vernietiging der verkiezing de zaak in het reine kon brengen.

Gedeputeerde Staten hebben bij hun besluit van 13 Augustus 1885 no. 35, na van de fout in de publicatie en de daarop gegronde beslissing van den Gemeenteraad melding gemaakt te hebben, het volgende overwogen:

„dat hoewel de uitvaardiging dier publicatie op geen voorschrift van wet of verordening steunt, die moet beschouwd worden als een maatregel van orde van het openbaar gezag, welke strekt om de bepalingen der wet behoorlijk te doen nakomen;

dat de uitvaardiging dier publicatie mitsdien moet geacht worden eene geoorloofde officieele handeling van het openbaar gezag te zijn;

dat de opgave van de aftredende leden in voormelde publicatie moet geacht worden te strekken tot officieele voorlichting van de kiezers, zoodat nader onderzoek door de kiezers omtrent het daartoe betrekkelijk onderwerp geacht moet worden overbodig te zijn;

dat door die onjuiste officieele voorlichting de kiezers in dwaling zijn gebracht, zooals blijkt uit het feit, dat op het niet aftredend, doch als zoodanig in de publicatie vermeld raadslid W. Bosch door een derde der opgekomen kiezers is gestemd, terwijl op het aftredend, doch als zoodanig niet in de publicatie vermelde raadslid P. Versteegh geen enkele stem is uitgebracht;

dat de onjuiste opgave van aftredende leden in voormelde publicatie geacht moet worden eene handeling van het openbaar gezag te zijn van zoodanigen aard, dat de kiezers daardoor redelijkerwijze hebben kunnen worden misleid en in de vrijheid hunner keuze belemmering hebben kunnen ondervinden, zoodat daardoor ook de geheele verkiezing in haar beginsel moet geacht worden te zijn gevitieerd;

dat onder die omstandigheden de bedoelde onjuiste opgave van aftredende leden evenzeer op de keuze van den eenen adressant als op die van den anderen adressant van invloed heeft kunnen zijn;

dat de Raad der gemeente Kockengen mitsdien te recht heeft besloten tot niet-toelating van adressanten als leden van den Raad."

Op grond dier overwegingen hebben Gedep. Staten, gelet op art. 34 der Gemeentewet, besloten aan adressanten te kennen te geven dat zij geen termen hebben kunnen vinden om de beslissing van den Raad, waarbij adressanten niet zijn toegelaten, te vernietigen.

M. Verlaan en F. Janmaat hebben daarop bij een adres, dat niet gedagteekend is doch den 28en Augustus bij 's Konings kabinet is ingekomen, bij Z. M. de bezwaren ingediend vroeger bij Ged. Staten ingebracht. Zij voeren nog aan, dat geen kiezer eenig bezwaar tegen de verkiezing heeft gemaakt; dat zelfs de op den heer Bosch uitgebrachte stemmen aan den uitslag niets afdoen; dat de kiezers dus hen, adressanten, blijkbaar hebben willen kiezen. Zij verzoeken ten slotte, dat het besluit van den gemeenteraad van Kockengen van 31 Juli vernietigd worde.

Ged. Staten, op dit adres gehoord, merken op dat het hooger beroep, door adressanten ingesteld, niet is gericht tegen hun besluit, maar tegen het raadsbesluit zelf, hetwelk door hen is gehandhaafd, en dat, al mocht kunnen worden aangenomen dat het hooger beroep het besluit van hun collegie geldt, de bij art. 36 der Gemeentewet gestelde termijn tot instelling van hooger beroep blijkens de op het adres gestempelde ontvangst-dagteekening niet is in acht genomen.

Zij adviseeren adressanten in hun beroep niet-ontvankelijk te verklaren.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn bij haar ingekomen:

1o. een schrijven van M. Verlaan en F. Janmaat, inhoudende dat zij niet erkennen het door Ged. Staten opgeworpen bezwaar, als zou hun beroep niet-ontvankelijk zijn wegens het niet in acht nemen van den termijn van art. 36 der Gemeentewet, daar hun beroep is verzonden op 27 Augustus, dus binnen den door de wet gestelden termijn gedurende veertien dagen, terwijl die veertien dagen, aanvangende met de dagteekening der uitspraak, gerekend moesten worden nog niet te zijn afgeloopen;

2o. een schrijven van M. Verlaan, waarin, behalve enkele beschouwingen reeds vroeger als het oordeel der minderheid van Burg. en Weth. vermeld, nog de mededeelingen voorkomen, dat, toen bij de vorige verkiezing eene herstemming plaats had tusschen W. Bosch en F. Janmaat, het getal opgekomen kiezers nog kleiner geweest is dan thans, en dat indien P. Versteegh geweten had, dat hij aftreden moest, hij toch bedankt zou hebben; hetgeen hij persoonlijk aan M. Verlaan heeft medegedeeld en te meer daaruit blijkt dat hij niets tegen de verkiezing heeft ingebracht. De Heer

Verlaan licht met een enkel woord het beroep toe; hij bejammert het, dat hem het besluit van Ged. Staten van 13 Augustus eerst 18 Augustus geworden is, waardoor hem slechts weinige dagen overbleven.

III. het beroep van het *bestuur van den calamiteusen polder Borsele, van eene beschikking van Gedep. Staten van Zeeland, tot vaststelling van den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Borsele.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide van een schrijven van 25 September 1885 no. 14, Afdeeling Waterstaat A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door het bestuur van den polder Borsele, tegen een beschikking van Gedep. Staten van Zeeland tot vaststelling van den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Borsele.

Op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Borsele, gelijk hij, na door den Raad met inachtneming van artt. 12—16 van het Provinciaal Reglement van Zeeland voorloopig vastgesteld en aan Gedep. Staten, ingezonden te zijn, door deze den 21en Augustus '85 gewijzigd is vastgesteld, wordt de polder Borsele als onderhoudsplichtige aangewezen van den grintweg loopende over de kruin van den zeedijk diens polders van de grens met Driewegen af tot weg no. 2 bij de haven van Borsele. Borseles gemeenteraad had bij de voorloopige vaststelling van den legger dezen weg daarin niet opgenomen. Naar de reden daarvan gevraagd, had hij aan Gedep. Staten geantwoord, dat z. i. de kruin van den zeedijk een bijzondere weg was, niet ten dienste van het algemeen bestemd, vermits het gebruik daarvan bij vergunning van het waterschapsbestuur, dat ze onderhield, werd toegelaten. Gedep. Staten waren echter van een ander gevoelen, en brachten den weg op den legger, overwegende dat die weg eenige jaren voor 1872 aangelegd is voor rekening van den polder Borsele en sinds dien tijd, met opheffing der vroegere afsluiting, steeds bestemd is geweest, en nog bestemd is, ten dienste van het algemeen als hoofdtoegang van de gemeente Driewegen en Ellewoutsdijk tot de haven van Borsele en de aanlegplaats der provinciale stoombooten en mitsdien ten onrechte niet in den legger was opgenomen; dat zoo die weg werkelijk door het bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsele werd onderhouden, dit ten onrechte geschiedde, vermits de kosten van dat onderhoud niet vermeld zijn in het besluit van Gedep. Staten tot vaststelling der onderwerpen van uitgaaf van het waterschap der genoemde waterkeering van 31 Mei 1872 no. 10*d*, gewijzigd bij besluit van 19 Mei 1884 no. 14*b*, en dat vermits de polder Borsele nooit was ontheven van den onderhoudsplicht, dien hij door het aanleggen van den weg zich zelf had opgelegd, het onderhoud van den weg nog steeds ten laste is van genoemden polder.

Nadat Burg. en Weth. van Borsele den 27en Augustus de in art. 22 van het Reglement op de wegen en voetpaden voorgeschreven aankondiging hebben gedaan, is het bestuur van den calamiteusen polder Borsele bij Z. M. van voornoemde beschikking van Gedep. Staten in beroep gekomen. In zijn adres — ingekomen op het

Kabinet des Konings 3 September 1885 — voert appellant het volgende aan: dat hij groot bezwaar heeft tegen den hem opgelegden onderhoudsplicht, vermits de weg vanwege het waterschap in 1872 opgericht tot het besturen, beheeren en onderhouden van de zeewering en oeververdediging van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsele, sedert genoemd jaar steeds is onderhouden, waartoe het bestuur der waterkeering gedurende het tijdvak van 1873 tot 1884 p. m. 400 M. grint heeft gebezigd, dat wel is waar vóór 1872 op dien weg schelpzand en grint zijn verwerkt geworden, maar dat binnen en buitenbeheer toen nog onder één bestuur waren, terwijl genoemde voorzieningen nooit anders dan te gelijk met andere werken ten behoeve der zeewering op hetzelfde bestek werden aanbesteed; dat sedert 1872 alle autoriteiten hebben goedgekeurd, dat de weg met de zeewering, enz. in beheer en onderhoud naar het waterschap is overgegaan; dat de polder Borsele of zijn bestuur geen oorzaak is van de omstandigheden, dat het bestuur der waterkeering den weg van 1873 tot heden door begrinting heeft onderhouden en dat in het besluit van heeren Gedep. Staten van Zeeland tot vaststelling der onderwerpen van uitgaaf van het waterschap dd. 31 Mei 1872 no. 10*d*, gewijzigd bij besluit van 9 Mei 1884 no. 14*b*, het onderhoud van den weg niet genoemd wordt; dat de handelwijze van het bestuur der waterkeering geacht mag worden door heeren Gedep. Staten steeds te zijn goedgekeurd, daar het bestuur daartoe telken jare hunne machtiging noodig had en verkreeg, en dat het uit dien hoofde, naar appellants oordeel, vaststaat, dat de polder sedert 1872 is ontheven van den onderhoudsplicht en dat het calamiteuse waterschap in plaats van den polder, bij de invoering van het Reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zeeland, in 1881, onderhoudsplichtige was, zoodat het waterschap, overeenkomstig art. 37 § 1 als zoodanig in bedoelden legger behoort voor te komen. Op deze gronden verzoekt appellant, dat voornoemd waterschap in plaats van den polder Borsele als onderhoudsplichtige van genoemden weg worde aangewezen.

Gedep. Staten, over dit adres gehoord, hebben te kennen gegeven — onder verwijzing naar hun besluit — dat bedoelde weg daarom niet is opgenomen in hun meermalen aangehaald besluit van 1872, omdat hij als toegang tot de haven van Borsele ten dienste van het algemeen was bestemd en dus niet uitsluitend ten dienste van de waterkeering bestond; dat het bestuur van den polder Borsele toen geen gebruik heeft gemaakt van de bevoegdheid, hem bij de tweede alinea van genoemd artikel toegekend, om van dat besluit voorziening bij den Koning te vragen; dat dus het onderhoud van den weg rechtens niet is ten laste van het waterschap voor de waterkeering en, zooals hun nu eerst is gebleken, sedert 1872 ten onrechte voor rekening van de waterkeering genomen is; en dat derhalve de polder Borsele, voor wiens rekening de weg vóór de inwerkingtreding der wet van 19 Juli 1870 werd onderhouden, naar hun oordeel te recht als onderhoudsplichtige is aangewezen.

Andere stukken zijn niet ingekomen.

Voor den polder Borsele treedt als gemachtigde op de heer Beenhakker en voor de gemeente de burgemeester, de heer Rottier. Zij trachten nader aan te toonen dat, daar de bedoelde weg reeds vroeger door het waterschap werd onderhouden, dit nu niet aan den polder of de gemeente kan worden opgedragen.

Op enkele vragen geven genoemde heeren nog eenige inlichtingen.

IV. het beroep van *V. V. Kuppens c. s. te Leeuwen, van een besluit van Gedep. Staten van Gelderland, betreffende voorziening in de kosten van het leggen van bazaltglooiingen in het polderdistrict van Maas en Waal.*

De *Staatsraad* DES AMORIE VAN DER HOEVEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging des Konings heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 28 September jl., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door V. V. Kuppen c. s., leden van het gecombineerde collegie van het polderdistrict Maas en Waal, provincie Gelderland, van een besluit van Gedep. Staten dier provincie betreffende voorziening in de kosten van het leggen van bazaltglooiingen in het genoemde polderdistrict.

Uit de stukken blijkt dat de Dijkstoel van het polderdistrict Maas en Waal, naar aanleiding van het bepaalde bij art. 303 van het Reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland, op den 9en April 1884 heeft vastgesteld, en den 19en d. a. v. aan het gecombineerd collegie heeft medegedeeld eene ciering van buitengewone werken aan de Maas- en Waaldijken, strekkende tot het bezetten van daarbij aangewezen gedeelten van de buitenglooiing dier dijken met bazalt of steenpuin.

Deze ciering werd, in overeenstemming met het advies van den ingenieur van den Provincialen Waterstaat, goedgekeurd door de Gedep. Staten van Gelderland bij besluit van 21 Mei 1884.

Intusschen had het gecombineerd collegie in zijne vergadering van 19 April bevorens met acht tegen zes stemmen geweigerd de tot uitvoering dezer werken als benoodigd geraamde som van f 20,000 op de begrooting van het dienstjaar 1884/85 te brengen.

Diensvolgens zonden Gedep. Staten die begrooting aan het gecombineerd collegie terug, met uitnoodiging om alsnog de noodige gelden voor de uitvoering der gecierde werken daarop te brengen, en tevens de middelen tot dekking dier uitgaven aan te wijzen. Toen het collegie nalatig bleef in het voldoen aan deze uitnoodiging, wijzigde Gedep. Staten bij besluit van 30 Juli 1884 no. 35, met toepassing van art. 197 van het aangehaalde Reglement, de begrooting voor het dienstjaar 1884/85 in dier voege dat onder de uitgaven een post werd opgebracht wegens kosten van een gedeelte der dijksglooiingen met bazalt ten bedrage van f 20,000 en in ontvangst de opbrengst eener te sluiten geldleening tot gelijk bedrag.

Ook tot het aangaan der uitgetrokken leening bleef het gecombineerd collegie weigeren zijne medewerking te verleenen, en hoezeer Gedep. Staten van oordeel waren, dat zij *in casu* zelve tot het uitschrijven dier geldleening bevoegd zouden zijn, gaven zij er toch de voorkeur aan om in de gegeven omstandigheden, in navolging der wet van 12 Juli 1855 (*Stbl.* no. 102), de kosten te dekken door een omslag over de betrokken landen.

Eene mededeeling in dien geest aan het gecombineerde collegie gedaan deed het niet terugkomen van zijne weigering om tot het aangaan der geldleening medetewerken. Ook eene ten overvloede aangewende poging om op eene bijeenkomst van het gecombineerde collegie met twee gecommitteerden uit Gedep. Staten tot overeenstemming

te geraken, mocht niet slagen, daar het voorstel van den Dijkgraaf om eene geldleening te sluiten van f 20,000, tegen eene rente van $4\frac{1}{2}$ % en aflossing in 40 jaren, bij meerderheid van stemmen verworpen werd.

Dientengevolge hebben Gedep. Staten bij besluit van 3 November 1884, no. 47, met wijziging in zoover van dat van 30 Juli bevorens no. 35, onder hoofdstuk II, Afd. I art. 2 volgnummer 2*a* der ontvangsten, den hiervoren genoemden omslag ingebracht, en den post, welke was uitgetrokken onder Hoofdstuk V art. 3 als opbrengst eener geldleening, geschrapt.

Die omslag is door den Dijkstoel invorderbaar verklaard met 1 Januari 1885.

Nadat een adres houdende beroep van en verzoek om vernietiging van dit besluit, op 24 November 1884 aan Z. M. gericht, door tien leden van het gecombineerd collegie als ongezegeld buiten beschikking gebleven was, is thans door acht hunner een nieuw verzoek tot vernietiging van hetzelfde besluit aan den Koning ingediend en op 29 Augustus jl. bij het Kabinet van Z. M. ingekomen.

Adressanten verklaren in hoofdzaak dat de bedoelde versterking van eenige gedeelten der Maas- en Waaldijken onnoodig en schadelijk is; dit laatste omdat zij, bij dijkbreuken in de polderdistricten Rijk van Nijmegen en Maas en Waal, het uitvloeien van het water belemmeren en het dorp Alfen in gevaar brengen zal; dat de meerderheid van het gecombineerde collegie èn de geldleening èn den omslag heeft afgestemd, omdat zij geen vrijheid heeft kunnen vinden die gelden te brengen ten laste van het District noch den omslag ten koste van geërfden; dat adressanten wel erkennen, dat zij, wat betreft de cieringen van den Dijkstoel, niets anders kunnen vorderen dan hare mededeeling, maar ten sterkste protesteeren tegen den buitengewonen omslag ad f 1.70 per hectare; dat toch de gecierde werken bij het polderreglement niet verplichtend waren gemaakt, en in strijd zijn met het waterbouwkundig en financieel belang; dat bazalt de kracht niet heeft om dijkbreuken te voorkomen, die bijna altijd plaats hebben bij overloop van dijken; dat als de Dijkstoel met Gedep. Staten eigenmachtig over districtsgelden, zelfs bij onverplichte werken, kon beschikken of omslagen maken, de negen hoofdgeërfden wel kunnen heengaan, hetgeen echter hunnerzijds plichtverzaking zoude zijn zoolang zij de hulp van Zijne Majesteit niet hebben ingeroepen; redenen waarom zij — met verwijzing naar het door hen ingesteld hooger beroep van den 22 November 1884 — verzoeken, dat het meergemeld besluit van 3 Nov. 1884 no. 47 moge worden vernietigd.

Gedep. Staten van Gelderland, op dit adres gehoord, verwijzen bij hun schrijven van 15 Sept. jl. naar het advies, door hen gegeven op het bovenbedoeld, als ongezegeld ter zijde gelegd, adres van 24 Nov. 1884, en merken voorts op, dat de termijn van beroep reeds lang is verstreken, en hun bovendien bij de behandeling der begrooting voor den dienst 1885/86 uit de administratieve rekening is gebleken, dat de buitengewone omslag tot dekking der benoodigde som van f 20,000, op een zeer klein bedrag na, is ontvangen.

Uit hun vroeger advies, naar hetwelk Gedep. Staten verwijzen, behoort te worden vermeld, dat zij, ten aanzien der betwiste wenschelijkheid van het werk, zich beroepen op de uitsluitende bevoegdheid, door het Rivierpolderreglement aan den Dijkstoel gegeven, wat de zorg voor de goede instandhouding der dijken betreft, en op het gunstig

gevoelen van den Ingenieur van den provincialen Waterstaat, die in zijn rapport van 14 Mei 1884 te kennen gaf: "Het mag een verblijdend teeken genoemd worden, dat de Dijkstoel het hooge nut van bazaltglooiingen begint in te zien. Te meer is het daarom te betreuren, dat het gecombineerd collegie heeft geweigerd de voor de ciering noodige gelden op de begrooting voor 1884/85 toe te staan. Ik meen echter, dat voor eene zoo hoogst nuttige uitgave toepassing van art. 197 van het Rivierpolderreglement alleszins gewettigd zoude zijn en aanbeveling verdient."

Dat zelfde advies bevat voorts eene uiteenzetting van het gebeurde en hierboven omstandig medegedeelde ten aanzien dezer zaak.

Nadat zij bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig geworden was, zijn nog bij haar ingekomen een bericht van twee der appellanten, die verklaren geen nadere memoriën te zullen inzenden, en eene missive van den Dijkgraaf van Maas en Waal, ten geleide van: 1o een afschrift van het besluit van Gedep. Staten van Gelderland van 21 Mei 1884, waarbij is goedgekeurd de bovenbedoelde ciering; 2o. een extract uit het register der besluiten van den Dijkstoel van het polderdistrict Maas en Waal, houdende goedkeuring en invorderbaarverklaring van de rollen der belastingschuldigen wegens den buitengewonen omslag voormeld; 3o een afschrift der ciering van buitengewone werken in het meergemelde polderdistrict voor het dienstjaar 1884/85.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Drie en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 11 *November* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken.

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van 14 October 1885, no. 14, houdende beschikking op het beroep van *B. Tax te Amsterdam, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente aan* 23 *Jan.* 1885 *no.* 18211/8710 *P. W., waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener Steenhouwerij aan de Weteringschans aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885 blz. 485).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van B. Tax, te Amsterdam van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 23 Januari 1885 no. 18211/8710 P. W., waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener Steenhouwerij aan de Weteringschans aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 23 September 1885, n^{0}. 48;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 10 October 1885, no. 47, Afd. H. en N.;

Overwegende, dat appellant bij adres van 12 November 1884 aan Burgemeester en Wethouders van Amsterdam vergunning heeft verzocht om zijne Steenhouwerij, thans gelegen op de Lijnbaangracht in het onderstuk van perceel 263, te mogen verplaatsen naar de Weteringschans tegenover de cellulaire gevangenis, en wel, — blijkens nader ingediende stukken — op een terrein achter en in gemeenschap met dat, gelegen, en behoorende bij het door hem bewoonde perceel Ziezeniskade no. 3, en onmiddellijk grenzende aan het in aanbouw zijnde nieuwe Gymnasium;

dat op de krachtens art. 7 der wet van 2 Juni 1875 belegde vergadering niemand is verschenen behalve de appellant, doch tegen het verleenen der vergunning schriftelijk bezwaar is ingebracht door den wethouder voor het onderwijs, zoowel met het oog op de nabijheid der scholen no. 17 en 22, als op de onmiddellijke nabijheid van het genoemde gymnasium;

dat Burgemeester en Wethouders laatstgemeld bezwaar gegrond hebben geoordeeld, omdat naar hun inzien de uitoefening van het steenhouwersbedrijf hinderlijk kan zijn aan het onderwijs in het gymnasium te geven, en dit bezwaar noch door het nemen van maatregelen, noch door het stellen van voorwaarden uit den weg te ruimen is, weshalve zij bij hun besluit van 23 Januari jl. de gevraagde vergunning hebben geweigerd;

dat appellant van deze beschikking binnen den wettelijken termijn bij Ons in beroep is gekomen en dat van weêrszijden uitvoerige memoriën zijn ingediend tot bestrijding en adstructie van dit appèl;

dat Burgemeester en Wethouders van Amsterdam in hoofdzaak wijzen op den hinder van zeer ernstigen aard en de stoornis in het onderwijs, onvermijdelijk te ontstaan door het stof en vooral door het geraas, welke door de werkzaamheden in de steenhouwerij zouden worden veroorzaakt, en wel te meer omdat het voor die inrichting bestemde terrein drie meter uitspringt voor den voorgevel van het in aanbouw zijnde Gymnasium;

dat appellant daarentegen het onjuiste, althans zeer overdrevene dier bezwaren tracht aan te toonen, hoofdzakelijk door zich te beroepen op de omstandigheid dat het bedoelde terrein slechts eene oppervlakte beslaat van ongeveer 90 meter en reeds daarom niet dan voor een steenhouwersbedrijf op zeer kleine schaal de geschiktheid bezit; terwijl bovendien, blijkens de overgelegde teekening, alleen de bergplaats en niet de werkplaats aan het Gymnasium, en wel aan een blinden muur van dat gebouw,

zal grenzen; en dat derhalve van hinderlijk stof geen sprake, en het geraas in het Gymnasium ter nauwernood hoorbaar zal kunnen zijn.

Overwegende, dat de hinder of stoornis, welke door de op te richten steenhouwerij voor de bewoners van het in aanbouw zijnde Gymnasium zal kunnen ontstaan, niet is van zóó ernstigen aard, en dat van die nijverheidsonderneming, voor het in gemeld schoolgebouw te geven onderwijs geene zoodanige belemmering is te duchten, als volgens art. 11 litt. *c.* der wet van 2 Juni 1875 zouden moeten leiden tot weigering der gevraagde vergunning;

dat immers die onderneming door den aard van het daarvoor aangewezen terrein zal moeten worden uitgeoefend op zeer kleine schaal;

dat de eigenlijke werkplaats door de grootere bergplaats van het Gymnasium zal zijn gescheiden; en dat ook die bergplaats slechts drie meter zal uitspringen voor den voorgevel van dat schoolgebouw, terwijl het overig gedeelte der bergplaats door een blinden zijmuur van dat gebouw zal zijn begrensd;

dat aan den ten gevolge dezer omstandigheden reeds geringen hinder van stof en geraas, welke van de werkzaamheden in de steenhouwerij voor de bewoners en leerlingen van het Gymnasium en voor den goeden gang van het aldaar te geven onderwijs zal te vreezen zijn, door het stellen eener voorwaarde op voldoende wijze tegemoet gekomen worden kan;

dat derhalve de gronden, door Burgemeester en Wethouders voor hunne weigering opgegeven, niet tot die weigering behoefden te leiden;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam van 23 Januari 1885 no. 18211/8710 P. W., alsnog aan B. Tax en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen tot het oprichten eener steenhouwerij op de Weteringschans te Amsterdam, in een perceel achter en in gemeenschap met het terrein, behoorende bij het door hem bewoonde perceel Zieseniskade no. 3, volgens de aan dit besluit gehechte plattegrondteekening en beschrijving en onder voorwaarde:

dat al de werkzaamheden zullen moeten geschieden in een afgesloten en overdekte loods op het terrein der werkplaats, welke loods gedurende de werkzaamheden aan de zijde der bergplaats zal moeten gesloten blijven;

en voorts met bepaling dat de steenhouwerij zal moeten zijn voltooid en in werking gebracht binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 14 October 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Op een gesloten terrijn aan de Wetering Schans tegenover de cirlulere gevangenis verzoekt de ondergeteekende te mogen verwerken alle steennen benodigt bij de Steenhouwerij.

Gedaan te Amsterdam 24 November 1884.

B. TAX.

Behoort bij Koninklijk besluit van 14 October 1885, no. 14.

Mij bekend,
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 14 October 1885, no. 15, houdende beschikking op het beroep van *J. Ten Horn te Veendam, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem voor een proeftijd en onder bepaalde voorwaarden vergunning is verleend tot het oprichten van eene werf voor het bouwen vam ijzeren schepen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 497).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. Ten Horn te Veendam van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem voor een proeftijd en onder bepaalde voorwaarden vergunning is verleend tot het oprichten van eene werf voor het bouwen van ijzeren schepen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 30 September 1885, no. 72;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 9 October 1885, no. 61, afd. H. en N.;

Overwegende, dat J. Ten Horn, machine-fabrikant te Veendam, bij adres van 5 Mei 1885 aan Burgemeester en Wethouders dier gemeente vergunning heeft verzocht om op het perceel, aldaar kadastraal bekend sectie K. no. 865, gelegen aan het Oosterdiep, te mogen oprichten eene werf tot het bouwen en repareeren van ijzeren schepen en den aankleve van dien;

dat Burgemeester en Wethouders bij beschikking van 1 Juni 1885 de vergunning slechts hebben verleend voor een proeftijd van zes maanden en onder voorwaarde:

a. dat, indien na afloop van dezen termijn dit noodig blijkt, een houten gebouw voor de fabricage der schepen zal moeten worden opgericht;

b. dat men met de werkzaamheden der scheepsbouwerij de perceelen der belendende eigenaren niet dichter dan op zes meter afstand mag naderen, en met bepaling dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen 3 maanden na de dagteekening der beschikking;

dat appellant daarop van deze beschikking bij Ons in beroep is gekomen, verzoekend, dat hem alsnog eene definitieve vergunning moge worden verleend, zonder de bezwarende voorwaarden, die aan de door het gemeentebestuur verleende vergunning waren verbonden;

dat hij echter verzuimd heeft om gelijktijdig met het instellen van het beroep daarvan aan het gemeentebestuur kennis te geven;

dat hij wel op 6 Juni 1885 zich tot het gemeentebestuur heeft gewend met het verzoek om alsnog van de opgelegde voorwaarden ontslagen te worden, daarbij tevens te kennen gevende, dat hij bij weigering zich verplicht zou achten in beroep te komen;

dat dit echter niet meer was dan eene mededeeling dat eventueel een beroep zou worden ingesteld, waaruit geenszins met zekerheid kan worden opgemaakt, dat aan het voornemen ook werkelijk gevolg zou worden gegeven, en die mededeeling in ieder geval niet kan vervangen de kennisgeving, dat aan het voornemen uitvoering is gegeven, met andere woorden, dat het beroep wordt of is ingesteld, welke kennisgeving uitdrukkelijk is voorgeschreven, opdat het gemeentebestuur voor de openbare aankondiging van het ingesteld beroep zorg zal kunnen dragen;

dat appellant derhalve in gebreke is gebleven aan een der bij art. 15 van de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) gestelde eischen te voldoen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

appellant te verklaren niet-ontvankelijk in het door hem ingesteld beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 14 October 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3o. van 16 October 1885, no. 32, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door den *Raad der gemeente Hoofdplaat, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van* 5 *Juni* 1885, *no.* 88, *tot vaststelling van den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, blz. 473.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep ingesteld door den Raad der gemeente Hoofdplaat tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 5 Juni 1885, no. 88, tot vaststelling van den legger der wegen en voetpaden in die gemeente;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 23 September 1885, no. 70;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 12 October 1885, no. 22, afd. Wat. A.;

Overwegende, dat de gemeenteraad van Hoofdplaat bij besluit van 13 Juni 1884 den legger der wegen en voetpaden in die gemeente voorloopig vastgesteld heeft, nadat hij door Burgemeester en Wethouders was opgemaakt en ter inzage had gelegen, en hem na de tweede ter visie legging aan Gedeputeerde Staten van Zeeland hebben opgezonden; alles met inachtneming der bepalingen van het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland;

dat Gedeputeerde Staten den 5 Juni 1885 den legger gewijzigd hebben vastgesteld en daarvan den 12 Juni d. a. v. de in art. 22 van het Reglement bedoelde afkondiging heeft plaats gehad;

dat een der wijzigingen den Molenweg en het Molenpad betrof, en daarin bestond, dat het gedeelte van den eerste bewesten het gehucht Slikplaat niet als rijweg maar als voetpad op den legger werd geplaatst;

dat de Raad der gemeente Hoofdplaat niet in deze wijziging berust heeft en daarvan bij Ons in beroep is gekomen bij een adres, gedagteekend 15 Juni 1885;

dat dit adres door den appellant in plaats van aan Ons, aan Gedeputeerde Staten is gezonden, die het Ons niet onmiddellijk hebben doen geworden, maar het, met bijvoeging der ter zake dienende stukken en bescheiden, hebben doen toekomen aan Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, aan wiens Departement het den 7 Juli is ontvangen, en door wien het verzoekschrift aan Ons is overgelegd.

Overwegende, dat voornoemd Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland in art. 23 bepaalt, dat belanghebbenden zich binnen veertien werkdagen, nadat de bekendmaking, in art. 22 voorgeschreven, heeft plaats gehad, bij Ons van de beschikking van Gedeputeerde Staten in beroep kunnen komen;

dat vermits reeds op het tijdstip dat het adres door Onzen Minister van Waterstaat,

Handel en Nijverheid van Gedeputeerde Staten werd ontvangen, meer dan veertien werkdagen sedert de bedoelde bekendmaking waren verloopen, dit beroep niet geacht kan worden binnen den voorgeschreven termijn te zijn ingesteld;

Gezien het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland, vastgesteld door de Staten den 5 November 1880 en 8 Juli 1881, en gewijzigd 7 Juli 1882, goedgekeurd bij Onze besluiten van 12 Augustus 1881 en 31 Juli 1882 (*Provinciale Bladen* 1881, no. 85 en 1882, no. 82);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den appellant niet-ontvankelijk te verklaren in het door hem ingesteld beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 16 October 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4o. van 16 October 1885, no. 33, houdende beschikking op het beroep van *H. M. Van Brakel te Middelburg van eene beschikking van Burgemeester en Wethouders van Middelburg van* 19 *Mei* 1885, *waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten eener huidenzouterij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 501).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van H. M. Van Brakel te Middelburg van eene beschikking van Burgemeester en Wethouders van Middelburg van 19 Mei 1885, waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten eener huidenzouterij;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 30 September 1885, no. 74;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 12 October 1885, no. 54, afd. H. en N.;

Overwegende, dat H. M. Van Brakel, koopman te Middelburg, bij adres van 21 April 1885 aan Burgemeester en Wethouders dier gemeente vergunning heeft verzocht tot

oprichting eener huidenzouterij in het perceel op de Seislaagte aldaar, wijk M, no. 71, kadastraal bekend gemeente Middelburg sectie A, no. 925;

dat op de vergadering, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) door den eigenaar van een naburig perceel tegen de oprichting bezwaar is ingebracht op grond van den ondragelijken en voor de gezondheid nadeeligen stank, dien de inrichting zal verspreiden en van de vochtigheid, die zij zal teweeg brengen, terwijl in die vergadering voorlezing is gedaan van een ingekomen bezwaarschrift van gelijke strekking van twee andere naburen;

dat Burgemeester en Wethouders bij beschikking van 19 Mei 1885 de gevraagde vergunning hebben geweigerd, op grond dat de daartegen ingebrachte bezwaren van dien aard zijn dat daaraan door het stellen van voorwaarden niet kan worden tegemoet gekomen;

dat appellant met inachtneming der wettelijke voorschriften van deze beschikking Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat appellants bedoeling, blijkens de door hem ingediende stukken en gegeven inlichtingen, niet zoo zeer is een eigenlijk gezegde huidenzouterij op te richten, dan wel om in eene bewaarplaats van huiden, deze zoodanig met zout te besprenkelen, dat zij twee à driemalen per week uit de bewaarplaats naar Rotterdam verzonden om verder bewerkt te worden, aldaar zonder bederf zullen aankomen;

dat de huiden derhalve slechts 2 à 3 dagen in de bewaarplaats verblijven en de voorloopige bewerking met zout in dien tijd verrotting der huiden tegenhoudt;

dat uit dien hoofde en mits eenige voorwaarden aan appellant worden opgelegd ten aanzien der ingebrachte bezwaren geen vrees behoeft te bestaan;

dat de inrichting daarenboven zal gevestigd worden in een uithoek der gemeente, in de onmiddellijke nabijheid van de Vest, waar steeds langs de breede singelgracht frissche lucht wordt aangevoerd;

dat dan ook de inspecteur voor het geneeskundig Staatstoezicht van oordeel is dat er voldoende termen zijn om de vergunning onder zekere daarbij te stellen voorwaarden te verleenen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van de beschikking van Burgemeester en Wethouders van Middelburg van 19 Mei 1885 no. 8/724 alsnog aan H. M. Van Brakel en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen tot oprichting, overeenkomstig de aan dit besluit gehechte beschrijving en teekening, van eene huidenzouterij in het perceel kadastraal bekend gemeente Middelburg sectie A, no. 925, onder voorwaarden, dat:

1o. de afval der huiden onmiddellijk worde verwijderd;

2o. de huiden na ontvangst onmiddellijk worden gezouten;

3o. dat de bodem van het lokaal, de rompmuren, het putje en riool ondoordringbaar en pekeldicht worden gemaakt en gehouden;

4o. dat het venster in den voorgevel een vaststaand venster zal moeten zijn, en dat een luchtkoker in het dak worde aangebracht;

en voorts met bepaling dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen 3 maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 16 October 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

De ondergeteekende H. M. Van Brakel, koopman alhier, geeft met deze nadere verduidelijking van het op heden ingediende Request de volgende beschrijving over de ligging der gevraagde toestemming tot het inrigten eener huidenzouterij: het pakhuis waar in gemelden zouterij zouden plaats hebben is gelegen aan de Seislaagte wijk M, no. 71, is van steenen gebouwd met pannen bedekt geene opening hebbende op andere erven en rondom afgesloten.

hetzelfde word voorzien van afvoergooten loopende naar een vergaarputje tot berging van den pekel, die geregeld weder gebruikt wordt.

Vertrouwen deze omschrijving duidelijk en voldoende mogen zijn. UEdele Achtbaren goedgunstige beschikking verzoekende dewijl het mijne broodwinning geld.

Noem ik mij UEdele achtbaren onderderdanigste Dienaar,
geteekende
H. M. VAN BRAKEL

Middelburg, 21 April 1885.

Behoort bij het Koninklijk besluit van 16 October 1885, no. 33.

Mij bekend:
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

5o. van 22 October 1885, no. 18, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *het bestuur van het waterschap Groede en Baanst tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland dd.* 29 *Mei* / 2 *Juni* 1885, *no.* 112 2*e afd., waarbij de legger der wegen en voetpaden in de gemeente Groede gewijzigd is vastgesteld.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, bl. 468.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur van het waterschap Groede en Baanst tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland dd, 29 Mei/2 Juni 1885, no. 112, 2e afd., waarbij de legger der wegen en voetpaden in de gemeente Groede gewijzigd is vastgesteld;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 October 1885, no. 67;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 19 October 1885 no. 24, Afd. Wat. A.;

Overwegende, dat in den legger der wegen en voetpaden van de gemeente Groede, zooals die op 11 Augustus 1884 door den gemeenteraad voorloopig was vastgesteld, onder volgnummer 11 was opgenomen een gedeelte van den weg over den Sint-Bavodijk, ter lengte van 500 Meter, waarvoor als onderhoudplichtige de eigenaar van den dijk was aangewezen;

dat onder volgnummers 6 en 12 insgelijks gedeelten van dien weg, ter lengte van 2570 en van 1410 Meter, waren opgenomen, doch met aanwijzing van het waterschap Groede en Baanst als onderhoudplichtige;

dat door Gedeputeerde Staten van Zeeland bij hun besluit van 29 Mei 2 Juni 1885, no. 112, 2e afd., de legger ambtshalve is gewijzigd in dier voege, dat ook voor den weg onder volgnummer 11 het waterschap Groede en Baanst, als onderhoudplichtige werd aangewezen, terwijl voorts door hen is beslist, dat de wegen onder nos 6, 11 en 12, als te zamen uitmakende den weg over den Sint Bavodijk en ook alle onder diezelfde benaming voorkomende op den door den gemeenteraad voorloopig vastgestelden legger, in dien legger onder één nummer behoorden te worden opgenomen, weshalve door hen de nos 11 en 12 van den legger zijn doorgehaald en de weg over den St. Bavodijk in zijn geheel onder no. 6 is gebracht voor een totale lengte van 4480 meter met aanwijzing van het waterschap Groede en Baanst als onderhoudplichtige;

dat het waterschapsbestuur, zich door de aanwijzing van het waterschap als onderhoudplichtige van den oorspronkelijk onder no. 11 opgenomen weg bezwaard achtende, daartegen bij Ons, met inachtneming van den bij het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland voorgeschreven termijn, in beroep is gekomen;

Overwegende, dat door Burgemeester en Wethouders van Groede op de vraag van

Gedeputeerde Staten krachtens welken rechtsgrond of krachtens welke wetsbepaling de aanwijzing van den eigenaar des dijks als onderhoudplichtige van den weg was geschied, hebben geantwoord dat de rechtsgrond hun onbekend was, doch dat het immer zoo geweest is, en dat de eigenaar tegen deze aanwijzing niet heeft gereclameerd;

dat Gedeputeerde Staten daarentegen te kennen hebben gegeven, dat aan het onderhoud van den weg zelden iets werd gedaan, en dat, zoo het al geschiedde, dit gedaan werd door hen, die er het meeste belang bij hadden, namelijk door de gebruikers van de in den omtrek gelegen landen, maar zeker niet door den eigenaar van den dijk;

dat door het waterschapsbestuur in zijn adres wordt beweerd, dat van oudsher tot op dit oogenblik de eigenaar van den dijk met het onderhoud van den weg belast is geweest en dat art. 37 § 1 van het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland het onderhoud van de wegen en van de kunstwerken ten laste laat blijven van hen, die daartoe op het oogenblik van het in werking treden van dat Reglement verplicht waren, terwijl bovendien voor het voormalig 4e district van Zeeland als costuum geldt, dat het gewoon onderhoud der wegen ten laste is van de aanpalende landgebruikers, zooals uit art. 8 van het Reglement op de buurtwegen en voetpaden van 1838 blijkt;

dat daarentegen door Gedeputeerde Staten is aangevoerd, dat de vroegere en latere Reglementen, de costumen handhavende en bevestigende, niet uitwijzen, welke die costumen zijn; dat in het voormalig 4e district van Zeeland, blijkens den in dit district bestendigden feitelijken toestand, ten aanzien van de over dijken loopende, tot de polders of waterschappen behoorende wegen de onderhoudplichtigheid van de polders of waterschappen costumier is en dat overigens, zoo de onderhoudplichtigheid van aanpalende landgebruikers als costuum kon worden ingeroepen, die onderhoudsplicht toch in ieder geval niet op den eigenaar van den dijk zou kunnen worden overgebracht;

overwegende dat Burgemeester en Wethouders zich wel beroepen op de omstandigheid, dat de eigenaar van den dijk tegen zijne aanwijzing als onderhoudplichtige niet is opgekomen; doch dat door dit bloote feit het bestaan van een wettige verplichting niet wordt bewezen;

dat het Waterschapsbestuur, de handhaving verzoekende van de door den gemeenteraad gedane aanwijzing, geenszins het bewijs heeft geleverd voor het bestaan van een costuum, hetwelk de onderhoudplichtigheid van de eigenaren der dijken, waarover de wegen loopen, zou medebrengen en dat dit bestuur evenmin hetgeen door Gedeputeerde Staten ten aanzien van de onderhoudplichtigheid van de polders of waterschappen heeft aangevoerd, op goede gronden heeft weerlegd of ontzenuwd;

dat voorts de door Gedeputeerde Staten als grond voor hunne beslissing aangevoerde costumiere onderhoudplichtigheid der polders of waterschappen in den legger der gemeente Groede, zooals die door den gemeenteraad zelven voorloopig werd vastgesteld, steun vindt, aangezien volgens dien legger het onderhoud van tol van over dijken loopende wegen ten laste blijkt te zijn van onderscheidene in die gemeente bestaande polders of waterschappen;

dat dan ook het bestuur van het waterschap Groede en Baanst niet bij Gedeputeerde Staten in beroep is gekomen ten aanzien van de vele wegen, waarvoor door den

gemeenteraad bij de voorloopige vaststelling van den legger het waterschap als onderhoudsplichtige was aangewezen, onder anderen de wegen oorspronkelijk onder de volgnommers 6 en 12 opgenomen, die thans met volgnummer 11 onder één nummer vereenigd zijn en te zamen den weg over den Sint Bavodijk uitmaken;

dat nu, terwijl het waterschap reeds als onderhoudplichtige van de twee grootste vakken van den weg over den Sint Bavodijk was aangewezen en het waterschapsbestuur zich daartegen niet heeft verzet, dat bestuur afdoende gronden had behooren bij te brengen om zijne bewering aannemelijk te maken, dat het waterschap ten onrechte als onderhoudplichtige van het tusschenliggende vak, hetwelk slechts een betrekkelijk klein gedeelte van den geheelen weg uitmaakt, zou zijn aangewezen;

dat bij gebreke daarvan voor de gevraagde vernietiging van de door Gedeputeerde Staten gedane aanwijzing geen termen bestaan;

Gezien het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland, vastgesteld bij de besluiten van de Staten dier provincie van 5 November 1880 en 8 Juli 1881 en gewijzigd bij besluit dier Staten van 7 Juli 1882, goedgekeurd bij Onze besluiten van 3 Augustus 1881, no. 18 en 31 Juli 1882, no. 13 (*Prov. Blad* 1881, no. 85 en 1882 no. 82);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 29 Mei—2 Juni 1885 no. 112 2e afd., wat betreft de aanwijzing van de onderhoudsplichtigheid van het Waterschap Groede en Baanst, het daartegen door het bestuur van dat waterschap ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 22 October 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

6o. van 22 October 1885, no. 19, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *het bestuur van den Van der Lingenspolder tegen het besluit van Gedeputeerde*

Staten van Zeeland, dd. 29 Mei/2 Juni 1885 no. 112, 2e afd., waarbij de legger der wegen en voetpaden in de gemeente Groede gewijzigd is vastgesteld.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 468.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur van den Van der Lingenspolder tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, dd. 29 Mei/2 Juni 1885, no. 112, 2e afd., waarbij de legger der wegen en voetpaden in de gemeente Groede gewijzigd is vastgesteld;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 October 1885, no. 67;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 19 October 1885, n°. 24, Afdeeling Wat. A.;

Overwegende, dat door den gemeenteraad van Groede bij de voorloopige vaststelling van den legger der wegen en voetpaden in die gemeente op 11 Augustus 1884, als onderhoudplichtige van den onder volgnummer 4 in dien legger opgenomen weg was aangewezen de eigenaar van den dijk waarover die weg loopt;

dat dit onderdeel van den legger door Gedeputeerde Staten van Zeeland, bij hun besluit van 29 Mei/2 Juni 1885, no. 112, 2e afd., ambtshalve is gewijzigd in dier voege, dat voor dien weg onder de benaming van "weg naar den Marolleput" als onderhoudplichtige de Van der Lingenspolder werd aangewezen;

dat het bestuur van dien polder, zich door die aanwijzing bezwaard achtende, daartegen bij Ons, binnen den in het reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland voorgeschreven termijn, in beroep is gekomen;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten, alvorens omtrent den legger eene beslissing te nemen, aan Burgemeester en Wethouders van Groede hebben gevraagd op welken rechtsgrond of krachtens welke wetsbepaling de aanwijzing van den eigenaar des dijks als onderhoudplichtige van den weg was geschied en dat Burgemeester en Wethouders daarop hebben geantwoord, dat de rechtsgrond hun onbekend was, doch dat het immer zoo geweest is en dat de eigenaar tegen deze aanwijzing niet heeft gereclameerd;

dat Gedeputeerde Staten daarentegen te kennen hebben gegeven, dat aan het onderhoud van den weg zelden iets werd gedaan en dat zoo het al geschiedde, dit gedaan werd door hen, die er het meeste belang bij hadden, namelijk door de gebruikers van de in den omtrek gelegen landen, maar zeker niet door den eigenaar van den dijk;

dat door het polderbestuur in zijn adres wordt beweerd, dat van oudsher tot op dit oogenblik, de eigenaar van den dijk met het onderhoud van den weg belast is geweest en dat art. 37 § 1 van het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland het onderhoud van de wegen en van de kunstwerken ten laste laat blijven van hen, die

daartoe op het oogenblik van het in werking treden van dat Reglement verplicht waren; terwijl bovendien voor het voormalig 4e district van Zeeland als costuum geldt, dat het gewoon onderhoud der wegen ten laste is van de aanpalende landgebruikers, zooals uit art. 8 van het Reglement op de buurtwegen en voetpaden van 1838 blijkt;

dat daarentegen door Gedeputeerde Staten is aangevoerd, dat de vroegere en latere Reglementen, de costumen handhavende en bevestigende, niet uitwijzen welke die costumen zijn; dat in het voormalig 4e district van Zeeland, blijkens den in dat district bestendigden feitelijken toestand, ten aanzien van de over dijken loopende, tot de polders of waterschappen behoorende wegen de onderhoudplichtigheid van de polders of waterschappen costumier is, en dat overigens, zoo de onderhoudplichtigheid van aanpalende landgebruikers als costuum kon worden ingeroepen, die onderhoudplicht toch in ieder geval niet op den eigenaar van den dijk zou kunnen worden overgebracht;

Overwegende dat Burgemeester en Wethouders zich wel beroepen op de omstandigheid dat de eigenaar van den dijk tegen zijne aanwijzing als onderhoudplichtige niet is opgekomen, doch dat door dit bloote feit het bestaan van een wettige verplichting niet wordt bewezen;

dat het polderbestuur, de handhaving verzoekende van de door den gemeenteraad gedane aanwijzing, geenszins het bewijs heeft geleverd voor het bestaan van een costuum, hetwelk de onderhoudplichtigheid van de eigenaren der dijken, waarover de wegen loopen, zou medebrengen, en dat dit bestuur evenmin hetgeen door Gedeputeerde Staten ten aanzien van de onderhoudplichtigheid van de polders of waterschappen is aangevoerd, op goede gronden heeft weêrlegd of ontzenuwd;

dat voorts de door Gedeputeerde Staten als grond voor hunne beslissing aangevoerde costumiere onderhoudplichtigheid der polders of waterschappen, in den legger der gemeente Groede, zooals die door den gemeenteraad zelven voorloopig werd vastgesteld, steun vindt, aangezien volgens dien legger het onderhoud van tol van over dijken loopende wegen ten laste blijkt te zijn van onderscheidene in die gemeente bestaande polders of waterschappen;

dat uit niets is afteleiden dat de Van der Lingenpolder ten aanzien van den weg naar den Marolleput buiten den algemeenen regel zou vallen en daarop eene uitzondering zou maken, zoodat er geen termen bestaan om de door Gedeputeerde Staten gedane aanwijzing te vernietigen;

Gezien het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland, vastgesteld bij de besluiten van de Staten dier provincie van 5 November 1880 en 8 Juli 1881, en gewijzigd bij besluit dier Staten van 7 Juli 1882, goedgekeurd bij Onze besluiten van 3 Augustus 1881, no. 18, en 31 Juli 1882, no. 13 (*Prov. Blad* 1881, no. 85 en 1882, no. 82);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 29 Mei—2 Juni 1885, no. 112, 2e afd., wat betreft de aanwijzing van de onderhoudplichtig-

heid van den Van der Lingenspolder het daartegen door het bestuur van dien polder ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 22 October 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

7o. van 22 October 1885, no. 20, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *Burgemeester en Wethouders van Groede, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, dd.* 29 *Mei/2 Juni* 1885, *no.* 112, *2e afd., waarbij de legger der wegen en voetpaden in die gemeente gewijzigd is vastgesteld.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 468.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN. PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Burgemeester en Wethouders van Groede tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, dd. 29 Mei/2 Juni 1885, no. 112, 2e afd., waarbij de legger der wegen en voetpaden in die gemeente gewijzigd is vastgesteld;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 October 1885, no. 67;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 19 October 1885, no. 24, afdeeling Wat. A.;

Overwegende, dat naar het oordeel van Gedeputeerde Staten van Zeeland op den door den gemeenteraad van Groede bij besluit van 11 Augustus 1884 voorloopig vastgestelden legger ten onrechte niet voorkwamen eenige langs wegen loopende en door greppels, palen, boomen of hoogere ligging van die wegen afgescheiden, ten dienste van het algemeen bestemde voetpaden;

dat Burgemeester en Wethouders op de deswege gemaakte opmerking van Gedepu-

teerde Staten te kennen hebben gegeven, dat het bestaan dier voetpaden door hen niet wordt ontkend, doch dat die paden alleen noodig zijn voor het bezoeken van de aanliggende landerijen en hofsteden; dat aan het onderhoud daarvan dan ook van gemeentewege nooit iets is ten koste gelegd, doch dat het onderhoud steeds heeft plaats gehad door welwillendheid van in den omtrek wonende landbouwers en belanghebbenden;

dat echter Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 29 Mei/2 Juni 1885, no. 112, 2e afd., hebben overwogen, dat de door hen bedoelde paden van groot belang moeten worden geacht, zoowel voor het verkeer in de gemeente als voor de communicatie met andere gemeenten en dientengevolge, behalve een paar andere voetpaden, tegen de opneming waarvan niet is geappelleerd, op den ligger hebben aangebracht: onder no. 49*bis* het voetpad langs den Mosseldijk, onder no. 49*ter* het 's-Gravelaers voetpad langs den 's-Gravenpolderweg en onder no. 50*bis* het voetpad naar Slikkenburg langs het Havendijkje, terwijl zij voor het voetpad langs den Sint-Bavodijk op den door den gemeenteraad voorloopig vastgestelden legger onder no. 49 voorkomende, in kolom 7 eene lengte van 2730 in plaats van 460 Meter hebben aangenomen;

dat Burgemeester en Wethouders van Groede, de gemeente door deze beslissing bezwaard achtende, daartegen bij Ons in beroep zijn gekomen, en dit beroep binnen den bij het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland gestelden termijn door den gemeenteraad is bekrachtigd;

Overwegende, dat in het appellatoir adres wordt beweerd, dat de contentieuse voetpaden niet kunstmatig zijn aangelegd of bezand, maar willekeurig zijn of worden gevormd door personen die de met gras bezette dijken passeeren, dat die paden door niemand worden onderhouden; dat zich niet zelden op de dijken twee of drie derwijze gevormde paden bevinden, waarvan ieder niet veel meer breedte dan 3 decimeter heeft en Gedeputeerde Staten die paden ten onrechte als zandpaden met eene breedte van 6 decimeter en meer hebben aangemerkt, weshalve Burgemeester en Wethouders de vernietiging verzoeken van het besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij de vier genoemde paden op den legger zijn gebracht;

dat Gedeputeerde Staten hieromtrent doen opmerken, dat een gedeelte van het voetpad langs den Sint-Bavodijk door den gemeenteraad zelven bij de voorloopige vaststelling van den legger daarin onder no. 49 is opgenomen, en herhalen, dat de door hen ambtshalve in den legger opgenomen paden door hoogere ligging, door palen, boomen of greppels van de wegen, waarnaast zij liggen, zijn afgescheiden, terwijl zij voorts op de tegenstrijdigheid wijzen tusschen de vroegere door Burgemeester en Wethouders afgelegde verklaring, dat de bewuste paden werden onderhouden door welwillendheid van in den omtrek wonende landbouwers en belanghebbenden, en de bewering in het appellatoir adres, dat zij door niemand worden onderhouden;

dat in dezen vóór alles valt te beoordeelen en te beslissen of de bewuste voetpaden al dan niet ten dienste van het algemeen zijn bestemd en mitsdien al dan niet op den legger behooren voor te komen;

Overwegende, dat het bestaan dier paden door Burgemeester en Wethouders niet wordt ontkend en de omstandigheid, dat zij voor de aanliggende landerijen en hofsteden noodig zijn, volstrekt niet medebrengt, dat zij niet ten dienste van het algemeen zouden zijn bestemd.

dat door Burgemeester en Wethouders niet is beweerd, veel minder bewezen, dat de hier bedoelde voetpaden particuliere paden zouden zijn, waarvan door het publiek slechts bij gedoogen gebruik zou kunnen worden gemaakt;

dat de ligging en de richting der door Gedeputeerde Staten op den legger gebrachte voetpaden als loopende langs verschillende verbindingswegen, die eveneens op den legger voorkomen, zeer zeker pleit voor het bestaan van hunne bestemming ten dienste van het algemeen;

dat, terwijl door Gedeputeerde Staten behalve de genoemde ook nog andere in dezelfde omstandigheden verkeerende voetpaden ambtshalve op den legger zijn gebracht, Burgemeester en Wethouders tegen het opnemen van eenige wel — doch tegen het opnemen van andere niet hebben geappelleerd, zonder daarvan ook slechts met een enkel woord rekenschap te geven of aan te toonen, waarom de in het adres genoemde paden, in tegenstelling van de overige, niet ten dienste van het algemeen bestemd zouden zijn;

dat het belang van de paden in geschil voor het publiek verkeer in en buiten de gemeente voor redelijke tegenspraak niet vatbaar is en hetgeen daaromtrent door Gedeputeerde is aangevoerd door Burgemeester en Wethouders dan ook niet op goede gronden is weêrlegd of ontzenuwd;

dat bovendien, blijkens de stukken, de voetpaden langs den Sint-Bavodijk, den Mosseldijk en het Havendijkje aansluitende zijn aan paden, die in de leggers van aangrenzende gemeenten, met name Nieuwvliet en Breskens, zijn opgenomen, en dat mitsdien voor vernietiging van de beslissing van Gedeputeerde Staten, waarbij de paden op den legger zijn gebracht, geen termen aanwezig zijn;

Overwegende, dat, wat betreft de verdere omschrijving en de aanwijzing van de gemeente als onderhoudsplichtige van de hier bedoelde paden, daartegen door Burgemeester en Wethouders niet bepaaldelijk is geappelleerd;

dat wel is waar de qualificatie van zandpaden betwist en de door Gedeputeerde Staten aangemomen breedte der paden tegengesproken wordt, doch dat dit in zeer algemeene en onbestemde bewoordingen is geschied en zonder eene juiste opgaaf van de breedte, die in de plaats van de door Gedeputeerde Staten aangenomene zou moeten worden gesteld;

dat ook wel door Burgemeester en Wethouders wordt beweerd, dat aan het onderhoud van gemelde paden van gemeentewege nooit iets ten koste is gelegd, doch dat hierin geene reden is gelegen om aan te nemen dat de bewuste paden in een anderen rechtstoestand zouden verkeeren dan de overige paden in de gemeente, ook die, welke bij de voorloopige vaststelling op den legger zijn gebracht, voor alle welke door den gemeenteraad de gemeente als onderhoudsplichtige is aangewezen, en dat derhalve de beslissing van Gedeputeerde Staten in haar geheel behoort te worden bevestigd;

Gezien het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland, vastgesteld bij de besluiten van de Staten dier provincie van 5 November 1880, en 8 Juli 1881, en gewijzigd bij besluit dier Staten van 7 Juli 1882, goedgekeurd bij Onze besluiten van 3 Augustus 1881 no. 18 en 31 Juli 1882 n°. 13 (Provinciaal Blad 1881, no. 85 en 1882, no. 82).

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 29 Mei/2 Juni 1885, no. 112, 2e Afd., wat betreft het in den legger der gemeente Groede alsnog aanbrengen van sommige voetpaden, het daartegen door Burgemeester en Wethouders dier gemeente ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 22 October 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *D. Van Dalen, te Maassluis, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, waarbij is verklaard, dat appellant ten onrechte door den gemeenteraad van Maassluis als lid dier vergadering is toegelaten.*

De *Staatsraad* DES AMORIE VAN DER HOEVEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 10 October 1885 no. 4399 Afd. B.B. bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt de overweging van een beroep van D. Van Dalen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland van 31 Aug. 1885 no. 11/2, waarbij is verklaard, dat appellant ten onrechte door den Gemeenteraad van Maassluis als lid dier vergadering is toegelaten.

Uit de stukken blijkt dat bij de op 11 Augustus ll. gehouden verkiezing van een lid van den Gemeenteraad van Maassluis met volstrekte meerderheid van stemmen is verkozen de heer D. Van Dalen, hoofd eener niet gesubsidieerde bijzondere school voor Christelijk nationaal onderwijs aldaar. In de zitting van den Gemeenteraad van 15 Augustus jl. is bij meerderheid van stemmen tot zijne toelating besloten.

Tegen dit besluit zijn krachtens art. 33 der Gemeentewet bij Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland in beroep gekomen de heeren A. Van Rees Jz., M. Wuysten en T. Van den Dole, leden van den Gemeenteraad van Maassluis, op grond dat de ge-

noemde heer Van Dalen is onderwijzer voor het lager onderwijs tevens bewaarschoolhouder, en mitsdien eene betrekking bekleedt, welke krachtens art. 23 litt. *i* der Gemeentewet met het lidmaatschap van den Raad niet vereenigbaar is.

Gedeputeerde Staten, dit bezwaar gegrond oordeelende, en overwegende, dat het aangehaald artikel der Gemeentewet geen onderscheid maakt tusschen openbare en bijzondere onderwijzers en derhalve die wetsbepaling evenzeer van toepassing moet worden geacht voor de eene kategorie als voor de andere, en dat — nu de openbare onderwijzers zijn begrepen onder litt. *f* van het artikel — litt. *i* niet in de wet zou zijn opgenomen indien aldaar niet tevens de bijzondere onderwijzers waren bedoeld, hebben bij besluit van 31 Augustus jl. verklaard dat de toelating van den heer Van Dalen als lid van den Raad der gemeente Maassluis ten onrechte is geschied.

Van dit besluit is de heer Van Dalen tijdig bij Z. M. in beroep gekomen. In zijn adres beweert appellant 1o dat de onderwijzers in 1851 nog geen gemeente-ambtenaren waren en daarom ook de openbare onderwijzers niet konden begrepen zijn onder art. 23 litt. *f* der Gemeentewet; 2o dat uit het geheele artikel blijkt, dat de reden der uitsluiting niet is de betrekking van onderwijzer, maar zijn geheele of gedeeltelijke bezoldiging door de gemeente of door het Rijk; 3o dat de verbodsbepalingen in de artt. 35 en 36 der wet van 17 Augustus 1878 tot regeling van het lager onderwijs alleen den openbaren onderwijzer betreffen; 4o. dat het daarentegen aan den onderwijzer aan een bijzondere niet gesubsidieerde school vrijstaat een ambt of bediening te bekleeden van welken aard ook; 5o dat de Gemeentewet niet verbieden kon wat de wet op het lager onderwijs toelaat. Op deze gronden roept appellant 's Konings beslissing in voor het belang der gemeente en voor het geheele vaderland, tot duidelijke verklaring van art. 23 der Gemeentewet.

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, op dit adres gehoord, verwijzen naar de gronden waarop hunne beslissing steunt, en naar een daarmede overeenstemmend Koninklijk besluit van 10 April 1879 (*Staatsblad* no. 56), waarbij de betrekking van gemeente-ontvanger is onvereenigbaar verklaard met die van onderwijzer van een bijzondere school. Voorts toonen zij uit de ten aanzien van art. 23 der Gemeentewet gewisselde stukken en gevoerde beraadslagingen aan, dat litt. *i* van dat artikel zoowel voor de bijzondere als voor de openbare onderwijzers voor het lager en middelbaar onderwijs geldt.

Nadat de zaak bij deze Afdeeling was aanhangig gemaakt, is nog ingekomen een memorie van A. Van Rees Jz. en twee andere leden van den Gemeenteraad van Maassluis, verzoekende handhaving van het besluit van Ged. Staten, ook omdat de toelating van den heer Van Dalen zoude strijden met den geest der wet, daar iemand in zijne betrekking bij eventueele benoeming als wethouder een niet onbelangrijken invloed zou kunnen uitoefenen in zake onderwijs ten bate zijner eigene school en ten nadeele van de openbare gemeentescholen.

III. het beroep van *J. H. Phaff te Winschoten, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, betreffende zijne niet-toelating als lid van den raad dier gemeente.*

De *Staatsraad* Jhr. Van Humalda van Eysinga brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken onder geleide eener missive van 15 October '85, no. 4488, Afd. B.B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door J. H. Phaff te Winschoten tegen het besluit van Ged. Staten van Groningen, dd. 28 Augustus jl. no. 62, 3e afd., betreffende zijne niet-toelating als raadslid dier gemeente.

Den 21en Juli jl. had de verkiezing plaats ter benoeming van vier leden van den gemeenteraad van Winschoten wegens de periodieke aftreding op den 1en Dinsdag van September dezes jaars, volgens den bestaanden rooster, alsmede van een lid ter vervulling van eene buitengewone vacature in dien gemeenteraad veroorzaakt doordien een der leden binnenstijds zijn ontslag had genomen.

Blijkens het proces-verbaal van de opening der stembriefjes voor de periodieke aftreding werd de volstrekte meerderheid door twee personen verkregen, zoodat tusschen de vier personen, die daarna de meeste stemmen hadden erlangd, eene herstemming moest worden gehouden. Ook voor de vervulling der buitengewone vacature was eene herstemming noodig.

Bij de herstemming voor twee raadsleden, die op 4 Augustus jl. plaats had, bekwamen de heeren H. Dik 223, J. H. Phaff 164, mr. M. G. L. Jorissen insgelijks 164 en M. Fruitema 67 stemmen.

Aangezien de stemmen tusschen de heeren Phaff en Jorissen staakten, werd eerstgenoemde als oudste in jaren door het bureau van stemopneming als benoemd verklaard.

Volgens het proces-verbaal van de opening der stembriefjes is het getal der briefjes, die in de bus werden gevonden, gebleken even groot te zijn als het getal kiezers, die stembriefjes hadden ingeleverd, en zijn tegen de opening door de in de zaal aanwezige kiezers geene bezwaren ingebracht.

In de vergadering van 15 Augustus '85 werd door den gemeenteraad tot toelating van de benoemde raadsleden besloten.

Tegen deze beslissing werden geene bezwaren door een der daartoe in art. 33 der Gemeentewet bevoegd verklaarden bij Gedeputeerde Staten van Groningen ingediend doch deze gaven bij schrijven van 21 Augustus jl. aan den gemeenteraad van Winschoten te kennen, dat zij voornemens waren omtrent de door hem genomen beslissing in zake de toelating van den heer J. H. Phaff ambtshalve uitspraak te doen.

Aanleiding was hun hiertoe gegeven door een hij hen ingekomen adres van J. Bonthond, te Winschoten, dd. 5 Augustus '85, waaromtrent zij het bericht van den Burgemeester dier gemeente hadden ingewonnen.

Uit dat bericht, dd. 11 Augustus '85, was hun gebleken,

dat bij de herstemming op 4 Augustus jl. voor de periodiek openvallende plaatsen en voor de buitengewone vacature afzonderlijke stembussen waren gebruikt en dat met briefjes van verschillende kleur was gestemd, namelijk met witte briefjes voor de periodieke aftreding en met gele briefjes voor de buitengewone verkiezing;

dat een der kiezers een geel stembriefje in de bus voor de witte briefjes en een wit stembriefje in de bus voor de gele briefjes had gestoken;

dat bij de opening der stembussen op den volgenden dag het stembureau het gele stembriefje, 't welk zich bij de witte bevond, daaruit had genomen en bij de gele had gevoegd, en op gelijke wijze had gehandeld met het witte stembriefje, 't welk in de bus voor de gele briefjes bestemd was gestoken.

Gedeputeerde Staten overwogen dientengevolge:

dat, blijkens vorenvermelde feiten, op denzelfden dag twee afzonderlijke verkiezingen hebben plaats gehad;

dat het stembureau, ingevolge de bepalingen der kieswet, tot het openen der in elke stembus aanwezige briefjes was gehouden, doch daarvan is afgeweken door een der briefjes, in de eene bus gevonden, te verwisselen met een der briefjes in de andere bus aanwezig;

dat het stembureau wel verplicht is te beoordeelen, of de in de stembus aanwezige briefjes aan de bij art. 61 der Kieswet gestelde eischen voldoen, doch geenszins bevoegd was door de omschreven verwisseling verandering te brengen in de in elke stembus gestoken stembriefjes;

dat de begane onregelmatigheid van invloed kan zijn geweest op den uitslag der gehouden stemming, daar de mogelijkheid bestaat, dat het gele stembriefje den naam behelsde van den heer Jorissen, in welk geval deze als lid van den gemeenteraad verkozen zou zijn geweest.

Op deze gronden werd door Ged. Staten, bij hun besluit van 28 Augustus '85, no. 62, 3e afd., de beslissing van den gemeenteraad van Winschoten, dd. 15 Aug. '85, no. 2, houdende toelating van den heer Jakob Hinderks Phaff als raadslid, vernietigd en eene nieuwe verkiezing bevolen. In deze uitspraak is door den niet-toegelatene niet berust. Het adres, waarbij hij daarvan voorziening heeft gevraagd, is bij Zijner Majesteits Kabinet op 10 September jl. ingekomen.

Na eenige mededeelingen van feitelijken aard wordt in het appellatoir adres aangevoerd,

dat het stembureau, ofschoon het met ééne bus had kunnen volstaan, wel is waar twee afzonderlijke stembussen heeft gebezigd, maar dat dit strekte tot zijn gemak, omdat de briefjes dan niet behoefden te worden gesorteerd;

dat het bureau de door een kiezer begane vergissing, welke bij het laten vallen van het tweede briefje werd opgemerkt, bij de opening der bussen heeft hersteld en daarmede overeenkomstig den wensch van dien kiezer heeft gehandeld;

dat de briefjes ongeopend zijn verwisseld om het geheim van de stemming niet te schenden;

dat het bezigen van verschillende bussen voor de witte en de gele stembriefjes geenszins, zooals de Burgemeester van Winschoten het in zijn ambtsbericht aan Ged. Staten doet voorkomen, een imperatief voorschrift was en zoodanige bewering geheel in strijd is met den aan de kiezers toegezonden oproepingsbrief;

dat de conclusie van Ged. Staten, als zoude de gepleegde onregelmatigheid op den uitslag der stemming van invloed kunnen zijn geweest, daar de mogelijkheid bestaat, dat het gele briefje den naam behelsde van den heer Jorissen, in welk geval deze verkozen zou zijn gewezen, onjuist is;

dat immers een andere naam op het gele briefje dan een van de beide personen, die voor de buitengewone vacature in herstemming kwamen, van onwaarde zou moeten zijn verklaard om het even of dat briefje in de bus voor de witte dan wel voor de gele briefjes werd gevonden.

Ten slotte geeft appellant te kennen, dat Mr. Jorissen later tot raadslid is benoemd in de plaats van dengene, die bij de herstemming voor de buitengewone vacature was gekozen, maar die de benoeming niet had aangenomen.

In hun bericht van 16 September '85 no. 49 3e afd. nopens het appellatoir adres schrijven Ged. Staten van Groningen aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, dat de feitelijke toedracht, wat de handelwijze van het stembureau betreft, uit dat adres alsmede uit hunne bij de stukken in afschrift gevoegde uitspraak voldoende blijkt.

De vraag blijft nu alleen te beantwoorden, of het stembureau het recht had, om bij de opening van de beide stembussen de daarin aanwezige stembriefjes te verwisselen.

Naar het oordeel van Ged. Staten was dit niet geoorloofd. Huns inziens staat op den voorgrond, dat er op hetzelfde tijdstip twee verkiezingen zijn gehouden, met twee verschillende stembussen. Zij geven toe, dat men niet twee bussen voor de beide verkiezingen had behoeven te gebruiken en, nu men voor de twee verkiezingen briefjes van verschillende kleur bezigde, met ééne stembus had kunnen volstaan.

In dat geval waren de briefjes voor beide verkiezingen door elkander gemengd geweest en had men ze moetsn sorteeren, kleur bij kleur, alvorens tot de opening te kunnen overgaan.

Doch nu men anders heeft gehandeld en twee bussen heeft gebruikt, ieder bestemd voor eene afzonderlijke verkiezing, was, naar het oordeel van Ged. Staten, het stembureau verplicht geweest de stembussen te openen de eene na de andere en de daarin aanwezige briefjes van elkander gescheiden te houden, onverschillig welke de kleur was van de briefjes, die zich daarin bevonden.

De voorschriften der kieswet toch geven aan het stembureau de bevoegdheid niet tot verwisseling. Al ware het ook bewezen, dat een der kiezers inderdaad bij vergissing de beide briefjes in verkeerde bussen had geworpen, dan nog had de verwisseling van briefjes na de opening der bussen niet plaats mogen vinden.

Een stembriefje, eenmaal door iemand, op de kiezerslijsten voorkomende, in de bus geworpen, maakt deel uit van al de zich in de bus bevindende briefjes; zij moeten bij elkander blijven berusten, als uitmakende het gezamenlijk getal der ingeleverde briefjes.

Het stembureau nu, eigenmachtig iets doende waartoe de wet hem geene bevoegdheid verleent, kan oorzaak wezen, dat deze zijne eigenmachtige handeling de geheele verkiezing nietig doet zijn. Dat geval doet zich hier voor, nu beide in herstemming zijnde personen een gelijk aantal stemmen op zich vereenigden, omdat het onbekend is, wat het gele en wat het witte stembriefje bevatte. De inhoud kan op den uitslag der gehouden stemming van invloed zijn geweest.

Gedep. Staten erkennen, dat de redengeving in hunne beslissing, nl., de mogelijkheid, dat het gele stembriefje den naam van den heer Jorissen behelsde, minder juist is, doch de uitspraak zelve is daardoor niet vicieus. Zij adviseeren mitsdien tot ongegrond-verklaring van het ingesteld beroep.

Nadat de overweging daarvan bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur aanhangig was gemaakt, is bij haar ingekomen een schrijven van J. Bonthond, dd. 19 Oct. '85, waarbij deze te kennen geeft, dat er bij de bewuste opening der stembriefjes nog eene onregelmatigheid zou zijn gepleegd. Hij heeft, wel is waar, niet persoonlijk gezien, maar van zeer vertrouwbare zijde vernomen, dat een briefje uit de bus der witte biljetten is genomen en door een lid van het stembureau aan den kiezer Jacob Huttinga is teruggegeven, omdat het eene rekening in plaats van een stembriefje geweest zou zijn, welk biljet door het stembureau niet onder het getal uitgebrachte stembriefjes was medegerekend.

In eene nadere memorie van appellant, dd. 28 Oct. '85, schrijft deze, dat bij de verwisseling der stembriefjes volstrekt geene geheimzinnigheid heeft plaats gehad. Vóór het openen van de stembussen zeide de voorzitter tot het aanwezige publiek, dat twee zaken bij de stemming waren voorgevallen, welke het stembureau gaarne anders gezien had, nl. dat een kiezer die een kwitantie had verloren, welke hij vermoedde, dat met het stembriefje in de bus was geraakt, verzocht had die kwitantie terug te mogen ontvangen en dat een kiezer zich in de bussen had vergist en verzocht had de begane fout te willen herstellen.

Aan het verzoek van den eersten was gevolg gegeven en ook aan dat van den anderen voldaan, daar de bedoeling van den kiezer moest worden geëerbiedigd. Door niemand van het aanwezig publiek is hierop eenige aanmerking gemaakt. Later heeft J. Bonthond, die bij de opening der bussen niet tegenwoordig was, een bezwaarschrift bij Gedep. Staten ingediend, welk bezwaarschrift niet door hem opgesteld, maar op verzoek van een derde door hem geteekend was. Volgens appellant zou hij hierover berouw hebben gehad en getracht hebben het stuk terug te bekomen, maar zou de ontwerper het toen reeds hebben verzonden.

Appellant doet ten slotte nog opmerken, dat hij den oproepingsbrief bij de toezending van de stembriefjes aan de kiezers heeft overgelegd, ten einde duidelijk te doen zien welke eisch den kiezers was gesteld om een geldige stem uittebrengen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vier en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 18 *November* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C J. VAN REENEN

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

Aan de orde is:

I. het beroep van *P. Hoogerbrugge Jr. c.s., te Overschie, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan H. Van der Sman vergunning is verleend tot het oprichten eener slachtplaats.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is bij schrijven van den minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 8 October 1885 no. 82, afd. H. en N., bij den Raa van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het

beroep door P. Hoogerbrugge Jzn. c. s., te Overschie, ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, van 20 Juli 1885, waarbij aan H. Van der Sman vergunning is verleend tot het oprichten eener slachtplaats.

Door genoemden Van der Sman is vergunning gevraagd tot het oprichten van een slachthuis met verkooplokaal, kantoor en aangebouwden stal op het perceel wijk B, no. 395, kadastraal Sectie B, no. 1549 en 1557, der gemeente Overschie.

Het gebouw bevattende het slachthuis en het Verkooplokaal met kantoor zou zijn lang 14 M, breed 5 M., hoog tot den onderkant van de balklaag 3.40 M. Het zou worden opgetrokken van IJsselsteen, de buitenmuren een steen dik, en met pannen gedekt. De bevloering zou zijn in het slachthuis van harden steen op den kant in sterke specie, in het verkooplokaal en kantoortje van roode heelbakken in sterke specie. In het slachthuis zouden worden gemaakt 2 bloedputten van cement of gemetseld van klinkers in sterke specie, wijd in diameter 0.50 m. hoog 0.50 m., waarin zouden worden geplaatst twee ijzeren emmers buitenswerks van dezelfde afmetingen.

Achter de slachtplaats zou worden gemaakt een zinkput van portlandsche cement, wijd binnenswerks in diameter 1 M. diep 1.25 M., welke met het slachthuis zou verbonden worden door een riool van aarden buizen wijd binnenswerks 0.15 M. en gedekt worden met een houten deksel.

De stal zou zijn een houten met pannen gedekt gebouw op steenen voet, gesteld tegen de korte buitenzijde van het slachthuis (den achtermuur van het zoo even beschreven gebouw) lang 5 M. (de breedte van het slachthuis), breed 3 M., hoog tot aan den onderkant van de kapspunt 2.50 M., voorzien van een vloer van een steen op zijn kant in specie en van een gemetseld gootje, verbonden met de zinkput.

Tot toegang tot het hoofdgebouw zou strekken een kozijn in den voorgevel naast het kantoortje, hoog 3.10 M. breed 1.50 M., met twee deuren en een bovenlicht; tot toegang van buiten tot den stal zou strekken een deur hoog 2.20 M. breed 1 M. met een tuimelbovenraam de stal zou met het slachthuis, dit met het verkooplokaal en dit laatste met het kantoor door deuren gemeenschap hebben. In het slachthuis zou zijn een tuimelraam hoog 1.30 M. breed 1.75, in het verkooplokaal twee dergelijke ramen, in het kantoortje een raam hoog, 2 M., breed 0.90 M.

Tijdens het ter inzage liggen der stukken werd door het bestuur der vereeniging ter bespreking van algemeene gemeentebelangen en nog eenige ingezetenen der gemeente bij Burg. en Weth. een bezwaarschrift ingediend tegen de oprichting dezer slachtplaats voor longziek en daarvan verdacht vee. Adressanten wilden zich niet bezig houden met de vraag of het in het belang der bestrijding van de longziekte te achten was zulk een slachtplaats op te richten buiten den afgesloten kring van het spoelingdistrict, maar meenden er vooral op te moeten wijzen dat verregaande verontreiniging van het polderwater te wachten was, hetgeen des te meer schadelijk zou zijn daar wegens ongeschiktheid van het Schiewater voor drinkwater en het spoedig ontstaan van gebrek aan regenwater, vooral in de kleinere woningen, het polderwater voor velen de eenige toevlucht was.

Voorts voerden zij aan, dat een onhoudbare stank door de inrichting zou verspreid worden, en wezen zij er op, hoe men in andere gemeenten, waar de volksgezondheid op prijs gesteld wordt, er op uit was dat de slachtplaatsen naar de minst be-

bouwde gedeelten, buiten de kommen te verwijzen, terwijl deze binnen den kom der gemeente zou geplaatst worden.

In de zitting naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), op 18 Juli gehouden, is nog wegens te verwachten verontreiniging van het polderwater door het spoelwater en benadeeling van gewassen door het toepassen van desinfectiemiddelen bezwaar ingebracht door P. Hoogerbrugge Jzn., grondeigenaar, A. Suyker, grondeigenaar, optredende als lid van het bestuur van den Bovenpolder Zestienhoven en Oudendijk, en J. Verboom, warmoezier.

Burg. en Weth. hebben bij beschikking van 20 Juli de vergunning verleend onder verplichting om de inrichting binnen drie maanden na de dagteekening van het besluit in orde te brengen.

Van dit besluit is beroep bij Z. M. den Koning ingesteld bij een adres onderteekend door P. Hoogerbrugge Jzn. en 21 andere ingezetenen van Overschie, waarvan de meesten vroeger bezwaren hadden ingebracht bij Burg. en Weth.. In het adres worden dezelfde bezwaren aangevoerd, welke vroeger bij Burg. en Weth. waren ingebracht.

Op dit adres zijn gehoord Gedep. Staten van Zuid-Holland, die berichten hebben ingewonnen van Burg. en Weth. van Overschie en van den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat.

Burg. en Weth. zeggen in de eerste plaats, dat ten onrechte in het adres gesproken wordt van de oprichting van een slachthuis op de Zestienhovensche kade, daar zij zal geschieden op ongeveer 10 M. afstand van die kade.

Voorts voeren zij aan, dat de inrichting zoodanig zal zijn, dat het polderwater niet zal verontreinigd worden, waarbij volgens hem nog komt, dat het polderwater niet, zooals adressanten beweren, in de behoeften van velen voorziet, daar het voor wat ook ten eenenmale onbruikbaar is, en er ook in de omgeving van de op te richten slachtplaats geen polderwater aanwezig is.

De stank door de inrichting te verspreiden kan volgens Burg. en Weth. niet zoo ondragelijk zijn als de adressanten het willen doen voorkomen, daar de afval, het bloed enz. der geslachte runderen verzameld wordt in cementen of gemetselde putten behoorlijk gesloten.

Eindelijk deelen Burg. en Weth. mede, dat slechts enkele adressanten wonen binnen een afstand van 100 M. van de inrichting.

De hoofdingenieur acht de bezwaren der adressanten niet gegrond. In zijn bericht wordt daaromtrent het volgende gezegd:

„Het bestaan van slachtplaatsen binnen de bebouwde kom eener gemeente behoort tot heden nog geenszins tot de uitzonderingen; maar van den ondragelijken stank, die deze zouden verspreiden, vernam ik nooit iets. Dat *in casu* de slachtplaats voor verdacht vee dienen zal, doet, wat de stankverspreiding betreft, niets ter zake, of liever: geeft reeds in gewone gevallen eene slachtplaats weinig hinder, nog te minder is deze hier te vreezen, waar, juist met het oog op de volksgezondheid en op die van den veestapel, de afmaking van verdacht vee, van wege het Rijk en onder toezicht van daartoe bevoegde personen plaats heeft.

Juist om die reden mag ook worden ondersteld, dat het zeer zeker in de bedoeling ligt het polderwater niet te verontreinigen.

„Het afmaken toch geschiedt opdat besmetting voorkomen worde en het ligt dus voor de hand dat al de afval en al wat eenigermate besmetting zou kunnen veroorzaken worde verwijderd op een wijze, die iedere gegronde vrees daarvoor uitsluit. Daarom wordt al het bloed, al de afval, al het spoelwater zelfs, verzameld in waterdichte putten, vervoerd in hermetisch gesloten bakken, waartoe eerst het water met zaagsel vermengd wordt en dan begraven met doelmatige desinfectiemiddelen."

Op grond van het een en ander adviseert de hoofdingenieur tot handhaving van het besluit van Burg. en Weth., met toevoeging van deze bepaling: „dat het bloed en ook het spoelwater worde verzameld in waterdichte putten, aan te leggen binnen het gebouw en evenals de mest en de afval ten spoedigste worde vervoerd, zoodat geenerlei spoelwater of andere stoffen, die met de geslachte beesten in aanraking kwamen, op het polderwater afvloeien."

Gedep. Staten geven met verwijzing naar de ingewonnen berichten te kennen, dat naar hun oordeel de ingebrachte bezwaren niet van overdrijving zijn vrij te pleiten en overigens niet genoegzaam gewichtig te achten zijn om de vergunning te weigeren.

Zij meenen ook, dat voor zoover de vrees voor bederf van het polderwater nog eenigen grond mocht hebben, daaraan volkomen kan worden tegemoet gekomen door de voorwaarde door den hoofdingenieur aangegeven. Zij adviseeren derhalve tot handhaving van de beschikking van het gemeentebestuur met toevoeging van die voorwaarde.

Nadat de zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt zijn bij haar ingekomen:

1o. eene memorie van R. Jansen waarin het volgende gezegd wordt:

De bakkerij en woning van den ondergeteekende grenst aan het terrein, waarop Van der Sman zijne slachtplaats wenscht op te richten en de ondergeteekende is dus zeker de meest onmiddellijke en dadelijk belanghebbende.

Zooals bekend, is de op te richten slachtplaats bestemd om daarin te slachten al het besmette of verdacht vee uit de gemeenten Overschie, Schiedam, Delfshaven en Kethel.

Volgens het Rijksverslag over 1884 zijn er in dat jaar in de voormelde gemeenten 2900 stuks runderen geslacht.

Zou het niet onverantwoordelijk zijn een slachtplaats voor zulk een ontzaggelijk groot aantal beesten te vestigen in de kom van Overschie?

Wanneer belangrijke koppels vee worden aangevoerd, zal zich telkens gebrek aan ruimte voordoen om de beesten tijdelijk te bergen, zoodat deze op de dorpstraat zullen verblijven, met al den overlast daaraan verbonden.

Doch dit zal nog van ondergeschikte beteekenis zijn in vergelijking van de schade voor de gezondheid en den hinder van den meest ernstigen aard, welke van de slachtplaats zelve te wachten is.

Bij het slachten wordt een belangrijke hoeveelheid spoelwater gebruikt, dat daarna met het bloed vermengd weder weg moet loopen. Wel staat er in de aanvraag, dat er een zinkput zal gemaakt worden, doch het met bloed vermengde spoelwater zal uit dien put doordringen in den bodem en zoodoende dien bodem en het polderwater, dat tot nog toe tot drinkwater der ingezetenen dient, onherstelbaar verontreinigen en bederven.

In den zomer zal daarenboven dat vuile spoelwater zeer onaangenaam rieken.

Veel erger nog is de stank, die te allen tijde verspreid zal worden ten gevolge van ledigen der pensen der geslachte runderen. De daaruit komende stoffen verspreiden inderdaad een stank, die hoogst walgelijk en ondragelijk mag worden genoemd.

De overblijfselen der geslachte runderen, voor zoover deze wegens schadelijkheid of gevaar voor besmetting niet worden verkocht, worden vernietigd door verbranding. Ook die verbranding verspreidt walgelijke dampen en men heeft het voornemen die verbranding op het terrein der slachtplaats te doen plaats hebben.

Wordt de slachtplaats opgericht, dan zou deze met haar terrein mitsdien een bron van ondragelijken stank en walgelijke dampen zijn, onmiddellijk naast de bakkerij en woning van den ondergeteekende.

Niet alleen zal de woning daardoor onbewoonbaar worden, maar ook de uitoefening der bakkerij daarin zal onmogelijk zijn.

De ondergeteekende zou dus door de oprichting der slachtplaats zijn bedrijf en daarmede zijn kostwinning vernietigd zien.

Bij noorden- en westenwind zal daarenboven het geheele dorp door dien stank en die dampen verpest worden.

In de gemeente Overschie mag men te dezen aanzien uit ervaring spreken.

Er bestond vroeger een slachtplaats, waarin alleen besmette of verdachte runderen uit die gemeente zelve werden geslacht.

Die slachtplaats, waarvan de omvang onbeduidend mocht genoemd worden in vergelijking; tot die welke men nu wil oprichten, is als zoodanig opgeheven om den verpestenden stank, welken zij verspreidde, terwijl daarna nog het verlof tot het oprichten van een zoodanige slachtplaats op een ander terrein achter de dorpstraat gelegen geweigerd is.

Gaat het aan na die opgedane ondervinding, op nieuw in de kom der gemeente Overschie een dergelijke inrichting te gaan maken, doch tienmaal erger dan de opgehevene?

De oprichting der slachtplaats zou alzoo de woning van den ondergeteekende ongeschikt maken voor bewoning, de uitoefening van zijn bedrijf daarin vernietigen, water en bodem verontreinigen en mitsdien schadelijk zijn voor de gezondheid, het eerst en het meest voor hen, die zooals de ondergeteekende onmiddellijk aan de slachtplaats zouden grenzen, maar ook voor de ingezetenen van Overschie in het algemeen, die daarenboven voortdurend zullen geplaagd worden met ondragelijken stank en walgelijke dampen.

Een dergelijke inrichting behoort geheel geisoleerd te staan, ver verwijderd van elke woning, maar die op te richten in de kom van een gemeente zou inderdaad onverantwoordelijk mogen heeten.

2o. eene memorie van J. P. Mobron, pastoor der R.-C. Kerk te Overschie, en W. H. Verhallen, hoofd der R.-C. school te Overschie.

Daarin wordt gezegd, dat de onderteekenaars zich geheel kunnen vereenigen met de bezwaren aangevoerd in de memorie van R. Jansen en zich daarbij aansluiten voor zooveel die bezwaren het algemeen belang betreffen.

Daarenboven wijzen zij er op, dat de R.-C. kerk en de R.-C. school beide op een

afstand van ongeveer 100 M. gelegen zijn van de op te richten slachtplaats. Alzoo zouden naar hun oordeel die kerk en school ondragelijken last hebben van den stank en de dampen, die de slachtplaats zou medebrengen. Vooral voor de door omstreeks 120 kinderen bezochte school zou huns inziens de overlast groot zijn, daar men telkens gedwongen zou zijn de ramen gesloten te houden, zoodat men verstoken zou zijn van de voor eene school zoo onmisbare luchtververscbing.

3o. Eene memorie van A. Ouweleen, P. Van Wagtendonk en Dr. C. Van Schouwen, geneeskundigen te Overschie, waarin het volgende gezegd wordt:

„Deze gemeente verkeert reeds onder zulke slechte hygienische voorwaarden, dat er niet genoeg voor kan gewaakt worden dien toestand nog te verergeren.

„Alsof men den spot drijft met alle voorschriften der gezondheidsleer, wordt hier toegestaan, dat varkens onder bewoonde huizen voor hun bestemming worden opgeleid, dat privaten aan publieke straten en wegen staan; en dat slooten, welke door haar modderigen en stinkenden inhoud op dien naam geen aanspraak mogen maken, het dorp in alle richtingen doorkruisen.

„Daarbij gevoegd nog de aanwezigheid van twee begraafplaatsen in het midden dezer gemeente, totaal gebrek aan goed drinkwater, dan kan men een flauw denkbeeld krijgen van de wijze waarop hier de openbare gezondheidsbelangen worden behartigd.

„Terwijl in alle gemeenten de oprichting van slachterijen wordt geweigerd en deze alleen buiten de kom eener gemeente wordt toegestaan, geeft hier het dagelijksch bestuur daartoe vergunning.

„Daarbij komt, dat deze slachterij moet gebouwd worden op de meest ongeschikte plaats, nl. in de nabijheid van vele stinkslooten, onmiddellijk naast de R.-C. begraafplaats, welke reeds op gewone zomeravonden de atmospheer door haar uitwasemingen verpest, en op nog geen afstand van 100 Meters van de R.-C. kerk en school.

„Als men nu nog weet, dat door vele daarbij wonende personen het water uit de modderpoelen, waarin tal van privaten uitloopen, als reinigend middel voor woning en kleêren moet gebezigd worden, dan behoeft men geen geneeskundige te zijn, om te kunnen weten, dat de aanwezigheid van een slachterij, door haar afvoer van bloed en vuil, den schadelijken invloed op de gezondheid van de rondom wonende personen nog moet verhoogen.

„Volgens onze meening is de door het dagelijksch bestuur gegeven vergunning het gevolg van onbekendheid met of het niet gelooven aan de uitkomsten der wetenschap."

De heer Mr. J. Knottenbelt, advocaat te Rotterdam, optredende als gemachtigde van appellanten, wijst nog nader op de bezwaren tegen de oprichting der slachterij ingebracht en concludeert tot vernietiging van het besluit van Burgemeester en Wethouders en afwijzing van het verzoek.

II. het adres van *C. Goes te Wilnis, houdende verzoek om vernietiging van de verkiezing van raadsleden, den* 21*en Juli* 1885 *in die gemeente gehouden, en van het besluit van den gemeenteraad, waarbij J. Dam en J. Hoogedoorn als raadsleden zijn toegelaten.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Staat, Minister van Binnenl. Zaken, onder geleide van een schrijven van 9 October 1885, no. 4386 afd. B. B., bij den Raad van State de overweging aanhangig gemaakt van een verzoek van C. Goes om vernietiging van de verkiezing van raadsleden, den 21en Juli jl. te Wilnis gehouden, en van het besluit van den Raad dier gemeente, waarbij J. Dam en J. Hogendoorn als raadsleden zijn toegelaten.

Den 31en Juli jl. werden bij besluit van den gemeenteraad van Wilnis de heeren J. Dam en J. Hoogendoorn toegelaten als raadsleden, waartoe zij den 21en dier maand met 87 en 86 van de 157 geldig uitgebrachte stemmen waren verkozen. Tegen dit besluit werd door den heer C. Goes, wethouder, den 6 Augustus ll. bij Gedep. Staten van Utrecht een bezwaarschrift ingediend. Hij voerde daarin aan, dat aan de verkiezing was deelgenomen door vijftien personen, door hem met name genoemd, die niet voor den vereischten census van f 14 in de kohieren, welke op het oogenblik van de sluiting der kiezerslijsten tot den loopenden dienst behoorden (art. 2 laatste lid der kieswet) aangeslagen waren, en niettemin, nadat zij zich op 5 Maart 1885 patenten hadden aangeschaft voor het laatste kwartaal, den 14en dier maand als kiezers voor den gemeenteraad waren toegelaten, op grond dat het vertoonen eener voorloopige kwitantie, door den Ontvanger afgegeven, het aangeslagen zijn voldoende zou bewijzen. Onder verwijzing naar de aanteekening van Mr. A. M. Maas Geesteranus op art. 2 der kieswet, kwam adressant daartegen op. Voorts deelt hij mede, dat J. de Koning Jr., kiezer te Wilnis, na zich eerst vruchteloos tot den gemeenteraad gewend te hebben met verzoek de namen dier personen niet op de kiezerslijsten te brengen of van die lijsten te schrappen, de zaak aan het oordeel van de arrondissements-rechtbank te Utrecht onderworpen had, die hem echter bij vonnis van 7 April niet-ontvankelijk had verklaard in zijne vordering, vermits hij geen belanghebbende was en het raadsbesluit, waarbij die personen op de kiezerslijsten gebracht waren, niet had beteekend. Adressant achtte de eerste overweging in strijd met het arrest van den Hoogen Raad van 29 Juni 1877, en verklaarde, dat het den eischer onmogelijk was geweest zich het bedoelde raadsbesluit te verschaffen. Een beroep in cassatie werd door den Hoogen Raad verworpen. Vervolgens betoogde adressant, dat deze zaak alsnog vatbaar was om door de administratieve macht beslist te worden, vermits art. 31 der gemeentewet den Raad het recht gat om te beslissen aangaande de verkiezing in haar geheel, en dat de bezwaren, die volgens art. 23 der wet ieder raadslid tegen de beslissing van den gemeenteraad kon instellen, eveneens de verkiezing in haar geheel betroffen. Een beroep op art. 5 der gemeentewet, waaruit men wilde afleiden, dat daarbij niet over de op de kiezerslijst voorkomende personen kan worden beslist, werd door adressant gewraakt, waarbij hij o. a. verwees naar Boissevain, *Gids* II, 77, en opmerkte, dat de bestreden leer tot schromelijke misbruiken zoude aanleiding geven, en de meerderheid van den Raad met den Burgemeester de macht zoude verleenen op de kiezerslijsten te brengen wie zij wilden en ieder ander weren, zonder dat eenig redres mogelijk was. Evenals in de gevallen, dat bij eene verkiezing eene informaliteit heeft plaats gehad, (zooals bij de verkiezing van Mr. Du Tour van Bellinchave te Utrecht)

of dat kiezers, niet op eene op formeele wijze tot stand gekomen kiezerslijst voorkomende, aan de verkiezing hebben deelgenomen — en deze omstandigheden op den uitslag van invloed zijn geweest — grond bestaat voor vernietiging, zoo ook (naar adressant meende) hier, aangezien het feit, dat onbevoegden aan de verkiezing hebben deelgenomen, de reden is van eene zoodanige vernietiging; hetgeen te meer klemt, naardien in een geval als van Mr. Du Tour slechts een verzuim gepleegd is, waarvan ten hoogste het gevolg kan zijn, dat de een of ander ten onrechte tot de verkiezing medewerkt, terwijl daar, waar verkeerde personen op de kiezerslijsten gebracht zijn, hetgeen doorgaans te kwader trouw geschiedt, tal van onbevoegden aan de verkiezing deelnemen.

Op deze gronden verzocht de adressant aan Gedep. Staten de verkiezing van J. Dam en J. Hogendoorn te vernietigen. Den 19en Augustus diende hij een nieuw adres in, ter nadere uiteenzetting zijner bezwaren. Hij ontkende, dat de door hem gewraakte kiezers op het tijdstip hunner toelating op de lijsten reeds aangeslagen waren in de patentbelasting, en hing een tafereel op van de wijze waarop te Wilnis de verkiezingen worden voorbereid, waarbij het aanschaffen van patenten een hoofdrol speelt. Met nadruk trachtte adressant te betoogen dat het administratieve gezag bevoegd is te beslissen of de personen, op de kiezerslijsten geplaatst, werkelijk de vereischten van kiezers bezitten, zich daarbij beroepende op eene beslissing van de Rechtbank te Arnhem van 16 October 1851 (W. 1277, Gemeentestem 7), en op het K. B. van 26 April 1865 (*Stbl.* no. 30). Hij merkte nogmaals op dat eene tegenovergestelde leer den gemeenteraad alvermogend zoude maken.

Burg. en Weth. van Wilnis gaven in hun ambtsbericht van 31 Juli en 14 Aug. aan Gedep. Staten, in hoofdzaak het volgende te kennen: van onwettige stemming kan geen sprake zijn; de verkiezing had op 21 Juli plaats gehad door hen, die overeenkomstig art. 6 der wet regelende het kiesrecht op de lijst van kiezers voor leden van den gemeenteraad gebracht zijn, zonder dat er onregelmatigheden waren voorgevallen, en met inachtneming van de formaliteiten bij de wet voorgeschreven. Ofschoon bij de Harmelensche verkiezingskwestie het eene verwaarloozing van formaliteiten gold — het geval was dus geheel anders dan dit — had ook daarbij de Minister van Binnenl. Zaken afwijzend beschikt op een verzoek om geheele of gedeeltelijke vernietiging van de kiezerslijst te Harmelen, op grond dat zoodanige vernietiging eene beslissing over burgerschapsrechten zoude in zich sluiten, welke volgens de Grondwet aan de rechterlijke macht behoort; Burg. en Weth. adviseeren aan Gedep. Staten aan adressant te kennen te geven, dat zijn verzoek voor geen inwilliging vatbaar is, aangezien art. 33 der kieswet de beoordeeling der wettigheid van kiezerslijsten uitdrukkelijk alleen aan de rechterlijke macht heeft opgedragen.

Den 20sten Augustus 1885 hebben Gedep. Staten besloten aan den adressant te kennen te geven, dat zijn verzoek niet voor inwilliging vatbaar is, na overwogen te hebben, dat adressants bezwaar omtrent de verkiezing en het raadsbesluit tot toelating der gekozenen is gegrond op de onjuistheid der kiezerslijsten; dat volgens art. 33 der kieswet de overeenkomstig art. 31 dier wet geslotene kiezerslijst voortdurend van kracht blijft, behoudens de wijzigingen, daarin ten gevolge van rechterlijke uitspraken of bij de jaarlijksche herziening te brengen; dat de kiezerslijst door geene

rechterlijke uitspraak is gewijzigd, en dat geene herziening van die lijst kan plaathebben, dan in de tweede helft der maand Februari, ingevolge art. 34 der kieswet; dat vernietiging der verkiezing de gewenschte uitwerking zoude missen, omdat elke volgende verkiezing door de op die zelfde lijst gebrachte kiezers zou plaats hebben, en dat er geen termen tot vernietiging der verkiezing zijn gevonden, terwijl niet van onregelmatigheden bij de verkiezing is gebleken.

Naar aanleiding van deze beschikking heeft de heer C. Goes een verzoekschrift tot Z. M. gericht, dat den 2den September ll. op het Kabinet des Konings ingekomen is. Hierin geeft hij te kennen, dat hij meent voldoende aangetoond te hebben, dat

1o. niet alleen de rechterlijke macht maar ook wel degelijk de hoogere administratieve macht, vooral wanneer deze uitdrukkelijk aangewezen is om over de geheele verkiezing te oordeelen, bevoegd is om te beoordeelen of iemand te recht of ten onrechte op de kiezerslijsten is geplaatst, zooals — volgens adressant — reeds bij Kon. besluit van 26 April 1865 (*Stbl.* no. 30) is beslist;

2o. een tegenovergesteld gevoelen zoude leiden tot het dwaze gevolg, dat de meerderheid van den Raad met den Burgemeester in het plaatsen op de kiezerslijsten alvermogend zoude zijn, daar het in hunne macht staat, wie men wil op de kiezerslijsten te plaatsen of daarvan weg te laten, zonder dat het inroepen van eene rechterlijke beslissing daaromtrent mogelijk is;

3o. het bepaalde in artt. 33 en 31 der kieswet alleen verbindend kan geacht worden voor het bureau van stemopneming en geenszins kan worden aangenomen, dat daardoor aan de hoogere administratieve macht, door de wet uitdrukkelijk aangewezen om te oordeelen over de verkiezing in haar geheel, de beoordeeling onttrokken zoude zijn, of aan de verkiezing deelgenomen is door onbevoegde kiezers, al komen hunne namen op de kiezerslijsten voor. Ten aanzien van de voorlaatste overweging van 't besluit van Gedep. Staten merkt hij op, dat ten eerste het niet waarschijnlijk is dat de personen, die ten onrechte op de lijst geplaatst waren, aan de nieuwe verkiezing zullen deelnemen, daar zij weten dat door die deelneming de verkiezing vernietigd zal worden, en in de tweede plaats, dat, mochten zij werkelijk weder opkomen, de nieuwe verkiezing wederom zoude moeten worden vernietigd en dus voorkomen, dat personen door onbevoegden gekozen in den raad zitting namen, wat toch in ieder geval noodzakelijk is.

Eindelijk wijst adressant er op, dat, mocht hier geene vernietiging kunnen worden uitgesproken dan nog art. 38 Gem.wet den Koning een middel geeft om te voorkomen dat de ten onrechte verkozenen zitting nemen, nl. door geene beschikking te nemen, waarbij de toelating bevolen wordt.

Intusschen meent de verzoeker, dat de door hem aangehaalde gronden Z. M. meer dan voldoende zullen voorkomen, om zoowel de verkiezing den 21 Juli jl. te Wilnis gehouden, alsook het Raadsbesluit, waarbij tot toelating van de heeren J. Dam en J. Hogendoorn is besloten, te vernietigen.

Hierover gehoord geven Gedep. Staten, na verwezen te hebben naar de overwegingen in hun besluit vermeld, nog het volgende te kennen:

„Adressant schijnt te recht ingezien te hebben, dat hij, ingevolge art. 36 der gemeente-

wet, de bevoegdheid mist bij den Koning in hooger beroep te komen tegen het besluit van ons college, daar zijne reclame in zijn adres aan Z. M. niet tegen dat besluit is gericht, maar tegen de verkiezing zelve en het daarmede krachtens art. 31 der gemeentewet nauw in verband staand raadsbesluit, waarvan de vernietiging vruchteloos aan ons college is gevraagd. Het komt ons voor, dat, naar de regelen gesteld in art. 31—37 der gemeentewet, ten opzichte van het gezag, hetwelk bevoegd is eene beslissing omtrent de verkiezing en de toelating van raadsleden te nemen en ten opzichte van de personen, die bevoegd zijn daartegen op te komen, de uitspraak des Konings dienaangaande alleen kan ingeroepen worden door den Raad of den niet toegelatene en dat derhalve adressant, als niet vallende in de termen van de bedoelde bevoegden, niet-ontvankelijk in zijn verzoek dient verklaard te worden."

Nadat deze zaak bij de Afdeeling aanhangig was gemaakt, is nog ingekomen een volmacht door de heeren J. Hogendoorn en Jb. Dam verleend aan Mr. Gerrit Hugo van Bolhuis, advocaat te Utrecht, om hem bij de behandeling van dit geschil te vertegenwoordigen.

De heer Mr. G. H. van Bolhuis, advocaat te Utrecht, als gemachtigde optredende van de toegelaten raadsleden Hogendoorn en Dam, tracht nader aan te toonen, dat, daar in dezen door een onbevoegde beroep was ingesteld, eene niet-ontvankelijkverklaring moet volgen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vijf en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 25 *November* 1885.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. I. F. van Humalda van Eysinga,

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Commies van Staat; Mr. C. Bake.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke Besluiten:

1o. van 7 November 1885, no. 18, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *Meyer Pool, te Rotterdam, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders van Kralingen, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij;*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 537).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Meyer Pool te Rotterdam, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders van Kralingen, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 21 October 1885, no. 77;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 3 November 1885, no. 43, afd. H. en N.;

Overwegende, dat Meyer Pool, te Rotterdam, aan Burgemeester en Wethouders van Kralingen vergunning heeft gevraagd tot het oprichten eener slachtplaats op een perceel grond gelegen aan de Jaffakade, sectie D, no. 3383, te Kralingen, volgens eene bij de aanvrage gevoegde beschrijving;

dat, nadat belanghebbenden overeenkomstig art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) in de gelegenheid gesteld waren tegen de ontworpen inrichting bezwaren in te brengen, bij welke gelegenheid geen der naburen zich tegen het verleenen der vergunning heeft verzet, Burgemeester en Wethouders van Kralingen bij besluit van 2 Juni 1885 de vergunning hebben geweigerd, op grond dat het terrein, waarvan een gedeelte voor de inrichting bestemd is, als bouwterrein ten verkoop wordt aangeboden, en het dus te verwachten is, dat daarop woonhuizen, ja zelfs arbeiderswoningen zullen gesticht worden, in welk laatste geval de bevolking aldaar sterk zal toenemen; dat de toestand van de Zwanensloot, thans reeds zeer verontreinigd, door deze slachtplaats niet zal verbeteren;

dat de nabijheid der bebouwde wijken het raadzaam maakt zooveel mogelijk ontwikkeling van stank voortkomende uit de slachtplaats en daaraan noodzakelijk verbonden mestvaalten en bloedputten te verwijderen;

dat de aanvrager in de gemeenteslachtplaats zijner woonplaats eene uitstekende gelegenheid tot slachten vindt en voor de oprichting dezer slachterij dus geen dringende noodzakelijkheid bestaat en dat eene slachtplaats niet minder aanleiding geeft tot vervuiling van water en bodem, waartegen door de gemeente met veel kosten gewaakt wordt, dan het houden van varkens, dat bij verordening in dat gedeelte der gemeente streng is verboden;

dat Meyer Pool van deze beslissing binnen den wettelijken termijn bij Ons in beroep is gekomen, onder meer te kennen gevende, dat te Kralingen reeds drie dergelijke inrichtingen bestaan, die, ofschoon op minder flinken voet ingericht, geen aanleiding tot klachten geven;

dat de slachterij geen verontreiniging van bodem en water zal ten gevolge hebben en mitsdien geen nadeel zal toebrengen aan de openbare gezondheid;

dat er voor het reinhouden behoorlijk zal worden gezorgd, wat zijn eigen belang vordert, en de ligging voor de afloozing van het spoelwater zeer gunstig is, dicht bij den Molenvliet en slechts ongeveer 600 Meter van het poldergemaal;

dat hij bereid is, zich te verbinden niet te slachten gedurende de maanden Juni,

Juli en Augustus en zich aan de andere voorwaarden die hem gesteld zullen worden te onderwerpen, en dat zijns inziens beoordeeling der vraag of er voor hem al of niet gegronde redenen bestaan om van de Rotterdamsche gemeenteslachtplaats geen gebruik te maken, buiten de bevoegdheid ligt van Burgemeester en Wethouders;

dat Gedeputeerde Staten, over dit beroep gehoord, in overweging gegeven hebben overeenkomstig het door hen ingewonnen advies van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat de beschikking van Burgemeester en Wethouders van Kralingen te vernietigen en de vergunning alsnog onder zekere voorwaarden te verleenen;

overwegende dat Burgemeester en Wethouders van Kralingen hunne toestemming geweigerd hebben op grond van vrees voor schade aan de openbare gezondheid, ten gevolge van de verspreiding van stank en de verontreiniging van den grond en van het water;

dat deze nadeelen echter niet een noodzakelijk gevolg zijn van de oprichting eener slachterij, ter plaatse door appellant daarvoor bestemd, maar door eene behoorlijke inrichting kunnen worden voorkomen;

dat in de omschrijving der inrichting, volgens art. 5 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) bij appellants aanvrage gevoegd, welker bepaling hij bij het verkrijgen der vergunning verplicht is nateleven, behoorlijk gezorgd is, dat de vloeren en bloedputten waterdicht zullen gemaakt worden, de binnenzijde der muren behoorlijk zal worden voorzien, de mestput waterdicht zal worden gemetseld en met luiken afgedekt, en het bloed en het afval aanhoudend zullen worden verwijderd;

dat appellant daarenboven zich bereid verklaard heeft, gedurende de zomermaanden niet te slachten;

dat voorts door het stellen van voorwaarden voor behoorlijke luchtverversching en tegen het bederven van het water kan worden gewaakt;

dat als dit een en ander wordt in acht genomen er geen vrees behoeft te bestaan, dat de opterichten slachterij voor de openbare gezondheid nadeelig zal zijn;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te vernietigen het bovengemeld besluit van Burgemeester en Wethouders van Kralingen van 2 Juni 1885 en aan Meyer Pool en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen, om op een perceel grond in die gemeente gelegen aan de Jaffakade sectie D, no. 3383, volgens de bij dit besluit behoorende beschrijving en teekening eene slachtplaats opterichten onder de volgende voorwaarden:

1o. dat de bintlagen niet worden overzolderd, zoodat de geheele binnenruimte van het gebouw met de ontworpen luchtkappen in verbinding blijft;

2o. dat geen water, in de inrichting gebruikt, anders dan ontdaan van afvalstoffen door de riolen uit de inrichting mag worden afgevoerd;

3o. dat gedurende de maanden Juni, Juli en Augustus niet worde geslacht of eenige handeling met dat bedrijf in verband staande worde uitgeoefend;

4o. dat gedurende het slachten de deuren gesloten zijn;

en voorts te bepalen dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht vóór 15 September 1886.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 7 November 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

OMSCHRIJVING der inrichting volgens art. 5 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) van een slachtplaats op het perceel, Sectie D, no. 3383, te Kralingen.

De muren der slachtplaats, stalling en ophangplaats, worden geheel opgetrokken van harde steen, gewerkt in cementmortel, de binnenzijden der muren worden beraapt en opgeschuurd in cementmortel, de bekapping wordt daargesteld van hout en met pannen gedekt.

De vloer der slachtplaats en de vloeren der hokken worden geheel waterdicht en van harde materialen gemetseld, de overige vloeren worden met klinkers bestraat.

De mestput wordt geheel waterdigt gemetseld van harden steen en cementmortel en de put afgedekt met luiken.

In de slachtplaats worden daargesteld twee waterdigte bloedputten van portland-cement met roosters en deksels en twee gemetselde fornuizen met ketels voor heet water, de schoorsteenen hiervoor worden daargesteld van steen en ijzer.

In de vloeren der ophangplaats worden ruime zinkputten aangebracht met verval en roosters, in verband met de gooten en riolen, een en ander gemetseld van harden steen en cementmortel.

De inhoud der mestbak en der bloedputten wordt aanhoudend van het perceel verwijderd en weggevoerd.

Rotterdam, 9 Mei 1885. MEYER POOL.

Behoort bij Koninklijk besluit van 7 November 1885, no. 18.

Mij bekend,
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 11 November 1885 no. 16, *beslissende het geschil over de woonplaats van den behoeftigen krankzinnige Levie Gompert Van Gelderen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 529.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van den behoeftigen krankzinnige Levie Gompert Van Gelderen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 21 October 1885, no. 75;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 6 November 1885, no. 4756, afd. B. B.;

Overwegende, dat Levie Gompert Van Gelderen, meerderjarige zoon van Gompert Levie Van Gelderen en Judith De Lange, omstreeks Januari 1884 uit de gemeente Kampen is vertrokken en met een getuigschrift van verandering van werkelijke woonplaats naar Amsterdam is gegaan waar hij als suppoost in het Nederlandsch-Israëlitisch Oude-mannen en vrouwenhuis in dienst is getreden

dat hij dit gesticht op 11 Maart 1884 heeft verlaten en zich naar de woning van zekere weduwe Meyer heeft begeven, vanwaar hij den volgenden dag naar Kampen is afgereisd;

dat hij aldaar is gebleven tot omstreeks half Juni 1884 en den tijd, dien hij aldaar heeft vertoefd, deels bij zijne ouders aan huis, deels als verpleegde in het stadsziekenhuis heeft doorgebracht;

dat hij, na genoegzaam te zijn hersteld, omstreeks half Juni 1884 naar Amsterdam is teruggekeerd;

dat hij aldaar gekomen, op nieuw in een toestand is geraakt, die het noodzakelijk maakte hem in het Buiten-Gasthuis optenemen;

dat zijn toestand allengs van dien aard is geworden, dat de geneesheer-directeur van gemeld gasthuis op 24 Februari 1885 de verklaring heeft afgegeven, dat zijne plaatsing in een krankzinnigen-gesticht gevorderd werd;

dat op 25 Februari 1885 door den President der arrondissements-rechtbank te Amsterdam de machtiging tot zijne voorloopige plaatsing in 's Rijks geneeskundig gesticht voor krankzinnigen te Medemblik is verleend en hij op 2 Maart d. a. v. derwaarts is overgebracht;

Overwegende, dat zoowel Burgemeester en Wethouders van Amsterdam als die van Kampen ontkennen, dat hun gemeente als de woonplaats van den behoeftigen krankzinnige Van Gelderen moet worden aangemerkt en met de kosten zijner verpleging zou moeten worden belast;

dat het gemeentebestuur van Amsterdam doet opmerken, dat, zoo die gemeente als de woonplaats van Van Gelderen mocht worden aangewezen, de kosten zijner verpleging, ingevolge bestaande overeenkomst, door het Israëlitisch armbestuur te Amsterzouden moeten worden gedragen; doch dat Van Gelderen slechts tot 11 Maart 1884 zijne woonplaats te Amsterdam heeft gehad en dat, aangezien zich na dien tijd te Kampen verschijnselen van krankzinnigheid bij hem hebben geopenbaard, laatstgemelde gemeente als zijne woonplaats moet worden beschouwd;

dat het gemeentebestuur van Kampen onder andere te kennen geeft, dat volgens bekomen inlichtingen, de oorzaak van de krankzinnigheid van Van Gelderen reeds tijdens hij in het Israëlitisch oude-mannen- en vrouwenhuis te Amsterdam in dienst was, zou zijn ontstaan;

dat zijn toestand, toen hij zich naar de woning van de weduwe Meyer had begeven, dan ook van dien aard was, dat men het raadzaam oordeelde hem zoo spoedig mogelijk naar zijne ouders te Kampen te doen vervoeren;

dat hij geenszins het voornemen had zich aldaar op nieuw te vestigen, doch omstreeks half Juni 1884 weder naar Amsterdam is teruggekeerd;

dat die gemeente sedert het begin van Januari 1884 zijne woonplaats was geweest en steeds is gebleven, terwijl later ook aldaar de rechterlijke machtiging tot zijne plaatsing in een krankzinnigengesticht is verleend.

dat volgens Burgemeester en Wethouders van Amsterdam de bewering, dat zich bij Van Gelderen verschijnselen van krankzinnigheid zouden hebben voorgedaan, tijdens hij in het Israëlitisch Oude-mannen- en vrouwenhuis in dienst was, volstrekt onbewezen is, en dat die bewering door het Nederlandsch-Israëlitisch armbestuur te Amsterdam ten stelligste wordt tegengesproken, terwijl dat bestuur er overigens op wijst, dat zoodra Van Gelderen het gesticht voor oude lieden had verlaten, hij niet meer gerekend kon worden tot het dienstdoend personeel aldaar te behooren;

Overwegende, dat, blijkens de stukken Levie Gompert Van Gelderen omstreeks het begin van Januari 1884 de gemeente Kampen heeft verlaten en te Amsterdam in dienst is getreden en naardien alzoo de wettelijke vereischten voor woonplaats-verandering hier aanwezig zijn, de gemeente Kampen van dat oogenblik had opgehouden zijne woonplaats te zijn;

dat hij te Amsterdam als suppoost in het Nederlandsch-Israëlitisch Oude-mannen- en vrouwenhuis in dienst is geweest en hij mitsdien overeenkomstig art. 79 van het Burgerlijk Wetboek woonplaats in gemeld gesticht heeft gehad;

dat die dienstbetrekking en daarmede tevens zijne wettelijke woonplaats werd afgebroken op 11 Maart 1884 en vermits hij onmiddellijk daarna de gemeente Amsterdam heeft verlaten hij uit eigen hoofde geene woonplaats in die gemeente heeft gehad of verkregen;

dat zijn tijdelijk verblijf te Kampen, alwaar hij deels bij zijne ouders heeft vertoefd, deels in het stadsziekenhuis werd verpleegd, niet ten gevolge kon hebben, dat hij aldaar op nieuw woonplaats verkreeg, aangezien uit niets van zijn voornemen is gebleken om aldaar zijne woonplaats op nieuw te vestigen, terwijl hij integendeel, na aldaar te zijn verpleegd en zoodra zijn toestand dit toeliet, naar elders is vertrokken, naar het schijnt, en zooals ook aannemelijk is, om werk of eene betrekking te bekomen;

dat hij, alvorens daarin geslaagd te zijn en terstond na zijne aankomst te Amsterdam, in zoodanigen toestand is geraakt, dat hij ter verpleging opgenomen moest worden

dat hij derhalve niet met zekerheid gezegd kan worden op dat oogenblik het voornemen te hebben gehad zijne woonplaats te Amsterdam te willen vestigen en dat zoo al dit voornemen bij hem bestond, hij daaraan geen uitvoering heeft kunnen geven;

dat uit het vorenstaande volgt, dat hij noch tijdens zijn verblijf bij zijne ouders en zijne verpleging in het Stadsziekenhuis te Kampen, noch tijdens zijne verpleging in het Buiten-Gasthuis te Amsterdam, eene woonplaats in den zin der wet had, en dat afgescheiden van de vraag, wanneer en waar zich voor het eerst verschijnselen van krankzinnigheid bij hem hebben geopenbaard, op het oogenblik, dat zijn toestand van dien aard werd, dat hij in een krankzinnigengesticht moest worden opgenomen, zoodanige woonplaats binnen het Rijk niet was te vinden;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* no. 100), zooals zij is gewijzigd bij de wet van 1 Juli 1870 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat geene gemeente als de woonplaats van den behoeftigen krankzinnige Levie Gompert Van Gelderen kan worden aangewezen en derhalve de kosten van zijne overbrenging naar een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen en van zijne verpleging aldaar zullen worden gekweten uit 's Rijks kas, uit de fondsen voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, en aan de Algemeene Rekenkamer, ter informatie.

Het Loo, 11 November 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3o. van 12 November 1885, no. 17, houdende beschikking op het verzoek, gedaan *door Cornelis Paulus Johannes Snoek, gewezen leeraar aan de opgeheven burger-dag- en avondschool te Amsterdam, om herziening van de krachtens 's Konings machtiging*

van 5 Januari ll. no. 14 door den Minister van Binnenlandsche Zaken, onder dagteekekening van 12 Januari d. a. v. no. 51, Afd. O., genomen beslissing omtrent zijn aanspraak op pensioen.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 514).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het verzoek, Ons gedaan door Cornelis Paulus Johannes Snoek, gewezen leeraar aan de opgeheven burger- dag- en avondschool te Amsterdam, om herziening van de krachtens Onze machtiging van 5 Januari ll. no. 14 door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, onder dagteekening van 12 Januari d. a. v. no. 51[1] Afd. O., genomen beslissing omtrent zijne aanspraak op pensioen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 14 October 1885, n⁰. 71;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 November 1885, no. 3328, afd. O.;

Overwegende, dat adressant, na sedert het jaar 1840 in verschillende betrekkingen bij het openbaar lager onderwijs te zijn werkzaam geweest, den 15 Augustus 1868 de betrekking van leeraar in de Nederlandsche taal, Geschiedenis en Aardrijkskunde aan de gemeente-burger-dag- en avondschool te Amsterdam heeft aanvaard, aanvankelijk op eene jaarwedde van f 1800, die later tot f 2500 is verhoogd;

dat hij deze betrekking is blijven bekleeden tot de opheffing van genoemde school (1 September 1884);

dat deze opheffing het gevolg is geweest eener overeenkomst tusschen de gemeente Amsterdam en de Maatschappij voor den werkenden stand, waarbij gene het gebouw der burger-dag- en avondschool, gelegen in de Westerstraat, aan deze in gebruik gaf onder verplichting voor die Maatschappij om aldaar een tweede ambachtsschool te vestigen, en om de burger-avondschool der gemeente over te nemen, en onder zekere voorwaarden, waartoe behoorden, dat de Maatschappij voor den werkenden stand de leeraren der Burger-avondschool in hunne toenmalige betrekkingen en bezoldigingen zoude handhaven, totdat zij door den gemeenteraad, den Inspecteur van het middelbaar onderwijs gehoord, op voordracht der Maatschappij ontslagen zouden zijn; dat de Maatschappij aan de tweede ambachtsschool de leeraren der Burger-dagschool met uitzondering van den leeraar in de Staathuishoudkunde en dien in de Gymnastiek, in welke vakken daar geen onderwijs zoude behoeven te worden gegeven, zoude aanstellen, op eene bezoldiging door den gemeenteraad goed te keuren en bovendien met eene persoonlijke toelage, gelijkstaande met hetgeen deze bezoldiging minder mocht zijn dan wat zij van de gemeente toen genoten, en zij die leeraren niet zoude ont-

slaan, noch eenige wijziging in hunne betrekkingen of bezoldigingen zoude brengen, dan onder goedkeuring van den gemeenteraad, ingeval van ontslag, den Inspecteur van het middelbaar onderwijs gehoord; terwijl de gemeente jaarlijks een naar een vasten maatstaf bepaald subsidie aan de Maatschappij zoude uitkeeren: onder zekere bepalingen aan den leeraar in de Staathuishoudkunde en aan dien in de Gymnastiek der burger-dagschool een wachtgeld zoude toekennen; en onder dezelfde voorwaarden als van kracht zouden zijn, indien de burger-dag- en de burger-avondschool als gemeenteinrichtingen waren blijven bestaan, al de verplichtingen zoude overnemen, die toen op het Rijk en de gemeente rustten wat de pensioneering van den Directeur en de leeraren dier school betreft;

dat op deze in het raadsbesluit van 13 Juni 1883 neërgelegde grondslagen bij Ons besluit van 2 September 1883, no. 15, met ingang van 1 October d. a. v. voor den tijd van 5 jaren aan de gemeente Amsterdam ontheffing verleend is van de verplichting om eene burger-dag- en avondschool in stand te houden;

dat diensvolgens de gemeenteraad den 2 Januari 1884 besloten heeft om, met ingang van een nader door Burgemeester en Wethouders te bepalen tijdstip (door deze vervolgens op 1 September 1884 bepaald), de burger-dagschool en (als openbare instelling) de daarmede verbonden burger-avondschool op te heffen; met dat tijdstip aan den directeur en de leeraren dier inrichtingen een eervol ontslag te verleenen, en het bestuur van de Maatschappij voor den werkenden stand uittenoodigen alsnu aan de getroffen regeling gevolg te geven, tevens bepalende, dat de leeraren, voor zoover zij zich aan de tweede ambachtsschool of de burger-avondschool der Maatschappij voor den werkenden stand zouden hebben verbonden, overeenkomstig de bij het raadsbesluit genoemde in de overeenkomst met de Maatschappij vastgestelde voorwaarden, wat hunne eventueele aanspraken op pensioen betreft, door de gemeente geacht zouden worden in hunne toenmalige betrekkingen aan de burger-dag- en avondschool te zijn gebleven, terwijl de gemeente alsdan de verplichtingen op zich zoude nemen, welke in het gestelde geval op het Rijk zouden gerust hebben; doch dat deze bepaling alleen van kracht zoude wezen voor zoover de leeraren bij de aanvaarding hunner betrekking aan de voormelde scholen der Maatschappij schriftelijk afstand zouden gedaan hebben van de rechten op pensioen, welke zij op grond van de opheffing der burger-dagschool en die der burger-avondschool aan art. 5 laatste lid der wet van 9 Mei 1846 (*Stbl.* no. 24) gewijzigd bij de wet van 21 Mei 1873 (*Stbl.* no. 64) mochten ontleenen;

dat aan appellant — die inmiddels door het bestuur van de Maatschappij voor den werkenden stand tot leeraar in de Nederlandsche taal, geschiedenis en aardrijkskunde aan de tweede ambachtsschool en de burger-avondschool dier Maatschappij was aangesteld en daarvan op 4 Februari 1884 bericht had ontvangen — den 1 Juli d. a. v. kennis is gegeven van voornoemd raadsbesluit, met de mededeeling, dat een formulier tot het doen van voormelden pensioensafstand voor hem op de gemeente-secretarie ter onderteekening gereed lag;

dat hij, na zijne nieuwe betrekking aanvaard te hebben, zich tot Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken gewend heeft, om op grond van art. 5, laatste lid, der wet op de burgerlijke pensioenen, zijne aanspraken op rijkspensioen te doen gelden, vermits

hij na meer dan tienjarigen diensttijd eervol ontslagen was wegens de opheffing zijner bediening en hem geen wachtgeld was toegekend;

dat de Raad van toezicht op het pensioenfonds, over dit verzoek gehoord, de inwilliging heeft ontraden, omdat zijns inziens de strekking van het wetsvoorschrift is zekerheid te scheppen voor ambtenaren die ambteloos worden door het verlies van hunne betrekking, en dit hier niet het geval is, nu de belanghebbenden — moge er al in formeelen zin van opheffing hunner bediening sprake kunnen zijn — dezelfde werkzaamheden en dezelfde jaarwedden hebben behouden, en hun toestand, ook ten aanzien van pensioensaanspraken, niet is verminderd, ja beter is dan zoo hun wachtgeld ware toegekend; terwijl bovendien het verleend ontslag in onafscheidelijk verband staat met de nieuwe aanstelling, en het publiek gezag hun de voortzetting hunner bediening op de aangeduide wijze heeft gewaarborgd;

dat in overeenstemming met dit advies het verzoek bij beschikking van 12 Jan. 1885 no. 51[1] Afd. O, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, krachtens Onze machtiging genomen, is afgewezen onder anderen op grond, dat het openbaar gezag aan adressant, in onafscheidelijk verband met het hem verleende ontslag, het behoud zijner positie, dit is de voortzetting zijner bediening, heeft gewaarborgd, en mitsdien het vereischte voor de toepasselijkheid van art. 5 laatste lid der wet op de burgerlijke pensioenen niet aanwezig is;

dat adressant, zich hierdoor bezwaard gevoelende, zich tot Ons gewend heeft met een verzoekschrift, den 9 Mei 1885 aan Ons Kabinet ontvangen, waarin hij te kennen geeft dat hij gedurende vier en veertig jaren op verschillende plaatsen van het land onafgebroken aan gemeente-inrichtingen voor onderwijs is werkzaam geweest (welke verklaring hij met de noodige bescheiden staaft), dat hij, eervol ontslagen zijnde als leeraar aan de burger-dag- en avondschool, en de betrekking aanvaard hebbende van leeraar aan de scholen der Maatschappij voor den werkenden stand, nu hij te kiezen had tusschen deze beide: of het pensioen te genieten, waarop hij krachtens art. 5 laatste lid der wet op de burgerlijke pensioenen aanspraak had, òf daarvan afstand te doen en alsdan door de gemeente te dien aanzien als ambtenaar te worden beschouwd met recht op eventueel pensioen, het eerste gekozen heeft, maar dat op zijn verzoek om rijkspensioen uit krachte van die bepaling, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken afwijzend was beschikt; dat hij zich volkomen in het door art. 5 der voormelde wet omschreven geval bevindt, daar de school, waaraan hij verbonden was, werkelijk is opgeheven, en hij thans geen gemeente-ambtenaar meer is; dat de gemeente dan ook, juist om geen tweemalen met pensioensuitkeering te worden belast, een uitdrukkelijken pensioensafstand vorderde; en dat hij (bij afwijzing van zijn verzoek) na vier en veertig-jarigen dienst van elk pensioen zoude verstoken zijn, aangezien hij, geen afstand gedaan hebbende van de aanspraken, die hij aan het meermalen aangehaald art. 5 laatste lid, ontleent, van de gemeente Amsterdam niets meer te verwachten heeft; om al welke redenen adressant verzoekt, dat zijn pensioen alsnog door Ons — nadat de Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, zal zijn gehoord, moge worden geregeld met toepassing van art. 5 laatste lid der wet van 9 Mei 1846 (*Stbl.* no. 24) laatstelijk gewijzigd bij de wet van 21 Mei 1873 (*Stbl.* no. 64):

dat, naar aanleiding eener briefwisseling van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken met Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, de Raad dier gemeente den 10en Juni 1885 de voorwaarde, verbonden aan het eventueel verleenen van pensioen aan directeur en leeraren der opgeheven burger-dag- en avondschool (het teekenen van de akte van afstand) heeft ingetrokken, dat adressant, hiervan in kennis is gesteld, evenwel bij zijn verlangen is blijven volharden, vooral op grond, dat hij anders eerts dan van de gemeente Amsterdam eenige uitkeering te wachten zal hebben, als hij den ouderdom van vijf en zestig jaren zal hebben bereikt (dat is over zes jaren), en eervol zal zijn ontslagen, of wanneer hij voor den dienst ongeschikt zal zijn geworden;

Overwegende, dat het laatste lid van art. 5 der wet op de burgerlijke pensioenen krachtens art. 32 der wet op het middelbaar onderwijs, ook op leeraren aan burgerscholen, tot welker oprichting de gemeenten verplicht zijn, van toepassing, het genot van pensioen afhankelijk maakt van de vervulling der volgende voorwaarden: dat de burgerlijke ambtenaar na tien-jarigen dienst worde ontslagen, dat dit ontslag eervol zij, dat het niet verleend worde op eigen verzoek, maar òf ten gevolge van de opheffing hunner bediening of van eene nieuwe organisatie van het dienstvak, waartoe zij behooren, en dat hun geen wachtgeld worde toegelegd, of dat het wachtgeld worde ingetrokken of minder bedrage, dan het pensioen, waarop zij volgens hunnen diensttijd aanspraak hebben;

dat adressant na meer dan tien-jarigen diensttijd eervol is ontslagen, zonder in het genot van wachtgeld gesteld te zijn geworden;

dat dit ontslag geen gevolg was van een daartoe door adressant gedaan verzoek, maar van een besluit van den gemeenteraad van Amsterdam tot opheffing der burger-dagschool en (als gemeente-instelling) der burger-avondschool;

dat nu wel is waar de opheffing dier gemeente-inrichtingen onder bijzondere omstandigheden heeft plaats gehad en verband hield met eene overeenkomst tusschen de gemeente en de maatschappij voor den werkenden stand, waarbij deze laatste de burger-dagschool in eene ambachtsschool heeft doen overgaan en de burger-avondschool heeft overgenomen, terwijl beide partijen zich zekere rechten hebben voorbehouden en zekere verplichtingen hebben aanvaard; ten gevolge van welke overeenkomst bijna alle leeraren aan de bedoelde scholen der maatschappij zijn overgegaan, en in het genot gebleven zijn van hetgeen zij vroeger van de gemeente ontvingen;

dat hieruit echter niet volgt, dat die leeraren hunne vroegere positien hebben behouden, aangezien toch het aanvaarden eener particuliere betrekking niet als de voortzetting van eene openbare bediening kan worden beschouwd en dat bovendien adressant te recht op onderscheidene nadeelen gewezen heeft, die voor hem uit deze verandering van positie voortvloeien;

dat art. 5, laatste lid, der wet op de burgerlijke pensioenen niet vordert, dat de rechthebbenden op pensioen ten gevolge der opheffing hunner betrekking, òf tot het ambteloos leven terugkeeren, òf wat hunne inkomsten betreft in ongunstiger omstandigheden geraken, doch dat het voldoende is, dat het ontslag na tien-jarigen dienst eervol verleend zij wegens de opheffing der bediening, en de wet mitsdien de vrijheid laat aan den ambtenaar om na zijn ontslag andere betrekkingen — bij voorbeeld bij particuliere inrichtingen — te aanvaarden;

dat in het geval van adressant aan de voorwaarden der wet is voldaan, vermits de aanstelling van wege de Maatschappij voor den Werkenden Stand, al moge die ook een uitvloeisel zijn van een door de gemeente in het belang van adressant en zijne ambtgenooten gemaakt beding — het feit niet ongedaan kan maken, dat hem door den gemeenteraad van Amsterdam tegen 1 September 1884 eervol ontslag, zonder toekenning van wachtgeld uit zijne betrekking van de gemeente-burger-dag- en avondschool, wegens de opheffing dier inrichtingen, verleend is, en dat dit feit voldoende is om het recht op pensioen te doen geboren worden, een recht, hetwelk niet van andere voorwaarden afhankelijk kan worden gesteld;

dat derhalve het rechtsverband tusschen adressants tegenwoordige betrekking en de wettelijke regeling omtrent de pensioenen van burgerlijke ambtenaren ontbreekt, en, vermits de scholen der Maatschappij voor den Werkenden Stand bijzondere inrichtingen van onderwijs zijn, hij rechtens gelijk te stellen is met ieder oud-ambtenaar, die na zijn ontslag eene particuliere betrekking gaat bekleeden;

dat hier geen der gevallen aanwezig is, waarin ingevolge de wet aanspraak op pensioen verloren gaat;

dat mitsdien het verzoek van adressant, om toepassing van art. 5 laatste lid der wet op de burgerlijke pensioenen, gegrond is;

Gezien de wet van 9 Mei 1846 (*Stbl.* no. 24), laatstelijk gewijzigd bij de wet van 21 Mei 1873 (*Stbl.* no. 64), alsmede de wet van 2 Mei 1863 (*Stbl.* no. 50);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Cornelis Paulus Johannes Snoek, volgens art. 5, laatste lid, der wet op de burgerlijke pensioenen, recht heeft op een pensioen, waarvan het bedrag, met inachtneming van de voorschriften der wet, nader zal behooren te worden geregeld.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 12 November 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4o. van 16 November 1885, no. 13, houdende beschikking op het adres van *M. Verlaan en T. Janmaat, omtrent hunne niet-toelating als leden van den gemeenteraad van Kockengen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, blz. 555.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van M. Verlaan en T. Janmaat, omtrent hunne niet toelating als leden van den Raad der gemeente Kockengen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 3 November 1885 no. 80;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 12 November 1885, no. 4913 Afd. B. B.;

Overwegende, dat op 21 Juli 1885 te Kockengen eene stemming heeft plaats gehad ter verkiezing van twee leden van den gemeenteraad in de plaats van hen die aan de beurt van aftreding waren;

dat, volgens het proces-verbaal van de opening der stembriefjes, den volgenden dag opgemaakt, 48 geldige stemmen zijn uitgebracht;

dat door M. Verlaan 29 en door T. Janmaat 26 stemmen zijn verkregen, en deze derhalve door het stembureau zijn verkozen verklaard;

dat de gemeenteraad in zijne vergadering van 31 Juli ll. tot niet-toelating der beide verkozen verklaarden heeft besloten, op grond dat wel de geloofsbrieven in orde zijn bevonden, doch op de stemming van invloed is geweest eene bekendmaking van Burgemeester en Wethouders omtrent deze herkiezing, waarbij abusief als aftredend lid is vermeld W. Bosch, die niet aan de beurt van aftreding was;

dat de niet-toegelatenen van deze beschikking in beroep zijn gekomen bij Gedeputeerde Staten van Utrecht, doch deze bij resolutie van 13 Augustus ll. aan adressanten hebben te kennen gegeven, dat er geene termen waren om de beslissing van den gemeenteraad van 31 Juli bevorens te vernietigen;

dat M. Verlaan en T. Janmaat zich daarop bij een niet gedagteekend, doch blijkens den daarop gestelden stempel op 28 Augustus bij Ons Kabinet ingekomen adres tot Ons hebben gewend, te kennen gevende, dat Gedeputeerde Staten van Utrecht geene termen hebben kunnen vinden om het besluit van den gemeenteraad, waarbij tot hunne niet-toelating was besloten, te vernietigen; dat de reden van dit besluit hun voorkomt de beslissing niet te rechtvaardigen, daar de publicatie noch op art. 37 der kieswet, noch op eenige andere verordening steunt en dus eenvoudig als eene particuliere daad moet worden opgevat, en ook de door hen verkregen meerderheid groot genoeg is om hunne verkiezing boven allen twijfel te verheffen. weshalve zij ver-

zoeken dat door Ons het besluit van den gemeenteraad van Kockengen van 31 Juli 1885 alsnog worde vernietigd;

overwegende, dat wel is waar in het aan Ons ingediende adres niet wordt uitgedrukt dat beroep bij Ons wordt ingesteld van het besluit van Gedeputeerde Staten van 13 Augustus 1885, maar vernietiging wordt gevraagd van het besluit van den Raad van Kockengen van 31 Juli; doch dat niettemin dit adres, waarin wordt gewezen op de — met aanhaling van art. 34 der gemeentewet en ten gevolge van een op art. 33 dier wet steunend bezwaarschrift der adressanten genomene — beschikking van Gedeputeerde Staten, en tegen de bij die beschikking in stand gehoudene beslissing van den Raad tot niet-toelating der adressanten wordt opgekomen, moet geacht worden te strekken tot het instellen van het bij art. 36 der gemeentewet bedoelde beroep;

dat dan ook uit de later door de adressanten aan den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, ingediende memorie, duidelijk blijkt, dat dit hunne bedoeling geweest is;

dat echter het in die memorie beweerde, dat bij het instellen van het beroep de termijn bij genoemd art. 36 gesteld zou zijn in acht genomen, onjuist is, daar het adres eerst op den 28 Augustus, dit is de vijftiende dag na de dagteekening der uitspraak van Gedeputeerde Staten, en dus na het verstrijken van den termijn van 14 dagen sedert die dagteekening bij Ons Kabinet is ingekomen;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

adressanten niet-onvankelijk te verklaren in het door hen ingestelde beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van die besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 16 November 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *het bestuur van den Lagen Polder van Abtswoude, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Delft.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid onder geleide eener missive van 2 October '85 no. 20, Afd. Waterstaat, A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door het bestuur van den Lagen Polder van Abtswoude tegen het besluit van Gedep. Staten van Zuid-Holland dd. 4/10 Aug. 1885, betrekkelijk den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Delft.

Op dien legger komt voor, onder volgnommer 3, de Abtswoudsche weg voor zoover die op het territoir van de gemeente Delft is gelegen ter lengte van 1150 M.

Bij de vaststelling van den legger op 6 September 1853 was die weg aangemerkt als weg van de 2e klasse en wel als koolaschweg, terwijl in de kolom, aanwijzende wie met het onderhoud is belast, de ingelanden waren vermeld.

In 1874 is de legger overeenkomstig het Reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zuid-Holland van 1870 gewijzigd.

Bij besluit van 14 Mei 1861 had de gemeenteraad van Delft het onderhoud van een gedeelte van den Abtwoudschen weg en wel ter lengte van 264 meter voor rekening der gemeente genomen. Hiervan is aanteekening op den legger geschied, terwijl voorts als onderhoudplichtige van het overige gedeelte van dien weg en wel ter lengte van 886 M., zijnde de hoefslag no. 175, de Lage Polder van Abtswoude is aangewezen.

Tegen die aanwijzing werden door het bestuur van den polder bij Gedep. Staten van Zuid-Holland bezwaren ingebracht.

Gedep. Staten overwogen echter bij hun besluit van 9/16 Augustus 1875, dat noch in het adres van het polderbestuur, noch bij de mondelinge toelichting der ingebrachte bezwaren, door een Commissie uit dat bestuur eenig bewijs is geleverd voor de bewering, dat de Lage Polder van Abtswoude niet verplicht zou zijn het gedeelte weg in quaestie te onderhouden; doch dat integendeel door voormelde commissie uit het polderbestuur uitdrukkelijk is erkend, dat de polder steeds als hoefslagplichtige met het onderhoud belast is geweest, terwijl in 1806 de weg ook door den polder is hard gemaakt.

Voorts wezen Gedep. Staten er op, dat het eene geheel vrijwillige daad van het gemeentebestuur van Delft is geweest, toen het een gedeelte van den Abtswoudschen weg, ter lengte van 264 M., voor rekening van de gemeente in onderhoud nam, waartoe het besloot omdat men vreesde, dat de 25 hoefslagplichtigen op zeer gebrekkige wijze in het onderhoud zouden voorzien, terwijl hiervoor, met betrekking tot het gedeelte weg in quaestie, hoefslag no. 175, geen reden scheen te bestaan, vermits dat

gedeelte weg den polder aanging en men verwachten kon, dat deze eene op hem rustende verplichting niet gebrekkig zoude volbrengen.

Gedep. Staten nu waren van oordeel, dat voormelde vrijwillige daad van het gemeentebestuur van Delft om het onderhoud van een gedeelte van den Ambtswoudschen weg ten laste van die gemeente te nemen, den Lagen Polder van Abtswoude geenszins onthief van zijne verplichting tot onderhoud van het overige gedeelte van genoemden weg.

Mitsdien werd het bezwaar van het polderbestuur door Gedep. Staten ongegrond verklaard.

Tegen deze beslissing van Gedep. Staten, dd. 9/16 Augustus 1875, is het polderbestuur niet bij Zijne Majesteit in beroep gekomen.

In den aanvang dezes jaars heeft het polderbestuur zich echter op nieuw tot Gedep. Staten van Zuid-Holland gewend met het verzoek, dat op den legger van de wegen en voetpaden in de gemeente Delft de Lage Polder van Abtswoude moge worden afgevoerd als onderhoudplichtige van hoefslag no. 175, ter lengte van 886 meter van den Abtswoudschen weg

De gemeenteraad van Delft, door Gedep. Staten op dit verzoek gehoord, adviseerde den legger niet in den door adressant verlangden zin te wijzigen. De Raad was van meening, dat aan het verzoek geen gevolg mocht worden gegeven, alvorens aanwijzing van een anderen onderhoudplichtige of van andere onderhoudplichtigen zou zijn gedaan en dat, zoo adressant dit niet als zijne taak beschouwde, de gemeenteraad daartoe nog veel minder geroepen was.

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland hebben bij hun besluit van 4/10 Augustus 1885 adressant in zijn verzoek niet-ontvankelijk verklaard op de navolgende gronden:

Volgens adressant is diens onderhoudsplicht in 1874 ten onrechte op den legger aangenomen.

Indertijd is echter zijn bezwaar ongegrond verklaard. Tegen die beslissing is geen hooger beroep ingesteld, zoodat zij in kracht van gewijsde is gegaan, terwijl zij ook op den legger als eindbeslissing is aangeteekend.

Thans is door denzelfden adressant op denzelfden grond hetzelfde bezwaar tegen den legger ingebracht.

Volgens Gedep. Staten nu is het doel van het Reglement op de wegen en voetpaden, èn zooals het in 1870 werd vastgesteld èn zooals het in 1877 is gewijzigd, in het publiek belang stabiliteit te bevorderen van het recht betreffende de ten dienste van het algemeen liggende wegen.

Wel is waar laat art. 3 van het Reglement in het 6e en 7e lid, hetzij op verzoek van belanghebbenden, hetzij ambtshalve, na oproeping van alle belanghebbenden, herziening van het vaststellingswerk van den gemeenteraad toe; maar tevens wil dat artikel, blijkens het 8e, het 9e en het 10e lid, dat in de bedoelde gevallen, hetzij door verloop van den termijn van beroep, hetzij door eene in hooger beroep te nemen beslissing des Konings, eene eindbeslissing worde verkregen, dat is eene, die, verbindend zoowel voor alle belanghebbenden als voor elk gezag, voortzetting of hernieuwing van denzelfden strijd uitsluit, terwijl de vatbaarheid van de leggers voor

de wijziging, waarvan het 11e en het 13e lid van art. 3 spreken, uitdrukkelijk beperkt is tot het geval, dat sedert de vaststelling der leggers nieuwlings veranderde toestanden den gemeenteraad aanleiding geven den legger daarmede in overeenstemming te brengen, iets waarvan hier geen sprake is.

De aldus gemotiveerde beslissing van Gedep. Staten van Zuid-Holland dd. 4/10 Augustus 1885 werd op den 12en Augustus d. a. v. door Burg. en Weth. van Delft, overeenkomstig de bepaling van het reglement op de wegen en voetpaden in Zuid-Holland, bij openbare aankondiging ter algemeene kennis gebracht.

Tegen die beslissing is het bestuur van den lagen Abtswoudschen Polder binnen den bij het reglement voorgeschreven termijn bij Zijne Majesteit in hooger beroep gekomen.

Het polderbestuur, ten dezen woonplaats kiezende ten kantore van Mr. D. Van Eck, advocaat te 's-Gravenhage, zegt in zijn appellatoir adres, dat het bij Zijne Majesteit in hooger beroep komende, daarbij het oorspronkelijke verzoek in zijn geheel aan Zijner Majesteits beslissing wenscht te onderwerpen.

Appellant nu is van oordeel, dat art. 3 van het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden het door Gedep. Staten ontwikkelde denkbeeld, nl. de bevordering der stabiliteit van het recht betreffende ten dienste van het algemeen liggende wegen, ten eenenmale tegenspreekt; dat door het 6e, het 7e en het 13e lid van datzelfde artikel de meening van Gedep. Staten ten stelligste wordt tegengesproken, dat eene eindbeslissing is eene, die verbindend zoowel voor alle belanghebbenden als voor elk gezag, voortzetting of hernieuwing van denzelfden strijd uitsluit;

dat van eene uitdrukkelijke beperking van de vatbaarheid der leggers voor wijziging volgens het 11e en het 13e lid van art. 3, gelijk die door Gedep. Staten wordt voorgesteld, nergens melding wordt gemaakt en dat dergelijke beperking bovendien door eene behoorlijke wetsuitlegging wordt gewraakt;

dat toch het 6e en het 7e lid aan belanghebbenden en aan Gedep. Staten een door niets beperkt recht geven, om steeds en wanneer hun dat oorbaar voorkomt, beslissingen uit te lokken of beslissingen te nemen tot verandering, welk stelsel bovendien bevestigd wordt in het 13e lid.

Voorts geeft appellant te kennen, dat Gedep. Staten wel is waar beweren, dat het verzoek in 1875 gedaan ongegrond is verklaard en dat die beslissing in kracht van gewijsde is gegaan, doch dat er geen kracht van gewijsde is, waar aan een gewijsde niet mag worden gedacht; aangezien een gewijsde doet denken aan eene rechterlijke uitspraak, terwijl *in casu* alleen sprake kan zijn van eene administratieve beschikking waarop, zooals van zelf spreekt, de bepalingen ten opzichte van rechterlijke vonnissen, die over het mijn en dijn beschikken, niet van toepassing kunnen zijn, terwijl de aard van administratieve beschikkingen medebrengt, dat zij elk oogenblik kunnen worden herroepen, tenzij die herroepbaarheid om eene bijzondere reden bij uitzondering door eene uitdrukkelijke bepaling mocht zijn uitgesloten.

Eindelijk wijst appellant er op, dat het belang van de verschillende partijen medebrengt, dat over de zaak zelve uitspraak worde gedaan en dat wat de gegrondheid van het verzoek van adressant, nu appellant, betreft, ter beoordeeling daarvan voldoende bewijsstukken door partijen aan Gedep. Staten zijn overgelegd, die ook nu weder bij de behandeling der zaak zullen worden overgelegd.

Om de opgegeven redenen verzoekt appellant Zijne Majesteit de bij het appellatoir adres overgelegde beslissing van Gedep. Staten te vernietigen en, op de zaak zelve beschikkende, toe te wijzen het verzoek om vernietiging van de bepaling in den legger van de wegen en voetpaden der gemeente Delft, voor zoover daarbij ten laste van den Lagen Polder van Abtswoude onderhoudplichtigheid is opgelegd van hoefslag no. 175 van den Abtswoudschen weg.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid stelde dit adres in handen van Gedep. Staten van Zuid-Holland, die in hun bericht van 14/21 September '85 aan den Minister te kennen gaven, dat zij meenden te kunnen volstaan met eene verwijzing naar de overwegingen van hunne aangevallen beslissing, onder herinnering tevens aan den inhoud van Zijner Majesteits besluit van 23 Augustus 1878, no. 9, houdende beslissing op een soortgelijk beroep van Mr. F. J. J. Baron Van Heemstra, betreffende de afvoering van de Teylingerlaan van de leggers der wegen en voetpaden in de gemeenten Sassenheim en Voorhout. Gedep. Staten adviseeren mitsdien tot ongegrondverklaring van het ingesteld beroep.

Nadat de overweging van het beroep bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig was gemaakt, is alsnog bij haar ingekomen eene volmacht van den gemeenteraad van Delft, gedagteekend 7 October 1885, waarbij de heeren Mrs A. M. Van Stipriaan Luiscius en W. Van Rossem Bzn., advocaten en procureurs te 's-Gravenhage, zoowel afzonderlijk als gezamenlijk worden gemachtigd om voor en namens hem bij den Raad van State, zoo schriftelijk als mondeling, de verwering te behandelen tegen het door het bestuur van den Lagen Polder van Abtswoude bij Zijne Majesteit ingesteld beroep.

Voorts is aan de Afdeeling verzonden een door genoemde gemachtigden, krachtens hunne boven aangehaalde volmacht, onderteekend adres van den gemeenteraad van Delft, dd. 15 October jl., aan Zijne Majesteit, bij welk adres de gemeenteraad te kennen geeft, dat, naar zijn oordeel, het betoog van het appellatoir adres hoegenaamd geen afbreuk doet aan de alleszins juiste gronden, waarop de aangevallen beschikking berust.

Dat immers dat geheele betoog afstuit vooreerst op het algemeen erkend rechtsbeginsel in een beschaafden Staat, dat er besta rechtszekerheid en vervolgens op de bepalingen van het in dezen toepasselijk reglement, speciaal op art. 3, 8e lid, vermits de daar voorgeschreven termijn in het systeem van het appelleerend bestuur geen zin hoegenaamd zoude hebben.

Voor het overige wenscht de gemeenteraad zich ten dezen te bepalen tot verwijzing naar het adres, namens hem aan Gedep. Staten bij de behandeling der zaak in eersten aanleg ingediend en naar de daarin genoemde stukken, die alle met een afschrift van het adres zijn overgelegd.

De gemeenteraad vertrouwt, dat daardoor de juistheid der uitgesproken niet-ontvankelijkheid, zoomede de ongegrondheid van het door het polderbestuur tot Gedep. Staten gericht en thans bij Zijne Majesteit herhaald verzoek, daghelder wordt bewezen.

De gemeenteraad verzoekt mitsdien Zijne Majesteit het beroep van het bestuur van den Lagen Abtswoudschen Polder ongegrond te verklaren en subsidiair het door

dat bestuur in eersten aanleg gedaan en thans in hooger beroep herhaald verzoek te wijzen van de hand.

In het adres, 't welk namens den gemeenteraad bij de behandeling van de zaak in eersten aanleg aan Gedep. Staten was ingediend, werd eveneens aangevoerd, dat het in strijd zou zijn zoowel met algemeene ook jure publico geldende rechtsbeginselen die rechtszekerheid eischen, als met geest en bedoeling van art. 3 van het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zuid-Holland, om dezelfde zaak, die reeds bij een in kracht van gewijsde gegaan besluit is beslist, andermaal tot een punt van onderzoek en beslissing te maken.

Overigens werd daarin betoogd, dat de legger in 1874, na de invoering van het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden van 1870, is gewijzigd, omdat hij in 1853 foutief was vastgesteld, en dat uit de overgelegde bescheiden, de erkentenissen van partij zelve en den plaatselijken toestand de ondnrhoudsplicht van den Lagen Abtswoudschen Polder voldingend blijkt.

Om deze redenen had de gemeenteraad Gedep. Staten verzocht het polderbestuur niet-ontvankelijk te verklaren, immers te besluiten, dat er geene termen zijn om deze zaak op nieuw aan een onderzoek te onderwerpen en zeer subsidiair het verzoek van het polderbestuur te verklaren ongegrond en mitsdien bedoelden polder als onderhoudplichtige van den hoefslag no. 175 ter lengte van 886 M. van den Abtswoudschen weg te handhaven.

De bovenbedoelde zoowel in eersten aanleg als thans in hooger beroep overgelegde bescheiden zijn:

1o. een besluit van het hoogheemraadschap Delfland, dd. 3 Februari 1656, betrekkelijk het onderhoud van de Papsouwsche laan, d. i. van den Abtswoudschen weg;

2o. een extract uit de lijst van hoefslagen op dien weg, berustende in het archief van Delfland, waarbij als gehoefslaagde voor het hier bedoelde gedeelte weg, no. 175, wordt aangewezen de Lage Polder van Papsouw, d. i. van Abtswoude;

3o. een extract uit een register van consenten over 1780, 1781 en 1782, berustende in het archief van Delfland;

4o. de overeenkomst tusschen de Hollandsche IJzeren-Spoorwegmaatschappij met het bestuur van den Abtswoudschen Polder, dd. 13 November 1845;

5o. eene missive van Burg. en Weth. van Hof van Delft aan die van Delft, dd. 22 April 1861;

6o. en 7o. missives van het bestuur van den Lagen Abtswoudschen Polder, aan den gemeenteraad en aan Burg. en Weth. van Delft, dd. 25 September 1875 en 15 Jan. 1877, waaruit blijkt, dat het polderbestuur niet genegen was tot het onderhouden van het gedeelte weg ter lengte van 886 M., maar wel bereid was om dat gedeelte op nader overeen te komen voorwaarden aan de gemeente Delft over te dragen.

Namens het bestuur van den Lagen Polder van Abtswoude zijn door Mr. D. Van Eck insgelijks verscheidene stukken aan de Afdeeling overgelegd en wel volgens den daarvan opgemaakten inventaris:

1en een exemplaar van de topographische kaart, blad Rotterdam;

2en een bundel keuren en ordonnantiën van 't hoogheemraadschap Delfland;

3en en 4en exemplaren van het „Weekblad voor 't Recht", nos. 4885 en 5055,

betreffende de voor den burgerlijken rechter tusschen den Burgemeester van Delft q.q. en den Poldermeester van den Lagen Abtswoudschen Polder q.q. gevoerde procedure in zake het verhaal van de aangewende kosten van herstel van den Abtswoudschen weg, hoefslag no. 175;

5en, 6en en 7en conclusiën van eisch en van antwoord in de zaak van Pieter Mens cum suis, contra Pieter Verboon cum suis, en de beschikking van het hoogheemraadschap van Delfland, dd. 15 Augustus 1809, betreffende het verbeteren van den Abtswoudschen weg;

8en een extract uit het archief van het hoogheemraadschap betreffende het onderhoud door gehoefslaagden, in verband met de bescheiden hierboven onder ten 5en, ten 6en en 7en vermeld;

9en een kaartje van den Lagen Abtswoudschen Polder;

10en en 11en extracten uit den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Delft, dd. 6 September 1853 en 10 Februari 1874;

12en een uittreksel van den perceelsgewijzen kadastralen legger der gemeente Delft, betreffende het gedeelte van den Abtswoudschen weg, 't welk het onderwerp uitmaakt van het hooger beroep, waarvan de overweging bij de Afdeeling aanhangig is gemaakt en waaromtrent aan Zijne Majesteit door de Afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur eene beslissing zal moeten worden voorgedragen.

Voor het appelleerend bestuur treedt als gemachtigde op Mr. D. Van Eck te 's-Gravenhage, die betwist dat de Lage Polder van Abtswoude verplicht is tot het onderhouden van het gedeelte weg in quaestie.

Mr. W. Van Rossem Bzn, die voor den gemeenteraad van Delft optreedt, houdt het tegendeel vol en concludeert tot handhaving van de aangevallen beslissing van Gedeputeerde Staten.

III. het beroep van het *Hoofdbestuur van het Waterschap Hunsingo van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Groningen van* 11 *September* 1885, *betreffende de toelating van P. A. Venhuis tot lid van het* 9e *onderdeelsbestuur van gemeld waterschap.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide van een schrijven van 26 October 1885 no. 32, Afdeeling Waterstaat A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door het hoofdbestuur van het waterschap Hunsingo ingesteld tegen eene beslissing van Gedep. Staten van Groningen, betreffende de toelating van een tot lid van het bestuur van het negende onderdeel gekozene.

Het reglement voor het waterschap Hunsingo, bij besluit der Staten van de provincie Groningen van 14 November 1855 vastgesteld en bij Kon. besluit van 8 Januari 1856

no. 89 goedgekeurd (*Prov. blad* 1856, no. 9), bepaalt in art. 15 onder meer, dat de bestuurders geen leden van het bestuur van een ander waterschap zullen mogen zijn. Toen nu in Juni dezes jaars de heer P. A. Venhuis te Stitswerd tot bestuurslid des negenden onderdeels van voornoemd waterschap was gekozen, besloot het hoofdbestuur — overeenkomstig het advies van gecommitteerden — op grond van dat artikel hem niet als lid van het bestuur toe te laten, nademaal hij zitting had in het bestuur van het waterschap „Kooi", gelegen onder de gemeente Kantens, binnen het waterschap Hunsingo, en hem de gelegenheid te geven daartegen bij Gedep. Staten in verzet te komen, om zoodoende eene beslissing door hooger autoriteit uit te lokken.

Naar aanleiding van dit besluit wendde de heer Venhuis zich den 25en Juli tot Gedep. Staten van Groningen, te kennen gevende, dat hij secretaris-boekhouder was van het waterschap „Kooi" en op grond hiervan niet als bestuurslid van Hunsingo's negende onderdeel was toegelaten, en dat hij meende tegen deze beslissing in verzet te moeten komen, daar z. i. het niet de bedoeling van art. 15 kon zijn om alle bestuursleden der vele groote en kleine molenpolders, welke binnen Hunsingo liggen, te weren, maar alleen hen die lid zijn van een ander waterschap buiten Hunsingo gelegen; in welke opvatting hij verklaarde te worden versterkt door de omstandigheid, dat doorgaans bestuursleden van molenpolders steeds zonder protest als leden van hoofd- of onderdeelsbesturen waren toegelaten — zoo was omstreeks denzelfden tijd dat hij gewraakt werd een bestuurslid door den Voorzitter geinstalleerd, van wien officieus bekend was, dat hij een soortgelijke betrekking als adressant bekleedde — terwijl in de enkele gevallen, waarover de beslissing van Gedep. Staten werd ingeroepen, de uitspraak ook steeds ten voordeele van deze opvatting was. Mitsdien verzocht hij aan Gedep. Staten in dezen te willen beslissen.

Dit adres werd om bericht en raad in handen gesteld van meergemeld hoofdbestuur, hetwelk tegenover adressants bewering, als zouden tot dusver in den regel bestuurders van molenpolders steeds zonder protest als leden van hoofd- of onderdeelsbesturen zijn toegelaten, opmerkte, dat, ingevolge art. 15 van het reglement, van ieder, die tot bestuurslid gekozen was, de verklaring werd gevorderd, dat hij geen lid was van het bestuur van een ander waterschap, en dat ieder, die deze verklaring afgaf, werd toegelaten, zooals dan ook — adressant doelde hierop — geschied was met den heer Van der Tuuk, van wien eerst na zijne installatie als lid van het hoofdbestuur was gebleken, dat hij in het bestuur van den in naam Takkenbossterpolder zonder molen zitting had. De heer Venhuis was de eerste geweest, die in plaats van deze verklaring bericht had gegeven, dat hij lid was van het waterschap „Kooi". Onjuist noemde het hoofdbestuur het ook, dat in enkele gevallen de beslissing van Gedep. Staten omtrent dit punt zoude zijn ingeroepen; alleen had men het gevoelen van dit college ingewonnen met het oog op de mogelijkheid, dat een geval als dit zich zoude voordoen; doch juist met dit gevoelen kon het hoofdbestuur zich niet vereenigen. Het adviseerde ten slotte om aan het verzoek van adressant gevolg te geven en alzoo eene beslissing in dezen te nemen.

Den 11en September besloten Gedep. Staten, met afwijking van het besluit des hoofdbestuurs, dat het benoemd lid van het 9e onderdeelsbestuur van het waterschap

Hunsingo P. A. Venhuis als zoodanig niet viel in de uitsluiting bedoeld bij art. 15 van het waterschapsreglement. Deze beslissing is aldus gemotiveerd:

„Overwegende, dat te beslissen valt, of een bestuurder van het waterschap Hunsingo tevens mag zijn lid van het bestuur van een watermolenpolder binnen het waterschap Hunsingo;

„overwegende, dat wel is waar de beantwoording in ontkennenden zin door het hoofdbestuur eenigen steun vindt bij eene letterlijke opvatting van het woord „waterschap" in art. 15, doch dat deze opvatting blijkbaar niet door de Staten is bedoeld;

„overwegende, toch, dat het Reglement waterschappen en watermolenpolders onderscheidt, vermits in art. 52 de watermolenpolders binnen het territoir van Hunsingo, geheel overeenkomstig het spraakgebruik, met dien naam en niet met de benaming van „waterschap" worden aangeduid;

„overwegende, dat, nu ook in art. 116 wordt gehandeld over geschillen met naburige waterschappen, aan het woord waterschap in art. 15 de beteekenis moet worden gehecht van waterschap buiten het territoir van Hunsingo;

„overwegende, dat dan ook de uitsluiting van een bestuurslid van een watermolenpolder binnen Hunsingo geen doel treft met het oog op mogelijken strijd van belangen, daar een bestuurslid van Hunsingo, ingeland zijnde van een watermolenpolder, toch met zijn bijzondere belangen als ingeland rekening zal kunnen houden;

„overwegende, dat mitsdien ten onrechte door het hoofdbestuur tot niet-toelating van het benoemd lid van het negende onderdeelsbestuur P. A. Venhuis is besloten."

Tegen deze beslissing heeft het hoofdbestnur van het waterschap Hunsingo bij Z. M. beroep ingesteld, bij een adres, den 23 September jl. op het Kabinet des Konings ingekomen. Na eene uiteenzetting van de toedracht dezer zaak, voert appellant in hoofdzaak het volgende tegen de beslissing van Gedep. Staten aan. In de eerste plaats geldt het hier niet (zooals Gedeputeerden meenen) de vraag of een bestuurder van het waterschap Hunsingo tevens mag zijn lid van het bestuur van een watermolenpolder binnen het waterschap Hunsingo, m. a. w. of de heer Venhuis na zijne benoeming mocht blijven wat hij was, maar of iemand tot lid van 't bestuur van Hunsingo gekozen kan worden, wanneer hij lid van 't bestuur van een ander waterschap is. Het staat volstrekt niet tusschen partijen vast, dat „Kooi" een watermolenpolder is; het hoofdbestuur beschouwt het als een waterschap en heeft daarom de uitsluiting toegepast. Gedep. Staten willen art. 15 van het Reglement niet op „Kooi" toepassen, omdat dit een binnen het waterschap gelegen watermolenpolder zijn zoude, het Reglement een onderscheid zoude maken tusschen waterschappen en watermolenpolders, en het aangehaalde artikel alleen de leden van het bestuur van een ander waterschap zoude uitsluiten. Hiertegen merkt appellant op, dat — toen de provinciale wetgever het grondreglement voor de waterschappen in het gewest Groningen, goedgekeurd bij Kon. besluit van 6 Dec. 1852 no. 15, maakte en daarbij in art. 1 vaststelde, wat een waterschap was, geheel overeenkomstig het algemeen heerschend begrip, en in de overgangsbepalingen de bestaande corporatiën, onder welke benaming ook, op den ouden voet handhaafde, tot tijd en wijle eene nieuwe reglementeering kon ter hand genomen worden — die regeling ook de watermolenpoldersterritoiren binnen groote waterschappen gelegen, die eene eigen waterstaatshouding hebben, met eigen waterstaatswerken, eigen reglementen, eigen bestuur, betrof, daar deze geheel be-

antwoordden aan het begrip „waterschap" en hetgeen art. 1 daaronder verstond; Uit art. 52 van Hunsingo's reglement, hetwelk bepaalde, dat het beheer en bestuur der watermolenpolders in verband met de bepalingen van dat reglement door de Staten onder goedkeuring des Konings afzonderlijk zoude worden geregeld, mag men volstrekt niet afleiden, dat de Staten daarin geen waterschappen wilden zien. Integendeel die waterschappen zouden, zoo stelde art. 52, even als het grondreglement, in het vooruitzicht, hunne eigene regeling ontvangen, en ten deele ontvingen ze die dan ook sedert. In art. 15 moeten dus, volgens appellant, onder een „ander waterschap" ook de zoogenaamde watermolenpolders verstaan worden, zoodat ook dezer bestuurders in de uitsluiting begrepen zijn. Eene bedoeling der Staten om er geen „waterschappen" in te zien of om ze bij art. 5 niet begrepen te achten, is geheel in strijd met wat art. 15 te lezen geeft, en laat zich van elders ook niet aanwijzen. Hier komt nog bij, dat de Provinciale Staten de bovenbedoelde nieuwe regeling ter hand nemende, ten aanzien van den molenpolder „Kooi", sedert een waterschap Kooi oprichtten en reglementeerden; sinds dien kan het dus niet meer twijfelachtig zijn of „Kooi" een waterschap is.

Ook het beroep op art. 116 wordt door appellant gewraakt. Mocht men ook al — des neen — kunnen aannemen, dat de binnen het territoir van Hunsingo gelegene, van alle zijden aan dat waterschap rakende waterschappen geen naburige waterschappen zouden zijn, uit art. 110 kan toch niet worden afgeleid, dat zij geen waterschappen volgens het reglement zouden wezen. Ook ten aanzien van het ondoeltreffende der uitsluiting van een bestuurslid van een watermolenpolder binnen Hunsingo, is appellant het met Gedeputeerden oneens; maar, ook al ware deze opvatting juist, dan zoude zij misschien tot eene wijziging van art. 15 kunnen leiden; nooit tot eene verkeerde toepassing.

Op de aangevoerde gronden verzoekt appellant eerbiedig, dat het Z. M. behage het besluit van Heeren Gedep. Staten der provincie Groningen van 11 September 1885 no. 2 1e Afd. vernietigende en buiten effect stellende, daarmede te handhaven en van waarde te verklaren, voor zooveel noodig, het besluit van het hoofdbestuur van 13 Juli 1885 en de niet-toelating van P. A. Venhuis als bestuurder van Hunsingo's 9e onderdeel.

Gedep. Staten, over dit adres gehoord, hebben daarin geene aanleiding gevonden van hun gevoelen terug te komen. Zij ontkennen, dat het vraagpunt door hen niet juist gesteld zoude zijn; het geldt hier geene vraag van benoembaarheid, maar van onvereenigbaarheid van twee betrekkingen, waarbij de benoemde, alvorens de benoeming te aanvaarden, te kiezen heeft, of hij de oude betrekking wil behouden of de nieuwe aanvaarden, en men geenszins om benoemd te kunnen worden van de onvereenigbare betrekking, die men reeds bekleedt, afstand moet gedaan hebben. Het hoofdbestuur heeft dan ook (te recht) de benoeming niet gedèsapprobeerd, maar den benoemde niet toegelaten. Gedep. Staten erkennen voorts, dat een watermolenpolder een waterschap is en dat de molenpolder „Kooi" uit het oogpunt van publiek recht het karakter heeft van een waterschap (zie *Prov. blad* van 1877 no. 33), maar zij zijn van oordeel, dat, nu art. 52 van het reglement aan de zoogenaamde watermolenpolders binnen den kring van Hunsingo niet de benaming van waterschappen geeft, het niet de bedoeling is van art. 15 om onder waterschappen tevens watermolenpolders te verstaan, eene

opvatting, waarvoor zij steun vinden in art. 116 van het reglement, dat van "naburige waterschappen" spreekt en daaronder niet kan of wil verstaan hebben watermolenpolders in Hunsingo — al doet het hoofdbestuur dit ook, geheel in strijd met het begrip naburigheid, waarbij men nooit denkt aan hetgeen binnen, maar steeds aan hetgeen onmiddellijk buiten de grenzen van eigen kring ligt. Na nog opgemerkt te hebben, dat gelijke opvatting als de hunne sedert tal van jaren in Hunsingo gevolgd is, maar het hoofdbestuur eerst in den laatsten tijd art. 15 in streng letterlijken zin is gaan opvatten, adviseeren zij den Minister het daarheen te leiden, dat hunne beslissing blijve gehandhaafd.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt is een tweede adres van appellant op het Kabinet des Konings ingekomen, en door den minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid aan de Afdeeling toegezonden, ter verbetering van een paar schrijffouten in het eerste adres; waar op blz. 3 gezegd wordt dat "de tusschen partijen gerezen quaestie nauwkeuriger [zou] moeten zijn geformuleerd en luiden, of iemand tot lid van het bestuur van Hunsingo gekozen kan worden, wanneer hij lid is in het bestuur van een ander waterschap" moet namelijk "toegelaten" gelezen worden in de plaats van "gekozen", evenals een paar regels verder in de plaats van "benoemd."

Als gemachtigde van het hoofdbestuur is verschenen Mr. M. RUTGERS VAN DER LOEFF, Advocaat te Groningen, die zijne inlichtingen besluit met den aandrang, dat de beslissing van Gedep. Staten niet gehandhaafd moge worden.

IV. het beroep van *Mr. C. H. Th. A. Hooft Graafland, te Rijswijk, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, omtrent den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

De *Staatsraad* DES AMORIE VAN DER HOEVEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Z. M. heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 22 October jl. no. 38, Afdeeling Waterstaat A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt de overweging van een beroep van Mr. C. H. Th. A. Hooft Graafland te Rijswijk van eene beslissing van Gedep. Staten van Zuid-Holland omtrent den legger der wegen en voetpaden in die gemeente.

Op dezen legger, definitief vastgesteld den 7en Januari 1874, komt onder no. 15 voor een voetpad, genaamd Post en Kade, met de volgende omschrijving: "landelijk voet- of overpad en zandpad; beginnende aan de oostzijde van de buitenplaats Drievliet, loopt dit pad door een gedeelte van die buitenplaats zuid-oostwaarts op door de landen in den nieuwen Broekpolder juist op de scheiding van Tedinger-broekpolder tot aan Brasserskade; hetzelve is gedeeltelijk verheeld met eenige perceelen land en overigens loopt het over de Scheikade tusschen zoo even gemelde polders."

Bij adres, gedagteekend December 1884, werd, naar aanleiding van art. 3 van het

reglement op de wegen en voetpaden in Zuid-Holland, door Mr. C. Th. A. Hooft Graafland, als echtgenoot van D. C. H. J. Van Halteren te Rijswijk, aan Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland het verzoek gericht om het gemelde pad van den legger te doen royeeren, hoofdzakelijk op grond dat de eigendom van genoemde Post en Kade thans behoort aan zijne echtgenoote voormeld; dat dit pad het karakter van publiek voetpad mist en vroeger alleen heeft bekend gestaan als schouwpad voor de slikheemraden van de heerlijkheid van Rijswijk en nog als zoodanig door het bestuur van den Broekpolder wordt gebruikt; dat die Post en Kade ook uitweg gaf aan de landen, behoorende aan den heer Hugo van Rijk, doch uitsluitend voor dezen en zijne rechtverkrijgenden, en zulks blijkens eene door adressant in afschrift overgelegde uitspraak van Schout, Ambagtsbewaarders en Slikheemraden der ambachtsheerlijkheid Rijswijk dd. 8 April 1729, waarin volgens hem o. a. staat vermeld: dat het onderhoud der Post en Kade was ten laste van Hugo van Rijk, en dat die wegens zijn landen nabij die kade gelegen gerechtigd was over gezegde kade uitweg te nemen, en dat de erven van Beaumont, destijds eigenaars van Drievliet waartoe de Post en Kade behoort, het recht van gesloten slagboomen op die kade te stellen bezaten, en aan genoemden Hugo van Rijk, zoo hij die noodig had, de sleutel van die slagboomen moest worden gegeven om die te ontsluiten en alzoo te kunnen passeeren.

Op dit adres werden door Gedep. Staten de Raad der gemeente Rijswijk en de bekende belanghebbenden gehoord, terwijl de onbekende belanghebbenden door openbare aankondigingen werden opgeroepen om hunne bezwaren en belangen te doen kennen.

De Raad der gemeente Rijswijk adviseerde tot afwijzing van het gedaan verzoek, omdat uit een ingesteld onderzoek, als ook uit een schrijven van het bestuur van den Broekpolder, was gebleken, dat het bedoelde voetpad sedert menschengeheugenis heeft bestaan en steeds gestrekt heeft tot middel van gemeenschap voor de personen die zich van 's-Gravenhage, Voorburg, of van de kom der gemeente Rijswijk naar Nootdorp willen begeven, terwijl het ook voor de gebruikers der landen, gelegen achter de buitenplaats Drievliet, noodig is dat dit voetpad blijft bestaan.

In het vermelde schrijven van het bestuur van den Broekpolder komt nog voor, dat van daar naar Nootdorp en Vrijenban geen nader voetpad bestaat, noch ooit heeft bestaan, en dat het voortdurend tot dat doel wordt gebruikt; dat bovendien de gedeelten van Post en Kade, toebehoorende aan den Tedingerbroekpolder en den Broekpolder, geen anderen uitweg hebben dan over de landen van de erven Van Halteren en mejuffrouw D. C. Van Halteren, welk recht van uitweg naar den openbaren straatweg in elk geval zal moeten gehandhaafd blijven.

Gelijksoortige bezwaren tegen het ingediende verzoek werden nog ingebracht door het bestuur van den Tedingerbroekpolder, gemeenten Stompwijk en Vrijenban; door Burg. en Weth. van Nootdorp, die er op wijzen, dat een aan de zijde van de buitenplaats Drievliet staande draai- of klaphekje nooit is afgesloten geweest, dat Post en Kade het eenige voetpad is om van Nootdorp en andere plaatsen naar Den Haag, Voorburg of Rijswijk te komen, en dat het opheffen van dit pad voor de bewoners dier plaatsen een zeer grooten omweg zou noodig maken; door Burg. en Weth. van Delft; door een aantal ingezetenen van Nootdorp; en door Burg. en Weth. van Vrijenban.

Laatstgemelden voeren nog aan, dat de Post en Kade reeds voorkomt op de kaarten der landmeters Matthijs de Beer en Floris Balthasarszoon van 1606 en 1611; dat zij destijds onderworpen was aan de keur van Delfland van 16 Juni 1607 en dus bezwaard met een pad "breed vier voeten op de Cruyn van bequamelijck bij de melckers en die in 't land te doen hebben gebruykt te mogen worden"; dat daarop ook van toepassing is art. 6 der keur op de kaden van Delfland dd. 30 Juli 1859; dat die kade ook als voetpad voorkomt op de kaart van den landmeter Kruikius Ao. 1712; dat dezelve steeds als voetpad is gebruikt vóór de vaststelling van den legger der wegen en voetpaden te Rijswijk, blijkens Delflands besluit dd. 15 September 1803; dat door de voorgangers van Mr. Hooft Graafland daarmede genoegen is genomen, uitwijzens de besluiten van Delfland dd. 19 April en 3 Mei 1804, waaruit bovendien is op te maken dat dezelve kade een geheel open onafgesloten voetpad was; dat eindelijk de door den heer Hooft Graafland overgelegde acte dd. 12 April 1729 buiten aanmerking kan blijven, niet alleen omdat hij zelf eigenaar schijnt te zijn van de landen, die krachtens deze acte uitweg hadden, doch ook omdat die acte meer betrekking schijnt te hebben op gronden, die nevens de Post en Kade zijn gelegen, een uitweg te verschaffen waarbij het verschil over voetpad geheel buiten rekening kan blijven. Uit de als bijlagen bij dit bericht gevoegde besluiten van het hoogheemraadschap van Delfland dd. 19 April en 3 Mei 1804 blijkt, dat bij dat Collegie was ingekomen een request van J. H. Collot d'Escury, strekkende om de Post en Kade, zijnde de waterkeering tusschen den nieuwen Broekpolder van Rijswijk en den polder van Tedingerbroek, gelegen nevens zijne buitenplaats Drievliet, te mogen doen afsluiten door het stellen van een hek, met een klapdeur tot passage voor voetgangers voorzien. Tot steun van dit verzoek werd door voornoemden heer medegedeeld, dat hij de Post en Kade, zoover zijn buitenplaats Drievliet strekte, had doen ophoogen en in orde brengen, zoodat thans aldaar een bekwaam voetpad voor de passagiers gevonden werd, hetwelk zoo daarin door het stellen van een hek met een klapdeur langs den heereweg niet werd voorzien, weldra door het drijven van vee als anderszins weder in disorde zou worden gebracht. Dit aldus gemotiveerd verzoek werd, na gehouden onderzoek, door het hoogheemraadschap toegestaan.

Bij besluit van 24 Aug. ll. werd door Gedep. Staten van Zuid-Holland verklaard dat er geene termen bestonden om aan het verzoek van den heer Hooft Graafland te voldoen. Ged. Staten overwogen daarbij hoofdzakelijk dat het pad genaamd Post en Kade van beide zijden voor voetgangers toegankelijk is, door hen druk wordt gebruikt en voor de gemeenschap tusschen Nootdorp en een deel van Vrijenban eenerzijds en Rijswijk, Voorburg en 's-Gravenhage anderzijds, verreweg het kortste en dus het aangewezen pad is; dat het beroep op een ongeteekend afschrift van een stuk, inhoudende eene aanwijzing van Schout, Ambagtsbewaarders en Slikheemraden van Rijswijk dd. 8 April 1729, adressant niet kan baten, ook omdat uit die zeer duistere aanwijzing niet blijkt van een slagboom op het bewuste voetpad, maar eerder van een slagboom op het vaste land mede genaamd Post en Kade, waarover voor zeker geval uitpad verleend werd; en dat uit de besluiten van het hoogheemraadschap van Delfland van 19 April en 3 Mei 1804 blijkt, dat toen ter tijde de waterkeering genaamd Post en Kade, gelegen nevens de buitenplaats Drievliet, geheel open ten dienste van voet-

gangers lag, en door den toenmaligen eigenaar de vergunning tot plaatsing van een hekwerk werd verzocht, onder uitdrukkelijke verbintenis zijnerzijds, dat dit hekwerk voorzien zou zijn van een klapdeur tot passage voor voetgangers, welke inrichting, en daarmede de bestemming van het pad tot passage voor voetgangers, tot heden is blijven bestaan; weshalve de gemeenteraad van Rijswijk gerechtigd was om dat voetpad op den legger te brengen.

Van deze beslissing is Mr. Hooft Graafland, handelende namens zijne echtgenoote voornoemd, tijdig bij den Koning in beroep gekomen. In zijn adres ontkent appellant, dat van het bedoelde pad druk gebruik zou worden gemaakt, hetgeen naar zijn inzien voldoende wordt weêrsproken door de omstandigheid, dat er geen pad zichtbaar is, zoodra men voorbij de buitenplaats Drievliet komt. Overigens is de kade dicht met gras begroeid, en wordt zij op geringe uitzondering na van Mei tot Oct. slechts door eenige personen, die zich ter vischvangst begeven, gebezigd, hetgeen aan zijn eigendom de rechtmatige vrijheid ontneemt, omdat juist die soort van visscherslui meest tot geruchtmakende lieden behooren en van de geringste burgerklasse zijn.

Appellant ontkent ook de juistheid der gevolgtrekking, dat de kortste weg daarom in alle gevallen de aangewezen weg zoude zijn.

Appellant betwist niet het recht der besturen van de Broek- en Tedingerbroekpolders om gezegde kade als schouwpad te gebruiken, of om een uitweg te verlangen voor de gedeelten der kade aan den Broekpolder behoorende, maar alleen dat die kade voor algemeen gebruik bestemd zoude zijn, hetgeen dan ook volgens hem volstrekt niet noodig is. Al is aan eenige personen goedwillig toegestaan die kade te passeeren, daardoor is zij geen publiek voetpad geworden: zulk een erfdienstbaarheid kan niet door verjaring ontstaan, maar slechts door een wettigen titel verkregen worden en op de Post en Kade is geen andere erfdienstbaarheid gelegen, dan die bij de schriftuur van Ambagtsbewaarders van Rijswijk van 8 April 1729 is bepaald.

De bewering — zegt appellant verder — dat de afsluiting van de Post en Kade, waarvan de sleutel bij de eigenaren van Drievliet berust, alleen strekte om de slagboomen te sluiten tot wering van rijtuigen en vee, en geenszins diende om het pad voor voetgangers te sluiten, is ongegrond en geheel onjuist door de altijd en nog bestaande omstandigheid dat de Post en Kade van af den Heereweg over eene lengte van ± 400 Meter dicht is bezet met hakhout, waardoor het onmogelijk is om met rijtuig of vee aldaar die kade te passeeren, zoodat zij voor deze niet afgesloten behoefde te worden. De afsluiting diende alleen voor hen, die zonder vergunning van den eigenaar van Drievliet de kade wilden passeeren, waartoe dan ook altijd een gesloten hek aan den Heereweg is geweest, terwijl het klaphek slechts is aangebracht om de moeite te voorkomen van het ontsluiten voor het schouwend bestuur over de kade.

Dat bij de verhooging dier kade vergunning is gevraagd door den heer Collot d'Escury, ligt, volgens appellant, geheel voor de hand, daar de besturen der polders ook voor dien tijd evenals thans hadden bepaald, dat geen roering, graving, verandering of eenig ander werk op of aan waterkeeringen mocht worden gemaakt of geschieden zonder medeweten en vergunning van het betrokken waterschap of polderbestuur, en zulks te recht, daar door dusdanige bepaling alleen een goed gewaarborgde uitvoering van waterkeering kon gevestigd blijven.

De omstandigheid eindelijk, beweert appellant, dat de Post en Kade vroeger geheel open lag, is niet bewezen, en zou, al ware dit het geval geweest niet ten gevolge hebben, dat zij daardoor tot publiek gebruik bestemd zoude zijn. Immers, tal van eigendommen liggen geheel open, zonder eenige afsluiting van den openbaren weg, zonder dat de eigenaars het recht verliezen tot die afsluiting te allen tijde over te gaan.

Op al deze gronden verzoekt appellant de vernietiging van het besluit van Gedep. Staten van Zuid-Holland, met bepaling dat de Post en Kade zal worden afgevoerd van den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Rijswijk.

Gedep. Staten van Zuid-Holland, op dit adres gehoord, adviseerden — met verwijzing naar de motieven hunner genomen beslissing en naar den boven omschreven inhoud der verschillende stukken door hen overgelegd — tot verwerping van het ingestelde beroep.

Nadat dit geschil bij deze Afdeeling van den Raad van State was aanhangig gemaakt, zijn van de zijde van opgeroepen belanghebbenden nog ingekomen berichten van Burg. en Weth. van Delft, van het bestuur van den Broekpolder onder Rijswijk en Vrijenban en van Burg. en Weth. van Rijswijk, dat zij geene nadere memoriën of bewijsstukken zullen inzenden, en een bericht van appellant, houdende verzoek, dat een plaatselijk onderzoek worde ingesteld, waaruit volgens hem zal blijken, dat het bedoelde voetpad geheel en al onnoodig is om als publiek voetpad te blijven aangewezen, daar het alleen voor publiek gebruik bestemd is voor schouwpad als waterkeering voor de waterschaps- of polderbesturen.

De heer HEYTINGA te Rijswijk verstrekt namens den heer Hooft Graafland den Raad inlichtingen.

V. het beroep van den *gemeenteraad van Opsterland, van een besluit van Gedep. Staten van Friesland, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van den Raad van* 9 *Juli* 1885, *tot regeling der jaarwedden van de onderwijzers aan de openbare lagere scholen in die gemeente.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, onder geleide van een schrijven van 19 October 1885, no. 3255, Afd. O, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Opsterland tegen een besluit van Gedep. Staten van Friesland van 20 Aug. 1885, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden gemeenteraad van 9 Juli bevorens, tot regeling van de jaarwedden der onderwijzers aan de openbare lagere scholen in die gemeente.

Den 9 Juli ll. besloot de Raad der gemeente Opsterland eenige bepalingen der verordening van 19 Februari 1881, regelende het openbaar lager onderwijs, te wijzigen.

Daartoe behoorde ook art. 7, dat de jaarwedden voor de verschillende (hulp)onderwijzers en onderwijzeressen regelt. Deze jaarwedden bedroegen voor de eerste onderwijzers, in het bezit van de hoofdonderwijzersakte f 700, en voor de eerste onderwijzers die deze akte niet bezaten f 600, voor de tweede onderwijzers met dezelfde onderscheiding f 700 en f 500, behalve aan de scholen van Beetsterzwaag, Ureterp en Gorredijk, waar de tweede onderwijzers zonder hoofdakte f 600 genoten, voor de derde onderwijzers aan de drie laatstgenoemde scholen, en aan die te Langezwaag f 500 en aan de andere scholen f 400, welke wedde ook aan de verdere onderwijzers was toegekend; tevens bevat dit artikel eene bepaling van de jaarwedden der onderwijzeressen in de nuttige handwerken. Bij voornoemd besluit nu werden de jaarwedden in dier voege verminderd, dat die der eerste en tweede onderwijzers en onderwijzeressen, houders en houderessen der hoofdakte, voortaan f 600, die der eerste onderwijzers en onderwijzeressen, niet in het bezit der hoofdakte f 500, die der tweede onderwijzers en onderwijzeressen zonder hoofdakte f 450, en die van de derde en verdere onderwijzers en onderwijzeressen f 400 bedragen zouden. Tevens liet de Raad de bepaling der jaarwedden van de onderwijzeressen in de nuttige handwerken vervallen.

Gedep. Staten van Friesland, te wier kennisse dit besluit door den gemeenteraad werd gebracht, wonnen, alvorens hunne goedkeuring (uit krachte van art. 26 der wet op het Lager Onderwijs gevorderd) te verleenen of te weigeren, het advies in van den schoolopziener in het district Heerenveen, die, na den schoolopziener in het arrondissement Beetsterzwaag gehoord te hebben, hun college in overweging gaf om zijne goedkeuring te onthouden aan „eene regeling, waarbij de jaarwedden der gewone onderwijzers beneden de f 500 en die der onderwijzers met hoofdakte beneden de f 650 zijn bepaald."

Hij legde daarbij het bericht over van dên arrondissementsschoolopziener, die, ofschoon niet volstrektelijk afkeerig van verlaging der jaarwedden, het minimum van f 400 onvoldoende achtte om in eigen levensonderhoud en behoeften te voorzien, vermits zelfs in het kleinste dorpje de onderwijzer of onderwijzeres op zijn minst f 300 à f 350 voor kost en inwoning betalen moet, de gemeente eene belasting heft van 8 % van het vermoedelijk inkomen, en een deel van het tractement voor het pensioen wordt ingehouden. Met een dergelijke jaarwedde zullen de onderwijzers, zoo zij er niet iets bij kunnen verdienen, honger lijden, slecht gekleed gaan of zich in schulden steken. Zal een onderwijzer in staat zijn om in de noodigste levensbehoeften te voorzien, en zich de onontbeerlijkste boeken aan te schaffen, ten einde zich voor de hoofdakte te bekwamen — dan moet, volgens het oordeel van den arrondissementsschoolopziener, de wedde niet lager zijn dan f 550 voor een eersten onderwijzer en f 500 voor een tweeden onderwijzer. Het besluit van het gemeentebestuur van Opsterland acht hij dies in strijd met de belangen van het L. O. De districtsschoolopziener heeft tegen eene vermindering der jaarwedden tot f 500 of f 550, of daaromtrent, geen bezwaar, maar meent dat het niet aangaat deze op het minimum te brengen; bestaat er thans overvloed van sollicitanten, zoodra men overal het aantal plaatsen in overeenstemming met de wet zal brengen (wat voor 1 Jan. 1890 moet geschieden en waarbij te Opsterland alleen er twintig nieuwe onderwijzersplaatsen zullen bijkomen) zal er integendeel schaarschte ontstaan.

Uit het maatschappelijk oogpunt van vraag en aanbod zoowel als uit het oogpunt van onderwijs beschouwd, komt het hem voor, dat men ook thans nog niet lager dan f 500 voor een (hulp)onderwijzer mag dalen. Ook is hij van oordeel, dat voor hen, die in het bezit zijn der hoofdonderwijzersakte, de jaarwedde niet minder dan f 700 (desnoods f 650) mag bedragen. De beteekenis der verdeeling in drie klassen ziet hij niet in, daar er voor elke klasse geen afzonderlijk criterium is aangenomen; in de laatste jaren werden, althans voor zoover hem bekend is, alle onderwijzers aangesteld op eene jaarwedde van f 600, enkelen zelfs met bijvoeging eener gratificatie van f 50, hoewel er in de verordening van 1881 vier klassen waren bepaald. Wil men eene classificatie, dan voere men eene zoodanige in, waarbij men aan de onderwijzers, welke in het bezit der hoofdakte zijn, f 650 à f 700, aan de onderwijzers, die twee jaren dienst in of buiten de gemeente achter zich hebben, f 550 à f 600, en allen overigen f 500 jaarwedde toekent. Ook heeft de districtsschoolopziener bezwaar tegen het weglaten der kolom, betreffende de jaarwedden der onderwijzeressen in de nuttige handwerken, waarmede men z. i. althans zoude behooren te wachten, tot aan alle scholen onderwijzeressen zijn die de akte van L. O. bezitten. Hij merkt echter op, dat de Raad in dit opzicht naar eigen goeddunken kan handelen.

Gedep. Staten achtten deze bedenkingen van zoodanig belang, dat zij het noodig oordeelden, dat de gemeenteraad daarvan kennis nam, weshalve zij besloten meergemeld raadsbesluit onder bijvoeging van des districtsschoolopzieners missive aan Burg. en Weth. te Opsterland terug te zenden, met verzoek die stukken aan den gemeenteraad ter nadere overweging aan te bieden. Die nadere overweging had ten gevolge dat de Raad den 4 Augustus besloot geene verandering te brengen in zijn besluit van 9 Juli. Burg. en Weth. berichtten dit den 11 Aug. aan Gedep. Staten en deelden mede, dat de volgende overwegingen den Raad tot dit besluit hadden geleid;

1o. wat er moge zijn van een vermeerdering van het aantal onderwijzers in Opsterland vóór 1890, op dit oogenblik is er in de bestaande scholen geen ruimte voor meerder personeel;

2o. de Raad kan niet direct aannemen, dat er op eene jaarwedde van f 400 geene onderwijzers te krijgen zouden zijn; voor de onderwijzersbetrekking te Gorredijk (jaarwedde f 400) hebben zich 7 personen aangemeld; met de scholen te Wijnjeterp (jaarwedde f 500), Bakkaveen (f 450), en Lippenhuizen (f 400) is hetzelfde het geval; naar 's Raads gevoelen kan een onderwijzer of onderwijzeres, nu door de daling der levensbehoeften men tegen geringen prijs kost en inwoning kan verkrijgen, wel van eene jaarwedde van f 400 of f 450 leven; de verdeeling in klassen is gemaakt om den Raad in de gelegenheid te stellen onderwijzers, in de laagste klasse geplaatst, bij het ontstaan eener vacature aan dezelfde school te kunnen laten opklimmen in jaarwedde, wat voor hen een spoorslag zal wezen om goed onderwijs te geven;

3o. daar de meeste hoofden der scholen in de gemeente f 700 genieten, en deze recht hebben op een hoogere jaarwedde dan de andere onderwijzers, die in het bezit der hoofdakte zijn, acht de Raad voor de laatsten f 600 voldoende;

4o. voor de nuttige handwerken wenscht de Raad zooveel mogelijk geëxamineerde onderwijzeressen te benoemen, ten aanzien van de niet-geëxamineerde acht hij het beter bij iedere benoeming de jaarwedde afzonderlijk te regelen.

„Ten slotte" — aldus eindigt dit schrijven — „kan de Raad niet nalaten zijne verwondering te kennen te geven, dat eenigszins uit het schrijven van den districtsschoolopziener blijkt, als zou in de gemeente Opsterland, zooveel als in de gegeven omstandigheden mogelijk is, niet met alle kracht het onderwijs worden behartigd, waartegen de raad deze bedenking moet maken, dat de districtsschoolopziener niet met den financieelen toestand der gemeente bekend is, maar de raad daarmede voorzeker toch rekening moet houden. Voorzeker zullen er in ons land weinige gemeenten van gelijk zielental worden aangetroffen, waar de uitgaven voor het onderwijs in de laatste jaren zoo enorm zijn gestegen, dan in Opsterland, waarmede U E.G A. bekend is."

Den twintigsten Augustus 1885 volgde de beschikking van Gedep. Staten, waarbij aan meergemeld raadsbesluit de goedkeuring werd onthouden, voorzoover deze vereischt wordt, m. a. w. voorzooverre het besluit de regeling der jaarwedden betrof; Gedep. Staten overwogen daarbij, dat naar hunne overtuiging eene te schrale bezoldiging der onderwijzers schadelijk op het onderwijs werkt;

dat belooningen voor de gewone onderwijzers, dalende tot beneden de f 500 en voor hen, die de hoofdakte hebben, tot beneden de f 650, onvoldoende moeten worden geacht;

dat een onderwijzer, zal hij aan de meest bescheiden eischen, die zijnen stand gesteld worden, eenigermate voldoen, met kleinere jaarwedde onmogelijk kan rondkomen;

dat dan ook blijkens mededeeling van den districtsschoolopziener, de schoolopziener in het arrondissement Beetsterzwaag aan hem heeft te kennen gegeven, dat een onderwijzer of onderwijzeres niet van f 400 of f 450 zal kunnen leven;

dat, al moge er misschien een onderwijzer voor die lagere bezoldiging zijn te krijgen door overvloed van beschikbaar personeel, dat verschijnsel van tijdelijken aard is en voor een tegenovergestelden toestand zal plaats maken, zoodra en naar gelang de gemeentebesturen zich inspannen om het onderwijzend personeel gaandeweg op de door de wet gewilde sterkte te brengen;

dat voorts de speling van minstens f 150 tusschen de jaarwedden van de gewone onderwijzers en van hen, die de hoofdakte hebben, een zeer te waardeeren spoorslag is voor den onderwijzer om zich toeteleggen en zijne studien voorttezetten, ten einde de hoofdakte te erlangen, eene inspanning, die op hare beurt aan het onderwijs ten goede komt.

Van deze beschikking heeft de Raad van Opsterland zich bij den Koning in beroep voorzien. In zijn adres — den 17 Sept. op het Kabinet des Konings ingekomen, — verzoekt hij, dat het Z. M. behage het raadsbesluit van 5 Juli 1885 te willen goedkeuren, daarbij te kennen gevende, dat de Raad vroeger op verlangen van districts- en arrondissementsschoolopzieners, jaarwedden verstrekt heeft zoo hoog als eenigszins mogelijk was, ondanks den zoo zwakken financieelen toestand der gemeente; dat in 1884 voor onderwijzersjaarwedden en verdere onderwijszaken een som van f 108,989.83 uitgegeven is, wel een bewijs dat de Raad belang stelt in goed lager onderwijs; dat overeenkomstig art. 140 der Grondwet de Raad zijn eigen huishouding regelt, ten opzichte van het onderwijs met inachtneming van art. 26 der wet op het L. O; en eindelijk, dat naar zijne meening, waar het cijfer der belastingen in de gemeente

Opsterland zoo hoog is gestegen, er wel gronden aanwezig zijn de jaarwedden te verlagen, vooral nu nog niet gebleken is, dat men voor f 400 geen onderwijzers kan erlangen.

Over dit verzoek gehoord, hebben Gedep. Staten hunne beweegredenen nader toegelicht, zich daarbij op het oordeel van het schooltoezicht beroepende. In de eerste plaats merken zij op, dat zij vroeger, toen de omstandigheden anders waren, zooveel mogelijk gewaakt hebben tegen opdrijving der onderwijzersjaarwedden, maar thans evenzeer gekant zijn tegen de telkens aan den dag komende neiging der gemeentebesturen, om die eenvoudig tot het minimum, in art. 26 der onderwijswet aangegeven, terug te brengen; waardoor dat minimum, geheel tegen de bedoeling des wetgevers, spoedig het karakter van een normaal bedrag zou verkrijgen. Bij hetgeen zij in hunne beschikking hebben uiteengezet voegen zij nog een tweetal opmerkingen, nl. dat het kwalijk aangaat om voor eene gansche reeks onderwijzers, onverschillig in welke plaatsen en op welke scholen zij werkzaam zijn, het wettelijke minimum als jaarwedde vasttestellen, en dat zulke lage jaarwedden alle stabiliteit van het onderwijzend personeel, zoo heilzaam voor den goeden gang van het onderwijs, onmogelijk maken, althans grootelijks in gevaar brengen.

De minimum-jaarwedde moet h. i. uitzondering wezen en haren grond vinden in den exceptioneelen kleinen omvang der werkzaamheden des onderwijzers, weshalve het niet aangaat haar vast te stellen voor al de scholen eener gemeente — gelijk nu in Opsterland gedaan is — zonder inachtneming van bevolking en uitgebreidheid. De thans geldende verordening maakt dan ook wel degelijk onderscheid: zij stelt de wedde voor de derde onderwijzers aan de scholen te Beetsterzwaag, Ureterp, Gorredijk en Langezwaag op f 500 en voor die aan de andere scholen op f 400; in werkelijkheid geniet geen onderwijzer in Opsterland minder dan f 500. Gedep. Staten hechten weinig waarde aan het argument, dat er op eene jaarwedde van f 400 wel onderwijzers te krijgen zijn; naar hun oordeel moeten dergelijke belooningen veel meer geregeld worden naar den maatstaf van het publiek belang dan naar de economische wet van vraag en aanbod. Zij blijven het besluit van den Raad der gemeente Opsterland niet voor goedkeuring vatbaar achten; immers hoeveel aandacht financieele bezwaren ook verdienen — en deze zijn het, die de Raad luid doet klinken — het belang van het onderwijs mag niet worden opgeofferd aan eene inderdaad alles behalve aanzienlijke bezuiniging; appellants beroep op art. 140 der Grondwet wordt door Gedep. gewraakt, omdat het onderdeel der gemeentehuishouding, waarvan thans sprake is, juist onder goedkeuring van hun college geregeld en, bij verschil tusschen den Raad en hen, door den Koning vastgesteld wordt. Aan het slot van hun schrijven bevelen zij de volgende regeling aan, die hun verkieslijker voorkomt dan de thans in Opsterland geldende, dewijl daarbij voor iedere klasse van onderwijzers geen afzonderlijk criterium is aangenomen: voor onderwijzers, in het bezit der hoofdakte, bezoldiging f 650, voor onderwijzers, die twee jaren dienst in of buiten de gemeente achter zich hebben, bezoldiging f 550, voor de overige onderwijzers bezoldiging f 450.

VI. het beroep van den *gemeenteraad van Reuzel, van een besluit van Gedep. Staten van Noord-Brabant, waarbij goedkeuring is geweigerd aan eene regeling door genoemden*

gemeenteraad met dien van Hooge-Mierde c. a. aangegaan, betreffende de toelating van kinderen uit Reuzel op de openbare lagere scholen in Hooge-Mierde.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 24 October 1885, no. 3333, Afd. O, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Reuzel tegen een besluit van Gedep. Staten van Noord-Brabant van 27 Aug. 1885, waarbij goedkeuring is onthouden aan eene door de Raden der gemeenten Reuzel en Hooge-Mierde vastgestelde regeling omtrent de toelating van kinderen uit eerstgenoemde gemeente op openbare lagere scholen in de laatstgenoemde.

De bedoelde regeling is vervat in een gemeenschappelijk besluit van de besturen der gemeenten Reuzel en Hooge-Mierde, gedagteekend 15 Aug. 1885 en van den volgenden inhoud:

„Het bestuur der gemeente Reuzel en het bestuur der gemeente Hooge-Mierde c. a,

Gezien het besluit van Heeren Gedep. Staten van Noord-Brabant van den 30 Juli 1885 G, no. 182, 2e Afdeeling, waarbij machtiging wordt verleend tot gemeenschappelijke regeling omtrent de toelating van kinderen uit de gemeente Reuzel op de scholen der gemeente Hooge-Mierde c. a.; Gelet op art. 121 der wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85) en op art. 16 laatste lid der wet op het lager onderwijs, hebben de volgende gemeenschappelijke regeling vastgesteld;

dat door de gemeente Hooge-Mierde c. a. op hare openbare scholen van Hooge-Mierde en Hulsel moeten worden toegelaten alle kinderen uit de gemeente Reuzel, welke eventueel van openbaar onderwijs wenschen gebruik te maken onder de volgende voorwaarden:

dat de gemeente Reuzel voor elk kind, dat een dier scholen bezoekt, drie gulden per maand aan de gemeente Hooge-Mierde c. a. moet betalen, gedeelten van maanden voor geheele gerekend, behalve het schoolgeld door de gemeente Hooge-Mierde c. a. op die scholen geheven;

dat deze overeenkomst vervalt, zoodra mocht blijken, dat door het getal kinderen uit Reuzel een der gemelde scholen te klein, of het onderwijzend personeel vermeerderd zoude moeten worden, en dat ingeval een getal van hoogstens twaalf kinderen uit de gemeente Reuzel van dat onderwijs gebruik maakt, dan de gemeente Reuzel verplicht zal zijn onverwijld in die gemeente de openbare school te openen en tot de benoeming van onderwijzend personeel overtegaan."

Zooals uit het slot van deze regeling is af te leiden, wordt er in de gemeente Reuzel geen openbaar lager onderwijs gegeven. De reden daarvan is dat, ten gevolge der oprichting in die gemeente eerst van eene bijzondere school voor meisjes en daarna van eene bijzondere school voor jongens, al de leerlingen der openbare gemeenteschool deze hebben verlaten en de onderwijzers, welke aan die school werkzaam waren, hun eervol ontslag hebben gevraagd en bekomen.

Gedep. Staten van Noord-Brabant hebben bij besluit van 27 Aug. 1885 hunne goedkeuring aan het gemeenschappelijk besluit onthouden. In hunne beschikking komen,

na aanhaling van art. 121 der gemeentewet en art. 16 der wet op het lager onderwijs, en na verwijzing naar hun besluit van 30 Juli 1885 G, no. 182, ook in het besluit der gemeentebesturen vermeld, de volgende overweging voor:

dat in de gemeente Reuzel thans geene gelegenheid bestaat om openbaar lager onderwijs te ontvangen en dat het gemeenschappelijk besluit de strekking heeft om te voorzien in het geval dat voor kinderen uit Reuzel openbaar lager onderwijs verlangd wordt;

dat art. 16 der wet op het lager onderwijs, voorkomende onder titel II „van het openbaar lager onderwijs," bepaalt dat in elke gemeente voldoend lager onderwijs wordt gegeven in een genoegzaam aantal scholen, welke voor al de kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid toegankelijk zijn;

dat het met deze bepaling der wet niet zou zijn overeentebrengen om kinderen uit Reuzel, waarvoor openbaar onderwijs wordt gevraagd, te verwijzen naar de scholen van eene naburige gemeente.

De Raad van Reuzel heeft zich daarop bij adres tot den Koning gewend met het verzoek, dat door Z. M. het besluit van Gedep. Staten buiten effect gesteld en de gesloten overeenkomst goedgekeurd worde.

De Raad zegt in dit adres, dat hij na het eervol ontslag, aan het onderwijzerspersoneel der openbare school verleend, ongenegen om door het aanstellen van nieuwe onderwijzers een toestand in het leven te roepen, die te recht ieders lachlust zou opwekken, met de gemeente Hooge-Mierde eene overeenkomst heeft getroffen, de strekking hebbende om tegen zekere tegemoetkoming de op betrekkelijk korten afstand van Reuzel gelegen scholen van Hooge-Mierde en Hulsel voor de kinderen van Reuzel toegankelijk te maken; dat hij daartoe is overgegaan met het oog op het mogelijke doch niet te verwachten geval, dat een ingezetene van Reuzel soms voor zijn kind volstrekt openbaar onderwijs zou verlangen;

dat de Raad zich niet kan vereenigen met het gevoelen van Gedep. Staten, dat deze overeenkomst in strijd zou zijn met art. 16 der wet op het lager onderwijs; dat toch wel is waar art. 16 bepaalt, dat in elke gemeente voldoend openbaar lager onderwijs wordt gegeven in een voldoend aantal scholen, doch er als in éénen adem bijvoegt, niet dat het een volstrekt vereischte is, zooals Gedep. Staten schijnen te vermeenen, dat in elke gemeente minstens ééne openbare school zij, maar dat naburige gemeenten zich kunnen vereenigen tot het oprichten eener gemeenschappelijke school of tot het vaststellen eener regeling omtrent de toelating van kinderen uit de eene op de scholen der andere gemeente; dat de Raad derhalve, overtuigd dat de overeenkomst volkomen voldoet aan de slotbepaling van art. 16, met het oog op de geldelijke belangen der gemeente, zich verplicht acht zich tot den Koning te wenden.

Gedep. Staten, omtrent dit adres gehoord, leggen bij hun bericht over de berichten omtrent de onderwerpelijke aangelegenheid van den inspecteur van het lager onderwijs en den districtsschoolopziener, berichten welke reeds zijn uitgebracht in de maand Maart 1885 en dus niet betreffen het raadsbesluit van 15 Aug., maar toch blijkbaar over eene dergelijke regeling handelen als daarbij is vastgesteld.

In het bericht van den schoolopziener wordt het volgende gezegd:

„Met het oog op de omstandigheid dat na opening eener Fraterschool naast eene

bestaande zusterschool te Reuzel zijne school zoude ontvolkt worden, vroeg het hoofd der openbare school aldaar in den vorigen zomer zijn eervol ontslag. Ik had geen bezwaar om de oproepingen voor een nieuw hoofd op zoodanig langen termijn te stellen, dat de gevolgen der opening der Fraterschool inmiddels konden worden overzien, te meer omdat de (hulp)onderwijzer tijdelijk voldoende onderwijs konde blijven geven.

Wat te voorzien was, gebeurde: de geheele mannelijke bevolking der openbare school ging na de opening der Fraterschool over, en ook de enkele meisjes verlieten na eenigen tijd de gemeenteschool. De (hulp)onderwijzer vroeg en verkreeg nu ook eervol ontslag.

Het kwam mij voor, dat in de bestaande omstandigheden geene reden bestond voor het gemeentebestuur om eenigen maatregel te nemen, omdat er aan de openbare school geen onderwijs behoefde noch konde gegeven worden.

In den loop dezer zaak had het gemeentebestuur steeds gehandeld in overleg met het schooltoezicht en verklaarde zich ten slotte zeer voldaan over den toestand.

Niet zonder bevreemding vernam het schooltoezicht dan ook, dat eene overeenkomst als de in behandeling zijnde met de gemeente Hooge-Mierde c. a. was tot stand gekomen, eene overeenkomst die m. i. voor geene goedkeuring vatbaar is en noodeloos moeite veroorzaakt.

Vooraf zij opgemerkt, dat de openbare school in de gemeente Reuzel, hoewel zonder onderwijzer, bestaat.

Zij is niet opgeheven noch gesloten (zoo dit al mogelijk ware), hetgeen zonder medewerking van Gedeputeerde Staten niet kan geschieden — art. 19 wet op het lager onderwijs.

Waartoe dan deze overeenkomst?

De bedoeling van het gemeentebestuur is, blijkens de toelichting, om door de goedkeuring der overeenkomst aan deze het effect te verbinden, dat de openbare school te Reuzel zal zijn opgeheven. Daardoor reeds schijnt zij, de overeenkomst, voor geen goedkeuring vatbaar, en wel:

1o. wegens de wet. De Grondwet schrijft voor dat overal van 's Rijks wege voldoend lager onderwijs zal worden gegeven, en in art. 16 der wet op het lager onderwijs wordt, in plaats van het woord overal, gelezen „in elke gemeente." In de memorie van toelichting schreef de regeering: over de bedoeling van het woordje „overal" in art. 194 der grondwet kan geen redelijke twijfel zijn. In elke gemeente of voor dat doel vereenigde gemeenten, moet eene openbare school toegankelijk voor kinderen van verschillende gezindheden gevestigd zijn.

En bij de beraadslagingen verklaarde de Minister: Men zal dus het stichten van openbare scholen niet mogen nalaten, omdat men meent, dat, indien de openbare school er niet is, de kinderen wel naar de bijzondere school zullen gaan.

Geldt dit bij het al of niet stichten van scholen, a fortiori zal eene altijd bestaan hebbende eenige openbare school in eene gemeente niet voor opheffing vatbaar zijn.

2o. Opheffing der openbare school te Reuzel ware niet in het belang der ingezetenen. Geene autoriteit zal in de bestaande omstandigheden eischen, dat een hoofd benoemd worde aan de openbare school te Reuzel. Doch de mogelijkheid bestaat, dat of de

zuster- of de Fraterschool wordt opgeheven; of deze scholen, aan weeshuizen verbonden, kunnen niet toegankelijk worden voor de Reuzelsche kinderen; of ingezetenen kunnen ander onderwijs voor hunne kinderen verlangen, hetzij b. v. omdat zij het eventueel schoolgeld te hoog vinden, of om andere redenen. Deze en vele andere oorzaken kunnen ten gevolge hebben, dat ook het gemeentelijk belang eischt, dat het onderwijs aan de openbare school worde hervat.

Ten slotte, de scholen te Hooge-Mierde en Hulsel zijn niet te bereiken dan langs ongebaande, dikwijls, althans zeker voor kinderen, onbruikbare wegen. De afstand is voor vele Reuzelsche gezinnen niet één, maar zelfs twee uren. In één woord: de geheele overeenkomst is niets anders dan eene schijnvertooning om in de plaats van een onwettig besluit te treden; en de gemeente Hooge-Mierde c. a. ontvangt een jaarlijksch geschenk van f 50 voor de verleende medewerking aan de vertooning.

Het komt mij noch billijk, noch politiek voor, dat de gemeente Reuzel niet tevreden is met den bestaanden toestand.

Ik heb de eer als mijn gevoelen mede te deelen, dat zoowel de wet als het gemeentelijk belang van Reuzel de goedkeuring van bedoelde overeenkomst onmogelijk maken."

De inspecteur zegt, dat hij hieraan niets heeft toetevoegen. Daargelaten hetgeen door den schoolopziener wordt aangevoerd ten betooge dat volgens de wet in elke gemeente voldoend lager onderwijs moet worden gegeven, komt het ook hem voor dat er geen sprake kan zijn van goedkeuring van het besluit wegens den één à twee uren langen afstand, waarop sommige gezinnen in Reuzel van de scholen in Hooge-Mierde verwijderd zijn, en den door den schoolopziener met juistheid beschreven toestand der daarheen leidende wegen.

Het zal volgens den inspecteur in de bestaande omstandigheden wel niemand in de hersenen komen de vacante openbare school te Reuzel te willen doen vervallen; daarentegen acht hij het meest raadzaam, dat de bestaande toestand behouden blijve.

In het bericht van Gedep. Staten wordt in hoofdzaak gezegd, dat, toen het gemeentebestuur van Reuzel vermeende, na de ontvolking der openbare school en het eervol ontslag aan de onderwijzers verleend, bevoegd te zijn de openbare school te sluiten en te kunnen volstaan met het aangaan eener overeenkomst zooals de thans aanhangige met eene naburige gemeente, — door de besturen der gemeenten Reuzel en Hooge-Mierde machtiging tot het aangaan van zoodanige overeenkomst is gevraagd en die machtiging, behoudens nadere goedkeuring, is verleend; dat bij de toezending van het besluit tot machtiging aan het gemeentebestuur van Reuzel, bij afzonderlijken brief is opgemerkt, dat aan ieder besluit de strekking hebbende om op te heffen de gelegenheid om openbaar lager onderwijs te Reuzel te ontvangen, goedkeuring moest worden onthouden als strijdig met de wet; dat daarna de thans aanhangige overeenkomst is gesloten waaraan goedkeuring is onthouden op de gronden in het besluit van 27 Aug. omschreven. De strekking der overeenkomst is naar het oordeel van G. St. geene andere dan om de eenige te Reuzel bestaande openbare lagere school op te heffen, en die opheffing, al zoude daaraan het karakter eener tijdelijke kunnen worden gegeven, achten zij in strijd met het gebiedend voorschrift van art. 16 der wet op het lager onderwijs, vervat in de reeds bovenvermelde woorden van dat artikel.

Het komt aan G. St. voor dat een zoo stellig voorschrift der wet geene ruimte

toelaat voor een onderzoek naar de gegrondheid der motieven, welke tot de opheffing der school bij het gemeentebestuur van Reuzel kunnen hebben aanleiding gegeven.

Met betrekking tot den afstand tusschen de gemeenten Reuzel en Hooge-Mierde geven G. St. op, dat volgens de officieele afstandstafel die afstand bedraagt als volgt:

Reuzel—Hooge-Mierde 4.4 K.m.; Reuzel—Hulsel 3.7 K.m; Kippeneind-Reuzel 3.2 K.m.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn bij haar ingekomen:

1o. een schrijven van den Raad der gemeente Reuzel, die zegt, dat hij wegens zeker geschrijf in verschillende Couranten het noodig acht den R. v St. in te lichten; dat dit geschrijf is ontstaan doordat vijf personen te Reuzel, een gehuwd kinderloos commies-ontvanger en vier ongehuwde commiezen, aan den Minister of Gedep. Staten een adres voor of tot behoud van openbaar onderwijs hebben ingezonden; dat de Raad met stilzwijgen zal voorbijgaan wat deze niet-belanghebbenden daartoe heeft geleid, maar dat, — aangezien geene belanghebbenden zich bij hen hebben aangesloten, en aangezien na de opening der tweede bijzondere school met 1 Dec. 1884 alle kinderen zonder uitzondering de openbare school hebben verlaten en tot heden hoegenaamd niemand noch schriftelijk noch mondeling bij het gemeentebestuur aanzoek om openbaar onderwijs heeft gedaan — de Raad meent veilig te mogen aannemen, dat geene belanghebbenden in de gemeente openbaar onderwijs verlangen;

2o. een bericht van Burg. en Weth. van Hooge-Mierde, dat zij geene nadere memoriën noch bewijsstukken hebben in te zenden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zes en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 2 *December* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C J. VAN REENEN

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. I. F. van Humalda van Eysinga,

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

Aan de orde is:

I. het beroep van *P. De Breuk te Haarlemmermeer van eene beschikking van den Burgemeester van Kampen, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het opgraven en vervoeren van het lijk van zijnen zoon.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, onder geleide eener missive van den 24 October '85, no. 4625, Afd. B.B., bij

den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door P. De Breuk, landbouwer te Haarlemmermeer, tegen de beschikking van den Burgemeester van Kampen, waarbij hem het verlof is geweigerd om het lijk van zijn zoon op te graven en te vervoeren.

Volgens het appellatoir adres is op 30 April '85 de achttienjarige Gerrit Jan De Breuk, Volontair bij het Instructie-bataillon te Kampen, in het hospitaal van dat bataillon overleden.

De vader had gehoopt het lijk van zijn' zoon in het familiegraf te Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer, te mogen doen begraven, doch dit werd hem op grond van art. 11 der wet van 4 Dec. 1872 (*Stbl.* no. 134) niet toegestaan, aangezien als oorzaak van den dood typheuse koorts was opgegeven.

Zonder, zooals appellant zegt, op de deugdelijkheid van deze verklaring te willen afdingen, neemt hij toch de vrijheid op de navolgende omstandigheden de aandacht te vestigen.

Zijn zoon werd behandeld door den officier van gezondheid C. Rippink, die wegens overplaatsing de gemeente Kampen heeft verlaten in den morgen van den dag, waarop zijn zoon is overleden.

Enkele uren vóór het overlijden van zijn zoon had hem de heer Rippink verzekerd, dat het nog wel wat duren kon, voordat omtrent het verloop van het ziekteproces zou kunnen worden beslist, en dat het op dat oogenblik nog niet bewezen was, dat het werkelijk typhus zou worden, evenmin als dat de patient lijdende was aan typheuse koorts.

Hieruit mag worden opgemaakt, dat men omtrent den aard der ziekte nog in twijfel verkeerde en er geen ernstige vrees voor de besmettelijkheid der ziekte aanwezig was.

Nadat het lijk op de algemeene begraafplaats te Kampen ter aarde was besteld, bleef het nog altijd de wensch van appellant om dat lijk naar Haarlemmermeer te vervoeren.

Niet alleen hij zelf maar ook de Burgemeester van Haarlemmermeer hebben zich te dien einde tot den Burgemeester van Kampen gewend. Laatstgenoemde stelde het bij hem ingekomen verzoek in handen van den Inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht in Overijsel en Drente, die bij zijn bericht van 1 Juni '85, no. 362, verklaarde geene mogelijkheid te zien, dat aan den kenbaar gemaakten wensch kon worden voldaan.

Het lijk van een aan febris typhoidea overledene, zoo schrijft de Inspecteur, blijft, ook wanneer het reeds begraven is en weder opgegraven wordt, het lijk van een aan febris typhoidea overledene. Art. 12 der begrafeniswet doet hier niets af. In dat artikel is van lijken in het algemeen sprake, art. 11 der wet op de besmettelijke ziekten stelt eene uitzondering op den algemeenen regel vast. Het tweede lid van art. 9 der laatstgenoemde wet, 't welk ook tot ondersteuning van het verzoek was aangehaald, komt hier, naar het oordeel van den Inspecteur, niet in aanmerking. In dat artikel wordt gesproken van lijders, niet van lijken.

De conclusie, die gemaakt schijnt te worden, dat de Burgemeester, die het vervoer van lijders aan eene besmettelijke ziekte voorwaardelijk mag toestaan, à fortiori ge-

rechtigd is het vervoer van een aan zoodanige ziekte overledene te vergunnen is, volgens den Inspecteur, in elk opzicht onjuist.

Bij missive van 2 Juni '85 no. 369, deelde de Burgemeester van Kampen aan zijn ambtgenoot van Haarlemmermeer mede, dat hij, op grond van de door den Inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht ontwikkelde bezwaren, aan den wensch van den heer P. De Breuk niet kon voldoen, hoezeer hem dit ook leed deed; zoodanige afwijzende beschikking deed de Burgemeester van Kampen ook aan den heer De Breuk rechtstreeks toekomen. De brief, waarbij dit geschiedde, is echter als zijnde een antwoord op een particulier schrijven niet geboekt.

Van die afwijzende beschikking is De Breuk krachtens art. 12 der wet van 10 April 1869, (*Stbl.* no. 65), bij Zijne Majesteit in hooger beroep gekomen. Het appellatoir adres, waarbij hij verzoekt, dat hem alsnog verlof moge worden verleend om het lijk van zijn zoon te doen opgraven en naar Haarlemmermeer te doen vervoeren, is op 21 Juli aan Zijner Majesteits Kabinet ontvangen.

De Minister van Binnenl. Zaken verzond het om bericht en raad aan de Gedep. Staten van Overijsel, en deze hebben daarop zoowel Burg. en Weth. van Kampen als den Inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht in Overijsel en Drente gehoord.

Burg. en Weth. van Kampen geven in hun bericht van 31 Juli '85, no. 40 B. S. te kennen, dat, volgens verklaring van den Administrateur van het militair hospitaal aldaar, dd. 30 April jl, gecertificeerd door den chef dier inrichting, den heer C. Ripping, destijds eerst aanwezend officier van gezondheid aldaar, op 30 April '85 in gemelde inrichting is overleden De Breuk, Gerrit Jan, volontair bij het Instructie-bataillon, aan typheuse koorts.

Zij vereenigen zich met de afwijzende beschikking van den Burgemeester en adviseeren ongunstig op het in hooger beroep gedane verzoek.

De Inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht verwijst in zijn bericht van 8 Aug. 1885, no. 418, naar zijn op 1 Juni bevorens aan den Burgemeester van Kampen gegeven advies en schrijft voorts: "Indien mij nu gevraagd wordt of ik in het onder de noodige voorzorgen opgraven en vervoeren van het bedoelde lijk zulk een groot gevaar zie, dan zou ik genegen zijn op die vraag, — ook op grond van de verklaring van den heer Ripping, welke in het adres aangehaald wordt en overeenkomt met hetgeen mij zelven door dien heer gezegd is, — ontkennend te antwoorden. Doch de wet verbiedt het vervoer naar elders van een aan febris typhoidea overledene en de zoon des heeren De Breuk is, luidens de ingevolge art. 5 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl.* no. 60), afgegeven verklaring, aan febris typhoidea overleden."

Van zijn standpunt en ook met het oog op het gevaarlijke praecedent, dat door het inwilligen van het verzoek in het leven zou worden geroepen, gevoelt de Inspecteur mitsdien geene vrijheid om op dat verzoek gunstig te adviseeren.

De Gedep. Staten van Overijsel stemmen, blijkens hun bericht van 8 October '85, no. 3216/2795, 3e afd., met het gevoelen van het gemeentebestuur en van den Inspecteur in, dat de Burgemeester van Kampen, op grond van het eerste lid van art. 11 der wet van 4 Dec. 1872 (*Stbl.* no. 134) het gevraagde verlof te recht heeft geweigerd.

Dat artikel verbiedt om overledenen aan febris typhoidea te vervoeren naar andere dan de voor de ingezetenen der gemeente gebruikelijke algemeene of bijzondere begraafplaatsen. Een overledene aan febris typhoidea, zoo schrijven Gedep. Staten, blijft, ook al is het lijk gedurende eenigen tijd aan de aarde toevertrouwd geweest, een overledene aan febris typhoidea en het vervoer daarvan zal dus in geen geval mogen plaats hebben.

Gedep. Staten kunnen zich niet vereenigen met de opvatting, dat opgraving en vervoer van een lijk uitsluitend wordt beheerscht door art. 12 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* no. 65), omdat anders de verbodsbepaling van art. 11 der wet van 4 Dec. 1872 (*Stbl.* no. 134), zou kunnen worden ontdoken.

Bovendien handhaaft het derde lid van art. 11 der wet van 1872 wel art. 11 maar niet art. 12 der begrafeniswet.

Naar het oordeel van Gedep. Staten volgt hieruit duidelijk, dat de wetgever de in art. 12 der begrafeniswet aan den Burgemeester toegekende bevoegdheid niet heeft willen uitstrekken tot de gevallen van besmettelijke ziekten. Gedep. Staten zijn met den Inspecteur van gevoelen, dat art. 11 der wet van 1872 eene uitzondering op den algemeenen regel van art. 12 der wet van 1869 bevat, en adviseeren derhalve om met handhaving der beschikking van den Burgemeester van Kampen het daartegen ingesteld hooger beroep ongegrond te verklaren.

Nadat de overweging van het beroep bij de Afdeeling aanhangig was gemaakt, is nog bij haar ingekomen eene memorie van den appellant P. De Breuk dd. 3 Nov. '85, waarin hij schrijft, dat zijn beroep zich grondt op eene al te strenge toepassing van de letter der wet. Hij herhaalt daarbij de mededeeling in het appellatoir adres vervat, nopens de onzekerheid omtrent den aard van de ziekte, waaraan zijn zoon is overleden, ook volgens den heer Van Olst, den officier van gezondheid, die in de laatste uren aan zijn' zoon geneeskundige hulp verleend heeft. Hij voegt daaraan tevens toe, dat hij den volgenden dag al de onderkleederen, waarin de lijder gestorven was en waaronder zich ook wollen kleeren bevonden, te zijnen huize ontving, zonder merkbare teekenen van reiniging of ontsmetting, alsmede dat hem door den Burgemeester van Kampen vergunning werd gegeven om het lijk den vierden dag na het overlijden te begraven, terwijl het toch in eene rijksinrichting bewaard werd.

Bestond er werkelijk vrees voor besmetting, dan zou appellant, die zelf lid van wetgevende colleges is en in wiens bedoeling het nooit ligt om in strijd te handelen met de uitvoering der wet, de middelen door hem aangewend, niet beproefd hebben om te voldoen aan de innige begeerte, die hem dreef om het stoffelijk overschot van zijn zoon in zijn familiegraf te Hoofddorp in Haarlemmermeer bij te zetten.

II. het beroep van den *gemeenteraad van Edam van een schrijven van Gedep. Staten van Noord-Holland aan Burg. en Weth. van Edam, van 2 Sept.* 1885, *waarbij zij bezwaar maken goedkeuring te verleenen aan een besluit van genoemden gemeenteraad van* 11 *Aug.* 1885, *tot vaststelling van de jaarwedde van een onderwijzer of eene onderwijzeres aan eene der openbare lagere scholen in die gemeente.*

De *Staatsraad* Des. Amorie van der Hoeven brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Z. M. heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 29 October jl. no. 3397 Afd. O, bij den Raad van State, Afd. voor de geschilien van bestuur, aanhangig gemaakt de overweging van een beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Edam van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 2 September 1885, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden gemeenteraad van 11 Aug. bevorens, tot vaststelling van de jaarwedde van een onderwijzer aan eene der openbare lagere scholen in die gemeente.

De Raad der gemeente Edam besloot op den 11en Augustus 1885, naar aanleiding van het ontstaan eener vacature aan de burgerschool aldaar, de jaarwedde van den te benoemen vierden onderwijzer of vierde onderwijzeres aan die school nader te regelen op f 550, of f 50 minder dan tot nog toe aan die betrekking verbonden was.

Bij schrijven aan Burg. en Weth. van Edam van 2 September jl. no. 43 gaven Gedep. Staten van Noord-Holland, in antwoord op den brief, waarbij het bedoelde raadsbesluit hun overeenkomstig art. 26 der wet op het lager onderwijs, ter goedkeuring toegezonden was, te kennen, dat zij bezwaar moesten maken die goedkeuring te verleenen, vermits zij zich geheel konden vereenigen met het door hen ingewonnen advies van den districtsschoolopziener te Hoorn, die eene jaarwedde van f 600 voor eene beschaafde en bekwame onderwijzeres stellig niet te hoog achtte, en meende dat de belangen van het onderwijs door de voorgeschreven vermindering zeer bedreigd worden zouden. Immers de ten gevolge daarvan te lijden ontbering zou minder opgewektheid en toewijding tot uitwerking hebben. Als men in aanmerking neemt dat eene onderwijzeres te Edam minstens f 3 per week voor kostgeld zal moeten betalen, dan blijft er van de voorgestelde som van f 550 slechts een luttel gedeelte over, om al hare overige uitgaven (waaronder nog boeken en leermiddelen) te bestrijden. Daarbij komt nog dat eene eventueel te benoemen onderwijzeres onderricht in de nuttige handwerken zal hebben te geven, zoodat hare taak zwaarder dan die van een onderwijzer van denzelfden rang zal zijn. Voor eene gemeente als Edam kan bovendien eene wedde van f 600 volstrekt niet geacht worden boven het normaalcijfer te staan.

Van deze beslissing van Gedep. Staten is de Raad der gemeente Edam bij den Koning in voorziening gekomen bij adres van 23 September jl.

De Raad verklaart zijn besluit niet dan na ernstige overweging en met nagenoeg eenparige stemmen te hebben genomen. Op de verlaagde jaarwedde hebben zich een elftal sollicitanten opgedaan, waaruit reeds in overleg met den arrondissementsschoolopziener en het hoofd der school eene voordracht van drie personen is opgemaakt.

De uitgeloofde jaarwedde van f 550 overschrijdt trouwens het wettelijke minimum met een aanzienlijk bedrag, weshalve de Raad verzoekt, dat zijn besluit van 11 Aug. 1885 alsnog moge worden bekrachtigd.

Gedep. Staten, op dit adres gehoord, verwijzen in de eerste plaats naar de medegedeelde motieven hunner uitspraak en het daarmede overeenstemmend advies van

den districtsschoolopziener te Hoorn. Zij verklaren voorts ook om andere reden in het algemeen tegen verlagen der jaarwedden van het onderwijzend personeel gekant te zijn. Zij willen aannemen, dat op dit oogenblik wel onderwijzers op een bezoldiging van minder dan f 600 te verkrijgen zijn, omdat de vroeger, door gebrek aan onderwijzers, noodzakelijk geworden verhooging der jaarwedden er toe heeft medegewerkt. dat een grooter getal personen zich aan het onderwijs is gaan wijden. Doch de tegen, woordige overvloed van onderwijzerskrachten is slechts betrekkelijk, en nog op verre na niet voldoende om de sterkte van het onderwijzend personeel op alle lagere scholen op het bij de wet voorgeschreven minimum te brengen. En gaat men nu, wegens den toestand van het oogenblik, de jaarwedden aanmerkelijk verlagen, dan is het te voorzien dat de onderwijzersnood van vroeger zich zal herhalen juist tegen den tijd, wanneer de wet volledig zal moeten worden ten uitvoer gelegd.

De zorg voor de geleidelijke uitvoering van art. 24 der wet op het lager onderwijs is door Z. M. aan Gedep. Staten opgedragen, en om aan die opdracht te voldoen moeten deze collegien waken, dat de middelen aangewend blijven om den toestand met betrekking tot het noodige aantal onderwijzers nog gaandeweg te verbeteren. Het beste middel daartoe is de toekenning van voldoende jaarwedden. En daarom moet de zucht van sommige gemeentebesturen, *in casu* van Edam, om bij voorkomende vacaturen die jaarwedden te verminderen tot een onvoldoend bedrag, met alle macht worden tegengegaan, tenzij er, zooals echter te Edam het geval niet is, bijzondere plaatselijke omstandigheden waren, die eene vermindering zouden rechtvaardigen.

Gedep. Staten verklaren te mogen verwachten, dat de Hooge Regeering hen in dit streven steunen, en derhalve ook het ingestelde beroep ongegrond verklaren zal.

Bij deze afdeeling is, na oproeping van belanghebbenden, nog ingekomen een bericht van Burg. en Weth. van Edam, dat het indienen van nadere bewijsstukken of memoriën door hen onnoodig wordt geacht.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zeven en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 9 *December* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. I. F. van Humalda van Eysinga,

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 13 November 1885, no. 15, houdende beschikking op het beroep door *L. A. C. Victor en J. G. Milatz te Heemstede, ingesteld tegen het besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 17 *Juli* 1885, *waarbij aan het bestuur van de Afdeeling Noord-Holland van de Nederlandsche jachtvereeniging „Nimrod", gevestigd te Amsterdam, vergunning is verleend tot oprichting eener schietinrichting.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885 blz. 535).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, door L. A. C. Victor en J. G. Milatz te Heemstede, ingesteld tegen het besluit van Burgemeester en Wethouders van Heemstede van 17 Juli 1885, waarbij aan het bestuur van de afdeeling Noord-Holland van de Nederlandsche jachtvereeniging „Nimrod", gevestigd te Amsterdam, vergunning is verleend tot oprichting eener schietvereeniging;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 21 October 1885, no. 76;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 9 November 1885, no. 44, afdeeling Hand. en Nijv.;

Overwegende, dat door het genoemde bestuur aan Burgemeester en Wethouders van Heemstede vergunning is gevraagd tot oprichting eener schietinrichting op het perceel kadastraal bekend Sectie A, no. 54, der gemeente Heemstede;

dat volgens de bij het adres overgelegde beschrijving en teekening in den zuidwestelijken hoek van dat perceel zal worden geplaatst een plankier bestemd tot standplaats voor den schutter, welke zich daarop zal plaatsen met den rug naar den ten zuiden langs dat perceel loopenden weg of laan, en zal schieten in de richting van het noorden tot het noordoosten;

dat volgens dezelfde stukken zal geschoten worden met jachtgeweren geladen met fijnen hagel geen grootere dan no. 7 Hollandsch of no. 6 Engelsch, op clay pigeons (aarden schoteltjes) en glazen ballen, welke in de lucht geworpen zullen worden uit 5 in een boog op 16 meter van de schietplaats en 6 à 7 meters van elkander geplaatste toestellen, voorzien van een draaiende veer tot het in de lucht werpen van de clay pigeons of een rechte veer tot het in de lucht werpen van de glazen ballen, welke veeren door middel van koorden of ijzeren draden door een persoon zittende achter den schutter zullen worden afgetrokken;

dat in de zitting, naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) op 17 Juli 1885 gehouden, zijn verschenen L. A. C. Victor, koopman, bewoner van het buitenverblijf Zuiderhout onder Heemstede, en J. G. Milatz, landbouwer te Heemstede;

dat de eerste heeft aangevoerd, dat langs het land, waarop men de schietinrichting wil vestigen, loopt een hem toebehoorende laan, welke hem en zijne familie tot wandeling strekt, en waarvan ook met paard en rijtuig gebruik gemaakt kan worden;

dat zijne woning en stalling op slechts 130 meters van het schietterrein gelegen zijn;

dat het schieten zoowel door ongeoefende als geoefende schutters de wandeling in de laan onveilig zal maken en ook gevaar zal veroorzaken voor de paarden welke de bedoelde laan passeeren of ook zijne paarden bij het inspannen en voorrijden op zijn buitenverblijf te doen schrikken.

dat het aanhoudend schieten bij ziekte in zijn gezin en ook wanneer hij rustig zit te werken niet anders dan hoogst hinderlijk kan zijn;

dat de tweede reclamant heeft aangevoerd, dat hij, als bruiker van land op niet verren afstand van het tot schietterrein bestemde perceel, vreest, dat door het aanhoudend schieten zijn melk- en kalfdragend vee schade zal ondervinden, en dat bij het gebruik maken met paard en wagen van een hem toekomend recht van overweg over gronden onmiddellijk aan het schietterrein grenzende (onder andere de bovenbedoelde laan) zijn paard zal schrikken;

dat Burgemeester en Wethouders bij beschikking van denzelfden dag de vergunning hebben verleend onder deze voorwaarden:

dat gedurende den tijd dat op het terrein wordt geschoten, een roode wimpel aldaar op een goed zichtbare wijze worde geplaatst ter waarschuwing van onveiligheid;

dat streng worde de hand gehouden aan het bij het reglement der schietvereeniging bepaalde, dat bij het schieten geen grootere kogel worde gebruikt dan no. 7 Hollandsch (no. 6 Engelsch), zoomede aan de bepalingen vervat in art. 14, 1e gedeelte, en art. 19 en 20 van genoemd reglement (welke bepalingen luiden als volgt: art. 14, 1e gedeelte: De standplaats zal door den schutter niet mogen verlaten worden met een geweer, voorzien van geladen patronen en onafgeschoten percussies. Art. 19: Elk geweer buiten de standplaats moet ongeladen zijn. Art. 20: Het is verboden de hanen over te halen of het geweer aan te leggen, alvorens de persoon, met het bedienen der toestellen belast, is terug gekomen);

dat de schutters alleen zullen mogen schieten van het noorden tot het noordoosten en zich stipt houden aan hunne standplaats en aan de op de teekening aangeduide richting;

dat de inrichting niet mag worden in gebruik genomen voor en aleer die door of vanwege Burgemeester en Wethouders is goedgekeurd;

en voorts met bepaling dat binnen drie maanden na dagteekening van de beschikking daarvan gebruik moet zijn gemaakt, bij gebreke waarvan zij zal zijn vervallen;

dat L. A. C. Victor en J. G. Milatz van deze beschikking bij Ons in beroep zijn gekomen, de vroeger door hen aangevoerde bezwaren herhalende en verzoekende dat de vergunning alsnog geweigerd worde;

Overwegende, dat gevaar van door een schot getroffen te worden alleen wordt beweerd voor hen die door de bovenbedoelde laan ten zuiden van het schietterrein passeeren, en dat bij de bepaalde richting voor het schieten en de overige voorgeschreven voorzorgsmaatregelen nauwelijks eenig gevaar van dien aard voor het verkeer aldaar kan geacht worden te bestaan;

dat ook het beweerde gevaar van ongelukken door schrikken van paarden bij het rijden door die laan of over het land ten westen van het schietterrein uiterst gering moet geacht worden, daar het hier niet betreft een aanhoudend bereden publieken weg, maar een uitweg voor landerijen, waarover nu en dan met een vrachtwagen gereden wordt, terwijl ook het schieten slechts van tijd tot tijd plaats heeft en er dan een waarschuwingsteeken gesteld moet worden;

dat wegens het niet aanhoudende van het schieten en den afstand der schietplaats de door den eersten appellant beweerde overlast in en nabij zijne woning niet belangrijk kan zijn;

dat zoo er al eenige grond mocht zijn voor de vrees van den tweeden appellant

dat het lossen van geweerschoten eene nadeelige uitwerking zal kunnen hebben op zijn vee, hier toch weinig of geen bezwaar van zoodanige uitwerking geacht kan worden te bestaan, daar het door hem gebruikte land voor het grootste gedeelte op vrij aanmerkelijken afstand van de schietplaats verwijderd is;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met ongegrondverklaring van het ingestelde beroep, het besluit van Burgemeester en Wethouders van Heemstede van 17 Juli 1885 te handhaven, met deze wijziging, dat de termijn, binnen welken de inrichting voltooid en in werking gebracht moet zijn, wordt gesteld op negen maanden na de dagteekening van dit Ons besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 13 November 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2o. van 15 November 1885, no. 22, houdende beschikking op het *ten name van Eugène Joseph Marie Lippens, burgemeester en grondeigenaar, wonende te Saffelaere (België) c. s. door C. A. Carpreau te IJzendijke ingestelde beroep van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland van* 17 *Juli* 1885 *no.* 82, 2*e Afd., waarbij het verzoek om vernietiging van twee besluiten der vergadering van ingelanden van den Clarapolder is afgewezen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 548.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN. PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het ten name van Eugène Joseph Marie Lippens, burgemeester en grondeigenaar, wonende te Saffelaere (België) c. s. door C. A. Carpreau, te IJzendijke,

ingestelde beroep van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 17 Juli 1885 no. 82, 2e Afd., waarbij het verzoek om vernietiging van twee besluiten der vergadering van ingelanden van den Clarapolder is afgewezen ;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 28 October 1885, no. 78 ;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 12 November 1885, no. 26, Afd. Wat. A.;

Overwegende dat Eugène Joseph Marie Lippens en andere stembevoegde ingelanden van den Clarapolder in de provincie Zeeland bij de Gedeputeerde Staten dier provincie bezwaren hebben ingebracht tegen twee besluiten der vergadering van ingelanden van dien polder, strekkende:

1o. tot het verleenen van eene geldelijke bijdrage aan den Angelinapolder voor het leggen van een dam ter verbinding van beide polders, en

2o. tot het kosteloos afstaan van grond uit den vooroever van den Clarapolder ten behoeve van het zelfde werk en op grond dier bezwaren aan Gedeputeerde Staten de vernietiging der bedoelde besluiten hebben verzocht ;

dat Gedeputeerde Staten van Zeeland bij hunne beschikking van 17 Juli 1885, no. 82, 2e Afd., op de daarbij vermelde gronden dit verzoek hebben afgewezen;

dat bij een adres, geteekend door C. A. Carpreau, zich noemende gevolmachtigd rentmeester, Onze voorziening tegen deze beschikking is ingeroepen door E. J. M. Lippens c. s. voornoemd, daarbij verzoekende dat de gewraakte besluiten van den Clarapolder, benevens de deswege genomen beschikking van Gedeputeerde Staten van Zeeland, alsnog mogen worden vernietigd ;

dat onder dit adres, bij Ons Kabinet ingekomen op den 1en Augustus 1885, op den 28en dier maand — en wel nadat Gedeputeerde Staten van Zeeland op het ontbreken eener op den onderteekenaar verleden machtiging hadden gewezen — zijn geplaatst de volgende woorden: „de ondergeteekenden verklaren bij dezen den heer Clement August Carpreau te hebben opgedragen om dit verzoekschrift in te dienen en mitsdien diens handteekening te bekrachtigen (get.) Eng. Lippens, épouse de Kerckhove Lippens, Eug. Lippens.”

Overwegende, dat uit niets blijkt, dat de oorspronkelijke onderteekenaar van het adres tijdens de indiening daarvan hiertoe volmacht had bekomen van hen, op wier naam bij Ons voorziening werd gevraagd, en dat hij derhalve geacht moet worden toen zonder volmacht te hebben gehandeld;

dat, daargelaten de vraag of dit gebrek voor zooveel betreft de beoordeeling der bij het adres aan Onze beslissing onderworpen zaak kon hersteld worden door eene na die onderwerping op dat adres gestelde verklaring, dit in elk geval niet heeft kunnen geschieden, nu de bedoelde verklaring op het adres gesteld is na verloop van den termijn van beroep, vastgesteld in art. 123 van het Algemeen Reglement voor de polders of waterschappen in Zeeland, waaraan de onderteekenaar van het adres meent het recht van beroep in deze zaak te kunnen ontleenen;

dat mitsdien voor het verstrijken van dien termijn bij Ons niet was ingekomen een beroep, ingesteld van de genoemde beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland door een persoon, die geacht kon worden daartoe bevoegd te zijn;

Gezien het algemeen reglement voor de polders of waterschappen in Zeeland, vastgesteld door de Staten dier provincie bij besluiten van 8 November 1872 en 30 Januari 1873, gewijzigd bij besluit van 6 November 1872 en 30 Januari 1873, gewijzigd bij besluit van 6 November 1874, afgekondigd bij besluiten van 14 Februari 1873 en 5 Februari 1875 (Provinciale bladen van 20 Februari 1873 no. 23 en van 5 Februari 1875, no. 13);

Hebben goedgevonden en verstaan:

niet-ontvankelijk te verklaren het door C. A. Carpreau ten name van E. J. M. Lippens c. s. ingestelde beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 15 November 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3o. van 25 November 1885, no. 17, houdende beschikking op het beroep, van *D. Van Dalen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland van* 31 *Aug.* 1885 *no.* 11/2, *waarbij is verklaard, dat appellant ten onrechte door den gemeenteraad van Maassluis als lid dier vergadering is toegelaten.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, blz. 581.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van D. Van Dalen van een besluit van Gedeputeerde

Staten van Zuid-Holland van 31 Augustus 1885, no. 11/2, waarbij is verklaard, dat appellant ten onrechte door den gemeenteraad van Maassluis als lid dier vergadering is toegelaten;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 November 1885, no. 86;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 November 1885 no. 5010, afd. B. B.;

Overwegende, dat in de vergadering van den Raad der gemeente Maassluis van 15 Augustus jl. bij meerderheid van stemmen besloten is tot toelating van het nieuw gekozen lid van dien Raad D. Van Dalen, hoofd eener niet gesubsidieerde bijzondere school voor Christelijk nationaal onderwijs in die gemeente;

dat tegen deze beslissing bij Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland bezwaren zijn ingebracht door A. Van Rees Jz. en twee andere leden van den gemeenteraad, op grond, dat krachtens art. 23 litt. *i* der gemeentewet het lidmaatschap van den Raad met de betrekking van onderwijzer voor het lager onderwijs niet vereenigbaar is;

dat Gedeputeerde Staten voornoemd op dienzelfden grond hebben verklaard, dat de toelating van D. Van Dalen tot lid van den Raad der gemeente Maassluis ten onrechte is geschied;

dat appellant tegen deze beslissing tijdig bij Ons in beroep is gekomen, en hare vernietiging vraagt, op grond dat de bepaling van art. 23 litt. *i* der gemeentewet alleen voor onderwijzers aan de openbare of gesubsidieerde scholen is geschreven, en dat geene wetsbepaling den onderwijzer aan eene bijzondere niet gesubsidieerde school verbiedt een ambt of bediening te bekleeden, of in het bijzonder lid van een gemeenteraad te zijn;

overwegende, dat art. 23 litt. *i* der Gemeentewet, het lidmaatschap van den Raad onvereenigbaar verklarende met de betrekking van onderwijzer voor het lager of middelbaar onderwijs, geen onderscheid maakt tusschen openbare en bijzondere onderwijzers aan wel of niet gesubsidieerde scholen, en derhalve geacht moet worden op die allen van toepassing te zijn;

dat mitsdien de toelating van D. Van Dalen tot lid van den Raad der gemeente Maassluis is geschied in strijd met de wet en door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland terecht is vernietigd;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der beslissing van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland van 31 Augustus 1885 no. 11/2 het daarvan ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 25 November 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. Het beroep van *A. Mellegers te Overschie, van eene beschikking van Burg. en Weth. dier gemeente, van* 31 *Jan.* 1885, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is bij schrijven van 5 Nov. 1885 no. 68, afd. H. en N., door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door H. Mellegers te Overschie ingesteld beroep tegen eene beschikking van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij.

Op 22 Februari 1885 is bij 's Konings Kabinet ingekomen een adres van genoemden H. Mellegers, waarin hij te kennen geeft, dat hij in het bezit is van eene geheel naar de vereischten der wet gebouwde slachtplaats met tras bevloerd, voorzien van twee hecht gemetselde bloedputten en een vervalput zonder uitwatering; in welke slachtplaats ongeveer 40 stuks vee kunnen hangen; dat die slachtplaats circa 50 M. van de dichtstbijzijnde boerenhofstede is verwijderd en het lossen van verdacht vee uit wagens buiten den publieken weg en direct binnen de slachtplaats kan geschieden; dat hij als vleeschhouwer zeer groote behoefte aan een dergelijke ruime en luchtige slachtplaats heeft, waarom hij Z. M. verzoekt hem de vergunning te verleenen tot het slachten van vee in die slachtplaats. Bij het adres waren gevoegd uittreksels uit het kadastrale plan der gemeente Overschie betreffende het perceel waarin de inrichting gemaakt was, Sectie C no. 1404 en zijne omgeving.

Dit stuk werd in de eerste plaats gerenvoieerd aan het Departement van Binnenl. Zaken. Bij onderzoek bleek, dat aan Mellegers door Burg. en Weth. van Overschie

bij beschikking van 31 Januari 1885, afgekondigd 10 Februari daaraanvolgende, de gevraagde vergunning voor een slachterij in het genoemde perceel geweigerd was, zoodat zijn adres aan den Koning kon geacht worden de strekking te hebben om van die beschikking in beroep te komen.

In October 1883 was hem door het gemeentebestuur vergunning geweigerd voor de oprichting eener slachtplaats in het perceel kadaster sectie C no. 1147, waarop hem in hooger beroep bij Kon. besluit van 7 April 1884 no. 14 de verlangde vergunning werd verleend.

Volgens het medegedeelde in een onder de stukken voorhanden bericht van den Commissaris des Konings in Zuid-Holland aan den Minister van Binnenl. Zaken, heeft Mellegers na het bekomen der gezegde vergunning eene slachterij opgericht, niet in het daarbij genoemde perceel sectie C no. 1147, maar in een gedeelte van het perceel sectie C no. 1404. Nadat hierop de aandacht der regeering gevestigd was, werd hem te kennen gegeven, dat wegens het verstrijken van den termijn, binnen welken de inrichting in perceel 1147 had moeten voltooid en in werking gebracht zijn, zonder dat dit had plaats gehad, de bij Kon. Besluit van 7 April 1884 verleende vergunning als vervallen moest worden beschouwd, en dat voor het in werking brengen van de slachterij in perceel 1404 vergunning noodig was. Vandaar zijne aanvrage aan het gemeentebestuur in Januari 1885. Volgens die aanvrage zou de slachterij uitgeoefend worden in een schuur, gelegen in den tuin achter zijn huis, op omstreeks 15 M. van de dorpsstraat. In de zitting, naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), op 31 Jan. gehouden, verscheen niemand dan de aanvrager zelf, die zijn verzoek nader toelichtte.

In de afwijzende beschikking van Burg. en Weth. werden dezelfde gronden vermeld, waarop de vroegere weigering betreffende het perceel 1147 steunde, namelijk dat door het aanwezig zijn van eenige slachtplaatsen in de kom der gemeente, waarvan twee reeds bestonden vóór het in werking treden der wet van 2 Juni 1875, de bodem door het begraven van afval als andersins reeds is verpest en bij hitte een voor de bewoners ondragelijken en ongezonden stank verspreidt, en dat bij het toestaan van deze aanvrage dit euvel zou worden vergroot en de gezondheid der ingezetenen zou worden bedreigd. Er werd nu, ten aanzien van het perceel 1404, nog bijgevoegd dat bij de heerschende besmettelijke longziekte de slachtplaats een brandpunt van besmetting zou worden ten gevolge van het aangrenzen van veestallen.

In een bericht aan den Commissaris des Konings in Zuid-Holland van 14 Maart 1885 werd door Burg. en Weth. nader uiteengezet, dat de slachtplaats, waarin ziek en verdacht vee zou worden geslacht, zou veroorzaken:

gevaar, namelijk voor den veestapel, wegens de nabijheid van stallen, te zamen bevattende 80 stuks rundvee;

hinder aan eigendommen, daar het voortdurend gebruik van chloor, carbolzuur en andere desinfectiemiddelen een zeer benauwde lucht veroorzaakt voor de naastbij gelegen woningen, waaronder ook het raadhuis en de secretarie, die onmiddellijk aan het erf grenzen;

schade aan bedrijven, daar, wanneer een naburige stal besmet wordt, de eigenaar gedurende geruimen tijd belemmerd wordt in de uitoefening van zijn bedrijf;

schade voor de gezondheid, door het voortdurend aanwezig zijn van afval, vuil water enz., dat niet verwijderd kan worden, omdat de put, waarin het verzameld wordt, geen afvoerkanaal kan hebben dan alleen tegen de bedoelde stallen, en de put ten dienste van de reiniging der slachtplaats slechts kan dienen voor hoogstens vier runderen, en daardoor vuile en walgelijke uitdampingen zal verspreiden.

Voorts werd in dit bericht nog opgemerkt, dat het vee bezwaarlijk in de slachtplaats gelost zou kunnen worden, daar de thans bestaande transportwagen voor ziek en verdacht vee breeder is dan de inrij der slachtplaats, en dat de slachtplaats wel 50 M. verwijderd is van de woning, maar niet meer dan 30 M. van de stallen en den hooiberg der naastbijzijnde boerenhofstede.

De Minister van Binnenl. Zaken zond bij schrijven van 20 Aug. 1885 het adres van Mellegers en de ontvangen berichten aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid ter verdere behandeling der zaak voor zooveel betreft de uitvoering der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no 95). Er werd nog bijgevoegd een adres, waarin Burg. en Weth. van Overschie den Koning verzoeken om het gevaar voor den veestapel de gevraagde vergunning niet te verleenen. In het schrijven van den Minister van Binnenl. Zaken werd gezegd, dat de adressant Mellegers was een van drie particulieren, met wie de districtsveearts op last der regeering had onderhandeld omtrent de oprichting eener slachtplaats van ziek en verdacht vee, die gunstiger gelegen zou zijn dan de slachtplaats van dien aard te Overschie, welke in het begin van 1885, als gevaarlijk brandpunt van besmetting voor het vee der omringende stallen, op last der regeering gesloten was; doch dat die onderhandelingen niet tot het doel geleid hadden, zoodat nu besloten was tot de oprichting eener andere slachtplaats, naar de voorschriften der Regeering te bouwen en in te richten.

Door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid werden Gedep. Staten van Zuid-Holland gehoord, die een bericht inwonnen van Burg. en Weth. van Overschie, waarbij wordt verwezen naar hun vroeger bericht aan den Commissaris des Konings in Zuid-Holland en voorts wordt medegedeeld, dat de appellant van het door hem ingesteld beroep geen kennis heeft gegeven aan het gemeentebestuur.

Gedep. Staten, in het midden latende in hoeverre de aanvraag van Mellegers aan het gemeentebestuur kan geacht worden te voldoen aan de eischen van art. 5 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), zijn met het oog op vroegere beslissingen van oordeel dat appellant niet-ontvankelijk zal moeten worden verklaard wegens het nalaten der kennisgeving voorgeschreven bij art. 15.

Bij deze afdeeling zijn geene memoriën of bewijsstukken door belanghebbenden ingediend. Aan haar is echter door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid nog toegezonden een aan Z. M. den Koning gericht adres van Mellegers, strekkende tot wederlegging van het bericht van Burg. en Weth. van Overschie aan den Commissaris des Konings in Zuid-Holland.

Wat betreft het beweerde gevaar voor den veestapel, merkt de appellant op, dat dit dan even goed moet veroorzaakt worden door de slachtplaats van Van der Sman, die op voorstel van Burg. en Weth. en op last van Z.E. den Minister Heemskerk is gebouwd en die eveneens in de kom der gemeente is gelegen.

De landbouwer Ouwerlee is, volgens den appellant, met zijne bezittingen wel circa

50 M. van de slachtplaats gelegen en de uitwatering van den vervalput loopt noch in den polder noch in het eigendom van genoemden landbouwer of van anderen uit.

Appellant beweert en zegt te kunnen bewijzen, dat de vervalput zijner slachtplaats wel het spoelwater van de slachting van vijftig beesten kan inhouden.

In zijne slachtplaats kan niet voortdurend afval aanwezig zijn, daar de voorschriften der verordening van het gemeentebestuur dit verhinderen. Het beweren hieromtrent van Burg. en Weth. is volgens appellant ook in strijd met hunne handelingen, daar op hun last ingewanden van afgemaakte runderen voorzien van chloor en carbolzuur zijn begraven in de onmiddellijke nabijheid van stallen, waarin zich wel 80 stuks vee bevonden, en van de spoeling, die door deze beesten gedronken werd.

Ten onrechte hebben volgens appellant Burg. en Weth. beweerd, dat het altijd besproeien met chloor en carbolzuur schadelijk zou zijn voor de zuivelbereiding, terwijl vroeger steeds de afval op last van Burg. en Weth. ontsmet werd in de onmiddellijke nabijheid der woning van den bouwman T. De Jong, zonder dat deze ooit schade daarvan aan zijn zuivel heeft ondervonden.

Eindelijk geeft appellant te kennen, dat zijne slachtplaats door den heer districts-veearts en den heer referendaris in voldoende orde is bevonden.

De appellant, zelf verschenen, verzoekt, dat hem alsnog de verlangde vergunning zal worden verleend. Hij geeft voorts eenige inlichtingen op de vragen van den president en den Staatsraad Van Vladeracken.

III. het beroep van *W. Kist te 's-Gravenhage, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van* 30 *Juli/*3 *Aug.* 1885, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij op de Voldersgracht aldaar.*

De *Staatsraad* Des Amorie van der Hoeven brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Z. M. heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 9 November jl. no. 48, Afd. H. en N., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt de overweging van een door W. Kist, te 's-Gravenhage, ingesteld beroep van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij.

Uit de bij het verzoek om vergunning gevoegde beschrijving blijkt, dat bedoeld wordt de oprichting eener slachterij voor rundvee in de perceelen staande in een poort aan de Gevulde- of Voldersgracht, plaatselijk genummerd no. 64 en 66, kadaster sectie H, no. 134 en 135. Deze perceelen zullen beneden tot één locaal worden gemaakt, dat voorzien zal worden van een waterdichten vloer met dito kolk en afvoer-riool. De slachterij zal van de zijde der openbare straat niet zichtbaar zijn; verder zal de deur van het eene perceel worden weggenomen en dichtgemetseld, zoodat alleen de reeds bestaande deur tegenover de poort toegang zal verschaffen tot het slachthuis.

Eindelijk belooft de verzoeker alles te zullen aanwenden wat in het belang der geburen noodig mocht worden geacht.

Op de ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 belegde vergadering werden bezwaren ingebracht door Mr. D. Polak Daniels en Mr. M. De Pinto, voorzitter en lid der godsdienstige Israëlitische schoolcommissie.

Zij verklaarden, dat het onbebouwde terrein, tot de school gevestigd in het perceel Voldersgracht 80 behoorende, onmiddellijk grenst aan de geprojecteerde slachtplaats en bestemd is om aan de druk bezochte school de noodige uitbreiding te geven. Na die uitbreiding zal de school zelve dus dadelijk aan de slachtplaats grenzen, waarvan de nadeelige invloed niet uitblijven zal. De commissie zou echter geen bezwaar hebben tegen de inwilliging van het verzoek, indien aan de vergunning de voorwaarde werd verbonden, dat aan de zijde van het terrein der school geen openingen, schoorsteenen, ramen of dergelijke werden aangebracht. Op deze bezwaren werd door den verzoeker geantwoord, dat de muur, die de slachterij van het schoolterrein scheidt, eene hoogte heeft van 4.50 M., en dat daarin geen openingen hoegenaamd zullen worden gemaakt.

Het door Burg. en Weth. van 's-Gravenhage ingewonnen advies van den Inspecteur voor het geneeskundig staatstoezicht voor de provincie Zuid-Holland luidde ongunstig. De inspecteur is van meening, dat de door den verzoeker aangewezen plaats voor een op te richten slachterij uit het oogpunt der algemeene gezondheid moet worden afgekeurd. Wel beweert de aanvrager, dat er slechts nu en dan een nuchter kalf zal worden geslacht, maar is de vergunning eenmaal gegeven, dan kan men daar slachten wat en zooveel als men wil. Met verwondering zag de inspecteur, dat men, reeds voor de vergunning was verkregen, met het gereed maken der inrichting ver was gevorderd.

In overeenstemming met dit advies, en zonder aanvoering van andere gronden, werd de gevraagde vergunning bij beschikking van 3 Augustus jl. no. 1521/16 3e Afd. door Burg. en Weth. geweigerd.

Met inachtneming der wettelijke voorschriften is de verzoeker bij Z. M. van deze beschikking in voorziening gekomen. In zijn adres wordt aangevoerd, dat de slachterij sedert onheugelijke jaren is gevestigd in het perceel aan de Voldersgracht no. 70, mede zijn eigendom, dat veel ongunstiger voor aan de straat is gelegen, en waaruit hij die thans naar het tot een slachthuis goed ingerichte perceel no. 64/66 verplaatsen wil; dat het bloed en de afval op een behoorlijke wijze zullen worden opgevangen, zoodat daaruit voor de openbare straat of de naburen geen onreinheid of andere overlast zal te vreezen zijn; en dat bij het gehouden onderzoek de commodo et incommodo geen bezwaren tegen de voorgenomen slachterij zijn ingebracht, weshalve adressant verzoekt, dat hem, met vernietiging der beschikking van Burg. en Weth. van 's-Gravenhage, de gevraagde vergunning alsnog moge worden verleend.

Gedep. Staten van Zuid-Holland, in wier handen dit adres om bericht en raad gesteld werd, raadpleegden hunnerzijds zoowel Burg. en Weth. voornoemd als den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat in hun gewest.

Eerstgemelden bleven, zonder opgave van nadere redenen, bij de motieven hunner genomen beschikking volharden.

De hoofd-ingenieur is van een ander gevoelen, en kan niet inzien dat, bij dadelijke verwijdering van het vuil en den afval, uit sanitair oogpunt van de reeds voltooide

inrichting groot nadeel zal te duchten zijn. De kleine ruimte der slachtplaats zelve zal maken dat het daar te voeren bedrijf van onbeduidenden aard zal zijn. De inrichting wijkt in enkele opzichten van de bij het aanzoek overgelegde schets af; zij is tot eene thans daarop door de letters *a*, *b*, *c*, *d*, gemerkte ruimte beperkt; en een muur is doorgetrokken, welke op de schets in potlood is aangegeven. Bij *d* is een raam aangebracht, en het raam bij *a* aangeduid bestaat niet. De vloer is gemetseld, afwaterend naar het midden van het locaal, waar een zinkput is aangebracht met de stadsriolen in verband staande. Eene opening in de kap geeft, in verband met het bestaande raam, eene vrij doelmatige ventilatie. De hoofd-ingenieur meent, dat de oprichting eener slachtplaats, tot het genoemd gedeelte *a b c d* beperkt, weinig bezwaar opleveren zal, mits het raam worde aangebracht op de daarvoor oorspronkelijk bestemde plaats, en adviseert derhalve om de vergunning alsnog te verleenen onder de navolgende voorwaarden:

1o. dat de slachtplaats zich beperke tot het gedeelte *a b c d*, behoorlijk door vier muren ingesloten, op de bijbehoorende teekening aangeduid;

2o. dat de deur en het raam worden geplaatst als op die schets aangegeven, en dat geene andere openingen in de muren mogen aanwezig zijn;

3o. dat door een beweegbaar vallicht, in verband met gezegd raam, voor genoegzaam licht en ventilatie worde gezorgd;

4o. dat de bestaande gemetselde vloer, met zinkput in het midden, in goeden staat blijve bestaan en voor afwatering naar dien zinkput worde zorg gedragen;

5o. dat de afval, mest en dergelijke, onmiddellijk na iedere slachting zorgvuldig worden verwijderd;

6o. dat de vergunning vervalle, wanneer daarvan vóór 1 Febr. '86 geen gebruik is gemaakt;

Gedep. Staten vereenigden zich met het gevoelen van den hoofd-ingenieur, en meenen, dat de gevraagde vergunning onder de door dien hoofd-ambtenaar aangegeven voorwaarden zal behooren te worden verleend.

Na de van wege deze afdeeling van den Raad van State gedane oproeping van belanghebbenden is bij haar ingekomen eene memorie van de godsdienstige Israelitische schoolcommissie voornoemd, waarin zij bij nader inzien verklaart terug te komen op den voorwaardelijken afstand van haar vroeger aangevoerde bezwaren, omdat zij thans met Burg. en Weth. en den Inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht van oordeel is, dat, wanneer eenmaal vergunning voor een slachterij op de aangegeven plaats is gegeven, men daar zal kunnen slachten wat en zooveel men wil, zelfs varkens ingesloten. Daaruit is bij de opeengehoopte bevolking in dat gedeelte der stad, zoowel nadeel voor de gezondheid als een voortdurend hinderlijk geluid te vreezen. Het aan de geprojecteerde slachtplaats grenzende terrein is tot uitbreiding der school bestemd, en in dat gebouw zal zich dus de gevreesde hinder zeker doen gevoelen. Een behoorlijk toezicht omtrent de naleving van te stellen voorwaarden zal op den duur niet uit te oefenen zijn. De schoolcommissie hoopt daarom, dat de weigering van B. en W. zal worden gehandhaafd.

De appellant geeft enkele inlichtingen en beantwoordt de vragen van den Staatsraad De Vries.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Acht en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 16 *December* 1885

(Geopend ten 11 ure)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. I. F. van Humalda van Eysinga,

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Commies van Staat : Mr. C. Bake.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk Besluit:

van 3 December 1885, no. 22, houdende beschikking op het beroep, van *J H. Phaff te Winschoten, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten vaa Groningen dd.* 28 *Augustus* 1885, *no.* 62, *3e Afd., betreffende zijne niet-toelating als raadslid dier gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, blz. 582).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden. Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van J. H. Phaff te Winschoten tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen dd. 28 Augustus 1885, no. 62, 3e Afd., betreffende zijne niet-toelating als raadslid dier gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 18 November 1885, n°. 87;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 November 1885, n°. 5256, afd. B. B.;

Overwegende, dat op 21 Juli jl. in de gemeente Winschoten eene verkiezing is gehouden om te voorzien in de plaatsen van 4 leden van den gemeenteraad, die aan de beurt van aftreding waren, en in de plaats van een lid, dat zijn ontslag had genomen;

dat bij de eerste stemming door twee personen de volstrekte meerderheid werd verkregen, terwijl eene herstemming noodig was om in de plaatsen der beide overige periodiek aftredende leden en in die van het tusschentijds afgetreden lid te voorzien;

dat die herstemming op 4 April ll. heeft plaats gehad en alstoen tweeërlei soort stembiljetten zijn gebezigd, namelijk witte voor de periodieke aftreding en gele voor de tusschentijdsche aftreding, terwijl voor de gewone en buitengewone verkiezing afzonderlijke stembussen zijn gsbruikt;

dat blijkens de stukken, een der kiezers zijne briefjes bij vergissing, zooals hij terstond aan het stembureau mededeelde, in de verkeerde bussen heeft geworpen, namelijk het gele in de bus voor de periodieke aftreding en het witte in de bus voor de buitengewone verkiezing;

dat na de opening der stembussen alvorens tot de opening der briefjes over te gaan het bureau van stemopneming deze vergissing heeft hersteld en het gele briefje bij de gele, het witte bij de witte briefjes heeft gevoegd, zonder dat een der bij de opening aanwezige personen daartegen bezwaren heeft ingebracht;

dat na de opening en voorlezing der briefjes voor de periodieke verkiezing gebleken is, dat op de vier personen, tusschen wie de herstemming had plaats gehad, waren uitgebracht op H. Dik 223, J. H. Phaff 164, Mr. M. G. L. Jorissen insgelijks 164 en M. Fruitema 67 stemmen en het stembureau daarop, behalve den heer H. Dik, bij staking van stemmen tusschen de heeren Phaff en Jorissen eerstgenoemde als oudste in jaren benoemd heeft verklaard;

dat de gemeenteraad in zijne vergadering van 15 Augustus genoemden J. H. Phaff als lid heeft toegelaten, doch Gedeputeerde Staten van Groningen, ambtshalve uitspraak doende, bij resolutie van 28 Augustus 1885 het besluit van den gemeenteraad tot toelating van J. H. Phaff hebben vernietigd, op grond dat het stembureau onbevoegd was de briefjes te verwisselen en die verwisseling eene onregelmatigheid is geweest, die op den uitslag der stemming van invloed heeft kunnen zijn;

dat appellant van deze beslissing Onze voorziening heeft ingeroepen;

overwegende dat vernietiging eener gehouden verkiezing niet buiten volstrekte noodzakelijkheid behoort te geschieden, aangezien de kieswet bij het niet nakomen der

voorschriften bij verkiezingen in acht te nemen, niet in het algemeen nietigheid bedreigt;

dat hier van overtreding van eenig wettelijk voorschrift zelfs geen sprake is, en het dus alleen de vraag geldt of hier eene onregelmatigheid heeft plaats gehad, en zoo ja, of die op den uitslag der verkiezing van invloed heeft kunnen zijn;

dat wanneer zooals hier het geval is gelijktijdig eene gewone en eene buitengewone verkiezing wordt gehouden, het geheel onverschillig is of één dan wel twee stembussen gebezigd worden, mits er slechts, wat de stembriefjes betreft, een kenmerkend onderscheid aanwezig zij, opdat duidelijk van de bedoeling der kiezers blijke en er geene onzekerheid besta, wie in de plaats van het binnentijds afgetreden raadslid wordt benoemd;

dat dit onderscheid dan ook hier is in acht genomen, maar daarbij tevens om het verkiezingswerk te bespoedigen en het schiften der briefjes te vermijden van verschillende stembussen gebruik is gemaakt;

dat even als in geval slechts van eene bus gebruik ware gemaakt, de schifting van de witte en gele briefjes de taak van het stembureau zou zijn geweest, dat bureau ook hier, waar voor de briefjes van verschillende kleur verschillende bussen zijn gebezigd, niet onbevoegd kan gemaakt worden een briefje, dat gevonden wordt in de bus voor briefjes van andere kleur bestemd, bij de briefjes te voegen, waartoe het naar zijne kleur behoorde;

dat toch volgens het voorschrift van den oproepingsbrief de kleur der stembriefjes beslissend zou zijn omtrent de beantwoording der vraag, voor welke vacature men den daarop geplaatsten naam wilde aanwijzen;

dat alzoo door het stembureau volkomen overeenkomstig de bedoeling van dat voorschrift is gehandeld;

dat derhalve Gedeputeerde Staten van Groningen ten onrechte het besluit van den gemeenteraad van Winschoten tot toelating van appellant als lid van dien raad hebben vernietigd;

Gezien de wet van 4 Juli 1850 (*Stbl.* no. 37) en 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der resolutie van Gedeputeerde Staten van Groningen van 28 Aug. 1885 no. 62, 3e Afd., te verklaren, dat appellant terecht door den gemeenteraad van Winschoten als raadslid is toegelaten.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 3 December 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van den *gemeenteraad van Kollumerland en Nieuw-Kruisland, van een besluit van Gedep. Staten van Friesland van* 27 *Aug.* 1885, *waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien raad van* 18 *Aug. bevorens, tot vaststelling der jaarwedden van de onderwijzers aan de openbare lagere scholen in die gemeente.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenl. Zaken, onder geleide eener missive van 14 November '85 no. 3611, Afd. O., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door den gemeenteraad van Kollumerland en Nieuw-Kruisland, tegen een besluit van Gedep. Staten van Friesland dd. 27 Aug. '85 no. 12, 3e Afd. S, waarbij de goedkeuring werd onthouden aan een besluit van genoemden gemeenteraad van 18 Aug. bevorens tot nadere regeling der onderwijzersjaarwedden.

Volgens art. 3 der verordening van 9 October 1880, no. 9, zijn in de gemeente Kollumerland c. a. de onderwijzers geene hoofden der scholen verdeeld in drie klassen. Art. 4 bepaalt, dat tot de eerste klasse de onderwijzers, die bij het 3e lid van art. 24 der wet zijn bedoeld, tot de tweede zij die den rang van hoofdonderwijzer bezitten of verkrijgen en tot de derde de overige onderwijzers behooren.

Bij art. 5 zijn de jaarwedden voor de onderwijzers der eerste klasse op f 600; voor die der tweede op f 550 en voor die der derde op f 500 bepaald.

Deze regeling was door de Gedep. Staten van Friesland bij hun besluit van 15 Oct. 1880, no. 16, goedgekeurd.

Den 6en Juli dezes jaars nam de gemeenteraad van Kollumerland c. a. het besluit waarbij, met wijziging in zooverre van art. 5 van bovengenoemde verordening, de jaarwedden van de onderwijzers der derde klasse nader op f 400 minstens, werden vastgesteld.

Dit besluit gaf aan Gedep. Staten in tweeërlei opzicht aanleiding tot bedenking; ten eerste omdat art. 26 der wet op 't lager onderwijs eene vaste jaarwedde eischt en ten tweede omdat de vermindering der jaarwedde van f 500 tot f 400, door het belang van het onderwijs wordt gewraakt. Voorts overwogen Gedep. Staten bij hunne resolutie van 6 Augustus '85 no. 12, 3e afd. S., dat eene jaarwedde van f 400 inderdaad te laag is voor een onderwijzer om slechts eenigermate naar billijke eischen in zijn stand te leven, en dat, al mogen voor het oogenblik onderwijzers voor de geringe belooning van f 400 zijn te krijgen, de verhouding tusschen vraag en aanbod onmiddellijk eene geheel andere wordt, zoodra de gemeentebesturen aanvangen om geleidelijk het getal onderwijzers overeenkomstig den eisch der wet te vermeerderen. Op deze gronden werd de goedkeuring aan 's Raads besluit onthouden.

Daarop nam de gemeenteraad onder dagteekening van 18 Augustus 1885 een nader besluit, waarbij, naar aanleiding van de eerste der door Gedep. Staten gemaakte bedenkingen, en met weglating van het woord „minstens", de jaarwedden van de onderwijzers der derde klasse op f 400 werden vastgesteld.

Gedep. Staten waren van oordeel, dat thans wel aan hun eerstgenoemd bezwaar was tegemoet gekomen, maar dat hun tweede bezwaar juist daardoor in sterkere mate was blijven bestaan. Het bedrag der jaarwedden toch is nu een fixum van f 400 geworden, terwijl dat bedrag bij niet goedgekeurd besluit van 6 Juli '85 een minimum en dus voor verhooging vatbaar was.

De gemeenteraad heeft, zoo overwogen Gedep. Staten verder, bij zijn nader besluit voor eene geheele kategorie van onderwijzers, die der derde klasse, zonder eenig onderscheid te maken, de jaarwedde vastgesteld op een bedrag, door de wet zelve als minimum, alzoo volstrekt niet als norma, aangenomen. Zulk een regeling nu moet worden geacht te strijden met de bedoeling des wetgevers, die in art. 26 der onderwijswet het peil bepaalde, beneden 't welk de jaarwedden niet mogen dalen.

Hunne vroegere beschouwingen omtrent het onvoldoende eener jaarwedde van f 400 overigens handhavende, hebben Gedep. Staten bij hunne resolutie van 27 Aug. '85 no. 12, 3e Afd. S., aan het nader raadsbesluit hunne goedkeuring onthouden.

Hiertegen is de gemeenteraad van Kollumerland c. a. bij Zijne Majesteit in beroep gekomen.

Het appellatoir adres is gedagteekend 15 Oct. '85 en op 17 Oct. d. a. v. aan Zijner Majesteits Kabinet ontvangen. Bij dat adres geeft de gemeenteraad te kennen, dat hij, rekening houdende met vraag en aanbod, tusschen welke veel gunstiger verhouding is gekomen, dan sedert jaren het geval was, gemeend heeft de jaarwedden van de onderwijzers der derde klasse te moeten verminderen en die bij besluit van 6 Juli jl. heeft vastgesteld op "minstens" f 400; ten einde de gelegenheid te hebben om dit cijfer te kunnen verhoogen en bij iedere vacature te kunnen regelen naar mate van de omstandigheden, die zich daarbij mochten voordoen. Ook na de weglating van het door Gedep. Staten gewraakte woord "minstens" is aan 's Raads besluit de vereischte goedkeuring onthouden. Met het gevoelen van Gedep. Staten kan de gemeenteraad zich echter niet vereenigen, en wel:

1o. Wat betreft de te geringe jaarwedde der onderwijzers. Hoewel de jaarwedde van de onderwijzers der 3e klasse bij verordening was vastgesteld, werd de gemeente Kollumerland c. a. evenals alle andere genoodzaakt hoogere jaarwedden, zelfs tot f 650, uitteloven, wegens de weinige sollicitanten, die zich bijeene vacature aanmeldden.

Die toestand is sedert eenigen tijd aanmerkelijk verbeterd, daar zich thans bij eene oproeping op eene jaarwedde van f 400, sollicitanten in overvloed komen aanmelden, zooals nog onlangs o. a. ook in de gemeente Tietjerksteradeel is gebleken. Bovendien is, naar het oordeel van den gemeenteraad, deze jaarwedde, ook ten platten lande, voor jongelieden, die pas hunne loopbaan beginnen, zeer voldoende te achten en heeft de ervaring geleerd, dat hooge jaarwedden voor deze titularissen eer nadeelig dan voordeelig werken, en evenmin in het belang van het onderwijs zijn, daar het blijkt, dat vele onderwijzers in het genot eener jaarwedde van f 600 of hooger geene pogingen doen om zich voor de hoofdonderwijzersakte te bekwamen, maar op de aanvankelijk verkregen lauweren blijven rusten en den prikkel om naar bevordering te streven missen.

2o. Wat betreft het gewraakte woord "minstens." Tegen de bevoegdheid, die de gemeenteraad zich voorbehield om naar omstandigheden te handelen, hebben Gedep.

Staten, blijkens hunne resolutie van 6 Aug. '85, bezwaar, ofschoon in die van 27 Aug. d. a. v. wordt erkend, dat die bepaling eene verhooging der jaarwedde toeliet, 't geen juist de bedoeling van den gemeenteraad was en steeds onder de werking der bestaande verordening werd toegepast, daar aan geen der onderwijzers thans eene lagere jaarwedde dan f 550 is toegekend, hoewel het minimum tot dusver f 500 bedroeg.

3o. Wat betreft de bewering, dat 's raads besluit in strijd zou zijn met de wet.

Tegenover de bewering, van Gedep. Staten, dat hier in strijd zou zijn gehandeld met de bedoeling van den wetgever, is de gemeenteraad van oordeel, dat, aangezien de wet voor de jaarwedde van een onderwijzer f 400 als minimum bepaalt, even als zij voorschrijft dat de jaarwedde van het hoofd der school in geen geval minder dan f 700 mag bedragen, eene gelijke bepaling als voor het hoofd der school evenzeer voor de onderwijzers in de verordening kan worden opgenomen.

Naar de meening van den gemeenteraad kon eene bepaling in de verordening overeenkomstig de in de wet aangegeven minima niet geacht worden met de wet in strijd te zijn.

Bij de bepaling van de jaarwedden der hoofden van scholen en der onderwijzers, bedoeld bij het 3e lid van art. 24 der wet, overeenkomstig de in de wet voorgeschreven minima, gelijk dit in de verordening van 9 October 1880 is geschied, is die strijd met de wet dan ook niet door Gedep. Staten beweerd.

Bovendien is er behalve eene klasse van aankomende onderwijzers, waarvoor nu eene jaarwedde van f 400 is vastgesteld volgens de verordening, eene tweede klasse van onderwijzers, n.l. die welke in het bezit zijn of geraken van de hoofdacte en voor wie, zonder dat de wet dit eischt, eene jaarwedde van f 550 is bepaald.

Volgens het appellatoir adres is hier dus eerder sprake van eene geleidelijke verhooging der jaarwedden naar gelang der bekwaamheid met ruime toepassing der bestaande wetsbepaling, dan van het in het leven roepen van voorschriften, die met de wet in strijd zijn.

Het adres werd door den Minister van Binnenl. Zaken in handen gesteld van de Gedep. Staten van Friesland. Deze deden in hun bericht van 29 Oct. '85, no. 12, 3e Afd., S., opmerken, dat het adres op ongezegeld papier is geschreven. Naar hunne meening valt echter dit adres niet onder de vrijstelling van art. 27 litt. A, no. 3, der wet van 3 October 1843, (*Stbl.* no. 47).

Dit echter daargelaten, moet, naar hun oordeel, het beroep niet ontvankelijk worden verklaard, omdat de wettelijke termijn van indiening uit het oog is verloren. Immers volgens art. 14 der wet op het lager onderwijs moet het beroep, waartoe in art. 26 aan den gemeenteraad het recht is gegeven, worden ingesteld binnen dertig vrije dagen te rekenen van den dag, waarop het besluit, waarin niet wordt berust, openbaar gemaakt of den belanghebbende toegezonden is. Het besluit tot niet-goedkeuring dd. 27 Augustus jl. werd den 31en Augustus d. a. v. aan den gemeenteraad toegegezonden. Het hooger beroep, zoo vervolgen Gedep. Staten, had dus vóór 30 Sept. jl. moeten zijn ingesteld, doch is, blijkens den stempel, eerst op 17 Oct. jl. aan het Kabinet ontvangen.

Nadat de overweging van het beroep bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig was gemaakt, zijn bij haar geen nadere memoriën ingekomen.

III. het beroep van den *gemeenteraad van Haarlemmermeer, van een schrijven van Gedep. Staten van Noörd-Holland van 23 Sept.* 1885, *waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad van* 13 *Aug. bevorens, tot regeling van de jaarwedden der onderwijzers aan de openbare lagere scholen in die gemeente*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Z. M. heeft de Minister van Binnenl. Zaken, onder geleide van een schrijven van 14 November 1885 no. 3613, Afd. O, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Haarlemmermeer tegen een besluit van Gedep. Staten van Noord-Holland van 23 Sept. 1885, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden gemeenteraad van 13 Augustus bevorens, tot regeling van de jaarwedden der onderwijzers aan de openbare lagere scholen in die gemeente. Laatstgemeld raadsbesluit bepaalde, dat de jaarwedden van de onderwijzers en onderwijzeressen, die zouden benoemd worden ter voorziening in de vacatures, welke onder het onderwijzend personeel aan de scholen in die gemeente mochten ontstaan, f 550 zouden bedragen, terwijl voor de in functie zijnde onderwijzers en onderwijzeressen de bestaande regeling zoude van kracht blijven.

Gedep. Staten van Noord-Holland, wien dit besluit ter goedkeuring was opgezonden, stelden het in handen van den schoolopziener in het district Haarlem, die in zijn bericht van 26 Aug. 1885 te kennen gaf, dat de belangen van het onderwijs te Haarlemmermeer z. i. in niet geringe mate zouden worden benadeeld, indien gemeld raadsbesluit in werking trad, en met een beroep op het Kon. Besluit van 28 April 1881 no. 1 verklaarde, dat hij zich verplicht achtte de goedkeuring van dat besluit te ontraden. Hij deed daarbij opmerken, dat de aanwezige overvloed van onderwijzers weldra voor gebrek zoude plaats maken, indien de gemeentebesturen de geleidelijke uitvoering van art. 26 der wet in toepassing brachten; inderdaad is dus de onderwijzersovervloed, waarop ook Haarlemmermeer scheen gerekend te hebben, zeer denkbeeldig en voor het minst weinig betrouwbaar; dat zich voor ééne vacature vijftien of twintig sollicitanten voordoen, kan daarvan althans niet het bewijs leveren, daar pas aangekomen onderwijzers naar vijf, zes of meer plaatsen tegelijk dingen en alle sollicitanten niet juist buiten betrekking zijn; voorts wijst de districtsschoolopziener er op, dat wat gemeenten als Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en andere groote plaatsen kunnen doen, die aan jeugdige onderwijzers naast andere voordeelen 't voorrecht verschaffen eener uitstekende gelegenheid tot voortzetting hunner studiën, niet vrijstaat aan Haarlemmermeer dat zóó weinig aanlokkelijks voor onderwijzers heeft, dat als het besluit goedgekeurd wordt, niemand zich zal aanmelden, zoolang er elders in groote gemeenten of op gunstiger gelegen plaatsen (en deze zijn talrijk) nog f 600 ja zelfs f 650 wordt uitgeloofd, vermits geen onderwijzer of onderwijzeres die iets beteekent, zich zal vestigen in eene gemeente, waar het leven en werken met zooveel moeite, strijd en zelfopoffering gepaard gaat en waar eene behoorlijke en niet al te kostbare inwoning zóó bezwaarlijk te verkrijgen is als daar. Jaren achtereen placht zich aldaar dan ook, zelfs na herhaaldelijke oproepingen tegen een salaris van f 650,

slechts een luttel getal sollicitanten aan te melden, en in plaats van deze wedde eensklaps op f 550 te brengen, deed de gemeente Haarlemmermeer z. i. beter, van de gunstige gelegenheid gebruik te maken om in het gebrek aan hulppersoneel te voorzien, voor de noodige onderwijskrachten (ook voor het onderwijs in de nuttige handwerken, dat aan sommige scholen niet gegeven wordt) te zorgen, en zich althans eenigermate te kwijten van de verplichtingen, die het genot der 30 % rijksvergoeding aan de gemeente oplegt.

Aan het slot van zijn ambtsbericht verklaarde de schoolopziener, dat, wilde de gemeente Haarlemmermeer beproeven om voortaan tegen het aanbod eener jaarwedde van f 600 dc openvallende onderwijzersplaatsen te bezetten, en, daar waar zulks noodig is, onderwijzeressen tegen een salaris van gelijk bedrag aan te stellen, een zoodanige maatregel in gunstige overweging zoude kunnen genomen worden. Den 23en September schreven Gedep. Staten aan Burg. en Weth. van Haarlemmermeer, dat zij bezwaar moesten maken tegen de goedkeuring van meergemeld raadsbesluit; zij merkten op, dat, wel is waar, ten gevolge van verhooging van onderwijzersjaarwedden het aantal personen, die zich aan het onderwijs wijdden, grooter was geworden, maar dat dit getal toch nog niet voldoende was om het onderwijzend personeel aan alle lagere scholen op het wettelijk minimum te brengen, en dat als men nu, alleen achtgevende op den toestand van het oogenblik, de jaarwedden aanmerkelijk ging verlagen, het te voorzien was, dat binnen korten tijd, wanneer de wet volledig moest zijn ten uitvoer gelegd, de onderwijzersnood van vroeger zich zoude herhalen. Ook wezen zij er op, dat Haarlemmermeer voor jeudige onderwijzers eene weinig aantrekkelijke woonplaats is, gelijk duidelijk is gebleken uit de moeielijkheid om de vacatures te vervullen, die elders, ofschoon de jaarwedden er niet hooger waren, niet werd ondervonden; dat het getal der onderwijzers aldaar nog ver beneden het wettelijk minimum is, en op verschillende scholen nog geen onderwijs in de nuttige handwerken gegeven wordt, hoewel de wet dit eischt; en dat de Raad de tijdelijke ruimte van onderwijskracht behoort aan te wenden, niet tot verlaging der jaarwedden, maar tot aanvulling van het nog ontbrekend getal onderwijzers en onderwijzeressen.

Van deze beschikking is de gemeenteraad van Haarlemmermeer bij Z. M. in beroep gekomen. In zijn adres — ingekomen op het Kabinet des Konings 1 Oct. 1885 — geeft hij te kennen, dat hij het bij den overvloed van sollicitanten zijnen plicht geacht heeft in het belang der gemeentefinanciën, de vroeger telkens verhoogde jaarwedden, die eindelijk tot f 650 waren geklommen, weder te verminderen, waaruit geen nadeel voor het onderwijs kan voortvloeien, vermits voor eenc betrekking van onderwijzer en eene van onderwijzeres aan de school no. 3 aldaar zich 22 sollicitanten hebben aangemeld. Moge Haarlemmermeer ook al voor jeugdige onderwijzers geene aantrekkelijke woonplaats zijn, zooals Gedep. Staten beweren, toch zijn de vacatures daar altijd vervuld geworden. Appellant ontkent, dat het aantal onderwijzers nog ver beneden het wettelijk minimum zoude zijn. Volgens het K. B. van 3 Oct. 1884 (*Stb.* no. 207) moet op 1 Jan. 1887 de helft der bij de wet gevorderde onderwijzers in dienst zijn gesteld, en op 1 Januari 1890 het volle getal; dit laatste bedraagt voor Haarlemmermeer 36, en als aan het voornemen om nog eene onderwijzeres te benoemen, waartoe de voordracht reeds is opgemaakt, gevolg gegeven is, zullen er te

Haarlemmermeer 23 onderwijzers en onderwijzeressen in dienst zijn. Drie scholen zullen er daarna nog overblijven, waar geen onderwijs in de nuttige handwerken gegeven wordt, doch de Raad stelt zich voor bij eventueele vacature daarin te voorzien. Appellant verzoekt om deze redenen eerbiedig, dat het besluit van 13 Augustus 1885 alsnog door Z M. moge worden goedgekeurd.

Over dit beroep gehoord, berichten Gedep. Staten het volgende. Uit de laatste statistieke opgaven, die hun bekend zijn, betreffende het onderwijs in Nederland blijkt, dat er nog altijd een aanzienlijk wettelijk tekort van onderwijzers bestaat. Om dit tekort aan te vullen en tevens te voorzien 1o in 't vervullen der vacatures en 2o in de vergrooting van het personeel bij vermeerdering van het getal leerlingen is nog een zeer groot getal onderwijzers noodig, stellig grooter dan dat, hetwelk door kweekscholen en normaallessen kan worden afgeleverd. Alle krachten mogen dus wel worden ingespannen om in 1890 het wettelijk cijfer te bereiken. Op dit oogenblik is Noord-Holland, met de andere provinciën vergeleken, nog in den gunstigsten toestand, maar om dien te handhaven dient men het aanlokkelijke eener plaatsing als onderwijzer of onderwijzeres niet te veel te verminderen, vooral niet in eene gemeente als Haarlemmermeer, waar den onderwijzer niet het geringste hulpmiddel voor verdere ontwikkelidg ten dienste staat. Haarlemmermeer behoort, wat het onderwijs betreft, tot de achterlijke gemeenten; aan 5 van de 11 scholen was op 1 Jan. 1885 geene onderwijzeres in de handwerken verbonden; van de 46 onderwijzers (door art. 24 gevorderd) ontbraken toen nog 13 of ruim 28 $^{0}/_{0}$; elders in Noord-Holland (Amsterdam niet medegerekend) daarentegen 144 van het vereischte getal van 1175, d. i. even 12 $^{0}/_{0}$.

Nog ongunstiger is thans de verhouding. De Raad zegt, dat er thans 22 onderwijzers en onderwijzeressen in dienst zijn, en dat het volle door de wet gevorderde getal 36 is; voegt men bij elk dier cijfers de 11 hoofden der scholen door den Raad niet medegerekend, dan verkrijgt men 33 tegen 47 die er op 1 Januari 1890 moeten zijn; aan dit laatste getal ontbreekt dus bijna 30 $^{0}/_{0}$. Voorts wijzen Gedep. Staten er op, dat, al mogen op dit oogenblik het getal onderwijzers aan den eisch van het Kon. Besluit van 3 Oct. 1884 (*Stbl.* no. 207) voldoen, dat zelfde K. B. bepaalt, dat op 1 Jan. 1890 het volle bij art. 24 der wet vastgestelde getal aanwezig moet zijn: slechts door geleidelijke vermeerdering van het aantal onderwijzers zal men daartoe kunnen geraken, en al moge men nu voor verminderde jaarwedden wel personeel kunnen vinden, bij de overal tegelijk stijgende behoefte zal dit moeilijker worden, wanneer juist door de verlaging der jaarwedden, ook het getal onderwijzers weer zal dalen. „De beweging, die zich thans ten aanzien der toekenning van belooning voor het geven van onderwijs openbaart" — verklaren Gedep. Staten — „wordt door ons, wij herhalen het, hier met nadruk, zeer gevaarlijk geacht en er dient ten ernstigste tegen gewaakt en gewaarschuwd te worden."

Zij adviseeren, dat het beroep van den Raad der gemeente Haarlemmermeer ongegrond worde verklaard.

IV. het beroep van *J. C. Pauptit c. s., te Scheveningen, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage, van* 3/7 *Augustus* 1885, *waarbij aan M. Parser*

en Co., te Scheveningen, vergunning is verleend tot oprichting eener door stoom gedreven fabriek van vischnetten.

De Staatsraad Des Amorie van der Hoeven brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Z. M. is, bij schrijven van den Minister van W. H. en N., van 13 Nov. ll. no. 60, afd. H N., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt de overweging van een door J. C. Pauptit c. s. te Scheveningen ingesteld beroep van een besluit van Burg. en Weth. van 's-Gravenhage, waarbij aan M. Parser en Co. te Scheveningen vergunning is verleend tot het oprichten eener nettenfabriek.

Bij adres van 1 Juli 1885 werd door M. Parser en Co., vischnettenfabrikanten te Scheveningen, aan Burg. en Weth. van 's-Gravenhage vergunning verzocht tot het oprichten van een gebouw, ingericht tot het fabriceeren van vischnetten en het tanen daarvan, beide door handenarbeid, benevens het twijnen van het daartoe noodige garen, met stoom, op een terrein gelegen aan de Havenstraat sectie M. no. 5790. Bij dit adres waren gevoegd de gevorderde teekening en beschrijving in duplo en uittreksels uit den kadastralen legger der gemeente. Uit de beschrijving blijkt, dat het gebouw geheel door gemetselde muren zal worden ingesloten en met glas en pannen gedekt, terwijl de beweegkracht voor het twijnen van het benoodigde garen zal worden gedreven door eene stoommachine van 20 à 25 paardenkracht, waarbij zal worden geplaatst een schoorsteen hoog 16 meter.

Op de ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 belegde vergadering werden mondeling bezwaren ingebracht door J. C. en C. G. Pauptit, G. De Jager en J. C. J. Schiferli, allen bewoners of eigenaars van belendende of naburige panden. Eerstgemelde verklaarde, dat de opterichten fabriek aan de zijde van zijn eigendom geen scheiding heeft en dat de binten slechts rusten op stijlen. Oorspronkelijk had de heer Parser beloofd, dat het terrein tusschen de fabriek en het perceel van reclamant onbebouwd zou blijven, doch thans is het reeds overdekt en zal waarschijnlijk ook tot fabriek worden ingericht. Het leven bij het maken der netten zal den toestand voor reclamant zoowel als bewoner als voor 't verhuren van kamers onhoudbaar maken. De gronden in de Havenstraat, indertijd tegen hoogen prijs gekocht onder voorwaarde, dat daarop niet lager mocht worden gebouwd dan 8 m., terwijl de fabriek aanmerkelijk lager wordt, zullen in waarde verminderen, en de premie van assurantie zal wegens het vermeerderd brandgevaar ongetwijfeld verhoogd worden. Daarbij zal de in hetzelfde perceel opterichten taanderij een ondragelijken reuk verspreiden. De verzoeker is met den bouw aangevangen, zonder zich van de vereischte toestemming verzekerd te hebben. Gelijke bezwaren werden aangevoerd door de tweede en derde reclamanten, terwijl de vierde beweerde, dat de hinder van leven en rook, door de fabriek te veroorzaken, hem belangrijke schade zal berokkenen, en dat Scheveningen als badplaats door hare oprichting ernstig zal worden bedreigd.

Namens M. Parser & Co. werd op deze bezwaren geantwoord, dat indien de firma, gelijk oorspronkelijk haar voornemen was, de fabriek zonder stoom als beweegkracht had opgericht, zij ingevolge de wet van 2 Juni 1875 geen vergunning had behoeven

te vragen, dat de stoommachine zal geplaatst worden aan de zijde van het gebouw tegenovergesteld aan die, welke grenst aan de perceelen der heeren Pauptit, zoodat deze daarvan geen hinder zullen ondervinden; dat er, bij de aan den schoorsteen te geven hoogte van 16 m., van overlast door roet en rook geene sprake zal kunnen zijn; dat blijkens de ondervinding inrichtingen, van dezen aard geen hinder veroorzaken; dat het leven voor de buren niet zoo groot zal zijn, als men vreest, omdat tusschen het fabrieklokaal en de naburige woning zich, behalve een open ruimte, nog zonder bestemming bevinden een doorrij en een ingang. Ook verspreidt de taanderij niet zooveel reuk als beweerd wordt; zij bestaat eenvoudig in het koken der netten in water en cachou; bovendien is die inrichting geprojecteerd in het achtergedeelte van het perceel, en bevindt zich grootendeels in den grond. Wat aangaat het bezwaar, dat de fabriek lager zal worden gebouwd dan de nabij gelegen perceelen, dit kan niet tegen de verzoekers worden aangevoerd, omdat hun koopcontract geene beperkende voorwaarde op dit punt inhoudt. Het belang van Scheveningen als badplaats mag niet alleen in aanmerking komen, omdat het ook een visschersplaats is. Van het oorspronkelijke plan om de ruimte tusschen de fabriek en het perceel van J. C. Pauptit onbebouwd te laten, is afgezien om haar te bestemmen tot bergplaats of iets dergelijks. Daartoe is zij overdekt, en wordt een nieuwe scheidingsmuur gemetseld tegen den muur van dien heer. Op verzoek van laatstbedoelden werd nog namens de firma M. Parser & Co. verklaard, dat de geheele ruimte tusschen de woning van J. C. Pauptit en den ingang benevens het open terrein van het perceel der firma nooit zal worden gebezigd als nettenfabriek.

Behalve de gemelde mondelinge reclames waren bij Burg. en Weth. nog ingekomen bezwaarschriften van D. Kolk, aannemer en eigenaar van huizen en gronden aan de Havenstraat, die beweert, dat alle perceelen aldaar door de heeren Sonnaville & Co. verkocht zijn onder voorwaarde, dat er geenerlei bedrijf zal mogen uitoefend worden; van de firma A. E. Maas en Zonen in likwidatie, die van meening is dat voor het weven van vischnetten geen stoomkracht gebruikt worden kan, en dat in elk geval tot het tanen van netten door stoomkracht slechts hoogstens 3 paardenkracht zou worden vereischt, weshalve de opterichten machine wel voor iets anders zal moeten dienen; dat de rook van de stoompomp bij de Hangbrug in die omgeving reeds veel last veroorzaakt en het bedenkelijk is dien last nog aanmerkelijk te vermeerderen; dat voor eene taanderij de meest afgelegen gedeelten van open erven plegen te worden gebruikt, terwijl de hierbedoelde aan de openbare straat in een aanzienlijke buurt zal gelegen zijn; van den reeds genoemden reclamant J. C. Pauptit, die zich beklaagt dat zijn onder de reeds gemelde clausules duur gekochte grond voor een groot deel waardeloos worden zoude, indien de vergunning verleend werd, op welke omstandigheid volgens den eisch der billijkheid moet worden gelet; dat het werken in de fabriek een vreeselijk leven en gedreun veroorzaken zal, zoodat van slapen gedurende den werktijd (van 5 uur 's morgens tot 10 uur 's avonds) voor hem en zijn gezin geen sprake zal zijn en niemand zijne kamers in de zomermaanden zal willen huren, waardoor hij geruïneerd zoude zijn; dat de bestemming van het aan zijn woning dadelijk grenzende gedeelte der fabriek op de kaart niet is aangegeven en dat er geen scheidingsmuur tegen zijn woning is opgericht; dat de rook uit den schoorsteen het voorkomen

der nabijzijnde huizen geheel bederven zal, indien ten minste aan de verzoekers niet wordt voorgeschreven eene inrichting aan den ketel te maken waardoor de rook voor het grootste deel verbrand worde; dat indien er geen termen mochten bestaan om de vergunning te weigeren, dan althans bepaald moge worden dat het gedeelte naast het huis van reclamant nooit voor werkplaats zal kunnen worden gebruikt; van de weduwe A. Dijkhuizen, G de Jager en E. Dijkhuizen, eigenaars en bewoners van nabij gelegen panden aan de Havenstraat, die hunne gronden gekocht hebben o. a. onder voorwaarde, dat de te bouwen woningen niet zouden dienen tot paardenstalling of rookerij, op verbeurte eener boete van f 2000, en daarom gebouwd hebben met het doel om hunne woningen of gedeelten daarvan aan badgasten te verhuren, tegen welk bedrijf de oprichting dezer fabriek een bijna onoverkomelijk beletsel opwerpen zal, terwijl ook het algemeen belang van Scheveningen als badplaats daaronder ten zeerste zal lijden — een belang dat nog voor enkele jaren aanleiding heeft gegeven om aan den heer Pleyser vergunning te weigeren tot oprichting eener kalkblusscherij in een perceel, gelegen op verderen afstand dan de ontworpen fabriek, waarbij er wel op gelet mag worden dat men in het vervolg aan den ander niet zal kunnen weigeren wat thans aan den een zou worden toegestaan; eindelijk van de weduwe A. Jeneson en G. H. Geerts, mede bewoners der Havenstraat, die — behalve een deel der reeds genoemde bezwaren — nog aanvoerden, dat die straat haar eigenaardig karakter zal verliezen, indien er op zekere tijden een aantal fabrieksarbeiders voor de huizen liggen of slenteren, wachtende op het begin van den werktijd.

Nadat Burg. en Weth. van 's-Gravenhage nog hadden ontvangen een gemeenschappelijk rapport van den Opperbrandmeester en den Inspecteur der bouwpolitie aldaar, hebben zij, geheel in overeenstemming daarmede, bij besluit van 3/7 Aug. ll. no. 946/6, de gevraagde vergunning verleend onder de navolgende voorwaarden:

a. dat van de vergunning moet worden gebruik gemaakt vóór 1 Nov. 1885;

b. dat in het lokaal, bestemd tot het plaatsen van een stoomketel, een steenen vloer moet worden gelegd;

c. dat de schoorsteen, geheel van steen gemetseld, vrij en op zich zelf staande moet worden gemaakt en opgetrokken tot eene hoogte van 25 Meters van den beganen grond der Havenstraat;

d. dat het stoomwerktuig en de daarmede in beweging te brengen werktuigen moeten geplaatst worden op steenen fundeeringen;

e. dat de stoelen en de assen tot het in beweging brengen dezer werktuigen moeten bevestigd worden uitsluitend op muren, binten of kolommen van het eigendom of op het terrein van den concessionaris;

f. dat in de beide lokalen ter linker- en ter rechterzijde van de fabriek, gelegen aan de belendende perceelen der Havenstraat, geen werktuigen geplaatst worden;

g. dat overigens de geheele inrichting moet worden gemaakt volgens de voorschriften der verordening regelende de bouwpolitie, onder toezicht en ten genoegen van de ambtenaren met hare toepassing belast.

Van deze beschikking zijn, met inachtneming der wettelijke voorschriften, bij Z. M. in voorziening gekomen J. C. Pauptit, C. G. Pauptit, weduwe A. Dijkhuizen geb. Fernim, G. de Jager en G. Dijkhuizen, eigenaars en bewoners van panden aan de Havenstraat te Scheveningen. Bij hun adres wordt, met verwijzing overigens naar de

vroeger aangevoerde bezwaren, nog de aandacht gevestigd op eene in het belang der badplaats genomen afwijzende beschikking op een in 1884 gedaan verzoek van A. de Jong om een scheepstimmerwerf te mogen oprichten in de nabijheid der plek, thans bestemd voor nettenfabriek, welke laatste, naar de meening van appellanten, door hare stoommachine nog grootere schade aan de badplaats berokkenen zal.

Gedep. Staten van Zuid-Holland, op dit adres gehoord, wonnen hunnerzijds advies in zoo bij Burg. en Weth. van 's-Gravenhage, als bij den Hoofdingenieur van den provincialen waterstaat. Eerstgenoemden verdedigden hunne genomen beschikking op grond dat de aangevoerde bezwaren niet zijn van overwegenden aard. Het opterichten stoomwerktuig zal geen noemenswaardig leven veroorzaken, en door het gegeven voorschrift om den schoorsteen optetrekken tot 25 M., zal van den rook geen hinder te vreezen zijn. Het geraas zou door de fabriek zelve worden veroorzaakt, ook indien zij geheel door handenarbeid werd gedreven, in welk geval zij zonder vergunning opgericht kon worden. Wel zal de aanwezigheid van de fabriek voor de naburige eigenaars en bewoners niet aangenaam zijn, maar de belangen dier nijverheid, welke een aanzienlijk aandeel heeft in het bestaan van Scheveningen, mogen niet uit het oog worden verloren.

Ten aanzien der aan A. de Jong geweigerde vergunning deelen Burg. en Weth. mede, dat deze weigering is geschied op grond dat hinder van ernstigen aard zou worden veroorzaakt en stoornis zou worden gebracht in den geregelden gang van het onderwijs in een naburige school.

De Hoofdingenieur acht de ingebrachte bezwaren in hooge mate overdreven. Het stoomwerktuig immers met het daaraan verbonden lokaal voor het twijnen staat aan drie zijden vrij en grenst aan de andere zijde aan de overige fabriekslokalen, waarvoor geene vergunning wordt vereischt, en die overigens ook door een pakhuis en eene woning van de aangrenzende eigendommen zijn gescheiden. Van het geraas in de fabriek is daarom voor de buren geen overlast te duchten. De fabriekssschoorsteen moge minder aangenaam zijn, doch zulke voor de nijverheid onmisbare voorwerpen kunnen onmogelijk worden geweerd, en bij de voor dien schoorsteen voorgeschreven hoogte zal ook dit bezwaar tot een minimum worden teruggebracht.

Geheel in overeenstemming met deze adviezen, gaven Gedep. Staten als hun gevoelen te kennen, dat de beschikking van het gemeentebestuur, ook wat de opgelegde voorwaarden betreft, zal behooren te worden gehandhaafd.

Bij deze afdeeling van den Raad van State zijn nog ingekomen een adres van M. Parser & Co., houdende eerbiedig verzoek om de behandeling der zaak zooveel doenlijk te willen bespoedigen; eene memorie van A. E. Maas voor de firma A. E. Maas en Zonen in likwidatie tot handhaving van aangevoerde bezwaren, waarbij als waarschuwend voorbeeld gewezen wordt op den hinderlijken rook, dien bij westelijke en zuidelijke winden het betrekkelijk kleine stoomwerktuig, dienende als waterpomp bij de Hangbrug te Scheveningen, reeds thans verspreidt, en een schrijven van den medeappellant J. C. Pauptit, die opmerkt dat de wet van 2 Juni 1875 geen bepalingen bevat aangaande de nettenfabrieken, door handenarbeid gedreven, omdat die industrie toen nog weinig werd uitgeoefend, en dat juist de in casu aantewenden stoomkracht hem het middel aan de hand doet om bescherming te vragen tegen schade en hinder,

die ook volgens Burg. en Weth. door de oprichting dezer fabriek voor hem zullen ontstaan; dat hij in elk geval meent te mogen aandringen op het stellen der voorwaarde, dat het aan zijn huis grenzend gedeelte der inrichting nimmer tot fabriek zal worden gebruikt.

De appellant J. C. Pauptit ontwikkelt nader mondeling zijne bezwaren tegen de oprichting der fabriek. Hij wijst er op, dat niet alleen zijne belangen en die van zijne mede-appellanten, maar ook die van Scheveningen als badplaats, daardoor zeer ernstig zouden worden bedreigd.

De heer Parser, die zijne belangen zelf voordraagt, acht de aangevoerde bezwaren sterk overdreven. Hij verklaart alles gedaan te hebben wat hij kon om de menschen niet onaangenaam te zijn. Er zal aan de fabriek een steenen schoorsteen van 25 M. worden opgetrokken en door eene bijzondere inrichting zal er hoegenaamd geen geraas van de werking der machine worden vernomen. Daar de fabriek aan de noordzijde van het kanaal is gelegen, kan er voor appellanten geen vrees bestaan voor hinder van den rook. Wat de door hem verlangde taanderij aangaat, hij hoopt dat hem ook daarvoor eene vergunning niet zal worden onthouden, omdat hij haar in de toekomst onvermijdelijk zal noodig hebben en er te Scheveningen reeds meer taanderijen bestaan, waarvan de ondervinding heeft geleerd, dat zij hoegenaamd geen gevaar, schade of hinder veroorzaken. Spr. twijfelt er niet aan, dat het beroep zal worden ongegrond verklaard en dat zijne industrieele onderneming, waarvoor eene uitgave van f 150.000 is gevorderd en die aan 100 man werk verschaft, geen belemmering zal ondervinden.

Nadat de wed. Dijkhuizen nog had in het midden gebracht, dat zij door de fabriek zou worden geruïneerd, beantwoordden de belanghebbenden nog enkele vragen van de Staatsraden De Vries en Des Amorie van der Hoeven.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negen en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 23 *December* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Mr. G. DE VRIES AZN.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. I. F. van Humalda van Eysinga,

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Commies van Staat, Mr. C. Bake.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 26 November 1885, no. 15, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *V. V. Kuppens c. s. te Leeuwen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, betreffende voorziening in de kosten van het leggen van basaltglooiingen in het polderdistrict van Maas en Waal.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885 blz. 561).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door V. V. Kuppens c. s. te Leeuwen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, betreffende voorziening in de kosten van het leggen van basaltglooiingen in het polderdistrict van Maas en Waal;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 November 1885, no. 82;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 23 November 1885, no. 31, afd. Waterstaat A;

Overwegende, dat de dijkstoel van het polderdistrict Maas en Waal, naar aanleiding van het bepaalde bij art. 303 van het Reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland, op den 9 April 1884 heeft vastgesteld eene siering van buitengewone werken aan de Maas- en Waaldijken; strekkende tot het bezetten van daarbij aangewezen gedeelten van de buitenglooiing dier dijken met basalt of steenpuin;

dat, niettegenstaande deze siering was goedgekeurd door de Gedeputeerde Staten van Gelderland, het gecombineerd college weigerachtig is gebleven om de tot uitvoering der bedoelde werken als benoodigd geraamde som van f 20.000 op de begrooting van het dienstjaar 1884/85 te brengen;

dat daarop Gedep. Staten van Gelderland bij besluit van 30 Juli 1884 no. 35 in die begrooting onder de uitgaven hebben gebracht een post van f 20.000 om in de voormelde kosten te voorzien en onder de ontvangsten een gelijke som als opbrengst eener te sluiten leening, en vervolgens, bij voortdurende onwilligheid van het gecombineerd college om tot deze regeling zijne medewerking te verleenen, bij besluit van 3 November 1884 no. 47 — met wijziging in zoover van dat van 30 Juli bevorens no. 35 — de te sluiten leening hebben veranderd in een omslag over het polderdistrict tot gelijk bedrag, welke omslag door den Dijkstoel is invorderbaar verklaard met 1 Januari 1885;

dat de gesierde werken sedert zijn uitgevoerd, en blijkens nader bericht van Gedep. Staten de omslag, op een zeer klein bedrag na, is ontvangen;

dat adressanten, wier op 24 November 1884 aan Ons gericht bezwaarschrift tegen het besluit van Gedep. Staten van Gelderland van 3 November bevorens als ongezegeld was ter zijde gelegd, thans een nieuw verzoek tot vernietiging van hetzelfde besluit aan Ons hebben ingediend, hetwelk op 29 Augustus j.l. bij Ons Kabinet is ingekomen;

dat bij laatstgemeld adres zoowel de noodzakelijkheid en wenschelijkheid der bovenbedoelde werken, als de rechtmatigheid van den door Gedep. Staten bevolen omslag worden bestreden;

Overwegende, dat — voorzoover adressanten kuunen geacht worden door hun verzoek bij Ons in beroep gekomen te zijn — de tijd van beroep, al wordt in art. 195 van het genoemde Reglement geen vaste termijn bepaald, in elk geval is voorbijgegaan,

nu de gesierde werken zijn ten uitvoer gebracht en de omslag reeds op 1 Januari 1885 invorderbaar is geweest;

dat derhalve een nader onderzoek van der adressanten vermeende grieven ten aanzien dezer reeds afgeloopen zaak tot niets zoude kunnen leiden en hun verzoek reeds op dien grond voor toewijzing niet vatbaar is;

Gezien het Reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland, vastgesteld den 17en Mei 1879 en door Ons goedgekeurd bij besluit van 24 Augustus 1880 no. 22 (*Prov. Blad* no. 82) en gewijzigd bij besluit der Staten van 9 Juni 1881, goedgekeurd bij Ons besluit van 8 October 1881 no. 22 (*Prov. Blad* no. 125);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun ingesteld beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 26 November 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
Van den Bergh.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings
Alewijn.

2o. van 1 December 1885, no. 16, houdende beschikking op het beroep, *van het bestuur van den polder Borsele, van eene beschikking van Gedep. Staten van Zeeland van* 21 *Aug.* 1885, *no.* 63, 2*e afd., tot vaststelling van den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Borsele.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, bl. 559.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van het bestuur van den polder Borsele van eene be-

schikking van Gedep. Staten van Zeeland van 21 Augustus 1885, no. 63, 2e Afd., tot vaststelling van den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Borsele;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 November 1885, no. 81;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 27 November 1885 no. 32, Afd. Wat. A.;

Overwegende, dat op den door den gemeenteraad van Borsele, ingevolge het nieuwe reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland (vastgesteld door de Staten dier provincie, 5 November 1880/8 Juli 1881, door Ons goedgekeurd bij besluit van 3 Augustus 1881 no. 187) opgemaakten legger der wegen en voetpaden in die gemeente niet voorkwam de grintweg over de kruin van den Zeedijk van den polder Borsele van de grens met Driewegen tot weg no. 2 bij de haven, maar bij volgnummer 1 Binnenberm van den Zeedijk in de kolom 23 werd vermeld: „Over de kruin van dezen dijk loopt een niet openbare grintweg van den polder Borsele, die door sluitboomen kan worden afgesloten";

dat Gedeputeerde Staten echter bij hunne resolutie van 21 Augustus 1885, no. 63, 2e afd., gezegden weg onder no. 1*bis* op den legger hebben gebracht met aanwijzing van den polder Borsele als onderhoudsplichtige, op grond dat die weg, eenige jaren voor 1872 aangelegd voor rekening van het polderbestuur, steeds bestemd is geweest ten dienste van het algemeen en de polder Borsele nooit is ontheven van een onderhoudsplicht, dien hij door het aanleggen van den weg zich zelf heeft opgelegd;

dat het polderbestuur zich met deze beslissing bezwaard gevoelende, Onze voorziening heeft ingeroepen, daarbij te kennen gevende, dat die weg, aanvankelijk door het polderbestuur onderhouden, in 1873 in beheer en onderhoud is overgegaan bij het destijds opgerichte waterschap der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsele en sedert steeds door dat waterschap is onderhouden, terwijl Gedeputeerde Staten goedkeuring verleenden aan de jaarlijksche bestekken, opgemaakt door het bestuur van dat waterschap, waarin in den regel ook het onderhoud van dezen weg was opgenomen; op welke gronden het polderbestuur verzoekt, dat het genoemde waterschap in plaats van den polder Borsele als onderhoudsplichtige van dezen weg op den legger vermeld worde;

overwegende, dat Gedeputeerde Staten van Zeeland ter uitvoering van art. 2 der wet van 19 Juli 1870 (*Stbl.* no. 119) bij hunne resolutie van 31 Mei 1872 de onderwerpen van uitgaaf hebben aangewezen, welke geacht moeten worden te geschieden in het belang der zeewering en oeververdediging van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsele, en noch daarbij noch bij de wijziging van gezegd besluit bij hunne resolutie van 9 Mei 1884 daarop hebben gebracht het onderhoud van dezen weg over de kruin van den dijk;

dat het polderbestuur van deze beslissing destijds niet in beroep is gekomen en derhalve het onderhoud van gezegden weg destijds is gebleven ten laste van den polder, die dien weg had aangelegd en tot dien tijd onderhouden;

dat derhalve op 1 Januari 1882 bij het in werking treden van het nieuwe Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland de polder Borsele als onderhoudsplichtige van dien weg krachtens art. 37 § 1 van dat Reglement met dat onderhoud belast bleef;

dat nu de omstandigheid, dat het waterschap voornoemd sedert 1872 in het onderhoud heeft voorzien, zooals is op te maken uit de overgelegde door Gedeputeerde Staten goedgekeurde bestekken der aanbestedingen van dat waterschap, den polder niet ontheft van een wettig op hem rustende verplichting;

Gezien het voornoemde Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland, *Prov. Blad* 1881, no. 85, en de wet van 19 Juli 1870 (*Stbl.* no. 119);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestreden resolutie van Gedeputeerde Staten van Zeeland het daartegen door appellant ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 1 December 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3o. van 3 December 1885, no. 23, houdende beschikking op het beroep door het *bestuur van het liefdewerk het fonds van liefdadigheid van Roomsch-Katholieken, gevestigd te 's-Gravenhage, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland van* 26 *Mei* 1885, *G. S., no.* 28, *waarbij aan Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage vergunning is verleend tot het oprichten van eene tapijtklopperij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1885, bl. 462.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door het bestuur van het liefdewerk het fonds van Liefdadigheid van Roomsch-Katholieken, gevestigd te 's-Gravenhage, van een besluit

van Gedep. Staten van Zuid-Holland van 26 Mei 1885, G. S. no. 28/1, waarbij aan Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage vergunning is verleend tot het oprichten van eene tapijtklopperij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 18 November 1885, no. 69;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 28 November 1885, n°. 50, Afdeeling H. en N.;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland bij hun genoemd besluit aan Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage vergunning hebben verleend om op een perceel weiland, kadastraal bekend gemeente 's-Gravenhage sectie U no. 342, gelegen achter den asch- en vuilnisstaal, opterichten eene tapijtklopperij, en zulks niettegenstaande de bezwaren door appellanten tegen die oprichting ingebracht;

dat appellant daarop, met inachtneming van de voorschriften der wet, egen dat besluit bij Ons in beroep is gekomen in het belang van het door hem beheerd gesticht „Schiefbaan Hovius" aan den Loosduinschen weg, aanvoerende, dat dit gesticht bestemd is voor de zedelijke en lichamelijke verzorging van Roomsch-Katholieke kinderen, wier opvoeding door ouders of voogden wordt verwaarloosd; dat reeds 46 kinderen in verpleging zijn opgenomen en het getal aanvragen nog dagelijks aanhoudt; dat om de kosten van voeding zooveel mogelijk te beperken, de open terreinen tot het gesticht behoorende worden gebezigd tot het telen van groenten, die dan door de verpleegden worden verbruikt; dat die tuinen onmiddellijk grenzen aan het terrein, waarop Burgemeester en Wethouders de tapijtklopperij willen oprichten, zoodat de nedervallende stof de groenten zal bederven; dat het voorts in een gesticht, waar zoovele kinderen worden verpleegd, onvermijdelijk is de ramen een groot deel van den dag geopend te laten en er dus groot gevaar is dat de wolken van stof, door den wind gedreven, binnen de gebouwen dringende, de gezondheid der verpleegden zullen benadeelen, te meer omdat hier sprake is van eene openbare tapijtklopperij, waar vooral gedurende den zoogenaamden schoonmaaktijd den geheelen dag de meest met stof beladen tapijten worden geklopt, dikwerf afkomstig uit ziekenkamers van lijders aan besmettelijke ziekten; redenen waarom appellant verzoekt, dat het aangevallen besluit van Gedeputeerde Staten door Ons moge worden vernietigd;

dat de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht, over die bezwaren gehoord, verklaard heeft ze overdreven te achten; dat toch het binnendringen van stofwolken in de ramen van het gesticht uit hoofde van den afstand zeer onwaarschijnlijk is, en alleen dan, wanneer de wind rechtstreeks naar die gebouwen waait, het stof vermoedelijk zoover zal kunnen worden medegevoerd;

dat het gevaar, dat kiemen van besmettelijke ziekten met het stof op de groenten gevallen, die ziekten op de verbruikers der groenten zouden overbrengen, geheel denkbeeldig is, en zeker de bewerking, die de meeste groenten vóór het gebruik ondergaan, de mogelijkheid daarvan wegneemt; dat voorts op de het meest door het stof bedreigde plaatsen groenten geteeld zouden kunnen worden, waarvan de deelen die gegeten worden, niet voor het gevreesde stof bereikbaar zijn, zooals aard- of peulvruchten of vruchten, die vóór het gebruik geschild worden; terwijl het gevaar van het behandelen der met

stof bedekte groenten, indien het al bestond, lichtelijk door eenige voorzichtigheidsmaatregelen ware te voorkomen;

dat appellant, met dit bericht van den Inspecteur in kennis gesteld, in eene memorie daartegen zijne bedenkingen heeft aangevoerd, daarbij overleggende eene verklaring van de geneesheeren Drs. J. G. N. Mastboom en H. J. Vinkhuyzen te 's-Gravenhage, houdende, dat uit een hygienisch en geneeskundig oogpunt eene tapijtklopperij steeds nadeelig is in een bevolkt centrum, en dus te meer in de nabijheid van een gesticht, uitsluitend opgericht tot verpleging van verwaarloosde kinderen, waar de bodem voor ontwikkeling van ziektekiemen des te vruchtbaarder is; dat in een dergelijk gesticht het voortdurend ventileeren een eerste vereischte is en dit door tapijtkloppen in die nabijheid zeer gehinderd wordt; dat de speelplaats der kinderen (een eerste vereischte van gezondheid voor in dien stand zooveel voorkomende rachitische en scrophuleuse individuen) hier bepaald ongeschikt door wordt gemaakt, en dat noch de afstand, noch de afsluiting behoorlijke waarborgen oplevert tegen mogelijke overbrenging van door het tapijtkloppen overgebrachte ziektekiemen;

Overwegende, dat het zeer ruime nieuwe gebouw, voor de verpleging en opvoeding van verwaarloosde kinderen bestemd, staat op een afstand van 152 meter van de grens van het perceel, waarop de tapijtklopperij zou worden gevestigd, en nog geen volle 200 meter van de plaats, waar de palen zullen worden gesteld en de tapijten zullen worden opgehangen; en het oude gebouw, thans voor de jongens bestemd, 76 meter van die grens en ongeveer 120 meter van de plaats dier palen is verwijderd; terwijl de tuingronden van het gesticht onmiddellijk aan het terrein voor de opterichten tapijtklopperij grenzen;

dat, zooals meermalen door Ons in vroegere besluiten op grond van de verzekering van geneeskundige autoriteiten is aangenomen, eene tapijtklopperij noodwendig stofwolken moet doen ontstaan van vuilen en walgelijken aard, waarvan de fijne deelen, door den wind voortgedreven, zich verspreiden over de omgeving, soms over vrij aanzienlijken afstand, en doordringend tot in de woonhuizen, die daardoor voor bewoning minder geschikt worden; dat de fijne deelen der stofwolken nadeelig kunnen werken op de gezondheid der omwonenden, en dat ook de stofwolken besmetting kunnen verspreiden, omdat tapijten, vloerkleeden enz. van kamers, waarin personen gehuisvest waren, aan besmettelijke ziekten lijdende, met smetstof kunnen bezwangerd zijn, die zich door het uitkloppen aan de omgeving kan mededeelen;

dat daarom ook de Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, door Gedeputeerde Staten geraadpleegd, als zijn gevoelen heeft te kennen gegeven, dat de vergunning slechts kon worden verleend onder voorwaarde, dat tapijten komende uit woningen, waarin zes maanden te voren eene besmettelijke ziekte heeft geheerscht, worden geweerd, tenzij zij vooraf naar behooren zijn ontsmet, welke voorwaarde Gedep. Staten evenwel niet in de door hen verleende vergunning hebben opgenomen, omdat zij de contrôle op de naleving daarvan, waar het geldt eene publieke plaats voor klopperij bestemd, onuitvoerbaar oordeelden.

dat de meening van den inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht, dat de tuingronden van het door appellant bestuurd gesticht van het terrein, dat men voor tapijtklopperij wil bestemmen, gescheiden zijn door een sloot, waarlangs over een ge-

deelte der uitgestrektheid een boschje gevonden wordt, niet juist is: eene onjuiste opvatting vermoedelijk te wijten aan de onvolledigheid der kaart, door Burgemeester en Wethouders, bij hunne aanvraag om vergunning overgelegd, waarop de scheiding tusschen perceel no. 342 voor de tapijtklopperij bestemd en no. 730 niet is aangewezen; dat toch een nader met meer nauwkeurigheid en volledigheid opgemaakte kaart doet zien, dat het boschje alleen langs no. 730 zich uitstrekt, maar niet langs de sloot, waar deze het terrein der tapijtklopperij van de tuingronden van het Gesticht scheidt, zoodat het stof, dat in die richting wordt voortgedreven, niet door het hout van dat boschje zal worden tegengehouden;

dat genoemde Inspecteur erkent, dat dan, wanneer de wind rechtstreeks naar de gebouwen door appellant beheerd, waait, vermoedelijk het stof zoover zal kunnen worden medegevoerd;

dat dus ingeval in de dagen, waarin veelvuldig tapijten plegen geklopt te worden, de wind eenige dagen achtereen in dezelfde richting naar de bedoelde gebouwen blijft waaien, de hoeveelheid stof derwaarts voortgedreven inderdaad gevaarlijk zal worden voor de gezondheid van de talrijke kinderen in die gebouwen verpleegd;

dat wijders de Inspecteur het gevaar, dat kiemen van besmettelijke ziekten met het stof der tapijten op de groenten gevallen, die ziekten op de gebruikers dier groenten zouden overbrengen, niet duchtende, meent dat dit gevaar in allen gevalle zou zijn te vermijden door op de meest aan het stof blootgestelde plaatsen alleen zoodanige groenten te telen, waarvan de eetbare deelen voor het gevreesde stof niet bereikbaar zijn, terwijl het gevaar, dat uit het behandelen van met stof bedekte groenten zou kunnen gevreesd worden, door eenige voorzorgsmaatregelen kan worden voorkomen;

dat echter de beperking der vrijheid om op zijne tuingronden, die groenten te telen, die appellant in het belang van zijne verpleegden het meest wenschelijk acht, en de noodzakelijkheid om bij de behandeling der groenten bijzondere voorzorgsmaatregelen in acht te nemen, inderdaad als een hinder van ernstigen aard voor het gesticht zou moeten worden beschouwd;

dat daarenboven voor alle de verpleegden en bedienden, die zich in de onmiddellijk aan het terrein der tapijtklopperij grenzende tuinen zullen bewegen of werkzaam zijn, het gevaar van het inademen der uit de geklopte tapijten voortgedreven stofdeeltjes niet te ontkennen valt, en het doen ontstaan van besmettelijke ziekte onder eene zoo talrijke bevolking van verpleegden, als waarvoor het gesticht bestemd is, de ernstigste gevolgen na zich zou kunnen sleepen;

dat dan ook de beide hiervoren genoemde geneesheeren uit een geneeskundig standpunt zich met den meesten aandrang tegen het oprichten eener tapijtklopperij in deze omgeving verklaard hebben;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland van 26 Mei 1885 G. S. no. 28, te verklaren, dat de door Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage gevraagde vergunning tot oprichting eener tapijtklopperij op het

perceel bij het kadaster dier gemeente bekend onder sectie U, no. 342, niet kan worden verleend.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 3 December 1885.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4o. van 10 December 1885, no. 21, houdende beschikking op het adres van *C. Goes te Wilnis, houdende verzoek om vernietiging van de verkiezing van raadsleden, den* 21 *Juli* 1885 *in die gemeente gehouden en van het besluit van den gemeenteraad aldaar, waarbij J. Dam en J. Hoogendoorn als raadsleden zijn toegelaten.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in jaargang 1885, blz. 592.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van C. Goes te Wilnis, houdende verzoek om vernietiging van de verkiezing van raadsleden, den 21 Juli 1885 in die gemeente gehouden, en van het besluit van den gemeenteraad aldaar, waarbij J. Dam en J. Hoogendoorn als raadsleden zijn toegelaten;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 26 November 1885 no. 85;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 5 December 1885, no. 5372 Afd. B. B.;

Overwegende, dat bij de in de gemeente Wilnis op 21 Juli 1885 gehouden verkiezing voor twee leden van den gemeenteraad ter vervanging van hen die aan de

beurt van aftreding waren, de beide aftredenden nl. J. Dam en J. Hoogendoorn zijn herkozen, en de gemeenteraad op 31 Juli d. a. v. besloot beide genoemden toe te laten;

dat adressant zich daarop tot Gedeputeerde Staten van Utrecht heeft gewend met verzoek de verkiezing te vernietigen op grond dat aan die verkiezing was deelgenomen door een aantal personen, die geen kiezers waren;

dat Gedeputeerde Staten, op grond dat gestemd was volgens de wettig bestaande kiezerslijst en geene onregelmatigheden bij de verkiezing waren voorgekomen, aan adressant te kennen gaven, dat zijn verzoek niet voor inwilliging vatbaar was;

dat appellant zich daarop tot Ons heeft gewend en onder weêrlegging der beweegredenen van Gedeputeerde Staten Ons heeft verzocht zoowel de verkiezing, den 21 Juli te Wilnis gehouden, alsook het Raadsbesluit, waarbij tot toelating van J. Dam en J. Hoogendoorn is besloten, te vernietigen;

overwegende, dat geschillen over de verkiezing van Raadsleden en over de toelating der gekozenen worden beslist door den gemeenteraad, tegen wiens beslissing bij Gedeputeerde Staten bezwaren kunnen worden ingediend, terwijl tegen de uitspraak van deze volgens art. 36 der gemeentewet bij Ons in beroep kan worden gekomen;

dat echter voor zoover adressant, — nu hij de vernietiging der in deze bedoelde verkiezing en van het Raadsbesluit tot toelating der gekozenen, na die te vergeefs van Gedeputeerde Staten van Utrecht gevraagd te hebben, van Ons verzoekt, — geacht moet worden daarbij de bedoeling te hebben bij Ons in beroep te komen van de uitspraak van Gedeputeerde Staten, waarbij zijn verzoek is afgewezen, hij in dat beroep is niet-ontvankelijk;

dat toch een recht van beroep tegen zoodanige uitspraak van Gedep. Staten volgens art. 36 der gemeentewet slechts toekomt aan den Raad en aan den niet-toegelatene;

Gezien de wetten van 4 Juli 1850 (*Stbl.* no. 37) en 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

adressant niet-ontvankelijk te verklaren in het door hem ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 10 December 1885.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *de firma Van der Elst en Matthes te Amsterdam, van een besluit van Burg. en Weth. van Nieuwer-Amstel van* 16 *Juli* 1885, *waarbij haar nieuwe voorwaarden zijn opgelegd met betrekking tot de inrichting harer salammoniakfabriek in die gemeente.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide van een schrijven van 9 November 1885 no. 47, Afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door de firma Van der Elst en Matthes te Amsterdam ingesteld tegen een besluit van Burg. en Weth. van Nieuwer-Amstel, waarbij haar nieuwe voorwaarden zijn opgelegd, met betrekking tot de inrichting harer salammoniakfabriek in die gemeente.

Den 16en Juli ll. besloten Burg. en Weth. van Nieuwer-Amstel eenige nieuwe voorwaarden op te leggen aan de heeren Van der Elst en Matthes betreffende hunne salammoniakfabriek, in die gemeente gelegen. Ruim twee jaren vroeger, den 23 Mei 1883, was dien fabrikanten vergunning verleend hunne bestaande salammoniakfabriek uittebreiden en een drietal stoomketels te plaatsen in het perceel, gelegen aan het Korte Bleekerspad, wijk H, no. 16, kadastraal bekend gemeente Nieuwer-Amstel sectie A, no. 2671 en no. 2672, o. a. onder voorwaarde dat geen hinder zoude worden ondervonden van onaangename lucht of stank. Talrijke klachten gaven het dagelijksch bestuur aanleiding te verklaren, dat aan die voorwaarde niet voldaan werd, en op grond daarvan de vergunning in te trekken. Nadat de concessionaris in beroep was gekomen bij Z. M. den Koning, werd door dezen het besluit van Burg. en Weth. vernietigd, inzonderheid omdat in de vergunning had moeten omschreven zijn, door welke middelen de concessionaris den hinder had moeten tegengaan of voorkomen. Intusschen bleven de klachten aanhouden. Den 10en Maart ll. werd door 262 personen, in de nabijheid der fabriek wonende, een verzoekschrift aan den gemeenteraad ingediend, waarin zij te kennen gaven, dat de bezwaren, vroeger door den geneeskundigen raad van Noord-Holland en de gezondheidscommissie der gemeente Nieuwer-Amstel geopperd, welke in de openbare vergadering dezer Afdeeling van 16 April 1884 medegedeeld zijn, niet waren uit den weg geruimd, de vrees uitten, dat de toestand allengs nog zoude verergeren, verklaarden, dat zij nog altoos — soms zelfs meer dan vroeger — schade en hinder van de fabriek ondervonden, en aan den Raad verzochten een ernstig onderzoek in loco te houden en bij Burg. en Weth. er op aantedringen, dat deze van hun recht mochten gebruik maken om aan den concessionaris krachtens art. 17 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) nieuwe voorwaarden opteleggen. Dit adres en de dagelijksche rapporten van de politiebeambten der gemeente, met de waarneming omtrent het verspreiden van stank door de fabriek belast, leidden tot het raadsbesluit van 16 Juli ll. Die rapporten, loopende van 13 Mei tot 5 Juli 1884 en van 5 Oct.

1884 tot 27 Aug. 1885, zijn ten getale van 335 aan de Afdeeling overgelegd. Die van 13 Mei tot 15 Juli 1884 en de meeste van die van Maart tot en met Aug. 1885 spreken bij afwisseling van stank, veel stank, bijzonder veel stank, buitengewoon veel stank, hevigen stank, vreeselijken stank, ondragelijken stank, veel ondragelijken stank, bijzonder veel ondragelijken stank, zelfs van uitnemend veel ondragelijken stank, van zulk een vuilen dampkring, dat de huizen in de Van Speykdwarsstraat zwart zijn geworden; terwijl die van 3 Oct. 1884 tot 1 Maart 1885 en de minderheid van die van Maart tot en met Aug. van dat jaar vermelden, dat weinig stank, geen ondragelijke stank of wel geen stank is waargenomen.

Bij het raadsbesluit van 16 Juli zijn op grond van die klachten en berichten aan den concessionaris, die vooraf gehoord was, de volgende nieuwe voorwaarden opgelegd;

a. De gassen en dampen, die zich onder de bedekking van het afgesloten gedeelte der verzadigingskast verzamelen, moeten door goed sluitende kokers of pijpen afgevoerd en na condensatie van den daarin aanwezigen waterdamp in een vuurhaard verbrand worden. De hiertoe te bezigen koker of buisleiding moet op alle punten zijn goed gasdichtsluitend; indien daarin schuiven of kleppen worden aangebracht, moeten deze van zoodanige constructie zijn, dat zij geene aanleiding geven tot openingen, waardoor gassen ontsnappen kunnen.

b. In den hiervoren bedoelden koker of buisleiding en in de daaraan sluitende condensatieleiding moet, op elk oogenblik, dat de distillatie-toestellen in werking zijn, eene luchtverdunning door zuiging onderhouden worden, welke, door op verschillende punten aantebrengen manometers, steeds duidelijk moet worden aangetoond. Deze zuiging kan worden voortgebracht op de wijze zooals den fabrikant het meest geschikt voorkomt; het toestel, dat de zuiging voortbrengt, moet echter geplaatst worden onmiddellijk voor den vuurhaard, zoodat vóór de verbranding in de leiding geen druk kunne ontstaan.

c. De bestaande inrichting tot condensatie van den waterdamp uit de afgevoerde gassen moet verbeterd en uitgebreid worden, zoodanig dat deze gassen nimmer bij een hoogere temperatuur dan 30° Celsius onder den rooster van den vuurhaard gevoerd worden. Op de leiding dient in de nabijheid van den vuurhaard een thermometer aangebracht te worden om deze temperatuur te constateeren. Tot afvoer van het condensatiewater moet een goed sluitende geleiding aangebracht worden en de loozing van dit condensatiewater mag slechts onder water geschieden.

d. De schoorsteen aan de noordelijke zijde der fabriek moet tot op ten minste 25 meter hoogte worden opgetrokken en in den daarin verbonden vuurhaard, wanneer de distillatie in werking is, moet steeds een levendig vuur branden. Het zwavelwaterstofgas, dat bij de fabrikage ontstaat, moet door dit vuur worden verbrand. Het vuur in den vuurhaard moet steeds zóó onderhouden worden, dat ook wanneer de vuurdeur geopend is, er trek naar binnen besta, zoodat het opstoken kunne geschieden, zonder dat er onverbrand zwavelwaterstofgas naar buiten ontsnapt.

e. Boven het open gedeelte der looden verzadigingsbakken moeten goed aansluitende dampvangkappen getimmerd worden, en deze kappen door een kokerleiding in verbinding gebracht worden, zoodat de daarin weg te voeren gassen desnoods ook in den

vuurhaard verbrand kunnen worden. Op geen enkel punt mogen deze gassen direct in de buitenlucht gebracht worden.

f. Het afgewerkte kalkhoudende water, dat uit de ketels wordt afgelaten, mag niet meer dan eene geringe hoeveelheid ammoniak bevatten; het moet gelegenheid hebben om in de waterdichte bakken te bezinken, en mag niet dan helder afloopen.

g. Het aanvoeren van gaswater aan de fabriek mag niet dan in geheel gesloten schuiten geschieden. Bij het oppompen van het gaswater uit deze schuiten mag er niet meer opening in de afdekking gelaten worden, dan voor het doorvoeren van de pompbuizen noodig is.

h. Alle ketels, kranen en buisgeleidingen moeten zich gedurende het werk voortdurend in goed sluitenden toestand bevinden. Zoodra aan een dezer deelen of aan de veiligheidstoestellen zich een lek of gasontsnapping vertoont, moet dit deel direct uit het werk genomen en zonder verzuim hersteld worden. De concessionaris zoude verplicht zijn deze nieuwe voorwaarden na te komen binnen de zes maanden nadat zij ter zijner kennisse gebracht waren.

Van dit besluit zijn de Heeren Van der Elst en Matthes bij Z. M. in beroep gekomen, waarvan zij gelijktijdig kennis gegeven hebben aan Burg. en Weth. van Nieuwer-Amstel. In hun adres, op het Kabinet des Konings den 30en Juli ingekomen, geven zij in hoofdzaak het volgende te kennen. Zij protesteeren tegen de juistheid der klachten over stank, omdat door hen met groote zorg en kosten alle maatregelen worden genomen om stankverspreiding tegen te gaan, waarin zij meenen met gunstig gevolg geslaagd te zijn; en beweren daarom, dat de klagers iedere vreemde lucht, aan eene fabriek eigen, uitmaken voor stank; h. i. had het gemeentebestuur liever zelf een onderzoek moeten instellen, dan een veldwachter te belasten met het controleeren van een chemische fabriek. Voorts betwisten zij de bevoegdheid van het gemeentebestuur om deze nieuwe voorwaarden opteleggen, vermits volgens art. 17 der wet van 1875 alleen het bestuur, dat de vergunning gaf (zooals adr. schrijven) — in casu Gedep. Staten — daartoe bevoegd is, en de thans opgelegde voorwaarden geene betrekking hebben op datgene, waartoe door Burg. en Weth. van Nieuwer-Amstel later vergunning verleend is (uitbreiding der fabriek en het plaatsen van nog drie stoomketels).

Eindelijk worden bezwaren geopperd tegen sommige dier voorwaarden zelve. De derde voorwaarde wordt onbillijk en ongemotiveerd genoemd. „De bedoeling" — zeggen appellanten — „eener bepaling van een maximum-temperatuur der te verbranden gassen is alleen om te zorgen, dat geen waterdamp (stoom) mede in het vuur gevoerd wordt, en aldus het vuur uitdoove. Daar water damp eerst ontstaat bij 100° C. (kookpunt) zoo is de hoeveelheid waterdamp, die gassen bevatten bij temperatuur onder 100° C., zeer gering en onderling betrekkelijk zoo weinig verschillend, dat het geen verschil oplevert voor de verhouding van de gassen of de temperatuur op 30° of op 50° of 60° C. is afgekoeld. Indien het vuur voldoende is, zal in elk geval volkomen verbranding plaats hebben. Eene afkoeling tot op 30° C. is alleen te verkrijgen door buitengewone kosten, en het komt requestranten voor die eisch onbillijk is en door geen enkel motief gewettigd".

Wat de vierde voorwaarde betreft, noemen zij het onmogelijk den schoorsteen aan

de noordelijke zijde der fabriek optetrekken tot eene hoogte van 25 m. Noch de fundeering, noch de onderbouw zijn zoo gemaakt dat de schoorsteen met 10 m. verhoogd kan worden; de schoorsteen zoude groot gevaar loopen te vallen. Ook doet de hoogte van den schoorsteen, huns inziens, niets af tot het verbranden der gassen. „Alleen zoude in geval van onvolkomene verbranding de uit den schoorsteen ontsnappende gassen bij een schoorsteen van 25 meter iets verder verspreid worden dan bij een schoorsteen van 15 meter". Om deze redenen verzoeken zij, dat het besluit van het gemeentebestuur van Nieuwer-Amstel, waarbij hun nieuwe voorwaarden zijn opgelegd, moge vernietigd worden.

Dit adres werd om bericht en raad gesteld in handen van Burg. en Weth. van Nieuwer-Amstel, die met een beroep op de rapporten en de 262 adressanten volhielden, dat de fabriek evenals iedere ammoniakfabriek niet juist een vreemde lucht, maar bepaaldelijk stank verspreidde. Ten aanzien van de wettigheid van hun besluit verwijzen Burg. en Weth. naar het K. B. van 16 Mei 1884 no. 28, dat hunne bevoegdheid buiten twijfel stelt. Wat de derde voorwaarde betreft, merken zij op, dat waterdamp (niet alleen stoom van 100° C., die het vuur zoude blusschen) de verbranding bemoeilijkt, weshalve het voor de hand ligt de condensatie voor afkoeling zoo volledig mogelijk te maken, en dat zij niet inzien dat tegen de opgelegde afkoeling overwegende praktische bezwaren zullen bestaan; de vierde voorwaarde achten zij daarom nuttig en noodig, dewijl door een hoogeren schoorsteen een grootere verspreiding en dus grootere verdunning van de uit den haard komende verbrandingsproducten (zwavelzuur enz.) verkregen wordt, waarom een hoogere schoorsteen de voorkeur verdient boven een lageren; wat de technische bezwaren tegen de verhooging betreft, blijkt deze bij de bestaande fundeering niet mogelijk — waaraan Burg. en Weth. niet twijfelen — dan worde eene nieuwe schoorsteen van de voorgeschrevene hoogte gebouwd. Vervolgens wordt nog medegedeeld, dat de voorwaarden zijn opgelegd, nadat omtrent de middelen tot wegneming van den stank en den hinder advies was ingewonnen van de heeren H. Löhnis, directeur der gasfabriek te Zwolle, Dr. A. Van Doesburgh, directeur der gasfabriek te Rotterdam en J. J. Pennink, directeur van het technisch-chemisch laboratorium in laatstgenoemde gemeente. Ten slotte berichten Burg. en Weth., dat aan de tweede alinea van art. 15 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) voldaan is. Met den meesten nadruk wijzen zij aan het einde van hun bericht er op, „dat door de handhaving van hun besluit, niet dan na rijpe overweging en zorgvuldig onderzoek genomen, een toestand zal worden verbeterd, die inderdaad noodwendig verbetering eischt".

Intusschen was den 18den Aug. op het Kabinet des Konings een verzoekschrift ingekomen van den pastoor H. L. Sloots en den heer A. F. Pels, waarin zij aan Z. M. verzochten afwijzend op het beroep der heeren Van der Elst en Matthes te beschikken en het besluit van het dagelijksch bestuur van Nieuwer-Amstel te handhaven; zij noemden hunnen toestand hoogst ernstig en ondragelijk, en verklaarden dagelijks te ondervinden, dat de fabriek ouder en slechter werd.

Officieel was dan ook door den geneeskundigen Raad van Noord-Holland den 13 Jan. 1884 getuigd, dat volgens verklaring van den directeur der fabriek, ontsteking of aandoening der oogen van de werklieden voorkwamen, en den 23 November 1883,

dat deze fabriek schade en hinder veroorzaakte. Officieel had ook de gezondheidscommissie der gemeente Nieuwer-Amstel dd. 15 Jan. 1884 verklaard:

„De gassen dier fabriek doen een ondragelijken stank ontstaan" — „De afvoer van het afgewerkte gaswater is uiterst gebrekkig en bepaald schadelijk".

„Het ledigen der ketels, dat drie à vier malen per dag plaats heeft, veroorzaakt aan de omgeving ontegenzeggelijk veel last".

„Het product wordt op opene ovens gedroogd, waardoor de atmospheer nog sterker verontreinigd wordt".

„De zwavelkalk wordt op een mestvaalt geworpen ten bedrage van 300 kilo per week, alweder ten koste van de zuiverheid des dampkrings".

Ook had die zelfde commissie, eveneens officieel, den 25 Jan. 1884 verklaard:

„Het komt ons voor dat de werking van deze fabriek in strijd is met de akte van vergunning dd. 23 Mei 1883". — „Door voortdurend gebruik zal de toestand er niet op verbeteren, want de lekken worden grooter, de grond wordt verzadigd met gasdampen en zouten, de houten luchtkokers worden meer en meer ondicht in de naden, in één woord, de fabriek wordt met den dag ouder en slechter, en het zal zeer de vraag zijn, of de fabrikatie zoo voordeelig is, dat men de groote kosten aan reparatie zal willen besteden".

Ook over dit adres werden Burg. en Weth. van Nieuwer-Amstel gehoord, die verklaarden er zich ten volle mede te kunnen vereenigen.

Beide berichten van Burgemeester en Wethouders werden met de verdere bescheiden door Gedeputeerde Staten om bericht en raad in handen gesteld van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat in Noord-Holland. Deze geeft in hoofdzaak het volgende te kennen: De hinder, welken een salammoniakfabriek aan den omtrek veroorzaakt, hangt in het algemeen van haar productievermogen af. De fabriek van appellanten verwerkt het gaswater van de meeste gasfabrieken hier te lande, en wordt dus op grooter schaal gedreven, dan de meeste zoo niet alle andere inrichtingen van dien aard, waaronder er zijn, die slechts vergunning hebben verkregen op voorwaarde, dat zij slechts het water van één fabriek in zwavelzure ammoniak mogen omzetten. Weinig zorg wordt, naar het schijnt, door den fabrikant besteed om den hinder zooveel mogelijk wegtenemen: alles schijnt op het maken van groote winst aangelegd, ten koste zelfs van de omstreek; van overgroote zorg voor netheid, zindelijkheid en een goed onderhoud der verschillende toestellen, waardoor o. a. de schadelijke dampen geleid of waaronder zij opgevangen worden, kan men de firma moeielijk beschuldigen. Bijna alles verkeert in een verwaarloosden, weinig deugdelijken toestand. Dat het gemeentebestuur van Nieuwer-Amstel dan ook strengere bepalingen gesteld heeft om den hinder te beperken, is zeer prijzenswaardig. De Hoofdingenieur weêrlegt vervolgens de door appellanten aangevoerde bezwaren. De maatregelen, door hen genomen om stankverspreiding tegen te gaan, komen neder op: *a.* het oprichten eener kleine luchtpomp, ten einde in de afvoerbuizen der afgewerkte dampen eene zuiging te onderhouden en deze dampen in eenen op het terrein afzonderlijk daarvoor bestemden vuurhaard te persen, en *b.* een stel condensatiebakken buiten de fabriek te plaatsen, waardoor de afgewerkte dampen afgekoeld en daardoor de daarbij aanwezige waterdamp beter dan vroeger het geval was gecondenseerd wordt,

maar ook bij deze maatregelen, vooral bij den tweeden, valt de weinige zorg, welke de fabrikant aan de uitvoering van de verschillende onderdeelen in het algemeen besteedt, onmiddellijk in het oog. Weinig doet het ter zake, of men de geuren, die de fabriek verspreidt, stank of vreemde lucht moet noemen; dat zij hinderlijk zijn voor al wie in de nabijheid komt van de fabriek, kan moeilijk ontkend worden.

De wetsuitlegging van appellanten, die het besluit van Burg. en Weth. onwettig noemen, wordt door den Hoofdingenieur gewraakt, met een beroep op het K. B. van 16 Mei 1884 no. 28. Wat de bezwaren, in het appellatoir adres tegen de voorwaarden zelve aangevoerd, betreft, als appellanten beweren, dat waterdamp alleen bij 100° C. ontstaat, gebruiken zij dit woord in den zin van stoom, doch Burg. en Weth. bedoelen er iets anders mede, namelijk gedeeltelijk gecondenseerden stoom (wasem). Ofschoon de Hoofdingenieur de voorwaarde, dat de gassen tot 30° C. moeten afgekoeld worden zeer streng acht, en hij zelf de maximum-temperatuur op 40 à 45° C. gesteld zoude hebben, kan zij toch niet als al te bezwarend voor den fabrikant worden beschouwd, daar zij ten hoogste zoude kunnen leiden tot den bijbouw van een of meer condensatie-bakken, waaraan geene buitengewoon hooge kosten zijn verbonden.

Ten aanzien van den schoorsteen wordt opgemerkt, dat bijaldien het onmogelijk zijn mocht den bestaanden te verhoogen, het gemeentebestuur even gaarne zien zal, dat er een nieuwe gebouwd worde; deze voorwaarde is dus geenszins onuitvoerbaar.

Evenwel is de Hoofdingenieur het met de firma eens, dat wanneer de verbranding der gassen behoorlijk plaats heeft, de hoogte van den schoorsteen voor de gemeente van weinig belang is, en wanneer deze verbranding onvolkomen is, de door den stank veroorzaakte hinder niet weggenomen, doch alleen iets verder in den omtrek verspreid wordt, doordien al de ontwijkende dampen zwaarder zijn dan de dampkring. Het komt hem voldoende voor, dat de hoogte zoodanig bepaald worde, dat er een sterke trek in den achtergelegen vuurhaard ontstaat, en het vuur, dat de gassen moet verbranden, daardoor krachtig onderhouden wordt; men zoude dan met eene hoogte van 20 M. kunnen volstaan, waartegen de fabrikant waarschijnlijk geen bezwaar zal hebben, daar de uitmonding van de rookgang van den bestaanden schoorsteen gedeeltelijk door bemetseling, gedeeltelijk door verlenging met een ijzeren pijp, wel op die hoogte zal zijn te brengen. In plaats van de vierde voorwaarde, door Burg. en Weth. gesteld, zoude dus kunnen bepaald worden, dat de uitmonding van den hier bedoelden schoorsteen, hetzij alleen door eene ommetseling, hetzij door ommetseling en gedeeltelijke verlenging door daarop gestelde buizen zoodanig worde verhoogd, dat zij ten minste 20 M. boven het omliggend terrein komt te liggen.

Gedep. Staten zijn van oordeel, dat er alleszins termen zijn om overeenkomstig het voorstel des Hoofdingenieurs op het beroep van de heeren Van der Elst en Matthes te beschikken.

Op grond van art. 15, laatste lid, der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) werd bij K. B. van 3 Nov. ll. no. 15 's Konings beslissing in dit beroep verdaagd.

De heer Matthes licht het beroep der firma op eenige punten nog kortelijk toe en verwacht, dat met ongegrondverklaring der aangevoerde bezwaren de opgelegde bezwarende voorwaarden zullen worden opgeheven.

De heer Mr. J. J. W. Van den Biesen, advocaat te Amsterdam, treedt op als

gemachtigde van eenige belanghebbenden. Hij ontwikkelt nader onderscheidene bezwaren tegen de fabriek en hoopt, dat voor de omgeving er van een einde worde gemaakt aan den ondragelijken toestand waarin die omgeving verkeert.

Een vraag van den Staatsraad De Vries wordt door den heer Matthes beantwoord.

III. het beroep van *J. M. Kakebeeke, gemachtigde van J. J. Clotterbooke Patijn van Kloetinge te Zeist, van een besluit van Gedep. Staten van Zeeland van 7 Aug.* 1885, *omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Goes.*

De *Staatsraad* Jhr. Van Humalda van Eysinga brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid onder geleide eener missive van 19 Sept. '85, no. 11, Afd. Waterstaat A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep ingesteld door J. M. Kakebeeke, gemachtigde van J. J. Clotterbooke Patijn van Kloetinge, tegen eene beslissing van Gedep. Staten van Zeeland omtrent den ligger der wegen en voetpaden in de gemeente Goes.

Deze ligger werd den 26en October '83 door den gemeenteraad, overeenkomstig art. 15 van het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland (Prov. blad no. 85 van 1881) voorloopig vastgesteld.

In dien ligger was onder no. 22 opgenomen "het Vogelzangswegeling", als weg van de 3de klasse, loopende van de voorstad naar het begin van den puinweg in de richting van de gemeente Kloetinge. Die weg was verder omschreven als puin- en keiweg, ter lengte onderscheidenlijk van 36 en 28 M. en met eene gemiddelde breedte tusschen de wederzijdsche afscheidingen van 3,50 M., waarvan voor de puin- en keibaan 2,50 M.

Voorts was in den ligger onder no. 29 aangebracht als voetpad "het Vogelzangswegeling" in de richting van West naar Oost, beginnende aan het einde van no. 22, en loopende naar de grens in de richting van Kloetinge; verder omschreven als puinpad ter lengte van 144 M. en ter breedte van 3 M. zonder de bermen van 2 M.

Zoowel van no. 22 als van no. 29 was de gemeente als onderhoudplichtige aangewezen.

Gedep. Staten van Zeeland waren echter van oordeel, dat "het Vogelzangswegeling" niet als weg doch uitsluitend als voetpad ten dienste van het algemeen bestemd was, zoodat het als weg doorgehaald en in zijn geheel onder de voetpaden opgenomen moest worden.

Bij hunne resolutie van 7 Aug. '85, no. 113, 2e afd., werd mitsdien no. 22 op den ligger geschrapt en voorts no. 29 in dien zin gewijzigd, dat "het Vogelzangswegeling" als voetpad, loopende van den Rijksweg, 1e klasse, no. 3, noordoost en oostwaarts, aldaar verder werd omschreven als zijnde het eerste gedeelte van een keipad ter lengte van 180 M. met eene breedte tusschen de bermen van 2 M.

Aldus en bovendien ook nog uit andere hoofde ambtshalve gewijzigd, werd de ligger door Gedep. Staten bij hunne bovenvermelde resolutie vastgesteld en op 17 Aug. '85 aan het gemeentebestuur ter aankondiging toegezonden, welke aankondiging, blijkens missive van Burg. en Weth. van Goes, dd. 26 Aug. '85 op den 19en dier maand heeft plaats gehad.

Tegen de beslissing van Gedep. Staten is, bij een op 30 Aug. '85, aan Zr. Ms. Kabinet ontvangen adres, in beroep gekomen Jacob Marinus Kakebeeke, administrateur, wonende te Goes, die zich bij het appellatoir adres kwalificeert als gemachtigde van den heer Johan Jacob Clotterbooke Patijn van Kloetinge, grondeigenaar, wonende te Zeist, Ambachtsheer van Kloetinge en als zoodanig wettig patroon en collector der stichting genaamd „de Kapellarij van Kloetinge, door wien het appellatoir adres mede is onderteekend.

In dat adres geeft appellant te kennen, dat een perceel aan bovengenoemde stichting behoorende, kadastraal bekend, gemeente Kloetinge sectie A, no. 215, te allen tijde over het onder de gemeente Goes gelegen „Vogelzangswegeling" uitweg heeft gehad en dat het met het oog op het vervoer der landbouwproducten, in het belang van appellant is, dat gemeld wegeling steeds als rijweg onderhouden blijve, daar hij anders, ingevolge art. 88 van het provinciaal Reglement, de landbouwprodukten van het bewuste perceel voortaan enkel met een kruiwagen zou mogen vervoeren. Aangezien hij zich door de beslissing van Gedep. Staten in zijne belangen benadeeld acht, verzoekt hij Zijne Majesteit die beslissing te willen vernietigen en de oorspronkelijke vaststelling van den gemeenteraad op dit punt te handhaven.

Van het ingesteld beroep is door appellant onverwijld kennis gegeven aan Gedep. Staten, die daarop bij hunne missive van 4/7 Sept. '85, de op dit beroep betrekking hebbende stukken aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid hebben doen toekomen.

Onder die stukken bevindt zich het tableau der voetpaden in de gemeente Goes, vastgesteld den 23/30 Oct. 1863, overeenkomstig het Reglement op de buurtwegen en voetpaden (Prov. blad no. 80 van 1838).

Op dat tableau der voetpaden komt voor: „het Vogelzangsche wegeling" van den grooten weg der 2e klasse, langs de honderd gemeten, oostwaarts op tot de grens der gemeente Kloetinge.

Nadat de overweging van het beroep bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig was gemaakt, oordeelde de Afdeeling het raadzaam bovendien het overeenkomstig het Reglement van 1838 vastgestelde tableau der buurtwegen in de gemeente Goes optevragen.

Door Gedep. Staten van Zeeland werd bij missive van 23/24 October '85 aan het verlangen der Afdeeling voldaan, door overlegging van een authentiek afschrift van het tableau der buurtwegen van de 3e klasse in de gemeente Goes.

Onder de verschillende nummers van dit tableau komt het „Vogelzangswegeling" niet voor.

In de resolutie van Gedep. Staten dd. 7 Aug. '85 waren de bij hen ontvangen inlichtingen van Burg. en Weth. van Goes dd. 21 Nov. '83 en 14 Oct. '84 aangehaald. Aan de Afdeeling, die ook daarvan kennis wenschte te nemen, zijn de nota's,

welke die inlichtingen bevatten, door Gedep. Staten toegezonden. Bij onderzoek bleek echter, dat noch de inlichtingen van 21 Nov. '83, noch die van 9 Dec. '84 — abusievelijk was ten aanzien van deze laatste in de resolutie van Gedep. Staten de dagteekening van 14 Oct. '84 vermeld — voor het onderwerpelijk geschilpunt van eenig belang waren of daarop betrekking hadden, weshalve zij in dezen verder buiten beschouwing kunnen blijven.

Intusschen stelde de Afdeeling er prijs op met het gevoelen van den gemeenteraad, die op het beroep nog niet was gehoord, bekend te worden gemaakt. Door tussschenkomst van Gedep. Staten werd aan den gemeenteraad bepaaldelijk de vraag voorgelegd, om welke reden hij gemeend heeft bij de voorloopige vaststelling van den ligger het „Vogelzangswegeling" daarop niet alleen als voetpad maar ook gedeeltelijk als weg te moeten plaatsen. Het antwoord van den gemeenteraad werd in zijne vergadering van 27 Nov. '85 vastgesteld.

Bij dat antwoord erkent de gemeenteraad, dat onder de werking van het Reglement van 1838 het „Vogelzangswegeling" niet op het tableau der buurtwegen voorkwam, doch sedert 1863 als voetpad bekend was.

Daarop laat de gemeenteraad volgen, dat het echter steeds als rijweg is gebezigd en dat art. 73 van gemeld Reglement, bepalende, dat op de voetpaden niet mag worden gereden met wagens of andere voertuigen, die meer dan een wiel hebben, sedert 1863 straffeloos is overtreden.

Voorts zegt de gemeenteraad;

„dat die overtreding eene noodzakelijkheid was, dewijl voor de perceelen land in de gemeente Goes gelegen, dit gedeelte weg als rijweg bepaald onmisbaar is, zoowel voor den aanvoer van mest als voor den afvoer der produkten;

„dat bovendien, daar de weg bij voldoende breedte voor een gedeelte is bestraat en voor een ander gedeelte door puinbestorting ook uit dit oogpunt als rijweg geen bezwaar oplevert, de raad gemeend heeft, dat het gedeelte weg, onder no. 22 op den ligger der wegen en voetpaden omschreven, ook verder als zoodanig moet worden bestendigd;

„dat het overige gedeelte van het „Vogelzangswegellng" ter lengte van 144 M. en op den ligger onder no. 29 omschreven door den raad daarop is gebracht als voetpad, omdat op dit gedeelte geen perceelen land, in de gemeente Goes gelegen, uitweg hadden en dus daardoor naar 's raads meening de noodzakelijkheid dit pad als rijweg te beschouwen verviel;

„dat nu echter uit het adres van den heer J. M. Kakebeeke nader blijkt, dat ook andere perceelen in de naburige gemeente Kloetinge in hetzelfde geval verkeeren als die in de gemeente Goes gelegen en het dus voor de gebruikers van die perceelen, willen zij zich niet van hun uitweg zien beroofd, even onmisbaar is, dat no. 22 van den ligger als rijweg blijve bestendigd".

De gemeenteraad adviseert mitsdien tot eene gunstige beschikking op het appellatoir adres.

Dit advies werd door Gedep. Staten bij missive van 4/12 Dec. '85, aan de Afdeeling ingezonden.

Gedep. Staten schrijven daarbij, dat de Minister van Waterstaat, Handel en Nijver-

heid, hun gevoelen omtrent het beroepschrift niet had gevraagd en dat zij eerst na de toezending van de stukken door de Afdeeling van den inhoud van het adres kennis hebben kunnen nemen. Zij maken nu van de gelegenheid gebruik om hun gevoelen omtrent het beroep medetedeelen. Zij herhalen, dat het "Vogelzangswegeling" (no. 22) als weg door hen in den ligger is doorgehaald, omdat het, evenals het onder no. 29 als voetpad opgenomen overig deel van dat wegeling, niet als weg maar uitsluitend als voetpad ten dienste van het algemeen bestemd is. Dit blijkt uit het feit, dat het niet voorkomt op het tableau der buurtwegen, maar wel op dat der voetpaden, opgemaakt naar de door den gemeenteraad van Goes op 7 April 1839 verstrekte opgaven, en voorts daaruit, dat ook in den ligger van de aangrenzende gemeente Kloetinge het "Vogelzangswegeling" op nieuw als voetpad is opgenomen, waartegen bij den raad dier gemeente geen bezwaren zijn ingebracht. Evenmin zijn tegen het opnemen van het op het gebied van Goes gelegen grootst gedeelte van het wegeling als voetpad bij den gemeenteraad of bij Gedep. Staten bezwaren ingediend.

Appellant, zoo vervolgen Gedep. Staten, voert geen enkelen grond aan om te bewijzen, dat het wegeling als rijweg ten dienste van het algemeen zou zijn bestemd. Tegen hunne beslissing, waardoor in den bestaanden toestand geene verandering wordt gebracht, heeft hij alleen een bezwaar van privaatrechtelijken aard, nl. dat hem een uitweg wordt ontnomen, aangezien op voetpaden, volgens art. 88 van het Reglement, alleen met kruiwagens mag worden gereden. Gedep. Staten zijn van oordeel, dat appellants bezwaar eerder gericht zou moeten zijn tegen de aanwijzing van het wegeling als openbaar voetpad. Zijn bezwaar is echter in de praktijk te ondervangen, daar art. 90 aan Burg. en Weth. de bevoegdheid geeft om afwijking van de bepaling van art. 88 toe te staan. Eene gelijksoortige bepaling was in art. 73 van het Reglement van 1838 opgenomen. Krachtens dat Reglement kon geen dispensatie worden verleend. Appellant is dus niet van mindere maar van betere conditie geworden.

Dat het "Vogelzangswegeling" als weg werkelijk slechts ten dienste van sommige aangelanden en dus niet van het algemeen bestemd is, blijkt, naar de meening van Gedep. Staten, duidelijk uit het advies van den gemeenteraad, in welk advies alleen de onmisbaarheid van het wegeling (no. 22) beweerd wordt als uitweg voor de gebruikers van sommige der daaraan grenzende perceelen. De al of niet onmisbaarheid van het wegeling als uitweg, zoo besluiten Gedep. Staten hun bericht, kan echter buiten beschouwing blijven, daar hier alleen de vraag te beslissen valt, of het door hen in den ligger doorgehaalde "Vogelzangswegeling" al dan niet als weg ten dienste van het algemeen is bestemd.

Naar hun oordeel behoort het beroep ongegrond te worden verklaard.

IV. het beroep van den *gemeenteraad van Tietjerksteradeel van een besluit van Gedep. Staten van Friesland van* 17 *Sept.* 1885, *waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad van* 1 *Sept. bevorens, tot regeling der jaarwedde van een aan de openbare lagere school te Bergum te benoemen onderwijzer.*

De *Staatsraad* Van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van Binnenl. Zaken bij schrijven

van 14 Nov. 1885 no. 3612, Afd. O., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Tietjerksteradeel tegen het besluit van Gedep. Staten van Friesland van 17 Sept. 1885, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden raad van 1 September '85, tot vaststelling der jaarwedden van een der onderwijzers aan de openbare lagere school te Bergum.

Toen in Aug. dezes jaars een onderwijzer, werkzaam aan de openbare lagere school te Bergum, was overleden, hebben Burg. en Weth. van Tietjerksteradeel terstond eene oproeping van sollicitanten gedaan. Ofschoon de jaarwedde, zooals zij vroeger door den raad geregeld was, f 600 bedroeg, hebben zij bij de oproeping de jaarwedde gesteld op f 400, vertrouwende, dat zich een genoegzaam aantal sollicitanten zou aanmelden en dat deze wijze van handelen zou beantwoorden aan de bedoeling van den raad. Toen zich daarop zeven geschikte sollicitanten aanmeldden, hebben zij aan den raad voorgesteld de jaarwedde van den te benoemen onderwijzer op f 400 vast te stellen. De raad heeft op 1 Sept., zijne goedkeuring hechtende aan de voorloopige maatregelen van Burg. en Weth., de jaarwedde op f 400 bepaald, uit overweging dat men indertijd door den nood gedrongen er toe was overgegaan jaarwedden van f 600 vast te stellen; dat daardoor eene wanverhouding was ontstaan tusschen de jaarwedden der hoofden van scholen, voor het meerendeel f 700 bedragende, en die der andere onderwijzers, welke wanverhouding het wenschelijk was, nu er genoegzaam personeel beschikbaar was, te doen ophouden door de jaarwedden der laatstbedoelde onderwijzers successievelijk te verlagen en te brengen op het bedrag bij de wet als minimum bepaald, welk bedrag vooral in eene plattelandsgemeente voldoende was.

Gedep. Staten hebben aan dit besluit hunne goedkeuring onthouden bij besluit van 17 Sept. Hierbij werd in de eerste plaats overwogen, dat tijdens het doen der oproeping op eene jaarwedde van f 400 er geen raadsbesluit bestond, waarbij de jaarwedde werkelijk op dat bedrag was vastgesteld; dat deze informaliteit er toe zou kunnen leiden het besluit van Burg. en Weth., krachtens hetwelk de oproeping geschiedde, als onwettig genomen, ter vernietiging aan den Koning voor te dragen; dat er evenwel in berust werd om geene noodelooze vertraging in de vervulling der vacature te veroorzaken.

Omtrent den inhoud van het raadsbesluit werd voorts overwogen, dat de verlaging der jaarwedde van f 600 tot f 400, alzoo tot het minimum, aan eene school van zulk een aanzienlijk dorp als Bergum, niet gerechtvaardigd scheen, en de daarop te benoemen onderwijzer er niet behoorlijk, immers eenigszins naar zijnen stand, van kon leven; dat bovendien in het algemeen zulk eene lage wedde ten gevolge heeft, dat de voor het onderwijs zoo zeer gewenschte stabiliteit van het personeel verloren gaat, omdat de op die geringe bezoldiging benoemde onderwijzers steeds naar verbetering door middel van verplaatsing uitzien; dat de gemeenteraad van Tietjerksteradeel voor de school te Oudkerk, een dorp met 650 inwoners, dus veel kleiner dán Bergum, dat 3638 inwoners telt, nog onlangs, te weten bij het goedgekeurd besluit van 8 Juni 1885, de jaarwedde van den onderwijzer heeft bepaald op f 500, en toch in dat kort tijdsverloop de omstandigheden niet zoodanig zijn gewijzigd, dat thans voor den onderwijzer te Bergum, werkzaam aan eene school met 260 leerlingen, terwijl die te Oudkerk

er slechts 115 telt, eene wedde van f 400 billijk kan worden geacht; dat het raadsbesluit dan ook alleen steunt op het feit, dat zich op gedane oproeping een zevental geschikte sollicitanten hebben voorgedaan, maar de bezoldigingen van ambtenaren niet uitsluitend kunnen worden geregeld naar vraag en aanbod, maar hoofdzakelijk bepaald moeten worden naar het publiek belang.

Van dit besluit van Gedep. Staten is de raad van Tietjerksteradeel in beroep gekomen bij den Koning.

In het adres van appel wordt vermeld, dat de Commissaris des Konings bij zijn bezoek aan de gemeente op 16 Sept. heeft te kennen gegeven, dat de goedkeuring van het raadsbesluit bij Gedep. Staten bezwaar ontmoette, omdat gemeld collegie, erkennende dat eene jaarwedde van f 600 te hoog is, vooral voor een onderwijzer van beneden de 20 jaren, het wenschelijk acht de jaarwedde niet lager dan op f 500 vasttestellen; dat toch jaarwedden van f 400 met zich zouden brengen, dat de onderwijzers, zeer ten nadeele van het onderwijs, steeds naar verbetering door middel van verplaatsing zouden uitzien dat voorts ook het gevolg zou worden, dat een minder aantal jongelieden zich aan het onderwijs zou wijden en daardoor het thans beschikbare personeel spoedig zou verminderen, bijgevolg de raad na verloop van eenigen tijd wegens schaarschte toch weder in de noodzakelijkheid zou komen de jaarwedden tot een hooger bedrag op te voeren.

Naar aanleiding van deze motieven van Gedep. Staten en van die in hunne beschikking opgenomen, wordt in het adres van appel het volgende aangevoerd:

dat de raad, met het oog op de drukkende belastingen, geheel met het gewestelijk bestuur kan medegaan, waar dit van het beginsel uitgaat, zooveel mogelijk de zuinigheid toe te passen;

dat hij evenwel niet kan inzien, dat een onderwijzer in eene plattelandsgemeente, met een tractement van f 400 per jaar niet kan rondkomen, immers de prijzen der levensbehoeften brengen mede, dat thans voor kost en inwoning weinig meer behoeft te worden betaald, dan voor eenige jaren toen de jaarwedden naar f 300 en f 350 waren geregeld;

dat hij niet het gevoelen is toegedaan, dat bijaldien de jaarwedden op f 400 worden vastgesteld, schaarschte van personeel in de plaats zal treden van ruimte; gaat hij toch de belooningen na van personen, die zich bekwaam hebben gemaakt voor verschillende vakken van nijverheid, dan is het resultaat niet anders, dan dat velen zich moeten tevreden stellen met eene lagere belooning dan van f 400 per jaar niet alleen, maar ook, dat zij geen uitzicht op eene betere toekomst hebben;

dat het bezwaar van heeren Gedep. Staten, dat de onderwijzers steeds naar verbetering door middel van verplaatsing zullen uitzien, vrij wat komt weg te vallen, doordien ook andere gemeenten bij eventueele vacatures denzelfden weg zullen gaan bewandelen, immers de gemeenten Kollummerland c. a., Doniawerstal en Opsterland zijn reeds voorgegaan;

dat hij niet mag verzwijgen, dat hij geheel tegen zijn zin de jaarwedden tot f 600 heeft moeten opvoeren en dat toen die wedden, met goedkeuring van heeren Gedep. Staten, uitsluitend zijn geregeld naar vraag en aanbod;

dat, waar de heer Minister van Binnenl. Zaken zelf bij de behandeling der wet

van het gevoelen uitging om de jaarwedden in sommige gevallen naar vraag en aanbod te regelen en vaststelling van een hooger bedrag dan het wettelijk minimum slechts daar noodig achtte, waar schade zou ontstaan voor de belangen van het onderwijs, daar is hij, staande voor het feit, dat zich zeven sollicitanten voor de ontstane vacature hebben aangegeven, van oordeel, dat hij alle recht heeft te persisteeren bij zijn eenmaal genomen besluit, te meer daar hij kan bijbrengen, dat een der sollicitanten zijne opleiding heeft ontvangen aan de Rijkskweekschool te Groningen en een der anderen bij de acte-examens in 1885 het hoogste getal punten van de 151 zich aangegeven jongelingen heeft behaald;

dat het door heeren Gedep. Staten aangevoerde, dat de raad nog onlangs de jaarwedde van een onderwijzer te Oudkerk op f 500 heeft vastgesteld, volstrekt geen motief kan zijn, om nu voor Bergum geen f 400 te bepalen, vooral niet wanneer dit, zooals hier, wordt bijgebracht op grond van het getal zielen; immers de lokalen, waarin de onderwijzer, zoowel die te Bergum als die te Oudkerk, moet werkzaam zijn, zijn ingericht voor p. m. 50 leerlingen, zoodat het getal leerlingen, aan den onderwijzer te Bergum toevertrouwd, volstrekt niet noemenswaard grooter is dan dat te Oudkerk; de leerlingen te Bergum toch werden over meerdere onderwijzers verdeeld dan die te Oudkerk;

dat heeren Gedep. Staten te dezen opzichte ook geheel schijnen te vergeten, dat de leerlingen, die onder het voor Bergum opgegeven zielental van 3638 begrepen zijn, worden verdeeld over vier scholen, 2 openbare en 2 bijzondere, terwijl die, begrepen onder het voor Oudkerk opgegeven zielental van 650, alléén gebruik maken van de openbare school te dier plaatse;

dat de reden, waarom de wedde voor den onderwijzer te Oudkerk op f 500 is vastgesteld, dan ook geene andere is, dan dat de raad eerst later de zekerheid heeft gekregen, dat hij, om een geschikten onderwijzer te bekomen, niet hooger behoefde te gaan dan f 400;

dat hij dan ook bij de vaststelling van deze wedde aan Burg. en Weth. algeheele machtiging heeft verleend, om bij voorkomende vacatures, ten einde in het belang van het onderwijs tot eene spoedige vervulling te geraken, dadelijk sollicitanten op te roepen, naar eene jaarwedde zoo mogelijk van f 400;

dat de in zijn besluit van 1 Sept. jl. (bijlage A), tot vaststelling dezer jaarwedde aangebrachte overwegingen door heeren Gedep. Staten ook geenszins in het bijzondere worden beschouwd en weerlegd."

Gedep. Staten, omtrent dit adres gehoord, beginnen met op te merken, dat het op ongezegeld papier gesteld is met een beroep op no. 3 van art. 27 A., der wet van 3 Oct. 1843 (*Stbl.*no. 47); dat evenwel in dat nummer geen sprake is van verzoekschriften; dat de vrijdom aan verzoekschriften toegekend wordt omschreven in het volgend nummer, volgens hetwelk alleen verzoekschriften van onvermogende personen onder zekere voorwaarden dat voorrecht genieten.

Omtrent de zaak zelve zeggen Gedep. Staten, dat, aangezien Bergum een zeer aanzienlijk dorp is en de openbare school door 260 leerlingen wordt bezocht, het naar hun oordeel niet te pas komt aan den onderwijzer de minimumjaarwedde van f 400 toe te kennen; dat de jaarwedde was f 600, en het bezwaarlijk verdedigbaar is die voetstoots met een derde te verminderen.

Gedep. Staten halen aan eene overweging uit het Kon. Besluit van 28 April 1881 no. 1 (Belinfante XXI 222) aldus luidende: "dat Gedep. Staten van..... terecht hebben in aanmerking genomen dat de gemeente..... op verre na niet tot de kleinste in de provincie behoort en niet zoo afgelegen of onaanzienlijk is, dat het hoofd der school aldaar juist met het minimum, dat voor het geheele rijk is gesteld, zou moeten worden bezoldigd; dat ook in de omliggende gemeenten hoogere jaarwedden worden betaald."

Ofschoon het bij dat besluit een onderwijzer hoofd der school gold, achten Gedep. Staten de aangehaalde overweging hier ten volle van toepassing, daar het daarin uitgedrukte beginsel voor ieder onderwijzer van kracht is.

Gedep. Staten verwijzen ook naar de bij hunne beschikking gemaakte huns inziens zeer afdoende vergelijking tusschen de dorpen Bergum en Oudkerk, waarvan de kracht door den gemeenteraad bij zijn adres daarom niet is ontzenuwd, omdat de levensstandaard te Bergum eer iets hooger, in allen gevalle niet lager is dan te Oudkerk. Deze omstandigheid en het aanmerkelijk grooter aantal leerlingen aan de school te Bergum vorderen naar het oordeel van Gedep. Staten, dat minst genomen de jaarwedde aan deze school dezelfde zij als aan die te Oudkerk.

Aan het hoofdargument van den raad, dat geschikte onderwijzers voor f 400 te krijgen zijn, hechten Gedep. Staten weinig waarde; zij verwijzen te dien aanzien naar een vroeger door hen uitgebracht bericht. Ook is eene overweging daaromtrent opgenomen in hun thans aangevallen besluit, waaraan zij zich refereeren, met verzoek dat aan Z. M. worde voorgedragen de jaarwedde te bepalen op f 500.

Bij de afdeeling voor de geschillen van bestuur zijn, nadat de zaak bij haar was aanhangig gemaakt, geene nadere memoriën of bewijsstukken ingediend.

Van harentwege is echter opgevraagd het advies van den schoolpziener in het district Leeuwarden, dat blijkens de beschikking van Gedep. Staten door hen was ingewonnen. In dit advies wordt er op gewezen, dat in het raadsbesluit tot vaststelling der jaarwedde de overweging voorkomt, dat op de oproeping tegen eene jaarwedde van f 400 zich zeven geschikte candidaten hebben aangemeld. Aangezien deze omstandigheid de verwachting wettigt, dat eene voordracht overeenkomstig het voorschrift der wet en eene keuze van een voor de betrekking geschikt persoon tegen de uitgeloofde jaarwedde zal kunnen geschieden, acht de schoolopziener zich verplicht tot goedkeuring van het raadsbesluit te adviseeren.

Bij de toezending van dit stuk merken Gedep. Staten op, dat de schoolopziener enkel rekening schijnt te houden met het feit, dat zich op de jaarwedde van f 400 sollicitanten voordoen; voorts dat de schoolopziener in het district Heerenveen geheel anders over de quaestie denkt en blijkens tal van adviezen niet wil, dat deze soort van jaarwedden beneden de f 500 dalen.

V. het beroep van den *gemeenteraad van St.-Oedenrode, van een besluit van Gedep. Staten van Noord-Brabant van* 8 *Oct.* 1885, *waarbij goedkeuring wordt geweigerd aan het kohier van den hoofdelijken omslag dier gemeente voor* 1885.

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Binnenl. Zaken bij schrijven van 21 Nov. 1885 bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door den Raad van St.-Oedenrode ingesteld tegen het besluit van Gedep. Staten van Noord-Brabant, waarbij goedkeuring is geweigerd aan het kohier van den hoofdelijken omslag dier gemeente voor 1885.

Den 9en Oct. 1884 werd door Gedep. Staten van Noord-Brabant eene aanschrijving gericht aan de gemeenteraden in die provincie, betrekkelijk de inrichting der kohieren van hoofdelijke omslagen; zij verklaarden daarin het wenschelijk te achten, dat eene wijziging gebracht wierd in het model, hetwelk zij bij hunne algemeene aanschrijving van 24 Oct. 1873 (Prov. blad no. 37) voor die kohieren hadden aangegeven.

„Het komt ons nuttig voor" — schreven zij — „zoowel om het onderzoek vanwege dit college als het nemen van inzage door de belastingschuldigen te vergemakkelijken, dat in de kohieren het werkelijk inkomen der belastingschuldigen vermeld wordt, waarnaar de aanslagen geregeld werden. In onderscheidene gemeenten worden aanslagen berekend van het belastbaar inkomen, dat door toepassing van verschillende evenredigheden op het wettelijk inkomen gevonden wordt. De vermelding van dat belastbare inkomen komt [ons] mede gewenscht voor, zoowel als de percentage, waarmede het werkelijk of belastbaar inkomen belast wordt." Voorts berichten zij, dat de wijziging aan het slot van het kohier een gevolg was van de wet van 28 Juni 1881 (*Stbl.* no. 102) en brachten zij tevens de wenken in herinnering, bij hunne aanschrijving van 24 Oct. 1874 (Prov. blad no. 37) en die van 8 Jan. 1875 (Prov. blad no. 1) gegeven; „vooral" — voegden zij er bij — „wenschen wij te zien opgevolgd het daarbij gegeven voorschrift, dat de aanslagen behooren te worden uitgetrokken te beginnen met de hoogst aangeslagenen en zoo vervolgens, waardoor eene vergelijking tusschen de verschillende aanslagen mogelijk is." Bij deze aanschrijving was een model gevoegd voor de kohieren, zooals Gedep. Staten die gaarne in het vervolg zagen ingericht, met verzoek dat model voortaan te gebruiken; alleen tot nog meerdere duidelijkheid en specificatie zoude daarvan mogen worden afgeweken. Ten aanzien van dit model zij hier alleen medegedeeld, dat het zoodanig is ingericht dat achter de namen der belastingschuldigen in daarvoor bestemde kolommen moeten worden vermeld:

1o. het werkelijk inkomen geschat door *a*. Burgemeester en Wethouders, *b*. door den Raad;

2o. het belastbaar inkomen volgens *a*. Burgemeester en Wethouders, *b*. den Raad, en 3o. de percentage.

De gemeenteraad van St.-Oedenrode heeft bij het vaststellen van het kohier van den hoofdelijken omslag van 1885 dit model niet gevolgd. Met weglating der bedoelde kolommen heeft hij achter de namen der aangeslagenen onmiddellijk den door Burg. en Weth. opgemaakten en den door den Raad vastgestelden aanslag gevoegd. De reden hiervan deelde hij bij de aanbieding van het kohier aan Gedep. Staten mede. Hij verklaarde, dat het voor hem niet mogelijk was om overeenkomstig voormelde aanschrijving het werkelijk inkomen, naar de schatting van Burg. en Weth. en naar die van den Raad, in te vullen, aangezien bij het K. B. van 5 Febr. 1866 no. 95

waarbij der gemeente het heffen van een hoofdelijken omslag tot een maximum van f 2000 is toegestaan, als grondslagen waren aangewezen:

a. de uiterlijke staat, dien de belastingschuldigen voeren;

b. hunne vertering;

c. de bezoldiging of voordeelen genoten voor het bekleeden van ambten en bedieningen, de pensioenen en de zuivere inkomsten van bedrijven en ambachten;

d. het vermoedelijk vermogen.

Van deze vier grondslagen nu, verklaarde de gemeenteraad, zullen vooral de eerste twee in rekening moeten komen, omdat het onmogelijk is ten platten lande, waar men meest met landlieden te doen heeft, die hun verbruik uit hunnen oogst verkrijgen en derhalve zeer welgestelde huisgezinnen kunnen zijn met weinige andere inkomsten, zelfs bij benadering den hoofdelijken omslag naar het inkomen te bepalen. De raad voegde, om aan te toonen dat de hoofdelijke omslag te St.-Oedenrode op eene goede wijze wordt geheven, hier nog de mededeeling bij, dat gedurende het bijna twaalfjarig bestuur van den tegenwoordigen Burgemeester slechts eens éene reclame was ingekomen. Ook was hij van gevoelen, dat eene rechtstreeksche inkomstenbelasting met de bepaling van art. 243 der gemeentewet moeielijk overeen te brengen was; en dat dit artikel meer bepaald het oog scheen te hebben op heffingen naar uiterlijke kenteekenen;

Gedep. Staten namen met de inrichting van het kohier geen genoegen; zij berichtten aan den gemeenteraad er prijs op te stellen, dat het alsnog wierde ingericht volgens het in 1884 aangegeven model, en verklaarden het groote bezwaar, dat daaraan verbonden zoude zijn, niet te kunnen inzien; vele gemeenten, in dezelfde omstandigheden verkeerende, hadden tegen die inrichting geen bezwaar gemaakt. „Ingevolge art. 243 der gemeentewet" — schreven zij — „zijn de grondslagen, waarnaar de hoofdelijke omslag wordt geheven, slechts als hulpmiddelen te beschouwen, om tot eene redelijke schatting van het inkomen te geraken. Om het kohier dus naar behooren op te maken, behooren eerst de inkomsten der belastingschuldigen naar de in het heffingsbesluit aangegeven grondslagen te worden geschat, en vervolgens te worden bepaald, welke percentage van de inkomsten moet worden geheven om het benoodigd eindcijfer van het kohier te verkrijgen."

Op dit schrijven antwoordde de gemeenteraad, dat eene algemeene aanschrijving door Gedep. Staten tot al de gemeenten in Noord-Brabant gericht door hem niet letterlijk kon worden opgevolgd, wanneer die lijnrecht in strijd was met meergemeld K. B. van 5 Febr. 1866 no. 95, bepaaldelijk voor de gemeente St.-Oedenrode gegeven, waarbij de grondslagen van den hoofdelijken omslag waren bepaald; en dat het ook om deze reden, behalve de reeds vroeger vermelde, voor hem niet doenlijk was den omslag naar andere grondslagen, dan die bij bedoeld K. B. waren goedgekeurd, te heffen.

De Raad voegde hier nog bij, dat hij indertijd, om aan de algemeene aanschrijving van Gedep, Staten van 24 Oct. 1873 (Prov. blad no. 37) 3e afd., te voldoen, jaarlijks op het titelblad van het kohier de percentage van het vermoedelijk inkomen had gesteld, doch dat de ondervinding had geleerd, dat op den duur niet te veel op de percentage kon gelet worden, dewijl èn vertering, èn uiterlijke staat, èn weelde te

veel op den voorgrond moesten worden gesteld. Mitsdien bood de Raad op nieuw het kohier, ongewijzigd, ter goedkeuring aan.

Den 8sten October besloten Gedep. Staten "aan het kohier van den hoofdelijken omslag der gemeente St.-Oedenrode voor 1885 goedkeuring te weigeren". Zij overwogen daarbij, dat het doel van hun voorschrift betrekkelijk de inrichting der kohieren was, dat hunne vergadering in de gelegenheid zoude zijn om te knnnen beoordeelen, of het kohier met inachtneming der grondslagen in het heffingsbesluit aangegeven was opgemaakt, en of er tusschen de aanslagen der belastingschuldigen behoorlijke evenredigheid bestond, terwijl het kohier van den hoofdelijken omslag der gemeente St.-Oedenrode niets bevatte dan de namen der belastingschuldigen en de aanslagen, zooals die door Burg. en Weth. en den gemeenteraad waren opgemaakt. De verdere overwegingen, waarop dit besluit steunt, luiden als volgt:

"dat de gemeenteraad bij de regeling der aanslagen niet heeft in acht genomen de bepaling van art. 243 der gemeentewet;

"dat volgens genoemd artikel de hoofdelijke omslag geheven wordt naar grondslagen, die voor een redelijken maatstaf van het inkomen der belastingschuldigen te houden zijn;

"dat alzoo het vermoedelijk vermogen de eigenlijke maatstaf is ter bepaling der hoegrootheid van iederen aanslag, en dat de grondslagen, waarnaar de belasting geregeld wordt, slechts hulpmiddelen zijn om tot de kennis van het vermoedelijke inkomen te geraken;

"dat in het heffingsbesluit van de gemeente St.-Oedenrode vier verschillende grondslagen zijn aangegeven, waarnaar de omslag zal geregeld worden;

"dat de bedoeling daarvan geen andere kan zijn, dan dat die grondslagen in hun onderling verband genomen worden om daarnaar zooveel noodig het vermoedelijke inkomen te begrooten, en dat het noch met art. 243 der gemeentewet, noch met het heffingsbesluit zelf in overeenstemming is, om, met terzijdestelling van het vermoedelijke vermogen, de aanslagen hoofdzakelijk te regelen naar enkele grondslagen, zooals uiterlijke staat, luxe en vertering, welke grondslagen op zich zelf alleen niet altijd eene zuivere afspiegeling zijn van het vermoedelijk inkomen, terwijl de laatste grondslag in het heffingsbesluit aangegeven juist het vermoedelijk vermogen is."

Van deze beschikking heeft de gemeenteraad zich bij Z. M. in beroep begeven. In zijn adres, ingekomen op het Kabinet des Konings 20 Oct. 1885, verklaart hij, dat de overwegingen van Gedep. Staten z. i. niet juist en daarenboven in strijd met de belangen zijner gemeente zijn, en dat naar zijne meening laatstgenoemd college de bevoegdheid mist om bepaaldelijk voor te schrijven, dat de kohieren van hoofdelijke omslagen drie kolommen moeten bevatten voor de invulling der inkomsten en der percentage als basis der heffing; ook geeft hij te kennen, dat hij twee volle zittingen, ieder van drie uren, uitsluitend aan het opmaken van den omslag voor 1885 heeft besteed, zoodat de daarin voorkomende aanslagen met de meest mogelijke nauwkeurigheid zijn gesteld. Omstandiger zijn de beweegredenen, die den Raad tot het instellen van dit beroep geleid hebben, in het raadsbesluit van 17 Oct., bij het adres gevoegd, uiteengezet. Hierin wordt overwogen, dat hetgeen Gedep. Staten in meergemelde aanschrijving bepalen (dat namelijk door Burg. en Weth. en door den raad in de kohieren

de schatting van het werkelijk inkomen der belastingschuldigen moet worden vermeld, waarnaar de aanslagen geregeld worden, en dat daarvan de percentage moet worden berekend om zoodoende tot het bedrag te komen van den te heffen omslag) de kenmerken draagt van eene inkomstenbelasting, welke zoolang geene classificatie is ingevoerd, de opmaking van het kohier op die wijze zeer bemoeilijkt, terwijl volgens dit voorschrift geen sprake is van uiterlijken staat, dien de belastingschuldigen voeren, hunne vertering enz., alle gronden, waarop de hoofdelijke omslag voor deze gemeente bij K. B. van 5 Febr. 1866 no. 95 is geaccordeerd; en voor het overige eene inkomstenbelasting niet strookt met den geest der ingezetenen; dat het inkomen der gemeentenaren voor het meerendeel zelfs niet bij benadering geschat kan worden, omdat de meesten landlieden zijn, die datgene wat zij verbruiken uit hunnen oogst en hun vee verkrijgen, en zeer welgestelde lieden kunnen zijn met weinig andere inkomsten; dat de gemeentewet wel voorschrijft, dat de begrooting der inkomsten en uitgaven wordt ingericht naar voorschriften door Gedep. Staten onder 's Konings goedkeuring te geven, maar geen dergelijk voorschrift ten aanzien van de inrichting der kohieren van den hoofdelijken of personeelen omslag bevat; dat de raad de algemeene, voor alle gemeenten in Noord-Brabant geldende, aanschrijving van Gedep. Staten niet letterlijk kan opvolgen, wanneer die lijnrecht in strijd is met meergenoemd K. B., bepaaldelijk voor de gemeente St.-Oedenrode gegeven, waarbij de grondslagen voor de heffing van den hoofdelijken omslag zijn bepaald, en waarvan hij niet mag afwijken; dat daar waar het vermogen of het inkomen eenigszins met grond kan geschat worden, dit op den voorgrond wordt gesteld en alleen bij volslagen gebrek van deze gegevens, zooals bij zeer vele, ja de meeste aangeslagenen het geval is, er hoofdzakelijk slechts op de vertering, den uiterlijken staat, den omvang van het bedrijf of nering en de weelde (luxe) kan worden gelet (dus niet „met terzijdestelling van het vermoedelijk vermogen", zooals het in het besluit van Gedep. Staten heet); en eindelijk, dat het den raad bovendien voorkomt, dat het invullen op het kohier van den hoofdelijken omslag van het geschatte inkomen èn door Burg. en Weth. èn door den raad aanleiding zal geven, eerst tot vele en uiteenloopende discussiën in den boezem der genoemde collegiën en later tot een legio reclames van de zijde der belastingschuldigen.

Over dit adres gehoord, geven Gedep. Staten te kennen, dat het kohier van den hoofdelijken omslag der gemeente St.-Oedenrode ingericht is op eene wijze, die hun niet in staat stelt te beoordeelen, of het is opgemaakt overeenkomstig de grondslagen van het heffingsbesluit, en ook, of tusschen de aanslagen onderling eene behoorlijke evenredigheid bestaat. Daarlatende de vraag of hun college bevoegd is bepaalde voorschriften voor de opmaking van het kohier te geven, meenen zij toch te kunnen vorderen, dat het kohier zoo worde ingericht, dat het bij de wet gevorderde toezicht voor hun college mogelijk en uitvoerbaar zij; daartoe hebben zij bij hunne aanschrijving van 9 Oct. 1884 (Prov. blad no. 24) een model voor de inrichting der kohieren medegedeeld. „Daarmede" — verklaren Gedep. Staten — „werd niet bedoeld, dat de omslag voortaan zou geheven worden bij wijze van inkomstenbelasting, direct naar het vermogen, doch wij gingen daarbij uit van het denkbeeld, dat voor eene behoorlijke opmaking van het kohier van den hoofdelijken omslag voor iederen belastingschuldige afzonderlijk, ter bepaling van zijnen aanslag, tot maatstaf behoort te worden genomen een zeker belastbaar inkomen,

gebaseerd op de grondslagen in het heffingsbesluit aangegeven. Zonder een dergelijken vasten maatstaf loopt men gevaar bij de regeling der aanslagen het vereischte verband te verliezen en staat de weg open voor de meest willekeurige regeling."

Gedep. Staten ontkennen niet, dat de gemeenteraad groote zorg aan het kohier heeft besteed, maar, laten zij er op volgen, uit de stukken blijkt ten duidelijkste, dat hij bij de regeling der aanslagen van geen vast beginsel is uitgegaan en het vermoedelijk vermogen niet tot grondslag heeft genomen.

Mitsdien geven zij den Minister van Binnenl. Zaken in overweging aan Z. M. voor te stellen het ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Veertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 30 *December* 1885.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. I. F. van Humalda van Eysinga,

Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

Aan de orde is:

I. het beroep van *den gemeenteraad van Haaksbergen, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijsel, van* 17 *September* 1885, *tot niet-goedkeuring van een raadsbesluit tot afstand van grond.*

De *Staatsraad* Van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Zijne Majesteit heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij schrijven van 19 Nov. '85, no. 5113, Afd. B.B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het verzoek

van den Raad der gemeente Haaksbergen om voorziening tegen het besluit van Gedep. Staten van Overijsel van 17 Sept. 1885, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van den Raad van 3 Febr. 1885 tot afstand van grond.

Nadat ten gevolge van een verzoek van het parochiaal kerkbestuur der Catholieke gemeente te Haaksbergen, om tot vergrooting der kerk dier gemeente in koop te mogen bekomen zeker gedeelte van het publieke plein der gemeente, genaamd „het Kerkhof" in November 1884 eene openbare kennisgeving was gedaan van het voornemen van het gemeentebestuur om een op een schetsteekening aangewezen gedeelte van dat plein, hoofdzakelijk ten noorden en ten oosten van de R.-C. Kerk, ter grootte van ongeveer 5 aren, niet meer ter openbare dienst te bestemmen, met ter visie legging van die schetsteekening op het gemeentehuis, — heeft de gemeenteraad op 3 Febr. 1885 besloten het bedoelde gedeelte van het genoemde plein niet meer ter openbare dienst bestemd te verklaren en het voor eene som van f 1000 in koop af te staan aan gemeld kerkbestuur, met bepaling dat de op het terrein staande boomen zouden worden geveld en publiek verkocht door de burgerlijke gemeente.

Bij Gedep. Staten van Overijsel, aan wier goedkeuring het besluit werd onderworpen, kwamen twee bezwaarschriften in, het eene van W. H. Jordaan en verscheidene andere ingezetenen der gemeente, het andere van F. J. Jordaan, eigenaar en bewoner van een huis aan het plein gelegen. Eenige der onderteekenaars van de adressen waren ook vroeger bij het gemeentebestuur opgekomen tegen het voornemen om een gedeelte van het plein niet meer ter openbare dienst bestemd te verklaren.

In de adressen aan Gedep. Staten wordt aangevoerd, dat, blijkens de geschiedenis van art. 230 der Gemeentewet, hetgeen ten gebruike van allen bestemd is, daaraan alleen kan onttrokken worden, wanneer het algemeen belang van de gemeente vordert, dat de algemeene zaak van natuur verandere en privaat-eigendom worde, maar dat het tegen de bedoeling van het artikel strijdt, ten koste van het algemeen belang iets aan den publieken dienst te onttrekken ten bate van particulieren. Hier zou het volgens den laatstgenoemden adressant geschieden ten bate van eene enkele kategorie van ingezetenen, die dit meenen te behoeven of wenschen alleen om niet in misschien anders onvermijdelijk grootere uitgaven voor kerkbouw te vervallen.

Voorts wordt in de adressen gezegd, dat het bedoelde plein reeds verkleind is doordat een gedeelte, vroeger als varkenmarkt gebruikt, voor eene gemeenteschool is ingenomen en volgens den laatstgenoemden adressant ook doordat het kerkbestuur (wederrechtelijk misschien) gedeelten er van in bezit nam voor den uitbouw van een portaal en de afscheiding eener waterplaats.

Er wordt aangevoerd, dat, zooals ieder onbevooroordeelde moet getuigen, het jammer zou zijn, wanneer het plein nog meer werd ingekrompen; dat de voorgenomen aanbouw aan de kerk veel afbreuk zou doen aan de fraaie ruime kom van het dorp, waaronder de eigenaren en gebruikers der omliggende huizen zouden lijden; dat door de verkleining van het plein groot ongerief zou ontstaan, daar het plein in zijn tegenwoordigen omvang reeds zeer noodig is voor de vee- en jaarmarkten, die, naar de verwachting der onderteekenaars van het eerste adres, ten gevolge der verbeterde communicatiemiddelen, stellig nog in omvang zullen toenemen en wellicht met nieuwe zullen worden vermeerderd. Ten bewijze dat het plein eerder uitbreiding dan inkrimping zou behoeven voert de laatst-

genoemde adressant aan, dat bij markten telkens de aan het plein grenzende terreinen van particulieren, waaronder ook het zijne, voor het uitstallen of te koop aanbieden van koopwaren worden in beslag genomen. Hij zou, wanneer het door het kerkbestuur verlangde terrein privaat eigendom was, het geldelijk offer, door de gemeente te brengen om het in eigendom te verkrijgen, niet licht te hoog achten. Hij voert aan, dat andere gemeentebesturen aanzienlijke sommen voor dergelijke doeleinden hebben besteed. De luttele som van f 1000, die in de gemeentekas zou vloeien, kan volgens hem nimmer beschouwd worden als aequivalent voor den afstand van het bedoelde terrein.

In het eerstvermelde adres wordt nog aangevoerd, dat de speelplaats der kinderen van de dorpsschool verkleind zou worden, en voorts dat de vergrooting der kerk niet noodig zou zijn, wanneer niet-leden van vier omliggende parochiën te Haaksbergen ter kerk kwamen en bij de verpachting van zitplaatsen als pachters werden toegelaten.

Bij Gedep. Staten is ook ingekomen een adres van het parochiaal kerkbestuur der Catholieke gemeente te Haaksbergen, houdende het verzoek, het gemeenteraadsbesluit van 3 Febr. goed te keuren als zijnde in het belang der gemeente Haaksbergen. Dit in het breede te betoogen acht het kerkbestuur overbodig; het volgt zijns inziens uit den aard der zaak, wanneer men bedenkt, dat het raadsbesluit met nagenoeg algemeene stemmen werd genomen; in geval van niet-goedkeuring van dat besluit, zoo wordt verder in het adres gezegd, zou men de bestaande kerk moeten sluiten en op eene andere plaats buiten de kom der gemeente eene nieuwe bouwen, daar de tegenwoordige te klein is. Die verplaatsing zou de kerkelijke gemeente op noodelooze kosten jagen, niet alleen, maar ook nadeelig zijn voor de talrijke in de kom der gemeente wonende neringdoende ingezetenen en de andere ingezetenen behoorende tot de Catholieke gemeente te Haaksbergen.

Het adres staat voorts stil bij de bezwaren, vroeger bij den gemeenteraad ingebracht, ofschoon het naar het oordeel van het kerkbestuur bij kennisneming daarvan Gedep. Staten in het oog zal springen, dat die bezwaren op den keper beschouwd geen bezwaren zijn.

Op die bezwaren wordt geantwoord als volgt: Nadeelig voor de algemeene gezondheid kan de vergrooting der kerk niet zijn; integendeel, dat de kerk, die thans te klein en domperig is, ruimer zal worden, zal aan de algemeene gezondheid ten goede komen, en deze zal er buiten de kerk niet onder lijden, wanneer van het ruime kerkplein vijf aren worden afgenomen en bebouwd.

Onjuist is ook het bezwaar, dat door de ontworpen uitbouwing aan de ingezetenen licht en lucht zou ontnomen worden en sommige in hun uitzicht zouden worden beperkt, vermits het plein „het Kerkhof” zeer ruim is en blijft, ook na vermindering der oppervlakte met vijf aren. Dit bezwaar klemt nog te minder nu de op den af te stanen grond staande boomen geveld zullen worden.

Dat de financiën der gemeente door den afstand schade zouden lijden, kan evenmin ernstig gemeend zijn; immers „het Kerkplein” heeft geen geldelijke waarde en brengt niets op, en het kerkbestuur verkrijgt den af te stanen grond niet ten geschenke, maar betaalt dien vorstelijk.

Dat de koop- en huurwaarde der om de kerk staande huizen zou verminderen, kan

niet worden toegegeven; wel zou dit het geval zijn, wanneer de bestaande kerk gesloten en op eene andere plaats eene nieuwe gebouwd werd.

Het bezwaar eindelijk, dat het verkeer zou belemmerd worden, mag op zijn zachtst genomen gezocht genoemd worden, omdat over "het Kerkplein", waar nooit markt gehouden wordt, weinig passage valt waar te nemen en er na den afstand van vijf aren ook bij drukke passage genoeg ruimte zou overblijven.

De twee bezwaarschriften van ingezetenen werden door Gedep. Staten in handen gesteld van den gemeenteraad, die, met overlegging van een uittreksel uit het kadastrale plan en van eene naar dat uittreksel opgemaakte schetsteekening, in hoofdzaak het volgende aanvoerde:

Of er ten gevolge van de verbeterde communicatiemiddelen uitzicht bestaat, dat de vee- en jaarmarkten, thans ten getale van drie, in omvang zullen toenemen, ook als het getal vermeerderd wordt, blijft een open vraag; maar zelfs wanneer het gebeurde, gelooft de raad niet, dat de omvang der markten van dien aard zou worden, dat de voorgenomen afstand van grond aan haren bloei in den weg zou knnnen staan, ook omdat de kleine strook gronds, die men wil afstaan, nimmer ten dienste der markt gebruikt wordt en daarvoor uit haren aard ongeschikt is. Nog wordt opgemerkt, dat het ter markt komende vee, met uitzondering van de varkens, geplaatst wordt op de trottoirs op de kaarten aangewezen.

Het is naar het oordeel van den raad voor geen redelijke tegenspraak vatbaar, dat het plein, ondanks de luttele verkleining, nog groot genoeg blijft om ook aan zijne bestemming als speelplaats in ruime mate te voldoen.

Dat aan de fraaie, ruime kom van het dorp veel afbreuk zou gedaan worden en de omliggende huizen daaronder zouden lijden, is volgens den raad ten eenenmale in strijd met de werkelijkheid. Uit de overgelegde kaarten blijkt, dat het huis, dat na den volbrachten bijbouw het dichtst bij de kerk zal staan, dat van Morssinkhof, er dan nog tien Meter van verwijderd is, en dat inzonderheid het huis van den adressant F. J. Jordaan ongeveer 19 Meter van de kerk zal staan.

De Raad geeft toe, dat het wel eens zal gebeuren, dat er personen uit omliggende parochiën te Haaksbergen ter kerk komen, maar het getal dergenen, die aldaar plaatsen pachten, beloopt slechts drie of vier. De vergrooting der kerk wordt gevorderd door het groot aantal parochianen, die tot de R.-C. gemeente van Haaksbergen behooren.

Dat de voorgenomen afstand van grond in strijd zou zijn met de bedoeling van art. 230 der gemeentewet, is naar het oordeel van den Raad noch uit de duidelijke bewoordingen van het artikel, noch uit zijne geschiedenis af te leiden. De Raad meent er zich van te kunnen onthouden de onjuistheid van der adressanten wetsinterpretatie in het breede te betoogen, daar hij kan verwijzen naar een advies, op 12 Dec. 1856 door eene commissie ad hoc aan den gemeenteraad van 's-Gravenhage uitgebracht (W. v. h. R. no. 1813, Gemeentestem no. 273 en Weekblad v. B. A. no. 395), waarin onder andere op heldere wijze is aangetoond dat een burgerlijk servituut op eene openbare straat, plein enz. niet denkbaar is.

De som van f 1000 als vergoeding voor den af te stanen grond acht de Raad niet te laag gesteld, omdat die grond tot niets dient en het behoud daarvan voor de gemeente, ook met het oog op het publiek belang, den Raad niet noodig toeschijnt.

De afstand mag z. i. geacht worden te zijn in het belang van de overgroote R.-C. bevolking in de kom der gemeente, zonder dat zij, die tot eene andere gezinte behooren, er schade door zullen lijden.

Eene commissie uit Gedep. Staten, door dat college benoemd tot het instellen van een plaatselijk onderzoek, heeft op 24 Aug. 1885, op welken dag te Haaksbergen kermis of jaarmarkt werd gehouden, aldaar een niet vooraf aangekondigd bezoek gebracht. Volgens het verslag dier commissie bevond zij, dat op het aan den publieken dienst onttrokken gedeelte van het kerkplein een caroussel was geplaatst en een kermiswagen; op het zoogenaamde trottoir, van het plein door een rij boomen afgescheiden, en op een gedeelte van de straat bevonden zich eenige kramen. Overigens was het gedeelte van het plein tusschen de kerk en het trottoir onbezet, maar strekte tot doorgang voor hen, die het drukke verkeer voor de kramen over de straat wilden vermijden; op het gedeelte aan de oostzijde der kerk, waar eenige boomen staan, bevond zich een drietal vervoerbare houten reservoirs voor de brandweer.

Wat betreft de gedeelten van het plein ten zuiden en ten westen van de kerk, deelt het verslag mede, dat beide met boomen beplant zijn, dat op het zuidelijk gedeelte varkenmarkt werd gehouden, ofschoon er slechts weinig varkens waren; dat het westelijk gedeelte nagenoeg geheel vrij was en slechts aan de straatzijde eenige koeien ten verkoop aanwezig waren. Volgens mededeeling van den burgemeester en van twee der adressanten zou op de jaarmarkt in Maart meer vee worden aangevoerd.

De commissie zegt, dat uit hare bevinding in elk geval gebleken is, dat het gedeelte van het plein, bij het raadsbesluit aan den publieken dienst onttrokken, thans nog wel degelijk voor markt wordt gebruikt en ook daarvoor noodig is, zooals in bijzonderheden wordt aangewezen.

Naar het oordeel der commissie zou het te betreuren zijn, indien het plein, dat een waar sieraad van het dorp is, nog meer werd ingekrompen en indien, zooals het plan medebrengt, de eenige boomen aan de noord- en oostzijden werden geveld. Zij merkt ook op, ofschoon dit bijzondere belangen betreft, dat de huizen aan de overzijde der straat, en meer bijzonder die van W. en F. J. Jordaan en van Morssinkhof, in het uitzicht zeer zouden worden belemmerd, te dicht bij een hoogen kerkmuur zouden komen te liggen en als gevolg daarvan in waarde verminderen.

Eindelijk is zij van oordeel, dat ook met het oog op de toekomst het algemeen belang zich tegen de uitvoering van het plan verzet. Hiermede wordt gedoeld op te verwachten ontwikkeling van het verkeer ten gevolge van verbetering der communicatie-middelen. Verschillende bijzonderheden van dit verslag zijn hier achterwege gelaten omdat zij in het besluit van Gedep. Staten worden teruggevonden.

Dit besluit is gedagteekend 17 Sept.; Gedep. Staten hebben daarbij hunne goedkeuring aan het raadsbesluit tot afstand van een gedeelte van het plein, genaamd „het Kerkhof", aan het R.-C. kerkbestuur onthouden op de volgende overwegingen:

„dat uit het plaatselijk onderzoek door de benoemde commissie bij gelegenheid der kermis of jaarmarkt te Haaksbergen op den 24 Aug. jl. ingesteld, is gebleken, dat het gedeelte van het plein, 't welk aan het R.-C. parochiaal kerkbestuur zou worden afgestaan, en daarom is verklaard niet meer bestemd te zijn voor den publieken dienst, nog voor dien dienst werd gebezigd.

„dat door den bedoelden afstand het vroeger reeds door den bouw eener school verkleinde plein, aan de noord- en oostzijde der kerk bijna geheel zal worden ingenomen door het kerkgebouw, wat ten gevolge zal hebben, dat daar ter plaatse geen markt meer zal kunnen worden gehouden en tenten of kramen geplaatst; terwijl de belendende straat daarvoor en voor de passage op marktdagen niet voldoende zal zijn;

„dat het dorp Haaksbergen, tot in het laatst van het vorige jaar slechts door een harden weg met andere gemeenten verbonden, thans, ten gevolge van den aanleg van den lokaalspoorweg langs die plaats, uit den staat van afzondering, waarin het verkeerde, is opgeheven;

„dat die opheffing op het markt- en handelsverkeer een gunstigen invloed zal uitoefenen en de markten, die thans feitelijk slechts ten getale van drie in het jaar worden gehouden, zullen vermeerderen en meer bezocht worden, waarvoor de noodige ruimte moet beschikbaar blijven;

„dat voorts de eventueele aanleg van een reeds door de provincie Overijsel gesubsidieerde harden weg van Haaksbergen naar Alstätte, waardoor het dorp aan de oostzijde in betere verbinding komt met het naburige Pruisen, mede van geen geringen invloed zal zijn op het marktverkeer en op het gewoon verkeer tusschen Alstätte en het station van den spoorweg;

„dat dit laatstgenoemd verkeer zich uitsluitend zal moeten bewegen over de straat langs de oost- en noordzijde van de kerk te Haaksbergen, zoodat wanneer die kerk, gelijk het voornemen is, aan die zijde wordt vergroot, de passage aldaar met rij- en voertuigen zoo niet gevaarlijk, toch zeer bemoeilijkt zal worden, vermits de straat een scherpe bocht vormt, waardoor men van de eene zijde komende niet zal kunnen zien, wat van de tegenovergestelde richting komt en evenmin zal kunnen uitwijken;

„dat het derhalve zoowel nu, als met het oog op de toekomst, waarmeê toch rekening moet worden gehouden, niet in het belang der gemeente en van hare ingezetenen moet worden geacht, dat het eenige plein in zijn geheel een sieraad van het dorp, 't welk, behalve voor markt, dient voor speelplaats der schoolkinderen en voor wandelplaats der ingezetenen, en waarvan dus allen genot hebben, voor een gedeelte voor altijd worde uit de handen gegeven, al zij het ook tegen eene behoorlijke vergoeding."

Tegen dit besluit heeft de Raad van Haaksbergen voorziening gevraagd bij den Koning, te kennen gevende dat hij den verkoop in het belang der gemeente acht en dat hij Mr. E. J. S. Van Sonsbeeck, advocaat te Zwolle, heeft gemachtigd om deze zaak te zijner tijd toe te lichten in eene vergadering van deze Afdeeling van den Raad van State.

Gedep. Staten, op het adres van den Raad gehoord, verwijzen naar den inhoud van hun besluit, leggen over eene plattegrondteekening van de kom van het dorp tot staving der noodzakelijkheid van het onverkort behoud van het tegenwoordige plein en geven als hun gevoelen te kennen, dat het algemeen belang van alle ingezetenen dier gemeente niet mag worden ondergeschikt gemaakt aan het bijzonder belang van eene bepaalde kategorie van ingezetenen, 't welk zijne uitdrukking vindt in den wensch van het R.-C. kerkbestuur tot vergrooting van het kerkgebouw, waartoe de afstand van een gedeelte van het plein zou strekken.

Nadat de zaak bij deze Afdeeling was aanhangig gemaakt, zijn bij haar ingekomen:

1o. eene memorie van het R.-C. kerkbestuur. In deze memorie wordt aangevoerd, dat 2/3 der inwoners van de gemeente Haaksbergen de R.-C. godsdienst belijden; dat tot de parochie van den H. Pancratius te Haaksbergen behooren 1650 communicanten, ongerekend de Catholieken beneden 13 jaar, waarvan nochtans ongeveer de helft ook verplicht is ter kerk te gaan, terwijl de overige Catholieken in de gemeente kerkelijk behooren tot verschillende andere parochiën, waarvan nog eene in de gemeente zelve, te Buurse; dat sedert jaren de kerk te Haaksbergen te klein gebleken is en men nu het plan gevormd heeft haar aan de noord- en oostzijden uit te bouwen; wat aan de zuidzijde niet kan geschieden omdat dan de geheele kerk zou moeten worden afgebroken en zij ook te dicht op de belendende gebouwen zou komen te staan.

Het ongevraagde advies van den burgemeester om in de kom der gemeente nog een tweede kerk te bouwen, kon het kerkbestuur onmogelijk opvolgen, omdat het belachelijk zou zijn en te recht de goedkeuring der bevoegde kerkelijke autoriteit niet zou wegdragen in de kom der gemeente Haaksbergen er twee R.-C. kerken op na te houden.

Werd eene nieuwe kerk gesticht buiten de kom der gemeente, ongeveer een uur van daar, dan zou zij, in welke richting ook geplaatst, altijd komen te staan te dicht bij de kerk eener andere parochie, zoodat eene der omliggende parochiën zou moeten worden opgeheven, andere zouden moeten worden gewijzigd, en, tot groot ongerief der belanghebbenden, storend zou worden ingegrepen in een sedert jaren bestaanden toestand.

Wel zou men even buiten de kom eene nieuwe kerk kunnen bouwen; de bestaande kerk zou dan evenwel moeten worden verkocht of afgebroken. Men zou dan vervallen in eene noodelooze uitgaaf van 80 à 90 duizend gulden, welke som de draagkracht der tot de parochie behoorende Catholieken ver te boven gaat, terwijl ook in de bestaande behoefte kan worden voorzien door de bestaande kerk, die nog zeer hecht en sterk is, op de ontworpen wijze uit te bouwen, wat hoogstens eene uitgaaf van dertig duizend gulden zal vorderen.

Het kerkbestuur achtte zich derhalve niet verantwoord zich neder te leggen bij het besluit van Gedep. Staten, te minder omdat onder de personen, die èn bij den Raad èn bij Gedep. Staten zich tegen de verbouwing der kerk meenden te moeten verzetten, zich geen enkel Catholiek bevindt.

2o. eene memorie van den gemeenteraad van Haaksbergen.

Ter weerlegging van de motieven van het besluit van Gedep. Staten, wordt in deze memorie aangevoerd:

dat de stelling, dat het te verkoopen gedeelte van het plein ten noorden en ten oosten van de kerk nog voor den publieken dienst wordt gebezigd, in zooverre juist is, dat die strook gronds tot niets anders kan dienen en in werkelijkheid ook tot niets anders dient dan tot passage van voetgangers, die van den eenen kant van het dorp naar den anderen gaande, op die wijze hun weg hoogstens een twintigtal meters kunnen bekorten, doch onjuist in zooverre beweerd wordt, dat die strook grond bepaald noodig is voor den publieken dienst en daarvan bij gelegenheid van marktdagen gebruik gemaakt wordt om er tenten of kramen op te plaatsen; dat toch de niet talrijke kramen en tenten op marktdagen opgesteld worden op het trottoir aan de noordzijde der kerk, terwijl

het trottoir verder op aan de noordzijde en ten westen dient tot veemarkt; dat voorts de varkenmarkt wordt gehouden gedeeltelijk ten westen maar vooral ten zuiden van de kerk; dat thans aan de oostzijde der kerk slechts plaats is voor één of twee wagens en op marktdagen aan de noordzijde tusschen de kerk en de kramen slechts ruimte is voor vijf à zes wagens, wordende het meerendeel der wagens van de landbouwers geplaatst bij de herbergen, waar zij hunne paarden stallen; dat uit het een en ander volgt, dat vrij wat valt af te dingen op de beweringen van Gedep. Staten, dat ten gevolge van den voorgenomen uitbouw der kerk op het kerkplein geen markt meer zou kunnen worden gehouden en dat de belendende straat ten noorden der kerk op marktdagen voor de passage van rij- en voertuigen niet voldoende zou zijn;

dat naar het oordeel van den Raad toeneming van den omvang der markten ten gevolge van de aansluiting van Haaksbergen aan het spoorwegnet niet te verwachten is, daar de ondervinding leert, dat in plattelandsgemeenten bij hare aansluiting aan het spoorwegnet de drukte en het verkeer niet vooruitgaan, naar 's Raads meening om de eenvoudige reden, dat dan vele landbouwers er de voorkeur aan gaven grootere markten te bezoeken, waar zij hunne producten, inzonderheid hun vee, met meer voordeel kunnen verkoopen; dat dan ook dit jaar reeds duidelijk is gebleken, dat de toeloop naar de markten te Haaksbergen niet grooter wordt;

dat het zoo goed als zeker mag worden geacht, dat de ontworpen harde weg van Haaksbergen naar Alstätte niet zal gelegd worden, daar de financiën der gemeente niet toelaten daarvoor de uitgaaf van f 23000 te doen, die bij het toegezegd subsidie ten laste van de gemeente zou blijven; dat de bewoners van Alstätte gewoonlijk te Ahaus ter markt gaan, dat ook aan den spoorweg ligt en evenals Haaksbergen twee uur verwijderd is; dat al mocht de harde weg tot stand komen, de straat ten noorden en oosten van de kerk dan nog voldoende ruimte zou bieden voor eene eventueele, hoewel zeer twijfelbare, grootere beweging van rij- en voertuigen, en geen gevaar voor de passage zou opleveren, daar zij op haar nauwste gedeelte tusschen de trottoirs nog een breedte heeft van 5,8 M. — eene breedte, die haar door de Kalverstraat te Amsterdam, wat betreft haar berijdbaar gedeelte, gewis benijd zal worden — en ook niet zulk eene scherpe bocht vormt als Gedep. Staten meenen; dat het trottoir langs de noord- en westzijden van het kerkplein, een weinig hooger liggende dan de straat, onverlet in wezen kan blijven;

dat de schoolkinderen spelen op het open terrein ten westen en zuidwesten der kerk en dat zelfs eene mogelijke verkleining der speelplaats als argument tegen het raadsbesluit van 3 Febr. 1885 niet zou mogen gelden, daar bij het Kon. besluit van 4 Mei 1883 (*Stbl.* no. 41), omtrent den bouw en de inrichting van schoollokalen, niet is voorgeschreven, dat bij elke school een speelplaats moet aanwezig zijn;

dat de Raad er nooit iets van gehoord of bemerkt heeft, dat het kerkplein als wandelplaats der ingezetenen zou dienen, doch dat het na den voorgenomen uitbouw der kerk even goed als zoodanig zal kunnen dienen, daar geen enkele der groote boomen rondom het kerkplein staande behoeft te worden geveld;

3o. een schrijven van F. J. Jordaan en eenige andere opgeroepen belanghebbenden, waarin gezegd wordt, dat zij onderschrijven de motieven, door Gedep. Staten aangegeven, als zijnde volkomen de waarheid.

De heer Mr. E. J. I. VAN SONSBEECK, advocaat te Zwolle, voor het gemeentebestuur en het R.-C. kerkbestuur van Haaksbergen als gemachtigde optredende, tracht nog nader enkele punten van het besluit van Gedep. Staten te wederleggen en concludeert tot vernietiging van dat besluit en goedkeuring alsnog van het besluit van den Gemeenteraad.

De gemachtigde beantwoordt daarop nog eenige vragen van den president en de Staatsraden VAN VLADERACKEN en DE VRIES, terwijl hij tevens inlichtingen geeft omtrent de plaatselijke gesteldheid.

II. het beroep van *N. Nijman te Delftshaven, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van* 9 *Sept.* 1885, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij aan de Kolk aldaar.*

De *Staatsraad* DES AMORIE VAN DER HOEVEN brengt het volgend verslag uit:

Op machtiging van Z. M. heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van van 21 Nov. jl. no. 42, bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door N. Nijman te Delftshaven ingesteld beroep van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachtplaats.

Deze vergunning was verzocht bij adres van 8 Aug. jl. Uit de daarbij overgelegde beschrijving en plattegrondteekening blijkt, dat de inrichting zal gevestigd worden in het perceel in de gemeente Delftshaven, gelegen aan de Kolk aldaar, wijk A, no. 54, kadastraal gemerkt sectie A, no. 2056; dat zij zal bestaan in een vleeschwinkel, kantoor en slachtplaats, in welke laatste een gemetselde vloer zal worden gelegd met twee bloedputten, waarin bij het slachten het bloed van het rund wordt opgevangen en dadelijk verwijderd. De afval zal elken dag uit de slachtplaats worden weggeruimd; er zullen vermoedelijk drie stuks runderen of kalveren per week worden geslacht. Nog was bij het adres gevoegd een uittreksel uit het kadastrale plan der gemeente Delftshaven sectie A., gewaarmerkt door den landmeter van het kadaster.

Op de ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 belegde vergadering werd een bezwaarschrift voorgelezen van Dr. A. S. De Bruyn, wiens woning onmiddellijk grenst aan de ontworpen inrichting. Adressant beweert, dat hij, indien deze inrichting tot stand komt, bijna permanent zal leven in een bedorven atmosfeer, veroorzaakt door de walgelijke dampen, eigen aan verschen en rottenden dierlijken afval. In die atmosfeer zullen acute infectie-ziekten, als cholera, typhus, pokken, enz. een weligen bodem vinden, waartegen in alle beschaafde landen door het verwijderen van dergelijke bewaarplaatsen van afval uit de bebouwde kommen der gemeenten behoort te worden gewaakt. Misschien konden de gevreesde nadeelen door het aanwenden der noodige reinheidsmaatregelen gedeeltelijk worden opgeheven, doch men weet, hoe het met de naleving daarvan gewoonlijk gaat door menschen, die er de noodzakelijkheid niet van beseffen.

Juist daarom staan vele gemeentebesturen het slachten alleen toe in abattoirs. De waarde van reclamants woning zou door het oprichten eener daaraan grenzende slachterij aanmerkelijk dalen. De verzoeker kan een betere gelegenheid vinden in de slachtplaats van H. Nijman aan den Binnenweg, en bovendien stelt de annexatie van Delftshaven bij Rotterdam hem weldra in de gelegenheid gebruik te maken van het abattoir aldaar. Aan dit bezwaarschrift werd geheele adhaesie gegeven door de mede-onderteekenaren F. Van 't Hoen en Adriana Johanna Van der Wilde, zijnde evenzeer bewoners van aangrenzende panden.

De verzoeker voerde hiertegen aan, dat het slachthuis ruim en luchtig gebouwd worden zal, dat al het bloed en vuil terstond na elke slachting zal worden verwijderd, dat er hierdoor zeer weinig overlast van stank zal zijn, veel minder zelfs dan die, welken eene in de nabijheid van Dr. De Bruyns woning gelegen distilleerderij verspreidt.

Door Burg. en Weth. werd hierop aangaande het verzoek geraadpleegd de gezondheidscommissie te Delftshaven. Haar advies luidde ongunstig, uit hoofde het hebben van slachtplaatsen in de bebouwde kom der gemeente schadelijk moet genoemd worden voor de openbare gezondheid, wegens de schadelijke uitdampingen, het bodembederf en den vuilen afval, die voor een groot deel in de lekke riolen en verder in publiek water zijn weg vindt.

Bij besluit van 9 Sept. ll. no. 83 weigerden Burg. en Weth. de gevraagde vergunning op deze gronden: „dat de ingebrachte bezwaren, die door het slachten van vee worden veroorzaakt en waardoor stankverspreidende uitdampingen ontstaan, zeer schadelijk zijn voor de openbare gezondheid en alzoo hinder van ernstigen aard; dat het perceel bovendien gelegen is in de bebouwde kom der gemeente, zoodat de gemaakte bezwaren als gegrond zijn aan te merken; dat door het stellen van voorwaarden niet aan die bezwaren tegemoet kan worden gekomen op zoodanige wijze, dat deze daardoor opgeheven zouden zijn."

Met inachtneming der wettelijke voorschriften is de verzoeker van deze beschikking in voorziening gekomen bij Z. M. Appellant betoogt, dat de door Burg. en Weth. geraadpleegde gezondheidscommissie, als uitsluitend uit niet-deskundigen saamgesteld, weinig vertrouwen verdient, terwijl bovendien een zoon van den secretaris dier commissie slachter is te Rotterdam en ook klandisie heeft te Delftshaven. Voorts zal, naar appellants verzekering, voor ventilatie en afvoer van vuil en afval op uitstekende wijze gezorgd worden. De slachtplaats heeft door twee groote openslaande deuren gemeenschap met de open lucht, de vloer zal van waterdicht metselwerk worden vervaardigd, waarin bloedputten en al het noodige voor waterafvoer, terwijl door het aanbrengen van waterleiding, overal waar die noodig is, de aldaar werkzame personen tot een ruim gebruik van water zullen worden in staat gesteld. In het belang van zichzelven en zijn gezin zal de eigenaar wel zorgen, dat zijne slachtplaats geen bron van stankverspreidende uitdampingen zal worden; immers zijn tuin en tuinkamer grenzen onmiddellijk aan de slachtplaats, en het bovenhuis zal door zijn zoon worden betrokken. Daar aan de slachtplaats geen stal is verbonden, zal het vee eerst dadelijk voor het slachten worden aangebracht en derhalve de rust der buren niet verstoren. De overweging van Burg. en Weth., dat het perceel in de bebouwde kom der gemeente

gelegen is, is te meer bevreemdend omdat het gemeentebestuur nog in 't vorig jaar een dergelijke vergunning als de hier gevraagde heeft gegeven voor een naast het Raadhuis gelegen pand. Ten slotte verklaart appellant zich bereid tot onderwerping aan nader te stellen voorwaarden, zoo die noodig werden geacht, en verzocht Z. M. om, met vernietiging der beschikking van het Gemeentebestuur van Delftshaven, hem de gevraagde vergunning alsnog te willen verleenen.

Door Gedep. Staten van Zuid-Holland, op dit adres gehoord, werd ingewonnen het advies zoo van Burg. en Weth. van Delftshaven, als van den Hoofd-ingenieur van den provincialen Waterstaat in hun gewest. Burg. en Weth. herstellen eene in de motieven hunner beschikking ingeslopen fout op de volgende wijze: „dat door het slachten van vee stankverspreidende uitdampingen ontstaan, die zeer schadelijk zijn voor de openbare gezondheid en alzoo hinder van ernstigen aard kunnen veroorzaken." Zij verklaren voorts, dat de leden der gezondheidscommissie toonen goed op de hoogte te zijn, omdat hun gevoelen in dezen overeenstemt met dat van Dr. De Bruyn, die zeker wel voor deskundige kan doorgaan; dat de gevreesde uitdampingen door geenerlei voorzorgsmaatregelen kunnen worden voorkomen; dat de in 1884 verleende vergunning aan een perceel niet vlak naast, maar drie huizen verwijderd van het Raadhuis is gegeven, alleen om varkens te slachten, onder verplichtingen waaraan tot dusver stipt voldaan wordt, terwijl tegen de oprichting dier slachterij door niemand bezwaren waren aangevoerd; dat de verzoeker eigenaar is van een pand wijk B, no. 107, hetwelk door zijn broeder tot slachtplaats wordt gebezigd en waarvan door vele andere slachters wordt gebruik gemaakt, zoodat hij voor zijn verzoek wel geen reden kan hebben, dan om het zijn buren voortdurend onaangenaam te maken en hun panden in waarde te doen verminderen.

Burg. en Weth. adviseeren op deze gronden tot handhaving hunner afwijzende beschikking. Als bijlage was bij hun advies gevoegd een schrijven van den Commissaris van politie, tevens secretaris der gezondheidscommissie, te Delftshaven, daarbij erkennende dat zijn zoon, slachter te Rotterdam, ook aan eenige ingezetenen van Delftshaven vleesch levert, doch bewerende, dat het denkbeeld, alsof die omstandigheid op het gevoelen der gezondheidscommissie van invloed had kunnen zijn, bespottelijk is en weinig doorzicht van zaken toont, te meer omdat appellant eenige dagen te voren aan hem Commissaris van politie had gezegd, dat hij zijn wil om een slachtplaats optegerichten zooveel mogelijk zou doordrijven om daardoor Dr. De Bruyn tegen te werken, al zou er slechts één rund in die slachtplaats worden geslacht.

De Hoofdingenieur daarentegen is van oordeel, dat deze slachterij slechts een minimum zal teweeg brengen van den onvermijdelijken hinder, aan alle inrichtingen van dien aard verbonden. Het perceel in kwestie ligt aan de westzijde der Schutsluis, waar het niet aan ruimte ontbreekt; het gebouw waarin men de slachtplaats wenscht te hebben, wordt nieuw en op onbekrompen wijze gebouwd, o. a. met eene verdiepingshoogte van 4 M. Het motief, dat appellants broeder reeds eene slachterij binnen dezelfde gemeente uitoefent, vindt in de wet van 2 Juni 1875 geen grond. Zoolang niet volgens art. 4, 2°. dier wet eene bepaalde plaats of gedeelte der gemeente voor het oprichten van dergelijke bedrijven is aangewezen, gaat het niet aan de hier gevraagde vergunning te weigeren, terwijl door het stellen van voorwaarden de hinder voor de

naastwonenden bijna geheel kan worden voorkomen. De genoemde hoofdambtenaar geeft mitsdien in overweging de gevraagde vergunning alsnog te verleenen onder deze voorwaarden:

1o. dat in de slachtplaats een gemetselde vloer worde gemaakt met minstens één waterdichte bloedput;

2o. dat al het spoelwater door een waterdicht riool worde geleid naar een op de binnenplaats achter de slachterij te maken waterdichten zinkput, welke laatste door een waterdicht riool in verbinding zal worden gebracht met het achter genoemd percel liggend algemeen riool;

3o. dat het bloed en verdere afval onmiddellijk na iedere slachting zal worden verwijderd;

4o. dat de vergunning vervalt, wanneer daarvan vóór 1 Juni 1886 geen gebruik is gemaakt;

Gedep. Staten van Zuid-Holland vereenigden zich geheel met laatstgemeld advies en met de daarbij voorgestelde voorwaarden der te verleenen vergunning.

Nadat deze zaak bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, was aanhangig gemaakt, zijn van de zijde der opgeroepen belanghebbenden nog ingekomen eene volmacht van den appellant op Mrs. B. C. J. Loder en A. J. Bik, gezamenlijk of afzonderlijk, om zijne belangen in deze vergadering toetelichten en een bericht van Burg. en Weth. van Delftshaven dat door hen geen nadere memoriën of bewijsstukken zullen worden ingediend.

Voor den appellant treedt als gemachtigde op de heer Mr. B. C. J. Loder, advocaat te Rotterdam. Naar zijne meening en ook met het oog op het advies van den Hoofdingenieur van den Waterstaat, kunnen de aangevoerde bezwaren als zeer overdreven worden beschouwd. Hij verklaart, dat van de slachterij van appellant volstrekt geen schade of hinder zal te duchten zijn, dat deze zich aan alle mogelijke voorwaarden zal onderwerpen en concludeert ten slotte tot vernietiging van het besluit van Burg. en Weth. en het alsnog verleenen der verlangde vergunning.

Nadat de heeren Dr. De Bruyn, Van 't Hoen en G. A. Van der Wilde nog nader op de handhaving der afwijzende vergunning hadden aangedrongen, werden enkele vragen van den Staatsraad Van der Hoeven door Mr. Loder beantwoord.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

